ORHAN PAMUK

◆

Babalar, Analar ve Oğullar

◆

Cevdet Bey ve Oğulları
Sessiz Ev
Kırmızı Saçlı Kadın

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

ORHAN PAMUK

Babalar, Analar ve Oğullar

Cevdet Bey ve Oğulları
Sessiz Ev
Kırmızı Saçlı Kadın

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

BABALAR, ANALAR VE OĞULLAR

Orhan Pamuk 1952'de İstanbul'da doğdu. *Cevdet Bey ve Oğulları* ve *Kara Kitap* romanlarında anlattığına benzer kalabalık bir ailede, Nişantaşı'nda büyüdü. Otobiyografik kitabı *İstanbul*'da anlattığı gibi çocukluğundan yirmi iki yaşına kadar yoğun bir şekilde resim yaparak ve ileride ressam olacağını düşleyerek yaşadı. Liseyi İstanbul'daki Amerikan lisesi Robert Kolej'de okudu. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde üç yıl mimarlık okuduktan sonra, mimar ve ressam olmayacağına karar verip okulu bıraktı ve İstanbul Üniversitesi'nde gazetecilik okudu. Pamuk, yirmi üç yaşından sonra romancı olmaya karar vererek başka her şeyi bıraktı ve kendini evine kapatıp yazmaya başladı. İlk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları* ile Milliyet Yayınları Roman Ödülü'nü kazandı. Kitap 1982'de yayımlandı ve aynı yılın Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı. Pamuk ertesi yıl *Sessiz Ev* adlı romanını yayımladı ve bu kitabın Fransızca çevirisiyle 1991'de Prix de la Découverte Européenne'i kazandı. Venedikli bir köle ile bir Osmanlı âlimi arasındaki gerilimi ve dostluğu anlatan romanı *Beyaz Kale* (1985), pek çok dile çevrilerek Pamuk'a uluslararası ününü sağlayan ilk romanı oldu. Aynı yıl karısıyla Amerika'ya gitti ve 1985-88 arasında New York'ta Columbia Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. İstanbul'un sokaklarını, geçmişini, kimyasını ve dokusunu, kayıp karısını arayan bir avukat aracılığıyla anlatan *Kara Kitap*'ı 1990'da yayımladı. Fransızca çevirisiyle France Culture Ödülü'nü kazanan bu roman, geçmişten ve bugünden aynı heyecanla söz edebilen bir yazar olarak Pamuk'un ününü hem Türkiye'de hem de yurtdışında genişletti. 1991'de, Pamuk'un Rüya adını verdiği bir kızı oldu. 1992'de yayımladığı *Gizli Yüz* adlı senaryosu Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde En İyi Senaryo Ödülü'ne layık görüldü. 1994'te, esrarengiz bir kitaptan etkilenen üniversiteli bir genci hikâye ettiği *Yeni Hayat* adlı şiirsel romanı yayımlandı. Osmanlı ve İran nakkaşlarını, Batı dışındaki dünyanın görme ve resmetme biçimlerini bir aşk ve aile romanının entrikasıyla hikâye ettiği *Benim Adım Kırmızı* adlı romanı 1998'de yayımlandı. Bu kitapla Fransa'da Prix du Meilleur livre étranger (2002), İtalya'da Grinzane Cavour (2002) ve İrlanda'da International Impac-Dublin (2003) ödüllerini kazandı. 1990'ların ortasından itibaren Pamuk, insan hakları ve düşünce özgürlüğü konularında yazdığı makalelerle Türkiye devletine karşı eleştirel bir tavır takındı. Yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli gazete ve dergilere yazdığı edebi, kültürel makalelerden oluşturduğu geniş bir seçmeyi 1999 yılında *Öteki Renkler* adıyla yayımladı. "İlk ve son siyasi romanım" dediği *Kar* adlı kitabını 2002'de yayımladı. Kars şehrinde, siyasal İslamcılar, askerler, laikler, Kürt ve Türk milliyetçileri arasındaki şiddeti ve gerilimi hikâye eden bu kitap, *New York Times Book Review* tarafından 2004 yılının en iyi 10 kitabından biri seçildi. Pamuk'un 2003 yılında yayımladığı *İstanbul*, yazarın hem yirmi iki yaşına kadar olan hatıralarını aktardığı bir hatıra kitabı hem de kendi kişisel albümüyle, Batılı ressamların ve yerli fotoğrafçıların eserleriyle zenginleştirilmiş, İstanbul üzerine bir denemedir. Kitapları 63 dile çevrilmiş, bütün dünyada 13 milyon (Türkiye'de 2, yurtdışında 11 milyon) satmış olan Pamuk, pek çok üniversiteden şeref doktorası aldı. Alman Kitapçılar Birliği tarafından 1950 yılından beri verilmekte olan, Almanya'nın kültür alanındaki en seçkin ödülü olarak kabul edilen Barış Ödülü, 2005'te Orhan Pamuk'a verildi. Ayrıca *Kar* Fransa'da her yıl en iyi yabancı romana verilen Le Prix Médicis étranger ödülünü aldı. Aynı yıl *Prospect* dergisi tarafından dünyanın 100 entelektüeli arasında gösterildi ve 2006 yılında *Time* dergisi tarafından dünyanın en etkili 100 kişisinden biri seçildi. American Academy of Arts and Letters'ın ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nin şeref üyesi olan Pamuk, senede bir dönem Columbia Üniversitesi'nde ders veriyor. Orhan Pamuk 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alarak bu ödülü kazanan ilk Türk oldu. 2007'de, ödül konuşması "Babamın Bavulu" diğer önemli ödül konuşmalarıyla birlikte kitaplaştı. Pamuk 2008'de aşk, evlilik, dostluk, mutluluk gibi konuları bireysel ve toplumsal boyutlarıyla işlediği *Masumiyet Müzesi* adlı romanını; 2010 yılında ise çocukluğundan başlayarak hayatını ve edebiyatla ilişkisini eksen alan yazı ve röportajlarından oluşan *Manzaradan Parçalar*'ı yayımladı. Pamuk, 2009'da Harvard Üniversitesi'nde verdiği Norton derslerini 2011 yılında *Saf ve Düşünceli Romancı* adıyla kitaplaştırdı. 2012'de İstanbul'da Masumiyet Müzesi'ni açtı ve müzenin kataloğu *Şeylerin Masumiyeti*'ni yayımladı. Aynı yıl "Avrupa kültürüne olağanüstü katkılarından" dolayı Danimarka'da Sonning Ödülü'nü aldı. 2013'te ise kitaplarından seçtiği en güzel parçalardan oluşan *Ben Bir Ağacım*'ı yayımladı. Masumiyet Müzesi, Avrupa Müzeler Forumu tarafından 2014 yılında Avrupa'nın en iyi müzesi seçildi. Üzerinde altı yıl çalıştığı ve bir sokak satıcısı ile ailesinin İstanbul'daki kırk yılını hikâye eden romanı *Kafamda Bir Tuhaflık*'ı 2014 yılının Aralık ayında yayımladı. Büyük ilgi gören kitap 2015 yılında "Roman" dalında verilen Aydın Doğan Vakfı Ödülü ile Erdal Öz Ödülü'nü kazandı. 2016'da Tolstoy Müzesi Vakfı'nca düzenlenen Yasnaya Polnaya Ödülü'nü ("Yabancı Edebiyat" kategorisinde) aldı. *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanı 2016 yılının Şubat ayında yayımlandı. Yazarın en çok okunan, tartışılan kitaplarından biri olan roman İtalyanca çevirisiyle 2017 yılında Lampedusa Ödülü'nü kazandı.

Orhan Pamuk'un
YKY'deki kitapları

Hatıraların Masumiyeti (*2016*)
Kırmızı Saçlı Kadın (*2016*)
Kafamda Bir Tuhaflık (*2014*)
Saf ve Düşünceli Romancı (*2011*)
Manzaradan Parçalar (*2010*)
Masumiyet Müzesi (*2008*)
Babamın Bavulu (*2007*)
İstanbul-Hatıralar ve Şehir (*2003*)
Kar (*2002*)
Öteki Renkler (*1999*)
Benim Adım Kırmızı (*1998*)
Yeni Hayat (*1994*)
Gizli Yüz (*1992*)
Kara Kitap (*1990*)
Beyaz Kale (*1985*)
Sessiz Ev (*1983*)
Cevdet Bey ve Oğulları (*1982*)

DOĞAN KARDEŞ
Ben Bir Ağacım (Seçme Parçalar) (*2013*)

Kara Kitap'ın Sırları (*2013*)

Kara Kitap-25 Yaşında (*2015*)
Resimli İstanbul-Hatıralar ve Şehir (*2015*)

DELTA
Babalar, Analar ve Oğullar
(Cevdet Bey ve Oğulları, Sessiz Ev, Kırmızı Saçlı Kadın) (*2018*)

ORHAN PAMUK

Babalar, Analar ve Oğullar

◆

Cevdet Bey ve Oğulları
Sessiz Ev
Kırmızı Saçlı Kadın

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5097
Delta - 23

Babalar, Anlar ve Oğullar /
Cevdet Bey ve Oğulları - Sessiz Ev - Kırmızı Saçlı Kadın
Orhan Pamuk

Kitap editörü: İshak Reyna
Düzelti: Erkan Irmak

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Grafik uygulama: Arzu Yaraş

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

1. baskı: İstanbul, Mayıs 2018
ISBN 978-975-08-4230-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2018
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

CEVDET BEY VE OĞULLARI 11

Birinci Bölüm: İLKSÖZ. 13
1. Sabah 15
2. Müslüman ve Tüccar 21
3. Jöntürk 28
4. Eczane 33
5. Eski Mahalle. 37
6. Öğle Yemeği 44
7. Bir Paşa Konağında 52
8. Zamana, Aileye, Hayata İlişkin 60
9. Nişantaşı'nda Bir Kâgir Ev. 67
10. Hastanın İsteği 73
11. Akıllılar ve Aptallar 81
12. Gece ve Hayat 89

İkinci Bölüm 93
1. Bir Genç Fatih İstanbul'da. 95
2. Bayram Yemeği 103
3. Öğleden Sonra. 109
4. Eski Arkadaşlar 118
5. Bir Ev Daha 125
6. Hayatta Ne Yapmalı? 130
7. Yola Çıkmadan Önce 138
8. Beyoğlu'nda Kadınlar 144

9. Bir Günün Sonu 140
10. Doğudan Mektup 155
11. Beşiktaş'ta Tatil. 160
12. Amca ve Asker Yeğen 166
13. Söz Kesme 173
14. Temiz Hava Yürüyüşü 180
15. Şair Mühendis Nişanda 187
16. Hırslı ve Nişanlı 196
17. Yarım Asırlık Ticaret Hayatım 202
18. Cenaze 209
19. Sıcak ve Bebek 217
20. Biz Niye Böyleyiz? 225
21. Beşiktaş'ta Meyhane 232
22. Hatıra Defteri I 241
23. Bir Bayram Daha 248
24. Fırtına 254
25. Rastignac'ın Odası 264
26. İlk Günün Sabahı 269
27. Şair Beyoğlu'nda 276
28. Vakit Geçirmek İçin 281
29. Hatıra Defteri II 288
30. İki Müziksever 292
31. Uyanış?. 299
32. Bir Tüccarın Dertleri 308
33. Yüreğin Sesi 319
34. Ziyafet 324
35. Hep Aynı Sıkıcı Tartışmalar 331
36. Adaya Gidiş 337
37. Ray Döşeniyor 344
38. Son Akşam 351
39. Sonbahar 358
40. Ankara 365
41. Bir Cumhuriyet Kızı 372
42. Milletvekilinin Evinde 378
43. Devlet 385
44. Milletvekilinin Umutları 399
45. İnkılapçı Yazarla 407

46. Türkçüler Arasında 417
47. Sıkıntı 424
48. Milletvekili Mutsuz 430
49. Aile, Ahlak, vb.. 438
50. Gene İstanbul'da 446
51. Yolculuk 452
52. Hâlâ Ararken 456
53. Gençlerle 467
54. Zaman ve Gerçek İnsan 473
55. Sünnet 478
56. Sorgu 486
57. Denizanaları 495
58. Bir Pazar 506
59. Yıkılış? 513
60. Hatıra Defteri III 521
61. Curcuna 531
62. Her Şey İyi 536

Üçüncü Bölüm: SONSÖZ. 543
1. Bir Gün Başlıyor 545
2. Nişantaşı'nda Apartman 551
3. Abla 557
4. Bir Arkadaş 564
5. Telefon 573
6. Yemek 578
7. Birlikte 585
8. Eski Defterler 593
9. Hayat - Sanat 600
10. Zamanın Akışına Övgü 608

SONSÖZ: Ülke, Aile, Roman. 615
Cevdet Bey ve Oğulları (Söyleşilerden Parçalar). . . 623

SESSİZ EV 627

1. Recep Yaz Sinemasına Gidiyor 629
2. Babaanne Yatakta Beklerken. 639
3. Hasan ve Arkadaşları Çarşıda Haraç Kesiyor . . . 650
4. Faruk Arabayı Sürerken 659
5. Metin Arkadaşlarıyla Buluşuyor. 666
6. Recep Kahvaltıyı Hazırlıyor 674
7. Babaanne Mezar Başında Ağlıyor 681
8. Hasan Etrafta Dolaşıyor 692
9. Faruk Arşivde Hikâye Arıyor 697
10. Metin Diğerleriyle 702
11. Babaanne Gümüş Şekerliği Çıkarıyor 709
12. Hasan Matematik Problemlerine Öfkeleniyor . . 719
13. Recep Süt Alıyor 727
14. Faruk Eski Belgeleri Okuyor. 733
15. Metin Diskotekte. 739
16. Fatma Küçük Narin Bir Kızmış 747
17. Hasan Sahile İniyor 756
18. Faruk Hikâye Ararken 765
19. Recep Akşam Yemeğini Veriyor 772
20. Hasan'ı Arkadaşları Sıkıştırıyor 779
21. Metin Partide. 788
22. Hasan Takipte 801
23. Babaanne O Günü Hatırlıyor 810
24. Faruk'la Nilgün Tepeden Manzaraya Bakıyor . . 821
25. Metin Arabayı İtiyor 831
26. Hasan Plağı ve Defteri Geri Vermek İsterken . . 843
27. Recep, Nilgün'ü Eve Götürüyor 859
28. Faruk Göbek Dansını İzlerken. 866
29. Babaanne Gece Ziyaretçileri Kabul Ediyor. . . . 873
30. Recep Her Şeye Yetişiyor. 883
31. Hasan Yola Çıkıyor. 894
32. Babaanne, Sonunda İnsanın Elinde Bir Kitap Olmasının Hoşluğunu Düşünüyor. 902

Sessiz Ev (Söyleşilerden Parçalar) 911

KIRMIZI SAÇLI KADIN 915

I. Kısım 919
1 921
2 924
3 928
4 930
5 933
6 936
7 940
8 944
9 947
10 952
11 955
12 959
13 962
14 965
15 968
16 970
17 972
18 977
19 982
20 986
21 989

II. Kısım 997
22 999
23 1003
24 1006
25 1009
26 1012
27 1016
28 1019
29 1022
30 1023
31 1028
32 1032

33 1034
34 1038
35 1040
36 1045
37 1048
38 1051
39 1055
40 1060
41 1062
42 1066
43 1071

III. Kısım:
Kırmızı Saçlı Kadın . . . . . **.1079**

Kırmızı Saçlı Kadın Vesilesiyle
Aile romanı ve kuşaklararası roman üzerine
Orhan Pamuk ile konuşma 1103

DİZİNLER
Cevdet Bey ve Oğulları. 1123
Sessiz Ev 1137
Kırmızı Saçlı Kadın 1143

CEVDET BEY VE OĞULLARI

1979 Milliyet Yayınları Roman Armağanı
1983 Orhan Kemal Roman Armağanı

1. baskı Karacan Yayınları, 1982

Birinci Bölüm
İLKSÖZ

1
Sabah

"Geceliğin kolu da, sırtım da... Bütün sınıf da... Çarşaflar da... Of, of, of, bütün yatak da sırılsıklam! Evet, her şey sırılsıklam ve ben uyandım!" diye mırıldandı Cevdet Bey. Her şey az önce gördüğü rüyadaki gibi sırılsıklamdı. Yatağında homurdanarak döndü, rüyayı hatırladı ve korktu. Rüyada, Kula'daki sübyan mektebinde hocanın karşısında oturuyordu. Başını ıslak yastıktan kaldırıp doğruldu. "Evet, hocanın karşısında oturuyorduk. Bütün okul diz boyu suya gömülmüştü," diye söylendi. "Niye gömülmüştü? Çünkü okulun tavanı akıyordu. Tavandan akan tuzlu sular benim alnımdan ve göğsümden dökülüyor, bütün odaya yayılıyordu. Hoca da değneği ile bütün sınıfa beni gösteriyor, 'Hep bu Cevdet'in yüzünden,' diyordu." Hocanın değneğiyle kendisini nasıl gösterdiğini, bütün arkadaşlarının dönüp suçlayarak ve küçümseyerek kendisine nasıl baktıklarını, kendisinden iki yaş büyük ağabeyinin de herkesten çok kendisini küçümsediğini gözünün önünde canlandırınca ürperdi. Ama gözünü kırpmadan bütün sınıfı bir solukta falakadan geçiren, bir tokatla bir oğlanı bayıltan hoca, bir türlü gelip tavandan akan sular için kendisini cezalandırmıyordu. Cevdet Bey, "Herkesten başkaydım, yalnızdım, beni küçümsüyorlardı," diye düşündü. "Ama hiçbiri gelip bana dokunmaya cesaret edemiyor, sular da bütün okulu dolduruyordu!" Korkunç rüya bir anda neşeli ve hoş bir anı oluverdi, "Ben başkaydım, yalnızdım, ama beni cezalandıramıyorlardı." Bir kere okulun damına çıkıp kiremitleri kırdığını hatırlayarak ayağa kalktı. "Kiremitleri kırmıştım. Kaç yaşındaydım? Yedi yaşındaydım. Şimdi otuz yediyim, nişanlandım, yakında evleneceğim." Nişanlısını hatırlayınca heyecanlandı. "Evet, yakında evleneceğim, sonra... Aman hâlâ oyalanıyorum! Geç kaldım!" Vakti anlamak için önce pencereye koştu, perdelerin arasından dışarıya baktı. Dışarıda tuhaf bir ışık ve sis vardı. Güneşin doğduğunu anladı. Sonra bu eski alışkanlığına kızarak, dönüp saatine baktı: Alaturka yarım. "Aman, aman geç kalmayayım!" diye söylenerek helaya koştu.

Yıkanıp temizlenince neşesi daha da arttı. Tıraş olurken gene rüyayı düşündü. Sonra Şükrü Paşa'nın konağına gideceğini hatırlayıp, o yeni ve temiz pantolonla ceketi, yakası kolalı kartonlaşmış gömleği ve zarif bulduğu kravatı taktı. Başına nişan töreninden önce kalıplattığı fesini oturttu. Küçük masa aynasında kendini seyretti ve istediği gibi olduğuna karar verdi, ama gene de içinde bir hüzün uyandı. Bütün bu şık kıyafette, nişanlısının konağına gideceği için telaşlanmasında gülünç bir şeyler olmalıydı. Bu küçük ve zararsız hüzünle perdeleri açtı. Sis Şehzadebaşı Camii'nin minarelerini örtmüş, ama kubbeyi gizleyememişti. Yan bahçedeki çardak her zamankinden daha yeşildi. "Sıcak bir gün olacak!" diye düşündü. Çardağın altında bir kedi ağır ağır yalanıyordu. Cevdet Bey bir şey hatırlayarak pencereden uzandı ve gördü: Kupa arabası da gelmiş, evin önünde durmuştu. Atlar kuyruklarını sallıyorlar, Cevdet Bey'i bekleyen arabacı kapının önünde sigara içiyordu. Cevdet Bey hatırladığı sigara paketini ve çakmağını, cüzdanını ve bir kere daha baktığı saatini ceplerine yerleştirerek odadan çıktı.

Merdivenleri her zamanki alışkanlığıyla gürültüyle indi. Gene her zamanki gibi, gürültüyü duyan Zeliha Hanım merdivenlerin eşiğinde onu gülümseyerek karşıladı ve kahvaltısının hazır olduğunu söyledi.

Cevdet Bey somurtmaya çalışarak, "Vaktim yok Zeliha Hanım'cığım," dedi. "Hemen çıkıyorum!"

Yaşlı kadın üzüntüyle, "Bir şey yemeden hiç olur mu?" dedi. Cevdet Bey'in yüzündeki kararlı anlatımı görünce mutfağa koştu.

Cevdet Bey kadının arkasından sıkıntıyla baktı, ama dışarı çıkamadı. Evlendikten sonra ondan nasıl kurtulacağını düşündü. Çok uzak bir akraba olan bu kadınla, burada, ana-oğul gibiydiler. Dokuz yıl önce, bu evi satın aldığında, Haseki'de ondan çok daha yakın akrabaları olmasına rağmen, hayatına daha az karışacağını düşünerek bu kadını yanına almıştı. Kimsesiz ve yoksul olan kadın ev işlerini görmek, yemekleri hazırlayıp etrafa çekidüzen vermenin karşılığında dört odalı küçük ahşap evin ilk katında kalıyordu. Cevdet Bey, kadının iyice yayılıp yerleştiği bu kata durduğu yerden bakarken, "Yanımdan ayrılmaya onu

nasıl razı edeceğim?" diye düşündü. Onu evlendikten sonra yanına alamazdı, çünkü tasarladığı evlilik hayatında böyle bir kadının yeri yoktu. Tasarladığı evlilik hayatı, ev işlerini gören insanlarla ilişkisinin, efendi-hizmetçi ilişkisi olması gerektiğini hissettiriyor, buradaki ana-oğul ilişkisinin bu hayata uymayacağını seziyordu. Galiba, Zeliha Hanım da bunu bildiği, Cevdet Bey'in yakında evlenip Haliç'in öte yakasına taşınacağını, bu evin satılacağını öğrendiği için, son zamanlarda daha titiz ve daha gayretkeş olmuştu. Mutfaktan elinde bir tabakla çıkıp koşarak geldi.

"Bir kahve yapsaydım sana, oğlum. Şimdi hemen..."

"Hiç vaktim yok, hiç vaktim yok!" dedi Cevdet Bey. Tabaktaki, şu başlayan gün kadar neşeli, vişneli ekmeği gülümseyerek aldı. Kadına teşekkür ederek bir kere daha gülümsedi. Kapıdan çıkarken, kadına sevgiyle değil, onu bırakmak zorunda kaldığı için acıyarak gülümsediğini anladı ve rahatsız oldu. Bir şey söylemiş olmak için döndü, "Akşamüzeri belki geç kalırım," dedi, ama vicdanındaki yükü hafifletemedi.

Arabaya doğru yürürken rüyasını hatırladı, "Ben başkayım, böyleyim, ama kimse beni cezalandırmıyor!" Biraz rahatladı. Ama arabacıyı görünce bir an keyfi kaçar gibi oldu. Çünkü arabacı, müşterilerinin özel hayatını iyi bilen bütün arabacılar gibi, "Ah seni gidi seni, senin bütün gün nerelere gittiğini, neler yaptığını, içinden neler geçirdiğini biliyorum!" diyen bakışlarla kendisini süzüyordu. Cevdet Bey ona da neşeyle gülümsedi, hatırını sordu. Sirkeci'ye dükkâna gideceğini söyleyip arabaya oturdu ve reçelli ekmeğini ısırdı.

Araba sallanarak Vefa'nın ahşap evleri arasından hareket etti. Cevdet Bey, bu mahallede olduğundan daha da gösterişli gözüken bu kupa arabasını, nişan ve düğün törenleri sırasında gerekeceğine inandığı için üç aylığına kiralamıştı. İki ay önce, Şükrü Paşa'nın kızını kendisine vermeye razı olduğunu öğrenir öğrenmez, böyle gösterişli arabaların kiralandığı Feriköy'deki ahıra gitmiş, pazarlık etmiş, üç aylığına arabacıyla anlaşmıştı. Alacağı paşa kızının evine sıradan bir kira arabasıyla gitmek istemiyordu, ama sürücüsü ve ahır masraflarıyla iyice pahalıya oturan bir arabayı da satın almak ticari hesaplarına uymuyordu.

Çok sevdiği vişne reçelli ekmeği ısırırken, "Ama bu arabayı da üç aydan fazla tutmam aptallık olur!" diye düşündü. "Çünkü kirası çok! Bu kirayı vereceğime satın alırım daha iyi... Ama satın alırsam dükkân için gereken bazı harcamaları yapamam. Ne yapmalı? Bu evlilik bana çok pahalıya oturuyor, ama şarttı..." Evliliği, yıllardır hayalini kurduğu yeni hayatını, satın alacağı evi, kuracağı aileyi, iki kere yüzünü gördüğü nişanlısını hatırlayınca neşelendi. Bazılarının böyle gösterişli, kibar arabası tutanları küçümsediğini aklından geçirdi, ama neşeli olduğu için buna aldırış etmedi. Reçelli ekmekten bir ısırık daha aldı. "Böyle şeylere aldırış edecek olsaydım tüccar olamazdım!" diye düşündü. "Böyle şeylerden korktukları, çekindikleri için zaten hiçbir Müslüman tüccarlığa cesaret edemiyor... Ben aldırmam! Peki hanım bir araba isterse ne olur?" Nişanlısını ve gelecekteki hayatını düşününce gene keyiflendi. İki kere gördüğü o kızdan, Nigân'dan "hanım" diye söz etmek hoşuna gitti. Yokuş aşağı inen arabayla birlikte hafif hafif sallanıyordu. "Eğer dükkân ve şirketin hesapları buna izin verirse bir araba da satın alıveririm, canım!" diye mırıldandı ve ekmeğin son lokmasını da ağzına tıkıştırdı. Sonra, yiyeceği bitince boşalan eline hüzünle bakan bir çocuk gibi, parmaklarına baktı, "Bu evlilik de elde avuçta ne varsa götürecek galiba," diye düşünerek kederlendi.

Araba Babıâli yokuşundan aşağı inmiş, ara sokaklara sapmıştı. Sis açılmış, o tuhaf ışığın yerine her zamanki parlak ışık yerleşmişti. Cevdet Bey yaz güneşinin şimdiden ısıttığı arabada pişiyordu. "Çok sıcak bir gün olacak! Bugün ne yapacağım? Dükkânda işleri çabuk bitirmem lazım! Belki abimi gider görürüm!" Beyoğlu'nda bir pansiyonda hasta yatan ağabeyini hatırlayınca canı sıkıldı. "Sonra Fuat Bey ile yemek yiyecektik. Selanik'ten gelmiş... Öğleden sonra Nişantaşı'na, Şükrü Paşa'nın konağına gideceğim!" Nişanlısını üçüncü defa görebilme umuduyla heyecanlandı. "Sonra, tellalın bulduğu o eve bir daha bakarım." Nişantaşı ya da Şişli'de, evlendikten sonra oturacağı bir ev satın almaya karar vermişti. "Sonra dükkâna dönerim. Yazık, bugün dükkânda fazla bulunamayacağım... Bugün ne? Pazartesi!" Parmaklarıyla hesapladı. Üç gün önce Abdülhamit'e cuma selamlığında bomba atmışlardı. Ondan iki cuma önce de

nişanlanmıştı. "On yedi gün önce nişanlandım!" diye düşündü. Araba dükkânın önünde durdu.

Dükkânı görünce, arabanın sallanması ve uyku mahmurluğuyla aklında bütün aleviyle parlamayan hesaplar, birden yanmaya başladı. "Boya siparişleri için mektup yazılmadı. Bozuk çıkan o lambaları kime satabilirim? Eskinazi borcunu bugün de vermezse ona diyeceğim ki..." Dükkânın eşiğinden adımını atıyordu. "Bismillahirrahmanirrahim! Eskinazi'den iki yüz lira fazla ister, uygun görürse borcunu bir ay ertelerim..." Çıraklardan birine başıyla sert bir selam verdi. Çalışkan ve tokgözlü olduğu için sevdiği ötekine gülümsedi. Sonra sert selam verdiği dalgacıya dönerek,

"Oğlum, benim kahvemi söyle!" dedi. "Bir de poğaça al bakayım bununla!"

Her sabah yaptığı gibi hızlı v e sinirli adımlarla arkadaki masaya gidip oturdu. Sağına soluna suçlayacak bir şey arıyormuş gibi baktı. Sonra, her sabah olduğu gibi gene *Moniteur D'Orient* gazetesinin masasının üzerine konduğunu görerek rahatladı. Her sabahki alışkanlığıyla önce tarihe baktı: 24 Juillet 1905-11 Temmuz 1321, Pazartesi. Sonra başlıklara göz gezdirdi. Bomba olayı ile ilgili son gelişmeleri öğrendi. Rus-Japon Savaşı hakkında yazılanları okudu, ama bunlara ilgi duymadı. Hemen sayfayı çevirip borsa haberlerine bakmaya başladı. Burada kendisini heyecanlandıran bir iki habere rastladı. Sonra birkaç ilgi çekici ilanı okudu: Demir tüccarı Dimitri deposunu satıyordu; güç durumda olmalıydı. Kendisi gibi elektrik ve nalburiye ile uğraşan Panayot da yeni mallarını tanıtıyordu. Cevdet Bey de bir ilan vermeye karar verdi, sonra caydı. Odeon'da yeni bir gösteriye başlayan bir tiyatro topluluğunun ilanını okuyunca, ağabeyini hatırlayarak irkildi. Ağır hasta olan ağabeyinin sevgilisi bir Ermeni tiyatro artistiydi. Cevdet Bey ağabeyini unutmak için, gelen poğaçayı yedi, kahvesini içti ve bir makaleyi ağır ağır okumaya başladı. Bu gazeteyi her okuyuşunda yaptığı gibi, bilmediği Fransızca kelimeler için hayıflandı. Sonra her Fransızca okuyuşunda yaptığı gibi, bu dili öğrenmek için nasıl çaba harcadığını, özel hocaya verdiği paraları, özel hocayla birlikte okudukları kitaptaki aileyi, yalın cümlelerle günlük hayatı anlatılan o gü-

zel Fransız ailesi gibi bir aile ve eve duyduğu özlemi hatırladı. Bunları hatırlamak, özellikle o Fransız ailesinin günlük hayatına benzer bir hayatı kuracağını, günün ilk sigarasıyla dumanlanmış aklında canlandırmak çok hoştu. Makalenin yarısındayken fazla vakit kaybettiğine karar verdi. Bütün öteki tüccarlar aldığı, ticaret hayatını iyi yansıttığı ve Fransızcasına yararı olduğu için okuduğu *Moniteur D'Orient*'i bir kenara bırakarak ayağa kalktı. Poğaça bitmiş, kahve ve sigara içilmiş, gazeteye vakit ayrılmıştı. Şimdi kendini işlere vermek için gereken gerginliği, gücü ve dengeyi duyuyordu. Ticaret hesapları aklında ne sabahın ilk dakikalarında olduğu gibi zayıf ve alevsiz, ne de az önce olduğu gibi cayır cayır yanıyordu. Hesaplar ve dertler, bir tüccarın aklında nasıl yanmalıysa öyle; sakin, ama güçlü ve denetim altına alınmış bir yangın gibi yanıyordu. Cevdet Bey, "Evet, şimdi ilk iş Sadık ile şu hesaplara bir daha bakmak olmalı!" diye düşündü.

Sadık şirketin genç muhasebecisiydi. Gençti, Cevdet Bey'den on yaş küçüktü, ama şimdiden onun kadar gösteriyordu. Cevdet Bey dükkânın asmakatına çıkarak onunla bir süre konuştu. Perşembe gününe kadar gelecek paralarla ödenecek borçlar arasındaki küçük farkı öğrendi ve Eskinazi'den gidip borcunu istemeye karar verdi.

Sonra, aşağıya, tezgâhtarların arasına indi. Burada, baştezgâhtar sayılabilecek orta yaşlı bir Arnavut'la bir süre konuştu. Ona üzeri boya kutularıyla, lambalarla, öteberiyle dolu olan bir masayı göstererek, müşterinin her zaman düzenli ve boş bir tezgâh görmekten hoşlanacağını söyledi. Ama Arnavut tezgâhtar, kendisini anlamıyor, bu düzenin çok daha etkili olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu. Bunun üzerine, Cevdet Bey tezgâhın arkasına geçti, herkesi azarlayan bakışlarla orayı burayı düzeltti, örnek olsun diye de bir müşteriye baktı. Bu alçakgönüllü hareketinin çalışanlarda saygı ve utanç uyandırdığını görünce kendi masasına döndü.

Bütün dükkânı gören masasına oturunca boya siparişleri için gereken bir mektubu yazmaya karar verdi. Mektubu aceleyle ve alışkanlıkla yarısına kadar yazdı, sonra, artık bu işleri tutacağı bir kâtibe bırakmasının doğru olacağını düşündü. Ama yeni bir kâtip de yeni bir masraf kapısı demekti. "Üstelik tam da evliliğe bu kadar para dökerken!" diye düşündü. Bu sırada,

dükkândan iki yüz adım ötede olan deponun bekçisi geldi ve yeni gelen büyük lamba sandıklarını hamalların bir türlü içeri sokamadıklarını, bir şeyler kırıp dökmelerinden korktuğunu söyledi. Cevdet Bey sıkılarak ayağa kalktı. Aşağı yukarı yürüdü ve sandıkların teker teker açılıp boşaltılmasını öğütledi. Lambalar trenle Anadolu'ya yollanacağına göre, bu çok saçma bir şeydi, ama başka yolu da yoktu. Cevdet Bey depo bekçisini savdıktan sonra mektubu bitirdi ve vakit ve para sıkıntısıyla dertlendi. Bozuk çıkan lambaları kime satacağını düşündü. Bu konuyu zekâsına ve dostluğuna güvenebildiği tüccar arkadaşı Fuat'a sorabileceğini düşündü. Sonra telaşla saatine baktı, iki buçuğa yaklaştığını gördü. Eskinazi'ye gitmek için dükkândan çıktı.

2
Müslüman ve Tüccar

Dükkândan çıkar çıkmaz, günün ilk dertlerini atlattığını, bunu yapmak için fazla bir güç harcamadığını ve her şeyin her zamanki gibi yolunda olduğunu hissederek sevindi. Bir ağacın altında başka bir arabacıyla gevezelik eden arabacıya görünmeden, Sultanhamam'a doğru yürüdü. Eskinazi'nin dükkânı altı yüz adım ötedeydi. Ona söyleyeceği sözü, borcunu erteleme karşılığında isteyeceği fazlayı, bunu ona nasıl anlatacağını tasarlamaya başladı. Bir yandan bunu tasarlıyor, bir yandan da Sirkeci'nin öteki tüccarlarını, tanıdık yüzleri selamlıyordu. Onu gören tüccarlar, aralarına giren bu Müslüman'ı şaşkınlık ve ilgiyle izlediklerini gösteren bakışlarla gülümsüyorlardı. Bakışlar Cevdet Bey'e, "Bakalım bu fesli tüccar aramıza girecek mi? Senin cesaretini ve kararlılığını beğeniyoruz!" diyordu. Cevdet Bey de onlara, "Benim hakkımda ne düşündüğünüzü, nasıl biri olduğumu çok iyi biliyorum!" diyen bakışlarla selam veriyordu. Eskinazi'nin dükkânına üç-beş adım kala, çoğunluğu Yahudi ve Rum olan bu tüccarlardan biri onu görerek dükkânının içinden seslendi:

"Ooo, Işıkçı Cevdet Bey, bugün çok şıksınız!"

Cevdet Bey de ona şakadan anlayan ve hoşlanan bir insan olduğunu göstermek için, "Ben her zaman şıkımdır!" dedi, ama hemen bu şıklığının özel bir nedeni olduğunu hatırlayıp kızardı.

Eskinazi'nin inşaat malzemesi ve ev eşyası sattığı dükkânına girer girmez, ortadaki dağınık ve laubali havadan, çırakların neşesinden, patronun dükkânda olmadığını anlayıp sinirlendi. Çıraklardan biri sis yüzünden ada vapurunun geciktiğini söyledi. Cevdet Bey, Eskinazi'nin yazları Büyükada'da geçirdiğini hatırladı. Sonra birden hüzünlendi. Bütün bu Yahudi, Rum ve Ermeni tüccarları arasında kendini çok yalnız hissediyordu.

Geldiği yoldan değil, anacaddeden geçerek dükkânına dönmeye karar verdi. Caddenin kalabalığı ve hareketinin hüznünü dağıtacağına inanıyordu. Yürüyor, "Canım sıkıldı, çünkü onların arasında bir taneyim!" diye düşünüyordu. "Benim gibi hem zengin bir tüccar hem Müslüman olan kaç kişi var? Bütün şu Sirkeci'de, Mahmutpaşa'da, bir şu Selaniklilerin sokak içindeki manifaturacı dükkânı, bir şu Fuat Bey'in yeni açtığı dükkân, bir de Ethem Pertev'in eczanesi var. Onların içinde de en zengini benim. Onların içinde yalnızım." Sıcaktan ve üzerindeki ağır elbiselerden terliyordu. Rüyayı hatırladı. "Rüyada da öyleydim. Herkes birlikte, ben tek başınaydım. Alnımdan ter akıyordu." Ceplerini aradı, sabah yanına mendil almayı unuttuğunu anladı. "Evlendikten sonra hanım bu işleri yoluna kor!" diye düşündü, ama evlilik ve tasarladığı aile hayatı da, bir an, kendini avutmadı. "Böyle herkesten başka olmak için ne yaptım?" diye düşündü. "Çok çalıştım. Başka hiçbir şey düşünmeden, yalnızca dükkânımı ve işlerimi büyütmeyi amaçlayarak, çok çalıştım!" Köşedeki şurupçuyu görünce sevindi. "Sonunda da kazandım..." Bir bardak vişne şurubu isteyip içti. Biraz rahatlar gibi oldu ve bütün sıkıntısının şu korkunç yaz sıcağından kaynaklandığına karar verdi. Sonra birisinin kendisine seslendiğini duydu.

"Vay Cevdet, nasılsın bakalım?"

Ağabeyinin Askeri Tıp'tan arkadaşı Doktor Tarık'tı. Ağabeyinin bütün arkadaşları gibi, önce Nusret'i hatırlatan Cevdet'i görünce neşelenmiş, sonra karşısındakinin bambaşka biri olduğunu anlayarak kaşlarını çatmıştı. Cevdet'e ağabeyinin nasıl olduğunu, hastalığının geçip geçmediğini sordu. Ağabeyi hakkında başka

şeyler de sordu ve öğrenmek istediği şeyleri öğrendikten sonra, küçümseyerek gülümsediğini hiç saklamaya çalışmadan, "Peki sen ne yapıyorsun? Gene ticaret ha, ticaret..." dedi ve yarım yamalak bir selam verip Sirkeci'nin kalabalığına karıştı.

"Ticaret! Ticaret yapıyorum!" diye düşündü Cevdet Bey. Dükkânına doğru yürüyordu. "Ne yapsaydım yani? Onun gibi bir askeri doktor olamazdım ki..." Çocukluğunu ve ilkgençliğini hatırladı. Babası Kula'da küçük bir memurdu. Cevdet Bey rüyasında gördüğü sübyan mektebini burada okumuştu. Sonra babası terfi edip Akhisar'a gitmişti. Burası demiryolu üstünde olduğu için zengince bir kasabaydı. Cevdet burada da rüştiye mektebinde okumuştu. Yazları Akhisar'ın çevresindeki çekirdeksiz üzüm bağlarında, incir bahçelerinde yalnız gezinirdi. Hocaları Cevdet'in de, ağabeyi Nusret'in de çok zeki olduklarını söylerdi. Babası Osman Bey ise bu zekâyı annelerinden aldıklarını söylerdi. Sonra, bu çok zeki ve babanın çok sevdiği anne, bir gün hastalanmıştı. Baba karısını hastaneye yatırabilmek için İstanbul'da görev istemişti, ama vermemişlerdi. Bunun üzerine baba istifa etmiş, İstanbul'a gelmiş, anneyi hastaneye yatırmış, kendisi de Haseki'de bir oduncu dükkânı açmıştı. Bir yıl sonra, Nusret Askeri Tıbbiye'ye girmiş, altı ay sonra da, anne değil, birdenbire baba ölüverince, oduncu dükkânına ve hep hasta olan anneye bakmak Cevdet'e düşmüştü. Cevdet yirmi yaşına kadar Haseki'de odunculuk ve kerestecilik yapmış, sonra deposunu Aksaray'a taşımıştı. Yirmi beş yaşında Aksaray'da küçük bir nalbur dükkânı açmış, birkaç yıl sonra da Sirkeci'deki dükkâna taşınmıştı. Aynı yıl anne ölmüş, Nusret kendisine kalan her şeyi Cevdet'e bırakmış, Paris'e kaçmış, ertesi yıl Cevdet Haseki'deki akrabalarla bütün ilişkilerini koparmış, Vefa'daki evi satın almıştı. "Onun gibi askeri doktor olamazdım ki!" diye yeniden düşündü. "Bana ticaretin yolu gözüktü. Ben de bu yolu zorladım, kimsenin cesaret edemediği şeyi yaptım. Biraz korkak olsaydım hâlâ Haseki'de küçük bir oduncu olurdum!" Haseki'yi, oradaki akraba eş-dost çevresini, mahalle hayatını hatırlayınca sıkıldı. "Onlardan kaçtım. Onlarla birlikte ticaret hayatı yürümüyordu." Uzaktan dükkânını gördü. Kupa arabası ağacın dibine çekilmişti. "Benim dükkânım!" diye mırıldandı. En büyük başarısının odunculuktan bu dükkâna geçmek değil, beş yıl

önce elde ettiği lamba işi olduğunu düşünüyordu. Belediyenin ve Şirket-i Hayriye'nin bütün lambalarını satın alma ayrıcalığını elde ettikten sonra, ticaret çevrelerinde "Işıkçı Cevdet Bey!" diye anılmaya başlamıştı. Bu başarısını hatırlayınca keyiflendi. Bu lamba işinden sonra dükkânı ve şirketi dört misli büyütmüştü. Şehreminliğinde herkese rüşvet dağıtmıştı. Bu biraz sıkıcı bir anıydı, ama başarısını gölgelemiyordu. Cevdet Bey rüyasını hatırlayarak neşelendi, "Eh, ne yapayım. Kimse beni cezalandırmıyor..." Sabah merdivenlerin eşiğinde kendisine bakan Zeliha Hanım'ı hatırladı, "Ne yapayım, ne yapayım, hayat bu işte!" diye söylendi. Üzerinde onu her zaman koruyan görünmez bir zırh varmış gibi rahat ve yıkılmaz hissediyordu kendini. Dükkânının üstündeki yazıyı gördü:

CEVDET BEY
VE OĞULLARI
İTHALAT-İHRACAT-NALBURİYE

Daha ihracata başlamamıştı, daha oğulları da yoktu, ama ikisine de niyeti vardı. Kapının eşiğinden adımını atarken, "Eskinazi'den de parayı alamadık!" diye düşündü. "Sadık ile hesapları bir daha konuşayım. Sonra şu bozuk lambaları ne yapacağımı düşüneyim... Saat kaç? Hiç de vakit yok!.. Depoya gidip orada ne olduğunu da görmem lazım. Şimdi her şeyi kırıp dökerler... Kim bu çocuk, ne istiyor?"

Bir küçük çocuk elindeki zarfı uzatarak, "Bunu Matmazel Çuhacıyan gönderdi efendim!" dedi.

"Matmazel Çuhacıyan?" diye düşündü Cevdet Bey. Önce kim olduğunu hatırlayamadı. Tuhaf, belirsiz bir şeyden utanarak kızardı. Çocuğa bahşiş verdi. Sonra kadının, ağabeyinin Ermeni sevgilisi olduğunu hatırlayarak telaşlandı. Zarfı açtı, okudu:

"Cevdet Bey, ağabeyiniz Nusret çok hastadır. Dün akşam kendisini kaybetti. Bu sabah kendine gelir gibi oldu, ama gene çok perişan. Acele gelip görürseniz çok sevinecektir. Lütfen bu mektubu yazdığımı ona söylemeyiniz..."

Cevdet Bey, "Çok hasta ha, çok hasta!.." diye mırıldandı. "Anneme de böyle olurdu, ama sonra ölmezdi." Zarfı cebine koydu. "Benden gene para sızdırmak istiyorlar... Oysa hiçbir şeye

vaktim yok!" Cevap bekleyerek suratına bakan çocuğu görünce birden utandı. "Belki çok kötüdür? Aman neler düşünüyorum! Nasıl bir insan oldum?" Dükkânın içinde sinirli sinirli yürüdü. "Kardeşim ölüyor."

Bir daha bahşiş verip çocuğu savdı. Telaşla Arnavut tezgâhtarla ve muhasebeci Sadık ile konuştu. Boş sözler söylediğini, onların da şaşkınlaştığını anladı. "Abim ölüyor!" diye düşündü. Hiç beklemediği bir telaşa kapıldığını fark etti. "Sakin olmam lazım!" diye söylenerek arabaya bindi. Arabacıya Beyoğlu'na gideceğini söyledi.

Cevdet Bey araba hareket ettikten sonra telaşını biraz olsun gemleyebildi. "Belki de ölmüyordur. Belki de ufak bir buhrandır bu... Rahmetli anneme de böyle olmaz mıydı? Telaşlandım, çünkü abimden başka hiçbir yakınım yok! Kimsem yok!" Eskinazi'nin dükkânından dönerken kapıldığı duyguya yeniden kapılmak istemediği için başka şeyler düşünmeye karar vererek pencereden dışarı baktı.

Araba Galata Köprüsü'nün başında durmuş, arabacı köprüden geçiş ücretini ödüyordu. Köprünün Haliç köşesindeki limonatacı, her zamanki yerinde bağırıyordu. Yanındaki manavın şeftalilerine sinekler konuyordu. Uzakta, Kasımpaşa Tersanesi'nin önünde, gemi leşleri, yan yatmış tekneler, paslanmış dubalar gözüküyordu. Araba yeniden hareket etti. Sabah sisi dağılmış, köprünün üzerine pırıl pırıl bir gök, birkaç da kararsız bulut yerleşmişti. Cevdet Bey'in tanıdığı, yandan çarklı bir vapur, *Suhulet*, Haliç'ten Marmara'ya açılıyordu. Köprünün orta yerinde koca şapkalı, iri yapılı bir adamla yüzünü saklamayan bir kadın denize bakıyor, denizci elbiseleri giymiş çocuklarının da iki yandan ellerini tutuyorlardı. Cevdet Bey, "Böyle bir aile!" diye düşündü. İlerideki bir direğin dibinden iki fesli erkek de bu aileyi seyrediyordu. "Böyle bir aile!" Sırık hamalları koşarak fesli ve kravatlı erkeklerin yanından geçtiler. Cevdet Bey'in tanıdığı bir başka gemi, *Sahilbent* de köprüye yanaşıyordu. Parmaklıklara yaslanmış çocuklar gemiye bakıyorlardı. İstanbul'a ilk geldiği aylarda Cevdet Bey de gelmişti buralara. Denizi ve köprüleri, bu tuhaf kargaşayı, gelip geçen gösterişli arabaları seyretmişti. O zamanlar daha Sirkeci rıhtımı yapılmamıştı. "O zamanlar...

Yirmi yıl önce!" diye düşündü Cevdet Bey ve buraya ilk ağabeyiyle geldiğini hatırlayarak korktu.

Ermeni kadından gelen mektubu cebinden çıkarıp dikkatle bir daha okudu. Kadın bu mektubu yazdığını Nusret'e söylemesini istemiyordu. Ağabeyini çok seven bu kadın eğer hâlâ böyle küçük şeyleri düşünüyorsa, durum demek ki o kadar kötü değildi. Az önce, bu mektubun kendisinden para sızdırmak için bir düzen olduğunu düşündüğünü hatırlayarak utandı. "Peki niye ona bunu söylememi istemiyor? Çünkü ağabeyim bana haber vermesine karşı çıkmıştır!" Ağabeyi, Cevdet'in hayatından, düşüncelerinden hoşlanmıyor, onu küçümsüyordu. Ama küçümsemesine rağmen ondan para alıyor, bu yüzden kardeşini görmek istemiyor, onu her görüşünde hem kendisi yerin dibine geçiyor, hem de her seferinde daha ağır sözler ve hakaretlerle Cevdet'i yerin dibine geçirmeye çalışıyordu. Cevdet Bey bunu hissettiği, karşılıklı oturmanın ikisine de ağır geldiğini çok iyi bildiği için kardeşine seyrek gidiyordu. Her gidişinde onunla biraz konuşur, bir türlü kurtulamadığı şu hastalıktan sıyrılabilmesi için hastaneye yatmasının şart olduğunu söyler; ağabeyi hastanelerin insanları yalnızca mezara götürmek için yapıldığını, bir doktor olarak bunu çok iyi bildiğini tekrarlar, sonra bir süre karşılıklı susarlar, Cevdet Bey bir zarfa koyduğu parayı bir köşeye bırakır çıkardı. Cevdet Bey Ermeni kadından gelen mektubu bir kere daha okuduktan sonra ağabeyiyle rahmetli annesinin hastalıklarını karşılaştırmaya başladı.

Cevdet Bey'in rahmetli annesi gibi ağabeyi de veremdi. Annesinin bir iyileşip bir kötüleşen hastalığı yıllar sürmüştü. Ağabeyinin hastalığının ilk belirtileri de üç yıl önce, Paris'te ortaya çıkmıştı. Annesi bütün hastalığı boyunca söylenmiş, her şeyden şikâyet etmiş, çevresindekileri mutsuz etmişti. Ağabeyi de öyleydi. Annesi ince yapılı ve zayıftı. Ağabeyi de çok zayıftı, Paris'ten döndükten sonra Cevdet Bey onu görünce korkmuştu. Annesi doktorların öğütlerini dikkatle uygular, söylenen her şeyi yapardı. Ama ağabeyi doktorlarla alay ederdi. Çünkü kendisi de doktordu. Üstelik alkolikti ve her şeye karşı çıkmak gibi kötü bir huyu vardı. Cevdet Bey, "Evet, kendine dikkat etmemiştir!" diye mırıldandı. Sonra, ağabeyini sevdiğini, o kendisini ne kadar küçümsese, ne kadar azarlasa

ona kızamayacağını anladı. Çocukluğunu hatırladı: Birlikte ağabeyi ve arkadaşlarıyla ceviz, kale, kaydırak oynarlardı. Hıdrellezde kırlara çıkar, kuzu ve helva yerlerdi. Kızlar iki takıma ayrılır, gelin alması oynarlar, türküler söylerlerdi. Akhisar'ın çevresinde bağlar, bahçeler vardı. "Geçmiş zaman!" diye mırıldandı Cevdet Bey. Araba Tünel'e çıkmış, Galatasaray'a doğru ilerliyordu. Sonra birden gözlükçü Verdoux'nun dükkânı önünde durdu. Cevdet Bey uzanıp baktı. İleride, bir lando yan dönmüş, yolu tıkamıştı. Sıkıntıyla çevresini inceledi, tabelaları okudu, insanları seyretti.

Ünlü berber Petro'nun dükkânından şapkalı biri çıkıyordu. Veliaht Reşat Efendi'nin terzisi olduğu söylenen Botter'in vitrinine iki Hıristiyan kadın bakıyordu. Gümüş ve kristal eşya satan Decugis'in camekânı pırıl pırıldı. İleride Lebon Pastanesi vardı. Cevdet Bey bakkal Dimitrokopulo'nun tabelasını görünce, gene sabah kapıldığı yalnızlık duygusuna kapıldı. Avunmak için çocukluğunu, Akhisar'ın bahçelerini hatırlamak istedi. "Ne onlarla olabiliyorum, ne ötekilerle!" diye düşündü. Araba yeniden hareket etmişti. "Bari abim iyi olsa. Beni küçümsemese... Bugün niye böyleyim ben?" Bu sefer rüyayı kötü, korkunç bir gün olarak hatırladı. Rüyada okul arkadaşları arasında kendisine en kötü bakan, en küçümseyen de ağabeyiydi. "Beni niye küçümsüyor?" diye düşündü. "Çünkü o bir Jöntürk olduğunu söylüyor!"

Cevdet Bey'in ağabeyi Nusret, Jöntürklüğü birinci Paris yolculuğunda öğrenmişti. Askeri Tıbbiye'yi yüzbaşı rütbesiyle bitiren Nusret, iki yıl Haydarpaşa Hastanesi'nde staj yapmış, sonra birkaç yıl Anadolu ve Filistin'deki askeri hastanelerde çalışmış, galiba çok hırçın ve kavgacı olduğu için oradan oraya sürülmüş, Cevdet Bey'in Aksaray'da nalbur dükkânı açtığı yıl İstanbul'a naklini çıkarmış ve Haseki'de aile çevresinden buldurttuğu bir kızla evlenmişti. İki yıl sonra da bu kadınla karnındaki çocuğu bırakarak Paris'e gitmişti. Aile çevresine ve Cevdet Bey'in ilişkisini şimdi bütünüyle kestiği insanlara göre, bu yolculuğun nedeni, ağabeyinin evde okuduğu tuhaf dergi ve gazetelerdi. Bu dergileri, tarihçi Murat Bey'in Fransız İhtilali'ni ballandırarak anlattığı *Mizan* gazetesini, Nusret'in saatlerce okuduğu söyleniyordu. Nusret'e göre ise bu yolculuğun nedeni ortadaydı: Tıp öğrenimini sürdürmek, cerrahide uzmanlaşmak istiyordu. Bir tavuk

keserken bile ağabeyinin heyecanlandığını bilen Cevdet Bey'e göre ise, Nusret bu yolculuğa kabına sığamadığı için çıkıyordu. Cevdet Bey, ağabeyinin gene kabına sığamadığı için Paris'te dört yıl kalıp döndüğünü, karısını boşadığını, içkiye başladığını, padişaha karşı geldiğini, gene Paris'e gittiğini, Jöntürkler arasında bir alkoliğin sivrilebileceği kadar sivrildiğini, parasız, işsiz ve aç kalınca da İstanbul'a döndüğünü düşünüyordu. Ama bütün bunları demesine rağmen ağabeyinin bazı bakımlardan kendisinden daha üstün olduğunu da aklından geçiriyor, insanların onu daha sevimli, cana yakın, güvenilir biri olarak gördüklerini de biliyordu. İnsanların ağabeyini öyle görmelerinin nedenini de onun hiçbir sorumluluk ve yükümlülük almamasında buluyordu. Oysa kendisi, yalnız kendisine ve kendi hayatına karşı da olsa, sorumluluk yüklenmekten hiç çekinmeyen, düzenli bir insandı. Bunu aklından geçirirken biraz utanır gibi oldu, ama sonra şöyle düşündü: "Benim hayatta sorumluluklarım, amaçlarım ve bir hedefim var! O ise yalnızca dikbaşlılık ve gürültü edip patırtı çıkarmaktan hoşlanıyor!"

3
Jöntürk

Araba Savoie Oteli'nin dar sokağına saptı. Birkaç dakika gittikten sonra, iki katlı, eski bir taş evin önünde durdu. Cevdet Bey'e kapıyı pansiyoncu madam açtı, saygıyla kenara çekilip gözünün ucuyla kapının önündeki arabaya baktı. Sonra fırsatı kaçırmayarak, arkasından koşup ağabeyini çekiştirdi: Ağabeyi çok gürültü yapıyor, pansiyonun öteki müşterilerini rahatsız ediyor, hasta olmasına rağmen ahlak dışı hareketlerde bulunuyordu. Cevdet Bey, müşterisini pansiyondan atmakla korkutan kadına başını sallayarak merdivenlere yürüdü. "Demek ki fazla bir şeyi yok!" diye düşündü. Taş merdivenleri çabuk çabuk çıktı, kapıya vurdu. Buraya en son iki hafta önce, nişandan sonra geldiğini hatırladı.

Kapıyı, beklediği gibi, Ermeni kadın açtı. Cevdet Bey onu her

görüşünde yaptığı gibi önce kızardı. Sonra, kızarmasını önlemek için, bir şey unutmuş da hatırlıyormuş gibi, şaşkın ve düşünceli bir tavır takınarak içeri girdi.

"Abim nasıl?" diye sordu ve bu sırada yatakta sırtını yastığa dayayarak yatan Nusret'i gördü. "Bir şeyi yok!" diye düşündü.

Ağabeyi, "Oo sen misin? Nereden çıktın bakalım?" dedi.

Cevdet Bey, ağabeyinin sesinin perdesinden sağlığını anlamaya çalışarak gülümsedi. Sonra yanına gitti, sarılıp yanaklarına yüzünü yaklaştırdı.

Ağabeyi, "Veremliler öpülmez!" dedi, ama kendisini öptürdü. Bir bağışta bulunuyormuş gibi yapmıştı bunu.

Cevdet Bey, "Nasılsın?" diye sordu. Kenardaki bir sandalyeye oturdu.

Ağabeyi cevap olarak, "Ee, nereden esti bakalım senin aklına buraya gelmek?" dedi. Sonra şüpheyle sevgilisine baktı. "Mari sen mi çağırdın onu yoksa?"

"Niye çağırayım? Kendi kendine gelmiştir!" Tatlı, müzikli bir sesti bu.

Cevdet Bey, "Abi seni ziyaret etmem için çağrılmam mı gerek?" dedi. Ağabeyinin karşısında her zaman kapıldığı suçluluk duygusuna kapıldığını hissederek kızardı. Sonra, "Nasılsın? Hastalığın nasıl?" diye sordu.

Nusret öfkeyle Ermeni kadına döndü, "Onu sen çağırmışsın. İkidir sağlığımı soruyor? Niye soruyor?"

Mari, "Nusret!" diye inledi. Onu yatıştırmak için ayağa kalktı, yanına gitti. Üzerindeki çarşafı örterken Cevdet Bey'e dönüp, "Abiniz iyi değil. Dün akşam çok kötüydü. Kendinden geçti... Şimdi birazcık iyidir, ama yanılmayın!" dedi.

Nusret, "Hayır, hayır, hiçbir şeyim yok!" diye bağırdı. Sonra bir şeyler daha söylemek istedi ama soluğu yetmedi, sustu. Yapabildiği tek şey olan, küçümseyici, suçlayıcı gözlerle çevresine baktı.

Cevdet Bey, Mari'ye dönüp, "Doktor çağırmadınız mı?" diye sordu.

Bu sırada ağabeyi, "Doktor istemez! Benden iyi doktor mu olur? Doktorluk insanlığın düşmanıdır!" diye mırıldandı.

Mari, "Bu durumda ben ne yapabilirim?" diye düşünüyormuş gibi Cevdet Bey'e baktı.

Cevdet Bey, "Evet doktor çağırmak bana düşüyor!" diye düşündü. Sonra, Mari ile göz göze geldikleri için utandı. Kadının güzel olmasa bile şirin olduğunu aklından geçirdi. Sarhoş, hasta ve parasız olan ağabeyinin, böyle bir kadınla nasıl olup da ilişki kurduğunu merak etti. Odayı inceledi: Bir masanın üstünde leğenler, tabaklar, bardaklar duruyordu. Bunlar, belli ki, sık sık kullanılıyor, sık sık yıkanıyordu. Bir köşede yeni yıkanmış, ütülenmiş çarşaflar, gömlekler vardı. Eşya, duvarlar, pencereler her yer tertemiz, pırıl pırıldı. Oda bir hasta odasından çok, az sonra konuk ağırlanacak bir zengin evinin yeni temizlenmiş bir odasına benziyordu. Cevdet Bey, temizlenen ve bakılan bir evin odaları ve eşyası içinde bir kadın ve çocuklarla birlikte yaşama isteğinin içinde uyandığını fark ederek bir daha Ermeni kadına baktı ve gene kızardı. Sonra ağabeyine döndü. Nusret ağır ağır ve zorlanarak soluyordu. Cevdet Bey ağabeyiyle bu kadının bu odayı doldurduklarını, kendisinin bir fazlalık olduğunu düşündü. Sonra yeniden Ermeni kadına bakarak, hayatında bir kere böyle bir kadının, hayır, herhangi bir kadının sevgisini kazanamadığını aklından geçirdi.

Bu sırada ağabeyi, "Ziya'yı hiç gördün mü?" diye sordu. Ziya dokuz yaşındaki oğluydu. Nusret onu Haseki'deki akrabalarının yanına bırakmıştı.

Cevdet Bey şaşırarak, "Hayır!" dedi, Haseki'ye hiç gitmediğini ağabeyi biliyordu. İki kardeşin Haseki'yle olan ilişkilerini, Cevdet Bey'in ev işleri için Vefa'daki eve aldığı Zeliha Hanım sağlıyordu. Son zamanlarda Ziya hakkında yeni bir haber duymamıştı o kadından.

Nusret, "Ziya'yı köye, annesinin yanına yollayayım mı diye düşünüyorum," dedi. "Ama hayır! Burada kalsın. O aptalların arasında da olsa şehirde kalması daha iyidir, değil mi?" Bir süre nefes aldı, sonra ekledi: "İkimiz de Haseki'deki akrabaları bıraktık. Ama ayrı sebeplerden: Ben onlara yük olmamak için, sen onlar sana yük olmasın diye!" Gene solumak, dinlenmek için bir süre sustu. Sonra yüzünde, Cevdet Bey'in çok iyi bildiği o suçlayıcı anlatım belirdi. "Geçen geldiğinde bir kupayla gelmişsin! Senin mi o araba?"

"Benim değil, kiraladım!"

"Öyle arabalar sokaktan çevrilip kiralanıyor mu artık?"

Cevdet Bey utançla, "Hayır, üç aylığına kiraladım!" dedi.

"Haa, şu caka arabalarından!" dedi Nusret. "Redingot ve kravat kiralar gibi araba kiraladın ha?" Mari'ye bakıp gülümsedi.

Cevdet Bey değersiz ve aşağılık olduğunu düşündü.

Nusret dudaklarındaki aynı küçümseyici gülüşle, "Pek de şıksın bugün!" dedi. Cevdet Bey'in cevabını beklemeden Mari'ye döndü: "Sana bunun bir paşa kızıyla nişanlandığını söylemiş miydim?" Kardeşine döndü: "Nasıl, iyi bir insan mı?"

"İyi bir insan!"

"Nereden biliyorsun? Kaç kere gördün onu?"

Cevdet Bey ensesinden, alnından ter boşandığını hissederek ayağa kalktı. Ceplerini aradı. Mendilini unuttuğunu hatırladı. Yerine otururken, "İki" diye mırıldandı.

"İki ha? İki kere gördün ve iyi insan olduğunu anladın! Peki, hiç konuştunuz mu?"

Cevdet Bey, sandalyede sallanıyordu.

"Hiç konuştunuz mu, diyorum! İyi bir insan olduğunu nasıl anladın? Ne konuştunuz?"

"Öyle konuştuk!" dedi Cevdet Bey.

"Ee, o kadar utanma!" dedi birden Nusret. "Onunla konuşmamış olman senin suçun değil. Bu kötü geleneklerin, buradaki pis, sefil, kötü hayatın bir sonucu. Anladın mı ne demek istediğimi? Buradaki dünya nedir, anladın mı? Anlamadın, anlamadın, ama başını sallıyorsun! Aynı şey senin de başına gelebilir! Ama yok... Sen öyle biri değilsin! Senin bir ailen olur... Ama böyle bir kadın seni sevemez!"

İkisi birlikte dönüp Mari'ye baktılar. Cevdet Bey ağabeyinin karşısında oturdukça bu utanç ve terden kurtulamayacağını anladı.

Nusret, "Kızarıp bozarma öyle!" dedi. Gene Mari'yi işaret ederek, "Onu beğeniyorsun. Ona hayran oluyorsun, değil mi?" diye ekledi.

Mari, "Nusret rica ederim!" dedi, ama hiç utanmışa benzemiyordu. Rahat ve gururlu gözüküyordu.

Nusret, "Seni beğeniyor. Sana hayran oldu bile!" diyerek Mari'ye gülümsedi. "Çünkü seni Avrupai buluyordur. Benim

kardeşim Avrupa'dan gelen her şeye hayrandır! Bir şey hariç..." Düşündü, sonra aradığı kelimeyi buldu. "Revolüsyon!" Kardeşine döndü, "Sen revolüsyon ne demek biliyor musun? Ya da ihtilal? Kanın gürül gürül aktığı, giyotinli bir revolüsyon? Ama ne bileceksin sen böyle şeyleri! Senin bildiğin, sevdiğin tek şey var..." Sözünün gerisini ya getiremedi ya da açıkça söylemek istemedi. Yalnızca parmaklarının ucunu "para" diyen insanlar gibi birbirine sürttü.

Cevdet Bey dayanamadı. Rüyadan da kötüydü bu. Sandalyeden kalktı. Ağabeyine doğru sarsak iki adım attı, inledi. "Abi, ben seni seviyorum. Abi, neden böyleyiz?" Yıllardan beri ilk defa böyle bir şey oluyordu. Utandı. Gülümseyerek dönüp Mari'ye baktı. "Bunu niye yaptım?" diye düşündü. "Allahım, ne çok terliyorum!" Rüyadan da kötüydü işte.

Birden Nusret'in gövdesi öne doğru büküldü. Sonra geriye yaylanıp, başı yastığa vurdu. Yeniden öne bükülürken şiddetle öksürmeye başladı. Gırtlağından ve ciğerlerinden çıkan hırıltı korkunçtu. Cevdet Bey hiçbir şey yapamadan, korkuyla ve utançla ağabeyinin kıvranışına bakıyordu. Sonra, aklına bir şeyler yapmak geldi. Mari koşup Nusret'in yanına oturmuş, omuzlarından tutuyordu. Cevdet Bey pencereyi açmaya karar verdi. Bu sırada ağabeyi rahatladı. Cevdet Bey pencereyi zorlarken Nusret seslendi, "Hayır, açma! Dışarısının pisliği içeri girmesin istiyorum. Dışarısının pis, sefil, bayağı havası, şu iğrenç, despot karanlık içeri sızmasın. Biz burada iyiyiz..." Kendinden geçer gibi olmuş söyleniyordu. "Pencereyi kimse açmasın! Burası, benim memleketim, orada, Fransa'da olduğu gibi karanlıktan kurtuluncaya, Abdülhamit yıkılıncaya, her şey aydınlık, temiz, namuslu, iyi oluncaya kadar kimse pencereyi açmasın..." Birden gene öksürük buhranına yakalanarak titremeye başladı.

Cevdet Bey bir şey yapmış olmak için, ağabeyinin arkasındaki yastığı vurarak düzeltti. Çarşafın yere düşen ucunu kaldırdı. Bu sırada Mari'nin telaşla başını kendisine yaklaştırdığını gördü.

"Bir doktor... Lütfen siz bir doktor bulun!" dedi Ermeni kadın. "Ben bunu yapamıyorum. İstemiyor!"

Cevdet Bey, "Evet!" diye mırıldandı. Sonra, hâlâ öksüren ağabeyiyle göz göze gelmekten korkarak, aceleyle dışarı çık-

tı. Kapıyı kapar kapamaz, ağabeyinin arkasından bağırdığını duydu, "Nereye gitti o? Doktora mı? Doktor bu durumda ne yapabilir ki?.. Doktora gerek yok!"

4
Eczane

Cevdet Bey sokağa çıkar çıkmaz, "Ölecek!" diye düşündü. "Bugün olmazsa yarın, ama mutlaka birkaç gün içinde ölecek!" Düşüncelerinden korkarak kendini yatıştırmak istedi, "Belki de bir şey olmaz. Anneme de böyle olmaz mıydı?" Arabacı gene sigara içerek ve bir arabacı gibi bakarak kendisini süzüyordu. "Ama abim öleceğini biliyor. Öleceğini bildiği için de öyle korkunç şeyler söylüyor!" Odanın içindeki utanç verici sahneyi hatırlamak istemediği için, "Evet, şimdi bir doktor bulmalıyım!" diye düşündü. Ara sokaktan ana caddeye çıktı. "En yakın eczane nerede? Kanzuk Eczanesi var. Şurada Klonaridis var!"

Tünel'den Taksim'e uzanan ünlü cadde sıcağa rağmen kalabalıktı. Cevdet Bey geç kalırsa ağabeyi ölecekmiş ve bu ölümden de kendisi sorumlu tutulacakmış gibi korkarak hızla yürüyordu. İçinden koşmak geliyor, bu kadar acele etmesinin saçma olduğunu düşünüyor, insanlara çarpa çarpa ilerliyordu. Her zamanki sakin ve düzenli hayatlarını yaşayan insanlar ise, bu sıcakta böyle koşturan, sağa sola omuz atan kaba adama dokunmamak için kenara çekiliyorlar, uyuşuk bir merakla Cevdet Bey'in yüzüne bakıyorlardı.

Eczanede, Eczacı Matkoviç'in kendisiyle şişman bir çırak vardı.

Cevdet Bey, "Doktor burada mı?" dedi.

Eczacı eliyle arka bölmeyi işaret ederek, "Meşgul!" dedi.

Cevdet Bey, "Ama ben şimdi bekleyemem!" diye söylendi ve kenardaki sandalyelerde bekleyen birkaç hastaya aldırış etmeden hızla kapıyı açıp muayene odasına girdi.

İçeride doktorla, çocuklu bir kadın vardı. Doktor çocuğun

ağzına bir kaşık sokmuştu. Birdenbire açılan kapıyı görünce suratını buruşturdu ve elindeki kaşığı çocuğun ağzından çekti.

"Lütfen dışarıda bekleyiniz!" dedi.

Cevdet Bey, "Doktor, çok önemli!" dedi.

Doktor kaşığı çocuğun ağzına sokarak, "Lütfen bekleyiniz dedim!" dedi ve kadına Fransızca bir şeyler söyledi.

Cevdet Bey, "Çok kötü!" diye mırıldandı, ama doktora ve hasta çocuğa dikkatle bakınca ağabeyinin ölmeyeceğine inandı. Bu sefer de burada beklemek istemediği için, "Çok kötü!" dedi.

"Peki, şimdi geliyorum. Ama bekleyin!" dedi doktor.

Cevdet Bey dışarı çıktı. Kapının önündeki sandalyelerden birine, doktoru bekleyen öteki hastaların yanına oturacaktı, caydı. Eczanenin içinde aşağı yukarı yürüdü. Sonra, bir kenara çekilip sinirli sinirli sigara içmeye başladı. Tezgâhın arkasında eczacı, elindeki bir kâğıda bakarak, bazı tozları birbirine karıştırıyor, çırağı da küçük bir terazide bir şeyler tartıyordu. Eczacı karıştırdığı tozları bir şişeye koyarak şapkalı bir adama verdi. Bu sırada içeri iri yarı, göbekli ve neşeli bir adam girdi ve şampanya sordu. Eczacı onu tanıyarak gülümsedi, şişelerin durduğu köşeyi gösterdi. Şampanya şişelerinden bir kule yapılmıştı. Bu kulenin yanında da maden suyu şişelerinden yapılmış bir kule daha vardı. Şişman adam bu şişelerin etiketlerini zamanı ve parası olan insanların rahatlığıyla okuyor, seçiyordu: Evian, Vittel, Vichy, Apollinaris. Cevdet Bey birden, ta Fransa'dan gelen bu suları, sonra içkileri, bir masanın üzerinde duran Tobler çikolatalarını, bugün sis yüzünden dükkânına geciken Eskinazi'nin de yediğini düşündü. "Sonra, o konaklarda yaşayan paşalar da bunlardan atıştırıyor! Ben ne yapıyorum? Ben çalışıyorum, evleneceğim. Abim hasta, ama öleceği yok, turp gibi. Ermeni kadın. Benim ticaretten sevmeye vaktim kalmadı. Beklemek ne sıkıcı! O camın üzerinde ne yazıyor? Tersinden de okuyabilirim: Müstahzarat-ı Tıbbiye-i Ecnebiye... Öteki de Tıbbiye-i Osmaniye." Tombul ve güleç adam şişeleri seçti, ayırdı, uşağını yollayarak aldırtacağını söyledi. "Evine gidip onları içecek. Hep birlikte yiyecekler, içecekler, gülüşecekler... Ben de evlendikten sonra... Ethem-Pertev Kuvvet Şurubu, Krem Pertev... Hâlâ bitmedi mi bu doktorun işi? Kapı açılınca hemen içeri gireyim de... Atkinson Kolonyaları...

Katran Hakkı Ekrem öksürük şurubu. Hünyadi Yanoş Müshilleri... Bir kere küçükken ishal olmuştum da, ölüyorum sanmıştım. Kimse de öleceğimi düşünmemişti. Ya ölseydim! Hayır! İşte kapı açıldı!"

Cevdet Bey kadınla çocuğuna çarparak bir hamlede içeri girdi. Söylediklerine inanmadan, "Hasta kötü. Lütfen acele edin, ölebilir!" dedi.

Doktor köşedeki lavaboda ellerini yıkıyordu, "Kim ölüyor? Nerede?"

"Şurada, hemen yakında, pansiyonda!" dedi Cevdet Bey. "Şimdi gider görürüz. Hemen şurada!"

"Hasta buraya gelemez mi?" dedi doktor. Saçma denecek kadar beyaz, tertemiz bir havluyla ağır ağır ellerini kuruluyordu.

"Gelemez. Ölüyor. Belki ölmez. İki adım! Hemen gidelim, beklemeyelim..."

"Peki, peki," diye homurdandı doktor. "İzin verin de şu çantamı alayım!"

Doktor, kapısının önünde bekleyenlere şimdi döneceğini söyleyerek Cevdet Bey'in peşinden caddeye çıktı. Sonra hastanın derdini sordu. Cevdet Bey öksürük buhranını anlattı, anlatacak başka bir şey bulamadığı için ağabeyinin verem olduğunu da söyledi. Bunun üzerine doktor kandırıldığını gösteren bir surat takındı, ama hemen de öfkesini unuttu: Biraz da olsa muayene odasından kurtulduğu, oyalanacak bir şey bulduğu için sevinmişti galiba. Yürürken vitrinlere bakıyor, insanları seyrediyordu. Sonra bir dükkândan sigara aldı ve veremin insanı bir anda öldürmeyeceğini, eski bir hastasının nasıl ölüp ölüp dirildiğini anlatmaya başladı. Bu arada geçen bir kadını dikkatle inceledi, Cevdet Bey'e mesleğini sordu, tüccarlık olduğunu öğrenince hayretini gizlemedi. Tam ara sokağa sapıyorlardı ki, köşede bir dostuyla karşılaştı. Ona sarıldı ve Cevdet Bey'in İtalyanca olduğunu sandığı bir dilde ateşli ateşli konuşmaya başladı. Cevdet Bey saatine baktı: Üçü çeyrek geçiyordu.

Az sonra, pansiyondan içeri girdiler. Doktor sıcaktan yakınırken odanın kapısını Mari açtı.

Nusret, "Doktor istemiyorum, kapayın kapıyı... İçeri karanlık girmesin!" dedi.

Doktor, Mari'nin arkasından içeri girdi. Gözünün ucuyla, söylenip duran hastaya bir baktı. Çantasını yere bırakırken Mari'ye döndü, onu dikkatle inceledi ve duygulu bir sesle, "Je vous reconnais Mademoiselle Çuhacıyan!" dedi. Beklenmedik bir hareketle kadının elini öptü, başını ağır ağır yukarı kaldırırken, bu sefer nedense Türkçe söyledi: "*Saadetli Familya*'daki rolünüze hayranım!"

Nusret, "Kim bu? Ne oluyor?" diye söylendi. Sonra doktorun gülümseyerek kendisine yaklaştığını görünce, "Bana doktor değil soytarı getirmişsin!" dedi.

Ama doktor aldırmamış gülümsüyordu, "Neniz var efendim?"

"Ölüyorum, veremim!"

Doktor, "Öyle olduğu ne malum?" diyerek Nusret'in yanına oturdu.

"Malum çünkü ben de doktorum!" dedi Nusret. "Üstelik, muayeneye de lüzum yok. Bu aşamadaki veremi, hastayı ilk görüşünde her doktor anlar. Baksana şu surata. Yanaklarım kayboldu. Sen Mülki Tıbbiye'den misin?"

Doktor gene hoşgörülü bir suratla gülümseyerek, "Demek meslektaş oluyoruz!" dedi.

"Mülki Tıbbiye'den de, Askeri Tıbbiye'den de çıkanların akıllısı ihtilalci, aptalı doktor olur!" diye bağırdı Nusret.

Doktor gene aynı hoşgörüyle, "Ben akıllı olduğumu hiçbir zaman iddia etmedim!" dedi. Sonra galiba hoşgörüsünü değerlendirecek tek insan olarak gördüğü Mari'ye gülümsedi.

Nusret, "Sen nesin, Yahudi misin?" dedi.

Doktor, "İtalyan'ım!" dedi. Sonra başını Nusret'in gövdesine yaklaştırarak gömleğinin düğmelerini tuttu. "Müsaade eder misiniz?"

Nusret, "Dur dur! Ne oluyor. Dokunma bana!" diye söylendi. Sonra Mari'nin öfkelendiğini görerek, "Peki, sinirlenme, sinirlenme," dedi. "Ama biliyorum, bunun faydası yok!" Birden Cevdet Bey'e döndü: "Senden bir şey istiyorum... Gel buraya... Söz veriyor musun? Ben oğlumu görmek istiyorum. Bana onu getir!"

Cevdet Bey, "Haseki'den mi?" dedi.

"Evet, Haseki'den. Haseki'ye git, Ziya'yı getir. Orada, teyzesinin yanında kalıyor, neyimiz oluyorsa, işte o Zeynep Hanım'ı bul ve çocuğu al!"

Cevdet Bey, "Şimdi mi?" diye mırıldandı.

"Evet, şimdi. Hemen! Biliyorum, oraya gitmek istemiyorsun, utanıyorsun. Ama git. Bunu senden istiyorum. Madem bu doktoru getirdin, bunu da yap bana. Son defa oğlumu..."

Bu sırada çantasından stetoskopunu çıkaran doktor, "Maşallah, sizde hiç de ölen bir insan hali yok!" dedi. "Ciğerleriniz çok kuvvetli!"

Nusret, "Hadi hadi, bana bu doktor lakırdılarını söyleme. İşini gör, paranı al!" dedi. "Buna parasını da ver bakalım, Cevdet. Başka da istemeyeceğim senden!"

Cevdet Bey kapıya doğru yürürken durdu, bir eski sehpanın üstüne, kırık bir küllüğün yanına iki altın bıraktı ve bıraktığını Mari'nin gördüğünü anlayınca sevindi.

Ağabeyi, "Çabuk ol, çabuk. Şu caka arabası işe yarasın bari..." diye seslendi.

5
Eski Mahalle

Cevdet Bey suçluluk duyarak merdivenleri indi. Arabacıya Haseki'ye gideceğini söyleyip arabaya bindi. Terleyerek bir sigara daha yaktı. Araba harekete geçip esnek yayların üzerinde tatlı tatlı sallanmaya, görüntüler pencerenin önünden akmaya başlayınca, sigaranın da yardımıyla, biraz kendine gelir gibi oldu. "Niye her şey böyle? Niye ben böyleyim?" diye mırıldandı. Sabahtan beri başından geçenler bir bir gözünün önünde canlandı. Ağabeyinin ölüp ölmeyeceğini düşündü. Annesi de son günlerine kadar öleceğini tekrarlamış, ama son hafta birden değişmiş, kendini iyi hissettiğini söylemiş, derken birden ölüvermişti. Ama ağabeyi hâlâ eski tersliğini sürdürüyordu. O utanç verici konuşmayı hatırlayarak kızardı. Ağabeyi nişanlısını

kaç kere gördüğünü sorarken Mari'ye bakıp gülümsemişti. Kiralık arabadan söz ederken de yapmıştı aynı şeyi. Belki şimdi de arkasından gülüyordu. Ağabeyiyle birlikte Ermeni kadının da gülüp gülmediğini düşündü. "Evet, belki şirin ve ilginç bir kadın, ama ona hayran değilim tabii!" diye mırıldandı. "Bunu nasıl söyledi? Bu artık utanmazlık! Ama ben o kadına hayran olamam. Çünkü en sonunda o kadın bir aile kadını değil, bir tiyatrocu o... Her akşam yüzlerce göz onu seyrediyor. Doktor nasıl elini öptü? Böyle bir şeyi nasıl yapıyorlar? Eğiliyorlar, uzanıyorlar, kadının elini öpüyorlar, sonra her zamanki sakin, neşeli halleriyle durmayı başarıyorlar. Çünkü onlar bizim gibi değil. Onlar Hıristiyan!" Ağabeyinin bütün düşüncelerini anlamasına, onu sevmesine rağmen bunları neden ona gösteremediğini düşündü. "Çünkü vaktim yok! Ticaretten hiçbir şeye gereken vakti ayıramıyorum." Ağabeyinin sözlerini hatırladı. "Paris'e gitti, buranın hiçbir şeyini beğenmez oldu." Araba köprüyü geçiyor, tekerlekler köprünün ahşap döşemesini gıcırdatıyordu. Cevdet Bey köprüden gözüken eski İstanbul'a, kubbelere, durgun ve ölü Haliç'e baktı. "Burayı beğenmiyor! Buradaki her şeyi kötü buluyor, küçümsüyor! Beni de küçümsüyor, ama ben onu anlıyorum!" Köprünün öte tarafındaki bir tabelayı okudu: "En iyi puro ve sigaralar, Tütün Rejisi Mamulleri: Tütüncü Angelidis." Bir sigara daha yakarak aynı düşüncelerin bulutlarında kayboldu.

Arabanın penceresinden Beyazıt Camii'ni, Harbiye Nezareti Külliyesi'ni görünce çocukluğunu hatırlayarak sevindi. Eskiden ağabeyiyle buraya gezmeye gelirlerdi. Ramazanlarda caminin iç avlusunda kurulan sergi kalabalık olur, önemli insanlar burada görülebilirdi. Cevdet Bey hayatında ilk defa bir veziri burada görmüştü. "Ticaret Nazırı Ahmet Fehmi Paşa idi galiba? Kaç yıl oluyor? Ya on dokuz, ya on sekiz. Nusret Tıbbiye'ye girmişti, ama daha babam ölmemişti." O günleri hatırlayınca hüzünlendi. Babasının yanında çalışır, odun keser, kereste istifler, yorulur, akşam yemeğinden hemen sonra uyuyakalırdı. "Oysa eliyle koluyla çalışan ahmak bir adam olmak istemiyordum! Okumak ve zengin olmak istiyordum." O günleri özlemle hatırlamadığı için sevindi. "Ama o günlerde

herkes herkesi severdi. Beni de severlerdi. Onlardan kaçtım!" Şimdi o kaçtığı insanların yanına gitmek zorunda kaldığı için korktu. "Belki de beni tanımazlar. Tanıyınca nasıl küçümserler. Ama, yok! Kıyafetime, şu arabaya hayran olurlar! Ne kadar sıkıcı şeyler olacak şimdi orada kim bilir..." Utançla az sonra olabilecek şeyleri gözünün önünde canlandırdı. "Arkamdan, civciv yumurtadan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş derler, hayırsız derler. Niye böyle oldu? Bütün bunlar neden?" Araba Maliye Nezareti'nin önünden geçiyordu. Karşıda sarraf ve tefeci yazıhaneleri vardı. Zor durumda kalan maaş cüzdanı sahipleri bu dükkânlara gelir, maaşlarını çok ucuza kırdırırlardı. Cevdet Bey bu sarraf ve tefecilerin kazancının haksız ve insafsız bir kazanç olduğunu düşünürdü. Birden, "Bütün bunlar paradan!" diye düşündü. "Ben de bu yüzden kimsesiz kaldım! Her şey paradan! Onlar bir Müslüman'ın böyle tüccarlık yapmasını küçümserler!" Gene Haseki'de az sonra başından geçebilecek utanç verici sahneleri düşünerek terledi.

Araba Aksaray'ı geçtikten sonra sola doğru ilerledi. Az sonra ara sokaklara girdiler, ama daha Haseki'ye çok vardı. Cevdet Bey bu sokaklara bakarken "Hep aynı şeyler. Her şey aynı," diye söylendi. "Hiçbir şey değişmiyor. Şu duvar, şu boyası dökülmüş pencereler, yosun tutmuş kiremitler. Hiçbir şey değişmiyor. Bunlar burada iki yüz yıl önce nasıl otururlarsa öyle oturuyorlar... Para kazanmak yok! Yeni bir şeyler yok! Hayatlarında şey yok, evet hırs yok, hırs! Şu pisliğe bak. Şu mezbeleyi şuradan kaldırmak kimsenin aklına gelmez. İşte kahveye giriyorlar, oturuyorlar, gelip geçenlere bakıyorlar!" Bir kahvenin önünde, bir çınarın altında oturan entarili erkeklere baktı. Oturanlar da bu gösterişli kupanın içindekine dikkatle baktılar. Cevdet Bey onlarla göz göze bakışarak ağır ağır önlerinden geçti. Sonra öfkeyle söylendi. "Ne bakıyorsunuz? Bunda bakacak ne var? Bir araba geçiyor, içinde bir adam oturuyor, onlar da bakıyorlar! Ah her şey ölü! Abim haklı. Entarili bir miskin değil, tüccar olduğum için ben de haklıyım!" Araba mahalleye yaklaşıyordu. Cevdet Bey aradaki pencereyi açarak arabacıya iki sokak sonra sola dönüleceğini söyledi. Sonra bir bahçede konuşan çocukları dinledi.

"... edersen işte yutulursun!" diyordu bir çocuk!

"Avanağın bütün cevizlerini üttüm!" dedi öteki çocuk.

Cevdet Bey, "Biz eskiden cevizi keyif için oynardık," diye düşündü. "Bunlar kumar için oynuyor, birbirlerinin cevizini alıyorlar galiba... İyi, iyi! Hiç olmazsa bu da bir şey; bir yenilik! Yeni kuşaklarda kazanma zevki oluşuyor işte." Düşüncelerinden utandı. Araba sokağa sapınca korkuyla evlere bakmaya başladı. Evlerin hepsini tanıdı. Hiçbir şeyin değişmediğini gene düşündü. Zeynep Hanımların evinin önünde arabacıya seslendi.

Cevdet Bey arabadan indi. Çevresine bakındı. Bitişikteki eve İstanbul'a ilk taşındıkları gün gelmişlerdi. On yıl oturduğu o eve bakmak istemedi. Zeynep Hanım Teyze'nin bahçe kapısını açtı. Kapıya bağlı eski çıngırak şıngırdadı. "Nişantaş'taki o evi satın alırsam bahçe kapısına şöyle bir çıngırak asayım!" diye düşündü. Bahçe eski bahçeydi. Erik ağacı da aynı güçsüz, zayıf ağaçtı. Kapıyı vurdu, bekledi.

Kapıyı Zeynep Hanım açtı. Cevdet Bey'in kendisini tanıtmasını beklemeden, "Aa, Cevdet oğlum, nereden çıktı böyle?" dedi ve ona sarıldı.

Cevdet Bey utançla terleyerek kadının elini öptü. Eli öperken küçüklüğün bazı unutulmuş kokularını, birkaç eşyayı, bir böceği, işlemeli bir masa örtüsünü hatırlar gibi oldu.

Kadın, "Gel içeri şöyle!" dedi. "Çıkar ayakkabılarını da bakayım. Maşallah, pek de şıksın. Nereden esti böyle?.."

Cevdet Bey, "Teyzeciğim, abim hasta..." dedi.

"Vah vah!" dedi Zeynep Teyze.

Cevdet Bey onun sinsi bir alaya başladığından şüphelendi. Ayakkabılarını çıkarmış, gösterilen yere oturmuş, kıpır kıpır kıpırdanıyordu. "Fazla kalmayayım..." dedi.

"Ziya'yı mı görmek istiyor seninki?" dedi kadın.

"Evet!"

"Çok mu kötü?"

"Kötü ya!" dedi Cevdet Bey.

"Ziya'yı alacaksın ha? Zaten başka ne için gelirdin buraya?.."

Cevdet Bey, "Ah teyzeciğim, hiç vaktim olmuyor!" dedi. "Hep aklımdasınız. Vaktim yok!"

Kadın, "Dur da o zaman çocuğu çağırayım!" diyerek çıktı.

Cevdet Bey, "Hiç de korktuğum gibi olmadı işte!" diye dü-

şündü. "Kadın beni sevgiyle karşıladı. Onlar, evet, insanı sevmeyi bilirler. Eh ne yapayım, ben de ticaret yapıyorum. Bunu da anlayışla karşılıyor... Her şeyi ne kadar büyüttüm! Saat kaç! Eyvah, Fuat Bey ile yemeğe geç kalacağım!"

Kadın az sonra, elinde bir bardak ve tepsiyle içeri girdi, "Vişne şurubu!" dedi. "Sen vişneyi seversin..."

Cevdet Bey utancından kıpkırmızı kesilerek söyleyecek bir şey aradı, bulamadı, yalnızca teşekkür etti.

Kadın, "Çocuğa haber saldım, şimdi gelir!" dedi. "Babası sahi kötü mü?"

Cevdet Bey başını salladı.

Bir sessizlik oldu.

Kadın, "Senin işlerin nasıl oğlum?" dedi.

Cevdet Bey şikâyetçi bir tavırla, "Kötü, kötü!" dedi. Sonra birden yüzüklü elini cebine soktu.

Teyze, "Ne yapalım, düzelir. Her şey kötüye gidiyor. Allah sonumuzu iyi etsin!" dedi.

Gene sustular.

Az sonra, Cevdet Bey, babasının Ziya'yı beklediğini söyleyerek ayağa kalktı. Kadın çocuğun nerede kaldığını merak ederek pencereye gitti, baktı.

"Ah, işte gelmiş orada!" dedi. "Ama onu geri getir! Ne zaman getireceksin?"

Cevdet Bey babasını gördükten sonra çocuğu geri getirmeye söz verdi. Belki çocuk birkaç gün babasının yanında kalabilirdi. Teyze bunu anlayışla karşıladı, ama Cevdet Bey'i yaralayan bir güvensizlik de gösterdi. Birlikte dışarı çıktılar. Cevdet Bey eski bahçede yeni bir şey gördü: Bir kümes yapılmıştı. Bir tavuk kümesin damında yürüyordu.

Çıngırak, Cevdet Bey'e çocukluğunu hatırlatarak yeniden şıngırdadı. Kupa arabasının çevresinde toplanmış olan çocuklar dönüp baktılar. Cevdet Bey bir tanesini tanır gibi oldu.

Zeynep Teyze, "Ziya oğlum, bak kim geldi!" dedi. "Cevdet amcan geldi, tanıdın mı?"

Çocuk öne doğru bir adım attı. Bu şık kıyafetli amcadan korkmuş olmalıydı. Bir Cevdet Bey'e, bir de Zeynep Hanım'a bakarak birkaç korkak adım daha attı.

Cevdet Bey onu en son altı yıl önce bir kurban bayramında görmüştü. O zaman üç dört yaşında gözüküyordu. Çocuğun yanağını okşadı. Ona sevimli gözükmeye çalışarak, "Nasılsın bakalım, beni tanıdın mı?" dedi.

Çocuk korkuyla başını salladı.

Zeynep Teyze, "Ziya, amcan seni gezmeye götürecek. Sonra da geri getirecek! Gezmek ister misin?" dedi.

Çocuk, "Arabayla mı?" dedi. Dönüp kupa arabasına baktı. Arkadaşlarından biri arabacıya bir şeyler soruyordu.

"Yaa, arabayla!" dedi Teyze. "Amcan seni arabasıyla gezdirecek! Amcanın arabasıyla gezmek ister misin?"

Cevdet Bey gözünün ucuyla arabacıya baktı, duymamıştı.

Çocuk, "İsterim!" diye mırıldandı.

Teyze, "O zaman git de üstünü başını değiştir," dedi. "Bu kılıkta o arabaya binilmez."

Çocuk koşarak eve gitti. Başka bir çocuk, "Ziya arabaya binecek ulan!" diye bağırdı.

Teyze, Cevdet Bey'e döndü. "Onu geri getir olur mu, orada bırakma!" dedi.

Arabanın çevresindeki çocuklardan biri tekerleklere sokulmuş, dikkatle bakıyordu. Yanına yaklaşan başka bir çocuğa dönüp, "Şu yaylara bak, çelik yaylar, bunlar iyi yaylanır!" dedi.

Güneş dar sokağı yakıyordu. Atların kuyrukları sineklere yetişemiyordu. Kafessiz bir pencereden bir ihtiyar arabaya bakıyordu. Hafif bir rüzgâr çıktı, sokağın tozunu havaya kaldırdı. Herkes alışkanlıkla ağzını kapadı, gözünü kıstı. Sonra rüzgâr dindi, ağızlar açıldı.

Teyze, "O hâlâ padişahımıza karşı mı geliyor?" diye sordu.

Cevdet Bey, "Şimdi çok hasta!" diyerek kaşlarını çattı.

Çocuk evden koşarak geldi. Cevdet Bey, teyzenin elini öptü.

Teyze, Ziya'yı kolundan tuttu, "Yaramazlık yapma, olur mu?" dedi. "Amca seni geri getirecek." Cevdet Bey'e gözünün ucuyla şöyle bir baktı.

Cevdet Bey çocuğun elini tuttu. Birlikte arabaya bindiler. Arabanın çevresini çocuklar sardı.

Bir çocuk, "Ziya gidiyor, Ziya gidiyor!" dedi.

Araba hareket etti. Çocuk kayboluncaya kadar pencereden

teyzeye baktı. Sonra dönüp Cevdet Bey'i korkuyla inceledi. Kendini güvenlikte hissedince dikkatle koltuğun köşesine oturdu ve bir dakikasını bile boşa harcamak istemediği şu araba gezisinden eksiksiz bir tat çıkarmak için pencereden dışarısını seyretmeye koyuldu.

Cevdet Bey çocukla bir şeyler konuşmak istedi, ama sözlerinin onu telaşlandırdığını görünce bu işi erteledi. Aksaray'dayken camileri, orayı burayı gösterdi. Beyazıt'tan geçerlerken ramazanda buraya hiç gelip gelmediğini sordu. Harbiye Nezareti'nin ne olduğunu, orada ne yapıldığını anlatmaya çalıştı, ama Ziya kelimelerden çok görüntülere değer veriyordu.

Köprüyü geçerlerken Cevdet Bey saatine baktı ve altıya yaklaştığını şaşırarak gördü. Fuat Bey ile altı buçukta Serkldoryan'da buluşmak üzere sözleşmişlerdi. Ziya'ya babasının hasta olduğunu açmak istedi, ama bunu gene yapamadı. Çocuğun bakışlarında Cevdet Bey'i kaygılandıran bir şey vardı. Bunun ne olduğunu anlayamadı. Bir ara, "Şu sıkıcı iş bitse ve onu babasına teslim etsem!" diye düşündü ve ticari hesaplarına, dertlerine, tasarılarına gömüldü.

Araba pansiyonun önünde durduktan sonra Cevdet Bey, Ziya'ya babasının hasta ve kötü olduğunu anlatmasının şart olduğunu anladı. Merdivenleri çıkarlarken acele acele anlattı:

"Baban geçen gün yolculuktan geldi. Şimdi hasta. Arabayla gezdik. Ona misafirliğe geldik. Baban seni görmek istiyor. Yanında bir teyze var! Baban hasta olduğu için yatıyor. O teyze de ona bakıyor. Şimdi onları göreceksin. Korkacak hiçbir şey yok! Evet, Zeynep Teyze'nin yanına bu akşam, olmazsa yarın döneceğiz."

Kapıyı Mari açtı. Ziya'ya gülümseyerek selam verdi. Sonra eğilip bir de onu öptü ve elini dudaklarına götürerek "sus" işareti yaptı:

"Uyuyor!"

Ziya, Cevdet Bey'in arkasından korkuyla içeri girdi. Nusret sırtını kapıya dönmüş uyuyordu. Ziya battaniyenin altındaki gövdeye korkuyla baktı. Sonra bir şey kırmaktan korkuyormuş gibi, dikkatle gösterilen yere oturdu.

Mari, Cevdet Bey'in yanına yaklaşıp fısıldadı, "Doktor du-

rumun çok kötü olduğunu söylüyor. İlaçlar verdi. Ağrılarını ve acıyı dindirmek için iğne yaptı. Önce iğne olmak istemedi. Sonra razı oldu, uyudu."

Cevdet Bey, "O zaman ben gideyim!" diye fısıldadı. "Akşam yeniden uğrarım!"

Mari, "Siz bilirsiniz!" dedi. "Çok da teşekkür ederim! Bir de şunu söylemeyi unuttum. Lütfen padişaha bomba atıldığını ona söylemeyin. Bunu öğrenirse çok heyecanlanır, ateşlenir, kötü olur." Cevdet Bey'in çıkmasını beklemeden gidip Ziya'nın yanına oturdu ve onunla konuşmaya başladı.

Cevdet Bey Mari'nin Ziya ile bir çocukla konuşur gibi değil, eşiti olduğu bir insanla konuşur gibi ciddiyetle konuştuğunu fark etti. Sonra kadına hayran olmaktan korkarak, "Evet, ama bir tiyatrocu!" diye düşündü. "Bir aile ona ne kadar uzak!" Dışarı çıktı.

6
Öğle Yemeği

Cevdet Bey sokağa çıkar çıkmaz arabacının yanına gitti. O pis kokulu sigaralardan içen adama, yedi buçukta gelip kendisini Serkldoryan Kulübü'nün kapısından almasını söyledi. Alaturka saat altıyı çeyrek geçiyordu.

Fuat Bey ile altı buçukta buluşacaklardı. Cevdet Bey üye olmadığı bu kulübe elini kolunu sallayarak girmekten çekindiği için biraz oyalanmaya karar verdi. Anacadde üzerinde gezindi. Halep Çarşısı'na gitti. Varyete Tiyatrosu'nun ilanlarına baktı. Burada bir kere, Avrupa'dan gelen bir operet trupunun temsilini seyretmiş, ölesiye sıkılmıştı. İnsanların vakit geçirmek için başvurdukları çarelere şaşarak vitrinlere, yürüyenlere, arabalara baktı. Bir sigara içti. Öğle yemeğinden sonra, saat sekizde Teşvikiye'ye Şükrü Paşa'nın konağına gideceğini düşündü. Az sonra da Fuat Bey'i gördü.

Cevdet Bey ile Fuat Bey yaşıttılar. İkisi de tüccardı ve onları birbirlerine yaklaştıran şey bu özellikleriydi: İkisi de hem Müslüman

hem büyük tüccar olmanın ortaklık duygusuyla, tanışır tanışmaz birbirlerine karşılıklı ilgi duymuşlardı. Sonra ikisi de bekârdı, ikisi de nalburiye ile uğraşıyordu, ikisi de ince ve uzundu. Ama Cevdet Bey'e göre, benzerlik ve ortaklık duygusu burada sona eriyordu. Çünkü Fuat Bey tüccarlık gelenekleri olan bir aileden geliyordu: Müslümanlığa dönen Selanikli bir Yahudi ailesindendi; ayrıca masondu ve Selanik'te geniş bir çevresi vardı. İstanbul'a bir dükkân açmak için geldiğinde Cevdet Bey'le tanışmıştı. İki yıldır, ailesinin ve ticarethanesinin olduğu Selanik'ten İstanbul'a her gelişinde Cevdet Bey'i arar, birlikte bu kulübe öğle yemeğine giderlerdi. Yemeklerde, görüşmedikleri sürede yaptıkları işlerden, hayatlarından söz ederler, birlikte iş yapmak, bir ortaklık kurmak, evlenmek gibi tasarılarını gözden geçirirler, sonra şundan bundan neşeyle konuşarak dedikodu ederlerdi. Fuat Bey ile dostluk, Cevdet Bey'e, içine bir türlü giremediği, İstanbul'un zengin ve ayrıcalıklı kişilerinin toplumsal hayatını, kenarında köşesinde dolaşıp durduğu seçkinler çevresini tanımak ve bu çevreye sokulmak fırsatını verdiği için faydalı ve öğreticiydi. Yalnızca şu kulübe bir gelişinde bile, Cevdet Bey aylarca gazete okuyarak, dedikodulara kulak vererek öğrendiği şeylerin birkaç katını öğrendiğini düşünürdü. Burada, kadifeler, yaldızlı koltuklar, halılar, kristal avizeler içinde Cevdet Bey, günlük hayatını geçirdiği çevrenin, durmadan değişen ve hiç anlaşılmayan fiyatlar ve eşya dünyasının sırlarını bir anda ele geçireceğine inanacak gibi olurdu.

Kulübe girip merdivenleri çıktılar ve gene aynı koltuklar, halılar, bir kenara bırakılıp unutulmuş paşalar, sefirler, yaldızlı aynalar, kristaller, Yahudi tüccarlar, Levantenler, avizeler ve ipek perdeler ve her zaman hazır ve terbiyeli garsonlar arasından geçerek, her zaman oturdukları yere, köşedeki masaya oturdular. Cevdet Bey, her seferinde olduğu gibi, kulübün kapısından köşedeki masaya uzanan bu yolculuk sırasında heyecanlanmış, umutlanmış, ezilmemek için başını dik tutmuş, karmakarışık şeyler düşünmüş, kızarmıştı. Fuat Bey de her seferinde yaptığı gibi arkadaşının yüzündeki bu kızarıklığı gülümseyerek karşıladı. Sonra ondan nişan törenini anlatmasını istedi.

"İşte sana anlattığım gibiydi," dedi Cevdet Bey. "Sağ olsun Nedim Paşa yardım etti, elini uzattı. Her şey onun sayesinde

oldu. O olmasa bu iş hiç olmazdı! Düğün de onun konağında olacak!"

"Sen Nedim Paşa'yı nereden tanıyorsun?"

"Hiçbir yerden!" dedi Cevdet Bey. "Bir gün dükkânıma gelmişti. Benim tanıdığım tek paşadır. Benim ailemde öyle insanlar yok, biliyorsun. Nedim Paşa sağ olsun, beni sevdi. O olmasaydı o kızı da bulamazdım! Beni tanırsın. Ben Şükrü Paşa'nın bana uygun bir kızı olduğunu nereden bilebilirdim ki?.. Öyle şeyleri tanıyan yakınlarım da yok!" Cevdet Bey küçük, ezik, şefkat isteyen bir kardeş tavrıyla boynunu bükmüştü.

Bu sırada garson yaklaşıp elindeki listeleri onlara uzattı. Fuat Bey de garsona karşı Cevdet'i koruyan, kanat geren bir ağabey tavrı takınıp sordu: "Ne yiyeceksin?"

Cevdet Bey kendi zevklerini ve küçük keyiflerini keşfetmenin mutluluğunu buraya her gelişinde tadıyordu. Listedeki yemeklerin çoğunu bir kere denemiş, kendisinin de, buradaki bütün öteki insanlar gibi, beğendiği, çok beğendiği, hoşlanmadığı ya da kayıtsız kaldığı yiyecekler olduğunu öğrenmişti. Alışkanlıklarını oluşturmanın heyecanıyla, önce, çok sevdiği o salçalı et yemeğinden ve zeytinyağlı patlıcan silkmesinden istedi, ihtiyatlı bir deneyi göze alıp tatlı olarak supanglez denilen şeyden istemeye karar verdi.

Garson gittikten sonra Fuat Bey ileride, pencerenin yanındaki bir masada oturanları gösterdi. Şişman adam Galip Paşa, ortadaki zayıf ve gözlüklü olanı çevirmen, beyaz yüzlü olanı da Anadolu Demiryolları Müdürü Huguenin'di. Cevdet Bey gördüklerini aklına sıkıca yerleştirmeye çalışarak baktı. Sonra, bir süre şundan bundan konuştular. Fuat Bey işlerini anlattı. Ortak tasarılarını hoş bir anı gibi gözden geçirdiler. Garson yemekleri getirdi. Fuat Bey neşelendi. Yediği şeylerin özelliklerinden söz etti. Annesinin yaptığı bir mantı vardı ki çok seviyordu. Bu mantının nasıl yapıldığını hatırlıyordu. Bütün bunları Cevdet Bey'e takındığı öğretmen tavrıyla, ama alçakgönüllülük ve sevgiyle anlattı. Sonra kaşlarını kaldırdı:

"Senin bugün neşen yok!"

"Abim çok hasta!"

"Yaa! Nesi var?"

"Verem. Çok kötü. Bugün yarın ölebilir."

"Çok üzgünüm. Abin de onlardandı, değil mi? Paris'ten döndüğünü söylememiştin. Her neyse... Hastaysa kötü, ama gene de onlardan biri olduğu için abinle iftihar etmelisin!"

Cevdet Bey ağabeyinin onlardan biri olduğunu Fuat Bey'e söylememişti. Şüpheyle arkadaşına bakıyordu.

"Canım korkma. Benden mi korkuyorsun? Bunu kafası işleyen herkes bilebilir. Paris'e gitmiş, orada on yıl kalmış, Askeri Tıbbiye mezunu değil mi abin? Üstelik hırçın, kavgacı da... Bir Jöntürk olmayacak da ne olacak? Asıl sen onunla iftihar etmeyi öğrenmelisin!"

Cevdet Bey, "Çok hasta. Korkuyorum!" diye yeniden söylendi. Arkadaşının sözlerine şaşmıştı.

"Onun için üzüleceğine onu anla!" dedi Fuat Bey.

Cevdet Bey şüpheyle, "Onu anlıyorum. Bugün düşündüm: Onu anlıyorum, ama bunu ona gösteremiyorum!" dedi.

"Evet, çünkü yaşadığın hayat bunu ona göstermeni engelleyecek kadar hırçın. Halbuki ikiniz de biraz daha geniş, biraz daha hoşgörülü olsaydınız pek güzel anlaşırdınız. Çünkü birbirinizi tamamlıyorsunuz. Bakıyorum, anlamadın! Anlatayım: Abin ve onun gibiler ne istiyor? İşte, Kanun-u Esasi yürürlüğe konsun, meclis açılsın, istibdat sona ersin, hürriyet gelsin, gerekiyorsa bunlar için Abdülhamit alaşağı edilsin. Sen bu düşüncelerden çekiniyorsun! Niye? Çünkü bunlar anlaşılmaz, korkunç şeyler! Çünkü bunların faydasını göremiyorsun! Çünkü jurnalcilerden, başının derde girmesinden endişeleniyorsun!"

Cevdet Bey, "Ben siyasetle hiç ilgilenmedim. Ben bir tüccar olarak siyasetin bana ne gibi bir yararı olacağını anlayamıyorum!" diye söylendi.

"Tamam, tamam bunları biliyorum! Beni dinle: Onların istediği hürriyet gelirse senin ne zararın olur?" Heyecanla, ama biraz da endişeyle ekledi: "Hiç! Hiçbir zararın olmaz!"

"Ben siyasetin yararını göremiyorum!" diye tekrarladı Cevdet Bey.

"Böyle düşünürsen her şeyi halledersin tabii. Ama böyle değil. Hayat böyle mi? Böyle değil. Abini anladığını söylüyorsun, ama anlamıyorsun. O ne istiyor? Hürriyet, serbestlik filan... Sen

de bunu düşünsene: Bir şey yap demiyorum! Düşün! Düşünürsen anlarsın! Hiç de korkunç değil. Sonra biz niye yaşıyoruz ki? Yalnızca ticaret için, para kazanmak için değil mi? Değil! Bir aile, bir ev, çocuklar... Bunlar için! Ama hürriyetin olmadığı yerde bunlar da sınırlı. Her şey oradaki, Avrupa'daki gibi serbest olursa fena mı olur? Kadınlarımız köle gibi, ramazanda oruç tutmayan mahkemeye çıkarılır... Hayır en kötüsü, en kötüsü şu: Bütün bu köhne kurallar ve gelenekler yüzünden ticaretle meşgul olanlar senin benim gibi Müslümanlar değil de, hep Ermeniler, Yahudiler, Rumlar. Bak ben bile tam Müslüman sayılmam! Sen tek başınasın!"

Cevdet Bey, "Evet bu doğru," dedi. "Ama benim böyle şeylerle ilgilenmemi gerektirmez! Ben padişaha karşı gelemem!"

"Canım sana kim karşı gel diyor! Sen memleketin iyiliğini istemiyor musun? Peki biraz olsun ıslahat, ona da razı değil misin?"

"Bunun faydasını göremiyorum... Hoş! Görsem ne olacak ki?"

"Nasıl faydasını göremiyorsun? Yani sence burada, bu devlette, bu toprakta her şey iyi ve kusursuz mu? Her şey olduğu gibi kalmalı mı? Bunu mu söylüyorsun, Cevdet?"

"Bunu söylemiyorum!"

"Peki, ne diyorsun? Bak, burada işler kötü. Burada hürriyet yok, devletin hali fena, her şey çürümüş, bunları biliyorsun değil mi? Haa bunları bildiğine göre... Hey oğlum, şu tabakları alıver artık. Bunları bildiğine göre sen de ilerlemeden, bizim biraz onlara, o Avrupa'dakilere benzememizden yana olmalısın! Ama bu, burada oturup şu züppelerle yemek yemek değil. Dans etmek, Fransızca konuşmak, şapka giymek hiç değil... Hürriyetten, serbestlikten yana olmak demektir... Ee, ne diyorsun?"

Cevdet Bey gülümsedi. "Ben bunlara bir tüccar olarak karışmamak gerektiğini söylüyorum!"

"Ah! Ah, seni hesapçı tüccar seni! Ne katısın! Anlıyorsun, ama anlamazlıktan geliyorsun. Peki Cevdet, senin için bütün bir hayat, kazanmak ve bir aile kurmak mı?"

Cevdet Bey kuracağı aileyi hatırlayarak bir daha gülümsedi, "Bu az şey değil ki!" dedi.

Fuat Bey de kendini tutamadı, gülümsedi. "Ve ne de kararlısın! Sana şaşıyorum! Ama bir yanlış yapıyorsun, söyleyeyim de sonra uyarmadı deme!"

Cevdet Bey kaşlarını çattı. "Neymiş o?"

Fuat Bey, Cevdet Bey'i heyecanla bekletmenin keyfiyle ağır ağır bir sigara yaktı. "Erken evleniyorsun!"

"Haa! Bu mu yanlış! Yok yahu geç kaldım ben!"

"Geç kaldığını sanıyorsun, yanılıyorsun... Biraz daha beklemeliydin. Biraz daha beklersen daha iyi bir evlilik yapabilirsin. Biraz daha bekle, şu Jöntürkleri anla, sonra her şey çok daha iyi olur senin için!"

Cevdet Bey gülerek, "Ben senden korktum," dedi. "Sen de Jöntürk olmuşsun. Her sözünün altından onlar çıkıyor!"

"Sen gül daha. Ama acele ediyorsun. Bak, beni iyi dinle. Abdülhamit birazdan ya gidecek, ya ölecek. Ondan sonra..." Tatlı tabaklarını getiren garsonu bekleyerek sustu. "Ondan sonra bu Jöntürklerin önemi artacak. Onlar devletin başına geçecek. Şüpheyle bakma öyle. Sahi diyorum. Bunları herkes biliyor..."

"Senin böyle hesapların olduğunu ilk defa öğreniyorum!"

"Aman Cevdet'çiğim, sen bu konuda her zaman benden ilerisindir, ama bilmiyorsun! Bir bilsen! Bilsen ucuza gittiğini anlarsın! Şükrü Paşa'nın durumu nasıl? Ben biliyorum, senin için araştırdım. Şükrü Paşa'nın mali vaziyeti berbatmış. Topraklarını satmış, Çamlıca'daki konağa müşteri arıyormuş. Arabalardan birini de satmış... Eh, mevkii de parlak değil. Sen iyi bir aile buldum diye seviniyorsun, ama asıl işi onlar yaptı."

"Ben bu işi hiçbir zaman bir iş olarak düşünmedim!" dedi Cevdet Bey.

"Peki, peki, kızma... Ama olup biteni hiç olmazsa anla. Kardeşini anladığını söylüyorsun, ama anlamıyorsun!"

"Beni siyasete çekmeye çalışıyorsun. Seni bilmem ama, ben siyasetle ilgilenmem!" dedi Cevdet Bey. "Siyaset ayrı iş, ticaret ayrı. Benim hayatta siyasi isteklerim olmadı. Ben o işleri doğru bulmuyorum!"

"İşte gene senin o 'ya hep ya hiç' anlayışın. Sana biraz geniş ve esnek olmayı öğretemeyeceğim. Sana göre hayatta iki türlü anlayış vardır. Ya bir şeye karşı çıkarsın ya da benimsersin. Arası

yok! Abin de öyle. O karşı çıkıyor. Anladığım kadarıyla, karşı çıkmayı o kadar ileri götürmüş ki, en sonunda yaşamaya bile karşı çıkar olmuş. Şaka sanıyorsun, ama öyle. Bu sizin huyunuz. Sen de bir ticaret biliyorsun, bir de aile düşünmüşsün, gerisine boş veriyorsun, karşı çıkıyorsun. Ama öyle değil ki. Her zaman bir üçüncü yol vardır." Çatalını ve bıçağını tabağın kenarına bıraktı. "O da uzlaşmaktır. Sen de abin de bunu öğrenmelisiniz... Birbirinize ne kadar yakınsınız, farkında değilsiniz!"

Cevdet Bey az önceki sözlerini düzeltme gereğini bir daha duydu: "Bu dediklerini anlayamıyorum. Ama sana şunu tekrarlayayım. Ben Şükrü Paşa'nın kızını parası var ya da yok diye almıyorum!"

"Ama bir paşa kızını da tercih ediyorsun! Bakma öyle. Bu ayıp bir şey değil. Asıl doğru olan budur. Sen iyi bir aile, iyi yetişmiş bir kız istiyorsun. Bu da şimdi paşalarda, saray çevresinde bulunuyor. Onlar da biraz parası olan birini istiyorlar, seni de uygun gördüler."

"Ben böyle düşünmüyorum! Ben düşünüyorum ki..." dedi Cevdet Bey ve arkadaşının söylediği şeyi yüzlerce defa aklından geçirdiğini, ama bunları hiçbir zaman açık seçik söylemediğini anladı. "Ben düşünüyorum ki... İyi bir ailem olsun. İşlerim de iyi olsun. İyi bir hanım, çocuklar... İşte benim hedefim bu!"

"Gene aynı şeyi söylüyorsun. Bu siyasete engel değil ki, hem siyaset dediğin nedir? Biraz düşünsene..."

Cevdet Bey artık usanmış gibi yaparak, "Ben senden korkuyorum," dedi. "Beni bir komploya mı karıştırmak istiyorsun? O işleri biraderlerinle yap! Ben öyle işleri bilmem!"

"Ne kurnazsındır sen Cevdet'çiğim!" dedi Fuat Bey. Sinirli sinirli güldü. "Ben sana şundan söz ediyorum: Biraz daha esnek ol! Ya hep ya hiç görüşünü değiştir. Hayatın hep küçük uzlaşmalar demek olduğunu anla. Aile ve dükkân? Başka bir şey yok mu? Başka bir şey yoksa, hayat çok dar, sıkıcı ve zevksiz demektir. Bu görüşünü değiştir. Biraz daha açıl! Bunları söylüyorum sana. Aynı şeyleri abine de söylemek isterdim. Onu tanımıyorum, ama o da her şeyi aşırılığa götürüyor olmalı."

"Ah, işte abimde anladığım şey budur. Senin aşırılık dediğin şey. Yani hayatta bir şeye karar vermek ve o yolda yürümek.

O kararını vermiş. Bir şeyler yapmaya çalışıyor. Ben bunu anlıyorum! Bunu saygıyla karşılıyorum. Ne yazık ki, bunu ona anlatamıyorum." Öfkelenerek ekledi: "Anlatamıyorum, çünkü vaktim yok!"

Fuat Bey, "Görüyor musun işte!" diye söylendi. "Siz yaşamıyorsunuz. İkiniz de aynısınız. Sen de, abin de, kızına ama böylesiniz!" Ellerini gözlerinin yanına bir atın gözlükleri gibi koydu. "Bu aralıktan başka bir yeri görmüyorsunuz. Hayat böyle mi? Hayat nedir? Yaşamak, görmek, geçirmek... Hayat renkli bir şeydir! Evet, nedir sence?"

Cevdet Bey kesin bir tavırla, "Bu soru abes!" dedi. "Ben hayatımdan memnunum!"

"Ah, düşünmekten bile korkuyorsun!"

"Hayır. Söyleyeyim," dedi Cevdet Bey. Düşündü, "Hayat iyi yaşamaktır!" dedi ve bunu söyler söylemez Fuat Bey'e hak verir gibi olduğunu anladı. "Yok, yok, öyle değil!" dedi. Sonra öfkeyle ekledi. "Bilmiyorum. Hiç de düşünmedim. Bu soruyu saçma buluyorum. Hem lütfen bir daha böyle şeylerden söz etme. Selanik'teki askerleri de işitmek istemiyorum. Çok rica ederim, beni böyle şeylere bulaştırma. Söylediklerini de şimdiden sonra unutuyorum!"

Fuat Bey, "Çok katı ve alaturkasın Cevdet'çiğim!" dedi ve güldü. Garsona dönerek, "Oğlum, hesabı getir bakalım!" dedi. Aynı gülümseyişle Cevdet Bey'e döndü: "Çok katı ve alaturkasın, ama seninle ahbaplık etmekten çok memnunum Cevdet'çiğim!"

Cevdet Bey de gülümsedi. Korkunç ve can sıkıcı olan düşüncelere ve sorulara bir daha dönülmeyeceği için rahatlamıştı. Birlikte yenilen bu yemeklerin hesabını sırayla veriyorlardı. Bu sefer sıra Fuat Bey'indi. Hesabı ödedikten sonra kalktılar. Merdivenlerin eşiğindelerken birisi seslendi:

"Vay, Işıkçı Cevdet Bey, merhaba! Sizin böyle yerlerde ne işiniz var bakalım?"

Cevdet Bey'in Sirkeci'den tanıdığı tütün tüccarı Moşe'ydi. Cevdet Bey gülümsemeye çalıştı.

"Yoksa bombayı siz mi attınız, Cevdet Bey?" Moşe şakadan hoşlanırdı. "Yoksa siz mi?" Bir kahkaha attı. "Burada ne işiniz var sahi?"

Cevdet Bey de, bu çok hoş ve ince bir şakaymış gibi bir kahkaha attı. "Burada ne işim var?" diye düşündü. Merdivenlerden indi. Kendini zayıf, güçsüz ve gülünç buldu. Fuat Bey ile vedalaştı. Arabacı kapının önünde bekliyordu. Yukarıda, tam tepede tabak gibi geniş ve boş bir güneş vardı. "Ben neredeyim. Uf, ne sıcak!" diye inledi. Arabacıya Teşvikiye'ye gideceğini söyledi. Arabaya bindi. Sıcak üstüne bir daha abandı. Arabayla birlikte sallanmaya başladı.

7
Bir Paşa Konağında

Arabayla birlikte sallanıyor, öğle yemeğinden sonra kestiremeyeceği için kederleniyor, kendini düşünüyordu. "Kendi hayatımı düşünüyorum. Benim için hayat nedir? Fuat bunu sordu. Ben de ona bu sorunun abes olduğunu söyledim. Evet, bu soru abes ve bunu düşünmek istemiyorum! Hayat neymiş? Nereden öğreniyor böyle şeyleri? Kitaplardan, Avrupa'dan, kim bilir hangi komplonun peşindeki hangi insanlardan! Hayat nedir? Bu soru abestir! Ben böyle düşüneceğim ve güleceğim. Hah hah hah. Moşe nasıl güldü? Şakası da çok bayağı! Cevdet bombayı yoksa sen mi attın? Yok, ben kiremitleri kırdım. Kiremitler kırılınca dam aktı, herkes bana düşmanca baktı, sınıf da dizboyu sel oldu. Terledim! O da korkunç bir rüyaydı. Zaten bugünün böyle olacağını o korkunç rüyadan anlamalıydım. Bugün! Saat kaç oldu? Sekize yaklaşıyor. Şükrü Paşa beni beklemeye başlamıştır bile."

Şükrü Paşa, bugün konağına Cevdet Bey'i, geleceğe ait tasarılarını öğrenmek için çağırmıştı. Cevdet Bey bu amaçla çağrıldığını dükkânına gelen uşaktan öğrenmişti, ama Paşa'nın kendisini gevezelik etmek için, düpedüz iç sıkıntısından çağırdığını seziyordu. Şükrü Paşa'yı hatırlayınca, ister istemez, Fuat Bey'in sözleri aklına geldi. "Topraklarını sattığını, konağını satacağını biliyordum, ama arabayı bilmiyordum!" diye düşün-

dü. "Arabayı da satıyorsa durumu gerçekten kötü demektir. Acaba Fuat haklı mı? Ben yanlış bir şey mi yapıyorum? Hayır! Bu düşünceler çirkin. Ben yalnızca Nigân'ı istiyorum, başka bir şey de düşünmüyorum."

Nigân'ı hatırlayınca neşelendi. "Evet, onu iki kere gördüm!" diye düşündü. Gene o korkunç sahneyi hatırladı. "İki kere gördüm ve iyi bir insan olduğunu anladım. Bunda ne var? İnsan anlayamaz mı? Konuştuk da..." Nigân'ı ilk Şükrü Paşa'nın konağının selamlığından dışarı bakarken görmüştü. Sonra gene aynı konakta yapılan ve nişan töreni denilen o soytarılık sırasında birbirleriyle konuşmuşlardı. Cevdet Bey, "Nasılsınız efendim?" demişti. Nigân da "İyiyim efendim, siz nasılsınız?" demiş, olgun bir ihtiyar kadın gibi soğukkanlı ve ağırbaşlı gözükmeye çalışmış, kızarmayı da gururuna yediremediği için hemen kaçmıştı. Kibirli bir hali vardı, ama iyi bir insana benziyordu. Cevdet Bey, sonraları, o gün gördüğü kızı, tasarladığı evin ve aile hayatının içine yerleştirmişti. Nigân çok güzel değildi, ama tasarılarındaki yerini dolduruyordu ve Cevdet Bey her şeyden önemli olanın bu olduğunu biliyordu.

Bastıran öğle sıcağının ve öğle yemeğinin etkisiyle arabada uyuklamaya başlayınca kulüpte bir kahve içmediği için üzüldü. Bir sigara yaktı ve Paşa'yla konuşabileceği şeyleri gözden geçirdi. Araba Harbiye Kışlası'nın önünden Nişantaşı'na sapmıştı. "Evet, Paşa'ya buralarda bir ev alacağımı söyleyeceğim!" diye düşündü ve hemen aklına yüzüstü bırakacağı yaşlı Zeliha Hanım geldi, sonra Haseki'yi, Zeynep Teyze'yi ve Ziya'yı hatırladı. Çocuğun bakışlarını, aşağıdan yukarıya doğru kendisini süzüşünü hatırlayınca tedirgin oldu. "Tuhaf bir şey var o çocukta. Sanki şimdiden sinsi, hesapçı biri!" diye düşündü. "Öyle tuhaf bakarak insanda yargılandığı duygusunu uyandırıyor!" Araba Nişantaşı Meydanı'na dönüyordu. Cevdet Bey pencereden dikkatle karşı köşedeki taş eve baktı. Bu evi bir kere gezmiş, beğenmiş, tasarılarına uygun olduğuna karar vermişti. Şükrü Paşa'dan dönerken bir daha gezmeyi düşünüyordu. Evin önündeki, bahçesindeki ıhlamur ve kestane ağaçlarına bakarak, "Hoş bir yer!" diye düşündü ve gene gelecekteki mutlu aile hayatını aklına getirerek neşelendi. Teşvikiye Camii'nin önünden geçerken heyecanlandı.

Kıyafetinin iyi olduğunu düşündü. Arabadan inmeden önce yüreğinin hızlandığını fark etti.

Arabadan inerken, buraya her gelişinde kapıldığı suçluluk duygusuna bir daha kapıldı. Konağın ön bahçesi ıssızdı. Cevdet Bey selamlık kapısına varıncaya kadar, geniş bahçede küçük mermer bir havuzun kenarından su içen bir serçeden başka hiçbir şey hareket etmedi. Pirinç halkasına uzanırken kapı kendiliğinden açıldı ve dikilen ayvaz, Paşa'nın konuğunu yukarıda beklediğini söyledi. Cevdet Bey gıcırdatmaktan korkarak merdivenleri çıktı. Merdivenlerin açıldığı sahanlıkta bir uşak gene aynı şeyi, Paşa'nın beklediğini söyledi. Cevdet Bey, "Bir aile!" diye mırıldandı. Sahanlığın bir köşesinde, kocaman sarkaçlı bir duvar saati tıkırdıyor, başka bir şey duyulmuyordu. "Saat gibi bir aile!" Geniş odaya girdi, ama burada eşyadan başka bir şey göremedi.

Sağına soluna baktı: İskemleler, divanlar, koltuklar, avizeler gördü. Oda serinceydi. Eşya arasında yürüdü. Duvara asılı bir tabloya baktı ve başkalarında böyle şeylere bakarken bir heyecan uyandığını düşündü. Ayakları kedi ayağına benzeyen yaldızlı koltukları seyretti. Bir köşede üzeri sedef kakmalı bir küçük sandık duruyordu. Bunun neye yaradığını düşünürken, bir sandalyenin üstünde de aynı cins sedef görerek döndü: Bir koltukta, bir divanda da sedefler vardı. Sonra, birden ödü patlar gibi oldu: Divanda biri yatıyordu. Tanıdı: Şükrü Paşa'ydı. Hiçbir şey düşünemeden öylece kalakaldı. Sonra dışarı çıkmayı akıl etti. Kapının önünde biraz bekledi. Saat tıkırdıyordu. Cesaretini toplayıp tekrar içeri girdi ve Paşa'ya yan dönüp bütün gücüyle öksürdü.

Paşa, "Haa. Evet. Bizim damat!" diye mırıldanarak kalktı. Cevdet Bey'i görünce, "Gel, oğlum, gel, uyumuyordum, şöyle bir kestireyim demiştim!" dedi.

Cevdet Bey, "Uyuyor muydunuz, Paşam?" diyerek ihtiyar adama yaklaştı.

Paşa, "Doğrusu buna uyumak değil, sızmak derler!" dedi. "Öğle yemeğinde biraz fazla kaçırmışım." Cevdet Bey'in eline uzandığını görünce, "Yok, olmaz olmaz," dedi, ama direnmedi. "Senin de el öpenin çok olsun evladım. Hem sen niye öğle yemeğine gelmedin bakayım?"

"Davetli olduğumu bilmiyordum Paşam."

"Nasıl? Bekir bunu sana söylemedi mi?" dedi Şükrü Paşa ve öfkesinin yapmacıklığından Cevdet Bey'i yemeğe davet etmediğini hatırladığı anlaşıldı. "Ben ona hesabını sorarım bunun. Yemeği kaçırdın! Ama ne olacak! Gönül sohbet ister değil mi? Kahve bahane!" Her şey boş diyen bir el hareketiyle söylemişti bunu. "Ha, kahve mi yoksa konyak mı? Dur kahveyle likör içelim, değil mi? Sen niye oturmuyorsun?" Gerinerek esnedi. "Hay Allah, yemekte fazla kaçırdım galiba!" Uşağa seslendi. Kahve ve likör istedi. Sonra Cevdet Bey'e dönerek, "Ne sıcak değil mi?" dedi.

"Evet, sıcak!" dedi Cevdet Bey.

"Bu sıcakta dışarı çıkılmaz!" dedi Paşa. Sonra, "Ben çıkmam!" diye düzeltti. "Peki sen ne yaptın bakalım bugün?"

Cevdet Bey ağabeyini ve hastalığını fazla önemsemeden, kulüpte yediği yemeği büyüterek, Haseki'ye yolculuğa hiç değinmeden bütün sabahını anlattı.

Paşa, "Aferin. Seni beğeniyorum!" dedi. Sonra, "Ama gençsin. Elbette hareketli olacaksın!" diyerek övgüyü geri aldı. Çocuksu bir tavır takındı. "Sen kaç yaşındasın?"

"Otuz yedi!"

"Ben, sen kadarken, senden dört beş yaş büyükken vezirlik mertebesine, hamdolsun, erişmiştim. Ama o zaman başka zamandı. Şimdi insanların daha çok boğuşması, daha çok çalışması gerekiyor... Hem ben talihliydim de... E sana ben bunları neden anlatıyorum?" Aynı çocuksulukla gülümsedi. Sakalının ucunu kaşıdı. "Gel bakayım yanıma, gel şuraya. Orada oturdun, yüzünü göremiyorum."

Cevdet Bey terleyerek Paşa'nın yanına, az önce uyuklamakta olduğu divanın köşesine geçti. Kahveler ve küçük kristal bardaklar içinde likör geldi.

Paşa, "Sen çilek likörü sever miydin?" dedi. Odadan çıkan uşağın arkasından seslendi: "Bize daha likör getir. Yahut şişeyi getir!" Likörünü bir dikişte bitirdi. Sonra bir şeyler anlatmasını, kendisini eğlendirmesini dileyen bir bakışla Cevdet Bey'e baktı, "Daha ne yaptın bakalım?"

Cevdet Bey suçluluk duygusuyla, "Dükkân çok vaktimi alıyor, Paşam," dedi.

"Haa, dükkân... Dükkân ya!" dedi Paşa. "Sen kimlerle görüşürsün, ahbapların kimlerdir?"

"Tüccarlar... Sözünü ettiğim Fuat Bey!"

"Bu Fuat Bey Selanikli mi?"

"Evet Paşam..."

"Hımmm. Ne diyor o? Şu bomba işi için ne diyor?"

"Hiçbir şey bilmiyor, Paşam. Konuşmadık!"

"Konuşmadınız mı, bilmiyor mu?"

"Konuşmadık, Paşam!"

"Konuşmadınızsa bilmediğini nereden anladın?" Paşa, Cevdet Bey'in şaşkınlaştığını görerek bir kahkaha attı. Bu kahkaha, besbelli, kendi zekâsından gururlandığı için patlamıştı. Likör bardağını bir dikişte boşaltarak bir de kendini kutladı. Gelecekteki damadının şaşkınlığını gülünç bularak bir kahkaha daha atıp Cevdet Bey'in sırtına bir şaplak vurdu, "Aferin, aferin, seni beğeniyorum. Her şeyin hesaplı, ihtiyatlı. Öyle olmak lazım!" dedi.

Cevdet Bey kızardı.

"Öyle olmak lazım. Senin ihtiyatlı halini çok beğeniyorum. Bir tüccar böyle olmalı! Sen bir Müslüman tüccarsın. Senin işin herkesinkinden zor! Aferin, başarmışsın da! Eskiden parayı ya kefereler kazanırdı ya da namussuz, hırsız memurlar. Şimdi senin gibilerin zamanı. Sen de çalışkansın, dikkatlisin, aşırılık etmiyorsun." Bir daha boşalttığı likör kadehine gülümseyerek baktı, "Bunlar da ne kadar küçük. İnsan içtiğini fark etmiyor! Evet, sen aşırılık etmiyorsun. Bu çok önemli! Bizde herkes çünkü işi hemen aşırılığa vardırır. Sonra insan çenesini de tutmayı bilmeli. Bu iş ticaret kadar siyasette de önemlidir." Kadehini bir kere daha doldurdu ve bir dikişte boşalttı. "Evet, çeneyi tutmak. Madem bu kadar içtim, sana anlatayım. Benim bütün hayatım çenemi tutamadığım için boşa gitmiştir. Anlatayım." Paşa birden heyecanlandı. Oturuşunu değiştirdi. Kadehini yeniden doldurup anlatmaya başladı. "Rahmetli Rüştü Paşa'nın himayesiyle nazır olmuştum... Şeye, Evkaf Nazırlığı'na. Üstünden altı ay geçmiyor, bu Ali Suavi vakası oluyor. Olayı öğrendik, nasıl oldu bilmem, biz sadrazamla Babıâli'den süratle saraya koştuk. Beni de huzura aldılar. Sadrazamla padişah konuşuyor, ben fikir beyan etmiyor, dinliyorum. Bir ara efendimiz, 'Bu heriflerin maksadı galiba bizi

tahttan indirmekmiş, vekillerin de bunda parmağı olsa gerektir,' dedi. Yanlış düşünce! Yanlışsa yanlış, sana ne Şükrü! Hayır! Ben çenemi tutamadım, gençlik heyecanıyla atıldım: Aman efendimiz, işin içinde vekiller bulunsa böyle mi olurdu? Yani diyorum ki, böyle üç buçuk kişi ile bir büyük işe girişilir mi? Efendimiz benden ürküyorlar: Bu çocuk padişah nasıl devrilir, bu iş nasıl yapılır, bunu düşünmüş, bunu biliyor, bu tehlikeli diye düşünüyorlar. Hemen sadrazam görevden alındı. Yeni hükümet kuruldu. Bize görev yok! Üstünden yirmi yedi yıl geçti. Bize hâlâ görev yok! Yirmi yedi yıl Erzurum'da, Konya'da valilik yaptım. Paris'te sefirlik ettim, hep bekledim, ama görev vermediler. Neden? Çünkü çenemi tutamadım." Birden bir kahkaha daha attı, sonra hüzünlendi. "Üstelik efendimize yaranmak için de o kadar hizmette bulundum!" Bir süre sustu. Sonra, sordu: "Demek bu bomba olayı hakkında ne diyorlar, bilmiyorsun?"

Cevdet Bey, "Bilmiyorum!" dedi.

"Aman iyi! Bilsen de kimseye söyleme. Damadım olacaksın, seni seviyorum, gözüm tuttu. Bir nasihat edeyim: Kimseye güvenme! Hele uluorta konuşanlara hiç güvenme. Çünkü ortalık bir tuhaf. Çoluk çocuk ihtilalci oldu. Biliyorum, sen ihtiyatlı bir insansın, kendini kaptırmazsın, ama gene de dikkatli ol! Bir yerde bir şey görürsen, duyarsan bil ki, er geç seni de bulaştırmak isteyeceklerdir. Bulaştırmalarına izin verme! Baktın niyetleri kötü, seni de günaha batırmak istiyorlar, koş git, bir büyüğüne durumu anlat. Şimdi benim oğlana yaptıkları budur! Benim küçük oğlan bu işlere heves etti galiba. Askeri Tıbbiye'de okuyor. Perşembe, cuma günleri mektep arkadaşlarını konağa dolduruyor. Odaya kapanıyorlar, sigara içiyorlar, fısır fısır saatlerce konuşuyorlar. Odaya birden pat girerim, tısss susarlar. Hele bir iki tanesi, bana düşman düşman bakarlar. Genç çocuklar, ateşliler, heyecanlılar, anlayışla karşılamak lazım. Ama herkes öyle karşılar mı? Bizim oğlan saftır. Öyle kötülük, fesat bilmez. Ama bunu kimler takdir edecek? Ben de başına bir şey gelmesin, yanlış anlaşılmasın diye saraya yazar, durumu bildiririm. Çünkü çocuk saftır, düşünemez, bakarsın başı derde girer! Öyle değil mi?"

"Evet, Paşam!"

"Ama sen daha o kadehi bile bitirmedin! Onu bitir de sana da doldurayım. Evet, bizim küçük oğlan biraz böyle saftır. Ne saklayayım, oğullarımın annesi güzel olmasına güzeldi, ama biraz kalın kafalıydı. Kızların annesi zekidir. Bu konağı da o çekip çevirir. Küçük oğlum işte böyle saftır. Zaten benim gönlüm –bunu yalnızca sana söylüyorum– büyükte. O hayat adamı olacak. Babasına çekmiş! Tercüme Odası'nda bir küçük memur, ama yaşamasını biliyor! İşte onu seviyorum! Çapkın bir şey! Çamlıca'ya çıkar, Kâğıthane'ye eğlenceye iner... Beyoğlu'na gider... Tanıdıkları çoktur. Herkesi tanır, herkes onu tanır, sever, ama bak, kimseyle laubali de değildir; ölçülüdür. Şunu bil ki, devlette yükselmek için çalışkanlık ve zekâ kadar, hatta daha çok, çevre ve ilişkiler önemlidir. Onu gördükçe kendi gençliğimi hatırlıyorum! Acaba bizim oğlan hangi paşanın himayesine girecek? Çünkü bu da şart. Ticarette insanın bağımsız bir kişiliği biraz olabilir, ama siyasette, bu devlette buna imkân yok! Benim işim bitmiş. Otuz yıl hatırlanmadık, bundan sonra artık hiç hatırlanmayız. Bari, diyorum, himayesine gireceği paşa iyi bir paşa olsa!" Kahkaha atarak kadehini bir kere daha doldurdu. "Çünkü kötü bir paşanın himayesinde insan harcanır, yazık olur! Halbuki, bizimki hayatı ne kadar sever!" Bir şey hatırlayarak ciddileşti. "Bir araba vardı, kendi zevki için döşemişti. İkiz at değil, bir kır at ile bir yağız at bağlamıştı. Yazık ki sattım. Çünkü fazla masraf oluyordu. Sonra onu da söyleyeyim: Bu evin masrafı çoktur. Nigân da bu havada yetişti. Dikkatli olman gerekecek. Bu arabayı sattık. Çamlıca'daki köşkü satıyoruz... Bilmem anlatabiliyor muyum?"

"Anlıyorum Paşam!"

"Aferin! Ben de anlıyorum!" dedi Şükrü Paşa. Güldü. "Bizim zamanımız geçiyor. Koca Abdülhamit'e bomba atıldı. Çoluk çocuk ihtilalci. Kimse durumdan memnun değil. Abdülhamit'e bomba atılacağı kimin aklına gelirdi? O da tepetaklak olacak, devrilip gidecek. Beni yirmi yedi yıl hatırlamadı. Ama söyleyeyim, vefasız değilim, ne gördüysem onun devrinde gördüm. Nazırlığı da, paşalığı da, belki önemsiz ama, valiliği de, sefirliği de. Kızlarım, oğullarım için fazla endişelenmiyorum. Valiliğim sırasında Erzurum'da ucuz toprak buldum. Alayım dedim. Ba-

şında bir kâhya var. Kendi yiyor, bize de bir şeyler yolluyor! Bakarsın o da gider. Bu konağın masrafına ne dayanır? Haa, onu diyordum, senden memnunum. Nigân'ın geleceğinden hiç kuşkum yok."

Cevdet Bey kızararak, "Sağ olun, Paşam!" dedi.

"Kibarlığına da diyecek yok! Ama bir şu kadehi bitiremedin! Sen çok ihtiyatlısın çok, çok!" Paşa başını sağa sola sallıyordu.

Cevdet Bey utanarak kadehi dikti. Likör şekerli, yapış yapış bir şeydi.

"Aferin! Şu kadarcık içsen ölür müsün? Getir bir daha doldurayım! Kendini biraz bırak canım! Anladım, bana saygılısın, yanımda içmiyorsun. Gördüm, beğendim! Ama bu faslı bitirdik, şimdi ahbaplığa başladık! Söyle bakalım, sen nasıl eğlenirsin, hiç çapkınlık yapar mısın, keyiflerin nelerdir?"

Cevdet Bey, "Vakit mi kalıyor Paşam!" dedi.

"Hadi, hadi!" dedi Paşa. "Utanma işte!"

"Sahi diyorum, Paşam. Eskiden Şehzadebaşı'na giderdim, şimdi onu da yapamıyorum."

Paşa gene başını sağa sola sallayarak, "Ama bak gülüyorsun!" dedi. "Çapkın bir gülüş bu, ben bilirim."

Cevdet Bey ilk defa Paşa'yı küçümsediğini, ona daha az saygı duyabileceğini sezerek korktu.

"Susuyorsun! Niye? Bu da aşırılık bak!" dedi Paşa. "Olmaz canım! Ben, hamdolsun, yaşadım. Dünya nimetlerinden bolca tattım. Ama sen? Yok, yok, sen de bir şeyler yapıyor olmalısın ama..." Cevdet Bey'in suratındaki donukluğu görünce, "Peki, peki bu konuyu kapıyorum!" dedi. Kaşlarını çattı. "Ama seninle de iki lakırdı edilmiyor ki! Zaten hep ben konuştum, sen dinledin. Madem konuşmayacaksın, gel o zaman tavla oynayalım! Bileğin kuvvetli midir?"

Cevdet Bey aynı donuk bakışlı suratını asarak, "Bilmem!" dedi.

Tavlaya oturdular.

8
Zamana, Aileye, Hayata İlişkin

Cevdet Bey tavla sevmezdi. İlk iki eli üst üste mars olarak kaybetti. "Abim can çekişirken ben burada tavla oynuyorum!" diye düşündü. Sonra, iyi zar geldiği için birkaç kere kazanınca, Paşa heyecanlandı. Az sonra, Cevdet Bey gene kaybetmeye başladı. Bir ara dışarı çıkan Paşa'nın arkasından saatine baktı, on bire geldiğini şaşarak gördü. Dükkâna yetişemeyeceğini anlayarak öfkelendi. Paşa'nın tavla zevkini ve gevezeliğini iğrenç buldu. Bu sırada Paşa sefirliği sırasında Paris'te gittiği bir tiyatroyu, bir kâtibin nankörlüğünü, Konya'da yaptırdığı bir çeşmenin, birkaç çapkınlığının ve evkaf nazırı iken geri çevirdiği bir rüşvetin hikâyesini anlattı. Cevdet Bey'in kaybettiği oyunların birinin sonuna doğru uşak içeri girip Paşa'ya sokuldu, "Hanımefendi Naime Hanım'a, Şişli'ye gidiyorlarmış, arabayı istiyorlar!"

Paşa, "Alsın, alsın, ben bu sıcakta arabayı ne yapacağım?" dedi. Sonra birden ayağa kalktı, "Dur! Kaçta gelecekmiş? Bu saatte de çıkılır mı? Geç kaldı. Sen git sor bakalım, kaçta gelecekmiş. Ben belki bir kulübe giderim," dedi. Sandalyeye oturdu. Kendisini hoş göstermeye çalışarak Cevdet Bey'e gülümsedi. Sonra üst üste düşeş attı, ama arkasından kahkaha atmadı. Tavlayı kapayıp yeniden ayağa kalktı. "Kulübe gideyim mi? Gidip biraz orada çene çalsam mı?" diye kendi kendine söylendi.

Cevdet Bey'e döndü, "Sen ne dersin? Akşam birlikte kulübe gidelim mi?"

"Aman Paşam, ben size orada yük olurum!" dedi Cevdet Bey. Bir an Paşa'nın gerçekten kendisini kulübe çağırdığını sanmıştı. Sonra Paşa'yı istediği gibi eğlendiremediğini anladı.

Paşa, "Yok oğlum, ne yükü!" dedi, ama biraz kendini zorlayarak söylemişti bunu. Sonra kederlenir gibi oldu, "İşte, benim gibi insanlar, bu yaşa gelince hiçbir şey yapmamak için yaşarlar. Günü nasıl doldurayım diye düşünmüyorum. Hatıralar yeter! Ama insan onları birisine anlatmalı, değil mi? Avrupa'da gördüm, oradakiler oturuyor, yazıyorlar. Kitap oluyor, gazetelerde tefrika ediliyor. Ama burada? Tek kelime yazsam zülfüyare do-

kunur. Başım belaya girer. Dimyat'a pirince giderken hikâyesi olur. Kah kah. Burada hürriyet yok, oğlum, hürriyet! Yaşasın Jöntürkler." Bu son cümleyi sesini kısarak söylemişti. "Yaşasın benim küçük saf oğlan! Hmmm! Peki ne yapmalı sence hayatta? Yok, yok, sen şimdi bunu anlayamazsın! Hem öyle fazla kitap okumuş birine de benzemiyorsun! Alınmıyorsun ya?"

Cevdet Bey, "Rica ederim, Paşam!" dedi ve terledi.

"Tamam, anladım; kibarsın, biliyorum!" dedi Paşa. Biraz öfkelenmiş gibiydi. Odanın içinde sallanarak aşağı yukarı yürüyordu. "Kim bilir benim de sarhoş olduğumu düşünüyorsundur. Bir paşayı böyle hiç görmedin değil mi? Zaten yakından kaç paşa gördün, kaç tanesinin sohbetine katıldın? Sen Nedim Paşa'yı nereden tanıyorsun bakayım?"

Cevdet Bey, "Dükkânıma gelmişti!" diye mırıldandı.

Paşa odanın ortasında durdu. Bir hamamböceğine bakar gibi Cevdet Bey'e baktı, "Tüccar!" diye fısıldadı. "Kızımı bir tüccara vereceğim aklıma gelmezdi. Üstelik bile bile, seve seve veriyorum. Oğlum, seni takdir ediyorum, beni yanlış anlama, eğer ağzımdan kaba sözler çıkıyorsa sana kendimi yakın hissettiğim içindir!" Unuttuğu bir duayı hatırlamaya çalışıyormuş gibi durup kendini zorladı. "Niye böyle olduk? Bütün bunlar neden? Niye bomba atıyorlar?.. Hepsi padişahımıza düşman!.." Ya ayakta daha fazla duramadığı için ya da umutsuzluktan, kendini divana attı. Cevdet Bey'e baktı. "Seni beğendim! Seni beğendim, çünkü kendime benzettim!" diye söylendi.

Cevdet Bey gülümsemeye, olup biteni olağan karşılamaya çalışarak Paşa'ya bakıyor, bir şeyler söylemesi gerektiğini anlıyor, ama söyleyecek söz bulamadığı için yalnızca terliyordu.

İçeri uşak girdi, "Hanımefendi Naime Hanım'da az kalacakmış. Kızları da alıyormuş. Hemen geleceklerini söylediler!" dedi.

Paşa, "İyi, iyi, hemen gitsinler!" dedi. "Ama geç kalmasın, söyle, sonra pişman ederim!" diye bağırdı.

Hareketlerinden ve rahatlığından Paşa'nın içki buhranlarına alışık olduğu anlaşılan uşak, "Efendim, çayınızı getireyim mi?" dedi. Bir uşak gibi değil, bir ahbap gibi anlayışla gülümsedi.

"Getir, ne duruyorsun!" dedi Paşa. "Önden kahve de getir. Sen de kahve ister misin oğlum?"

Cevdet Bey, "Paşam ben kalkayım artık, sizi rahatsız etmeyeyim!" dedi.

"Nasıl? Gidiyor musun? Yoo, ben adamı kolay kolay bırakmam! Dur bakalım! Yoksa sözlerimden alındın mı?"

Cevdet Bey cevap vermedi. Önüne baktı.

"Otur oturduğun yerde!" dedi Şükrü Paşa. "Seni takdir ediyorum. Bunu aklına koy. Nigân'ı ilk isteyen sen değilsin!" Ayağa kalktı. Hâlâ dikilip bekleyen uşağa çıkıştı: "Ne duruyorsun. İki orta kahve!" Cevdet Bey'e döndü: "Ortaydı değil mi?" Gene odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. "Belki fazla içtim. Güne biraz neşe katayım dedim... Arabayı bekleriz, seninle kulübe gideriz! Onlar nereye gidiyor? Naime Hanım'a. Orada ne yapacaklar? Ha ha ha, hi hi hi gülüşecekler. Çay içip şundan bundan konuşacaklar, dedikodu edecekler... Kitaplar okurlar, okuduklarından söz ederler, elbiselerden konuşurlar... Bir Fransız terzi karı gelmiş. Konak konak dolaşıp elbise dikiyormuş. Sabah bizimki ağzımı aradı. Eve çağırmak istiyor. Onunla Fransızca konuşacak, sefireliğini hatırlayacak, kızlar da şiir okur bakarsın... Onların bu ince, nazik alafrangalıklarına alışamadım. Bazan düşünüyorum: Keşke bu ikinci hanım biraz daha güzel olaydı da aptal olaydı. Bunun üzerine bir taze alayım mı? Ama yazık olur. Şu konağın neşesi kaçar. Fitne, fesat başlar. Böyle daha iyi. Bu zeki bir kadın. Kızları da öyle. Beni bazan kaba saba bulurlar. Bunları nereden öğrendiniz, Paris'e sizi götüren kim, düşünmezler. Piyano istediler. Onu da aldık. Çalarlar, eğlenirler, okurlar, kendi aralarında şakalaşırlar, maymun gibi taklitler yaparlar, anlamam, ama izin veririm. Hatta, öfkeme bakma, hoşlanırım, severim! Ben böyleyim. Severim, evet, çünkü bir ev neşeli, hareketli olmalı. Mezar gibi konağı ben ne yapayım? Hem bunlar, bu Avrupa âdetleri lazım. Gittik, gördük: Herifler neler yapmış. Biz ise aynı yerde otluyoruz. Koskoca fabrikalar, istasyonlar, oteller... Çalışmayı da biliyorlar, eğlenmeyi de. Ben bile bu yaştan sonra kulübe gidiyorum. Ne kelime be: Kulüp! Bize de fabrikalar lazım. Kim yapacak? Sizin gibi tüccarlar... Hah... Ama nerede? Sizin yaptığınız almak satmak, almak satmak... Demiryolu da yapıldı. Pamuğu, tütünü vagona yükleyin, lambayla kumaşı vagondan indirin, arada ceplerinizi doldurun... Yok ama, gene

de seni beğeniyorum, Nigân'ı sana verdiğim için gönlüm rahat." Paşa odanın içinde geziniyordu. Birden pencerenin önünde durdu. "Bak, bak işte araba geldi. Şimdi arabaya binecekler." Bir çapkınlık arkadaşıyla konuşuyormuş gibi gülümsedi. "Nişanlını görmek istiyorsan gel!"

Cevdet Bey'in içinden kalkıp bakmak geldi, ama utandı.

Paşa, "Görmek istemiyor musun?" dedi. "İstiyorsundur, ama çekiniyorsun. Kabahat bende. Niye onu buraya çağırmadım ki? Sanki buraya gelse ne olur? Ben o kadar geri kafalı mıyım? Üstelik herkesle oturuyor, yemek yiyor. Bari yemeğe çağırsaydım seni! Bekir'e söylemiştim, unutmuş! Gel oğlum, gel bak, şimdi binerler arabaya..."

Cevdet Bey utanarak ve hoş bir şaka işitmişmiş gibi gülümseyerek ayağa kalktı. Sarhoş gibi yalpalayarak pencereye yürüdü.

"Ha şöyle!" dedi Paşa. "İnsan nişanlısını görmek istemez mi yahu? Onun nasıl bir insan olduğunu biliyor musun bakalım? Söyleyeyim: Bizim Nigân zeki bir kızdır. Aklı başındadır. Ama gördün, biliyorsun, dünyanın en güzel kızı da değildir. Kibardır, zariftir, incedir, ama gene laf aramızda kalsın, kızlarımın içinde en sevdiğimin o olduğunu söyleyemem. Türkân daha sevimlidir. Şükran da bana benzer. Nigân içe kapanıktır. Ne istediğini bilir. Onu hediyelerle, fincan takımlarıyla –fincanlara, porselene bayılır– küçük eğlencelerle oyalayabilirsin. Arabaya binip gezmekten hoşlanır. Dünyayı çok görmemiştir. Ne çok bilir, ne de az. Kitaplar, şiirler okur dedim; Fransız romanları da okur, ama sanma ki okumaya çok düşkündür. İşte öyle okur, vakit geçirmek için, efendimizin polis romanı dinlemesi gibi okur! Alafranga hayatı sever, ama ölçülüdür. Bu konuda sana ayak uydurur herhalde. Kanaatkârdır diyemem, ama gözü doymaz da değildir. Zaten biz onun hiç farkına varmadık. Bu konakta iyi ne varsa öğrendi, kötü ne varsa gördü. Bilmem kötüyü alışkanlık edindi mi? Haa, bir kötü alışkanlığı vardır; durmadan gözlerini kırpıştırır. İşte çıkıyorlar."

Arabayla harem kapısı arasında bir çınar ağacının gölgelediği taşlık vardı. Cevdet Bey taşlıkta önce beyaz elbiseli, uzun boylu bir kadın gördü. Paşa'nın kahkahasından bunun Nigân'ın annesi olduğunu anladı. Sonra, aralarında konuşarak, sağa sola

bakınarak teker teker kızlar ortaya çıktılar. Cevdet Bey, "Benim burada konakta olduğumu bilmiyorlar!" diye düşündü. Gene bir suçluluk duygusuna kapılır gibi oldu. Kızlar hareketli ve neşeli gözüküyorlardı. Cevdet Bey hangisinin Nigân olduğunu anlayamadı. "Bir aile!" diye mırıldandı. Saatin tıkırtısını duyar gibi oldu. Suçluluk duygusuna daha çok gömüldü. "Onlardan biri!" diye korkuyla söylendi. "Bir aile." Tasarladığı ailenin içine o gölge gibi hafif ve ince kızlardan birini yerleştirmeye çalıştı. Yüreğinin hızlı hızlı attığını fark etti, utandı. "Ben neyim?" diye söylendi. Paşa hâlâ gevezelik ediyordu, ama onu duymuyordu. Terleyerek, nemli elinden ve kendinden tiksinerek, bakıyordu. Orada, aşağıda, ağacın altında, serin, yıllardır beklediği, hayalini kurduğu şey duruyor, hareket ediyor, gülüyordu. Ne kadar uzak, ne kadar belirsizdi! Onu aklıyla, bir tek aklıyla kavrayabiliyor, gereken yere yerleştiriyordu. Duyguyla değil: Duygu, vicdan gibi ağır, kıpırdanması zor bir şeydi. Terledikçe kanına kir ve suç pompalanıyordu. Daha bakmak istemedi. Paşa'nın hırıltılı sesi dinsin, hareket dursun istedi. "Abim ölüyor!" diye mırıldandı. Rüya gelip aklına yerleşti. Uzak ve belirsiz olan şey kesinleşti, anlaşılır oldu, "Her şeyi düşündüm!" diye mırıldandı. Dükkânını ve Eskinazi'yi aklından geçirdi. Korktu. Arabacı, arabanın kapısını açmıştı.

Birden bahçede bir hareket oldu. Cevdet Bey o uzak yerden bir tekerlek gıcırtısı duydu. Bir at homurdandı.

Paşa, "Aa, Seyfi Paşa geldi!" diye bağırdı. "Hay Allah razı olsun Seyfi senden!"

Gelen arabanın içinden hafif kambur, uzun boylu, kara sakallı biri hızlı hareketlerle çıktı. Öteki arabaya binenleri gördü. Başını gururla geriye attı. Derken, beklenmedik bir şey oldu. Kızlar teker teker Paşa'ya yaklaştılar ve dizilip elini öpmeye başladılar.

Şükrü Paşa, "Aferin! Görüyor musun bizimkileri..." dedi. "Bu da işte seninki!"

Cevdet Bey terledi. Az önce kesinleşen o şey şimdi daha uzak ve belirsiz oldu. Seyfi Paşa'nın elini öpüyordu. Onu kavramak için, Cevdet Bey, aklını kullanması, çok uğraşması gerektiğini anladı. "O nedir? Ne istiyor? Nasıl?" diye korkuyla mırıldandı. O kıpırdanan, eğilip bir paşa elini öpen şey ile bütün bir hayatı

geçireceğini düşündü. "Belki... Belki..." diye endişeyle mırıldandı. Sonra bütün gücünü vererek oradaki o hareketli şeyi tasarılarının içine yerleştirmeye çalıştı.

"Bak işte, Seyfi vefalı dost!" dedi Şükrü Paşa.

Kızlar bir anda arabaya bindiler. Cevdet Bey uzaklaşan arabanın arkasından baktı.

Uşak içeri girdi, "Seyfi Paşa geldiler!" dedi.

"Biliyorum, biliyorum, buyursun!" dedi Şükrü Paşa. Cevdet Bey'e döndü: "Seyfi de işte benim himayeme aldığım insandır. Benden akıllı çıktı. Kendini efendimize beğendirmesini bildi. Benim gibidir... Londra'da sefirlik etti. Ama sen çok dalgınsın! Hah hah! Sahi onu gördün değil mi? Ya, ya, onu görüverdin işte! Aferin Seyfi'ye. Bugün efkârlı olduğumu, sohbet istediğimi nasıl anladı?"

İki paşa kapının önünde kucaklaştılar. Seyfi Paşa'nın kibirli bir hali vardı. Cevdet Bey, "Tüccarım ben!" diye düşündü.

Şükrü Paşa, "Müstakbel damadımla tanışmış mıydın?" diyerek Cevdet Bey'i tanıştırdı.

Oturdular. Uşak kahveleri getirdi. Seyfi Paşa, Cevdet Bey'i gözünün ucuyla süzüyor, Cevdet Bey koltukta kıpırdanıyor, Şükrü Paşa bir şeyler anlatıyordu.

Birden Seyfi Paşa, "Ne iş yaparsınız siz evladım?" dedi.

"Tüccarım Paşam!"

"Tüccar... Demek öyle. Tüccar..." diye mırıldandı Paşa ve yeniden ev sahibine dönerek, onu dinlediğini gösteren bir tavır takındı.

Şükrü Paşa misafirine iltifat ediyor, gerçek dostlarının sayısının gittikçe azaldığını, aradığı sohbeti pek az kimsede bulduğunu söylüyordu. Sözünü, damadını da artık bir arkadaş olarak gördüğünü söyleyerek bağladı, ama halinde içtenlikten çok, özür dileyen bir şeyler vardı.

Seyfi Paşa birden, "Quels livres lisez-vous mon enfant?" dedi.

Cevdet Bey telaşla düşündü, heyecanlandı, ama hemen heceleyerek söyledi, "Monsieur, je lis Balzac, Musset, Paul Bourget et..."

Seyfi Paşa Cevdet Bey'in cümlesini yarıda keserek, "Bu kadar Fransızca bilmeniz bile iyi bir şey çocuğum!" dedi. "Konuşa

konuşa da açılırsınız!" Sonra yeniden ev sahibine dönerek, son günlerin yeni siyasi dedikodularını anlatmaya başladı.

Cevdet Bey, anlatırken kamburu daha çok çıkan, sakalları da gömleğine sürünen Seyfi Paşa'yı, onu keyifle dinleyen Şükrü Paşa'yı seyrediyor, Nigân'ın bu paşalardan birinin kızı olduğunu, ötekinin de az önce elini öptüğünü hatırladıkça rahatsız oluyordu. Bir ara, "Böyle olmamalıydı. Bunda bir çirkinlik var. Ben daha iyiyim!" diye düşündü. Sonra, Nigân'ın arabaya binişini hatırladı. Onun kendine göre olduğunu, gerçek bir zafer duygusuyla hissetti ve heyecanlandı. "Öyle, evet, ben onlardan iyiyim. Ben ilerideyim. Ben daha temizim!" Birden bu odada, eşyanın içinde kendisini korkutan, anlaşılmaz ve ulaşılmaz gözüken her şeyin gülünç ve çürümüş olduğuna inanarak neşelendi. O kadar neşelendi ve heyecanlandı ki, bu duyguların kirlenmesinden korkmaya başladı. "Hemen kalkıp çıkayım, şimdi!" diye mırıldandı. Bu sırada uşak elinde çay tepsisiyle içeri girdi.

"Çörek de getirseydin!" dedi Şükrü Paşa. Sonra konuğunun dizine bir küçük tokatçık vurarak, "Ne tatlı anlatırsın sen!" dedi.

Seyfi Paşa suratını astı. Sonra Cevdet Bey'e dönüp, "Siz nerede oturuyorsunuz?" diye sordu.

Cevdet Bey, "Nişantaşı'nda oturacağız!" dedi.

Paşa, "Hayır, şimdi nerede oturuyorsunuz?" diye homurdandı.

"Vefa'da," dedi Cevdet Bey. Beklediği gibi öfkelenmediğini fark ederek sevindi. "Nigân ile Nişantaşı'nda o evde oturacağız!" diye düşündü. Çayını bir an önce içip bu konaktan hemen çıkmak geldi içinden.

Çaylarını içerlerken Seyfi Paşa bomba olayı ile ilgili dedikoduları anlatmaya başladı. Hafiyeler dikkatli çalışmadığı için hünkâr, zaptiye nazırını ve tahkik komisyonunu uyarmış, Sadrazam Ferit Paşa, Seyfi Paşa'nın bir yakınına bugün bir iz bulunduğunu söylemiş: İçine bomba konan arabanın kayıt numarası anlaşılmış. Sonra, olay sırasında kimin kahramanlık gösterdiğini, kimin korktuğunu anlatmaya başladı. İki paşa korkaklık edenlerden keyifle söz edip neşelendiler. Derken, konu zor durumda olan Fehim Paşa'ya ve metresi Margaret'e geldi. Şükrü Paşa, bu keyfi konyakla taçlandırmak isteyerek uşağına seslendi.

Uşak, dar ağızlı, geniş kalçalı kadehlerle konyak getirdi. Paşalar, Abdülhamit'in cesaretinden, Şeyhülislam Cemalettin Efendi'nin talihinden ve bombayla ölen yirmi altı kişinin talihsizliğinden söz etmeye başladılar. Bomba olayı sırasında kimin nasıl korktuğunu anlatarak eğlendiler. Derken, Seyfi Paşa Londra sefiri iken başından geçen bir olayı anlatmaya başladı: "Bir gün sefarete Başkâtip Tahsin'in imzasıyla şu şifre geldi: 'Başı ve bütün tüyleri beyaz, konuşmaya yetenekli bir papağan satın alınarak derhal gönderilmesi...' Şifreli iradeyi alınca eteklerim tutuştu. Derhal Londra hayvanat bahçesi müdürüne telefon ettim. Öğrendim ki kuşun adı başka... İkinci kâtibe, 'Şu cevabı yazınız!' dedim. 'Başı beyaz tepeli, tüyleri beyaz, konuşmaya yetenekli olan papağan yoktur. Tarif edilen kuş papağan değil kakatoadır.' İkinci kâtip, 'Belki aradaki farkı bilmeyebilirler, bir kakatoa alıp yollayalım!' dedi. Öfkeme hâkim olamadım. Kâtibe dedim ki, 'Bilmiyorlarsa öğrensinler! Siz de dediğim telgrafı şifreleyiniz.'"

Birden Cevdet Bey ayağa kalktı, "Ben gidiyorum Paşam!" dedi.

"Dur, dur şu hikâyeyi dinle!" dedi Şükrü Paşa. Sonra Cevdet Bey'in asık suratını gördü ve neşesi kaçtı. Ayağa kalktı. "Gene gel, gene gel, düğünden önce daha görmek isterim seni!" dedi.

Cevdet Bey, "Nigân!" diye düşündü. Seyfi Paşa'nın elini acele yle sıktı, bıraktı. Odadan çıktı. Arkasından gelen Şükrü Paşa'nın elini öpecekti. Saatin tıkırtısını duydu. Sendeledi. Eli öpmedi. Yalnızca gülümsedi. Merdivenlerden indi. Ayvaz kapıyı açtı. Cevdet Bey dışarıdaki geniş ve temiz göğü, pırıl pırıl güneşi fark edince ferahladı. Hafif ve serin bir rüzgâr vardı.

9
Nişantaşı'nda Bir Kâgir Ev

Güneş bahçeyi yakmıyordu, iyice aşağı inmişti. Cevdet Bey saatine baktı: On iki. "Bütün gün boşa gitti!" diye düşündü, ama canı sıkılmadı. Kaç zamandır duymadığı bir iç huzuru duyuyordu.

Daha önceden farkına varamadığı, ama içinde yıllardır taşıdığı taze, sağlıklı bir gücün farkına varmıştı. Bu gücün neden kaynaklandığını, nasıl ortaya çıktığını düşünmek istemedi. Yalnızca bu sağlıklı gücü ve zayıf güneşi, uzun zamandır sigara içmediği için ağzına ve bütün gövdesine yayılan temizliği hissederek taşlıkta yürüdü. Az önce üzerinde Nigân'ın gezindiği taşlıktı bu. Cevdet Bey, "O bana göre. Onu hak ediyorum!" diye düşünerek, bekleyen arabaya bindi. Arabacıya Nişantaşı'nın köşesinde ineceğini söyledi.

Nigân'ı seveceğini seziyordu. Onu sevmek istediğini önceden çok düşünmüştü. Nigân'ın şimdi kendisini sevmediğini de biliyordu. Ama az önce gördüğü o hareketli şeyin, ailesi ne kadar tuhaf, eski ve kendisine uzak olsa da, kocasını sevmek için yetiştirildiğini de biliyordu. Haklı olduğunu bir kere daha düşündü, heyecanlandı, gözlerinin nemlenmesinden korktu. "Yaşıyorum!" diye mırıldandı.

Araba Teşvikiye Camii'nin önünden geçiyordu. Avluda büyük çınar ağaçları vardı. Bir ihtiyar ağır ve dikkatli adımlarla avludan sokağa çıkıyordu. Sokağın iki yanında ıhlamur ve kestane ağaçları dizilmişti. Bir konağın arka bahçesine çamaşırlar asılmıştı. İki çocuk bir bahçede konuşuyordu. Aynı bahçede bir ıhlamurun gövdesine kurulmuş salıncak kendi kendine sallanıyordu.

Cevdet Bey, Nişantaşı'nın köşesinde duran arabadan indi. Serin ve hafif bir rüzgâr ceketinin eteklerini kıpırdattı. Kâgir evin önünde ve bahçesinde ıhlamur ve kestane ağaçları vardı. Genç ve alçak ağaçlardı, evin gölgesi üzerlerine vuruyor, rüzgârla birlikte hışırdıyorlardı. Cevdet Bey bahçe kapısından içeri girerken bu evin gördükleri arasında en iyisi olduğunu bir kere daha düşündü. Bahçe kapısıyla ev kapısını birleştiren çakıl kaplı yoldan, bakımlı gül fidanlarının, çiçeklerin arasından yürüdü. Kapıyı çaldı, bekledi, kimse açmadı. Dönüp bahçede gezinmeye başladı, bir çocuğa rastladı. Çocuk birisini çağıracağını söyleyerek koşup gitti. Az sonra kısa boylu, iri elli bir ihtiyarla geldi. Cevdet Bey ihtiyarı, evi bundan önceki gezişinde görmüştü; bahçıvandı.

"Evi mi gezmek istiyorsunuz?" dedi ihtiyar.

"Haber vermediler mi?"

"Verdiler. Madam adada!"

"Biliyorum! Geç kaldım değil mi?"

"Sabah madam buradaydı," dedi bahçıvan. Cebinden bir anahtar çıkardı. Kapıyı açtı. Cevdet Bey içeri girdi. Arkasından çocuk geliyordu.

Bahçıvan, çocuğa, "Sen bizi burada bekle bakalım!" dedi. Kapıyı kapadı.

Panjurlar kapalı olduğu için evin içi alacakaranlıktı, ama Cevdet Bey kapının önündeki aynada kendini gördü. İnce uzun gövdesini dinç, yuvarlak yüzünü neşeli buldu. Merdivenlere doğru yürüdü. Taş merdivenler genişçe bir hole açılıyordu. Hole bakan kapıların birinden içeri girdiler. Cevdet Bey daha önce de gezmiş olduğu bu salonun eşyasını gene hayretle seyretti. Yaldızlı sandalyelerin, köşeleri, kenarları kakmalı, kıvrımlı koltukların arasında kırık dökük masalar, sehpalar vardı. Salona açılan bir odada yalnızca bir piyano ve taburesi ile eski bir sandalye duruyordu. Yerler parke ve kirliydi. Duvarlara sakallı ve şapkalı çirkin ihtiyarların fotoğrafları asılmıştı. Tavanlar yüksek değildi. Köşelerde defne dallarını, gül çiçeklerini hatırlatan alçı kabartmaların arasından tombul melekler uçuyordu. Bütün eşya toz içindeydi. Bir sehpanın üzerinde kırık bir şamdan duruyordu. Tahta bir küllüğün bir köşesi yanmıştı. Ayaklı bir lamba başını hafifçe yana eğmişti. Bütün bu pisliğin, düzensizliğin içinde, bir de, kenarda, üzeri dikkatle örtülmüş bir koltuk duruyordu. Eşya anlaşılır gibi değildi, ama insan bütün bunların arasına kendi hayatını ve tasarılarını sığdırabiliyordu.

Cevdet Bey, "Ne kadar dağınık!" dedi.

Ağzının arandığını anlayan bahçıvan, "Kocası ölünce madam burayı satmaya karar verdi," dedi. "Adada bir dostu varmış!"

"İnsan hiç evini böyle tutar mı?" dedi Cevdet Bey. Bunu neden söylediğini anlayamadı.

Geniş ve kısa bir koridordan yürüyüp arkaya geçtiler. Burada iki oda vardı. İkisi de boştu. Yerlerde kâğıt parçaları, kırık sandıklar, kutular duruyordu. Duvarlarda gene sakallı, şapkalı ihtiyarlar surat asıyorlardı. Cevdet Bey bu odaları çocukların ya da konukların kullanacağını düşündü.

Dar ve karanlık bir merdivenle çıkılan üst kat da aşağısının aynısıydı. Cevdet Bey iki hafta önce burayı gezdiğinde ortalık bu kadar düzensiz ve bakımsız değildi. O zaman kendi eşyaları ve düzeni içinde gördüğü evden tasarılarına uygun bir ev çıkarması zor olmuştu. Oysa şimdi, boş odalara bakarken bunları hayal ettiği gibi döşeyebiliyordu.

Arkadaki büyük odada büyük bir yatak vardı; darmadağınıktı: Çarşaflar, battaniye, iki kişilik uzun yastık gözüküyordu. Cevdet Bey Şükrü Paşa'nın konağının penceresinden bakarken gördüğü şeyi hatırlamaktan korktu. Bir an, her şey altüst olacakmış, lekelenmesinden korktuğu şeyler kire ve kana bulanacakmış sanarak ürperdi. Büyük ve geniş yatağa, iki kişilik yastığa bakarken tasarılarına ve hayatına ilişkin hiçbir şey düşünmek istemedi. Çarşafların kıvrımlarını, lekeli örtüleri, parfüm kokan bir sabahlığı görmemek için başını yukarı kaldırdı. Duvarda genç bir karı-kocanın resmi asılıydı.

Bahçıvan küçümseyici bir tavırla resme bakarak, "Mösyö öldü. İyi insan değildi, ama bahçeyi severdi. Toprağı bol olsun!" dedi. "Karı şimdi paraları yiyor. Amerika'ya gideceklermiş!"

Cevdet Bey de az çok biliyordu bunları. Evin sahibi Yahudi hakkında Sirkeci'de soruşturma yapmıştı.

Bahçıvan sigaranın dumanını resme doğru üfledi, "Mösyö tüccardı!" dedi.

Yandaki oda kilitliydi. Bahçıvan buraya madamın kıymetli eşyayı koyduğunu söyledi. Arkada bir başka oda daha vardı. Panjurları açık kalmıştı. Bahçenin huzurlu, sakin ışığını alıyordu. Cevdet Bey buraya bir kütüphane yaptırmaya, bir de yazı masası yerleştirmeye karar verdi.

Aşağıya en alt kata indiler. Buradaki küçük pencereli küçük odalarda Cevdet Bey ahçıların, hizmetçilerin geceleyebileceklerini düşündü. Aşağı kattaki hela da yukarıdaki gibi alafrangaydı. Cevdet Bey, bu aşağıdakini alaturkaya çevirmeye karar verdi. Çamaşırhane olarak kullanılabilecek odaya girdi. Yanında geniş bir mutfak vardı. Mutfaktan arka bahçeye geçilebilirdi, ama kapı sıkı sıkıya kapanmış, kilitlenmişti. Cevdet Bey panjurların arasından arka bahçeye baktı. Aynı sakin ışığı gördü. Bahçıvan oraya ön kapıdan çıkıp gidebileceklerini söyledi. Kapıdan çıkar-

larken Cevdet Bey gözünün ucuyla bir daha aynaya baktı: Her şey tasarladığı gibiydi.

Dışarıda çocuk bekliyordu. Onlarla birlikte arka bahçeye geldi. Arka bahçede de kestane ve ıhlamur ağaçları vardı. Bahçenin tam ortasındaki bir kestane ağacının altına iki sandalye konmuştu. Ağacın eve ve göğe sarılır gibi açılan büyük kolları, neşeli ve hışırtılı dalları ve bir minare gövdesini hatırlatan geniş gövdesinin yanında bu iki sandalye çok küçük ve çok zavallı gözüküyordu. Bahçede de, ağaçta olduğu gibi, her şey serin akşam rüzgârının içinde hareket halindeydi. Çiçekler kıpırdanıyor, yapraklar dönüyor, otlar ve ince fidanlar ileri geri sallanıyordu. Cevdet Bey küçük bir geziden sonra dönüp evin arka yüzüne baktı, yüzü saran sarmaşıklara güneş vuruyordu. Ağacın altına oturdu. Karşısındaki sandalyeye de bahçıvan oturdu. Cevdet Bey cebinden sigara paketini çıkardı, bahçıvana uzattı. Laf olsun diye, "Bahçe çok bakımlı," dedi.

"Bu bahçeyi çok severim!" dedi bahçıvan. Utanmış gibiydi.

Cevdet Bey de sigarasını yaktı. Birlikte Harbiye tarafından batan güneşe bakıyorlardı. Çocuk bahçede geziniyordu.

Bahçıvan, "Sen şimdi alıcısın değil mi?" dedi.

"Fiyatta anlaşırsak!"

"Anlaşırsınız, anlaşırsınız, madam hemen satmak istiyor!"

"İyi!" dedi Cevdet Bey. "Alayım burayı değil mi?"

"Alın beyim, alın, burası çok hoştur!" dedi bahçıvan.

Gülüştüler. Cevdet Bey birden bahçıvana yakınlık duyarak, "Alacağım!" diye düşündü. Gene üstünde görünmez bir zırh varmış gibi kendini güçlü hissetti. "Bu serin rüzgâr ne hoş!" diye mırıldandı. Güneş insanda hüzün değil, dostluk ve kardeşlik duygusu uyandırarak batıyordu.

Cevdet Bey, "Evet, hoş bir yer şu Nişantaşı!" dedi.

"Yaa!" dedi bahçıvan. Heyecanlanmıştı. "Ben burada doğdum, burada öleceğim. Buraları eskiden bostanlıktı. Babam bostan bekçisiydi. Eskiden, yüz yıl önce, buralarda bostanlar, çilek tarlaları ve incirlikler varmış. Padişahlar karşı yamaçlardan tüfek atıyorlar, hatıra diye bu nişan taşlarını dikiyorlar. Sonra Sultan Mecit bir sünnet düğünü yapıyor. Ben yeni doğmuşum. Babam bostancı. Sonra, o çifte sarayları yapıyorlar, aşağı köşe-

deki. Sonra cami yaptılar ki ben de biliyorum. Sonra bostanları bozup konaklar yaptılar. Şimdi bostan az kaldı. Ben bostancılık da yaptım. Konaklar dikilince bu bahçe merakı çıktı. Birinin bahçesine bakıyorum, beğeniyor, misafiri geliyor, o da hoşlanıyor, soruyorlar bunun bahçıvanı kimdir, beni söylüyorlar, çağırırlar, benim bahçeme de bakar mısın derler: Öyle oldu ki artık ben bahçelere yetişemiyorum. Öteki bahçıvanlar da geldi... Biz bütün bu konakların..."

Cevdet Bey bahçıvana değil, ayaklarının arasında gezinen karıncalara bakıyordu. Ayaklarının arasından ince ve uzun bir karınca yolu geçiyordu. Yol kıvrılarak kestane ağacının yanındaki bir deliğe giriyordu. O delikten bahçenin başka köşelerine yayılan başka yollar da çıkıyordu. Bir yerde iki karınca bir kabak çekirdeği kabuğu taşıyordu. Cevdet Bey başını kaldırarak bahçıvanın çekirdek yiyen oğluna baktı. Ağaçların arasında geziniyordu...

"Ben çocuğu da bahçıvan yapacağım!" dedi ihtiyar. "Bahçeyi, ağaçları, toprağı sever... Okuyamadı. Bu işi yapsın."

"Adı ne?"

"Aziz!"

Cevdet Bey gene karıncalara baktı. Sonra küçüklüğünden kalma bir alışkanlıkla birini deliğe kadar izlemeye karar verdi.

"İşte bu konaklar yapılınca bahçe merakı aldı yürüdü. Zenginler buraya yerleşmeye başladılar. Ahşap konaklar büyüdükçe büyüdü. Konaklara kocaman ahırlar yapıldı. Ahırlara ikişer üçer araba soktular. Arabacılar, ahçılar, uşaklar, hizmetçiler, yanaşmalar çoğaldı. Sonra paşaların, beylerin arkasından Yahudiler, Ermeniler, tüccarlar geldiler. Onlar taş ve beton yapılar diktiler. Ağaçlar kesildi, fidanlar söküldü, yollar açıldı, bostanlar kalmadı. Sonra, efendime söyleyeyim, padişahımız da ahşap camiyi taştan yeniden yaptırdı. Bu altı yıl önceydi. Sonra ona da bomba attılar işte. Taa buradan sesi duyuldu."

İki karınca, Cevdet Bey'in ayaklarının az ötesinde durmuş, aralarında bir şeyler konuşuyorlardı. Bir üçüncüsü yanlarından geçerken onlara takıldı. Acele acele bir şeyler söyledi, sonra ayaklarıyla dostlarına bir dokunup yuvasına koştu. Cevdet Bey bütün bahçenin, güneş batmadan önce, koşan, konuşan, bir şeyler taşıyan karıncalarla kaynadığını düşündü. Sonra Beyoğlu

Caddesi'ni, dükkânını, ağabeyini hatırladı. Başını yukarı kaldırdı. Bir bulut kıbleye doğru koşturuyordu.

"Bu taş ev de yenidir, çok sağlamdır!" dedi bahçıvan. "Yapılırken baktım. Ermeni taş ustaları çalıştı. Kalfası da Ermeni'dir. Yazık, mösyö öldü. İyi insan değildi, ama bahçeyi severdi. Madam her şeyi satıyor. Her şey dağılıyor, çünkü çocukları yoktu. Çocuğun olmazsa böyle olur. Köksüz kaldılar. Oysa toprağa iyice kök salıp da yaşamak lazım. Şu ağaç gibi..." Bunları, çok şey görmüş geçirmiş biri gibi değil, kendisiyle alay eder gibi söylemişti.

Güneş ağaçların ve konakların arkasından battı. Cevdet Bey ayağa kalktı. Serin ve hafif rüzgârın keyfini çıkararak, "Burada yaşayacağım!" diye düşündü.

Kapının önünde bahçıvan, "Burayı al da, bahçeye yazık olmasın," dedi. "Bahçe çok güzeldir..."

Cevdet Bey, "Hep böyle eser mi?" dedi.

"Akşamüstü hep eser!"

Cevdet Bey arabaya doğru yürüdü. Uyuyakalan arabacıyı uyandırdı.

10
Hastanın İsteği

Güneş battı, hava kararmaya başladı, ama Cevdet Bey'de her gün bu saatlerde uyanan hüzün ve iç sıkıntısı uyanmadı. Her gün bu vakitte, dükkânı kapattıktan sonra Sirkeci'den Eminönü'ne yürür, içini yakan sıkıntıyı nasıl söndüreceğini bilemeden başını günlük hayatın dar duvarlarına vururdu. Oysa şimdi kendini gün yeni başlıyormuş gibi sağlıklı ve güçlü hissediyordu. Sinirleri, değil akşamın, bütün bir günün dertlerini gerilmeden karşılayacak kadar gevşekti. İçinden sigara içmek bile gelmiyordu.

Arabacıya Beyoğlu'na, ağabeyine gideceğini söylemişti. Güneş battığı için artık yolcusunu pişirmeyen araba rahat rahat yaylanıyordu. "Niye bu kadar rahat hissediyorum?" diye düşün-

dü. "Çünkü haklı olduğumu anladım!" Sonra o serin rüzgâr çok hoştu. "Nişantaşı'nda o bahçede daha çok oturacağım. Yaşayacağım... Ama abim ölüyor!" Ağabeyini hatırlayınca ilk defa telaşa ve korkuya kapılmadı. Onun kısa bir zaman sonra öleceğini kesinlikle anladı. Daha önceden çirkin, haksız ve kendisini yapayalnız bırakacağı için korkunç gözüken ölüm, şimdi, tıpkı hayat gibi olağan gözüküyordu. "Kötü olan şey, benim bu kadar rahat, tasarladığım hayata bu kadar yakın hissettiğim bir günde, onun ölüme bu kadar yaklaşmış olması. Ama bunda benim bir suçum yok! Bu onun ve benim seçtiğimiz, yaptığımız şeylerin bir sonucu." Araba Beyoğlu'na giriyordu. Alacakaranlıkta caddede yürüyen insanlara baktı. Sonra her şeyi olağan karşılamasına rağmen ağabeyinin ölümüne üzüleceğini düşündü.

Araba durduktan, pansiyoncu kadın somurtarak müşterisinden yakındıktan sonra Cevdet Bey, "Abimi bu son günlerinde nasıl mutlu edebilirim?" diye düşündü. Pansiyonun taş merdivenlerini şimdiye kadar burada hiç duymadığı bir gönül rahatlığıyla çıktı. Kapıyı vurdu. "Ona düşüncelerini doğru bulduğumu söyleyeyim. Buna inanır mı? Ona hak verdiğimi söyleyeyim." Ama kapı açılıp da Cevdet Bey karşısında Mari'nin telaşlı yüzünü görünce bunların hiçbirini yapamayacağını anladı. Yatakta yatan bir hasta gibi değil, öfkeli bir efendi gibi azarlayıcı bir sesle konuşan ağabeyini işitti, neden böyle olduğunu sezdi: Kendisi de, ağabeyi de bütün hayatları boyunca birbirlerini küçümsemişlerdi.

"Ne bakıyorsun öyle? Bana bir ölüye bakar gibi bakıyorsun. Daha ölmedim! Üstelik çok da iyiyim."

Odanın ışığına gözlerini alıştıran Cevdet Bey, "Öyle bakmıyorum!" dedi. Sonra, birden, köşede, karanlıkta oyuncak bebek gibi sessiz ve hareketsiz duran Ziya'yı görerek korktu, "Onu evine götürmeye söz vermiştim!" diye düşündü.

"Otursana şuraya!" dedi Nusret.

Cevdet Bey yatağın başındaki sandalyeye oturdu: "Nasılsın?"

"Nasıl olabilirim? Öleceğim!"

"Hayır, hayır iyileşeceksin!" dedi Cevdet Bey.

"Ben de onu söylüyorum. Hep böyle kötü konuşuyor!" diyerek Mari araya girdi. Bir gaz lambasını yakıyordu.

Nusret çenesini avcunun içine aldı. Başparmağıyla işaret-parmağı arasında sıkıştırdığı çökük yanaklarını daha da içeri çökertti, "Yüzü böyle olan her veremli bir hafta içinde ölür!" dedi.

Cevdet Bey, "Yapmasana öyle!" dedi.

"Korkuyorsun değil mi, korkuyorsun?" dedi Nusret. Yanaklarını daha da içeri çökertti, "Ölümden korkuyorsun değil mi? Çünkü yaşıyorsun, bir paşa kızını alıyorsun. Sağlıklısın!"

"Yapma öyle!"

Nusret oğluna döndü. "Nasılım böyle? Babandan korkuyor musun, söyle bakalım? Böööö... Ben umacıyım! Cadı geldi. Kah kah kah!"

Çocuk gülmesi mi, ağlaması mı gerektiğini çıkaramadı. Burada en çok üzülmesi gereken insan neşeleniyor, şaka yapıyordu. O da gülümsedi.

Birden Mari, "Ah, çok rica ediyorum, o korkunç suratı yapma!" diye bağırdı.

Bunun üzerine Ziya neşenin sahte olduğunu anladı, suratını astı. Ağlayacak gibiydi.

Nusret bunu fark ederek elini yüzünden çekti. Kulaklarının arkasına götürdü, "Bak, bak yelken kulaklara," dedi. Oğlu gülmeyince, bu sefer, başparmağını kulak memelerine dayayıp ellerini yanaklarına doğru açtı, "Hayyale, hayyale, mey ile dolsun piyale..." Oğlunu neşelendiremeyeceğini anladı, "Mari, siz çocukla köşeye muhallebiciye gitsenize!" dedi. "Benim oğlum tavukgöğsü sever. Tavukgöğsü yersiniz... Konuşursunuz. Biz de Cevdet ile konuşuruz!"

"Çok konuşup yorma kendini!" dedi Mari.

"Peki, peki!"

Mari Ziya'yı elinden tuttu, başını okşadı. Bu kadında bir şey vardı ki Cevdet Bey Nigân'da da olsun istiyor, ama ne olduğunu çıkaramıyordu. Odadan çıkarlarken Nusret öksürmeye başladı. Kapanmayan kapı, öksürük bitince usulca çekildi.

"O lambayı buraya getir de yüzünü yakından göreyim," dedi Nusret. "Senden bir şey isteyeceğim! Çocuk için..."

Cevdet Bey kalktı, masanın üzerinden gaz lambasını aldı, yatakla oturduğu sandalye arasındaki komodinin üzerine koy-

du. Yukarıdan gelen ışık Nusret'in yüzünü daha zayıf, daha korkunç gösterdi.

"Ziya nerede yatacak?" diye sordu Cevdet Bey.

"Köşedeki otelde Mari ile yatarlar... Burada babasının ölüsü yanında onu yatıracağımı düşünmedin herhalde..."

Cevdet Bey kendini zorlayarak, "Niye hep ölümün sözünü ediyorsun?" dedi.

"Hah! Bırak bunu! Hele tıp konusunda beni nasıl kandırabilirsin ki?.. Beni kandıramazsın... Abdülhamit'e bomba atıldığını da öğrendim!.. Mari ile kavga ettik. Bunu benden niye sakladın?"

"Boş yere heyecanlanmanı istemedim..."

"Demek benim heyecanlanmamı istemiyorsun! Kendin gibi heyecansız, ruhsuz biri mi yapmak istiyorsun beni?"

"Söylemek aklıma gelmedi," dedi Cevdet Bey. "Hem biliyorsun sanıyordum. Üstelik o curcunada nasıl hatırlayabilirdim ki..."

Birden her zamanki gibi ağabeyinin karşısında suçluluk duygusuna kapıldığını anladı. Bütün hayatı boyunca ona saydığı özürleri gene sayıyordu! "Onu küçümsüyor muyum?" diye düşündü. "O ölüyor, ben yaşıyorum. Demek ki ben haklıyım, ben kazandım!"

"Sustun... Ne düşünüyorsun?"

"Hiç!"

"Sözlerimden alındın mı? Bunları nefretle değil, seni düşünerek söylediğimi anlıyorsun herhalde. Seninki gibi bir hayat... Bunu bazan anlıyorum... Ama senin gibiler, benim gibileri anlamazlar... Dışarıda kalanları kimse anlamaz. Biz mutsuzuz. Anlamıyorsun, hayır dinlemiyorsun. Ne düşünüyorsun peki? Gene ticaret mi? Ne yaptın sen bugün başka?"

"Tüccar Fuat Bey ile yemek yedik," dedi Cevdet Bey. Sonra söylemeyi tasarladığı şeyi, ağabeyinin düşüncelerini doğru bulduğunu, o düşüncelerin kazanacağını söyleyebileceği için sevinerek anlattı: "O da Selanik'teki bir hareketten söz etti. Abdülhamit'e karşı... Onu anladım... Bir şeyler yapmak gerektiğini söylüyor, ki haklı..."

"Hah! Onlar! Onlar hiçbir şey yapamazlar... Onların Paris'le hiçbir ilişkileri yok... Onlar, bir düşüncesi, doğru dürüst bir

kararı olmayan bir cahiller topluluğu. Onlarla bir şey olmaz. Onlar padişaha değil, Abdülhamit'e karşı. Maaşlarını az bulan askerler... Benim gibi olan bir avuç insanın dışında herkes Abdülhamit'e karşı, ama kimse padişahlığı düşünmüyor bile. Üstelik Abdülhamit kesenin ucunu gösterse, koltuklara buyur etse, meclisi açar gibi yapsa, hepsi koşa koşa gelirler... Koskoca Mizancı Murat süklüm püklüm geri döndü. Bu kararsız, ne istediğini bilmeyen askerler mi başaracak? Onlarla hiçbir şey olmaz!"

Cevdet Bey tasarladığı şeyin anlamadığı yerlere sürüklenmesine üzülerek, "Ben onları bilmiyorum tabii!" dedi.

"Bilmiyorsun! Ne bileceksin. Paradan başka bir şeyle ilgilendin mi ki bileceksin..."

İkisi de sustular. Cevdet Bey ağabeyine acıma, onu hoşgörme fırsatı bir daha çıktığı için sevindi. Ama suçluluk duyduğu için bunları yapamayacağını anladı. Söylemek istediği şeyler şimdi çok uzak ve saçma gözüküyordu. Nişantaşı'ndaki evin bahçesinde duyduğu ferahlık da uzaktaydı. "Orada oturacağım!" diye düşündü.

"Senden bir şey isteyeceğimi söylemiştim!" dedi Nusret. Dönüp Cevdet Bey'in yüzüne baktı. "Senden Ziya için bir şey isteyeceğim. Ölümümden sonra..."

Cevdet Bey, "Gene ölümden söz ediyorsun!" dedi.

"Bırak bu lafları... Senden Ziya için istediğim şu: Ölümümden sonra Ziya'yı yanına almanı istiyorum!"

"Yanıma almak?"

"Yani senin yanında yaşasın! Senin evin, onun evi olsun!"

"Peki ya Haseki? Ya annesi, ötekiler?"

"Onların yanında olmasını istemiyorum! Onların yanında yaşarsa aptalın teki olup çıkacak. Onlar gibi uyuz, hareketsiz, azla yetinen, uyuşuk bir insan olacak. Anlatabiliyor muyum?"

"Ziya'ya evim her zaman açık olacaktır!"

"Onu demiyorum. İstediği zaman sana misafir gelsin, gitsin, istediğim o değil. Senin yanında yaşasın. İstediğim bu! Haseki'ye hiç geri dönmesin. Annesini hiç görmesin. Onlar..."

"Ama ben Zeynep Teyze'ye çocuğu geri götürmek için söz vermiştim!"

"Niye? Ne diye böyle bir söz veriyorsun?"

"Çünkü onu geri götürmem için çok ısrar etti. Sanki senin bunu isteyeceğini biliyormuş gibi..."

"Biliyormuş gibi ha! Onu yine yanına almak istiyor? Onu sevimli buluyor. Kendi çocuğu yok! Onu öpüp okşayacak, sonunda kendisi gibi aptal edecek! Kendi saçma inançlarını, uyuşukluğunu, o zavallı dünyasını ona aşılayacak! Hayır! Ben oğlumun öyle yetişmesini istemiyorum. Ben oğlumun..." Birden bir öksürük buhranına yakalandı. Cevdet Bey komodinin üzerinde duran balgam kâsesini uzattı. Ağabeyi önce eliyle kâseyi istemediğini gösteren bir hareket yaptı. Sonra birden kapıp içine tükürdü.

"Görüyorsun ki, çok fenayım! Birkaç günlük ömrüm kaldı, biliyorum! Şimdi yapmak istediğim tek şey Ziya'nın geleceğini güvence altına almak. Senin yanında yaşarsa bu olur! Ama Haseki'de akrabaların, köyde annesinin yanında kalırsa onlar gibi Allah'a inanır, olmadık yalanları doğru sanır, herkes gibi uyuşuk biri olur, dünyayı anlayamaz. Zaten şimdiden onu kendilerine benzetmişler! Sabah bana cennetten, meleklerden, cadılardan bahsetti. Bunlara inanıyor. Demin yaptığım cadı taklidini anlamadı. Ben oğlum böyle olsun istemiyorum, anlıyor musun Cevdet? Oğlum yalanlara inanmasın. Oğlum aklın ışığına, kendine inansın... Aklın aydınlığı... Ben ona boş yere Ziya demedim!" Bir süre sustu, sonra mırıldandı, "Cevdet, Ziya'yı yanına almazsan gözüm arkada öleceğim!"

"Bu ölüm sözünü durmadan ağzına alman doğru değil!" dedi Cevdet Bey ve asıl doğru bulmadığı şeyin bu olmadığını anlayarak kızardı.

"Bana söz ver. Bana söz ver!" diye bağırdı Nusret.

Cevdet Bey, "Söz veriyorum!" dedi. Sonra, bu sırada yapılması en gerekli şey buymuş gibi, komodinin üzerine bıraktığı fesini aldı, püskülünü düzeltmeye başladı.

"Evet, söz veriyorsun, değil mi?"

Cevdet Bey, "Söyledim ya işte!" dedi. Yüzüne yaklaştırdığı püskülü tırnaklarıyla tarıyordu.

"Cevdet, rica ediyorum beni anla! Oğluma karşı görevimi hiçbir zaman yapamadım. Onu Haseki'de bıraktım ve unutmaya

çalıştım. Şimdi bir şeyler yapmam gerektiğini anlıyorum, ama geç kaldım. Bana söz veriyorsun, değil mi? Lütfen o fesi indir de yüzünü göreyim!"

Cevdet Bey fesi komodinin üzerine bıraktı. Yüzüne vuran çiğ ve çıplak ışık gözlerini yaktı.

"Prens Sabahattin'in adını hiç duydun mu?" diye sordu Nusret. "Her neyse. Şimdi Paris'te. O da bir Jöntürk sayılır. Bütün prensler gibi aptalın tekidir, ama bir düşüncesi var..." Eliyle odanın bir köşesindeki kitapları işaret etti. "Ya da, herkesin yaptığı gibi, başkasından aşırılmış bir düşüncesi var ki, doğru buluyorum. Demolins'e göre İngilizlerin üstünlüğünü, orada bireylerin, insanların daha özgür olmasında aramak lazım. İşte bizde bu yok. Bizde öyle özgür, aklını kullanan, girişken insan yok! Bizde herkes köle, herkes boyun eğmek, toplumun içinde erimek, korkmak için yetiştiriliyor. Eğitim dedikleri şey hocanın dayağı, anneyle teyzenin saçma tehditleri. Din, korku, karanlık düşünceler, ezberlenmiş şeyler... Sonunda boyun eğmekten başka bir şey öğrenmiyorlar. Kimse kendi çabasıyla, topluma karşı çıkarak yükselmiyor. Herkes boyun eğerek, birisinin himayesine girerek, kulluk ederek yükseliyor. Kimse kendi hesabına düşünmüyor. Düşünürse, korkuyor... Herkes olsa olsa kendi hesabına kulluk ediyor. Demolins'e göre merkeziyetçi devletlerde bu insanların... Beni dinliyor musun? Ben de oğlumun onlar gibi..." Birden yeniden öksürük buhranına yakalanarak sarsılmaya başladı. Kâseye bir balgam attıktan sonra rahatladı.

"Ne demek istediğimi anlıyor musun? Bak, sen kendi kendine bir şeyler yaptın. Sen bunu iyi anlayabilirsin."

"Kendini çok yoruyorsun!" dedi Cevdet Bey.

"Ben ne diyorum, sen ne diyorsun? Sen beni anlayabilirsin, bir tek bu konuda da olsa..."

Cevdet Bey fırsatı kaçırmadı: "Senin düşüncelerin doğru. Seni anlıyorum. Ben sana hep hak verdim, ama bunu ne yazık ki gösteremedim!"

"Hadi oradan!" dedi Nusret. Parmaklarının ucunu gene birbirine sürtmeye başladı. "Sen bunun sesinden başka bir şey anlamadın! Ben aydınlık, ziya, ışık deyince, senin aklında paranın pırıltısından başka bir şey canlanmıyor. Ama böyle

olması, paradan başka bir şeye değer vermemen iyi. Bu seni akılcı yapıyor. Anlamıyorsun. Ama söz verdin! Oğlumun bir tüccarın evinde yetişmesini işte bunun için istiyorum. Bir tüccarın evinde, hele senin gibi sıfırdan başlayan bir tüccarın evinde her şey hesaba kitaba dayanır. Hesap kitap olan yerde akıl vardır, korku değil."

Cevdet Bey öfkeli gözükmeye çalışarak, "Benim ailem böyle hesaplara dayanmayacak!" dedi. Sonra bunu söylediğine pişman oldu.

"Biliyorum, biliyorum. Aklından neler geçtiğini biliyorum. Bana kendini nasıl göstermek istediğini, sözlerimi anlamadığını biliyorum. Ne olursa olsun ama, onu senin yetiştirmen daha iyi! Sana bakarak bireyci olmayı öğrenir! Onu dövmeyeceksin tabii. Onu serbest bırak. İstediği gibi uğraşsın. Kendi kendine, kendi aklıyla bir şeyler yapabileceğini anlasın. Aklına güvensin. Ona bir küçük oda verirsiniz, orada oturur. Kulluk etmeden yaşanabileceğini, Haseki'de öğrendiklerinin yalan olduğunu, bütün o çirkin, din ve Allah sözlerinin çirkinliği gizlemeye ve beslemeye yaradığını öğrenir. Öğrenir mi? Aaah, bilmiyorum, görmek istiyorum, ölmek istemiyorum, ölmek istemiyorum, yaşamak, her şeyin sonunda nereye varacağını görmek istiyorum. Daha çok yemek yemek, sigara içmek istiyorum!"

"Karnın mı acıktı?"

"Evet, bana pirzola getir! Doktor sabah pirzola yememi söyledi. Hah! Et, süt, yumurta, pirzola..." Bir kahkaha attı. "Ben ölüyorum. Anam da veremden öldü! Dur niye kalkıyorsun, otur!"

"Et istemiştin?"

"Et? Ama benim iştahım yok! Hayır, yemem lazım. Şimdi et yesem yaşayabilir miyim dersin? Ama yok! Bize Tıbbiye'de öğrettiler. Bu aşamaya gelince..." Ellerini yana açtı. "Bu aşamaya gelince biter... Biter ya." Cevdet Bey'in kolunu tuttu. "Bunu kimse anlayamaz. Ama sen burada oturuyor, evine gitmeyi, paşa kızını, öteki hesaplarını, çevirdiğin dolapları düşünüyorsun. Unutma ki, sen de öleceksin! Ama sen şimdi yaşayacaksın. Üstelik beni hâlâ küçümsüyorsun." Kardeşinin kolunu bıraktı: "Ben de seni küçümsüyorum, anladın mı, ben de seni aşağı görüyorum. Senin ruhun yok! Aptallıklar için yaşıyorsun! Para,

aile hayatı, günlük küçük aptallıklar ve ticaret dertleri... Ruhsuzsun! Kapı vuruluyor galiba."

Cevdet Bey kalkıp kapıyı açtı. Mari ile Ziya'ydı.

Mari, "Tavukgöğsü yedik, muhallebi yedik!" dedi.

Nusret, "Güzel miydi?" dedi.

Ziya sorunun kendisine yöneldiğini anladı, gülümsedi.

"Güzel miydi oğlum? Güzeldi demek! Şimdi seni Mari Teyze alacak, köşedeki otele götürecek. Sen otel nedir biliyor musun? Oraya götürecek. Yatağa yatıracak. Uyursun! Tek başına uyursun artık, değil mi, kocaman erkeksin, korkmazsın! Yoksa korkar mısın? Karanlıktan korkmazsın değil mi? Cevap versene... Cevap versene babana yahu?" Birden öfkelendi, "Mari al bunu götür de yatır!" dedi. "Haydi git uyu, bir şey sorulduğu vakit cevap vermeyi öğren artık!"

Mari Ziya'yı elinden tuttu, "Biz gidip yatıyoruz!" dedi. "Sonra ben gelirim!"

Nusret son bir umutla, "Sen şimdi ne yapacaksın Ziya?" diye sordu. Hiçbir cevap alamayınca sinirden gülmeye başladı. "Ziya, oğlum benim, sen ne yapacaksın? Ziya nedir? Işık! Işık ne yapar? Hadi hadi al götür bunu uyusun! Yanında otur biraz, lambayı söndürme, çünkü bunu da kendilerine benzetmişler: Karanlıktan korkar. Korkar mısın oğlum? Sana diyorum, dilini mi yuttun?" Beyaz dilini çıkardı. "Dil? Dilini mi yuttun oğlum? Korktu mu bir kere, konuşmaz! Haydi Allah rahatlık versin."

11
Akıllılar ve Aptallar

Mari ile Ziya çıkar çıkmaz Nusret boğuk ve korkunç bir hırıltıyla öksürdü, "Aptal! Ah oğlum aptal!" diye bağırdı. Sonra bir daha öksürdü. Cevdet Bey'e döndü, "Onu aptala çevirmişler. Aptal ve korkak! Hemen nasıl yaptılar? İğrenç, rezil inançlarıyla, korkuyla, belki de sopayla!"

Cevdet Bey, "Yok canım, öyle bir çocuk değil o!" dedi.

"Değil mi? Görmüyor musun insana nasıl bakıyor? Aşağıdan aşağıdan şöyle korkak bir bakışı var... Onu yanına alacaksın, değil mi? Söz verdin!"

"Evet!"

"Bir daha sözünü tekrarla. Bir daha tekrarla da rahat gideyim..."

"Söz veriyorum!" dedi Cevdet Bey. Sonra, yeniden fesin püskülüne uzanan elini öfkeyle cebine soktu. "Mendilimi unuttum!" diye düşündü.

"İyi, söz verdin. Verdin artık. Sana güveniyorum..."

Bir sessizlik oldu. Merdivenlerde ayak sesleri duyuldu. Kapının önünden ıslık çalarak biri geçti.

"Ah, ıslık çalıyor! Yaşıyor! Ben de yaşamak istiyorum. Bu haksızlık! Öteki insanlar ne yapıyor görmek istiyorum. Bir aydır bu odadan dışarı çıkmadım! Niye ıslık çalıyor? Çünkü aptal! Bu çirkin ve iğrenç dünyada ancak aptallar mutlu olabilir... Aptallar... Ben akıllıyım, her şeyi biliyorum ve ölüyorum. Bana öyle bakma! Korkuyla bakıyorsun. Benden korkuyorsun, tiksiniyorsun, değil mi?"

"Abi, sana saygı duyuyorum!" dedi Cevdet Bey.

"Hayır, bana saygı duymanı istemiyorum. Çünkü mutlusun sen! Aptal değilsin belki, ama hayatından memnunsun! Çünkü ruhsuzsun. Tabii, insan bu gülünç elbiseleri, kapının önünde duran arabayı, bir paşa kızını, ancak ruhsuz olursa ister!"

Cevdet Bey, "Ben hiçbir zaman senin gibi öfke duyamadım!" dedi.

"Ne diyorsun? Hadi gel dışarı çıkalım. İnsanlara bakalım! Ne yapıyorlar? Onları o aptal ve küçük gündelik hayatlarının içinde görmek istiyorum. Şimdi neler yapıyorlardır kim bilir? Hiçbir şeyin farkına varmadan, hiçbir şeyi anlamadan, ama gene mutlu ve ıslık çalarak yaşıyorlar. Ramazanda oruç tutacaklar, akşamları kahve içip gevezelik edecekler, ıslık çalacaklar. Hatırladın mı, Kula'da bir komşu kadın vardı. Islık verme, ıslık verme kötüdür, derdi."

Cevdet Bey kadını neşeyle hatırladı:

"Yılandan korkardı galiba!" diyerek güldü.

"Her şeyden korkardı," dedi Nusret. "Ama benden daha mut-

lu yaşardı. Kim bilir, hâlâ da yaşıyordur! Beni görse korkar, iğrenir, benim için üzülür, belki de dua eder... Uyuşuk! Ah, bütün o uyuşuklar... İhtilal! Sen, bu nedir biliyor musun?.. Revolüsyon lazım, ama kimse bilmiyor... Çünkü onlara bunu öğretmemişler..."

Bir süre sustu. Öksürdü. Sonra bağırdı: "Ah, hem onların iyiliğini istiyor, onlar aydınlık bir dünyada yaşasın istiyorum, hem de bu yüzden onlar gibi olamıyorum! Onlardan uzak, burada, tek başıma, bir Hıristiyan kadın ile ölümü bekliyorum. Hayır! Yaşamak, görmek istiyorum! Görmek, insanları, olup biten her şeyi görmek istiyorum! Sence bundan sonra ne olacak? Bombayı kimler attı? Ama nereden bileceksin bunları!"

"Evet, bilmiyorum bunları!" dedi Cevdet Bey.

"Bilmiyorsun tabii..." Nusret sert sert bakmaya çalıştı, ama kardeşine sevimli gözüktü.

Gene sustular. Cevdet Bey, az önce sözü edilen kadını düşünmeye başladı. Yılandan korkar, ıslık çalanlara kızar, reçel kaynatırdı. Bahçesinde incir ve erik ağaçları olan bir evde otururdu. Ya hep reçel kaynatırdı, ya o eve her girişinde küçük Cevdet onu reçel kaynatırken görmüştü ya da eve tuhaf bir buhar ve tatlı kokusu sinmişti, çünkü Cevdet Bey'in aklına o kadınla birlikte hep bir reçel sürülmüş ekmek dilimi geliyordu. Bu reçelli ekmeği, sabah Zeliha Hanım'ın verdiği ekmeği, reçel kavanozlarını, Şükrü Paşa'nın sabah kahvaltısında neler yiyeceğini, başka şeyleri düşündü. Bütün bunları düşündüğü ve şu odadaki ölüm ve umutsuzluk korkusundan kurtulduğu, lamba gözünü yakarken ağabeyinin suratına bakmak zorunda kalmadığı için rahatladı. Sonra birden bir hareketin farkına vardı. Ağabeyi doğrulmuş, ayaklarını yataktan sarkıtmıştı.

"Terliklerim nerede?"

"Nereye gidiyorsun?"

"Helaya... İşim var... Tıraş olacağım... Her şeyi ne diye soruyorsun? Ben şimdi geliyorum. Artık senin yardımına ihtiyacım yok. Kimseden yardım istemiyorum!" Kapıyı açtı. "İnsanlara ve dünyaya bir bakayım! Yok, yok, sen otur, şimdi geliyorum."

Cevdet Bey kardeşinin helaya gittiğini düşünerek oturdu. Odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Saatine baktı, üçe geli-

yordu... "Arabacıyı yollayayım artık, gitsin, beklemesin!" Ama üşendi. "Ne diye eve dönmüyorum? Artık bir şey olacağı yok!" diye söylendi, ama yeniden bir şey bekliyormuş gibi sandalyeye oturup ayağını sinirli sinirli sallamaya başladı.

Az sonra kapı hızla açıldı ve içeri giren Nusret bağırdı: "Ah, kardeşim, ölüm çok kötü, ölüm çok kötü, ben ölmek istemiyorum! Aşağıda oturmuşlar, gevezelik ediyor, çay ve sigara içiyorlar... Ben ölmek istemiyorum." Sallanarak kardeşine doğru yürüyordu.

Cevdet Bey, "Yatağa yat. Ayakta durma... Bağırma o kadar!" diyerek ağabeyine sarıldı.

"Ağlıyorum!" diye inledi Nusret.

"Gel şöyle, dur, seni yatırayım..."

Nusret hiçbir yardıma ihtiyacı olmadığını gösteren güçlü, sağlıklı hareketlerle yatağa kendini attı. "Onlar yaşıyorlar... Onlar yaşayacaklar. Hem de budalalar gibi... Gevezelik ederek. Dinledim. Ne konuşuyorlardı biliyor musun? Biri en iyi muhallebiyi nerede yediğini anlatıyor, öteki fiyatların Üsküdar'da çok ucuz olduğunu söylüyor. Daha dinleyecektim, aptallıklarından, zavallılıklarından iğrendim... Esniyorlar, sigara içiyorlar, boş boş gevezelik ediyorlar, yaşıyorlar. Ben de, görüyorsun, ağlıyorum. Ah, ben böyle mi olacaktım?" Utanarak çarşafı alnına kadar çekti. Sonra indirdi, "Belki iyileşirim!" dedi. "Paris'e giderim, her şeye kaldığım yerden devam ederim!" Birden gene öksürmeye başladı.

Bu öksürük buhranı, Cevdet Bey'e her zamankinden uzak ve kötü geldi. "Evet, ölüyor, bu çok korkunç bir şey!" diye düşündü ve ilk defa ağabeyinin şu anda bulunduğu durumu kavradığını sandı. Kendisini onun yerine koyarak, bir an her şeyi onun gibi düşünmeye çalıştı ve kendi dertleri, sabah dükkânda yaptıkları, o alıp sattığı mallar, onları iyi fiyatlarla alıp satmak için yazdığı mektuplar, söylediği sözler, bütün hayatı boyunca yaptığı küçük hesaplar, tasarılar, her şey çirkin gözüktü. Bunları unutmak için "Nişantaşı'nda Nigân ile yaşayacağım!" diye düşündü. "O serin, rüzgârlı bahçede, evin odalarında..."

Nusret bağırdı, "Ne diye ben o kadar içtim? Hep o içkiden! İçkiye bu kadar düşkün olmasaydım, burada böyle gebermezdim!"

Cevdet Bey, "Evet, boş yere içki içtin," dedi. Bunu söyler söylemez de, bir an çirkin bulduğu bütün o geçmişi, gene her zaman düşündüğü gibi, yapılması gereken şeylerle dolu, haklı bir şey olarak gördüğünü anladı ve rahatladı. Bir an kapıldığı, her şeyi çirkin gösteren o duygudan o kadar korktu ki, bu duyguyu ortaya çıkaran ağabeyine öfkelendi.

"Demek, boş yere içmişim! Tabii içtim. Çünkü ancak içki gemleyebiliyordu beni. Benim kafam seninki gibi küçük hesaplarla değil, nefretle, öfkeyle dolu. Sen bunu anlayamazsın! Öfke nedir sen biliyor musun? Ben öfke duydum. Benim için en değerli şey buydu. Nefret ettim, iğrendim, hepsi yıkılsın istedim. Hepsinden önemlisi, bu öfkem soğumasın istedim. Bunu başardım! Sen ise hayranlık ve özlem duydun. Hayran olduğun şeylere ulaşmak için de anlamaya çalıştın. Ben anlamak istemiyorum! Anlayan öfke duyamaz! Ben oysa..." Birden sustu... Başını yastıktan kaldırdı. "Ben oysa aptalın tekiyim. Bu halimde bile gururlanacak bir şey buluyorum! Kendini beğenmiş bir aptal! Aptal gibi de ölüyorum!.. Akıllılar bir yolunu bulup yaşar... Aptallar da ölür... Hayır, yaşayacağım! Ne dersin iyileşebilir miyim?"

"Tabii iyileşeceksin!" dedi Cevdet Bey. "Ama kendini yorma artık. Uyu!"

"Evet, evet iyileşeceğim. Bir a y dikkatli bir tedavi. Bol gıda... Senden gene para isteyeceğim. Ama bütün borçlarımı, emin ol, ödeyeceğim. Bu konuda çok duyarlı olduğumu söyleyeyim. Sana Paris'ten para yollarım. Orada iyi bir iş bulacağımı sanıyorum. Bir kere bana ünlü cerrah Blanchot ne dedi biliyor musun? Bir cerrah için gerekenden fazla soğukkanlılık var sizde, dedi. Bana mutlaka bir iş bulacaktır. Sonra harekete yeniden katılırım. Şu son altı ayda herkesin yanlışını anladım. İlk işim, Ahmet Rıza'ya şunu söylemek olacaktır: 'Sabahattin bir Truva atıdır.' Sen Truva atının hikâyesini biliyor musun? Bilmiyorsun! İşte! Daha Truva atı nedir bilmiyor! Kimse bir şey bilmiyor! Beni tuhaf buluyorlar. Ben de onları uyuşuk buluyorum. Burada kimse yok. Oysa Paris Truva atının hikâyesini bilenlerle dolu. Bir Avrupalıyla konuşmak bazan nasıl bir zevk olur anlatamam! Ama tabii, buradaki pis misyonerlerle bankerleri demiyorum. Gerçek Avrupalılar:

Voltaire, Rousseau, Danton... Revolüsyon..." Birden bir marş söylemeye başladı.

Cevdet Bey bıkkınlıkla, "Abi, yorma kendini," dedi.

Nusret nefes nefese, "Sus ve saygıyla dinle!" dedi. Yuvarlanan bir kaya gibi başlayan, sonra eğilip bükülen, gerilip atılan bir marş odayı doldurdu.

Cevdet Bey önce müzikten hoşlandı, sonra ağabeyinin hırıltılı sesiyle söylediği Fransızcayı çözmeye çalıştı.

"İşte, bu Marseyez'dir," dedi Nusret. "Fransız İhtilali'nin büyük marşı. Şanlı Marseyez! Bunu burada ne zaman duyacaksın bakalım?.. Sen *republique* ne demek biliyor musun? Bilmiyorsun tabii. Şemsettin Sami korkudan *Kamus-ı Fransevi*'ye bunun karşılığını yazamadı. *Republique* bize gereken idare şekli. Bu Fransa'da vardır. İşte onu, şu marşı söyleyerek kurdular. Şu marşa bak: Allons enfants de la..."

Birden kapı açıldı. Mari, "Ne oluyor? Lütfen Nusret sus! Yalvarıyorum!" dedi.

"Sen karışma. Nasıl olsa öleceğim. Bunu söylerken öleyim!"

"Sesin taa aşağıdan duyuluyor. Bu pansiyondan da atsınlar mı bizi?" Cevdet Bey'e döndü. "Lütfen siz de bir şey söyleyin!"

"Ben böyle şeyleri doğru bulmadığımı söylüyordum!" dedi Cevdet Bey.

"Burada beni anlayan kimse yok!" dedi Nusret. Mari'ye öfkeyle bakıyordu.

Mari Ziya'yı nasıl yatırdığını, çocuğun önce korktuğunu, ama sonra nasıl uyuyakaldığını anlattı. Galiba sevimli bulmuş, hoşlanmıştı ondan.

Nusret, "Aptal etmişler onu!" dedi. Bir süre düşündü, "Zaten anası da öyleydi. 'Avrupa'da kadınlar seçme hakkı istiyorlar, eşitlik istiyorlar, ne dersin?' diye sorardım. 'Siz bilirsiniz efendim,' derdi. Ben de onu evine yolladım! İnsan burada nasıl bir kadın almalı bilemiyorum." Mari'ye bakıp gülümsedi. "Hıristiyan bir kadın almalı." Cevdet Bey'e döndü, "Müslüman da alınabilir mi dersin? Ama bence bir paşa kızı yanlış bir seçim! Çünkü bütün paşaların ve sülalelerinin kanının akıtılacağı bir ihtilal gerek. Olacak mı? Yeter artık!"

"Evet, sen uyusan iyi olacak artık!" dedi Mari.

"Uyumak istemiyorum. Kaç gündür ilk defa bitkin hissetmiyorum. Dün akşam öleceğimi sandın değil mi? Bu çok rastlanılan bir durum: Hasta ilk buhranını atlattı, biraz açılır gibi oldu. İkincisi birkaç gün içinde biter. Uyuşuk uyuşuk yatarım, uyuyakalırım, ateşler içinde kıvranırım, sonra..." Gene öksürmeye başladı, ama bu sefer uzun sürmedi. "Sonra ölürüm. Şimdi konuşmak istiyorum! Evet, konuşalım, konuşalım! Neden söz edelim? Mari, bana benim hakkımda ne düşündüğünü söyle. Sonra Cevdet hakkında... Yok, yok... E, ne susuyorsunuz? İçki içmek istiyorum! Çok sağlıklı hissediyorum! Acaba aşağıda hâlâ gevezelik ediyorlar mı? Gidip bakayım. Ediyorlarsa ben de onlara göre bir konu bulmalıyım ama... Romatizma mesela iyi bir konudur. Ya da eskiden her şeyin daha ucuz olduğunu... Durun! Ben size bir revolüsyon anlatmak istiyorum. Burada gereken şey o! Kanlı bir ihtilal! Giyotinler nereye kurulacak? Sultanahmet Meydanı'na! Giyotinler günlerce şakır şukur çalışacak. Padişahların, sultanların, prenslerin, paşaların ve bütün paşa soyluların ve onlara yaltaklananların kanı gürül gürül akacak. Kan seli Sirkeci'den denize dökülecek."

Cevdet Bey, "Abi yeter artık!" diyerek ayağa kalktı.

"Niye? Gücendin mi? Sen tüccarsın. Sana dokunan olmaz. Ancak böyle bir şey olursa buraya ışık gelir. Bu karanlıktan başka türlü kurtulunamaz. Otur da beni dinle. Ben ne diyordum? Evet, giyotinler. Hiç uzlaşma yok. Her şey en derin yerinden, kökünden sökülüp atılmalı. Uzlaşma yok!" Birden öne doğru bükülen gövdesi arkaya düştü, başı yastığa vurdu. "Ama biliyorum, bunlar olmayacak. Ne yazık! Bunlar yapamazlar! Bunlar yapamazlar!.. Bak, sana ne anlatacağım. Üç ay önce yatağa daha düşmeden, Tevfik Fikret'e, Aşiyan'a gittim. Robert Koleji'nde dersteymiş. Bekledim, geldi. Ona şiirlerine hayran olduğumu, yeni bir Namık Kemal olduğunu söyledim. Bana şüpheyle baktı. Şimdi utandığım daha bir yığın övgü sözü söyledim. Avrupa'daki durumu anlattım. Burada mücadelenin daha güçlenmesi için neler yapılması gerekir, ne düşünüyorum, onları anlattım. Bana neden Avrupa'dan geri döndüğümü sordu. Galiba beni önce polis sandı. Aldırmadım. Bütün coşkumla ona, onun şiirlerini okudum. Namık Kemal okudum. Biraz da içki içmiştim...

Yokuşu çıkmaktan yorulmuştum, başım dönüyordu, sonunda coştum işte! Anlamadı. Bana evini gezdirdi, gururla planını kendi çizdiğini söyledi. Yaptığı resimleri gösteriyor. Evet, bir ihtilalci şair, her şeyi bırakıyor, resim yapıyor. Resimler: Dökülen yapraklar, bir sonbahar manzarası. Bir tabak içinde meyveler var. İki elmayla bir portakalı bir tabağa koymuş, resmini yapmış. Bir ihtilalci bunu yapar mı? Bir ihtilalci şair bütün gün tabağa koyduğu bir portakalla iki elmaya bakıp gördüğünü çizmek için uğraşır mı? Bir ihtilalci, öteki ihtilalciye bunları mı gösterir? Ona dedim ki: Bunları niye yapıyorsun? Daha çok şiir yaz. Bağır, haykır, herkes seni işitsin! Bağır! Ey ahali kalkın, uyanın, uyanın. Yıkılsın istibdat!"

"Ne olur sus artık!" dedi Mari.

"Beni küçümsedi, ağzımın kokusunu da aldı galiba... Dersi olduğunu söyledi. Ama gene de bir incelik yaptı. Bana küçük bir şiir kitabı verdi. Kendi kitabını değil, bir Fransız şairinin kitabını hediye etti. Sonunda polis olmadığımı anlayınca, galiba, gönlümü almak istedi. Şiir kitabının cildini övdü, yazarına da hayran olduğunu söyledi. Sonra araştırdım. Bu yazar, adı François Coppee, Dreyfus davasında bütün aydınlık düşmanlarıyla aynı saflarda yer almış, aşağılık, hımbıl bir ihtilal düşmanı... Nerede o kitap, Mari? Gözde duruyor, şurada, getir onu yırtayım!"

Birden Cevdet Bey, öğleden sonra Nişantaşı'nda fark ettiği, ama nereden kaynaklandığını anlayamadığı gücün, içinde kıpırdandığını hissederek ayağa kalktı. "Yeter artık!" diye bağırdı ve bu kesin, sert öfkenin hiç de iğreti durmamasına şaşarak, "Artık uyu sen!" dedi. "Yoksa doktor çağırırım."

"O doktoru, İtalyan'ı çağır da onunla konuşayım. Aklın ışığı ilk önce İtalya'da parladı. Orası aydınlığın anayurdudur. Peki, peki! Ben uyuyacağım. Sen de istiyorsan git! Ne zaman geleceksin?"

"Yarın gelirim!" dedi Cevdet Bey. Sonra birden, "O kadar çok işim de var!" diye düşündü. "Öbür gün mü deseydim keşke?" Ağabeyine öfke duyarak, bütün işlerinin ve düzeninin buradaki, bu tatsız havadaki bir şeyden ya da kim bilir neden, tepetaklak olmasından korkarak sinirlendi. "Bütün gün boşa gitti!" diye

mırıldandı. Bu sefer bu düşünce canını sıktı. Odanın içinde aşağı yukarı bir yürüdü.

"Ne yürüyorsun, ne düşünüyorsun öyle?" diye sordu Nusret. Sonra bir şeyler anlatmaya başladı.

Cevdet Bey onu dinlemedi. Mari arkasından kapıya kadar geldi. Cevdet Bey, yarın geleceğini kadına bir daha söyledi.

"Evet, lütfen gelin!" dedi Mari. "Sizi görünce coşuyor, zekâsı parlıyor, iyi oluyor..." Gözlerini kaçırarak, "Belki sizi biraz sıkıyor ama..." diye ekledi. "Çocuk da görmek istiyor sizi. Yatmadan önce, arabayla gezecek miyiz diye sordu!"

Cevdet Bey, "Evet, onu gezdiririm!" diyerek güldü.

12
Gece ve Hayat

Cevdet Bey merdivenleri inerken, aşağıda, bir sehpanın üzerindeki lambanın ışığında gevezelik edenleri gördü. Kendisini görünce sustukları için en iyi muhallebiden mi, Üsküdar'ın ucuzluğundan mı, yoksa romatizmadan mı konuştuklarını öğrenemedi. Gecenin içine çıkınca pansiyonun ve hasta odasının ne kadar sıcak ve havasız olduğunu anlayarak ferahladı. Nişantaşı'ndaki gibi serin bir rüzgâr vardı. Gök bulutluydu. Ağır ağır arabaya yürüdü. Arabanın yumuşak koltuğunda uyuyan arabacıyı uyandırdı. Arabacının kendine gelmesini beklerken bir sigara yaktı. Araba her zamanki yaylanışı, kendinden emin ve kesin sallanışıyla hareket edince pencereleri açtı. "O ölüyor, ben yaşıyorum!" diye düşündü. Bunu ne suçluluk ne de hoşnutluk duyarak söylediğini anlayınca rahatladı. Bütün günü hatırlayarak gülümsedi, sonra uzun kollarını pencereden dışarı çıkarmak isteyerek gerindi, esnedi. Çenelerin sonuna kadar açıldığı anda, gırtlağından huzurlu, gevşek bir inleme kaçıverdi. "Oooohh işte eve dönüyorum! Evime, temiz çarşaflı temiz yatağıma!" Başı hafifçe geriye, sonra daha da geriye kaydı, gözkapakları düştü, ama kapanmadı. Belirsiz çizgileriyle, arada bir gözüken,

çevresinde böcekler dönen sokak fenerleri, acele acele yürüyen insanları, oradan buradan sızan soluk ışıklarıyla dünya pencerelerden akıp gidiyordu. Başını arkaya yaslayarak, aklından geçenlere ruhunu katmadan, o telaşlı, hiçbir zaman susmayan bilincin korkak, tedirgin, sinsi gevezeliğine aldırış etmeden, bir pencereden girip ötekinden çıkan esintiyi gövdesinde hissederek, uzun bir süre kıpırdamadan durdu. Arada bir, öğleden sonra aklına gelen o kelimeyi hatırlayarak, "Yaşıyorum!" diye mırıldandı. Araba yokuşlardan indi, başka arabaların yanından geçti, atların nalları parke taşlarını dövdü. Tekerlekler tahtaları gıcırdatınca köprüye geldiklerini anladı.

Köprüyü geçerlerken, Marmara tarafından gelen rüzgârla pencerelerin küçük perdeleri dalgalandı. Cevdet Bey soldaki pencereye yaslanarak rüzgârı içine çekti. Deniz yosun kokuyordu. Taa uzakta bir yerde, gecenin içinde hafif bir pembelik belirdi. Lodos geliyordu. Köprüye bağlı bir gemi ağır ağır yükselip alçalıyor, köprü ücretini alan biletçinin sigarası rüzgâra döndükçe kızarıyordu. "İşte bir gün bitti!" diye düşündü Cevdet Bey. Ne eski İstanbul tarafında, ne de dönüp baktığı Pera'da ışık vardı.

Sisle başlayan, kızgın güneşle yanan günü gözden geçirmeye başlayınca, huzuru kaçar gibi oldu. Bir yeni sigara için kibritini ateşledi, ama sigarayı yakamadı. Pencereyi kapamadan iki kere daha denedi, üçüncüsünde sigarayı yaktı. "Kötü bir rüya gördüm!" diye düşündü. "Günün kötü başlayacağı belliydi. Sonra Eskinazi'yi bulamadım. O çocuk mektubu getirdi. Mektubun para sızdırmak için tasarlanmış bir düzen olduğundan şüphelendim. Ama bundan utanmıyorum!" Sonra birden Paşa'nın hiç de sıkıcı bir insan olmadığına, dostluktan, sohbetten hoşlanan, babacan, eğlenceli bir insan olduğuna karar verdi. Paşa'nın tavla oynarken anlattığı çapkınlık hikâyelerine güldü. Böyle hikâyeleri dinlediği zamanlar içinde uyanan nefret ve özlem yerine, içinde sevgi uyandı. Beyoğlu'nda yürürken dikkatle çevresini seyreden, hayata iştahla bakan İtalyan doktoru hatırlayıverdi. O adam da içinde sevgi uyandırdı. Doktorun hareketlerinde, eğilip Mari'nin elini öpmesinde, hem gerçekten Hıristiyan'ca, hem de böyle olmasına rağmen hoş bir şeyler

vardı. "Eczanede gördüğüm, şampanya ve maden suyu alan o şişman adam da hoştu," diye düşündü. "İşte onlar gibi yapmalı... Neşeli olmalı, gülmeli, yemeli, içmeli... Bundan sonra öyle yapacağım. Ama ticareti, şirketi de boşlamamalı. Bu ikisini nasıl birleştireceğim? İki hayatım olsun isterdim. Birini dükkânda, birini evimde geçirirdim." Uzaklardan gelen gökgürültüsünü duydu, mırıldandı, "Kelimeler, kelimeler..." Rüzgâr küçük perdeciklerin birini arabanın içine sokmuş, ötekini dışarı çıkarmış sallıyordu. "Kelimeler uçuyor, perdeler uçuyor. Yaşıyorum. Lodos çıkıyor. Yarın deniz kabarır, gemiler işlemez. Ah Eskinazi bu sefer adadan hiç gelmez. İşte neşe kaçıran bir ticaret derdi. Muhasebeci Sadık, bugün borcunuzu almanız lazım efendim, der. Zavallı Sadık! Bir muhasebeci. Ben bir tüccar... Fuat da sordu, Şükrü Paşa da: Hayat nedir? Fuat'a, bu soru abestir, dedim. Abestir, abestir... İnsan bunu niye sormalı? Kitap okuyanlar, akılları karışanlar sorar! Zeynep Teyze hiç soruyor mu? Yaşıyor. Ben de yaşıyorum... Şimdi uyuyacağım, sabah kalkacağım, işlerle uğraşacağım, evleneceğim, yemek yiyeceğim, sigara içeceğim, güleceğim, bunları daha çok yapacağım. Sonra öteki tarafa geçeceğim. Öteki tarafa geçmeden önceki günlerden birini daha bitirdim. Rüya görmüştüm! Sabah da canım sıkıldıydı: Bütün öteki Hıristiyan, Yahudi tüccarların yanında tek başıma olduğumu düşündüm. Şimdi bunu düşünmek istemiyorum... Şimdi ne istiyorum? Uyku! Zeliha Hanım yatağı yapmıştır. Ah, o kadıncağız!" Köpekler havlıyordu. "Küçükken köpeklerden korkardım. Küçükken bahçelere çıkardık. Abimle oynardık. Hıdrellezde... İkidir hıdrellezi düşünüyorum." Bir evin penceresinden, hâlâ söndürülmemiş bir lambanın zayıf ışığı yayılıyordu. "Belki de benim sattığım lambadır. Benim sattığım lambanın ışığında oturan birileri var. Ne yapıyorlardır? Gevezelik ediyorlardır. Biri lodosun çıktığını söyler, öteki saksıları denizlikten indir de düşmesinler der, sonra ıhlamur içerler, şurup içerler, esnerler." Kendisi de gerinerek esnedi. "Abim bunları küçümser. Niye? Çünkü çok değerli düşünceleri olduğuna inanıyor. Belki de haklıdır, düşünceleri doğrudur. Kendini haklı bulduğu, kimsenin düşünmediği, duymadığı şeyleri duyduğu için herkesi küçümsüyor, kendini önemsiyor. Halbuki değer mi? Oooh." Bir

daha gerinerek esnedi. Araba mahalleye girmişti. "İki hayatı, iki ruhu olmalı insanın. Birincisiyle ticaret, ötekiyle neşe! Bu ikisini birbirine karıştırmadan yaşamalı! İkisi de birbirine yardım etmeli, birbirine engel olmamalı. Evet, böyle olacak. Benim hayatım da böyle olacak! Yaşayacağım!" Bir daha gerine gerine esnedi ve arabadan, nereden bulduğuna şaştığı taze bir güçle indi.

Arabacıya, "Seni çok yordum bugün!" dedi.

Arabacı bütün gün bu sözleri beklemişmiş gibi gülümsedi.

"Yarın sabah da aynı saatte gel e mi?"

"Gelirim!"

Araba hareket etti. Titrek lambalar sokağın köşesinden kayboluncaya kadar Cevdet Bey arkasından baktı. Eve girdi. Birinci katta ölü bir ışık gördü. "Uyumamış!" diye düşündü.

"Kim o? Cevdet oğlum, sen misin?"

"Benim, ben!" dedi Cevdet Bey. Merdivenlere yürüdü. "Dur! Aç mısın? Yemek yedin mi?"

Cevdet Bey, "Yemedim!" dedi. Sonra bunu söylediğine pişman oldu.

"Gel, gel, sana hünkârbeğendi yaptım!" dedi Zeliha Hanım. "Burada seni beklerken uyuyakalmışım!" Mutfaktan elinde lamba, sallanarak çıktı.

"Uyusaydın! Beni niye bekledin?" dedi Cevdet Bey.

"Bekledim işte!" dedi kadın. Gülümsedi. "Sofra hazır. Hadi, gel!"

Cevdet Bey bir yandan hünkârbeğendiyi, bir yandan da bu kadından kurtulmasının zor olacağını düşünerek mutfağa yürüdü. "Bunlar birbirine karışıyor!" diye mırıldandı. "İki hayatı birbirinden nasıl ayırmalı?"

Kadın, Cevdet Bey'e hizmet edebilmenin keyfiyle, "Otur, otur!" dedi. "Nasılsın bakalım? Yorgunsun! Bugün neler yaptın kim bilir? Aa bak, bugün mahallede ne oldu... Mustafa Efendi öğle namazından dönüyormuş. Hani şu çeşmenin orada oturan Mustafa Efendi, camiden dönüyormuş. Şeye rastgelmiş köşede... Dolma da yer misin? Bir tanecik? Salih'e rastgelmiş. Bakmış Salih'in elinde... Yağmur geliyor değil mi? Bakmış onun elinde kocaman bir anahtar... Demiş, Salih Efendi, senin bu anahtar..."

İkinci Bölüm

1
Bir Genç Fatih İstanbul'da

"Avrupa, bizim için, bundan sonra yalnızca bir şey olacaktır. Şey diyorum: Bir... bir hedef! Daha doğrusu bir örnek." Sait Bey vagon-restoranla birlikte sallanıyor, hızlı hızlı konuşuyordu: "Artık gururu bir yana bırakmalıyız. Şunu hep söylerim: Kılıçlarımızın şakırtısını, tüfeklerin ve makinelerin gürültüsü bastıralı yıllar oluyor... Artık devlet eski devlet değil; ne de dünya eski dünya! Yirminci yüzyılın yarısına geliyoruz... 1936 Şubat'ı... 1950'ye ne kaldı? İçelim, içelim ve gururu bir yana bırakıp Cumhuriyet'i ve Avrupa'yı içimize sindirelim... Ama siz hiç içmiyorsunuz!"

Ömer bir şeyler söylemeye çalıştı. "1936 Şubat'ı!" diye düşünüyordu... "İstanbul'a dönüyorum..."

"Yok, yok, bir şey söylemeyin, anlıyorum," dedi Sait Bey, "Sizi bir bekleyen var herhalde. Dalıyorsunuz. Anlıyorum, anlıyorum!" Babacan bir amca şefkati takınmış, gülümsüyordu.

Ömer, "Hayır, beni kimse beklemiyor!" dedi. "Benden bir şey bekleyen kimse yok!" Şarap bardağını Sait Bey'in elindeki şişeye yaklaştırdı, "Haklısınız, içmiyorum, ama artık içeceğim!"

"Hanımlar da içsin," dedi Sait Bey. "Daha Türkiye'ye gelmedik..."

Kültüre, zamana, değişen hayata ve Türkiye'ye, gece yarısı trenle yaklaşılan şu bizim sevgili, hüzünlü memleketimize ilişkin bir şakaydı bu. Sofrada uzun zamandan beri böyle şeylerden söz ediliyor, şakalar yapılıyor, gülüşülüyordu. Sait Bey, herkesle birlikte güldükten sonra, karısına takıldı: Atiye Hanım içkiyi ancak yurtdışında gönül rahatlığıyla içebiliyordu. Bunun üzerine Sait Bey'in kız kardeşi Güler de ağabeyine takıldı: Sait de Fransa'ya her gidişinde şarap ve rakı hakkındaki düşüncelerini değiştiriyordu.

Sait Bey kız kardeşinin şakasından alınmış gibi yaptı. "Rakıyı tartışmam!" dedi. Ömer'e bakarak ekledi: "Rakı erkek içkisidir!"

Buna gülüşülmedi. Yalnız Sait Bey Ömer ile bir şey paylaşmaktan, erkekliğin tadını çıkarmaktan hoşnut gülümsedi.

Ömer onlarla dün gene burada, vagon-restoranda tanışmıştı. Sait Bey özür dileyerek, boş masa bulamadıklarını, oturmak istediklerini söylemişti. İlk nezaket sözlerinden sonra Paris'e neden geldiklerini anlatmışlardı: Sait Bey her yıl karısıyla Avrupa'ya çıkmayı alışkanlık edinmişti. Bu yıl yanına kocasından ayrılan kız kardeşini de almıştı. Ömer de onlara Paris'e Londra'dan dönerken uğradığını söylemişti. Dört yıldır Londra'da inşaat mühendisliği okuyordu.

"Ama biz kadın hakları konusunda birçok Avrupa ülkesinden ileriyiz," dedi Atiye Hanım.

Sait Bey, "Doğru, bu önemli!" dedi... "Cumhuriyet işte bu..." Yüzüne yakışmayan haşarı bir çocuk bakışı takınarak ekledi: "Ama eninde sonunda kadınların dünyanın her yerinde görevleri aynıdır."

Bir durgunluk oldu.

Sonra Atiye Hanım kocasının kaba erkekliğinden utanmış gibi yaptı: "Sait Bey böyle düşünür." Ama bu çeşit öfkeler Atiye Hanım'a göre değildi. Birden gözleri parladı ve çantasından birkaç resim çıkarıp gülümseyerek Ömer'e uzattı, "Bakın işte, bu da benim tatlı görevim!" dedi.

Ömer alıp baktı, resimde denizci elbisesi giymiş bir çocuk vardı. Bir elini bir iskemlenin kenarına koymuş, ötekiyle selam veriyordu.

Laf olsun diye sordu: "Kaç yaşında?"

"Bir hafta sonra dört yaşını dolduracak!" dedi Atiye Hanım. "1932 Mart'ında doğdu."

Ömer, "Ben de dört yıldır dışarıdayım!" diye düşündü. Trenin gürültüsünü dinliyor, sallanıyordu. "Dört yıldır Türkiye'ye adımımı atmadım. Avrupa'ya kaçtım. Doktora yapacaktım, yüksek mühendis diplomasıyla yetindim, gezdim, tozdum, biraz kendimi düşündüm, annemle babamdan kalanları yedim, yaşadım... Şimdi dönüyorum... Şimdi, 1936 Şubat'ında dönüyor ve teyzemin beklediği gibi hayata atılıyoruz."

"O baktığınız resim, çocuk bir yaşındayken çekildi. Teşvikiye'deki eve fotoğrafçı çağırmıştık!"

Bu resimde çocuk annesinin kucağındaydı. Atiye Hanım'ın omzunu tutan Sait Bey gövdesini hafifçe öne bükmüştü, ama

bir kocadan çok kız kardeşini koruyan bir ağabeye benziyordu. Üçüncü resim bir fotoğraf stüdyosunda çekilmiş olmalıydı. Karı-kocanın yüzünde donuk bir gülümseme vardı. Mutlu muydular, yoksa böyle olmaları gerektiğini mi düşünüyorlardı, anlaşılmıyordu. Kucaktaki çocuksa ağlayacak gibiydi.

Ömer bir şey söylemesi gerektiğini anlayarak, "Çocuk sevimli" dedi.

"Herkes öyle diyor," dedi Atiye Hanım heyecanla. Sonra Ömer'den aldığı resimleri neşeyle gözden geçirmeye başladı. Sait Bey de başını karısına doğru yaklaştırıp baktı. Karı-koca galiba Ömer'e "sevimli" dedirten şeyi resimlerde arıyorlardı.

Ömer, "Ne için dönüyorum İstanbul'a?" diye düşündü. "Bir kadın, bir çocuk, mutlu bir aile, daha çok kazanılması gereken para... Bunlar için mi?" Daha Türkiye'ye girmemişlerdi, ama şimdiden hüznün ve küçük aile mutluluklarının kokusunu alır gibi oluyordu. Birden bardağını dikti, "Ben daha içeceğim," dedi.

"İçeceksiniz, içeceksiniz!" diyerek güldü Sait Bey. "Gençsiniz, şimdi içmezseniz ne zaman içeceksiniz?"

Yıllık Avrupa gezisinden dönen bir kocaydı. Genç karısıyla gururlanıyor, çocuğunun resmine mutlulukla bakıyor, ithalatçılık yapıyor, arada bir de bir paşa oğlu olduğunu hatırlayıp hüzünleniyordu. Ömer, "Ben başka şeyler yapacağım!" diye düşündü. "Bütün bunların ötesine geçeceğim. Bütün bunları aşacağım!.. Her şeyi sarsarak, kırıp dökerek ele geçireceğim!"

Gene bir sessizlik başlamıştı. Güler, "Avrupa'yı anlatıyordun, abi," dedi.

"Anlatıyordum, değil mi?" dedi Sait Bey. "Avrupa'yı ve bizi... Rahmetli paşa babamı anlatmıştım size değil mi? Sizin oğluyla ahbap olduğunuz o Cevdet Bey için Nigân Hanım'ı isteyen, aracılık eden benim rahmetli paşa babam ve annem olmuşlardır. Düğün de bizim konakta yapıldıydı. Sonra o konağı baştan başa değiştirdik, zamana uydurduk."

Atiye Hanım, "Acaba yirmi yıl sonra, otuz yıl sonra nasıl olacağız?" diyerek iç çekti. Ömer'e bakıyordu.

Ömer, "Onları eğlendirmemi, ilginç şeyler söylememi bekliyorlar!" diye düşündü. Kendini vagonun sallanışına ve içkiye bırakmaya karar verdi. "Bir şişe daha isteyelim mi?" diye sordu.

"Tabii isteyelim!" dedi Sait Bey. Hayata atılan şu delikanlıya sevgiyle bakıyor, herhalde kendisini, geçmişini, akan yılları hatırlayıp efkârlanıyordu.

Garson yeni şişeyi getirdi.

Ömer bir zamanlar çok içtiğini hatırladı. Babası öldükten sonra başlamış, annesi öldükten sonra da alışmıştı. İstanbul'da Mühendis Mektebi'nde okurken sabahlara kadar içtiği, Beyoğlu'nda eğlence yerlerine daldığı, sarhoş sarhoş okula döndüğü çok olurdu. İngiltere'de de çok içtiği zamanlar olmuştu. İstanbul'da Mühendis Mektebi'ni bitirdikten sonra, "Biraz da dışarısını göreyim!" diye düşünmüştü. Arkadaşları da onu kışkırtıyorlardı. "Paran var, vaktin var, dönüp bakacağın kimsen de yok, hep bu çöplükte mi eşeleneceksin? Git, gör, gez, eğlen, biraz da bir şeyler okursun işte!" diyorlardı. İngiltere'de arkadaşlarının dediği şeyleri yapmıştı. Sonra bir ara bir kıza tutulmuş, evlenmeyi, orada yerleşmeyi de tasarlamıştı. Garsonun getirdiği şarap şişesine bakarken, "İşte bizde de iyi şeyler yapıyorlar!" diye düşündü. Bir ara Türkiye'ye döndüğü, eski çöplükte gene eşelenmek zorunda kalacağı için pişman olmaya başlamıştı, ama şimdi sevinçliydi. Türkiye kendi çöplüğüydü, tutkularına göreydi. Oysa Avrupa çoktan ele geçmişti. Ömer şişenin etiketine bakarken, "Belki bunlar çocuksu düşünceler, ama orada yaşamaktan korkuyordum!" diye düşündü. "Orada gök kurşun gibi geliyordu bana... Türkiye'de her şey başka. Yeni, hazır, bana göre..."

"Oo, çok içiyorsunuz, efendim, vallahi yetişemiyorum!"

Ömer utanarak, "Aa, evet. Öyle mi? Birden hoşuma gitti!" dedi.

Atiye Hanım, "Ama içince neşeniz kaçıyor, susuyorsunuz," dedi. "Hadi bakalım, demin ne düşünüyordunuz, söyleyin bize... Ama hemen!"

Sait Bey karısına, "Çocuğu rahat bırak canım!" diyen bir bakışla baktı! Ömer'e gülümsedi. "İstiyorsanız söyleyin, istemiyorsanız düşündüğünüz size kalsın!" diye bir tavır takınmaya çalıştı, ama yüzü başka şeyler söylüyor, "Sahi, kim bilir neler düşünüyorsundur şimdi sen?" diyordu.

"Kendimi düşünüyorum!" dedi Ömer.

Atiye Hanım, "Yaa!" dedi. Başını gururla geriye attı. "Kendiniz hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Çok şey yapmak istiyorum! Çok şey yapacağımı düşünüyorum!"

Sait Bey, "Eee, tabii. Gençsiniz siz!" dedi.

"Hayır, onu demiyorum!" dedi Ömer. "Başka şey anlatmak istiyorum. Çok şey yapacağımı düşünüyorum, ama bunlar... Bunlar, çok değişik şeyler olacak!" Yüzünün yandığını hissetti.

"Anlar gibi oluyorum!" dedi Sait Bey.

"Anlatamıyorum!"

Atiye Hanım az önce ne düşündüğünü sorarken takındığı çapkın tavrı bir daha takınarak, "Anlatın o zaman işte!" dedi.

Sofraya oturduğundan beri, daha önceki yemeklerde de okuduğu yemek listesini kitap okur gibi dikkatle okuyan Sait Bey'in kardeşi Güler Hanım, başını okuduğu şeyden kaldırarak Ömer'e baktı.

Ömer, "Sizde... Sizde hiç hırs var mı, Sait Bey?" dedi.

Sait Bey gülümseyerek, "Nasıl, efendim?" dedi, sonra kaşlarını çattı.

"Sizde hırs var mı efendim? Evet, hırs!"

Sait Bey bir şey hatırlamaya çalışıyormuş gibi karısına döndü: "Bende var mı?.."

Atiye Hanım telaşla, "Yok, yok, Sait hiçbir şeyi tutturmaz! Kuzu gibidir," dedi. Galiba gülecekti, ama Ömer'in yüzünü görünce korktu. Kültürlüydü, ama günahtan da çekiniyordu.

Sait Bey, "Çok şükür, hırslı değilimdir!" dedi. "Küçük zevklerimle, küçük dertlerimle bu hayat bana yetiyor."

Bu sefer gülüştüler.

Ömer, "Çok şükür ben de hırslıyım!" dedi. Güler'in gene kendisine baktığını fark etti. "Küçük zevkler, küçük dertler bana yetmiyor!" Birden özür dilemek, kendini açıklamak istedi: "Çok şey yapmak istiyorum. Azla yetinmek istemiyorum. Bilmem anlatabiliyor muyum? Benim hırsım belirli bir şeye karşı duyulan hırs değil! Her şeye karşı hırslıyım. Bütün o şeyi... hayatı, önüme gelen her şeyi ele geçirmek istiyorum!"

Atiye Hanım, "Gençlik, gençlik..." diye mırıldandı.

Sait Bey, "Ele geçirmek istediğiniz nedir?" diye sordu.

Ömer, "Her şey," dedi. Yemek istediği için değil, Sait Bey uzattığı için peynir tabağını eline aldı.

"Bakın bu peyniri Fransızlar meyveden önce yerler. Pis kokuyor değil mi? Ama bir kere alıştınız mı kokusuna..."

"Sait'çiğim, Ömer Bey anlatıyordu..." dedi Atiye Hanım.

"Evet, evet, onu dinliyoruz ya işte!"

Ömer üçünün de kendisine baktığını görerek, "Çok içtim galiba!" dedi.

"Aaa, rica ederim! Ne hoş anlatıyordunuz," dedi Atiye Hanım.

Sait Bey, "Bizim hanım eğlenceli şeyler dinlemeye bayılır!" dedi. Okunun hedefi bulmadığına inanmış olacak ki, aceleyle ekledi. "Eğlenceli, hoş hikâyelere, gösterişe meraklıdır! Lütfen anlatın!"

Ömer heyecanla, "Ben de meraklıyım!" dedi. "Ben her şeye meraklıyım, her şeyi istiyorum. Demin sormuştunuz. Her şeyi ele geçirmek istiyorum. Güzel kadınları, parayı, şanı, şerefi, şöhreti. Görüyorsunuz. Ama çekinmeden, uğrunda can yakacak kadar istiyorum bunları."

Sait Bey koruyucu bir tavırla karısına ve kız kardeşine dönerek, "Dikkat edin, etin sosu çok acı!" dedi. "Bu baharı biliyorum..."

Ömer kıpkırmızı olmuştu. "Gösteriş merakı, heyecan, kadınları etkileme isteği..." diye düşünüyordu. "Hiçbir zaman olgunlaşamayacağım. Oysa yirmi altı yaşındayım!"

Birden Atiye Hanım atıldı, "Ah, galiba anladım sizi!" dedi. "Çağdaş bir Rastignac'sınız siz. Biliyor musunuz onu? Balzac'ın *Goriot Baba* romanında vardır hani... Öyle biri. Bir fatih... Evet, Türkçesi böyle olmalı, değil mi?"

"Kızardınız, efendim!" dedi Sait Bey. "Çok yakıyorlar şu kaloriferleri. Bir şişe daha isteyelim mi?" Dostça, az önceki babacan tavırla gülümsüyordu.

"İsteyelim!"

Atiye Hanım buluşunun heyecanıyla, "Evet, evet bir fatih, bir Rastignac!" diye mırıldandı.

Ömer birden, "Türkçesini kullanmak istiyorum!" dedi. "Fatihliği seçtim!"

"Ne güzel!" dedi Atiye Hanım heyecanla. "Hadi bir fotoğraf çekelim. Burada çıkar mı, Sait?"

"Bu ışıkta çıkmaz! Makine yanında mı?"

Birden Güler, Ömer'e dönerek, "Ama sizin pek Türk'e benzer bir haliniz de yok hani!" dedi.

Sait Bey, "Hadi, hadi, bırakın şimdi bunları," dedi. "Bakın asıl ben size ne anlatacağım. Bir kaplumbağa ile bir tilki bir gün ormanda karşılaşıyorlar. Tilki..."

Sait Bey'in ince, bakımlı bir bıyığı vardı. Hikâye anlatırken üst dudağıyla birlikte bu ince koyu çizgi de aşağı yukarı oynuyordu. Ömer, "Şimdi gülmeye hazırlanıyoruz!" diye düşündü.

Sait Bey anlattığı hikâyeyi bitirdikten sonra hep birlikte gülüşüldü.

Atiye Hanım, "O bardakları karıştıran şaşkın hizmetçiyi de anlatsana..." dedi.

Sait Bey, anlatmadan önce bir kere güldükten sonra hikâyeye başladı. Karısı da onun gibi hikâye anlatırken kıpırdanıyordu. Vagon-restoran hâlâ ağzına kadar doluydu. İleride bir masada dört ihtiyar erkek kahkahalarla gülüyor, kadeh kaldırıyorlardı. İçlerinden birinin uzun, beyaz sakalı güldükçe kravatına sürünüyor, yeleğinden çıkan kösteği parlıyordu. Bir başka masada şapkalı bir kadın kucağında uyuyan bir çocuğu öpüp gülüyordu. Ömer, "Benim de çok güldüğüm zamanlar oldu!" diye düşündü. Mühendis Mektebi'ndeyken bütün gününü alay etmekle geçirirdi. Muhittin ve Refik'le poker oynar, her şeyle alay ederlerdi. Geçmişi hatırlayınca sıkıldı. Üstelik içki de etkisini kaybediyor, keyfi kaçıyordu. Anlatılan hikâyeleri dinlemeye karar verdi.

Saat bire doğru vagon-restoran boşaldı. Sallanarak yürüyen garsonlardan biri onlara yaklaştı ve tatlı bir sesle,

"Efendim birazdan kapıyoruz!" dedi. "Edirne'ye geliyoruz. Pasaport kontrolü için kompartımanlara..."

Sait Bey, "Tabii tabii kalkıyoruz şimdi!" dedi.

Sonra uzun bir sessizlik oldu. Kadınlar çantalarını ellerine aldılar. Sait Bey hesabı ödedi. Atiye Hanım pencereden dışarı baktı. Ömer, "Hüzün işte bu!" diye düşündü. "Türkiye'ye geldik diye neşemiz kaçıyor."

Masadan kalktıktan sonra yalnız hissetti kendini. "Belki kompartımanlarına çağırırlar!" diye düşündü. "Sohbete orada devam ederiz!" Arkalarından yürürken de, "Ne var bunda yani?" diye söylendi. "Bir fatihim ben! Bir Rastignac... Belki biraz fazla içtim, ama içki bana..."

"Yarın sabah artık görüşürüz!"

Bunu söyleyen Atiye Hanım'dı. En anlayışlı olan galiba oydu. Ömer küçük yalnızlıklara, hüzne aldırış etmeyecek kadar hırslı olduğunu aklından geçirdi.

Ertesi sabah onları, tren Sirkeci'ye girerken görebildi. Pencereden sarkmış, heyecanla sağa sola bakıyorlardı. Ömer kompartımanlarına girip teker teker ellerini sıktı. Hepsi birer hoş söz söylediler. Sait Bey de babacan bir tavır takınarak, "Dün akşam sizi düşündüm!" dedi. "Haklısınız. Hırslı olun. Bizim memlekette pek yoktur bu!"

Ömer eliyle, "Adam sen de! Benim gevezeliklerim için bu sözler değer mi?" anlamına gelen bir işaret yaptı. Bu el hareketine göz ucuyla perondaki karşılayıcılara bakan kadınlar da gülümsediler. İkisi de şapkalıydı: Geniş kenarlı şapkaları göz alıyordu. Atiye Hanım kaşla göz arasında Ömer'in fotoğrafını çekti. Ömer heyecanlandığını açıklayıp kompartımandan çıktı.

Bavullarını aldıktan sonra gümrüğe doğru yürürken onları bir daha gördü. Kadınların şapkaları vagonun penceresinden perona meyve gibi uzanıyordu. Atiye Hanım ilginç bulduğu bu sevimli delikanlıya el salladı. Sait Bey de İstanbul'da görüşmek isteklerini bir daha hatırlattı. Sesi peronun uğultusunda dağılınca Ömer duygulandığını düşündü. Gümrüğe girerken de karşılayıcıların arasında dün akşam denizci kıyafetiyle resmini gördüğü çocuğu fark etti. Şikâyetçi gözüken ihtiyar bir dadının kucağındaydı, trene doğru boş boş elini sallıyordu. Ömer, "Her şeyi aşacağım," diye düşündü.

Gümrük binasına girince ilk defa Türkiye'de olduğunu fark etti. İçinde kaç zamandır duymadığı, anısını bile güçlükle hatırladığı tuhaf bir sevgi uyandı. Bir süre elindeki bavulları gösterebileceği bir memur aradı. Sonra ihtiyar bir memurun önündeki sıraya girip beklemeye başladı. Burada beklerken uzun pardösülü şık bir adam, bir omuz vurup önüne geçti. İhtiyar

memur onlara boş yere beklediklerini, denetimi şuradaki öteki arkadaşın yaptığını söyledi. O memurun önünde kuyruğa girerlerken bir itiş kakış oldu. Birisi, içerideki odadan avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Sıra bekleyen şapkalı bir adam da, vatandaşa boş yere eziyet edildiğini söyledi. Sıra Ömer'e gelince gümrük memurunun yanına bir ihtiyar memur yaklaştı. "Bırak da delikanlı geçsin, canım! Bir şeyi yoktur!"

Memur azarlayıcı bir sesle, "Peki, tamam, tamam!" diyerek bavulları açmadan işaretledi. Sonra bir yerden koşarak çıkıveren bir hamal Ömer'in elindeki bavulları yapışıp kaptı. Birkaç saniye sonra Sirkeci'deydi.

Köşede bir tramvay durmuş, yolcularını boşaltıyordu. Arkasında bir at arabası bekliyor, sürücüsü sigara yakıyordu. Dört sırık hamalı Babıâli tarafına doğru kocaman bir fıçı götürüyordu. Bir çöpçü parke kaldırımın kenarına oturan bir dilenciyle gevezelik ediyordu. Eli şemsiyeli şık bir bey Karaköy tarafına doğru yürüyordu. Bir at arabasından bir lokantaya büyük tenekeler taşınıyordu. Bir taksi şoförü arabasında gazete okuyordu. Bir kadın elinden tuttuğu çocuğuyla kunduracı dükkânının vitrinine bakıyordu. Yukarıda sarı, tüy gibi hafif bir gök vardı. Hava nemliydi.

Hamal dalgın bakan Ömer'e döndü. "Ne yana?"

"Karaköy'e."

Yürüyerek köprüyü geçmeye karar vermişti. Eli şemsiyeli şık beyin arkasından yürümeye başladılar. Ömer, "Bir fatihim ben!" diye düşündü. Kendini hafif hissediyordu: Gök yıllardır ilk defa üzerine abanmıyordu.

2
Bayram Yemeği

Nigân Hanım dirseklerini işlemeli masa örtüsüne dayamış, ellerini çenesinin altında birleştirmiş, önündeki porselen tabağa bakarak düşünüyordu: "Yaldızlı takımı çıkarttığım iyi oldu!

Büfede kaç yıldır kullanılmadan duruyordu. Öğleden sonra çayı da, üzerinde mavi güller olan, anneannemin çeyizime kattığı fincanlarla içeceğiz. O takımın iki fincanı, ama, yazık ki, kırıldı. Gümüş takımları niye çıkartıp parlattırmıyorum? Gümüş takımlar böyle günlerden başka ne zaman kullanılabilir? Her şeyi çabuk çabuk kullanmalı!" Üzeri işlemeli masa örtüsünü de geçen kurban bayramında ortaya çıkarmıştı. O da çeyizinin bir parçası olduğuna göre, demek ki otuz yıldır dikkatle saklanıyordu. Nigân Hanım, her şeyi, sandıklarda, dolaplarda, büfelerde, kutularda saklanan her şeyi kullanıp tüketmek için içinde tuhaf bir istek doğduğunu fark etti. "Sanki her şeyin kullanılışını, örtülerin lekelenip yırtılışını, tabakların fincanların kırılışını, çatal bıçağın kayboluşunu görmek istiyorum!" diye düşündü. "Evleneli otuz yıl oldu. Altmışı aşkın bayramı Cevdet Bey'le geçirdik. İşte bu da 1936'nın Kurban Bayramı. Kocam, aslan gibi iki oğlum, kızım, iki şeker gelinim, iki küçük torunum hep birlikteyiz."

Nişantaşı'ndaki evde, köşedeki ünlü nişan taşına ve ıhlamur ağaçlarına bakan pencerenin önündeki masada hep birlikte oturuyorlar, ahçının getireceği öğle yemeğini bekliyorlardı. Nigân Hanım hava karanlık ve yağmurlu olduğu için yakılan büyük avizeden çevreye sıcaklık yayıldığını hissediyordu. Birazdan ahçı Nuri büyük "servis tabağını" her bayramda yaptığı gibi iki köşesinden tutup parmaklarının ucuna basarak yemek odasına girecekti. Herkes bunu bekliyordu ve sanki herkes gene ahçının parmaklarının ucuna nasıl basacağını merak ediyordu.

"Gördünüz mü? Hayvanların birinin içinden, midesinden kocaman bir taş parçası çıktı. Bu büyüklükte!"

Nigân Hanım'ın küçük oğlu Refik başparmağıyla işaretparmağının ucunu göstererek, eliyle sofranın üzerinde küçük bir çember çizdi.

Nigân Hanım, "Küçük oğlum her zaman, her şeye karşı meraklı olmuştur. Bu merakı benden aldı!" diye düşündü. Sonra ona cevap veren büyük oğlu Osman'a baktı: "Evet, koçun içinden çıktı değil mi?"

Bu sabah arka bahçede kesilen hayvanlardan söz ediliyordu. Nigân Hanım her kurban bayramında iki kuzu ve bir koç kes-

tirmenin kendisine bir güçlülük duygusu verdiğini düşünerek hızlı hızlı gözlerini kırpıştırmaya başladı.

"E, nerede kaldı bu yemek?" Cevdet Bey her zamanki gibi sabırsızdı.

Nigân Hanım, yanında oturan kocasının lekeli elinin çatalı kavradığını görünce, "Gene salatanın üzerinden yiyecek!" diye düşünerek sıkıldı. Sonra ablasıyla konuşan küçük torunu Cemil'e baktı. Altı yaşındaki küçük Cemil, sekiz yaşındaki Lâle'ye koçun kesildikten sonra nasıl titrediğini anlatıyor, ablası da korkudan bakamadığını söylüyordu. Nigân Hanım iki torununun sağlıklı ve sevimli olduğunu düşündü. Kızı Ayşe ise her zamanki gibi sessiz ve hüzünlüydü.

Ahçı Nuri elindeki büyük tabakla mutfaktan çıktı. Nigân Hanım onun mutfaktan çıktığını herkesten önce gördüğünü anlayarak, masal anlatan mutlu bir kadın sesiyle her şeyin tamam olduğunu söyledi. Sonra, ayaklarına bakmamasına rağmen, ahçı Nuri'nin parmaklarının ucuna basarak yürüdüğünü gövdesinin hareketlerinden anladı. Tabağın sofraya konuşunu gözlerini kırpıştırarak seyretti. Kısa bir sessizlik oldu. Arkasından da neşe başladı. Herkes ortadaki tabağa bakıyordu.

Yaldızlı tabakta üzeri bezelyelerle süslü pilavdan yapılmış küçük kulelerle kuşbaşı et vardı. Et kurban eti değildi. Dokuz on yıl önce, gene böyle bir kurban bayramı yemeğinden sonra, Cevdet Bey, biraz da o sabah çok içtiği likörün etkisiyle, alt kattaki alaturka helaya kusunca taze kurban etinin hemen sofraya getirilmesinden vazgeçilmişti. Cevdet Bey, suçun likörde değil, taze ette olduğunu söylemiş, sonra başka tatsız şeyler de söylemiş, sonra Nigân Hanım ertesi günü tek başına gittiği paşa babasının evinde Türkân'la Şükran'a, kız kardeşlerine sarılarak ağlamıştı. Taze etin Cevdet Bey'in dediği gibi, "iç bulandırıcı bir kokusu ve ağırlığı" vardı. Nigân Hanım bu kararı almış oldukları için sevindi, sonra kaşıkları eline alıp gelinlerine baktı. İki gelini tam karşısında, yan yana oturuyordu. Nigân Hanım keyifle birkaç saniye düşündükten sonra, elindeki kaşıkları küçük gelini Perihan'a uzatıverdi:

"Bu sefer de sen dağıt bakalım."

Olağanüstü bir andı bu: Perihan kızararak elindeki kaşıklara bakıyor, Cevdet Bey her zamanki gibi tabağını herkesten önce

ileri sürüyor, herkes yemek başlayacağı için mutluluk içinde gülüyordu. Nigân Hanım heyecanlandı. Küçük gelinine bakarken, "Ne kadar güzel!" diye düşündü. "Saçını öyle topuz yapması zevkli olduğunu gösteriyor. Sesi fare gibi ince, ama olsun. Refik de hayatından hoşnut. Ben de Cevdet ile bu eve ilk geldiğimde öyleydim. Hamdolsun, şimdi de öyleyim. O günlerde eve eşya aramıştık. Yeni evin içinde, yeni eşyalar arasında yaşamak hoştu."

Cevdet Bey homurdandı: "Salata tabağı yok mu?"

Nigân Hanım, "Aaa salata tabağı koymamışlar!" diye düşündü. "Üstelik ben de fark etmedim!" Hemen hizmetçiye seslendi. Sonra gözünün ucuyla kocasının tabağına baktı ve tepeleme dolu olduğunu öfkelenerek gördü. "Sonra uyku bastıracak, rahatsız olacak!" diye düşündü. Cevdet Bey'in her lokmada önündeki tabağa yaklaşan beyaz saçlı başına, ince uzun burnuna bakıyordu. Bir süre sonra, içinin sevgiyle dolduğunu fark ederek kendi yemeğine döndü. Birkaç lokma aldıktan sonra da büyük oğlu Osman'ın bir şeyler anlattığını fark etti.

"Avrupa'da savaş çıkması için..."

Nigân Hanım, büyük oğluyla ona cevap veren küçük oğlunu bir süre izledi. Her zamanki gibi, savaştan söz açıldığı için tatsız bir yalnızlık duygusuna kapılır gibi oldu. Her üç beş yılda bir mutlaka bir savaş çıkıyor, erkeklerin dünyası kesin ve aşılmaz bir çizgiyle kendi dünyasından ayrılıyordu. Üstelik bütün savaşlar, bütün erkek tartışmaları gibi birbirinin tıpatıp aynıydı. "Artık tartışmayı anlayamam. Başka şeyler konuşsalar ya!" diye düşündü.

Annelerinin isteğine pek aldırış etmeden iki oğul tartışıyordu. Osman'da, sözünü ettiği şeylerin, kendisi de olmak üzere kimseyi ilgilendirmediğini bildiğini gösteren bir tavır vardı. Sesinin perdesi de bakışları gibi "Eh, ne yapalım, arada böyle bir şey gerekiyor!" der gibiydi. Ağabeyi gibi ceketli ve kravatlı olan Refik de ona birkaç kelimelik cevaplar verirken sağına soluna bakıyor, arada bir şaka yapıyor, herkesten bu tartışma için özür dilemek istiyormuş gibi gözüküyordu. Ama ne olursa olsun, en sonunda ciddi bir erkek tartışmasıydı bu. Nigân Hanım bu tartışmalardan hiç hoşlanmadığını, böyle tartışılırken

ne kendisinin, ne de başkasının istediği sözleri söyleyebildiğini düşündü. Böyle şeyler konuşulurken erkekler daha erkek, kadınlar da sanki birer vazo oluyorlardı. Nigân Hanım, "Ama ben görüyor ve düşünüyorum!" diye mırıldandı. Sonra kocasının söze karıştığını fark etti.

"Peki, Nermin sen ne diyorsun bu konuda?"

Cevdet Bey yemeğin ilk heyecanından sıyrılmış olmalıydı. Gelinlerini iğnelemekten, onlara takılmaktan hoşlanırdı. Büyük gelin Nermin, şaşırıp kızararak kocasına baktı, sonra bir şeyler söylemeye başladı, ama Cevdet Bey onu dinlemeden, "Aferin, et iyi olmuş!" dedi.

Nermin sustu. Bir durgunluk oldu.

Nigân Hanım da, "Evet, iyi olmuş," dedi.

Bir durgunluk daha oldu. Sonra çatal bıçak sesleri, küçük gülüşler, cümleler, şangırtı gene başladı. Herkes böyle önemli günlerde hep olduğu gibi, şundan bundan konuşmaya koyulunca Nigân Hanım gözlerini kırpıştırarak bayram havasını keyifle içine çekti. "Gene gözlerimi kırpıştırmaya başladım!" diye düşündü sonra.

İkinci yemek, zeytinyağlı fasulye, sofraya gelinceye kadar, biraz daha savaşlardan, Almanya'dan, Almanya'daki son durumlardan, Avrupa'dan yeni gelmiş olan Refik'in arkadaşı Ömer'den, Osmanbey'de açılan yeni bir pastaneden, belediyenin sefere koyacağı söylenen Maçka-Tünel tramvayından söz edildi. Emine Hanım zeytinyağlı fasulyeyi ortaya koyarken, Nigân Hanım, kızı Ayşe'nin tabağına bakıp sinirlendi: Gene hiçbir şey yememişti bu kız.

Acele acele, "O tabaktaki her şey bitecek!" dedi.

"Ama, anne!" dedi Ayşe. "Bunlar... Buradakiler yağlı!"

"Hayır, hiçbir şeyi yok bu etin! Herkes nasıl yiyor?"

Nigân Hanım, yanında oturan kızının tabağını önüne çekti ve et parçalarının üzerindeki yağları kesip ayırmaya, tabağın orasına burasına dağıtılmış pirinç tanelerini bir köşede toplamaya başladı. "Her zaman bu böyle!" diye düşünüyordu. "Her zaman bu kız bana günümü zehir edecek!" Tabağını kızının önüne iterken içinden bıkkınlık geçti. "Doğur, on altı sene üzerine titre, her şeyi yap, sonra sağlıksız, neşesiz, asık suratlı biri olsun!" Söylendi: "Böyle bir eti herkes bulabiliyor mu sanıyorsun?"

"Canım, bırak, karışma, nasıl isterse öyle yapsın. Bayram değil mi bugün?"

Cevdet Bey'di bu. Akşamları işinden geldikten sonra kızını öpen bir babaydı: Kızına kendisini sevdirmesini bilen, ama bunun nelere patladığını düşünmeyen sorumsuz bir erkek! Nigân Hanım kocasına yüzünü buruşturmakla yetindi. Bu küçük yüz hareketinin, "Ben terbiye ediyorum, sen şımartıyorsun!" anlamına geldiğini herkes biliyordu. Nigân Hanım, "Ben olmasaydım bu kız piyanoyu bile öğrenemezdi!" diye düşündü. "Fasulyeyi de Perihan dağıtsın bakalım!"

Fasulye yenilirken, fasulyeden, dün gece bir ara yağan, bahçenin köşelerinde iki gündür biriken kardan, geçen yıl bu zamanda, yani martın ilk gününde, havaların hiç böyle olmadığından, Cevdet Bey'in Teşvikiye Camii'ndeki sabah namazında iyice üşüttüğünden söz edildi. Nigân Hanım, Ayşe'nin gene tam boşaltamadığı tabağına bakarken, "İstediğim şeyleri gene söyleyemedim!" diye düşündü. "Peki, konuşmayı istediğim şey nedir?" Tam bilemiyordu bunun ne olduğunu. İçinden "neşe" demek geliyordu, ama neşeliydiler. Çünkü bayramdı, neşe kendiliğinden geliveriyordu. Nigân Hanım, "Rahmetli annemin dediği gibi!" diye düşündü. Rahmetli annesi Teşvikiye'deki konağın hareminde bir koltuğa oturur, gözlerini kırpıştırarak, "Nigân, canım bir şey yemek istiyor, ama nedir bilemiyorum kızım!" derdi.

Emine Hanım, sofraya ahçı Nuri'nin kendi buluşu olan portakallı ekmek kadayıfını koyuyordu. Nigân Hanım, "Bu yemek de bitiyor!" diye düşündü. Uzun zamandır beklenen bu yemek de bitiyordu. Bugün de bitecekti, bu bayram da bitecekti, sonra başka günler beklenecekti. Onların bittiğini de hüzünle görecekti. Küçük parlayışlarla akıp giden bir zaman, direnmeyen su gibi hayat vardı. Portakallı tatlı çok güzel olmuştu, kaymak tazeydi, ama onlar da en çok belki de bu akşam yemeğinde öyle kalacaklardı. Nigân Hanım büfelerde, sandıklarda saklanan takımları çıkarıp kullanmayı bir daha düşündü, sonra portakallı kadayıfın tadını çıkardı.

Her zamanki gibi, sofradan önce Cevdet Bey kalktı. Onun hemen arkasından da Refik kalkınca Nigân Hanım, tabağındaki son kadayıf lokmasıyla kaymağa bakarak, "Tamam işte!" diye

düşündü. "Ama bari, sofradan herkesle birlikte kalkmayı öğrenseler!" Artık Cevdet Bey'e bir şey öğretemeyeceğini biliyordu, ama Refik belki öğrenebilirdi: Daha yirmi altı yaşındaydı. Nigân Hanım Perihan'ın da sofradan kalktığını görünce, "En sona niye ben kalayım?" diye düşündü. Hafif ve yumuşak hareketlerle sandalyesinden kalkarak Cevdet Bey'e doğru yürüdü. Cevdet Bey, pencerenin önündeki koltuğuna oturmuş, başını arkasına yaslamış, gözlerini kısmıştı. Uyuyacak mıydı? Nigân Hanım, "Çok yedi, ağırlık bindi üzerine, uyumak istiyor!" diye düşündü. Cevdet Bey'in uykuya karşı koyan gözlerine, beyaz saçlarına bakarken ona sevgi duyduğunu fark ediyor, ama öfkelenmek istiyordu. "Uyuyacak! Ama uyumamalı. Öğleden sonra Fuat Beyler gelecek..." Sofra ve bayram yemeği arkasındaydı. Toplanan tabakların sesini duyuyor, Cevdet Bey'e doğru yürüyor, "Öğleden sonra çayı mavi güllü fincanlarla içeceğiz!" diye düşünüyordu.

3
Öğleden Sonra

Cevdet Bey kendisine yaklaşan Nigân Hanım'ın şikâyetçi yüzünü gördü. Onunla konuşuyormuş gibi, "Canım şuracıkta biraz kestireceğim!" diye düşündü. "Uyumayacağım ki... Kestireceğim. Biraz gözlerimi kaparım, kıpırdanmadan otururum. Belki de bir parça dalarım..." Her zaman oturduğu koltukta oturuyor, bayram yemeğinden sonra günün en keyifli zamanını yaşıyordu, ama tam ve kesin bir öğle uykusuna yatamayacağı için bir eksiklik duyuyordu. Avunmak için, "Birazdan sigara içeceğim!" diye düşündü. Günde üç defa içebildiği sigaranın kokusunu, yakacağı kibritin sesini düşündü. Sonra gözlerinin kapandığını fark etti, çünkü yalnızca sesler, kokular ve sıcaklık vardı.

Yemek masasından, yemek masasıyla mutfağa inen dar ve küçük merdivene açılan kapıdan, içerideki odalardan, merdivenlerden, bahçeden, ağaçlardan, sokaktan gelip bütün odayı dolduran, pencereleri titreten, kristalleri tınlatan sesleri, bütün

o bildik, alışıldık gürültüyle işitiyordu. Nermin'in çocuklarıyla konuştuğunu, Emine Hanım'ın terliklerinin parke üzerinde gezindiğini, ahçı Nuri'nin mutfakta musluğu açıp kapadığını, yemek üzerine su içmekten hoşlanan Ayşe'nin sürahiden su doldurduğunu, Refik'in gazetenin sayfalarını çevirdiğini, bir tramvayın köşeye ağır ağır yaklaştığını duyuyordu. Bütün bu güven verici, tanıdık titreşimler insanı uykuya çağırıyordu. "Ama uyuyamayacağım!" diye düşündü Cevdet Bey, "Fuat gelecek! Fuat ile oturacağız, konuşacağız, geçmişi anacağız... Geçmişi... Bu evi... Buraya doldurduğum bütün bu aile cıvıltısının tarihini... Her şeyin tarihini biliyorum. Evi 1905'te aldım. Evlendim, Abdülhamit'e bomba atmışlardı. Sonra Meşrutiyet iyi oldu. Yan bahçeyi de satın aldım. Harpte şeker ticaretinden kazandığım parayla bütün her şeye çekidüzen verdim. Şirket büyüdü. Osman evlenmek isteyince üst kata çıktık. Cumhuriyet'ten dört yıl sonra... Sonra torunlar geldi. Şimdi içine kömür atılan sobayı altı yıl önce aldık. Her şeyin tarihini biliyorum, çünkü ben yaptım. Maçka'ya işleyen şu tramvay kaç yılında sefere girdi? Kapağı açılan şu kristal şekerliği Nigân çeyiziyle getirdiydi! Ne konuşuyorlar?"

Nermin, "Hadi bakalım yukarı çıkın, yatın!" diyordu.

Torunlardan biri, "Şeker yiyecektik!" dedi.

"Beyefendinin kahvesi şimdi. Küçük bey, siz?" Bu, hizmetçi Emine Hanım'dı.

"Şşşt, gürültü etmeyin!" diye Nigân Hanım fısıldıyordu.

Birisi ayaklarının ucuna basarak yürüyordu.

"Hemen odana mı çıkıyorsun?" Bu Perihan'dı.

Osman, "Yukarıda oynamayın!" dedi. "Hemen uyuyun!"

"Bekçiler geldi, bekliyorlar," diyordu ahçı Nuri.

"Fuat Amcalar gelince aşağı inersin! Şimdi güzel güzel uyu bakalım!"

"Mebrure Teyzelere öbür gün gideceğiz. Yarın Şükran Teyzelere gidilecek!"

"Bu, işte bu!" diye düşündü Cevdet Bey. "Her şey bunun içindi: Bu güven verici sıcaklık, homurdanan soba, kulağı okşayan sesler, saat gibi işleyen bir ev." Hep uyku gibi geniş ve çekiciydi. Cevdet Bey kısa süren bir sessizliği dinleyerek, "Şimdi beni

daha çok fark ettiler!" diye düşündü. İstese de uyuyamayacağını anladı. Yemeği fazla kaçırmıştı, canı sigara istiyordu, kahve birazdan gelecekti. Seyretmeleri, saygı duymaları, çevresinde dönüp yaşamaları için gözlerini kapamış, gövdesini de onlara bırakmış gibiydi. "Geziniyorlar, esniyorlar, konuşuyorlar, şeker yiyorlar, gözlerinin ucuyla koltukta oturan bana bakıyorlar... Sonra uyuyacaklar, bayram ziyaretlerine gidecekler... Aaaa!.. Yarın ben Nigân ile o eski paşa konağına gitmek istemiyorum. O paşa oğullarını da görmek istemiyorum... Ama şimdi bunu düşünmek istemiyorum. Şimdi şu hareketi, kokuyu, sesleri dinleyeyim..."

"Kahve!"

"Cevdet Bey, kahve!"

İşte, bunu fark edememişti! Gözlerini açıverdi. Işık gözlerine dokundu, ama hemen alıştı. Karşısında Emine Hanım vardı. Kahve fincanını yanı başındaki sehpanın üzerine bırakıyordu. Cevdet Bey, "Sigara içeceğim!" diye düşündü. Sehpanın üzerinden, sabah koyduğu yerden Yaka paketini, kibriti aldı: Bu sigara günün en büyük keyfiydi.

Günde üç sigaradan fazla içmesini aile doktoru İzak yasaklamıştı. Altı ay önce doktora göre çok ciddi, ama kendisine göre o kadar fazla kulak asılmaması gereken küçük bir kalp krizi geçirmişti. Sigara büsbütün yasaklanacaktı, ama doktor, Cevdet Bey'in ısrarlarına dayanamamış, sonunda günde üç sigaraya izin vermişti. Cevdet Bey, sabah kahvaltısından ve öğle ve akşam yemeklerinden sonra birer sigara içiyordu. Nigân Hanım paketteki sigaraları sayıyordu. Cevdet Bey, ilk zamanlar birkaç hile yapmaya kalkmış, yakalanmış, Nigân Hanım kıyametleri koparmış, ağlamıştı. Şimdi günün ikinci sigarasını içiyordu. "Sigarayı azalttım, ama hiçbir şey değişmedi!" diye düşündü. "Gene merdivenleri çıktıktan sonra fena oluyor, gene bazan tıkanır gibi oluyor, gene korku içinde yaşıyorum." Uyuyamayacağı için canı bir kere daha sıkıldı.

Sigarasını bitirirken orta kattaki sarkaçlı büyük saatin ikiyi vurduğunu duydu. Nigân Hanım Fuat Beylerin geciktiğini söyledi.

Cevdet Bey, "Şimdi gelirler... Şimdi gelirler..." dedi.

Uzun bir sessizlik oldu. Köşeden bir tramvay geçti. Refik gazetesini katlayıp karısıyla yukarı çıktı. Emine Hanım gelip boş kahve fincanlarını aldı. Nigân Hanım pencereden dışarı baktı. Cevdet Bey gözlerinin gene kapanır gibi olduğunu hissetti. Sonra bahçe kapısına bağlı boncuklu çıngırak şıngırdadı.

Nigân Hanım, "Geldiler!" diyerek ayağa kalktı.

Cevdet Bey de hareketlerinin her birini teker teker düşünerek, karısının arkasından aynalı hole ağır ağır indi. Nigân Hanım evin kapısını açarken, Cevdet Bey kalın çerçeveli boy aynasında kendini seyretti.

Gövdesi tatlı, eski bir şarkı gibi yakındı: Kravatı çarpılmış, pantolonu sarkmış, saçları dağılmış, yüzü ve ceketi de buruşmuştu. Büyük ellerini, okşuyormuş gibi saçlarının içinden geçirdi. Altmış sekiz yaşındaydı, ama hâlâ gözleri parlıyordu. "Biraz kamburum çıktı, boyum kısalır gibi oldu, ama hepsi bu!" diye düşündü. Herkes ona sokakta gülerek ve sevgiyle bakıyordu. En önemlisi buydu: Çirkin ve sevimsiz bir ihtiyar değildi. Keyiflendiğini hissederek kapıya doğru yürüdü. Fuat Bey'in karısı ve oğluyla hızlı adımlarla basamaklara yaklaştığını görünce coştu.

"Maşallah efendim, maşallah, maşallah!" diyerek onlara doğru iki adım attı. Fuat Bey'le kucaklaştı. Leylâ Hanım'ın elini sıktı, elini öpen Remzi'nin de başını okşadı. Delikanlının gür saçlarını okşarken hüzünlendi: Yaşlanmıştı artık.

Karşılama töreni uzun sürmedi. Kadınlar kucaklaştıktan sonra, gövdelerinin üst kısmını hafifçe öne bükerek öpüştüler. Cevdet Bey bu öpüşme huyuna alışamadığını düşündü. Galiba kadınlar da alışamamışlardı. Sanki, öpüştükten sonra birbirlerine bakarken, "Yapılması gerekiyordu, yaptık. Acaba öpüşürken nasıl gözüküyoruz?" diye düşünüyorlardı.

Oturma odasına geçildikten sonra neşe başladı. Cevdet Bey Fuat Bey'e sevgiyle bakıyor, "İşte bir bayram... İşte bir bayram daha!" diye mırıldanıyordu. Nigân Hanım'la Leylâ Hanım soğuktan söz ediyorlardı. Leylâ Hanım babasının Şişli'deki evinden yürüyerek geldiklerini söyleyip sağlıklı bir hareketle omuzlarını geriye atınca, Cevdet Bey uykusunu alamadığını düşündü. Sonra Nigân Hanım da, sabah hayvanlar kesilirken üşüdüğünü söyledi. Cevdet Bey caminin ne kadar soğuk olduğunu anlattı. Bayram

namazlarına hâlâ gidiyordu. Leylâ Hanım babasının sağlığının iyi olmadığını söyledi. Cevdet Bey Mustafa Bey'in nesi olduğunu sorunca, Fuat Bey kayınpederinin böbreklerinden rahatsız olduğunu açıkladı. Nigân Hanım Mebrure Teyze'nin kocasının da böbreklerinden şikâyetçi olduğunu, Çırçır'a gittiğini söyledi. Sonra Remzi'nin çok çabuk büyüdüğünü, birdenbire boy atmış olduğunu sözlerine ekledi. Leylâ Hanım oğlunun çok çabuk uzadığını, üstelik dişlerinin de çürüdüğünü söyledi. Nigân Hanım bu sırada, Emine Hanım'dan yukarıya, oğullarına, gelinlerine, kızına, torunlarına seslenmelerini istedi.

Cevdet Bey, "Herkes uyumuş bile!" diye düşündü. "Kimsenin misafire aldırış ettiği de yok! Yaşlandık biz!" Yukarı kattan oğulları, gelinleri, torunları neşeyle aşağıya indikten, saçılan leblebi taneleri gibi odaya dağılıp konuklarla kucaklaştıktan sonra, Cevdet Bey aynı şeyleri bir daha hüzünle düşündü. "Benim uykum var... Herkes sağlıklı, hareketli..." Kahvenin uykusunu açmadığını aklından geçirerek konuşulanları dinlemeye karar verdi.

Leylâ Hanım oğlu Remzi'den söz ediyor, çocuğun son zamanlarda söz dinlemez olduğunu bir ona, bir ev sahiplerine bakarak anlatıyordu. Anlatırken gülümsediği, tombul oğlu da böyle şeylere alışık olan çocuklar gibi hafif hafif ayağını salladığı için, anlattıkları hoş karşılanıyor, herkes gülümsüyordu. Nigân Hanım da Leylâ'nın sözlerine hoşgörüyle karşılık veriyor, bu yaştaki her çocuğun biraz hırçınlaşacağını, kendi oğullarından örnekler vererek anlatıyor, bu örnekler neşe ve ilgiyle dinleniyordu. Bir ara Nigân Hanım hizmetçiye seslenerek Ayşe'yi çağırmasını istedi. Leylâ onu uzun zamandır görmediğini açıkladı. Bu sefer yakınma sırası Nigân Hanım'a geldiği için, kızı hakkındaki şikâyetlerini sabırla ve herkesin beklediği gibi hoşgörüyle dinledi ve çok sevdiğini söylediği Ayşe'yi övmeye başladı. Sonra bir süre, geçen gün Şişhane yokuşunda dört kişinin ölümüyle sonuçlanan ve bütün gazetelerde bol bol sözü edilen tramvay kazasından konuştular. Nigân Hanım çayın demlenip demlenmediğini sordurttu. Herkes şaşkınlıkla saatine baktı. Zamanın çok çabuk geçtiğinden söz edilmeye başlandı. Bu sırada Cevdet Bey, Fuat Bey'in ortak anıları tazelemek için yeni bir fırsat ele geçirdiğini düşünerek eski dostuna baktı, ama onun başka şeyle

meşgul olduğunu gördü: Osman ile Fuat Bey bir bayram ziyaretinde konuşulmayacak kadar ciddi şeylerden söz ediyorlardı.

Cevdet Bey, "Beni aradan çıkarmak istiyorlar!" diye düşündü. Konuştukları şeyin Fuat Bey ile bir zamanlar ortaklaşa kurdukları bir ithalat-ihracat şirketinin geleceğiyle ilgili olduğunu biliyordu. Meşrutiyet'ten, Fuat Bey Selanik'ten İstanbul'a taşındıktan sonra kurulan şirket, Cumhuriyet'ten sonra zayıflamış, son yıllarda gene kendini toparlar gibi olmuştu. Başında Avrupa'da iktisat okumuş bir züppe vardı. Osman onu oradan almak, şirketi de doğrudan kendi şirketine bağlamak gerektiğini savunuyordu. Cevdet Bey ise, Osman'ın düşüncelerini doğru bulmuyor, bu şirketin önemli olmadığını söylüyordu. Fuat Bey ise, her zamanki gibi, kendi yararına olan yenilikleri hoş karşılayan bir tavır takınmıştı. "Beni aradan çıkarıyorlar, ben yaşlandım," diye düşündü Cevdet Bey. "Fuat da benim kadardır. Ama o geç evlendi. Meşrutiyet'ten sonra evlendi ve iyi de iş yaptı." Cevdet Bey gözünün ucuyla Leylâ Hanım'a baktı. "Üstelik kendini benim kadar da yormadı... Öküz gibi sağlıklı!" Başka şeylerle oyalanmaya karar verdi. Sanki bir yudum acı ilaç içmiş de ağzındaki tadı unutmak için başka şeyler düşünmesi gerekiyormuş gibi kendini zorladı.

Sonra başını yukarı kaldırdı. Bu evi satın almadan önce gezerken dikkatini çeken, köşelerdeki alçı kabartmalara gözlerini dikti. Defne dalları, irili ufaklı güller arasında şişman melekler uçuşuyorlardı. "Alafranga bir aile kurayım dedim, ama sonunda hepsi alaturka oldu!" diye düşündü. Bir zamanlar rahmetli ağabeyinin yaptığı bir şakayı hatırlayarak güldü, "Sonunda hepsi alafranga olmak isteyen alaturka oldular ki, bu da alaturkanın kendine özgü bir türüdür!" Gözlerini meleklerden insanlara indirdi: Konuşuyorlardı. Fuat Bey anlatıyor, Osman başını sallıyordu. Onlara sert sert bakarak bu yakınlıktan hoşlanmadığını göstermek istedi. "Aile ile ticareti birbirinden ayırmayı öğrenseler." Başını gene yukarı kaldırdı. Meleklerden biri kendisine gülümsüyormuş gibiydi. Gözlerini gerçek dünyaya çevirdi, "Hâlâ konuşuyorlar!" diye mırıldandı. "Bütün sabah elimi öptüler, ama kimse aldırış etmiyor bana." Sedef takımın ve piyanonun yerleştirildiği odadan bir müzik geldi. Ayşe'nin az önce içeri

gittiğini fark etti. Müzik ince, dengesiz ve soğuktu: Hiçbir şeyi örtemiyordu. "Nigân da çalardı bir zamanlar. İlk duyduğumda heyecanlanmıştım, başkalarına gururla anlatmıştım, ama hiçbir zaman şu piyano tıngırtısına ısınamadım!" Emine Hanım çayları getiriyordu.

Çay içilirken Nigân Hanım, üzerinde mavi güller olan porselen fincanların rahmetli anneannesinin hediyesi olduğunu söyledi. Bunu daha önceki bayramlarda da, bu konudaki hatıraları başka fırsatlarda da anlatmıştı, ama hikâyesi gene de alıcı buluyor, herkes dikkatle dinliyordu. Sonra Leylâ Hanım annesinden kalan bir şekerlik ile ilgili anısını anlattı. Perihan da söze karışıp tarif edilen gümüş şekerlikten annesinde de olduğunu söyledi. Nigân Hanım kızına dönerek küçük böreklerden daha da yemesini söyledi. Ahçı Nuri'nin bu börekleri nasıl yaptığından konuşulurken ahçının kendisi geldi ve postacıya bahşiş verdiğini söyleyerek Cevdet Bey'e iki zarf uzattı.

Cevdet Bey birinci zarfın üzerindeki el yazısını hemen tanıdı. Şirketin muhasebecisi Sadık, Türk Hava Kurumu'nun tebrik kartlarından her bayramda bir tane yollamayı alışkanlık edinmişti. Cevdet Bey zarfı açtı, bulutlar arasında yol açan bir uçağın resmine baktı. "Hep aynı şeyler!" diyerek iç çekti, ama hüzünlenmedi. "Pişman değilim!" diye mırıldandı. "Yalnız, yaşlandım artık!" Öteki zarfı ağır ağır, endişelenmeden açtı. Bütün aileye ve kendisine saygılar sunan bu imzayı hatırlamaktan korktu. "Neydi o? Kimdi o?" diye söylendi. "Ziya Işıkçı. Tabii, Ziya Işıkçı!" İki yıl önce soyadı kanunu çıktığında o da aynı soyadını almıştı. Elindeki kâğıdı göremiyormuş gibi başını ileri geri oynatıyor, sanki harfleri seçmeye çalışıyordu. "Yolladım gitti, asker oldu! Evet asker!" Ziya Işıkçı askerdi, ama hoş bir hatıra da değildi. Cevdet Bey kâğıdı zarfına koydu. "Onca yıldan sonra neden birdenbire bizi hatırlasın?" diye düşündü. Başı bu sefer ileri geri değil, bir şeyi üst üste defalarca düşündüğünde olduğu gibi sağa sola sallanıyordu. Başka şeyler düşünmeye, bu saçma şeyleri de gözünden uzaklaştırmaya karar verdi.

"Kimden geliyor tebrikler?" Fuat Bey soruyordu.

Cevdet Bey, "Vefalı birkaç dosttan!" dedi. Suratını astı.

"Ooo, Vefa'dan tanıdıklarınız mı?"

"Hayır, hayır! Vefa ile ilgim kalmadığını sen de biliyorsun artık!" dedi Cevdet Bey. Kelimelerin bu saçma oyununa kızarak kaşlarını çattı. Söylenecek hoş bir söz aradı ve yüzü yumuşadı, "Heybeliada'daki evimiz bitiyor!" dedi. Bu yeni bir konu değildi, ama gene de bir konuydu. "Ay sonunda inşallah çatı kapanıyor... Baharda bir gidelim diyorduk. Tabii sizler de geleceksiniz! Yeni vapur koymuşlar. Köprüden iki saatte gidiliyor!"

"Çok sevindim!" dedi Fuat Bey.

"Evet, yazlık ev konusunu da bitirdik böylece!" dedi Cevdet Bey. Nigân Hanım'a bir göz attı. Sonra utanarak pencereden dışarı, Nişantaşı Meydanı'na baktı.

Hava kararırken dış kapının çıngırağı bir kere daha şıngırdadı. Sonra aynalı holden, merdivenlerden çığlıklar, bağrışmalar duyuldu. Torunlardan biri kahkaha attı.

Az sonra, iri yapılı, geniş omuzlu, yakışıklı bir delikanlı içeri girdi.

Kapının aralığından bakan ahçı, "Ömer Bey'i ilk ben gördüm ve tanıdım!" dedi.

Cevdet Bey bu hareketli, cıva gibi çocuğa bakarken, "Ömer'miş. Nasıl tanımadım?" diye düşündü. Öpmesi için ona elini uzatırken delikanlının gözlerinin parlaklığına şaştı. Ötekilerle el sıkışması, bayramlaşması için ona biraz vakit tanıdı. Sonra üzerinden gençlik ve sağlık fışkıran delikanlının yakınına oturmasını isteyerek, hemen yanındaki sandalyeyi gösterdi.

"Gel buraya, gel de bana anlat bakalım! Ne yaptın oralarda? Şimdi ne yapacaksın, oraları nasıl, anlat bakalım!"

"Şimdi Sivas-Erzurum hattında çalışmayı düşünüyorum!" dedi delikanlı.

"Taa Sivas'ta mı?" dedi Cevdet Bey. Başını salladı. "Aferin, aferin! Peki Avrupa'da ne yaptın? Oraları nasıl, anlat da dinleyelim."

Ömer orada ne okuduğunu, hangi şehirde kaldığını, gündelik hayatının nasıl olduğunu anlatmaya başladı, ama az sonra Cevdet Bey onu dinlemediğini, dikkatini çeken şeyin onun anlattıkları değil, odaya yaydığı hareket ve gençlik olduğunu anladı. Herkes Avrupa'dan gelmiş, Avrupa'yı anlatan şu sağlıklı ve akıllı delikanlıyı dinliyor, sanki herkes onun sözlerine değil,

odayı dolduran gençliğine tutuluyordu. Ona bakarlarken kendilerinde bulunmayan, Ömer'de bol bol bulunan, ama ne olduğu da anlaşılamayan gizli bir değeri ortaya çıkarmaya çalışıyormuş gibiydiler. Bu gizli değeri bulup ortaya çıkaracaklar, sonra bundan kendileri de yararlanacaklardı. Cevdet Bey bir süre sonra, "Gençler... Gençler başka..." diye mırıldandı. "Demin elimi öptü. Ama ötekiler gibi, eski bir biblo, saygı duyulmazsa kırılıverecek bir eşya gibi bakmadı bana... Bunu nereden öğrendi? Oradan mı?" Derin derin soluyarak iç geçirdi.

Oralara kendisi de bir kere Nigân Hanım ile gitmişti. Evliliklerinin ikinci yılında Avrupa'yı gezmişler, Berlin'de bir süre kalmışlardı, ama bir daha da gitmemişlerdi. Bütün ticari hayatı dışarısıyla alışveriş olmasına rağmen, Cevdet Bey oralara gitmeyi boş bir masraf olarak değerlendiriyordu. Para harcanacaksa şirkete ya da Heybeliada'daki ev gibi kalıcı şeylere harcanmalı diye düşünürdü. Şimdi ilk defa bu inancının sarsıldığını sanmıştı, ama bu düşüncenin de fazla üzerinde durmadı. Çünkü böyle anı kırıntıları ve yeni düşünceler, içinde artık boş ve gereksiz bir yorgunluktan başka bir şey uyandırmıyordu. "Uyumak istiyordum!" diye söylendi. Sonra yeniden Ömer'i dinlemeye karar verdi, ama o da eğlenceli bir şey söylemiyordu artık: Nigân Hanım'a dönmüş, teyzesiyle enistesini anlatıyor, trende Sait Bey'i gördüğünü söylüyor, Nigân Hanım da düğünlerinin orada yapıldığını anlatıyordu. Sanki kadınlar, az önce aradıkları şu gizli değeri bulamayacaklarını anlamışlar, değerin büyüsünü öldürmek için de Ömer'e sıradan sorular sormaya, onu kendilerine benzetmeye karar vermişlerdi.

Çaylar tazelenirken Ömer ile Refik yukarı çalışma odasına çıkacaklarını söyleyerek kalktılar. Cevdet Bey kendisini yalnız bıraktıkları, beraberlerinde odaya yayılan o sağlıklı, hareketli gençliği de alıp götürdükleri için onlara kırıldı. Ömer'in arkasından bakarken, "Acaba beni nasıl buldu?" diye düşündü. Orta kattaki tıkırtılı saat altıyı vurunca da bir yorgunluk hissetti. Sabah erken kalkmıştı, ta Akhisar'da edindiği alışkanlıkla bayram namazı için Teşvikiye Camii'ne gitmiş, üşümüş, öğleye doğru likör içmiş, öğle yemeğini fazla kaçırmış, uyuyamamış, bayram sohbetine fazla katılmamış, insanları ve kendini dinlemişti. Bir

bayram ikindisiydi şimdi; hiçbir şey eksik değildi. Fazladan, insana nem gibi yapışan ağır bir tatsızlık duygusu vardı. "Şimdi uykudan başka bir şey istemiyorum!" diye düşündü Cevdet Bey. Çenesini aşağı sarkıtarak, ama dudaklarını aralamadan keyifle esnedi, gözünden yaşlar fışkırdı.

4
Eski Arkadaşlar

Yukarı çalışma odasına çıktılar. Ömer odada dört yıl önce unuttuğu bir şey varmış gibi dikkatle çevresini inceledi.

Refik, "Eee, nasıl buldun her şeyi?" diye sordu.

"Yazıhaneye geldiğimde babanı görememiştim," dedi Ömer. "Çok yaşlanmış!"

"Evet, çok çabuk değişti son yıllarda!"

"Dört yıl önce hareketli, sağlıklıydı!" dedi Ömer. Gövdesini öne büktü. Kamburunu çıkardı. "Böyle olmuş. Sonra ağır ağır konuşuyor."

"Kötü, kötü!"

Ömer, "Evet, üzüldüm!" dedi. Sonra sürgülü kütüphaneye yaklaşarak, "Kitaplar, kitaplar..." diye mırıldandı. Başını bükerek sırtlarını okumaya başladı. "Bütün bu kitapları okuyor musun?"

"Alıyorum, ama okumuyorum!" Refik güldü. "Hep okumayı tasarlıyorum, ama olmuyor işte... Sigara ister misin?"

"Evlendin de ondan," dedi Ömer.

Refik konuyu değiştirmek isteyerek, "Açmak istiyorsan öteki yandan iteceksin!" dedi. Arkadaşının yanına geldi. Kütüphanenin sürgülü camekânlarından birini itti.

Ömer rafların birinden bir kitap aldı. Masanın başına geçti, "Muhittin okuyordur!" dedi. "Şairliği ne âlemde?"

"Birazdan gelecek! Sen yemeğe kalacaksın değil mi?"

"Yok! Ayazpaşa'ya gideceğim. Bir akrabaya söz verdim. Belki tanırsın... Manisa Milletvekili Muhtar Laçin!.."

"Nen oluyordu?"

"Vallahi, karışık. Annem rahmetli karısının üvey kardeşi mi oluyor, yoksa onun karısıyla benim annemin başka bir akrabalıkları mı var, şimdi hatırlayamıyorum."

"Her şeyi unutmuşsun sen!" dedi Refik. Alınmış, gücenmiş gibi söylemişti bunu.

"Yok canım! Yalnızca bu akrabalıkları hatırlamıyorum. Yoksa başka bir şey unutmadım."

"Peki, nasıl buldun her şeyi?.."

Ömer gözlerini odanın içinde dolaştırarak, "Bu odadakiler, mesela, aynı!" dedi. "Fazla bir şey değişmemiş, her şey aynı işte! Bu ev de bütün bayramlarda olduğu gibi cıvıltılı!" Gülümseyerek ekledi: "Daha cıvıltılı. Sayınız artmış!"

Refik bir şey hatırlamış gibi gülümsedi, sonra kızararak, "Evet, işte, ben evlendim!" dedi.

"İyi ettin."

Refik ona aldırış etmeyerek ve şikâyet ediyormuş gibi "İşte evlendim ben, görüyorsun karım çok güzel, birbirimizi çok seviyoruz, yazıhaneye gidiyorum, mühendislik yerine babamın yanında tüccarlık yapıyorum, aldığım kitapları okuyamıyorum. Evlendim, dört yılda yaptığım tek şey budur! Ama şikâyetçi değilim!" dedi.

"Neden şikâyetçi olacakmışsın?" dedi Ömer. Önündeki kitaba gözünün ucuyla bir baktı. Sonra kalkıp kütüphaneye yerleştirdi. "Ben de bunlara vakit ayıramıyorum. Eskiden biraz okuyabilirdim. Şimdi nasıl yapıyorlar anlayamıyorum. Benim içim kaynıyor. Ben bol bol yaşayacağım. Çok şeyler yapacağım." Odanın içinde aşağı yukarı yürüyordu. "Çok şey yapacağım işte!"

"Kararını verdin mi? Demiryoluna mı gidiyorsun?"

"Evet! Ya da... Aşağıda öyle dedim değil mi? Daha karar veremedim. Ama vereceğim kararın da fazla önemi yok. Önemli olan şimdi içimde gittikçe artan çok şey yapma isteği... Bunu anlatabiliyor muyum? Çok şey yapmak istiyorum. Her şeyin altından girip üstünden çıkmak, her şeyi ele geçirmek... Bir sigara versene... Anlatabiliyor muyum?"

Refik arkadaşının heyecanına katılarak, "Çok iyi anlıyorum!" dedi.

Ömer pencerenin önünde durdu, "Şu bahçeye bak. Değiş-

miyor. Şu kestane ağacı, ıhlamurlar dört yıl önce nasılsa öyle. Ben ise her şeyin gürül gürül, çatır çatır değişmesini, her şeyin dönmesini istiyorum. Hayır, istediğim tam bunlar da değil. İstediğim, bunlar benim olsun. Bunlara izimi vurayım, bunları altüst edeyim..." Gene odanın içinde yürümeye başlamıştı.

Refik heyecanla onu dinliyor, içinde endişe verici bir hareketin uyandığını hissediyor, arada bir, "Evet, evet!" diyordu.

Birden kapı açıldı. Hizmetçi elinde çay tepsisiyle içeri girdi. "Delikanlılar size çay getirdim," dedi. "Ömer Bey, sizi görür görmez tanıdım. Hiç değişmemişsiniz. Çayınıza da limon koydum. Yaa nasıl hatırlıyorum!"

"Aşkolsun, doğrusu!"

"Bak gene bana gülüyorsun!" dedi kadın. "Hiç değişmemişsiniz! Biz de böyleyiz işte..." Elinde boş tepsiyle odadan çıkıyordu. Refik'e baktı. "Bir tek küçük bey evlendi... Size küçük böreklerden getireyim mi?"

Refik, "İstemez!" dedi. Sonra utanarak Ömer'e baktı. Kapı kapandıktan sonra, "Bu evlilik konusunda sana şunu söyleyeyim," dedi. "Perihan'ı çok... çok beğeniyorum. Sana da evlen diyecektim. Vazgeçtim. Ne evlen diyorum, ne de evlenme!"

"Niye o?"

Refik acele acele, "Bilmiyorum, bilmiyorum!" diye söylendi. Şikâyetçi gözükmekten korkarak, "İşte sana söyledim, ama bilmiyorum," dedi. "Nasıl olmalı? Evet... Bunları daha iyi konuşabilirdik... Ama bugün olmaz öyle değil mi? Bu gürültünün içinde bir şey konuşamazsın... Bayram böyledir! Yemeğe kalsaydın gece konuşurduk. Biliyorum, kalamazsın!" Sinirli hareketlerle ellerini çıtlatmaya başlamıştı.

Ömer gülümseyerek, "Seni anlıyorum!" dedi. "Sen de beni anlıyor musun?"

"Tabii, tabii... Bunları sonra konuşuruz. Aşağıya eskiden yaptığımız gibi semaver koyarız. Muhittin de gelir. Sabahlara kadar konuşuruz!"

"Nerede kaldı sahi o?"

Birden kapı açıldı. Osman gülümseyerek içeri girdi. "Merhaba, gençler, merhaba!" dedi. Onlardan birkaç yaş büyüktü, ama bu babacan tavırları takınmaktan çok hoşlanırdı. "Gene

birbirinizi bulmuş, köşeye çekilmişsiniz. Poker var mı, poker?" Ellerini bir iskambil destesini dağıtıyormuş gibi döndürüyordu.

Refik ağabeyine, "O dört yıl önceydi!" dedi.

Osman bu çok gülünç bir sözmüş gibi bir kahkaha attı. "Niye dört yıl önce olan şimdi olmasın?"

"Tabii ya!" dedi Ömer. "Gene oynarız belki!" Eski bir şakayı hatırlatmak için, "Biz dört yıl burada poker oynadık, anneniz aşağıda oturdu," dedi. "Biz mühendis olduk, o hiçbir şey!"

Osman bir kahkaha attı. Bu Nigân Hanım'ın durmadan tekrarlanan eski bir şakasıydı, ama Osman ilk defa duyuyormuş gibi kahkaha atıyordu. Sonra Ömer'in sırtına bir şaplak indirdi. Beklenmedik bir şey olmasına rağmen, ölçülü bir hareket olmuştu bu.

"Evet, dört yıl poker... Yedilileri çıkarır üç kişi oynardınız! Ha, üçüncü nerede peki?"

"Muhittin geleceğini söylemiş!" dedi Ömer. "Ben de onu daha bir kere görebildim!"

"Yemeğe kalıyorsunuz tabii," dedi Osman. "Nasıl? Ama olur mu? Peki, peki, bari biraz daha anlat bakalım. Londra'da ne yaptın? Bizden çok ileriler değil mi?"

"Çok ileriler!"

"Evet, ama, bizde de bir şeyler yapılıyor. Nasıl buldun her şeyi? İlerleme gördün mü ilerleme?"

Kapı açıldı, içeri her zamanki sert, sinirli hareketleriyle Muhittin girdi. Osman'ı tanıyamamış gibi şöyle bir süzdü.

"Ah, işte üçüncü geldi!" dedi Osman. "Şimdi tam senden söz ediyorduk."

Osman'a fazla bir yakınlığı olmadığı için, galiba Muhittin bu heyecana şaşmıştı. Alaycı bir gülümsemeyle, "Ne diyordunuz?" dedi.

"Senden bahsediyorduk," dedi Refik. "Eskiden nasıl poker oynadığımızı anlatıyorduk!"

Muhittin, Osman ile el sıkıştı. Sonra Refik ile Ömer'e bakarak, "Nasılsınız?" dedi. Köşedeki koltuğa oturup yanı başında duran bir gazeteyi aldı. Karıştırmaya başladı.

Osman, "Evet, ben gençleri baş başa bırakayım," dedi. Kapı-

dan çıkıyordu ki, birden durdu, Muhittin'e döndü, "Ne vaziyette senin şiir kitabın?" dedi.

"İyi iyi!" diye Muhittin homurdandı.

"Evet, gençleri baş başa bırakmak lazım. Onlar mühendis oldu, annem ise hiçbir şey." Osman bir kahkaha daha attı. Kapıyı yavaşça çekti.

Ömer, Muhittin'e, "Ne o, suratından düşen bin parça," dedi.

Muhittin başıyla kapıyı işaret ederek, "Ondan hoşlanmadığımı biliyorsun!" dedi. "Yoksa unuttun mu?" Refik'e döndü, "Abinden hoşlanmadığım için bozulmuyorsun ya?"

"Yok, canım!"

"Ee, ne konuşuyordunuz benim hakkımda?"

"Hiç yahu! Hâlâ eski şakalar," dedi Ömer.

Bir sessizlik oldu. Kimsenin içinden bir şey söylemek gelmiyordu. Aşağı kattan gelen gürültü ve kapının önündeki saatin tıkırtısı duyuluyordu.

"Bu evdeki aile neşesi de..." dedi Muhittin. Ayağa kalktı, gözlüklerini çıkardı, mendiliyle camlarını silmeye başladı.

"Hoşlanmıyor musun?" dedi Ömer.

"Valla, karar veremiyorum. Böyle bir şeyden hoşlanmalı mı, nefret mi etmeli?.."

Ömer gülümseyerek Muhittin'e yaklaştı. "Seni anlıyorum!" dedi. Elini omzuna koydu. Boyu Muhittin'inkinden çok uzun olduğu için hareketli bir ağabeyinin şefkatini hatırlatıyordu.

Refik, "Ömer bana biraz kendinden söz etti de!" dedi.

Muhittin koltuğa oturarak gözlüğünü taktı. "Ne dedin!?"

Ömer, "Başka zaman konuşalım bunları!" dedi.

"İyi ya, zaten ben de çok oturmayacağım. Beyoğlu'na çıkacağım bir... Söz verdim, seni bir göreyim diye gelmiştim!"

"Hâlâ Beyoğlu ha?" dedi Ömer.

Muhittin beklenildiği gibi gülümsemedi. Utangaç ya da çapkın bir tavır da takınmadı. Kaşlarını çatıp sert sert baktı.

Birden kapı açıldı. Emine Hanım gene elinde tepsiyle içeri girdi. Tepside üç tane çay fincanı vardı. Muhittin'e bakarak, "Seni gördüm seni!" dedi azarlayıcı bir sesle. "Hemen buraya kaçmışsın!" Refik'in surat astığını görünce başka bir şey söylemeden boş fincanları alıp çıktı.

Muhittin özür diler gibi, "Aşağı kata uğramadan buraya geldim," dedi. "Baktım, misafirler var..."

Ömer, "Çıkarken birlikte uğrarız!" dedi.

Gene bir sessizlik oldu. Aşağıdan gelen cıvıltıyı dinlediler.

Muhittin, "Peki, demin ne konuşuyordunuz?" diye sordu.

"Canım, ben biraz tasarılarımdan, düşüncelerimden söz ettim. O da bana evlilikten söz etti. Ya da..."

"Evet, evet, işte öyle şeylerden konuştuk!" dedi Refik. Ama bu sefer evlilik sözünü hatırlayınca, dertsiz, tasasız bir neşeyle rahat rahat gülümsedi.

Muhittin, Ömer'e dönerek Refik'i gösterdi, "Evlilik bunu çok uslu yaptı!" dedi.

Ömer, "O zaten hep uslu olmuştur!" dedi. Gülmeye başladı.

Muhittin, "Doğru, doğru, fazla uslu hem!" dedi ve bir kahkaha attı.

Refik de onlara katılarak güldü, ama belli belirsiz bir suçluluk duyduğunu da fark etti. Sonra Muhittin yolda rastladığı bir okul arkadaşından söz etti. Sanki hep başkaları kendisiyle alay etsin diye yaşayan insanlardan biriydi bu. Mühendis Mektebi anılarını hatırlayınca daha da neşelendiler.

Ömer az önce Muhittin'in karıştırdığı gazeteyi açtı, "Şuna bakın!" diyerek okudu: "Avukat Cenap Sorar'ın arabası dün Taksim Meydanı'nda bir tramvayla çarpıştı. Hasar büyük değildir. Nüfusça kayıp yoktur!" Başını gazeteden kaldırdı. "İşte Türkiye bu!" dedi. "Bir İngiliz gazetesinde böyle bir haber..."

Birden Muhittin, "Sen de Türkiye'yi taşra olarak görenlerden mi oldun yoksa?" dedi. "O haber son günlerde sık sık tramvay kazası olduğu için verilmiş!"

Refik, "O Türkiye'yi taşra değil, fethedilmemiş bakir toprak olarak görüyor!" dedi.

Ömer, "Yok, canım! Siz de neler diyorsunuz!" diye mırıldandı. "Hadi, gidelim. Sen de çıkıyordun, değil mi?"

Merdivenlerden inerken Perihan'a rastladılar. Refik, Perihan'ın yüzünün kızardığını, arkadaşlarının da utanır gibi olduklarını gördü.

Fuat Beyler gitmişlerdi. Her zamanki koltuğunda oturan Cevdet Bey gençleri görünce heyecanlandı. Muhittin elini

öperken neşelendi. Oturmaları için o kadar ısrar etti ki, oturdular.

Cevdet Bey, "Ee nereye gidiyorsunuz şimdi? Eğlenceye mi?" dedi.

"Onlar gidiyorlar, ben kalıyorum evde," dedi Refik.

"Tabii, sen kalacaksın. Sen evlisin artık. Sizler nereye gidiyorsunuz, bakalım? Beyoğlu'na çıkanınız var mı hiç?"

Muhittin, "Ben arada bir çıkıyorum!" dedi.

"Haa! Seni gidi seni... Ama fazla da ileri gitme... Ben gençliğimde hiç yapmadım, biraz daha yaşasaydım, eğlenseydim diyorum şimdi, ama aile, iş önemli, öyle değil mi? Nerede çalışıyorsun sen?"

"Bir inşaat şirketinde."

"İyi, aferin!" Ömer'e döndü, "Sen de oyalanmadan çabuk bir iş tut. Bak burası Avrupa'ya benzemez. Burası başkadır."

"Biliyorum efendim!" dedi Ömer. Ayağa kalktı. Cevdet Bey'in eline uzandı.

Cevdet Bey elini öptürürken, "Bak hele şunlara!" dedi. "Hemen kaçıyorlar. Benden öğreneceğiniz çok şey var daha, çok!"

Nigân Hanım, "Pek de yakışıklılar!" diye iç çekti. Galiba Muhittin'e hiç uymayan sözünü düzeltmek isteyerek, "Pek de gençler!" diye ekledi. "Bir gün yemeğe beklerim. Söz verin, tamam mı?"

Osman gene o eski şakayı hatırlayarak gülüyordu.

Odadan çıkarlarken küçük torunlardan biri Ömer'e sokularak, "Çat burda çat kapı arkasında, nedir o?" dedi.

Ömer, "Limon mu?" dedi, gülümsedi. "Yoksa o turşu fıçısı mıydı?"

Merdivenlerin eşiğindeyken Refik yukarı kattan inen Perihan'ı gördü. Gövdesini öyle bir yere yerleştirdi ki arkadaşlarının onunla bir daha selamlaşmak zorunda kalmalarını istemediğini anladı. "Neden böyle yaptım?" diye düşündü. Onlarla birlikte bahçe kapısına kadar yürüdü. Bir akşam gene burada buluşmak, konuşmak için onlardan söz aldı. Nişantaşı Meydanı'nda bayram kalabalığına karışıncaya kadar arkalarından baktı. "Gençliğimi, üniversite yıllarımı onlarla birlikte geçirmiştim!" diye mırıldandı. Döndü, eve doğru yürüdü. İki

gün önce yağan kar hâlâ erimemiş, bahçenin bazı yerlerinde, ağaçların dallarında duruyordu. Soğuk, bıçak gibi bir rüzgâr esti. Dallardan kar taneleri döküldü. Refik aceleyle sıcak eve girdi. Sobanın başına geçti, ısındı, sohbete katıldı.

5
Bir Ev Daha

Ayazpaşa'daki apartman katının kapısını açan hizmetçi, Ömer'e yemeğe oturmak için beklenildiğini söyledi. Paltosunu aldıktan sonra, onu iyi aydınlatılmış bir salona soktu. Ömer daha önceden bir kere gördüğü Milletvekili Muhtar Bey'le çocukluğunu hatırladığı kızı Nazlı ve milletvekilinin kız kardeşi Cemile Hanım ile bayramlaştı. Sonra Muhtar Bey'in tanıttığı öteki konukla, başka bir milletvekiliyle selamlaşarak hazır olan sofraya oturdu. Sofraya oturulur oturulmaz, asık suratlı hizmetçi yemeği getirdi ve şundan bundan konuşulmaya başlandı.

Ömer buraya, Cemile Hanım'a, karışık bir miras sorunu yüzünden ortaklaşa sahip oldukları Üsküdar'daki bir evin biriken kirasını almaya gelmişti. Sabah bu amaçla eve telefon etmiş, telefonu açan milletvekili de onu akşam yemeğine beklediklerini söylemişti. Ama yemeğe onu çağırmasına rağmen, milletvekili onunla fazla ilgilenmiyor, arkadaşıyla son siyasi dedikoduları gözden geçiriyordu. Ömer de delikanlının kendisine kalmasından hoşnut olan Cemile Hanım'la sohbet ediyordu. Cemile Hanım ellisini geçmiş, hiç evlenmemiş, neşeli bir kadındı. Ortak tanıdıkları, akrabaları anmaktan hoşlanıyordu.

"Alebru Teyzenler Çamlıca'ya taşındılar. Sabri Enişten emekli oldu. Ne yapıyor, biliyor musun? Eski para koleksiyonu! İlk zamanlar eğlence diye başlamış, sonra kendini kaptırmış. Şimdi her gün Kapalıçarşı'ya iniyormuş. Erenköy'deki arsasını satmış. Çünkü gümüş para alıyor durmadan. Alebru Teyzen çok üzülüyor, ama ne yapsın? Alebru Teyze'ni sen hatırlıyorsun, değil mi?"

Ömer bir yandan Cemile Teyze'yi dinliyor, bir yandan mil-

letvekillerinin konuşmasına kulak kabartıyor, arada bir de gözünün ucuyla Nazlı'ya bakıyordu. "Hatırlıyorum tabii!"

"Tabii hatırlayacaksın." Nazlı'ya döndü Cemile Hanım: "Hatırlamazsın ama, sen de bizimleydin, bir yıl baharda Ihlamur'a gitmiştik. Kıra eğlenceye, şimdi piknik denen şey... Alebru Teyzen Ömer'i çok severdi... Şimdi de sever ya... Tabii sen onu aramazsın. Niye aramıyorsun bakayım? Büyükleri ihmal ediyorsunuz. Bilseniz onlar sizi gördükleri zaman nasıl sevinirler."

"Vakit olmuyor ki teyzeciğim!"

"Vakit olmuyormuş! Ne diyordum?"

Cemile Hanım zeytinyağlı yemek gelene kadar akrabaları andı, milletvekilleri de siyasetten söz ettiler. Zeytinyağlı yemek ortaya konunca Muhtar Bey Ömer'e döndü:

"Siz İngiltere'deydiniz, değil mi?" dedi. Sonra dönüp milletvekili arkadaşına baktı. Bakışları, "Gel şu ilginç delikanlıyı birlikte inceleyelim!" diyordu.

"İngiltere'deydiniz! Nasıl oraları?"

"İyi, efendim!"

"Çok güzel! Yani siyasi durum? Bu İtalyan-Habeş Harbi için ne diyorlar?"

"Ben siyaseti yakından izleyemedim, efendim!"

"Ah, işte genç kuşak böyle! Benim kız da böyle!"

"Ben siyaseti yakından izleyebildiğim kadar izliyorum baba!" dedi Nazlı.

"Evet, seni beğeniyorum!" dedi milletvekili. Sonra sözlerini unutmak istiyormuş gibi başını salladı. Ömer'e döndü. "Peki bizi nasıl görüyorlar orada?"

"Kimi?"

"Aaa, daha siz Türkiye'yi benimseyememişsiniz! Bizi, Türkiye'yi, bizleri diyorum."

"Bizi hâlâ fesli, haremli, çarşaflı bir memleket olarak görüyorlar..."

"Yaa... Yazık, yazık! Oysa ne kadar çok şey yapıldı!" diye söylendi milletvekili. Bir haksızlığa uğramış gibiydi.

"Önem vermiyoruz, ama çok önemli bu. Biz iyileştik. Şimdi iyileştiğimizi bütün dünyaya duyurmamız gerekiyor!"

"Ama bütün dünya da hasta azizim!" dedi Muhtar Bey. "Bir

savaş çıkacak mı?" Bunu Ömer'e bakarak sormuştu, ama galiba ondan cevap beklemiyor ya da cevabına değer vermeyeceğini biliyordu.

İki milletvekili bir savaş olasılığından, İspanya'daki durumdan, Habeşistan'daki savaştan söz etmeye koyuldular. Cemile Hanım, "Ah, bunların bu bitmeyen siyaseti!" diyen bir ifade takındı. Ömer ile Nazlı da ilk defa birbirleriyle konuşmaya başladılar.

Ömer, Nazlı'ya üniversitede ne okuduğunu sordu. Edebiyat bölümünde okuduğunu öğrendikten sonra da, orada okuyan bir akrabayı hatırlattı. Ama bu Ömer'in baba tarafından bir akrabası olduğu için Nazlı tanımıyordu. Bu kısa konuşmadan sonra ikisi de utanç verici bir şey yapmış gibi kızardılar. Nazlı, Ömer kızardığı için bir kere daha kızardı ya da Ömer'e öyle geldi.

Yemeğin sonuna doğru odaya kül renginde bir kedi girdi. Nazlı hayvanı çağırdı, kucağına aldı, okşadı, Cemile Teyze öfkelendi. "Kızım," diye sözünü ettiği yeğenine hiçbir şey öğretemediğini, kedi tüyünün ne kadar zararlı bir şey olduğunu söyledi. Kedi tüyü ciğerine kaçtığı için hayatı tepetaklak olan bir zenginin başına gelenleri mutsuz zengin için üzüle üzüle anlattı. Ömer de bu sırada Nazlı'yı dikkatle inceleyebildi.

Yüzü güzel değildi, ama çirkin de değildi. Alnı genişti, gözleri büyüktü, burnu babasının burnu gibi küçüktü, ağzı da gülünçtü. Yüzünden hep bir şeyler hatırlıyormuş gibi bir ifade okunuyordu. Yemekten kalktıktan sonra ellerini göğsünün üstünde kavuşturunca Ömer ona dikkat ettiğini, divanın köşesinde oturan bu kızın varlığından tedirgin olduğunu fark etti. Nazlı ellerini kavuşturup otururken, Ömer'e hayran olduğu bir ilkokul öğretmenini, bir de çocukluğunda annesini ziyarete gelen çok güzel bir Alman kadınını hatırlatıyordu. Bu öğretmen de, kocası general olan o soylu Alman kadın da çok akıllıydılar ve ikisi de sık sık ellerini şimdi Nazlı'nın yaptığı gibi göğüslerinin üzerinde kavuştururlardı.

Kahveler gelmeden önce Cemile Hanım içeriden getirdiği bir zarfı ve bir sözleşme örneğini elinde sallayarak, Ömer'e, kiralanan ev ve kiracı hakkında bilgi verdi. Ömer'in dinlememesine ve başka şeylerle meşgul oluyormuş gibi yapmasına aldırış etme-

den, bu konuda anlatılması gereken her şeyi içi rahatlayana kadar anlatarak, zarfları ona verdi. Ömer bütün bunları dinlerken koltukta oturan, kedisini okşayan Nazlı'ya bakmamak, Cemile Hanım'ı da dikkatle dinler gözükmemek için milletvekillerine kulak vermeye çalıştı. Muhtar Bey arkadaşına İsmet Paşa ile ilgili bir anısını önemsiz bir şeyden bahseder gibi anlatıyordu.

Muhtar Bey şu anda görevde bulunan İsmet Paşa hükümetini övmeye başladı. Övgüsünün şiddetli yerlerinde dönüp Ömer'e bakıyor, bakışları da sanki, "Lütfen İngiltere'deki dostlarınıza bu hükümeti açıklayın, bu hükümetin nasıl bir hükümet olduğunu anlasınlar!" diyordu. Gene bir haksızlığa uğramış gibiydi yüzü. Bir ara heyecanlanarak sordu:

"Peki, siz ne düşünüyorsunuz?"

"Ne hakkında, efendim?"

"İnkılaplar hakkında, Türkiye hakkında, bizim için?.."

"Evet, ben de onlara katılıyorum efendim!" dedi Ömer. Sonra gülümseyerek Nazlı'ya baktı. Bu hareketini aptalca buldu. Muhtar Bey'in bir öfke hareketiyle ceketinin koltuklarını çekiştirdiğini gördü.

"Yani kimlere katılıyorsunuz?" dedi Muhtar Bey. Sonra dudak büktü. "Her neyse! Siz şimdi ne yapacaksınız?"

"Para kazanacağım! Sivas-Erzurum hattında çalışacağım."

"Demek ki önce inkılaba hizmet edeceksiniz. Bu demiryolu çok önemli. Doğu kaynıyor. Bu yapılan demiryolu Türkiye'yi bir bütün yapacak, inkılabı da doğuya götürecek. Siz önce, demek ki, inkılaba hizmet ediyorsunuz. Böyle söyleyin... Para sonra gelir!" Nazlı'ya bakarak, bakışlarıyla kendisine hak vermesini isteyerek sözlerini bitirdi. "Öyle değil mi?"

Öteki milletvekili, "Bugün günündesin Muhtar'cığım!" dedi.

Muhtar Bey ona dönerek, "Ama haklı değil miyim?" dedi ve bir ara heyecanla kalktığı koltuğuna geri oturup, az önceki sohbeti bıraktığı yerden yakaladı.

Ömer biraz şaşırmıştı. Nazlı'ya ve kucağındaki kediye bakıyor, söylediklerini düşünüyor, anlayış bekliyordu. Az sonra boş boş kıza baktığını fark ederek utandı. Bu sırada Cemile Teyze her şeyi yumuşatan bir hatıraya döndü:

"Avrupa'da harbin ilan edildiği seneydi. Rahmetli annen,

baban, rahmetli Tevfik Amcan, ben, hep birlikte nasıl olduysa Beyoğlu'na, yok yok, Tünel'e yeni açılan bir lokantaya gittik. Lokanta hoş bir yerdi. Zaten bizim gibi kadınların o zamanlar gidebileceği o çeşit yerler pek azdı. Sen biraz yaramazlık ettin, rahmetli anneni sıktın, ben de, biraz ben kucak yapayım dedim. Aldım seni kucağıma, sallıyorum. Üzerimde de yeni ipek bir elbise var. Sen, hınzır, o yeni elbisenin üzerine, efendime söyleyeyim, edivermez misin? Bir yandan rahmetli annen görüp de sıkılmasın diye seni kucağıma, lekelerin üzerine bastırıyorum, bir yandan da..." Kıkırdayarak gülmeye başladı.

Ömer de gülmeye başladı. Gözünün ucuyla Nazlı'ya baktı. Yüzünün çirkin bir hikâye dinlemiş gibi buruştuğunu görünce bu hatırayı anlattığı için Cemile Hanım'a kızdı. Sonra birden bir şey hatırlamış gibi suratını astı ve ayağa kalktı.

"Ben kalkayım artık!" dedi.

Önce beklediği gibi ona karşı koydular. Sonra arkasından geldiler. Salonun kapısından geri dönen milletvekili seslendi:

"İnkılapları unutmayın. İnkılapları hiçbir zaman unutmayın. Önce devlet, sonra kendi isteklerimiz! Öyle değil mi? Teyzenize ve eniştenize de selamlarımı söyleyin!"

Cemile Hanım da Bakırköy'de oturan teyze ile eniştеye selam söyledi. "Bir daha gel. Bak, bir daha gelmezsen darılırım. Bugün de zaten bunun için geldin!" Ömer'in elindeki zarfları gösteriyordu. Sonra pişman oldu, "Yok, yok, şaka söyledim!"

Ömer, teyzeye bir şeyler söylüyordu, ama dikkatini kapının önünde kıpırdanan, kucağındaki kedisini okşayan Nazlı'ya verdiğini de biliyordu. Birden, "Ben bir fatih olacaktım!" diye mırıldandı. Nazlı'nın da elini sıktı. Kedinin alnını okşadı. Merdivenleri inerken, "Evet, bir fatih olacağım!" diye yeniden mırıldandı. Cemile Hanım arkasından paltosunu giymesi, üşütmemesi için sesleniyordu. Dışarıda soğuk bir rüzgâr vardı. Gümüşsuyu Hastanesi'nin önünde askeri bir araç durmuştu. İki erin omzuna girmiş olan bir üçüncü er topallaya topallaya merdivenleri çıkıyordu. Ömer bir taksiye binip Bakırköy'e gideceğini söyledi.

Yolda şu uzun günü düşündü. Sabah eniştesiyle teyzesiyle oturmuş, kurban kesimini seyretmiş, öğle yemeğini bir akrabasında yemiş, öğleden sonra Refik'i görmüştü. Bayramı kutlayan

İstanbul'da, büyük hareketli ailelerde, sıcak geniş salonlarda sakınılması, uzak durulması gereken bir şey vardı. Günü hatırladıkça içinde bir şey kırmak, ne olduğunu çıkaramadığı bir düzeni altüst etmek isteği uyanıyordu. "Bu uyuşuk, rahat, hımbıl yumuşaklığa, bu tutkusuz aile hayatına kendimi bırakmayacağım. Bunların yerine ne yapacağım?" Gerinerek esnedi.

6
Hayatta Ne Yapmalı?

Akşam yemeğinde ahçı Nuri'nin üç arkadaş için yaptığı sahanda İzmir köftesi yemişler, aile sohbetine katılmışlar, herkesi eğlendirmişlerdi. Sonra gene çalışma odasına çıkmışlar, gevezelik etmişler, ama asıl istedikleri şeylerden söz edememişlerdi. Refik gerçek sohbetin herkes yattıktan, boşalan oturma odasına inildikten sonra başlayacağını düşünüyordu. Eskiden de böyle yaparlardı. Herkes yattıktan, uzun poker saatlerinden sonra aşağıya inerler, semaveri kurarlar, konuşurlardı. Muhittin bir kere bunu 19. yüzyılın Rus aydınlarıyla Puşkin'in hayatı hakkındaki bir kitaptan okuduklarıyla karşılaştırmıştı.

Kapının önündeki tıkırtılı saatin gongu vurmaya başladı. Ömer gerinerek ve havaya kalkan kolundaki saati görmek için başını ileri doğru uzatarak esnedi. Sonra yeniden, karıştırdığı kitaba döndü. Muhittin koltuğun kenarında parmaklarıyla trampet çalıyor, merdivenlerde ayak sesleri duyuluyordu. Bir süre sonra gene saatin tıkırtısından başka bir şey duyulmaz oldu.

Refik, "Haydi aşağıya inelim!" dedi.

Gürültü etmemeye çalışarak aşağı indiler. Refik ara kapıdan, dar merdivenlerden geçip mutfağa indi. Nuri'nin semaveri kurmuş olduğunu görerek keyiflendi. Büyük tepsiyle birlikte fokurdayan aracı yüklenip oturma odasına çıktı. Muhittin, Cevdet Bey'in her zaman oturduğu koltuğa oturmuştu.

Ömer eşyayı inceleyerek odalarda geziniyordu. Elinde bir

sigarayla sedef eşyaların ve piyanonun durduğu odadan çıkarken, "Bu evde hiçbir şey değişmiyor!" dedi. Semaveri görerek heyecanlandı. "Sakın ama sana şey ettiğimi sanma!"

Refik semaverin bir türlü ısınmayan sohbeti birdenbire ve istediği gibi fokurdatmaya başladığını anlayarak gülümsedi, "Demek, öyle düşünüyorsun?" dedi. Sonra Muhittin'i de bu havaya sokmak için, "Sen ne düşünüyorsun?" diye sordu.

Muhittin, "Bu evden de fazla hoşlanmadığımı biliyorsun!" dedi.

Refik her şeyin istediği gibi başladığını kesinlikle anladı. Gülümseyerek, "Evet, bu evden hoşlanmadığını biliyorum!" dedi. Başka bir şey söylemiş olmak için de, "Sen zaten şiirden başka neden hoşlanırsın ki?" diye ekledi.

Muhittin, "Kadınlardan, eğlenceden, zekâdan..." dedi.

Ömer onun karşısına oturdu, "Zekânı da göstermekten. Kitabın ne zaman yayımlanıyor?"

"Sen de hep bunu soruyorsun! Yakında... Bekliyorum!"

"Peki, başka ne yapıyorsun?"

"Mühendislik. Büro çok vaktimi alıyor! Yorgun, eve dönüyorum. Bazan Beyoğlu'na çıkıyorum. Beşiktaş meyhanelerinde de tanıdıklarım var! Evde şiir yazıyorum. Yetiyor bunlar!"

Ömer birden, "Bakalım, bana yetecek bir şey bulabilecek miyim?" dedi.

Refik, "İşte Muhittin şair ve mühendis!" dedi. "Hatırlıyor musun, sen bir zamanlar kendini Dostoyevski'ye benzetirdin. O da mühendis olduğu için..."

Ömer, "Hayır, aslında, o da onun gibi biraz şeytansı olduğu için benzetirdi galiba!" dedi.

Muhittin güldü. Kendisinden söz edilmesinden, özelliklerinin tartışılmasından hoşlanırdı.

Refik onu sevindirmek isteyerek, "Sonra, Muhittin, sen bir zamanlar, kör olacağını da söylerdin!" dedi. "Tabii, en önemlisi, otuz yaşında iyi bir şair olamamışsan kendini öldüreceğini söylemen!"

"Evet, o zamanlar ağzıma gelen her şeyi söylerdim, ama inan ki, o şairlik ve kendimi öldürmek hakkında söylediklerim doğrudur!"

Ömer, "Breh, breh, breh!" diyerek güldü.

Muhittin ona, "İnanmak zorunda değilsin?" diyen bir bakışla baktı. İddiasına, kanıtlamaya kalkışmayacak kadar bağlıymış gibi kendinden emin bir tavırla "Sen gül bakalım!" dedi.

Refik her şeyin yolunda gitmesinden hoşnuttu. Dolaplardan bardaklar çıkarıyor, şekerliği tepsiye koyuyor, çayın demine bakıyor, hiçbir şey eksik olmasın istiyordu.

Ömer, "İçki de getirsene içki," dedi.

"Bir şey yoktur ki bizde! Babamın çilek likörleri var. Bayramlarda biraz içer..."

"Neyse, boş ver!" Ömer, Muhittin'e döndü, "Sen içiyor musun?"

"Arada bir."

Refik, "Bir gün bana geldiydi. Eylülde galiba değil mi? İyice sarhoştu!"

"İçmek lazım canım, içmek lazım," dedi Ömer.

"Niye?"

Ömer, "İçmek lazım çünkü içki!.." diyerek Refik'e döndü, "Ne güzel kokuyor çay!" dedi. Yeniden Muhittin'e döndü. "Çünkü bu iyi bir şeydir!"

"Bundan sonra herkes kendi çayını kendisi alır!" dedi Refik.

"Niye iyi bir şeymiş?"

Ömer, "Peki, söyleyeceğim!" dedi. Yüzünde, "Artık günah benden gitti!" diyen bir anlatım vardı. "Çünkü içki insanı günlük hayatın ötesine geçirir. Yüzeysel şeyleri aşmasına yardımcı olur!" Heyecanla ayağa kalktı. "Sıradan, bayağı hayatın korkunçluğunu insan anlayabilir!"

Muhittin, "Neler varmış yahu sende!" dedi. "Otursana!"

"Sana bayramda söylemiştim böyle olduğunu!" dedi Refik.

"Bende çok şey var ya! Avrupa'dan çok şey öğrendim. Burada hımbıl bir insan olamam artık. Azla yetinemem. Avrupa'da öğrendim... Bir hayatım olduğunu, sonra öleceğimi öğrendim!"

"Bunları bilmiyor muydun?" diyerek Muhittin güldü.

Yemek masasına doğru yürüyen Ömer birden durdu. "Bunları öğrendim. Senin anlamadan alay ettiğin bu şeylerin ne demek olduğunu öğrendim. Bu hayatta bir şeyler yapmalı. Onu doldurmalı. Her şeyin ötesine geçmeli... Bir şeyler yapmalı. Bu yaptıklarını insan başkalarına duyurmalı.. Sıradan bir hayat istemiyorum ben!"

"Ama demin bana 'breh, breh, breh' yapıyordun?"

"Doğru! Ama yanlış anlama. Şairlik için bunlar değer mi? Böyle düşündüğüm..."

"Demek değmez ha!" dedi Muhittin.

Ömer yemek masasının üzerinde duran semaverin küçük musluğunu açtı. "Değmez!" dedi, "ya da benim görüşüme göre..."

"Peki, senin ne yapacağını öğrenmek isterim!" dedi Muhittin. Elleri gene koltuğun kenarında trampet çalıyordu.

"Sivas'a gidip para kazanacağım!" Neredeyse bağırmıştı. "Para kazanacağım! Bu parayla her şeyi ele geçireceğim! Her şeyi..." Kendisinden korkmuş gibi birden durdu, "Alayla bakıyorsun. Beni çok ateşli buluyorsun, değil mi? Ya da... Evet, evet, çok ateşliyim." Elindeki çay fincanını yarı yolda bir sehpaya bıraktı. Sanki ellerini hareket ettirmeden içindekileri dökemezmiş gibi, birkaç tuhaf el kol hareketi yaptı. Bunların farkına vararak gülümsedi, "Sinirliyim bugünlerde," dedi. "Çünkü, İstanbul'da gördüğüm bu uyuşuk, yumuşak aile havasına kapılmaktan korkuyorum!" Refik'e döndü, "Sakın üzerine alınma! Böyle bir şeye kapılırsam, yapacaklarımı yapamadan ayağıma terliklerimi geçirip sıradan bir hayata başlamış olurum!" Bunu söylerken gözünün ucuyla Refik'in ayağına bakmış, galiba ayakkabı giydiğini görünce rahatlamıştı. "Oysa ben ne kadar çok şey yapmak istiyorum! Zengin ve dolu yaşamak istiyorum. Kim demişti bunu? Zengin yaşamak, sonra gerçekten zengin olmak, her şeyi elde etmek!" Ezberlediği bir şeyi sıkıntıyla tekrarlıyormuş gibi mırıldandı, "Kadınları, parayı, herkesin hayranlığını kazanmak istiyorum..." Çay fincanını hatırlayıp aldı. Gelip az önce oturduğu yere oturdu.

"Peki şairliği niye küçümsüyorsun?"

"Çünkü şairlik sessiz bir iş. Şiirle neyi kırıp döker, neyi ele geçirebilirsin ki? Sabırla bekleyeceksin... Hah! Eskiden öyle derlerdi. Sabrın sonu selamet. Ben buna inanmamayı öğrendim işte! Sana sabırlı olmayı öğretenlere inanma! Ben yalnızca kendime inanıyorum!"

Muhittin, "Bunlar yeni düşünceler değil ki..." dedi.

"Evet, sen bunları kitaplarda okumuş olabilirsin! Ben senin

kadar belki okumadım, ama bunları biliyorum. Bunları ben de senin gibi bir yerde okusaydım 'düşünceler' der geçerdim. Ama benim için böyle değil. Benim için bunlar yaşanan şeyler! Benim için her şey bunlar."

Muhittin birden, "Evet, seni anladığımı sanıyorum!" dedi. "Ama bunları ben doğru bulmuyorum! Bu kadar hırslı olmak seni nereye götürecek?"

"Düşünmedim. Ama söylediğim şeylere yönelmek istiyorum." Ömer birden Refik'e döndü. "Niye içki yerine bu çayı içiyoruz, anlayamıyorum?"

"Evet, sinirlisin sen; benden sinirli olmuşsun," dedi Muhittin. "Ama bu hırs sonunda seni yakar, yıkar, kötürüm eder!"

Refik, "Sana likör getireyim mi?" dedi.

"Yok, yok, getirme. Yıkılır mıyım? Öyle mi diyorsun?" Ömer ayağa kalkmış, sakin sakin odanın içinde yürüyordu.

Muhittin, "Evet!" dedi. Ama Ömer'in eşya arasında gezinen gövdesini görünce, "Bilmiyorum," dedi.

Gövde sanki, "Bakın ben ne kadar yakışıklı ve akıllıyım!" diyordu. "Böyle biri hiç yıkılır mı?"

Bir sessizlik oldu. Muhittin kalkıp yeni çay doldurdu. Ömer, Refik'e son yıllarda açılan kitapçıları sordu. Refik bir şeyler anlatmaya koyuldu. Söze Muhittin de karıştı. Cahit Sıtkı diye bir şairden söz etti. Galatasaray'dan ve Beşiktaş meyhanelerinden tanıyordu onu. Çirkin bir yüzü olduğunu, utangaç olduğunu, Peyami Safa'nın övgüsüyle parladığını söyledi. Beyoğlu meyhanelerinden fazla hoşlanmadığı için, öteki genç şairleri tanımadığını da söyledi. Beyoğlu'ndan, son dört yılda bu caddenin ne kadar değiştiğinden konuşmaya başladılar, ama herkesin bu konularla değil, az önce konuşulan şeylerle ilgilendiği hareketlerden, hiçbir şeyi gizleyemeyen sözlerden anlaşılıyordu. Beyoğlu, dükkânlar ve değişen İstanbul üzerine sohbet uzun sürdü, ama hiçbir iz bırakmadı.

Yeniden bir sessizlik başlayınca, Muhittin üflediği sigara dumanına bakarak, "Demek, öyle düşünüyorsun ha..." dedi.

"Evet, bence yapılması gereken şey budur!" dedi Ömer. "Sıradan şeylere, sıradan bir hayata her zaman karşı koymalı.

Ama bu yetmez. Gürültü patırtı etmeli. Her şeyi ele geçirmeli... Aynı şeyleri söylüyorum!" Çürütülemeyecek düşünceler ileri sürdüğü için özür diler gibi yaptı. "Günlük hayatın çekiciliğinden, küçük mutluluklardan insan kaçınmalı!" Gövdesiyle sanki gene meydan okumak, söylediklerini desteklemek istiyormuş gibi ayağa kalkıp semaverden çay doldurdu.

Muhittin, "Evet, evet, bunlar büyük laflar!.." dedi.

Ömer elindeki fincanı tepsiye bıraktı. "Sana bir şey söyleyeyim mi? Ama korkmayacaksın. Ben... ben uyuz bir Türk olmak istemiyorum!"

Muhittin, "Yaa!" dedi.

Sanki bir tabanca patlamıştı.

Muhittin bir Refik'e, bir Ömer'e bakıyordu. "Neler söylediğinin farkında mısın yahu?" dedi.

Sözünden Ömer'in kendi de korkmuştu galiba. Semaverin musluğuyla, bir türlü dolduramadığı çay fincanıyla oynuyordu. Dönüp Muhittin'e baktı. Bakışları, "Şakaydı canım bu dediğim!" diyordu. Yeniden fincanına döndü. "Bunun gibi bir şeyi bana Sait Nedim Bey'in karısı Atiye Hanım söyledi!" dedi. "Dönüş yolculuğunda beraberdik. Sana anlatmış mıydım, Refik?"

Muhittin, "Sen sözlerini açıkla! Ne demek istediğini söyle..." diye bağırdı.

Ömer, "Muhittin, Muhittin'ciğim, biz dost değil miyiz seninle?" dedi. "Kaç yıllık arkadaşımsın benim!"

"Evet, ama, bu kadarını beklemiyordum!"

Ömer çay fincanını sehpaya bıraktı. Muhittin'in yanına oturdu. Elini gene şefkatli, hoşgörülü bir ağabey gibi Muhittin'in omzuna koydu. "Ben bir şey demiyorum ki, Muhittin! Şu hayatı nasıl iyi doldurabilirim, onu araştırıyorum." Sonra birden elini onun omzundan çekerek Refik'e döndü, "Ah, hoşgörü Türkiye'de yok!" dedi. "Hoşgörü çok önemlidir! Sen ne diyorsun?"

Refik bir şey söylemesi gerektiğini hissederek, "Şu günlük hayat dediğin şey niye yüzeysel ve basit olsun?" dedi. "Küçük mutluluklar diye küçümsediğin şeylerden niye insan kendini sakınsın? Günlük hayatın da kendine göre gösterişsiz bir şeyi... bir şiiri var." Utanıyordu söylediklerinden.

"Sen Perihan'ı düşünüyorsun değil mi, Perihan'ı?" diyerek Ömer heyecanlandı. "Haklısın, Perihan çok..."

Refik kızardı, "Hayır, onu düşünerek söylememiştim."

"Seni anlıyorum. Perihan gibi bir kadın kolay bulunmaz!" diyerek Ömer onun sözünü kesti.

"Hayır, ondan söz etmiyorum. Ben alçakgönüllü olunabileceğini söylüyorum!"

Birden Muhittin bir kahkaha attı, "Alçakgönüllülük? Peki ya bu salon? Ya bu eşya?" Eliyle bütün salonu, piyano odasını, sedef takımları, eşyayı gösteriyordu. Bir kahkaha daha atarak, "İnsan bunların arasında nasıl öyle olur? İnsan bunların arasında, kızına ama, ve o senin güzel karınla nasıl alçakgönüllü olabilir ki?.. Kah, kah. Kızmıyorsun, değil mi? Eğer alçakgönüllülükse senin istediğin, onu benim yaşadığım çevrede gerçekleştirebilirsin. Ben yapabilirim onu." Gövde gösterisi sırasının kendisine geldiğini düşünüyormuş gibi ayağa kalktı. "Ama ben alçakgönüllülükten hoşlanmıyorum. Ben ne kadar zeki olduğumu göstermek istiyorum. Bu konuda Ömer ile anlaşıyoruz! Ama, bu konuda!"

"Peki, sen benim gibi bir Rastignac olmak niye istemiyorsun?"

"Ne, ne, ne dedin? Rastignac! Haaa Balzac mı okuyorsun? O herife mi özeniyorsun?"

"Hayır, bu benim buluşum değil!" dedi Ömer. Özür diler gibi bir hali vardı. "Bu da Sait Bey'in karısı Atiye Hanım'ın sözü..."

Muhittin sinirlenerek, "Ne aile be!" dedi. "Sana çok şey öğretmişler!"

Ömer heyecanlanarak ayağa kalktı, "Arkadaşlar, beni anlıyor musunuz? Ben bu hayatı dolu, zengin yaşamak, her şeyi ele geçirmek gerektiğini söylüyorum. Beni anlıyor musunuz? On yıllık arkadaşınızım ben sizin! Bana öyle bakmayın. Biliyorum, bu halimde biraz belki sapıklık var. Evet, ama, ne istediğimi biliyorum. Bir hayatımız var. Onu nasıl yaşayacağımızı düşünelim. Kimse düşünmüyor bunu!" Muhittin'e baktı. "Sen her şeyi şairliğinle açıklamak istiyorsun. Yeterli mi bu? Sabır ve şiir... Bu kadar mı her şey? Zekânı göstereceksin... Bekleyeceksin. Neden peki?" Refik'e döndü. "Sen de bu rahat ev ve günlük

hayata kapılmak üzeresin. Bir şey demiyorum. Bunu değiştir de demiyorum. Ama beni anlıyor musunuz? Çünkü bazan bakışlarınızdan korkuyorum."

"Korkma, korkma canım bizden!" dedi Muhittin.

"Kaç yıllık arkadaşız biz!" dedi Ömer. Muhittin'e doğru yürüdü. Karşısında ayakta durdu, "Gel, öpeyim seni!" dedi.

Muhittin, "Sarhoş gibisin yahu!" dedi, ama ayağa kalktı. Duygulanmış gibiydi. Birbirlerine sarıldılar, gülüşerek öpüştüler.

Refik de duygulandığını düşündü. İçinden onlara, şakaya katılmak geldi, ama yerinden kalkmadı. Az önce söylediği sözleri, Perihan'ı, arkadaşlarının Perihan'ı nasıl gördüklerini düşünüyor, utanıyordu.

Ömer, "Okul yıllarında yaptığımız gibi!" diye bağırdı.

Refik de ayağa kalkmıştı. "Hatırlıyor musunuz yahu, bir gün mukavemet dersinde..." Arkadaşlarının kapıya doğru baktıklarını görerek döndü, "Aa babam!" diye mırıldandı.

Cevdet Bey de onları görünce şaşırdı. Üstünde mavi beyaz çizgili bir pijama ve uzun bir hırka vardı. Kapının önündeydi. Galiba önce saklanmak istemiş, sonra bunu yapamayacağını anlamıştı. Gecenin bu saatinde eğlence bulduğu için sevinçliydi. Ağır ve ezberlenmiş adımlarla kendi koltuğuna doğru yürüyordu.

"Hayırlı akşamlar, delikanlılar, uyuyamadım, hayırlı akşamlar."

"Efendim, yoksa çok mu gürültü yapıyorduk?" dedi Ömer.

"Yok, yok. Yaşlılıktan! Midem de bir tuhaf. Akşam çok yedim galiba." Utanarak ekledi: "Güzel değil mi pijamalarım?"

"Yaa, çok güzel!" dedi Muhittin. Alaycı bir anlatım vardı yüzünde.

"Ne konuşuyordunuz siz?" dedi Cevdet Bey. Gövdesini sevgili koltuğuna dikkatle yerleştiriyordu. "Ne konuşuyordunuz, söyleyin bakalım!"

Ömer, "Hayatta ne yapmalı, diyorduk!" dedi.

"Bak hele! Ne yapmalıymış?"

"Daha karara tam varamamıştık," dedi Ömer.

"Bundan kolay ne var? Hayatta çalışmalı, sevmeli, yemeli, içmeli, gülmeli!.."

"Ama amaç ne olmalı? Biz bunu tartışıyorduk?"

Cevdet Bey elini kulağına götürdü. "Amaç mı diyorsunuz?"

Refik, "Yani asıl hedef ne olacak, bunu söylüyorlar baba!" dedi.

Cevdet Bey hınzır bir tavırla, "Onlar söylüyorlar. Ama sen? Sen bu işlere çok fazla karışma. Sen evlendin. Artık senin asıl amacın bellidir. Evin ve işin... Peki, başka ne diyordunuz, bakalım?"

Ömer birden hatırladı. "Ben bir de Sait Nedim Bey'den söz ediyordum. Babası Nedim Paşa'yı tanıyormuşsunuz. Hatta düğününüz, galiba Nedim Paşa'nın konağında..."

"Evet, evet!" dedi Cevdet Bey. "Onun konağında olmuştu." Galiba biraz canı sıkılmıştı. "Refik, bana aşağıdan bir zahmet meyve getirsene!" dedi. "Bir portakal soy da getiriver!"

"Sait Nedim Bey'i trende görmüştüm."

"Sen onu bırak. Bir iş buldun mu, bana onu söyle bakalım!" dedi Cevdet Bey. "Bir iş bul çabuk. Bir de kız. Maşallah yakışıklısın, iyi de okumuşsun. Evet, iyi bir iş, iyi bir kız. Sorunuza işte cevabım. Hayatta önemli olanlar bunlardır."

Refik merdivenlerden mutfağa indi.

7
Yola Çıkmadan Önce

Ömer öğle uykusundan kalktı, saatine baktı. "Ne kadar uyumuşum!" diye düşündü. "Nazlı'ya geç kalıyorum!" Merdivenleri indi. Pencereden konağın arka bahçesini, yeşillikleri neşelendiren bahar ışığını gördü. Uzaktan deniz gözüküyordu. Bakırköy'ün önünden bir mavna geçiyordu. "Kemah'a gideceğim!" Sivas-Erzurum hattında çalışmaya karar vermiş, bir şirketle anlaşmış, Kemah ile Erzincan arasındaki bir tünelde çalışmak için bir anlaşma imzalamıştı. Bu anlaşmaya göre kendisi de işe sermaye katacaktı. Bu sermaye için şimdilik yeterli parası vardı, ama sonra sıkışacağını düşünüyor, Cemile Teyze'nin kirasını

aldığı evi, sonra aynı yerdeki başka bir arsayı, Kapalıçarşı'daki bir dükkânı satmak istiyordu. Bunun için Cemile Teyze'ye gitmesi gerekiyordu.

Eniştesi salonun bir ucunda komşuyla bezik oynuyordu. Ömer'i görünce, "Uyandın mı?" dedi. Sonra komşuya döndü: "Vidonuzu görüyorum, efendim!"

Teyze yün örüyor, arada bir pencereden dışarı bakıyordu. O da, "Uyandın mı?" dedi.

"Ben gidiyorum, geç kaldım!" dedi Ömer. "Uyuşmamalı," diye düşündü, esnedi. "Bir havaya kapılmamalı, buna çok dikkat etmeli!"

"Cemile Hanım'a mı?" dedi teyze.

"Evet, onunla şu ev ve arsalar hakkında konuşmak istiyorum!"

"Enişten de görürdü o işleri!" dedi teyze. "Neyse, selam söyle. Cemile'nin yeğeni nasıl? Neydi onun adı?"

"Nazlı! Hadi, teyzeciğim, geç kalıyorum. Akşama gelirim!"

Teyze fırsat çıktığı için sevinerek onu yanağından, eskiden rahmetli annesinin de öptüğü yerden öptü. Ömer akan zamanı fark etti. Hızlı hızlı yürüyerek bahçeyi geçti. Bir faytona bindi. Sonra istasyonun önünden bir taksi çevirdi. Yolda, İstanbul'dan uzaklaşmak zorunda kaldığı için hüzünlendi, ama tasarılarını kendi kendine tekrarlayınca rahatladı. Yalnız tatillerde değil, her gün komşusuyla bezik oynayan eniştesini, durmadan yün ören teyzesini düşünerek, "Onlar gibi olmamalı!" diye mırıldandı. "Refik gibi de olmamalı. Muhittin gibi sabırlı da olamayacağıma göre..." Araba köprüyü geçerken Nazlı'yı düşündü. Onu bir ay önce gördüğü zaman konuştukları şeyleri hatırladı. "Niye arada bir öyle kızarıyordu?" diye düşündü. "Bir milletvekilinin kızı. Bir milletvekili fatih olma yolunda insana neler sağlayabilir?" Kendini Nazlı'nın kocası ve o milletvekilinin damadı olarak düşündü. Ankara'da yeni yeni ihaleler alıyor, çok para kazanıyor, ona ve karısına hayran oluyorlar, arkasından da "Şu Ömer Bey hiçbir şeyle yetinmez" diyorlardı. Birden düşüncelerinden utanarak, "Ne ayıp şey! Ne saçma şey!" diye mırıldandı ve güldü. Sonra Cemile Teyze'ye dükkânlar ve arsalar için söyleyeceklerini tasarlamaya başladı.

Kapıyı Cemile Teyze açtı. Ömer'i gene neşeyle karşıladı, daha önce gelmediği için çıkıştı, teyzesini ve enişte sini, hava günlük güneşlik olmasına rağmen yolda üşüyüp üşümediğini, kahvesini nasıl istediğini sordu. Ömer'in cevaplarını dikkatle dinledi, hizmetçinin izinli olduğunu söyledi, kahve pişirmek için mutfağa gitmeden önce de biraz hizmetçiden yakındı. Ömer, kadının arkasından bakarken, "Ee, Nazlı yok mu?" diye söylendi.

Kahvelerini içerlerken havadan sudan konuştular. Ömer, Cemile Hanım'ın sorması üzerine teyzesinin ve enişte sinin sağlığını, günlük hayatlarını anlattı. Cemile Hanım da kendi sağlığından yakındı. Tombul kollarını göstererek romatizmalarından çektiklerini anlattı. Sonra Ömer'in beklediği gibi bir sessizlik başladı. Teyze uzun uzun iç çekti.

Bunun üzerine Ömer çabuk çabuk anlattı: Kemah'a gidiyordu, bir yıla kalmadan yüklüce bir paraya ihtiyacı olacaktı. Cemile Teyze'sinden dükkânlara, ortak oldukları eve, arsalara alıcı bulmasına yardımcı olmasını rica ediyordu.

"Aman, her şey öyle satılır mı?" dedi kadın.

"Şimdi satılmayacak, teyzeciğim. Sonra satılması gerekecek!"

"Satmak iyi bir şey değildir. Rahmetli babam, bir kere mülk satmaya başladın mı sonu gelmez, derdi."

"Ben bunları yemek için satmayacağım ki!" dedi Ömer. "Sermaye etmek için satacağım."

"İyi değildir, iyi değildir!" diye mırıldandı kadın. Ama sonra elinden gelen yardımı da yapacağını söyledi.

Ömer, "Ben buraya niye geldim?" diye düşündü. "Bu kadın bana hiçbir zaman yardım edemez. Ben buraya... Yoo, niye olmasın? Erenköy'ü iyi tanır..."

"Oğlum, Kemah nerede?"

"Erzincan'da."

"Soğuk olur oraları."

"Önümüz yaz!"

"Gene de sen kalın bir şeyler almayı ihmal etme!" dedi Cemile Hanım. Sonra Erzurumlu bir uzak akrabasını anlatmaya başladı. Çayı, elden ele dolaştırdıkları bir kocaman şeker parçasını yalaya yalaya içtiklerini söyledi. Sonra çay demlemek için mutfağa koştu.

Ömer odaya giren kül rengindeki kediyi gördü, ayağa kalktı. "İstanbul'dan gidiyorum!" diye düşündü, ama içinde arabadayken uyanan hüzün uyanmadı. Uyku mahmurluğundan kurtulmuş, hırsını bulmuş, bir fatih olması gerektiğini kesinlikle anlamıştı. "Bu hayatta çok şey yapılabilir!" diye mırıldandı. Kedi onu gözünün ucuyla süzerek yaklaştı, bir koltuğun üzerine bir hamlede sıçradı, yastığı kokladı, kıvrılıp yattı. "İstanbul'un da ama, tadını çıkaramadan gidiyorum!" Odanın içinde aşağı yukarı yürüyordu. Bir şeyleri kırıp dökmek için sabırsızlanarak, "Hangi tat?" diye söylendi. "Londra'dayken İstanbul'u hiç de iyi düşünmezdim!" Pencereden dışarı, Boğaz'a bakıyordu. "Evet, İstanbul'u sevgiyle düşünmezdim, ama şimdi görüyorum ki, burada dostluklar var, bazı insanlar, yakınlar, tanıdık bir koku, gövdemi saran ılık bir hava var!" Bu doğruydu. Pencereden öteki duvara doğru yürüyordu. Bir kütüphane ve üst üste yığılmış kitaplar gördü. "Sözgelimi şu kız var! Ne okuyor acaba?" Kediyi gördü. "Ama burada kalırsam uyuşabilirim de. Para lazım bana!" Bu da doğruydu. Geri dönüp pencereye doğru yürüdü. "Para kazanmak için İstanbul'dan kaçıyorum, ama İstanbul'u fethedeceğim." Üsküdar'ın üstünde iki bulut kümesi vardı. "Belki de bu fatihlik denen şeyi abartıyorum, özeniyorum. Sakın, Avrupa'da öğrendim dediğim şeyler saçma şeyler olmasın?" Gene geri dönmüş duvara doğru yürüyordu. "Ama yok! Tutkularım var benim. Başkalarına benzemiyorum. Cesaretim var! Nerede kaldı şu kadın?" Ayak sesleri duyarak geri döndü. "Çayı getiriyor!" Kapıya döndü, dalgın dalgın baktı. "Aaa, Nazlı bu!"

"Kusura bakma, çıkamadım, komşu çocuğuna İngilizce öğretiyordum," dedi Nazlı.

Ömer yüzünün alıklaştığını fark ederek gülümsedi, "Tabii, tabii. Demek İngilizce öğretiyorsun?"

Nazlı, "Odanın içinde aşağı yukarı yürüyordun galiba!" dedi.

Ömer kızın boynunun uzunluğuna şaşarak, "İstanbul'dan ayrılıyorum üç gün sonra!" dedi.

"Yaa! Nereye gidiyorsun?"

"Kemah'a!"

Nazlı, kedinin yattığı koltuğa oturmuş, kediyi kucağına almıştı. "Doğuya gidiyorsun demek?"

Ömer birden, "Sana Montesquieu gibi doğudan mektuplar yazayım mı?" dedi. Şaşkınlaştı. "Yok, yok o İran'dan mektuplardır değil mi? Hayır, o da değil. Bir İranlının mektupları... Sen okumuş muydun?"

"Okumuştum!" dedi Nazlı. Yüzünden bir şey anlaşılmıyordu.

"Çok okuyorsun galiba!" dedi Ömer. Sonra bir şey hatırlamış gibi oldu, "Ben yaşamak gerektiğine inanıyorum!" diyerek ayağa kalktı. Çok aptal buluyordu kendini.

"Evet, ama sen bir erkeksin!" dedi Nazlı.

Bu sırada teyze içeri girdi. İki gencin konuşmasında hemen hayran olunacak bir şeyler bulmuştu galiba. Bir gölge gibi, varlığını duyurmamaya çalışarak, sessizce bir köşeye oturdu, ama Ömer onu fark etmişti. Sözlerinin onun tarafından dikkatle dinlendiğini anlıyordu.

"Doğru! Senin işinin ne kadar zor olduğunu biliyorum. Burada kadınlara dünya gerçekten cehennem. Sizleri evlerin içine mahkûm ediyorlar!" Bunları Cemile Hanım'a bakmadan söylemişti.

"O kadar da değil. Sonra insan bu sınırları zorlayabilir!" dedi Nazlı.

Ömer, "Aman, ne kadar akıllı!" diye düşündü. "Bir kişiliği var... Şu söz, 'Sınırları zorlayabilir..' Herkesin söyleyemeyeceği bir şey bu. Üstelik sevimli de." Kendini bayağı buldu.

"Sonra bizde inkılaplar yapılıyor!.." dedi Nazlı. "Bazı bakımlardan çok ileriyiz!"

"Evet!" dedi Ömer.

"Sen ama, galiba inkılapları küçümsüyorsun!"

"Yok, yok! Sakın şey sanma. Ben kendi hırslarımı..."

"Aaa, ne biçim şeyler söylüyorsun misafire!" diyerek Cemile Hanım Nazlı'yı payladı.

Ömer birden, "Ben kendimi bir fatih olarak görüyorum!" dedi.

Gene Cemile Hanım cevap verdi: "Ama o İstanbul'u aldığında daha gençmiş. Ne yakışıklıdır değil mi? Sen de yakışıklısın maşallah!" Eliyle tahtaya vurdu.

Ömer konuşmanın daha da bayağılaşmasından korktu. "Evet, akıllı ve sevimli!" diye düşündü. Daha çok konuşmak istemiyor, çayını içip hemen kaçmak geliyordu içinden.

Cemile Hanım, "Şimdi kocaman gençler oldunuz, ciddi ciddi konuşuyorsunuz, ama ben sizin bu kadarlığınızı da biliyorum!" dedi, güldü. Nazlı'nın çocukluğuyla ilgili bir anısını anlattı. Sonra bir yenisine başlamıştı ki Nazlı öfkelendi:

"Aman, halacığım, siz de herkese bunları anlatırsınız."

"Ömer herkes değil ki. Peki, peki, ben çay getireyim size!"

Kadın çıktıktan sonra Ömer, "Çok üzerine varıyor galiba!" dedi.

"Evet!" dedi Nazlı. Eliyle sinirli bir hareket yaptı. "Bu kadarı da olmaz artık!" Hareketin etkisiyle kucakta uyuklayan kedi başını kaldırmıştı.

"İşte, görüyorsun ya, inkılap bir milletvekili evine bile girememiş!" dedi Ömer.

"Hayır! Babam Ankara'da oturur!" dedi Nazlı.

Sonra bir sessizlik başladı.

Az sonra Cemile Hanım çın çın neşeli, elinde çay tepsisi, içeri girdi. Reçelli ekmekler yaptığını söyledi, kendi gençliğinden neşeyle söz etti, sonra ekmeklerden yemediği için Nazlı'ya çıkıştı ve Ömer'e döndü. "Hiçbir şey yemiyor bu. Ne olacak bilmiyorum. Çok sıska değil mi?"

"Yok, canım!" dedi Ömer. "Nasıl olmalıysa öyle!" Gene yanlış bir şey söylediğini düşündü.

"Sen de ye bunlardan! Sana da yaptım!" dedi Cemile Teyze.

Ömer bir şey yapmış olmak için ekmeklerden bir tane aldı, köşesinden ısırdı. Patavatsız bir yabancı, neredeyse bir budala gibi hissediyordu burada. "Bu evde elimi kolumu bağlayan bir şeyler var!" diye düşündü. "Zaten bütün İstanbul'da öyle bir hava var! Sanki ne diye burada oturuyorum ki. Kalkayım!" Ama kalkmadı. Hiç de alışık olmadığı bu beceriksizliğini daha çok ortaya dökmek istiyormuş gibi oturdu. Bir şey bekliyordu sanki, ama bunun ne olduğunu bilmiyor, öğrenmek için de oturuyordu. Bir ara, "Üç günüm kaldı İstanbul'da. Hâlâ bu evde pinekliyorum!" diye düşündü. "Oysa Beyoğlu'na çıkabilir, eğlenebilir, biraz olsun neşelenebilirim." Ama Beyoğlu eğlencelerinde bulamayacağı bir şeyi burada bulduğunu hissederek oturdu. Konudan konuya atlayarak konuşan Cemile Hanım'ı dinledi. Sonra birden, "Bir fatih olacaktım ben!" diye mırıldandı ve ayağa kalktı.

"Artık ben gideyim!"

"Gidiyorsun. Gidiyorsun ha!" dedi Cemile Hanım. "Taa Kemah'a. Ne zaman döneceksin?"

"Kim bilir ne zaman?" dedi Ömer ve gene kimsesiz, bekâr bir erkek havasına büründüğünü, anlayış beklediğini fark ederek utandı. Bu evde utanıp duruyordu.

"Teyzene, eniştene selam söyle."

Kapının önüne gelmişlerdi bile. Ömer, Nazlı'ya bakıyor, yüzünü okumaya çalışıyor, ama istediğini bulamıyor ya da bulamadığını sanıyordu. Son anda bir şakayı akıl etti, "Sana İran'dan mektuplar yazayım mı?" dedi.

"Yaz, yaz!" dedi Nazlı. Yüzünde aranan şey bir an belirir gibi oldu.

"İran'a da mı gidiyorsun?" dedi Cemile Hanım.

"Yok, şaka ediyorum!" dedi Ömer. "Zaten kitabın adı da o değildi." Açık havaya çıkmış gibi rahatlamıştı.

Teyze onu avutmak isteyen bir sesle, "Taa nerelere gidiyorsun," dedi. "Yolun açık olsun! Allah yardımcın olsun!"

"Yazarım size, haber veririm!" dedi Ömer. Merdivenleri iniyor, kendini sağlıklı ve akıllı buluyordu.

8
Beyoğlu'nda Kadınlar

Nigân Hanım merdivenleri çıkarken terledi. Yüreğinin atışlarını, burnunun arkasındaki zonklamayı fark ederek söylendi: "Ekim değil, sanki yaz!" Oysa yaz biteli, Heybeliada'daki yeni evden Nişantaşı'na taşınalı bir ay olmuştu. Şimdi, ekimin başında, dışarıda, Beyoğlu'nda kızgın bir gökyüzü vardı.

Nigân Hanım Perihan'a bakarak, "Burasıydı değil mi?" dedi.

Perihan başını salladı, zile dokundu. Ayşe'nin yeni piyano hocasının evi burasıydı. Bütün kış haftada iki kere buraya geleceklerdi. Bütün kış, haftada iki kere, Tünel'den az önceki bu hana gelip, dört kat merdiven çıkıp, küf ve toz kokan şu sahan-

lıkta dikilip kapının açılmasını beklemek Nigân Hanım'a hiç de sıkıcı gelmiyordu, ama gene de kızı annesinin yaptıklarının değerini bilsin istiyordu.

Kapıyı, geçen gelişlerinde de gördükleri gündelikçi kadın açtı. Duvarlarında temiz sakallı kibar mösyölerin resimleri asılı bir odaya geçip oturdular. İçeriden piyano sesi geliyordu. Nigân Hanım saatine baktı. Dörde beş vardı. Perihan karşısında oturmuş, bir dergiyi karıştırıyordu. Sonra sıkılıp pencereden dışarıya bakmaya başladı. Nigân Hanım bir doktor muayenehanesinde bekliyormuş gibi bir duyguya kapıldı. İçeriden gelen müziğin hiç de az sonra bitecekmiş gibi bir havası yoktu. "Şu kıza piyanoyu öğretmek için ne kadar zahmete giriyoruz!" diye düşündü. Bu zamanda artık kimsenin, hele gençlerin hiçbir şeyin değerini bilmediklerini aklından geçirdi.

1936 Ekim'inde, kırk sekiz yaşındaydı. Gıcırdayan sandalyede oturuyor, gelinini süzüyordu. "Çocuk daha bu kız!" Perihan alnını cama dayamış dışarı bakıyordu. "Ben onun yaşındayken..." diye düşündü Nigân Hanım ve hesapladı. "Perihan yirmi iki yaşında. Yani, yeni takvimle 1910'da, ben onun yaşındayken ikinci çocuğumu doğurmuştum!" Gururlanarak gözlerini kırpıştırdı. Bazan kendini çok çilekeş buluyor, bazan da hakkının yendiğini düşünüyordu. Şimdi de üçüncü çocuğu için, şu huysuz kız için çile çekiyor, sıkıntıyla bekliyordu. Kendini avutmak için, "Ayşe'yi aldıktan sonra Lebon'a gideceğiz!" diye düşündü. Leylâ Hanım'la orada dördü çeyrek geçe buluşmak üzere sözleşmişlerdi.

Piyano sustu. Bir keman bir an gıcırdadı galiba; kısa bir sessizlik oldu. Sonra Macar hocanın bozuk Türkçesi ve ayak sesleri duyuldu. Açılan kapıdan önce elinde bir keman kutusu taşıyan, yakışıklı ve solgun yüzlü bir delikanlı çıktı. Nigân Hanım bunun kim olduğunu düşünürken Ayşe'yi gördü. Arkasında da Mösyö Balatzs düşünceli bir tavırla gülümsüyordu. Duvarlardaki resimlerde görülen bakımlı sakal onda da vardı. Nigân Hanım'la Perihan'ı görünce canlandı. Ellerini sıkarak bir şeyler mırıldandı. Kısa boylu, tombul bir adamdı. İnsana bir piyano hocasını hatırlatmıyordu, ama ince sözler söylemesini de biliyordu. Kapıdan çıkarlarken, Nigân Hanım, "Kibar adam!" diye düşündü. "Ne

de olsa bir Avrupalı!" Merdivenleri iniyordu. İçinden tuhaf düşünceler geçti. "Ama yazık!" Bir piyano hocasıydı.

Gene Beyoğlu'na çıktılar. Ama bu sefer yukarıda kızgın bir gök değil, sabırsız, aceleci bulutlar vardı. Sıcak ve ölü bir rüzgâr, sanki bir fırının ağzından çıkıyormuş gibi yüzleri yakıyordu. Nigân Hanım, "Fırtına geliyor!" diye düşündü. Ayşe Taksim tarafına dönünce seslendi:

"Oraya değil. Şeker alacağız."

"Eve gitmiyor muyuz?"

Nigân Hanım öfkelenir gibi oldu. Çocukluğa karşı hoşgörülüydü, ama şımarıklığa karşı hayır!

Sert bir sesle, "Önce Lebon'a gideceğiz," dedi. "Leylâ Teyzen'e söz verdik. Sonra eve..."

Ayşe surat astı. Perihan ona bir şeyler anlatmaya koyuldu. Nigân Hanım gene aynı duyguya kapılır gibi oldu: Çocuklar hiçbir şeyin değerini bilmiyorlardı. Vitrinlere bakmaya başladı.

Vitrinlerde de fazla bir şey yoktu. Adadan döndükten sonra yatak odası için perdelik kumaş aramış, iyi bir şey bulamamıştı. Bugün de Perihan ile o kadar dükkâna girip çıktıktan sonra ancak şu mavi çiçekli Amerikan bezini bulabilmişlerdi. Hiçbir şey yoktu dükkânlarda. Zaten Türkiye'de hiçbir zaman hiçbir şey yoktu. İşte mesela şu ünlü Hristodiadis'in mağazası. Bu vitrinlerde bir bakışta göz alan ne var? Orasından burasından iplerle çekiştirilerek gerilmiş kötü basmalar, rengi kısa zamanda solacak yerli mallar, donuk suratlı bir mankene giydirilmiş hazır elbiseler. Hiçbir şey yoktu. Nigân Hanım öfkelendiğini hissediyordu. Vitrinden uzaklaştı.

Çevresine bakındı. Ayşe ile Perihan'ı göremiyordu. "Yok oldular!" diye düşündü. Olduğu yerde durdu. Tünel'e doğru giden kaldırımda aradığı şeyi bulamadı. Gidip gelen lekeler başka insanlardı; karşı kaldırıma da baktı: Orası da öyle. Sonra durduğu kaldırımda, ta ötede bir yerde Ayşe'nin örgülü saçlarını gördü. Perihan ona yaslanmıştı. Aralarında konuşuyorlardı, Nigân Hanım'ı unutmuşlardı. Nigân Hanım haksızlığa uğramış gibi oldu. Böyle bir duyguya kapılmaması gerektiğini düşünüyor, ama onlara bakarak yürüdükçe içinde bundan başka bir duygu uyanmıyordu. Sonra yokluğunu fark ettiler: Durup arkalarına

baktılar, birkaç saniye arandılar, Nigân Hanım'ı gördüler ve beklemeye başladılar.

Nigân Hanım yanlarına gelince sordu: "Neler konuşuyordunuz bakalım?" Sesine suçlayıcı, sert bir şeyler katmıştı.

Perihan, "Hiç!" dedi.

Nigân Hanım kaşlarını çatarak baktı. Ayşe'nin suçlu, sinirli bir hali vardı. Nigân Hanım üsteledi.

"Öyle dalıp gittiniz! Ne konuşuyordunuz?"

Ayşe kararlı bir tavır takındı. "Beni niye almaya geliyorsunuz? Ben tek başıma da eve dönebilirim. Okuldan buraya nasıl olsa tek başıma geliyorum!"

Demek buydu! Demek annesinin gelip kendisini almasından hoşlanmıyordu! Nigân Hanım öfkenin her yerine yayıldığını hissetti: Dudaklarının ucunun titrer gibi olduğunu fark etti. Demek, buydu! Kaldırımdan insanlar geçiyordu. Bağırıp çağırmak, şu anlayışsız, saygısız kıza unutamayacağı bir şeyler yapmak geliyordu içinden. Yukarıda bulutlu, sarı bir gök vardı, güvercinler bir pencerenin önünde uçuşup duruyordu. Pastanenin önündeydiler. Bir rüzgâr koptu. Nigân Hanım sert hareketlerle içeri girdi. Kızıyla gelini arkasından geldiler.

Küçük bir masaya oturdular. Daha Leylâ gelmemişti. Garson kızdan çay ve pasta istediler. Sonra uzun bir sessizlik oldu. Nigân Hanım pastanenin zevkini çıkaramayacağını anladı. "Demek, gelip onu almamızdan hoşlanmıyor!" diye düşünüyordu.

"Neden istemiyorsun gelip seni almamı?"

Ayşe susuyor, suçlu suçlu önüne bakıyordu. Suçunun da farkındaydı demek.

"Neden istemiyorsun? Neden?" Bu kızın cevap verebilmesi için sorunun beş altı kere sorulması, kafasına kakılması gerekiyordu.

"Neden istemiyorsun, neden, söylesene? Annenle sokakta yürümekten utanıyor musun? Söylesene neden?"

Ayşe mızmız bir sesle mırıldandı: "Utanmıyorum!"

"Öyleyse neden? Neden gelip seni almayacakmışım? O piyano hocasını bulmak için az mı uğraştım? Her şey senin için yapılıyor. Söylesene bakalım, neden istemiyorsun? Söylesene, neden?"

Ayşe ağlamaya başladı.

Nigân Hanım, "Ah, bir bu eksikti!" diye düşündü. "Üstelik herkesin ortasında!" Çevresine baktı. Camın önündeki masaların birinde şık giyimli bir bey gazete okuyordu. Soldaki bir masada iki kadın gülüşerek çay içiyordu. Nigân Hanım tedirgin olarak onları inceledi: Fark etmemişlerdi. "Çok mu azarladım?" diye düşündü. Sonra bıkkınlık geçti içinden. "Evlendirmeli bu kızı," diye söylendi. "En kısa zamanda mutlaka evlendirmeli. Evlenmezse sinirli, mızmız bir sulugöz olup çıkacak. Şu haline bak! Sözümona on altı yaşında... Evlendirmeli!"

Ayşe'nin başı göğsüne yaklaşmış, omuzlarının arasına girmişti.

"Hadi sil gözünün yaşını. Bak, çay geliyor!"

Çayla birlikte pastalar da geldi. Ama tatsızlık masaya sinmişti. Güzel fincanlara bakarak insan oyalanamazdı. Hiçbir şey konuşmadan pastalarını yemeye başladılar. Nigân Hanım, "Leylâ'yı beklemeden atıştırmaya başladık!" diye düşündü, ama buna pek aldırış etmedi. Ayşe'yi düşünüyordu. "Peki, kiminle evlendirmeli bu kızı?" Cevdet Bey'e bu konuyu açmaya karar verdi. Sonra caydı. Cevdet Bey'in tek zayıflığı bu şımarık kızdı: Evlilik sözü açılınca mutlaka yüzünü buruşturacak, hüzünlenecek, daha vaktin gelmediğini söyleyecekti. Ayşe mendilini çıkarmadan, çıplak elleriyle gözlerini ovuşturuyordu. Perihan üzgün gözüküyordu. "Kime verebiliriz bu kızı? Kime verebiliriz?" Arkadaşlarının, tanıdıkların yetişkin çocukları, iyi okumuş delikanlılar geliyordu aklına... "Refik'in arkadaşı Ömer nasıl? Ya da Rezan'ın büyük oğlu..." Önündeki çikolatalı pastayı küçük küçük kesiyor, çayını yudumluyor, şarkı söyler gibi mırıldanıyordu: "Kime verebiliriz? Kime? Nusret Beylerin küçüğüne... Sabiha'nın oğlu Paris'te ne okuyordu?" Öfkesini unutuyordu galiba, pastadan da aklından geçenlerden de keyif alıyordu. Süklüm püklüm oturan Ayşe'ye bakarken damat adaylarını tek tek tartıyor, hafif, hoş bir oyun oynuyordu.

Pastanenin kapısı açıldı. Leylâ Hanım hızlı, sağlıklı hareketlerle içeri girdi. Nigân Hanım, "Aa, tabii Leylâ'nınkine!" diye düşündü. "Remzi'ye..." Ta kurban bayramında gördüğü çocuğu hatırlamaya çalıştı. Sonra Leylâ gülümseyerek yaklaştı.

Nigân Hanım, "Öpüşeceğiz!" diye düşündü. Başını ileri doğru uzattı. Leylâ'nın yanakları sıcaktı, yumuşak bir kokusu vardı. Perihan'ı ve Ayşe'yi öperken onu seyretti. Tamam, Remzi'ydi en uygunu, Leylâ masaya yerleşti. Her zamanki gibi neşeli, coşkuluydu. Çayını ve pastasını söyleyip hemen anlatmaya başladı.

Leylâ Hanım'ın anlatacak çok şeyi vardı. Yazlıktan, Suadiye'den Şişli'ye yeni taşınmışlardı. Yazın da görüşemedikleri için çok şey birikmişti. Önce yaz sonuna doğru yapılan iki düğünü anlattı. Nigân Hanım bu düğünlere gidemediği için hayıflanıyordu. Hikâyeleri dinleyince fazla bir şey kaçırmadığını anlayarak sevindi. Sonra eylül başında gelen İngiliz kralı hatırlandı: Leylâ Moda'da Gazi'yle birlikte yelken yarışlarını seyreden kralın açık renk bir spor elbise giydiğini söyledi. Kralın yanında gezdirdiği bir başka kadın vardı; karısı değildi, bu konuda dedikodu yapılıyordu. Dedikoduları anlattı. Nigân Hanım da görmüştü kralı, onun da anlatacak bir şeyleri vardı: İlk gün Gazi'yle birlikte Dolmabahçe'den Beyoğlu'na çıkarlarken Nişantaşı'ndan, evin önünden geçmişlerdi. Kralın üzerinde koyu gri, beyaz çizgili bir kostümle açık gri bir gömlek ve siyah kravat vardı. Bahçeye çıkıp beklemişler, geçerlerken de alkışlamışlardı. Leylâ Hanım kralın gazetelerdeki fotoğraflarında göründüğünden daha yakışıklı olduğunu, ama Gazi'nin ondan da yakışıklı olduğunu söyledi. Sonra birer çay daha içmeye karar verdiler. Leylâ Beyoğlu'nda yaptığı alışverişten söz etti: O da iyi bir şey bulamamıştı. Nigân Hanım gösterişli bir hareketle iç çekti, bir süre, Türkiye'de hiçbir şey olmadığından söz ettiler. Sonra Leylâ, kışın sonunda Avrupa'ya gitmek istediklerini söyledi. Nigân Hanım hüzünlendi: Cevdet Bey yıllardır Avrupa'dan mal getirip satmasına rağmen, seyahate çıkmaktan hoşlanmazdı. Yıllar önceki o Berlin gezisinden başka hiçbir yere gitmemişlerdi. Garson kız yeni çayları getirdi. Nigân Hanım göz ucuyla Ayşe'ye baktı: Pastasını yememişti, önündeki fincan doluydu. Kendisini tutamadı:

"Çayın soğuyacak!" dedi. "Hadi, içsene!"

Sonra, "Leylâ'nın sözünü kestim!" diye düşündü. Leylâ da dönmüş Ayşe'ye gülümsüyordu. Nigân Hanım, "Evlendirmeli

bu kızı!" diye düşündü. Ayşe'yi cezalandırmak istediğini fark etti. Mutsuz bir tavır takınarak gözleriyle Ayşe'yi işaret etti:

"Az önce bana ne söyledi, biliyor musun? Piyano dersinden sonra gelip bizim onu almamızı istemiyormuş!"

Leylâ, "Ah, söylememiştir, söylememiştir!" diyerek güldü.

Nigân Hanım'ın canı sıkılır gibi oldu. Kimse kimseyi ciddiye alınıyordu. Kelimelerin hiçbir değeri yoktu.

Bir şeyler yapmak istediğini fark etti.

"Söyledi, söyledi," dedi. "Perihan da tanık."

Daha sözler ağzından çıkarken çok saf buldu kendini. "Kızımı bile istediğim gibi azarlayamıyorum!" diye düşündü. Ama düşüncesizlik ettiğini de fark ediyordu. "Ayşe'yi Remzi'ye vermeli!" Yok, bu da uymuyordu şimdi. Pastanede can sıkıcı, loş bir ışık vardı. Bir süre bunu düşünerek oyalanmaya çalıştı. Sonra pastaneden meyve şekerlemesi almaya karar verdi. Hangi şekerlemelerden almalıydı? Rahmetli annesiyle Teşvikiye'deki konakta bütün kış armut şekerlemesi yerlerdi. Bunu hatırlamak hoşuna gitti, avunur gibi oldu. Bir şimşek çaktı, mavi bir ışık her yeri doldurdu. Yağmur pastanenin camlarına vurmaya başladı. Nigân Hanım, "Artık taksiyle döneriz!" diye düşündü. Gözlerini kırpıştırdığını fark etti.

9
Bir Günün Sonu

Tramvay Harbiye'deyken, Refik, "Şimdi inmeyeyim! Nişantaşı'na Osmanbey'den yürürüm!" diye düşündü. Eminönü'nde tramvaya bindiğinde yağmur serpiştiriyordu. Karaköy'deyken iyice hızlanmış, Şişhane'de hâlâ dinmeyen bir sağanak başlamıştı. Arada bir şimşek çakıyor, yolcular pencerelerden dışarı bakarak gürültüyü bekliyor, tramvay da rayların içinde hafif hafif sallanıp kayarak ilerliyordu. Sanki fırtınalı bir havada gemi yolculuğuydu. Refik Osmanbey'e yaklaşırken yağmurun dinmeyeceğini anladı. "Koşacak mıyım?" diye düşündü.

Tramvaydan indi, hızlı hızlı yürümeye, sonra koşmaya başladı. "Ayıp olmasın diye yazıhaneye gidiyorum. Erken çıktığım yazıhaneden dönerken sağanağa tutuluyorum ve koşuyorum!" diye düşündü. Bir yandan koşuyor, bir yandan öfkeleniyordu. Her şey bundandı işte: Günlük hayatla yetiniyordu. Olmadık bir şey, beklenmedik bir tatsızlık hayatını bozsun istemiyor, yağmurdan sakınıyordu. Kaldırımların orasında burasında gölcüklere basmaktan çekiniyor, pantolonuna bulaşmasın diye çamurlara dikkat ediyor, pencerelerde ve saçak altlarında birikmiş insanların bakışı altında koşuyordu.

Birden bir şey hatırlayıvermiş gibi durdu. Yavaş yavaş yürümeye başladı. Yağmur daha da hızlandı. Sonra, "Ama bu saçma!" diye söylendi. Bir saçağın altına girmeye karar verdi. Yakınlarda da sığınılacak bir saçak yoktu. Alçak bahçe duvarları uzanıp gidiyordu. Yağmurun uğultusunu dinleyerek bomboş caddeye baktı.

Kaldırıma bir taksi yanaştı. Refik, "Bari bir taksi bulabilseydim!" diye düşündü. Sonra tanıdık bir ses duyar gibi oldu. Dönüp baktı, şaşkınlaştı: Perihan taksinin penceresinden uzanmış sesleniyordu. Koşup arabaya girdi.

Perihan, "Ne kadar ıslanmışsın," dedi.

Annesi de söze karışıp anlatmaya başladı: Beyoğlu'na Ayşe'yi almaya gitmişler, Lebon'da Leylâ ile buluşmuşlar, yağmur bastırınca taksiye binmişler, Şişli'ye Leylâ'yı bırakmışlar, Refik'i görünce çok şaşırmışlar... Konuşuyor, şakalaşıyor, arada bir Refik'in ne kadar ıslanmış olduğunu söylüyor, gülümsüyorlardı. Mutlu bir aileydi bu: Refik mutluluğun kuru, yumuşak bir yorgan gibi her yerini sardığını fark ediyor, neşeleniyordu. O da şakalar yapmaya başladı!

Eve gelip Perihan'la yukarıya odalarına çıktıklarında çocukluk yapmak istediğini de fark etti. Perihan havluyla başını kurularken şımarık bir çocuk gibi sesler çıkardı, biraz şikâyet etti, ahlayıp ofladı. Çamaşırlarını değiştirirken şakalar yaptı. Perihan'ın keyifle güldüğünü görünce coştu: Yatağın üzerindeki örtüyü çekip sarınarak Anibal'ın sıkıştırdığı Roma'nın telaşlı senatörlerini oynadı. Bunları yaparken komodinin önünde oturan Perihan'a baktı, onun güldüğünü aklından geçirdi. "Şaka

yapıyorum, gülüyoruz. Az önce yağmur altında ağırbaşlılıkla koşuyordum!" diye düşündü. Gene neşeli olduğunun bilincindeydi. Kapı vurulup Emine Hanım çay getirince, "Bitti!" diye mırıldandı. "Şimdi coşku dinecek. Çay içeceğim. Sakin ağırbaşlılık ve aklın üstünlüğü başlayacak!"

Perihan ile karşılıklı oturdular. Refik pencerenin yanındaki koltuktaydı. Perihan komodine dirseklerini dayamış, arada bir aynaya bakıyordu. Refik uysal bir kedi gibi hissediyordu. Zaman hatırlanmış, kısa süren o coşku unutulmuş gibiydi. "Vatandaş olduğumu hatırladım!" diye düşündü. "Babasının kurduğu işte çalışan, yazıhanede oturmaktan pek hoşlanmayan, oradan herkesten erken çıkıp evine kaçan bir vatandaş. Şimdi karısıyla birlikte *art nouveau* yatak odası takımının içinde oturuyor!" Yumuşak kıvrımları, yuvarlak çizgileriyle gemi lombozlarını, güverteleri hatırlatan dolaba, büyük yatağa bakıyordu. "Vatandaşım... Hali vakti yerinde, sağlıklı biriyim. Şikâyetçi de olacağım yok: Ciddi ciddi yaşayacağım!" Yakınlara bir yere yıldırım düştü. Birlikte pencereden dışarı baktılar: Arka bahçenin yüksek kestane ağaçları rüzgârla birlikte titriyordu.

"Ne yaptın bugün?" diye Perihan sordu.

Refik, "Her akşam alay ediyormuş gibi bunu sorar!" diye düşündü. Ama Perihan'a kolay öfke duyamayacağını biliyordu.

"Hiç! Her zamanki gibi."

Bir sessizlik başladı. Refik, "Her zamanki gibi!" diye düşündü. "Sabah babam ve abimle birlikte evden çıktım. Yazıhanede gazeteleri okudum. Öğleye kadar birkaç kâğıdı gözden geçirdim. Almanya'ya bir sipariş mektubu yazdım. Sonra hep birlikte Sirkeci'ye lokantaya gittik. Yemekten sonra abimle biraz iş konuştuk. Muhasebeci Sadık'la kahve içerek bazı defterlere baktık. Sonra çıktım, yürüyerek köprüyü geçtim. Tramvaya bindim. Yağmura yakalandım."

Perihan'a bakıyor, yüzünden bir şey çıkarmaya çalışıyordu: Kim olduğunu karısının yüzünden okuyacaktı sanki! Perihan sert bir hareketle alnına düşen saçları arkaya itince kendine geliverdi.

"Peki, sen ne yaptın?"

Perihan, "Ben mi?" dedi. Şaşkın gözüküyordu. Refik bunu pek sık sormazdı.

"Hadi, anlatsana!"

"Sabah yürüyüşe çıktık. Sabah hava ne güzeldi! Hava aldık! Taa Topağacı'nın oradaki kahveye kadar yürüdük!"

Kocasının yüzüne bakarak sustu. Refik, Perihan'ın anlatmak istediğini fark etti. Kendisi de dinlemekten hoşlanacaktı.

"Ayrıntılarıyla uzun uzun anlatsana!"

Perihan, "Sen gittikten sonra arka bahçede oturduk!" dedi. "Annen ve Nermin'le kahvaltıya devam ettik. Şundan bundan konuştuk."

"Ne konuştunuz?"

"Aaa, her zamanki şeyler. Önce bahçeden söz ettik. Kestane ağaçları çok büyümüş. Annen buraya ilk geldiğinde onların ne kadar olduğunu anlattı. Otuz yıl önce. Sahi, bir kestane ağacı kaç yıl yaşar? İşte böyle şeylerden konuştuk. Bahçenin bakımsızlığından filan... Bu bahçıvan Aziz de hiç uğramıyor. Annen Aziz'i çekiştirdi, onun bahçeyi adam edemeyeceğini, bahçeden çok, açtığı manav dükkânıyla meşgul olduğunu, bir başkasını bulmamız gerektiğini söyledi, ama sonunda gene onun en iyisi olduğuna karar verdik. Bu çay içilirken annen örgü ördü. Nermin gazeteleri okudu. Ben annenin örgüsüne yardım ettim, ilmikleri saydım, üzerimde denedim filan... Saat on birde Topağacı'na yürüyüşe çıkmaya karar verdik. İçeri girdik. Ben odaya çıkıp etrafı biraz topladım. Yatakları yaptım. Canım sıkıldı. Pencereden dışarı, bahçeye baktım, Nermin bir arkadaşına telefon etti. Ben de birisine ederim diye düşündüm, ama kimseyi canım çekmedi. Daha anlatayım mı?"

"Anlat, anlat!"

"Nermin telefonda konuşurken aşağıya indim. Sedef odasına geçip oturdum. Biraz Ayşe'nin piyanosunu tıngırdattım. Biliyor musun, piyanoyu bıraktığıma çok pişmanım. Neyse, işte sonra biraz daha oyalandım. Ön bahçeye çıkıp gezindim. On birde kapı önünde buluştuk. Annenin evden çıkışı da bir âlem oluyor. Holde büyük aynanın önünde takılıp kalıyor. Nermin de çok sıcak giyindiğini söyledi. Annen aldırış etmedi. Zaten hep sıcak giyinir. Yola koyulduk. Annen gene eski Nişantaşı'nı

anlattı. Şurada kim otururmuş, bu bahçenin eski sahibi kimmiş... bunun gibi şeyler. Ama eğlenceli. Nermin de anlattı bazı şeyler. Çocukluğunda caminin avlusunda, aşağıdaki bir bahçede oynarlarmış. Karakolun karşısından aşağıya indik. İşte böyle şeylerden konuşarak yürüdük. Kahvede her zaman oturduğumuz yere, mandıra tarafındaki küçük masaya oturduk. Onlar çay içtiler. Ben gazoz istedim. Leblebi aldık. Kahvede fazla bir şey konuşulmadı. Daha çok sustum. Aşağıya, derenin oraya baktık. Dönüşte annen, İbrahim Paşa'nın nasıl delirdiğini anlattı. Konağın önünden geçiyorduk. Bilmiyordum... Çok gülünç şeyler olmuş. Paşanın torunlarından biri de Amerika'ya gidip Hıristiyan olmuş. Sonra, uşağıyla yürüyen ihtiyar bir adam gördük. Seyfi Paşa'ymış. Annen elini öptü. Biraz konuştular. Teşvikiye'de, caminin aşağısında bir inşaata başlamışlar. Annen merak etti, gidip baktık. Öğle yemeğinde köfte, patlıcan silkme yedik. Akşama da patlıcan var. Yemekten sonra Leylâ telefon etti... Annenle konuştular. Ama sen dinlemiyorsun..."

"Yok! Dinliyorum!"

"Zaten anlatılacak bir şey de kalmadı. Yemekten sonra biraz uyudum. Saat üçte Beyoğlu'na çıktık. Annenle dükkânlara baktık. Hiçbir şey bulamadık. Sonra Ayşe'yi aldık. Lebon'da Leylâ ile oturduk. İşte bu yağmur başladı..."

Başını önüne eğmiş, gözlerini, konuşurken açtığı bir çekmeceye dikmişti. Refik de ona bakmaktan çekindi. Koltuğuna yaslanıp yağmurda titreyen ağaçları seyretti. Bir şey düşünecek gibi değildi. Hafif bir tedirginlik duyuyor, kendini düşünmekten de korkuyordu.

Bir sessizlik başladı. Bir ara diner gibi olan yağmur yeniden hızlandı. Birlikte pencereden dışarı bakıyorlardı.

Refik, "Akşama bir sinemaya gidelim mi?" diye sordu.

Perihan utangaç bir tavır takındı: "Gidelim!"

Gene bir sessizlik oldu.

Refik, "Nereye gidelim?" diye sordu.

Perihan cevap vermedi, omuzlarını silkti.

Refik, "Galiba pek gitmek istemiyor!" diye düşündü. Sonra, "Gazeteler aşağıda mı?" diye sordu. "*İpek*'te bir şey vardı..." Perihan başını sallıyordu. Refik, "Bari, gidip gazetelere baka-

yım!" dedi, ama yerinden kıpırdamadı. Kendini uyuşuk buluyor, hareket etmek de pek içinden gelmiyordu. "Sinemaya gitsek de bir, gitmesek de bir!" diyecek bir ilgisizlik içindeydi. Perihan'ın anlattıklarından da fazla etkilenmemişti. Kendini düşünmekten çekiniyor, bu da çok korkunç gelmiyordu. İnsanı küçük can sıkıntılarından kurtaracak bir şey bu evin içinde kolaylıkla bulunuyordu. Kendini, Perihan'ı, evliliklerini, hadi hadi hayatını düşünecek kadar hüzünleneceği tutsa annesiyle şakalaşabilir, yeğenleriyle oyun oynayabilir, hiç olmazsa aşağı kata inip gevezeliğe katılabilirdi. Gazetelere bakmak için aşağıya indi, babasını gördü. Osman'a bir şey anlatıyordu. Onlara kulak verince, az sonra sıkıntıdan kurtulacağını anladı.

10
Doğudan Mektup

Cemile Hala kapıyı açıp da, okuldan gelen Nazlı'yı karşısında görünce kelimelerle anlatılamayacak bir mutluluk sesi çıkardı. Üniversiteden dönen yeğenini her akşam bu şıngırtıyla karşılıyordu. Sonra, artık alışkın olan Nazlı'nın seçebileceği başka sesler ve kelimeler de döküldü.

"Geldin mi? Geldin mi kızım? Üşüdün diye öyle korktum ki..."

Nazlı, "Üşümedim!" dedi. Paltosunu, ayakkabılarını çıkardı. Terliklerini almak için dolabı açtı.

"Sabah Taksim'e çıkayım, bir lahana alayım dedim, çok üşüdüm. Kar yağar artık."

"O kadar da soğuk değil, canım!" dedi Nazlı. Sonra, "Bir erkek gibiyim!" diye düşündü. "Onu avutuyor, yatıştırıyorum!"

"Sabah da, az daha o ince yağmurluğu giyecektin!"

Nazlı cevap vermedi. Elbiselerini değiştiriyor, okulda geçen yarım günü gözden geçiriyordu. Edebiyat Fakültesi Vezneciler'de, Zeynep Hanım Konağı'ndaydı. İki ders boş geçmiş, birinde sohbet edilmiş, birinde de çeviri yapılmıştı. Sonra

konaktan çıkmış, ağabey tavırları takınmaktan hoşlanan erkek öğrencilerle Beyazıt'taki havuza kadar yürümüş, tramvaya binmiş, tramvayda da sallana sallana düşünmüştü.

Temizlenip giyindikten sonra salona geçti. Peşinden Cemile Hala da geldi. Getirdiği çayı içerlerken hala günün olaylarını özetledi. Kedi ayakkabı dolabının içine girmiş, kimse de fark etmemiş, hayvancağız orada saatlerce hapis kalmıştı. Gazetelerin birinde babasından söz ediliyormuş. Ömer'den gene bir mektup varmış. Bu sonuncusunu söylerken Cemile Hanım'ın sesi ve yüzü renklendi.

Nazlı gazeteyi açarak okudu. "Manisa'da kültür faaliyetleri... Manisa Halkevi'nin çevresi bir kültür mıntıkası haline gelmiş bulunmaktadır. Geçen yıl tiyatroların oynandığı, baharda müsamerelerin verildiği, toplantıların yapıldığı sinema binasının yanında kütüphane açılmıştır. Kütüphaneyi Manisa Saylavı Muhtar Laçin açmıştır."

"Okudun mu?" dedi hala.

"Okudum!"

"Yaa! Görüyor musun?" Cemile Hanım hayret etmiş gibi başını sağa sola sallıyordu. Gazete haberi konusunda küçük bir sohbet açılsın istiyordu galiba. Belki de haber konusunda konuştukları gibi Ömer'in mektubundan da konuşulabileceğini düşünüyordu.

"*Manisa Postası* gelince artık resimleri de görürüz!" dedi Nazlı.

"O meydan da iyice şenlendi. Yazık, yıllar oluyor bir gidemedim!"

"İsterseniz gidersiniz halacığım," dedi Nazlı. Sonra sesinin perdesine dikkat ederek, "Mektup nerede?" diye sordu.

"Odana koyduydum. Dur, dur, getireyim..."

"Ben gider bakarım!" dedi Nazlı, ama kalkmadı. Mektubu okurken halasının kendisini seyretmesini istemiyordu. Gazeteleri karıştırarak çayını içti.

Cemile Hala kedinin yaramazlıklarından söz etmeye kalkıştı, ama bu kimseyi heyecanlandırmadı. Neşe kaçmıştı. Sanki bir tatsızlık olmuştu da neşeye dönmek için birisinin özür dilemesini bekliyorlardı. Nazlı, halasının da kendisi gibi mektubu düşündüğünü aklından geçirdi.

Ömer nisan başından beri, demek ki yedi aydır, Nazlı'ya sürekli mektup yazıyordu. Yazın sonlarına doğru bir kere sonbaharda İstanbul'a geleceğini yazmış, ama bütün kışı tünelde çalışmakla geçireceğini, hiç vakti olmadığı için gelemeyeceğini başka bir mektupla bildirmişti. İlk mektuplarında, daha çok, yaşadığı, çalıştığı yeri, insanları, gördüklerini alaycı bir dille anlatmıştı. Yazın ortasında Ankara'ya yazdığı mektuplardan birinde daha önceden de sözünü ettiği bir fatih olma konusundaki düşüncelerini açıklamıştı. Arada bir konukluğa gittiği, yakında bir şantiyede çalışan bir Alman mühendisten de söz ediyordu. Ayrıca, İstanbul'dan ayrılırken sözünü ettiği dükkânların ve arsaların satılmasında yardımcı olması için, Cemile Hanım'a ayrı bir mektup yazmıştı. Bakırköy'deki enişteşinin de yardımıyla bütün mülkü satılmış, Cemile Hala hayretini ve korkusunu gizlememiş, her şey hazır paraya dönüştürülmüştü.

Nazlı çayını içtikten sonra odasına gitti. Masanın üzerinden mektubu aldı. Yatağın kenarına oturdu. Mektup son zamanda aldıklarından hafifti. İçinde küçük bir tek kâğıt olmalıydı. Aklından geçenlerden endişelenerek ürperdi.

Ömer son mektuplarında daha çok kendinden söz ediyordu. Belki kış aylarında yalnızca tünellerde çalışıldığı, çevresindeki kalabalık kaybolduğu, yeni bir şeye rastlayamadığı için böyle yapıyordu, ama kendinden söz ediş biçiminde Nazlı'yı telaşlandıran bir şeyler vardı. Kendini yalnız bulduğunu, Alman mühendisle dostluğun doyurucu olmadığını yazıyordu. Sanki içini dökmek istiyor, ama böyle yaparsa çok çirkin ya da korkunç şeylerin ortaya çıkacağını bildiği için hazırlık yapıyordu. Nazlı bu hazırlıktan korktuğu için son mektuplarında ona dikkatli cevaplar vermişti. Ona içkiye başlamamasını da öğütlemişti. Bunu yazabildiği için sonraları hem kendiyle övünmüş, hem de biraz utanmıştı. Edebiyattan ve hayattan biraz olsun haberli olduğu için, taşra gecesinde Avrupa'dan dönmüş bir yalnız mühendisin içkiyle avunacağını kestirebiliyordu.

Mektubu bir kalemin kenarıyla açıp okudu:

30 Ekim 1936

Sevgili Nazlı,

Geçen mektubumun cevabını almadan hemen bunu yazıyorum. Şimdi okuyacaklarına herhalde çok şaşacaksın. Yazıp yazıp kâğıdı yırtmaktan bıktım. Artık nasıl olursa olsun bunu yollayacağım. Biraz da şarap içtim şimdi, keyifliyim. Odada gaz lambası yanıyor. Soba homurdanıyor. Yan odada birisi horulduyor! Neyse, sana yazacağım şuydu. Düşündüm, taşındım, seninle evlenmeye karar verdim. Nasıl? Bence iyi olur bu! Bana, benim büyük tasarılarımla çelişmez gibi geliyor! Cevabını bana yaz. Acele etme, ama ağırdan alma işi. Senin cevabını alana kadar artık sana yazmayacağım, bekleyeceğim. Bunun ne kadar sıkıcı ve kötü bir şey olduğunu düşünebilirsin! Ama gene işte kendimi sana acındırmaya çalışıyorum. Çok kötü, berbat bir mektup oldu. Ama ne yapayım, yollayacağım, çünkü yollamak için bin kere kendi kendime yemin ettim, yazıp yazıp atmanın saçma olduğunu kim bilir kaç kere tekrarladım. Her neyse! İçinden nasıl geliyorsa öyle yap, ama çabuk yaz lütfen. Halana saygılarımı söylemeyi de her zamanki gibi unutma, rica ederim.

Ömer

Mektubu bir kere daha okudu. İkinci okuyuşunda, mektubu yazarken Ömer'in nasıl olduğunu gözünün önünde canlandırmaya çalıştı. Sonra, "Şimdi ne yapacağım?" diye düşündü. Beklediği gibi korkuya kapılmamıştı. Gövdesini arkaya verdi, yastığa yaslandı. "Herhalde evleneceğim onunla!" diye mırıldandı. Bu düşünceden de korkmayınca, endişelendi. Neden hemen bu işin olacağını araştırmaya başladı.

"Hemen bu işin olacağını anladım, çünkü onu beğeniyordum!" diye düşündü. "Taa kurban bayramında bize geldiği gün onu beğendiğimi anlamıştım." Ama bunlar çok sıradan, çok kullanılmış düşüncelerdi, kendine yakıştıramadı. "Akıllı, hırslı, girgin, yakışıklı..." diye sayıp dökmeye başladı. Bunları teker teker düşündükçe heyecanlandı. Bütün bu niteliklere sahip biri kendini beğendiği için gururlandı. Sonra birden, "Babam ne der?" diye düşündü. Babası Ömer hakkında hiçbir

söz söylememişti. Yalnız bir kere Ankara'ya Ömer'in yazdığı bir mektubu aşağı kattan, kapının altından o yukarı çıkarmış, zarfı kızına uzatırken yüzüne bir gölge düşmüştü. "Ya annem sağ olsaydı ne derdi?" Annesinin kendisine gülümseyeceğini, iyi düşünmesini öğütleyeceğini aklından geçirdi. Annesi, görücü usulüyle evlenmek zorunda kalmadığı için onun talihli olduğunu da söylerdi. Babası da böyle durumlarda fırsatı kaçırmaz, inkılapçıları över, sonra Manisa Valiliği sırasında yaptıklarını anlatırdı. "Neler düşünüyorum?" diye söylendi. Bacaklarını karnına doğru çekerek bir tesbihböceği gibi yatakta büzüldü. "Aşk" diye mırıldandı. Bu utanç verici kelimeydi, aile içinde söylenmezdi, birisi, bir yabancı söyleyiverirse işitilmemiş gibi yapılırdı. Ailede herkes birbirini çok severdi, ama kelimenin çirkin ve hışırtıyı hatırlatan sesinden herkes çekinirdi. Bu ses Nazlı'nın aklına odalarda tek başına okunan romanları, bazı filmlerin çabuk bitmesini istediği öpüşme sahnelerini ve herkesin küçümsediği bazı kadınları getiriyordu. Birden bütün bu utanç verici şeyleri unutarak kelimeyi tekrarladı ve şaşırdı. Sonra gözünün önünde düğün canlandı. *Manisa Postası*'nın bu düğüne çok yer vereceğini düşündü. "Ömer'den nasıl söz ederler?" diye mırıldandı. "Avrupa'da okumuş genç bir inşaat mühendisi..." Bu düşündüklerinden utandı. Okuldaki arkadaşlarının ne diyeceğini düşündü... "Hoş bir çocukmuş, yakışıklı bir mühendis," derlerdi. Onların hepsinin boş kafalı olduğuna bir kere daha karar verdi. "Okula da gitmem artık!" diye düşündü. "Bütün o boş geçen derslerden, oradaki o bayağı havadan hoşlanmıyorum. Peki, ben neden hoşlanıyorum?" diye mırıldandı. "Herkes mutlu olsun, herkes iyi olsun, gülsün, akıllı olsun! O öyle. Onun bana böyle bir hayat yaşatacağına inanıyorum. Bari hemen yazayım da içkiye alışmasın!" Yataktan kalktı. Dolabı açıp aynaya bakmak geldi içinden. Bunu neden istediğini anlayamadan dolabı açtı, kendini sağlıklı ve neşeli buldu. "Ne kadar kolay!" diye düşündü.

11
Beşiktaş'ta Tatil

Muhittin, "Ömer'in evlenmesi de matrak olacak ha!" dedi.

Refik boş boş baktı. "Niye?"

Muhittin, "Doğru, bunu ona anlatamam!" diye düşündü. "Bilerek, isteyerek evlendi o. Gün geçtikçe hımbıllaşan mutlu bir kocaya bunu nasıl anlatabilirim?" Gözünün ucuyla yanında oturan Perihan'a baktı.

"Niye matrak olacak sahi?"

Beşiktaş'ta, iskelenin yanında bir kahvede çay içiyorlardı. 1937'nin ilk pazarıydı. Hava güneşli olduğu için kahveci dışarıya masa çıkarmıştı. Hemen yanlarındaki masada kabak kafalı bir adam gazete okuyordu. Kahvede orta halli birkaç aile daha vardı.

"Bilmem ki," dedi Muhittin. "Öyle aklıma geliverdi!"

"Yok, yok, sen bir şeyler söylemek istiyorsun."

Hem denize bakıyorlar hem de konuşuyorlardı. Denize bakıp gevezelik edilecek, gelip geçenler seyredilecek, çekirdek yenecek bir pazardı. Yukarıda pırıl pırıl bir gök ve güneş de vardı.

"Ne bileyim, bu evlilik denen şey bana tuhaf geliyor!"

Refik suratını astı. Sözün tatsız yerlere varmasından korkuyordu galiba. Perihan'ın yanında da böyle şeylerden söz etmekten hiç hoşlanmazdı. Perihan Üsküdar'dan gelen kayıklara, kayıklardan inen yolculara bakıyordu.

"Anlıyorum seni, ama her şeyi biraz büyütmüyor musun?" dedi Refik.

"Belki... Ama şu mühendislik okulundaki yılları düşününce..."

"Evet?"

"O zaman bana hiç evlenmeyecekmişiz gibi gelirdi."

"Sahi mi?"

Muhittin yolcularını boşaltan bir sandala bakarak, "Yok, yok, ona anlatamam bunu!" diye düşündü. "Üstelik o tam evlenecek, bir ailenin içinde kaybolacak biriydi. Bunu niye hiç düşünmemiştim?" Birden Refik'in canını biraz sıkmak istedi. Bunun kötü ve gereksiz bir şey olduğunu hissetti, kendini tutamadı.

"Zaten sen Ömer'le benim gibi değildin. Daha çok aile ve günlük hayat çekiyordu seni. Şimdi düşünüyorum da, bizimle arkadaşlığın sadece..." Birden utanarak sustu. Sonra aceleyle, "Boş ver, boş ver!" dedi.

"Sen de evlen, hayata karış, bitsin bu iş," dedi Refik.

"Ben bu işi kolay bitirmeyeceğim!"

"Şiir kitabın ne durumda?"

"Tamam, artık basılıyor."

"Gene oyalamasın seni o herif?"

"Yok, yok!"

Gene sustular. Dönüp denize, iskeleye baktılar. Sandallardan inen yolcular acele etmiyor, bacaklarını iki yana açıp küçük adımlar atarak tabanlarının altındaki toprağı hissediyorlardı. Pırıl pırıl kış güneşi de onları ağır ağır yıkıyordu. Kimsenin, hiçbir şeyin acelesi yoktu. Bütün doğa da, insanlar da tadını çıkararak yaşıyorlar, taşkınlık etmeden, kendilerine verilen şeyin değerini öyle fazla düşünmeden, hafif hafif zamanı akıtarak ölümü bekliyorlardı. Muhittin, "Ömer haklı, bir şeyler yapmak lazım!" diye düşündü. Ama sonra Ömer'in o hırslı halinde çirkin bir şeyler olduğuna karar verdi. Gene şüpheye düşünce, "Bilmiyorum, bilmiyorum!" diye mırıldandı. "Ben yalnızca iyi bir şair olmak istiyorum. Kusurum şimdi evde oturup çalışmak yerine burada tembellik etmektir." Pazar sabahı şiir yazmıştı. Gene kelimelerle öfkesi arasındaki uzaklığa sinirlenmiş, yazmış yazmış, çizmiş, artık çizmeden yırtmaya başlayınca annesinin endişeli bakışları arasında evden çıkmış, Refik'e telefon etmişti. "Biz de Perihan'la bir yürüyüşe çıkalım diyorduk!" demişti Refik. Muhittin bu "yürüyüşe çıkmak" gibi aile ve kurulu bir günlük düzen kokan sözlerden de hoşlanmıyordu. Beşiktaş'a yürüyerek gelmişler, Muhittin de onları iskelede beklemişti. "Sabırla oturup şiir yazmalıydım!" diye düşünerek gene kendine öfkelendi.

Perihan esnedi, son anda ağzını örttü. Refik ona dönüp gülümsedi. Sonra birlikte dönüp denize baktılar.

"Ee, yılbaşında ne yaptınız?" Muhittin bunu laf olsun diye sormuştu.

"Evde aile arasında eğlendik!" dedi Refik.

"Ne yaptınız bakalım?"

"Yemek yedik, tombala oynadık!" Refik Perihan'a baktı. "Perihan küçük bir ayna kazandı!" Gülüyordu. "Annem bu tombala için hediyeler almış. Yılbaşı eğlencesini çok seviyor. Babam da şakalar yaptı. Ayna yanında mı?"

"Sahi, çantamdaydı!" Perihan neşeyle çantasını açtı.

Muhittin, "Acaba çantasında ne var?" diye düşündü. "Tarak, cüzdan, belki anahtar, mendil..." Hem merak ediyor hem de içinden böyle şeylerle alay etmek geliyordu.

"Çok şirin bir şey, değil mi?" Perihan aynayı uzatmış gülümsüyordu.

Muhittin, "Ben onlar gibi saf olamam!" diye düşündü. "Ben günaha batmak istiyorum. Ne diye geldim buraya?" Aynayı aldı. Çerçevesi gümüştü. Orta yerinde bir ceylan resmi vardı. Öteki tarafını çevirdi, kendini gördü. "Çirkinim!" diye düşündü. "Ama iyi ki böyleyim! Yoksa çok kolay yetinirdim. Şair bile olamazdım!"

"Neler düşünüyorsun?" dedi Refik.

"Ha?"

"Daldın! Neler düşünüyorsun?"

"Kendimi düşünüyordum!"

Refik başını sallayarak gülümsedi. Bakışları, "Ah, sen şairsin!" diyordu. "Sen ilginç şeyler düşünürsün, bize benzemezsin!"

Perihan, "Şu adamın şapkasına bakın!" dedi.

Üçü birlikte dönüp baktılar. Muhittin ilginç bir şey görmedi, döndü, Perihan'ın yüzünü yandan gördü. Birden, "Güzel kadın!" diye düşündü. Perihan'ın küçük burnunu, yumuşak tenini görüyordu. Sekiz on saniye ona öyle baktı. Gene "Güzel kadın!" diye düşündü ve korktu. "Ne yapıyorum? Şaşırıyorum galiba biraz! Kendimi ona bakarken görmek istemezdim. Güzel bir kadın insanı öldürür!" Eğlenceli ve yeni bir düşünce bulmuştu. Az önce de çirkin olduğu için sevinmişti. "Ben yakışıklı olsaydım ya da karım güzel olsaydı şiir yazamazdım. Refik gibi pazar günleri yürüyüşe çıkar, salonlarda tombala oynardım!" Gözünün önünde Işıkçı Ailesi'nin mutlu evi, gürültülü, cıvıltılı yemek masası canlandı. "Oradaki o ışıl ışıl parlak havadan, tutkusuz, sakin, huzurlu ruhlardan, dengeli insanlardan hoşlanmıyorum!" diye düşündü. "Refik de onlardan biri. Oysa Refik eskiden..."

"Çekirdek alalım mı?"

Çekirdekçiye el ettiler. Omzuna bir heybe asılı kambur ihtiyar geldi. Çekirdek veriyor, gençlere bakıp neşeleniyordu.

"Oysa Refik eskiden böyle biri miydi? Böyleydi tabii... Yoksa değişti mi? Ben de onun gibi değişebilir miyim?" Beş altı yıl öncesinin Refik'ini hatırlamaya çalıştı. "Mühendis okulunun koridorlarında hep gülümser, her türlü şakadan hoşlanırdı. Sabahlara kadar bizimle poker oynar, sonra biraz utanırdı. Bir kere kerhaneye gitmiş, sonra pişmanlık buhranları geçirmişti. Zaten daha çok Hıristiyan'a benzer. Ama iyi yüreklidir de... Benim kaç yıllık arkadaşım..."

"Nasıl bakıyorsun yahu bana?"

"Nasıl bakıyorum?"

"Böyle!" Refik, gözlerini kısıp boynunu ileri doğru uzatarak Muhittin'i taklit etti.

Perihan ilk defa bir kahkaha attı. Muhittin alınmamış, neşelenmişti. Başkaları tarafından nasıl görüldüğünü öğreniyordu.

"Gözlerin ilerliyor mu?"

"Hayır!"

Refik Perihan'a döndü. "Biliyor musun, Muhittin okuldayken 'Ben beş yıl sonra kör olacağım' diye tutturmuştu. Bu ona bazı haklar sağlardı. 'Sen şu benim çizimi bitiriver de, ben biraz dünyayı seyredeyim' derdi."

"Miyobum çok hızlı ilerliyordu da..." dedi Muhittin. "O zamanki soytarılıklarım şimdi neşeyle karşılanıyor!" diye düşündü. Kendisine öfkelendi. Perihan'ın, gözlüklerinin kalın camlarına baktığını görünce, "Ama şimdi iyiyim!" dedi. Gözlerinin sağlığını kanıtlamak istedi, çevresine bakındı.

Kabak kafalı adam hâlâ aynı gazeteyi okuyordu. Muhittin uzaktan başlıkları okumaya başladı. "Hatay Suriye esaretine bırakılamaz... Cumhurreisi Atatürk dün akşam Perapalas'a... Madrid bombardımanının... Şair Nâzım Hikmet ve on iki arkadaşı... Artvin'de kar bir buçuk metre... Fenerbahçe (B): 5 - Güneş (B): 2."

"Aferin yahu, ben okuyamıyorum!" dedi Refik.

Gazetesinin okunduğunu kabak kafalı adam sonunda anladı, onlara bakarak gülümsedi, yeniden okumasına döndü.

Refik, "Acaba maç ne oldu?" dedi ve esnedi.

Kabak kafalı adam gazetesini indirerek, "Fener kazanır, Fener kazanır!" dedi.

Dostluğun, yakınlığın, tatil havasının rahatlığıyla gülüştüler. Refik, Muhittin'e çekirdek verdi.

Muhittin çekirdekleri masanın üzerine koydu. "Onlar böyle rahat, sakin ve huzurlular, çünkü öleceklerini bilmiyorlar!" diye düşündü. "Tabii biliyorlar, ama bunu düşünmüyorlar. Kimse ölümü düşünmüyor. İnsan ölümü düşünmeyince bunlar gibi rahat olabilir, korkmaz, endişelenemez, her şeyi olağan karşılar, bir şey yapması gerektiğini düşünemez!" Önünde duran çekirdeklere bakıyordu. Çekirdekler ilk bakışta birbirinin aynıydı, ama sonra insan küçük farklar görüyordu. "Ben, peki, nasıl böyle oldum?" Şiirlerinde ölüm ve ölüm korkusu çok yer tutuyordu. "Ben öleceğimi Baudelaire'den öğrendim. Öteki Fransızlardan öğrendim, öğrendikten sonra da böyle oldum işte! Ama boş düşüncelerle oyalanacağıma kalkıp eve gideyim!"

Refik, "Ömer sana ne yazıyor?" diye sordu.

"Hiç! Zaten evlilik kararından sonra mektupları azalttı. Belki çekiniyordur benden. Yok canım, şaka ediyorum... Ama dişe dokunur bir şey de yazmıyor hani. Kıza mektupla evlenme teklif ettiğini yeni öğrendim! Kim bu kız?"

"Bir akrabası oluyor. Suyunun suyu bir akraba... Babasının Manisa milletvekili olduğunu biliyor muydun?"

"Vay canına!" diye bağırdı Muhittin. "Bizim Rastignac hedefi on ikiden vurdu. Bilmiyordum bunu ben!"

"Sen de az değilsindir ha! Ama nedir ki bir milletvekili?"

"Zafer veya hiç!"

"Bugünlerde enişteşiyle teyzesi Ankara'ya gidecekler. Gençler evlenmeye karar vermiş, ama tabii işin bir de resmi yanı var. Söz kesecekler..."

"Yahu, peki, bu sana gülünç gelmiyor mu?"

"Niye? Bizimkiler de Perihan'ı istemeye gitmişlerdi. Bak sonu ne güzel oldu." Perihan'a dönüp gülümsedi. "Hem böyle bir şey niye gülünç olsun? Anneler, babalar birbirini tanımak ister. Görüşünce eğlenirler..."

"Yok, yok, ona artık bunu anlatamam!" diye düşündü Muhittin. "Yazık ama... Dostluklar da ölüyor..." Ömer'i de düşündü. "Onun o alaycı halinden hoşlanırdım, ama biliyorum, o da başka türlü olacak. Yakışıklı, zengin bir mühendis rolüne girdi bile. Çok sevilen, gösterişli insanlardan hoşlanmıyorum. Kenarda köşede kalmış olanları, nefret edenleri seviyorum. Şu bizim iki askeri örneğin!" Arada bir, Yıldız'daki okullarına dönmeden önce, Beşiktaş çarşısında içki içen iki askeri okul öğrencisi vardı. Edebiyata meraklıydılar. Muhittin onları biraz etkilediğini düşünürdü. "Ne diye hâlâ burada otururum? Kalkıp gideyim... Hiç olmazsa o askerlerle gevezelik ederiz. Ortak yanlarımız var onlarla. Nefretimizi bileriz..."

Karaköy tarafından bir vapur gelmiş, iskeleye yanaşıyordu. Herkes ileri geri hareket eden vapura, denize bakıyordu. Muhittin ilk bakışta adını ve numarasını almıştı: 47, Halas!

"Annen nasıl, yahu, sen hiç söz etmezsin ondan!" dedi Refik.

"İyi işte. Evde oturuyor. Misafirliğe gidiyor, misafirleri geliyor, yemek yiyor, gülüyor, uyuyor, nefes alıyor. Saksılarda çiçek yetiştiriyor..."

"Sağlığı iyi mi?"

"İyi."

"Bir zamanlar böbreklerinden şikâyeti vardı galiba!"

"Sen de neler hatırlarsın!"

"Babam kötü de benim," dedi Refik. Düşünceli, hüzünlü bir surat takınıp sustu.

"Nesi var?"

"Biliyorsun, bir kalp krizi geçirdiydi. Ciğerleri de pek sağlam değil galiba. Kötü kötü öksürüyor. Sonra kulakları gittikçe daha az işitiyor. Yazıhanede bir şey yapamaz oldu. Bugünlerde daha da kötü oldu. Öfkeleniyor, kalbine sinirleniyor, derken ciğerler başlıyor... Gövdesi kadar kafası da kötü. Belleğinde boşluklar belirdi. Unutuyor. Unuttuğu için sinirleniyor... İşleri artık yönetemez oldu. Osman da mecbur kaldı, onun karar hakkını kısıtladı. En kötüsü, kişisel masraflarını da Osman denetlemeye başladı. Sana bunları anlatıyorum, çünkü çok üzülüyorum! Sen de annene dikkat et."

"Yaşlılık işte!" dedi Perihan.

Muhittin, "Çok kötü, çok kötü!" diye mırıldandı. Sonra, "Ben de sonunda böyle olacağım!" diye düşündü. "Babama da böyle olmuştu; sonra tak, gidiverdi. Hepimiz öleceğiz. Ben iyi bir şair olamazsam kendimi otuzumda öldüreceğim. İyi bir karar bu. Ölüm korkusuyla çırpınarak, takma dişlerim ağzımdan düşmesin diye kıvranarak yaşayacağıma, ölüme ben kafa tutarım. Coştum! Şiir vakti geldi, ama ben hâlâ burada oturuyorum!"

"Aaa çocuğa bakın!" dedi Perihan.

Dönüp baktılar.

12
Amca ve Asker Yeğen

"Oğlum, hiç anlamıyorum seni!" dedi Cevdet Bey. "Durup dururken, hem de en parlak yerlere gelmek üzereyken askerlikten ayrılınır mı? Ordudan başka yerde ne yapacaksın?"

"Ticaret! Ticaret diyorum ya amcacığım!" dedi Ziya. İki saattir de aynı şeyi söylüyordu.

"Ama ticaret için deneyim gerek. Sonra biliyorsun, piyasa durgunluktan yeni kurtuldu. Üstelik savaş geliyor." Cevdet Bey de iki saattir aynı şeyleri söylüyordu.

Geçen kurban bayramında attığı bir kartla kendini hatırlatan yeğen Ziya, iki saat önce, birdenbire Sirkeci'deki yazıhaneye gelmiş, askerliği bırakacağını, ticarete atılacağını söylemiş, Cevdet Bey'den para istemişti. Yıllardır yüzünü görmediği yeğeninin bu beklenmedik hareketini Cevdet Bey anlamaya çalışıyordu.

"Ama niye? Bu yaştan sonra..."

"Ben kendimi daha genç görüyorum, amcacığım!"

Genç bir hali de yoktu oysa. Olsa olsa üstünde çocukluk vardı. Taa otuz iki yıl önce, babası öldüğü günlerde yüzünde görülen çocuksu ürkeklik hâlâ görülüyordu. Üstelik, buna bir de, Cevdet Bey'in anlayamadığı gurur ve patavatsızlık eklenmişti.

"Ama piyasada da durgunluk var. Sen daha iyi bilirsin, belki savaş çıkacak, değil mi? Bir asker için bu, kendini göstermenin tam sırasıdır. Savaş yılları askerlerin yıllarıdır."

"Ya tüccarların?.."

"O zaman bize bir şey düşmez. Bizim kadınlar ve çocuklarla birlikte elimiz kolumuz bağlanır, bekleriz."

"Ama siz son savaşta beklememişsiniz. Şeker getirmişsiniz galiba!"

"Saygısızlık ediyorsun! Saygısızlık etmene izin veremem. Kim söyledi sana bu dedikoduları?"

"Dedikodu değil ki... Herkes biliyor!"

"Rica ederim, açık konuş! Herkes neyi biliyor? Şeker ticareti yaptığımı ve bunun savaş yıllarına rastlamasını mı biliyor herkes? Bunu kimseden saklamıyorum ki!"

"Herkes şekeri çok yüksek fiyatla sattığınızı biliyor..." dedi Ziya. Bir el hareketi yaptı. "Neyse bu beni ilgilendirmez!"

"Dur bakalım, dur bakalım," dedi Cevdet Bey. "Yeğenim olarak, düşmanlarımın aleyhimde yaptığı dedikoduya kapılmana üzüldüm. Bu dedikoduyu vagon ticareti yapanların çıkardığını bilmiyorsun tabii. Ama dur da gerçeği öğren. Ben yüksek fiyatla hiçbir şey satmadım, satamam da. Ben malımı piyasadaki fiyatla elden çıkardım. Bir tüccar başka ne yapabilir? Ama senin aklın böyle şeylere ermez. Sen yalnız saygısızlık etmeyi biliyorsun!"

Ziya cevap vermedi. Alçak damların üstünden görünen Galata Köprüsü'nü, köprüye yanaşan bir gemiyi seyrediyordu. Cevdet Bey öğle sigarasını içmesine rağmen, pakete bir daha uzandı.

Birden Ziya döndü. "İçmeyin artık amcacığım. Osman söyledi, iyi gelmediğini siz de biliyorsunuz!"

Cevdet Bey kendini suçlu hissederek elini paketten çekti. "Peki, ne tüccarlığı yapmak istiyorsun bakayım sen?"

"Onu daha düşünmedim. Para olduktan sonra alınıp satacak şey her zaman bulunur!"

"Demek tüccarlık hakkındaki düşüncen bu!"

"Tabii... Almanya'dan demir getiririm, olmazsa bir yerden şeker getiririm!" Gülüyordu. Sevimsiz ve küstahtı. Amcasından yardım bekleyen bir yeğen gibi değildi. "Şeker olmazsa kumaş,

olmazsa araba... Türkiye'de nasıl olsa her zaman bir şeyin sıkıntısı var. Merak etmeyin siz!"

Cevdet Bey sert sert, "Merak etmek benim hakkım!" dedi.

Ziya gülerek, "Aaaa sahi unutmuştum bunu!" dedi.

"Nasıl unutursun? Baban seni bana emanet etmişti!" Cevdet Bey birden yanlış bir şey söylediğini, yeğeninin de kendisiyle alay ettiğini anladı. "İşim bitmiş benim!" diye düşündü. "Burada karşımda en bayağı küstahlığı yapıyor, en bayağı dedikoduları sıralıyor, ben ise ona laf yetiştirmeye çalışıyorum." Yüreğinin atışlarını dinleyerek, "Ne yapayım, ne yapayım?" diye mırıldandı.

"Evet, babam beni size bırakmıştı. O korkulu günleri, beni arabayla Zeynep Hanım'dan alıp pansiyona götürdüğünüz günü hatırlıyorum. Zaten babamın vasiyetine ve sizin iyi niyetinize güvenerek buraya geldim!"

"Yaa! Gördün mü? Benden başka bir desteğin oldu mu hayatta?" Biraz öfkelenmiş, biraz da duygulanmıştı Cevdet Bey.

"Hiç kimsem olmadı benim!"

"O zaman amcanın kıymetini bil! Bak, amcan ne halde." Elini yüreğinin üstüne bastırdı. "Burası nasıl ağrıyor, bir bilsen! Amcana saygısızlık etmek sana hiçbir şey kazandırmaz!"

"Evet, bunu düşünmemiştim! Neyse ben de sizin gibi düşünüyorum, benim tek desteğim olduğunuzu biliyorum ve bundan cesaret alarak para istiyorum sizden. Yani borç demek istiyorum. Kazandıktan sonra geri verilmek üzere borç!"

Cevdet Bey aklına yeni gelen bir düşünceyle heyecanlandı. "Niye emekliliğini beklemiyorsun?"

"Bu üniformayı taşımaktan bıktım!"

"Aaa, ne biçim söz o? Üstelik madalyan var senin! O üniformanın hakkını vermek için yıllarca dövüştün. Sonra şeyde, nerdeydi, Sakarya'da da yaralandın ya! Bir gazisin de. Demin ettiğin sözler bir gaziye yakışır mı? Emekliliğini bekle!"

Ziya umutsuz bir tavırla, "O kadar bekleyemem!" dedi. "Bana para lazım!"

"Oğlum, ne kadar kolay söylüyorsun bunu! Para kolay mı kazanılıyor sanıyorsun?"

Birden Ziya ayağa kalktı, "Bilmiyorum ben para nasıl kazanılır, nereden bileyim, askerlikten başka bir şey yapamadım

ki!" diye bağırdı. "Ama hakkımı istiyorum! Hakkımı almasını bilirim!"

"Ne hakkı? Neyin hakkıymış bu?"

"Neyin hakkı olduğunu da bilmiyorum. Hayır, biliyorum. Rahmetli babamın ölümü yüzünden sizin kazandığınız şeyin..."

"Rahmetli baban senin bu küstahlıkları yaptığını görseydi çok üzülürdü. Oğlu böyle mi olacaktı? O bir idealist idi! Parayı düşünmezdi. Yazık, yazık!.. Kemikleri sızlıyordur!"

"İşte ben de onun bu hakkını almaya geldim!"

"Niye? Bütün bunlar niye? Niye şimdi?"

"Şimdi. Şimdi, çünkü çok düşündüm. Kırk iki yaşındayım. On iki yıl sonra emekli olacağım. Sonra emekli maaşımla bir kira evinin balkonlarında çiçek yetiştireceğim. Yaşamak istediğimi anladım. İstanbul'a yerleşmeye karar verdim..."

"Ama şeyin, karının Ankara'daki evinde oturuyordun!" Cevdet Bey, "İsimleri, kelimeleri unutuyorum!" diye düşündü.

"Ondan da ayrılacağım..." dedi Ziya ve yeniden koltuğa oturdu.

"Niye? Niye oğlum? Üstelik o kadın da hastaydı galiba."

"Hasta!"

"Hasta karını bırakıyor musun?" dedi Cevdet Bey. Gene yanlış bir şey söylediğini düşündü. Artık zekâsına eskisi gibi güvenemiyordu.

"Ailemle, karımla ilgilendiğinizi hiç sanmıyorum!" dedi, Ziya. "İlgilenseydiniz ben cephedeyken ona biraz yardım ederdiniz."

"Etmedim mi? Allah var, etmedim mi?"

"Etmediniz! Başınızdan savmak için verdiğiniz üç beş kuruş hariç tabii."

Cevdet Bey o üç beş kuruşun hesabını yapacaktı, utandı, gücü yetmedi. "Yazık... Yazık..." diye mırıldandı. Sonra öksürmeye başladı. Bir yandan öksürüyor, bir yandan, "Ne hakkı? Nereden çıkarıyor bunları?" diye düşünüyordu. "Çocukluğunda ona ben baktım. Askeri okuldayken parasını verdim. Tatillerde arada bir gelir, yanımızda kalırdı. Çok fena öksürüyorum!" Öksürüğünü bastırmaya çalışıyor, yeğeninin mahsustan öksürdüğünü sanacağını düşünerek utanıyordu. Bir süre kıvrandıktan sonra

bu küçük öksürük buhranından kurtuldu, ama yüzünün de kıpkırmızı olduğunu anladı. Hem bitkin hem de suçlu hissediyordu kendini! Pek bir şey düşünecek durumda değildi. Bu işin nereye varacağını merak ediyordu.

Uzun bir sessizlik oldu. Cevdet Bey söze başlamaktan çekiniyor, yeğeninin de aynı duyguya kapılmış olduğunu düşünüyordu.

Bir süre sonra Ziya ayağa kalktı. Cevdet Bey'in oturduğu büyük yazı masasının kenarına ellerini dayayarak başını ileri doğru uzattı. Cevdet Bey endişelendi.

"Şimdi söyleyin, amca, bana para verecek misiniz, yoksa oyalayacak mısınız? Çocukluğumda yeteri kadar yardım etmediniz bana. Şimdi borçlusunuz."

Cevdet Bey kelimeleri heceleyerek yavaşça söyledi: "Ben sana karşı her zaman görevimi yaptığımı düşünmüşümdür. Hiçbir borç hissetmiyorum. Kendime düşeni fazlasıyla yaptım!"

"Yaptınız, öyle mi? Babam olmasaydı şu işi nasıl kurardınız, merak ediyorum doğrusu."

"Babanın ne katkısı olabilir ki?"

"Babam ve babam gibiler olmasaydı ne Meşrutiyet olurdu, ne Cumhuriyet!"

"Neler diyorsun sen? Bu saçmalıkları kim soktu aklına? Yoksa babanın Meşrutiyet'ten üç yıl önce öldüğünü unuttun mu? Aklını başına topla! Sonra çok rica ediyorum, eski şeyleri de karıştırma. Ben babana hep yardım ettim. Şunu da unutma ki, rahmetli baban eğlenceye biraz fazla düşkündü. Erken ölümüne de içki sebep olmuştur. Sonra kereste dükkânından buraya gelinceye kadar ben neler yaptım, biliyor musun? Susuyorsun değil mi? Çünkü aklına bir şey koymuşsun ve bunun için her türlü saygısızlığı yapmaya hazırsın." Hızlı konuşmak yorucuydu. Cevdet Bey nefes nefese birden soruverdi: "Bütün bunlar neden? Başka bir kadına mı tutuldun?"

Ziya şaşkın bir tavırla, "Evet," dedi. Utanmıştı galiba. Beklenmedik bir şeydi bu. Ziya oturdu. Bir durgunluk oldu.

Cevdet Bey de şaşkınlaştı. "Sonunda ona istediği parayı versinler, diyeceğim galiba!" diye düşündü. Karısından, askerlikten, yaşadığı hayattan bıkıp amcasından para sızdırmaya kalkan şu

gence bakıyor, ahlak kurallarına, eski alışkanlıklara artık pek kulak asılmadığını düşünüyordu. Ama yaşlılara özgü bir hüzün ve kinle düşündüğünü de açık seçik görüyordu.

Ziya, "Şimdi bana para verecek misiniz?" diye sordu. Deminki suçlu hali kalmamıştı.

Cevdet Bey gene rahatsız oldu. "Ne kadar istediğini bilmiyorum. Hem sonra ben de bir şey verecek durumda değilim artık!"

Ziya ayağa kalkarak, "Gene oyalamayın beni. Başınızdan kolay atacağınızı sanmayın!" diye bağırdı.

Cevdet Bey, "Bağırma! Bağırma rica ederim!" dedi.

"Hep benden kurtulmanın yollarını aradınız! Askeri okula da zaten onun için yolladınız!"

"Asker olmayı, ama sen istiyordun!"

"Bu da tabii işinize geldi. Benden kurtulmak istiyordunuz. Bulduğunuz o paşa kızının yanında ben pek uygunsuz kalıyordum, değil mi? Askeri okula sepetleyiverdiniz beni! Durun, durun da bir kerecik olsun sözümü bitireyim. Ayda bir Kuleli'den Nişantaşı'na geleceğim tutsa yüzünüzü buruşturarak cebime üç beş kuruş koyardınız. Sofranın bir ucuna konan tabağa bir yanaşma gibi iliştiğimi düşünürdüm. Sonra yemin ettim de adımımı atmadım."

Cevdet Bey ölü gibi mırıldandı: "Seni hiçbir zaman evlatlarımdan ayrı düşünmedim!"

"Yalan! Beni niye onlar gibi Galatasaray'a yollamadınız peki o zaman? Ben de pekâlâ o kibar beyzadelerin okuluna gidebilirdim! Askeri okula sepetlediniz beni!"

"Askerlik hakkında böyle düşündüğünü bilmiyordum!" dedi Cevdet Bey.

"Nasıl düşüneyim, peki? Ayak parmaklarım Sarıkamış'ta donarken siz burada şeker ticareti yapıyordunuz. Ben Sakarya'da az daha ölüyordum. Siz şirketinizi büyütüyordunuz!" Ağlamaklı suratını Cevdet Bey'e yaklaştırdı. "Şimdi karşıma şu kadın çıktı. Bu benim son kısmetim amca, anlıyor musunuz? Bir daha da gelmez başıma böyle şey."

Cevdet Bey telaşlandığını fark etti. Yeğeninin ağzı içki kokuyordu. "Cesaretlenmek için içki içmiş!" diye düşündü. "Demek, her şey bir kadına para yedirmek için! Beni gözüne kestirmiş!"

Ona acıması gerektiğini düşünüyor, ama bunu yapamıyor, hatta belli belirsiz bir tiksinti duyuyordu. Ailesini, çocuğunu yüzüstü bırakacağını hiç utanmadan söyleyen birisi vardı karşısında. "Rahmetli babam olsa, 'Allah'ına dua et!' derdi" diye mırıldandı. "Ama ben ona bir şey söyleyecek durumda da değilim!"

Ziya gene bağırdı: "Bana bir şey vermezseniz sizin peşinizi bırakmam!"

"Evladım, otur yerine, otur yerine!" dedi Cevdet Bey. Ziya'nın allak bullak olmuş bir suratla hâlâ karşısında sallanıp durduğunu görünce, "İstediğini vereceğim!" deyiverdi. "Ama sen de kendine gel biraz. Bunca yıl sonra amcan hakkında düşündüğün bu mu?"

Ziya da şaşırmış gibiydi. "Bir sigara yakmama izin verir misiniz?" dedi. Amcasının cevabını beklemeden masanın üzerindeki paketi aldı. Elleri titriyordu. Perişan bir hali vardı.

Cevdet Bey de bitkin buluyordu kendini. Sigara içen yeğenini seyrederken ne bir şey düşünebilecek, ne de söyleyebilecek gücü kendinde buluyordu. Canı geniş ve derin bir uykuyu çekiyordu. Az sonra sordu: "Ne kadar istiyorsun?"

"Çok istemiyorum. Ama Karaköy'de bir dükkân açıp iş yapacak kadar bir şey... Ya da Taksim'de bir apartman dairesi alacak kadar..." Kararlı görünmeye çalışıyor, sigarasını sinirli hareketlerle tüttürüyordu.

Cevdet Bey birden, "Ooo... O kadarını nasıl bulurum?" dedi. "Ben de sanıyordum ki..."

Ziya öfkeyle bir şeyler söylemeye başladı. Ama Cevdet Bey işitmediğini göstermek için elini kulağına götürdü.

"Peşinizi bırakmam. Hayalet gibi arkanızdan gelirim!" Ziya gene ayağa kalkmış, hiç de güzel olmayan yüzünü, içki kokan ağzını Cevdet Bey'e yaklaştırmıştı.

Cevdet Bey yeniden bir öksürük buhranına yakalandı. Gövdesini öne doğru büküp sallanarak birkaç dakika şiddetle öksürdü. Sonra birkaç saniye sessiz durdu. Arkasından yeniden şiddetle öksürmeye başladı. Öksürürken çenesi masaya vuracakmış gibi yaklaşıyor, yüzüne kan hücum ediyor, gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi ağrıyordu. Bir ara yüreğini dinleyerek, "Öleceğim galiba!" diye düşündü. Sonra başına bir şey gelmeyeceğini anladı, ama kendisinden para sızdırmaya çalışan yeğeninin karşısında,

böyle kıvranarak ölmek düşüncesi öyle ağır geldi ki, kendine hâkim olamadı. Korkuyla bakan Ziya'ya kapıyı gösterdi. İki öksürük arasında,

"Çık dışarı!" "Çık dışarı!" diye inledi. Gözünün ucuyla ona baktı. "Başka zaman konuşuruz!"

Yeğeni masanın kenarında titreyerek ayakta duruyordu. Galiba bir şeyler söylemeye çalışıyordu, ama Cevdet Bey onun dudaklarının kıpırtısından başka bir şey fark edemiyordu. Ziya amcasına yaptığı saygısızlıklardan değil de, sanki karşısında tütün içmeye cesaret edebildiği için azarlanıyormuş gibi elindeki sigarayı saklamaya çalıştı.

Cevdet Bey bu sefer daha sert bir sesle, "Hadi çık dışarı diyorum, saygısız seni!" diye inledi. Sonra öksürüğüne boş yere hâkim olmaya çalıştığını anlayarak kendini bıraktı. Ziya'nın odadan çıktığını gördü. İçinden ona bir şeyler söylemek geçti, ama bunu yapacak gücü kendinde bulamadı. Sanki ciğerinde, nefes borusunda ateşler yanıyor, inleyip öksürerek alevleri püskürtmesi gerekiyordu. Biraz kendine gelir gibi olunca mendilini çıkarıp alnındaki ter damlacıklarını sildi. Odada yalnızdı, kendini yaşlı ve güçsüz buluyordu. "Hayalet," diye mırıldandı. "Çok da iyi biliyor ne olduğunu... Hayalet." Sonra kendini toparladı. "Hayaletmiş!" Aklı her şeyi yeniden düzenlemeye, şu yarım saat içinde tepetaklak olup yıkılanı yeniden kurmaya girişti.

13
Söz Kesme

Enişte'nin pipo, teyzenin de parfüm kokusuyla dolan taksi Yenişehir'in bir ara sokağına saptı, birörnek evlerin arasından ilerleyip Ömer'in işaret ettiği birinin önünde durdu. Ömer ağaçların arasından oturma odasında yanan lambayı görünce heyecanlandı. Dün de buraya gelmiş, Nazlı'yı görmüştü. Bugün, önceden kararlaştırıldığı gibi şu "söz kesme" denen şey yapılacaktı.

Kapı çalınır çalınmaz açıldı.

Enişte, "Ben Cüneyt, karım Macide!" diyerek bir hamle yaptı, ama kapıyı açan Muhtar Bey değil, ince uzun bir adamdı.

"Ben Refet Bey efendim! Evet, sizin geleceğinizi biliyorlar. Yukarıdalar. Bir rastlantı oldu. Ben aşağı inmiştim. Siz de Ömer Bey'siniz galiba. Memnun oldum. Ben Nazlı'nın amcası sayılırım, buyurun, buyurun..."

Teyze, "Münasebetsiz ve geveze biri!" diye düşünüyormuş gibi yüzünü buruşturdu. Merdivenlere doğru yürüyorlardı.

Birden Muhtar Bey merdivenlerin ucunda gözüktü. Birkaç basamak aşağı indi. Sonra, yolu kapayacağını düşünmüş olacak ki geri geri yukarı çıktı. Aranarak kendi çevresinde bir döndü. Nazlı'yı görünce rahatladı. Bunları yaparken, "Buyurun, buyurun, rica ederim!" diyordu.

Ömer, "Enişte işte Nazlı bu!" dedi. Onlar zaten el sıkışıyorlardı. "Bu, Macide Teyzem!"

"Beni hatırladın mı?" dedi Macide Teyze.

"Hatırlar gibi oluyorum, efendim!" dedi Nazlı.

Muhtar Bey ile enişte de el sıkışıyorlardı. Onlar da kendi olağan varlıklarının dışına taşmışlardı. Sanki kimse kendisi gibi olamıyordu.

"Buyurun, efendim, buyurun, siz önce rica ederim..." dedi Muhtar Bey. Paltoları alan hizmetçiye emirler yağdırıyordu.

Nazlı da Macide Hanım'ın paltosuna uzanmıştı. Ama o karşı koyuyor, askının önünde çekişiyorlardı.

Oturma odasına girerlerken Macide Hanım, "Geç kalmadık değil mi?" dedi.

Muhtar Bey, "Yoo, hayır, hayır!" dedi. "Siz pek köşede kaldınız, buraya zahmet etseniz."

Teyze, "Yok, rica ederim!" diye mırıldandı, oturduğu koltuk köşede kalıyordu, ama Nazlı'yı yakından inceleyebileceği en iyi yer burasıydı. Ömer bunu sezdikten sonra, Muhtar Bey'in kendisine yakın oturduğunu endişeyle fark etti.

Bir sessizlik oldu.

Sonra Refet Bey yarım kalan cümlesini tamamladı: "Bugün bir de başka bir rastlantı oldu. Geçerken Muhtar Bey'e bir uğ-

rayayım dedim. Geleceğinizi bilmiyordum." Özür dilermiş gibi bir hali vardı.

Enişte, "Rica ederim!" dedi. "Biz sizi bekletmedik değil mi?"

Muhtar Bey, "Hayır, hayır!" dedi. "Hanımefendi de bunu söylediler. Hatta Nazlı'ya diyordum ki..."

Teyze kendisinden söz edildiğini fark edince gözlerini dikkatle incelediği Nazlı'dan telaşla kaçırdı. "Yaa! Biz de geç kaldık diye telaşlanıyorduk!" dedi. Sonra gene Nazlı'yı incelemeye başladı.

Nazlı hafif kızarmıştı. Ömer ona bakmaktan çekindi. Nazlı'ya hiç çekinmeden baktığı için teyzesine öfkelenir gibi oldu. Sonra, "Acaba şimdi ne düşünüyor?" diye geçirdi içinden. Teyzesinin gelini hakkındaki yargısını merak ettiğini fark etti.

Hizmetçi içeri girince Muhtar Bey, "Kahvelerinizi nasıl istersiniz?" diye sordu. Kahvelerini söylediler, gene bir sessizlik başladı.

Cumbayı andıran küçük bir çıkıntısı olan, alçak tavanlı bir odada oturuyorlardı. Karşıki duvarda kalın çerçeveli, yağlıboya bir Venedik manzarası asılıydı. Ömer oturduğu yerden yemek masasının arkasındaki tezhip levhasını da görüyordu. İki odayı birbirinden ayıran duvarın köşesinde de sedef kakmalı bir kavukluk vardı. Eşya, her şey, herkes yerli yerinde, sanki bir şey bekliyormuş gibiydi. Bir duvar saatinin kalın ve kesin tıkırtısı duyuluyor, teyze dikkatle Nazlı'yı inceliyordu. Ömer, "Sonunda buraya koyun gibi oturdum!" diye düşündü, ama koltukta iğreti oturduğunu fark etti.

Muhtar Bey, "Ankara'yı nasıl buldunuz, efendim?" diye sordu.

Teyze odayı ısıtmak için, "Pek farkına varamadık ki Ankara'nın!" dedi. Bu, çok şaşırtıcı ve hoş bir şeymiş gibi gülümsüyordu. "Dün öğle üstü geldik zaten. Ama gerçekten de soğuk."

Muhtar Bey, "Evet, soğuktur Ankara'mız!" dedi. "Hele bugünlerde... İnanın, mecliste arkadaşlarla üşüdük bugün!"

Teyze, "Afedersiniz, efendim, kimlerin meclisinde?" diye sordu. Bunu sorar sormaz yaptığı yanlışlığı fark ederek, "Aaaa, tabii, tabii!" diye bağırdı.

Muhtar Bey, "Millet Meclisi'nde, Kamutay'da efendim!" dedi. Teyzenin yanlışlığını fark ettiğini görmüş, ama gene de söylemişti. Bu uzak akrabanın bir anlık unutkanlığına pek şaşırmamıştı galiba.

Teyze kıpkırmızı kesilmişti, "Biliyorduk, tabii canım, biliyorduk!" dedi. Sonra galiba bilinmesi gereken şeyi bu sefer de gereğinden fazla büyüttüğünü anlayınca daha da kızardı, gülmeye çalıştı.

Ömer gelecekteki kayınpederinin de güldüğünü gördü. Teyze milletvekilinin güldüğünü görünce rahatlayarak daha da çok güldü. Sonra enişte de güldü. Hep birlikte gülmeye başladılar. Hizmetçi kahve getiriyordu. Ömer, insanları olduklarından başka türlü yapan o belirsiz telaşın yumuşayarak dağıldığını hissetti. Milletvekili kahveyle birlikte konuklarına sigara ikram etti, ama Ömer'den yana bakmadı. Ömer enişte sinin sigarayı geri çevirmediğini görünce sevindi. Piposunu yakacağından, bunun da odada bir soğukluk yaratacağından korkmuştu.

Her şey gevşiyordu işte. Konuşulması gereken şeyler de birazdan konuşulacaktı, ama biraz daha sıcaklık, sohbet ve yakınlık gerekiyordu. Uzak akrabalıkların hatırlanması bu sıcaklık için elverişliydi.

Bu konuyu teyze açtı. Nazlı'nın annesiyle kendisinin kardeş çocukları olduğunu hatırlattı. Ama aynı anneden kardeş olmadıklarını, eski ve uzak bir miras yüzünden yıllar süren dargınlığı hatırlatmadı. Muhtar Bey'i de tanıması bu yüzden gecikmişti. Teyze ölçülü konuşmasıyla burada sözü edilebilecek ortak akrabalıkları bir bir saydı. Ömer uzak akrabalıkların yakın akrabalıklardan daha zengin bir sohbet konusu olduğunu düşündü. İsimler, hastalıklar, ölüm ve doğum tarihleri, felaketler, mutluluklar hatırlanıyor, kahveler içiliyordu. Ömer, "Bir gün ben de bunlar gibi olacağım!" diye mırıldandı. "Bir gün ben de kahvemi içerek akrabalardan söz edeceğim. Bütün bu tutkulardan sonra üstelik... Evlilik beni gemleyecek. Zaten şu demiryolunda burnum biraz sürtülmüştü. Demek hazırmışım ben de öyle şeylere." Gene kendini didikliyordu, ama harekete geçmek için fazla bir güç de göremiyordu. "Bir gün, hem de çok uzak bir tarihte değil, ben de ayağımda terliklerle odada yün ören karımla... Karım?" Şaşkınlıkla Nazlı'ya baktı. Orada, karşısında, gelecekteki kocasının, teyzesinin bakışları altında rahat olmaya çalışan, kızarıp bozarmamak için zorlanan bu kız! Birden kendini toplayarak, "Ee, ne var, işte karım!" diye mırıldandı.

Enişte Bey kendi hayatını, ticari geçmişini anlatıyordu. Sonra biraz kaba ve suçlayıcı bir tavırla ticaret hayatının sıkışıklığa uğradığını, her şeyin eskisi kadar serbest olmadığını söyledi. Bunun üzerine Muhtar Bey de kendi hayatını özetlemek gereğini duydu: Memurluklarda, kaymakamlıklarda, valiliklerde bulunmuştu. Sekiz yıldır siyasetin içindeydi. Ticaretin, daha doğrusu ihracat ve ithalatın sıkıntıya girmesini de olağan karşılıyordu; memleketin kalkınması için daha da galiba çok sıkıntıya girilecekti. Hem durum, altı yedi yıl öncesine göre şimdi çok daha iyiydi. Milletvekili bunları öyle gönül alıcı ve tatlı bir sesle söylemişti ki, şikâyeti de zaten biraz zorlama olan enişte onu onaylamaya başladı. Böylece çinili sobanın ısıttığı odada mutluluk havası daha da yoğunlaştı. Teyze de Nazlı'yla konuşmaya başlamıştı. Onu dikkatle inceliyor, sorular soruyor, gülümsüyordu: Liseyi nerede okumuş, hangi yabancı dilleri öğrenmiş, üzerindeki bu hoş elbiseyi kendisine nasıl yakıştırmıştı?

Ama bir süre sonra gergin bir sessizlik başladı. Herkesin bekler gibi olduğu bütün hareketlerin ve sözlerin altındaki sessizlikti bu. Şimdi yalnızca ortaya çıkmıştı. Saat tıkırtısından başka bir şey duyulmuyor, sanki herkes, "İşte şimdi asıl konuşulması gereken şey konuşulacak, enişte söze başlayacak!" diye düşünüyordu.

Enişte, "Efendim buraya ne için geldiğimizi biliyorsunuz herhalde," dedi. Küstah bir tavrı yoktu, alçakgönüllü gözüküyordu. "Kızınızla yeğenim görüşmüşler, anlaşmışlar."

Ömer, "Enişte gene gerçekçiliğe başlayacak!" diye düşündü. Enişte, yumuşak ve ölçülü sözlerin daha elverişli olacağı böyle gergin durumlarda, beklenenin tersine sert bir tavır takınır, düşünülmesi ama söylenmemesi gereken şeyleri söylemekten hoşlanırdı. Bir keresinde, bu tutumunu Ömer'e gerçekçiliği ve ikiyüzlülükten hoşlanmamasıyla açıklamıştı, ama Ömer, enişte nin her gerçekçilik buhranında, daha ikiyüzlü olduğunu düşünüyordu.

"Kendi kendilerine görüşmüşler, anlaşmışlar. İkisinin de aklı başında. Bana kalırsa bizlere söz bile düşmez. Doğrusu da bu galiba. Bize söz düşmemeli, öyle değil mi? Mademki onlar aklı başında ve... ve iyi okumuş iki insan, bize kararlarını doğru

bulmak düşer." Bunları kendi kendine tartışıyormuş gibi düşünceli bir tavırla söyledikten sonra, galiba gerçekçilikte fazla ileri gittiğine karar vererek ekledi: "Böyle olmalı, böyle olmalı, değil mi efendim?"

"Nasıl? Tabii, tabii!" dedi Muhtar Bey.

"İşte onun için size şunu soruyorum, yeğenim kızınızla evlenmek istiyor. Siz razı mısınız?"

Muhtar Bey şaşkınlaştı. Sanki hiç beklemediği bir şey işitmişti. Koltuğunda kıpırdanıyor, yardım bekliyormuş gibi Nazlı'ya bakarak kıvranıyordu. Ömer de suçluluk duyuyordu. Telaşlı hareketlerle kıvranan şu adamdan, böyle tatsız durumlara yol açtığı için özür dilemek geliyordu içinden.

Sonunda, Muhtar Bey, "Ah, annesinden sonra o da mı yanımdan ayrılacak?" diye mırıldandı. Hüzünlü ve yalnız gözüküyordu.

Enişte, "Daha ama, evliliğe çok zaman var!" dedi. Sonra Muhtar Bey'i avutmanın değil, tasarlanan şeyleri yürütmenin zamanı olduğunu düşünüyormuş gibi aceleyle ekledi: "O zaman mutlu olsunlar, efendim, mutlu olsunlar."

Kısa süren bir durgunluk oldu. Teyze iç çekti.

Enişte söylenmesi gereken öteki şeyleri de söyledi: "Ömer oğlumuz, biliyorsunuz demiryolunda çalışıyor. Bahar başında, inşaat mevsimi gelmeden nişanın yapılmasına karar vermişler. Siz de nişanın İstanbul'da yapılmasını istiyormuşsunuz."

"Ben değil, ben değil!" diye bitkin bir tavırla milletvekili mırıldandı. "Rahmetli annesi... Ankara'dan hiç hoşlanmazlardı. Vasiyet etmişti..."

"Nasıl isterseniz, efendim!" Enişte bunu bir sıkıntıya katlanıyormuş gibi homurdandı. Sonra nişanın tarihi ve ayrıntıları hakkında birkaç cümle daha söyleyerek sustu.

Odaya bir durgunluk yayıldı. Herkes kendi düşüncesine çekilmişti. Ömer, "Kendi hayatlarını, kendi tasarılarını düşünüyorlar," diye içinden geçirdi. "Ender bulunan şu zamanın tadını çıkarıyor, kendilerini düşünmek için de bizden yararlanıyorlar!" Herkesin kendi hayatına ilişkin bir hatırayı ya da bir küçük tasarıyı gözden geçirdiğini, bunu yaparken de Nazlı ile kendisini gözünün önüne getirdiğini hissediyor, bunu dayanıl-

maz buluyordu. Öfkeyle, "Kendilerinden o kadar geçtiler ki, bu tuhaf sessizliği bozmak bile akıllarına gelmiyor!" diye düşündü.

"Efendim, çok duygulandınız; neredeyse üzüldünüz diyeceğim." Teyzeydi bunu söyleyen. Merakla milletvekiline bakıyor, biraz da gücenmiş gibi duruyordu.

Galiba Muhtar Bey bu ilgiden hoşlandı, "Ne diyeyim, ne diyeyim?" diye inledi. "Bekliyordum ama, gene de tuhaf geldi bu bana. Ne diyeyim? Belki de böylesini beklemiyordum." Ömer'e baktı. "Delikanlıya kanım kaynamıştı. Ama gene de şaşkınım!"

Enişte, "Bu zamanda artık böyle oluyor!" dedi. Bilgisiyle gururlanıyormuş gibiydi. "Memleket de değişiyor, böyle oluyor işte. Kendileri görüşüp anlaşıyorlar. Böylesi daha uygun değil mi?"

Muhtar Bey Ömer'e bakıyordu. Ömer, "Tamam işte, şimdi beni ölçüp biçmeye başladılar!" diye düşündü. Orada rastlantıyla bulunan ince gövdeli Refet Bey de kendisine bakıyordu. "Ne düşünüyorlar acaba? Beni nasıl buluyorlar?.." İçinden kalkıp odadan çıkmak geliyordu.

Milletvekili, Ömer'den gözlerini kaçırarak, "Evet, evet, zamana uymak gerek!" diye mırıldandı. Sonra hoş bir şeyi hatırlamış gibi birdenbire neşeleniverdi. "Biz görücü usulüyle evlenmiştik rahmetliyle." Ama hemen arkasından yüzüne bir gölge düştü. "Ama benim şaşkınlığım bundan değil ki... Ben çünkü her zaman ilerilik taraftarı olmuşumdur." Heyecanla Refet Bey'e dönerek ekledi: "Refet Bey ile mecliste bu yüzden çok şimşek çekmişizdir. Biz bu mücadelenin içindeyiz!" Sonra hüznünü unutarak, kıyafet kanununu uygulamak için Manisa Valiliği sırasında softalarla nasıl savaştığını anlatmaya koyuldu.

Muhtar Bey'den beklenmeyen bu hüzün ve neşe galiba enişteyle teyzeyi şaşırtmıştı. Bir süre milletvekilinin neşeyle anlattığı şeyleri dinlediler. Muhtar Bey'in söylediklerinden çok, tavırlarına, neşeli el kol hareketlerine, kelimelerine dikkat ediyorlardı.

Ömer, "Galiba onu biraz deli dolu buluyorlar!" diye düşündü, ama sonra kendisinin de gelecekteki kayınpederini böyle gördüğünü fark ederek şaşırdı. "Babacan bir adam!" diye mırıldandı. Sonra Nazlı'ya baktı. Babasını ilgiyle dinliyordu. Refet Bey'in de ağzı açılmıştı. Ömer, "Kendimi düşünmemeliyim, biraz

olsun onlar gibi olmalı, bu neşeye ben de katılmalıyım!" diye düşündü. İçinden hırslarını, tutkularını unutmak, çinili sobanın ısıttığı bu mutlu havaya karışıp bilincini ve gururunu silmek geldi. Böyle yapabileceğine bir ara inanarak gözlerini keyifle odanın içinde gezdirdi, ama hizmetçinin kapı aralığından kendisini seyrettiğini görünce bir damat adayı olduğunu hatırlayıverdi. Manisa Valiliği'ni anlatan Muhtar Bey'i süklüm püklüm dinledi. "Olacağı buydu!" diye düşündü, ama kendisini daha fazla da didikleyemeyeceğini anladı.

Enişte içten bir tavırla, "Hiç Avrupa'ya çıktınız mı?" diye sordu.

Muhtar Bey, "Ah, hayır, fırsat olmadı," diye hayıflandı. "Ama gidip bir görmek şart... Nazlı'cığım gitsin, çok istiyorum." Sonra, herhalde sözlerinin yanlış anlaşılmasından korkarak, elinde bir tepsiyle içeri giren hizmetçiyi işaret etti, "Galiba yavaş yavaş masaya geçmemiz gerekiyor," dedi.

Yavaş yavaş masaya geçtiler...

14
Temiz Hava Yürüyüşü

"Hayalet!" Ziya'yı görüşünün üzerinden bir ay geçmişti, ama Cevdet Bey hâlâ düşünüyordu: "Ağzı içki kokan, göğsünde madalya taşıyan, amcasından para sızdırmaya çalışan bir hayalet!" Gene bahçeye açılan kapının önünde, holde, aynanın karşısındaydı. Arada bir büyük aynaya bakıyor, kendini seyrediyordu. "Bir daha ne zaman gelir o?" Amcasını öksürük buhranı içinde bırakıp çıktıktan sonra, ertesi gün bir daha gelmiş, Cevdet Bey de ona bir şey verecek durumda olmadığını söyleyip Osman'ı çağırmıştı. Osman, Ziya'ya şirketin parası olmadığını, zaten yazıhaneyi Sirkeci'den Karaköy'e taşımak için paraya ihtiyaç duyulduğunu anlatmıştı. Ziya bunları somurtarak dinlemiş, çıkıp gitmeden de bir fırsatını bulup amcasına gene peşini bırakmayacağını fısıldamıştı.

"Ama hangi hak için?" Cevdet Bey aynanın içindeki ihtiyar gövdeyi seyrediyor, düşünüyordu: "Bu cesareti nereden buluyor?"

"Geliyoruz, geliyoruz!"

Nigân Hanım'dı bu seslenen. Torunlarla birlikte yürüyüşe çıkacaklardı, ama o her zamanki gibi geç kalmıştı. Merdivenleri inen torunların sesi duyuluyordu.

Cevdet Bey aynaya baktı. Kamburunun daha da çıktığını, boyunun daha da kısaldığını düşündü. Aynanın karşısında hep bunları fark ediyordu artık. İnatla, "Beni sevimsiz bir ihtiyar olarak görsünler istemiyorum!" diye düşündü. Şapkasını başına geçirdi. Son bir kere daha aynaya baktı: Bu şapkalı ve ihtiyar yüze alışalı yıllar oluyordu, fesli genç yüzü çoktan unutmuştu. Ama her zamanki gibi gene bir eziklik duymadan edemedi.

Dışarıda gevşeyen bir kar vardı. Şubatın sonuydu. Üzerinden üç gün geçmişti, ama kurban bayramında yağan kar hâlâ erimemişti. Cevdet Bey çıngıraklı bahçe kapısıyla eve çıkan merdivenler arasındaki taşlıkta aşağı yukarı yürümeye başladı.

"Onca yıldan sonra insan, ihtiyar amcasını korkutup para sızdırmaya kalkışacak cesareti kendinde nasıl bulur?" diye düşünüyordu. "Diyelim ki, tutulduğu o genç kadın aklını başından aldı. Onun için her şeyi yapacak kadar çılgınlaştı. Peki, para bulmak için niye bu yolu seçti? Benden para sızdıracağına onu inandıran şey nedir?" Bahçenin ortasında durdu. Son zamanlarda sık sık yaptığı gibi, unuttuğu bir adı ya da kelimeyi hatırlamaya çalışıyormuş gibi kendini zorlayarak düşünmeye çalıştı. "Kendimi zorluyorum, ama hiçbir şey bulamıyorum!" diye söylendi. "Ama niye bu yolu seçti?.. Aa, geldiler işte!"

Nigân Hanım merdivenlerden bahçeye iniyordu. Üzerinde devetüyü renginde bir palto, başında küçük siyah bir şapka vardı. Torunlarının ellerinden tutuyordu. Bulaşıcı hastalık görüldüğü için anneleri onları iki gündür okula yollamıyordu. Bu yıl ilkokula yeni başlayan Cemil, merdivenlerden indikten sonra babaannesinin elinden kurtularak bahçede koşmaya başladı.

Nigân Hanım, "Dur, koşma! Dur koşma, diyorum, düşeceksin!" diye bağırdı.

Cevdet Bey karısının sesini renksiz ve ölü buldu. Sonra kapıya bağlı çıngırak şıngırdadı. Maçka'ya doğru yürüyeceklerdi.

"Ona borçluluk duyacağımı sanıyor. Neden buna inanıyor? Çünkü onu başımdan savmışım, yeterince yardım etmemişim!" Nigân Hanım koluna girdi. Cevdet Bey ağabeyinin ölümünü, evlenip Nişantaşı'ndaki eve taşınışını, o yıllarda evin içinde gezinen küçük Ziya'yı hatırladı. "İşte bu torunlardan birazcık büyüktü o zaman. Ama tuhaf bir hal vardı üzerinde. Sanki çocuk değildi. Büyümüş de küçülmüş gibiydi. Sinsi sinsi bakardı. İnsanı sorguya çekiyormuş, yargılıyormuş gibi aşağıdan şöyle bir bakışı vardı. Üstelik yüzü de çocuksuydu öyle bakarken; tıpkı, bir ay önce yazıhaneye girip paraya ihtiyacı olduğunu söylerken baktığı gibi!" Tramvay yolundan karakola doğru yürüyorlardı. Cevdet Bey öfkelenir gibi oldu. "Hoşlanmıyordum!"

Karakolun köşesindeydiler. Bir dükkândan biri çıktı. Onlara yaklaştı. Cevdet Bey tanıyamıyordu, ama adam adını saygıyla söyleyerek eline uzanmıştı bile. Cevdet Bey elini öptürürken, "Kim bu?" diye düşünüyordu. Adam, Nigân Hanım'ın eline de davranmıştı. Genç bir şeydi. Yüzü temizdi, önlüğü vardı. Cevdet Bey'e sevgiyle bakıyordu. Sonra torunlara yaklaştı. Onlara da sevgiyle baktı. "İyice tanıdık biri olmalı, ama kim?"

Karakolu geçtikten sonra, Cevdet Bey sıkılarak karısına bunu sordu.

Nigân Hanım, "Tanıyamadın mı? Bahçıvan Aziz işte!" dedi. "Manav dükkânı açtıktan sonra bahçeye bakmaz oldu."

"Aziz'miş demek! Eskiden bahçıvanlık yapardı. Arka bahçeyi adam etmişti." İki yıl önce, manav dükkânı açması için Cevdet Bey ona yardım etmişti. Onu ilk defa babasıyla, evi gezerken görmüştü. Babası bostancı olduğunu söylemişti. O bahçede çekirdek yiyordu... "Nasıl hatırlayamadım?" diye düşündü. İlk defa dükkânının önünde şimdi görüyordu onu.

Sonra Nigân Hanım'ın o tatsız sözünü hatırladı: "Tanıyamadın mı?" Cevdet Bey, "Başkalarını da artık tanıyamıyorum," diye düşündü. Her şeyi birbirine karıştırıyordu. İhtiyarlıktı bu. Artık haftada iki kere yazıhaneye gidiyordu. Canı bir şey yapmak istemiyordu. İstese bile kimse ona bir şey yaptırmıyordu. Sonra aklına başka bir şey geldi: "Ama kimseden de yardımı

esirgemedim!.." Biraz heyecanlandı. Nişantaşı'nda herkes onu tanıyordu: Herkes Cevdet Bey'i görünce saygı duyuyor, sevgiyle selam veriyordu. Herkes için bir şey yapmıştı. "Otuz iki yıldır buradayım!" diye düşündü.

Teşvikiye'ye yaklaşıyorlardı. Cevdet Bey caminin karşısında yeni yapılan bir apartmanı gördü. Kimindi burası? Üç gün önceki yürüyüşte bunu Nigân Hanım ona söylemişti, ama şimdi hatırlayamıyordu. Sonra hatırladı: İzmirli bir tütün tüccarınındı, uzun boylu biriydi, ama adı bir türlü aklına gelmiyordu. Teşvikiye'ye kadar dilinin ucundaki kelimeyi arayıp durdu. Sonra üzülerek, aramayı bıraktı. Havanın soğuk olduğunu düşündü.

Otuz iki yıldır buradaydı. Otuz iki yıl önce Teşvikiye'deki konağa gelip Nigân'ı ilk defa görmüştü. Otuz iki yıldır Nişantaşı'nın karşısındaki evde oturuyordu. Otuz iki yıl önce, o kocaman eve bir yaz günü Nigân Hanım'la girmişlerdi. Bir hizmetçiyle bir ahçı tutmuşlardı. Sonra babası ölünce o aşağıdan bakan, sessiz, soluk yüzlü çocuk gelmişti. Onlarla birlikte yaşamıştı. Asker olmak istiyordu. Cevdet Bey de bir gün ona, "Ziya mademki asker olmak istiyorsun, imtihanları da kazandın, git Kuleli'ye!" demişti. Osman daha yeni doğmuştu, evde mutluluk vardı. Ziya'nın sinsi, ürkek bakışları, hiçbir şeye dokunmadan, yabancı gibi evde sessiz gezinişi Cevdet Bey'e tatsız bir geçmişi, geçen, eski, soğuk yılları hatırlatıyordu. Ziya askeri okula gittikten sonra Nişantaşı'ndaki evde huzur daha derinleşmiş, neredeyse elle tutulur olmuştu. Cevdet Bey gene, "Hoşlanmıyordum ondan!" diye mırıldandı. Günahlarını benimseyecek durumdaydı. Derin derin nefes alıyor, ciğerlerini temizliyordu.

Arada bir durup derin derin nefes alması gerekiyordu. Doktor İzak son gidişinde ciğerlerinden şüphelendiğini itiraf etmek zorunda kalmıştı. Cevdet Bey'in temiz havaya ihtiyacı vardı. Bu da yazıhaneye gitmemek için iyi bir bahane oluyordu. Osman ile Refik bir gün ona, artık yazıhaneye her gün gelmesinin gerekmediğini uzun uzun anlatmışlardı. Cevdet Bey de, sağlık bahanesinin, çekilmek için en onurlu yol olduğunu aklından geçirmişti. Şimdi derin derin solurken bütün bunları çekinmeden düşünecek kadar rahattı.

Karşı kaldırımdan iri yarı bir adam geçiyordu. Onları görünce adımlarını yavaşlattı ve kafasındaki geniş kenarlı fötr şapkayı gösterişli bir hareketle çıkardı. Hafifçe eğilerek selam verdi. Cevdet Bey şapkasıyla selamı alırken tanıdı: Avukat Cenap Bey'di. Avukatların iş saatlerinin kesin olmadığını düşünerek saatine baktı:

Saat on bire geliyordu. Bu saatte Maçka'da yürümenin bir erkek için can sıkıcı bir şey olduğunu düşündü. Ev kadınlarının, emeklilerin, aylak insanların vaktiydi. İşsiz güçsüz insanların yaptığı başka şeyleri de yapıyordu. Radyoyu dinliyor, torunlarıyla şakalaşıyor, arka bahçede tuhaf bitkiler ekiyor, sonra bunların Latince adlarını ezberleyip yemek masasında tekrarlıyordu! Ama bir de önemli işi vardı: Hatıralarını hazırlıyordu. Daha tek bir kelime yazmamıştı, ama malzeme toplama işine başlamış, yayımlamayı düşündüğü kitabın adını da bulmuştu: Yarım Asırlık Ticaret Hayatım! Kitapta kerestecilik yıllarından bugüne kadar yaptığı her şeyi fotoğraflar, belgeler, makalelerle zenginleştirerek anlatacaktı.

Kışlanın karşısında, çocuklarını arabayla gezdiren iki kadınla karşılaştılar. Kadınlar iyi giyinmişlerdi, genç ve sağlıklıydılar, gülüyorlardı. Onları görünce arabalarını durdurdular. Cevdet Bey'e selam verdiler, sonra Nigân Hanım'la üç beş kelime konuştular. Biri eğilip torunların ikisini de öptü. Nigân Hanım da arabaların içine sarkıp çocukları mıncıkladı.

Ağaçların altında yürürlerken Nigân Hanım kadınları anlattı: "Uzun boylu ince olan Saffet Beylerin gelini. Öteki de kardeşi. İkisi de evvelki yaz evlendiler!" Sonra o uzun boylu ve ince olanın daha önceden bir başkasıyla nişanlı olduğunu anlatmaya başladı.

Cevdet Bey birden, "Hayalet!" diye mırıldanıverdi. Abdülaziz zamanında temelleri atılıp da bitirilemeyen caminin kullanılmamış taşlarının arasında, artık Taşlık denilen o tenha bahçenin içindeydiler. Nigân Hanım genç kadınları hâlâ anlatıyor, uzaktan Boğaz ve Adalar gözüküyordu. "Hayalet! Ondan kurtulamayacağım! İstediğini versem de vermesem de kurtulamayacağımı o da biliyor. Para istemeye de onun için geliyor!" Soğuk ve kuru bir rüzgâr esiyordu. Cevdet Bey Nigân Hanım'a yaslandı.

Karısı da ona kedi gibi sokuldu. Torunlar, hâlâ çamurlaşmamış bir kar yığınını didikliyorlardı. Oyuna dalmışlar, dedeyle nineyi unutmuşlardı. Cevdet Bey, "Benim işim bitmiş!" diye düşündü. Nigân'ın kolunu sıktı. Unutmak için denize baktı. Sonra birden, "Kurtulamayacağım!" diye düşünüverdi. "Oduncu dükkânından, Haseki'den, Vefa'daki evden, abimden, hayaletten!" Çocuklara bakıyordu, ama görmüyordu; görüntüler aklında at koşturuyordu; kerestecilik yapan babası ölüyordu, nalbur dükkânını Cevdet Bey büyütüyordu, Anadolu'ya satışa başlıyordu, ağabeyi yatakta can çekişiyor, küçük Ziya'yı kardeşine emanet ediyordu, Nigân Hanım ile evleniyordu, şeker getirtmek için İsmail Hakkı Paşa'yı ziyaret ediyordu, Nişantaşı'ndaki evde hep huzur olsun, Fransızca öğrenirken okuduğu kitaptaki aile gibi ailesi olsun istiyordu.

Nigân Hanım bağırdı: "Bırak onu, bırak üstünü kirleteceksin!" Cemil çamurlu bir dal parçasını yere bıraktı.

Cevdet Bey karısına, "Üşüyorum, dönelim!" diye mırıldandı.

Nigân Hanım kocasına sokuldu.

Dönüş yolunda görüntüler gene aklında at koşturdu. Cevdet Bey onlara hâkim olmaya kalkışmadı. Arada bir hayaleti düşündü. Ziya'ya biraz para vermeyi gene oğluna teklif etmeye karar verdi, ama Osman'ın razı olmayacağını da aklından geçirdi. Üşümemek için hareket etmeye, kollarını ovuşturmaya kalkıştı, ama hemen yoruldu. Teşvikiye durağının önündeyken geçen bir tramvaya binmeye karar verip caydı. Sonra yemeğin üzerine uyuyacağını aklından geçirdi. Kimse bir şey söylemiyordu. Torunlar da yorulmuşlardı galiba: Dedeyle ninenin yanından ayrılmıyorlardı. Cevdet Bey öğle yemeğini düşünerek kendini avutmaya çalışıyordu.

Teşvikiye Camii'nin önünden geçerlerken bir küçük leke gevşek düşünceler arasına damladı: "Bir daha bayram namazını kılabilecek miyim acaba?" Bu bayramda da caminin soğuk halıları üzerinde tir tir titremiş, ama acı çektiği ve buna huzur içinde katlandığı için mutluluk duymuştu. Lekenin başka düşüncelere de bulaşarak yayıldığını anlıyordu: "Acaba Refik'in çocuğunu görecek miyim?" Perihan'ın gebe olduğu iki ay önce açıklanmıştı. "Ya yazıhanenin Karaköy'e taşınışını?" Yazıhanenin

taşınmasına karşı çıkması sonuç vermemiş, o da bunu benimser gözükmüştü. Karakolun önünden geçerlerken, "Bari şu hatıralarımı çabuk bitireyim!" diye düşündü. "Acaba arka bahçeye hatmi diksem tutar mı? Hatmi, hatmi... Neydi? *Lonicera capri*... Ama o hanımeli değil mi? *Althea officinalis*!"

Birden hırıltılı boğuk bir ses duyuldu: "Cevdet Bey!"

Cevdet Bey döndü. "Vah, vah, Seyfi Paşa ne hale gelmiş!" diye düşündü. Abdülhamit'in Londra sefiriydi. Nigân'ın babası Şükrü Paşa'nın dostuydu. Yıldızı daha çok parlayacaktı, ama Meşrutiyet onu gölgede bırakmıştı.

"Nasılsınız, efendim?" dedi Cevdet Bey.

Seyfi Paşa cevap olarak, "Nigân, kızım, nasılsın bakayım?" dedi.

Nigân Hanım kocasının kolundan çıktı, uzanıp saygıyla paşanın elini öptü.

Seyfi Paşa daha da hırıltılı bir sesle, "Baban gibi insanlar artık kalmadı!" dedi. "Şükrü Paşa ne insandı! Artık öyle insan yok!" Başka bir şeyler daha söyledi. Yanındaki uşağa yaslanmasına, ayakta zor durmasına, yüzü de ihtiyar ve sevimsiz bir köpeğin yüzüne benzemesine rağmen gene de çevresinde saygı uyandırıyordu.

Cevdet Bey hayranlık duymadan edemedi. "Doksanını geçmiş olmalı!" diye düşündü: "Bunlar çok yaşar. Çünkü ticaret dertleriyle kendilerini yıpratmadılar. Ben ondan önce gideceğim. Nigân niye elini öptü sanki onun?"

"Baban ne insandı!" dedi gene Paşa. "Öyle hakiki insan kalmadı artık!" Cevdet Bey'e döndü: "Ticaret mahdum beylere mi bırakıldı?" Başını sağa sola sallıyordu. "Taşlık bahçeden, temiz hava yürüyüşünden ha? Ah, hah hoh!" Paşa'nın hırıltılı kahkahası hırıltılı bir öksürüğe dönüştü.

Cevdet Bey, "Evet efendim!" diye mırıldandı. Yaralandığını hissediyor, ama bir şey yapamayacağını da biliyordu.

Seyfi Paşa gene Nigân Hanım'a döndü. Kız kardeşlerini sordu. Başka akrabalarını, tanıdıklarını da soruşturdu, ama her seferinde "hakiki insan" olarak gördüğü tanıdıklardı soruşturduğu. Az sonra sıkıldı. Koluna girmiş olan uşağı sallanıyor diye azarladı. Nigân Hanım vaktin geldiğini anlayarak gene uzandı, Paşa'nın

elini öptü. Paşa, Cevdet Bey'in etekleri dibinde sallanan torunlara tatlı sesle bir şeyler söylemeye çalıştı, ama ağzından çıkan boğuk hırıltı onları daha çok korkutmaktan başka işe yaramadı. Sonra uşağını itip, kakıp, azarlayarak uzaklaştı.

"Ne kadar yaşlanmış!" dedi Nigân Hanım. İç çekti.

Cevdet Bey, "Yaşlı, ama sağlıklı!" diye düşündü. Uzun bir süre hiçbir şey söylemeden, karısının da koluna girmeden yürüdü. Sonra Nişantaşı'nın köşesinde durdu. "Niye öptü sanki Nigân onun elini?" diye düşündü. Bir tramvay rayları gıcırdatıp inleyerek önlerinden geçti. "Niye öptü?" Bir arabanın kornası çaldı, torunlar ürkek, dedeyle nineye sokuldular. Belki Seyfi Paşa'yı unutmuşlardı, ama hâlâ bir şeyden korkuyorlardı. Orada, az önce Nigân Hanım'ın Paşa'nın elini öpmesiyle tuhaf, sinir bozucu bir gerginlik olmuş, sanki bir şey kırılmış, bir suç işlenmiş, sinsi bir rüzgâr esmişti. Cevdet Bey bu el öpme işine gittikçe daha kızıyor, bakışlarıyla Nigân'ı suçlamak istiyordu, ama karısı oralı değildi. Ağır ağır karşıdan karşıya geçtiler ve ev gözüktü.

Ön bahçede kestane ve ıhlamur ağaçları vardı. Üst katın pencereleri soğuğa rağmen açılmıştı. Yan balkonun korkuluğuna beyaz bir kumaş bağlanmıştı: Bu, sakaya su için verilen işaretti. Bacadan ince mavi bir duman çıkıyor, rüzgârda hemen dağılıyordu. Arka bahçenin çıplak ağaçları sallanıyordu. Yan duvarın dibinde bir kedi yürüyordu. Cevdet Bey, "Karnım aç!" diye düşündü. "Şimdi evime gireceğim. Karnını doyuracağım. Sonra bir güzel sigara içeceğim. Sonra da tatlı ve uzun bir öğle uykusu..."

15
Şair Mühendis Nişanda

Kapı birdenbire açıldı. Feride Hanım, "Oğulcuğum biraz hava alsan!" dedi. "Çay da hazır! Şu odadan çıksan. Biraz benimle otursan. Zaten haftada bir kere bir pazarın var. Onu da bütün gün şu sigara dumanı içinde, hep bu kitaplar arasında otururak geçirmek olur mu? Şu yüzünün haline bak. Vallahi, iblis gibi."

Muhittin, "Anne ben çayımı sonra alırım," dedi. "Birazdan da çıkıyorum zaten. Ömer nişanlanıyor."

"Aaa, Ömer mi nişanlanıyor? Neden söylemiyorsun? Kiminle?"

Muhittin soğuk bir sesle, "Bir kızla!" dedi, ama bunu bile söylediğine pişman oldu. "Şimdi gelinin kim olduğunu, babasının ne iş yaptığını soracak, ayrıntıları öğrenmek isteyecek!" diye düşündü. Sorulardan hoşlanmayacağını göstermek için suratını astı.

Annesi, "Çay hazır. Onu söyleyecektim!" dedi.

Muhittin annesinin arkasından, "Canını sıktım. Aksilik ettim!" diye düşündü. "Merakını doyurabilir, hiç olmazsa birkaç cümleyle bir iki gün onu eğlendirecek, aklında yer tutacak bilgi verebilirdim." Ama sonra annesinin açıklamalarla hiçbir zaman yetinmeyeceğini, Ömer'in ne kadar mutlu olduğunu öğrendikten sonra nişanlanan, evlenen öteki tanıdık mutlu insanlardan söz edeceğini düşündü. Bunları oğlunun mutsuzluğu için ne kadar üzüldüğünü, bu mutsuzluktan kurtulmak için Muhittin'in ne yapması gerektiğini göstermek için yapacaktı. "Başka? Bir şey çalıştığım yok. Gene dalga geçiyorum!" diye düşündü Muhittin. Hâlâ kapanan kapıya bakıyor, boş boş oturuyordu.

Saat beşe geliyordu. Sabahtan beri Beşiktaş sırtlarındaki bu odada masanın başında oturuyordu. Pazar günlerini şiir yazmaya ayırmıştı. Hafta içinde bazı akşamlar da şiir yazıyordu, ama yorgun olduğu için pek bir şey çıkaramıyordu. Şimdi de fazla bir şey çıkaramamıştı. Saatlerdir aynı şeyleri yazıp yazıp çiziyor, yarım kalmış bir eski şiire istediği biçimi veremiyordu. Masasından kalkıp pencereye yaklaştı. Beşiktaş'ın üstünde yeni, gencecik bir bahar vardı. Serencebey yokuşuna açılan sokaktan pazar gezintisinden dönen bir aile geçiyordu. İkindi vakti göğü birbirine katan kırlangıçlar birazdan coşacaktı. Uzaktan durgun ve kıpırtısız gözüken denizin üstünde küçük iki mavna hareket ediyor, bir çaylak bir bacanın üstünde çemberler çiziyordu. Muhittin, "Gene iyi çalışamadım!" diye düşündü. Böyle zamanlarda Beşiktaş'a iner, içki içerdi, ama şimdi nişana gidecekti. Törenin soğuk ağırlığını içinde duyuyordu. "Böylece bir gün daha geçiyor. Otuz yaşında iyi bir şair olamamışsam ben

kendimi öldürmeye karar vermiştim!" Hoşgörüyle karşılanması gereken bir gençlik taşkınlığı, heyecanla yapılmış bir şaka gibi geliyordu şimdi bu düşünce ona, ama gene her zaman yaptığı hesabı yapmadan edemedi: "Otuz yaşında... Demek ki 1940'ta... Şimdi 1937 baharında, üç sene var önümde. Hâlâ yayımlanmayan o şiir kitabı çok değerli bir şey değil. Üç yıl çok şey yapmak gerekiyor."

Üç yıl kalmıştı. On yılın yedisini obur obur yiyip bitirmiş, tadına da varamamıştı. Buraya bu kadar çabuk geleceğini o günlerde hiç düşünmemişti. Mühendis Mektebi'nde öğrenciydi. Değil şu kolayca geçen yedi yılın, iki yıl sonra bitecek okulun bile hiç sona ermeyeceğini sanıyordu. Ders aralarında koridorlarda top oynayan, çizim masalarının üstünde para maçı yapıp Beyoğlu'na sinemaya giden sınıf arkadaşlarına üstünlük duygusuyla bakar, keyfini çıkara çıkara bir Dostoyevski olduğunu açıklardı. Refik ve Ömer ile aynı ilkeleri paylaşmış gibi gözüküyorlardı: Sürekli bir aşağılama ve nefretle beslenen alaycı bir tavırları vardı. Zekâya ve hoşgörüye inanıyorlardı ya da Muhittin'e öyle geliyordu. Bir keresinde Beyoğlu'nda bir meyhanede çok içmişler, Muhittin de intihara ilişkin bu kararını açıklamıştı. Karar tam beklediği gibi karşılanmıştı. Masaya belli belirsiz bir saygı yerleşmiş, ama şaşkınlık ya da hayranlık belirtisi hiç gözükmemişti. Otuz yaşından sonrasını silip atmak kolay geliyordu. Kimsenin otuz yaşından sonra da hayatı olacağını düşündüğü yoktu.

"Otuz yaş! Üç sene sonra!" diye düşündü Muhittin. Sokaktan şapkalı bir ihtiyar geçiyordu. Altmış yaşlarında gözüküyordu. Koltuğunun altına gazetelerini sıkıştırmıştı. Çarşı içindeki kahvelerden birine gidip tavla şakırtıları içerisinde gazetesini okumuş, sonra kendi gazetesini öteki emekli arkadaşlarının getirdiği gazetelerle değiştirip günün bütün haberlerini dikkatle gözden geçirmiş olmalıydı. Muhittin'in asker babası emekliye ayrıldıktan sonra böyle yapardı. Camiye de giderdi tabii. Muhittin, sokaktan geçen bu ihtiyarın camiye gidip gitmediğini düşündü, onu çarşı içinde görüp görmediğini çıkarmaya çalıştı. Sonra pencerenin önünden çekilip masasına oturdu. Artık bir şey yazamayacağını biliyordu, ama gene de masaya oturmak pencereden bakmaktan iyiydi.

Masanın üzerinde yarım kalan şiirlerin çiziştirildiği kâğıtlar, gazeteler, dergiler, sigaralar, kalemler duruyordu. Ağzına kadar dolmuş küllükten pis bir kül kokusu geliyordu. Muhittin, "İşte hepsi bu!" diye düşündü. "Pis bir kül kokusu. Mıncıklana mıncıklana hamura dönmüş bu buruşuk kâğıt parçaları, dergiler... Niye kendimi kandırıyorum? Hor gördüğüm dünyadan bana kalanlar da bunlar... Tabii elimde parasını kazanmak için yaptığım mühendislik de var..." Masanın üzerinde duran gazetelerden birini açıp baktı. Çarşıdan dönen ihtiyar mutlaka baştan sona okumuştu bu gazeteyi. "Başvekilimiz Paris'te rical ile görüştü... Hatay davamız için müsait neticelere varıldı... Fransa'da Blum kabinesi 380 güvenoyu aldı... Saray sinemasında iki Türkçe film birden... Sabun pahalılığı zeytin azlığından ileri geliyor... Francocuların tayyareleri tarafından bombardıman edilen Guernica'nın harap vaziyetinden bir köşe... Burla biraderlerin zırhlı soğutma cihazı: Frijder... Borsa: Sterlin 620, dolar 123, altın 1059... Lokman Hekim'in öğütleri... Nervin: Sinir ağrıları, asabi öksürükler, zayıflık ve uykusuzluk için..." Muhittin, "Ben de aynı şeyi yapıyor, okuyorum işte!" diye düşündü. Muhittin'in babası da aynı şeyi yapmış, o da güne biraz neşe katacak gevezelik malzemesi bulduğu için emekliliğinde bütün gazeteleri baştan sona okumuştu. Muhittin boş bir duygusuzlukla mırıldandı: "Peki ne yapmalı? Nasıl yaşamalı?" Ama yalnızca kelimelerdi bunlar. Bu sözlerin gerektirdiği umutsuzluğu ya da arayış heyecanını duymuyordu. Üstelik şairdi; kelimelerin başlı başına bir değeri olduğunu biliyor, ama onların altında fazla bir şey de bulamıyordu.

Yeniden masasından kalkmaya karar verdi, ama karşısındaki kütüphanede duran babasının resmini görünce caydı. Babasının bu gümüş çerçeveli resmini oraya beş altı yıl önce annesi koymuş, Muhittin de dokunmamıştı. Resimde Mülazım Haydar Bey üniforması ve kılıcıyla gözüküyordu. Babası bu resmi emekli olmadan önce Beyoğlu'nda çektirmiş, kısa bir süre sonra da yorulduğunu, artık kendi köşesine çekileceğini herkese söyleyerek ordudan ayrılmış, Ankara'ya savaşa gitmemişti. Haydar Bey 7. Ordu'da, Filistin'de çarpışmış, burada nişancılığıyla ün yapmış, Muhittin de üç yıl önce soyadı kanunu çıktığı zaman, babasının hünerini hatırlamış, Nişancı soyadının bir şaire yakışacağını

düşünmüştü. Resim çekilirken Nişancı Haydar Bey'in takındığı düşünceli pozu Muhittin gülünç buluyordu. Haydar Bey'in üzerinde kendine güvenen güçlü bir erkek hali vardı, belli belirsiz gülümsüyor, uçları havaya kalkık kocaman bıyıkları, boyu kısa olduğu için arkaya iyice kıvrılmış olan kılıcı, bir sehpanın üzerinde biblo gibi duran kalın ve kısa parmaklı eli, her şeyi zavallı gözüküyordu. Muhittin bu resmi her görüşünde, babası gibi olmaması için ne yapması gerektiğini düşünür, bazan dehşete kapıldığı olurdu. Karşısında, kütüphanenin bir gözünde, gümüş çerçeve içerisinde duran bu şey, sıradan bir asker, boşa gitmiş bir hayat, hep bir şeyler bekleyerek endişeyle yaşamış, yüzeylerin arkasına hiç geçememiş, acınacak bir insandı. Üstelik Muhittin'in duyduğu hayranlıktan sıyrılıp bunu anlayabilmesi için on sekiz yaşına gelmesi, babasının ölümünün üzerinden dört yıl geçmesi gerekmişti. Muhittin gene, "Ne yapmalı!" diye düşündü, ama gene heyecanlanmadı, yalnızca, artık alışkanlık haline gelen bir tedirginliğe kapılır gibi oldu. Bir süre daha karşısındaki resme bakıp oyalanarak, hayat ve önündeki yıllar hakkındaki endişelerinin hafif hafif arttığını sezerek oturdu. Sonra saatine bakıp nişan töreni için hazırlık yapmaya, Beşiktaş'ta çarşı içinde tıraş olmaya karar verdi.

Giyinip kuşandıktan sonra odadan çıkıp mutfağa girdi. Annesi mutfak penceresinden sarkmış, yeni taşınan komşuyla konuşuyordu.

Yeni taşınan komşu, "Hanımefendi, çiçekleriniz tutmuş!" dedi.

Feride Hanım da, "Tuttu ama, bunlar açmadı!" diyerek denizlikteki saksıları gösterdi. Sonra Muhittin'in mutfağa girdiğini fark etti ve içeri çekildi. Muhittin'i dikkatle inceledi ve oğlunun kılığını beğendiğini gösteren bir ifade takındı. Mutlu bir sesle, "Demek, gidiyorsun. İyi eğlen bari!" dedi.

Muhittin annesinin oğlunun bir eğlenceye katılacağını, mutlu olacağını düşünerek sevindiğini, bu akşam oğlunun da bulunduğu bir salonda bazı insanların mutlu olacağını düşünmekten, bu mutluluğu belli belirsiz hayal etmekten keyif aldığını hissetti.

Çarşıda yürürken sıkıntısız ve rahat buluyordu kendini. Tanıdıklara selam veriyor, "Acaba orada içki verirler mi?" diye

düşünüyordu. "Acaba yüzükler takılırken Ömer'in yüzü nasıl olacak? Buna dikkat edeyim, şu bizim fatihin yüzünü iyice görebileceğim bir yere oturayım!" Gene selam veriyor, yürüyor, şık olduğunu düşünüyor, insanların kendisine mühendis olduğu, işte şimdi şık olduğu, genç ve zeki olduğu için değer verdiklerini seziyordu. Sonra babasını tanıdıkları, çocukluğunu bildikleri için sevgi duyan o ihtiyarlar vardı, zekâsına hayran olan o genç askerler vardı, yıllardan beri tanıdığı şu yaşlı berber vardı.

Berber, aydan aya, hayatına ilişkin bütün haberleri dinlediği için, bu genç mühendisin hayat hikâyesini eksiksiz biliyordu. Muhittin'i görünce sevgiyle güldü, "Sakal, değil mi?" dedi. Çekmeceden temiz bir önlük çıkarırken de, annesinin nasıl olduğunu sordu.

Muhittin, çocukluğunda buraya geldiği ilk yılları hatırlıyordu. Boyu aynanın düzeyine erişsin diye berber, koltuğun iki kolu arasına bir tahta koyar, oturulacak yere de ayakları kirletmesin diye bir gazete sererdi. İlk gelişlerinde Muhittin ağlamıştı da berber "Asker çocuğu ağlamaz!" diyerek avutmuştu. Öteki gelişlerinde annesi onu berbere teslim eder, sonra küçük gövdesini bol çarşafın içinde hızlı hızlı oynatarak çarşıya alışverişe çıkardı. Sonra bir kere de babasıyla birlikte geldiklerini, berberin babasına çok saygı duyduğunu hatırlıyordu. Berber Mülazım Haydar Bey'e değer veriyordu. Şimdi de Mühendis Muhittin Bey'e değer veriyordu işte. Yüzünü saygıyla sabunlarken mesleği hakkında bilgiler edinmeye çalışıyor, bu mühendisin de bir zamanlar çocuk olduğunu, dükkânında ağladığını unutmuş gözüküyordu.

Muhittin ellerini beyaz önlüğün altına sokarken, "Çocuk gibi hissediyorum kendimi burada!" diye düşündü. Berbere gövdesini bir süre için bırakıyor, berber vitrini andıran geniş camın önündeki koltuğa yerleştirdiği bir müşteriyi çarşıya sergiliyor, başkalarına yaptığı gibi onunla bilgi ve dedikodu alışverişinde bulunuyor, çarşıdan geçenler de göz ucuyla onlara bakıyorlardı. Muhittin de çarşıdan her geçişinde berberin vitrinine bakar, "Aa, Kâtip Hüsamettin Bey tıraş oluyor!" diye düşünürdü. Şimdi bu pazar öğleden sonra çarşıdan geçenler de herhalde, "Aa, Mühendis Muhittin tıraş oluyor," diyorlardı.

"Evet bir mühendis, Mühendis Muhittin! İşte buyum ben!" diye düşündü. Mühendis, ama pek yakışıklı sayılmaz; kısa boylu, gözlüklü, hırçın bir yüzü var ki, insanda ya korku uyandırır ya da hayranlık, ama sevgi değil. Aynaya bakıyor, kırılmış şişe diplerine benzetmekten hoşlandığı gözlüklerini süzüyor, kendine özgü bir varlığı olsun istiyor, arada bir de berberin sorularına karşılık veriyordu. "İşte buyum ben. Bir mühendis. 1937 yılında dünyanın bir şehrinde, burada, İstanbul'da Beşiktaş'ta bir berber koltuğunda, sessiz ve sakin, öteki berber müşterileri gibi beyaz bir önlüğün altında uysal, kıpırtısız, ben... Ben Muhittin, mühendis... İyi bir şair olmaya çalışan, ama irade eksikliği ve çalışma gücü sıkıntısı çeken, bekâr ve zeki, bir bahar günü arkadaşının nişanına gidecek olan, hâlâ yayımlanmamış şiir kitabı için sabırsızlanan, geleceği için endişe duyan Muhittin Nişancı..." Birden gözlerini aynadan kaçırdı. "Hayır, hayır, şimdi düşünmek istemiyorum. Nişan törenini seyredip eğlenmek istiyorum," diye söylendi. "Ne olduğumu, kim olduğumu, ne olacağımı düşünmek istemiyorum!" Birden öyle bir irkildi ki, kulağının dibinde vızıldayan ustura sustu.

Berber anlayışlı ve soran bir bakışla aynaya baktı. Muhittin de oraya baktı, ama kendini görmek istemedi. Suratı sabunlanırken de aynaya bakmadı. Berberden çıkana kadar koltuğunda hiçbir şey düşünmemeye çalışarak kıpırdandı. Yüzünde gezinen usturanın vızıltısını dinledi.

Berberden çıktıktan hemen sonra bir taksiye bindi. Şoförü Beşiktaş çarşısından tanıyordu. Şoför de bu mühendisin yüzünü tanıyordu. Muhittin düşünmemek için yolculuk sırasında şoförle gevezelik etti; pahalılıktan, futbol maçlarından, öteki dikkatsiz şoförlerden söz edildi.

Ayazpaşa'daki apartmanı ona Refik tarif etmişti. Muhittin merdivenleri çıkarken, "Geç kaldım!" diye düşünüyordu. İçinde sanki görülmesi, yaşanılması gereken her şeyi kaçırmış gibi bir felaket duygusu vardı. Ama kapının zilini çaldıktan sonra birden şaşırdı. "Orada kalabalık var!" diye düşündü. İçerideki kalabalık ona bakacak, inceleyecek, gülümseyecek, o da onlara aynı şeyleri yapacaktı. Tanımadığı bir kadın onu bir salona soktu, insanların arasına girdi, oturacak bir yer aradı.

Salonda kadınlar ve genç kızlar bir yanda, delikanlılar ve yaşlı erkekler de başka bir yanda oturuyorlardı. Herhalde kimse böyle ayrı ayrı oturmaları gerektiğini düşünmemiş, daha doğru ve uygar olanın birlikte oturmak olduğunu çoğu aklından geçirmişti ama, hiçbiri kuralı bozmaya cesaret edememişti. Bir gramofon çalıyor, herkes fısıldaşıyor, bir şeyler bekleniyordu. Muhittin, Refik'i ve karnı şişkin olan Perihan'ı gördü. Sonra bir kapıdan Ömer çıktı, el etti, ama yanına gelmedi. Nazlı'yı da bir an görebildi ve güzel olduğuna karar verdi. "Evet, geç kalmışım!" diye düşündü. Az sonra gramofon susturuldu, beklenen şeyin yaklaştığını gösteren bir gerginlik oldu. "Şu kapıdan gireceklerine göre Ömer'in yüzünü iyi görebilirim!" diye düşündü Muhittin. İyi bir yere oturduğuna karar verdi.

Muhittin'in beklediği yerden, koridora açılan kapıdan Ömer ile Nazlı içeri girdiler. Hemen arkalarından da Milletvekili Muhtar Bey geldi. Muhittin, Nazlı'nın ilk gördüğü kadar güzel olmadığına karar verdi, yüzünde bir çirkinlik bile görür gibi oldu. Sonra arkalarından yaklaşan milletvekili aralarına girdi ve ikisinin de bileğinden tuttu. Bir şeyler arıyormuş gibi sağına soluna baktı. Aceleyle elini cebine sokup birbirine kurdeleyle bağlı yüzükleri çıkardı. Kalabalığın bakışlarıyla yıkanan pırıl pırıl iki yüzüğü beceriksiz hareketlerle parmaklara taktı. Muhittin, yüzüklerin birbirine kurdeleyle bağlı olması gerektiğini bilmiyordu. Milletvekili birisinin uzattığı bir makasla bu kurdeleyi kesti. Sonra duygulandı:

"Sevgili kızım ve çok sevdiğim bu evladım, delikanlıyı işte nişanladık. Çocuklarımızın birbirlerine sevgi ve saygı..."

Muhittin, "İşte yüzü alıklaştı!" diye düşündü. Ömer'in donuklaşan yüzünü dikkatle inceliyordu. "Bir fatihin yüzü böyle mi olmalıydı? Kuzu gibi! Utanıyor, sıkılıyor herhalde, ama bunu kendi seçti. Acaba milletvekili ona şu fatihlik yolunda ne gibi kolaylıklar sağlayabilir?"

Bir alkış başladı. Muhittin, "Ne çabuk bitti!" diye düşündü. Sonra yanındakilerle birlikte o da elini birkaç kere birbirine vurdu, gülümsedi. "Şimdi bunları yapıyorum, çünkü böyle davranmak gerekir!" diye düşündü, ama kendini ikiyüzlü bulmadı.

Milletvekili gençleri, nişanlılar da milletvekilinin elini öptüler. Milletvekili bir kenara çekilince nişanlılar öyle ortada kalıverdiler. Bir şaşkınlık, bir durgunluk oldu. Nazlı tedirgin olarak uzun uzun Ömer'e baktı. Bu acemi bakışıyla, artık davranışlarını ve kararlarını bu yanındaki erkeğe göre düzenleyeceğini herkese göstermiş oldu. Sonra beklenmedik bir hareketle yere eğildi ve bacaklarının arasında gezinen kül rengindeki bir kediyi kucağına aldı. Mutlu bir gülüşme başladı. Herkes kalkıp nişanlıları öpmeye, kutlamaya koştu.

Muhittin Ömer'i öperken duygulandı. Böyle bir şeyi beklemiyordu; şaşırdı, ama hazırladığı sözü de söyledi: "Hadi bakalım Rastignac, iyi başladın gerisini de getir!"

"İyi başladım ha?.. Ah, Muhittin'ciğim!" diye bağırdı Ömer. Galiba biraz içki içmişti. "Ah Muhittin'ciğim sen her zamanki gibisin, ama ben!.."

"Yok, yok, sen de çakı gibisin!" dedi Muhittin. Bir başka akrabasına sarılan Ömer'in kendisini dinlemediğini görünce Refik'e döndü, "Perihan da iyice gebeymiş!" dedi. Hiç düşünmeden söylediği sözlerin aptalca olduğunu aklından geçirdi.

Refik, "Akşam bize gidelim, olur mu?" dedi. "Herkes dağıldıktan sonra!" Kalabalığı işaret etti.

Salonda tatlı ve yumuşak bir hareket, bir dalgalanma vardı. İnsanlar oturdukları yerlerden kalkıyorlar, birbirleriyle öpüşüyorlar, gülüyorlar, bakışıyorlar, hoş sözler söylüyorlardı. Mutlu bir uğultuydu bu. Sanki nişandan çok bu sıcak hareket ve uğultu bekleniyormuş gibi rahatlanılmıştı. Muhtar Bey bir köşede Ömer'in enistesi ve teyzesiyle konuşuyordu. Nazlı ile Ömer pencerenin yanındaki genç kızlarla birlikte gülümsüyordu. Kızların arasında o yaşlı kedi vardı; somurtkan hayvan kucaktan kucağa geziyor, ölçülü kahkahalar duyuluyor, Nazlı'nın halası, ev sahibi kadın salondaki topluluklar arasında bağlar kurmak, neşe köprüleri yerleştirmek için bir köşeden ötekine koşuyor, gülüyor, mutluluğu körüklemek için de arada bir şaka yapıyor ya da istemeden hüzünleniyordu.

Muhittin, "Ben de onlardan biri olmalıyım, ben de onlara katılmalıyım!" diye düşündü. Ama onlar gibi olması, uğultunun içine katılabilmesi için ilk önce ne yapması gerektiğini

çıkaramadı. Sonra bir şaka yapmaya karar vererek Refik'e döndü,

"İyi tiyatro değil mi?" dedi. Gülmeye çalıştı, gülemedi.

"Evet, iyi eğleniyoruz!" dedi Refik.

Muhittin bir şey söylemiş olmak için "Asıl yemekte eğleneceğiz," dedi. "Acaba içki var mıdır?"

Bu sırada bir kahkaha duydular. Nazlı'nın halası Cemile Hanım bir hikâye anlatıyordu.

Muhittin, "Hayır, onlar gibi olamam ben!" diye düşündü.

16
Hırslı ve Nişanlı

Cemile Hanım, Ömer'e daha önce de anlattığı şu kucağı kirletme hikâyesini şimdi de köşede oturan yakınlarına anlatıyordu. Hikâyenin sonuna gelince, leke gözükmesin diye küçük Ömer'i nasıl kucağına bastırdığını anlatmak için gene ellerini karnının üstünde birleştirdi ve kıkırdamaya başladı. Hikâyeyi dinleyenler de Ömer'e bakıp gülümseyerek başlarını sağa sola salladılar.

Cemile Hanım, "O zamanlar Tünel'de bize göre bir lokanta açıldı diye nasıl sevinmiştik!" dedi.

Macide Hanım, "Bir de o ünlü kulüp vardı, ama oraya hanımların girmesi cesaret işiydi!" dedi.

Cemile Hanım, "Ben bir kere kendimde o cesareti bulmuştum!" dedi. "Ama sonra o kadar utanmıştım ki, evde ağlamıştım. Muhtar götürmüştü beni!"

Muhtar Bey esniyordu. Esneyip gerindikten sonra Ömer'e döndü, "Delikanlı, niye oturmuyorsun?" dedi. Sonra bir şey hatırladı. "Hâlâ inkılaplar hakkında öyle mi düşünüyorsun?"

"Muhtar, bugün onu rahat bırakalım!" dedi Cemile Hanım.

"Canım, bir şey yaptığım yok ki çocuğa!"

Ömer gülümseyerek, gülümsemesiyle "Beni bugün kimse rahatsız edemez!" demeye çalışarak yeniden genç kızların, Nazlı'nın arkadaşlarının yanına döndü.

Bu sırada, birisi gramofona bir Alman şarkısı koydu. Bir an herkes sustu. Sonra gene neşe akmaya başladı. Genç kızlardan biri, Nazlı'nın bir çocukluk arkadaşı bir hatıra anlatmaya koyuldu. Hatırayı anlatırken gülünmesi gereken yerlerde arkadaşlarına bakarak hep birlikte gülmek için onları kışkırtıyor, arada bir de Ömer'e bakıyordu. Öteki kızlar da Ömer'e bakıyorlardı. Bakışları, "Senin beğendiğin, şimdi nişanlandığın, evlenmeye karar verdiğin bu kız bizim ne kadar eski ve iyi arkadaşımızdır, anlıyor musun? O şimdi ne kadar ilgi çekici ve cana yakınsa, biz de öyleydik, öyle olacağız!" diyordu. Ömer onları dinlerken kucağına aldığı kediyi okşuyor, bir kral gibi hissediyordu kendini. Gramofona aynı şarkı bir daha konulunca gülümseyerek kediyi Nazlı'ya verdi. Sıkıldığını saklamaya hiç gerek duymadan ayağa kalktı. Bugün böyle küçük şeylere aldırış etmeyecek kadar geniş hissediyordu kendini. Uğuldayan salonu bakışlarıyla taradı, "Acaba kimin yanına gitsem?" diye düşündü. Bunu "Acaba hangi tatlıdan yesem?" diye düşünen şımarık bir çocuk gibi düşündüğünü biliyor, bunun da şimdi kendine uygun olduğunu aklından geçiriyordu. "Bizimkilerin yanına gideyim. Refik ile Muhittin ne konuşuyor acaba? Muhittin'in de suratı her zamanki gibi korkunç!"

"Delikanlı, sen de pek yakışıklıymışsın..."

Ömer, Nazlı'nın bir akrabası olması gereken bu yaşlı adamı tanımıyordu. Ona hoş bir şey işitmiş gibi gülümsedi. Sonra Refik ile Muhittin'in yanına gitti.

"Ne dedi o adam sana?" dedi Muhittin.

"Beni bugün pek yakışıklı buluyormuş."

"Öylesin, öylesin!" diyerek Refik gülümsedi.

Muhittin, "Herkes seni çok seviyor!" dedi.

"Öyle mi?"

"Eee, sen nasıl hissediyorsun peki? Rastignac olduğunu hatırlıyor musun?"

"Sahi, bunu unutmuştum!" dedi Ömer, güldü.

"Unutma... Günlük hayatı küçümsüyordun sen!"

"Muhittin bugün çok hırçın!" dedi Refik. "Niye böylesin? Bırak canım biraz kendini. Şu neşeye katıl. Böyle yapıyorsun da sanki ne oluyor? Akşam bize gidelim, olur mu?"

"Ne yapacağız?"

"Semaver kurmak istiyor o!" diyerek güldü Muhittin. "Eski defterleri karıştıracak, efkârlanacak, eğlenecek..."

Ömer, "Eh, aslında iyi olur. Semaveri kurar, oturur konuşuruz!" dedi. Sonra Nazlı'yı görerek heyecanlandı. "Ben nişanlandım!" diye düşündü. Bu yeni farkına vardığı bir şeymiş gibi şaşkınlıkla nişan yüzüğüne baktı.

"Şimdi asıl dikkat etmen gereken devreye giriyorsun!" Nazlı'nın yeni evli bir akrabasıydı bu. "Nişanlılık ile evlilik arasındaki devre en önemli devredir."

"Evet, evet!.." dedi Ömer. Sonra herkesin nasıl oturması gerektiğini söyleyen Cemile Hanım'a döndü: "Bana başköşeyi ayırmışsınız efendim!"

"Herkesin gözü bugün sende evladım!" dedi kadın.

Hizmetçi gene somurtarak içeri girdi, tepsiyi andıran büyük bir geniş tabağı ortaya koydu. Birisi yalancı bir çığlık attı, ama bunun yalancı bir çığlık olduğunu da gizlemediği için gülüşüldü. Tabakları doldururken ev sahibi kadın, Nazlı'nın halası, yemekte kusur olarak gördüğü şeyleri sayıp dökmeye başladı. Herkes ona karşı çıktı: "Yemek çok güzeldi, şu sofra çok güzeldi, her şey çok güzeldi."

Yemeğin ortasında bir ara herkes ısrar edince Ömer demiryolunda, Kemah'ta, şantiyenin barakalarında yaşadığı günlük hayatı anlatmak zorunda kaldı. Soğuk kış gecelerinde orada nasıl yaşadığına şaşanlar oldu, bazıları delikanlıyı şimdi daha da çok sevdiklerini söylediler. Bir ihtiyar da bunların o kadar da büyütülmemesi gerektiğini söyleyerek Sarıkamış'ı anlatmaya koyuldu. İçki içiyor, kimsenin ilgilenemeyeceği ayrıntıları anlatıyordu. Bir süre sonra, durmadan yüzüne baktığı, yanında oturan bir delikanlıdan başka hiçbir dinleyicisi kalmadı. Şakacı bir delikanlı da ona takılmak için gramofona İzmir Marşı'nı koydu. Muhtar Bey şarkıyı mırıldanmaya başladı. Birkaç kişi daha katıldı ona. Rakı kadehlerini tokuşturuyorlar, gülüşüyorlardı. Genç kızlar da açılmış, rahatlamışlar, delikanlılarla konuşmaya başlamışlardı. İçki içmiyorlardı, ama delikanlılarla konuşurken kızarmıyorlardı da. Onlar da herkes gibi arada bir nişanlılara, sofranın merkezine bakıyorlardı. Ömer bakışların üzerinde ge-

zindiğini gördükçe gene bir kral gibi hissediyor, aradığı şeyin biraz da bu olduğunu utanarak anlıyor, duyduklarının yakışıksız olduğunu aklından geçiriyor, Muhittin'in ne düşündüğünü merak ediyor, bu sinsi düşünceler alevlendikçe içkiye sarılıyordu.

Gramofona konan marş bitince plağın öteki yüzü kondu. O yüz de bitince Nazlı da hoş bir şey dinlemek istediğini söyleyerek kalktı. Ömer de ona yardım etmek istediğini açıklayıp arkasından gitti. Gramofon salonun köşesindeydi. Nazlı plakların durduğu gözü karıştırıyordu. Ömer, "O benim nişanlım!" diye düşündü. Gramofonun durduğu köşenin sofradan gözükmediğini bilmesine rağmen dönüp arkasına baktı. Sonra bu kadar ihtiyatlı olmayı çirkin bularak Nazlı'yı yanağından öptü ve hemen "Onu öptüm!" diye düşündü, sanki kendisinde kirli, utanç verici bir hastalık varmış ve bu öpüşle hastalık kıza bulaşmış gibi suçluluk duydu ve bugün, bu akşam, hiçbir zaman kral gibi hissedemeyeceğini düşünerek şaşkınlaştı. Nazlı plağı gramofona koydu. Bir cızırtı başladı, arkasından kırık dökük bir piyano sesi geldi. Bu ses hiçbir şeyi değiştirmiyordu. İnsanlar da hiçbir şeyin farkında değildiler, onlara göre yeni bir şey yoktu, her zamanki uğultudan başka çatal bıçak sesleri vardı.

Ömer masaya doğru yürürken arkasından Nazlı'nın geldiğini gördü. Birden masada biri elini çırpmaya başladı, ona birkaç kişi daha katıldı, sonra hepsi birden alkışa başladılar. Ömer, "Ne yapayım? Ben buyum işte! Böyle oldu!" diye düşündü.

Yemekten sonra gramofona, gençlerden birinin getirdiği en son plaklar konuldu. Gençler coştular, bağırıp çağırdılar, birkaç kişi dans etti, herkes onlara baktı, dansa kaldırılmayan kızlarla dans edemeyecek kadar utangaç delikanlılar köşelere çekildiler, hikâyeler anlattılar, şakalar yapıldı, gülüşüldü. Gençleri yalnız bırakmak gerektiğini düşünen yaşlılar ise sofrada oturdular, kahvelerini burada içtiler, salonun bir ucundan gelen sesleri hoşgörüyle karşıladılar, birbirlerinin hayatlarını öğrendiler. Ömer, Nazlı ile birlikte yemek masasıyla gençlerin köşesi arasında gidip geldi. Hiçbir şey düşünmemeye çalışarak, yalnızca neşeli olduğunu, bugün nişanlandığını aklından geçirerek herkese gülümsedi.

Yaşlılar sofradan kalktıktan sonra durgunluk başladı. Gramofona her takılışında yepyeni bir şaka yapılmış gibi neşeyle

karşılanan plaklar artık çalınmıyordu. Bir süre sonra konukların bir kısmı nişanlıları bir daha kutlayarak ayrıldılar. Sonra yavaş yavaş herkes ayağa kalktı. Muhtar Bey esneye esneye konukları kapıya kadar geçirdi. Cemile Hanım kusurlarından dolayı özür diliyordu. Kapının önünde herkes duygulanıyor, nişanlılara hoş sözler söyleniyordu.

Herkes gittikten sonra Muhtar Bey, "Oh çok şükür!" diyerek esnedi. Cemile Hanım, "Aman iyi oldu, değil mi, iyi oldu!" dedi.

Nazlı, "İyi oldu, halacığım!" dedi. Sonra Perihan'a dönerek bir şeyler anlatmaya başladı.

Sonra Refik ile Perihan da kalktılar. Perihan'ın şişkin karnını görünce Muhtar Bey endişelenir gibi oldu. Muhittin'i görünce de, galiba, canı sıkıldı. Ama Ömer'e de aynı huzursuz bakışla bakıyordu.

Ömer ona sevimli gözükmeye çalışarak, "Efendim, biz kalkıyoruz," dedi. "Arkadaşıma gidip biraz oturacağız!"

"Niye? Burada da oturabilirdiniz!" dedi milletvekili, ama uyku akan gözleri başka şey söylüyordu.

Ömer birden böyle yapması gerektiğini düşünerek önce milletvekilinin, sonra Cemile Hanım'ın ellerini öptü, çok duygulanan milletvekili de Ömer'e sarıldı. Sonra kızını öpüp okşamaya alışkın olan bir babanın rahatlığıyla Nazlı'yı öptü. Ömer'e döndü: "Yarın geliyorsun değil mi? Ben hemen Ankara'ya dönüyorum. Demiryoluna gitmeden önce seni görmek isterim!" Ömer, "Geliyorum tabii, efendim!" dedi. Nazlı'ya baktı. Onunla aralarında geliştirdikleri bir yakınlık ve sevgi işareti olsun da kimseye fark ettirmeden selamlaşabilsinler istedi, ama böyle bir şey yoktu. Yalnızca birbirlerine baktılar. Ömer Nazlı'nın yeşil ve uzun elbisesini gülünç bulmaktan korktu. Sonra başka şeylerden, hırsını kaybetmekten, aile hayatının içinde kaybolmaktan, günlük hayat ile yetinmekten de korktu.

Ayazpaşa'dan Taksim'e kadar yürüdüler. Muhittin en önde tek başına yürüyor, çevresini dikkatle inceliyordu. Refik ile Perihan kol kolaydılar. Ömer onların bir adım arkasından geliyor, bir kol kola yürüyen çifte, bir geniş lacivert göğe bakıyordu. Yokuşun ortasındaki yeni açmış ağaçların dallarıyla gök parçalanmıştı. Ömer, "Ben hırslı mıyım? Eski tutkularımdan bir şey kaybettim mi?" diye düşündü.

Nişantaşı'ndaki evin boş salonuna yerleştikten, Perihan yukarı çıktıktan sonra bunu Muhittin'e sordu.

"Evet, bugün ben de bunu düşündüm!" dedi Muhittin. "Eskisi kadar hırslı bulmuyorum seni. Bir yıl önce, Kemah'a gitmeden önce başka bir insandın!"

"Yaa! Nereden anladın bunu?.."

"Vallahi, insan böyle şeyleri nasıl anlar bilemiyorum. Belki şu nişanlanmadan, belki halinden tavrından..."

"Hayır, yanılıyorsun!" diye bağırdı Ömer. "Ben eskisinden daha da hırslıyım. Hem o kadar hırslıyım ki eskiden yaptığım gibi hırsımla övünemiyorum da... Bu kadarı fazla geliyor bana... Onun için saklanmaya çalışıyorum. Sen yanılıyorsun!"

Muhittin soğuk ve ilgisiz, "Yanıldığımı sanmıyorum!" dedi.

"Yanılıyorsun işte! Bu bir yılda ne kadar para kazandım ben, sen biliyor musun? Kırk bin. Evet! Kırk binden fazla. Gelecek yıl bunun iki katını kazanacağım. Mühendis Mektebi'ni bitirmiş iki delikanlıyla anlaştım. Sonra yeni..."

"Neler konuşuyorsunuz?" Refik semaveri aşağı kattan çıkarmış yakıyordu.

"Çok hırslı olduğunu anlatıyor!" dedi Muhittin.

"Evet, onu anlatıyorum. Sonra Muhittin'e de soracağım! Muhittin'e, otuz yaşında kendini öldürüp öldürmeyeceğini soracağım..."

Refik, "Bir dakika bekleyin de ben de geleyim!" dedi. "Çay fincanlarını getireyim!" Her şey yolunda gittiği, istediği gibi bir tartışma açıldığı için sevinçliydi.

Muhittin, "Görürsün bakalım!" dedi. "İyi bir şair olamamışsam bunu yapıyor muyum, yapamıyor muyum görürsün!"

"Yapamazsın!" dedi Ömer. "Seni iyi tanıyorum. Kendine biraz vakit tanırsın. Bahane de bulursun. Mesela Türkiye'de insan değerinin kolay anlaşılmadığını ya da bir iki yıllık bir gecikme için akılsızlık yapmamak gerektiğini düşünürsün!"

Refik, "Durun, durun, ben şimdi geliyorum, o zaman devam edersiniz!" dedi. Tartışmanın hiçbir kelimesini kaçırmamak için mutfağa koşa koşa indi. Elinde fincanlarla aynı hızla geri geldikten sonra, "Ne diyordunuz?" diye sordu.

17
Yarım Asırlık Ticaret Hayatım

Cevdet Bey arka bahçede, kestane ağacının altında hasır koltukta oturuyor, başını ve gövdesini hiç bükmeden, ayağının dibinde gezinen bir karıncayı seyrediyordu. Daha yaz gelmemişti, ama hava sıcaktı. Mayısın on dokuzuydu, gençlik bayramıydı. Kesin ve sakin bir güneş arka bahçeyi sabırla ısıtıyordu. Az önce öğle yemeği yenmişti. Bütün aile, arka bahçede, Cevdet Bey'in çevresinde toplanıyordu.

Her zamanki gibi, önce Nigân Hanım gelmiş, Cevdet Bey'in yanındaki koltuğa oturmuştu. Kocasının neye baktığını anlamak için ayaklarının dibine bakıyor, ama karıncayı görmüyordu galiba, çünkü hizmetçinin ayakkabılarının tozunu almadığını söylüyordu. Osman da annesinin sözlerini işittiği için, her zamanki gururlu ve düşünceli hareketleriyle, ayakkabılarına bakarak, ağacın altına doğru yürüyordu. Ağzında istediği zaman, istediği kadar içebileceği sigaralardan bir tane vardı. Osman'ın arkasından Nermin, çocuklarına bir şeyler söyleyerek gelip oturdu. Torunlar ellerindeki erikleri dişleyerek bahçede gezinmeye başladılar. Sonra mutfak kapısından Perihan ile Refik çıktı. Perihan'ın kocaman ve şişkin karnı bakanı tedirgin ediyordu. Onu görünce Cevdet Bey elinde kolay kırılır bir şey varmış gibi titizleşiyor, sesinin perdesine, hareketlerine dikkat ediyordu. Perihan hasır koltuğa oturduktan sonra Nigân Hanım rahatlayarak Cevdet Bey'e döndü: "Sizin o tuhaf çiçeklerinizden biri açmış, gördünüz mü!?"

Cevdet Bey başını salladı. "*Ocimum* neydi?" diye düşündü, hatırlayamadı. "*Ocimum granimus*!" diye uydurdu. Kimsenin uydurduğunu anlamadığını fark edince rahatladı. Sabah da aynı şey olmuş, Nigân Hanım sormuş, Cevdet Bey uydurmuştu. Latince bitki isimlerini belleğinin zayıflamadığını göstermek için ezberliyordu. Herkes ya hayran oluyordu Cevdet Bey'e ya da hayran olmuş gibi yapıyordu. Ama karısının ya da oğullarının adını bir an hatırlamayınca da ona gülmüyorlardı artık.

Nermin, "Çok yoruldum!" diyerek iç çekti. Osman'a bakıyordu. "Bütün sabah sandıklarla uğraştım!"

Bahar sıcakları bastıralı çok oluyordu, ama hâlâ kışlıklar sandıklara konuluyor, yazlıklar sandıklardan çıkartılıyordu. Ayrıca, yazlığa, Heybeliada'ya taşınmak için hazırlıklara da başlanmıştı. Cevdet Bey ömründe ilk defa baharın gelişini evin içinden izlemişti: Kış soğuğuna dayanamayan saksılar dışarı çıkarılmış, hasır koltuklar onarılmış, alt katın bazı odaları badanalanmış, eve böcek taşıdığı için evin arka yüzünü saran sarmaşıkların bir kısmı kesilmiş, bahçe baştan aşağı gözden geçirilmiş, ev uzun bir süre Cevdet Bey'in hâlâ alışamadığı tuhaf bir kokuyla, naftalin kokusuyla kokmuştu.

Evin içinden donuk, neşesiz bir piyano sesi geldi.

Nigân Hanım, "Canım yemekten hemen sonra da çalınır mı?" dedi. Bütün arkadaşları gibi Ayşe'nin de Taksim'deki törene katılmasını istemişti Nigân Hanım, ama kızına sözünü biraz da Cevdet Bey onu desteklediği için dinletememişti.

Cevdet Bey, "Bırak, canım, çalsın!" diyecekti, ama caydı. Az önceki karıncayı aradı, bulamadı. Başını koltuğun arkasına yasladı, konuşulanları dinledi, ama bir şey anlayamadı. Refik ile Perihan fısıldaşıyor, Osman bir şeyler homurdanıyordu.

Kahve geldikten sonra sigarasını yaktı. Bu sırada Nigân Hanım şikâyetçi, suçlayıcı bir yüzle ona sert sert baktı. Günde üç kere içtiği şu sigarayı da elinden almak istiyorlardı. Cevdet Bey, "Ne için alacaklar?" diye düşündü ve kendi kendine güldü. "Sağlığım için! Peki sağlık da ne için? Daha çok yaşamak için... Sigara içmeyeceksem ne diye yaşayayım?"

"Ne düşünüyorsun?" Nermin'di bu. "Görüyorsunuz!"

Cevdet Bey önce hüzünlü, dokunaklı bir tavır takınmaya, derin şeyler düşündüğünü sezdirmeye çalıştı, "Hiç, hiç!" diyerek başını salladı. Sonra bu gösterişe kızarak, "Bir şey düşündüğüm yok!" dedi.

Az sonra, Nigân Hanım bahçede gezinen torunlara seslendi. Anneleri de onları yukarıya uykuya yolladı. Nigân Hanım torunlarını öperek keyiflendi. Torunlar dedeye de sokulacaklardı galiba, ama onu fazla düşünceli bulduklarından çekinmişlerdi.

Nigân Hanım, "Ah, lütfen, artık dibini içmeyin bari!" dedi. Cevdet Bey'in elindeki sigarayı işaret ediyordu. Sonra kocasının

öfkeli yüzünü görünce kendini hoş göstermek istedi: "Yatıp uyuyacaksınız, değil mi?"

"Hayır, uyumayacağım, çalışacağım!"

"Siz bilirsiniz!"

"Tabii ben bilirim!" diye düşündü Cevdet Bey. Aslında yatıp uyumak istiyordu, ama karısının bu şefkatine sinirlendiği için ters bir şey söylemek gelmişti içinden. "Artık uyumak da olmaz!" diye düşündü. "Bir kere söyledik artık! Uykumu açmak için biraz bahçede yürürüm. Sonra yukarı çıkıp çalışırım."

Cevdet Bey, iki aydır hatıraları üzerinde çalışıyordu. Artık yazıhaneye, şirkete gitmesinin saçma olduğunu anlamıştı. Kararlar kendi dışında alınıyor, gururunu koruması için bile gelip ona bir şeyler sormuyorlar, sorulmadan açıkladığı düşüncelerini de her zaman bir ayakbağı olarak görüyorlardı. Cevdet Bey, kendi harcamalarının da Osman'ın denetimi altına girmesinden bir süre sonra, artık evde çalışmak istediğini açıklayarak herkesi sevindirmişti. Herkes bunun Cevdet Bey'in sağlığı için de iyi olacağını söylüyordu. Nigân Hanım, kocası ticaret dertleriyle yıpranmayacak, her gün asansörsüz hanın altı katını çıkmayacak, bütün gün yanı başında olacak diye neşelenmişti. Cevdet Bey, "Ama bütün gün yanı başında olmuyorum, çalışıyorum!" diye düşündü. "Çalışıyor, hatıralarımı yazıyor, ticari tecrübemi benden sonrakilere aktarıyorum!" Heyecanlanarak yürüyüş için ayağa kalktı. Ağacın altındaki hasır koltuklarda oturanların bakışlarından kurtulmak için bahçenin içlerine doğru yürüdü.

Mısırçarşısı'nın yanındaki çiçekçilerden tohumlarını getirttiği, sözlükleri karıştırarak Latincelerini ezberlediği çiçeklerden bazıları hemen açmıştı. Üzerine yazılar kazınmış ıhlamur ağacının altında durdu. Dönüp kestane ağacına baktı. Evi ilk aldığı yıllarda bahçe burada biterdi. Meşrutiyet'ten hemen sonra bu yan bahçeyi satın almıştı. "Hey gidi günler hey! O zaman nasıldım? Nigân da gencecikti. Evimiz yeniydi, eşyalarımız yeniydi, ruhlarımız..." Tatsız bir şey hatırlayarak sıkıldı: "Evin içinde bir de o çocuk vardı: Ziya! Evet, kendi istedi, askeri okula gitti!" Sonra, rahatlamak için, "Neyse bugünlerde ortalıkta gözükmüyor!" diye söylendi ve bahçe duvarına kadar yürüdü. Burada bir köşede bakımsız otlar, bir kenarda yığılmış odun parçaları, boş saksılar,

tenekeler duruyordu. "Şu çocuk da bahçeyi adam edemedi!" diye düşündü. Onu ilk bu evi babasıyla gezerken görmüştü. Sonra manav dükkânı açsın diye yardım etmişti. O da geçenlerde elini öpmüştü, ama bahçeye bakmıyordu işte. "Adı... Adı da şeydi canım!" diye söylendi. Yan duvar boyunca başka şeyler düşünmek isteyerek ve saçma sapan Latince kelimeler, Latinceye benzeyen uydurulmuş kelimeler mırıldanarak, sonra da nereden hatırladığını anlayamadığı bir çocuk şarkısına başlayarak yürüdü. Birden bir hanımeli kokusu duydu. "Zeynep Teyze! Kimdi o? Bir kadındı! Vişne reçeli... Zeliha Hanım... Hanım, hanım! Babam böyle derdi Nigân Hanım!" Saatine baktı: İkiyi çeyrek geçiyor. Eski alışkanlığıyla vakti anlamak için ikiye altı ekleyip "Sekizi çeyrek geçiyor!" diye düşünmedi. "Yazık, uyuyamayacağım!" diye düşündü. "Ağzımdan söz bir kere çıktı. Koca Cevdet Bey hâlâ ayakta. Sözünden hiç döner mi? Ama uyusaydım, ne güzel rüya görürdüm!" Ağaçların altından çıkmıştı. Kestane ağacının altında oturanlara görünmeden, duvarın dibinden ön bahçeye yürüdü. Evin yan duvarına güneş vuruyordu. Burası, bütün bahçenin en rüzgârsız, en sakin yeriydi. Mutfağın köşesinde çöp tenekesi, kapağın üstünde de bir kedi vardı. Cevdet Bey'i görünce kaçtı. "Kaçma kedi, sana ne zararım olur!" diye mırıldandı. "Bu gövde koşamaz, aşırı harekete gelemez..." Ciğerlerini denetlemek için yalancıktan bir öksürdü. Yüreğini dinledi. Nişantaşı Meydanı'na bir göz attı. "Otuz iki yıl oluyor!" diye düşündü. Apartmanların, evlerin pencerelerinde bayraklar vardı. "Gençlik bayramı! Benimki de ihtiyarlık yürüyüşü!" Öbür duvarın dibinden, az sonra çıkacağı çalışma odasının altından geçti. Hafif bir serin rüzgârı sırtında hissedince, "Teftiş bitti!" diye düşündü. "Teftiş bitti, başmüfettiş merkeze dönüyor. Hah, hah, hah!" Birden kolunun üstünde bir ağrı duyarak şaşırdı. Pazusunu yokluyormuş gibi öteki eliyle kolunun üst kısmını tuttu. "Acaba bir yere mi çarptım?" diye düşündü. Sonra bahçenin öteki ucuna bakan Nigân Hanım'a, gülünç ensesini seyrederek ağır ağır sokuldu. Birden, evliliklerinin ilk yıllarında yaptığı ve Nigân'ın çok kızdığı bir şakayı hatırlayarak elini karısının omzuna bir pençe gibi koydu.

"Ay! Ödümü kopardınız Cevdet Bey!" dedi Nigân Hanım. "Vallahi, hâlâ çocuksunuz!"

Cevdet Bey neşelenmedi, "Ben yukarıya çıkıyorum!" dedi.

"Gidip yatsaydınız!"

"Çalışmaya çıkıyorum, dedim."

Nigân Hanım, hâlâ kahkaha atan Osman'a dönüp, "Ne var bunda bu kadar gülecek!" dedi. Sonra arkasını dönmeden bağırdı: "Cevdet Bey, ne diye uyumuyorsunuz? Çok rica ediyorum, beni dinleyin ve biraz olsun..."

Cevdet Bey mutfak kapısından içeri girmişti bile. Bulaşık tenceresine eğilmiş olan ahçıya bir kahraman gibi bakarak, "Şu hatıralarla ne yaptığımı kimse anlayamıyor!" diye düşündü. Mutfaktan çıkarken Nuri'ye döndü: "Saat üçte çayımı istiyorum. Saat üçü geçirirsen sen bilirsin!" Nigân Hanım'ın, sinirlerine dokunmasın diye, bu yeni çay düzenini baltaladığından kuşkulanıyordu.

Merdivenleri ağır ağır çıktı. Birinci katta, "Bir şeyim yok hamdolsun!" diye düşündü. Salondan, ara kapıdan geçerek ikinci kata çıkan merdivenleri tırmandı. Tıkırtılı koca saatin önünde durup biraz nefes aldı. "Acaba kolumu nereye vurdum?" diye düşünerek çalışma odasına girdi. Masaya oturdu. Fotoğrafların, belgelerin, kâğıtların, defterlerin arasındaki dosyanın kapağına baktı: "Yarım Asırlık Ticaret Hayatım." İki ayda yalnızca bunu yazabilmişti. Zamanının geri kalan kısmı gerekli malzemeyi toplamakla ve yazdıklarını yırtıp atmakla geçiyordu.

Birden kapı açıldı, Refik içeri girdi, "A, baba siz misiniz, yatmadınız mı?" dedi.

"Yatmayacağımı söylemiştim... Ne arıyorsun?"

"Sigara paketimi... Yemekten önce burada..."

"Bir yere mi gidiyorsun sen? İşte sigaran orada bak!"

"Şöyle bir çıkıyorum. Belki kulübe giderim..."

"Nereye? Her neyse. Yalnız sana şunu söyleyeyim. Seni son zamanlarda iyi görmüyorum. Dağınıklaştın. Şirketle de ilgilenmiyorsun. Şunu unutma ki bir gün benim başıma bir şey gelirse şirketi idare eden yalnız Osman olmayacak..."

"Allah korusun!"

"Peki, peki!.. Biliyorum karın doğuracak diye sinirlisin! Hadi, peki, güle güle, güle güle! Çok sigara içme!.. Kapıyı yavaş çek!"

Kapı kapandıktan sonra Cevdet Bey hatıraların ilk kısmı için gerekli gördüğü bir defteri karıştırdı. Sonra bir süre eski gazete kesikleriyle oyalandı. Son yıllarda gazetelerde çok beğendiği bazı yazıları kesiyordu. Bu yazılardan hatıralarında da yararlanmak istiyordu. Bu makalelerden birini okurken, birden başını kaldırdı... "Refik nereye gitti? Yürüyüşe, kulübe, oralarda sigara içecek!" Yemekten sonra aklına gelen şeyi hatırlayarak, "Sigara içmeyeceksem ne diye çok yaşayayım?" diye mırıldandı. "Sigara içmeyeceksem... Bari onun paketinden bir tane kendime ayırsaydım. Şimdi güzel güzel içerdim." Alışkanlıkla eski resimlerin durduğu kutuyu açtı. Resimleri teker teker çıkarıp yaymaya başladı. Resimlerle ilgili hatıralarını yazacak, sonra gene bu yazdıklarını birisinin okumasından utanarak yırtacaktı. Berlin yolculuğu sırasında çekilmiş bir fotoğrafa bakarak düşüncelerini toparlamaya çalıştı. "Burada refikam, hayır hanımım Nigân ile birlikteyiz. Berlin gezisi benim için çok öğretici olmuştur. Almanya'da Krupp'un dev fabrikalarından birini gezdim. Bizde de fabrikaların kurulması şarttır. Evet işte böyle... Bu fotoğrafa bakarken başka ne düşünüyorum? Fotoğraf güzel şeydir, yararlanınız... Bir köşesine tarih atınız... Ah, ben böyle mi olacaktım! Ben böyle zavallı saçmalıklarla uğraşmayı iş mi sayacaktım!" Birden öyle kederlendi ki, ayağa kalktı. "Ben ne oldum, ben ne oldum?" diye mırıldandı. "Hayır, yazıhaneye gitmek istiyorum. Yazıhaneye gideceğim, bütün işleri ben yöneteceğim. Osman bir şeyden anlamıyor, aptal. Refik'in aklı başka yerde! Şirketi kim idare edecek?" Pencereye yanaşmış, dışarıya, Nişantaşı'na bakıyordu. "Herkes yaşıyor, koşuyor, ben burada. Bari yürüyüşe çıkayım." Birden ağabeyini hatırlayarak korktu. O ölüm yatağında çıldırmış, şarkılar, marşlar söylemeye başlamıştı. Tuhaf sözler söylüyordu. Marseyez söylüyordu. "İşte onun *republique*'i kuruldu. Marseyez'ini de işittim, ama onun beklediği gibi ihtilalcilerden değil, İttihat ve Terakki'den tabii hiç değil; işgalci Fransız ordusundan işittim!" İşgal altındaki İstanbul'u hatırladı. "Ne günlerdi o günler! Şekeri getirmiştim. Geminin Çanakkale'den geçtiği haberi gelince peşimden koşmaya başladılar. Ama vagon ticaretine Allah'a şükür bulaşmadım. Orada Fuat kazandı. İsmail Hakkı Paşa ile dostluğun, İttihat

Terakki'nin faydasını gördü!" O güzel, hareketli, ticaret ve başarıyla dolu günleri hatırlayınca neşelendi. Odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. "İşte budur hayat! Başarmak, güzel bir iş yapmak, kazanmak... Ya şimdi? Şurada şu kâğıt parçalarıyla uğraşıyorum! Abime döndüm! Hayır. Marseyez'i işitmek istemiyorum! Evet, ben her zaman gerçekçi oldum. Gerçekçi olabilmek, her zaman gerçekçi olabilmek çok zordur, ama ben bunu yaptım! Kolumu acaba nereye vurdum. Yoksa bu?" Birden korkuya kapılarak masasına oturdu. "Kolumun burası ağrıyor!" diye düşündü. "Sanki kolumda bir akrep var, ağır ağır yüreğime sokuluyor." Sinirlenmemek için, "Yok bir şey, yok yok!" diye söylendi. Oyalanmak için fotoğraflara bakmaya başladı. Refik'in düğününde çekilmiş bir fotoğrafı gördü. "Refik masrafsız bir şey istediydi. Acaba benden sonra şirketi nasıl idare edecekler? Evet artık fabrika şart. Siemens'le, mesela, anlaşsınlar, burada bir fabrika kursunlar... Artık şart. Biz yapmazsak çünkü, başkası yapacak! Ama bu ağrı tuhaf. Bu resim ne? Osman evlendiği yıl alt katta çekilmiş. Nermin! Şu kadını pek sevemedim. Hep bizden yararlandı, ama bizi sevmedi gibi geldi bana. Biz? Ben, Nigân, Osman, Refik, Ayşe... Torunlar..." Fotoğrafa dikkatle baktı. "O zamanlar alt kattaki eşya ne kadar başkaymış!" diye düşündü. "Her şey ne çabuk değişiyor da fark etmiyoruz. Alt kattaki eşya... Sedef odası... Şimdi Nigân yatak odası takımını değiştirmek istiyor. O yatağa otuz yılda zor alıştım, şimdi bir de bu yaştan sonra yenisine mi alışacağım?.. Başka bir fotoğrafa bakayım!" Bu fotoğrafta bir kalabalık vardı. Önde, yere oturmuş, çömelmiş, birbirine yaslanmış, uzanmış işçiler, hamallar ve tezgâhtarlar vardı. Arkada Cevdet Bey, Osman, muhasebeci Sadık ve tüccar Anaviler'den biriyle kızı ayakta duruyordu. Cevdet Bey heyecanla hatırladı: "Voyvoda Caddesi'ndeki dükkân ve deponun açılış günü! Yeni komşu Anavi de kızıyla gelmişti. Kızı görünce şaşırmıştım!" Bir başka fotoğraf daha almak istedi, ama kutuya uzanan kolunun kalkmadığını fark etti. "Niye kalkmıyor?" diye düşündü. Bir kere depoda hamallara yardım ettiği için kolunun akşam ağrıdığını hatırladı. "Yüreğimmiş!" diye düşündü ve bir kalp krizi daha geçirmek üzere olduğunu, bundan kurtulmak için ilaç alması

gerektiğini anladı. Bundan önceki krizi hatırlayarak, "Evet, yatakta yatarım!" diye düşündü. "Öğleden sonra yatarım!" Sonra nefes alamadığını anladı. Küçükken bir odaya kapatmışlardı. Kapıyı kilitlemişlerdi. "Kapıyı mı, yorganı mı?" Yorgan üzerindeydi galiba, yorganın üstünde de ağabeyi Nusret vardı; Cevdet içinden çıkmasın diye yorganı sıkıştırıyordu. Cevdet de nefes alamıyordu. "Nefes almalıyım!" diye düşündü. Birden ilacı hatırladı. Sonra merdivenleri çıkan ayak seslerini duydu. "Çayım geliyor... Uyusaydım... Nefes... Nefes? Bu bir kriz... Geçtikten sonra bana kızacaklar... Yatakta yatarım. Uyurum. Uyurum..." Atlatılmış kalp krizinden sonra yatakta nasıl yatacağını, çevresini herkesin nasıl saracağını düşünüyordu ki birden, sanki sandalye havalandı ve masa yüzüne yaklaştı. Kafasını masaya vurduğunu, bunun kötü olduğunu, nefes alamadığını, yorganın içindeymiş gibi tıkandığını anladı. Kafasını bir daha vurmamak için bütün gücüyle kasıldı ve başka gücü kalmadığını anlayarak düşündü: "Yorganın içi gibi. Kadın bana bakıyor, bağırıyor, çay tepsisini... Yorganın içi gibi sessiz ve karanlık!"

18
Cenaze

Osman, "Tamam artık, artık tamam, cenaze için her şey hazır," dedi. Boynunu sıkan kravatı gevşeterek oturacak bir yer aradı. "Birkaç dakikacık olsun dinleneyim!" Belirsiz bir şeyden yakınan birkaç kelime daha mırıldanıp koltuğa kendini bıraktı. Arkasına yaslandı, başı bükülür gibi oldu, sonra bir şeyin farkına vardı.

"Aaa, nereye oturmuşum!" dedi. Hiç de alışık olmadığı bir suçlulukla Refik'e baktı. Akılsız ve şaşkın bir bakışla gülüverdi. Hemen, babasının ölümü üzerinden daha bir gün geçmeden güldüğünü, bunun yakışıksız bir şey olduğunu, galiba, düşündü ve özür dileyen bir sesle, "Ne kadar yorulmuşum!" dedi. "Babamın koltuğuna oturuyorum da fark etmiyorum!"

Refik, "Evet, çok yoruldun!" dedi. O da salonda ağabeyinin karşısında oturuyordu. Az önce ikisi birlikte annelerinin koluna girerek Cevdet Bey'in yanından çıkarmışlardı. Ceset soyulup, yıkanıp tabuta konacağı için bütün gece ağlayan Nigân Hanım'ı odadan çıkarmak gerekmişti.

Refik dün akşamüstü eve geldiği zaman, olağanüstü bir şey olduğunu anlamış, telaşlanmış, sonra birkaç kere sormasına rağmen kendisine cevap vermeyen hizmetçiye öfkelenerek merdivenleri çıkmış, kütüphanenin açık kapısından içeriye ağlayarak bakan Ayşe'yi görünce babasına bir şey olduğunu hissederek korkmuş, sonra, orada sandalyede kıvrılıp kalan babasını fark etmişti. Babasının sandalyede, öyle bükülüp arkaya yaslanan gövdesini görünce önce ona acımış, sonra gövdenin ne kadar küçük, zavallı ve kuru olduğunu fark etmiş, bir ara, eskiden babasının böyle olmadığını, ölümün gövdeyi birkaç saat içerisinde kurutup küçülttüğünü düşünmüş, sonra yapılması gereken şeyleri düşünmeye başlamıştı.

Yapılması gereken şeyleri yapmışlardı: Bayram tatilinin bitmesini beklemeden hemen cenazenin kaldırılmasına karar vermişler, gazetelere telefon edip ölüm ilanını yazdırmışlar, Osman ile akrabaları aramışlar, evin içinde dehşete kapılmış bir kedi gibi dolaşan korku ve telaşı yumuşatmaya çalışmışlar, Nigân Hanım'ı ve Ayşe'yi avutmuşlar, küçük torunlara yatmalarını söylemişler, sonra gelinlerle birlikte, teker teker sökün eden ziyaretçileri karşılamışlar, bütün gece oradan buraya sigara içerek koşmuşlardı. Refik bu uzun ve yoğun gecenin, sabahın daha da artan başsağlığı ziyaretçilerinin doldurduğu saatler içinde ilk defa kendi kendine kalıyor, babasını değil, geçen günü düşünüyor, sigara içiyordu.

Osman da sigara içiyordu. Koltuğa iyice yaslanmıştı. Birden bükülen başını doğrultarak sordu: "Sadi Beylere telefon etmeyi unutmadın değil mi? Neslihan Hanım alınır sonra!"

Refik, "Ettim, ama evde yoklarmış!" dedi.

Osman, "Bir daha etse miydik acaba?" diye homurdandı. Sigaradan bir nefes çekti ve başı bükülerek eski durumuna döndü.

Gene bir sessizlik başladı. Yalnızca ahçı Nuri'nin mutfakta çıkardığı tencere gürültüsüyle orta kattaki saatin tiktakları du-

yuluyordu. Nigân Hanım artık dün akşamki kadar güçlü ağlamıyordu. Sabahki ziyaretçilerle birlikte, kısa da olsa suskunluklara başlamış, uzun iç çekmeler ve titreyen hıçkırıklar haykırışların yerini alır gibi olmuştu.

Bahçe kapısına bağlı çıngırak şıngırdadı. Osman başını kaldırıp tül perdelerin arasından dışarı baktı. Refik ağabeyinin babasına özgü hareketlerle dışarı baktığını gördü, sonra koltukta oturup da bahçe kapısına doğru bakmak isteyen herkesin eninde sonunda aynı hareketleri yapmak zorunda kalacağını düşündü.

Osman, "Mebrure Teyze geliyor," dedi. "Yanında da torunlarından biri var!"

Mebrure Teyze'nin kocası altı ay önce uzun böbrek ağrıları sonunda ölmüştü. Refik annesiyle Mebrure Teyze'nin birlikte ağlayacaklarını düşündü.

Osman, "*Son Posta*'daki ilanı okudun mu?" diye sordu. "Her şeyi yanlış yazmışlar. Böyle şeylere dikkat etmeyi ne zaman öğrenecekler? Bir ölüm ilanında da dikkatsizlik, saygısızlık olur mu?" Sigarasını sinirli hareketlerle söndürerek ayağa kalktı. Bahçe kapısından girenler evin kapısını çalmışlar, ahçı Nuri mutfaktan çıkmış merdivenlere koşuyordu.

Osman, birkaç saniye ayakta kıpırdamadan durdu, bir şeye karar veremiyormuş gibi tedirgin, kıpırdandı, merdivenlere koşan ahçının arkasından baktı, sonra galiba kararını verdi: "Babamın bankadaki kasasının anahtarını aldım. Noterlerle, vergi memurlarıyla uğraşmadan orayı biz kendi aramızda halledelim!" Merdivenlere doğru yürürken ekledi: "Bunu sana söylemem gerektiğini düşündüm." Sonra kendini tutamayarak döndü ve gene suçlu bir yüzle Refik'e bakıverdi.

Refik, "Sen bilirsin!" dedi. Sonra şöyle düşündü: "Burada oturuyor, sigara içiyorum. Suçluluk duymam gerektiğini düşünüyor, hiçbir şey duymuyorum."

Merdivenlerde bir gürültü oldu. Sonra haykırışlar, iç çekmeler, anlaşılamayan sözler duyuldu. Galiba Mebrure Teyze buraya kendi acısını tazelemeye gelmişti: Ölüyü de, Nigân Hanım'ı da görmeden, yukarı kata çıkan merdivenlerin eşiğinde ağlamaya başlamıştı. Refik oraya gidince, kadının oradaki bir dolabın üzerinde ya da içinde duran bir şeyi işaret ettiğini, iç çekmele-

rinin gösterdiği ve herhalde onun için bir değeri ve anısı olan bu şeyden güç aldığını anladı, ama bunun ne olduğunu çıkaramadı. Oradaki vazolardan, işlemeli tabak ya da bardaklardan biri olmalıydı bu şey. Ağabeyiyle birlikte koluna girerek kadını merdivenlerden çıkardılar. Mebrure Hanım Nigân Hanım'ın sessiz sessiz hıçkırdığı odaya girince önce bir şey arıyormuş gibi çevresine bakındı, sonra istediği şeyi bularak titredi ve bir haykırışla Nigân Hanım'a sarıldı.

Refik dışarı çıktıktan sonra, babasının cesedinin yattığı odanın kapısında bir süre durdu. İçeride Osman'ın sabah bulup çıkardığı, böyle zamanlarda yapılması gereken işleri yapan iki ihtiyar olduğunu biliyordu. Onların içeride ne yaptıklarını açık seçik hiç düşünmemiş, yaptıkları şeyi gözünün önünde hiç canlandırmamıştı. Kapının önünde dururken çekinerek bunu ilk defa düşündü: "Babamı soydular, sonra yıkadılar, kefene sarıyorlar!" Aynı şeyi bir daha düşünmekten korkup kapıyı açtı. Yatağın başında beyaz ve uzun bir nesneye eğilmiş, acele acele bir şeyler yapan iki adam gördü. Bunlardan biri kapının açıldığını duyunca döndü. Sakallı bir ihtiyardı, elinde bir ip parçası vardı. Aceleyle söyledi: "Tamam, tamam, şimdi bitiyor!"

Refik ona başını sallayarak kapıyı kapadı. Perihan'ı düşündü. Üst kata çıktı. Odaya girdi. Perihan yatakta sırtüstü yatıyor, yanında Nermin bir gazeteye bakıyordu.

Nermin, Refik'i görünce gazeteyi bıraktı. Perihan'ı işaret etti: "İyi değil galiba!"

Perihan, "Bir şeyim yok! Yalnız demin kustum!" dedi. Yatakta upuzun yattığı için şişkin karnı, galiba, olduğundan da büyük gözüküyordu.

Refik bu korkunç çıkıntıyı görünce her zamanki gibi endişelendi. Sonra Perihan'ın gözlerinin kızarık olduğunu fark etti. Sinirli bir sesle: "Sen ağlamışsın!" dedi. Perihan bir şey söylemeden, "Çok rica ediyorum, cenazeye gelme sen!" diye ekledi. Düşüncesini desteklemesi için Nermin'e baktı.

Nermin, "Ben de aynı şeyi söylüyorum, gelmesin!" dedi. "Ayşe de gelmese iyi olur! O da çok kötü çünkü. Çocukları yolladım yanına, ama hiç susmadı!"

Refik odadan çıkarken Perihan'a sert sert, "Sen gelme, tamam mı, gelmeyeceksin!" dedi. Yandaki odaya girdi.

Burada da yatakta Ayşe yatıyordu. Yastığa gömülmüş olan başı hareketsizdi. Galiba ağlaya ağlaya uyuyakalmıştı. Cemil'le Lâle pencereden dışarı bakıyorlardı. Amcalarını görünce kıpırdandılar, ama bir şeyden korktukları, arada bir ağladıkları yüzlerinden belli oluyordu. Cemil'in yüzü buruşmaya başladı.

Refik, "Eyvah ağlayacak!" diye düşündü. Onlara gülümsemeye çalıştı, "Hadi, siz bahçeye çıkın, oynayın biraz!" dedi.

Cemil yüzünü biraz daha buruşturdu. Sonra iki hızlı adım atıp kendini yatağa, Ayşe'nin yanına attı, "Ben ölmek istemiyorum, ben ölmeyeceğim!" dedi ve ağlamaya başladı.

Odaya Emine Hanım girdi. Çocuğun başını okşadı, "Ağlama, küçük bey. Sen çocuksun, daha ölmezsin!" dedi. Sonra Refik'e dönüp "Osman Bey sizi aşağıya çağırıyor. Misafirler var!" dedi. Refik odadan çıkarken hizmetçi kadın, "Vah bu başımıza gelenler bizim..." diye inledi, ağlamaya başladı.

Refik, merdivenleri inerken, "Bu başımıza gelenler?.." diye mırıldandı. Salona girdi. Osman'ın karşısında bir adam vardı. Elinde bir kasket tutuyordu, koltuğa tam oturmamış, köşesine ilişmişti, yere bakıyordu. Refik yaklaşırken anladı: Depoda çalışan işçilerden biriydi. Onun yanında bir başkası daha vardı. Eli kasketli iki tanesi de köşedeki sandalyede oturuyordu. Depolar bayram tatillerinde bile çalıştığı için haberi almış olmalıydılar.

Refik'i görünce hepsi ayağa kalktılar. Aralarında en yaşlı gözükeni en öne çıktı, Refik'e sarıldı, dokunaklı ve tok bir sesle bir şeyler söyledi, ama Refik anlayamadı. "Duygulanıyorum, ama gözümden yaş gelmeyecek!" diye düşündü. İkinci adamın yüzünü hatırlayamadı. Biraz sonra sigara içeceğini düşündü. Üçüncüyü hemen çıkardı, arada bir evin işleri için oraya buraya da giderdi, ter ve tütün kokuyordu. Bunu fark ettiği için utanarak dördüncüsüne daha sıkı sarıldı, bir şeyler mırıldandı. Sonra onlar gibi bir sandalyenin köşesine ilişti.

Osman, "Depolarda çalışan arkadaşlar temsilci seçmişler, başsağlığı diliyorlar!" dedi. "Öbürleri camiye geliyorlarmış!"

İşçilerin en yaşlısı, "Cevdet Bey büyük adamdı!" dedi. "Elimizden tuttu. Yirmi senede bir tek kötülüğünü görmedim, bir

tek haksızlığını duymadım." Osman, "Babam da sizi, hepinizi çok severdi!" dedi.

Uzun bir sessizlik oldu. Sonra Osman hamallardan birine sordu, Ankara'ya yollanacak sandıklar kapatılmış mıydı? İhtiyar alçak sesle karşılık verdi. Osman karşılıktan hoşlandığını göstermek için başını salladı. Sonra gene bir sessizlik oldu.

İşçiler, kısa bir süre daha, kendilerini saran yabancı eşyaya bakmaktan, yakışıksız bir şey yapmaktan korkarak oturdular. Sonra sessiz ve saygılı, yanlış bir yere basmaktan, bir şeye dokunmaktan çekinerek çıktılar. Refik yakmak istediği sigarayı yaktı. Osman, Emine Hanım'ı çağırıp pencereleri açmasını, odayı havalandırmasını söyledi.

Öğleye doğru arabanın geldiğini söylediler. Teşvikiye Camii'ne götürülecek tabut arabaya taşınırken oradan buradan yetişenler oldu. Komşular, bahçıvanlar, tanıdık gençler, bazı mahalle arkadaşları yardım ettiler. Birkaç hıçkırık duyuldu, bir iki genç gelip Refik'e sarıldı. Sonra Nigân Hanım da beş yüz metrelik yolculuğa dayanamayacağı için bir taksi çağrıldı. Pırıl pırıl bir mayıs güneşi vardı yukarıda. Tatildi, geçen bir tramvayın alnına küçük bayraklar asılmıştı, gökyüzünde neşe vardı. Nigân Hanım sarmaşıklı bahçe duvarına yaslanmış, büyük oğlunun koluna girmişti. Üzerinde siyah bir palto, başında siyah ve tüllü bir şapka vardı. Nigân Hanım bir keresinde tartışmaya ve geleneklerine çok düşkün bir akrabaya cenaze törenlerinde koyu elbise giymenin Hıristiyan'ca bir davranış olmadığını, yalnızca bir saygı ve ağırbaşlılık işareti olduğunu söylemiş, gururla gözlerini kırpmıştı. Refik annesinin yüzünde şimdi nasıl bir anlatım olduğunu göremiyordu. Şapkadan sarkan tül, çünkü yüzünü örtüyordu. Osman'ın yüzünde ise sabır gözüküyordu. Başını hafifçe yukarı kaldırmış, gözkapakları düşmüştü. Galiba, açık pencerelerden, karşı kaldırımdan, meydanın öbür köşelerinden kendisini seyreden Nişantaşlılara, ölüme, sonsuzluğa, hayata ilişkin bir şeyler düşündüğünü, gökyüzüne bakarak göstermek istiyordu. Sonra evin kapısından cılız bir hıçkırık sesi geldi; herkes anladı, ama kimse bir şey yapamadı: Ayşe'ydi. Emine Hanım koluna girmiş, onu torunlarla birlikte bahçeye çıkarıyordu. Geciken taksi kaldırıma gürültüyle yanaşınca kıpırdadılar.

Refik taksiden inince annesinin koluna girmedi. Nigân Hanım şapkasını çıkarmış, başörtüsü takmıştı, kolunda Osman vardı. Ağır ağır camiye doğru yürüyorlardı. Caminin avlusu kalabalıktı. Ağaçlar açmıştı. İnsanlar avluya yayılmışlardı. Avlunun girişinde işçiler vardı. Galiba, şimdi kendilerine yapacak fazla bir şey düşmediği için canları sıkılıyordu. Sigara içiyor, çevrelerini seyrediyorlardı. Sonra yazıhanede çalışan memurlar vardı, muhasebeci Sadık bir ağacın dibinde karısının kolundaydı, çocuklarını da getirmişlerdi. Sadık, Nigân Hanım'ın elini öperken karısı patronun karısını dikkat ve saygıyla süzdü. Refik kalabalığın arasında Muhittin'i gördü. Cami duvarına yaslanmış çelenkleri inceliyordu. Arkasında Cevdet Bey'in Haseki'den akrabaları vardı. Çok kalabalık değildiler, Teşvikiye Camii'ne, camiyi çeviren kalabalığa, çevredeki yeni apartmanlara çekinerek bakıyorlardı. Evlerin balkonlarında bayram bayrakları ve meraklılar vardı. Pencereler bahar sıcağına ve tatile açılmıştı. Yoldan bir tramvay daha geçiyordu. Pencerelerinden yolcular avlunun kalabalığını seyrediyorlardı. Caminin ağzında Nigân Hanım'ın akrabaları vardı. Kravatlı, ceketli ve hepsi koyu elbiseli ve ağırbaşlı insanlardı bunlar. Nigân Hanım onlara yaklaşınca rahatladı, oğlunun kolundan çıktı, sonra ablalarından birine, Türkân Hanım'a sarıldı, çevrelerinde bir sessizlik oldu. Sonra Şükrü Paşa'nın öbür kızı Şükran da geldi. Üç kız kardeş birbirlerine sarıldılar. Osman teyzelerinin yanına gitti. Sonra Seyfi Paşa geldi, yanındaki uşağı çekiştirerek Nigân Hanım'a sokuldu. Nigân Hanım onun elini öpecekti galiba, ama bugün böyle bir şey yapmamaya hakkı olduğunu anladı. Seyfi Paşa Refik'i görünce alışkanlıkla suratını astı, sonra yakınlık göstermesi gerektiğini anladı galiba ve gülümsedi, ama gülümsemesi ölçülüydü, uygunsuz değildi. Refik bu kalabalıktan biraz çıkmaya karar verdi. Sait Nedim Bey'i gördü. Yanında kız kardeşi Güler vardı. Refik onun nasıl bir kadın olduğunu merak etti. Hava iyice sıcaktı, güneş artık bahar güneşi değil, yaz güneşiydi. Yüzlerde ter damlaları gözüküyordu. Yüzlerde sabır da gözüküyordu. Refik cami duvarına doğru yürürken Fuat Bey'i gördü. Karısı Leylâ yanındaydı, çok üzgündüler. Refik onların ne kadar üzgün olduklarını gördü-

ğünü, bu perişan halleriyle Cevdet Bey'i ne kadar sevdiklerini kanıtlamış olduklarını göstermek istedi, ama bunu göstermek için yapılması gereken şeyi bulamadı. Yalnızca "Bizi, babamı ne kadar sevdiğinizi anladım, artık yeter, üzülmeyin!" diyerek onlara başını salladı. Sonra babasının bazı iş arkadaşlarını gördü. Bunlardan birkaçı saygılı, sakallı bir ihtiyarla konuşuyorlardı. Galiba bu ihtiyar da bir paşaydı, ama uzak bir akrabaydı, Refik kim olduğunu hatırlayamadı. Refik'in Sirkeci'den tanıdığı başka tüccarlar ve bankacılar da vardı. Bunlar biraz sıkılmış gibiydiler, yüzlerinde, "Şu tatil sabahı o gazete ilanını neden okuduk sanki!" diye bir anlatım vardı. Güneş de cami avlusunu gittikçe kızdırıyordu. Tüccarların arkasında çelenkler vardı. Muhittin'i demin burada gördüğünü düşündü, çelenkler üzerindeki yazıları okudu: "Fuat Güvenç ve Ailesi... Tesisat-ı Elektrikiye... İş Bankası Sirkeci Şubesi... Bazaar de Levant Anonim Şirketi... Anavi Ailesi..." Sonra Muhittin geldi, Refik'e sarıldı, ne kadar ciddi, ne kadar üzüntülü olduğu anlaşılmıyordu. Birlikte dönüp gene çelenklere bakmaya başladılar. Birbirlerinden rahatsız oluyormuş gibiydiler. Galiba Muhittin söyleyecek bir şey arıyor, ama bulamıyordu. Sonunda çelenk yollamanın bizde de artık alışkanlık olduğunu söyledi. Bundan ne hoşnuttu, ne şikâyetçiydi, öyle söyleyivermişti. Refik de iki yıl önce bu alışkanlıkla birlikte Nişantaşı'nda bir çiçekçi dükkânının açıldığını söyledi. Arkalarındaki kalabalığın uğultusunu, fısır fısır konuşan, bir rezalet ya da savaş çıkmış gibi endişelenen, sonra bakışlarıyla, tavırlarıyla ve elbiseleriyle kelimelerinden daha çok şey söyleyen kalabalığın uğultusunu dinleyerek sustular. Refik böyle yapmasının daha yerinde olduğunu düşünerek Muhittin'in yanından ayrıldı, caminin ağzına yürüdü. Gene, bazı paşaların, sefirlerin arasına girdi: Annesinin akrabalarıydı. Nigân Hanım oğlunu küçükken bu insanların oturduğu konaklara götürürdü, onlar da Refik'i severler, okşarlar, gülümserlerdi, ama hiçbir zaman o "iade-i ziyaret"lere gelmezlerdi. Şimdi de Refik'e gülümsüyorlar ya da sevgiyle bakıyorlardı. Refik, "Çocukken beni çok sevimli bulurlardı!" diye düşündü. "Acaba şimdi nasıl buluyorlar?" Kız kardeşlerinin koluna giren annesini seyrederek bir süre

hareketsiz durdu. Avlunun girişinde ağaçların oradaki işçiler de hareketsiz duruyorlardı. Dönüp camiye biraz daha sokuldu. Sonra sütunların üstüne, mermer alınlığa iliştirilmiş olan bir tuğrayı gördü. Abdülmecit'in tuğrasıydı. Bir hareket oldu.

Osman kardeşine yaklaştı ve sordu: "Namaza gelmiyor musun?"

"Namaz?" diye düşündü Refik. Başını salladı. Eskiden camiye gelişlerinde şimdi ayakkabıları çıkaracağını, aslında dindar olmadığını ve namaz ve dua bilmediğini suçluluk duygularıyla düşünürdü. Kalabalık musalla taşının üzerindeki tabutun çevresinde hızlı hızlı toplanıyordu. Refik sanki bir şey hatırlıyormuş gibi bir an durdu, sonra onlara katıldı. Herkes elini göbeğinin üstünde birleştirerek bekledi. Refik, Osman'ın yanında olduğunu gördü. Yüzünde gene kibirli bir anlatım vardı; başını dik tutuyor, sanki babasının tabutuna değil, daha yüksek bir noktaya bakıyordu. Refik arkalarda saf tutan bahçıvanların, kapıcıların cami avlusunda çok daha doğal ve rahat olduklarını hissetti. "Onlar buraya yakışıyor!" diye geçirdi içinden. Sonra namaz başladı. Refik "Babam öldü," diye mırıldandı birkaç kere. Babasına duyduğu keder, törene ve duaya gösterdiği dikkatin yanında zayıf kaldığını hissetti. Bir yandan da namaz kılınırken eller açılıp kapanır, başlar sağa sola çevrilir, dualar tekrar edilirken cemaatten ayrı düşmek istemiyordu. İnanmadığı halde bu hareketleri yapmasının doğru olup olmadığını da geçirdi aklından. Güneş cayır cayır caminin avlusunu yakıyor, babasının tabutu karşısında duruyordu.

19
Sıcak ve Bebek

Refik basamaklara parmaklarının ucuyla basıyor, neşeyle düşünüyordu: "Perihan bu saatte beni karşısında görünce ne düşünecek kim bilir?" İkinci katın sahanlığını dönmüş, üçüncü katın merdivenlerini çıkıyordu. Saatin tıkırtısından başka bir şey

duyulmuyordu. "Hâlâ kimse beni fark etmedi! Demek, eve hırsız böyle tıpış tıpış girse ruhları bile duymayacak!" Terlediğini fark ederek durdu. Odanın kapısını hafifçe araladı. Perihan'ı gördü. Bebeğin yatağının yanındaki sandalyede gazete okuyordu. Okuduğu şeye pek değer vermiyormuş gibi bakıyordu: Kelimeleri ve cümleleri okuyordu, ama başka şeyler düşünüyordu galiba. Refik onu sevimli buldu. İçinden gülmek geldi, sonra birden kararını verdi, "Böh!" diye bağırarak içeri girdi. "Korktun mu?"

"Yoo, korkmadım!" dedi Perihan. "Ama çocuğu uyandıracaksın!" Göz ucuyla yatağa baktı, çocuğun uyanmadığını gördü. "Sen işe gitmedin mi?"

"Gittim, geldim!"

"Hasta filan mısın?"

Refik, "Turp gibiyim!" dedi. Sonra heyecanını göstermek istedi: "Geldim, geldim, geldim! Şaşırdın mı?"

Perihan bir şey söylemiyor, sorarak bakıyordu.

Refik, "Galiba hiç hoşlanmadı beni görmekten!" diye düşündü. "Biraz şaşırdı, merak ediyor. Suçüstü yakalanmış gibi gözüküyor. Çocuğu uyandırmamdan korkuyor!"

"Öyle geldim işte. Osman ile yazıhaneye girdik. Baktım, çok sıcak, eve dönmeye karar verdim! İyi ettim değil mi?"

"İyi ettin!" dedi Perihan. "Çok sıcak, değil mi?"

"Yaa... Kavruluyor ortalık. Milletin sinirleri üzerinde. Dönüşte tramvayda biletçiyle bir kadın kavga ettiler. Bu saatte böyle heyheylenirse artık öğleden sonra..."

"Saat kaç?"

"Onu yirmi geçiyor."

"Ne kadar çabuk gidip gelmişsin!"

"Çabuk değil mi? Odama girdim. Birden aklıma geldi, dönüp Osman'ın odasına girdim, 'Ben pek iyi değilim, eve gidiyorum!' dedim. Biraz şaşırdı galiba." Gülmeye başladı. "Suratını görecektin! Nen var diye bile sormadı!"

"Bir şeyin yok değil mi?"

"Yok, diyorum ya... Biraz belki aklımdan zorum var!" Uzanıp Perihan'ı yanağından öptü.

Perihan, "Bak belki bu doğru olabilir!" dedi. "Bir tuhafsın zaten bugünlerde."

Refik, "Tamam, anlamıştım, hiç de hoşuna gitmedi beni görmek!" diye düşündü. "Yalnız oturmak istiyordu, tasarıları, yapacak işleri vardı herhalde."

"Senin bir işin var mı şimdi?"

"Yoo. Ne işim olacak ki? Çocuk da uyudu!"

Birlikte yatağında uyuyan bebeğe baktılar: Kırk günlüktü, ama şimdiden koskocaman bir şey olmuştu. Refik kızının ileride iri yarı olmasından korkmaya başlamıştı. "İkimiz de zaten uzun boyluyuz!" diye düşündü ve endişelenir gibi oldu. Kızları Cevdet Bey'in ölümünden on gün sonra doğmuştu. Bu iri yarı kıza, bir de Melek adını vermişlerdi. Bu Refik'in eskiden düşündüğü bir şeydi. Bebeğin çıplak bacaklarındaki kızarıklıkları gördü.

"Cibinliği niye örtmedin?"

"Biraz hava alır diye düşündüm."

Bir sessizlik oldu.

Refik yatağın köşesine oturdu. Laf olsun diye, "Amma sıcak yahu!" dedi. "Bir haftadır böyle. Bütün temmuz böyle geçecekse..."

Perihan, "Keşke adaya gitseydik!" dedi.

"Canım nasıl gidebilirdik ki? Senin kucağında çocuk... Sonra babam yeni ölmüş!"

Perihan boynunu büktü. "Haklısın! Düşünmeden öyle söyleyivermiştim zaten."

Refik, "Evet, şimdi adada olsaydınız siz, belki iyi olurdu, ama artık olmaz!" dedi. "Hem annem de, Osman da istemiyorlardı ki."

"Biliyorum, biliyorum!"

Gene bir sessizlik oldu.

Refik endişeyle, "Sahi yapacak bir işin yok muydu?" diye sordu.

Perihan, "Yoktu diyorum ya!" dedi. "Aklında ne var merak ediyorum doğrusu!"

"Nasıl ne var?"

"Hayır, yapacak neyim olabilir ki? Ne düşünüyorsun?"

"Haa! Hiç, hiç!" dedi Refik. Perihan'ın yere attığı gazeteyi alıp karıştırmaya başladı: "Hiçbir şey yok!" Gelişigüzel gazeteyi okumaya koyuldu. "Tifo vakaları karşısında resmi tedbirler.

Rus-Japon anlaşmazlığı halledildi. Fransız komiseri bugünlerde Hatay'a gidecek ve..." Sabah yolda da bunları okuduğunu hatırladı. Perihan'a baktı. Sandalyesinde öyle kıpırdamadan oturuyordu.

"İstersen bu pazar gidelim adaya!" dedi Refik.

"Yok, canım! Üç saat gidiş, üç saat geliş. O telaş ve curcuna da cabası. Çocukla kim meşgul olacak?"

"Nermin bakar. Emine Hanım var. Bu evde insan sıkıntısı mı çekeceğiz?"

"Yok, yok, laf olsun diye söyledim! Zaten canım hiçbir şey istemiyor! Bu sıcakta konuşmak bile yorucu!"

"Öyle! Sana aşağıdan, buzdolabından bir şey getireyim mi? Söyleyeyim de Nuri'ye bir limonata yapsın!"

"Nuri yoktur ki. Alışverişe, kahveye, bir yere gitmiştir. Hem canım bir şey çekmiyor!"

Refik neşeyle, "Biliyor musun, benim geldiğimi kimse görmedi!" dedi. "Çıngırak çalmasın diye duvarın üzerinden atladım. Arka kapı, mutfak kapısı açıktı. Hırsız girse hiç kimsenin ruhu bile duymayacak!"

Perihan cevap vermedi. Sandalyeden kalkıp komodinin küçük taburesine oturdu. Bunu yaparken birkaç dikkatli adım atması gerekmişti. Çocuk için yeni alınan küçük karyola odaya konunca eşyaların yeri değişmiş, zaten pek fazla büyük olmayan oda tıkış tıkış dolmuştu. Refik Perihan'a bakıyor, bir şey söylemesini bekliyor, neşesinin söndüğünü fark ediyordu. Bir süre sonra, "Zaten bu cıvık halim de çok gülünçtü!" diye düşündü.

"Demin bir şey diyordun. Bugünlerde bir tuhafmışım?"

"Bilmem! Önemli bir şey değil. Aklıma geldi de söyledim!"

"Canım, çekinme, söyle."

"Ne bileyim, tuhafsın işte!" Perihan bir süre kendi kendine mırıldanarak kelime aradı. Sonra, "Dengen!" dedi. "Eski dengen yok üstünde. Belki yanılıyorum. Aklıma geldi, söyledim!"

Refik, "Demek dengesizleştim!" diye düşündü. Son günleri gözden geçirdi: "Ne yaptım? Belki biraz fazla içki içtim. Surat astım! Abuk sabuk konuşur oldum, ama bunlar o kadar önemli mi? Başka ne yaptım?" Düşünüyor, aklına başka bir şey gelmiyordu. Biraz utanarak, "Babam öldü!" dedi.

Perihan, "Haklısın!" diye mırıldandı.

Refik heyecanla, "Sonra bir kızım oldu!" dedi. "Şaşkınım herhalde!"

Perihan, "Kızın olması niye seni şaşırttı?" dedi. Başını hafifçe yukarı kaldırmıştı.

Refik boş bulundu, "Şaşırttı işte! Bir çocuğum olacağı hiç aklıma gelmezdi. Kanlı canlı bir çocuk! Tuhaf bir şey..." Yatakta yatan çocuğa bakmamaya dikkat ederek "Beklenmedik bir şey, canım, anlasana!" dedi. Sesinin perdesinden korktu, ama ekledi: "Bir yığın sorumluluk!"

Perihan ses çıkarmıyordu. Ne düşündüğü de anlaşılmıyordu.

Refik bir haksızlığa uğradığını düşünerek, birdenbire, "Ben bundan sonra işe gitmeyeceğim!" dedi ve şaşırdı, "Bu kadar da değildi yahu aklımdaki!" diye düşündü, ama içinde şimdi böyle bir şey söylemeye, yalnız söylemeye değil, yapmaya da hakkı varmış gibi bir duygu vardı. Bu hakkı nereden çıkardığını bilmiyordu, ama bu duygunun varlığından emindi.

"Hayatımda başka şeyler de olsun istiyorum artık!" diye bağırdı. Başka şeyler söylemekten de korktu.

Perihan, "Ne olur bağırma, çocuk uyanacak!" dedi. "Sonra uyutmak öyle zor oluyor ki!" Yataktaki çocuğa bakıyordu. Sonra döndü sordu: "Nasıl başka şeyler istiyorsun?"

Refik, "Bilmiyorum!" dedi. "Babam öldükten sonra çok düşündüm ne yapayım diye, aklıma fazla bir şey gelmiyor... Artık böyle olmaz. Bir şeyler yapmam lazım!"

Perihan, "Artık işe gitmeyecek misin sahiden?" dedi. "Bütün gün evde mi oturacaksın?"

Yerinden kalkıp çocuğa yaklaştı. Bebek kıpırdanıyordu, Perihan endişeyle başını ona yaklaştırdı.

Refik karısının dikkatli, çocuksu yüzünü yandan görüyordu. "Eninde sonunda gene gideceğim tabii işe!" dedi. Bu geri dönüş için Perihan ile göz göze gelmeyeceği bir zamanı seçmişti. "Bu evde yaşadıkça o yazıhaneye gitmem şart. Ama bir şeyler de yapmak istiyorum. Anlatabiliyor muyum? Bana yardımcı olabilirsin!" Perihan'ın hâlâ çocuğa baktığını görünce öfkelendi. "Ama sen nasıl yardım edebilirsin ki bana? Daha çocuksun sen!"

Perihan döndü, "Sana dengen kalmadığını söylemiştim!" dedi.

Refik, "Dengem kalmamış, dengem kalmamış," diye düşündü. "Haklı. Ben de haklıyım. Zeki, ama çocuktur Perihan! Dengem kalmamış... Ne yapayım ben?.. Bu ev, ayıp olmasın diye gittiğimiz yazıhane... Ne yapayım ben?"

"Biraz okumak, ciddi ciddi okumak ve düşünmek istiyorum!" dedi.

Perihan, "Sen bilirsin!" diye mırıldandı.

Gene bir suskunluk oldu.

Refik, "Amma sıcak yahu, amma sıcak!" dedi.

Perihan sessizce, "Evet!" dedi.

Gene sustular.

Refik düşünmeye koyuldu: "Yazıhaneden kaçtım. Hava çok sıcak. Bir şey yapmak gerektiğini anlıyor ama bunun ne olduğunu bulamıyorum. Şunlar yapılabilir: bir: Program ve disiplinle uzun bir süre okumak; iki: Bir şeyler yazmaya kalkışmak; üç: Şirketteki payımı Osman'a satıp, evden ayrılıp mühendislik yapmak; dört: Perihan ile bir Avrupa seyahatine çıkmak. Ama bu sonuncusunu yapamam, çünkü çocuk var. O zaman beşincisi şu oluyor: Tek başıma bir geziye çıkmak. Bunun için de bir bahane bulmak lazım. Hava çok sıcak!" Birden, yalnız çeneleriyle değil, bütün gövdesiyle gerine gerine esnedi.

Perihan, "Ohoo!" dedi. "Senin şimdiden uykun geldi galiba!" Gülüyordu.

Refik karısının yüzünde sevgi görünce sevindi, ama keyfi kaçmıştı bir kere. "Hayatıma bir anlam vereceğim!" dedi.

Perihan gene gülerek, "İyi edersin!" dedi. Neşelenmek sırası şimdi onundu.

"Böyle yaşanmaz. Anlıyorsun beni değil mi? Hak veriyorsun değil mi? Böyle yaşanmaz çünkü!"

"Veriyorum, tabii veriyorum!"

"Ne yapayım peki? Ne dersin?"

Perihan umutsuz ama neşeli, "Bilmiyorum!" dedi. Kelime odada bomboş tınladı.

Refik, "Bilmiyormuş!" diye düşündü. "Ne yapayım? Bari böyle boş boş oturacağıma kütüphaneye bakayım..."

Yataktaki çocuk ağlamaya başladı.

Perihan, "Hah, işte uyandı!" dedi. "Olacağı da buydu zaten!" Çocuk uyanmıştı, ama Perihan'ın canı sıkılmamıştı. Beklediği ve istediği şey başına gelmiş gibi keyifliydi; çocuğu inceliyordu. Bir süre inceledikten sonra başını kaldırarak, "Anladım, bu gene kakasını yapmış!" dedi ve çocuğu kucaklayarak havaya kaldırdı. Havaya atıp tutuyormuş gibi birkaç kere yukarı aşağı oynatılınca yüzü ekşimiş olan çocuk gülmeye başladı.

Refik, "Bak, bak, beni gördü gülüyor!" dedi. "Babasını tanıdı."

"Attın işte şimdi kıtırı! Daha annesinden başka kimseyi tanımıyor!" Perihan çocuğu yatağının yanındaki küçük masaya yatırıp soymaya başladı.

Refik, "Hayır, beni tanıdı. Babası gibi çok zeki olacak!" dedi.

Perihan, "Oooh maşallah, iyi de doldurmuşuz altımıza!" dedi. Çocuğu soymuş, küçük gövdeye gene başını yaklaştırmıştı.

Refik ayağa kalkıp Perihan'ı bu kadar neşelendiren şeyi yakından görmeye gitti. Ama çocukla Perihan'ı birlikte gülerken görünce gene haksızlığa uğramış gibi bir duyguya kapıldı. Bu duygudan korkarak acele acele söyledi: "Ben aşağı iniyorum. Kütüphanede çalışacağım!"

Perihan kirli bezleri topladı. Sonra bebeğin küçük elini yakalayıp salladı. "Hadi, babaya selam ver. Babaya selam ver bakalım!"

"Kütüphaneye inip çalışacağım!"

"Ama kütüphanede annen vardır şimdi."

Refik hatırladı: Babasının ölümünden sonra annesi vaktinin çoğunu kütüphanede geçirir olmuştu. Bütün gün burada oturuyor, eski fotoğrafları karıştırıyor, ağlıyor, arada bir de aklına eserse namaz kılıyordu. Nigân Hanım kütüphanedeki eşyaların yerini de değiştirmiş, duvardaki resimleri kaldırmış, bir zamanlar Refik'in arkadaşlarıyla poker oynadığı bu küçük odayı mescide çevirmişti.

Refik, "Sahi ya, unutmuştum!" dedi. Canı sıkılmıştı. "Ama son zamanlarda sokağa çıkmaya başlamıştı değil mi?" diye ekledi.

"Belki bugün Ayşe'yle çıkacaklardı."

Refik geri dönüp gene yatağın kenarına oturdu. "Annemi biliyorum: Bu böyle çok uzun sürmez. Gene her zamanki hayatına

dönecektir. Sonra namaz kılması da çok tuhaf. Annem bir şeye inanmaz ki. Oruç tutuyor diye Nuri'yle alay eder!"

Perihan, "Öyle!" dedi. Kucağına aldığı çıplak çocuğu mıncıklayarak güldü. "Hadi, kızım, biz gidip şimdi bıcıbıcı yapalım!"

Perihan çocukla çıktı. Refik, "Ne yapıyorum ben?" diye düşündü. Kendini yalnız ve gevşek buluyordu. "Karım, kızım!" Aynı şeyi birkaç kere daha mırıldandı. "Kütüphaneye iner, bir iki kitap alır, sonra aşağıda okurum. Ama koskoca evde oturacak bir oda da yok. Üç katlı evde kümes gibi bir odaya tıkılmışız... Zaten bu zamanda, böyle bütün aile bir evde oturmak hata. Herkes dikkatle birbirini izliyor, bir şey yapmaya kalksan hemen kokusu çıkar. Ben de bu odaya bu sıcakta girip oturuyorum!" Düşünmekten çekinerek bir süre durdu. Pencereden dışarı baktı. Sonra gene kendini bıraktı. "Bir tüccar ailesinin tüccar oğlu... Tasasız, dertsiz, boş bir herif... Evlendim... Çocuğumuz oldu. Şimdi de hayatımda anlam olsun istiyorum... Biraz mücadele, bu iç sıkıntısı ve durgunluğu giderecek biraz düşünce ve küçük birkaç fırtına... Bir tüccarın oğlu hayatına yön vermek istiyor. Burada *art nouveau* yatak odasının içinde, uyuşuk ve hımbıl oturuyor ve sıcaktan bunalarak esniyor. Ama geç kaldım. Bu çocuk da var şimdi... Hırs yok bende!.. Tutku yok!.. Dertsizim! Mutluluk fazla geldiği için biraz coşmak istiyorum. Eh, ne de olsa paşa torunuyum... Her ne kadar damarlarımda daha çok tüccar kanı akıyorsa da, yüce amaçlar bulmak gerektiğini de anlıyorum... Nasıl şeyler bulmalı? Biraz okusam mı, yoksa bir geziye mi çıksam? Babam öldükten sonra fazla içtim. İçkiyi azaltayım. Sonra bir program yapayım! Kendime biraz çekidüzen vereyim, eziyet edeyim." Takındığı alaycılığı fark ederek korkuyla ayağa kalktı. Bir zamanlar Muhittin'e bakarak alaycılığın, mutsuzluğun ve yıkılışın belirtisi olduğunu düşünmüştü. Hâlâ pencereden dışarı bakıyordu. Arka bahçenin bittiği yerde geniş bir arsa vardı. Orada, güneşin altında birkaç çocuk birdirbir oynuyordu. Refik korkuyla, "Çok değil, on-on iki yıl önce ben de onlar gibiydim!" diye düşündü.

"İşte yıkandık, geldik!" Perihan odaya girmişti. "Kızımız Melek Hanım suyu çok seviyorlar. Yıkandıkça neşeleniyorlar!"

Refik döndü, Perihan'ın güldüğünü gördü. "Peki, onun için ne yaptım?" diye düşündü.

Perihan, "Aaa, tuhaf bir halin var! Niye öyle bakıyorsun?" dedi. Havluyla çocuğu kuruluyordu.

Refik, "Çok sıcak, çok sıcak!" diye homurdandı. Sonra birden, "Seni hiç yalnız bıraktığım oldu mu?" diye ekledi.

Perihan bir an durdu. "Beni mi?" dedi. Refik'in yüzünden söz konusu olanın kendisi olduğunu anlayınca biraz şaşkınlık, biraz da gururla, "Hayır!" dedi. Sonra birkaç saniye düşündü ve "Bir şikâyetim yok benim!" dedi. "Sen iyi misin? Sen iyi ol!"

Refik gülümsemeye çalıştı, "İyiyim! İyiyim canım!" dedi. "Biraz sıkıntılıyım. Düşünmek istiyorum, anlatabiliyorum değil mi? Ne yapayım, diyorum. Bilmiyorum. Dalgınım. Sıcak çok fena!" Sustu.

Perihan dikkatle, "Sen iyi ol. Bu çok önemli!" dedi.

Refik, "Beni seviyor!" diye düşündü. İçinden Perihan'a sarılmak geldi, ama kendini tuttu. Bunun özür dilemek anlamına geleceği duygusuna kapılmıştı. "Beni seviyor, odada oturuyoruz... Bir de kızımız oldu şimdi! Üstelik biraz canım sıkılınca çocukluğunu yüzüne vuruyorum... Yeter artık, düşünmemeli."

"Ben kütüphaneye iniyorum. Belki annem çıkmıştır."

Perihan, "Ben de bunu uyutacağım," dedi.

Refik kapıya doğru yürürken kapı açıldı. Nermin'di. Refik'i görünce şaşırmadı.

"Hah, buradasın değil mi?" dedi. "Osman telefon etti. İyi değilmişsin. Merak etmiş! Nasılsın?"

Refik ezilip büzülerek, "İyiyim, iyiyim, aşağıya iniyorum!" dedi.

20
Biz Niye Böyleyiz?

"Babanız!" dedi Sait Nedim Bey. "Babanız!.. Babanız... Eğer bunu söylememi küstahlık saymazsanız..."

"Rica ederim!"

"Evet, bunu söylememi küstahlık saymazsanız ve biraz da şu içtiğim içkinin etkisini göz önünde tutarsanız, izin verin lütfen, babanızı çok takdir ederim. Bunu söylemek istiyordum. İstiyordum ki rahmetli babanızdan biraz söz edelim, geçmişi hatırlayalım, kendimizi düşünelim. Bunları yapalım."

Bunları yapıyorlardı. Hem bunları yapıyorlar hem de Sait Nedim Bey'in paşa babasından kalan Nişantaşı'ndaki konakta, sofrada, ağır akşam yemeğinin üstüne, meyvelerini yiyorlardı. Cevdet Bey ile Nigân Hanım'ın düğününün yapıldığı konaktı bu.

Sait Bey son bir gayretle, "Bunu söylemek istiyordum," dedi. "Bizim memleketin babanız gibi insanlara ihtiyacı var!"

Refik, "Yani nasıl insanlara?" diye sordu.

Sofrada bir durgunluk oldu. Osman, "Bu da hiç sorulur mu? Babamızın nasıl bir insan olduğu ortada! Üstelik Sait Bey saatlerdir bunu anlatıyor!" diye düşünüyormuş gibi hayretle Refik'e baktı. Sait Nedim Bey açıklamasını yapmadan önce ağzına birkaç tane üzüm attı. Güler ağabeyinin cevabını beklerken kaşlarını çattı, çatal bıçakla yediği şeftaliyi dikkatle kesmeye koyuldu.

Sait Nedim Bey gülümsedi. "Babanız gibi, paranın ve ailenin ne demek olduğunu bilen insanlara..." Sözlerinden hoşlanarak önce karısına, sonra kız kardeşine ve sofrada oturan öteki iki kadına, Perihan ile Nermin'e baktı. Onların yüzünde istediği şeyi göremeyince, galiba, biraz daha açıklama yapması gerektiğini anladı, "Anlatamadım, anlatamadım!" dedi. "Anlatmaya çalışacağım, ama kahvelerimizi ve sigaralarımızı içerken. Çünkü, galiba, gevezeliğim hanımları yordu."

Beklenildiği gibi, hanımlar bu sözlere karşı çıktılar. Sait Bey hem çok ilginç şeylerden söz ediyordu, hem de anlattığını çok hoş anlatıyordu. Nermin ayrıca sözü edilen şeylerin herkesi yakından ilgilendirdiğini de söyledi. Sait Bey de yapmacıklığını gizlemese bile bir alçakgönüllülük takınmak zorunda kaldı. Evet, belki sözleri ilgi çekiyordu, ama kendisi de şu çenesini bir türlü tutamıyordu. Az önce hanımlardan birinin, haklı olarak, esnediğini görmüştü. Gene ona karşı koymaya başladılar. Ama bu sefer hafif bir tedirginlik oldu. Refik, Perihan'ın kızardığını fark etti. Birkaç dakika önce esneyen Perihan'dı. Ama ilgisiz-

likten değil, galiba iş olsun diye esnemişti. Perihan arada bir masanın kenarında yatan seter köpeğe de bakıyordu.

Yemek masasından kalkıp, ortasında pirinç kakmalı bir mangal duran geniş bir odaya geçtiler. Yüksek pencereleri ve geniş cumbasıyla bu oda bahçeye uzanıyor, tavanda asılı avizenin ışığı yakındaki ıhlamur ağacına vuruyordu. Nişantaşı'nın çoğu bahçeleri gibi bu konağın bahçesinde de ıhlamur ve kestane ağaçları vardı. Sait Bey'in rahmetli Cevdet Bey'i anmak ve geçmişe tatlı bir yolculuk yaparak sohbet etmek için verdiği yemekten önce, hava kararırken ve can sıkıcı yağmur bulutları tepede toplanırken ev sahibi, ağaçların tarihi hakkında birkaç söz söylemişti. Şimdi de konağın tarihinden söz ediyor, rahmetli babasından kalan bu yapıyı yeniye nasıl çevirdiklerini anlatıyordu. Selamlığın bu geniş sofasını salona çevirmek için çok masraf yapmışlar, döşemeyi baştan aşağı yenilemişler, bazı duvarları yıkmak zorunda kalmışlar, ama eskiyi de kurtarmışlardı. Birçoklarının sandığı gibi eski yeniye dönüştürülemeyecek bir şey değildi: İnsan gelip geçici heyecanlara kapılmayacak kadar sakin ruhlu ve becerikli olursa, eskiyi biraz kıvırıp bükerek yeniye çevirebilir, birçoklarının yeni baştan yapmaya kalkıştığı şeyi, küçük ama zeki uzlaşmalarla zamana uydurulan eskinin içinden çıkarabilirdi. Sait Bey bunları söyledikten sonra gene kendi gevezeliğinden yakındı ve bu konuya, belki gene, bu konakta evlenen rahmetli Cevdet Bey'den söz etmeye cesaret edebilirse döneceğini söyleyerek sözü artık konuklarına bıraktığını ilan etti.

Bir suskunluk oldu. Seter köpek içeri girdi. Herkes, "Acaba şimdi ne konuşsak?" diye birbirine bakıyordu. Yemekten önce biraz yağmur serpiştirmiş, ağustos sonunun sıcak havalarından söz edilmişti; Nigân Hanım'ın ne kadar üzgün olduğundan söz edilmişti; Cevdet Bey'in ölümünden sonra şirkette yapılan son düzenlemelerden de söz edilmişti; Refik ile Perihan'ın iki aylık kızı da tabii hatırlanmış, gazetelere yansıyan dünya ve memleket haberleri de gözden geçirilmişti; kimsenin sağlığından da bir şikâyeti olmadığına göre başka neden söz edilecekti? Köpek odadaki suskunluğu yadırgayarak çevresine bakındı. Sonra mangalın yanına uzandı.

Refik, "Niye geldik biz buraya?" diye düşündü. Son günlerde artan sıkıntısını ve Perihan ile karşılıklı tekrarladıkları hayatın amacına ilişkin can yakan sözleri unutabileceğini, güzel bir yemeğin ve hoşsohbet bir tüccarın gevezeliklerine kendini bırakabileceğini ummuştu, ama şimdi gene kendisini, hayatını, Perihan'ı, üstelik bir de şu dul kadını, Güler'i düşünüyor, Güler'in nasıl biri olduğunu düşününce de endişeleniyordu. Sinsi ve soğuk bir endişeydi bu: Korku gibi düşünülmemesi, sağlıklı ve dengeli bir bilince yaklaştırılmaması gereken şeyleri yaklaştıracağını sezdiriyor, dikkatli ve titiz adımlarla sokuluyordu. Refik birden, "Bütün yaz hiçbir şey yapmadım!" diye düşündü. "Yeni hiçbir adım atamadım. Gene yazıhaneye gittim. Gene Perihan'la sıcaktan şikâyet edip karar veremeyerek oturdum. Belki biraz okudum, ama ne için? Şimdi de, şu dul kadına aklım takılıp duruyor!"

Kahveler gelince Sait Bey, "Bakın!" dedi birdenbire. "Bakın, bu köpek aklıma neler getiriyor! Kimse bir şey söylemiyor, gene konuşmak bana düşüyor, bunun için söylüyorum!"

"Rica ederim!" dedi Osman. Kibarlığı v e düşünceli olmasıyla gururlanıyormuş gibiydi.

"Bakın, bu köpek bu evde rahat, yaşıyor, geziniyor, kaşınıyor... Bu köpek babamın, rahmetli babamın zamanında bahçeye zor girerdi. Müslüman evinde köpek, olacak şey mi?" Köpeğe seslendi: "Gel buraya bakayım Kont!"

Köpek saygıyla ayağa kalktı, gerindi, kuyruğunu sallayarak efendisine gitti.

Sait Bey düşüncelerini bir şakayla sunabilmenin keyfiyle, "Sen Müslüman evine yakışacak şey değilsin!" dedi. Sonra kahve içen konuklara dönüp güldü. "Ama görüyorsunuz ya, oldu işte. Biz ona alıştık, o bize. Zamana uyduk. Annem görseydi bütün evi şartlatırdı." Köpeğe döndü: "Hadi, tamam, tamam, git sen yerine otur!"

Neden çağrıldığını anlayamayan hayvan biraz kararsız kaldı. Sonra çevreyi kolaçan etti, konukları kokladı, ıslak burnunu Refik'in eline değdirdi, her şeyin her zamanki gibi sakin ve düzenli olduğuna karar verince güvenle yattı.

Sait Bey, "İşte bunu söylemek istiyorum!" dedi. "Her şeyi zamana uyduruyoruz da farkında değiliz. Söylediğim gibi eski

neden yeniye uydurulmasın? Bakın şu odaya. Bir salon değil mi burası? Dün bir selamlığın sofasıydı. Bakın bana. Basit ve geveze bir tüccar değil miyim? Yok, yok, izin verin artık anlatayım. Dün bir paşa oğluydum... Anlatabiliyor muyum? Rahmetli babam der ki, bizde büyük değişmeler fazla göz almaz, çünkü hep küçük ve sonsuz uzlaşmaların sonucudur... Ne dersiniz bu düşünceye? Evet, uzlaşmalar... Küçük ve zeki uzlaşmalar ki, bütün tarihin bu sessiz akışını sağlamış! İşte böyle derdi rahmetli babam. Benim bir tüccar olacağımı, her şeyi, toprakları, arsaları satıp satıp ticarete yatıracağımı, Güler'in küçük ve cumhuriyetçi basit bir askerle evleneceğini bilirmiş gibi... Avrupa, ah Avrupa! Hep onu düşünüyorum, oraya her gidişimde onu düşünüyorum. Onlar neden öyle de biz böyleyiz? Evet, soruyorum. Onlar neden öyle de biz böyleyiz? Durun! Likör içer misiniz? Kahveyle güzel olur." Kimseden karşılık beklemeden fırlayıp büfeye yürüdü. Birkaç şişe aldı. Sonra karısına, "O albümü de getirsene!" dedi. "Avrupa albümünü!" Biraz utanmış gibiydi, ama heyecanını yatıştırmak istemiyordu. Daha çok konuşmak, içini dökmek istiyor, Refik'e ve Osman'a bakarak cesaret arıyordu.

Kısa ve sinirli bir sessizlik oldu. Nermin'le Güler kahveyle likör içmeye karar verdiler.

Osman düşünceli bir tavır takınarak, "Haklısınız. Çok haklısınız!" dedi. Ağırbaşlılık ve hoşgörüyle tatsızlığı yumuşatmak istiyordu galiba.

Atiye Hanım elinde bir albümle geldi. "Çocuğun resimlerini de getirdim!" dedi. "Avrupa albümü"nü Refik'e verdi.

Sait Bey, albümü karıştıran Refik'e, "Ben geçmişe yolculuk kadar Avrupa'ya yolculuktan da hoşlanırım!" dedi. "Fotoğraf çekeriz sık sık, sonra yapıştırırız. Şimdi nereye bakıyorsunuz?" Kalkıp Refik'in yanına geldi. Resimlerden ve kartpostallardan da olsa, Avrupa'yı seyretme zevkini genç konuğuyla paylaşmak istiyordu. Refik'in omzunun üstünden albüme baktı. "Ah, bakın bu Paris, dört yıl önce, 1933'ün Paris'i, nasıl? Gençmişim o zamanlar, değil mi? Bu da aynı yıl... Bunlar Berlin'de çekilen resimler. Paris ve Berlin! Avrupa'ya çıkan hangi insan, dünyanın biraz farkına varan hangi Türk bunlardan vazgeçebilir?.. Viyana var belki bir de, ama ben müzikten anlamam... Ah, bakın bu

geçen yılın gezisi. Paris! Çok çabuk çeviriyorsunuz. Durun. Tanıdınız, değil mi?"

Refik tanımıştı tabii: Ömer'in resmiydi bu. Elinde bavulla bir tren kompartımanında surat asıyordu.

"Tabii bizim Rastignac bu!" diye bağırdı Sait Bey. "Dönüş yolunda trende görmüştük. Ne yapıyor şimdi?" Refik'in cevabını beklemeden devam etti: "Bakın bu da aynı yıl çekilmiş... Berlin'de tanıdığımız bir Fransız ailesi... Evet, evet. Fransız ailesi, gerçek, kültürlü, şakacı bir Fransız ailesi... Şarap, peynir, Eyfel Kulesi... Sonra kadından anlayan erkekler! Çok mu çenem düştü?.. Ama, bakın işte bir aile! Bakın bu resme. Berlin'de aynı otelde kalıyorduk. Odalarımız yan yanaydı. Sabah kahvaltısını birlikte yapıyorduk. Şakacı insanlar... Sayfayı çevirin. Bakın tam bir aile... İşte Cevdet Bey'i bunun için anıyorum. Bunun için. Evet, Cevdet Bey kusursuz bir aile kurdu. Belki gülünç bulacaksınız, ama sizin ailenize, Işıkçı Ailesi'ne hayranım: Başarılı bir baba, çalışkan çocuklar, güzel ve iyi anneler, sağlıklı torunlar... Nasıl olması gerekiyorsa öyle. Saat gibi, ama renkli, canlı, tam onlar gibi!" Birden bir kahkaha kopardı. Ama pek içten bir kahkahaya benzemiyordu bu. Daha çok söylediklerini yumuşatmak, uygunsuz bir şey söylemişse bunun farkında olduğunu hissettirmek için gülmüştü galiba. Sonra Refik'in yanından ayrıldı. Likör dolu küçük kadehi havaya kaldırdı. "Biz de işte bir şeyler yapmaya başladık!" dedi. "Likör yapıyoruz. Likör sanayii! Mecidiyeköy'de likör fabrikası... Büyük kuruluş! Hah! Güleyim bari... Söyleyin şimdi, söyleyin, niye biz böyleyiz de onlar öyle? Niye? Bunun sırrını kim biliyor? Söyleyin! Niye biz böyleyiz? Niye biz biziz ve böyleyiz? Söyleyin!"

Güler, "Çok heyecanlandın abi!" dedi. "Otursana!"

Sait Bey elindeki likör bardağını herkese göstererek sallıyor, kız kardeşinin söylediklerini duymamış gibi orada dikiliyordu. Çevresinde utanç ya da telaş gibi bir şey oluşmuştu. Kimse onun ne kadar ciddi, ne kadar içten olduğunu kestiremiyordu. Herkes kendini heyecana kaptırmış gibiydi. Ağır yemeğin üzerine gevşeyen yüzlere birdenbire beklenmedik bir gerginlik bulaşmıştı. Herkes Sait Bey'in durup durup tekrarladığı soruya cevap arıyor ve bulamıyormuş gibi üzgün gözüküyordu. Belki

biraz da Sait Bey'in alaylarına gülüyor, gerçekten bizim niye böyle olduğumuza şaşıyormuş gibiydiler.

"Neden böyleyiz biz?.. Böyleyiz, böyleyiz! Lütfen karışmayın bana bu akşam! İçtim ve coştum! Eh, arada bir insan böyle şeyler yapmalı. Yüreğin gerçek coşkusuna kendini bırakmalı. Çünkü bıktım, yemin ederim ki bıktım, bıktım kendimi denetlemekten, kasılmaktan." Refik'in kucağındaki Avrupa albümünü işaret etti. "Onlar gibi olmak için, onlar gibi olmak için kasılmaktan ve içimden geleni yapmamaktan bıktım. Bu akşam kendimi bırakıyorum. Uzlaşmıyorum ve bağırıyorum!"

Sonunda likör kadehini dikti ve bir kahkaha daha attı. Bu seferki kahkaha sinir bozucu bir şeydi.

Refik ilk defa Güler'in endişelenir gibi olduğunu gördü. Bu gür ve sinirli ses konakta alışılmadık bir şey olmalıydı. Köpek de yattığı yerden başını kaldırmış, şüpheyle tuhaf şeyler yapan efendisine bakıyordu.

Sait Bey köpeğin başını kaldırdığını görünce, "Aaa, çok ileri gittim galiba!" dedi. "Baksanıza, Kont bile huysuzlandı." Köpeğe bakarak bir süre kıpırdamadan durdu, sonra, "Kont!" dedi. "Kont, otur, otur çağırmıyorum seni!" Dönüp kendini seyredenlere baktı. "Paris'te kibar bir kadın görmüştüm!" dedi. "Elektrik direğinin dibine işeyen köpeğini çekiştiriyor, 'Hadi Paşa, hadi Paşa gel' diyordu. Doğrusu bir paşa oğlu olarak alınmadım değil. Ben de buna Kont adını verdim. Her neyse! Bıktınız, değil mi bir tüccarın gevezeliklerinden? Hepimiz tüccarız artık. Şeker, demir, araba, tütün ya da incir. Susuyorum artık. Susuyorum, susuyorum. Hem verin bana artık o albümü de bu konu kapansın. Hâlâ oraya mı bakıyorsunuz? Şu bizim Rastignac ha? Fatih gibi bir şey. Nasıl? Ne yapıyor şimdi o? İnanın, sizin benim gibi biri değildi. Ama sonunda mutsuz olacak... Çünkü uzlaşmak gerek. Babam haklı, uzlaşmak gerek. Bizim fatih gururlu birine benziyordu. Ama kapayalım bu konuyu. Peki ne yapıyor Ömer Bey şimdi? Mutsuzdur mutlaka. Ah, uzlaşmak gerek, uzlaşmak gerek, yüreği susturmak, bir tüccar olmak, sakin ve ihtiyatlı, dengeli ve kurnaz olmak gerek. Alınmıyorsunuz değil mi? Tüccarız hepimiz. Önemli mi bu? Alıp satıyoruz, alıp satıyoruz... Ama, gene konaklarımızda yaşıyoruz işte. Bu önemli. Gördünüz ya! Yerime oturdum. Köpek

de başını gömdü. Şimdi susuyorum. Susuyorum. Utancı, yüzyıllar sürecek utancı bekleyerek susuyorum!" Oturduğu koltuğun arkalığına başını bir hasta gibi yasladı ve sustu.

Bir sessizlik başladı. Refik, ev sahibinin bu coşkusundan sonra çok utanacağını baştan beri düşünüyordu. Az önce birisi ölmüş ya da yıllar önce işlenmiş bir cinayet itiraf edilmişmiş gibi bir utanç ve şaşkınlık vardı. Refik, "Bari birisi bir şey söylese," diye düşündü. Güler'e baktı. "O ne düşünüyor? Küçük ve cumhuriyetçi bir asker... Acaba ayrıldığı o askerden o da mı öyle söz ediyor? Birisi bir şey söylese ya..."

"Ah, Cevdet Bey, nerelere getirdiniz bizi, nerelere!" Gene Sait Bey'di. Başını kaldırmış, can çekişen bir komutan tavrı takınmış, hoşgörüyle gülümsüyordu.

Ev sahibinin takındığı bu hoşgörü gerginliği gevşetti. Refik, Ömer'den söz edip etmemeyi düşündü. Sonra Perihan'a baktı. Perihan da gösteriden fazla etkilenmemiş gözüküyordu. Refik onun bu rahatlığını görünce ferahladı.

Sonra birden Atiye Hanım, "Ah, ne güzel anlattın Sait'çiğim!" dedi. "Ne güzel heyecanla anlattın; şeyi de anlatsana. Onu da hep heyecanla anlatırsın. Rahmetli baban anlatırmış onu da. Hani Abdülhamit, Kâmil Paşa'yı azarlarken içeri haremağası girmiş de... Onu da anlatsana lütfen!"

Sait Bey, "Susacağımı söylemiştim!" dedi. "Artık susacağım." Sonra esnedi ve kendi dalgalı bilincine gömüldü.

21
Beşiktaş'ta Meyhane

"Peki, Yahya Kemal bir şair olarak Tevfik Fikret'ten üstün mü?"

"Al birini, vur ötekine!" dedi Muhittin. "Hiçbirinin önemi yok... Baudelaire'in yanında hepsi solda sıfır!"

Bir durgunluk oldu, ama Muhittin bunu fazla önemsemedi. Bu küçük suskunluklara alışmıştı artık. Ama suskunluk uza-

yınca, gene bundan keyif aldığını kendine itiraf etmek zorunda kaldı. "Şimdi benim cümlemi inceliyorlar!" diye düşündü. "Şiire meraklı iki Harp Akademisi öğrencisi benim cümlemi inceliyor, böyle parlak cümleleri yumurtlayamadıkları için hayıflanıyor, bana daha da hayran oluyorlar!" Beşiktaş'ta çarşı içinde meyhanede oturuyorlardı. Berberin karşısındaki meyhaneydi bu. Memurlar, dükkâncılar, balıkçılar ve şoförlerle doluydu. Muhittin haftada bir iki kere okullarından, Yıldız'daki Harp Akademisi'nden kaçan bu genç askerleri görüyor, onlara ağabeylik ediyordu.

"Ah ne yazık!" dedi gençlerden biri. "Abi ne yazık ki şu Fransızcayı bir türlü öğrenemedik! Baudelaire bile okuyamıyoruz!"

Muhittin azarlayıcı bir sesle, "Öğrenmeniz şart!" dedi. "Tembellik ediyorsunuz! Türkiye'de genç bir şair mutlaka bir yabancı dil bilmeli."

Gene bir durgunluk oldu. Muhittin gene cümlesinin incelendiğini fark etti.

"Ben akşamları yatakhaneye çekilmeden önce biraz vakit bulabiliyorum. Ama o kadarı da yetmiyor ki!" Bu Turgay'dı: Arkadaşı Barbaros'a oranla daha girgin, daha yakışıklı, ama daha kafasızdı. Üzerinde ince bir gömlek vardı. Pazar öğleden sonraları, okullarına dönmeden önce, bu tatil elbiselerini çıkarıp askeri kıyafetleri giyiyorlardı.

Muhittin bir şey söylemedi. Yabancı dil konusundaki tembellik ve kararsızlıklarını bir şey söylemeyerek cezalandırıyordu.

"Üstelik soracak kimse de yok ki... Bir şey sorsak hemen tersliyorlar bizi!"

Muhittin gene cevap vermedi. Bakışlarıyla, "Herkes kendinden sorumludur. Özür dilemem!" diyordu.

"Abi. *Varlık*'ta Cahit Sıtkı'nın şiirini okudunuz mu?" dedi Barbaros.

"Hayır!"

"Ne diyorsunuz, diyecektim." Askeri öğrenci biraz kararsız kaldı. Sonra, "Sizin kitabınız hakkında da daha bir şey çıkmadı!" diye ekledi.

Muhittin'in canı sıkıldı. Şiir kitabı çıkalı bir ay oluyordu, ama basından hiçbir tepki gelmemişti. "Bir şey söylesinler de ne söylerlerse söylesinler!" diye düşünüyordu. "Bir şey yazmazlar

daha!" dedi. "Benim kitabımın hazmı güçtür!" Bir kenara yazılması gereken bir cümle söylemişti. Kibirli bir surat takındı, ama birden kendine öfkelendi. "Şurada şu çocukcağızlara fiyaka yapıyorum!" diye düşündü. Kendine daha da öfkelenecekti ki birden aklına başka şey geldi:

"Birazdan bir konuğumuz gelecek, çocuklar!"

Refik gelecekti. Çalıştığı inşaat bürosuna telefon ederek Muhittin'i aramış, konuşmak istediğini söylemişti. Telefondaki ses titrek, kararsız, sıkıntılı bir sesti. Muhittin'in Refik'ten işitmeye alışık olmadığı bir şeydi bu.

"Edebiyatçı mı, abi, bu arkadaşınız?"

"Haa, yok! Mühendis! Edebiyatçılar Beşiktaş meyhanelerine pek uğramazlar. Onları görmek istiyorsanız Beyoğlu'na çıkın! Bir mühendis bu arkadaş. Mühendis Mektebi'nden sınıf arkadaşı. Gerçi o da pek Beşiktaş'a uğramaz: Nişantaşılıdır!" Gülmeye başladı. Sonra askeri okul öğrencilerinin de güldüklerini görerek tedirgin oldu. Hem anlamadan gülüyorlar, hem de gülüşleriyle Refik'i biraz alaya almış oluyorlardı. Oysa kim olursa olsun, Muhittin'in arkadaşına öyle kolay gülmemeleri gerekirdi. Eğer Refik'le alay etmek gerekirse bu Muhittin'e düşerdi, onlara değil.

Suratını asarak, "Eee, ne gülüyorsunuz bakalım?" dedi. Sonra biraz ayıp ettiğini düşündü. "Evet, Beşiktaş'a uğramaz," dedi. "Nişantaşılıdır o. Yukarıdan geliyor sizin anlayacağınız. Zaten bu Beşiktaş hep altta kalmıştır. Eskiden Yıldız'da saraydaydı efendilerimiz, şimdi Nişantaş'talar!.." Bir kahkaha attı. "Bir özdeyiş yahu bu söylediğim!" diye düşündü, bunu daha iyi nasıl söyleyeceğini araştırdı. "Mesela şöyle: Yıldız'daki efendi Nişantaşı'na taşınınca Cumhuriyet oldu! Hayır, bu pek güzel değil. Başka nasıl söylenebilir bu?" Birden şüpheyle durdu.

"Gülüyorsunuz ama anladınız mı bakalım ne dediğimi?"

"Eskiden padişah vardı, şimdi de tüccarlar var. Ama bu Beşiktaş'ta değişen bir şey yok!" Barbaros'tu bu.

"Of, berbat ettin!" dedi Muhittin. "Lise kitaplarındaki gibi." Barbaros'un üzülerek önüne baktığını gördü, ama aldırış etmedi. Şarabını içiyor, özdeyişini düşünüyordu. "Yıldız'daki saraylı Nişantaşı'na... Hah, geldi işte!"

Refik meyhaneden içeri girmiş, Muhittin'i arıyordu. Muhittin

ses etmeden bir süre onu inceledi. Refik'in suratında belli belirsiz bir tiksinti, kararsızlık ve hüzün vardı. Bu bayağı meyhaneye gelmek zorunda kaldığı için kendine kızıyordu galiba.

"İyi ki burada buluşmamızı söyledim ona!" diye düşündü Muhittin. "Biraz da benim çöplüğümde ötsün bakalım! Onun salonlarından bıkmıştım ben." Sonra arkadaşına el etti. Yaklaşan Refik'in yüzünü yakından görünce şaşırdı. "Bir şey var onda!" diye mırıldandı. Duygulanıyordu. "Keşke başka yerde buluşsaydık. Ne oldu acaba ona?"

Refik'e yer gösterdi, genç askerlerle tanıştırdı, ne içeceğini sordu. Bunları yaparken dikkatle yüzünü inceledi. "Bir şey var onda. Canı sıkkın!"

Bir süre havadan sudan konuştular.

Şarabı gelince Refik, "E, hani bana kitabını getirecektin?" dedi. Bunu dün telefonda konuşmuşlardı.

Muhittin ceketinin cebinden kitabı çıkardı: *Zamansız Yağmur*. Birinci sayfasını açtı. "İmzalayacağım şimdi!" diye düşündü. "Ne yazacağımı merak ediyorlar. Ne tören be!" Sonra aklına başka bir imza töreni gelince anlattı:

"Benim kitabımı yayımlayan yayınevine kitabını parayla bastıran yaşlı bir memur gelmişti. Herkese kitaplarını imzalayıp dağıtıyor. Bana döndü, 'Evladım siz ne iş yaparsınız?' diye sordu. Şair olduğumu öğrenince fiyakayla şöyle imzaladı: Şiirlerini zevkle okuduğum şair arkadaşım Muhittin'e." Muhittin bir kahkaha attı, ama Refik'in neşesiz olduğunu görünce ciddileşti. "Bugün keyifsiz, onu eğlendirmek bana düşüyor!" diye düşündü ve şiir kitabını imzaladı: "Hayatını zevkle izlediğim genç tüccar arkadaşım Refik'e." Bunu yazar yazmaz şakasını bayağı buldu, ama çaresiz kitabı Refik'e uzattı.

Refik kitabı biraz inceledi, kapağına baktı, dizgisi ve sayfaları hakkında birkaç söz söyledi, sonra ilk sayfadaki bu cümleyi okuyunca surat astı:

"Of, kardeşim, benim hayatım!" dedi. "Benim hayatım rayından çıktı!"

"Ne diyorsun!" diye inledi Muhittin. Şaşırmıştı, afallamıştı... Kendini böyle bir şeye biraz hazırlamıştı, ama bu kadarını beklemiyordu. Meyhanenin gürültüsünü dinliyor, Refik'in

yüzüne bakmaya çekiniyordu. "Kardeşim, hayatım rayından çıktı. Kardeşim... Kardeşim..." Dün Refik telefonda da söylemişti bunu: "Kardeşim..." Kaç zamandır duymamıştı böyle bir söz. "Çok fena duygulanıyorum!" diye düşündü. "Peki ne oldu sana kardeşim? Sen mutluydun! Benim gibi değildin. Ne oldu sana kardeşim? Hadi, konuşalım. Konuşalım. Ama bu çocukların da önünde olmaz ki..."

"Sahi, senin küçük kız nasıl?" Laf olsun diye sormuştu bunu.

"İyi, iyi... Çok çabuk büyüyor!"

"Bak, buna sevindim. Ben karar verdim. Evlenmeyeceğim. Onu bekleyeceğim."

"Evlenme!" dedi Refik. "Evlenme, evlenme iyi edersin." Şarabını hızlı hızlı içiyordu.

"Hayır, onunla evleneceğim. Senin kız mutlaka çok güzel olacaktır. Bundan kuşkum yok." Bir şey daha söyleyecekti ki sustu. "Az daha Perihan'ı çok güzel bulduğumu söyleyecektim!" diye düşündü.

"Hayır!" dedi Refik. "Benim kızım sana göre değil. Kocaman, iri yarı bir şey olacak o. Şimdiden bu kadar oldu."

Muhittin şaşırdı, "Utanmasa bana bücür diyecek!" diye düşündü. Sonra, "Canım, o kadar da kısa boylu muyum ben?" dedi. Hemen bunu söylediğine pişman oldu, askeri öğrencilere bakmaya çekindi.

"Yok canım!" dedi Refik. "Sana kim kısa boylu olduğunu söylüyor?"

Muhittin sözün daha da uzamasına öfkelendi. Saatine baktı. Askerlere döndü:

"Çocuklar, siz geç kalmıyor musunuz?"

"Daha vakit var, yetişiriz," dedi Turgay.

Barbaros, "Ama kalksak iyi olur galiba!" diye homurdandı. "Yokuşu koşa koşa çıkmak iyi olmuyor."

Muhittin cevap vermedi. Askerler kalktılar. Askeri elbiselerini emanet ettikleri fotoğrafçının evinde giyeceklerdi. Muhittin onların gönlünü alacak birkaç söz söyledi. Çarşamba günü gene burada buluşacaklarını ekledi. Çıkarlarken arkalarından seslendi:

"Geç kalmayın. Yoksa kumandanlarınız kulaklarınızı çeker. Derslerinizi de iyi çalışın. Annenize babanıza mektup yazın. İyi

asker, iyi evlat, iyi vatandaş olun!" Her zaman söylediği sözlerdi bunlar: Çocuklar gene biraz ezildiler, gülümsediler, süklüm püklüm çıktılar.

Muhittin, Refik'e, "Nasıl buldun onları?" diye sordu.

"Daha oturmak istiyorlardı galiba!"

"Daha oturamazlardı!" dedi Muhittin sıkıntıyla. "Geç kalıyorlardı." Sonra eliyle bir hareket yaptı: "Amaan, boş ver yahu! Sen kendini anlat. Biraz daha şarap isteyelim mi?"

Refik başını salladı. Şarapları istediler, sonra sustular. Uzun bir sessizlik oldu.

Şarap gelince Muhittin, "Sende bir şey var!" dedi.

"Evet. Bende bir şey var!"

"Başına bir şey mi geldi?"

"Söyledim işte: Hayatım rayından çıktı."

"Pek bir şey anlatmıyor bu söz..."

"Haklısın... Kendi kendime hep bunu söylüyorum... Alıştım artık. Başka nasıl söyleyeyim?"

"Düşünsene biraz... Ne oldu?"

"Eskisi gibi olamıyorum. Eskisi gibi yaşayamıyorum. Tam böyle değil." Refik bir süre kelime aradı. "Başka bir şeyler daha olsun istiyorum. Eskisi gibi olamıyorum işte!"

"Hımmm!" diye bir ses çıkardı Muhittin. Düşündüğünü, ama bir şey anlamadığını göstermek istiyordu.

"Perihan eski dengemin kalmadığını söylüyor..."

"Sen doğru buluyor musun bunu?"

"Biraz... Eğer denge denen şey hayatın akışına kendini bırakmaksa... Eğer kolay mutlu olmaksa denge, biraz dengesizleştim galiba..."

"Çok kötü!" dedi Muhittin. Sonra biraz düşündü. "Sen eskiden bu dengenle övünürdün!" diye ekledi. "Seni sağlıklı, mutlu, ama açıkçası biraz miskin yapardı bu. Hayır, dengesizleşmen o kadar kötü bir şey olmasa gerek..."

"Nasıl hareketleneyim nasıl? Ne yapayım?"

"Bunun hali çok fena yahu!" diye düşündü Muhittin. "Ama derdini anlayamıyorum." Ağzında belli belirsiz bir öfke birikiyordu.

"Derdini anlayamıyorum. Biraz daha anlat!"

"Söyleyecek başka ne var?.." Refik biraz düşündü. Sonra utanarak:

"İşe de gitmek gelmiyor içimden," dedi. "Yazıhaneye gitmemeyi düşünüyorum!"

"Ne yapacaksın o zaman?"

"Bilmiyorum... Bunu seninle konuşuruz diye düşünmüştüm..."

"Bak!" dedi birden Muhittin. "Evlisin. Bir çocuğun var. Mühendissin. Seni fazla sıkıntıya sokan zor bir işin yok. Mutlu bir evde yaşıyorsun. Her şeyin, sevimli bir karın, birkaç arkadaşın, bir çevren, sakin bir günlük hayatın var... Bunları sana hatırlatan ben mi olacaktım? Bütün bunların farkındasın herhalde."

"Farkındayım!" dedi Refik. "Fazlasıyla farkındayım." Tuhaf, hüzünlü bir gülümseme vardı yüzünde. "Bütün iş de galiba oradan çıkıyor!" diye ekleyiverdi.

Muhittin ağzındaki öfkenin büyüdüğünü hissetti. "Başka... Başka bir şey olmadığına emin misin?.. Sıkıntın bunlardan mı kaynaklanıyor? Bunlardan biri bozulmuş, başına tatsız bir iş gelmiş olmasın sakın!"

"Hayır. Gelmiş olsa söylerdim!"

"Hımm. Peki babanın ölümü, çocuğunun doğumu, belki biraz bunlar şaşırttı seni."

"Belki."

"Peki, her şey eskisi gibi olamıyor da ne oluyor? Eskiden yaptığın da şimdi yapamadığın nedir?"

"Eskiden dengem vardı. Galiba Perihan haklı. Sen de aynı şeyi söyledin aşağı yukarı. Dengem kaybolunca eski uyumu bulamaz oldum. Aynı şeyleri, eskiden yaptığım şeyleri yapabiliyorum, ama dünya ile aramda uyum yok. Bir süre daha devam ederim, sonunda eski yaptıklarımı da, şu günlük hayatı da sürdüremez olurum."

"Vah, vah, vah!" dedi Muhittin. Alaycı gözükmekten korktu: "Baksana yazıhaneye de gitmek istemiyorsun!"

"Görüyorsun değil mi işte!"

"Mutsuz musun yani?"

"Mutsuzum kardeşim, mutsuzum galiba, üstelik, garip bir şey bu!"

"Kardeşim!" diyordu, ama şimdi bu pek etkilememişti Muhittin'i. Yutmaya çalıştığı öfke gene ağzında birikmişti.

"Belki bir seyahat etsen iyi gelir. Paran ve vaktin var nasıl olsa!"

"Hayır, hayır! Bunu hiç düşünmedim değil, ama olmaz." Çekinerek ekledi: "Ömer'e demiryoluna gideyim mi diye düşünüyorum."

"Belki o ev size küçük geliyor." Muhittin dudağının kenarındaki gülümsemeyi topladı. "Çocuk da var. Perihan'la başka ayrı bir eve taşının."

"Ne değişecek o zaman?.. Şarap isteyelim mi?"

"İsteyelim. Belki sıcaklardandır derdin diyeceğim, ama ekim giriyor..."

"Alay mı ediyorsun?" dedi Refik. "Ben mutsuzum diyorum. Dengemi kaybettim..."

"Bak!" dedi birdenbire Muhittin. Bu sefer öfkeyi, ağzında kan gibi, zehir gibi biriken öfkeyi yutamayacağını anladı. "Senin mutsuz olmaya hiç hakkın yok. Anladın mı, hakkın yok buna. Bak aklıma ne geliyor. İki yıl önce gene böyle bir eylül günü sana gelmiştim. Sarhoştum. Bana öğüt vermiştin. Gururum kırılmıştı. Dur dinle şimdi: Şimdi sıra bende: Evet, mutsuz olmaya hakkın yok. Mutsuzluk şiirle oyalanan o çocukların işi, şairlerin işi, şu balıkçıların, şoförlerin işi. Biz mutsuzluğumuzun tadını çıkarıyoruz. Ne bakıyorsun öyle, saçmalıyor muyum? Peki, peki, saçmalıyorum, ama sen de saçmalıyorsun, çünkü hiçbir şey anlayamıyorum."

"Ben de anlayamıyorum!" dedi Refik. Muhittin'in öfkesinden korkmuş gibiydi. "Söylediklerine şaştım doğrusu!"

"Ben de sana şaştım," dedi Muhittin. Öfke hâlâ orada, ağzının içinde cayır cayır yanıyordu. "Dün telefonda sesini duyunca şaşırmıştım. Buraya girer girmez yüzünü görünce de şaşırdım. Başına bir tatsızlık, kötü bir şey, bir felaket geldi sanıyordum. Oysa hiçbir şey olmamış!"

Refik mırıldandı: "Ne bekliyordun peki?"

"Hiçbir şeyin yok senin. Gerçekten insanı mutsuz edecek bir şey geldi başına sanıyordum. Ne bileyim, çocuğun hasta, bir başka kadına âşık oldun, şirketiniz iflas ediyor, karın seni aldattı...

böyle bir şey. Ama senin mutsuz olman için gerçek bir bahanen yok... Dün telefondaki ses, bugün gördüğüm surat mutsuz bir insanı hatırlatıyordu. Buna şüphem yok. Ama hayatın dümdüz mutlu bir hayat. Rahat, dertsiz, dümdüz bir hayatın var... Bu durumda..." Muhittin dilinin ucuna gelen şeyi söylemeye karar verdi. Bir süre zorlanarak sustu. Sonra söyledi: "Bu durumda ne söyleyeyim? Rahat kıçına batıyor olmalı!"

Refik'in suratı allak bullak oldu. "Demek diyeceğin buydu!" diye söylendi.

"Ne yapayım, söyledim! Ama böyle diyeceklerdir sana. Çünkü senin durumundan kimse hoşlanmaz. Herkes ister ki, senin gibi insanlar mutlu olsun. Kimse senin durumunu anlamaz. Hem her şeyi var hem şikâyetçi: Bu, kimsenin anlamayacağı bir şey; kimsenin ilgilenmeyeceği bir hikâye..."

"Sen de ilgilenmediğini mi söylemek istiyorsun?"

"Nasıl söylersin bunu?" diye bağırdı Muhittin, ama içten gözükmemekten de korktu. "Kaç yıllık arkadaşız!"

"Ama dişe dokunur bir şey de söyleyemedin. Sana gelmeden önce, 'Muhittin şairdir, bir şeyler söyler,' diye düşünmüştüm."

Muhittin çaresizlikle, "Yeni bir şeyler yap," diye söylendi.

"Yapıyorum!" dedi Refik. "Kitap okuyorum. Bugünlerde Rousseau okuyorum. *İtiraflar* beni etkiledi..." Biraz sustu, sonra utanarak söyledi: "Hatıra defteri tutuyorum!"

Muhittin gülmemeye çalıştı, "Hatıra defteri!" diye düşündü. "Sonra mutsuzluk sözleri, rayından çıkan hayat, uyum... Ne diyor? Derdini anladım. Evlendi, çocuğu oldu, babası öldü. İhtiyarladığını düşünüyor herhalde. Hayatının boşa gittiğini düşünüyordur..."

"Belki de ihtiyarladığını düşünüyorsundur!"

"Belki... Senin gibi şair olmak isterdim."

"E, kimse seni tutmuyor ki!"

"Haklısın!"

Muhittin gene duygulandığını fark etti. Refik'e sevgiyle baktı, ama bunu bundan sonra kolay kolay yapamayacağını anladı. Aklındaki Refik görüntüsü kirlenmiş, lekelenmişti. "Bedelini ödemeden hayatında derinlik arıyor!" diye düşündü. İçinden onu cezalandırmak geldi.

"Bak Refik'çiğim! Senin düpedüz için sıkılıyor. Kitaplardan başka oyalanacak şeyler de bulabilirsin. Pul biriktir, satrançla oyalan, poker oynayacak yeni arkadaşlar bul, maça git, fotoğrafçılıkla uğraş, ne bileyim ben, koleksiyonculuk yap, yap işte bir şey!"

Refik öfkeyle, "Demek, söyleyeceğin bu ha?" dedi. "Pul biriktirmeliymişim. Başka bir sözün yok mu?"

"Yok! Birer şarap daha içelim! Hey, kardeş, buraya iki tane daha..."

22
Hatıra Defteri I

13 Eylül Pazartesi 1937

Dün Beşiktaş'a gittim. Muhittin'i gördüm. Bir meyhanede oturduk, konuştuk. Bana hiçbir şey söyleyemedi. Üstelik üzerinde o alaycı tavır da vardı. Onunla konuştuktan sonra, günlük hayat bana yasak bir şeymiş, her saniye işlenen bir günahmış gibi gözükmeye başladı.

Bugün yazıhaneye gittim. Bütün gün orada oturdum. Akşam evde radyo dinledim. Rousseau'nun *İtiraflar*'ını okudum, ama umduğum kadar hoşlanmadım. Ne yapayım? Bazan, keşke Allah'a inanabilseydim diyorum. Muhittin'in şiirlerini bir daha okudum. Doğrusu fazla bir şey bulamadım.

23 Eylül

Yazıhaneye gittim. Sıkıntıyla eve geldim. *İtiraflar*'ı ortasından biraz okudum. Biraz ferahladım, ama bunun da tuhaf bir şey olduğunu düşündüm. Yatmak için yukarıya odaya çıkmadan önce gazeteleri karıştırdım, bunları yazıyorum.

İsmet Paşa rahatsız olduğu için çekildi. Celâl Bayar Başbakan.

29 Eylül Perşembe

Bayram! Öğleden sonra Perihan ile Taksim'e kadar yürüdük.

Dönüşte kavga etmeye başladık. Benim hep suratımı astığımı, şikâyetçi olduğumu, ama neden şikâyet ettiğimi de açıkça anlatmadığımı söyledi. Sokağın ortasında ağladı. Ona kendisini suçlamadığımı anlatmaya çalıştım, ama başarılı olamadım. Bu kavgalarım ve tuhaflıklarımla başka kocalara benzemeyen bir koca olduğumu biliyorum.

7 Kasım

Osman ile yazıhanede şirketin son durumu hakkında konuştuk: Bu yıl geçen yıla oranla kârın çok büyük olacağından, yeni depo binasının en kısa zamanda bitmesi gerektiğinden, babamın ölümünden sonra muhasebeci Sadık'ın defterlerde kendi yararına ve şirketin zararına bazı küçük ama dikkatli hatalar yaptığından söz etti. Osman ihracata da dayanmamız gerektiğini söyledi. Ben de işlerin böyle saat gibi işlemesinin öneminden söz ettim. Belki yazıhaneye artık gelemeyeceğimi çıtlattım, ama bir şey anlayamadı. Yazıhanenin girişine ve kendi odasına, Osman, babamın resimlerini astı.

23 Kasım Çarşamba

Sudan çıkmış balık gibiyim. Böyle yapmam gerektiğini düşünerek, kendimi zorlayarak yazıhaneye gidiyorum. Yazıhanede işlere canla başla kendimi veriyorum, kendimi unutuyorum, ne olduğumu, ne yapmam gerektiğini unutmaya çalışıyorum. Ama vicdanım ya da rahatsızlığım ağır basıyor... Evin içinde de sarhoş gibi geziniyorum. Kitap okumaya çalışıyor, dikkatimi toplayamıyorum.

23 Kasım

Bu vicdan, sorumluluk ve suçluluk duygusuyla herhalde daha çok bir Hıristiyan'a benziyorum. Bazan eski uyumumu bulmak için her şeyi unutmam gerektiğini düşünüyorum. Yazıhaneye gittim. Yorgun geldim. Her akşam eve dönerken, "Bu son, artık yarın gitmem!" diye düşünüyorum. Sabahları da, "Biraz oturur, sonra dönerim!" diye düşünüyorum, ama evde yapacak bir şey, bağlanacak ve düşünecek bir şey yok. Ben de kendimi ticarete veriyorum.

4 Aralık Cumartesi

Akşam Perihan ile Sait Nedim Bey'i karakolun köşesinde gördük. Köpeğini gezdiriyordu. Bizi görünce biraz sıkıldı galiba. Ayaküstü şundan bundan konuştuk. Yazın verdiği o yemeği, likör içişini düşündüm. Niye biz böyleyiz? Niye onlar öyle de, biz böyleyiz? Niye Rousseau ya da Voltaire okumak hoşuma gidiyor da, Tevfik Fikret ya da Namık Kemal'den zevk alamıyorum? Neden ben de böyleyim?

13 Aralık Pazartesi

Yazıhaneye gittim. Ömer'den mektup var. Kışı Kemah'ta geçireceğini yazıyor... Evliliği gelecek sonbahara kalmış... Bir tünelde çalışıyormuş, çok yoruluyormuş, "dünyayı unutmuş"muş. Oturup Ömer'e cevap yazmaya karar verdim, ama bir şey yazamadım. İçimden karamsar, kötü şeyler yazmak geliyordu. Mektubu bıraktım. Buraya yazmaya karar verdim. Şimdi çalışma odasında yazıyorum. Çalışma odasını da eski haline soktum. Annem babamın ölümünden sonra bir ara burayı mescide çevirmişti. Şimdi gene her şey yerli yerinde. Akşamları buraya kapanıp pinekliyorum. Kâğıtlara yazılar yazıyorum, tasarılar yapıyorum, arada bir kütüphaneden bir kitap çıkarıp okuyorum. Bir Voltaire, *Kızıl ile Kara* ya da gene bugün biraz okuduğum *İtiraflar*'ı okurken karşılaştığım aydınlık ruhu neden kendimde ya da tanıdığım hiçbir insanda, bir Türk yazarında bulamadığımı düşünüyorum. Umutsuz, çirkin, mıymıntı bir halim var, ama neden Türkiye'de her şey böyle? Her şey, herkes uyuyormuş gibi... Yağmur başladı.

17 Aralık Cuma

Eski dengemi arıyorum. Muhittin eski dengemin beni mutlu ama miskin yaptığını söylemişti. Yazıhanede çok çalışıyorum.

19 Aralık Pazar

Gece yarısı saat üç. Çocuk birdenbire ağlamaya başlayınca Perihan ile uyandık. Perihan onu uyutmaya çalışıyor. Ben buraya indim. Uykum kaçtı. Evin içinde pijamalarımla üşüyerek geziniyordum. Sonra elbiselerimi giydim. Aşağıya inip sobaya

kömür attım. Buradaki küçük sobayı da yaktım. Bunları yaparken düşünmeye çalıştım. Ama benimkisi düşünmek değil. Aklımda düşünceler yerine görüntüler canlanıyor. Yağmur yağıyor. İki gündür durmadan yağıyor. Düşüncelerimi yazmak istediğim zaman aklıma bunun gibi şeyler geliyor. Ben şimdi burada oturuyorum, üşüyorum. Yarın yazıhaneye gideceğim. Bu deftere yazdıklarımı okudum. Muhittin'e hatıra defteri tuttuğumu söylediğim zaman az daha gülüyordu. Ona "Hayatım rayından çıktı" da demiştim. Yazın başından beri ne yapıyorum? Yazıhaneye gidip geliyorum! Perihan ile arada bir sinemaya gidiyoruz. Gazeteleri okuyorum. Gazeteleri okurken şöyle düşünüyorum: Acaba burada okuduğum şeyler benim hayatımı hiç etkiler mi? Her sabah gazeteleri hayatımı değiştirecek, etkileyecek yeni bir şeyle karşılaşma umuduyla okuyorum. Belki bir dünya savaşı çıkar diye düşünüyorum ya da başka bir şey. Savaş çıksın istemiyorum. Beklediğim değiştiremediğim hayatımı değiştirecek bir olay. Hayatımı değiştirecek gücü kendimde bulamıyorum. Zaten bu değişmenin nasıl olması gerektiğini de bilmiyorum. Bildiğim şey bu evdeki ve ticarethanedeki hayatın onurlu bir insana yakışmayan, uyuşuk, kötü, pis, dar kafalılıkla dolu, zavallı bir hayat olduğudur. Muhittin bana mutlu olmam gerektiğini, bende her şeyin olduğunu söylemişti. Haklı! Bunu düşündükçe suratım kızarıyor... Ama sonra eksik olan bir şey var diye düşünüyorum. Buna "denge", "uyum" filan diyordum, ama ne olduğunu söyleyemiyorum. Muhittin'in "Rahat kıçına batıyor!" deyişini hatırladıkça da sinirim bozuluyor... Burada bunları yazıyor, üşüyor, sabaha kadar hangi kitabı okuyacağımı düşünüyorum. Belki Ömer'e mektup yazarım.

22 Aralık Çarşamba 1937

İki gündür evde yatıyorum. Çok fena hastayım. Ateşim var. Pazartesi günü üşüttüm herhalde. Akşam yazıhaneden eve geldim, yattım. Ateşim 39,5'tu. Dün akşam da öyleydi, bu akşam 39 oldu. Gözlerim sulanıyor, başım ağrıyor, öksürüyorum, ölü gibiyim. Perihan hastalık bulaşmasın diye çocuğu alıp Ayşe'nin odasına geçti. Burada *art nouveau* yatak odasının içinde tek başıma oturuyorum. Bir şey okuyacak halde değilim. *İtiraflar*'ı

okuyup kendimi unutmaya çalışıyorum, ama kendimden başka bir şeyi de düşündürtmüyor bu kitap... Gazeteleri karıştırıyorum. Memlekette de şiddetli bir kış var. Yeni milletvekilleri için adaylar ilan edilmiş. Fırtınadan iki gemi kayıp. Bu haberlerin hepsini en azından onar kere okudum.

24 Aralık Cuma

Hastalık geçmedi. Hep aynı ateş. Yatakta yatmaktan sırtım ağrıyor. Bütün gün yaptığım iş gazeteleri okumak, Oblomov gibi miskin miskin yatmak. Voltaire'i, Rousseau'yu, hep aynı şeyleri, gazeteleri okumak. Yattığım yerden, pencerenin dar aralığından gözüken ağaçlara ve gökyüzüne uyuşuk uyuşuk bakmak. Bütün gün yaptığım bunlar... Bu hasta ve zayıf gövdemden, uyuşuk, kararsız, çürüyen ruhumdan utanıyorum...

27 Aralık Pazartesi

Sabah kalktım. Ateşime baktım: 38. Oysa hep, "Pazartesi sabahı artık yazıhaneye giderim!" diye düşünüyordum. Artık yatakta yatmaya dayanamam diye düşündüm ve kalktım. Sıkı sıkı giyindim, yürüyüşe çıktım. Taşlık'a kadar yürüdüm. Soğuk da bir rüzgâr esiyordu. Pazartesi sabahının Nişantaşı'nı seyrettim. Bakkallar, manavlar, alışverişe çıkan hanımlar, uşaklar, çocuklar, ağaçlar, tek tek geçen arabalar... Taa Maçka tramvay durağına kadar yürüdüm. Dönüşte tramvaya bindim. Bizim köşede Sait Nedim Bey'in kız kardeşi Güler'i gördüm. Köpeğini gezdiriyordu. Onu görünce suratım, biraz, biliyorum, tuhaflaştı. Endişe, sıkıntı, tedirginlik gibi bir duyguya kapıldım. Böyle şeyleri hesaba katmam çok kötü, ama suratımda bir haftalık sakal olduğu için de sıkıntılıydım. Bana, "Sakal mı bırakıyorsunuz?" diye sordu. Allahım ne saçmalıklar. Böyle şeyler niye beni etkiliyor? Ben ne yapıyorum? Ne biçim kişiliğim var? Nerede eski dengem?

29 Çarşamba

Pazartesi akşamı ateşim arttı, kırka kadar çıktı. Gene yatağa yattım. Doktor İzak geldi. Kötü bir grip geçiriyormuşum. Burada yatakta eli kolu bağlı yatmak felaket!

31 Cuma

Ateşim düşmedi. Yılbaşı akşamı. Aşağıda tombala oynanıyor. Ne uyuyorum ne de bir şey yapabiliyorum. Boş, bomboş, geçmişi ve geleceği olmayan, kişiliksiz bir eşya, bir saksı ya da ne bileyim kapı tokmağı gibi hissediyorum. Evet, ben bir kapı tokmağıyım.

2 Ocak 1938 Pazar

Ateşim düşmedi. Yatıyor, hiçbir şey düşünmek istemiyorum.

17 Ocak

Üç gündür ayaktayım, ama yazıhaneye gitmiyorum. Doktor İzak ile görüştüm. Bir hafta on gün evde dinlenmenin iyi olacağını söyledi... Sigara içiyorum. Bütün günü çalışma odasında kitap okuyarak geçiriyorum. Bir karış sakalım var.

21 Ocak

Çok sıkı okuyorum. Bazı iktisat ve felsefe kitapları okudum. Gene dönüp dönüp Voltaire'i ve Rousseau'yu okuyorum, ama eski heyecanla değil. Bu sabah Ömer'e bir mektup daha yazdım. Önceki mektubuma yazdığı cevapta bana, "Perihan ile baharda buraya gelin, o olmazsa sen gel!" diyordu. Bir ara ciddi ciddi bunu düşündüm. Hâlâ düşünüyorum. Böyle bir hava değişikliği bana çok iyi gelecektir, biliyorum. Osman da buna benzer bir şeyler söyledi. Ama en kısa zamanda yazıhaneye dönmemi istiyor. Bu geçirdiğim, geçirmekte olduğum hastalık belki gripten başka bir şey. Ciğerlerim hâlâ dolu... Öksürükten çıkardığım hırıltı hiç de sağlıklı değil. Perihan işitince yüzünü buruşturuyor. Bir de şunu yazacaktım. Bugünlerde birkaç kere kendimi Güler'i düşünürken yakaladım ve şaşırdım. Ne yaptığını, günlük hayatını, sonra bütün hayatını merak ediyorum. Bir insanın nasıl olduğunu, nasıl düşündüğünü merak etmekten öte bir merak değil bu. Böyle olduğunu kesinlikle bilmeme rağmen, nedense buraya bunu yazmak ihtiyacını duydum. Kötü kötü kar yağıyor...

27 Ocak

Ay sonu geldi, hâlâ yazıhaneye gitmedim. Ciğerlerim iyi, sağlığım, neşem yerinde, bütün gün çalışma odasında masanın başında okuyorum. Arada bir Perihan ile yürüyüşe çıkıyoruz, sinemaya gidiyoruz. Eski hayatımı sürdürüyorum, ama bir büyük eksikle: Yazıhaneye gitmiyorum. Osman ve annem neden gitmediğimi birkaç kere sordular. Sağlığımla, yorgunluğumla ilgili bir şeyler mırıldandım. Şubatın ilk haftasında yazıhaneye gitmeye karar verdim. Osman'dan rica etmiştim, istediğim bazı kitapları Sahaflar'dan bulup aldırmıştı. Şimdi heyecanla onları okuyorum. *İktisadi Devletçilik*, *İnkılap ve Teşkilat*, *Devlet ve Fert*, *Vergi Siyaseti*. *Teşkilat* dergilerinin koleksiyonlarını aldırdım. Neşeliyim. Neredeyse eski sağlık ve dengemi bulduğumu söyleyeceğim. Bu deftere de yazmak içimden pek artık gelmiyor...

5 Şubat 1938

Bu yazdıklarımı okudum. Günlük hayatımı doğru yansıtmıyor. Günlük hayatımın çoğu Perihan ile, yeğenlerle, Ayşe ve annem ile gevezelikle, küçük basit işlerle geçiyor. Buraya hiç yansımamış. Sonra düşüncelerim, sıkıntılarım, dertlerim de öyle... Çok daha karışık, küçük belki, ama can sıkıcı, milyonlarca şey düşünüyorum. Hâlâ yazıhaneye gitmedim. Bu işi tatil sonuna bırakıyorum. Kurban bayramından sonra... Bu koca sakalı da o zaman keseceğim... Defter gerçeği yansıtmadığı için artık yazmaktan da vazgeçiyorum. Yazarken zaten hep ikiyüzlülük ediyormuşum gibi bir duyguya kapılıyorum. Bayram için alınan koyunlar arka bahçeye bağlandı, arada bir meliyorlar, duyuyorum. Bugün Osman ile Nermin kavga ettiler... Evde tatsız bir hava var. Artık yazmamalı... Çünkü yeni bir şey yok...

23
Bir Bayram Daha

Ahçı Nuri de elindeki tabağı dikkatle taşıyordu. Nigân Hanım bakmadı, ama görür gibi oldu: Nuri gene parmaklarının ucuna basıyordu. Sofrada hareket, sabırsızlık, bir kıpırdanma vardı. Nuri uzanarak tabağı masanın üzerine koydu. Tabak iki yıl önce Nigân Hanım'ın büfeden çıkarmayı akıl ettiği yaldızlı servis tabağıydı. Üzerinde gene pilav kuleleri vardı, kulelerin burçlarındaki bezelyeler de eksik değildi. Cevdet Bey hariç hiç kimse, hiçbir şey eksik değildi. Cevdet Bey'in resmi de yemek odasının duvarında asılıydı. Oturma odasına, sedef odasına, çalışma odasına da asılmıştı. Osman yazıhanenin duvarlarına da astığını söylemişti. Nigân Hanım masanın üzerindeki sıcaklığa yüzünü yaklaştırdı: Sofraya konan tabağın, bayramın, hareketin, sağlığın, dikkatle korunması gereken mutluluğun ve aile düzeninin sıcaklığıydı bu. Nigân Hanım kendisiyle birlikte herkesin bunu hissetmesini istiyor, her şeyin tamam olduğuna inanmak istiyor, gözlerini kırpıştıracağı o eksiksiz zamanı arıyor, bunu yaptığının da farkına varıyordu, ama karşısında Refik'in o çirkin sakalı vardı.

"Yemeği kim dağıtacak?" dedi Osman. Sonra sorusuna kendisi cevap vererek kaşıkları karısına uzattı. "Hadi sen yap!"

Yemeği Nermin dağıtıyordu. Dışarıda soğuk ama kuru ve güneşli bir hava vardı. Şubatın ilk haftasıydı. Nigân Hanım oturduğu yerden Nermin'i seyrediyordu. Büyük gelinin yüzünde gururlu, kararlı bir ifade vardı. Biraz da sıkılıyormuş, şikâyetçiymiş gibi gözüküyordu. Nermin ile Osman önceki gün kavga etmişlerdi. Nermin'in yanında Lâle vardı; on yaşındaydı. Onun yanında Cemil vardı; o da sekiz yaşındaydı. Onun yanında, köşede kimse yoktu, orada eskiden Cevdet Bey otururdu, şimdi orada sandalye de yoktu. Eskiden Cevdet Bey'in doldurduğu geniş boşluğun yanında Ayşe vardı. Nigân Hanım gözünün ucuyla Ayşe'nin tabağına aldığı pilava baktı, az buldu ama ses etmedi. Nigân Hanım'ın öteki yanında Perihan vardı. Perihan'ın karşısında Osman oturuyordu. İkisinin arasında da Refik vardı. Refik'in sakalı Nigân Hanım'a çok çirkin gözüküyordu.

Refik'in sakalı aklına takıldıkça, Nigân Hanım kendi kendine, "Hayır, bir insanı, hele oğlumu, yalnızca sakalı olduğu için çirkin bulamam!" diyordu. "Paşa babamın evinde, adam olan herkesin sakalı vardı. Babamın evinde kırkını bitiren herkes sakal bırakırdı, ama o zaman başka zamandı, o insanlar başka insanlardı, şimdiki zaman başka!" Bunu son günlerde hep düşünüyor, evin içinde gezinirken, ikindi çayını içerken, Beyoğlu'na çıkarken, birisine konukluğa giderken aklına çirkin sakal geldikçe öfkeyle mırıldanıyordu. Şimdi de gene öfkelenmek üzereydi ki bütün bunları hatırladı ve bayram yemeğinin soğuk öfkenin değil, sıcak ve tatlı mutluluğun yeri olduğunu aklından geçirerek, sofradaki sessizliği fark etti: Kimse bir şey söylemiyordu. Herkes yemeğine ve kendi dünyasına gömülmüştü. Eskiden, rahmetli Cevdet Bey, hain ve kurnaz şakalarıyla bu sessizliği bozar, kimse kendi kendine kalmazdı. Bu görev şimdi Osman'a düşüyordu, ama o böyle sorumluluklardan çok başka şeyleri düşünüyordu. "Onun ne düşündüğünü merak ediyorum," diye mırıldandı Nigân Hanım. "Babası gibi geveze değil, babacan hiç değil ve olamayacak. Ne düşündüğünü merak ediyor ve korkuyorum!" Çünkü Osman, sabah bayram namazına da gitmemişti. Nigân Hanım dindar değildi, ama bayram namazına aileden birinin gitmesi iyi bir şeydi. Şeker bayramında gittiği namaza şimdi niye gitmiyordu? Üstelik önceki gün de karısıyla kavga etmişti. Nigân Hanım, büyük oğlu hakkında bu endişe verici düşüncelerle oyalandıktan sonra, küçük oğlunun daha büyük bir endişe kaynağı olduğunu aklından geçirerek umutsuzluğa kapılır gibi oldu. Hayır, sakal olamazdı onu öfkelendiren, sakalın arkasında başka bir şey vardı, ama şimdi onu araştırmak hoş değildi. Sessizliği bozmak istedi. Lokmasını yuttuktan sonra sordu:

"Eti nasıl buldunuz?"

Gene sessizlik duyuldu. Sonra da fısıltı gibi bir ses:

"Çok yağlı."

Ayşe'ydi bu. Her zamanki gibi, gene annesinin canını sıkacak bir tatsızlık bulmuştu. Nigân Hanım'ın içinden onu azarlamak geldi, ama soruyu soran da kendisiydi. Hem, babasının ölümünden sonra ağzını bıçak açmayan şu kızcağıza konuşabilmesi için biraz fırsat vermek de gerekiyordu. Nigân Hanım kızına hiçbir

şey söylemedi. Başka kimse de bir şey söylemedi. Gene yalnızca yemeğin, çatal bıçağın ve tabakların gürültüsü duyuluyordu.

"Neden böyle olduk?" diye düşündü Nigân Hanım. "Cevdet Bey gitti böyle olduk!" Bu cevabı doyurucu bulmadı. "Neden böyle sessiz olduk? Neden herkes hep böyle kendi dünyasına çekiliyor?" Refik'in suratına bakmadan, ama bakmamasına rağmen, yavaş yavaş oynayan çeneyle birlikte aşağı yukarı kıpırdanan o kara lekenin sinir bozucu varlığını hissederek düşünüyordu. "Niye şu çocuk kırk gündür işe gitmiyor, surat asıyor, yaşamıyor? Sağlığı bozuldu, ama iyileşti... Acaba şimdi iyi mi? Ya bayramdan sonra da sakalını kesmez ve yazıhaneye gitmezse?"

Kendini zorlayarak, "Refik'çiğim sen iyisin değil mi?" diye sordu. Sonra, bunun bayram yemeğinde sorulmayacak bir şey olduğunu düşündü.

"İyiyim, iyiyim canım!" dedi Refik sert sert. Sakalı aşağı yukarı oynamıştı.

Nigân Hanım, "İşe gidecek!" diye düşündü. Zeytinyağlı ıspanağın gene ağır ağır sofraya yaklaştığını ve kalkan yaldızlı tabağın yerine konduğunu gördü. Tabaklarını değiştirdiler. Meydanı yavaş yavaş dönen bir tramvayın sesini dinlediler. Nigân Hanım gene, "Hep susuyoruz işte!" diye mırıldandı. Sonra belki de sessizliği gerektiğinden fazla önemsediğini düşündü ve kendi düşüncelerine çekildi. Aklından, öğleden sonra Cevdet Bey'in mezarına gideceğini, yarın da kardeşlerini göreceğini geçirdi. Her bayram üç kız kardeş rahmetli babalarının konağında buluşurlardı. Bu ziyaretlerde Şükran ile Türkân'ın ailesi de olurdu, ama Nigân Hanım Cevdet Bey'i götüremezdi. Cevdet Bey birkaç kere homurdanarak o paşa konağından hoşlanmadığını, konağın da kendisinden hoşlanmadığını söylemişti. Bir bayram da, çok içtiği likörden sonra, kusmadan önce, "Ben basit bir tüccarım, oraya gitmeyeceğim!" demişti ve Nigân Hanım öğle yemeğinin üzerine kusan, sonra da suçu yediği taze ete atan sarhoş ve tüccar kocasından iğrenerek, koşa koşa babasının evine, kendi ailesine gitmiş ve ağlamıştı. Bunları düşündüğünü fark edince de sıkıldı ve gene hayatında eğlenceli, heyecanlı bir şeyler olsun istedi. Böyle şeyler olmasın, yalnızca böyle şeylerin, eğlencenin,

heyecanın ve mutluluğun beklenişi olsun, buna da razıydı. Belki zamanın tıkır tıkır saat gibi akıtıldığı bu bekleyişi beklenenin kendisinden de güzeldi, ama insan hiçbir şey olmadan da bekliyor gibi yapamazdı ki. Şimdi de bekliyordu işte. Susuyor ve birisinin konuşmasını, güzel ve hoş bir şey söylemesini ve bir de birazdan ahçı Nuri'nin getireceği portakallı ekmek kadayıfını bekliyordu. Biraz böyle düşünerek, bugün üzerine giydiği elbiseyi giymekle iyi ettiğini, mavi güllü çay takımının bir fincanının da bu sene kırıldığını aklından geçirerek bekledi ve sonra ahçı Nuri'nin ayak seslerini duydu. Tatlıyı görmek için döndü, ama Nuri iki tane zarf getirmiş uzatıyordu.

Zarflardan birini acele acele açtı: Bu muhasebeci Sadık'tan gelen Türk Hava Kurumu'nun tebrik kartıydı. Okumadan Osman'a uzattı. Öbür zarfı da, şu asker yeğenden geldiğini düşünerek açtı, okudu: "Sevgili yengeciğim, rahmetli amcamın bana bırakmış olduğunu öğrendiğim parayı bana hâlâ yollamadınız. Ne paradan, ne mülkten haber verdiniz. Bu hakkım her zaman bakidir. Bayramınız mübarek olsun. Ellerinizden ve herkesin gözlerinden öperim." Birdenbire öfkelendi, "Deli bu çocuk!" diye düşündü. Geçen şeker bayramında da böyle bir kart atmış, o zaman şaşırmışlardı. Cevdet Bey'in vasiyeti açıktı; yeğenine hiçbir şey yoktu. Zaten olamazdı. Gene de Osman, Ziya'ya kibar bir mektup yazmış, bu hakkının kaynağını sormuş, tabii o da hiçbir şey gösterememişti. "Deli bu çocuk!" Bir daha okudu. Geçen mektupta yalnız paradan söz ediyordu. Şimdi bir de mülk çıkarmıştı. Uydurduğu ortadaydı, ama bu küstahlığı yapacak cesareti nereden buluyordu? Nigân Hanım zarfı Osman'a uzattı. Sonra mektubu okuyan oğlunun yüzünü inceledi. Osman'ın da öfkelendiğini görünce, "İştahım kaçıyor!" diye düşündü. Oysa portakallı kadayıf da sofraya gelmiş duruyordu.

Osman mektupları okudu. Sonra beklenildiği gibi onları Refik'e uzatmadı. İki elinin arasına sıkıştırdığı zarfları birdenbire, hızla yırttı. Çöpleri yaklaşan ahçı Nuri'ye verirken "Şaşırmış!" dedi. "Artık iyice şaşırmış bu herif!"

Refik, "Kim?" diye sordu. "Ziya mı?"

Osman, "Biti kanlanan her askere bir şey verecek insan olsaydık, biz bu şirketi, bu aileyi, bu düzeni zor kurardık!" dedi.

Nigân Hanım oğlunun öfkesinden ve sözlerinden hoşlandı. İstediği güzel söz, istediği mutluluk beklenmedik bir biçimde birdenbire gelivermişti. "Huyu suyu ne olursa olsun, büyük oğlum şu aileye ve hayata babası kadar bağlı!" diye düşündü. Sonra Ziya'yı ve bu eve ilk geldikleri günleri düşündü. Evliliklerinin üçüncü senesiydi. Abdülhamit alaşağı edilmişti. Cevdet Bey'in Abdülhamit'e karşı olanlarla da arasının iyi olduğu ortaya çıkmıştı. Bir gün eve hem asker, hem siyasetçi biri gelmişti. Yemek yenirken Ziya da köşeye ilişmiş, hep askere bakmış, sonra da asker olmaya karar vermişti. O zaman Nigân Hanım, kendisine hep korkuyla bakan, bu çekingen, ürkek çocuk; evde efendi olmayı öğrenemeyen, hep bir hizmetçi, uşak ya da yanaşma gibi efendilerin dışında kalan, ama onları da hep çevreleyen, gurursuz, aşağıdan yukarı bakan bu çocuk evden gidecek diye sevinmişti. Cevdet Bey de galiba sevinmişti. Ama Nigân Hanım şimdi bunları düşünmek istemiyordu. Çünkü o çocuktan, şimdi koskocaman asker olan o çocuktan ve bunları düşünmekten hoşlanmıyordu. Sonra masanın üzerinde portakallı kadayıf hâlâ dokunulmamış duruyordu.

Osman yeniden, "Biti kanlanan her askere bir şey verecek olsaydık!" dedi. Ama bu sefer yakında bir yerde sözlerini işitebilecek bir başkası varmış gibi sesini kısmıştı. Sonra bir süre sustu. Galiba herkesin dikkatle kendisini dinlediğini, kararlılık ve öfkesini saygıyla karşıladığını anladı ve ekledi: "Para kolay kazanılıyor sanıyorlar... Para kazanmak, şu sofraya oturmak, şu evi ayakta tutmak için neler yapıldığını bilmiyorlar..."

"Babasından da kararlı!" diye düşündü Nigân Hanım. "O kadar kararlı ki, her şeyi kendisi yapmış gibi heyecanlanıyor... Ama kapansın artık bu tatsız konu."

Osman gene, "Paranın nasıl kazanıldığını kimse bilmiyor!" dedi. Sonra birden Refik'e dönerek, "Bayramdan sonra geliyorsun yazıhaneye değil mi?" dedi.

Refik şaşırdı, "Evet, geliyorum, geliyorum!" diye homurdandı.

Nigân Hanım bu konu da tatlıya bağlandığı için sevindi. Bir şey daha vardı ki, şimdi söylemenin tam sırasıydı. Düşündü; vakit geçirmeden söyledi: "Öğleden sonra, babanın mezarına

gitmeden bir de şu sakalını kesiversen!" dedi. En tatlı, en anaç sesiyle söylemişti bunu. "Şu sakalını kesiversen, olmaz mı, Refik'çiğim?.."

Refik buz gibi, "Keseceğim!" dedi.

"Tamam!" diye düşündü Nigân Hanım. "Artık her şey tamam. Tatlı da bizi bekliyor!"

"Tatlıya niye başlamıyoruz?"

Tatlıyı yemeye koyuldular, ama Nigân Hanım gene bir şeyin eksik olduğunu düşündü. Bu Cevdet Bey değildi, bunu biliyordu, ama ne olduğunu bilmiyordu. Rahmetli annesinin dediği gibi: "Nigân, kızım, canım bir şey yemek istiyor, ama nedir bilmiyorum!" Nigân Hanım neyin eksik olduğunu bilmiyor, tatlısının tadını çıkarmak istiyor, ama gene can sıkıcı şeyler aklına geliyordu. Sonra durdu ve hep aynı şeyleri düşündüğünü aklından geçirdi. Sofradakilere teker teker baktı: İyi kötü bir bayram yemeğiydi işte. Sonuna gelmişlerdi. Öğleden sonra Cevdet Bey'i ziyaret edeceklerdi, birazdan kahve içeceklerdi. "Ama bu sessizlik!" diye düşündü. "Herkes kendi kendine... Bu kötü sessizlik!"

Birden cılız bir çığlık duydu. Emine Hanım koşa koşa içeri girdi. Çocuğun yukarıda ağladığını, bir türlü susturamadığını söyledi. Perihan özür dileyerek sofradan kalktı. Ama suratını asmıştı. Galiba bir çocuğu olduğu için, bu bayram yemeğinden aldığı tadı bozduğu için, surat asmaya hakkı olduğunu düşünüyordu.

Nigân Hanım, "Benim üç çocuğum var, ama hiçbir zaman böyle haklar iddia etmedim!" diye mırıldandı.

Sonra tatlı bitti. Herkes teker teker ve birbiriyle ilgisiz ve birbirinden kopuk masadan ayrıldı. Sessizlik kimsenin umurunda değildi.

Nigân Hanım sofradan kalkan Ayşe'ye dönerek, "Hadi, bize bir şey çal bakalım!" dedi. "Her şey o kadar sessiz ki..." Ayşe'nin suratını astığını gördü. "Hadi, çal bize bir şey... Bunu istemeye de mi hakkım yok? Rahmetli babanın sevdiği, o alaturka gibi bir şeyi çal hiç olmazsa, hadi!"

24
Fırtına

Refik kapıyı açan hizmetçiye, "Sait Bey'e bir şey bırakacaktım!" dedi.

Hizmetçi, "Sait Beyler evde yoklar!" dedi. "Atiye Hanım'la çıktılar. Küçük hanım evde."

"Zaten bir zarf bırakacaktım," dedi Refik. Ceketinin cebinden Osman'ın verdiği zarfı çıkardı.

Hizmetçi, "Durun, küçük hanımı çağırayım!" dedi. Refik'in paltosunu almak istedi.

Refik paltosunu çıkarmadı, bir şeyler homurdandı, ama zarfı bırakıp gitmedi. Hizmetçi de çıkmıştı zaten. "Niye zarfı bırakıp gitmedim?" diye düşündü. Kapının önünde dikiliyordu. Saatine baktı: Altıyı biraz geçiyor. Yazıhaneden erken çıkmıştı, ama Beyoğlu'nda oyalanmıştı.

Hizmetçi tekrar geldi, "Güler Hanım şimdi geliyor. Siz içeri buyurun!" dedi.

Refik, "Yok, yok, zahmet etmesin! Ben oturmayı... Keşke çağırmasaydınız!" dedi ve paltosunu çıkarıp içeri girdi.

Yaz sonunda Sait Nedim Bey'in, elinde likör bardağıyla kendinden geçtiği odaydı burası. Refik eşyayı seyretti. Yaldızlı bir çerçevenin içinde bir ayna gördü ve çekinerek kendine baktı. Yüzünü beyaz ve sağlıksız buldu, ama bıyığını beğendi. Üç gün önce, bayram yemeğinin üstüne, mezarlığa gitmeden önce sakalını kesmiş, ama bu bıyığı bırakmıştı. Bıyık her zaman dağınık ve anlamsız duran yüzüne "derli toplu" bir anlatım vermişti. Bu, Perihan'ın sözüydü. Refik aynaya bakarak Perihan'ı düşündü. Sonra endişeyle Güler'i hatırladı. Merdivenlerde ayak sesleri duydu. "Şaşırıyorum!" diye mırıldandı.

Güler odaya girdi. Refik gene, "Şaşırıyorum!" diye mırıldandı. Selamlaştılar, karşılıklı birkaç cümle söylediler. Refik cebinden zarfı çıkarıp anlatmaya koyuldu: Sait Bey'in Osman'dan rica ettiği iş mektubu örneği buradaydı; sabah yollayamamışlardı, çünkü hazır değildi. Mektup Almanya'ya Siemens'e yazılmıştı, ama aynı şeyler bir başka şirkete de yazılabilirdi. Bu bilgileri

dikkatle veriyor, biraz sonra da evden çıkacağını düşünüyordu. Güler de ağabeyiyle ilgili bir şeyler söylemeye başladı. Refik, kadının söylediklerini dinlemiyor, elinde tuttuğu zarfı hemen verip çıkıp gitmeyi aklından geçiriyordu. Güler bir ara susar gibi olunca zarfı uzattı ve az önce söylediği bu iş mektubu kopyasıyla ilgili cümleleri tekrarladı.

Güler, "Niye? Hemen gidiyor musunuz?" dedi. Sonra koşup hizmetçiye çayı getirmesi için seslendi. Refik'e biraz oturmasını rica etti. Refik'in cevabını beklemeden kendisi oturdu ve Refik'e kızının nasıl olduğunu sordu.

Refik bir şeyler mırıldanarak Güler'in arkasından koyun gibi yürüdü. Kadının oturduğu divanın karşısındaki koltuğa oturdu. Söyleyecek başka bir şeyi olmadığı için yapmacıklı bir heyecanla kızını anlatmaya başladı. Küçük kızlarının zekâsı Refik ile Perihan'ın gurur kaynağıydı. Bu zekânın şimdiden bir yığın belirtisi vardı. Refik bu belirtilerden birkaçını anlattı, sonra belli belirsiz bir suçluluk duydu. Perihan'dan ve kızından bu kadına söz etmek canını sıkmıştı. Buna neden sıkıldığını araştırdı. Sonra "Çünkü bu bir dul kadın!" diye düşündü ve daha çok düşünmekten korkarak, verdiği mektup örneği hakkındaki bilgileri tekrarladı. Hizmetçi çayları getirdi. Bir sessizlik başladı, ama kısa sürdü. İçeriye köpek girmişti. Hayvan, Refik'i görünce önce şüpheyle durdu, sonra ihtiyatla yaklaştı, kokladı ve yabancı olmadığını anlayıp mangalın yanına uzandı.

Güler, "Sizi tanıdı," dedi.

Refik, "Evet tanıdı," dedi. Çabuk çabuk çayını içiyordu. "Konuşacak şey de kalmadı," diye düşündü. Suçluluk duygusuna kapılmaktan da korkuyor, Güler'in yüzüne bakmıyor, bu halinden de hiç hoşlanmıyordu. Ortasında garip bir mangal duran oda, içinde hiç alışık olmadığı bir eziklik ve yenilgi duygusu uyandırıyordu.

Güler, "Bıyık bırakmışsınız!" dedi. "Sakalınızı kesmişsiniz."

Refik söyleyecek bir şey aradı, ama başını sallamaktan başka bir şey yapamadı. Kadının, bıyıklı ya da sakallı görünüşü hakkında bir yargı vermesinden çekindi. Sonra çayını bitirdi ve kalkmadan önce, nezaket gereği, bir şey söylemesinin doğru olacağını düşündü:

"Peki... Peki siz başka ne yapıyorsunuz?"

"Hiç!" dedi Güler... Soruyu kavrayamamış gibi biraz düşündü. "Evde oturuyorum. Bugün odamdaki eşyaların yerini değiştirdim... Evet... Başka? Bir eğlence tertiplemeyi düşünüyoruz."

"Sahi mi? İlginç!" dedi Refik.

Güler, "Siz ne yapıyorsunuz?" dedi. "O gün Nişantaşı'nın köşesinde sizi pek iyi görmemiştim!"

Refik, "Evet, hastaydım!" dedi... "Uzun bir süre evde yattım. Kaç zamandır ilk defa bugün yazıhaneye gidiyorum." Sonra birden içinden şunu söylemek geldi: "İyi değilim. İyi değilim, hayatım rayından çıktı; ne yapacağımı bilemiyorum." Ama bunu düşünür düşünmez korkarak ayağa kalktı. Ayağa kalktığını fark edince şaşırdı. Çayını daha bitirmemiş, durup dururken yerinden fırlamıştı. Köpek de şaşırmış, kendisine bakıyordu. Bir şey söylemiş olmak için getirdiği zarf hakkındaki bilgileri bir kere daha tekrarladı. Sonra kapıya doğru yürümeye başladı. Kapıya doğru yürürken yıllardır gururlandığı, gizli gizli övündüğü şu sevgili dengesini de artık kolay bulamayacağını anladı. "Şimdi yanlış bir şey yapmamak lazım!" diye düşündü. "Şuradan çıkayım, şu dul kadından kurtulayım!"

Kapının önündeydiler. Refik, "Allahaısmarladık!" dedi. "Sait Bey ve Atiye Hanım'a selam söyleyin."

Refik kadının yüzünde alaycı bir şey görür gibi oldu. Düşündü: "Küçük ve cumhuriyetçi bir askerin dul karısı! Ben de küçük kızının annesinin kocası!"

Tam çıkıyordu ki Güler, "Eğlenceye çağırsak sizi Perihan ile gelir miydiniz?" dedi.

Refik, "Gelirdik. Niye gelmeyelim?" dedi. Güler'e değil kapıya kadar gelen köpeğe bakıyordu.

Güler, "Eğlenir, konuşurduk!" dedi.

Refik, "Konuşurduk!" diye düşündü. "Konuşurduk, konuşurduk! Dul bir kadınla konuşmaya ihtiyacım var: Hayatım rayından çıktı." Sonra gene köpeğe bakarak, "İyi olur!" dedi. "Sizin gibi bir kadınla konuşmak istiyordum, zaten!" Hâlâ köpeğe bakıyordu. "Ne söyledim!" diye düşündü. Güler'in yüzüne bakmadan merdivenleri indi: "Hayatım rayından çıktı! Ne söyledim demin!"

Dışarıda soğuk ve hafif bir rüzgâr vardı. Marmara tarafından geliyordu. Lodostan önceki bu yumuşak kış soğuğunu Refik iyi tanırdı. Nişantaşı yosun ve deniz kokuyordu. Koku ıhlamur ağaçlarına, dükkânlara, kirli ve yeni apartmanlara, eski evlere, kravatlı erkeklere, her şeye sinmişti. Karakolun önünden caddeye çıktı. İnsanlar evlerine dönüyorlardı. İthalatçılar, müteahhitler, ölümü bekleyen Abdülhamit paşaları, bakkal çırakları, bahçıvanlar, gündelikçi kadınlar, bankacılar, memurlar, tramvay yolcuları evlerine dönüyorlardı. Sanki kimse havanın yosun koktuğunu düşünemiyor, herkes şu alelade gündelik hayatın içinde hiçbir şey koklamadan yaşıyordu. Refik Nişantaşı'nın köşesinde durdu. "Eve gidiyorum, akşam yemeği yiyeceğim!" diye düşündü. "Sonra kitaplar okuyacağım. Hayatım niye rayından çıkmış olsun?" Karşıda evin ışıkları vardı. Havada o koku vardı. Evin içinde mutfak kokusu, aile kokusu, Perihan'ın teninin kokusu, küçük kızın ter ve bebek kokusu, yemek kokusu vardı. Aklında o dul kadın vardı. Kendinden korkuyordu: "Geçmişi ve geleceği olmayan kişiliksiz bir eşya, bir saksı ya da bir kapı tokmağı gibi hissediyorum kendimi!" Sakallarını kesmişti, çünkü sakal kendi gibi erkeklerin bırakacağı bir şey değildi. Ama bir çözüm, küçük bir uzlaşma her zaman bulunur: Bıyığını kesmemişti. Karşıya geçti, bahçe kapısına bağlı çıngırak şıngırdadı. Eve girdi: İçeride sıcak ve hayat vardı. Yukarı çıktı. Perihan çocuğun başındaydı, üzerinde lacivert bir elbise vardı, makyaj yapmıştı.

Perihan, "İşe gitmenin şerefine makyaj yaptım, bu elbiseyi giydim!" dedi.

"İyi olmuş!" dedi Refik. Sonra kendini sağlıklı buldu.

Birlikte akşam yemeği için aşağı indiler. Yemekte Osman gevezelik etti. Kardeşi aylar sonra yazıhaneye geldiği için sevinçliydi. Nigân Hanım da neşeliydi. Nermin de konuşuyordu, galiba kocasıyla aralarındaki gizli dargınlık bitmişti. Kavgalı oldukları zamanlar aralarında konuşmazlar, ama başkalarının ve ailenin önünde konuşulması gereken şeyleri de konuşurlardı. Yemekte Nigân Hanım Cevdet Bey'le ilgili bir anısını anlattı. Torunlar biraz şımarıklık ettiler, ama hoş görüldüler.

Yemekten sonra Refik küçük Cemil'in aritmetik ödevine yardım etti. Sonra çalışma odasına çıktı. Hatıra defterine yazmak

istedi, ama içinden bir şey gelmedi. Bir süre oturup kitap okudu, ama okuduğuna kendini veremedi. Sigara içerek odada aşağı yukarı gezindi. Sonra yeniden oturma odasına indi, gazeteleri açıp okumaya başladı. Arada bir radyodan gelen sesi dinliyor, gazetelere bakıyor, şundan bundan konuşan Nigân Hanım'la Perihan'a kulak veriyordu. Onların sözlerinden ve dışarıdan gelen seslerden lodos çıktığını anladı. Sonra okuduğu gazeteyi daha dikkatli okumak istedi. Gazeteye bakarken birdenbire, "Perihan bana bakıyor!" diye düşündü. Bunu nasıl anladığını çıkaramıyordu, ama Perihan'ın Nigân Hanım ile konuşurken, başkalarıyla konuşurken arada bir göz ucuyla kendisine baktığını, sanki orada olup olmadığını denetliyormuş gibi koltukta oturan kocasının gölgesini süzdüğünü biliyordu. Son günlerde neşelenir gibi olduğu, sakalını kestiği, yazıhaneye gittiği için Perihan'ın sevindiğini seziyordu. Ama şimdi, üzerinde gezindiğini hissettiği bakışın, bu sevinçten çok, tedirginlik taşıdığını da anlıyordu. Birden gazetesini topladı ve Perihan'ı önceden hissettiği gibi kendisine bakarken yakaladı. Perihan gülümsemeye çalıştı. Refik tekrar gazeteyi açtı, ama bu sefer dikkatini hiç toplayamadı. Annesi ile Nermin konuşuyorlardı.

Nigân Hanım, "Rüzgâr hızlanıyor!" diyordu.

Nermin de, "Ya, ya, lodos çıkıyor," diyordu.

Gazetedeki Almanya ve Avusturya hakkındaki bir yazıyı birkaç kere okuyarak onları dinledi. Yazı, "Almanya Avusturya'ya boyun eğecek mi?" diye soruyor, dışarıdaki rüzgâr hızlanıyordu. Refik, "Delireceğim galiba!" diye düşündü. Gazeteleri alıp odadan çıktı. Merdivenleri çıkarken, "Olmuyor, eskisi gibi olmuyor. Ne yapmalıyım? Hiçbir şey yapamıyorum. İğrenç bu!" diye düşündü. Yatak odasına girdi. Komodinin küçük ışığı yanıyordu. Küçük kız yatağında uyuyordu. On gün önce Refik'in hastalığının geçtiğine herkes inanınca onu yatağıyla beraber Ayşe'nin odasından buraya getirmişlerdi. Refik elinde gazetelerle yatağın kenarında dikilip uyuyan kızını seyretti: Kız uykusunda kıpırdandı, bir şeyler mırıldanır gibi yaptı, yüzünü buruşturdu, sonra rahatladı ve gene eski dertsiz uykusuna döndü. Refik yatağın başında oturup gazeteleri okumaya koyuldu. Biraz sonra merdivenleri çıkan ayak seslerini duydu. Terliğin kendine özgü

yumuşak ve kararlı sesini tanıdı: Perihan geliyordu. Refik bütün bu gün, aylar sonra yazıhaneye gittiği, sinir bozucu dul kadına aklı takıldığı, derinden derine hayatını düşündüğü bütün bu gün arkada kalsın, bitsin istiyordu, ama Perihan'ın ayak seslerinden böyle olmayacağını anladı: Önünde daha vakit vardı. Perihan odaya girdi. Refik gene gazeteleri okumaya çalıştı, ama odanın içinde gezinen, perdeleri çeken, çekmeceleri açan, dolapları karıştıran, dikiş kutusuyla oyalanan Perihan'a dikkat ediyordu. Sonunda Perihan sandalyeye oturdu ve eline aldığı bir gömleğin kopuk düğmesini dikmeye başladı. Refik bu kopuk düğme için sabah Perihan ile tartıştıklarını hatırladı. Perihan'ın bir tartışmaya yol açan bu düğmeyi hâlâ dikmemiş olduğunu, gömleği yeni eline aldığını düşündü. Sonra okuyamayacağına karar vererek gazeteyi yere atıp Perihan'a bakmaya başladı.

Perihan kocasının kendisine baktığını anladı. Gözlerini gömlekten kaldırdı, "Yatacak mısın?" diye sordu.

"Şimdi mi?" dedi Refik. Saatine baktı, dokuz buçuğa geliyordu. "Hayır, yatmayacağım. Çıkıp biraz yürüyeceğim. İyi değilim." Bunu daha önceden düşünmemiş, şimdi dilinin ucuna geldiği için söylemişti, ama yerinden kıpırdamadı. Perihan'ın iğneyi tutan ince parmaklarını, inip kalkan beyaz elini seyrediyordu. Günün bitmediğini biliyor, bitmesi için bir şey olması gerektiğini sezinliyor, bunu bekliyordu. Bu belirsiz şeyi bir süre bekleyerek durdu. Uzun bir sessizlik oldu. Sonra Refik bir şeyler söylemek istedi:

"Bugün şu Güler Hanım'a gittim. Bir eğlence tertipliyormuş, bizi de çağırıyor."

Perihan ipliği dişleriyle koparıp başını kaldırdı: "İyi işte, gideriz!"

"Gider miyiz? Ne yapacağız orada?"

"Niye? Gider, eğlenirdik!"

"Hayır, hayır, ne işimiz var bizim orada?"

"Niye? Hiçbir şey yapmıyoruz! Bari, hiç olmazsa biraz insan yüzü görürüz!"

"Yok, canım! Hele oradaki insanların yüzü. Hoşlanmıyorum o insanlardan. Şu Sait Nedim Bey'den! Neydi o akşamki soytarı hali... Acı çeken paşazade, tüccarlığın vicdanına ağır geldiğini

söyleyen maskara. Babası paşaysa babasının dedesi çoban! Sonra o ukala kız kardeşi... Çirkin bir şey var onlarda! Gitmeyeceğiz!"

"Ben gitmek istiyorum ama..." dedi Perihan. Kararlı gözüküyordu. "Eğlenceli insanlar... Hep evde oturmaktan bıktım!"

"Eğlenceli ha!" diye bağırdı Refik. Sonra Sait Nedim Bey'i taklit etmeye başladı. "Avrupa, ah Avrupa!.. Çok rica ederim! Lütfen! Ah, teşekkür ederiz! Ah, Paris! Vah benim babam bir paşaydı! Of, yazık oldu bana!" Bunları söylerken eğilip bükülüyor, Sait Bey'de hiç görmediği kadınsı hareketlerle hanımların ellerini öpüyormuş gibi havaya öpücükler konduruyordu.

Birden Perihan sinirli bir kahkaha kopardı. "Bu Sait Bey'den çok sana benziyor," dedi. Bu sefer o taklide başladı: "Off, hastayım! Ah, içim sıkılıyor! Vah, yazıhaneye gidemem!.." Taklidi bıraktı ve deminki kararlılığıyla ekledi: "Ben oraya gitmek ve eğlenmek istiyorum!" Sonra birden yataktaki çocuğa döndü: "Bunu da uyandırdık işte!"

Refik, "Demek, benim hakkımda düşündüğün bu!" diye bağırdı. Bir şey düşünemiyor, Perihan'ın demin yaptığı taklitten başka aklında hiçbir şey canlanmıyordu. "Demek, benim hakkımda düşündüğün bu!"

Perihan, "Ben o eğlenceye gitmek istiyorum!" dedi.

Refik, Perihan'ın bu sözleri inatçılığından, gururunu korumak için söylediğini anladı, ama bağırdı: "Zaten şimdiye kadar bütün istediğin de buydu: Eğlence... Bir gömleğin düğmesini bile dikmiyor, hep eğlence düşünüyorsun!" Perihan'ın etkilenmemiş gözükmeye çalışarak çocukla meşgul olduğunu görünce daha çok bağırdı: "Sen kafasız, yüzeysel, zavallı bir yaratıksın!" Perihan'ın dönüp kendisine baktığını gördü ve gene bağırdı: "Sığ, aptal ve işe yaramaz bir yaratıksın sen, anlıyor musun? Beni hiçbir zaman anlamadın, ne de anlamaya çalıştın."

Perihan bir hastaya bakar gibi endişeyle Refik'e baktı.

Refik odadan çıktı, kapıyı vurdu. Kapının önünde bir süre içeriden gelecek bir sesi bekleyerek durdu, ama hiçbir şey duymadı. Sonra çalışma odasına indi. Orada, gene az önce okuduğu kitabı okumaya kalkıştı. Kendini zorlayarak, her hareketini, elini kolunu denetim altında tutarak hep o kitaba, Rousseau'nun *İtiraflar*'ına bakmak, okuyup anlamak istedi, ama aynı cümleleri

birkaç kere okumaktan başka bir şey yapamadı. Ayağa kalkıp sigara yaktı. Elinin titrediğini fark etti. Sigarasını içerken odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başladı. Demin söylediği sözleri, Perihan'ın yaptığı taklidi düşünüyordu. Birisi önceden karısının kendisiyle böyle alay edebileceğini, kendisinin de kaba ve hayvani sözler söyleyeceğini bildirseydi, ona inanmaz, böyle şeylerin zayıf ve ahlaksız insanların evliliklerinde olacağını söylerdi. En şaştığı şey buydu: Zayıf insanların hayatlarında görülebilecek şeyler kendi hayatına nasıl girmişti? "Bunlar nasıl oldu, şu dul kadına neler söyledim, Perihan'a neler söyledim?" diye mırıldandı, ama bunları ayrıntılarıyla düşünüp anlayacak durumda değildi. Boğazında yumruk gibi bir öfke vardı. Öfke bir şey düşünmesine engel oluyor, içinde bir felaket duygusu yükseliyor, bir şeyler yapmak istiyordu. Odanın içinde yürürken koltuğa çarptı, masanın kenarındaki küllüğü devirdi, sinirlerine hâkim olmaya, elinin titremesini durdurmaya çalıştı. Sonra odadan çıktı. Merdivenleri hiçbir şey düşünmek istemeden hızla tırmandı. Sarhoş gibi odaya girdi. Perihan yatağın kenarına oturmuş ağlıyordu. Çocuk da ağlıyordu.

"Beni hiçbir zaman anlamadın! Benimle hiç ilgilenmedin!"

Kaba bir hareketle dolabı açtı ve ceketlerini, kazaklarını, çoraplarını yatağın üstüne atmaya başladı. Yaptıklarını Perihan görsün istiyordu, ama o ellerini yüzüne kapamış ağlıyordu.

Bir daha, "Beni hiç anlamadın!" diye bağırdı, ama sesi boğuluyormuş gibi kısılmıştı. Kısık sesle acele acele ekledi: "Artık ben bu evde duramam, gidiyorum!"

Perihan, "Allahım, Allahım, ben ne yaptım ki!" dedi.

Refik dolaptan çıkardığı bavula donlarını, çoraplarını tıkıştırıyor, arada bir gene "Beni hiç anlamadın!" diyordu. Sonra bir ara durdu. "Eee, nereye gideceğim?" diye düşündü ve içinden Perihan'a sarılmak geldi, ama korktu ve gene, "Artık bu evde duramam!" dedi. Kendini inandırmak istiyormuş gibi bunu birkaç kere tekrarladı, bavulunu kapadı, çekmeceden bütün parasını aldı, Perihan'ın yüzüne bakmaktan korkarak odadan çıktı. Merdivenlerden indi, çalışma odasına girip masanın üzerinde duran kitapları ve defterleri bavuluna sıkıştırdı. Aldığı kitapları yeterli bulmayarak kütüphanenin raflarına baktı. Birkaç kitap

daha aldı. Başka kitaplar da almak istedi, ama bunları bavuluna sığdıramadı. Sığdırmak için uğraşırken de kendine öfkelendi ve bavulunu kapıp odadan çıktı. Merdivenleri hızla indi.

Oturma odasında radyo çalıyordu. Annesiyle Nermin gevezelik ediyor, Osman sigara içiyordu. Refik kararlı ve hızlı adımlarla odanın ortasına yürüdü ve bavulunu yere bıraktı.

Bir durgunluk oldu. Osman ayağa kalktı, "Hayrola?" dedi. "Ne oluyor?"

Refik gene, "Gidiyorum!" dedi. Çok can sıkıcı bir durumdu bu. İşin içinden nasıl çıkacağını bilmiyor, öyle ayakta dikiliyordu. Durumu hemen kavrayamadıkları, anlamak, inandırılmak istedikleri için onlara öfkeleniyordu.

Nigân Hanım, "Ne oluyor?" dedi.

Refik, Osman'a bakarak, "Perihan ile kavga ettik!" dedi.

"Eee, bunun için bavul yapılıp evden çıkılır mı?" dedi Osman. "Aşağıda yat bu akşam. Sen benim odama gel, Nermin oraya çıksın!"

"Yok, yok!" dedi Refik. "Zaten iyi hissetmiyorum!"

Nigân Hanım, "Nereye gidiyorsun, nereye?" diye bağırdı. Felakete alışmış, buna kendini hazırlamış bir sesti bu. Birazdan ağlayacaktı.

Refik ezilip büzülüyor, bir şey söyleyemiyordu. Sedef odasından Ayşe ile torunlar çıktılar. Merakla olup bitene bakıyorlardı.

Osman, Nermin'e döndü, "Hadi, sen çocukları yatır," dedi. Ayşe'ye de bakarak yukarı çıkması gerektiğini hatırlattı. Nermin'le çocuklar çıktılar.

Nigân Hanım ağlamaya başladı. Bir ara, "Biliyordum, biliyordum!" dedi.

Osman, "Anne, durun bakalım, anlayalım ne oluyor," dedi. "Ne var ağlanacak şimdi?" Refik'e döndü: "Peki ne diye kavga ettiniz Perihan'la? Bak, senin kabahatin olabilir. Biraz tuhafsın bugünlerde."

Refik, Osman'a cevap vermedi. Annesine dönüp, "Anne, ağlamayın canım!" dedi.

Osman galiba söylenmemesi gereken bir şeyi söylediğini anladı. "Peki şöyle gel de otur, Allah aşkına!" dedi.

Refik "Hayır, çıkıyorum!" dedi.

"Hiçbir şey anlamıyorum! Hiçbir şey anlamıyorum!" dedi Osman.

Refik hâlâ yere bıraktığı bavulun yanında duruyor, ne bavulu eline alıp çıkabiliyor ne de annesinin yanına gidip oturabiliyordu. Dışarıdan, gittikçe artan lodosun tıkırdattığı ağaçların gürültüsü geliyordu. Bahçeye bakan pencere camları arada bir esniyor, odanın karanlık camlara vuran görüntüsü çarpılıp bozuluyordu.

Birden Nigân Hanım, "Bir yere gidemezsin. Nereye gideceksin bu fırtınada!" dedi. Ama umutsuzlukla konuştuğu için söyledikleri oradaki felaket havasını artırmaktan başka bir işe yaramadı.

Refik, "Gideceğim, gideceğim!" dedi. Sonra, "İnşallah, Perihan aşağı inmeyi akıl etmez!" diye düşündü.

Osman iki adım atıp Refik'e yaklaştı. Babacan bir tavır takınmaya çalışarak elini kardeşinin omzuna koydu, ama çok iğreti bir hareketti bu.

"Nereye gideceksin, sahiden, Refik?"

Refik ağabeyinin elini omzunun üstünde hissediyordu. "Ömer'e gideceğim!"

"Ömer'e mi? İstanbul'a mı geldi Ömer?"

"Hayır, gelmedi!"

Osman elini çekti. "Yoksa şeye gideceğini mi söylüyorsun? Nerede o demiryolu inşaatı... Oraya gideceğini mi söylüyorsun?"

Refik, "Evet, oraya gideceğim!" dedi. O da "Kemah" kelimesini söylemek istememişti. "Oldu bitti işte!" diye düşündü. Yerden bavulunu aldı. "Anne ben gidiyorum!" Kızardı, mutlu ve sakin gözükmeye çalışarak, "Gidiyorum, bir ay sonra gelirim!" dedi. "Allah için, şimdi ağlayacak ne var?.. Bir ay sonra gelirim diyorum. Durun sizi şöyle bir öpeyim." Bavulunu bırakıp annesine sarıldı, yanaklarından öptü. Sonra bir ara kararsız kaldı ve ani bir hareketle elini de öptü. Bunu yapar yapmaz pişman oldu. El öpmek büyük, gösterişli, duygulu törenlere yakışan bir şeydi. Orada ciddi bir şeyler olduğunu şimdi kendisi de kanıtlamış oluyordu.

Nigân Hanım, "Peki, nereye gidiyorsun?" dedi.

"Bir otele giderim!" dedi Refik. "Siz kalkmayın, lütfen kalkmayın."

Nigân Hanım, "Otele mi gidiyorsun?" dedi, ama Refik bavulunu kapıp çıkmıştı. Annesinin bir daha, "Otele mi gidiyormuş?" diye Osman'a sorduğunu duydu.

Osman kapıya geldi, "İyi etmiyorsun, iyi etmiyorsun!" dedi. "Yarın bana yazıhaneye telefon et. Hemen yola çıkacak değilsin ya... Biraz düşün..." Sonra galiba ağabeylik damarı kabardı ve sert sert ekledi: "Aklını başına topla!"

"Yarın telefon ederim!" dedi Refik ve çıktı.

Kapıya bağlı çıngırak şıngırdadı. Fırtına vardı, ama Nişantaşı sakindi. Ağaçlar uğulduyordu. Birkaç saat önceki yosun ve deniz kokusu yoktu. Akşam kalabalığı ve telaş da yoktu. Fırtına Nişantaşı'nın sakin ışıklarını titretiyor, pencerelerden dışarı yayılan huzur ve düzen havada eriyip dağılıyordu.

25
Rastignac'ın Odası

Ömer, "Biraz daha gecikseydin karanlığa kalırdın!" dedi.

"Evet!" dedi Refik. Üzerinde hâlâ yolculuğun heyecanı vardı. "Kırk kilometrenin bu kadar süreceğini hiç sanmazdım." Sonra gene aynı şeyi, üç gün süren yolculuğunu anlatmaya koyuldu. Ankara'dan Sivas'a trenle gelmiş, Sivas'tan Erzincan otobüsüne binmiş; tam bir gün süren bu maceralı yolculuktan sonra, dün akşam Erzincan'da yatmış, sabah da yarım gün süren bu kırk kilometrelik Erzincan-Alp yolculuğuna çıkmıştı. Geleli yarım saat olmuş, karlı paltosunu çıkarmış, barakanın büyük sobasının yanına oturmuştu, ama Ömer hâlâ onun ince gövdesinden soğuğun fışkırdığını hissediyordu. Doğu soğuğu, şu Nişantaşlı narin gövdeye iyice işlemiş olmalıydı.

Ömer, "Üşüyorsun galiba," dedi.

"Üşüyorum, ama çok değil."

"Birazdan yemek yeriz. Çorba içer, ısınırsın. Ama önce sana burayı göstereyim."

Birlikte kalktılar. Ömer önüne gelen ilk kapıyı açtı. Kiracıya ev beğendiren ev sahibi gibi sesini değiştirerek, "Burası hela!"

dedi. "Alaturka, ama idare edersin artık. Hem sizin Nişantaşı'ndaki evin alt katında vardı bir alaturka hela... Uşaklar ve hizmetçiler için."

Refik, "Ama babam da kullanırdı o helayı," dedi. Özür diliyormuş gibiydi. "Üstelik evi aldıklarında alafrangaymış orası. Babam sonra değiştirmiş."

Ömer, "Tatsız bir şakaydı yaptığım," diye düşündü. Sonra hatırladı, "Babana çok üzüldüm," dedi. "Başın sağ olsun!"

Bir sessizlik oldu. Görülecek bir şey varmış gibi hâlâ helanın soğuk taşlarına bakıyorlardı.

Ömer yeniden, "Başın sağ olsun," dedi. Sonra Refik'e sarıldı. "Geldiğine sevindim. Telgrafını alınca sevinmiş, inanamamıştım. Çok sevindim." Kendini çok duygulu buldu ve yüzünü Refik'in bakışlarından kaçırdı. "Dur, odanı göstereyim!" Helanın yanındaki kapıyı açtı: Burası kocaman, bomboş bir odaydı. Küçük penceresinden dışarıda serpiştiren kar gözüküyordu.

"Çok büyük yahu!" dedi Refik. "Hem çok soğuk!"

"Evet, ısıtmak derttir. Büyük bir oda istersin diye düşünmüştüm. Kışın yalnız tünellerde çalışılabildiği için barakalar boş oluyor... İstersen benim odaya da bir bak. Ama orada okumak için köşe bulabilir misin bilmem." Gülümseyerek kendi odasının kapısını açtı.

Refik içeri doğru çekingen bir adım attı. Ömer, Refik'in arkasından kendi odasına baktı. Refik'in odada ne gördüğünü düşünerek, alışkanlıktan varlığını unuttuğu eşyaya alıcı gözüyle baktı: Bir yatak, birkaç boş somya, üzerinde çizim ve hesap kâğıtları duran bir masa, kaba bir dolap, borusunu odanın içinde dolandıran iri bir soba, küçük bir masanın üzerinde kurutulan sigaralar, pencerelerin kenarlarına sıkıştırılmış gazeteler, döşemesi ahşap, kirli ve eski bir oda.

"Burası daha iyi," dedi Refik. "Daha sıcak!"

"İstersen burada yerleş."

"Seni rahatsız etmeyeyim."

"Ne diyorsun!.. Daha iyi olur. Bol bol konuşuruz da."

"Konuşuruz ya!" dedi Refik. "Konuşacak çok şey var!"

Ömer başını salladı. "Çok şey var mı?" diye düşündü. "Şimdiden rahatsız olmaya başladım bile. Niye geldi?.. Ama gelmesine

sevindim. Konuşurum... Doğru, konuşuruz, konuşuruz!" Hâlâ odayı inceleyen Refik'e dönüp, birdenbire, "Eee, daha nasılsın bakalım?" dedi, ama bunu çok tuhaf bir sesle söylediğini fark ederek şaşırdı.

Refik, "İyiyim işte!" dedi. Onun da şaşkın bir hali vardı. Yüzü beyazdı, zayıflamış, eski yuvarlaklığını kaybetmişti. Bakışlarında da eskiden olduğu gibi mutluluğun güven ve rahatı gözükmüyordu. Daha çok endişelerle, rahatsızlıklarla boğuşan bir insanın şüpheciliği vardı üzerinde, ama Ömer onun bakışlarında her şeyi yumuşatıp gevşeten iyi niyeti görüyordu. Bu Refik'in her zamanki iyi niyetiydi. Üstelik şimdi uzun ayrılıktan sonra daha da güçlenmiş, aradaki bütün tortuları dağıtarak dostlukla ışıl ışıl parlıyordu.

Ömer, "İyi ki geldin, iyi ki geldin!" dedi.

Bu sefer aşırı duygusallıktan sıkılan Refik oldu. "Bavulumu getireyim de yerleşeyim," diyerek çıktı.

Ömer kendi odasına alıcı gözle bakarak, "İki yıldır buradayım!" diye düşündü.

Refik odaya bavulla girdi. Ömer gülümsemeye çalıştı. Sonra bir somyanın üzerinde katlanıp üst üste konmuş şiltelerden birini çekti, kokladı, pis buldu. Ötekine baktı, gene aynı kokuyu aldı, üçüncüsünü çıkarıp Refik'e nerede yatacağını sordu. Refik bir süre kararsız kaldı. Evini döşeyen yeni evli gibi, barakanın büyük odasını ölçüp biçer gibi yaptı. Sonra şilteyi serdiler. Çarşaf da vardı, fazla yorgan da vardı. Onları da serdiler. Ömer, "Kaç yıllık arkadaşız biz!" diye düşündü. Sobanın homurtusu duyuluyordu. "On yıllık. Zaten şimdi, şu hırs dediğim çirkin şeyi de unuttum, unutuyorum..." Refik'in açtığı bavuldan çıkan İstanbul kokusunu içine çekti. Bavuldan çıkan kitapları ve eşyaları inceledi. Sonra yatağının kenarına oturup sigara yakarak Refik'i seyretmeye koyuldu. Refik bavulunu boşaltıyor, eşyalarını küçük bir sandığın üstüne koyuyordu. Ömer birden Refik'i yadırgadığını şaşarak anladı. İnsan yıllar yılı bir tezgâhın arkasında görmeye alıştığı bir kasabı sokakta yürürken görünce adamın bacaklarına nasıl şaşkınlıkla bakarsa, Ömer de Nişantaşı'ndan, Mühendislik Mektebi'nden, İstanbul'dan başka bir yerde görmediği Refik'e öyle bakıyordu. Birden, sanki karşısındaki Refik

değilmiş, kendisi de başka bir ortamda bir başka insanmış gibi heyecanlanarak, "Ne olsaydım?" diye düşündü. "İngiltere'den geldikten sonra ne yapabilirdim?" İki yıldır durmadan saydığı şeyleri gene parmaklarını teker teker bükerek saymaya başladı: "Üniversite, bir mühendislik şirketi, küçük inşaatçılık, İstanbul'da hayat..." Birden kendine öfkelendi, "Hiçbiri!" diye mırıldandı. "O zaman haklıyım!"

Birden Refik başını çevirip sordu: "Sahi, Nazlı nasıl yahu?"

"İyi. Yazın ve baharda birkaç kere Ankara'ya gidip gördüm. Şimdi mektuplaşıyoruz." Ömer birden içini dökmek isteyerek, "Mektuplaşıyoruz, ama yazacak şeyler de gittikçe azalıyor!" diye ekledi. "O bana günlük hayatını yazıyor, ben de ona günlük hayatımı yazıyorum... Peki, bunun anlamı ne?"

Refik gülümsedi. Bakışları sanki, "Bunun anlamı ne mi? Bunun anlamı nişanlıların mektuplaşmasının güzel bir şey olmasıdır! Bunu niye soruyorsun ki?.." diyordu.

"Peki, Perihan nasıl?"

"İyi."

"Sahi, kızından hiç söz etmedin bana. Adı Melek'ti değil mi?"

"Evet."

"Nasıl bir şey?"

"Melek gibi, ama biraz iriyarı olacak galiba," dedi Refik.

"Kimin aklına geldi bu isim?"

Refik, "Benim!" dedi çekinerek. "Doğrusu hep melek gibi bir kızım olsun isterdim!" Boşalan bavulu bırakıp yatağa uzandı.

Ömer de yatağa uzandı. Sigarasını içiyor, tavana bakıyor, son kırıntılarını yaşadığı şu ilk karşılaşma ânının tadını çıkarmaya çalışıyordu. Kardeşliğin, uzun aradan sonra alevlenen dostluğun son pırıltıları da birazdan sönecek, burada, yatakhanede iki öğrenci, ranzada iki asker gibi yataktan yatağa konuşarak paylaştıkları ortaklık duygusu yok olacak, yerine, hayatlarını tokuşturan, birbirlerini yargılayan iki kocamış insanın soğukluğu yerleşecekti...

Refik yeniden, "Melek gibi bir kızım olsun isterdim!" dedi. Sonra sinirli, hastalıklı bir kahkaha attı.

Ömer şaşkınlaştı. Hiç beklemediği, Refik'ten işitmeye alışık olmadığı bir şeydi bu. "Yahu, seni iyice sinirli gördüm!" dedi.

"Yoruldum! Kaç gündür yollardayım..."

"İstiyorsan uyu biraz. Bir saat sonra yeriz. Uyursan iyi gelir."

"Yok, yok... Burada bir ay bol bol uyayacağım nasıl olsa... Şimdi konuşalım."

"Bir ay mı kalmaya niyetlisin?"

"Bir ay, evet... Evden bir ay diye çıktım!"

Ömer, "Evden bir ay diye çıkmış!" diye düşündü. "Bir ay diye öyle çıkmış, buraya gelmiş. Burada yatacak, getirdiği kitapları okuyacak, her zamanki mutlu ve dengeli ruhunu odaya yayacak, ben de gene hırslı, tutkulu, rahatsız ve kötü bir herif olduğumu düşünmeye başlayacağım... Hiçbir şeye bulaşmadan namuslu gözükmek, mutlu ve ahlaklı gözükmek kolay!.. Ama onun da sinirli bir hali var şimdi... Gene başladım düşünmeye! Bari şu getirdiği gazeteleri okuyayım... Burada fatihlik yapmaya, para kazanmaya çalışırken dünyada neler oluyor anlayalım bakalım." Dünyada ne olup bittiğinden çok da habersiz sayılmazdı. Bir Alman mühendisinin bütün Avrupa'yı alan güçlü bir radyosu vardı. Arada bir Ömer ona gidip dinlerdi, ama Ankara'dan gelen taze memleket gazeteleri başka şeydi: "Başvekilimiz Celâl Bayar'ın beyanatı: Hükümet kanunlar için yeni bir çığır açıyor... Hatay'da Fransa ve Suriye'nin... Kral Faruk'un Türkiye seyahati... Avrupa'nın buhranlı günleri... Avusturya Hitler'in ultimatomuna... Stalin diyor ki tecavüzlere karşı..." İçinden daha okumak geliyordu, ama gazeteyi bıraktı. "Refik ne yapıyor?" diye düşündü. Refik'in varlığının bilincine iyice sindiğini gene anladı ve yastıktan başını hafifçe kaldırarak odanın öbür ucundaki yatakta uzanan lekeyi gördü. "Tamam!" diye düşündü. "Bir ay rahatsız olacağım... Bir ay üzerimde şu mutlu ama ince ve düşünceli insanın yargılayıcı bakışları dolaşacak! Bari başlayan ben olayım!"

Yeniden yatağa düşen başını kaldırarak sordu: "Peki, peki, başka? Başka ne yaptın seni görmeyeli?"

Refik, "Boş ver şimdi," dedi aceleyle. "Sen buradaki hayatı anlat bana..."

"Buradaki hayat?"

"Nasıl yaşadığını, tünelden, çalışmaktan kalan vakitte neler yaptığını, insanları... Hayatı işte canım!"

"Karanlık oldu... Karanlık basınca burada yemek yeriz: Gaz lambalarını yakarız. Sana yazmıştım. Bizden dört sınıf küçük iki mühendis var benimle çalışan... Onlar biraz kâğıt oynarlar... Pişti ya da altmış altı. Sözünü ettiğim o Hacı var... Yemeği yapar, barakayı siler süpürür, çamaşır yıkar, ayak işlerine koşar... Bu kış bu koca barakada dört kişiyiz. Kemah yolunda, iki kilometre batıda asıl büyük şantiye var... Orada büyük lojmanlar, bir Alman mühendis ve jeneratör var. Ben arada bir ona giderim, gevezeliğe... Sonra zaten uyku vakti gelir... Akşamları böyle geçer! Zaman da çok yavaş, çok ağır akar... Kar yağar... Sabah pencereden bir bakarsın, canın kalkmak istemez... Sigara içerim... Arada bir içki içeriz... İşte böyle şeyler... Buradaki hayat bu. Birazdan kalkar, çorba içeriz... Rastignac'ın, fatihin odası da bu... Hadi, kalkıp çorba içelim... Sonra rahat rahat uyursun sen!"

26
İlk Günün Sabahı

Refik ahşap döşemenin üzerinde gezinen ayak sesleri duyuyordu. Birisi bir sobanın kapağını açtı, içine odun atmaya başladı, ama açılan soba kapağı, ahşabın sesi tanıdık değildi. Gözlerini açtı, anladı: Buradaydı, Erzincan ile Kemah arasındaki bu şantiyenin barakasındaydı. İçeriye güneş vuruyordu. Dışarıdaki karlı tepeleri gördü.

"Hah uyandın mı?" dedi Ömer. "Ben uyandırmadım ya?"

"Hayır zaten uyanmıştım!" dedi Refik ve gerine gerine, yatağından ve durumundan hoşnut, huzurlu insanların rahatlığıyla esnedi. Sonra, "Dengemi buldum bile!" diye düşündü ve az önce bir rüya gördüğünü hatırladı. Rüyada Nigân Hanım ile Cevdet Bey, Perihan'ı azarlıyor, "Çocuğu sen kaçırdın!" diyorlar, Perihan da Nişantaşı Meydanı'nda bisikletle geziniyor, durmadan gülüyor, "Hiç kimse Refik'e kızmaz. Hepimiz onu seviyoruz!" diyordu. Kendisi de onları evin bahçe duvarının arkasından gizli gizli seyrediyor, seviniyordu.

"İyi uyudun mu?"

"Evet. İyi uyudum. Turp gibiyim." Refik gerindi ve birden yataktan kalktı. Odanın beklediği gibi soğuk olmadığını düşündü. Saatine baktı. Yedi buçuk. "On iki saat uyumuşum!" Tam deliksiz uyuduğunu Ömer'e söyleyecekti ki, hatırladı: Bir ara uyanmış, kurt uluması duymuştu.

Elbiselerini giyerken bunu Ömer'e söyledi. Ömer de çevrede çok kurt olduğunu, gece dışarı silahsız çıkmanın tehlikeli olduğunu söyledi ve dışarı çıktı. Refik tıraş takımını aldı. Odanın bir köşesinde ayna vardı. Soğuk heladan getirdiği bir tas suyla aynanın karşısına geçti. Yüzünü beyaz ve sağlıksız buldu, ama neşesiz ve sıkıntılı değildi. Evden ayrıldıktan sonra, ertesi gün Beyoğlu'ndan aldığı yeni tıraş takımıyla tıraş olurken dengeli, mutlu, gevşek olduğunu aklından geçirdi. "Dün biraz sinirliydim, ama şimdi iyiyim!" diye düşünüyor, yuvarlak ve beyaz yüzüne, gözlerinin altındaki morluklara bakıyordu. Tıraşı keyifle, sabırsızlanarak, dışarıdaki parlak ve mavi göğün altına kendini bir an önce atmak, geniş, özgür hissetmek, yaşamak, yapılması gereken şeyleri yapmak için sabırsızlanarak bitirdi. Sonra odadan çıkıp dün Ömer ile karşılaştığı, sofa görevini gören geniş orta odaya girdi.

Odanın ortasındaki büyük masada bir kahvaltı sofrası kurulmuştu. Ömer bir uçta oturuyor, ekmek yiyordu. Refik'i görünce masanın iki yanında oturan gençleri işaret etti.

"Hah, geldi işte!" dedi. Ağzı doluydu. "Bu da bizdendir, inşaat kısmından, o da benim gibi abiniz olur!"

Bir gülüşme oldu. Refik dün akşam erken yattığı için tanışamadığı gençlerle tanıştı. Uzun boylu, esmer olanın adı Salih, öteki şişmanın Enver'di. Masanın üzerinde peynir, reçel ve kaymak vardı. Sobanın üzerindeki çaydanlıkta çay demleniyordu. Refik çay alıp masaya oturdu. Gençlerden biri, Salih, Refik'in yüzünü hatırladığını söyledi. Refik gururlanır gibi oldu; bir şey söylemesi gerektiğini anlayarak Salih'e sordu: Münip Bey'in emekliye ayrıldığı yıl mı okula girmişlerdi? Sonra başka hocalar da hatırlandı. Demiryolu dersini aynı hocadan almışlardı. Ömer, Refik'e bilgisini tazeleyeceğini söyledi, ama Refik fazla kalmayacağını, kalsa bile bu işlerden bir şey hatırlamayacak kadar uzaklaştığını belirtti. Refik yeniden çay alırken şişman mühendis, Enver:

"Ben sizin çalışmaya geldiğinizi sanmıştım!" dedi.

"Aaa, hayır, hayır!" dedi Refik. "Ben mühendislik değil, tüccarlık yapıyorum. Buraya bir aylık bir tatile geldim!" Birkaç saniye sustu, sonra ekledi: "İstanbul'dan, şehirden kaçtım, dinleneceğim!"

Enver sert sert, "Herkes bu iş için Avrupa'ya gider," dedi. Sonra galiba bir şeyden utanarak sofradan kalktı. Onun arkasından Salih de kalktı.

Gençler çıktıktan sonra Ömer, "Senin çalışacağını sanmışlar!" diyerek güldü: "Onlarla çok iyi bir anlaşma yaptım. Ücretle değil, pay alarak çalışıyorlar. Senin de ortak olacağını sandılar ve korktular." Bir kahkaha attı, ama pek sevimli gözükmüyordu. "Peki, nasıl buldun onları?"

Refik, Muhittin'i hatırladı.

Refik'in cevabını beklemeden, Ömer, "İyi çocuklar," dedi. "İkisi de zehir gibi! Sınıflarının en iyi öğrencileriymişler. Paraya da ihtiyaçları var!" Ömer, Refik'in önceden onda hiç görmediği becerikli patron tavrıyla gülümsüyordu.

Refik laf olsun diye, "Evet, iyi çocuklara benziyorlar!" dedi. Sonra bir daha çay almak için kalktı. "Sen de ister misin?" dedi Ömer'e.

"Bir çay daha ha?" dedi Ömer. Gerindi, esnerken "Eehh, içelim bakalım!" dedi. Bir daha esnedi.

Refik çay fincanlarını doldurup masaya koydu, "Dışarıda ne güzel güneş var!" dedi.

"Yaa! Şubat ayında böyle güneş İstanbul'da bile yoktur!"

Birlikte pencereden dışarı bakıyorlardı. Masanın kenarına güneş vuruyordu. Refik kaymaktan biraz daha aldı.

Ömer, "Güzel değil mi kaymak?" dedi. Sonra şaşırarak söylendi: "Aa, tıraş olmuşsun sen! Herr Rudolph bu işe çok şaşacak ve kızacak. Sana Herr Rudolph'tan söz etmedim, değil mi? Akşam gideriz. Seni görünce sevinir... İyi Türkçe konuşan bir Alman. On altı yıldır Türkiye'de. Samsun-Sivas hattında da çalışmış... Boş yere tıraş olanlara kızar. Disipline karşıdır."

Refik'in arkasındaki kapı açıldı. İçeri Hacı girdi. Refik dün tanımıştı onu: Rahat ve gösterişsiz bir adamdı. Hiçbir şey söylemeden dışarı çıkıp gitti. Refik karda ağır ağır yürüyen ihtiyarı

pencereden görünce kendini hemen dışarı atmak istedi. Tam kalkıyordu ki Ömer:

"Otur da şu ilk sabah sigarasını iç!" dedi. "Sonra birlikte tünele gideriz. Benim işim var. Sen yalnız dönersin, gezer, etrafı görürsün!"

Birlikte sigara içtiler. Hiçbir şey konuşmadılar. Refik pencereden dışarı, insanı çağıran dağlara ve gökyüzüne baktı.

Dışarı çıkınca karda parıldayan güneş gözünü aldı. Hiç görmediği, keskin ama sakin bir ışık vardı. Başını fazla yukarıya kaldıramıyor, ışığa, gözünü ve bilincini dolduran tuhaf parlaklığa alışmaya çalışıyordu. Hava soğuktu, ama içe işleyen acımasız bir soğuk değildi bu: İnsanı dinçleştiren, hareketli ve kararlı olması gerektiğini hatırlatan bir şeydi. Birlikte tünele doğru yürümeye başladılar. Refik ayağının altında gıcırdayan kardan başka bir şey duymuyordu. Tepeye hafif bir eğimle çıkıyorlardı. Refik gözlerini ışığa alıştıra alıştıra başını gökyüzüne doğru kaldırdı. Orada, her şeyin çevresinde, tertemiz, geniş, pırıl pırıl gökyüzü, mavi, durgun, derin gökyüzü vardı. "Belki de bunun için geldim!" diye düşündü. "Sanki aklımda dağınık, birbiriyle ilgisiz, paramparça duran bir şeyi şu ışık, şu gök birleştiriyor ve rahatlıyor, huzur duyuyorum. Huzur!.." Önünde yükselen tepeciğe, solda, aşağıda kalan barakalara ve uzaktaki ırmağa bakıyor, gördükleri hakkında bilgi veren Ömer'i dinliyordu. Ömer arada bir gülümseyerek bilgi veriyor, ağzından çıkan buhar uzun zaman kaybolmadan burnunun ucunda duruyordu. Aşağıda gözüken büyük ve geniş barakalar işçi barakalarıydı. Ömer onların günde on ikişer saatten iki vardiya çalıştıklarını, barakaların ve yatakların hep dolu olduğunu anlattı. Refik içinde gene bir şeyler yapma isteğinin uyandığını hissederek uzaktaki ırmağın kıvrılışını, tünele doğru gittikçe dikleşen kayaları, kayalar arasına sıkışmış karla kaplı düzlükleri seyretti.

Tünelin ırmak tarafındaki ağzından içeri girdiler. Yoğun bir insan ve alet uğultusu vardı. Tünelin içi nemliydi, küf ve ıslak toprak kokuyordu. Girişten içeri doğru duvarlar örülmeye başlanmıştı. Ömer kendisine çekinerek bakan işçilere gözünün ucuyla bakıyor, birisine, bir taş ustasına ya da kalıpçı marangoza dudağının kenarı ve başının küçük bir hareketiyle

selam veriyor, sonra coşkuyla Refik'e anlatıyordu: Şu çalışan duvar ustaları Karadenizliydi. Bunlar, kazı işinde çalışan işçiler İspirliydi. İçi toprak ve kaya dolu bir dekovil dışarı çıkıyordu. Tünelin uzunluğu altı yüz metreydi. İki uçtan iki yüzer metre kazılmıştı. Öteki uçta kayaya rastlanmış, aksilik çıkmıştı. Duvarlarda karpit lambaları yanıyordu. Ömer jeneratör ısmarlamıştı, ama daha gelmemişti. Eylülün başında tüneli bütün duvarları tamamlanmış, ray döşemesi için hazır edip teslim etmeleri gerekiyordu. İçeriden, derinden delinen taşın sesi geliyordu. Öğle paydosunda dinamit atılacaktı. Dinamit için yuvalar kazılıyor, dün atılan dinamitin parçaladığı taşlar da dekovile doldurulu-yor, duvar ustaları taşları yontuyor, marangozlar kalıp kesiyor, tünel uğulduyordu. Ömer selam vere vere, arada bir durup bir ustayla bir iki söz konuşarak yürüyor, Refik onun anlattıklarını dinliyordu. Öğleyin atılacak dinamitler için yuva kazılan yere gelince Ömer bir ustayla bir şeyler konuştu. Sonra geri dönüp, bir yanardağ ağzı gibi uğuldayan tünelden çıkıp sakin gökyüzünün altına geldiler. Güneş hâlâ karın üzerinde parlıyordu.

Ömer, "Ben öbür ağza da gideceğim," dedi. "Sen de gel, öbür şantiyeleri, büyük tüneli ve köprüleri de görürsün."

Bu sırada orta yaşlı bir köylü, elinde kasket, yaklaştı. Bir şeyler söylemeye hazırlanıyordu ki arkasından biri:

"Olmaz, olmaz, beyi rahat bırak!" dedi.

Eli kasketli adam şaşırdı, sonra cesaretini toplayıp bir şeyler söylemeye başladı.

Ömer acele acele, "Ben ne yapayım, git kalfayla konuş!" dedi. Birkaç adım attıktan sonra Refik'e döndü: "Beş altı kişi oluyorlar, köyden çıkıp iş aramaya geliyorlar. Bir de bunun gibi çavuş seçiyorlar, sonra şantiye şantiye dolaşıyorlar... Bak, bak, asıl büyük şantiye orada!.. Oradaki Kerim Naci Bey'in tünelinde bin iki yüz kişi çalışıyor."

Tünelin deldiği kayalı tepenin çevresinde, aşağıda kıvrılan ırmağın çizdiği yayı izleyerek yürüyorlardı. Irmağın kıyısında demin gördüklerinden daha büyük barakalar vardı. Daha ileride bir bakkal, bir kahvehane ve devlet denetmenlerinin çalıştığı küçük barakalar ve yabancı mühendislerin lojmanları gözüküyordu. Yukarıdaki büyük dağların arasında, geniş ve derin

gökyüzünün altında bütün bunlar açık seçik bütün çizgileriyle, temiz yüzleriyle pırıl pırıldı. Hepsi her yere yayılan katıksız ışığın içinde alçakgönüllü ve sakin duruyordu. İnsanlar da alçakgönüllüydü; bu ışığın içinde başka türlü olamazlardı. Refik yukarıdan onları görüyordu: Barakaların arasında dolanıyorlar, bakkala gidiyorlar, oturuyorlar, sigara içiyorlar, bir şeyler taşıyorlar, tepeye çıkıyorlar, karın içinde karınca gibi, ağır ağır hareket ediyorlardı.

Ömer, "Asıl öğle paydosunda göreceksin sen!" dedi. "Bakkalın önünde itiş kakış olur. Kahvenin kapısı hiç kapanmaz!.."

Refik birdenbire, "Bu ışık, bu hareket," diye mırıldandı. "Peki ben ne yapıyorum?" Bilinci çelik gibiydi, nesneler ve hareket yerlerini almışlar, huzur içinde duruyorlardı, ama derinde, daha derinde, Refik biliyordu, bir kıpırdanış vardı ki, bundan kurtulması için başka bir şey, belki de hiç bulamayacağı bir şey gerekiyordu. "Düşünmeyeceğim!" diye söylendi ve tünelin öteki ağzına geldiklerini fark etti. Canı buradan içeri girmek istemiyordu. Ömer'den ayrılıp barakaya doğru yürümeye başladı.

Bir süre demin Ömer ile yürüdükleri yerden gene ırmağı, barakaları ve kıpırdanan insanları seyrederek yürüdü. Sonra uzaktan kendi barakasını görünce izleri takip etmekten cayıp yokuştan aşağı inmeye başladı. Birkaç adım daha atıp gene kara gömülünce barakaların düzlüğüne kadar bütün yamacın bu yumuşak karla kaplı olduğunu, bu üç yüz metrelik yolu böyle didinerek inmesi gerektiğini anladı, ama geri dönüp sertleşmiş karda yürümek istemedi. Güneş karşıdan geliyordu, dik değildi, ama göz alıyordu. Refik adımlarını teker teker sayarak, her adımda gövdesinin hareketlerinin farkına vararak yürüdü.

Düzlüğe, sertleşmiş kara inince yorgunluğunu fark etti. Nefes nefeseydi; dönüp arkasında bıraktığı ize baktı. Sonra barakaya doğru yürümeye başladı. Yürürken gövdesi biraz yorulduğu, terli gömlek etine yapıştığı için sevindi. Tünelde çalışan işçileri, işleyen aletin, delinen dağın uğultusunu düşündü. "Ben de gövdemi yormak istiyorum!" diye mırıldandı. Barakaya doğru yürüyor, hafif bir utanç duyuyor, tasarılar yapıyordu: Her sabah cimnastik yapacak, küçük de olsa insanı aşağılayan şu göbeğini eritecek, gövdesinin hamlığını giderecek, getirdiği bütün kitap-

ları okuyacak, bir şeyler yazacak, düşünecek, eskiden olduğu gibi sağlıklı, dengeli ve mutlu bir insan olarak Nişantaşı'ndaki evine dönecekti.

Barakanın önünde Hacı'yı gördü. Dışarı, güneşin altına bir sandalye çıkarmış, oturmuş patates soyuyordu. Yanında çok tüylü, genç ve neşeli bir çoban köpeği vardı. Hacı galiba köpekle bir şeyler konuşuyordu, ama Refik'i görünce sustu. Refik barakaya yaklaşırken Hacı'nın gözlerinin içine baktı, gülümsedi. Hacı, Refik'in bakışlarını gördü, ama yüzünün anlatımı değişmedi. Yalnızca başını, "Bana dostça baktığını gördüm!" diye düşünüyormuş gibi bir kere salladı. Refik onlara yaklaşırken oynayıp sıçrayan, karda yuvarlanan köpek de ciddi bir tavır takındı: Yanından geçerken dikkatli ve sorumlu bakışlarla bu yabancı adamı süzdü. Refik barakaya girdi, pencereden baktı. Köpeğin eski neşesiyle koştuğunu gördü. Hacı da gene ona bir şeyler söylemeye başlamıştı. İkisinin birlikte orada oluşturdukları bir yakınlık vardı: Bu gökyüzünün ve ışığın, hareketsiz duran şu dünya parçasının kendilerinin olduğunu söylüyorlardı.

Refik, "Benim hakkımda acaba Hacı ne düşünüyor?" diye düşündü. Sonra "Şimdi ne yapayım?" diye söylendi. Çaydanlık hâlâ sobanın üzerinde duruyordu. Paltosunu çıkardı. Bir fincan çay aldı. Masaya oturdu, içmeye başladı: "Şimdi, ne yapayım? Hava aldım, dolaştım, çevreyi gördüm, iyiyim. Hemen kitapları okumaya başlayayım." Bir çay daha içip odasına geçti.

Kitaplarını dün akşam uyumadan önce yatağının kenarına, bir sandığın üzerine dizmişti. *İnkılap ve Teşkilat*'ı sandığın üzerinden alıp ciddiyetle Ömer'in çalışma masasına oturdu. Bir süre okudu. Sonra kitaba dikkatini vermediğini, başka şeyler düşündüğünü anladı. Kitaptan başını kaldırdı. "Dışarısı ne güzeldi! Tünel nasıl uğulduyordu..." diye düşündü. "Tabii her gün böyle güneş olmaz... Acaba şimdi Perihan ne yapıyordur? Saat kaç? Daha yalnızca on bir, ama karnım acıktı. O barakalar, ırmak uzaktan ne hoş gözüküyor! Esniyorum, uykum var! Ama barakaların içi kim bilir nasıldır? İşsizlik var. Bunu okuyamayacağım, başka bir şey okuyayım!" Masadan Rousseau'nun *İtiraflar*'ını aldı, gene masaya oturdu. Dikkatini vererek okumaya çalıştı, İstanbul'dayken en sevdiği, kır hayatına, doğaya ilişkin

parçaları açıp okudu, ama içinde bir şey uyanmadı. Demin gördüğü şeyleri düşünüyor, canı gene dışarı çıkmak istiyordu. Sonra bir daha esnedi ve uykusunun geldiğini anladı. Saatine yeniden baktı: Öğle yemeğinden sonra uyumaya karar verdi, ama burada öğle yemeğinin bir alışkanlık olup olmadığından şüpheye düştü. İstanbul'daki günlerin yemeklerle düzenli bir şekilde bölündüğünü, gününü bu bölümlere göre ayarladığını anladı. Sonra Rousseau'yu da öbür kitapların arasına bıraktı. Bir sigara yaktı. Odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başladı. "Yemekten sonra çalışacağım, çok çalışacağım!" diye düşündü ve gerçekten kararlı olduğuna inanarak sevindi.

27
Şair Beyoğlu'nda

Muhittin tramvaydan indi. Helaların önünden geçerken yavaş yavaş meydana dönmesi gerekiyordu. Yavaş yavaş meydana döneceğini ve keyifli adımlarla insanlara bakarak meydanı dönerken, şimdi yaptığı gibi, sigara içeceğini, ağzında sigaranın zehriyle birlikte keyif verici bir acı bulacağını, bütün gün inşaat mühendisliği yaptığı yazıhanede akşam Beyoğlu'na gideceğini, Beyoğlu'nda yürüyeceğini, ayaküstü bir içki içeceğini, sonra randevuevine gideceğini, sonra da sinemaya gideceğini düşünmüştü. Taksim Meydanı'nı dönerken bütün bunlara yaklaştığı için keyifliydi. Açık, kesin, utanç verici, çocuksu bir heyecan duyuyordu. "Sanki babamla sinemaya gidiyorum!" diye düşündü. Mülazım Haydar Bey aşırı Müslüman'dı, ama kendine göre hoşgörülü olduğu zamanlar olurdu. Emekliliği ile ölümü arasındaki birkaç yıl içinde ayda bir oğlunu Beyoğlu'na çıkarır, sinemaya götürürdü. "Belki de hoşgörüden değil, düpedüz hoşlandığı için götürürdü!" diye düşündü Muhittin, ama neşelenmedi. "Mülazım Haydar Bey mühendis Muhittin için tatsız bir konudur!" diye mırıldandı. Birkaç dakika daha yürüdükten sonra rahatladı: "İşte sevgili Beyoğlu!.. Akıp geçen insan yüzleri...

Bütün gün bunu bekledim. Sevgili kirli, kanlı, kalleş Beyoğlu. Şairim ben! Soğuktan kızarmış yüzlere bakıyor yürüyorum!" Kararlı, tutarlı bir mart soğuğu vardı. Caddenin içinden arada bir rüzgâr kopuyor, paltoların etekleri havalanıyordu. Ama artık kadınlar yoktu ortalıkta. Tek tek gelip geçenler de erkeklerin kolundaydı. Muhittin bakmaya bile üşeniyordu: Güzel bir kadını erkeğinin yanında görmek acı veriyordu. Ama gene de Ağa Camii'nin yanındayken birine baktı. Güzel buldu: Erkeğinin koluna girmiş, uslu ve dikkatli yürüyordu. Refik ile Perihan'ı hatırladı. İçinden gülmek geldi: Refik'in Ömer'e gittiğini telefon ettiğinde Osman'dan öğrenmişti. Osman'ın telefondaki sesi dertli ve şaşkındı. Kardeşinin bu deliliği konusunda Muhittin'den bilgi koparmak istiyordu ama, Muhittin'in de bir şey söylemek içinden gelmemişti. "Kardeşiniz hayatına bir anlam vermek istiyor!" mu deseydi? Ya da "Benim gibi bir şair olmadığına, hayatını bir amaca yöneltmediğine pişman kardeşiniz, bunu arıyor!" mu deseydi? Şu oturaklı tüccarın canını biraz yakmak için bunları söyleyebilir, hatta ileri gidip biraz öğüt de verebilirdi, ama içinden gelmemişti. Üstelik "Şair olmadığı için pişman," derken, Osman'ın ailenin içinde böyle şeyler düşünen biri çıktığı için utanan, alıklaşan yüzünü de göremeyecekti.

Refik'in, "Senin gibi şair olmak isterdim!" demesini hatırlamaktan hoşlanıyordu. Bir başkası, mesela dedesinin boş vakitlerinde rubailer yazmasıyla şairliği bir tutan biri söyleseydi bunu, Muhittin aldırış etmeyecekti. Refik'in söyleyişinde açık ve kesin bir yakınma vardı ki, Muhittin her hatırlayışında hayatının onda imrenme uyandırdığını anlıyor, avunuyordu. Avunması gerekiyordu, çünkü gene hayatın dışında kaldığını, gene şairliğinin başarısızlıkla sonuçlandığını düşünüyordu. Üzerinden altı ay geçmişti, ama şiir kitabı, bir gazetede yayımlanan, babacan görünüşlü, ama aslında düşmanca ve sinsice yazılmış bir kısa yazıdan başka hiçbir tepkiyle karşılaşmamıştı. Şimdiye kadar yalnızca iki yüz elli tane satan şiir kitabı aklına geldikçe bu ikiyüzlü ve küçümseyici yazıyı hatırlıyor, yazının bir kere bir meyhanede gördüğü yaşlı yazarını öfkelendirecek bir şey yapıp yapmadığını araştırıyor, bunlardan bir sonuca varamadığı için şairliğinin ve hayatının başarısızlığa uğradığı sonucuna varıyor,

aylardır içinde taşıdığı bu düşünce yoğunlaşınca bütün gün yaptığı gibi Beyoğlu'na çıkmayı tasarlıyordu. 1938 Mart'ında, yirmi sekiz yaşındaydı. Şairliğe ve intihara ilişkin eski kararına bağlı kalıp kalmayacağını artık düşünmeye başlaması gerekiyordu.

"İki yıl sonra otuz yaşındayım!" diye düşündü Muhittin ve alışkanlıkla her zaman içtiği o meyhaneye girdi: Tanıdık yüzlerle selamlaşmamak, bayağı meyhane törenlerine kendini kaptırmamak için soğuk bir yüz takındı. Garson her zaman getirdiği rakıyla leblebileri önüne koydu. Başını önünden kaldırmadan çabuk çabuk içmeye başladı.

Yirmi sekiz yaşındaydı. Şairlikten beklediğini alamamıştı, ama gene şiirden ve Beyoğlu'ndan başka sığınacak bir şey bulamıyordu. Ama işte şimdi Beyoğlu da tiksinti uyandırmaya başlamıştı bile. Arkasında, yandaki masalarda konuşulanları dinliyordu. Sesinden tanıdığı bir gazeteci, sözlerinden saygı duyulmaması gereken biri olduğu anlaşılan bir kadına, nasıl sert bir söz söylediğini anlatıyordu. Aynı masada oturan biri başka bir insandan söz ederek, "O ne açgözlü heriftir, o ne açgözlü heriftir!" diyordu. Arkadaki masada biri, yakından tanıdığı bir siyasetçinin çocukluğunda ne kadar zavallı bir şey olduğunu anlatıyordu. Beyoğlu'na değil, alçakgönüllü Beşiktaş meyhanelerine gitmeliydi, ama kadınlar Beşiktaş'a yakın değildi. Üstelik oraya askeri öğrencilerle buluşmak için zaten gidiyordu.

Muhittin içkisini bitirdi, hesabı ödedi, masadan kalkarken, "Otuz yaşında kendimi öldüreceğim!" diye düşündü. Tam kapıdan çıkıyordu ki, mühendislik bürosuna sık sık uğrayan bir ihtiyar inşaatçıyla göz göze geldi. Kendisine sıcak bir dostlukla bakan ihtiyara hiçbir şey düşünmeden, yalnızca böyle ihtiyarların karşısında böyle yapıldığı için sevgiyle gülümsedi. Sonra içinde uyanır gibi olan duygu yüzünden kendini cezalandırmak istediğini anladı ve Ömer'in bir zamanlar kendisine, "Sen kendini öldüremezsin!" dediğini hatırladı.

Gene caddedeydi. Acele acele içtiği rakı kanına karışıyordu. İnsan yüzleri akıyor, vitrinlerden, sinema afişlerinden, lokanta lambalarından fışkıran renkli, ölü ışıklar yüzlerde yansıyordu. "Otuz yaşında öldürecek miyim kendimi?" Bir sokaktan içeri girdi. Bu sokaktan her içeri girişinde içini yakan tiksinti

ve korkunun canlandığını fark ederek, kaldırımlarda, parke taşlarının üzerinde kırmızı ışıklar yansıtan su birikintilerinin çirkef olduğunu, Beyoğlu'nun çirkin olduğunu, kendisinin sefil, zavallı, korkak olduğunu, yıkılmak üzere olduğunu düşünerek yürüdü. Üç katlı eski evi gördü. Her zaman takındığı kayıtsız, heyecansız tavırla kendi evinin kapısından içeri giriyormuş gibi içeri girdi. Kapıyı açan ihtiyar kadına boş boş baktı, merdivenleri çıktı, küçük aydınlık bir sofada koltuklarda oturan kadınları gördü, kadınların kendisini gördüğünü ve bir tanesinin sevindiğini, kendisine iğreti, çapkın bir işaret yaptığını, ötekilerin güldüğünü gördü; düşünmek istemedi. Düşünmek istemeden, içkinin daha çabuk kanına karışmasını isteyerek birine para verdi, merdivenleri çıktı. Kırmızı bir lambayla aydınlatılmış, havasız, penceresiz kirli bir odaya girdi. Biraz beklemesi gerektiğini söyleyen başka birisine gene kayıtsız, duygusuz bir bakışla bahşiş verip yatağın kenarındaki koltuğa oturdu. "Birazdan gelecek!" diye düşündü.

Başını arkasına yaslamış, kısa kollarını bir kenardan aşağı koyvermiş, kalp krizi geçiren bir ihtiyar gibi kendi içini dinleyerek koltukta oturuyor, sıcak ve pis kokulu odanın yüksek tavanından sarkan kırmızı ampule bakıyordu. Ampul kırmızı kirli bir şeydi. Yanmasına rağmen insanda soğuk olduğu izlenimini uyandırıyordu. Muhittin bir zamanlar "Kırmızı Ampul" diye bir şiire başlamış, ama tasarladığı şeyin açıkyüreklilik ve sonuna kadar gideceği bir içtenliği gerektirdiğini anlayınca yarıda bırakmıştı. İkiyüzlü olduğu, kendini saklamaktan hoşlandığı için değil, böyle bir içtenliğin sapıklık olarak algılanacağı bir ortamda yaşadığını; o şiirin bu ortamda bir rezalet çıkarma, ilgi çekme hevesinden başka türlü yorumlanamayacağını düşündüğü için yarıda bıraktığına karar vermişti. Ama şimdi, burada tek başına otururken, gene kendisine karşı acımasız olması gerektiğini seziyor, istemeye istemeye şiiri korkaklık ve ikiyüzlülükten bitiremediğini düşünüyordu. Kendine karşı acımasızdı şimdi: Kendini otuz yaşında öldüremeyeceğini, ikiyüzlü olduğunu, kötü bir şair, iyi bir sahtekâr olduğunu, biraz, gelecek olan kadından hastalık kapmaktan korktuğunu düşünüyordu. Ama hastalık düşüncesini yumuşatabilecek zekâsı da vardı. Ne zaman bu kor-

kuya kapılsa hemen Baudelaire'i hatırlıyordu. Toplumun dışında kalmış, orta halli o sefil Fransız'ı Baudelaire yapan iki şey vardı: Yalnızlık ve frengi!.. "Baudelaire gibi yalnız, karamsar, zeki, aşka susamış bir şairim ben!" diye düşündü. "Baudelaire gibi tek dostum orospular; ondan tek eksiğim frengi. Onu da kapsam tam olur! Tam olur!" Kırmızı ampule bakarak, yaklaşan şeyin endişelerinden kendini sıyırmak için hızlı hızlı bunları söyledi. Sonra bir kadının bir şarkı mırıldanarak merdivenleri çıktığını duydu. Ayak seslerini dinledi, ama şarkı kendi kapısının önünde durmadan geçti. Sonra yandaki odanın kapısı gıcırdayarak açıldı. Orada kendisi gibi biri olmalıydı. Muhittin, "Tek dostum onlar!" diye düşündü. Gelecek olan kadının yüzünü çıkarmaya çalıştı, ama fazla bir şey hatırlayamadı. Aklına başka kadın yüzleri geldi. Bugün yazıhaneye ortağının alışverişten dönen karısı gelmişti. Otuz yaşlarında, esmer, sıradan bir kadındı. Birden içinde bir küçümseme uyandı. "Ortağımın karısını düşünüyorum, çünkü o hayalimdeki prensese benzemiyor!" diye düşündü ve güldü. Hayalindeki prensese benzemeyen bütün kadınları küçümsüyordu. Muhittin'i evlendirmek için sinir bozucu bir çaba gösteren ortağı da, bir kere ona kadın düşmanı olduğunu şaka yollu söylemeye kalkışmış, Muhittin de hayalindeki prensese ne kadar saygı duyduğunu hatırlayarak ortağına bütün gücüyle karşı çıkmış, ters bir cevap vermiş, sonra kendine kızmıştı. "Tek dostum onlar!" Onlara bazan bütün kadınlardan çok saygı duyduğunu düşünüyordu. Böyle bir düşünceye kapıldığı zamanlarda bu kadınların şimdi içinde bulundukları duruma yoksulluktan ya da çaresizlikten değil, başkalarının yaptığı şeyleri yapmak istemedikleri; toplumun kurallarına değer vermedikleri için kendi bilinçli seçimleri sonucunda geldiklerine inanıyordu. Birisinin merdivenleri çıktığını fark ederek heyecanlandı. Heyecanla birlikte endişeye de kapıldı. Sonra her zaman düşündüğü şeyleri de acele acele düşündü: "Buraya bir daha gelmeyeceğim!.. Daha çok çalışacağım! Buraya bir daha gelmemeli!"

Ayak sesleri kapının biraz ötesinde durdu. Muhittin'in yakından tanıdığı o kısık, boğuk kadın sesi kendini gizlemeye hiç çalışmadan birisine sordu:

"Benim küçük gözlüm burada mı?"

Bir erkek cevap verdi. Muhittin alışmıştı artık, aldırmıyordu. Daha önce de duymuştu bunu. Altı ay önce buraya ilk gelişinde... Değil aldırış etmek, galiba hoşlanıyordu: Kadının sesinde belli belirsiz bir şefkat, anaç bir yakınlık buluyordu. "Benim küçük gözlüm!"

Kapı açıldı. Kadının yüzüne kırmızı ışık vurdu. Yüz her zamanki sahte ifadeyi takınarak Muhittin'e "Ah, seni çapkın seni!" dedi. Muhittin de utangaç bir ifade takındı. Birazdan kadın konuşacak, birbirlerinin hatırını soracaklar, sonra kadın elbisesini çıkarırken, "Beklettim mi seni?" diyecekti. Muhittin birden ayağa kalktı, kadını omuzlarından tuttu:

"Ben kendimi öldürebilir miyim?" diye sordu.

"Beni öldürecek misin?" dedi kadın şaşkınlıkla. Korkuyla silkinip Muhittin'in kollarından kurtuldu. "Ne biçim söz o?" Bir deliye bakar gibi Muhittin'e bakıyordu, ama çok da fazla korkmamıştı galiba. Alışık olmalıydı böyle şeylere.

Muhittin, "Hayır seni değil, kendimi!" demedi. Boynunu büktü.

28
Vakit Geçirmek İçin

Dışarıda tipi vardı. Rüzgâr camları titretiyor, baca uğulduyor, fırtınanın sesi radyonun sesini örtüyordu. Uğultu arttıkça Herr Rudolph ya da Herr von Rudolph, kaşlarını çatarak kulağını radyodaki ateşli sese, Hitler'in sesine yaklaştırıyordu. Hitler'in kelimeleri başkalarına aktarılamayacak kadar ağırlaşınca Alman mühendis utangaç bir tavır takınıyor, dizlerinin üzerinde duran ellerine bakıyor, Refik de endişelenilmesi gereken sözlerin radyodan fışkırdığını anlıyordu. Hitler Viyana'daydı. Herr Rudolph konuklarına radyodan duyduklarını çeviriyordu. Ömer camlara vuran tipiye bakıyor, arada bir esniyor, Refik dikkatle Herr Rudolph'un yüzünü inceliyordu. Herr Rudolph bir kere daha utangaç bir tavırla ellerine baktı ve Hitler'in sesi kesildi. Bir spikerin saygılı sesi duyuldu, sonra alış gücü Alman mühendisinin

özel araçlarıyla güçlendirilmiş radyo parazit yapıp homurdandı ve bir vals başladı: *Mavi Tuna.*

"İşte tamam!" dedi Herr Rudolph. "Almanya Avusturya'yı yuttu. Hitler Viyana'da heyecanla karşılandı..." Alman mühendis on senedir konuştuğu kusursuz Türkçesiyle haberleri de çevirmişti: İspanya'da Franco'cular zafere daha yaklaşmış, Fransa'da hükümet buhranı başlamış, Çekoslovakya'da gerginlik artmıştı.

Refik, "Peki, şimdi ne olacak?" diye sordu.

Ömer, "Bir şey olacağı yok!" diyerek ayağa kalktı. "Biz satranç oynayacağız. Öyle değil mi Herr?" Dolabın üzerinden takımları alıp sehpanın üzerine koydu.

"Görüyorsunuz ki arkadaşımız çok pratik bir insan," dedi Alman mühendis, "Avrupa'nın üzerine kapanan korku onu ilgilendirmiyor. Onu ilgilendiren şey yalnızca satranç..." Utangaç bir gülümseyişle ekledi: "Ama doğrusu şimdi ben de buna ilgisiz sayılamam."

Refik, "Oynayın siz, canım, istiyorsanız!" dedi. "Rica ederim, oynayın."

"Bir oyuncuk!" dedi Alman ve hemen kızardı. Sonra heyecanla kalkıp satranca oturdu. Bir saat önce içeri girdiklerinde Refik satranç değil sohbet istediğini şakayla söylemişti.

Ömer, "Yenik pehlivan güreşe doymaz!" dedi. İki gün önceki son oyunu hatırlıyordu.

İki üç günde bir Ömer ile Refik akşamları Alman mühendisi ziyarete geliyordu. Mühendis de onları görünce çok seviniyordu. Yalnız biriydi. Almanya'dan, on yıl önce, Sivas-Samsun yolunda çalışmak için gelmiş, sonra Sivas-Erzurum hattında çalışmaya başlamış, Hitler'in Almanya'yı ele geçirmesini gördükten sonra da dönmemeye karar vermişti. Galiba başka şeyler de vardı: Bir kere soylu bir general olan babasından hoşlanmadığını, Alman dar kafalılığından nefret ettiğini söylemişti. Almanya'ya dönmemesini, bir de, Türkiye'de aldığı paranın çokluğuyla açıklıyordu.

Refik sandalyesini satranç sehpasının yanına çekip oturuyorken, "Ne diyorsunuz?" diye yeniden sordu.

"Artık ülkeme hiç dönemem!" dedi Alman. "Avrupa istediğini almasına izin verirse Hitler savaş açmaz, ama Almanya'nın başından da gitmez."

"İyi işte!" dedi Ömer. "Burada kalırsınız. Zaten on yıldan sonra nasıl gideceksiniz bilmem! Yarı Türk sayılırsınız siz!"

Alman mühendis, "Hah, güldürmeyin beni!" dedi. "Güldürüyorsunuz, sonra kaybediyorum."

Uzun bir sessizlik oldu. Yalnızca *Mavi Tuna* ve fırtına işitiliyordu. Refik de satranç tahtasına bakıyordu.

Karşılıklı on-on iki hamle yapmışlardı ki, Herr Rudolph'un bir hamlesinin hemen arkasından Ömer hiç beklemeden taşını oynadı ve Alman mühendisin hamlesini öngördüğü, bu hamleye göre önceden uzun uzun düşündüğü ortaya çıktı. Alman mühendis yarı Türkçe yarı Almanca bir şeyler homurdandı, ahlayıp pufladı, elinden eksik etmediği piposunu mıncıkladı, uşak çayları getirirken de oyunu kaybettiğini anlayıp hüzünle, yenik ve ezik bir somurtmayla satranç tahtasına baktı.

Ömer kalkarak, "Konyak ikram edin bize Herr!" dedi. Ev sahibinin cevabını beklemeden şişeyi alıp getirdi. "Bir de şunu söyleyin: Yarı Türk sayılmak size niye o kadar gülünç geliyor?"

"Çünkü Türkler başka insanlar, ben başka!" dedi Alman mühendis. Yenilginin izini taşıyan yüzü hırçınlaştı.

Refik, "Türkiye'den nereye gideceksiniz?" diye sordu.

"Amerika'ya!"

Ömer neşeyle, "Peki niye burada kalmıyorsunuz?" dedi.

"Çünkü bu memleket bana göre değil!"

"Niye? On yıldır buradasınız. Alıştınız artık..."

"Belki gövdem alıştı," dedi Herr Rudolph. "Ama ruhum değil." Duygulu bir hareketle elini yüreğinin üstüne koydu.

Ömer, "Niye alışmasın?" dedi. "Sizin gibi Almanya'dan kaçan birçok insan var İstanbul'da. Onlar gibi niye olmayasınız?"

"Ben ruhumdan söz ediyorum."

"Ruhmuş! Buradaki hayat şartlarını beğenmiyorsunuz. Artık huzur istiyorsunuz. Çocukluğunuzda babanızla geldiğiniz Türkiye'yi bir daha görmeye geldiniz, biraz oturdunuz, para kazandınız, şimdi rahata kaçıyorsunuz!"

"Hayır, hayır!" dedi Alman. Yüzü daha da kızardı. "Biraz dediğiniz on yıl. Kızdırdınız beni, söyleyeceğim: Ben şu Doğu'dan hoşlanmıyorum. Ben buradaki bu havadan, benim ruhumla hiç uyuşmayan bu yabancı ruhlardan hoşlanmıyorum! Şunu

kaç kere okudum size, çevirdim yazdım, siz de okudunuz..." Refik'e önceden okuttuğu Hölderlin'i gene heyecanla ezbere okudu. Sonra cümleleri teker teker hatırlayarak Türkçeye çevirdi: "Tıpkı muhteşem bir Despot gibi Doğu, gücü ve göz kamaştıran ışığıyla insanları yere çalar, insan orada daha yürümeyi öğrenmeden diz çökmek, konuşmayı öğrenmeden dua etmek zorunda kalır! Bunu kaç kere okudum size, bana hak verdiniz, şimdi ne oluyor?"

"Konuşuyoruz Herr! Vakit geçirmek için konuşuyoruz. Sinirlenecek ne var, konuşuyoruz. Ama siz de bizi küçümsüyorsunuz... Yalan mı? Şu deli şairin sözlerini tekrarlayıp tekrarlayıp bizi küçümsüyorsunuz. Bu böyle..."

"Kimseyi küçümsemiyorum... Doğu'nun ruhuyla uyuşamadığımı söylüyorum. Bunu hep söylüyorum..."

"Peki ama benimle hep iyi anlaştığınızı söylerdiniz?"

"Tabii. Çünkü siz de onlardan değilsiniz! Rastignac'a benzeyip benzemediğinizi siz sormadınız mı bana? Siz de bu memleketin ruhuyla uyuşamıyorsunuz..." Herr Rudolph heyecanla Refik'i işaret etti: "Siz de uyuşamıyorsunuz tabii, siz de! Hiçbirimiz şu içinde yaşadığımız toprağa göre değiliz. Şeytan girmiş bir kere içinize, ruhunuza aklın ışığı düşmüş, artık yabancısınız, ne yaparsanız yapın yabancısınız. Yaşadığınız dünya ile ruhunuz arasında uyuşmazlık var, bunu biliyorum, çok iyi görüyorum. Ya dünyayı değiştireceksiniz ya da dışarıda kalacaksınız!" Refik'e dönerek sordu: "Ha, ne vaziyette sizin çalışmalarınız?.. Bitirip İstanbul'a dönmeye karar verdiniz mi?"

Refik, "Hiçbir şeye karar vermedim!" dedi.

"İşte, işte görün," diye inledi Alman, "Aklın ışığı Doğu'nun ruhuyla uyuşmuyor... Çevrenizdekiler gibi olamıyorsunuz. Bana Rousseau'dan söz ediyorsunuz... Ama içinde yaşadığınız dünya bambaşka..."

"Peki ne yapalım?"

"Dur bakalım!" dedi Ömer. "Benim hesabıma konuşma... Ben ne yapılacağını gayet iyi biliyorum... İnsan hedefini seçer, tasarılar yapar ve inançla yürür. İşte o kadar... Herkes kendi hesabına konuşsun!"

"Peki, peki!" dedi Refik. Sonra gene, "Hiçbir şeye karar ver-

medim!" diye mırıldandı. Dört haftadır getirdiği iktisat kitaplarını okuyor, Türk ekonomisi, devletçilik, inkılaplar üzerine düşünüyor, bir şeyler yazıyor, düşünüp yazdıklarını Herr Rudolph ile tartışıyor, bütün bunlardan bir sonuca varmak istiyordu, ama daha düşüncelerini toparlayamamış, bunu da kolay kolay yapamayacağını anlamıştı.

"Akılcılıktan vazgeçmeyin!" dedi Herr Rudolph. "Akılcılıktan vazgeçerseniz yıkılır gidersiniz!" O da Ömer gibi hızlı hızlı konyaklı çay içiyordu.

Refik düşündü: "Nedir bu akılcılık dediği?.. Sağlıklı, dengeli olmak, düşüncelerime coşkularımı ve tutkularımı karıştırmamak. Böyle şeyler olmalı... Ne için söylüyor bunu? Nişantaşı'ndaki evde eski huzuru bulmama yardımcı olur mu bu 'akılcılık' denen şey? Vicdanın ağırlığından, rahatsızlıklardan kurtulabilir, eski günlük hayatı şimdiki bilincimle sürdürebilir miyim?.. Hayır!" Birden Nişantaşı'ndaki ev hayatını hatırladı. Perihan'ı ve çocuğu düşündü... Merdivenlerdeki saat tıkırtısını, o kendine özgü huzur kokusunu duyar gibi oldu.

"Ama siz Hölderlin'e hak verirdiniz!" Herr Rudolph hâlâ aynı yerdeydi. Ömer'in şimdiye kadar karşı çıkmadığı Hölderlin'in sözlerine şimdi karşı çıkar gibi yapmasına alınmıştı. Çay getirmek için odadan çıkarken, "Beni arkadan vurdunuz!" dedi. Elinde tepsiyle içeri girince ekledi: "Üstelik rahat hayat istediğimi söylediniz. Neyim eksik ki burada? Jeneratörüm var, mutfakta hâlâ beni bekleyen uşağım var... Rahat hayat ha?.. Siz de bir Rastignac!.."

Dışarıdan kurt ulumaları duyuldu.

"Bu akşam burada yatarsınız artık!" dedi Herr Rudolph. Pencereye yürüdü, cama yüzünü yapıştırdı, ellerini gözlerinin kenarlarına yasladı, karanlığa baktı.

Ömer, "Biz, biz Türkleri küçümseyenlerin evinde kalmayız!" diye bağırdı.

Ömer ne kadar ciddiydi, ne kadar şaka yapıyordu, Refik anlayamadı, ama Herr Rudolph'un çok alındığını anladı. Alman pencerenin kenarından çekilmiş, öfkeli ve kıpkırmızı bir yüzle Ömer'e bakıyordu. Yüzü iyi beslenmiş bir Alman olduğu için değil, canı yandığı, sinirlendiği için kırmızıydı.

"Siz ki bir Rastignac olduğunuzu söylemekten hoşlanıyorsunuz... Hayır öyle de olamazsınız." Hırçın hareketlerle koltuğuna oturdu. Piposunu mıncıkladı, yaktı, bir süre ellerine bakarak sustu. Sonra gene başladı: "İşte söylüyorum, öyle olamazsınız. Benim memleketim ve ruhum yolun sonunda, sizinki de başında... Sizin ruhunuz, şu demin sözünü ettiğim ışık yeni düştüğü için genç... Ama olgunlaşmaya da fırsat bulamayacak... Çünkü, sizi Rastignac yapan bu tohum bu toprakta, Doğu'nun bu sert, acımasız toprağında nasıl yeşerir bilmem... Hayır, Rastignac ile karşılaştırılamayacak bir şey bu... Hiç olmazsa Refik Bey gibi ahlaki endişeleriniz olsaydı biraz... Eee, niye öyle bakıyorsunuz?"

"Hâlâ bizi küçümsüyorsunuz!" dedi Ömer sert sert. "Dinlemeyeceğim sizi... Bir 'von' olduğunuzu ağzımdan kaçırdım diye aklınıza gelen her şeyi söylüyorsunuz..."

"Aklıma gelen her şey değil bunlar..." dedi Alman. "Sizin için endişeleniyorum... Ben kırkımı geçtim... Bundan sonra da ne yapacağımı biliyorum. Amerika'da bir şehir, biraz mühendislik, kitaplar ve müzik... Ama siz... Sizin bu hırslarınıza bu toprak uygun değil... Çünkü düşünüyorum ki bu toprak eski ve verimsiz otlarından, dikenlerinden temizlenmedi. Balzac'ın Rastignac'ının arkasında kanlı Fransız Devrimi vardı. Burada? Burada en büyük efendi hâlâ Kerim Naci Bey... Burada bütün demiryolu inşaatının en büyük patronu bir toprak ağası... Hem toprak ağası, hem demiryolu müteahhidi hem de milletvekili... Size bir şey kalmamış dostum... Hah, ha... Yaşlı otlar, dikenler her yeri tutmuşken siz neyi fethedeceksiniz Herr Fatih?"

"Ben yapacağımı biliyorum!" dedi Ömer. "Ben biliyorum, siz karışmayın, susun!"

Herr Rudolph sustu, ama yüzünde coşku ve hırçınlık duruyordu. Fincanına hiç çay koymadan, doğrudan konyak doldurup hızlı hızlı içmeye koyuldu. Bir durgunluk başladı.

"Fırtına hâlâ dinmedi!" dedi Ömer. Sanki hiçbir şey konuşulmamış gibi rahat hareketlerle esnedi. Ayağa kalktı, "Bari biraz müzik dinleyelim!" dedi. Alman'a döndü: "Geç oldu mu? İsterseniz biz kalkalım."

"Oturun rica ederim!" dedi Herr Rudolph. Coşku orada, yüzünde hâlâ dinmemiş duruyordu. "İyi ararsanız Berlin'i bulabilirsiniz... Bugünlerde vals çalarlar artık."

Ömer radyoyu karıştırmaya başladı. Biraz sonra aradığını buldu. Tatlı ve uykulu bir ağır vals odayı doldurdu.

Herr Rudolph acele acele, "Sizi küçümsediğimi hiç düşünmüyorsunuz değil mi?" diye sordu.

"Düşünmüyorum, ama siz de beni yaraladınız!" dedi Ömer. Bir süre sustu, sonra ekledi: "Ama burada da, itiraf edin, küçümsediğiniz bir şey var."

"Evet, var!" dedi Alman mühendis. "Var: Kerim Naci Bey. Nefret ediyorum ondan. İşçiler, ustalar, taşeronlar, herkes hayran ona... Herkes onun hakkında hikâye anlatıyor... General babam gibi... Herkes ona âşık: Ata binişini, servetini, yürüyüşünü, yakışıklılığını övüyorlar... Hem kölelik ediyorlar, hem de seviyorlar... O ne yapıyor? Hiç! Eskişehir'de gezmekle bitmeyecek toprağı vardır! İyi insanmış, milletvekiliymiş, iyi nişancıymış... İyi nişancı, kölesinin başını okşayan iyi efendi! Hakkında efsaneler uyduruyorlar. Batsın efsaneler! Artık akıl çağında yaşıyoruz. İnsanlar niye bu karanlık güçlere hâlâ hayran?.."

"Ben hayran değilim!" dedi Ömer. "Ben de o kendini beğenmiş, babacan tavırlı heriften nefret ediyorum!"

"İşte benim ruhumun yabancı olduğu şey bu!" dedi Alman mühendis. "Aklım bir türlü alışamıyor... On iki saat onun için çalışıyorlar, sonra ona hayran oluyorlar... Ata binişini, alçakgönüllülüğünü anlatıyorlar... Ona inanıyorlar... Neredeyse onun için severek, inanarak çalışıyorlar... Bunu anlamıyorum... İşte Amerika'da bu yok!.. Orada da insanlar çalışır, ama inanarak, hayran olarak değil! Orada insan başka türlü yaşayamayacağını düşünerek çalışır... Belki burada çalışanlar inandıkları için daha mutlular, ama onların efsane ve yalanlarına işte benim aklım alışamıyor... Anlatabiliyor muyum? Ben her yere aklın egemen olmasını istiyorum. Yoksa sizi küçümsemiyorum!.. Nasıl küçümserim? Ben o Kerim Naci Bey'i küçümsüyorum..."

"İyi yapıyorsunuz!" dedi Ömer.

"Gülün bakalım, gülün! Siz kendinize bu kadar güveniyorsunuz, ama..."

"Biliyorum, biliyorum, demin ağzınızdan kaçtı, ruhum genç diye beni kıskanıyorsunuz... Bir fatihin hırsını taşıdığım ya da bunu inançla söyleyebildiğim için... Çünkü siz artık böyle olamazsınız... Ama içiniz gidiyor!"

Refik kızışan tartışmayı yatıştırmak için, "Yok canım artık!" dedi.

"Merak etmeyin, kızmıyorum!" dedi Alman. "Bana gene bir 'von' olduğumu söylese bile kızmam. Çünkü onu tanıyorum..."

"Bir 'von' olduğunuzu da söylerim tabii!" dedi Ömer. Ama hırçın gözükmüyordu. Birden döndü: "Şimdi bir satranca ne dersiniz, onu söyleyin?" Alman'ın Refik'e baktığını görerek: "Canım o bir şey demez. O kendi düşünceleriyle meşgul, içki içiyor... Biz oynarız. O içer, derin düşüncelere dalar, sevgili eviyle sevgili memleketi arasında bocalar. Biz de arada işimizi görürüz!.." Refik'e döndü: "Alınmadın ya?"

"Alınmadım canım! Oynayın siz!"

"Oynarız, sonra burada uyuruz, değil mi?"

"Tamam, evet!" diye bağırdı Herr Rudolph. Sonra yakışıksız bir şey yapmış gibi birden endişelenerek durdu. "Dünya kaynıyor, biz satranç oynuyoruz!" dedi. "Evet! Eh, ne yapalım. Olan Avusturya'ya oldu... Ama biz ne yapabilirdik ki?"

29
Hatıra Defteri II

14 Mart Pazartesi, 1938

Dün akşam gene Herr Rudolph'a gittik. Geç saatlere kadar oturduk, içki içtik. Fırtına da vardı; gece orada kaldık. Ömer ile Rudolph satranç oynadılar, her zamanki gibi birbirlerini iğnelediler... Sonra konuştular, konuştuk. Rudolph gene ezberden Hölderlin okudu. Doğu'nun ruhuna, Ömer'in yaptıklarına ilişkin düşüncelerini açıkladı. Benim hakkımda da fikir yürüttü. Bana akılcılıktan ayrılmamamı öğütledi. Bu "akılcılık" dediği nedir? Düşüncelerimi duygularım ve coşkularımdan ayırmak mı?

Galiba biraz da Rousseau'ya duyduğum hayranlığı iğneliyor... Ama onun aydınlık dediği şeyi çok iyi anlıyor, yaşadığım toprakla uyuşmamamı açıklayışını doğru buluyorum. Bu Alman'la konuşmak zevkli! Fırtına dünden beri sürüyor... Aynı şeyleri düşünüyorum: Eve ne zaman, nasıl döneceğim?

19 Mart

Fırtına dün dindi. Okuyorum. Evden ayrılalı bir aydan çok oldu, ama hâlâ dönmedim. Bir mektup yazmam ya da kararımı verip dönmem gerekir. Düşünüyorum: Neden buradayım? Bir aylık bir yer değiştirmenin, evden uzaklaşmanın iyi geleceğini düşünmüştüm. İstanbul'da eski hayatımı sürdüremiyordum. Bunlar böyle, biliyorum, ama ne bekliyordum? Bilmiyorum. Yola çıkarken, şimdi anlıyorum, bir ay içinde her şeyin çözüleceğine, eski huzuruma kavuşacağıma inanıyordum. Şimdi böyle bir şeyin kolay olamayacağını anlıyorum. Gene huzursuz, rahatsız, sıkıntılı olacağım. Buraya gelmemin o zaman iki yararı var: 1- Evden uzaklaşıp her şeye uzaktan biraz bakabilme. Başka bir dünya da olduğunu görme. 2- Şu okuduğum kitaplara kendimi verecek enerji ve rahatlığı bulma.

22 Mart Salı

Eve bir ay sonra döneceğimi bildiren bir mektup yazdım. Burada bazı tasarılar üzerinde çalıştığımı, bütün günümü okumak ve düşünmekle geçirdiğimi, eve hemen dönersem başladığım şeyi bitirememekten korktuğumu anlattım. Perihan'a da bir mektup yazacağım. Bir aydır ona yazmamamın saçma olduğunu düşündüm. Ettiğimiz kavgada kabahat benimdi. Zaten kavga bir bahaneydi. Dün Ömer ile bunları konuştuk ve düşüncelerimin doğru olduğunu, hemen Perihan'a yazmam gerektiğini söyledi. Ömer ile başka şeyler de konuştuk. Bana niyetimin ne olduğunu sordu. Anlattım: Şu okuduklarımdan işe yarar bir şey çıkana kadar çalışacağım. Köy kalkınması için ne yapmalı?

26 Mart

Perihan'a da mektup yazdım, rahatladım. Ona bütün kavgalar-

da suçun bende olduğunu, son bir yıl içinde hırçın, kavgacı, sinirli bir insan olduğumu, ondan çok kendimi düşündüğümü anladığımı yazdım. Bana burada çalışabilmek için biraz vakit bırakmasını, beni anlayışla karşılamasını da rica ettim. Şimdi bunları kaç zamandır duymadığım bir iç huzuruyla yazıyorum. Gönlüm rahat. Düşüncelerim açık ya da öyle sanıyorum. Geleceğimi kestirebiliyorum. Daha doğrusu, geleceğimin kendi ellerimde olduğunu anlıyorum. Başıma iyi ya da kötü şeyler gelmesi, mutlu ya da mutsuz olmam, huzur ya da sıkıntı, bütün bunlar görüyorum ki bana bağlı, yapacaklarıma bağlı. Hayatımı belirleyecek benden başka bir güç yok. Çok zeki bir insan olmadığımı da biliyorum artık.

2 Nisan Cumartesi

İlk geldiğim gündeki gibi güneşli bir gün. Ömer'in de fazla yapacak bir şeyi yoktu. Hacı bizi biraz gezdirdi. Erzincan yönüne doğru dört beş kilometre, Alp istasyonuna kadar yürüdük. İstasyondan biraz ötede Hacı'nın eskiden kâhyalığını yaptığı bir çiftlik var. Hacı'nın karısı, güzel kızı ve büyük oğlu burada kalıyorlar. Eskiden çiftlik ve topraklar Abdülhamit'in Kemah'a sürgün edip kaymakamlık verdiği birininmiş. O ölünce mirasçılar bölüşmüş. Bir kısmı satılmış. Bir kısmına da Hacı kâhyalık edermiş, ama sonra ayrılmış. Çok ince, zevkli ahşap işlemeleri olan eski köşk çürüyor. En alt katta Hacı ile ailesi oturuyor. Dönüşte de bir hayvana rastladık. Kalın, kocaman bir kuyruğu vardı. Tilkiymiş. Hacı tüfeğiyle nişan alana kadar kaçtı. Bu Hacı da tuhaf bir adam, daha anlayamadım. Yakında köprülerde, açık havada çalışmaya başlanacak galiba. İlk hazırlıklar başlamış. Ömer ile az önce konuştuk. İhaleyi vaktinde yetiştirememekten korktuğunu söyledi, ama çok vakit var. Üzerimde tatlı bir yorgunluk var, esneyip duruyorum, yatacağım...

8 Nisan Cuma

Rudolph'a gittik. Gevezelik ettik. Ben de satranç oynadım. Rudolph'a yenildim, çok sevindi. Sonra gene aynı şeyler konuşuldu. Rudolph benim ve Ömer'in geleceğini çok merak ettiğini söylüyor. Ben aptal mıyım?

12 Nisan

Okuduklarımdan, aldığım notlardan bir şeyler çıkarır gibi oluyorum. Türkiye'de köy meselesinin çözümü için ne yapmalı? Köyleri ortaçağın karanlığından kurtarmak, şehirlerle ve inkılaplarla ilişkiye sokmak için, düşünüyorum ki, şimdiye kadar yapılanlardan başka şeyler yapmak gerekiyor... Devletçilik çerçevesi içinde ele alınacak şeyler var! Ama *İnkılap ve Teşkilat* her şeyi çözmeye yeterli değil. *Devlet ve Fert*'in liberalizmi de... Kendine özgü, değişik, karışık şeyler düşünüyor, yazıyor, sonra bunları geliştiriyorum. Bir şeyler bulduğumu sanınca çok seviniyorum, masadan heyecanla ayağa kalkıp odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başlıyorum, sonra aklıma başka şeyler geliyor, aklım daha da karışıyor. Derken, gözümün önünde görüntüler canlanıyor. Mesela demin olduğu gibi, Perihan'la evlenişimiz ya da bir gün bir yerde gördüğüm olmadık bir insan. Köy meselesi ile ilgili düşüncelerimi sonuna kadar götürmek ve sonra bir gün bunu yazıp birisine vermek istiyorum... İsmet Paşa niye olmasın? Heybeliada'da onu görebilirim. Ya da başka biri... Süleyman Ayçelik? Böyle düşünmeme rağmen kendimi hayalperest bulmuyorum. Belki sabah uyanınca biraz canım sıkılıyor, ama o kadar.

16 Nisan

Perihan'dan mektup geldi. İki sayfalık kısacık bir şey. Bütün gün kim bilir kaç kere okudum. "Sen istediğin zaman dönebilirsin, bu senin bileceğin iş, ama ben en kısa zamanda dönmeni ve beni burada çocukla birlikte yalnız bırakmamanı istiyorum!" diyor. Evden ayrılmayı, annesinin yanına gitmeyi hiç düşünmemiş, kavgada haklı olduğunu biliyormuş. Benim haksız olduğumu anlamam da iyi bir şeymiş... Kısa mektupta biraz da çocuktan söz ediyor. Kimseyi suçlamamış. İkimizin de gururunu korumak için çok ölçülü cümleler kullanmış, içimden hemen İstanbul'a dönmek geldi, ama bu her şeyi yüzüstü bırakmak olur. Peki, ne zaman döneceğim? Geleli iki ay oluyor, fazla da ilerlemiş değilim... Sabah yedide kalkıyorum. Sekize kadar kahvaltı edip, hava nasıl olursa olsun, kısa bir yürüyüşe çıkıyorum. Saat bire

kadar çalışıyorum. Sonra yemek ve kısa bir şekerleme. Öğleden sonra saat altıya ya da güneşin batmasından az sonraya kadar çalışıyorum. Sonra akşam yemeği. Ya Rudolph'a ziyaret ya da bugün yaptığım gibi kitap okumak... Voltaire, Rousseau... Perihan istediğim kitapları alıp yollayacağını yazmış. Aslında utanıyorum, çok utanıyorum, ama ne yapayım?

26 Nisan

Bahar! Köprülerde açık havada çalışmaya başlandı. Barakanın öteki odaları da yeni gelen mühendislerle doldu. Artık odayı eski rahatlıkla kullanamıyoruz. Üç kişi geldi, tanıştık. Bu insanlar işleriyle ilgim olmadığını öğrenince şaşıyorlar. Ne yaptığımı öğrenmek istiyorlar. Açıklamak sıkıcı... Rahatsız oluyorum. Şu Enver ile Salih de galiba alaycı açıklamalarda bulunuyorlar.

27 Nisan

Şu meşhur Kerim Naci Bey'i de tanıdım. Atı ile geziyordu. Söylendiği kadar var. Nerdeyse atına binmiş Napolyon. Herkes ağzı açık, hayran, el pençe divan durup bakıyor. O da ordusunu teftiş eden kumandan gibi başını sallıyor. Ömer'in kendi başına buyrukluğuna ve girişimciliğine takıldı, ama bunu subayına iltifat eden bir paşa gibi yaptı. Benim ne olduğumu anlamadı. Devlet denetmenleri de atlarıyla arkadan geliyor... Bir ata bindim, düşerim sandım, düşmedim. At yürüyor, her şeyi kendi yapıyor, sen üstünde duruyor, gidiyorsun.

Tasarılarım hızla ilerliyor. Bunun sevinci içindeyim.

30
İki Müziksever

Cezmi caddenin ortasındaki ağaca, orada dikkat edilmesi gereken bir şey varmış gibi bakarak, "Yaz tatilinde ne yapacaksınız?" dedi. Taksim'den Harbiye'ye doğru yürüyorlardı. Geniş caddenin ortasındaki ağaçlar açmıştı. Mayısın başıydı. Mösyö

Balatzs'ın müzik dersinden çıktıktan sonra birlikte Tünel'den Harbiye'ye doğru yürüyorlardı. Cezmi Nişantaşı'na kadar gelmek istiyordu, ama Ayşe izin vermiyor, aralarında uygarlığa, kadın erkek ilişkilerine ilişkin tartışmalar da bu yüzden çıkıyormuş gibi oluyordu. Bu sene Nigân Hanım Ayşe'yi müzik dersinden almaya Beyoğlu'na gelmiyordu. Ayşe bu kararı aldırtana kadar evin içinde uzun ve sessiz bir savaş olmuş, sonunda Nigân Hanım kızının hiçbir zaman istediği kız olamayacağını, kendisinin de bu çileli hayattan usandığını gösteren bir dudak büküşü ve bıkkınlık hareketiyle konuyu kapatmıştı.

Cezmi yeniden, bu sefer elindeki keman kutusunu sallayarak, "Yaz tatilinde ne yapacaksınız?" diye sordu.

Yaz tatilinde, geçen sene Cevdet Bey'in ölümü yüzünden gidemedikleri Heybeliada'ya gideceklerdi, ama annesiyle ağabeyi bu sene liseyi bitiren Ayşe'nin Fransızcasını sağlamlaştırmak için İsviçre'deki teyzesinin yanına gitmesini istiyorlardı. İsviçre'ye giderse buradaki müzik dersleri, Tünel'den Harbiye'ye yürüyüş, bu çocuk yakında olmayacaktı. Ayşe, "İsviçre'ye gitmek istemiyorum!" diye düşündü. Sonra çocuğun gene keman kutusunu sinirli sinirli salladığını fark ederek, "Bilmiyorum. Sen ne yapmayı düşünüyorsun?" dedi ve utandı. Çünkü Cezmi bir kere aralarındaki derin ayrılıkları vurgulamak için, kendisinin ve kendi çevresindeki insanların böyle soruları yalnızca yalın "Ne yapacaksın?" biçimiyle sorduklarını, çok şey seçmek ve yapmak için zamanı olan Ayşe ve onun çevresindeki insanlarınsa hep bu "yapmayı düşünüyorsun?" biçimini kullandıklarını söylemişti.

"Trabzon'a, annemin babamın yanına gideceğim herhalde!" dedi Cezmi. Kışları İstanbul'da hukuk okuyordu.

"Ne güzel!" dedi Ayşe. Heyecanlı gözükmeye çalıştı: "Orada sevdiğin romanları okur, denize girersin."

"Hah! Orada kimse denize girmez. Denize yalnız burada, adalarda ve Suadiye'de girilir. Bir de Avrupa'da tabii." Cezmi, sinirlendiği zamanlarda, uygarlık taraftarı olması gerektiğini unutuyor, yoksul bir ailenin çocuğu olduğunu hatırlıyordu. Babası Trabzon'da müzik öğretmeniydi.

Ayşe gene utandı, "Bir dakika içinde iki kere," diye düşündü. Sonra bir şey hatırlayarak sevindi, "İyi işte!" dedi. "Sen de

onlara şu uygarlık ilkelerini öğretirsin. Denize girmenin ayıp olmadığını öğretirsin!"

"Öğreteceğim!" dedi Cezmi sert sert.

Sustular. Ağır ağır Harbiye'ye doğru yürüyorlardı. Eğik gelen mayıs güneşi yalnızca yolun ortasındaki ağaçların tepesine vuruyor, bir de uzaktaki bazı apartmanların sırtını aydınlatıyordu. Yol, ağaçlar, duvarlar gölgedeydi. Arada bir Şişli tarafından esen hafif bir bahar rüzgârı gölgeye ıhlamur ve hanımeli kokusu taşıyordu.

Birden Cezmi endişeyle sordu: "Bana kızmadın ya?"

Ayşe, "Evet, o öfkelenmez!" diye düşündü. Gözünün ucuyla yanındaki ince, zayıf ve güzel gövdeye baktı, heyecanlandı. Cadde ıhlamur kokuyordu. İçinden sevgi geldiğini anladı, ama kendini tuttu.

"Bugünkü ders hoştu, değil mi?" dedi aceleyle. "Mösyö Balatzs da iyi çaldı!"

Her zamanki gibi bu derste de Macar hoca önce teker teker öğrencileriyle uğraşmış, sonra bir süre plak dinlenmiş, sonra da öğrencilerin isteği üzerine kemanıyla küçük bir şeyler çalmıştı.

Cezmi burnunun ucuna doğru kayan gözlüğünü iterek, "Her zamanki gibi bir dersti işte!" dedi.

"Balatzs'ın kemanını beğenmiyor musun?"

"Çok fazla değil!"

"Ben çok beğeniyorum... Piyanoya kemanla eşlik ettiği zaman hele bayılıyorum! Aslında büyük bir müzisyen olabilirdi!"

"Ben de o kadar eşlik edebilirim size!" dedi Cezmi. Çok sinirli ve duygulu olduğu zamanlarda Ayşe ile konuşurken, "sen"den "siz"e geçiyordu. "*Kreutzer Sonat*'ı birlikte çalabilirdik. Aynı adlı hikâyeyi okudunuz mu?"

Ayşe belli belirsiz bir korkuya ve öfkeye kapıldığını anlayarak, "Okumadım!" dedi.

Böyle durumlarda Cezmi hiç roman okumadığını Ayşe'ye hatırlatırdı, ama bir şey söylemedi. Bir süre konuşmadan yürüdüler.

"Peki, Hatay davamız hakkında ne düşünüyorsunuz?" dedi Cezmi.

"Hiç!"

"Bir düşüncen olmalı ama!"

Ayşe bir şey söylemedi. Yanlarından bir otobüs tozu dumana katarak geçti. Ayşe otobüsün penceresinden onlara dikkatle bakan başörtülü bir kadın gördü. Kadının ne gördüğünü, ne düşündüğünü merak etti. "Çirkin genç kızla elinde tuhaf bir kutu taşıyan yakışıklı bir çocuk!" diye düşündü, tatsız düşünce canını sıktı.

"Yazın ne yapacağını söylemedin hâlâ!"

Ayşe birden, "Abim ve annem İsviçre'ye gitmemi istiyorlar!" dedi.

"Sen istiyor musun?"

"Bilmiyorum!"

Cezmi her zamanki alışkanlığıyla sormaya başladı: Ağabeyi ne düşünüyor, annesinin niyeti ne, onu niye yollamak istiyorlar, evin içinde bu konuda ne konuşuluyor, evin içinde başka ne konuşuluyor, Refik abiden haber var mı? Ayşe kısa ve isteksiz cevaplar veriyordu. Bu çocukta hoş karşılayamadığı tek kötü huy, Işıkçı Ailesi'nin içinde neler olup bittiğini öğrenmek için gösterdiği meraktı. Her şeyi ayrıntılarıyla, biraz nefret, biraz da aşırı merakın gölgelendirdiği hırslı bir suratla dinliyor, birkaç kere sanki özlediği uzak bir cennet düşlüyormuş gibi iç çekiyor, sonra kendi eleştiri ve düşüncelerini sıralamaya başlıyordu. Bu düşünce ve eleştirileri her zaman iki açıdan yapıyordu: Ya ailenin içinde olup bitenlerin uygar ülkelerdeki ailelere ve uygar insanların davranışlarına benzemeyen yanlarını göz önüne çıkartıyor ya da aile hayatının ve zenginliğin Türkiye'deki çoğunluğun hayatıyla hiç ilgisi olmadığını anlatıyordu. Sonra gene her zamanki gibi Ayşe, rahmetli babasının, ağabeylerinin, hatta annesinin bile, aslında iyi insanlar olduğunu anlatmaya başlıyordu.

Harbiye Kışlası'na yaklaşıyorlardı. Cezmi, Ayşe'nin sözlerine karşı çıkmanın alışkanlığıyla, "Ben onların kötü insan olduklarını söylemiyorum!" dedi. "Ben yalnızca onların niye öyle olduklarını merak ediyorum. Ben onların uygarlığın ilkelerini, daha akılcı ve daha mantıklı bir hayatı niye benimseyemediklerini anlayamıyorum. Trabzon'da bir Hacı İlyas Efendi var. Tüccarlık yapıyor, zengin, dinine düşkün, tefecilik de yapıyor! Ha, evet, yani yüksek faizle borç veriyor... Bu adamın inkılaplara karşı olmasını biraz anlıyorum... Ama ya sizin aile? Tabii, ben onlar inkılaplara karşı-

lar demiyorum, yapılan şeyleri sevinçle karşıladıklarını biliyorum, nasıl düşündüklerini biliyorum. Ama görüyorum ki, gene de bütün bu yapılanları biraz da şüpheyle karşılıyorlarmış gibiler... Ya da yeterince heyecanlı değiller! Oysa düşünüyorum ki, şehirlerde oturan zenginler, yani Avrupa'yı bilen zenginler, anlatabiliyor muyum, yani iyi zenginler inkılapları benimsemeli. Ama onlar heyecanlı gözükmüyor. Cahil halk zaten bir şey bilmiyor. O zaman Ayşe, peki kim, kim inkılapları ileri götürecek? Hep biz memurlar mı, hep Trabzon'da herkesin heyecanıyla alay ettiği benim zavallı babam mı? Öğrenci yurdunda, müzikten hoşlandığı, elinde bu gülünç kutuyla dolaştığı için alay edilen ben mi? Üstelik artık memurlar da bu kaba saba zenginlere özeniyor, onlar gibi olmak istiyorlar. Peki, sen ne düşünüyorsun?" Heyecandan kızaran terli yüzünü Ayşe'ye çevirdi... "Sen de Trabzonlulara denize girmeyi öğretmemi söyleyerek benimle alay ediyorsun. Oralarda denize girilmediğini söylediğim zaman zenginlerden hoşlanmadığımı sanıyorsun. Ben zenginlerden hoşlanmıyor değilim! Ben zenginlerin kaba, kültürsüz, cahil olmalarına, memleketi, inkılapları, böyle şeyleri düşünmemelerine karşıyım!"

Ayşe, "Demek ailemin kaba, kültürsüz ve cahil olduğunu düşünüyorsun!" dedi, ama dediğine inanmıyordu.

"Hayır, yanlış anlama!.. Senin ailenden söz etmiyorum... Ben... Ben, sizinkiler niye öyle davranıyorlar diyorum. Hem seni Avrupa'ya yollamak istiyorlar hem de mesela siz... Sen evet Nişantaşı'na kadar birlikte gelmemi istemiyorsun benim..." Önüne düşen başını birden yukarı kaldırdı. Çevresine bir şeyler bekleyerek baktı.

Harbiye Kışlası'nın önüne gelmişlerdi. Yol burada ikiye ayrılıyordu. Ayşe endişeyle bir kere daha çocuğa baktı, yüzündeki telaş ve hüznü gördü, Nişantaşı'na gelmesine karşı çıkamayacağını anladı. Birlikte, sanki her zamanki ayrılış yeri burası değilmiş gibi, yürümeye başladılar. Kışlanın ahırından ve yolun ortasındaki teneke helalardan çevreye yayılan sidik ve gübre kokusu ıhlamur kokusuna karışıyordu.

Birden, "Çok teşekkür ederim!" dedi Cezmi. Sonra galiba bunun yanlış bir söz olduğunu anladı. "Bana kızmadın ya?" diye mırıldandı, ama yüzünde zaferin izi okunuyordu.

Ayşe gene içinden sevgi geçtiğini anladı, ama bu sefer dikkatle karşılık verdi: "Sana ne için kızmamı bekliyorsun?"

"Bütün bu aptal sözlerim için. Ailen hakkında söylediklerim için. Ailenin davranışları ne olursa olsun, ailene saygı duyduğumu söylemek isterim. Belki çok zengin oldukları için, sen de onlardan olduğun için seni iğneliyorum, ama sanma ki..." diyordu Cezmi. "Çünkü benim inandığım şeyler var... Değer verdiğim şeyler var... Ama sen beni dinlemiyorsun?"

"Dinliyorum!" dedi Ayşe. Gözleriyle caddeyi taramaya başladı. Köşede gazete satan bir tütüncü vardı. Önünde bir araba duruyordu.

"Ben yazın Trabzon'a gitmeyeceğim!" diye kekeledi Cezmi. "Ben o anlayışsız, cahil insanların arasında bunalıyorum. Bir otelde iş buldum. Ben yazın, Ayşe dinliyor musun? Seni sıkıyor muyum? Ben bu yaz senin..."

"Abim o!" diye düşündü Ayşe. "Bizim araba! Vişne çürüğü rengindeki yeni araba!.. Demin nasıl fark etmedim?" Bir felakete tanık olup da korkudan, heyecandan donup öyle hiç kıpırdamadan bakanlar gibi arabaya, bir arabadan çıkan o adama, ağabeyine bakıyordu.

"Abim ordaki!" diye mırıldandı.

"Hangisi? Elinde gazete olan mı?"

Aralarında yirmi adım ya var ya yoktu. Ayşe bu kadar korkacağını, şaşıracağını sanmıyordu. Bu tarafa saptıklarında, korktuğu şeyin saçma, Cezmi'nin haklı olduğuna inanmaya çalışıyordu.

"Eli gazeteli olan mı?" dedi gene Cezmi. Sonra Ayşe'nin yüzünden, o olduğunu anladı. Hakkında o kadar hikâye dinlediği, aile hayatını ayrıntılarıyla öğrendiği bu adamı merakla incelemeye koyuldu.

Ayşe bu meraka öfkelenerek, "Hadi git sen, git sen, git, git!" dedi.

"Niye? Ben kimseden korkmam. Gitmiyorum. Onun gibi bir insan kız erkek ilişkilerini artık.."

Osman da görmüştü onları. Tam arabaya girerken başını kaldırıp şöyle bir çevresine bakmış ve görmüştü. Arabaya binmeye karar veremiyormuş gibi öyle duruyordu. Sonra birkaç saniyede yolun öteki tarafına geçti. Onlara doğru yürümeye başladı. Ayşe

korkuyla, belki de daha çok merakla, vali konağının karşısındaki ağabeyine bakarak bekliyordu.

Osman geldi, Ayşe'ye birkaç adım kala bir kere Cezmi'ye baktı. Ayşe'ye, "Eve mi gidiyordun?" dedi. Kız kardeşinin cevabını beklemeden, "Hadi arabaya bin de seni götüreyim!" diye homurdandı. Ayşe'nin şaşkınlaşan yüzünü görmemiş gibi yaptı. Sonra küçümseyici bir bakışla Cezmi'yi bir daha süzdü. "Bu delikanlı da seninle beraber mi?"

Cezmi, yarı öfkeli, yarı saygılı, ama kesin ve kararlı bir tavırla, "Evet efendim!" dedi. Kendine çok güveniyormuş gibi ileri doğru bir adım attı, ama Osman elini uzatmamıştı.

"Delikanlı bu yaptığınız..." dedi Osman. Sonra gözü Cezmi'nin elindeki keman kutusuna takıldı. Can sıkıcı bir şey görmüş gibi yüzünü ekşitti. "Her neyse... Siz de müzikle mi?"

"Adım Cezmi efendim... Hukukta..."

"Kız kardeşimi buraya kadar getirmişsiniz. Ama zahmet etmeyin bir daha!" dedi Osman. Bütün bu yüz kızartıcı sözlerin, durumun suçlusuymuş gibi gene yüzünü ekşiterek keman kutusuna baktı. "Artık ben götürürüm onu!" Sonra vedalaşmalarına izin vermek istermiş gibi birkaç saniye çevresine bakındı. Galiba bir gören olup olmadığını da araştırıyordu.

Ayşe dikkatle çocuğun yüzüne baktı. Bakışlarıyla ona, "İşte görüyorsun, kabahat sende. Ben ne yapabilirim ki..." demeye çalıştı.

Cezmi de gururlu ve kibirli bir tavır takınmaya çalışıyordu, ama şaşkınlaşmıştı. O da bakışlarıyla Ayşe'ye, "Ben kimseden korkmam. Demek abin buymuş? Ona nasıl davrandım?" diyordu. Osman Ayşe'nin kolundan tuttu. "Hadi gidelim!" dedi. Sonra rahmetli Cevdet Bey'in babacan hareketlerini andıran, ama onlardan çok daha soğuk ve iğreti bir davranışla Ayşe'nin başını okşadı ve okulu, dersleri hakkında sorular sormaya başladı. Çocuğa arkalarını dönüp kestane ağaçlarının altından arabaya doğru yürüdüler.

31
Uyanış?

Gene Beyoğlu'nda, o sefil meyhanede, insanların ve uğultunun içinde, önünde bir kadeh rakı ve küçük bir tabak beyaz leblebiyle oturuyor, birazdan randevuevine, sonra sinemaya, iki yıl sonra da ölüme gideceğini düşünüyordu; çünkü koca kış geçmişti, mayıs gelmişti, ama bütün hayatını bağladığı şiir kitabı ciddiye alınacak hiçbir yankı yapmadan unutulup gitmişti. "Tıpkı okyanusa atılmış bir taş gibi!" diye düşündü Muhittin ve bu düşüncede de şairliğinin izlerini bularak öfkelendi. Kendi hayatının da iki yıl sonra okyanusa atılan taş gibi hiçbir yerde yankılanmadan, hiçbir şeyi değiştirmeden unutulacağını aklından geçirdi. Sonra, başkalarında hiç olmadığına karar verdiği bu gencecikken unutulma ve yok olma düşüncesini cesaretle göğüslemesinden, tam kendine bir kahramanlık payı çıkarıyordu ki, karşısındaki masaların birinden bir ihtiyarcığın, hayır, kırk beş-elli yaşlarında bir adamcağızın kendisine dikkatle ve dostlukla bir daha ve uzun uzun baktığını görerek meraklandı.

İlk anda adam Muhittin'de bir ihtiyar izlenimi uyandırmıştı, çünkü yüzünde ihtiyarlara özgü, görmüş geçirmiş o hoşgörülü gülümseyiş vardı. Şimdi ama, başka türlü bakıyor, sanki "Ben seni biliyorum. Seni çok iyi tanıyor, ruhunu okşuyor ve senin için üzülüyorum!" diyordu. Böyle kararlı, kesin ve derine inen bir bakış Muhittin'in az rastladığı, rahatsız edici bir şeydi. Üstelik şimdi, üçüncü keredir ki kendi üzerinde rahat rahat geziniyor, orada olup olmadığını yokluyormuş gibi dönüp dolaşıp gene kendisini buluyordu. Muhittin bu sefer adama bu meyhanede takındığı o sert, düşmanca yüzle baktı, ama onda gene o ilk gördüğü yumuşak ve hoşgörülü gülümseyişi görünce kendisi de gülümsedi. Bunun üzerine adam ayağa kalktı, sanki ince ve uzun gövdesinin ne kadar hafif, ne kadar genç olduğunu göstermek istiyormuş gibi, tüy gibi fark edilmez birkaç adımla gelip karşısına oturuverdi. Sonra hoşgörülü gülümseyiş yerini ağırbaşlılığa bıraktı.

"Siz Muhittin Nişancı'sınız, değil mi?" dedi adam. "Sizi tanıyorum!.."

Muhittin acele ve telaşla ceplerini karıştırır gibi bilincini yokladı, ama karşısındaki yüz hiçbir çağrışım yapmadan rakının gevşettiği görüntüler arasında kayıp gitti.

"Tanıyamadınız tabii," dedi adam. "Siz beni tanımıyorsunuz, ama ben sizi tanıyorum, çünkü babanızı biliyorum. Sizi de Halit Yaşar Yayınevi'nde görmüştüm bir kere. Siz dışarı çıkıyordunuz. Yayımcı Halit Yaşar sonra sizden söz etti. Kitabınızdan bir tane bana verdi. Evet, kitabınızı okudum. Ama kendimi tanıtmadım: Mahir Asaf. Ya da Mahir Altaylı..." Alçakgönüllü bir tavırla elini uzattı.

"Çok memnun oldum!" dedi Muhittin. Adamın sert ve büyük elini sıktı.

"Rahmetli babanızı tanıdığımı söylemiştim," dedi adam. "Yedinci Ordu'dan tanıyorum. Filistin'de beraberdik. Nişancı soyadını almaya hakkınız var!"

"Belki de Nişancıoğlu olmalıydı!" dedi Muhittin. Küçük, eski, saçma bir sıkıntıyı hatırlamış, laf olsun diye söylemişti.

"Ne fark eder? Burada önemli olan, sizin bir Türk askerinin oğlu olmanız ve bunun farkında olmanız... Evet, anlıyorum ne düşündüğünüzü!" Yüzünü buruşturarak elini meyhanenin içinde gezdirdi. "Böyle bir yere kaç yıldır ilk defa geliyorum ben Muhittin Bey, kaç yıldır ilk defa! Gördüklerim, şu insanlar beni çok üzdü. Anlatacağım, ama sizi sıkmıyorum ya?"

Muhittin ister istemez, "Rica ederim," dedi. Canı sıkılmaya başlamıştı bile. Sıkı bir ahlakçıyla, bir öğretmenle karşılaşmaya hazırlanıyormuş gibi hırçınlaşmıştı. Ama gene de, adamın sözlerinde insanı meraklandıran, çeken bir şey vardı. Üstelik şiir kitabını okuyan iki yüz elli kişiden biriydi bu.

"İzninizle, o zaman şuradaki bir arkadaşıma haber bırakayım!" dedi Mahir Altaylı. Kalkıp az önce oturduğu masaya gitti. Orada birine bir şeyler söyledi. Döndü, geldi, oturdu, "Beni neredeyse zorla getirdiler buraya!" dedi. "Okuldan çıkmış eve gidiyordum. Sağlığım askerliğe elvermiyor. Ordudan ayrıldım. Kasımpaşa Lisesi'nde edebiyat öğretmeniyim! Siz de mühendissiniz değil mi?" Gene o her şeyi bilen, insanın içinden neler geçtiğini okuyan bakışla gülümsedi.

Muhittin, "Evet mühendisim!" dedi. Sonra "Acaba benim

hakkımda başka ne biliyor?" diye düşündü ve şiir kitabının arkasında mühendis olduğunun yazdığını hatırladı.

"Evet, buradaki insanları görünce üzüldüm. Sakın beni yobaz sanmayın: İçki de içtim gençliğimde... Ama buradaki bu ruhsuz, inançsız havayı görmek bir Türk olarak üzdü beni!"

"Bir Türk olarak!" diye düşündü Muhittin. Bir şeyler sezer gibi oldu, şaşırdı, içinden buradan kalkıp kırmızı lambalı odaya girmek, kendi kendine kalmak geldi.

"Sonra sizi gördüm burada, tanıdım! İşte dedim kendi kendime, çelik gibi, cıva gibi bir delikanlı, ama mutsuz. Gülün canım, istiyorsanız gülün, kendinizi tutmayın. Mutsuzsunuz ama, değil mi?"

Muhittin, adamın kendinden emin haline sinirlendiği için "Hayır!" diyecekti, demedi; sustu.

"Evet, biliyordum mutsuzsunuz!" diyerek gülümsedi Mahir Altaylı. Sonra bu sözlerin üzerine gülümsemenin yanlışlığını fark etmiş gibi ağırbaşlı, hüzünlü bir surat takındı. Ağlamaklı bir sesle, "Peki neden gencecik bir insan, neden böyle olsun?" diye inledi, ama pek de gülünç bir hali yoktu.

Muhittin birden endişelendi. Burada ahlakçı öğretmen sesiyle bu adamın konuşmasına izin verirse, kendisine olan güveninden çok şey kaybedeceğini düşündü. Birisiyle buluşacağını ya da başka bir yalanı söyleyip bu meyhaneden çıkmak istedi, ama nedenini iyi kavrayamadığı bir uyuşukluk ve merak onu hareketten alıkoydu.

"Şiirlerinizi okudum. Şiirlerinizi okuyup, orada kitapçıda gördüğüm yüzünüzü hatırlayınca mutsuz biri olduğunuzu anladım. Yetenekli ve mutsuz bir şair... İyi şiir yazmak için ilk bakışta her şey var gibi galiba sizde, ama bir şey eksik! O da bir ülkü! Hayatınızda bir ülkü yok!"

Muhittin, "Ülkü?" diye düşündü. Bu kelimenin kendisine ne hatırlattığını araştırdı: "Ziya Gökalp... Bazı eski Türkçü şiirler... Ortaokula giden halasının oğlunun okuma kitapları... İkiyüzlülüklerini gizleyemeyecek kadar aptal bazı yazarların gazetelerdeki makaleleri... Gülünç şeyler..."

"Siz hiç, bir Türk olduğunuzu düşündünüz mü?" dedi Mahir Altaylı.

Muhittin gülümsedi. Sonra birden ilk defa adama saygısızlık ettiğini düşündü. Onun gönlünü alacak bir cevap aradı, bulamadı. Biraz düşündü, sonra, "Ben bir kadeh daha içeceğim!" dedi.

Garsona seslendi. Onun her gelişinde, bir tabak leblebiyle bir kadeh rakı içmesine alışkın olan garson bu ikinci kadehi şaşkınlık ve olgunlukla karşıladı.

"Siz hiç, bir Türk olduğunuzu düşündünüz mü?" diye yeniden sordu adam. Bu sefer, "Senin hakkında vereceğim yargı şimdi söyleyeceğin söze bağlı! Söyleyeceğin söze göre, demin yaptığım gibi seni övebilirim de, küçümseyebilirim de!" diye düşünüyormuş gibi dikkatli, ağırbaşlı bir tavır takınmıştı.

Muhittin'in içinden hem şu öğretmenin burnunu sürtecek, canını sıkacak bir cevap vermek, hem de onun öfkelenip masadan kalkmasına yol açmayacak bir şeyler söylemek geliyor, ama ağzından hiçbir şey dökülmüyordu. Sonunda, "Düşündüm, ama bundan ne çıkar ki!" diye söylendi.

Mahir Altaylı üzgün, ama bağışlayıcı, "Böyle düşüneceğinizi biliyordum!" dedi. Üzerine biraz önceki o çok görmüş, hoşgörülü ihtiyar hali gelmişti. "Ama mutsuzluğunuzun da sebebi budur: Bunu, bir Türk olduğunuzu üzerinde durarak hiç düşünmüyorsunuz. Oysa bir Türksünüz siz, babanızı biliyorum. Bu çok önemli bir şey. Sarılmanız gereken ülkü işte burada!" İşaretparmağını masanın üzerindeki bir noktaya bastırmıştı.

Muhittin, adamın etli işaretparmağının dokunduğu noktaya baktı. Sonra başını kaldırıp karşısındaki babacan, hoşgörülü, gülünç yüzü inceledi ve adama kızamayacağını, olsa olsa onu küçümseyeceğini anladı. Ama bu küçümseyiş de durup dururken masasından kalkıp yanına gelen, şiirlerini okumuş olan, gülünç olmak pahasına bir şeyler söylemeye çalışan bu adamcağıza duyduğu yakınlığın yanında önemsiz gözüktü. "Anladım, bir Turancı bu!" diye düşünüyor, Turancılıkla, milliyetçilikle ilgili yargıları, bu konudaki küçümseyici, alaycı düşünceleriyle şimdi adama duyar gibi olduğu yakınlık arasında gidip geliyordu.

"İşte, burada oturuyor, mutsuz bir hayat sürüyor, içkiyle kendinizi zehirliyorsunuz!" diyordu Mahir Altaylı. "Çünkü bir ülkü yok hayatınızda. Neye bağlısınız hayatta? Dine mi? Hayır! Ailenize mi? Hayır! Mühendisliğe mi? Hayır!" Her seferinde

bir parmağını bükerek soruyor, her seferinde Muhittin'in boş bakışlarını görerek cevabı kendi veriyordu: "Bir kıza mı? Hayır! Zevke eğlenceye mi? Hayır! Bazı yaşıtlarınız gibi inkılaplara mı? O da hayır! Peki şiire mi? Evet buna hayır demiyorsunuz, ama ötekiler olmadan şiirin ne değeri kalır ki? Ötekileri belki küçümsemekte haklısınız... Ama bir şey var. Bir şey. Bir Türksünüz siz!" Parmağını gene masanın üzerine, aynı noktaya bastırdı.

Muhittin gene, etli ve tombul parmağına baktı. Sonra, "Peki benden ne istiyor?" diye düşündü. "Herhalde benim doğru yola gelmemi, onun inançlarını benimsememi istiyor... Beni bu meyhanede gördü, biraz acıdı, yanıma geldi. Demek başkalarına acınacak biri olarak gözüküyorum!"

"Bir Türk olmak! Bunu düşünün. Bir Türk olarak, bütün Türklerin ortak ülküsü için savaşarak toplumun içinde erimek. Toplumun, öteki bütün ırktaşlarımızın arasına katılmak, onların hep birlikte mutlu olmaları için kendimizi unutmak... Sizin inandığınız tek şey şiir ve kendiniz. Şiir diye beğendiğiniz şeyler de, kitabınızdan anladım, orada Avrupalılar tarafından yazılan çirkin şeyler... Baudelaire değil mi? Çürümüş, esrarkeş bir Fransız! Oysa siz bir Türksünüz. Fransızlar Hatay'da ırktaşlarımıza neler yapıyorlar biliyor musunuz?" Birden heyecanlandı, öfkeyle neredeyse bağırarak söylendi: "Fransızlar Hatay'da ırktaşlarımızın canına okuyor, siz Fransız şairlerine özenerek yeteneğinizi boşa harcıyorsunuz. Ah, Türk milleti! Ah, milletim ne zaman uyanacaksın?"

Muhittin birden endişelendi. Az önce düşüncelerine katılmadığını adama söylemeye hazırlanıyordu, ama şimdi bunu kolay yapamazdı. Adamın hoşuna gideceğini düşünerek utangaç ve suçlu bir tavır takındı. İçinden adamı yatıştıracak bir şeyler söylemek geliyor, ama alay etmekten ya da böyle bir izlenim uyandırmaktan korkuyordu.

İkinci rakı kadehini bitirirken, "Evet siz galiba haklısınız. Benim durumum hoş değil. Ama ne yapayım, başka türlü olamıyorum!" diye mırıldandı.

Mahir Altaylı bir cevap vermedi. Az önceki sözlerinin heyecanını yatıştırmaya çalışıyordu galiba. Bir sessizlik başladı.

Muhittin, "Onun bir inancı var. Ne kadar saçma ve yanlış olursa olsun, böyle bir inancı olan insana çirkin gözükmeye

mahkûmum ben!" diye düşündü. Sonra ama, bu inanç ve adamın öfkesi ona o kadar saçma ve boş gözüktü ki, öfkelendi: "Niye bu kadar heyecanlanıyor?" diye düşündü. "Bu kadar heyecanlanacak ne var?" Hatay'da olup bitenleri aklından geçirdi. Gazetelerde okumuştu: Bir seçim yapılacaktı, seçimden önceki sayım sırasında olaylar çıkıyor, yazılanlar doğruysa oradaki Türklere eziyet ediliyordu. "Peki bundan bana ne?" diye mırıldandı, ama bu düşünceyi ve kendini bayağı buldu. Randevuevini, kırmızı ampulü, kadını düşündü. Sonra bir zamanlar böyle şeylere verdiği değer, kendi yalnızlığını ve hayatını yüceltişini, mutsuzluğunu büyük bir oyun yapışı; bütün bunlar yüzeysel ve çirkin gözüktü. Birden bir gazetede okuduklarını hatırladı:

"Bazı yerlerde tüyler ürpertici olaylar oluyormuş!" diye mırıldandı.

"Evet, Fransızlar bir Türk kahvesine ateş açmışlar. Sonra bir Türk jandarmasını öldürmüşler. Beyrut'tan kamyonlarla Ermeni getiriyorlarmış..." Mahir Altaylı bu sefer çok heyecanlanmamıştı: "Bir şeyler yapmak lazım!" diye söylendi. "İki yıl önceki gibi İstanbul'da bir şeyler yapılabilir..."

Muhittin hatırladı; iki yıl önce gene bu Hatay davasıyla ilgili büyük bir yürüyüş olmuştu. Öğrenciler ve kalabalık Beyazıt'tan Taksim'e yürümüş, bazı yerlerde polisle çatışır gibi olmuşlardı.

"Hükümet böyle bir şeye izin verir mi?" dedi. Sonra garsondan bir kadeh rakı daha istedi.

"Hah, hükümete kalırsak!" diye dudak büktü Türkçü öğretmen. "Onlar bu meseleyi Fransızlarla anlaşarak çözmek istiyorlar... Düşmanlarımızla masaya oturacaklar... Barışçı çözüm... Buna inanmak ya aptallıktır ya da ihanet!" Gösterişli bir tavırla söylemişti bunları. Sonra fısıldar gibi ekledi: "O da Mersin'e gitti. Ama hiçbir şey yapacakları yok. Size bunları rahatlıkla söylüyorum, ama başkalarına kolay söylemem!"

Muhittin gösterilen güveni gülünç buldu. Sonra, "Bütün bunlar beni niye ilgilendirsin?" diye düşündü. "Mesela bütün Türklerin bir bayrak altında toplanması niye beni heyecanlandırsın?" İçinden dürüst ve açık olmak, içtenliğine biraz yakınlık duyduğu adama bütün düşüncelerini dökmek geldi. "Ben, ama böyle şeylere inanmıyorum ki!" dedi. "Bütün Türkler birlikte

olsun, bunun ne önemi var? Ben Turancılığı, ırkçılığı ve milliyetçiliği doğru bulmuyorum."

"Siz kim oluyorsunuz da bunları söylüyorsunuz!" diye birden bağırdı adam. "Siz kim oluyorsunuz da Türkçülüğü küçümsüyorsunuz..."

Muhittin şaşırdı. Sağına soluna baktı, ama kimse oralı değildi: Meyhanenin her zamanki uyuşuk, kirli havası ağır ağır çürüyordu.

"Siz kim oluyorsunuz da Türk milliyetçiliğini doğru bulmadığınızı söyleyebiliyorsunuz? Bu cesareti nereden buldunuz? Şu içkiden, çürüyen ruhunuzdan, hiçbir yere, hiçbir şeye kök salmadan kayıp giden şu mutsuz hayatınızdan mı? Rica ederim, kendinize gelin! Kendinizi düşünün. Ne olduğunuzu, ne yaptığınızı, kim olduğunuzu düşünün! Siz, siz kendinizden de, başkalarından da, her şeyden nefret ediyorsunuz! Bu topluma yabancısınız. Yalnız yabancı olsanız... Bu toplumun düşmanısınız. Şiirlerinizdeki, şu halinizdeki, sözlerinizdeki kendini beğenmişlikten utanın. Kendinizi bu kadar beğenmek için ne yaptınız? Hiç! Oysa yeteneklisiniz, zekisiniz, bunları biliyorum, kalkıp bu masaya boş yere oturmadım. Yazık size oğlum, yazık size. Size, milletimize yazık değil mi? Rahmetli babanızı tanıyorum. Yazık değil mi? Anlıyor musunuz beni?"

Muhittin kendini bir vazo kırmış, bir sakarlık yapmış gibi suçlu hissederek adama bakıyor, "Haklı, haklı, kendimden başka hiçbir şey düşünmüyorum!" diye mırıldanıyordu. Ama aklının yetenekleri ve zekâsına ilişkin şu küçük övgüye daha çok takıldığının da farkındaydı. Türkçü öğretmen sözlerini bitirip gene o şaşırtıcı gülümseyişle, hoşgörülü babacan gülümseyişle yüzünü aydınlatınca Muhittin içinden suçsuz, günahsız, temiz gözükme isteğinin geldiğini anladı:

"Bana bunları söylüyorsunuz. Sanmayın ki ben durumumdan memnunum. Ben bu halimi hiç beğenmiyorum. Ama bu kötü ve dediğiniz gibi utanılacak durumdan kurtulmak için inanacak, sarılacak hiçbir şey bulamıyorum."

"İşte Türkçülük! İşte milletinize kendinizi adamanız! İşte Türkçülük davası!" diye söylendi adam. Şu delikanlı nasıl oluyor da kendisine uzatılan kurtuluş meyvesini dalından kopart-

mıyor, nasıl oluyor da böyle konuşuyor diye düşünüyormuş gibi şaşkınlıkla başını sağa sola sallıyor, parmağını aynı noktaya bastırıyordu.

"Ben kötü biri değilim ki!" diye düşünüyordu. Muhittin "Kötü bir insan olsam kendimi öldürmeye karar veremezdim. Yalnızca zekâma değer veriyorum ve belki bu yüzden kötü gözüküyorum. Her şeyi düşündüğüm için böyleyim... Düşündüğüm için de şu Türkçülüğe belki inanamayacağım. Oysa şimdi böyle bir şey yapabilmeyi isterdim. Şu adama iyi bir şair olmazsam otuz yaşında kendimi öldürmeye karar verdiğimi söyleyeyim mi?"

"Anlıyorum sizi!" dedi Mahir Altaylı. Bakışları da gene, "Ben senin ruhunu okuyor ve anlıyorum!" diyordu. "Sizi anlıyorum. Siz inanmadan önce düşünmek, anlamak istiyorsunuz. Bunu yaptığınız için de inanamıyorsunuz. Ama böyle mutsuzluktan kurtulamazsınız ki... Önce kendinizi duygularınıza bırakın! Önce inanın, heyecanlanın. Sonra aklınızı kullanırsınız... Böyle durup derinlemesine düşünmek... Bu insanı işte mutsuz yapar. Türkiye'de burada böyle düşünmek insanı toplumun dışına iter. Bunu benim kadar bilirsiniz. Burada düşünen yalnız kalır... Burada duygulanmadan düşünmek sapıklıktır... Hem her şeyi aklımızla nasıl kavrarız? Yaradılıştan bize yalnız akıl verilmemiş. Duygularımız da var! Türk bayrağını görünce, Hatay'da olup bitenleri öğrenince heyecanlanıyor musunuz?.. Biraz olsun heyecan yeter! Heyecanlanın, inanın, toplumun içine katılın, kendi aklınızı silin. İşte o zaman mutlu olacaksınız..."

"Biliyorum!" dedi Muhittin umutsuz bir tavırla. Kendisine kurtuluş yolunu gösteren şu adam, bunun için gereken heyecanı da içinde uyandırsın istiyordu.

"Biliyorsanız ne duruyorsunuz?" dedi Mahir Altaylı. "Her şeyi akılla kavramamak gerektiğini de anlıyorsanız sizi tutan hiçbir şey yok demektir. Biraz yüreğinizin sesine kulak verin. Yüreğiniz ne diyor? Hiç şüphem yok, 'Şimdiye kadarki hayatın için suçlusun!' diyordur. 'Beni dinlemediğin için mutsuzsun. Ben öteki Türkler için savaşmak istiyorum!' diyordur. İşte o sesi dinleyin. Yüreğiniz size düşmanlarınızın da kim olduğunu söylüyordur. Düşmanlarınız bütün öteki milletler, Yahudiler, şimdi Fransızlar, Araplar, yarın başkaları, masonlar, komünistler, devletin içine

sızan bütün yabancı unsurlar, rahmetli babanızın savaştığı bütün o yabancılardır." Türkçü öğretmen düşmanların değil, dostların adını sayıyormuş gibi hoşgörüyle gülümsüyordu.

Muhittin, "Peki ben bunu yapabilir miyim? Bir Türkçü olabilir miyim?" diye düşünüyor, Mahir Altaylı'nın sözlerini aklından geçiriyordu. Hayır, sözler değildi onu etkileyen: Daha çok adamın tavırlarına, kendine olan güvenine, bazan sertleşen, öfkelenen, bazan da yumuşayan ve gülümseyen yüzüne tutuluyor, bütün bu şeylerde kendisinde olmayan, başkalarında da pek rastlamadığı ve ilk bakışta anlaşılamayan bir düzen buluyor, buna şaşıyordu. Bütün bu düzenin zembereği, besbelli Türkçülük inancıydı. Mahir Altaylı tıpkı dakik bir saat gibi öfke gereken yerde öfke, hoşgörü gereken yerde hoşgörü gösteriyor, ama buna rağmen bir saat gibi mekanik ve ruhsuz da gözükmüyor, meyhanedeki yaratıkların hepsinden daha çok insana benziyordu. Muhittin birden, "Ben de onun gibi olacağım!" diye düşündü, ama bunun için önce ne yapması gerektiğini çıkaramadı. Bunu anlatmasını adamdan nasıl isteyebileceğini düşünürken, birden Mahir Altaylı'nın ayağa kalktığını gördü.

"Gidiyor musunuz?"

"Gidiyorum. Böyle bir yerde daha fazla durmak insanı kirletir!" dedi Türkçü öğretmen.

"Durun. Belki ben de çıkarım. Bana daha söyleyecekleriniz var mı?" diye mırıldandı Muhittin.

"Ben size söyleyeceğimi söyledim ve görevimi yaptım oğlum!" dedi adam. Son kelimeyi söylerken gülmüş, babacanlık takınmıştı. "Gerisi artık size kalıyor. Beni görmek isterseniz liseye gelin. Ya da salı ve perşembe günleri *Ötüken* dergisine gelin!" Cüzdanından bir kartvizit çıkarıp Muhittin'e verdi. "Bundan sonrası artık size kalıyor!" diyerek Muhittin'in elini sertçe sıktı. Sonra başını hafif hafif sallayarak, "Bundan sonra seni övebilirim de küçümseyebilirim de!" diye düşünüyormuş gibi dikkatle Muhittin'e baktı ve ince gövdesini sanki fazla pisliğe bulaştırmak istemiyormuş gibi acele acele yürüdü.

Muhittin elindeki kartvizite baktı: Mahir Altaylı, Kasımpaşa Lisesi Edebiyat Öğretmeni, Kemeraltı Sokağı No. 14, Vezneciler... Muhittin bu kartviziti gülünç bulmadı.

32
Bir Tüccarın Dertleri

Bahçe kapısına bağlı çıngırak şıngırdayınca Osman alışkanlıkla saatine baktı, altıyı yalnızca çeyrek geçtiğini gördü. Umduğundan önce eve döndüğünü anlayarak sevindi. Bahçeyi acele acele geçti. Gelişini kimseye duyurmadan evdekileri küçük bir baskınla yakalamak istediği zaman yaptığı gibi, kapıyı anahtarıyla açtı, aynaya göz ucuyla baktı, merdivenleri çıktı, evin içindeki sessizliği fark etti: Saatin tıkırtısı duyuluyordu. Oturma odasında kimse yoktu: Arka bahçede çay içiyor olmalıydılar. Merdivenlerin eşiğinde bahçeden gelen Emine Hanım'ı gördü.

Hizmetçi, Osman'ı görünce, "Ah, geldiniz mi beyefendi?" dedi. Suratını astı. "Arka bahçedeler. Misafir var." Misafirin kendisi için yalnızca fazla fincan, tabak ve zahmet anlamına geldiğini göstermek istiyormuş gibi burnunun ucuyla elindeki tepsiyi işaret etti: "Leylâ Hanım ile Dildade Hanım geldiler!"

Osman söylenenleri duyduğunu, anladığını göstermek için başını sallayarak merdivenleri çıktı. Orta katta, tıkırtılı duvar saatinin altındaki masanın üzerine tütüncüden aldığı gazeteleri bırakırken, kenarda duran iki mektubu gördü, birincisini el yazısından tanıdı: Refik'tendi. İkincisinin köşesindeki adı görünce canı sıkıldı: Amcaoğlu Ziya'dandı. Mektupları gazetelerle birlikte sonra okumaya karar vererek yukarı çıktı. Odasına girdi. Ceketini çıkardı. Pencereden göz ucuyla arka bahçeye, ağacın altında oturan kadınlara baktı. Ellerini ve yüzünü yıkamak için banyoya girdi.

İşten eve geldikten sonra, her zaman yaptığı ilk iş ellerini yıkamak oluyordu. Ellerini uzun uzun sabunlayarak temizledikten sonra, yüzünü de bol suyla yıkıyordu. Bunları yaptıktan ve banyodan çıktıktan sonra günün geri kalan kısmını neşeyle karşılamak için yeterli gücü ve ruh sağlığını kendisinde kolaycacık buluyordu. Yazıhanede çalışırken canı sıkıldığı, insanlarla boğazlaşmak zorunda olduğunu anladığı, para kazanmanın ve hayatın kirine bulandığı zamanlarda akşam eve döneceğini, ellerini bol suyla, uzun uzun, tadını çıkarıp sabunlayarak yıka-

yacağını düşünürdü. Günün iş saatleriyle aile içinde geçirilen dinlenme saatlerini birbirinden ayıran bu temizlik sırasında o gün yaptığı işleri gözden geçirirdi.

Musluğu çevirdi, su akmaya başladı. Bugün yazıhanede iki şeyle uğraşmıştı. Birincisi fazla önemli değildi: Bir Alman boya şirketine kataloglarda gösterilen fiyatlarda kendi yararına yapılabilecek indirimler hakkında bir mektup yazmış, Türkiye'deki pazar genişliğine ilişkin bilgi vermişti. İkinci iş çok önemliydi: Almanya'dan gelen bir inşaat malzemesi şirketinin temsilcisiyle görüşmüştü. Türkiye'ye musluk, boru ve banyo malzemesi satan Alman şirketi temsilcisi, aynı alanda Türkiye'de kendisinden daha güçlü olan bir İngiliz şirketinden daha ucuz fiyatlarda mal satmaya hazır olduklarını, her türlü ödeme kolaylığını da sağlayacaklarını söylüyordu. Bu şirketle Türkiye temsilciliği için anlaşabilirse, son yıllarda, özellikle rahmetli Cevdet Bey'in son yıllarında büyümesi yavaşlayan şirketi büyük kârlarla genişletebileceğini ve hayalindeki güçlü şirketi kurabileceğini düşünüyordu. Sabunu avcunun içinde köpürte köpürte çeviriyordu. "Ama belki de Almanca bilmediğim, Fransızcam da çok iyi olmadığı için adamla anlaşamayacağım!" diye düşündü ve canı sıkıldı. Başını kaldırıp aynaya baktı. Kendini yaşlı, yıpranmış ve cansız buldu. Otuz iki yaşındaydı, ama ellisine merdiven dayamış bir küçük memur gibi çökmüştü; gözleri parlaklığını kaybetmiş, saçlarına ak düşmüş, az da olsa kamburu çıkmıştı. Bazı yaşıtları vardı ki hâlâ gençlik denen çağdaydılar. Elini suyun altına bir daha sokarken, "Çünkü ben çok çalışıyorum!" diye düşündü. "Çünkü babam sağken çok çalıştım. O öldükten sonra daha da çok çalışmaya başladım. Ailenin bütün yükü benim omuzlarımda!" Refik gittikten sonra işler daha da çoğalmış, sıkıntıları daha da artmıştı. Şirketten Cevdet Bey'in son yıllarında kaybettiği zamanı kazanmak istiyor, hayatının tek amacının babasının kurduğu bu ticarethaneyi genişletmek, büyütmek olduğunu hissediyordu. Elini ikinci defa sabunlamaya karar vererek suyun altından çekti. Bugün yaptığı bir başka şeyi, şirketten mal alan bir Kayserili tüccarla yediği öğle yemeğini hatırlayarak neşelendi. Tüccar yılda bir iki kere geldiği İstanbul'un bir cennet, bir eğlence merkezi olduğunu, yaptığı

çapkınlıkları da ekleyerek anlatmıştı. Elini yıkadıktan sonra yüzüne bol bol su vurdu. "Acaba Refik ne yazdı?" diye düşündü ve neşesi kaçtı. "Tam da işlerin sıkıştığı zamanda çekip gitti!" diye öfkeyle mırıldandı. Sonra kardeşinin ne zaman döneceğini endişeyle düşünmeye koyuldu. Birden, "Alman'ı yemeğe çağırayım!" diye mırıldandı. Yüzünü sabunluyordu. Alman'ın ve evdekilerin bu çağrıyı nasıl karşılayacaklarını düşündü. Rahmetli Cevdet Bey eve, yakın dostlarından başka hiçbir iş arkadaşını getirmemişti. Buna sıkıldı. Ama Alman'ın eve geleceğini, neşeleneceğini, kendisine yakınlık duyup bir anlaşmaya varacağını hayal edince sevindi. Bu davette özellikle karısının yıldızının parlayacağından, Alman'ın ona hayran olacağından emindi. Nermin'in salonlarda, kalabalık içinde çok rahat hareket ettiğini, benzeri kadınların tersine, herkesle, özellikle erkeklerle çok rahat konuşabildiğini gururla aklından geçirdi. Sonra Alman'la konuşurken yaptığı Fransızca hatalarını hatırlayarak kızardı. Liseyi Galatasaray'da okumuştu, ama Fransızcası kötüydü. Suratına son bir kere su vururken, "Çünkü ticaretten okumaya vaktim olmadı benim!" diye düşündü. Liseyi bitirdikten hemen sonra babasının yanına girmişti. "Çekirdekten yetişme tüccarım!" Bu "çekirdekten yetişme" sözü gene Kayserili tüccarı aklına getirdi. "Çekirdekten çapkın" olduğunu söyleyen tüccar üstü kapalı bir dille ona birlikte zamparalık yapmalarını önermiş, Osman da tabii onu soğuk bir tavırla geri çevirmişti. Suratını havluyla kurularken, "Zamparalık!" diye mırıldandı. Bu gülünç bir kelimeymiş gibi gülümsedi. Kapıyı açıp dışarı çıktı. "Keriman!" diye mırıldandı. Haftada bir kere gördüğü metresini tam düşünmeye başlayacaktı ki kendini tuttu. Yıkanıp temizlenmişti; ellerinde yüzünde tatlı bir serinlik hissetti. Odasına gidip balkona doğru yürüdü: Açık pencereden içeri hoş bir ıhlamur kokusu giriyordu. Kendini sağlıklı ve güçlü bularak, neşeyle balkona çıkıp korkuluğa yaslandı.

Aşağıdan, bahçeden, ağaçların altında oturan kadınların sesi geliyordu. Uzakta, ağaçların, kiremitlerin üstünde kırlangıçlar uçuyordu. Bir selvi ağacına bir çaylak konmuştu. Mayısın sonuydu. Osman günün bu en güzel zamanının tadını çıkaracağını hissediyordu. Gökte, taa uzakta, bütün gün bahçeyi pişiren

güneşin kızarttığı iki bulut vardı. Güneş birazdan Harbiye tarafındaki apartmanların arkasından kaybolacaktı, ama misafirler hâlâ kalkmamışlardı. Osman konuşmalarını duyuyordu onların.

Yumuşak ve ince bir ses, "Ben bütün bu kış dört sobayı da yaktırdım!" diyordu. "İnsan yaşlandıkça daha çok üşüyor..." Bu Dildade Hanım'dı.

Genç ve neşeli bir ses kaloriferli dairelerin rahatlığını anlatıyordu. Bu da Fuat Bey'in karısı Leylâ Hanım'dı.

Sonra Nigân Hanım, "Apartman denen şeye hiç alışamam herhalde!" diyerek iç çekti. Sanki kendisini apartmanda oturmaya zorlayan biri varmış gibi sıkıntılı ve şikâyetçi bir sesle söylemişti bunu.

Söze Nermin karıştı. Yaz hazırlıklarından, damı akan Heybeliada'daki evden söz etti. Osman onu ağaçların arasında görebilmek için yerini değiştirdi. Perihan'ı gördü. Perihan onda her zamanki gibi küçük bir çocuk izlenimi uyandırdı. Sohbete katılmıyor, elindeki fincana çocuk gibi bakarak oyalanıyordu. Osman çayını bahçede kadınlarla değil, çalışma odasında mektupları ve gazeteleri okurken içmeye karar verdi, ama yerinden kıpırdamadı. Bahçeyi ve kadınları dinliyor, kendini sağlıklı buluyordu.

Orada, aşağıda beş ev kadını vardı. Onları düşündükçe Osman'ın aklına ruh sağlığı, dinlenme, neşe gibi şeyler geliyordu. Aşağıdaki kadınları, annesini, karısını, Perihan'ı, iki konuğu teker teker düşündü. Ayşe'yi sıkıntıyla, küçük kızını da neşeyle hatırladı. Birden gene, "Keriman!" diye mırıldandı, ama bu sefer onu aklından uzaklaştıramadı. Refik gitmeden önce, kurban bayramının arifesinde, Nermin onun farkına varmış, aralarında bir kavga çıkmış, sonra Osman yeminler ederek onu bir daha görmeyeceğini söylemiş, karısı da inanmıştı. Dildade Hanım'a bir şeyler anlatan Nermin'e bakarak düşünüyordu: Yeminine nasıl bu kadar kolay inanmıştı? Bu konuyu her hatırlayışında yaptığı gibi, "Çünkü ona ilk defa yalan söylüyordum!" diye düşündü ve korkuluğun tahtaları üzerinde trampet çalmaya başladı. "Peki inanmasaydı ne olacaktı? Ya da gene onunla buluştuğumu anlarsa? Anlayamaz, çünkü bütün rahatlığına rağmen zayıf bir kadın o!" Sonra, biraz sıkıntı ve gururla hatırladı: "Ama babam anlardı. Zaten onun sağlığında böyle bir şeye

cesaret edemezdim... Babam çok..." Birden bahçeden kendisine seslendiklerini fark etti.

"Niye aşağıya gelmiyorsun, aşağı gelsene!" diyordu Nigân Hanım.

Osman aşağıdan, yaprakların, dalların arasından kendisini görmek için güvercin gibi başlarını aşağı yukarı oynatan kadınlara neşeli ama yorgun ve düşünceli bir tavırla selam verdi. "Şimdi geldim!" dedi. Bir şeyler söyleyen Leylâ Hanım'ın sesine doğru, "Hoş geldiniz!" diye seslendi. "Biraz işim var, sonra iniyorum."

Kendisini gören konukların az sonra gideceğini düşünerek içeri girdi. Orta kata indi. Gazetelerle mektupları aldı. Çayını yukarı getirmeleri için aşağıya seslendi. Çalışma odasındaki masaya oturdu. Üzerine bir Mecidiye tutuşturulmuş kitap açacağı ile zarfları açtı ve okudu: Refik mektubunda gene her zamanki gibi birkaç ay daha gecikeceğini yazıyor, orada "tasarılarım" dediği bazı tuhaf ve belirsiz şeylerle uğraştığını anlatıyor, herkese selam söylüyor, yarım ağızla da Osman'a şirketin durumunu soruyordu. Osman mektubu öfkeyle bir kenara attı. Sonra Ziya'nın mektubunu, içinde ne olduğunu bilmesine rağmen, isteklerine ve küstahlıklarına bir yenisini ekleyip eklemediğini merak ederek okudu, ama yeni bir şeye rastlayamadı. Üç dört ayda bir Ankara'daki asker böyle bir mektup yazıyor, hakkı olan parayı alacağını belirtiyor, ama bu gülünç isteğini gerçekleştirmek için de harekete geçmiyordu. Bu mektubu tam yırtacakken annesine göstermeye karar verdi. Sonra öfkesini yatıştırmak için gazeteleri açtı. Bütün gazetelerin başlıklarında yer alan tek bir haber vardı: Hatay davası. Osman bu davanın son yıllarda gösterdiği gelişmeleri izlememişti, ne olup bittiği hakkında kesin bir düşüncesi yoktu. Oysa herkesin orada burada sözünü ettiği komisyonlardan, gözlemcilerden, heyetlerden kendisi de söz edebilir, bu konuda başkalarına dikkatle dinleteceği kendine özgü düşünceleri de olabilirdi. Birden "Bütün bunlar çok çalışmak yüzünden. Dünyada ne olduğunu izlemeye bile doğru dürüst vaktim yok!" diye düşündü ve gazeteleri dikkatle okumaya başladı: "Hariciye vekilimizin nutku: Doktor Aras dün Kamutay'da Hatay meselesini izah etti. Hatay'da zulmün itiraz götürmez vesikası..." Bunları okurken birden her haberden

sonra şöyle düşündüğünü anladı: "Hatay'ın bizim olmasının benim ticaretime ne yararı olabilir? Hatay'a ne satabiliriz? Orası da sonunda bir pazardır ve bize katılması çok iyidir." Bu düşüncelerden utandı ve gazeteyi başka şey düşünmemeye çalışarak dikkatle okudu: "Hatay'daki bir Türk'ün feryadı... Hakkımızı mutlak alırız!.."

Tam bu sırada kapı açıldı ve Emine Hanım geciktiği için özür dileyerek çayı getirdi. Onun arkasından içeri Lâle girdi. Osman gazeteden başını kaldırıp on yaşındaki kızına baktı ve ona işten dönen ve kızını seven bir baba gibi sevgiyle gülümsedi.

"Ee, bugün ne yaptın bakalım?" dedi ve yeniden gözünü gazeteye çevirdi.

Lâle, "Hiç!" dedi.

Osman kızını sevip okşamadığını hatırladı. İçinden onu yanına çağırmak, öpmek geldi.

Emine Hanım, "Küçük hanım dersinden pekiyi almış!" dedi. Dışarı çıkmamış, kapının eşiğinde, baba-kız arasındaki duygulu sahneyi seyretmek için, elinde tepsi ve yüzünde başkalarının mutluluğuna tanık olmanın sevinciyle dikiliyordu.

Osman kızına, "Niye söylemiyorsun? Hangi dersten bakalım?" diye sordu. Resimden olduğunu öğrenince kaşlarını çatarak, "Resim önemli, ama matematik daha önemli!" dedi. "Hesap her şeyin başıdır. Matematikten kaç aldın?" Sonra gazeteye bakarken bugün aritmetik dersi olmadığını öğrendi. Kızına Cemil'in nerede olduğunu sordu. Odasında olduğunu öğrendi. Misafirlerin gidip gitmediğini sordu, ama bunun cevabını biliyordu, çünkü pencerenin altından vedalaşma sesleri geliyordu. Gazeteye bakarken başka şeyler de sordu ve tek heceli cevaplar aldı. Birden, "Şu Alman'ı mutlaka yemeğe çağırayım!" diye düşündü. Sonra kapıdan çıkan kızına Ayşe halasını sordu. Gene gazeteye bakarken Lâle'nin "Yukarıda odasında ağlıyor!" dediğini duydu ve canı sıkıldı.

Gazetesine bakıyor, kapıdan bir türlü çıkamayan misafirlerin şıngırdattığı çıngırağı dinliyor, kız kardeşinin neden ağladığını düşünüyordu. Şu keman kutusu taşıyan çocukla, sonra onu bir de Nermin görmüş, Osman da onu dikkatli bir dille uyarmıştı. Gene benzeri bir olay olmuşsa çok öfkeleneceğini biliyordu.

Öfkelenmekten ve sinirlenmekten korkarak başını gazeteden kaldırdı. Odanın duvarına asılı babasının resmine baktı. Tam bir yıl önce ölen Cevdet Bey bu yaşlılık resminden düşünceli ve neşeli bir suratla kendisine bakıyor, sanki, "İşte bir aile böyledir. Bir aileyi kurmak ve ayakta tutmak kolay mıdır sanıyorsun?" diyordu. Birden, bir metresi olduğunu hatırlayarak babasının gözlerinden gözlerini kaçırdı. Ama sonra, son yıllarda ne kadar çok çalıştığını, şirketi büyütmek ve hayalindeki fabrikayı kurmak için ne kadar uğraştığını aklından geçirerek kendini affetti. Bir türlü çıkıp gidemeyen misafirlerin en sonunda gittiklerini seslerden anlayınca gazeteleri yanına alıp aşağıya indi. Emine Hanım'a taze çay istediğini söyleyip, mutfak kapısından arka bahçeye çıktı.

Misafirleri uğurlayan kadınlar gene hasır sandalyelere oturmuşlardı. Osman onlara yaklaşırken her akşam takındığı sevgi, dostluk ve şefkat isteyen yorgun erkek tavrını takındı ve keyiflendi. Teker teker onlara bakarak, hepsine ayrı ayrı selam vererek hasır koltuklara doğru yürüdü. Sonra birden annesini yakından gördü ve inşaat malzemesi şirketinin temsilcisi Alman'ı eve yemeğe çağıramayacağını kesinlikle anladı. Annesi koltukta her zamanki sıkıntılı, şikâyetçi haliyle oturuyordu. Osman, onun yanında otururken ilk anda Alman'ı eve çağıramayacağını nasıl anladığını çıkaramadı. Ama sonra, oğlu gelip yanına oturduğu için az da olsa bazı mutluluk belirtileri göstermeden edemeyen, gözlerini kırpıştıran Nigân Hanım'a dikkatle bakınca, bazı şeyleri çıkarır gibi oldu: Annesinin hareketlerinde, hem neşesinde hem de mutsuzluğunda öyle bir şey vardı ki, Alman ile onun karşılıklı aynı masada oturduğunu insan düşünemiyordu bile. Annesinin, kültürlü, zengin bir çevrede yetişmiş bir paşa kızı olmasıyla gururlanan Osman'ı daha çok şaşırttı bu. Nigân Hanım'ın az önceki mutlu yüzünün yerini hayattan usanmış bir insanın yüzü alınca, annesinin sandalyesinde kıpırdanışını, çay fincanını tutuşunu daha önceden hiç etmediği bir dikkatle gözleyince, kendisi için iyi yetişme, kültür, zenginlik demek olan şeylerin Alman için harem, Doğu, Osmanlı kadını gibi eğlenceli şeyler olacağını anladı ve inşaat malzemesi şirketinin temsilciliğini, o adamı eve yemeğe çağıramayacağı için kaçıracağına inanarak

öfkelendi. Hizmetçinin getirdiği taze çayı içerken annesinden ve Nermin'den günün haberlerini dinledi. Bunlar her zamanki gibi küçük, önemsiz şeylerdi: Nigân Hanım bahçıvanı azarlamış, Fuat Beyler Nermin'le onu yemeğe çağırmışlar, Heybeliada'ya bir aktarıcı yollanmış, yukarıda odasında uyuyan küçük Melek'in ishali geçmiş... Bu sonuncusundan söz edilirken kısa bir sessizlik oldu ve Osman bir an herkesin Refik'i düşündüğünü anladı.

Az sonra Nigân Hanım bu sessizliğin herkes için tek bir anlamı olduğunu düşünüyormuş gibi "Ne yazmış?" diye sordu. Sonra gözünün ucuyla Perihan'a baktı.

"Gene aynı şeyleri yazmış!" dedi Osman. "Birkaç ay daha gecikeceğini, bazı yazılar üzerinde çalıştığını söylüyor!" Kardeşi hakkında küçümseyici, suçlayıcı birkaç kelime kullanacaktı ki Perihan'ın varlığını hatırlayarak sustu. Yalnızca "İşlerin bu kadar sıkıştığı şu zamanda!" diye mırıldanmakla yetindi.

Kısa bir suskunluk oldu.

Nigân Hanım birden öfkeyle, "Peki öteki?" diye sordu. "Öteki ne yazmış?"

Osman önce anlayamadı. Sonra annesinin Refik'le Ziya'yı aynı kefeye koymasına şaştı, ama biraz da sevindi. Bu sevinçinden utanarak, "O da aynı şeyleri yazmış!" dedi.

"Bari postacıya söyleyeyim de o delinin, o küstah asker bozuntusunun mektuplarını bize vermesin!" dedi Nigân Hanım. "Onları geri yollasın!" Düşüncesinin beğenilip beğenilmediğini merak ederek bir Osman'a, bir Nermin'e baktı. Sonra birden meraktan çok pişmanlık ve şaşkınlık gösteren bir hareketle, "O niye gelmiyor? Ah Refik'çiğim, biz sana ne yaptık ki!" diye inledi. Suratını buruşturdu.

Osman, "Ağlayacak!" diye düşündü. Cevdet Bey öleli bir yıl oluyordu, artık herkes Nigân Hanım'ın olur olmaz ağlamasına alışmıştı, ama gene de can sıkıcı bir şeydi bu. Osman gazetesini okumak, ıhlamur kokusunu içine çekmek, sakin sakin bir çay içmek istiyor, endişeyle annesinin yüzüne bakıyordu.

Nigân Hanım küçük küçük hıçkırmaya başladı. Osman çaresiz, Nermin'e baktı. Evde istediği huzuru bulamadığını ona bakışlarıyla anlatmak istedi. Ama Nermin bir şeyler bilen bir insan gibi başını hafifçe geriye atmıştı.

"Dildade Hanım'la Leylâ gelirken yolda Ayşe'yi görmüşler," dedi Nermin. Elinde ağır bir bavul varmış gibi omzunu aşağı sarkıttı. "Gene o kemancı çocukla..." Sonra, "Annen asıl bunun için ağlıyor," demek istermiş gibi anlayışlı bir ifadeyle Nigân Hanım'a baktı: "Leylâ, Ayşe'nin ne kadar büyüdüğünü, güzelleştiğini söyledi. Sonra yanında bir kemancı gördüklerini ağzından kaçırmış gibi yaptı!"

Osman, "Demek buymuş, buymuş ha!" diye düşünerek birden ayağa kalktı. Hem sözlerinin dinlenmemesine, hem Ayşe'nin bu deliliği yapmasına, hem de istediği şu huzuru aile içinde bulamamasına öfkelenmişti. "Nerede o? Çağırın buraya. Çağırsanıza!" diye söylendi.

Nigân Hanım, "Kimsenin bizi saydığı yok! Ah Cevdet Bey, siz gittikten sonra!" diye mırıldanıyordu.

Osman annesine bakarken bir daha ve kesinlikle Alman'ı eve çağıramayacağını anladı.

Perihan ayağa kalktı, "Ben bebeğe bakacaktım zaten!" dedi. "Yukarı çıkıyorum, Ayşe'ye haber vereyim!" Onun da ağlamaklı bir hali vardı. Kopacak fırtına sırasında burada bulunmak istemiyordu galiba.

Osman bir fırtına koparacağını biliyordu. Leylâ'nın söylediği şeyleri Nermin'e bir daha tekrarlattı. Nermin bir ara yukarı çıkan Nigân Hanım'ın Ayşe'ye bağırdığını söyledi. Osman, "Demek onun için ağlıyormuş!" diye düşündü. Öfkeli öfkeli bahçe içinde yürümeye başladı. Annesinin bir daha aynı sözleri tekrarladığını duyunca, "Annem üstelik onu galiba Leylâ'nın şu tombul oğluna vermeyi tasarlıyordu!" diye düşündü. "Bir kemancı çocukla... Kimseden utanmadan... Üstelik ilk gördüğümde taa vali konağına kadar da gelmişlerdi!" Kendini toparlamak için evde ilk sigarayı akşam yemeğinden sonra içme kuralını bozarak bir Tiryaki sigarası yaktı. Sonra bütün öfkesini bir noktada toplaması, kopartacağı fırtınayı bereketli bir sonuca yöneltmesi için şimdi çabuk bir karara varması gerektiğini anladı ve birden, "Onu mutlaka bu yaz Avrupa'ya yollamalı!" diye düşündü. "Bu yaz onu mutlaka Taciser Hanım'ın yanına İsviçre'ye yollamalı." Leylâ'nın o tombul oğlunun da orada olacağını aklından geçirdi. "Ama ya razı olmazsa?" Bunu dü-

şünmek cinlerini başına çıkardı. Küçük, hızlı adımlar atarak bahçede dolaşıyordu. "Şu evin içinde huzur istiyorum, ama onu bunların yüzünden..." Refik'i hatırladı, daha da öfkelendi. Aklına Ziya'nın mektubu geldi. "Razı olmazsa ben ona yapacağımı bilirim! Nedir bu evin hali? Şu çiçeklere bak, solmuş!" Demin içine bahar kokusunu çekerken gördüğü yeşilliklerin yerinde sarı, ölü, yoz otlar gördü. "Bir bahçıvanı idare edemiyorlar..." Cevdet Bey'in ölümünden az önce yetiştirmeye başladığı o tuhaf isimli tuhaf çiçeklere baktı. Nigân Hanım onları kendi eliyle suluyordu. Birden bir haksızlığa uğramış gibi oldu: Babası hiç olmazsa evin içinde istediği düzeni, rahatı buluyordu. Metresini aklına getirdi ve haksızlık duygusu dengelendi. "İnsan başka yerde huzuru aramaz da ne yapar?" diye söylendi. Keriman'ın, Nermin'in o büyük ve gururlu ağzına hiç benzemeyen küçük ve sevimli ağzı, çenesi aklına geldi, neşelenir gibi oldu. Sonra Ayşe'yi gördü. Suratını asmış yürüyordu, ama gözü yaşlı değildi galiba. Kız kardeşinin çirkin olduğunu aklından geçirerek, "Ah aptal, aptal, kanıverdi hemen!" diye söylenip ona doğru yürüdü. Hasır koltuklara birkaç adım kala kız kardeşinin yüzüne dikkatle baktı ve umduğu gibi gözlerinde yaş ya da korku değil, belli belirsiz bir meydan okuma gördü.

"Neredeydin?" dedi ve ilk sözünün böyle soğuk ve anlamsız olmasına şaştı.

"Odamdaydım!" dedi Ayşe. Yüzündeki meydan okuma kesinleşti: "Kitap okuyordum!"

"Ders kitabı mı? Hayır, tabii, değil mi? Oku, ama yalnızca okumak marifet değil!" Kendi sesini duydukça öfkeleniyordu...

Ayşe bütün bu sözlerin nereye varacağını bilen, kendinden emin bir tavırla ağabeyine bakıyor, susarak bekliyordu. Böyle bir güven ve meydan okuyuş alışıldık bir şey değildi onda.

"Sözü uzatmayacağım!" dedi Osman. Yüzünü ekşitti: "Gene o kemancı çocukla görmüşler seni!" Nermin'e ve Nigân Hanım'a bakıp ekledi: "Dildade Hanım'la Leylâ Hanım görmüş!" Hasır koltuğa otururken, "Söyleyecek bir şeyin var mı?" dedi.

Ayşe başını salladı. Sonra buraya, yalnızca bu hareketi yapmaya gelmiş de gitmesi gerekiyormuş gibi sabırsızlanarak kıpırdandı.

"Nereye? Otursana şuraya, otur ve beni dinle! Bu konuda seni iki kere uyarmıştım. Birincisinin bir rastlantı olduğunu düşünerek tatlılıkla, ikincisinde ciddiyetle uyarmıştım seni... Ama şimdi açıkça görüyorum ki sözlerim bir kulağından girip ötekinden çıkmış." Öteki kulaktan nasıl çıktığını göstermek için kendi kulağının memesini parmaklarının ucuyla tutmuştu. Bunu fark edince kendisini gülünç buldu, içindeki haksızlık duygusu alevlendi ve öfkeyle söyledi. "Sözü uzatmıyorum. Birincisi, bu yaz İsviçre'ye, Taciser Hanım'ın yanına gideceksin. Onlara hemen bir mektup yazacağım. Yazı orada geçireceksin... İkincisi, bundan sonra o adamdan piyano dersi almayacaksın." Sözlerinin etkisini Ayşe'nin yüzünde izleyerek ekledi: "Okuldan da seni almaya birisi gelecek bundan sonra... Nuri gelir... Sonra o hiçbir işe yaramayan bahçıvan gelir, birisi gelir işte!.. Bir diyeceğin var mı?"

Yüzündeki meydan okuyuş son bir kere daha parıldarken Ayşe mırıldandı: "Bundan sonra piyano dersi almak istemiyorum!" Sonra bu parıltının yerini yenilgi ve umutsuzluk aldı.

"Hayır, bundan sonra yalnız o adamdan piyano dersi almayacaksın demiştim!" diye tekrarladı Osman. "Bu sene artık almazsın. Ama gelecek sene alacaksın. Gelecek sene... Beni dinliyor musun? Beni dinlerken lütfen gözümün içine bak. Evet, öyle!.. Bir de, ayaklarını sallama rica ederim, sinirime dokunuyor. Şunu unutma. Babamız öldü. Artık ben senin abinden çok baban sayılırım..." Belli belirsiz bir zafer duygusuyla önce Nigân Hanım'a, sonra Nermin'e baktı.

Nigân Hanım da, Nermin de, "İşte sonu böyle olur!" diye düşünüyormuş gibi dikkatle Ayşe'ye bakıyor, başlarını aşağı yukarı sallıyorlardı.

Osman çayını içmeden, gazetesini okumadan önce söylenmesi gereken son şeyin ne olduğunu düşünerek, "Bir daha da eli keman kutulu çocukla görülmeni istemediğimi söylememe bilmem gerek var mı?" dedi... Cevap bekleyen bir bakışla, "Bilmem var mı?" diye tekrarladı. Sonra birden sordu: "Ne yapıyor onun babası?"

"Öğretmen!" diye mırıldandı Ayşe.

"Öğretmenmiş! Bir öğretmen çocuğu..." Öfkeyle ayağa kalktı. "Seni kandırmış işte! Apaçık ortada! İyi bir ailenin kızı olduğunu anlamış. Seni kandıracak, babamın mirasından sana kalanların

üzerine yatacak, bütün ömrünce keyif çatacak... Tabii sana borcunu ödemek için gıy gıy keman çalar..." Belini büküp öne eğilerek kollarıyla keman çalma taklidi yaptı, ama bu hareketinin gülünç değil, istediği gibi küçümseyici olduğunu görerek sevindi.

"İyi bir çocuk!" dedi birden Ayşe ve ağlamaya başladı.

"İyi çocukmuş. İyi çocuk dediğin bir kurnaz tilki. Seni kandırmış... Niyetinin ne olduğunu anlamıyor musun? Bu kadarcık aklın yok mu senin? İyi çocuk! İyi çocuk her şeyin üstüne yatacak! Sonra sana da gıy gıy keman çalar... Para nasıl kazanılıyor, biliyor musun sen? İsviçre'ye yollayacağız seni. Bunun masraf olduğunu biliyor musunuz?" Birden içinde bir tiksinti uyandı. Elini uzun uzun köpürterek bol suyla yıkamak istedi. Daha da öfkelenerek, "Ağlama, ağlama, ağlamakla hiçbir şey elde edemezsin!" dedi. "Ağlayacağına aklını başına topla! Bütün bunların neye patladığını, bir evin, bir şirketin nasıl kurulduğunu gör... Rahmetli babanın odunculukla işe başladığını unutma! Peki, peki, ağla istiyorsan, ama burada değil. Çık yukarı odanda ağla..."

Mutfağa doğru yürüyen kız kardeşinin arkasından baktı. "Bütün bu işleri, bu aileyi, şirketi, bütün her şeyi!" diye mırıldandı. Sonra hasır masanın üstünde duran çayın da soğuduğunu fark etti. Sinirlerini yatıştırmaya çalışarak koltuğa oturdu. Bir annesine, bir karısına döndü. Sonra içindeki haksızlık ve huzursuzluk duygusunu bastırmak için Hatay davası hakkında gazetelerde yazılanları bütün dikkatini vererek okumaya çalıştı, ama kendini toplayamadı. Gazeteleri kucağına bıraktı, başını hasır sandalyenin arkalığına hafifçe yasladı, bahçenin yüksek kestane ve ıhlamur ağaçlarına boş boş baktı.

33
Yüreğin Sesi

Haziranın dördü cumartesiydi. Yemeğin üzerine yatmış, başını yastığa gömmüş, ama uyuyamamıştı. Uyuyup mühendislikle geçen sabahın yorgunluğunu üzerinden atmak, sonra Rıza Nur'un

Türk Tarihi'ni okumak istiyordu, ama gözüne uyku girmiyor, terliyor, yastığa gömülü başında, kulağının arkasında nabzının atışlarını duyuyordu. Yüreği ağır ağır vuruyordu. On gün önce Mahir Altaylı, "Biraz yüreğinizin sesine kulak verin!" demişti. Muhittin yüreğinin sesini dinliyor, kitaplar, dergiler okuyor, coşmak istiyordu; coşmak ve yüreğinin coşkusuyla aklının alevini söndürmek istiyordu. Bir Türkçü olmaya karar vermişti. Tıpkı bir delikanlının doktor, bir çocuğun itfaiyeci olmaya karar vermesi gibi, bir Türkçü olmaya karar vermişti, ama kararının tuhaf olduğunu düşündüğü için, onlardan biraz farklı olduğunu anlıyordu. Sıcaktan ve alnından damlayan terden hamura dönmüş yastığa başını yeniden yerleştirirken, "Ben ne yapıyorum? Yaptığım doğru mu?" diye düşündü ve birden korkuya kapıldı. Sonra korkaklığından utandı. Güçsüz, zayıf insanlara özgü bu düşüncenin, uykulu olduğu için aklına geldiğine karar verdi. Uyuyamayacağını anladı. Yataktan kalktı, gidip yüzünü yıkadı, gözlüğünü taktı, masaya oturdu. Neden uyuyamadığını araştırdı.

Düşüncelerinden korkmuş, uyuyamamıştı, çünkü içinde bir fırtına patlak vermişti. Fırtına Muhittin'e hiç alışık olmadığı bir soru sorduruyor, "Yaptığın doğru mu?" diyordu. Şimdiye kadar bu soruyu kendine çok az sormuştu, çünkü yüreğinin sesini dinlememişti. Hep düşünceleriyle hareket etmiş, hep aklıyla çevresini didikleyerek karar vermişti. Masanın üzerindeki gazetelere, dergilere, kitaplara bakarken, "Şimdi kendimi yüreğimin coşkusuna bırakıyorum, hiç duymadığım şeyler duyuyorum ama alışacağım!" diye mırıldandı. Sonra masada da oturamayacağını anladı. Odasının içinde aşağı yukarı yürümeye başladı.

Başkalarının başına gelen şeylerden biri başına gelmiş, sanki kansere yakalanmış ya da birisini öldürmüş de, alışmak zorundaymış gibi huzursuzdu. Huzursuzluğunun nedenini kestiriyor, yüreğini dinlemeye alışık olmadığı için böyle olduğunu anlıyordu, ama bu sıkıntılardan nasıl kurtulacağını bilmiyordu. "Tepeden tırnağa değişmem gerekiyor demek!" diye düşündü. Gözünün önünde eski hali canlandı. Gene bu odada, bu masada oturur, şiir yazmaya çalışır, düşünür, sonra sıkıntıyla kendini sokağa atar, eğlence arardı. Birden her şeyden, herkesten nefret eden o eski mutsuz haline özlem duyar gibi oldu. "O zaman her

şey aklımın önünde apaçık durur, bana bir düşünmek kalırdı!" diye söylendi. "Ama düşünmekten başka bir şey de yapmadım ki!" diye ekledi. "Peki şimdi ne yapıyorum? Şimdi başka bir insan oluyorum!" Şüpheyle odanın ortasında durdu. "Gerçekten başka bir insan mı oluyorum, yoksa bir serüvene mi atılıyorum?"

"Bir serüven!" Eğlenceli bir kelimeydi bu. Yazıhane, meyhane ve uyku arasında geçen, genç yaşta küflenen hayatını parlatıyordu. Meyhanede Mahir Altaylı'ya rastladıktan üç gün sonra *Ötüken* dergisine gitmiş, onu görmüştü. Mahir Altaylı onu sevgiyle karşılamış, kendisine hayranlık ve saygıyla bakan birkaç kişiye tanıtmış, sonra Hatay davasından söz edilmişti. Muhittin dergiye Türkçü olma düşüncesiyle değil, meraktan ve o günlerde aklını kurcalayan şeylerden kurtulmak için gitmişti. O insanlarla karşılaşır karşılaşmaz kendini koruması, ölçülü olması, sözlerine dikkat etmesi gerektiğini de anlamıştı. Burada insanları incelemek, onları öğrenmek ve ruhlarını avcunun içine almak gibi, oynamaya yatkın olduğu bir oyunu oynamaya ya da bu oyunda oynatılmaya gönüllüler olduğunu sezinlemişti. Hatay davasından söz ediliyordu, ama Muhittin başka şeylerden söz edildiğini, herkesin kendi yetenek, zekâ ve kurnazlığını sergileyip derinden derine başka bir kavgaya hazırlandığını düşünmüştü. Bu "kavga" kelimesi aklından geçince gülümsedi. "Gene her zamanki Muhittin'im işte!" diye düşündü. "At koşturacağım bir alan buldum!" Sonra masanın üzerindeki dergileri gördü ve bütün bu düşüncelerinden utandı. Mahir Altaylı'nın sesi, "Hatay'da ırktaşlarımızın canına okuyorlar, sizse burada neler düşünüyorsunuz!" diyordu. "Ben kötü bir insandım. Bu çirkin, kendini beğenen halimden kurtulmam, yüreğimi coşturmam lazım!" diye düşündü ve masaya oturdu.

Yüreğini coşturması gerekiyordu. Yüreği coşarak, aklının o küçük, sinsi ve hınzır alevini söndürecek, Muhittin de toplumun içinde eriyip yok olacak, günahlarından arınacaktı. Bazan yıllardır günahın içinde yüzdüğünü düşünüyor, kendisine kızıyordu, ama bu çok seyrek oluyordu. Geçmişini düşündüğü zaman daha çok nefret uyanıyordu içinde. Şimdi ise nefreti hedeflere yöneltmeye çalışıyordu. Hatay'da ırktaşlarımızı öldüren Fransızlar, sonra bizi arkadan bıçaklayan Araplar... Ama yok, yok, Yahudilere ve

masonlara daha çok kızıyordu. Mühendislik Mektebi'nde bir Yahudi çocuk vardı. İlk bakışta iyi biri sanırdınız, imtihanlarda başkalarına kopya verir, yardım eder, yaptığı ödevleri çekmeleri için tembellere çekinmeden verirdi; ama şimdi Muhittin onun bütün bu davranışlarında bir ikiyüzlülük olduğunu anlıyordu. Sonra aklına masonlar geldi. Bütün mason dernekleri mallarını halkevlerine bağışlayarak kapanmışlardı, ama bu tek tek bütün masonların hareketten çekildiğini göstermezdi ki... Mason deyince de aklına hep Refik'in ağabeyi Osman geliyor, mutlaka mason olduğunu düşünüyordu onun. Tam mason tavırları vardı onda: Kendini beğenir, iyi bir tüccardır, züppeliğe yaklaşan bir kibarlığı vardır, elleri temiz ve bakımlıdır, insana sabun kokusunu hatırlatan bir konuşması vardır. Sonra Arnavutlar ve Çerkezler vardı ki, bunlar Mahir Altaylı'nın dediği gibi devletin içine sızdıkları için tehlikeliydiler. Bir de Kürtler vardı. Sonra tabii, komünistler vardı.

Birden çenesini bütün gücüyle açarak esnedi. Sonra gerine gerine bir daha esneyerek, "Deliriyorum galiba!" diye düşündü. "Ne oluyor bana? Nasıl biri oluyorum? Bir Türkçü oluyorum. Daha da tam olmadım, ama olacağım. Nasıl oldu da böyle oldum?" Hemen aklına Mahir Altaylı'ya rastladığı o gece geldi. O gece, Türkçü öğretmen meyhaneden çıktıktan sonra Muhittin bir kadeh daha içki içmiş, sonra randevuevine gitmeden doğru evine dönmüştü. "İşte, her şey bundan!" diye düşündü: "Randevuevine gitseydim adamın sözleri büyüsünü kaybedecek, bana değersiz gözükecekti. Böylece o dergiye de gitmez, eskisi gibi olurdum. Peki niye randevuevine gitmedim? Çünkü, evet, çok içmiştim." Yürüttüğü bu akıldan çıkan sonuca şaştı ve bunun mantıksız olduğuna karar verdi. Sonra "Doğru olan tek şey şu: Artık eskisi gibi olamam!" diye düşündü ve aklına, Refik'in kendisine geçen sonbahar aynı sözleri söylediği geldi. "O ne yapıyordur şimdi? Mektup yazmış, köy kalkınması diyor! Bana ne! Köy kalkınmasıyla uğraşacağına Türkçülükle ilgilense ya!.. O ilgilenmez, çünkü o zaten Türk'e benzemez. O da züppedir. Zaten ağabeyi tam bir mason!" Birden öfkesinin yönünden ürkerek başını kaldırdı. Karşısında, kütüphanenin gözünde babasının resmini gördü ve babası hakkındaki düşüncelerinin de değiştiğini anladı. Babasını artık hayatını boşa harcamış, hiçbir şeyi

anlayamamış zavallı bir insan olarak değil, kahraman ve inançlı bir savaşçı olarak gördüğünü, Kurtuluş Savaşı'na katılmadığı için de onu kınadığını fark etti. Gerçekten böyle mi düşünüyordu, yoksa böyle düşünmek mi istiyordu, bunu tam anlayamadı. "İkisi de aynı kapıya çıkar! Eninde sonunda alışacağım!" diye söylendi ve heyecanlandı. Alışacaktı işte. Yüreğinin sesini dinlemeye, toplumun içinde kaybolmaya, şu küflü bilinci silip yerine coşku koymaya alışacaktı. Heyecanlanarak sandalyeden kalktı. Gene odanın içinde gezinmeye başladı.

Odanın içinde yürüyor, iyi bir Türkçü olunca başına neler geleceğini çıkarmaya çalışıyordu. "Bu mutsuzluktan kurtulurum. Kendimi otuz yaşında öldürmek gibi saçma saplantılara kapılmam. Düzenli, inançlı bir hayatım olur! Bana saygı duyarlar!" Birden "Saygı duyarlar!" diye yüksek sesle söylendi. Gözünün önünde *Ötüken* dergisi canlandı. Orada birkaç delikanlı vardı, Mahir Altaylı'ya hayranlıkla bakıyorlardı. Sonra kendi yaşında bir başkası vardı. Muhittin'i şüpheyle, evet, biraz da küçümseyici bakışlarla süzmüştü. Bakışlarından, "Türkçü olmak için niye bu kadar geciktin, neredeydin?" diye düşündüğü anlaşılıyordu. Aklına Beşiktaş'ta meyhanede buluştuğu asker gençler geldi. Daha onlara inançları konusunda bir şey söylememişti. "Kendimi iyice hazırlayayım da öyle!" diye düşündü. Kendini çok iyi hazırlamaya, dikkatli olmaya karar vermişti. Hatay davası hakkındaki tartışmayı hatırladı. Mahir Altaylı ve gençlerden biri barışçı çözüme karşı çıkıyor, öteki iki kişi aynı sonucu, Türkiye'ye katılma sonucunu verecekse barışçı çözüme karşı çıkmanın yanlış olabileceğini söylüyorlardı. Muhittin, "Benim bu konudaki düşüncem nedir peki?" diye mırıldandı. Orada, dergide hiçbir şey söylememiş, kendisine bir iki kere söz düşünce de yuvarlak laflarla sırasını savmıştı. "Şimdiki düşüncem Mahir Altaylı'nın haklı olduğu ya da onun düşüncelerinin daha çok hayranlık toplayacağı ve gençleri heyecanlandıracağı. Çünkü bir sözün böyle heyecanlandırıcı olması, belki de doğruluğundan daha önemli." Yürürken gözünün ucuyla masanın üzerindeki gazeteye baktı. Gazetede sekiz sütunluk bir başlık vardı: "Hatay'da örfi idare ilan edildi!" Dün de başbakan bu konuda mecliste açıklamalar yapmıştı. Olup biteni ayrıntılarıyla düşünmeye çalıştı, ama Hatay'ın

bağımsız bir devlet olduğunu, orada seçimler yapıldığını, seçim listeleri için kayıt yapılırken çeşitli toplulukların çatıştığını gözünün önünde canlandırmaktan başka bir şey yapamadı. Bu konulardaki, Türkçülük konusundaki bilgisizliğinden utandı ve yeniden masaya oturdu.

Masanın üzerinde, Rıza Nur'un *Türk Tarihi*, Ziya Gökalp'in kitapları, bazı makaleler, dergiler ve son ayın gazeteleri vardı. Eski dergileri iyi okuyor, Türkçülerin kendi aralarında ve düşmanlarıyla yaptıkları tartışmaları iyi öğrenmek istiyor, dikkatle, bir de, çeşitli Türk tarihlerini inceliyordu. Rıza Nur'un tarihinin sayfalarını çevirirken yazarı düşündü. Onu basit, ilkel ve yüzeysel buldu. Sonra belki bir gün kendisinin de bunlardan çok daha değerli bir tarih yazabileceğini aklından geçirdi. Dergide rastladığı insanların hepsinden akıllı olduğuna karar vermişti. Ama kendini beğenmişlikten kurtulmaya da karar vermişti; aklından geçenlerden utanması gerektiğini anladı. Sonra Mahir Altaylı'ya meyhanede, "Ben milliyetçiliği doğru bulmuyorum!" dediğini utançla hatırladı. Eski haline kızdı ve farkında olmadan gene ayağa kalkmış olduğunu anladı. "Ama o eski halimden de memnun olmadığımı ona söylemiştim!" diye heyecanla söyledi. Gene unutmaya çalıştığı mutsuzluk günlerinin anıları canlanıyordu içinde: Ömer'in nişanlandığı gün, çok içtiği zamanlar, Beyoğlu meyhaneleri, Refiklerin evinde duyduğu nefret ve yalnızlık... "Ama bunlardan kurtulmam gerekir!" diye söylenerek masaya oturdu. "Bunlardan kurtulmam, aklımın gevezeliklerinden sıyrılmam, kendimi yüreğimin sesine ve coşkularına bırakmam gerekir!" Rıza Nur'un *Türk Tarihi*'ni açıp dikkatle okumaya başladı.

34
Ziyafet

Kerim Bey, "Ooo, hoş geldiniz Herr!" dedi. Dilinin ucundaki adı söylemeye üşeniyormuş gibi bir süre sustu: "Herr Rudolph... Hoş geldiniz. Oraya değil, şöyle oturun lütfen..." Sofraya oturuyorlar-

dı. Kerim Bey Ömer'i de gördü. "A, bizim genç müteahhidimiz de burada tabii... Hoş geldiniz..." Ömer'in elini yakalayıp yanındaki kısa boylu, badem bıyıklı adama doğru çekti. "Delikanlı, Manisa Milletvekili arkadaşımız Muhtar Bey'in kızıyla nişanlı..."

Badem bıyıklı adam, "Aa Nazlı Hanım'la mı?" dedi. "Çok cici, çok hanım bir kızımızdır. Tebrik ederim!"

Ömer gülümsedi. Badem bıyıklı adam da "Ah seni seni, işin iş ha!" diye düşünüyormuş gibi gülümsedi. Amasya milletvekili ve doğu illerinden birinin parti müfettişiydi. Kerim Bey dostlarını, bazı müteahhit ve mühendisleri her yıl verdiği bu akşam yemeğine çağırırken, doğu gezisinden dönen parti müfettişi İhsan Bey'in de konuklar arasında olacağı haberi yayılmıştı.

"Bu da bir başka genç mühendisimiz," dedi Kerim Bey. Refik'i de parti müfettişine tanıttı. Sonra Refik'le Ömer'e bakarak başladığı bir cümleyi başka bir mühendise gülümseyerek bitirdi ve kolundan tuttuğu İhsan Bey'i masanın öteki ucuna, tanıştırılacak öteki insanlara doğru çekti.

Yarım saattir sofranın çevresinde aç kediler gibi dolanan konuklar yavaş yavaş sandalyelere oturdular. Ateşin üzerinden az önce indirilen kuzunun parçalanmasını bekliyorlardı. Beyaz elbiseli bir ahçıyla bir uşak ileride bir ağacın altında hayvanın üzerine eğilmiş kesiyorlardı. Az önce Kerim Bey'in barakasının çevresinde, jeneratörün gücüyle aydınlatılmış geniş salonunda küçük topluluklar halinde fısıldaşan konuklar susmuşlar, sofrada oturan Kerim Bey'i dinliyorlardı. Kerim Bey Sivas-Samsun demiryolunun yapımıyla ilgili bir anısını anlatıyordu. O anlatırken herkes dinliyor, arada bir onu onaylayan İhsan Bey'le, anlatılanları karısına çeviren Danimarkalı bir mühendisin sesinden başka bir ses duyulmuyordu.

Parçalanmış et sofraya gelince herkesin dikkati bir noktada toplandı. Beyaz önlüklü ahçı, parçaları dağıtmaya koyulunca İhsan Bey doğu gezisini anlatmaya başladı: Geçen yılın Dersim harekâtından sonra doğuda huzur sağlanmıştı. Artık kimse eşkıya korkusuyla titremiyor, kimse yarın kim bilir ne olacak diye endişelenmiyordu. Huzur ve düzeni sağlayan yalnız askerin gücü değil, ayrıca Cumhuriyet'in bayındırlık ve eğitim seferberliğiydi. İhsan Bey sık sık dönüp Kerim Bey'e bakarak konuşuyordu, ama

herkes parti müfettişinin aslında bütün sofraya, özellikle geçen seneki harekât yüzünden paralarını vaktinde alamayan müteahhitlere seslendiğini anlıyordu. Müfettiş bunları söyledikten sonra Elazığ'da bir köprünün açılış töreninde başından geçen gülünç bir olayı hatırladı: Valinin kızgın güneş altındaki açılış konuşması iyice uzamış, bu sırada bir eşek anırmaya başlamış, uzaktan birisi de, "Sustursanıza şu eşeği!" demiş, memurlar arasında birisi gülmüş, sonra o gülen küçük memurla eşeğin sahibini vali akşam karakola çektirip dövdürmüş. Parti müfettişi bunu anlattıktan sonra hoşgörülü bir tavırla gülümsedi. Bu gülümseyişle sanki masadakilere, "Hayatta iyilikle birlikte, ne yazık ki kötü, acıklı, hatta gülünç olan da vardır. Ben bunları da sizlere anlatmaktan çekinmiyorum!" diyordu.

İhsan Bey'den sonra, yaşlı bir devlet denetçisi de, bu hoşgörülü havanın etkisiyle Filyos hattında başından geçen bir olayı anlatmaya koyuldu. O da anlatırken arada bir Kerim Bey'e bakıyor, konuklar da önlerine testilerle konan buzlu kaçak rakıdan içip dinliyorlardı. Sakin, rüzgârsız bir haziran akşamıydı. Uzakta işçi barakalarının durgun karanlığa dağıttığı ışık gözüküyordu.

Etle birlikte sofraya kocaman büyük bir tepsinin içinde pilav da getirilmişti. Bu pilavın dağıtımı uzun sürdüğü için yemeğe bir türlü başlanamamış, konukların çoğu ilk kadeh rakıyı aç karnına içmişlerdi. Ömer bu erken içilen ilk kadehin bazılarını gevşettiğini, sofradaki düzenli, saygılı havanın yavaş yavaş dağıldığını görüyordu. Kendisi de bu havaya katılmak, bir şeyler söylemek, konuşmak istiyordu. Konuşmayı, Kerim Bey'in insanı ezen, güçlü, her şeye hâkim olan kişiliğinden çekinmediğini göstermek, kendi varlığını hissettirmek için mi istiyordu, yoksa içinden yalnızca neşelenmek geldiği için mi istiyordu, açıkça bilmiyordu, ama sofrada oturdukça bu isteğin arttığını anlıyordu. Bir süre Rudolph ve Refik'le bir şeyler konuştu, ama onlarla bu masada konuşabileceği şeyler sınırlıydı; çünkü fısıldaşarak konuşamazlardı. Üstelik aylardır durmadan aralarında konuştukları için birbirlerine söyleyecek şeyleri de kalmamıştı. Filyos hattında başından geçenleri anlatan yaşlı devlet denetçisi hikâyesini bitirip güldükten sonra, İhsan Bey bu hikâyeden çıkarılacak dersleri özetleyen bir konuşmaya başladı. Bunun

üzerine Ömer ne olursa olsun birisine bir şey anlatmak, kendi sesini duymak için, karşısında oturan orta yaşlı, sessiz mühendise dönerek geçen yıl başından geçen ve hiç de ilgi çekici olmayan bir olayı anlatmaya başladı. Mühendisin başka yere, Kerim Bey'e bakmasına izin vermemek için gözlerini gözlerine dikerek uzun bir süre onu esir aldı. Ama hikâyenin bittiği ve gülünmesi gereken yere geldiği zaman mühendisin sofranın merkezine özür diler gibi baktığını görünce istediği neşeyi bulamayacağını anladı. İçinden sofradan kalkmak geldi, ama rahat rahat karnını doyuran Refik'i görünce bunu yapmadı.

Refik hiç konuşmuyor, sofrada anlatılanları dinliyor, insanları seyrediyor, bol bol yiyordu. Sanki bu sofraya uzun zamandır doyuramadığı gövdesini yiyecekle, gözlerini de değişik insan yüzleriyle beslemeye gelmişti. Anlatılan şeylere herkes gibi yüzeysel bir heyecan duyuyor, arada bir gülümsüyor, tabağına yeniden pilav alıyor, dertsiz, tasasız oturuyordu. Uzun ve yorucu bir işi başarıyla bitirip ziyafet sofrasına koşmuş bir insan gibi rahat ve huzurlu gözüküyordu, ama Ömer onun geceleri rahat uyuyamadığını, aylardır üzerinde çalıştığı şu "köy kalkınması" ile ilgili tasarılar için, kendi geleceği, hayatı için endişelendiğini, korkulara kapıldığını biliyordu.

Kerim Bey'le İhsan Bey bir ihtiyarı dinliyorlardı. Ömer'in de işi düştüğü için tanıdığı bu ihtiyar, mühendis olmamasına rağmen geçen yıl devletin resmi denetçi kadrosuna alınmıştı. Herkes hesap kitaptan anlamayan bu adamın bu göreve getirilişini, tecrübesi ve daha çok hastalık derecesine varan titizliği ve namusuyla açıklıyordu. İhtiyar denetmen geçen yıl bu görevde olmadığı için bu yemeğe de çağrılmamıştı. Şimdi hayatında ilk defa çağrıldığı böyle bir yemekte parti müfettişine de rastladığı için galiba çok heyecanlanmıştı: Ateşli ateşli bir şeyler anlatıyor, bazı haksızlıkların düzeltilmesi için neler yapılması gerektiğini söylüyor, herhalde önceden düşündüğü, hazırladığı cümleleri heyecandan birbirine karıştırdığı, insana hayatta bir kere gelen şu fırsatı iyi değerlendiremediği için kendine kızıyordu.

İhtiyar denetmen sözünü bitirince İhsan Bey ihtiyarın yanındaki gence, "Siz de mühendissiniz, değil mi?" diye sordu. "Bu durumda ne yapılabilir?"

"Bu durumda bordroların ve cetvellerin düzenlenmesine bir ay önceden başlanır ve bütün bu şikâyetler hemen tatlıya bağlanır," dedi genç mühendis.

Parti müfettişi de ihtiyara, aceleyle, "Gördünüz mü?" dedi ve telaşlanan denetmenin cevabını beklemeden sofranın çevresinde koşturan ahçıya, "Bana biraz daha pilav ver bakalım!" dedi. Sonra badem bıyıklarının altında gizlenmiş gibi duran küçük ağzını rakı kadehine dayadı, bir yudum aldı ve gözünün ucuyla ihtiyar denetmene bakıp, "İnkılaba ve devlete güvenin!" dedi. "Elbette her şey kusursuz değildir... Ama böyle küçük kusurları büyütmek sizi inkılap düşmanlarının yanına götürür. Oysa bir yanlışlık yapmaktan korkan herkes devletle birlikte olmalıdır. Üstelik şimdi, Hatay davası her şeyden önemli..."

Neşe ve gürültü artıyordu. Artık sohbet, sofranın merkezindeki hareketle değil, konukların kendi aralarında oluşturduğu küçük toplulukların gayretiyle sürükleniyordu. Arada bir Kerim Bey'in herkesi bastıran sesi duyuluyor, ama konuklar kendi konuşmalarını sürdürüyorlardı. Masanın bir ucunda iki kadın vardı. Bunlar Danimarkalı mühendislerin karılarıydı. Yan yana oturmuşlar, aralarında kendi dilleriyle konuşuyorlar, dikkatle rakı içiyorlar, gülüyorlardı. Masanın öbür ucundaki erkekler arada bir kadınlara bakıyorlar, rakıyla birlikte sigara içiyorlar, sohbeti dinliyorlar, sonra kimseyle göz göze gelmeyecekleri bir an yeniden kadınlara bakıp düşünceli düşünceli sigaralarını tüttürüyorlardı. Ömer onların bu yabancı kadınlarla, kendi hayatları ve istekleriyle ilgili bir şeyler düşündüklerini yüzlerinden anlıyor, onlardan birini çirkinleşmiş bir yüzle kadınları seyrederken görünce Nazlı'yı düşünüyor, aklına Nazlı geldiği için şaşırıyor, bir şeye öfkeleniyor, sonra o da o erkekler gibi rakısından daha çok içip yeni bir sigara yakarak sofradaki küçük topluluklardan birine kulak veriyordu.

Sofrada iki türlü topluluk vardı. Daha yaşlıca, ağırbaşlı, dikkatli erkeklerin oluşturduğu birinci topluluk bu demiryolu yapımı sırasında zenginleşen müteahhitlerden oluşuyordu. Soyadı kanunu çıktığı zaman Demirağ, Yolaçan, Demirbağ, Kayadelen gibi soyadları alan bu yeni zenginler altı yedi yıl önce ya bir ufak taşeron, ya yeni mezun bir mühendis ya da bir

devlet memuruydular. Demiryolu yapımı sırasında zekâlarını, girişkenliklerini kullanarak zengin olmuşlardı. Üç beş yılda ulaştıkları bu beklenmedik zenginliğe de şaştıkları için çok dikkatli, ihtiyatlı ve titizdiler. Kimsenin bir şikâyeti olmasın, kimse haksızlığa uğramasın, kimse şu demiryolu düzeninden hoşnutsuz kalmasın istiyorlardı. Bazan sanki birisi şikâyet eder, sızlanırsa ellerindeki servet gidiverecekmiş gibi telaşlanıyorlar, Cumhuriyet'in başarılarını, Hatay davasını, bastırılan Kürt isyanlarını, kardeşlik ve beraberlik sözlerini bu yüzden sevinçle karşılıyorlardı. İkinci toplulukta devlet denetmenleri, memurlar, maaşlı mühendisler vardı. Bunlar nasıl zengin olduklarını çok iyi bildikleri için bu birincileri küçümsüyorlar, ama çoğunluğu onlar gibi olmak istediği için küçümsemeleri kıskançlık, hayranlık, öfke ve tiksintiyle karışıyordu. Yerine göre, kimisi aşırı namusluydu, kimisi herkesten, her şeyden nefret eder gibiydi, kimisi birinci topluluğa girmek için aceleci ve terbiyeliydi, kimisi de artık hiçbir şey yapamayacağı için yalnızca uyuşuk bir seyirciydi. Ama onlar da demiryolundan zenginleşen ötekiler gibi bütün varlıklarının ve geleceklerinin İhsan Bey gibi milletvekillerine ya da Kerim Bey gibilerine, devlete bağlı olduğunu seziyorlardı. Sofradan bu yüzden kendini denetlemeyen, Kerim Bey'e, İhsan Bey'e korku ve saygıyla bağlı olmayan, gerçek neşe ve coşku, içten gelen söz yalnızca yabancı mühendislerle, nasılsa bu ilişkiler ağının dışında olan genç bir sarhoş mühendisten geliyordu. Herr Rudolph fazla konuşmuyor, Refik ise yalnızca gözlerinin ve gövdesinin zevkiyle meşgul gözüküyordu.

Ömer de Refik gibi çok içiyor, kendi varlığının, şu ünlü milletvekili toprak ağası ve müteahhit Kerim Naci Bey'in varlığının altında ezilmediğini fark etmek istiyordu. Bunu fark etmek için ya demin yaptığı gibi kendini zorlayarak ve bağırarak başkalarıyla konuşmalıydı ya da aşırı bir şeyler yapmalı, gövdesini rahatsız etmeli, durmadan bir şeylerle uğraşmalı, yemeli içmeliydi. Tabağına ikinci defa dolma alırken, rakı testisini yenilemesi için ahçıya seslenirken bunları düşündü ve birden içinden gene sofradan kalkıp gitmek geldi. Bunu tam yapacaktı ki sarhoş olduğunu düşündü. Sonra aklına bu düşünceyle her zaman birlikte gelen avuntuyu hatırladı: "İçki benim yalnızca mideme

vurur!" Birden ayağa kalktı. Ayağa kalkarken Herr Rudolph ile göz göze geldi ve hiçbir şey düşünmeden mırıldandı:

"Ben helaya gidiyorum!"

Herr Rudolph anlayışlı bir tavırla gülümsedi. Yanında oturan bir başka mühendis de gülümsedi. Ömer helaya doğru yürüdü. Kerim Naci Bey'in lojmanında geçen yıl da yemek yediği için biliyordu, kapıları açtı, kapadı. Helaya girerken "Kusmak istiyorum galiba!" diye düşündü. Sonra deliğe doğru eğildi ve kustu. Muslukta ağır ağır suratını yıkadı. Aynaya baktı. Yüzü beyaz değildi, renkli ve sağlıklıydı. Heladan çıktı. Sofranın gürültüsünü duydu, ama oraya gitmek istemedi. Yana açılan bir kapı vardı. Oradan kıpırtısız gecenin içine, durgun karanlığa çıktı. Toprak ve ot kokusunu içine çekerek derin derin soludu. Kalabalıktan sıyrılıp kendinin, gecenin farkına varmanın keyfini çıkardı. "Ben başkayım. Ben onlardan değilim. Ben onlar gibi olmayacağım!" diye mırıldandı ve kendinden korktu. Sigara içerek lojmanın çevresinde yürümeye başladı. Bir köşede mutfağın ışıklarını gördü.

Mutfağın penceresine yaklaşıp içeri baktı. Ahçı bir baklava tepsisinin üzerine bir şeyler serpiyordu. Sonra bir ressam gibi bir adım çekilip eserine baktı. Eline bir bıçak alıp yeniden tepsiye yaklaştı, bir şeyleri düzeltmeye başladı.

Ömer, "Evet onlar gibi olmayacağım!" diye düşündü. "Bunun gibi, sonra şu barakadakiler gibi de olamam tabii!" Masalara doğru yürüyordu. "Efendiler ve köleler... Kerim Naci Bey! Ondan neden nefret ediyorum?" Herr Rudolph'un sözünü hatırlayarak, "Çünkü o her yeri, her köşeyi tutmuş!" diye cevap verdi. "Bu doğru mu? Bu doğruysa ona, devlete ve devletin şu iğrenç kullarına karşı yapacak bir şeyim yoktur! Ama bir şeyler yapmak, her şeyi kırıp dökmek istiyorum! Ben bir efendi olmak istiyorum. Üstelik o Kerim Bey'den çok daha... Daha akıllı ve bir efendi." Gene işçi barakalarına doğru baktı. "Bana hayran da olamazlar... Ama gelip iş istiyorlar... Ne yapayım? Daha çok para kazanayım. Bu boş düşünceleri bırakayım... Düşünceler, ahlak! Neye yarar?.. Evet, gidip oturayım, işlerimden başka bir şey düşünmeyeyim! Peki sofrada herkes ona bakarken ben ne yapacağım? Bunu düşünmeyeceğim!"

Sofraya oturdu. Ahçı baklava tepsisini getirdi. Herkes tepsiye baktı.

35
Hep Aynı Sıkıcı Tartışmalar

Baklavalar ve meyveler yendikten sonra, Kerim Bey havanın serinlediğini söyleyerek konukları lojmanın içine çağırdı. Kahveler burada içildi. Kerim Bey konuklara duvarlarda asılı akraba fotoğraflarının, bir tüfeğin ve Ahmet Muhtar Paşa'nın dedesine hediye ettiği bir kemerin hikâyesini anlattı. Sonra birkaç kere her şeyi unutarak esnedi ve konuklar dağılma vaktinin geldiğini anladılar.

Kerim Bey kapının önünde konuklarıyla teker teker vedalaşmaya başladı. Yanında parti müfettişi İhsan Bey vardı. Ömer'i görünce gene aynı bakışla, sanki "İşin iş ha!" diye düşünüyormuş gibi başını salladı ya da gene Ömer'e öyle geldi. Kerim Bey ise Ömer'i görünce herhangi bir yüzü gördüğü zaman yaptığı gibi alışkanlıkla gülümsedi. Herr Rudolph'u görünce de değişik bir tatlıdan almak üzereymiş gibi neşelendi. Herkese söylediği sözleri onlara da söyledikten sonra birden Ömer'e döndü:

"Düğün ne zaman bakalım?"

"Eylülden sonra!" dedi Ömer, Kerim Bey'in yüzünü yakından gördü. Dar bir alnı, kalın kaşları, birbirine yakın büyük gözleri vardı.

"Eylüle kadar köprü ve tünel yetişecek mi?" Büyük gözleri yarı yarıya örten gözkapakları kıpırdanır gibi oldu. Gözkapaklarının ağır ağır kıpırdanışı sanki Ömer'e, "Yetiştireceğim desen de bir, yetiştirmeyeceğim desen de bir!" diyordu. "Benim yanımda, benim dünyamda senin sözlerinin ne değeri olabilir ki!"

"Yetiştireceğim inşallah!" dedi Ömer.

Kerim Bey, "İnşallah!" diye tekrarladı. Sonra Refik'in de elini aceleyle sıkıp onların arkasından gelen yaşlı bir müteahhide döndü.

Ömer, Refik ve Herr Rudolph lojmandan çıktıktan sonra uzun süre bir şey konuşmadan yürüdüler. Sonra Refik gerine gerine esnedi:

"Ohh be, ne geceydi yahu!" Arkadaşlarından karşılık almayınca da şüpheyle ekledi: "İyi eğlendik, değil mi?"

"Eğlendik mi Herr Rudolph?" diye Ömer sordu.

"Ben eğlenmedim, ama doydum!" dedi Alman mühendis. Sonra tuhaf, sinirli bir kahkaha attı.

"Allah hepsinin belasını versin!" diye Ömer bağırdı. Uzakta kalan Kerim Bey'in lojmanına duyurmak istiyormuş gibi aynı şeyi yeniden bağırdı. Sonra, "Sarhoşum ben ulan!" dedi. Sözlerinde zorlama, özentili bir kabalık var mı, yok mu, düşündü. "Bu herifleri görünce içimden kaba olmak geliyor!" dedi.

Refik, "Aaa, ben de siz iyi kötü eğleniyorsunuz sanmıştım!" dedi.

Ömer, "Ne vardı ulan eğlenilecek, ne vardı?" diye bağırdı. Sonra gene kabalık yapma özentisi içinde olup olmadığını düşündü.

"Yemek güzeldi. Sonra değişik insanlar gördüm," dedi Refik. Eğlencenin özünün ne olduğunu arıyormuş gibi, saf saf durup düşündü. "Değişiklikti işte!" diye ekledi.

"Değişiklikmiş yahu!" diye bağırdı Ömer. "Bizim hayatımız, işimiz, kanımız canımız değişiklikmiş Herr Rudolph, sen ne diyorsun bu değişikliğe?"

Alman gene tartışmaya, nefrete başlamak istemediğini gösteren bir el işareti yaptı.

Ömer, "Demek değişiklik ha!" diye gene bağırdı. "Buraya da onun için geldin galiba: Değişik şeyler görmek için hayvanat bahçesine gelir gibi bizi..." Birden sustu, Refik'in suratını gördü. "Hayvan herifin tekiyim ben, Refik'çiğim!" diyerek arkadaşının koluna girdi. Bir süre sessiz yürüdüler. Ömer Refik'in kolunu sıktı; sarhoş olup olmadığını düşünmeye başladı. Sarhoş olmadığına, yalnızca coşkulu olduğuna, sarhoşmuş gibi davranmaktan hoşlandığına karar vererek Refik'in kolundan çıktı. Karanlıkta zor görülen bir tümseğin üzerinden atladı. Sonra bir maniye başladı: "Ben bir yeşil fenerim/ Hem yanar hem sönerim/ Ben nişanlı değilim/ Kime olsa dönerim." Bu nereden aklına gelmişti? Hatırladı: Anneannesi söylerdi; yedi sekiz yaşındayken kendisi de sıkıntıyla dinlerdi. "Güzel bir şeymiş, ama saçma!" diye düşündü. Anneannesini, babasını, teyzesini, başka şeyleri hatırladı. Sonra, "Bütün bu saçmalıkları düşünmeye, söylemeye hakkım varmış gibi

davranıyorum. Sarhoş numarası yapıyorum, oysa hiçbir şeyim yok," dedi ve sustu.

Uzun bir süre hiçbir şey konuşmadan yürüdüler. Arada bir havlayan köpeklerin, cırcırböceklerinin ve Karasu'nun sesi duyuluyordu. Kendi lojmanını görünce, Herr Rudolph, "Artık benim için yalnızca Amerika var!" dedi. Kendi kendine konuşur gibiydi. "Yalnızca Amerika var!" Sonra birden Refik'e döndü. "Peki siz ne yapacaksınız? Siz nasıl çıkacaksınız işin içinden?" Eliyle göğü, toprağı işaret etti. "Bu karanlığın içinden?"

Ömer alaycı bir sesle, "Her gecenin bir sabahı vardır dostum!" dedi. "Bizim için endişelenmeyin." Gülmeye başladı.

Refik, "Ben o kadar mutsuz değilim ki!" dedi.

Herr Rudolph, "O zaman içeri gelin, size birer kahve yapayım, konuşalım," dedi.

Bu konular aralarında çok konuşulduğu, her seferinde, sabahlara kadar bir sonuca varılmadan tartışıldığı için önce Ömer içeri girmek istemedi. Ama sohbet isteyen Alman'a acıdığı için tartışmaya katılmamaya karar vererek biraz oturabileceğini söyledi. İçeri girdiler. Herr Rudolph sabaha kadar uyuyamayacağını söyleyerek jeneratörü çalıştırdı, kahveleri yaptı. Her zaman oturduğu koltuğa otururken tartışmayı alayları ve iğnelemeleriyle kesip kesmeyeceğini anlamak istiyormuş gibi Ömer'e baktı. Sonra Refik'e döndü, özür dilermiş gibi:

"Yeni bir şey söyleyemeyeceğim size," dedi. "Aynı şeyleri söyleyeceğim, belki siz de aynı cevapları vereceksiniz, ama gene de söyleyeceğim. Herr Fatih'i biraz sıkacağız ama... Evet, bana göre burası, yani Doğu, karanlığın ve köleliğin ülkesidir. Bundan ne demek istediğimi anlatmıştım. Bundan burada insanların özgür olmadığını, biraz metafizik bir dille söylersek, burada ruhların tutsak olduğunu söylemek istiyorum. Bunu size söylemiştim ve buna karşı söyleyecek fazla bir şeyiniz..."

"Evet, yok, ama ben sizin anlatmak istediğiniz şeyi başka türlü söylüyordum. Ruhları önemsemeden!.. Sonra özgürlüğün yasal temelinin hiç olmazsa Türkiye'de biraz olsun bulunduğunu hatırlayarak ve..."

Ömer onları dinleyemeyeceğini anlayarak ayağa kalktı. Odanın içinde yürümeye başladı. "Çocuk bunlar!" diye düşündü.

"Gülünç, kitaptan çıkma, hep aynı sıkıcı tartışmalarla eğleniyorlar. Bari yeni bir şey söyleseler!.." Esnedi. Herr Rudolph'un satranç dergilerinden birini rafın üzerinden alıp açtı. "İki hamlede beyazların matı varmış! Ata da dokunulmayacak... Nasıl?" Refik'in hâlâ anlattığını, Herr Rudolph'un da sohbet uzasın diye cevaplar verdiğini duydu. "İnsanın bir hedefi olmalı, yaşamalı. Benim hedefim fatih olmak!.." Satranç sorununu dergiye bakarak çözemeyeceğini anlayınca tahtayı ve taşları çıkardı, kurdu, yerleştirdi, düşünmeye başladı. Bir süre sonra Refik'le Alman'ın kendisinin satrançla uğraştığını görerek rahatladıklarını fark etti. Onları rahat bırakmak istediği için yeni bir sorun daha çözdü. Arkasından, çözüm süresi olarak on beş dakika verilen bir sorunu yirmi dakikada çözdü. Bir başkasını da on dakikada çözdü ve dergide bu sürede çözenlerin satrancın çıraklık devresinde sayılmaları gerektiğini okudu. Çırak değil usta olduğuna inanmak için bir sorun daha çözdü, ama usta olduğuna değil, derginin saçma görüşleri olduğuna inanarak öfkelendi. Bu sırada Herr Rudolph'un gene ezberden Hölderlin okuduğunu fark edince ayağa kalktı:

"Amin!.. Ama artık yatma vakti geldi."

Tartışmayı şimdiye kadar alayları ve iğnelemeleriyle kesmediği için Ömer'e fazla kızamayan Herr Rudolph da, her zamanki gibi, "Ah, ah, bir gün anlayacaksınız!" dedi.

Dönüş yolunda Ömer, Refik'e sordu: "Ne var o adamla o kadar konuşacak? Üstelik hep aynı şeyleri konuşuyorsunuz!"

"Aynı şeyleri konuşuyoruz, tamam, doğru!" dedi Refik. Sakin, heyecansız bir sesle öğretmen gibi açıkladı: "Ama konuşmaya değer şeyler bu konuştuklarımız."

Ömer elinin tersiyle havaya iki tokat attı: "Boş laflar... Boş laflar..."

"Biz üçümüz eskiden az mı tartışırdık? Sen, ben ve Muhittin, az mı?.."

"Doğru!" dedi Ömer. "Eskiden tartışırdık, ama düpedüz eğlenceydi o tartışmalar... Peki, surat asma şimdi; istiyorsan tartışalım... Ama ne tartışacağız?.. Tartışarak neyi çözeceğiz? Bence tartışmaya değen tek şey şu ziyafet olabilir. Niye bu ziyafet böyleydi. Niye her şey böyle bayağı olur?.. Ama sen bu

ziyafeti eğlenceli buluyorsun! Bu akşam neden böyleydi, söyleyemezsin..."

"İşte biz de onu söylüyoruz. Bu akşam neden böyleydi?"

Karanlıkta, zor seçilen bir ağacın altında durmuşlar, birbirlerine bakıyorlardı. Ömer yeniden, "Neden böyleydi?" diye söylendi. "Çok iğrençti, çok bayağıydı!" Bunu söylerken kendisine ne zaman evleneceğini, ihalesini zamanında yetiştirip yetiştirmeyeceğini soran Kerim Bey'i, Kerim Bey'in birbirine yakın, kapakları sarkık büyük gözlerini hatırladı ve bağırdı: "İşte konuşulacaksa öyle şeyler konuşulmalı. Neden o insanlar o kadar bayağı, köle ruhlu, neden hepsi öyle? Sen onları öyle bulmuyor musun?"

"Hangilerini?"

"Hepsini..."

"Hayır! Bak orada parti müfettişi de vardı, yeni zengin müteahhitler de. İkisini birbirinden ayırmak lazım... Parti müfettişi en sonunda inkılaplara bağlıdır!"

Ömer alaycı bir sesle, "Ve tabii bu inkılaplar da Türkiye'ye ışığı getirecek değil mi?" dedi. "Sen bunlara inanıyor musun? Susuyorsun. İnanıyorsun, inanıyorsun. Sonra Ankara'ya onlara mektup yazıyorsun, onlara 'köy kalkınması' tasarılarını vereceksin... Hah, ha!.. Anladın mı şimdi durumunu?"

"Bir defa onlar dediklerinle değil, yalnızca Süleyman Ayçelik ile mektuplaşıyorum. Sonra senin inkılaplar hakkındaki düşüncelerinin bu kadar küçümseyici olduğunu da ilk defa öğreniyorum!"

Ömer aceleyle, "Hadi, hadi!" dedi. "Sözü başka yerlere çekme. Onlarla hiçbir şey olmayacağını senin de anladığını biliyorum. Onlarla hiçbir şey olmaz!.."

"İşte burada ayrılıyoruz!" dedi Refik. Şimdiye kadar her şeyde anlaşmışlar da şimdi bir anlaşmazlık noktası çıkmışmış gibi heyecanlandı. "Ben bir şeyler yapılacağına inanıyorum, sen ise hiçbir şeye."

Ömer aceleyle, "Ben kendi yapacağım şeylere inanıyorum!" dedi. Sonra uzun bir sessizlik oldu.

Refik, "Hayır, işte bunu anlayamıyorum!" dedi çok sonra. "Sen yapılanı görmüyorsun. Şimdi herkes eskisinden daha öz-

gür. Şu karanlık eskiden olduğundan daha az koyu. Bunu aklına yerleştir. Bir şeyler yapılıyor, yapıldı, yapılacak!" Söyleyecek daha çok şeyi varmış da şimdi bir türlü aklına gelmiyormuş gibi sinirli sinirli kıpırdanıyordu.

"Daha özgür ha!" dedi Ömer. Alaycı olduğunu göstermek istiyor, ama boğazından duygulu, boğuk bir ses çıkıyordu. "Daha özgür ha?.. En özgürleri de bunlar!" Eliyle karanlığın bir köşesini işaret etti. Yarım saattir yürüdüklerine göre işçi barakaları orada olmalıydı. "En özgürleri... Gelip bize işe girmek için yalvarıyorlar. İki yıl önce altı liralık yol parasını veremiyorlar, angaryaya götürüyorlardı. Belki özgür dediklerin şu senin eğlenceli, değişik ziyafet masasında gördüklerindir? Ha, ne dersin? Masada herkes Kerim Bey'e bakıyordu. Belki onlardır..."

Birden sustu. Uzakta köpekler havlıyor, ırmağın sesi işitiliyordu. Yakında bir yerde tuhaf kokulu bir ağaç ya da çiçekler olmalıydı. Burnuna tatlı, yumuşak bir koku geliyordu. Refik de bir şey söylemiyordu.

Ömer bağırdı: "Burada herkes köle. Burada herkes ikiyüzlü, yüzeysel, yalancı, kötü. Kötü, kötü, iyi hiçbir şey yok. İyi denebilecek şeyler, acınacak zavallı şeyler, masadakiler... Hepsi kişiliksiz, taklitçi, zavallı... Geçen yıl Dersim'de neler yapıldığını da biliyorsun... O parti müfettişini de işittin. Ama bana ne bunlardan? Bunlardan söz etmek istemiyorum ben. Sen Rousseau filan diyorsun. Ne ilgisi var onların burayla?.. Rousseau Türkiye'de yaşasaydı bir falakadan geçirir adam ederlerdi."

Refik yeniden yürümeye başladı. "Her şey o kadar kötü değil!" dedi. İç çekti. "Belki söylediklerinde gerçek payı var. Ama dünyayı böyle kötü görmek neye yarar? O zaman insan hiçbir şeye aklıyla inanamaz!"

"İşte bu doğru. Burada, Türkiye'de insan hiçbir şeye aklıyla inanamaz." Ömer gene işçi barakalarını işaret etti. "Ya onlar gibi Allah'a inanırsın ya da hiçbir şeye. Çünkü her şey sahte burada. Her şey taklit! Her şey yalan, ikiyüzlülük, kandırmaca dolu. Rousseau diyorsun. Bizim Rousseau'muz kim? Namık Kemal mi? Okuyabiliyor musun? Okuyunca içinde bir şey uyanıyor mu? Belki bir zamanlar birilerinde bir şeyler uyandırmış, eh ne de olsa aralarında en iyisi oymuş. Sonra? Şu Alman haklı:

Fransa'da en azından elli yıl süren o çağ, bizde beş ay bile sürmedi. Her şey gene eski bayağılığına, ikiyüzlülüğe gömüldü. İşte Türkiye bu... Ah Türkiye, düşününce içimden ağlamak geliyor, ama işte!.. Düşünmemeli!"

"Bütün bu söylediklerine inanıyorsan çok kötü!" dedi Refik.

"Nedir kötü olan? Gerçeği gördüğünü söylemek mi? Bence hayallere kapılmak daha kötü. Hem artık bunları konuşmayalım. Saat kaç? Birazdan ortalık ışıyacak..."

"Konuşalım, konuşalım!" dedi Refik. "Sana şimdi aklıma gelen her şeyi söylemek istiyorum. Bu düşüncelerini doğru bulmuyorum. Böyle düşünerek, hiçbir şeye inanmadan nasıl yaşamaya devam ediyorsun, anlamıyorum!"

"Ne var bunda? Herkes öyle yaşıyor. Bir şeye inanmadan yaşayan bir ben miyim? Bir yıl önce sen neye inanıyordun peki?"

"Ben mi?" Refik iyi niyetle, saf saf gülümsedi. "Ben o zaman bir şeye inanıp inanmamak gerektiğini düşünmüyordum ki." Heyecanla ekledi: "Ama sen... Sen biliyorsun. Bir kere bildikten sonra olmaz artık."

36
Adaya Gidiş

Vapurun lüks kısmına çıkan merdivenlerini ağır ağır tırmanırken Nigân Hanım tırabzanlara sıkı sıkı sarılmıştı: Dar ve yüksek vapur merdivenlerinden, daha doğrusu, vapurun her şeyinden küçüklüğünden beri çok korkardı. Küçüklüğünden beri vapurdan çok korkardı, ama küçüklüğünden beri de adada bir evi olsun isterdi. Merdiven geniş bir salona açılıyordu. Nigân Hanım salonun genişliğine, döşemelerin ve tavanların kaplamasına baktı ve biraz sevinir gibi oldu; bakımlı, geniş ve yeni bir vapurdu bu. Adı aklındaydı: Kalender. Böyle, küçük de olsa sevindirici yeniliklerle karşılaştığı zaman Türkiye hakkındaki karamsar düşüncelerinden sıyrılabiliyordu. İşte, üstelik, iskeleden vaktinde kalkıyordu. Yerler de temizdi, sigara izmaritleri

ve bilet parçaları ya da kim bilir ne pislik taşıyan kâğıt ve çöp yığınlarına basmak zorunda da değildi insan. Ama kalabalıktı. Nigân Hanım koltukları tıkabasa dolduran insanlara yüzünü buruşturarak baktı. Sonra uzun bir koltuğu, üstüne koyduğu şapkalar, çantalar, kutularla işgal eden Emine Hanım'ı gördü. Onu vapurda yer tutması için önceden yollamışlardı.

"Ah, hanımefendi, az daha yetişemeyeceksiniz sanmıştım," dedi hizmetçi. Kalkıp yer verdi. "Yerinize oturmak isteyenler çıktı, ama izin vermedim!" diye ekledi.

Nigân Hanım oturdu. Yanına Perihan oturdu. Araya bir yaşındaki bebeği koydu. Nigân Hanım'ın karşısına Nermin oturdu. Osman onun yanına geçti ve bir sigara yaktı. Küçük torunlar Perihan'ın yanına iliştiler. Emine Hanım köşeye çekildi. Refik yoktu. İsviçre'ye yollanan Ayşe de yoktu. Ahçı Nuri alt katta, halatların yanına konan buzdolabını bekliyordu. Bu yıl da Heybeliada için ayrı bir buzdolabı alınmamıştı. Uzun tartışmalara, tatsızlıklara yol açmıştı bu konu, ama Nigân Hanım şimdi iyi şeyler düşünmek, yolculuğun tadını çıkarmak istiyordu.

Heybeliada'ya, rahmetli Cevdet Bey'in ölümünden bir yıl önce yaptırdığı sayfiye evine gidiyorlardı. Geçen yıl Cevdet Bey'in ölümü yüzünden gidememişler, hazırlıklar yarıda kalmıştı. Bu yıl Nigân Hanım hazırlıklara, belki de erken başlamanın uğursuz olduğunu aklından geçirdiği için, geç başlamaya karar vermişti. Bu kadar gecikmelerinin, temmuzun bu ilk pazarına kalmalarının nedenlerinden biri buydu. Sonra Ayşe'nin lise bitirme imtihanları vardı. Onu İsviçre'ye yollamak için uğraşılmıştı. Osman'ın işleri çıkmıştı. Herkes elini ağır tutmuştu, geç kalmışlardı işte. Nigân Hanım birden, "Acaba bir şey unuttular mı?" diye söylendi. Sonra iyi şeyler düşünmek istediğini hatırlayarak pencereden dışarı baktı. Vapur ağır ağır Sarayburnu'nun önünden geçiyordu. Yukarıda, tepede Topkapı Sarayı, aşağıda elini beline dayayarak denize bakan Atatürk'ün heykeli gözüküyordu. Atatürk'ün hasta olduğu söyleniyordu. Nigân Hanım başkalarını azarlama ve övme alışkanlığı olan insanların rahatlığıyla, "Onun yaptıklarını takdir ediyorum!" diye düşündü ve gözlerini kırpıştırmaya başladığını anladı. Yalnız bütün yolculuğun değil, belki de bütün yazın en tatlı ânıydı bu. Her şey yolundaydı, o

da kendinden hoşnuttu. Her şeyi, herkesi unutarak kendini düşünmeye başladı. Elli yaşında olduğunu aklından geçirdi. Sonra anılara gömüldü.

Bir seyyar satıcının çığlıklarıyla kendine gelince neşesi kaçtı. Oysa hoş şeyler düşünüyordu: Cevdet Bey'le Nişantaşı'ndaki ilk yıllarını hatırlamıştı. Cevdet Bey'e adada bir evleri olmasını istediğini söylemişti. Cevdet Bey de şimdilik kiralık yerlerle yetineceklerini belirtmişti. O zamanlar Büyükada'ya giderlerdi. Sonra bir gün Cevdet Bey Heybeli'de bir arsa aldığını açıklamış, Nigân Hanım'ın aklının Büyükada'da olduğunu bildiği için de gevezeliğe başlamıştı: Kınalı Ermenilerin, Burgaz Rumların, Büyükada da Yahudilerin olduğuna göre Türk tüccarlarına yalnızca Heybeliada kalıyordu. Sonra Cevdet Bey şakalarından biriyle gevezeliği bağlamıştı: İsmet Paşa da zaten Türk tüccarlarının ve askerlerinin dostu olduğu için Türk tüccarlarının ve askeri okulun yerleştiği Heybeliada'da bir ev almıştı. Nigân Hanım bu sözler üzerine fazla surat asacak gücü kendinde bulamamış, gülümseyivermişti. Gerektiği zaman azla yetinmesini bilen insanlardan olduğunu düşünürdü. Şimdi bu düşüncenin tadını çıkararak gözlerini kırpıştırıyordu. Ama bu keyfi uzun sürmedi, çünkü seyyar satıcı hâlâ avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

Altmış yaşlarında, üstü başı kirli, beyaz saçlı bir adamdı. Bir elinde eski bir çanta vardı. Öteki eliyle çantadan çıkardığı bir dereceyi sallıyor, sattığı şeyin marifetlerini anlatıyordu. Nigân Hanım öğrendi: Cilalı bir tahtanın içine gömülmüş olan Avrupa yapısı derece suda tıpkı bir gemi gibi yüzüyor, deniz suyunun sıcaklığını ölçmeye yarıyordu. Ayrıca küçük bebeklerin, hastaların banyolarında da kullanılabilirdi. Satıcı koltukların arasında gezinirken yaklaşınca Nigân Hanım onu yakından gördü. Eski ceketinin dikişleri sökülmüştü, pantolonunda yağ lekeleri vardı. "Bu millet temiz giyinmeyi, doğru dürüst konuşmayı, her sabah yıkanıp tıraş olmayı ne zaman öğrenecek?" diye düşündü. Gene Atatürk'ü hatırladı ve hastalığı için üzüldü. Kendisine yaklaşmasına fırsat vermemek için gözlerini satıcıdan kaçırdı. Sonra ama, derecenin kullanışlı bir şey olduğunu aklından geçirdi. İşte Türkiye böyleydi: Dükkânlarda hiçbir şey yoktu, kullanışlı eşya arayanlar, ya istediğini Avrupa'dan getirtmek zorundaydı

ya da vapurlarda gezen satıcılardan, şimdi o Panama şapkası giyen beyin yaptığı gibi alışveriş etmek zorundaydı. Nigân Hanım bu yeni, temiz ve bakımlı salona girdiği zaman içini saran duygudan kurtuldu ve Türkiye hakkındaki o karamsar ve umutsuz düşüncelerine döndü. Satıcı da bir müşteri bulduğu için daha çok bağırmaya, malını yolcuların teker teker gözlerine sokmaya koyuldu.

Çoğunluğunu Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin oluşturduğu yolcular arasında bir hareket başladı: Kınalı'ya yanaşıyorlardı. Zaten gürültülü olan salon Kınalı'da inecek olanların, bir şey unutmamak için seslenen annelerin, birbirlerini kaybetmemek için bağıran tüccar çocuklarının, homurdanan babaların gürültüsüyle dayanılmaz oldu. Nigân Hanım böyle zamanlarda tüccar ailelerinden, azınlıklardan nefret ettiğini düşünür, rahmetli kocasının, azınlıklarla çok iş yapan bir tüccar olmasına rağmen, başka bir soydan olduğuna karar verirdi. Cevdet Bey başka bir soydandı: Bahçesinde hanımelleri açan bir Müslüman ailesinden geliyordu ve bir paşa kızıyla evlenmişti. Nigân Hanım gözlerini yolcuların üzerinden çekip karşısında oturan oğluyla gelininin üzerinde dolaştırdı ve onları da beğendi.

Yan yana oturuyor, uslu çocuklar gibi alçak sesle birbirleriyle konuşuyor, arada bir pencereden dışarı bakıyorlardı. Nigân Hanım onların şu gürültülü insanlardan farklı olduklarını keyifle gördü ve ailesini bir kere daha beğenerek Cevdet Bey'i saygıyla andı. Ama sonra Nermin ile Osman'ın iki gün önce yaptıkları sert tartışmayı hatırladı. Böyle bir şeye başkaları tartışma da demez, daha sert bir kelime kullanırdı, ama Nigân Hanım daha ağır bir sözü onlara yakıştıramadı. Üç gün önce sofrada, akşam yemeğinde, herkesin önünde tartışmışlardı. Tartışma konusu, şimdi aşağıda başında Nuri'nin beklediği buzdolabıydı, ama daha başka şeyler, Nigân Hanım'ı telaşlandıran daha başka şeyler de söz konusu edilmişti galiba. Nermin bütün gün yolculuk için hazırlık yapan, sandıkları boşaltıp dolduran, tabakları, fincanları eski gazetelere saran bir kadının anlaşılabilir öfkesiyle, Osman'a, yeni bir buzdolabı almaları gerektiğini, Nişantaşı'ndaki buzdolabını her yıl buradan oraya, oradan buraya taşımanın artık yakışıksız olduğunu söylemişti. Osman da ona, adada yalnızca

yılda üç ay kaldıklarını ve elektriklerin de akşam saat sekizden sonra kesildiğini hatırlatarak asıl yakışıksızlığın işler bu kadar sıkışıkken ve şirketin paraya bu kadar ihtiyacı varken karısının böyle boş masrafları düşünebilmesi olduğunu söylemişti. Osman'a göre, Nermin'in daha önce konuşulan bu konuda bu kadar direnmesinin asıl nedeni paranın nasıl kazanıldığını bilmemesiydi. İşte bunun üzerine Nermin, Nigân Hanım'ı telaşlandıran, Osman'ı da kıpkırmızı yapan o sözleri söylemişti: Kocası şirkete para ayırırken ailenin harcamalarından değil, hiç de hoş olmayan bazı kendi harcamalarından kısıntı yapmalıydı. Büyük gelin bunu söyledikten sonra öfkeyle bir kocasına, bir Nigân Hanım'a bakmış, kişisel harcama dediği şeyin ne olduğunu söyleyiverecekmiş gibi bir tavır takınmış, sonra sofraya bir sessizlik yerleşmişti. Nigân Hanım belki bütün bunlardan telaşa kapılmazdı, ama akşam onların odasında ışığın geç saatlere kadar yandığını görmüş, üstelik sesinin perdesinden hiç çekinmeyen Nermin'in öfkeyle birkaç kere bağırdığını duymuştu. Nigân Hanım şimdi karşısında uslu uslu oturan geliniyle oğluna bakarken, Osman'ın başka bir kadınla ilgisi olduğuna, ama ondan uzaklaştığına karar verdi ve bu can sıkıcı konuda düşünmeyi bir başka zamana erteledi. Oğlunu rahmetli Cevdet Bey'le karşılaştırmaktan çekiniyordu. Osman da zaten bu karşılaştırmadan korkuyormuş gibi elindeki gazeteyi çarşaf gibi açmış, arkasına gizlenmişti.

Vapur Burgaz'a yanaşıyordu. Panama şapkalı adam ayağa kalkmıştı. Adalar arasında Cevdet Bey'e o şakayı yaptıracak kadar kesin bir fark yoktu, ama Rum olmalıydı bu adam. Nigân Hanım'ın aklına Beyoğlu'ndaki terzisi Rum madam geldi. Hoş, güleç, geveze bir kadındı. Bir keresinde sırf çirkin kızına iyi bir koca bulmak için yazları Burgaz'a gittiklerini ağzından kaçırıvermişti. Birden Nigân Hanım Ayşe'yi hatırladı. Onu İsviçre'ye yollamak için çektiği sıkıntıları, kızının düşüncesizliklerini aklından geçirdi. Korkuyla, "Keman çalan bir oğlanla!" diye mırıldandı. Sonra bu konuya denk düşen o çok yaygın atasözünü hatırladı: "Zaten tam davulcuya ya da zurnacıya varacak kafada bir kız o!" Ama tatsız şeyleri düşünmek istemiyordu. Zaten kızı da İsviçre'ye yollamışlardı. Leylâ'nın oğlu da orada

olacaktı. Terbiyeli, kibar, efendi bir çocuktu şu Remzi. Belki biraz şişmandı, elleri kolları gibi kafası da ağır işliyordu, ama keman çalan bir öğretmen çocuğundan her zaman daha iyiydi.

Kaşıkadası'nın önündeyken birden vapur sallanmaya başladı. Nigân Hanım rahmetli annesinden öğrendiği dualardan birini yarım yamalak mırıldandı ve gün geçtikçe dine yavaş yavaş bağlandığını düşündü. Tabii, Cevdet Bey'in ölümünden sonra yaptığı gibi tuhaf, beklenmedik bir bağlanma değildi bu. Sohbetlerinin bir kısmında bozulan sağlıklarından bahseden bütün yaşıtları gibi o da, eskiden alayla karşıladığı bu konuyu artık sessizlikle geçiştiriyor, ramazanlarda oruç tutan hizmetçi ve ahçılarla alay etmiyordu. Ama kendi sağlığı iyiydi. Ciddiye alınacak hiçbir rahatsızlığı yoktu. Çok yaşayacağına inanıyordu. Öfkeli olduğu zamanlar herkesin duyacağı bir sesle, "Cevdet Bey, bekleyin beni, geliyorum yanınıza, hemen gelmek istiyorum!" derken bile çok yaşayacağına inanırdı. Dine bağlılığının da hiçbir zaman yobazca olmayacağını biliyordu. İşte şimdi de Heybeliada'nın tepesinde, çam ağaçlarının içindeki papaz okuluna hoşgörüyle bakıyordu. Küçük torunlarda korku, ahçı ve hizmetçilerde nefret uyandıran kara sakallı ve koca şapkalı şık bir Heybeli papazı, Nigân Hanım'da gülünç bir hikâye dinlemiş gibi neşe ve biraz da Avrupa özlemi uyandırırdı.

Vapur Heybeli'nin çevresinde ağır ağır dolanıyordu. Çam ağaçlarının arasından birazdan evin damı gözükecekti. Küçük torunlar pencereye yaslanmış bakıyorlardı. Perihan da kucağına çocuğunu alarak ayağa kalkmıştı. Nigân Hanım her zamanki gibi onun da bir çocuk olduğunu düşündü: Sonra Refik'i hatırladı. O da çocuktu, ama onun şımarıklığı hoş görülecek gibi değildi. Geçenlerde gene bir mektup yazmış, gene gecikeceğini bildirmişti. Bu konu Nigân Hanım'ın yüreğinde bir yaraydı. Bu sözü kendi kendine sık sık söyler, bazan bu yara için Perihan'ı suçladığını fark ederdi: Küçük gelini kocasını evde tutmayı başaramamıştı.

Vapur Heybeli iskelesine yanaşırken ayağa kalktılar. Nigân Hanım gene bir şey unutup unutmadıklarını düşündü. Merdivenleri inerken tırabzanlara gene sıkı sıkı tutundu, torunlara dikkatli olmadıkları için söylendi, buzdolabının başında bekleyen ahçı Nuri'yi denetledi, vapurun içine uzatılan dar tahta

iskelenin üzerinden küçük ve titiz adımlarla korkuyla yürüdü. Karaya çıkar çıkmaz at ve at pisliği kokusunu içine çekti ve Cevdet Bey'le ilk adaya gidişlerini hatırlayarak hüzünlendi.

Vapurdan inen kalabalık faytonların beklediği yere üşüştü. Osman söylenerek bir fayton buldu, içine yerleşmek uzun sürdü. Büyük torun Cemil arabacının yanına binmek istediği için azarlandı. Sonra ağır yükü alan fayton yavaş yavaş hareket etti. Bir o tarafa, bir bu tarafa sallanarak hızlandı, atların düzenli ve yorgun nal sesleri Nigân Hanım'a çocukluğunun ve gençliğinin seyrek yapılan ve hep beklenen gezilerini hatırlattı. Çarşı içinden geçerlerken Osman tanıdık yüzlere, iki yıllık adalı olmalarına rağmen onları iyi tanıyan esnafa, yanlarından geçen öteki faytonların yolcularına, her seferinde elini şapkasına götürerek, ama şapkasını da bir kere olsun çıkarmayarak selamlar dağıttı. Her verdiği selamdan sonra da annesine kime selam verdiğini söyledi. Gözleri bu açıklamaları gerektirecek kadar zayıf olmamasına rağmen Nigân Hanım dikkatle dinledi: Kasap Foti dükkânının yerini değiştirmişti. Mihrimah Hanımlar da yeni taşınıyorlardı, tütün ticaretine de atılan Zekeriya Bey kızıyla çarşıya iniyordu, kilisenin karşısında yeni bir ev yapılıyordu, demir tüccarı Sacit Beyler daha taşınmamışlardı, Avukat Cenap Sorar Bey küçük evinin küçük bahçesini çapalamakla meşguldü, İsmet Paşa'nın evinin panjurları açıktı, yolsuzlukları anlaşılınca Avrupa'ya kaçan tüccar Leon'un evine başkaları yerleşmişti.

Birden Nigân Hanım, "Zaman ne çabuk geçiyor!" diye mırıldandı.

Sözlerinin duyulup duyulmadığını anlamak için oğluna ve gelinlerine teker teker baktı. Duymamışlardı. Herkes kendi düşüncesine çekilmişti. Osman anlatıyor, onlar dinliyorlardı. "Zaman ne kadar çabuk geçiyor!" Nigân Hanım adalara giden öteki tüccar ailelerini düşündü. Bir an kendisiyle onlar arasındaki ortak bağı hisseder gibi oldu; eşeklerle su taşıyan sakalardan birini görmüştü. Sonra kendi ailesinin benzersiz olduğuna ilişkin yeni kanıtlar aradı: Perihan çok güzeldi, torunlar sağlıklıydı, oğlu çalışkandı. Ama bunlar da inandırıcı olmaktan uzaktı. Canı sıkıldı. Araba eve yaklaşıyordu. Nigân Hanım hiç kapılmadığı bir duyguya, ailesinin bütün Türk tüccar ailelerinin arasında sıradan

bir aile olduğu duygusuna kapıldı. Sonra geçmişini hatırlayarak avunmayı akıl etti.

Geçmiş: Geçmişti ona gurur ve yaşama aşkı veren. Gelecek korkunç ve belirsiz bir şeydi: Her şeyin bozulacağından, şirketin ve ailenin bir gün anlaşılmayan korkunç bir dalgayla tepetaklak olmayacağından insan nasıl emin olabilirdi ki? Oysa zamanın çabuk geçtiğini düşünüyordu. Zaman yavaş aksın istedi. Her şey yavaş yavaş değişsin, yeni eskiyi hoşgörüyle karşılasın, herkes çevreyi saran şu zamandan ve varlıktan hoşnut olsun, kimse kimseye fazla dikkat etmesin istedi. Sonra faytondan dikkatle indi. Yorgun atlardan biri başını sallayarak öfkeyle homurdandı. Yaz başladı.

37
Ray Döşeniyor

Refik bir gürültüyle uyandı. Dışarıda, tam penceresinin dibinde bir köpek havlıyordu. Sesinden tanıdı: Hacı'nın tüylü çoban köpeğiydi. Hacı'nın sesini duydu:

"Şşşt, Toraman sus!" diyordu.

Refik saatine baktı: On ikiyi geçiyor! "Bugün bitecek," diye düşündü. "Bugün, 8 Eylül 1938." Bugün "poz katarı" denen, ray döşeyen tren Ömer'in tüneline gelecekti. Ömer ya vaktinde ihaleyi yetiştirerek trene yol verecek ya da yarım gününe bin lira ödeyerek gecikmeyi kapatmaya çalışacaktı, ama Refik, Ömer'in vaktinde yetiştireceğini yatmadan önce anlamıştı.

Dört saat önce yukarıya tünele çıkmış, oradaki telaş ve hareketi görmüş, anlamıştı. Belki bir yarım günlük gecikme olacağını söyleyen Ömer bunun da galiba kapatılacağını açıklamıştı. Ömer iki gündür uyumuyordu. İşçilerin çoğu da çift mesai çalışıyorlardı. Refik yataktan kalktı. Gerinerek odanın içinde gezindi. Dün akşam uyuyamamıştı. Biraz, oradaki, tüneldeki korkunç çalışmadan rahatsız olduğu için, biraz da kendi geleceğinden, bir temize çekilmesi kalan şu "köy kalkınması" tasarılarıyla ne

yapacağını kesinlikle bilemediği için uyuyamamıştı. Bütün gece masanın başında oturup aylardır yazdığı şeyleri okumuş, orasını burasını çizip düzeltmiş, yatıp uyumaya kalkmış, uyuyamamış, sonra sabah tünele gitmiş, dönüşünden sonra da hâlâ havlayan köpeğin gürültüsüyle uyanmıştı.

Yataktan kalktı, helaya girdi. Helaya her girişinde buraya ilk geldiği günü, Ömer ile helanın taşlarına bakarak konuştuklarını hatırlıyordu. Aynaya baktı. Yüzü sağlıklıydı. Perihan görse, "Yüzüne renk gelmiş," derdi. Buraya ilk geldiği gün bıyığını da kesmişti. Yedi ay oluyordu. Suratına soğuk su çarpıp çıktı, odaya girdi. "Yedi ay!" diye düşündü. Yatağın kenarına oturdu.

Masanın üzerinde "tasarılarım" dediği şeyler duruyordu. İnsanın bir elle kolay okkalayamayacağı bir kâğıt yığınıydı. Dönüp dönüp yeniden okuduğu kitaplar da duruyordu. Goethe'nin çerçevelenmiş resmini onların yanına koymuştu. Bu resmi, bir ay önce Herr Rudolph Amerika'ya giderken vermişti. İki bavula ve bir sandığa sıkıştırdığı eşyalarını ve kitaplarını kamyona yükletirken hediyeyi utanarak Refik'e vermiş, bir süre bir şeyler kekelemiş, kızarmış, sonra bir "von" olduğunu, babasının da bir general olduğunu hatırlatan bir tavırla başını hafifçe yukarı kaldırarak, Refik ve Ömer'in, bu genç insanların ve genç ülkenin, Türkiye'nin geleceğini çok merak ettiğini söylemişti. Refik yatağın kenarından kalktı. "Ne olacak ileride?" diye mırıldandı. "Peki şimdi ne yapayım?" Tasarılarını yazmayı bitirmişti. On gündür onları yeniden okumaktan başka bir şey yapmıyordu. Ömer'le birlikte Ankara'ya gidecekti. Ankara'da *İnkılap ve Teşkilat* adlı kitabın yazarı, "Teşkilat" adlı hareketin liderlerinden Süleyman Ayçelik'i görecek, Ömer'in kayınpederinin yardımıyla milletvekilleriyle, bakanlarla ilişki kurmaya çalışacaktı. "Şimdi ne yapayım?" diye düşündü. "Perihan'a mektup yazayım. Artık ne olacaksa Ankara'da olacak!"

Perihan'a mektup yazmak için masaya oturdu, ama mektuba başlayamadı. Perihan'a her mektupta biraz daha gecikeceğinden, onu ve çocuğu çok özlediğinden başka bir şey yazamıyordu. Arada bir, biraz da buradaki hayattan, insanlardan söz ettiği olurdu, ama hep bunların Perihan'ı öfkelendireceğini düşünürdü. Gene kendini zorlayarak bir şeyler yazmaya çalıştı, ama yazamadı.

Sonra gözü masanın üzerinde duran romana takıldı: Yakup Kadri'nin *Ankara* adlı romanını birkaç kere okumuş, yazarın inkılap ve yeni Türkiye heyecanını sevinçle karşılamıştı. Kitabı her okuyuşunda Ankara'da kendisi gibi bir şeyler yapmak isteyen insanların varlığı aklına geliyor, rahatlıyor, endişelerinden biraz sıyrılır gibi oluyordu. Kitabı okumaya başladı, yarım sayfa okuduktan sonra, "Şimdi tünelde ne oluyor, acaba yetişecekler mi?" diye düşünüp ayağa kalktı. Odanın içinde biraz gezindi. Sonra tünele gitmeye karar vererek dışarı çıktı.

Kapının önünde Hacı'yı gördü. Gene her zamanki huzurlu, sakin haliyle patates soyuyordu. Sanki ömrünün sonuna kadar burada patates soyacakmış, bugün buraya poz kataı hiç uğramayacakmış, bir hafta içinde bütün şantiyeler dağılmayacak, barakalar boşalmayacakmış gibi rahattı. Köpeği de yanına oturmuş, güneşin altında uyuyordu. Refik varlığıyla onları rahatsız etmek istemeden sessizce yanlarından geçip tepeye tırmanmaya başladı. Başkaları tarafından yürüne yürüne oluşan o küçük ve dar yoldan değil, kayaların, dikenlerin arasından gelişigüzel yürüyor, çevreyi seyrediyordu. Yedi ay önce karla kaplı olan toprağı şimdi dikenler, yaban otları sarmıştı. Barakalar gene aşağıda, kıpırdanan insanlar arasında duruyorlardı, ama artık sarıya boyanmış tahtaları, derme çatma damları ve küçük pencereleriyle yüzleri Refik'e yabancı gelmiyordu. Uzaktaki ırmak da öyleydi: Refik uğultusuna alışmıştı; farkına varması için düşünerek onu dinlemesi, seyretmesi gerekiyordu. Gene, her zaman yaptığı gibi, gözlerini alıştıra alıştıra başını göğe doğru kaldırdı. İlk geldiği gün onu heyecanlandıran aynı gökyüzüydü; pırıl pırıl, geniş, durgun, derin... Ama şimdi gökyüzüne bakarken aynı şeyleri duyumuyordu: "Köy kalkınması tasarıları ne olacak? Perihan ne yapıyordur? Acaba şu milletvekili beni kimlerle tanıştırır? Nefes nefese kaldım, oysa geldiğim gün her gün cimnastik yapmaya karar vermiştim!"

Tünelin ağzından girerken, buraya her gelişinde içini saran pişmanlık ve suçluluk duygusuna gene yakalandı, ama hemen içerideki harekete kendini kaptırdı. Tünelin her şeyi bitmiş, bir tek tabanın ray döşemeye elverişli bir hale getirilmesi ve bazı yerlerde duvarların örülmesi kalmıştı. Tünelde şimdi yalnızca

iki yerde çalışılıyordu: Tünelin orta yerinde duvar örülüyor, Refik'in girdiği ağzın yakınında tabana taş dökülüyordu. Dekovil hattının üstü örtüldüğü için taş çok ilkel bir yöntemle, eşeklerle taşınıyor, bu da özellikle mühendislerin sinirini bozuyordu. Artık yapacak hiçbir şeyleri olmamasına rağmen, Ömer'in ortağı iki genç mühendis de Ömer ile birlikte oradaydılar. Son günün ciddiyetini, kaybedilecek zamanın değerini işçilere duyurmak için oradan oraya koşuyor, sağa sola bağırıyor, eşeklerin boşaltılmasına yardımcı oluyorlar, taş taşıyorlardı. Ömer de işçileri gayrete getirmek için aynı şeyleri yapıyordu. Bazı işçiler beylerin bu kol işine bulaşmalarından kendileri sorumluymuş gibi utanarak onların el attığı yere koşuyor, onlara iş bırakmak istemiyor, bir kısmı da yorgunluktan hiçbir şey yapamıyor, bir şeye el atacak olsalar yalnızca kalabalık edip işleri zorlaştırıyorlardı. Orada kargaşanın içinde, Ömer, Refik'i görünce alaycı alaycı başını sallayarak gülümsedi. Refik de bir ara bir eşeğin boşaltılmasına yardım etmek için ona yaklaştı, ama hayvanın sırtındaki küfeye dokunur dokunmaz bu hareketinin ne kadar saçma, zorlama ve iğreti olduğunu anlayıp oradan uzaklaştı. Tünelin öteki ağzından dışarı çıkana kadar oradan gelen bağırışları, boşalan küfelerin sesini duydu. Sessiz çalışan duvar ustalarını da gördü, ama pişmanlık ve utanç duygusu gene içini sardığı için dönüp onlara bakmadı.

Tünelden çıktıktan sonra rayların döşenmesi için hazırlanmış taşların üstünde yürüyerek batıya doğru ilerlemeye başladı. Poz katarını görmek, katarın tünele ne kadar yaklaştığını anlamak, çevreyi, öteki şantiyeleri yukarıdan son bir kere görmek istiyordu. Gene tasarılarını, Perihan'ı, evini, Ömer'in çalışmasını, kendi geleceğini aklından geçiriyor, ama bunların üzerinde tek tek ve uzun uzun durup bir sonuca varamadan, konudan konuya, bir düşünceden başkasına atlayarak, arada bir gözüne çarpan ilgi çekici bir şeye, ırmağa, tuhaf bir bitkiye, barakalara ya da insan yüzünü hatırlatan bir buluta bakıp oyalanarak yürüyordu.

Altı yüz metre yürüdükten sonra poz katarını Kerim Bey'in yaptırdığı bir köprünün üstünde gördü. Lokomotife, çalışan işçilere fazla sokulmadan uzaktan demiryolu dersinde ayrıntılarıyla öğretilen şu "ray ferşiyatı" denen işlemi seçmeye çalıştı.

Sonra işçilerin arasında gene demiryolu dersinde hocanın sözünü ettiği Türkiye'nin tek ray döşeyicisi ünlü Pozcu Bekir'i de gördü. Bütün demiryolu müteahhitlerinin nefret ettiği bu adamı Nişantaşı'ndan tanıyordu. Ray döşemekten kazandığı parayla Nişantaşı'nda arsa alıyor, sonra başka bir demiryolunda gene kendi usta ve becerikli takımıyla ray döşüyor, gene arsa alıyordu. Bir ara işçiler arasında sigara içerek dolaşan adamla göz göze gelir gibi olunca, "Burada ne işim var?" diye mırıldandı. Sonra ray döşeyenlere bakarken birden, bir zamanlar, "Hayatım rayından çıktı!" diye söylendiğini hatırlayarak kendisiyle alay ede ede güldü ve geri döndü.

Sonra barakaya döndü. Kapının önünde Hacı'yı ve köpeği göremeyince bir eksiklik duygusuna kapılır gibi oldu. Masasına oturdu. *Ankara* romanını karıştırdı. Okuyamayacağını anlayınca bir türlü başlayamadığı mektuba kendini zorlayarak başladı. Her zaman yazdığı şeyleri, çocuğun hatırını, Perihan'ın ve evdekilerin ne yaptığını sormayı alışkanlıkla hızlı hızlı yazarak bitirdikten sonra, her zamanki gibi gene gecikeceğini ekledi. Bunu yazarken utandı, sırtındaki teri hissetti ve gecikme nedenlerini yazmaya başladı. Bunları tek tek düşünürken "köy kalkınması" tasarıları gözünün önünde canlandı. Tasarının özünü oluşturan "Biz bize benzeriz," düşüncesinin ve bu düşünceden yola çıkarak birleştirilmiş köy birimlerine modern şehirlerin bütün olanaklarının ucuza götürülmesi yollarının açıklandığı bölümlerin *Ankara* romanında anlatılan, inkılaplara inanmış iyi insanlar üzerinde yapacağı etkiyi hayal ederek sevindi. Sonra, "Bu tasarılar mutlaka benimsenecek, bu olacak, biliyorum!" diye heyecanla söylenerek ayağa kalktı. Goethe'nin resmine baktı, sigara içerek odanın içinde gezindi. Sonra yeniden masaya oturup aceleyle mektubu bitirdi ve birkaç kere gerininceye uykunun yeniden bastırdığını anlayıp yattı.

Uyandığında hava kararmıştı. Saatine baktı: On! "Yedi saat uyumuşum!" diye düşündü. Yataktan kalktı. Mum ışığında masanın üzerindeki mektubu okudu, beğendi. Orta odadan gürültüler, kahkahalar geliyordu. Oraya girdi. Birden yoğun bir rakı kokusuyla karşılaştı.

"Ooo, bizimki geldi!" dedi bir ses. "Neredeydin yahu?"

Refik, "Uyuyakalmışım," dedi. Sonra demin konuşanın Salih olduğunu anladı. Öteki de Enver'di.

"Sen daha uyu. Biz işi bitirdik. Bitti, bitti," diye Enver bağırdı. "Şimdi ray döşüyorlar. Lokomotif geldi. Düdüğünü çaldı. Biz de ona yeşil bayrağı salladık. Nah bayrağı böyle salladık. 'Gel ulan gel, döşe rayını bakalım Pozcu Bekir,' dedik!" Bir kahkaha attı. Bayrağın nasıl sallandığını gösteriyormuş gibi elini oynatıyor, gülüyordu. Sonra birden bir şey hatırlamış gibi ciddileşti, "Sen de içer misin?" diye sordu. Masanın üzerindeki rakı şişesini kaldırıp uzattı.

Refik masanın üzerinde ve köşede yanan gaz lambalarına gözünü alıştırmaya çalışıyor, "Bitmiş, yetiştirmişler!" diye düşünüyordu.

Enver sert sert, "Sen de içer misin?" diye yeniden sordu.

Refik, "Ömer nerede?" dedi.

"Patron dışarıda galiba," dedi Enver alaycı bir sesle, "Rüşvete boğduğu memurlardan biriyle konuşuyor..."

Refik dışarı çıktı. Kapıyı kaparken arkasından gelen kahkaha seslerini duydu. Barakanın önüne çıkarılan masanın üzerindeki gaz lambasını gördü. Masanın iki yanında Ömer ile Refik'in, Kerim Bey'in üç ay önce verdiği ziyafette tanıdığı bir denetmen oturuyor, bir şeyler konuşuyorlardı. Uzaktan, işçi barakalarının oradan, bir darbukanın sesi geliyordu.

Ömer, Refik'i görünce, "Hah uyandın mı?" dedi.

Refik tam Ömer'i kutlayacaktı ki, denetmen ayağa kalktı. Acele acele bir şeyler mırıldanıp Ömer'in elini sıktı. Sonra Refik'in de eline sarılıp onu da kutladı.

Denetmen gittikten sonra Refik utangaç bir tavırla, "Tebrik ederim," dedi.

Ömer, karanlıkta kaybolan denetmeni işaret ederek, "Ona da hiç lüzum yokken bir şeyler vermek zorunda kaldım!" dedi. Derin derin soluyarak birkaç kere iç çekti: "Allah hepsinin belasını versin!"

"Evet, hiç yoktan rüşvet alması çok çirkin bir şey!" dedi Refik.

Ömer, "Hayır, canım, onu demiyorum!" dedi. "Bütün işlerin, bütün bu ilişkilerin, Ankara'dan gelen memurların, Kerim Bey'in, her şeyin, her şeyin Allah belasını versin..."

Refik endişeyle, "Neyse, bitti ya!" dedi.

"Evet, bitti!" dedi Ömer. "Çok para kazandım. Bitti."

İkisi de sustular. İşçi barakalarının oradan gelen darbuka sesine bir keman da katıldı. Hoş, neşeli ve oynak bir müzik durgun geceye yayıldı. Barakanın içinden de arada bir sarhoş kahkahaları geliyordu.

Ömer, "Ben de içeceğim," dedi. Sonra başıyla müziğin geldiği yönü işaret ederek, "Bak, herkes eğleniyor. Çingeneler gelmiş. Kahvenin önü curcuna," dedi. "Herkes bu demiryoluna söve söve eğleniyor. Ben de içeceğim."

Refik, "Gidip bakalım mı?" dedi.

"Hadi, peki, bakalım," dedi Ömer.

Kalkıp işçi barakalarına doğru yürüdüler. Yaklaştıkça neşelenen müzik bu durgun gecenin içinde Refik'in alışamadığı uzak ve yabancı bir şeydi. Ömer daha önceden de gördüğü için, bu Çingene topluluğunu biliyordu. Sivas'tan Erzurum'a kadar bütün şantiyeleri gezdiklerini, bir şantiyeden ötekine gidip, çalıp söyleyip oynadıklarını, sonra kadınların, taşeronların ya da ustaların yanında geceleditklerini, yıllardır ilkbahardan sonbahara kadar böyle konaklaya konaklaya dolaştıklarını anlattı. Sonra geçen yıl gelişlerinde Kerim Bey'in şantiyesinde kızlardan biri için iki yaşlı taşeronun kavga ettiğini, bu kızın da pek güzel bir şey olduğunu homurdana homurdana ekledi. Kahveye yaklaşırken de birden Refik'e döndü:

"Benim hakkımda ne düşünüyorsun?" dedi. Galiba hemen bunu sorduğuna pişman oldu ve kalabalığın ortasında kızlardan birini işaret ederek, "İşte bak, demin sözünü ettiğim o," dedi. "Nasıl, güzel mi?"

Kahvenin önünde elli altmış kişilik bir işçi kalabalığı vardı. Darbukacıyla kemancı bir kenara çekilmiş çalıyor, ortada iki kız oynuyordu. Kızların ikisi de güzel değildi, yorgun bir halleri vardı, çevrelerine zorla gülümseyerek bakıyorlardı. Çevrelerindeki işçiler de pek neşeli gözükmüyorlardı. Sekiz on tanesi el çırpıyor, arada bir biri bağırıyor, çoğu yorgun, uykulu gözlerle, "Şu da aradan çıksa da gidip uyusak," diye düşünüyormuş gibi esniyordu. Orada, uzun süren, pahalıya oturan kanlı bir zaferden sonra evlerine dönmeyi bekleyen, ama savaşın bittiğine bir türlü inanamayan bitkin askerler gibi bir şeyler bekleyerek dikilip

duruyorlardı. Kahvenin içinde de masalara abanarak uyuklayan birkaç kişi vardı. Bir sarhoş kahvenin kapısına yaslanmış sallanarak el çırpıyor, arada bir bağırıyordu. Bir ara darbuka sustu. Bir durgunluk oldu. Kızlardan biri para toplarken sataşan birini itti. Birkaç kişi güldü. Kalabalık kıpırdandı. Kahvenin kapısı açılıp kapandı. Beş altı kişi ağır ağır, barakalara, uykuya doğru yürüdü. Sonra darbuka ve keman yeniden başladı.

Darbuka çalıyor, kalabalık bir şey bekleyerek seyrediyor, Refik bu kalabalık için bir şeyler yapması gerektiğini düşünüyor, tünele her girişinde içini kaplayan pişmanlık ve utanç duygusuna yakalandığını anlıyordu. Düşündü: "Şu kalabalığın içine karışabileceğimi hiçbir zaman ileri sürmedim, ama bu kadar dışarıda kalmak da çirkin... Onları niye seyrediyorum? Onlar işlerini bitirdiler, yorgunlar, yatmadan önce biraz eğleniyorlar. Ben? Onlar orada, ben bütün bunlardan..."

"E ne düşünüyorsun öyle?" diye Ömer sordu.

"Hiç!"

"Ben düşünüyorum," dedi Ömer. "Dönüp içeceğim."

Refik, "İyi, ben de birazdan gelirim," dedi. "Belki biraz dolaşırım."

38
Son Akşam

Ömer arkasından gelen müziği dinleyerek barakaya doğru yürüyordu. "Oh, ne güzel içeceğim... Allah'a şükür bitti!" diye düşündü. "Şimdi zengin oldum... Benden söz ederlerken artık 'zengin herif' diyecekler... Ama şimdi bunların sırası değil!" Barakada yanan lambanın ışığını gördü.

Barakanın kapısını açarken cılız bir inilti duyuldu. İçeri girince ses kesildi. Galiba Salih şarkı söylüyordu, ama Ömer'i görünce susmuştu. Salih'le Enver masanın bir köşesine oturmuşlar, önlerine de büyük bir rakı şişesi koymuşlar, içiyorlardı. Ömer masanın karanlıkta kalan öteki ucunda iki boş şişe daha gördü.

"Merhaba, çocuklar!"

Enver, Ömer'e dönüp bakmadı bile. Salih'in omzunu dürttü, "Canım ne susuyorsun, söylesene sen şarkını!" dedi.

Salih bir şeyler mırıldanmaya çalıştı. Ömer'e baktı, sustu, bir süre düşündü. Sonra, "Canım patronun gözünün içine bakarak da söylenmiyor ki!" dedi, güldü.

Enver meydan okuyan bir tavırla, "Ne var? Ben söylerim," dedi. Kendini zorlayarak, bağıra bağıra şarkıya başladı. Biraz söyledi. Sonra, "Hem patron değil ki o," dedi. "Ortak o. Bizim ortağımız. Öyle değil mi? Şerefine ortak!"

Salih saf bir tavırla, "Tamam öyle, ama patron gibi," dedi. "Patrona benziyor işte!" Ömer'e baktı, "Kızmıyorsunuz ya?" dedi.

Ömer, "Afiyet olsun çocuklar, yarasın!" dedi. Babacan bir tavır takınmaya çalışıyordu.

Enver, "Şerefine ortak, şerefine!" dedi. "Sen de içsene ortak!" Bir süre, "Nasıl sataşayım?" diye düşünüyormuş gibi Ömer'e baktı. Sonra, "Ama ne akıllısın sen ortak," dedi. Salih'e döndü: "Başkaları gibi ücretle çalıştırmadı bizi; pay verdi: Ortak etti. Evet, ortak etti. Biz de iş bizim işimiz diye eşek gibi çalıştık. On mühendisin işini ikimiz yaptık." Salih'e dönmüş, orada Ömer yokmuş gibi, söyledikleri de Salih'in bilmediği şeylermiş gibi heyecanla anlatıyordu.

Ömer mutfağa girdi. Önceden bir köşeye koyduğu rakı şişesini aradı, ama bulamadı. "Yoksa benimkini alıp içtiler mi?" diye düşündü. Sonra koyduğu yeri hatırladı. Tam çıkıyordu ki bardak almadığını anladı. Mutfağın içinde, "Bardak... bardak..." diye mırıldanarak gezindi. Sonra aklının başka şeyle meşgul olduğunu anladı, "Ne konuşuyorlar onlar orda?" diye düşündü. Seslerini duydu. Enver bir şey anlatıyordu. Sonra ikisi birlikte kahkahalarla gülmeye başladılar.

Ömer elinde şişe ve bardakla içeri girdi. Öteki kapıdan dışarı çıkacak, dışarıdaki masada açık havada tek başına içecekti.

"Ortak etmek için neden bizi seçti?" Enver hâlâ anlatıyordu: "Neden? Biz iyi mühendis olduğumuz anlaşıldı diye sevinirken, o bizi kaz gibi yoluyordu. Eşek gibi çalıştırdı bizi!"

Ömer, "E, siz de çalışmasaydınız canım o zaman!" dedi. Ama

hemen bu söylediklerinin çirkin olduğunu, Enver'i de çok sevindirdiğini anladı.

Enver, Ömer'i hiç duymamış gibi Salih'e anlatıyordu: "Evet, kurnaz herif. Üstelik patron gibi değil, bir arkadaş, bir ağabey gibi davranmaya kalkıştı bize. Onunla böyle konuşuyoruz, ama faturasını da ödüyoruz. Tavladı bizi, tavladı! Sonra kaz gibi yoldu."

Ömer birden, "Daha çok mu istiyorsunuz?" dedi. Sonra gene bir yanlışlık yaptığını anladı.

"Hah, ha!" diye bağırdı Enver. "Para dilendiğimizi sanıyor. İyi mi? Bir şey istemiyoruz ulan senden! Hem kaz gibi yoluyor, hem de dilenci sanıyor bizi. Salih baksana şuna?"

"Ben şimdiye kadar hiç dilenmedim," dedi Salih. "Benim zavallı anneciğim bana demişti ki..."

Ömer dışarı çıkmak için davrandı.

Enver, "Dur, nereye gidiyorsun?" diye bağırdı. "Otursana bizle. Otur da konuşalım..."

Ömer, "Çok sarhoşsunuz siz!" dedi.

"Eee, ne olmuş sarhoş olmuşsak? Sen de içmeyecek misin? Otur da bizle iç, hadi. Hadi, hadi, otur da iç! Bak işte, bunu istiyoruz. Öyle değil mi, otursun da bizle içsin değil mi Salih, söylesene?"

"İçsin ya!" dedi Salih. "Abi oturup bizle içsenize!"

Birden Enver, "Ne yaltaklanıyorsun ulan! Oturmazsa oturmasın," dedi.

Ömer babacan bir tavır takınmaya çalışarak, "Oturuyorum çocuklar oturuyorum!" dedi. Sandalyeyi çekip masanın öteki ucuna oturdu.

"Bak yaltaklandın, o da gitti taa oraya oturdu," dedi Enver. "Bizim yanımıza oturmadı. Bana bulaşırlar, sataşırlar, yakışmaz, diye düşünmüştür. İyi, gene tenezzül etti değil mi?"

Ömer, "Orada yer yoktu!" dedi. Sonra birden utanarak bardağına rakı doldurup dikti.

"Niye gelip yanımıza oturmuyor da oradan, uzaktan bakıyor bize? Niye? Çünkü bunun gözü yukarıda. Kerim Bey ile, o Avrupalı mühendisle içmek ister o, bizim gibi garibanı ne yapsın." Sonra birden bağırdı: "Biz gariban değiliz ama!.."

"Daha içeceğim," diye düşünüyordu Ömer.

"Sonra o karı kılıklı Alman'la ahbaplıktan hoşlanır. Ulan bunun oynadığı kâğıt bile başkadır. Bizim gibi pişpirik oynamaz. Briç oynar. Sonra satranç: Düşünce sporu! Hah hah haa..." Sesini incelterek taklide başladı: "Monşer, siz kaç kâğıt rica etmiştiniz?"

Salih dikkatle, "Ama 'monşer'i Fransızlar söyler!" diye mırıldandı.

Enver bağırdı: "Hepsi kefere değil mi sonunda? Bu herif de keferelerle ahbaplıktan hoşlanmıyor mu? Avrupalıları bizden üstün buluyor. Bıktım ulan, bıktım! Okulda onlar daha iyi dediler, evde onlar daha iyi dediler, sinemalarda, dergilerde onları gördük, şimdi de burada bu züppe onlarla ahbaplığı daha çok seviyor."

Ömer dikkatle dinliyordu.

"Gözü de yukarıdadır." Enver odada bulunmayan bir başkası hakkında dedikodu yapıyormuş gibi anlatıyordu. "Gözü yukarıda olduğu için şu milletvekilinin kızını tavlamış. Milletvekilinin kızını tavlamış." Kelimelerin teker teker üstünde duruyor, keyfini çıkararak anlatıyordu: "Milletvekilinin kızı nasıl bir kızdır acaba? Bizimki maşallah yakışıklı. Yakışıklılığına söz yok bizimkinin, ama acaba kız nasıl? İster misin, o pembe zarflara mektup koyan şey kaknemin teki olsun?" Birden sustu. Bir sessizlik oldu. Sonra sahte bir öfkeyle bağırdı: "Sen ne biçim herifsin, ulan! Suratına tükürsek bir şey söylemeyeceksin!"

Ömer de öfkeli görünmeye çalıştı: "Sarhoşsun sen! Seni ciddiye alamam!" Ama bayağı, sıradan sözlerdi bunlar. Sıradan, kibirli, düzenli, aklı başında bir yeni zenginin sıradan, ihtiyatlı sözleri...

"Ciddiye alamazsın ha!" diyordu Enver. "Ciddiye alamazsın, demek. Peki, ben söyleyeyim, sen ister al ciddiye, ister alma. Ben söyleyeyim..." Biraz düşündü. Sonra, "Şu Kerim Bey var ya şu Kerim Bey," dedi. "Sen onun tırnağı olamazsın, anladın mı, tırnağı..."

"Nerden buldu bunu?" diye düşündü Ömer. "Hedefi buldu. Ama nerden buldu?"

"O Kerim Bey sana benzemez. Sen kıçını yırttın, bizi eşek gibi çalıştırdın, vaktinde yetiştireceğim diye. Yetiştirdin! Çok kazandın! Ama Kerim Bey'e bak, Kerim Bey'e... O her şeyiyle zengin. Ruhuyla, cüzdanıyla, soyuyla, sopuyla, gönlüyle... Onun toprağı bir ayda gezilmez. O senin gibi değil. Para kazanmak için yırtınmıyor. O bari boş duracağıma biraz para kazanayım diyor. Babası ağa. Toprağı atla bir günde gezilmez. Sen onun tırnağı olabilir misin? Senin baban avukat mıydı, yoksa küçük bir tüccar mı?"

Ömer, "Yüzümden anladı!" diye düşündü. "Hedefi bulduğunu yüzümden anladı, şimdi de tadını çıkarıyor!"

"Avukat mıydı?" diye tiksintiyle yeniden sordu Enver. "Benimki de askerdi işte. Öyle bir asker ki paşalara hayranlığından benim adımı..."

Salih, "Benimki garsondu, benimki garsondu," dedi. "Şimdi benden para bekliyor anam!"

"İyi işte!" dedi Enver, "Parayı kazandık. Sağ olsun ortak bize iyi para kazandırdı!" Masadan kalktı. Odanın içinde gezinmeye başladı. Ömer'e yaklaşıp birden sordu: "Bunun babasının garson olduğunu biliyor muydun?"

Ömer, "Şimdi öğrendim!" dedi. Sesinde acıklı bir şey olduğunu utanarak anladı.

"Haaa, öğren işte!" dedi Enver sert sert. "Babası garsonmuş. Hem de Tokatlıyan Oteli'nde, biliyor muydun? Senin gibi tuzu kuru zibidilerin ekmeğin yarısını koparıp yarısını masada bırakarak ziftlendiği, sosyete orospularının kırıttığı bir lokantada uşaklık edermiş anladın mı?" Salih'i bir ağabey gibi sahiplenerek ekledi: "Bu çocuk o sosyete karıları yüzünden lokantaya gidemez, bunu da biliyor muydun?"

Ömer bir şey söylemek istemiyor, hızlı hızlı rakısını içiyor, bu hızla içerse dışarı çıkmadan burada hemen kusacağını düşünüyordu.

Enver hâlâ, "O sosyete karılarının yüzünden!" diyordu. Bir süre sustu, sandalyesine oturdu ve bağırdı: "Ben de bir sosyete karısı tavlayacağım ulan! Bir sosyete kızı tavlayacağım... Şöyle ilik gibi bir karı tavlayacağım... Şu Danimarkalı mühendislerin karıları gibi bir karı tavlayacağım, Salih. Ne karıydı o değil mi?

Ortak, sen bilirsin, bu sosyete karıları nasıl tavlanır söylesene? Ne yapmak lazım yani? Söylesene, neden hoşlanırlar? Her gün sinemaya götürürüm vallahi!" Birden elini Salih'in omzuna koydu: "Bak Salih, paramız var, İstanbul'a gidince birer sosyete kızı tavlayalım. Paramız var. Diplomamız var, mühendisiz. Sen yakışıklısın. Ben nasılım? Ben zekiyimdir!"

"Sen, kızına ama, fıçı gibisin be kardeşim!" dedi Salih.

Enver inançlı ve kesin bir sesle, "Önemli değil!" dedi. "Önemli olan ruh güzelliği." Bir kahkaha attı. "Ruh güzelliği!" diye bağırdı. Gene bir kahkaha attı. Sonra birden ciddileşti: "Aslına bakarsan, şu Çingenelere de razıyım ben!" dedi. "Ama sosyete kızları da..." Birden Ömer'e seslendi: "Ama sen de söylemiyorsun. Haa, Salih, asıl kime sormalı bunu biliyor musun? Bunun şu arkadaşına... Refik'e. O bu işlerden çakar!"

Ömer, "Refik!" diye düşündü. Kendini hatırladı. Az önce birlikte orada, o işçilerin yanındaydılar. "Dostum, en yakın arkadaşım o benim!" diye düşündü. "Benim kim olduğumu, ne olduğumu o bilir."

"O bu işlerden çakar, çünkü bir kere önceki kış Nişantaşı'nda görmüştüm. Yanında lokum gibi bir şey vardı!"

Ömer, "Refik'in düşünceleriyle alay ettim," diye düşündü. "Bu düşünceleri küçümsedim. Oysa görüyorum ki o her zaman benden daha ahlaklı, daha namuslu, daha iyi olmuştur."

"Böyle lokum gibi gencecik bir şeydi," diye Enver anlatıyordu. "Nişantaşı'nda, o kibar sosyete semtinde bunları kol kola görmüştüm. Ben de İstanbul'a gidince Nişantaşlı bir sosyete kızı tavlayacağım. Bunu şu Refik'e soralım. O Nişantaşlı, iyi bilir bu yolları..."

"Ee uzattın ama!" dedi Ömer.

"Ne o, bozuldun mu? Şuna bak. Salih, arkadaşına toz kondurtmuyor... Ulan, biz senin de, arkadaşının da kim olduğunu biliyoruz be... Okuldan hatırlıyorsun değil mi bunları... Bir bu, bir şu Refik, bir de cüce gibi biri vardı yanlarında. Herkese şöyle küçümseyerek bakarlardı. Bu züppeydi. Her gün en şık kravat ceketle gelir, pipo içerdi. Öteki cüce hastalıklı bir şeydi. Gözlüklerinin arkasından bir bakışı vardı, şeytandan farksız... Biz birinci sınıftaydık. Hatırlıyorum bu ukala takımını... Her

şeyi küçümserlerdi. Gene en iyisi şu Refik'ti. Onun iyi niyetli bir hali vardı, ama anladım şimdi: Alıklıktan, hödüklükten öyleymiş!"

"Yeter artık, yeter!" diye Ömer bağırdı. Sonra birden şöyle düşündü: "Birazdan Refik gelecek. Duymasın bu çirkinlikleri, ona göre değil böyle şeyler!"

"Bak, bak, arkadaşına toz kondurtmuyor! O alık, hödük Nişantaşlı sosyetiğe toz kondurtmuyor. Herif o lokum gibi karıyı bırakmış, buraya gelmiş. Niye gelmiş? Ağlamak için... Kürtlere, açlara, memleketin sefaletine bakmak için... Köyü kalkındırmak için yazılar yazıyor, ağlıyor. O karı kılıklı Alman'a gidiyor, ağlıyor. Oğlum, madem tüccarsın İstanbul'da paşa paşa otur, işlerini yürüt, o lokum gibi karının yatağını boş koyma! Hayır, olmaz! Buraya gelip ağlayacak!"

Ömer, "Sus ulan, sus!" diye bağırdı.

Enver gözünün ucuyla Ömer'e bakıp aceleyle ekledi: "Hödük herif, canım. Bir de defter tutuyor biliyor musun? Hatıra defteri... Masasının üzerine koymuş. Geçenlerde açtım baktım. Gülmekten ölürsün!.. Herif nereye baksa ağlıyor. 'Vah sefalet, vah bu memleket,' yazmış!.. Arada 'sevgili karıcığım' da yazmış! Gülmekten donuma ediyordum! Karının adı da Perihan. Peri gibi bir lokum! Yatağı da boş değildir canım. Bu sosyetikleri bilirsin. Birini çağırmış, demiştir ki: 'Ben gidiyorum, ama sen bizim Peri'yi...'"

Birden Ömer sandalyeden fırladı. Enver'e doğru yürüdü. Yürürken gözünün önünde bazı kavga sahneleri canlandı. Kavgacılar, kavgadan önce birbirlerinin gözlerinin içine bakarlar, ağır ağır yürürlerdi. Enver de ayağa kalkmıştı. Ömer, "Sarhoş olduğu için onu belki yere yıkabilirim!" diye düşündü. Sonra, "Salih ayırır!" diye mırıldandı. Hiç kavga etmediğini aklından geçirdi ve Enver'in de dövüşmek istemediğini anladı. "Dövüşmek çok aptalca bir şey olur!" diye düşündü. "Tekmeleşiriz... İkimiz de birbirimize vururuz... Kimin kazandığı anlaşılmaz... Şişeler, bardaklar kırılır... Refik de onun yüzünden kavga ettiğimi..."

Birden Enver, "Seninle dövüşmem bile ben be!" dedi ve yerine oturdu.

Ömer şişesini alıp açık havaya çıktı. "İçki yalnızca mideme vurur!" diye mırıldandı. Dışarıdaki masaya oturdu. Şişenin dibinde kalan son damlaları bardağına boşalttı. Geceyi dikkatle dinledi. Darbuka hâlâ yorgun yorgun çalıyor, keman vızıldıyordu. "Bitti!" diye düşündü. "Şimdi ne yapacağım?" Nazlı ile evliliği düşündü. "Milletvekilinin kızı! Eh bizim de bir mutfağımız olur!" Barakayı dinledi. Oradan artık ses gelmiyordu. "Refik'i bekleyeyim," diye düşündü. "O gelsin. Biraz konuşalım. Sonra Ankara'ya gideceğiz. Sonra ben milletvekilinin kızını alacağım. Peki, başka ne yapılabilir? Nasıl yaşanabilir? Sıradan bir hayata karşı koyulması gerektiğine ilişkin nutuklar atmıştım ben! Mesela şurada bir çiftlik de alabilirim. Hacı'nın gösterdiği çiftlik. Kaçadır? Ben bütün bu işlerden ne kadar kazandım? Dur bakalım: Birinci yıl toprağın metreküpü kaç kuruştan hesaplanmıştı?" Hiç unutamayacağı, hesaplarında kaç yüz kere kullandığı bu sayıyı unuttuğunu anlayınca çok şaşırdı. Sonra bu unutkanlığından paraya değer vermediği sonucunu çıkarıp tam gururlanıyordu ki, sayıyı hatırladı. Nazlı'yı düşündü. İngiltere'den gelişini düşündü. Sonra ağır ağır yaklaşan Refik'i gördü, ama az önce barakada ondan söz edilirken içinde canlanan sevgi bu sefer canlanmadı. Çok uykusu olduğunu, günlerdir doğru dürüst uyuyamadığını hatırlayarak gerine gerine esnedi.

39
Sonbahar

Nigân Hanım oturduğu yerden, "Cevdet Bey'in kendi elceğiziyle diktiği çiçekleri de öldürdüler!" dedi. Başıyla rahmetli kocasının Latincelerini ezberlediği çiçeklerin bir zamanlar dikili olduğu köşeyi işaret ediyordu.

Nigân Hanım'la Perihan ve Nermin arka bahçede, ağacın altında, hasır koltuklarda oturuyorlardı. Osman evden çıkalı bir saat olmasına rağmen, yaprakların ve otların üzerindeki sabah nemi kaybolmamış, zayıf sonbahar güneşi sabah serinliğini bah-

çeden çıkaramamıştı. Eylülün son günüydü. Adadan dönüleli iki hafta oluyordu. İki haftadır Nişantaşı'ndaki evde yoğun bir mutsuzluk, sıkıntı ve sonbahar havası vardı: Ahçı Nuri iki hafta önce, tam taşındıkları günün sabahı ölüvermişti.

Nigân Hanım yeniden, "Rahmetlinin kendi elceğiziyle diktiği çiçekler..." dedi. Sözünün sonunu getirmeden, herkesin bildiği o mutsuz ve sıkıntılı suratı takınarak sustu. Herkesi, her şeyi, rahmetli Cevdet Bey dışında bütün dünyayı suçlayan bakışlarla gelinlerini süzdü. "Nuri de tam ona ihtiyacımız olduğu zamanda çekip gitti!" dedi. "O hiç olmazsa Cevdet Bey'e saygı duyar, çiçekleri sulardı."

"Cevdet Bey onların isimlerini bir kâğıda yazmıştı galiba!" dedi Nermin. "Gidip Eminönü'nden bugün alayım!" Dönüp Perihan'a sert ve soğuk bir yüzle baktı. Bakışı, "Bu öğleden sonra nereye gideceğimi anladın mı?" diyordu.

Perihan korkuyla gözlerini Nermin'in yüzünden kaçırdı. Bir ay önceki o rastlantıdan sonra, Nermin'in takındığı meydan okuyan tavrı anlaşılmaz buluyordu. Bir ay önce bir gün, onu uzun boylu, yakışıklı bir adamla Sirkeci tren istasyonunda kol kola görmüştü. Bu konuda düşünmek istemediği için Nigân Hanım'a kulak verdi. Nigân Hanım aynı tohumları hiçbir zaman bulamayacaklarını, bulsalar da o hiçbir işe yaramayan bahçıvanın onları öldüreceğini anlatıyor, parmaklarının ucuyla omuzlarındaki şalın köşelerini çekiştiriyordu. Sonra elinde tepsiyle mutfak kapısından çıkan hizmetçiye gözü takıldı, biraz yaklaşmasını bekledi ve sordu:

"Uyandı mı o?" Dört gün önce Avrupa'dan dönen Ayşe'den söz ediyordu.

Emine Hanım başıyla hayır işareti yaptı. Tepsiyi masaya koymadan önce Perihan'a döndü: "Küçük hanım, kız ağlıyor!"

Artık on beş aylık Melek'ten "bebek" ya da "çocuk" diye değil, "kız" diye söz ediliyordu. Perihan kalktı. Tepsinin üzerindeki dolu çay fincanıyla gazetelerden birini alarak eve yürüdü. Mutfak kapısından girerek yukarı çıktı. Merdivenleri çıkarken kızın ağlayışından, bir kesilip bir güçlenen sesinden altına doldurduğunu anladı. Odaya girer girmez küçük yatağın başına gitti. Ağlayan kızını görünce gülümsedi, Melek de ona baktı ve

derdini unutarak sustu, sonra gene ağlamaya başladı. Perihan elindeki çay ile gazeteyi masanın üzerine bırakıp kızını yataktan bir küçük paket gibi kaldırdı. Bacakların arasındaki yumuşak sıcaklığı fark ederek, "Ah, seni soytarı seni!" diye söylendi ve elindeki küçük şeyi dikkatle üzerine kalın bir örtü serilmiş masanın üzerine koydu.

Her zaman yaptığı gibi onunla konuşarak elbiseleri ve ince bezleri çıkarmaya başladı. En üstteki gömleği çıkarırken, "Of, terlemişiz galiba!" dedi ve kızını çok kalın giydirdiğini düşündü. Sonra havaların soğuduğunu düşünerek, "Ama bir de hasta olursan daha mı iyi?" dedi. Melek bir şeyler mırıldanınca da, kızı ona hak vermiş gibi sevindi. Sonra aklına Refik geldi. En son yazdığı mektuba göre bir hafta içinde İstanbul'da olacaktı. Perihan, Refik'ten bir ay daha gecikeceğini bildiren yeni bir mektup almaktan korkuyordu. Bir türlü açamadığı bir çengelli iğneyi zorlarken, "Baba gideli yedi ay oluyor!" dedi ve sesinden korktu, çünkü merdivenleri çıkan ayak seslerini duymuştu. Çengelli iğne açıldı. "Belki artık gelir!" diye düşündü. Bezin her yerine bulaşmış pisliği görünce yüzünü buruşturdu. Kirli bezleri bir köşeye bıraktı, kızı kucağına alıp banyoya girdi, yıkadı. Yıkarken Refik'i ve kendi durumunu düşündü. Hapşırınca kızın soğuk sudan rahatsız olduğunu anladı ve telaşlandı. Aklına doktor olan babası geldi. Kız birden ağlamaya başlayınca, "Buradan ayrılıp eve gitmem daha mı doğru olurdu?" diye düşündü. Bunu çok düşünmüş, üç ay önce kararını da vermiş, ama annesi onu caydırmıştı. Annesinin, Refik'in onu değil, İstanbul'u bıraktığını açıklayan sözlerini hatırladı. "Bu saçma!" diye düşündü. Sonra caydı. "Saçma değil!" diye mırıldandı. Refik'in özür dileyen, bütün suçun kendisinde olduğunu yazan mektuplarını hatırladı. Ona verdiği cevabı düşündü. Evden ayrılmayı hiç düşünmediğini yazdığı mektupla övünüyor, Refik'in de aynı duyguyu beslediğini seziyordu. Kızın üşümesinden korkarak aceleyle odaya geri döndü. Temiz bez ve gömlek çıkardı. "Benim durumumda olan başka bir kadın ne yapardı?" diye düşündü. Buna her zamanki gibi gene cevap vermedi, çünkü kendi durumunu benzersiz buluyordu. Kendi durumunun benzersiz olmasının nedeni de Refik'in benzersiz olmasıydı: Tanıdığı hiçbir kadının Refik gibi kocası yoktu.

Ama kız elbiselerini giydikten sonra bir daha hapşırınca kendini cezalandırmak istedi, "Hâlâ bu evde oturuyorum, çünkü gursuzum!" diye düşündü. Kızı yatağına yatırınca rahatladı. Yedi aydır her gün aklında at koşturan bu düşüncelerden kurtulmaya karar vererek masanın üzerindeki çay fincanını aldı, gazeteyi açtı.

Çay soğumuştu. Gazete, "Dünya Sulhu Kurtuldu. Münih'te Tam Bir Anlaşmaya Varıldı," diyor, "Daladiye, Hitler, Çamberlayn ve Musolini," diye yazıyordu. Perihan her zaman yaptığı gibi kendi dışındaki dünyanın içine girmek istiyormuş gibi gazeteyi iştahla okumaya başladı. Bütün evde yurt ve dünya haberlerini kendisi kadar yakından kimse izlemiyordu. Münih Konferansı'na ilişkin haberleri tam bitiriyordu ki, kapı önceden vurulmadan açıldı, içeri Nermin girdi.

"Sende yeşil iplik var mı?" diye sordu Nermin. "Bu renkte!" Elinde tuttuğu fıstıki bir düğmeyi gösteriyordu.

Perihan gene o belirsiz korkuya kapılarak ayağa kalktı. Sanki onunla bu odada birlikte yalnız olmak suçmuş ve bu suçtan bir an önce kurtulması gerekiyormuş gibi dikiş kutusu olarak kullandığı eski ilkokul çantasını aceleyle açtı, telaşla aradı ve istenilen şeyi bularak uzattı.

"İşte!" Öteki elinin hızlı bir hareketiyle küçüklüğünü hatırlatan çantayı kapadı.

"Teşekkür ederim!" dedi Nermin. Birden o eski çantayı her görüşünde yaptığı gibi gülümsedi. Sonra kendi düğmesi ve düğmeyi dikeceği elbiseyle ilgili duygularına döndüğünü belli eden düşünceli bir suratla odadan çıktı.

Nermin'in ilkokul çantasına gülümseyişi bu sefer Perihan'a sevimli gözükmemiş, soğuk, küçümseyici, hatta gene meydan okuyan bir şey gibi gelmişti. Kapanan kapının arkasından bakarken yanılıp yanılmadığını araştırdı. Sonra onu yakışıklı adamla gördüğü günü hatırladı. Bu karşılaşma her geçen gün aklında daha değişik canlanıyordu. Yakışıklı olduğunu düşündüğü adam uzun favorili, yüzü güneşten yanmış, bıyıkları ve elleri bakımlı, Perihan'da korku ve iğrenme uyandıran cinsten bir adamdı. Perihan istasyona, Karaköy'de buluştuğu annesini banliyö trenine geçirmek için gelmişti. Nermin ile bir adam gar lokantasından çıkıyorlardı. Birbirlerini aynı anda görmüşler, Perihan gözleri-

ni kaçıramamıştı. Nermin önce telaşlanmış, sonra yavaş yavaş, Perihan'ı korkutan, şaşırtan bir meydan okumayla gülümsemişti. Birbirlerine sekiz on adım kalmışken birden ikisi de başlarını başka yöne çevirmişlerdi. Perihan'ın, yaptığı alışverişten söz eden annesi Nermin'i görmemişti. Akşam Osman ile üçü birlikte adaya dönerlerken Nermin'in takındığı soğukkanlı tavır Perihan'ı o kadar şaşırtmıştı ki, istasyonda gördüğünün Nermin'in bir ikizi olduğuna inanası gelmişti. Ama bu rastlantıdan birkaç hafta sonra Nermin'in, Osman'ın şirket denen şu para makinesini işleten bir makineden başka bir şey olmadığını, üstelik bir zamanlar bir de metres tuttuğunu öfkeyle kendisine açıkladığını hatırlayınca davranışının bazı akılcı temelleri olduğunu düşünmeden de edemedi. Sonra her geçen gün Nermin'in meydan okuyucu sözleri ve hareketleriyle karşılaştıkça o rastlantı aklında daha değişik canlanmaya başladı. Her geçen gün Nermin'in Sirkeci istasyonundaki o gülümseyişinin daha cesur ve daha korkunç olduğunu düşünüyor, gülümseyişin aklında boyut değiştirerek kendisiyle alay ettiğini sanıyordu. Gülümseyiş, "Bak, ben bunu yapmaktan çekinmem!" diyordu. "Ben senin anlayamayacağın kadar özgür bir kadınım. Sen ise böyle şeylerden yalnızca korkar ve uslu uslu kocanı beklersin..." Gene aynı şeyleri korkuyla aklından geçirdiğini, Nermin'in öğleden sonra yeşil elbisesini giyerek bir yerlere gideceğini düşündüğünü anlayınca başka şeylerle uğraşmak istedi ve gazeteyi açtı. Bir iki cümle okumuştu ki, kapı vuruldu, Ayşe gülümseyerek içeri girdi.

Ayşe kapıyı kaparken esnedi. Perihan'ı yanaklarından öptü. Gene gülümsedi. Melek'in yatağına yaklaştı. "Yaramaz, amma bağırıyorsun!" dedi.

Perihan, "Aaa, seni uyandırdı mı?" dedi.

Ayşe, "Yok canım, zaten erken kalkmak istiyordum!" dedi. Pencereye yanaştı. Gerindi. "Oooh ne güzel gün!" dedi. Dönüp yeniden küçük kızın yatağına sokuldu. Yatağın kenarındaki küçük çıngırağı alıp Melek'in yüzüne yaklaştırıp sallamaya başladı. Üzerinde mavi, ipekli bir gecelik vardı.

Perihan onun beyaz gerdanını, göğüslerinin üst kısmını görüyor, İsviçre'den bambaşka bir insan olarak döndüğünü düşünüyordu.

Ayşe, "Hah ha! Şuna bak, şuna! Halayı tanıdın mı, halayı tanıdın mı küçük Melek?" dedi. Sonra birden çıngırağı yatağın kenarına bıraktı. Gerinerek esnedi. Saçlarını karıştırmaya, kaşımaya başladı.

Perihan, "Uykunu alamadın galiba!" dedi.

"Geç yattım. Saat ikide... Ama öyle eğlendik ki..."

Perihan onun, Fuat Bey ile Leylâ Hanım'ın oğlu Remzi ve arkadaşlarıyla birlikte olduğunu biliyordu: "Nereye gittiniz?"

"Beyoğlu'nda, Tünel'de yeni bir lokanta açılmış!" dedi Ayşe. "Çok güzel bir yer. Artık bizde de iyi yerler açılıyor. Görünce çok sevindim. Sonra hep birlikte Leylâ Teyzelere gidip oturduk. Dönüşte de Emirgân'a uğrayıp çay içtik! Acaba annem kaçta geldiğimi biliyor mu?"

Perihan sırdaşlıklarının alışkanlığıyla, "Az önce uyanıp uyanmadığını sorduydu!" dedi.

"Geç kalmışsam ne olacak ki... Hem dört ay önce böyle gezip tozmamı isteyen de kendisiydi." Pencereye yaklaştı, sonra birden döndü: "O kadar da iyi çocuk ki!"

Perihan, "Kim?" diye sormadı. Anlayışlı bir tavır takınarak gülümsedi.

Ayşe, "Remzi o kadar iyi çocuk ki!" dedi. "Hep benim iyiliğimi istiyor. Hep beni düşünüyor. Tam bir centilmen. Kibar. Eli açık. Dürüst. Ah, işte anneme bak. Suratını asmış beni bekliyor." Pencereyi açtı, aşağıya seslendi. "Hu, huu... Ben kalktım! Peki, peki birazdan geliyorum!"

Perihan'a döndü, az önce söz ettiği şeyin ne olduğunu araştırıyormuş gibi düşündü, hatırladı: "Aa, evet. O kadar iyi çocuk ki... Bana İsviçre'de de yakınlık gösterdi. Onun öyle biri olduğunu burada niye anlamadım diye kendime kızdım. Zaten ben eskiden niye öyleydim, o da başka bir şey ya... Hayata bakışım değişti belki de! Gülüyor musun? Yok, yok, oraya gidince insanın her şeye bakışı değişiyor." Gözleri parladı. "Orada her şey o kadar değişik, buradan o kadar başka ve güzel ki... Biz ne zaman öyle olacağız, diye düşündüm. Biz öyle olabilecek miyiz? Biz de onlar gibi olacağız inşallah bir gün, değil mi? Perihan, sen de mutlaka bir gün gitmelisin. Abimle gidin." Birden yanlış bir şey yapmış gibi sustu.

Perihan dalgın dalgın, "Bilmem ki," dedi.

"Hep burada, bu odada mı oturacaksınız canım!" dedi Ayşe. "Ben abimi kandırırım. Belki birlikte gideriz! Ama orada, insanın her şeye bakışı değişiyor. Orada hayatımın bir hayat olduğunu anladım. Oraya giden biri mutlaka bir başkası olur. Ya da onlarla... Her neyse... Ben zaten artık bu eve bu kadar kapanmaya niyetli değilim... Üniversiteye kayıt yaptıracağım, ama çok fazla da düşünmüyorum. Belki bir sene sonra bir gün bir bakarsın ben..." Gülümseyerek kızardı.

Birden kapı açıldı. Ahçı Nuri'nin oğlu Yılmaz'dı. Elinde bir zarf vardı. Perihan zarfı uzaktan görür görmez Refik'ten olduğunu ve onun bir ay daha gecikeceğini yazdığını anladı.

Yılmaz zarfı Ayşe'ye uzatırken, "Büyük hanım sizi aşağıya bekliyor," dedi. Ayşe'nin çıplak gerdanına bakmamak için gayret ediyordu.

Ayşe, "Peki, peki geliyorum!" dedi.

Yılmaz, gene gerdandan başka yere bakmaya gayret ederek ve kızararak, "Kahvaltınızı bahçeye mi getireyim?" dedi.

Ayşe, "Geç oldu!" dedi. Sonra birden eliyle gerdanını kapattı, geceliğini çekiştirdi, "Neyse, getir bir şeyler işte! Anneme de söyle, geliyorum!" Kapı kapandıktan sonra Perihan'a döndü ve eliyle arkasını işaret ederek, "Kapıyı önceden bir vurması lazım canım!" dedi.

Perihan şaşkınlıkla, "Vurmadı mıydı?" dedi.

"Vurmadı ya... Ama çok komik bir burnu var değil mi? Hemen de kızarıyor! Babasına ne kadar benziyor. Ah, Nuri'nin ölümüne çok üzüldüm. Cenazesinde bulunmak isterdim. Bana, biliyorsun, 'çekirdek' derdi. Çekirdek gibi küçük, kuru, neşesiz olduğum için herhalde. Nuri'yi bir kere daha görmek isterdim. Beni çok severdi. Hemen öyle kalpten gidivermiş ha? Neyse, abimin, oğlunu işe alması iyi olmuş. İyi akıl etmiş... Canım, onca yıl yemeğimizi pişiren adamın oğluna, okumamış diye depolarda hamallık ettirmemiz de yakışıksız olurdu. Bu da yavaş yavaş öğrenir artık."

Perihan dalgın dalgın dinliyordu. Gözü Ayşe'nin elindeki zarftaydı. "Gene aynı şey! Gene gecikeceğini yazıyordur!" diye düşündü.

Ayşe, Perihan'ın gözünün nerede olduğunu fark etti, "Haa sana mektup var, değil mi?" dedi. Zarfın üzerine baktı. "Abimden! Hay Allah, ben de gevezeliğe daldım!" Zarfı Perihan'a verdi. "Annemi de bekletiyorum!" Kapıya yürüdü. Tam çıkarken yataktaki kızı gördü. Küçük çıngırağı salladı, neşeyle çıktı.

Perihan kapanan kapıya ve elindeki zarfa boş boş baktı. Komodinin çekmecesinden bir tırnak törpüsü çıkardı. Zarfın bir köşesine soktu, ama hemen yırtmadı. Refik'in her mektubunu böyle ağır ağır bekleterek açar, bu arada içinde ne yazılı olmasını istediğini düşünürdü. Gene, "Ne istiyorum?" diye düşündü. "Hemen döneceğini yazsın! Hemen dönünce ne olacak? Ağabeyiyle birlikte yazıhaneye gidecek!" Osman'ı, onun için "para makinesi işleten makine" diyen Nermin'in gülümseyişini, Ayşe'yi düşündü. Sonra aklına gelen şeyden korktu, "Refik'in nasıl olmasını istiyorum?" diye düşündü. Düşünceleri ve istekleri ona bir an saçma ve çözümsüz gelince korktu. Hiçbir şey düşünmek istemeyerek zarfı açtı, mektubu okudu. Gene aynı şeydi: Gene gecikeceğini yazıyordu, ama şu "köy kalkınması" dediği şeylerden daha çok söz ediyordu. Perihan bunların ne olabileceğini, Refik'in köyü kalkındırma tasarısıyla karısının hayatı arasında ne gibi bir ilişki kurabileceğini düşünerek mektubu yeniden okumaya başladı.

40
Ankara

Muhtar Bey birden öfkeyle ayağa kalktı. Yüksek tavanlı bakanlık koridorunda aşağı yukarı yürümeye başladı. "Söz vermişti, ama yarım saattir burada bekliyoruz!" diye söylendi. "Hava kararda! İçeride hâlâ ne konuşuyorlar?" Sanki o karşılık verebilirmiş gibi Refik'e bakarak sormuştu bunu. Utanarak gözlerini Refik'in gözlerinden kaçırdı: "Başka zaman gelirdik canım!" Birden döndü, kararlı bir hareketle bakanın kâtibinin kapısını açarak, "Oğlum ben Manisa Milletvekili Muhtar'ım. Bir yanlışlık olmasın?" diye

söylendi. Kâtibin cevabını dinlerken yüzünü buruşturdu. Sonra biraz zorlama bir öfkeyle, "O Alman heyet-i ticaretindense, ben de Türk heyet-i milisindenim," dedi. Kapıyı vuracakmış gibi hareket yaptı, ama caydı, kulpu usulca çekti. Koridorda gene, aşağı yukarı bir yürüdü. Sonra gelip Refik'in yanına oturdu, "İşte görüyorsun, Ankara bu!" dedi.

Ziraat bakanının kapısında bekliyorlardı. Ankara'ya Ömer'le gelen Refik'in tasarılarını, niyetlerini öğrenen milletvekili, gelecekteki damadının bu yakın arkadaşına yardım etmeye karar vermişti. Milletvekili, Refik'in tasarılarını dinledikten sonra onu bir bakanla, hatta İsmet Paşa ile görüştüreceğini açıklamış, ama beklenen fırsat bir türlü çıkamamıştı. Milletvekilinin yakını olduğu bakanlar çok meşguldü, çoğu Ankara'da yoktu. Atatürk'ün ağır hastalığı yüzünden her şey karışmış, herkes bir şeyler beklemeye başlamıştı. Refik, Kemah'tan mektuplaştığı teşkilatçı yazar Süleyman Ayçelik'i de daha görememişti. Ankara'ya geldiği ilk günlerde tasarılarını kesin bir sonuca bağlamak için çalışmış, sonra da yazarın yıllık iznini aldığını şaşırarak öğrenmişti. Yirmi gündür Ankara'daydı, ama daha tasarıları konusunda hiçbir yetkiliyle görüşememişti.

"Ankara bu! Ama sen hiç canını sıkma!" dedi milletvekili. "Eğer senin gibi birine de yardım edemezsek..." Düşünceli bir tavırla sustu. Sonra, "Eğer senin gibi birinden yararlanamazsak..." diye düzeltti.

Bir saat önce kaldığı otele telefon ederek Refik'e, mecliste ziraat bakanıyla karşılaştığını, akşam saat beş için ondan randevu aldığını, acele Kızılay'a gelmesini söylemişti. Kızılay'da buluşmuşlar, bakanlığa koşmuşlardı, ama kâtip onlara yarım saat önce bakanın meşgul olduğunu söylemişti. Manisa Milletvekili Muhtar Laçin, gene öfkeyle ayağa kalktı ve kızı Nazlı'nın ufak tefek gövdesine hiç benzemeyen iri ve yaşlı gövdesini bakanlık koridorunda gezdirmeye başladı.

Sonra kapı açıldı. Bir gürültü oldu. İçeriden adamlar çıkmaya başladı. Refik derilerinin renginden, gururlu, dimdik yürüyüşlerinden içeriden çıkanların bazılarının Alman olduğunu anladı. Arkalarından, bakan olduğunu sandığı birisi ve bir çevirmen geliyordu. Hep birlikte koridorun sonuna kadar yürüdüler. Bu

arada bakan Muhtar Bey'e gözünün ucuyla bir de selam verdi. Az sonra acele acele geri dönüp odasına girdi. Kâtip Muhtar Bey'i çağırmaya geldi, ama o çoktan Refik'in koluna girmiş, bakanın odasına doğru onu öfkeyle çekiyordu. Refik, "Peki bakana ne söyleyeceğim? Ona her şeyi nasıl özetleyebilirim!" diye mırıldanıyordu. "Tasarılarımın özünü ve çekirdeğini oluşturan şu düşünceyi ona söyleyeceğim..."

Büyük, geniş, ama eşya ile tıkış tıkış doldurulmuş bir odaya girdiler. Bakan masasında değildi, pencerenin kenarındaydı, dışarı bakıyor, sigara yakıyordu. Refik gazetelerden az çok tanıdığı bakanı korkulacak, aşırı saygı gösterilecek biri olarak görmüyordu. Zaten o da bir koltuktan öteki bakanlık koltuğuna oturan, partide önemli bir yeri olan dar kadronun içinde değildi. Celâl Bayar'a yakınlığı olduğu için bakanlık almış olmalıydı.

Bakan onların içeri girdiğini fark edince döndü. Muhtar Bey'den beklettiği için özür diledi. Sonra eliyle pencereden aşağısını işaret ederek: "Bu Almanlar... Şimdi bütün Ankara bu Almanların peşinde!" dedi. "Başbakan bazı teknik ayrıntılar için heyetten birileriyle bizim de bir görüşme yapmamızı rica ettiler. Sizi beklettim. Belki bir ticari anlaşma imzalanabilir. Bizim, ne olur ne olmaz ayrıntılar üzerinde çalışmamız istendi... Ooo evet, sözünü ettiğiniz delikanlı bu mu?" Refik'in elini sıktı. "Muhtar Bey sizden söz etti. Mühendismişsiniz!"

Refik, "Evet!" diye mırıldandı. Sonra gene, "Tasarılarımın özünü oluşturan..." diye düşündü.

"Memleketin sizin gibi, bir şeyler yapmak isteyen, çırpınan evlatlara ne kadar ihtiyacı var, biliyor musunuz?" dedi bakan. Muhtar Bey'e dönerek ne kadar güç koşullar altında görev yaptığını gösteren bir surat takındı. "Şu deminki çocuk! Almancadan bir cümle çevirmek için yarım saat düşünüyor... Mahcup oldum!" Yeniden Refik'e dönerek, "Memleketin bilgili, okumuş insanlara ihtiyacı var!" dedi.

Muhtar Bey gururla, "Delikanlı inşaat mühendisidir," dedi.

Bu sırada masasının başına geçen bakan, bir dosyayı karıştırarak ve besbelli başka şeyler düşünerek, "Aa, demek inşaat mühendisi," dedi... "Çok ilginç. İnşaat mühendisi ve Ziraat Bakanlığı'mıza müracaat ediyor, çünkü... çünkü... şey için?"

Birden şaşkınlıkla başını kaldırdı. "Ne içindi?" diye söylendi. Refik'in cevabını dinlemeden de, "Aa, tabii, tabii!" diye hoşgörülü bir tavırla başını salladı.

Refik, "Bazı tasarılarım var efendim," dedi. "Köy kalkınması için bazı ilkeler getiriyorum..."

"Tabii, tabii!" diyordu bakan. "Bunları yayımlamak mı istiyorsunuz?"

"Bunların okunmasını ve tartışılmasını, bu konuda daha başka görüşlerle..."

"Bakanlığımızın belirli yayınlar için bir ödeneği var!" dedi bakan. "Sizin kitabınız kalın mı? Yanınızdaysa bir görebilir miyim?"

Refik, "Daha daktilo edemedim!" dedi. Utançla terledi.

Refik'in yüzündeki şaşkın ifadeyi gören bakan, "Evet, kalınsa bize bir özetini de verebilirsiniz!" dedi.

Muhtar Bey, "Yanılmıyorsam, delikanlı tartışılmasını istiyor!" dedi.

Refik, "Okunmasını ve tartışılmasını!" diyerek araya girdi.

Bakan, "Tabii, bu kitabı ilk okuyacak olan benim!" dedi. "Köylerimizin kalkınması ve ziraat üzerine bütün yeni düşüncelere değer veririz!" Sonra yeniden önündeki dosyaya döndü. Saatine baktı, çekmecelerini karıştırmaya başladı. "Ama siz niye oturmuyorsunuz?" diye onlara sorarak kendisi ayağa kalktı. Kâtibine seslendi.

Refik, "Ona başka ne söyleyebilirim?" diye düşünüyordu. "Ona benim için önemli olanın tartışma ve birleştirilmiş köy birimlerine şehirlerin bütün modern... Bari ona benim için önemli olan yazdıklarımın yayımlanması olmadığını söyleyeyim... Kâtibiyle konuşuyor? Ah, aklım başımda değil!"

Bakan, kâtibiyle birkaç cümle konuştuktan sonra, "O halde siz kitabınızın kısa bir özetini bakanlığımıza verirsiniz. Ben yayın komisyonunun üyeleriyle görüşürüm," dedi. Refik'in yüzünü görünce, "Bir başka yol daha var," dedi. "Siz kısaltmadan kendiniz yayımlarsınız. Biz bakanlık olarak belirli sayıda satın alırız." Bu çözüm yolunu da önermek gibi bir cömertlik ettiği için başını hafifçe kaldırarak Muhtar Bey'e gülümsedi. Sonra dolaptan çıkardığı bir büyük çantaya masadaki dosyaları, çekmecelerinden çıkardığı bazı kâğıtları aceleyle tıkıştırmaya başladı.

Refik, "Hayır, benim istediğim bu değildi!" diye düşündü. "Ama bu adam da bana yardım edebilir!"

Bakan kâtibin koşarak getirdiği bir dosyayı da çantasına yerleştirdikten sonra, "Özür dilerim! Sizleri beklettim, ama çabuk gitmem de gerekiyor!" dedi. "Dr. Funk şerefine Alman sefaretinde yemek var!" Çantasını kapadı, eline aldı, sigarasını küllüğe bastırdı, birkaç adım atıp Refik'e yaklaştı. Sonra Refik'i kolunun üst kısmından tutarak Muhtar Bey'e döndü, "Delikanlıyı bana getirdiğiniz için çok sevindim!" dedi. "Ona mutlaka yardım edeceğiz!"

Refik artık bir şey söylemesi gerektiğini anlayarak, "Teşekkür ederim, ama ben böyle bir şeyden çok, bir tartışma ortamının açılmasını isterdim!" dedi.

Bakan delikanlının aklından neler geçtiğini, nasıl bir insan olduğunu pazusunun kuvvetinden anlayacakmış gibi, Refik'in kolunu sıkıyordu: "Nasıl bir tartışma?"

Refik, "Mesela *Teşkilat* dergisinde olduğu gibi!" dedi ve bakanın neşesinin kaçtığını gördü. Muhtar Bey'e baktı: O da şaşırmıştı.

Bakan, Refik'in kolunu birden bıraktı: "Ah *Teşkilat* dergisi. Teşkilat hareketi. Ama onun modası geçti." Muhtar Bey'e döndü: "Geçti değil mi?" Sonra bir şey hatırlamış gibi bir tavır takınarak, "İsmet Paşa nasıl?" diye Muhtar Bey'e sordu.

Muhtar Bey, "Ben de sizin kadar bilgi sahibiyim!" dedi. Suratı kızarmıştı.

Refik, Nazlı'nın, bir zamanlar babasının İsmet Paşa'nın yakını olduğunu, soyadlarını İsmet Paşa'nın vermiş olduğunu söylediğini hatırladı. Yanlış bir şey söylediğini anladı, ama bunun ne olduğunu çıkaramadı.

Bakan, "İsmet Paşa'ya hepimiz bağlıyız. Ama şimdi başbakan Celâl Bey," dedi. "Hem o niye, Gazi'nin bu en ağır hasta olduğu günlerde İstanbul'a bir kere olsun gitmiyor?" Kapıya doğru ağır ağır yürüyordu. Birden Muhtar Bey'e döndü. Elindeki çantayı işaret ederek, "İş başımızdan aşkın efendim!" dedi, ama bunu öfkeyle değil, gülümseyerek söylemişti. "Bugün Alman İktisat Bakanı Funk, yarın bir de bakarsınız İngiliz İktisat Bakanı sir bilmem kim. Münih Konferansı'na bakmayın: Dünya harbe gidi-

yor. Herkes bizi yanına almak istiyor. Öyle değil mi?" Arada bir sözünü onaylatmaktan hoşlanıyordu. Odadan çıkmış, üçü birlikte koridorda yürüyorlardı. "Dünkü kazaya ne dersiniz?" Dün Alman İktisat Bakanı Dr. Funk'un karısını çiftlikte gezdiren araba devrilmiş, kadının kolu incinmişti.

Merdivenleri inerken bakan, "Ya geçen günkü ziyafette söyledikleri!" dedi. "Bizimle ticaretleri bizim öteki ülkelerle ticaretimizi engellemezmiş. Yani engeller diyor... Ne yazık ki Gazi de hasta. Bekliyoruz. Bütün bunlardan ne çıkacak? Öyle değil mi?" Birden kapının eşiğinde durdu. Aranarak çevresine baktı. "Oğlum ver bakayım onu!" dedi. Bir odacının uzattığı paltoyu giydi. Sonra gene Refik'in kolunu tutarak Muhtar Bey'e döndü, "Delikanlıyı bana getirdiğiniz için teşekkür ederim!" dedi. "Ona yardım edeceğim." Şüpheyle Refik'i süzdü: "Elimden geleni yapacağım.". Muhtar Bey'e baktı: "Milletvekillerinin dilekleri bizim için bir emirdir... Siz ne yana gidiyorsunuz?" Bunu eliyle makam arabasını göstererek sormuştu.

Muhtar Bey gene sert bir sesle, "Yürüyeceğiz!" dedi.

"O halde, ben delikanlı için yayın komisyonu üyeleriyle konuşurum!" dedi bakan. Sonra kibar, ama aynı zamanda kibarlığı küçümseyen bir gülümseyişle arabasına bindi. Araba gürültüyle hareket etti.

Muhtar Bey arabanın karanlığa karışışını seyretti. "Soytarı, şarlatan, namussuz!" diye bağırdı sonra.

Birlikte Kızılay'a doğru yürümeye başladılar. Hava soğuk, kuru ve ölüydü. Yenişehir'de, cadde üzerinde, dairelerinden çıkan memurların, akşam alışverişini yapanların, eve dönmeden ayaküstü bir şey içenlerin kalabalığı vardı. "Bekliyoruz," demişti bakan. Herkes vitrinlerin başında, küçük meyhanelerde, çiçekçilerin önünde, otobüs duraklarında bekliyordu. Refik, "Ben de bekliyorum işte!" diye düşündü.

Muhtar Bey, "Bakan olacak adam, bir küçük Alman memurunun arkasından taa nereye kadar yürüyor!" diyordu. "Nerede devletin itibarı? Sonra İsmet Paşa'ya laf dokundurmaya cesaret edebiliyor."

"Perihan da beni odasında bekliyor!" diye düşündü Refik.

"Abim yazıhanede, annem oturma odasında!" Utanç duyduğunu, düşünmek istemediğini fark ediyordu.

Muhtar Bey söyleniyordu: "Görüyorsun, ondan para istediğimizi, kitap satmak istediğimizi sandı. Çünkü bunlarda şu idealizm denen şeyin zerresi yoktur. Ama hâlâ aynı kadro işbaşında. Yakında her şey değişecek!" İç çekti. "Yakında her şey, inşallah, değişecek!"

Refik, "Peki ben ne olacağım?" diye düşündü. Caddedeki insanları, ışıkları ölü, heyecansız ve bıkkın buluyordu. Otel odasında başucunda duran *Ankara* romanını hatırlayarak güldü. Kendisiyle alay edecekti, korktu: "Hiçbir şey düşünmek istemiyorum!" diye mırıldandı.

"Aaa, surat asma bakalım!" dedi Muhtar Bey. "Her şey yoluna girer. Seni maliye bakanıyla, adliye bakanıyla da görüştürürüm. Yazdıklarının bu yönleri de var değil mi? Surat asma! Beklemesini bilmek lazım. Dikkatli de olmak lazım. *Teşkilat* dergisinden niye söz ettin? Her neyse, her neyse. Şu var ki, çok talihsiz günlerde geldin buraya. Her şey değişiyor, değişecek. Böyle zamanlarda beklemesini bilen kazanır. Ama bu adam da çok bayağı imiş. Cumhuriyet kimlerin elinde görüyorsun. İsmet Paşa bu adama değil bakanlık, taşısın diye çantasını bile vermez!.." Kızılay'ın köşesine gelmişlerdi. Milletvekili elini Refik'in omzuna koyarak, "Yarın akşam Ömer Bey ile yemeğe bekliyoruz!" dedi.

Refik, Ulus'a, oteline döndü. Odasına çıktı. Küçük masanın üzerine koyduğu Goethe'nin resmine baktı. "Ben neyim?" diye söylendi. Yatağa uzandı. Bakanla konuşmasını, buradaki yirmi günlük bekleyişi, demiryolundaki yedi ayı, İstanbul'u, Perihan'ı düşündü. Bir yıl önce, bir gün, Beşiktaş'ta, Muhittin'e, eskisi gibi olamadığını söylemişti. "Şimdi nasılım?" diye mırıldandı, ama aklından düşünceler değil, bakanın sözleri, bazı anılar, Perihan, Nişantaşı'ndaki evi, eski hayatı geçiyordu. Uzun bir süre hiçbir şey düşünmeden otel odasının kirli lambasına bakarak yattı. Sonra Yakup Kadri'nin *Ankara* romanını açtı. Gene her zamanki gibi önce okuduğunu gülünç ve zavallı buldu, sonra kendini zorlayarak yazarın heyecanına inandı.

41
Bir Cumhuriyet Kızı

Horoz öttü. Horoz bir daha öttü. Nazlı uyandı, "Cumhuriyet bayramı!" diye düşündü. Saatine baktı: Yedi. Horoz bir daha öterken yataktan kalktı. Odayı soğuk buldu. Pencereden dışarı baktı. Yan evin arka bahçesinde tavuklar vardı. Gene, "Cumhuriyet bayramı!" diye düşündü. Heyecanlandı. Günün ilk ışıkları kümesin üzerine vuruyordu. Horozun öttüğü bahçede, pijamasının üzerine palto geçirmiş bir adam, terlikleriyle dolaşıyor, sigara içiyordu. Bu Milli Savunma Bakanlığı'nda çalışan Albay Muzaffer Bey'di. Eskiden, on yıl önce, babası milletvekili seçilip Ankara'ya geldiği yıllarda, cumhuriyet bayramlarında karısıyla birlikte bayram ziyaretlerine gelirdi. Son yıllarda ama, artık gelmiyordu. Şimdi de bayrama aldırış etmiyormuş gibi bir hali vardı. Uzun sakalları ve soluk pijamasıyla cumhuriyetin on beşinci yılını karşılayan bir askerden çok, hastane bahçesinde gezinen bir veremliye benziyordu. Nazlı bu kasvet verici görüntüyle oyalanmak istemedi. Vakit erkendi, daha kimse uyanmamış olmalıydı. Kızılay'a kadar yürüyüp dönmeye karar verdi.

Acele acele yıkanıp giyindi. Hangi elbiseyi giyeceğini düşünmedi, çünkü dün akşam yatmadan önce bayram arifesinin alışkanlığıyla bunu kendiliğinden düşünmüştü. Beyaz çizgili kırmızı elbisesini büfenin aynasında seyretti ve kendini beğendi. Sonra sobaları yaktı. Az sonra uyanacaklar, evi sıcak ve hoş bulacaklar ve Nazlı'nın herkesten önce uyandığını düşüneceklerdi. O sırada o Kızılay'da yürüyor olacaktı. Bütün bunları düşünmekten hoşlandı. Kendini sağlıklı, zeki ve sevimli buldu. Sonra kediyi okşadı. Yiyecek bir şeyler verecekti, ama hemen sokağa çıkmak istiyordu. Merdivenleri indi, kapıyı kimseye duyurmadan hafifçe çekti. Puslu, kuru gökyüzü Ankara'nın üzerine asılmış bayram kokuyordu. Yürümeye başladı.

Bayram sabahı yapılan bu yürüyüş unutulmaya başlanan eski bir aile geleneğiydi. Annesinin sağlığında, yalnız cumhuriyet bayramlarında değil, bütün öteki milli bayramlarda gün ışıdıktan az sonra hep birlikte Yenişehir'e yürür dönerlerdi. Babası öğretici, coşkulu sözler söylerdi, rahmetli annesi daha çok

şaka yapardı. Nazlı anneyle babanın kendisini sevdiklerini ve hep birlikte böyle yürümenin çok güzel olduğunu düşünürdü. Babası bayraksız evleri kınayarak ve dertlenerek gösterir, Nazlı insanların böyle kötü olmalarına üzülürdü. Şimdi de bahçeli, birörnek evlerin arasından yürürken bayraklara bakıyor, bayraksız ev görmediği için eski alışkanlığıyla seviniyordu.

Çok acelesi varmış, bir yere yetişecekmiş gibi hızlı hızlı yürüyordu, ama herkesin uyanmasına daha çok vardı; gün önünde upuzun ve dokunulmamış onu bekliyordu. Sabah Ömer ile arkadaşı Refik gelecekti. Sonra mutlaka Refet Amca gelir, yemek yerlerdi, sonra baba meclise kutlama törenine gidecek, sonra hep birlikte stadyuma gidecekler, sonra akşam herkesle birlikte belki Yenişehir'de yürüyecekler, Ulus'a çıkıp fişeklere bakacaklardı. Bunları düşünmeye, bayraksız evlerin sahiplerine öfkelenmeye, geçmiş tatlı bayramları hatırlamaya çalışıyordu, ama başka şey vardı aklında; bundan kolay kurtulamayacağını biliyordu: "Ne olacağız biz Ömer ile?" diye düşündü ve aklından geçenden korkarak, yanından geçtiği okulun pencerelerini seyretti. Krapon kâğıtları, Atatürk resimleri, Atatürk resimli bayraklar, fenerler pencerelere iliştirilmişti. Manisa'da geçen çocukluğunun bayramlarını düşündü. O zamanlar babası her şeyin merkezindeydi. Vali Muhtar Bey cumhuriyet bayramı nutkunu söylerken, şehrin diğer ileri gelenleri birbirlerini kutlar, sonra valinin kırmızı elbiseli kızının örgülü saçlarındaki beyaz kurdeleleri okşarlardı. Annesi de, her şeyi biraz gülünç, biraz hüzünlü buluyormuş gibi gülümser, ciğerlerindeki hastalığı dikkatle büyütür, sonra yapılması gerekenle yapılmaması gereken arasındaki keskin çizgiyi yumuşak kelimelerle kızına hatırlatırdı. O zamanlar vilayeti ziyaret etmesi beklenen Atatürk şimdi hastaydı. Anne ölmüştü. Nazlı okumak için İstanbul'a gitmiş, dönmüştü. Atatürk'ün de anne gibi olduğu, iyileşmeyeceği söyleniyordu. Dün akşam baba, stadyumda onun için boş yere hazırlık yapıldığını söylemiş, bayramın coşkudan çok korku ve bekleyişle geçeceğini belirtmişti.

Yürüyordu. Coşkuyla, neşeyle, endişeyle, anacaddeye çıkmış, saat yediyi yirmi geçe, yürüyordu. Caddede hareket başlamıştı. Bir çöpçü bulvarın küçük ağaçlarından dökülen yaprakları süpürüyordu. Bir Türkkuşu öğrencisi giydiği mavi elbiselerden

utanıyormuş gibi yeni bir apartmanın kapısına sığınmış, bir şey bekliyordu. Eli bayraklı bir çocuk babasının elinden tutmuştu. Babası başını bükmüş, yere serilmiş gazetelere bakıyordu. Gazeteler "On Beşinci Yıl," diye yazıyordu. Nazlı, "Yirmi iki yaşındayım!" diye düşündü. "Evleneceğim. Ne zaman?" Ömer'in sık sık surat astığını aklından geçirdi. Ömer eve gelir, Venedik manzarasının karşısındaki koltuğa oturur, sonra Nazlı'ya bakar, ama bakışı Nazlı'yı delip geçerek onun arkasındaki bir noktaya takılırdı. Onu oyalayacak bir şeyler söylemesi gerekirdi, ama aklına çoğu zaman bir şey gelmiyordu. Akılsız ya da niteliksiz biri olduğunu hiç düşünmemişti. Ömer'e yazdığı mektupların "çağdaş" bir genç kızın bütün özelliklerini taşıdığına da inanıyordu. Yenilikler, inkılaplar için savaşan bir öncünün kızıydı. Utangaç değildi, her şey hakkında kendine göre bir düşüncesi vardı, belki çok güzel değildi, ama çirkin de değildi.

Can sıkıcı düşüncelerden kurtulmak için birden karşı kaldırıma geçti. Yeni yapılan bir apartmanın tahta perdesine afişler yapıştırılmıştı. Şehrin her yerine birkaç gün önce yapıştırılmıştı bunlar. Gözünün ucuyla baktı: Halkla Beraber Halk İçin: Bunun üzerinde, kucağında çocuğunu taşıyan başörtülü bir teyze vardı. Cumhuriyet Devrinde Yeni Terbiye: Kasketli köylü kalabalığının üzerine okuma yazma bilenlerdeki artış yıllar ve sayılarla gösterilmişti. Aklına Refik geldi. Onun için üzülüyordu. Aylarca uğraşmış, şimdiye kadar yapılanları bir adım ileri götürmek için tasarılar yazmış, sonra da bir anlayışsızlık duvarıyla karşılaşmıştı. Muhtar Bey onu bakanlara çıkarmış, sırf onunla tanıştırmak için bazı milletvekillerini yemeğe çağırmış, ama hep aynı sonuç alınmıştı. Belki de ondan başka herkes bu başarısız sonucun alınacağını biliyordu. Nazlı en çok Refik'in bunu fark etmemesine şaşıyordu: Nasıl oluyordu da, onun gibi akıllı, kültürlü bir mühendis gerçekçilikten bu kadar uzaklaşabiliyordu? Kendi kendine, "Gerçekçilik nedir?" diye sordu. Babası, Refet Bey'in gerçekçi olduğunu söylemişti. Refet Amca siyaseti bırakmış, ticaretle uğraşıyordu. Keçiören'de bir bağ evi vardı. Muhtar Bey meclis koridorlarında gezinirken, o şöminenin başında tavla oyuyor, şarap içiyor, eski siyaset arkadaşını da gerçekleri görmeye çağırıyordu. Babası gerçekçi değildi. Herkesin önceden

gördüğü şeyleri görmeyen şu Refik hiç gerçekçi değildi. Ömer'i düşündü. Demiryolunda çok para kazanmıştı, onun gerçekçi olup olmadığını araştırdı, ama içinden korku geçtiğini anlayınca caydı. Kötü düşünceler peşini bırakmıyordu. Üstelik yorulmuştu. Gene karşı kaldırıma geçti ve eve dönmeye karar verdi. Sonra sordu, "Peki ben gerçekçi miyim?" Birkaç adım attı. "Ömer akıllıdır, yakışıklıdır, şimdi de iyice zengin!" diye düşündü ve kıpkırmızı kesildi. Valinin kırmızı elbiseli küçük kızı gibi saf ve günahsız olmak istedi. Birden cumhuriyetin de, kendinin de günaha iyice gömülmüş olduğuna karar verdi. Bu karara nasıl vardığını anlayamadı, ama duvarlardaki afişlerin gülünç, bayram sabahı pijamalarıyla sigara içen komşu albayın da haklı olduğunu anladı. Sonra, "Ben bir cumhuriyet kızıyım!" diye düşündü. Bunu ikinci rakı kadehinden sonra bazan babası ona söylerdi. "Cumhuriyet kızı on beşinci yılda yürüyor!" Düşünmek istemedi.

Bulvara açılan sokaklardan birinin köşesinde bir çiçekçi tezgâh kurmuştu. Karşıdaki Kızılay binasının bütün yüzünü bir büyük bayrak örtmüştü. Güne ve eğlenceye erken başlayan bir çocuk caddede bisikletle geziyordu. İki bekçi simit yiyerek yürüyordu. Karşıdan izci kıyafeti giymiş bir genç kız geliyordu. Nazlı, "O da cumhuriyet kızı!" diye düşündü. Ona acıdı. Annesinin hüzünlü gülümseyişini hatırladı. "Bir cumhuriyet kızı nasıl olmalı?" Erkeklerin aklındaki "genç ve modern kız" görüntüsünü düşündü. Gazeteler bu konuda anketler düzenliyordu. "Kanaatinizce asri bir genç kız nasıl olmalı?" Cevap: "Kız-erkek münasebetlerinde çekingen olmamalı, Atatürk'ün inandığı..." Sıkıldı. Gittikçe daha hızlı yürüdüğünü fark etti. Adımlarını düşüncelere yetiştirmeye çalışıyormuş gibiydi. İzci kıyafetli genç kız gururla yanından geçti. "O da evlenecek, çocukları olacak!" diye düşündü. Bir kere Ömer'in bunu bir başkasını küçümsemek için söylediğini hatırladı. Sonra mutfak kokusunu da küçümsediğini söylemişti. Bir roman kahramanıyla, Rastignac ile kendini bir tutuyordu, ama bu çocukça bir şeydi. Nazlı bu özentiyi hoşgörü ve anlayışla karşılaması gerektiğini anlayana kadar iyice sıkılmıştı. Erkeklerde zayıflık görmek insanın dünyaya olan güvenini azaltıyordu. Şu Refik'e de galiba bu yüzden sinirleniyordu. Gene, "Bir Rastignac, bir fatih olma isteği!" diye söylendi. "İnsan niye böyle

şeyler düşünür?" Ömer'in bu isteği Avrupa'dan aldığını düşündü. Öfkeyle, "Sonunda evleneceğiz işte!" diye mırıldandı. "Mutfak kokusundan nefret ediyorsa karısını da oraya sokmaz; bir hizmetçi tutar... Bir genç erkek ne ister?" diye sordu. Kolay ve kısa bir cevap bulamadı. "Ben ne istiyorum? Ben annem gibi olmak istemiyorum, ama öyle olacağımı da görüyorum." Sonra Ömer ile babasını kıyasladı. Ömer Avrupa'da hayatının bir değeri olduğunu öğrenmişti. Cumhuriyet de Avrupa'dan birçok şey öğrenmişti. Şu adamın kafasında iğreti duran şapkayı da, gazetelerde sözü edilen genç kızı da... Sonra bunları herkese öğretmişlerdi. "Ömer gibi özentilere kapılmam ben!" diye düşündü. Ömer bütün bunları üstü örtülü kelimelerle bir kere açıklar gibi olmuş, sonra bakışları gene o uzaktaki noktaya takılmıştı. Ömer'in son zamanlarda bir de sık sık takındığı bir tavır vardı ki, Nazlı sinir oluyordu: Gerçeğe ulaşmış bir ilkçağ filozofu, bir Çinli bilge gibi her şeyi görüp geçirmiş birinin hoşgörüsüyle gülümsemeye başlıyordu. Sonra bu gülümseyiş bir bilgenin gülümseyişi olmaktan çıkıyor, alaycı, küçümseyici bir şey oluyor, Nazlı sersemlikleri, basitlikleri sürekli affa uğrayan biri gibi hissetmeye başlayıncaya kadar sürüyordu. Birden bayram sabahı böyle şeyleri düşünmek zorunda kaldığı için öfkelendi. "Her şeyi ona soracağım!" diye düşündü. "Beni almak istemiyorsa söylesin. Ona bunu da soracağım!" Yan sokaklara sapıp birkaç adım attıktan sonra bunu soramayacağını anladı. Çünkü Ömer'in cevabı yüzünü kızartacaktı.

Gene birörnek evlerin arkasından, Yenişehir'in kooperatif evleri arasından yürüyordu. Evlerin biçimi, küçük bacaları, dar balkonları, balkonlardan sarkan bayrakları hep birbirinin aynıydı, ama bahçeler, ağaçlar ve çiçekler değişikti. Memurlar arasında da farklar vardı. Kimi ağaca meraklı oluyor, kimi tuhaf çiçekler yetiştiriyor, kimi bahçesini duvarlarla çeviriyor, kimi de komşu albay gibi tavuk yetiştiriyordu. Bunları tedirgin olarak Ömer ile konuşmuşlardı. Evlerin içindeki hayatı düşündü: "Şimdi uyanıyorlardır, birazdan kahvaltı ederler, gazetelere bakarlar, sonra radyoyu açar, törene gitmek için hazırlanırlar." Karanlıkta bu sokaklarda yürüdüğü zamanlar da buna benzer şeyler düşünürdü. Pencerelerden geceye hep birbirine benzeyen, hep aynı şeyleri tekrarlayan günlük hayatın soluk ışıkları yayılırdı. "İstanbul'da

yaşayacağız biz," diye düşündü, ama kendini biraz kandırır gibi olduğunu da anladı. Annesi de İstanbul'u düşünerek kendini avuturdu. Bayraksız evin kendisine huzur verdiğini şaşırarak fark etti. "Ben neye inanıyorum? Benim için hayatta değerli olan nedir?" diye söylendi. "Ona soracağım: Benimle evlenmek istiyor mu, istemiyor mu? Bunu açıkça söylesin." Ömer'in başka bir şey söyleyeceğini düşündü. Ama bu sefer yüzünün kızaracağını aklından geçirmedi. "Ben de herkes gibi olacağım," diye düşündü. Sonra aceleyle ekledi: "Belki biraz daha iyi olacağım!"

Kendi sokağına girmişti. Artık neşeyle çevresine değil, dalgın dalgın önüne bakıyordu. Ne yürüyüş, ne düşünceler, ne de önündeki gün iç açıcı geliyordu. Komşu albay aynı kasvetli kıyafetle ön bahçeye çıkmıştı. Onu kaç yıldır ilk defa cana yakın buldu. Sonra anahtarıyla kapıyı açıp eve girdi. Merdivenleri çıkarken gene neşe istediğini düşündü. Seslerden babasının uyanıp aşağıya indiğini anladı. Oturma odasına girdi.

İki kişilik kahvaltı sofrası kurulmuştu. Çay demlenmiş, gürüldeyerek yanan sobanın üzerine konmuştu. İçeriden fazla kızaran ekmeklerin yanıklarını kazıyan bir bıçağın sesi geliyordu. Birden bunların, yalnızca böyle küçük şeylerin kendisine mutluluk verdiğini, hayatta değer verdiği şeyin bu sıcak oda ve iki kişilik sofra olduğunu düşündü, Ömer'in bunlarla yetinmeyeceğini aklından geçirerek korktu. "Onu zehirleyen nedir?" diye mırıldandı ve sofraya neşeyle baktı. Babasının koltukta oturduğunu hissederek döndü.

Muhtar Bey elindeki gazeteyi indirmiş, bir sofraya, bir de kızına bakıyor, Nazlı'yı heyecanlandıran şeyin ne olduğunu çıkarmaya çalışıyordu. Sonra kızının gülümsediğini görerek gülümsedi, "Bir milletvekili olarak tebrikleri kabule başladığımı bildiririm!" dedi.

Nazlı yaklaşıp babasının yanaklarından öptü.

Milletvekili öpücüklere karşılık verdikten sonra, "Yürüdün mü?" dedi. "Bana niye haber vermedin? Ben de gelirdim."

"Yürüdüm. Çok güzeldi," dedi Nazlı.

"Yaa, yaa!" diye iç çekti milletvekili. "Haydi kahvaltıya oturalım da, neler gördüğünü, neler düşündüğünü bana anlat bakalım!"

42
Milletvekilinin Evinde

Ömer birörnek evlerin arasından yürüyordu. Bu bütün evleri ve hayatları birbirine benzeyen mahalleden Nazlı'ya bir kere söz etmeye kalkışmış, onun tedirgin olduğunu görerek susmuştu. Şimdi mahalleyi ve kendi hayatını düşünmek istemiyordu. Otelden çıkalı yirmi dakika olmuştu. Refik caddelerde yürümek istediğini söyleyerek ondan ayrılmıştı. Ömer onun coşkusunu gülünç bulduğunu ağzından kaçırmaktan korkmuş, öğle yemeğine geç kalmamasını söylemişti. Hep birlikte Nazlılarda öğle yemeği yiyecekler, sonra stadyuma törene gideceklerdi. Milletvekili Muhtar Bey herkese teker teker stadyumda yapılacak törenden söz etmiş, hep birlikte gideceklerini her fırsatta tekrarlamıştı. Ömer nişanlı olduğu için böyle sıkıntılara ve görevlere boyun eğmek zorunda olmasına öfkeleniyordu. Nişanlı olduğu için başka şeylere de öfkeleniyordu, ama bu öfkeyi dışarıya yalnızca alaylı gülümseyişlerle yansıtıyordu.

Nazlıların sokağına sapınca gene böyle bir alaycı gülümseyişle kendi kendine güldü. Bu sokağa her sapışında buraya teyzesi ve enistesiyle söz kesmek için gelişlerini hatırlıyordu. Hesapladı: Yirmi ay önceydi. Yirmi ay önceki heyecanlı, tutkulu haliyle şimdiki alaycı ve öfkeli halini kıyasladı. "Hayatı tanıdım!" diye düşündü, ama yenilgiye uğramış aptalların sözüydü bu: "Eskisi gibi hırslı ve heyecanlı mıyım?" Eskiden bu sokağa her sapışında içinde bir heyecan uyanırdı. Şimdi öfke uyanıyordu. "Şimdi zenginim!" diye söylendi. Nazlıların yanındaki evin balkonunda pijamaları ve paltosuyla oturan bir adamı görerek şaştı. Kapının zilini çaldı. Beklerken, "Peki, biz ne zaman evleneceğiz?" diye mırıldandı. Nikâh gününü durmadan küçük bahanelerle erteleyen, bu söz açıldı mı suratını buruşturan kendisi değilmiş gibi içtenlikle sormuştu bunu. "Belki de hiç evlenmem ben!" Düşününce şaşırdı. "Peki bunun ne faydası olur?" Merdivenleri inen hizmetçinin ayak seslerini duyuyordu. Nişan törenini, o uzun süren geceyi hatırladı. "Öyle bir şeye katlanacak gücü kendimde bulabilecek miyim? Ya ondan sonraki mutfaklı, terlikli

aile havasına dayanacak gücü kendimde bulabilecek miyim? Ee, üç basamağı inemedi be şu kadın!" Birden içinden kapıyı yumruklamak geldiğini fark edince korktu, ellerini ceplerine soktu.

Hizmetçi kapıyı açınca Ömer'e gülümsedi: Bu, Ömer'in iyi tanıdığı gülümseyişti: Çocukluğundan beri yaşlı kadınların yakışıklı, hoş, sevimli bir çocuk, bir delikanlı gördükleri için ona neşeyle gülümsediğini görmesine rağmen, merdivenleri çıkarken, "Niye gülüyor? Evet, beni sevimli, yakışıklı bulduğu için, ben bir damat adayı olduğum için gülüyor," diye düşündü. Sonra sert, aceleci hareketlerle oturma odasına birden hızla girdi ve Muhtar Bey ile göz göze gelerek herkesin kendisini sevimli bulmadığını anladı. Gelecekteki kayınpederinin elini sıkarken onun kendisini zorlayarak gülümsediğini fark etti. Sonra odadakileri şöyle bir gözden geçirdi; Nazlı'nın kırmızı bir elbise giydiğini, eve sık sık ziyarete gelen Refet Bey'in her zamanki kendinden hoşnut haliyle başını salladığını, kedinin kendisini süzerek yastığında oturduğunu, sofranın da kurulmuş olduğunu gördü. Nazlı'ya bir daha bakarak, "On iki yaşındaki kız gibi bayramda kırmızılar giymiş!" diye düşündü ve gidip her zaman oturduğu koltuğa, çerçeveli Venedik manzarasına bakan köşeye oturdu.

Muhtar Bey, "Bizim inkılapçı delikanlımız nerede?" diye sordu. Refik'ten böyle söz ediyordu.

Ömer onun az sonra geleceğini, gezdiğini söyledi. Muhtar Bey başını salladı. Refet Bey de hâlâ başını sallıyordu. Birlikte radyoyu dinliyorlardı. Bugün hizmete giren yeni Ankara Radyosu bütün gün yayın yapacaktı. Sabah programı bir dizi konferanstan oluşuyordu. Ömer de dikkatle dinledi: Spiker dünya başarısından, Türkiye'nin dış siyasetinden söz ediyordu. Hiçbir şey konuşulmadan uzun bir süre radyo dinlendi. Sonra araya başka bir konuşmacı girdi ve Hariciye Vekâleti tarafından hazırlanan, "Türkiye'nin Kuvveti Umumi Sulh İçin Lazımdır!" konulu konferansın yayımlandığını açıkladı. Bunun üzerine Muhtar Bey iri gövdesinden beklenmeyen bir hızla ayağa kalktı:

"İyi, hoş, güzel sözler, ama bundan sonra ne olacak?" dedi. "Bundan sonra ne olacak kim biliyor?"

Refet Bey gazeteden başını kaldırarak, "Bundan sonra İş Bankası konulu bir konferans varmış," dedi. Hayatlarının biri-

cik amacı şaka yapıp taşı gediğine yerleştirmek olan insanların keyfiyle kendinden geçti: "Demek ki gelecek program da Celâl Bey'e ait." Bir kahkaha attı.

Muhtar Bey öfkeyle, "Allah korusun," dedi. Odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başladı. Nazlı'nın elbisesinin eteğine yapışan bir ipliği eğilerek aldı. Saatine baktı. "Canım, bu inkılapçı çocuk nerede?" dedi. Sonra düşünceli bir bakışla Refet Bey'e döndü, "Demek her şey eskisi gibi sürecek ha?" dedi. "Demek böyle düşünüyorsun!"

Refet Bey bu sefer, hayatlarının biricik amacı taşı gediğine koymak olan insanların sık sık çektiği, taşı gedikten geri çıkarma sıkıntısıyla, "Muhtar'cığım, yanlış anladın. Muhtar'cığım, bak, göreceksin, her şey nasıl değişecek!" dedi. Arkadaşının yüzündeki umutsuzluğu görünce, "Canım niye bu kadar kendini üzüyorsun?" diye ekledi. "Bugün bayram! Neşelen biraz. Bu keder, bu endişe, bu bekleyiş niye?"

Nazlı, "Baba otursanıza!" dedi. Sonra Refet Bey'e sert sert baktı.

Refet Bey, Nazlı'nın sert bakışlarından kırdığı şeyin büyüklüğünü galiba anladı. "Hadi şarap içelim!" dedi. Kimseden karşılık beklemeden, kendi evindeymiş gibi rahatlıkla koşup bir şişe şarap getirdi. Odanın içinde aşağı yukarı gezinen Muhtar Bey'e bir bardak doldurup verdi. Sonra nişanlılara da bardak verdi. Bir hikâye anlatıyordu: Hem hoca, hem milletvekili olan Hacı Resul geçenlerde dükkânına gelmiş, bir buzdolabı almak, ama önce bir görmek istediğini söylemiş. Refet Bey de içinde şarap şişelerini sakladığı dolabı açmış. Hacı önce şaşırmış, sonra... Bu hikâyeden sonra Refet Bey buna benzer bir başkasını anlattı. Sonra Muhtar Bey ile ortak meclis anılarını tekrarladılar. Yobazlarla ve inkılap düşmanlarıyla alay ettiler. Muhtar Bey Şapka Kanunu çıktığında Manisa'da aldığı önlemleri, uygulamaları anlattı, neşelendi, birkaç bardak şarabı da bu arada içti. Nişanlılar da şarap içtiler. Muhtar Bey neşeyle hatıralarını anlatırken birden anlattığı şeyi yarıda kesip bağırdı:

"Aaa, hâlâ o çirkin kıyafetle balkonda oturuyor yahu!"

Refet Bey, "Kim?" dedi.

"Bizim komşu albay! Hiç utanmak yok. Bir karış sakal! Cumhuriyetin on beşinci yılında!"

"Canım bize ne ondan!" dedi Refet Bey. "Bayram bu. Herkes istediği gibi eğlenir, dinlenir!"

"Yok, yok!" diye bağırdı Muhtar Bey. "Ben şimdi gidip onun kapısını çalacağım. Söyleyeceğim sözü de biliyorum... Ne gülüyorsun Refet, ne var gülecek? Sen de onlar gibi oldun sonunda. Elinde içki gülüyorsun, Allah aşkına biz öldük mü? İnkılapçı nesil öldü mü?"

Refet Bey, "Canım bırak, adam sabah keyfi yapsın," dedi.

Nazlı, "Baba, siz artık içmeseniz," dedi.

Muhtar Bey, "Ne sabah keyfi yahu!" dedi. "Saat kaç oldu? On bir buçuk. Nerede peki bizim delikanlı?"

Nazlı, "Yemeği on ikide yiyeceğiz dedik ya baba!" dedi.

Ömer endişeyle, "Birazdan gelir efendim!" dedi.

Refet Bey hâlâ, "Yahu, biraz sakinleşsene sen!" diyordu. "İçkiye de gelemiyorsun!"

Muhtar Bey, "Hadi, hadi, içkinden başlatma şimdi," dedi. "O da İstanbul'da içkiden gidiyor işte!" Yüzü kıpkırmızı kesildi. "Gidip şu komşunun kapısını çalacağım. Sabah sabah... Ee nerede bizim delikanlı?"

Nazlı ayağa kalkmıştı, "Baba otursanıza," dedi.

"Bugün oturulacak gün mü?" dedi Muhtar Bey. "Meclise geç kalacağım. Sonra herkes Muhtar meclis başkanını tebrike gelmedi, der! Geç kalacağım! Bari şu elbiseyi değiştireyim de hazır olayım!"

"Aman, baba, yemekte elbisenize yağ damlatırsınız!" dedi Nazlı. "Vazgeçin. Sonra giyersiniz frakınızı."

"Ne oluyor yahu bugün size?" dedi Muhtar Bey. "Onu yapma, bunu yapma. Gider komşunun kapısını çalarım vallahi." Gülmeye başladı.

Refet Bey de güldü: "Aman Muhtar boş ver! Abdülhamit zamanında mıyız, padişah zamanında mıyız? Bırak adam istediğini giysin; istediği gibi otursun. Hürriyet var artık!"

Nazlı da gülmeye başlamıştı. Hep birlikte gülüyorlardı. Kedi de ayağa kalkmıştı.

Muhtar Bey, "Şimdi frakımı ve şapkamı giyeyim de görün beni," dedi. "Şu inkılapçı çocuk gelsin de görsün beni. Biz hâlâ çakı gibiyiz, öyle değil mi, çakı gibi!" Gülmeye başladı.

Hizmetçi de gürültüye koşmuş, içeri girmiş, gülenlere bakıyor, bir şey anlamadan, ama az sonra anlayacağına inanarak gülüyordu. Sonra masanın üzerindeki boş şarap şişesini görerek suratını asar gibi yaptı, ama gene güldü.

Refet Bey, Muhtar Bey'in koluna girdi, "Hadi, gidelim de bana frak nasıl giyilir öğret!" dedi. Şakasını kendisi de beğenmemiş olacak ki gülmedi.

Muhtar Bey odadan çıkarken bir kahkaha attı. Birden bir şey hatırlayarak döndü. Elbisesine damlayan bir lekeye bakarmış gibi yüzünü buruşturarak bir an Ömer'e baktı, sonra çıktı.

Beylerin arkasından bakan hizmetçi, Nazlı'yla Ömer'e döndü, "İyi, beyefendi neşeli bugün!" dedi.

Nazlı, "Evet," dedi.

Hizmetçi, "Aman, aman iyi olsunlar da..." diyerek mutfağa yürüdü.

Bir sessizlik başladı.

Ömer, Nazlı'nın bakışlarının üzerinde gezindiğini gördü. Kalkıp bir sigara yaktı, radyoyu kapadı, sonra gene aynı koltuğa oturdu. Bugün bu ev, aile ve cumhuriyet havasından çıkmak geliyordu içinden, ama ne yapacağını bilmiyordu. Laf olsun diye kendi kendine, "Ben zenginim, nişanlımla oturuyorum!" diye mırıldandı. "Yaşıyorum. Daha çok şeyler göreceğim, yaşayacağım!"

Nazlı birden, "Babamı nasıl buluyorsun?" dedi.

Ömer, "İyi. İyi ya işte," dedi. Sonra değişik bir şey söylemesi gerektiğini düşünerek, "Sinirli ve sabırsız!" dedi, ama bu sözlerin de hiç de değişik olmadığını anladı.

Nazlı, "Evet..." dedi.

Uzun bir süre sustular. Ömer gene aynı şeyleri düşündü, sonra düşüncelerinin saçma sapan olduğuna karar verdi.

Nazlı, "Refik de nerde kaldı?" dedi.

Ömer, "Gelir işte canım!" diye homurdandı.

Nazlı elinin sinirli bir hareketiyle etekliğini çekiştirerek, "Bugün sen de hiçbir şey söylemiyorsun!" dedi.

Ömer, hâlâ kırmızı eteği çekiştiren o sinirli ele bakarak, "Nen var senin?" dedi. "Ne istiyorsun?"

"Hiçbir şeyim yok. Hiçbir şey de istemiyorum!" dedi Nazlı. Sonra tuhaf bir suratla Ömer'e baktı.

Ömer bu bakışı önce tuhaf buldu, ama sonra eski ve hoş bazı şeyleri hatırladı. İçinden Nazlı'ya yakınlık göstermek geldi. Gözlerini ondan kaçırdı. Sigarasından bir nefes çekti. Nazlı'nın hâlâ o tuhaf bakışla kendisine baktığını anlayarak döndü. Bir şeyden kurtulmak istermiş gibi acele acele:

"Seni sevdiğimi biliyorsun!" dedi ve birden orada çok önemli bir şey varmış gibi gözlerini bir noktaya dikti. Baktığı şeyin kalın çerçeveli Venedik manzarası olduğunu fark etti, ama oraya bir kere gözlerini dikkatle diktiği için başka yere bakamadı. Resmi ilk defa görüyormuş gibi uzun uzun inceledi. Sonra sigarasının ucuna baktı. Gözünün bu sefer de buraya takıldığını düşünüyordu ki, Nazlı'nın bir şeyler söylediğini fark etti.

"Seninle konuşmak istiyorum!" diyordu Nazlı.

"İyi işte, konuşalım!"

"Sana bazı şeyleri sormak istiyorum!"

"Sor canım işte!" dedi Ömer. Nazlı'yı şöyle bir süzen bakışları gelip gene ağzındaki sigaranın ucuna takıldı.

"Son zamanlarda çok huzursuzsun," dedi Nazlı.

"Bu bir soru değil ki!"

"Niye böylesin, peki?"

"Huzursuz değilim ki," dedi Ömer. Sonra tedirgin olduğunu düşündü.

"Peki, nen var? Sen nasılsın, söylesene, ne oluyor?"

"Hiç, hiç, hiç!" diye bağırarak Ömer ayağa kalktı. "Bu sözler de nereden çıkıyor?" Bu beklenmedik hareketinden korktu. Oturmak istedi, ama oturamadı.

"Bilmiyorum!" diye mırıldandı Nazlı. "Sana açıkça sormak istiyorum!"

Ömer onun soracağı şeyi ağlayarak sormasından endişelenerek odanın öteki ucuna hızla yürüdü. Büfenin üzerindeki kavukluğa yakından baktı. Sigarasını söndürdü.

"Sana şunu sormak istiyorum. Bunu düşündüm." Nazlı ayağa kalkmış yaklaşıyordu. "Sana açıkça sormak istiyorum. Cevabını yüzümü kızartmadan karşılayabileceğimi sanıyorum!"

Ömer sedef kakmalı kavukluğa bakıyor, yanağının seğirdiğini, ağzının çirkin bir görüntüsü olması gerektiğini düşünüyordu.

"Yüzüm kızarmayacak. Soruyorum. Beni almak istemiyor musun?" Ömer'in hemen arkasındaydı. "Beni almak istemiyorsan söyle!"

"Saçma!" diye bağırdı Ömer. Birden iğreti ve tedirgin bir hareketle döndü. Nazlı'nın yüzünü yakından gördü. Elleriyle başını yakaladı, kendine doğru çekti, sonra uzandı, bütün gücüyle ağzından öptü. Hiçbir şey düşünmeden tuhaf bir coşkuyla yapmıştı bunları.

"Beni almak istemiyorsan söyle!" dedi Nazlı.

Ömer aynı yüzü, gene bütün gücüyle ve biraz canını yakmak isteyerek öptü. Sonra, "Ben bir fatihim. Ben bir erkeğim, sıradan bir insan değil!" dedi.

Nazlı, "Nikâhı niye hep erteliyorsun!" diye mırıldandı. Galiba titriyordu.

Ömer onun yüzüne bakmadan, "Hep işlerim çıktığını biliyorsun!" dedi.

"Doğru değil!"

"İşte yüzün kızarıyor!.." diye bağırdı Ömer.

Nazlı, "Bağırma lütfen, bağırma, duyacaklar!" dedi. Sonra gözlerinden yaş akmaya başladı.

Ömer onu bıraktı. Bir adım geri çekildi. Kırmızı eteğini süzdü.

Nazlı yaşları silerek başını kaldırdı: "İşte gene o alaycı, küçümseyici bakışlar. Ben sana ne yaptım? Beni küçümsüyorsan, istemiyorsan söyle!"

"Ben istiyorum, ama sen istemiyorsun!" diyerek Ömer güldü.

Nazlı gene ağlamaya başladı. Ömer onu yatıştırmak, avutmak isteyerek yaklaştı, omuzlarından tuttu, ama içeriden sesler gelince korkuyla çekildi.

"Hadi, oturalım şuraya," dedi Ömer. Sesinin perdesinden korktu. "Şu içkiyi içmeyecektin. Her şey ondan. Sana dokunuyor, biliyorsun."

Aceleyle gidip az önce oturdukları yerlere oturdular. Koridordan neşeli sesler geliyordu.

Az sonra Refet Bey içeri girdi, "Âlem adam şu baban!" dedi. Sonra Ömer'e baktı ve aralarında tatsız bir şey geçtiğini galiba anladı, ama yüzündeki neşeyi olduğu yerde tutmayı başardı.

Sonra Muhtar Bey geldi. Üzerinde temiz ve parlak bir frak vardı. Nazlı'ya gülümseyerek, "Nasılım, ha, nasılım?" dedi.

Birden Nazlı oturduğu yerden kalktı. Birkaç hızlı adım attı, "Çok iyisiniz baba!" dedi ve babasına sarıldı.

Muhtar Bey de duygulanarak kızına sarıldı. Sonra sırtına birkaç şaplak vurdu. Sonra galiba Nazlı'nın titrediğini hissetti, omuzlarından tutarak kızının suratına baktı, "Aaa, ağlıyorsun sen!" dedi. "Ne var ağlanacak şimdi?"

Nazlı, "Ne bileyim ben, ağlıyorum işte!" dedi ve bu sefer herkese duyurarak ağlamaya başladı.

Birden bir şaşkınlık oldu. Muhtar Bey kızına daha sıkı sarıldı. Saçlarını okşadı. Sonra bir şey hatırlayarak güldü: "Ah, tamam, şaraptan. Annesi de böyleydi kızımın. Tabii... Ben derdim ki ona: Bir kadeh şarap, bir kaşık gözyaşı..." Gülmeye başladı: "Anasının kızı. Rahmetli de olacaktı burada. On beşinci yılı görecekti." Sonra Nazlı'yı yanaklarından öptü. Bir ara Ömer ile göz göze geldi ve neşesi kaçar gibi oldu.

Ömer bu suçlayıcı bakıştan kurtulmaya çalıştı, ama kurtulamadı. Kendisini suçlu, kötü ve aşağılık biri olarak görüyor, kendinden iğrenmemek için başka şeyler düşünmeye, olup biteni olağan karşılamaya, neşeli olmaya çalışıyordu.

Muhtar Bey kızını bir daha yanaklarından öptü ve gülümsedi, "Bugün bayram, neşeli olmak lazım!" dedi. Nazlı'nın gülümsediğini görünce de sevinerek, "Sahi, nasıl buldun kıyafetimi?" diye sordu. Sonra kapının zilinin çaldığını işitince, "İşte genç inkılapçı arkadaşımız da geldi!" dedi. "Beni görünce bakalım ne diyecek? İnkılapçı nesil dimdik ayakta diyecektir! Evet, böyle diyecektir!"

43
Devlet

Refik alışkanlıkla hizmetçi kadının hatırını sordu. Onu her görüşünde yaptığı gibi Nişantaşı'ndaki evi, Emine Hanım'ı, annesini, Perihan'ı, başka şeyleri hatırladı. Merdivenleri çıkarken yukarı-

dan gelen kahkahaları duyunca, "Şimdi neşelerini kaçıracağım!" diye düşündü. Bu eve her gelişinde, kendisini neşe kaçıran, insanlarda hüzün uyandıran biri olarak görüyordu. Muhtar Bey'in kendisini başka milletvekilleriyle tanıştırmak için verdiği yemeği hatırladı. Refik, tanıştığı milletvekillerine tasarılarını anlatmış, onlar da bu tasarıları çok beğendiklerini söylemişler, ama sonra kendileri için asıl değeri olan şeye, siyaset dedikodusuna gömülmüşlerdi. "Evet, yardımlar başarılı olmadığı için acınması ve biraz da karşısında suçluluk duyulması gereken biriyim ben onlar için... Beni görünce işte bu yüzden neşeleri kaçıyor!" Bunu daha önce de düşünmüş, onların neşesini kaçırmamak için tasarılar yapmış, ama bunların sonunda da gene neşe kaçırdığını görmüştü. Son basamakları çıktı ve Muhtar Bey'in şık bir frak ve babacan tavırla kendisine baktığını gördü.

"İşte sonunda geldi!" dedi Muhtar Bey. "Genç inkılapçı aramızda." Refik'in uzattığı eli sertçe sıktı. "Nerede kaldın? Gezdin, gördün değil mi? Her şey nasıl? İyi mi? Peki, beni nasıl buldun bakalım?"

"Siz de iyisiniz, efendim," dedi Refik. Sonra odada alışmadığı bir hava hissederek çevresine baktı.

Refet Bey ile Nazlı gülümsüyorlardı. Nazlı'nın yüzünde bir tuhaflık vardı. Ömer de gülüyordu, ama odada değil de başka bir yerdeymiş gibiydi.

"Gördünüz mü, beni çakı gibi buldu delikanlı!" dedi Muhtar Bey. "Hadi sofraya oturalım da bana gördüklerini anlat. Ben ne diye bütün sabah evde oturdum sanki? Sen şuraya geç, sen de böyle... Yemek nerede kaldı? Hatice Hanım, yemek?"

Hizmetçi eti fırından çıkardığını, ama daha soğumadığını, sofraya gelecek gibi olmadığını söyledi. Bunun üzerine Muhtar Bey bir şişe şarap daha getirmesini istedi. Nazlı ile Refet Bey ona karşı çıktılar. O da Refik'e az önce iki kadeh içtiğini açıkladı. Sonra kaşlarını çatarak balkondaki adamı görüp görmediğini sordu. Refik bir şey anlayamayınca anlattı: Komşu albay saygısızlık etmek için bir karış sakal ve pespaye bir kıyafetle bahçesinde gezinip duruyormuş. Muhtar Bey onu azarlamaya gidecekmiş, ama kızı ile Refet Bey engellemişler. Sonra yeniden Refik'ten gördüklerini anlatmasını istedi.

Refik caddelerde istediği coşkuyu duymadan aylak aylak yürümüştü. Ömer'den ayrılırken askerleri, tören hazırlıklarını, civcivli meydanları, coşkulu insanları göreceğini umuyor, içindeki heyecanı körükleyeceğini sanıyordu, ama böyle olmamış, sokaklarda evini, Perihan'ı, tasarılarını, Ankara'da başka ne yapabileceğini düşünerek gezinmişti. İçinde uyanmasını istediği coşku yerine kendini küçümseme ve budala bulma duygusu uyanmıştı. Bu yüzden Muhtar Bey'i sevindirecek bir şeyler anlatmaya kalkıştı, ama başarılı olamadı. Sonra, Muhtar Bey'in coşkusundan da şüpheye düşerek onda coşkudan çok sabırsızlık ve telaş olduğuna karar verdi. Hizmetçi eti sofraya koyunca milletvekilinin yeniden parlayan neşe ve coşkusuna anlayamadan baktı ve yeniden neşe kaçıran biri olduğunu düşündü. "Beni görünce hüzünleniyorlar!" diye mırıldandı. "Oysa ben buralara aydınlığı getirmeye karar vermiştim!" Milletvekiline yeniden gördüğü bazı şeyleri anlatmaya koyuldu. Eli bayraklı ve kasketli bir köylü ailesi gördüğünü anlatıyordu ki, Muhtar Bey birden söylendi:

"Peki, peki çok güzel, ama bundan sonra ne olacak? Yeni bir kadro işbaşına gelecek mi?"

Refik şaşkınlaştı, "Yeni bir kadro?" dedi. *İnkılap ve Teşkilat* dergisini düşündü. Kendi düşünceleriyle Muhtar Bey'in istekleri arasında bir ortaklık arayarak yeni bir kadronun yeni bir düşünce ve plan ile ortaya çıkacağını düşündüğünü söyledi.

Bu sırada Refet Bey, "Yeni kadro işbaşına gelse bile biz eski taslarımızla yıkanmaya devam ederiz," diyerek güldü.

Muhtar Bey, "Peki, Kemalizm bir fikir hareketi midir, bir kadro hareketi mi?" diye sordu.

Refik ikisi arasında bir şey olduğunu, ama bunun önemli olmadığını, asıl önemli noktanın başka yerde, köylere yeni yaklaşımda olduğunu söyledi. Muhtar Bey bu yeni yaklaşımın ne olduğunu sordu. Ama Refik'in anlattıklarını dinlemedi: Etin sertliğinden yakındı, sonra fazla sıcak olduğunu söyledi. Öfkelenmek istiyormuş, ama bir bahane bulamıyormuş gibiydi. Refik de köye yeni yaklaşımın Halk Partisi'nin "Halkçılık" ilkesinde anlatımını bulan bazı eğilimlerden kaynaklandığını söylemekten vazgeçti.

Refet Bey, "İnkılap bir kadronun eseriydi ve o da tek kişilik bir kadroydu," dedi.

Muhtar Bey heyecanla, "Ve o şimdi İstanbul'da ölüm yatağında," dedi. Galiba açıksözlülüğünden korktu. "Sonra ne olacak?" diye sordu.

Refet Bey, "Bizde devlet dairelerinde yeni bir kadro çıkması için ne kadar beklenir bilirsiniz," dedi. Şakasının sofrada yaptığı etkiyi teker teker yüzlerde izleyerek güldü.

Muhtar Bey, "Demek inkılabın da öldüğünü söylüyorsun," dedi. Kaşlarını kaldırmış, karşısındakini tehdit eder gibi söylemişti bunu. Sert, suçlayıcı bir yüzle Refet Bey'e bakıyordu.

Nazlı, herhalde konuyu değiştirmek için, "O parçaları bu tabağa koyun da kediye verelim," dedi. Sonra masaya oturduğundan beri ağzını bir kere olsun açmayan Ömer'e "Bunu yiyecek misin?" diye sorarak tabağının kenarındaki yağlı bir et parçasını gösterdi.

Refet Bey, "Gene yanlış anladın Muhtar'cığım," dedi. "Niye bugün böylesin? Ooh, zeytinyağlı ıspanak ha?"

"Hayır, hayır doğru anladım," dedi milletvekili. "Kadro yalnızca o ise ve o ölüyorsa inkılaplar da sona eriyor demektir. Halbuki hiç de öyle değil. İsmet Paşa hakkında ne düşünüyorsunuz?"

Refet Bey, "İsmet Paşa hakkında Şükrü Kaya ne demiş, duydunuz mu?" dedi, bir hikâye anlatmaya başladı. Hikâyede İsmet Paşa'nın safra kesesindeki iltihap söz konusu ediliyordu. Doktorlar safra kesesindeki taşın ata binmekten iltihaba yol açtığını söylemişler. Paşaya bir süre ata binmeyi yasaklamışlar. Bunu duyan Şükrü Kaya da paşanın yasağa uymasını iğnelemiş, Refet Bey hikâyenin bir yerinde durdu ve her şeyi birbirine karıştırdığını söyleyerek gülümsedi, ama hikâyeye önem vermediğini, asıl gayretinin konuyu değiştirmek olduğunu gülümsemesinden herkes anladı.

Muhtar Bey, "Peki, sen yasak ve zor ile her şeyin çözüleceğine inanıyor musun?" diye Refik'e sordu.

Refik, "Zorun, devletin uyguladığı şiddetin, bizim tarihimizde ilerlemelere yol açtığını herkes bilir," dedi.

"Yani o zaman sen devletin zor kullanarak işleri ilerletmesinden yanasın ha?" dedi.

Refet Bey, "Canım, zaten hep yapılan şey bu değil mi?" dedi.

"Dur dur, delikanlı cevap versin!" dedi Muhtar Bey. "Zor kullanmaktan yana olduğunu söylesin hele!"

Refik zor kullanmaktan yana olduğunu söyleyemedi. Ama buna bütünüyle karşı olduğunu da söyleyemeyeceğini anladı. Bunun üzerine, böyle durumlarda bir seçim yapamayan bütün insanların yaptığı şeyi tekrarlamak zorunda olduğunu hissederek ve bu duruma nasıl düştüğünü orada düşünerek, bizim tarihimizde zor kullanmanın oynadığı rol üzerine bildiklerini anlatmaya başladı. Bir yandan II. Mahmut'un reformlarını anlatıyor, bir yandan da neden böyle sıkıştığını araştırıyordu.

Muhtar Bey birden, "Gördün mü? Zor kullanmaya, devletin gücünden yararlanmaya karşı çıkamıyorsun! Ama yol parasını, Dersim harekâtını da kötülemiştin!" dedi. Sonra neşeyle ekledi, "Nasıl karşı çıkarsın ki... Zor olmadan senin tasarılarını kim uygulayacak? Tasarıları köylüler mi okuyacak... Hah hah... Zor olmadan hiçbir şey olmaz! Bize eli sopalı biri lazım! Nazlı, kızım, yoğurdu versene!"

Refik, "Ama bu doğru değil," diye düşünüyordu. "Sopa ile, kırbaç ile aydınlık nasıl gelir? Bu yanlış! Ama benim tasarılarımın uygulanması için söyledikleri yanlış mı? Ona bir cevap vereyim!"

"Evet, ama bu konuda ölçülü olmak gerekir," dedi Refik.

Muhtar Bey neşesini gizlemek için başka şeylerle meşgul olmaya çalışarak, "Yoğurt da çok güzelmiş," dedi. "İşte görüyorsun. Sen Dersim'de yapılanların yanlış olduğunu söylemiştin. Ama onların üzerine sopayla yürünmeseydi inkılap tehlikeye girerdi. Ya bizimle, devletle ve inkılapla birlikte olur, eline sopayı alırsın, istediğin reformları ve ilerlemeleri gerçekleştirirsin ya da tek başına kalırsın, belki de boş yere hapse girersin! Mesela tekkelerin kapatılması... İnsanları bu saçma inançlardan kurtarmak lazım. Ama onlar vazgeçmeye niyetli değil! Ne yapmalı?"

Refik, "İnsanları kırbaçlayarak yapılan hiçbir şey haklı çıkarılamaz," diye düşünüyor, ama gene ilke olarak ilerlemeye yol açan zora karşı çıkılamayacağını düşünüyordu.

Muhtar Bey gene, "Ama onlar vazgeçmeye niyetli değil," dedi. "Refet sen şeyi anlatsana. Adana'da aşiretleri iskân için

yapılanlar... Göçebe Türkmenleri taa kaç yıldan beri, yüz yıldan beri iskân etmek istiyorlar. Onlar, ama, göçebe kalmak istiyor. Sonunda zor ile, sopayla, bir yere yerleştirildiler. Ne oldu? Verim arttı! Tarım ilerledi! Memleket ilerledi! Orada şimdi bütün dünyanın istediği pamuk ekiliyor! Onlara kalsa o eski, geri ve sefil hallerini tercih ederler... İşte zorun önemi!"

Refik, "Ama aydınlık ve ilerleme insanlara eziyet ederek getirilemez ki!" dedi.

Muhtar Bey, Refik ile şimdiye kadar yaptığı bütün tartışmalarda biriken hıncını almanın keyfiyle, "Ah, oğlum senin bu kelimelerini anlayamıyorum!" dedi. Güldü. "Şu aydınlık dediğin nedir? İlerlemeyi anladım. İlerlemek önemli. Memleket ilerlesin de, varsın etraf şu aydınlık dediğin şeye bulanmasın. Karanlık kalsın. Karanlık kalsın, ama memleket ilerlesin, tarım ilerlesin, sanayi ilerlesin. Yoksa hiç ilerlenmeyecek, öyle değil mi? Çünkü ne yapıldıysa sopayla yapıldı!" Refik'in yüzündeki umutsuzluğu görerek, "Belki ben seni yanlış anladım. Belki yanıldım," dedi. "Ama burada herkesi serbest bırakan hiçbir şey olmaz!" Sonra keyifle Refet Bey'e döndü: "İşte komşu albaya onun için kızıyorum. Önemli olan memleketin ilerlemesi... Peki bütün bunları niye söylüyorum? Çünkü bakıyorum, herkes Muhtar Amca'nın düşüncelerini yabana atıyormuş gibi... Hiç de öyle değil. İnkılabın tek kişilik kadrosu İstanbul'da belki ölüyor, ama bayrağı taşıyacak başkaları var!"

Refet Bey keyifle, "Bayrağı mı, bayrağın sopasını mı Muhtar'cığım?" dedi ve bir kahkaha attı. Kendisi için en önemli şeyin yaptığı şakalar olduğunu göstermek istiyormuş gibi aynı şeyi bir daha tekrarlayarak bir kahkaha daha attı.

Muhtar Bey, "Sen gül, sen gül daha, ama unutma ki inkılapçı nesil dimdik ayakta," dedi. Meyve tabağıyla içeri giren hizmetçiye bakarak, "Evet, dimdik ayaktayız!" diye tekrarladı. Sonra birden saatine baktı, "Aaa, hâlâ oturuyorum burada ben!" diye bağırdı. "Meclise geç kaldım. Sonra ne derler!" Heyecanla yerinden fırladı, masaya çarptı, sürahiyi devirdi.

Nazlı, "Baba, işte yaptınız lekeyi!" dedi.

Muhtar Bey koştu, üzerine paltosunu geçirdi. Hiç gereği yokken kızını yanağından öptü. Refik'e, "Gördün mü, işte ben

böyleyim!" diye düşünüyormuş gibi, Ömer'e de sertçe baktı. Bir saat sonra geleceğini, stadyuma gitmek için herkesin hazır olmasını söyleyerek evden koşa koşa çıktı, arkasında bir şaşkınlık bıraktı.

Refik bu şaşkınlıktan kurtulmak, düşüncelerini bir düzene sokmak için az önceki konuşmayı sürdürmek ihtiyacı duyarak sordu:

"Peki nasıl olur? Halkı sopalayarak aydınlığa getirmek nasıl olur? Biz eğer bu ülkede aklın ve yeniliğin ışığı parlasın istiyorsak, bunu halk için istemiyor muyuz?" Kimse karşılık vermediği için bu sefer Refet Bey'in gözünün içine bakarak sordu: "Yenilik ve ileri bir toplumun halka zorla benimsetilmesi sizce yanlış değil mi? Halka karşı güç uygulanarak getirilen yenilik belki tarihimizde var, ama şimdi bu devletin zor kullanmasından yana olmamızı gerektirmez ki..."

Refet Bey her zamanki şakalarından birini yapmak için fırsat kollayarak Refik'i dinledi, sonunda bir şaka yaptı ve güldü, ama kimse kendisine gülmediği, Refik de nefret ile baktığı için kendi düşüncelerine çekildi.

Refik Ömer'e de dönerek aynı şeyleri tekrarladı. Ama onun yüzünde Herr Rudolph ile tartıştıkları zamanlarda takındığı alaycı gülümseyişten başka bir şey göremedi. Bunun üzerine içinde şimdiye kadar yaptığı hiçbir tartışmadan sonra uyanmayan bir eziklik uyandı ve Muhtar Bey'e vermesi gerekli olan cevapları düşünmeye başladı. Önce, "Ona, 'Ben hiçbir zaman halka karşı olan bir görüşü desteklemem!' diyeceğim," diye düşündü. "O da bana 'Halka karşı değil, halk için, ama zorla,' diyecektir. Ben de 'O zaman böyle bir şey olmaz ki,' derim. O da bana keyifle önce tarihi örnekleri sayar, sonra da köy kalkınması tasarılarımı nasıl uygulayacağımı sorar. Ben de 'Meclisin gücüyle,' derim. O da bana gülerek meclisi halkın seçmediğini söyler! Ben de bozulurum! Peki kim yanılıyor? Kimse! O yalnızca bana halka karşı zor kullanmanın kötü bir şey olmadığını kanıtlamak istiyor. Ben de ona karşı çıkıyorum! Sonuç? Herkes kendi düşüncesini söylüyor, o biraz daha haklı gözüküyor. Haklı gözükmesinin nedeni de benim şu tasarılarım. Oysa ben bu tasarıları aydınlık gelsin diye yaptım. Sonra ne olacak? Birazdan Muhtar Bey gelecek.

Stadyuma gideceğiz. Sonra ben belki Süleyman Ayçelik'i göreceğim. Sonra İstanbul'a eve döneceğim. Ömer ile Nazlı günlerdir karşılıklı surat ediyorlar... Ben ne yapıyorum?" Birden bir şey yapmış olmak için gerinerek esnedi, pencereden dışarı baktı, birisiyle bir şeyler konuşmak istedi, ama bunu yapamayacağını, herkesin kendi düşüncesine çekildiğini ve kimsenin sessizliği bozmak istemediğini hissetti. Yeniden az önceki düşüncelerine döndü: "Ben de ona o zaman meclisi halkın seçmesi gerektiğini söylerim. O da bana halkın kendisine yararlı olanı değil, gözünü boyayanı seçeceğini söyler ki, bu da doğru. Şimdi bir serbest seçim yapılsa, ikinci, üçüncü partilere izin verilse bütün hacılar, hocalar, madrabazlar meclise girer. O zaman onların meclise girmesini engelleyecek kanunlar koymalı: Mesela din siyasete alet edilemez, üniversite bitirmemişler milletvekili olamaz, sonra tüccarlar ve ağalar meclise giremez. Sonra halkı da iyi insanları seçecek bir şekilde eğitmeli! Başka?" Kendi kendine güldü. "O zaman ne yapmalı?" diye söylendi. "Muhtar Bey haklı değil. Ben de haklı sayılmam. Ama ben iyi niyetliyim. Ben bir şeyler yapmak istiyorum! Ne yapmak istiyorum?" Herr Rudolph ile yaptığı tartışmayı hatırlayarak, "Aydınlığı getirmek istiyorum!" diye mırıldandı. Yeniden aynı düşüncelerin ve belirsiz kelimelerin çemberine girerek dönmeye başladığını fark etti. Bu arada epey vakit geçti. Kahvesini içti. Aynı düşünce çemberine girerek gene döndü. Sonra eski hayatını, Perihan'ı, her zaman hatırladığı şeyleri hatırladı. "O zaman bir dengem vardı. Sonra bunu kaybettiğimi düşündüm. Şu Güler'in evine gitmiş, kendi evime dönüyordum. Nişantaşı'nda yürüyordum, dengemi kaybettiğimi düşünüyordum. Kaç ay önce? Sekiz ay oluyor! Şimdi ne yapıyorum? Burada oturuyorum ve bakıyorum. Nazlı'nın elbiselerinin kırmızı olduğunu görüyor ve bunu düşünüyorum. İyi ki onu giymiş. Herkesin surat astığı bu odada neşeli olan tek şey bayrak rengindeki o eteklik!" Etekliğe bakarak, "Ama Muhtar Bey neşeliydi," diye düşündü. "O kadar neşeliydi ki benim canımı sıkmaktan bile çekinmedi. O ne düşünüyor? O İsmet Paşa'nın başa geçmesini ve kendisine bir görev vermesini istiyor. Belki bakanlık bekliyordur. Niye olmasın? Hoş ve iyi bir adam. Onun yaşında acaba ben nasıl olacağım?" Birdenbire

esnedi ve ağır bir yemek yediğini düşündü, babasını hatırladı, bir süre onu düşündü, sonra kapının çaldığını fark etti, vaktin ne kadar çabuk geçtiğini aklından geçirdi.

Az sonra içeri giren Muhtar Bey, "Hadi, hadi, çabuk, geç kaldık!" dedi. "Bu ne suratsızlık hepinizdeki. Araba aşağıda bekliyor!"

Koşa koşa arabaya bindiler. Muhtar Bey öfkeyle mecliste duyduğu dedikoduyu anlattı: Gene şu Şükrü Kaya bir gazeteciye, "Aydınlar ne düşünüyorlar? Sorumluluğa en çok beni layık görüyorlar değil mi?" demiş. Refet Bey dostunu avutmak için gene bir şaka yaptı: Şükrü Kaya Malta'dayken sürgünün acısını iktidardan çıkarmaya yemin etmiş, sonra yemini kendisi iktidara gelince hatırlamış... Buna nedense herkes güldü. Muhtar Bey de neşelendi ve meclisteki törenle alay etmeye başladı:

"Nedir canım bütün bunlar! Tebrik ederim, tebrik ederim efendim, nasılsınız efendim, teşekkür ederim efendim..." Gerçekten birisinin elini sıkıyormuş gibi öne eğilip kalkıyor, her eğilişte yüzü daha çok kızarıyordu. Sonra birden başını kaldırdı: "Ah, işte yol tıkandı! Bir bu eksikti. Geç kaldık." Araba durup durup ilerliyor, her bekleyişte Muhtar Bey söyleniyordu. Bir süre sonra stadyum gözükünce şoföre parasını verip, "Tamam biz iniyoruz ve yürüyoruz!" diyerek kapıyı açıp indi. Arkasından gelenlere acele etmelerini söyleyerek büyük adımlarla yürümeye başladı. Şeref locasının girişine yaklaşırlarken başka bir milletvekiliyle ailesini gördü. Derken, yüksek rütbeli bir askere selam verdi. Sonra törenin her zamanki gibi geç başlayacağını anlayarak rahatladı. Üzerindeki elbisenin varlığını ilk defa fark ediyormuş gibi dikkatle kendini inceledi, üstüne başına çekidüzen verir gibi yaptı, Nazlı'nın eteğinin bir köşesini çekerken pantolonundaki lekenin gözüküp gözükmediğini sordu, sonra Refik'e dönerek gülümsedi. Gülümseyişi gene, "Ya, ya, ben böyleyim! Her şey de böyle, görüyorsun değil mi?" diyordu.

Refik, "Törenden dönünce ona diyeceğim ki..." diye düşünüyor, çevresine dikkatle bakıyor, ama içinde uyanmasını istediği duygu sabah gezintisinde olduğu gibi gene uyanmıyordu. Tersine, gene sabah gezintisinde olduğu gibi kendini küçümsüyor ve budala buluyor, üstelik çevresindeki şeylere ve insanlara da

aynı duyguyla bakıyor, bu duygudan da korkuyordu. Gördüklerini küçümsememeye, insanların değerli ve akıllı olduklarını düşünmeye çalışarak, arada bir Muhtar Bey'e verdiği cevapları kendi kendine mırıldanarak Ömer ile Nazlı'nın arkasından yürüdü. Hep birlikte merdivenleri çıkıp milletvekilleri, bakanlar, diplomatlar ve yüksek rütbeli askerlerle memurlar için ayrılmış tribünlerin öte yanındaki bir salona girdiler.

Muhtar Bey'in büfe dediği geniş salonun bir köşesinde çay tezgâhı kurulmuştu. Sağda solda küçük masalar, masalarda oturmuş çay ve kahve içen insanlar vardı, ama asıl kalabalık ayaktaydı. Ayakta dikilen, küçük adımlarla topluluklar halinde yürüyen erkeklerin çoğunda, Muhtar Bey'deki gibi bir frak ve bir gülümseyiş vardı. Hepsi birbirleriyle konuşuyorlar, başlarını sallıyorlar, birisine selam veriyorlar, eğer gerekliyse ailelerini tanıştırıyor ya da tanışanların selamlaşmaları ve hatır sormaları için duruyorlar, sonra dikkatle başkalarını ve başka aileleri süzerek, bir şeyler bekleyerek ve yüzlerinden hiç eksilmeyen bir gülümseyişi yeni selamlar için hazır tutarak salonun uğultusuna katılıyorlardı. Muhtar Bey daha törenin başlamasına çok vakit olduğunu öğrenince birer çay içmelerinin doğru olacağını söyledi ve birkaç kişiye gülümseyerek, birisi için de özellikle eğilip şapkasını çıkararak çay tezgâhına kadar yürüdü. Sonra tezgâhtan uzatılan fincanları alırken bir köşede her şeyinden yabancı olduğu anlaşılan bir baba-kız göstererek Nazlı'ya döndü:

"Bak, Fransız elçisiyle kızı orada. Başlarında da kimse yok. Hadi gidelim, sen konuş!"

Nazlı, "Aman baba! Ne konuşacağım ki?" dedi.

"Ama eskiden yabancılarla konuşmaya bayılırdın," dedi Muhtar Bey ve yanından geçen kendisi yaşında bir adamın kulağına bir şeyler fısıldayarak güldü. Sonra gülmesi çok yakışıksız bir şeymiş gibi kızardı.

Bu sırada Nazlı, "Aa, Piraye nasılsın?" dedi. Kendisi gibi küçük bir çığlık atan bir kıza sarılıp öptü. Onunla bir şeyler konuştu, parmağındaki yüzüğü gösterdi ve gülümseyerek Ömer'e baktı.

Ömer söz konusu edilenin kendisi olduğunu anladığını göstermek için başını sallıyor, bir yandan sabahtan beri takındığı

alaycı ve küçümseyici suratla Nazlı'ya bakıyor, bir yandan da elinde olmadan Nazlı'nın arkadaşına gülümser gibi yapıyordu. Sonunda bir karara vararak iki adım attı. Kendini Piraye'ye tanıttı, beğenildiğini bilen bir damadın gururlu bakışıyla sağa sola sallandı ve suratını astı.

Bu sırada Muhtar Bey Refik'e sokularak, "Bak, bak, adliye bakanı geçiyor, seni tanıştırayım mı?" dedi. Kimseye yüz vermeden acele acele yürüyen bakanı seyrederken, "Aman, onun kurumundan da yanına yaklaşılmaz," diye ekledi.

Refik de kalabalığa tanıdık bir yüz görmek umuduyla bakıyordu. Özellikle Süleyman Ayçelik'le karşılaşabileceği düşüncesi sabahtan beri aklının bir köşesini kemiriyordu. Teşkilatçı yazarın tatilden döndüğüne, on beşinci yıl törenlerine katılacağına adı gibi emindi çünkü. Bir ara kalabalık arasında bir yüzü yazarın yüzüne benzetti, ama daha önce yalnızca resimlerinden tanıdığı yazarın o gördüğü olamayacağına karar verdi. Kim olduğunu düşünürken yüz ona gülümsedi. Gülümsemekle yetinmedi. Bir topluluktan ayrılıp Refik'e yaklaşmaya başladı. Üzerinde asker üniforması olan biriydi. Refik tanıdı: Amcasının oğlu Ziya'ydı. Bayramlarda tebrik kartları yollardı. Babasının sağlığında para, ölümünden sonra mirastan pay istemişti. Canı sıkılarak ona selam verdi. Sonra göğsünün üzerindeki madalyayı görünce utanır gibi oldu.

"Nasılsın? Burada ne işin var bakalım?" dedi Ziya.

Refik, "Bir arkadaşlayım. Doğu gezisinden dönüyordum!" diye kekeledi.

"Doğu gezisinden. Doğu gezisinden ha!" dedi Ziya. Refik'in onda hiç görmediği kararlı bir tavır vardı üzerinde. "Ee, nasıl buldun bakalım memleketi!" Bunu Muhtar Bey'i süzerek söylemişti.

Refik, Muhtar Bey'i, Refet Bey'i Ziya'ya tanıttı.

Ziya, "Ee, nasıl buldun doğuyu?" diye yeniden sordu. "Dersim'e de gittin mi? Nasıl oralar, sütliman değil mi? Ordumuz her şeyi bastırdı."

Refik, "Dersim'e gitmedim!" dedi.

"Ben de gitmedim canım!" dedi Ziya. "Ama artık orası sütliman. Canlarına okuduk. İnkılap oraya da giriyor. Artık bellerini

doğrultamazlar, çünkü inkılabın demir yumruğu orada." Muhtar Bey'e bakarak, "Öyle değil mi, efendim?" dedi.

Muhtar Bey, "Yaa, yaa!" dedi.

Ziya, "Ordumuz, inkılabın ve devletin gücü bunu da çözdü işte," dedi. Yüzüne gölge düşer gibi oldu: "Ordu olmazsa inkılap olmaz. Ordu da her zaman hakkını alır... Hakkını en sonunda alır! Ama başka zümreler de inkılabı düşünmek zorundalar. Tüccarlar da." Yüzüne düşen gölge gözlerinin altında, ağzının kenarında koyulaşıyordu. "Onlar düşünmezse ordu hakkını onlardan da zorla almasını bilir. Hiç kimseye ayrıcalık yok. Tüccarlara da. Nigân Hanım nasıl?"

Refik mektuplardan edindiği bilgiye dayanarak ailede herkesin iyi olduğunu söyledi.

Ziya, "Baban için üzüldüm," dedi. "Ama şunu da unutmamalı ki hayatta ticaretten değerli şeyler de var. Bak, bunu sen de anlamışsın, memleketi geziyorsun. Yoksa ticari bir gezi miydi bu?" Yanından geçen bir askere selam verdi.

"Hayır, sadece görmek içindi," dedi Refik ve o kadar utandı ki Ziya'ya öfkeleneceği yerde kendine kızdı.

"Gördün mü? İnkılabın bu toprağa nasıl girdiğini görmeye gittin ha? Şimdi de orduyu seyredeceksin. Bu ordu büyük bir güç! Bu güç olmazsa, bu demir yumruk olmazsa, ne inkılap ne ilerleme olur, değil mi?" Az önce selam veren eli bir yumruk olmuştu.

Muhtar Bey, "Biz de tesadüf, sabah aynı şeyleri konuşuyorduk," dedi.

"Tabii, tabii!" diye sevinçle bağırdı Ziya. "Ordu her şeydir. Ordu inkılabı gözetir. Haksızlıklara, düzensizliklere karşı bekçidir. Hakkını almasını da bilir. Öyle değil mi? Bir gün sonunda hakkını da alır." En son kelimeleri çarpılan hırslı bir yüzle söyledi. Sonra, "Aa tamam geldi işte!" dedi ve aceleyle Refik'in elini sıkarak bir anda kalabalıkta kayboldu.

"Kimdi o? Nen oluyor?" dedi Muhtar Bey. "İnkılapçı, inançlı bir askere benziyor. Eee, Milli Mücadele'de savaşmış, madalya almış biri, bizim hımbıl komşu gibi olacak değil ya... Böylelerini görmek beni ne kadar ferahlatıyor, bilsen. Memleketin geleceğinden hiç endişelenmiyorum artık. Ha! Demin söylediler...

İstanbul'da hastanın vaziyeti kötüleşiyormuş... Sahi geldi işte galiba."

Salondaki kalabalık ortasına ateşten bir top düşmüş gibi açıldı, yayıldı, sonra şeref locasına çıkan merdivenlere doğru esneyerek toplandı. Bir itiş kakış oldu. Bir çay fincanı yere düşüp kırıldı. Refik kalabalığın içinde başbakan Celâl Bayar'ın ensesini ve yanaklarını görür gibi oldu. Her şeyin ortasındaydı. Gözlüklerinin çerçevesini de gördü, ama bu sırada biri ayağına bastı.

Yaşlı bir milletvekili de, "Ah ben size daha önceden yer kapalım demedim mi?" dedi. Muhtar Bey'e eğilerek selam verdi, sonra gene karısıyla kızını paylamaya devam etti.

Bu sırada şeref locasının kapısındaki bir görevli, "Efendim, lütfen öteki kapıdan, burası tamam, lütfen öteki kapıdan dedik ya kardeşim, lütfen!" diye bağırdı.

Kalabalıkla birlikte öteki kapıya doğru koştular. Sıkışa sıkışa merdivenleri çıktılar. Milletvekili kızının, Nazlı Ömer'in elini tutmuştu. Birden Refik stadyumun zeminini gördü. Bütün şeref tribünü frak, silindir şapka, madalya, üniforma denizi içinde kıpırdanıyor, kadınların renkli elbiseleri, küçük şapkaları, oraya buraya asılmış bayraklar tatlı tatlı dalgalanıyor, her şey bir uğultu, merak ve bekleyişin içinde titriyordu.

Muhtar Bey başını sağa sola uzatıp oturacak yer ararken birkaç kişiyle selamlaştı. Şapkasını birkaç kere çıkarıp çıkarıp yerine koydu. Sonra bir köşede karar kılarak, oturanlar arasından oradan oraya doğru yürümeye başladı. Arada bir dönüp kızının ve konuklarının gelip gelmediğine bakıyor, sonra gene çevresine selam veriyor, Refet Bey'e de bir şeyler söylüyordu.

Tam bu sırada tribünlerde bir kıpırdanma oldu, başlar bir anda aynı noktaya çevrildi. Sonra bir alkış sesi duyuldu. Herkes birbirinin üstünden görmeye çalışarak ayağa kalktı. Alkış daha şiddetlendi. Refik dönüp baktı. Başlar arasında az önce gördüğü enseyi ve yanakları gene gördü. Ensenin üzerinde bir el vardı ve tuttuğu şapkayı ağır ağır, insanları teker teker okşuyormuş gibi sallıyordu. El ve şapka hangi tarafa yönelirse o taraftan şiddetli alkış geliyordu.

Az sonra herkesle birlikte oturdular, ama İstiklal Marşı için yeniden ayağa kalktılar. Refik marş söylenirken gene coşku-

ya katılamadığını düşündü. Sonra lise yıllarında da herkesle birlikte marş söyleyemediğini hatırladı. Kalabalığa katılamadığını düşünürken Herr Rudolph'u hatırladı. "İçime aklın ışığı düşmüş, onun için yabancıyım!" diye düşündü, ama İstiklal Marşı'nı söyleyememesi bundan değildi ki. "Peki niye söyleyemiyorum!" diye düşündü. "Çünkü kendi sesimi duyuyorum ve bu çok tuhaf geliyor." Gene Herr Rudolph'u düşündü. Gene onun, Hölderlin'in Doğu'ya ilişkin sözlerini hatırladı. Muhtar Bey ile yaptığı tartışmayı aklından geçirdi. "Ona diyeceğim ki..." diye düşündü. Hep bir ağızdan söylenen marşın karşı tribünlerde yankılandığını, seslerin iki saniyelik bir arayla birbirini izlediğini, bu yüzden müzik dersinde öğrendiği "kanon"a benzeyen bu karışıklığın ortaya çıktığını aklından geçirdi. Sonra saçma bulduğu başka şeyler de düşündü ve marş bitince herkesle birlikte oturdu ve Celâl Bayar'ın okuduğu Atatürk'ün nutkunu dinledi.

Nutuktan sonra gene bir hareket oldu.

Arka sıralardan biri, "Yedi düveli yenen o, ölümü de yenecektir!" diye bağırdı.

Herkes dönüp baktı. Bu sırada birisi, "Muhtar Bey, nasılsınız bakalım?" dedi.

Muhtar Bey gösterişli bir selam verdi.

Seslenen Kerim Naci Bey'di. Yanında, Refik'in şantiyede gördüğü parti müfettişi İhsan Bey vardı. Birlikte şeref locasına doğru yürüyorlardı. Refik'e ve Ömer'e de selam verdiler.

"Genç mühendisler de sizle demek!" dedi Kerim Bey.

Muhtar Bey önce, "Evet, evet!" diyerek homurdandı. Sonra birden, "Nasıl, anlayamadım efendim?" dedi, çünkü stadyumun hemen üstünden, korkunç bir gürültüyle uçaklar geçiyordu.

Kerim Bey, "Genç mühendisler de sizinle demiştim!" dedi ve sözlerini bir daha tekrarlamaya hiç niyeti olmadığını gösteren bir tavırla başını salladı. Sonra, kapaklarının yarı yarıya örttüğü gözlerini bir Ömer'in, bir Nazlı'nın üzerinde gezdirerek, "Siz evlendiniz mi?" diye sordu. Onların cevabını beklemeden babacan bir bakışla başını salladı. Gene her zamanki gibi, "Benim dünyamda, benim yanımda sizlerin, sizin sözlerinizin ne değeri olabilir ki..." diye düşünüyormuş gibiydi.

Kerim Bey uzaklaştıktan sonra Refet Bey bir şaka için fırsat yakalamanın keyfiyle, "Devlet gibi adam. Hem ağa, hem müteahhit, hem milletvekili!" dedi.

Ama Muhtar Bey onu anlayamadı. Çünkü ikinci bir uçak takımı gene alçaktan korkunç bir gürültüyle geçiyor, tribünler uçakları alkışlıyor, bazıları da gökyüzüne doğru sesleniyordu.

44
Milletvekilinin Umutları

Muhtar Bey merdivenleri acele acele çıktı. Kızını görme umuduyla oturma odasına ve yatak odasına baktı, bulamadı. Odasına girdi. Kapıyı kapadı. Ağlamaya hazırlanan bir küçük çocuk gibi kendini yatağına atıverdi. "İşte her şey bitti! Şimdi her şey başlıyor!" diye mırıldandı. "Bakalım ne olacak?" Odanın beyaz tavanına bakarak, "Ölüm çok kötü. Ben de bir hiçim. Onun yanında tam bir hiçim," diye söylendi. Ağlayacak gibi oldu. Yüzünü buruşturdu, utandı. "Ne kötü. Her şey boş. Şimdi ne olacak?" diye yeniden mırıldandı.

Herkesin beklediği ve kendini hazırladığı şey olmuş, Atatürk on gün önce İstanbul'da ölmüştü. Bugün cenaze Etnoğrafya Müzesi'ndeki geçici mezarına konulmuş, bütün Ankara'nın katıldığı bir tören yapılmıştı. Meclisteki törene katılan, burada herkesle birlikte ağlayan Muhtar Bey, gene ağlamaktan korktuğu için şehrin içindeki törene katılmamayı düşünmüştü, ama sonra orada bulunmasının doğru olacağını aklından geçirerek caymıştı. Tören, gene İstanbul'daki ve meclisteki öteki törenler gibi, bir gözyaşı seli içinde geçmiş, böyle dokunaklı sahnelere hiç dayanamayan Muhtar Bey gene herkesin arasında ağlamıştı. "Peki niye ağladım?" diye düşündü. İki kişilik büyük ve yumuşak yatakta döndü ve aynı şeyi kendine bir daha sordu: "Ağladım, çünkü çok korkunç bir şeydi. Evet, çok korkunç bir şeydi!" Bu kelimelerle birlikte tören sırasında içinde uyanan duygu da aklında canlandı. Gene her şeyin boş, anlamsız ve değersiz

olduğunu düşünmeye başladı. Sonra neden bunu düşündüğünü araştırdı. "Çünkü arkasından herkesin o kadar ağladığı bir insanın ölümü yanında benim hayatımın hiçbir değeri kalmıyor... Ben o dağın yanında bir karıncayım!" Sonra, birden içinde sinsi bir alev parladı: "Ama ben yaşıyorum, dünyada ne olup bittiğini görüyorum, başımdan başka şeyler geçecek! Evet, bundan sonra ne olacak bakalım?" Düşüncelerinden utandı ve kendini cezalandırmak için gene Atatürk'ün ölümünü düşünmeye çalıştı. Ama bu ölümü her düşünüşünde yaptığı gibi gene kendi ölümünü ve hayatını düşünmeye başladığını fark ederek sinirlendi.

Bu düşüncelerin sıkıntısından ve yanağının ve kulağının altında ısınan yastığın sıcaklığından kurtulmak için yatağında ahlaya poflaya bir kere daha döndü. "Bundan sonra ne olacak?" diye düşündü. "Bundan sonra Celâl Bey artık çekilir! Celâl Bey çekilir ve İsmet Paşa'ya inananlar göreve gelir. Acaba bu ne zaman olacak?" Muhtar Bey Atatürk'ün ölümünden hemen sonra bu işin olacağını düşünmüş, ama biraz yanılmıştı. Kimse memlekette büyük değişiklikler olacağı görüntüsü yaratılmasına cesaret edememiş, böylece Celâl Bey'in eski hükümeti beş gün önce mecliste güvenoyu almıştı. Bu en azından bir iki ay için eski hükümetin görevde kalacağını gösteriyordu. Muhtar Bey, "Memleketi telaşlandırmamak için çöpe atılan iki ay!" diye düşündü. "Oysa memleketin bir an önce yeniliğe, yeni kadrolara ihtiyacı var. Yeni kadrolar da görev için sabırsızlanıyor." Umut ve heyecanla: "Ben de sabırsızlanıyorum!" diye mırıldandı. Kendine gülecekti ki vazgeçti. "Bunda gülünç ne var? Sabırla bekledim, çalıştım! Görev yüklenecek kadar bilgim, tecrübem ve cesaretim var. Sonra, kararlılıkla bir yolda yürümesini de bildim. Neyim eksik ki, bu isteğimi gülünç bulayım?" Başını heyecanla yastıktan kaldırdı. "Allah için, kimden eksiğim var ki? Tevfik'ten mi? Faik'ten mi?" Eski bakanlar ve bakan olabilecek kimseleri tek tek aklından geçirerek, her isimden sonra kendi üstünlüğünü sevinçle karşılayıp elinin parmaklarını bükerek sayıyordu: "Muhlis'ten mi? Doktor Hulusi'den mi? Yarım yamalak Fransızca bilen Sacit'ten mi? Hiçbirinden eksiğim yok hamdolsun! Üstelik onlardan daha cesur ve kararlıyım ve evet, bir yolda tutarlılıkla yürümeyi de başardım!" Bu yolda ne kadar

tutarlılıkla yürüdüğünü, İsmet Paşa'ya ne kadar bağlandığını aklından geçirince daha da heyecanlandı. Hatırlanacağına, mutlaka yeni hükümette göreve çağrılacağına inanarak, "Peki, ne zaman Celâl Bey'in görevine son verilecek?" diye söylendi. "Şu hükümetin de memleketi oyalamaktan başka bir işi yok. Altın değerindeki günler teker teker geçiyor. Yazık, yazık!" Mutlaka hatırlanacağına bir daha inanarak başını yastığa dayadı.

Evet, İsmet Paşa yeni hükümet kurulurken onu mutlaka hatırlayacak, bütün siyasi hayatı boyunca kendisine bağlanan Muhtar Laçin'i yeni başbakana tavsiye edecekti. Muhtar Bey Çankaya'da geçecek bir sahneyi ayrıntılarıyla gözünün önünde canlandırdı. Bir Refik Saydam, bir Şükrü Saracoğlu olarak gözünün önünde canlanan yeni başbakana İsmet Paşa, "Kimleri düşünüyorsunuz?" diye soracak, sonra cevabı beklemeden kendisi hemen söyleyecekti: "Muhtar Laçin Bey'i düşündünüz mü?" Muhtar Bey odanın tavanına heyecanla bakarken, "Evet, evet, Laçin!" diye mırıldandı. İsmet Paşa kendi verdiği soyadını elbette hatırlayacaktı. Dört yıl önceydi. Herkes yakını olduğu bir büyüğünden kendisi için bir soyadı seçmesini rica ediyordu. Muhtar Bey satranç oynamak için Pembe Köşk'e davet edilmiş, soyadını başbakandan almak istediğini oyun bittikten sonra söylemiş, İsmet Paşa da biraz düşündükten sonra "Laçin!" demişti. Muhtar Bey tam anlayamadığı bu kelimeyi bir kâğıda yazmasını rica etmiş, sonra Paşa'nın imzasını taşıyan ve yıllardır sakladığı bu kâğıdın üzerindeki titrek yazıdan soyadının ne olduğunu anlamış, pek fazla bir anlamı olmayan bu kelimenin kendi kişiliğini hatırlatan sakin bir sesi olduğuna da karar vermişti. Sakin bir kişiliği vardı. Beklemesini, olup biteni sabırla seyretmesini biliyordu: Sabırla, ama uyuşuk ve hımbıl bir kararsızlıkla değil! Sabırla İsmet Paşa'ya bağlanmıştı. Bu bağlılığın nasıl başladığını hatırladı. Meclise geldiğinin ilk aylarıydı. Yeni milletvekilleriyle tanışan Paşa, onlarla günlük alışkanlıklar hakkında bir sohbete başlamış, öğle yemeğinden sonra biraz kestirmeyi kimin alışkanlık edindiğini sormuş, Muhtar Bey de heyecan ve saygıyla böyle bir alışkanlığı olduğunu söylemiş, dikkati çekmeyi başarmıştı. Ama Paşa asıl ilgiyi, satranç bildiğini öğrendiği zaman göstermişti. Meclise tayin olunmasından altı ay gibi kısa bir süre sonra,

Pembe Köşk'e satranca çağrılmak gibi kolay erişilmeyen bir yakınlığı kurmayı başarmıştı. Muhtar Bey bu yılları hatırlayınca duygulandı. Karısı daha ölmemişti. Mecliste inkılap düşmanlarıyla savaşır, sahte inkılapçıların maskelerini düşürür, Ankara'yı çok sever, parlak bir geleceği olduğuna inanırdı. Umutla, "İşte şimdi sabrımın ve heyecanımın meyvesi olan o gelecek, bir adım önümde!" diye mırıldandı. "Bütün hayatımı yönelttiğim hedefe bir adım kaldı!"

Köşelerinde parlak pirinç topuzlar olan yatağında gene heyecanla döndü. "Bir adımcık!" diye mırıldandı. Bir adım atılacak, sonra bütün hayatı, yalnız geleceği değil, geçmişi de yepyeni bir boyut kazanacaktı. Gençliğinin yenilik ve ilerilik heyecanı, orta yaşın kararlılığı, olgunluğun büyük görevleriyle taçlandırılacaktı. İnsan böyle bir görevden başka ne ile hayatına bir derinlik verebilir ki? Muhtar Bey sıkıntıyla, "Hele benim gibi biriyse o insan!" diye mırıldandı. Hiçbir zaman kendini renkli, çok yönlü biri olarak görmemişti. Hayattan kendisi gibi olanların çoğunun aldığı zevki de almamıştı. Karısı öldükten sonra İstanbul'da içkili bir eğlence gecesinde tanıdığı bir kadından başka kadın tanımamış, yaşlı gövdesinin isteklerini biraz kararsızlığından, biraz da uyuşukluğundan bastırmıştı. Gene benzerleri gibi bir salon adamı da olamamıştı. Böyle yerlerde hep kenarda kaldığını, değil girdiği salonu, oturduğu koltuğu bile dolduramadığını düşünürdü. Üstelik boş gevezeliklerden de hoşlanmazdı. Gerçi kendisini de sık sık boş gevezelik ederken yakalardı, özellikle valiliği sırasında çevresinde yerleşen ilgi ve hayranlık çemberinin parlaklığına kendisini kaptırdığı çok olmuştu, ama Ankara'ya gelince gevezelik etmenin kişiliğinin hâkim bir çizgisi olmadığını anlamıştı. İçkiden de tat almazdı. Niteliklerini teker teker sayarken heyecanlandı: "Hatıra kitaplarından başka hiçbir kitapla da oyalanamam!" diye düşündü. "O zaman hayatıma derinlik verecek bu beklediğim görevden başka bir şey bulamam! Benim için hayatın anlamı hizmet etmek, memlekete hizmet ederek yükselmektir! Bu görev için de bir adım kaldı. Bir tek küçük adımcık!" Sonra ama, bu adımı atmak kendisine değil, İsmet Paşa'ya düştüğü için huzuru kaçtı ve yatağında bir kere daha dönmek zorunda kaldı.

Yatağında dönüyor, "Bir küçük adımcık!" diye mırıldanıyordu. Oysa bu küçük adımcığın basamağına çıkabilmesi için neler geçirmişti. Valiliği sırasında ölüm tehditleri, küfür ve iftiralarla dolu mektuplar alırdı. Şapka ve Kıyafet Kanunu'nu uygulamak bahanesiyle kentteki bütün küçük dükkân sahiplerinin, din adamlarının canına okumuştu. O yılın cumhuriyet bayramında şimşekleri üzerine çekmesine aldırış etmeden gericilerin cezalandırılacağını bağıra bağıra ilan etmişti. İşte bu gençlikti. Mülkiye'deyken Namık Kemal'den, Fikret'ten öğrendiklerinin hakkını veriyordu. Sonra akılcılığa ve kararlılığa dayanan, meclisteki mücadelesi vardı. Bu mücadele sırasında, elbette ki, safların önünde yer bulamamıştı, ama taa arkada olduğu da söylenemezdi, çünkü her şeyden önce inkılapçı milletvekillerinin en devamlısıydı. Meclise her oturumda gelir, dikkatle dinler, koridorlarda gezinir, bir yerde bir küçük tartışma görmeyegörsün, hemen atılır, düşüncelerini söyler, ama hiçbir zaman ilgiyi çekmez, hiçbir zaman bir gürültü koparamaz, her zamanki sakin haliyle bir gölge gibi dolanırdı. Bu kadar ortalıkta görünmesinin nedeni görevine bağlılığı kadar hiç şüphesiz, milletvekilliğinden başka işi olmamasıydı. Bakanlık yapan ya da partide görevleri olanların dışındaki milletvekillerinin çoğunun bir ikinci işi vardı. Kimi gazeteciydi, kimi avukattı, kimi de toprak ağasıydı. Zaten bunlar bu işlerinde gösterdikleri başarıdan dolayı milletvekili tayin edilmişlerdi. Başarılı valiliği ve inkılapçılığından dolayı milletvekili tayin edilen Muhtar Bey'in ise meclis dışında başka bir işi olamazdı. Çünkü insan hem milletvekili, hem gazeteci olabilirdi, ama hem milletvekili hem vali olmaya kurallar izin vermiyordu. Birden Muhtar Bey, "Ama hem milletvekili, hem inkılapçı olmaya kurallar izin veriyor ve ben öyleyim!" diye düşündü ve heyecanla yatağından kalkıp odasının içinde yürümeye başladı.

Yürürken gene aynı şeyi mırıldanıyordu: "Bir küçük adımcık, bir küçük adımcık atsa İsmet Paşa!" Bir küçük adımcığı ile hayatını taçlandıracak olan İsmet Paşa için neler yaptığını aklından geçirmeye başladı... Başbakanlığı sırasında onu bütün varlığıyla desteklemişti. Başbakanlıktan ayrılınca onun meclisteki sesi ve kulağı olmuştu. Kulislerde hep İsmet Paşa'yı anar, her fırsatta onu

över, Pembe Köşk'ü ziyaret ettiği zaman ona koridor dedikodularını özetlerdi. Gözden düştükten, başbakanlıktan çekildikten sonra İngilizcesini ilerleten, bir hocayla baştan sona bütün İngiliz tarihini okuyan, sonra keman dersleri alan, satranç dergileri okuyan Paşa, onun heyecanını hayretle karşılıyormuş gibi yapar, arada birkaç övgü sözüyle gönlünü alırdı. Bir keresinde, her zaman olduğu gibi gene zaferle bitirdiği bir satranç partisinden sonra Paşa ona, "Sizin savunmanız iyi, lakin hücum vakti gelince bekliyor, fırsatı kaçırıyorsunuz!" demişti. Muhtar Bey "Fırsatı kaçırıyorum ha!" diye mırıldandı. "Yok, yok, bu sefer İsmet Paşa beni hatırlayacak. Görev verdirtecek! Benim kendisine ne kadar bağlı olduğumu hatırlayacak!" Birden utanarak, "Bu mu benim marifetim; bağlılık mı?" diye mırıldandı, ama utançtan korktuğu için, "Kötü bir şey değil ki bu!" diyerek kendini yatıştırdı. "Çok zeki biri olmadığımı kabul ederim. Dünyanın en zeki insanı değilim. Benim gibi insanlar zekâlarıyla değil, bağlılık ve inançlarıyla yükselirler... Üstelik bizim memlekette dikbaşlı olmak, kendi kendine karar vermek hoş bir şey değildir ki! İnsan her zaman daha iyi bilen, daha iyi düşünen birine kendini emanet etmeli, birisine bağlanmalı, bir inancı benimsemeli. Evet, bağlılık ve inanç! İsmet Paşa'ya bağlandım, inkılaba inandım." Birden kendini gülünç bularak odanın ortasında durdu. Dönüp dolabın üstündeki aynaya korkuyla baktı. "Gülünç bir insan mıyım ben Allahım?" diye mırıldandı. "Değilim, değilim... Herkes gibiyim. Şu suratıma ve düşüncelerime bak... Ah, her şey böyle!" Cenaze törenini hatırladı. "Her şey böyle boş, gülünç, anlamsız. Onun yanında her şey boş ve anlamsız. Herkes nasıl ağlıyordu! Ben ise burada çirkin hesaplar yapıyorum. Başkaları benim iğrenç düşüncelerimi öğrenseler ne derler?.. Saçma! Peki, hayatta yapılması gereken nedir? Şu aynaya bak! Gövdem kocaman, ama burnum küçücük! Kim demiş onu. Kâmil Paşa mı?.. Haşmetli bir devlet adamının ilk meziyeti haşmetli bir burundur! Oysa bende yalnızca bu gülünç yelken kulaklar var..." Kendisini sıkıcı düşüncelere sürükleyen yalnızlıktan kurtulmak için odadan çıkmaya, birisiyle gevezelik etmeye karar verdi.

Hızlı ve sinirli adımlarla mutfağa girdi. Hizmetçi ocakta bir şey kaynatıyordu. Pencerenin camları buğulanmıştı.

Muhtar Bey, "Bizim kız nerede, Hatice Hanım?" diye sordu.

"Ömer Bey ile çıktıydı, cenazeye gidecekti."

Muhtar Bey, "Daha gelmedi mi?" dedi. Sonra cevabı belli olan sorunun saçmalığına öfkelenerek mutfaktan çıktı. "Ee, nerede kaldı bunlar?" diye düşündü. Böyle bir günde gezip tozmayı düşündüğü için kızına öfkelendi: "Sev, büyüt, başının tacı et, sonra gitsin o züppe, kendini beğenmiş, para delisi herifi seçip beğensin!" Duvardaki Venedik manzarasına bakıyordu. Bu resmi kendisi almış, rahmetli karısı pek beğenmemiş, ama duvara da asmışlardı. Karısını hatırlayınca hüzünlendi: "Bir tek onu sevmiştim. O da bütün hayatım boyunca hafif hafif güldü bana, sonra aldı başını gitti. Şimdi de Nazlı beni bırakıp gidecek. Üstelik o sevimsiz, kendini beğenmiş herifle... Bari başka birini bulaydı..." Refik'i hatırladı. "Evet, mesela o. Bütün saflığına rağmen, iyi niyetli ve temiz ruhlu biri..." Refik ile yaptığı tartışmaları hatırlayınca güldü: "Ama fazla saf... İnsan idealist olur, hatta böyle olmak gerekir, ama bu kadarı da fazla!" Tarım Bakanlığı'nın Refik'in kitabını yayımlamaya karar verdiği aklına gelince sevindi. Bakan, galiba İsmet Paşa taraftarlarıyla iyi geçinmek için, Muhtar Bey'in getirdiği delikanlının işini görmüştü. Refik bu günlerde şu Teşkilatçı yazar Süleyman Ayçelik ile görüşecek, galiba sonra İstanbul'a dönecekti. Süleyman Ayçelik ve *Teşkilat* dergisi aklına gelince Muhtar Bey'in canı sıkıldı: "Hayalperestlerden hoşlanmıyorum!" diye mırıldandı. "Belki ben de şu görev umuduyla yanıp tutuşurken hayalperestlik ediyorum... Ben boş umutlar besleyen zavallı bir hayalperestim! Hele o cenazenin yanında hiçbir şeyim. Ölüm korkunç!.. Yaşıyorsun, uğraşıyorsun, bir şeyler yapıyorsun, memleketin ve tarihin en büyük adamlarından biri oluyorsun. Sonra birden bitiveriyor!" Ellerini iki yana açtı. "Ölüm çok kötü. Ben de bir küçük karıncayım. Hele onun ölümünden sonra... Ah, konuşacak, dertleşecek kimse de yok!" Birden aklına Hatice Hanım ile dertleşebileceği geldi. Umutla mutfağa yürüdü.

Hizmetçi hâlâ aynı tencereyle uğraşıyor, elindeki kaşıkla kaynayan şeyin kıvamına bakıyordu.

Muhtar Bey, "Ee, ne kaynatıyorsun bakalım Hatice Hanım?" dedi.

Hizmetçi sert bir sesle, "Dün sütlaç istediydiniz ya!" dedi.

"A, sahi sütlaç değil mi? Aman iyi pişir de dibi tutmasın!"

Hizmetçi gene aynı sert sesle, "Beyefendi size ne zaman dibi tutmuş sütlaç yedirdim?" dedi.

"Canım şaka ettim!" dedi Muhtar Bey. Bir şey yapmış olmak için buzdolabını açıp karıştırmaya başladı. Dolaptaki tabaklardan birini görünce kederlendi. Karısının ölümünden üç ay önce almayı akıl ettiği bu tabak takımı evde tartışmalara yol açmıştı. Muhtar Bey başka şeylere, koltuklara, salonun eşyalarına, giyeceğe masraf edilmesinin daha doğru olduğunu söylerdi. Şimdi bütün bu tartışmaların saçma ve boş olduğu ortaya çıkmıştı. "Ah, ah, hayat, ölüm, her şey boş ve saçma," diye mırıldandı. Buzdolabını karıştırdı, bir zeytinden başka hiçbir şeyi içi çekmedi. Zeytini yedikten sonra da susadı. Suyu içerken hizmetçiyle nasıl sohbet edebileceğini düşündü. Kadının hızlı hızlı tencereyi karıştıran kaşıklı eline bakarak, "Demek, hep böyle karıştırmak lazım!" dedi.

Hizmetçi gene asık bir suratla, "Evet, karıştırmak lazım!" dedi.

"Çok karıştırılırsa tadı kaçmaz mı? Sonunda şey olur... Kıvamını bulmaz!"

Hizmetçi cevap olarak kaynayan sütlacın içinden çıkardığı kaşığı tencerenin kenarına sert sert vurdu. Sonra tencerenin kapağını gene aynı sinirli, sert hareketlerle kapadı.

Muhtar Bey pencerenin kenarına gitti. Buğulu camın üzerine parmağının ucuyla şekiller çizerken, "Eee, ne diyorsun Hatice Hanım, koskoca Atatürk de öldü," dedi.

Hizmetçi, "O büyük adamdı. Göçüp gitti. Hepimiz göçüp gideceğiz," dedi.

Muhtar Bey, "Ama bundan sonra ne olacak? İsmet Paşa bakalım ne yapacak, kimleri başa getirecek ha, ne dersin?" dedi.

"Aman beyefendi, ben o işlerden hiç anlamam ki, bir şey söyleyeyim!" dedi hizmetçi. Gözlerinde bir an bir kıvılcım parladı, yüzü renklendi: "Ben siyaset işinden anlamam da, karışmam da! Siz nasıl mutfak işinden anlamazsanız ben de o işlerden anlamam..."

"Evet, evet," dedi Muhtar Bey. Hizmetçisinin öfkesini sevimli buldu. Mutfaktan çıktı. Salona girerken bütün sıkıntılarını

unuttu. Hayatının değersiz olup olmaması da önemsiz gözüktü. "Önemli olan yaşamam!" diye mırıldandı. "Yaşıyorum, gülüyorum, konuşuyorum! Neşeyle bana verilecek görevi bekliyorum! Mutfakta sütlaç kaynıyor... İşte bu!"

45
İnkılapçı Yazarla

Refik kapının önünde duruyor, zile basmıyor, düşünüyordu: "Ona diyeceğim ki... Ona benim tasarılarımın özünü oluşturan 'biz bize benzeriz' ilkesini önce söyleyeceğim. Sonra bu ilkeden yola çıkarak, köyleri birleştirme, yolları ve merkez köylere..." Birden zile bastı. "...diyeceğim. Sonra en önemlisi ondan ne istediğimi söyleyeceğim: 'Süleyman Ayçelik, sizden istediğim, üzerinde anlaşmaya vardığımız bu noktalar çerçevesinde inkılapları ve genç devleti etkileyecek bir hareketin oluşturulması için bana yardım etmeniz. Bunu istiyorum sizden...' diyeceğim."

Apartman katının kapısı açıldı. Etli, sağlıklı, yuvarlak bir yüz Refik'e gülümsedi: "Demek, sizsiniz. Hoş geldiniz. Kolay buldunuz mu burasını?"

"Evet, evet, kolay buldum efendim!" diye Refik mırıldandı ve bundan sonra Teşkilatçı yazara hep "efendim!" demek zorunda kalacağını düşündü.

"Paltonuzu verin bakayım!" dedi Süleyman Ayçelik. "Oo üşümüşsünüz. Çay var, yeni demledim. Koridorun ucundaki odaya geçin, ben geliyorum. Yüzünüzün böyle olacağını hiç düşünmemiştim. Hay Allah, bir tane askı bırakmamışlar burada!"

Birlikte kitaplarla dolu geniş, ama alçak tavanlı bir odaya girdiler. Refik heyecanlandığını düşündü. Masanın üzerindeki kitapları inceledi. Gösterilen yere, bir yazı masasının kenarındaki koltuğa oturdu.

"Masaya oturuyorum, kusura bakmazsınız değil mi?" dedi Süleyman Ayçelik. "Çalışma masama oturunca daha iyi düşünürüm. Resmiyetten değil. İnsan o koltuklarda gevşiyor..."

Refik, "Tabii, tabii rica ederim!" diye mırıldanıyor, gene kitaplara, duvardaki resimlere, kâğıtlara, kalemlere, düşünen ve düşündüklerini açıklayan bir insanın araçlarına heyecanla bakıyor, anlatmaya karar verdiği şeyleri heyecandan yazara anlatamamaktan korkuyordu. Süleyman Bey çay getirmek için odadan çıkınca kendini toparlamaya karar verdi. Düşüncelerini son bir kere daha aklından geçirdi. Sonra duvardaki resimlerden birinde Atatürk ile İsmet Paşa'yı yan yana görünce duygulandı.

Bu sırada odaya giren Süleyman Bey, Refik'in nereye baktığını görerek, "Ölüm ne kadar kötü değil mi?" dedi. Refik'in yüzüne bakmadan ekledi: "Ama burada iyi bir şey de var. Cumhuriyet, büyük kaybı ağırbaşlılıkla karşıladı. Telaşa, ne olacak korkusuna kapılmadık. Bu büyük bir başarı... Kaç şeker istersiniz?"

Bir süre hayattan, ölümden, gençlik ve yaşlılıktan söz ettiler. Biri orta yaşlı, öteki gençliğin sonunda iki aklı başında erkeğin birbirlerini daha yakından tanımak için yaptıkları bir sohbete başlamışlardı. Süleyman Ayçelik İstanbul'da lisenin son sınıfında okuyan oğlundan söz etti.

"Mühendis olmak istiyor. Şimdi gençler tekniğe, mühendisliğe değer veriyorlar... Bizim zamanımızda herkes asker olmak isterdi..."

"Ama siz asker olmak istemiyordunuz herhalde!" dedi Refik. "Siz üniversiteyi yanılmıyorsam Moskova'da..."

"Evet, fakat şimdi bundan söz etmiyordum..." dedi Süleyman Ayçelik. "Bizim oğlan mühendis olmak istiyor! Olsun, bir sözüm yok! Hele sizden aldığım mektuplardan sonra, bir mühendiste ne kadar ayrıntılı düşünme yeteneği olabileceğini de gördüm. Ama asıl bizim oğlanda heyecan yok! Bu beni biraz üzüyor! Acaba diyorum, inkılaplar gençliğe gereken heyecanı vermedi mi?"

Refik, "Evet heyecan önemli bir şeydir değil mi?" dedi.

"Önemli ama gençlikte..."

Refik, "Siz gençliğinizde heyecanlıydınız değil mi?" dedi.

"Evet, evet gençliğimde!" dedi Süleyman Bey. Sinirli bir hareket yaptı. Ayaklarının yerini değiştirerek. "Şimdiki gençlik, ama, çok heyecansız! Heyecansızlıktan toplumdan uzaklaşıyorlar!" dedi. "Benim oğlanın, yaşadığı toplumda n e oluyor, hiç merakı, ilgisi yok. Elektrik aletlerine, makinelere meraklı. Radyo nasıl

işler, onu düşünüyor... Hoş! Ben tekniğin ve sanayinin bize asıl gereken şey olduğunu savunuyorum, ama gene de oğlumun böyle birisi olması canımı sıkıyor."

"Evet, ortaçağın karanlığından kurtulmak için sanayi de gerekli," dedi Refik. Sonra yalnızca bir şey söylemek için konuştuğunu aklından geçirdi.

"Pedagojiyle hiç ilgilendiniz mi?" diye birden sordu Süleyman Bey.

Refik, "Henüz pek ilgilenemedim!" dedi ve sözlerini bayağı buldu.

Süleyman Bey, "Bizim gibi bir ülkede pedagoji şart!" dedi. "Siz o köylülerinizi nasıl eğiteceksiniz? Yalnız tasarılarınız için değil! Bu köylüler neyin, kimlerin kendilerinin iyiliğini istediğini bilmiyorlar."

Refik konunun hiç beklemediği bir şekilde kendi tasarılarına geldiğini anlayarak, "Ben önce bazı iktisadi önlemlerin alınmasından yanayım!" dedi.

"İyi ama, ya köylüler bu önlemlere karşı çıkarlarsa?"

"Bu yazdığım önlemlerin köylülerin karşı çıkacağı şeyler olduğunu sanmıyorum," dedi Refik heyecanla. "Ben tasarılarımda..."

"Evet, evet, tasarılarınızı okudum efendim!" dedi Süleyman Bey. Masanın bir gözünü açtı. Refik'in kendisine on gün önce bir aracıyla bıraktığı dosyayı aldı, bir kenara bıraktı. "Ama bunlar nasıl uygulanacak?"

"İşte sizinle bunu konuşmak istiyorum efendim!" dedi Refik. Sonra kızararak, "Efendim dedim!" diye düşündü.

"Ben bunları doğru bulmuyorum ki..."

"Nasıl?"

"Ben bunları doğru bulmuyorum. Siz Türkiye'yi köylü cenneti yapmak istiyorsunuz!"

Refik, "Köylü cenneti" sözünün bir aşağılama olduğunu Teşkilatçı yazarın sesinin perdesinden anlayarak, "Ben Türkiye herkes için cennet olsun istiyorum!" dedi.

"Evet, mektuplarınızdan böyle bir isteğiniz olduğunu anlıyordum. Bunu herkes istiyor, söylüyor. Siz buna 'aydınlık' diyorsunuz. Ama bu aydınlık kimin yararına gelecek? Köylü-

lerin, halkın, fakir fukaranın mı? Güzel! Ama bu güzel şeyleri hangi yağ ile pişireceğiz? Kendi yağımızla?.. O da güzel. Bizde sanayi yok. Demek ki, bu yağ tarımdan alınacak, tarıma geri verilecek! Öyle mi?"

"Bir bakıma. Ama burada inkılabın görevi bu düzenlemeyi yapmaktır. Köylüleri yeni ilkeler ışığında birleştirmek..."

"Demek tarıma geri vereceğiz yağı..." diye Süleyman Bey Refik'in sözünü kesti. "Eskiden yapılanlardan bir farkı yok ki bunun... Oysa amacımız bu yağ ile sanayi kurmak olmalıydı. Benim ileri teknikli, çelişkisiz bir millet görüşümü düşünmemişsiniz. Oysa bunu mektuplarınızda düşündüğünüzü söylüyordunuz."

"Düşünüyordum!" dedi Refik heyecanla.

"Düşünüyorsanız, oradaki amacın sermayedarlarımızın bulamadığı sermayeyi devletin bulup bir sanayi yaratması olduğunu görmeniz gerekirdi. Devletçilik ilkesini siz yoksa başka türlü mü anlıyorsunuz!"

"Ben de öyle anlıyorum!" dedi Refik. Sonra neyi nasıl anladığının önemli olmadığını, önemli olanın memlekete aydınlık getirecek şu tasarılarının uygulanması olduğunu düşündü. "Ben ona şu tasarılarımın uygulanması gerektiğini anlatmalıyım!" diye mırıldandı.

Süleyman Bey, "Devletçilik ilkesini siz de benim gibi anlıyorsanız nasıl olur da böyle düşünürsünüz?" dedi. Eliyle masanın üzerindeki dosyayı göstermişti. "Nasıl olur da bu anlayışla taban tabana çelişen bu köy cenneti anlayışına gelirsiniz?"

Refik, Teşkilatçı yazarın sözlerinden, kendi tasarılarının bazı ayrıntılarıyla yazarın bazı düşüncelerinin çeliştiğine karar verdi. Yazarın önemsediği bu çelişki Refik'e göre önemli bir şey olamazdı. Çünkü eninde sonunda ikisi de aynı inkılaba inanıyorlardı ve ikisi de iyi niyetliydiler. İyi niyet ve inkılap aşkı bütün bu küçük ayrıntıların üstündeki dayanak olduğu için Refik, Süleyman Ayçelik'in sözlerini karşı çıkmadan dinliyor, ayrıntılara değil, onun heyecanına dikkat ediyordu.

Süleyman Ayçelik aralarındaki anlaşmazlığı su yüzüne çıkarmak için kitabında ve *Teşkilat* dergisinde savunduğu görüşleri açıklıyordu. Düşüncelerini açıklarken kaşlarını çatarak sert sert Refik'e bakıyor, "Hadi, anlaşamadığımız noktayı göster baka-

lım!" diye düşünüyormuş gibi arada bir susarak bekliyordu. Görüşlerini uzun uzun özetledikten sonra mutfağa çay getirmeye gitti.

Refik onun görüşlerini düşünmedi bile. Çünkü bunlar birkaç kere duyduğu, doğru bulduğu şeylerdi. Süleyman Ayçelik anlatırken Refik yalnızca onun hareketlerine, heyecanına dikkat etmiş, "Evet, aydınlık gelecek!" diye mırıldanmış, Süleyman Ayçelik'in neden arada bir hırçınlaştığını merak etmişti.

Teşkilatçı yazar elinde çay fincanlarıyla odaya dönünce gene aynı hırçın tavrı takındı: "Bütün bu anlattıklarımı doğru bulduğunuzu söylüyorsunuz. Sonra ama, bunlarla çelişen tasarılar yapıyorsunuz."

Refik elinden geldiği kadar nazik olmaya çalışarak, "Ama ben hâlâ çelişkinin nerede olduğunu görmüş değilim!" dedi ve gülümsedi. Sonra Teşkilatçı yazarla aralarındaki ortak görüşleri, birbirlerine yazdıkları mektupları da hatırlatarak saymaya başladı.

Süleyman Ayçelik, Refik'in sözünü kesti: "Ortak görüş dediğiniz şeyler yalnızca bir heyecan ortaklığıdır. Size aramızdaki çelişkinin nerede olduğunu söyleyeyim efendim: Siz inkılabın biricik gücünün devlet ve kadrolar olduğunu anlamamışsınız. Siz yalnızca köylülere bazı kolaylıklar sağlamayı, onları daha iyi şartlar içinde yaşatmayı, onlara modern dünyanın teknik olanaklarını götürmeyi tasarlıyorsunuz. Bunları en sonunda hepimiz istiyoruz. Ama siz önce ve yalnız bunları istiyorsunuz. Şunu anlamıyorsunuz: Bunlar hemen ilk adımda, kendiliğinden olmaz. Önce devletin daha güçlenmesi, eski gücünü koruması ve bu güçle ilerlemenin önündeki engelleri yıkması gerekir. Önce devlet! Bizde devletin çok kendine özgü bir yeri olduğunu anlamamışsınız!"

"Bizim kendimize özgü olduğumuzu ben hep düşünmüşümdür," dedi Refik. Sesinin umutsuz olduğunu düşünerek korktu. "Şaşkınlaşıyorum işte!" diye mırıldandı.

"Biz bize benzeriz!" dedi Teşkilatçı yazar.

Refik, "Evet ben de aynı şeyi savunuyorum!" dedi heyecanla.

"Öyle diyorsunuz, ama köylülerin hayat biçimini değiştirmekten başka bir şey öneremiyorsunuz!"

"Köylülerin hayatı çok kötü!" dedi Refik. "Ben demiryolunda her şeyi gördüm!"

Birden Süleyman Bey ayağa kalktı. Soğukkanlı olmaya çalışarak gülümsedi: "Oraya gittiniz ve onlara acıdınız. Onlara ben de acıyorum. Eskiden ben bir Marksist olmaya çalışıyordum. Ama sonra duygularıma yenilmemeyi öğrendim. Siz de öğrenin. O zaman yazacağınız şeylerin bir değeri olur!" Bunları artık gizlemeye çalışmadığı bir kabalıkla söyledikten sonra yerine oturdu. "İnkılap ve devlet o köylülere dayanarak yükselecek. Eğer duygularımıza yenilir, elde avuçta ne varsa onlara geri verirsek sanayii nasıl kuracağız? Sanayii kuramazsak çünkü emperyalizm bizi yutacak!"

Refik, "Evet, çok kötü olur sanayi olmazsa!" dedi ve kendini iyice budala buldu.

"Hem bunu söylüyorsunuz, hem de ötekini. İkisi birlikte olmaz. İlk önce yapılacak şey bir devlet sanayii kurmak. Bu hareket başlamıştı, durduruldu. Şimdi İsmet Paşa ne yapacak bilmiyorum, ama bir devlet sanayii şart. Bunu da tarımdan, yani sizin acıdığınız köylülerden sağlayacağız!"

"Bari köylülerin üzerindeki ağa baskısı kaldırılsaydı..." diye söylendi Refik. Kendini bir daha budala buldu.

Süleyman Ayçelik gülümsedi: "Bunu inkılabın yapamayacağını biliyorsunuz. Bunu Bolşevikler yapmak ister. Ama onlara Türkiye'de hiç söz düşmüyor. Arkalarında kimse yok. O zaman onlar da en derin eleştiriyi yapıyorlar!" Eski yoldaşlarına acıyormuş gibi gülümsedi. Sonra gene birden bir şeye sinirlenerek, "İdealizm iyi şeydir, ama bana kalırsa hayatta elle tutulur bir şey yapmak daha iyi bir şeydir!" dedi. Öfkeli bir tavırla, "Nereden geldik buraya?" diye sordu. "Evet, inkılap ağalara dokunamaz!"

"İnkılap bunu yapamaz ha!.." diye mırıldandı Refik.

"Ama inkılap gene de bir şeyler yaptı," dedi Süleyman Bey. "Tarımın vergilenmesinden vazgeçildi. Askerlikte eşitlik getirildi. Bir yol parası vardı: Onu da iki yıl önce kaldırdık.."

"O yol parası korkunç bir angaryaymış. Şunu biliyorsunuz herhalde: Yol parasını veremiyorlar, sonra..."

"Biliyorum efendim, her şeyi biliyorum. İsterseniz Dersim'i de anlatın. Onu da biliyorum," diye öfkeyle araya girdi Teş-

kilatçı yazar. "Bütün günahları biliyorum, bütün günahları benimsiyorum. Çünkü başka bir yol olmadığına inanıyorum! Siz de eğer bir şey yapmak istiyorsanız, eğer devlete bir yararınız olsun istiyorsanız, günahları benimseyecek kadar cesur olmalısınız... Doğrusu günah da diyemem onlara... Devlet için yapılan hiçbir şey günah sayılamaz. Ama siz, bu tuhaf, alışılmadık bakışınızla bu yapılanların bazısının günah olduğunu düşünüyorsunuz, sonra işte bu yanlış tasarıları yapıyorsunuz! İnkılap nedir düşünün. İnkılap halkın hayrına olanları, halka rağmen, fakat halk için, halka getirmek işidir..."

Refik birden, "Evet, aptalın tekiyim ben!" diye düşündü. Korktu. "Bütün bu tasarıları hayatıma bir yön vermek için yaptım. Hayatıma bir yön ve amaç vermek için köylülere acıdım. Sonra işte bütün bunların saçma ve boş olduğu ortaya çıktı." Bir suçlu, toplum dışı bir yaratık, bir sapık gibi hissederek oturuyor, öne doğru büktüğü başını hafif hafif sallıyor, ayaklarının ucuna bakıyordu. "Yanlış şeyler düşündüğüm, bir hayalci olduğum ortaya çıktı. Rousseau okudum... İstanbul'dan kaçtım. Köylülerin sefaletini gördüm... Ama yanıldım..." İlk defa toplum dışı biri gibi hissetmeyi korkunç bulmuyordu. "Bir şeyler yapmak istemiştim!" diye düşündü. "Hâlâ da istiyorum."

"Ee, peki ne yapabilirim yani?" diyerek Süleyman Bey'e baktı. Sonra bu resmiyet dışı tavrından utanır gibi oldu.

"Benim gibi yapabilirsiniz," dedi Süleyman Ayçelik.

Refik düşündü: "O ne yapıyor? Ankara İktisat Müdürü. Devletin memuru... Ben bu devletin memuru olursam yapılan her şeyi benimsemiş olurum. Buna karşı çıkarsam da hiçbir şey yapamam..."

"Size iyi bir görev bulabiliriz," dedi Süleyman Bey. "Tarım Bakanlığı bu kitabınızı yayımlıyormuş. Bence yanlış, ama önemli değil! Bir hizmettir sonunda, iyi niyetinizi gösterir. İktisat Bakanlığı sanayi tetkik heyetinde bir yer bulabilirsiniz... Belki ben de oraya geçeceğim. Çünkü biliyorsunuz, ilk hedef devletin güçlü bir sanayi..."

"Ah, ben ne devlette olabiliyorum, ne de ona karşı çıkabiliyorum!" diye inledi Refik.

"İşte bu doğru!" dedi Teşkilatçı yazar. O da ilk defa hüzünlenir gibi olmuştu: "Ama seçmeniz gerekiyor. Ya bizimle ya da bize karşı... Bize karşı olanları biliyorsunuz." Elinin bir hareketiyle sol göğsünü gösterdi: "Bir yanda komünistler. Onların hiçbir etkisi yok. Kimi de ne yazık ki hapiste." Aynı elle sağ göğsünü gösterdi: "Öte yanda da serbestlik taraftarları, İş Bankası takımı, sahte liberaller... Ağaoğlu Ahmet'in *Devlet ve Fert*'ini okudunuz değil mi?.. Ama bizim Teşkilat hareketini engelleyen ne onlar oldu ne de ötekiler... Bizi irtica ve inkılap düşmanları engelledi. Bir gecede dağıttılar bizi. O çok sevdiğiniz *Ankara* romanının yazarının nasıl Tiran'a yollandığını biliyor musunuz? Şimdi belki İsmet Paşa ile birlikte kaldığımız yerden işi sürdüreceğiz. Bize katılabilirsiniz..."

Refik şaşkınlaştı. Teşkilatçı yazar, "Şu koltuğa oturabilirsiniz," der gibi söylemişti bunu. "Onlara katılabilir miyim?" diye düşündü. "Bütün bu heyecandan sonra bir devlet memuru olacağım." Bunun düşüncesini bile korkunç buldu:

"Hayır, yapamam bunu!" dedi. Sonra ağzından kelimelerin nasıl döküldüğünü düşündü.

Bir sessizlik oldu.

Süleyman Ayçelik, "Üzüldüm," diye mırıldandı. Bir süre sustu. "Oysa gençlikte bulamadığımız heyecan sizde var! Peki ne yapmayı düşünüyorsunuz?"

"İstanbul'a gideceğim!"

"Aa evet, siz uzun zamandır şu demiryolundaydınız değil mi?"

Refik, "İstanbul'a gideceğim!" diye düşündü. "Yufka yürekli miyim? Devletle birlikte olmak ha? Yufka yürekli değilim. Kötülüğe katılamıyorum! Yani şu Süleyman Bey'den daha iyi bir insan mıyım? Değilim: Üstelik biraz da budalayım... Ben eve dönmek istiyorum. Orada ne yapacağım? Her şey eskisi gibi mi olacak? O zaman ben de devlete karşı çıkarım... Buna cesaret etsem ne olur?"

"İstanbul'dan gene bana yazarsınız!" dedi Süleyman Ayçelik. "Belki bir gün anlaşırız!"

"Ben devletin değil, memleketin iyiliğini istiyorum!" dedi Refik.

"Biliyorum, biliyorum! Ama siz bunların birbirinden ayrılmadığını, üstelik devletin önde geldiğini bilmiyorsunuz!"

"Biliyorum, belki bu doğru olabilir, ama ben buna göre davranamıyorum!"

Bir durgunluk oldu. Sonra birbirlerini sonuna kadar anlayan insanların rahatlığıyla karşılıklı gülüştüler. Bu gülüşmeyle birlikte her şey su yüzüne çıkmış, bütün anlaşmazlıklar ortaya dökülmüş oldu.

Süleyman Bey sandalyesinden kalktı, odanın içinde aşağı yukarı gezindi. Refik'in ondan hiç beklemediği utangaç bir tavır takınarak bir çocuk gibi gülümsedi ve birden, "Delikanlı sizi çok sevdim," dedi. "Mektuplarınız beni hem sevindiriyor, hem düşündürüyordu... Yolladığınız tasarıları okuyunca size kızdım... Ama şimdi söylüyorum işte: Sizi çok sevdim!.." Refik'in omzuna birkaç kere vurdu. "Yüzünüzün böyle olacağını hiç düşünmemiştim... Şimdi anlıyorum. Böyle yuvarlak, saf ve sakin..." Utançtan sözlerini bitiremedi. Başka yere bakarak, "Hadi bana demiryolunda gördüklerinizi anlatın," dedi. "Size kabalık ettiysem özür dilerim... Evet, evet çay getireyim değil mi?" Küçük, çabuk adımlarla odadan çıktı.

"Yüzüm yuvarlak ve sakin!" diye düşündü Refik. Budala gibi hissediyordu. "İyi niyetli bir budala! Yüzüme niye dikkat etti? Çünkü yüzümden aptallığım okunuyor olmalı!" Kütüphanenin sürgülü camlarında kendini görmeye çalıştı. Ayağa kalktı. Yüzünü seçer gibi oldu: "Sakin ve yuvarlak bir yüz!" Perihan'ı düşündü. Eski yaşantısını hatırladı. "Bu sakin ve yuvarlak yüzü kurban bayramlarında öğle yemeğine oturtur, yılbaşı gecelerinde tombala oynarken gülümsetirdim." Dokuz ay önce ayrıldığı İstanbul'daki son gününü hatırladı. Beyoğlu'nda dolaşmış, günlük hayattan tiksindiğini düşünmüş, kendini bir Hıristiyan'a benzetmiş, kimsenin ilgilenmeyeceği tuhaf bir yaratık olduğuna karar vermişti. "Bütün bunlar neden oldu?" diye mırıldandı. "Nasıl oldu? Ben neyim? Neden yoldan çıktım? Ben iyi bir insanım!" diye düşündü. "Beni böyle görüyorlar... İyi, saf, dürüst... İnsanın başka bir özelliği olmayınca başkaları ondan öyle söz eder: İyi insan." Mutfaktan fincan tıngırtısı geliyordu. "Mesela şu adam benim hakkımda bir başkasına şöyle diyecek: 'Refik Işıkçı mı? A evet, iyi bir insan! İyi

niyetli...' Karşısındaki de: 'Demek biraz aptal!' diye düşünecekti. Süleyman Ayçelik 'Devletle birlikte hareket etmekten korkuyor bu delikanlı,' diyecekti... Sonra kaşlarını kaldırarak başlarını sallayacaklardı: 'Ne insanlar var yarabbim şu göğün altında!'" Bir fırtına gibi gelip geçen konuşmayı hatırladı: İlk önce bir şey anlayamamış, aptal aptal gülümsemişti. Oysa daha önce anlayabilirdi. Birden, "Anlamıştım zaten!" diye düşündü. "Bu Ziya'yı görünce, tarım bakanını görünce, yok, yok, Kerim Bey'i görünce anlamıştım!" Herr Rudolph'u hatırladı. "Şeytan girmiş bir kere içime! Ben de bu memlekette yabancıyım!" Ama bu sefer bu toplum dışı suçlu bilinçten keyif alıyor, sigara gibi hafif içine çekerek damarlarında onu dolaştırıyordu. "Demek hiçbir şey benim iyi niyetime, istemime ve seçmeme bağlı değil. Dışarıda kalmaya mahkûmdum. Çünkü ruhuma aklın ve aydınlığın ışığı bir kere düşmüştü! Her şey şu devlet, inkılap, cumhuriyet dedikleri şeyle çevrili. Bana yol yok!" Hölderlin'in sözlerini hatırladı. Birden, "Ee, peki, aydınlık nasıl gelecek?" diye mırıldandı. Devletin zorundan keyifle bahseden Muhtar Bey'in neşesini hatırlayarak öfkelendi: "Nasıl gelecek aydınlık? Ben buna inanmıştım. Aydınlık mı karanlık mı? Karanlıksa hep mahkûmum ben demektir. Karanlıksa boyun eğiyorum ve özgürlükten vazgeçiyorum demektir. Ama neden, kimin için, hangi özgürlük? Muhtar Bey'in dediğine bakılırsa, özgürlükten ya da aydınlıktan vazgeçmek bizi ilerletecek... Öyle mi? Peki özgürlüğü kim istiyor? Devlet istemiyor! Tüccarlar buna fazla meraklı değiller. Toprak ağaları nefret ediyor! Köylüler duymamış. Başka kim var? İşçiler?.. Bir de ben! Hah, hah... Özgürlüğü ben istiyorum!" Odanın içinde aşağı yukarı yürüyor, duvarlardaki devlet büyüklerinin resimlerine bakıyordu. O resimlerdeki sert ama şefkatli insanlar şaşıyor gibiydiler: "Delikanlı sen kim oluyorsun?" diyorlardı ona. "Biz her şeyi düzenleriz. İyi neyse, hangisiyse, senin için uygun olan her şey neyse biz onu yaparız! Senin gibi bir ölümlüye düşmez böyle şeyler! Karanlıkmış, aydınlıkmış, özgürlükmüş, nereden çıkartıyorsun bunları? Bir kul olduğunu hatırla ve boyun eğ!" Gülümseyerek düşündü! Boyun eğmenin de keyfi vardı. İnsan boyun eğer, suçu tarihe ve çevresindeki varlığa bırakır, yaşar... Arada bir rahatsız olursa da bunu gururla açıklar: "Bütün günahları biliyorum, bütün günahları benimsiyorum!.."

Neşelenerek ekledi: "Bir kul olduğumu biliyorum!" Sonra ama öfkeyle gene Hölderlin'i hatırladı. Birden, "Hayır, yanlış!" diye söylendi ve gene her zamanki alışkanlığıyla bir düşünce çemberi kurduğunu fark etti. Bu çemberde ve odanın içinde daha fazla dönmek istemediği için yerine oturdu. Teşkilatçı yazarın masasının üzerine baktı: Bu odaya ilk girdiğinde kendisinde heyecan uyandıran bütün o kalemler, kâğıtlar, sigaralar ve küllükler, dosyalar ve kitaplar gülünç gözüktü. Kendi tasarılar dosyası da gülünçtü. Sonra bunun yayımlanacağını hatırladı ve birden az önceki bütün düşüncelerini unutarak, "Yayımlanınca belki bir benimseyen çıkar!" diye mırıldandı ve birden kendisinin de suçu tarihe ve çevresindeki varlığa atmaya hazır olduğunu hissetti.

46
Türkçüler Arasında

"Şaşırmış o, şaşırmış! Ona kalırsa, Türk olduğunu anlamak için altmış milyon insanın teker teker kafatasını ölçmemiz lazım!" dedi Mahir Altaylı.

Muhittin, "Elli dokuz milyon iki yüz elli bin!" diye düşündü. Aklına, son yapılan "Mufassal Türklük Haritası"ndaki sayılar gelmişti. Sonra aklı gene küçük, saçma gevezeliklerle uğraştığı için kendine kızdı.

"Şaşırmış, bunamış! Bana neler söyledi! Mustafa Kemal belki sarışınmış, mavi gözlüymüş, ama iyi bir cimcimeye de sahipmiş. Ama İsmet'in cimcimesi, –bu cimcimeyi de kafatası yerine kullanıyor– İsmet'in cimcimesi felaketmiş. Böyle şeylerle meşgul oluyor!.."

Muhittin böyle bir şeye daha önceden hiç dikkat etmediğini düşünerek şaşırdı.

"İsmet'in kafatası önceden belki iyiymiş, ama yandan sanki yumrukla içeri çökertilmiş gibiymiş. Bana bunları ayrıntılarıyla anlatmaya kalktı. Biraz, yaşına ve tecrübesine duyduğum saygı gereği dinledim, ama sonra ona karşı çıktım. Düşüncelerimi;

ırkçılığın, milliyetçiliğin kafatasçılık esasına dayandırılamayacağını söyledim. Ona, "*Rassen Psychologie*" kavramından söz ettim, bunu benimsediğimizi, "ırki ruhiyat"ı buna karşılık olarak aldığımızı anlattım. Beni dinlemedi bile... Beni ve benim gibi düşünenleri tecrübesizlikle, toylukla suçladı."

"Açıkça suçladı mı bizi?" diye sordu Serhat Güloğlu.

"Dergiyi beğenmediğini söyledi... Türk urukçuluğunu yanlış düşüncelerle bulandırdığımızı söyledi. Ben de ona bu durumda artık birlikte olamayacağımızı söyledim."

Serhat, "Evet, artık birlikte olmak, taviz vermek demektir!" diye atıldı, ama kimse fazla heyecanlanmadı.

"Ben, birlikte olamayacağımızı söyleyince tecrübeli, çok görmüş, kendini beğenen ihtiyarların takındığı o küçümseyici tavırla, zaten hiçbir zaman birlikte olmadığımızı söyledi. Doğrusu onun tecrübesine, Türkçülük davasına yaptığı hizmetlere her zaman saygımız var. Bunu kabul ediyoruz! Yaptıklarını hiç inkâr etmedik, ama bu, evet küstahlıktır! Türkçü hareketi bütün dünyada temsil eden şu anda biricik dergi *Ötüken*'dir. Hiçbir zaman birlikte olmadığımızı söylemekle ne demek istiyor?"

Gençlerden biri, "Hiçbir zaman Türkçü hareketle birlikte olmadığını mı?" diye mırıldandı.

Mahir Altaylı gene bir eşyaya bakar gibi baktı. Kendi kendine konuşuyormuş gibi biraz kafasını salladı. Sonra peygamberimsi bir sesle açıkladı: "Artık onunla yollarımız ayrılmıştır. O ve onunla birlikte olanlarla biz birlikte değiliz, yollar ayrıldı. Ama bu demek değildir ki, Türkçü hareket bölündü. Tam tersine, Türkçü hareketi gene doğru olan bir görüş, bir bütün olarak sürükleyecektir. Yalnızca Türkçü hareketten, hareketi yanlış yere çeken bu aşırı unsurlar ayrılmış bulunuyor..."

Bir sessizlik başladı. Herkes, sanki tarihi ânın keyfini çıkarmak için susuyordu. Mahir Altaylı'nın Vezneciler'deki evinde oturuyorlardı. Her pazar sabahı *Ötüken* dergisini çıkaran, dergide çalışan dört-beş kişi burada buluşuyor, dergi, Türkçü hareket, yapılacak işler hakkında konuşuyorlardı. Az önce öğle yemeği bitmiş, Mahir Altaylı'nın karısı sofrayı toplamış, Muhittin'in dikkatini çeken kızı kahveleri getirmiş, ama masadan kalkılamamıştı. Mahir Altaylı yemeğin başından beri Mustafa Kemal'in

ölümünden sonra Türkiye'ye dönen Türkçü profesörle yaptığı görüşmeyi anlatıyordu. Herkes neşeli ve kararlı gözüküyordu, ama görüşme istenilen sonucu vermediği için de bir şüphe ve endişe vardı ortada. Milliyetçi ve ırkçı çevrelerde çok saygınlığı ve etkisi olan profesörün yeni bir dergi çıkarmasından korkuyorlardı.

"Hatay davası hakkında ne düşünüyormuş?" diye sordu Serhat.

"Evet, bence bu dava artık kapanmıştır, ama gene de düşüncesini sordum!" dedi Mahir Altaylı. "Yanlış şeyler düşünüyor. O da pasifizmden, 'ilhak' sonucu verecek bir barışçılıktan yana... Belki haklı çıktı, ama yanlış... Hatay'ı bize Fransızların, Almanlara yanaşmamamız için verdiklerini anlamıyor. Eğer Hatay'da zora başvurmuş olsaydık, Fransızlarla, İngilizlerle çatışmış olacak, kendiliğinden bugün Almanların yanında yerimizi alacaktık. Hatay iyi bir fırsattı, bizde kaldı, ama başka şeyleri kaçırdık... Bunları anlattım, anlamadı ya da anlamamazlıktan geldi. Üstelik üstü kapalı bir dille Almanlara çatar gibi de yaptı. Türk milliyetçiliği nasyonal sosyalizmden çok çekiyormuş, onlara benzeterek bize faşist diyorlarmış, bu yüzden Almanlara karşı dikkatli olmalıymışız, falan... Saf bir öğrenciyle konuşur gibi konuştu benimle... Bunlara inanıyor mu, bilemem. Ama bir çelişkisine dikkatini çekmek istedim. 'Bir yandan kafatasçılık, öte yandan Almanlara dikkat eden ılımlı siyaset, nasıl oluyor bu?' dedim. Bozuldu, sinirlendi, kendi tecrübelerinden, yaşından, benim gençliğimden, okuduğu yeni kitaplardan, Blümchen ile Gobineau'dan söz etti. Hâlâ Gobineau!"

"Evet, evet ona karşı bir şey yapmamız gerekiyor!" dedi Serhat. Dergi için çalışanların en ateşlisiydi.

"Bilmem, yapmaya değer mi?" dedi Mahir Altaylı. Alçakgönüllülük vardı sanki üzerinde.

Serhat, "Evet, değmez!" diye atıldı. "Yaşlı bir profesör. Yalnız adı var: Gıyasettin Kağan! Demek Üsküdar'daki evinin bahçesinde tavuk yetiştiriyor."

"İşte belki bu addan yararlanabilirdik!" diye mırıldandı Mahir Altaylı. "Adın sahibini değil, kendisini kullanarak. Olmadı işte... Ama ben umut kesmiş değilim. Ona karşı dikkatli bir siyaset izlememiz gerekecek."

Gençlerden biri, "Dikkatli bir siyaset!" diye mırıldandı.

Mahir Altaylı su yüzüne çıkan bu hayranlık belirtisine aldırış etmeden kahvesini içti. "Şimdi dosyalara bakalım!" dedi. Derginin ocakta çıkacak olan sayısına konacak yazılar, şiirler gözden geçirilecekti.

Mahir Altaylı sandalyeden kalkıyordu, ama gençlerden biri ondan önce davrandı, odanın bir köşesinde, kütüphanenin üstünde duran iki dosyayı aldı. Muhittin gence dönerek sabah gösterdiği kendi dosyasının da radyonun yanında olduğunu söyledi, ama genç duymamış gibi yaptı ya da duymaya hazır olmadığı için Muhittin'in dosyasını almadan gelip oturdu.

Muhittin öfkeyle ayağa kalktı. Masada yokluğu önemsizmiş gibi Mahir Altaylı konuşmaya başladı. "Onlar onun çömezleri!" diye düşündü Muhittin. İçi şiir dolu dosyayı radyonun yanından aldı. Dergide yayımlanacak şiirleri seçmek Muhittin'e düşüyordu. Masaya doğru yürürken Mahir Altaylı'nın konuştuğunu, gençlerin dikkatle onu dinlediklerini gördü. "Belki de unuttular beni... Hayranlar ona... Onun için her şeyi yapabilirler... Benim ne işim var onların arasında?.. Hayır, gene başlamayayım. Ben inanıyor ve heyecanlanıyorum!" Masaya oturdu.

Dosyalardan, dergide yayımlanacak yazılardan değil, gene Gıyasettin Kağan'dan söz ediliyordu. Bu konuda bir rahatsızlık olduğundan Muhittin'in hiç şüphesi yoktu. "Onun bize ne zararı dokunabilir?" diye düşündü. "İmtiyaz almışsa dergi çıkarır, biz de, kim bilir, siliniriz!" Bu silinmek düşüncesi içinde bir felaket duygusundan çok bir eğlence ve bayram coşkusu uyandırdı. "Dergi hiç satmaz, saygıdeğer Türkçüler Mahir Altaylı'yı aforoz eder!" Bunları düşündükçe neşeleniyordu. Birden korktu. "Hayır, hayır, kendimi vermem gerekir!" diye söylendi. "Kendimi vermeliyim! Evet, şimdi bana düşen görev nedir?" Elinin altındaki dosyanın kapağını açtı, ama sonra Mahir Altaylı'yı dinlemesinin doğru olacağını düşünerek kapadı. Mahir Altaylı hâlâ profesörden söz ediyordu.

Serhat, "Ondan niye çekiniyoruz?" dedi. "Anlaşılan o ihtiyarcık Üsküdar'daki köşesine çekilmiş, tavukları ve kitaplarıyla uğraşıyor. Biz ona ilişmesek.."

"Biz ondan yararlanmalıyız!" diyerek Mahir Altaylı ayağa

kalktı. "Onun hakkında bir övgü yazsak iyi olur! Hayranlarının ilgisini çekeriz. Onun etkisinde olanlar dergiye güvenir. Ama böyle bir yazıyı ben yazamam... Onu öven, ama yaşlandığını, işinin bittiğini gösteren bir yazı yazmalı biri. Ona karşı tavrımız bir cenazeye duyulan saygıdan..." Bütün gözlerin kendisini izlediğinden emin, susuyormuş gibi yürüyordu.

Muhittin ona bakmak istemedi. Önündeki dosyayı açtı. Dergiye gelen bütün şiirleri okuyor, iğreniyordu. Hepsinde aynı kahramanlık, mertlik, cesaret kelimeleri, aynı savaşma isteği, destanlardan alınmış aynı adlar vardı. Şiirlerdeki kelimelerin onda biri birbirinin aynısıydı. Mahir Altaylı gençleri coşturmak, teşvik etmek, dergiye bağlamak için bol bol şiir yayımlanmasını istiyordu. Muhittin bunlar arasından bazılarını seçmişti. Beşiktaş'ta meyhanede buluştuğu askerlerden birinin bir şiirini de koymuştu dosyaya... Üç ayda onları Türkçülüğe bağlamıştı. "Onlar da benim çömezlerim!" diye düşündü. Mahir Altaylı'nın sesine dikkat etmemek için bu şiirlerden birini okumak istedi, dosyanın en üstünde duran kendi şiirini gördü... Birden her zaman kapıldığı ve Türkçülüğe kendini vermesine engel olan meraka kapılarak, "Nasıl öyle oluyorlar? Nasıl o şiirleri yazıyorlar? İçlerinde ne var? Neler hissediyorlar?" diye düşünmeye başladı. Sonra Mahir Altaylı'nın kendisine seslendiğini fark etti.

"Sen yazabilirsin belki böyle bir yazıyı, Muhittin!"

"Ama ben onu fazla tanımıyorum ki..."

"Böyle birisinin övgü yazması daha iyi olur. Üstadın eserlerini hiç mi okumadın?"

"*Türk Tarihine Başlangıç*'ı ve *Türkistan Folkloru*'nu okumuştum..." dedi Muhittin.

"Yeter o kadarı... Zaten kendini tanıtmaya meraklıdır üstat. O kitaplarında hayat hikâyesini vermiştir... Onlardan yararlan, istersen bana sor! İki sayfalık bir şey olsun..."

Muhittin bu işi yapmak istemediğini belirtecek sözler aradı, ama birden herkesin kendisine baktığını, kendisi hakkında bir şey düşündüğünü sezerek ve bir zamanlar yalnızlık ve ölüm şiirleri yazdığını hatırlayarak, "İki sayfalık, çabuk yazıveririm!" dedi.

"Ama dikkatli yaz!" dedi Mahir Altaylı. Sanki denetiminden kaçan bir şey varmış gibi titizleşmişti.

"Dikkatli yazarım!" diye homurdandı Muhittin, ama sözlerinin onlara, öfkeden çok, boyun eğme taşıdığını hissederek sinirlendi. "Ben de bir çömezim... Beni de avcunun içine aldığını düşünüyordur. Arada bir, bir zamanlar Baudelaire etkisinde kalarak şiirler yazdığımı da hatırlatır! Hayır, bunlar çirkin düşünceler. Ben yapılması gereken şeyleri yapıyorum. Burada bir hareketi canlandırmaya çalışıyoruz..." Kendini zorlayarak dikkatle düşündü: "Türkçü hareket dört yıldır uykudaydı... *Ötüken* dergisiyle canlanmaya, toparlanmaya başladı... Gıyasettin Kağan bir tehlike olarak belirdi... Bölünmemek için..."

"Evet, şöyle ölçülü bir övgü... En çok da üstadın kendisi şaşacaktır buna. Hah, ha! Anlayamaz! Zaten hasta... Grip geçiriyormuş... Başına da bir acil şifalar dileği koyarız... 'Ben ölüyor muyum?' diye düşünür. Evet, dosyalara bakalım..." Mahir Altaylı masaya oturdu, Muhittin'in önünde duran dosyaya uzandı.

Muhittin dosyayı tutan tombul parmağı görünce, "Beni kandırdı!" diye düşündü. Sonra irkildi: "Hayır, kimse kandıramaz beni!" Mahir Altaylı'yı meyhanede gördüğü günü hatırladı: "O zaman halim selim bir ihtiyarcığa benziyordu... Şimdiyse şeytan!" Annesini, okul arkadaşlarını hatırladı. "Hiçbir zaman yoldan çıkarılan kurban rolüne girmeyeceğim. Her zaman yoldan çıkaran ben olacağım... Şeytanım ben! Kurbanlarımın şiirleri de elimin altındaki dosyada... Ama dosya orada..."

Mahir Altaylı şiir dosyasını açmış, en üstteki şiiri görmüştü. Muhittin onun yüzüne dikkatli baktı, ama karşısındaki ne de olsa bir öğretmendi; yüzü kendini ele vermiyor, öteki şiirlere bakıyordu. Muhittin yayımlanabilecek olanları işaretlemişti. Mahir Altaylı gene, Muhittin onu meyhanede gördüğü zaman baktığı gibi, sanki, "Ben senin içinden geçenleri okuyorum!" diye düşünerek bakıyordu şiirlere. Birden sordu:

"Bu Barbaros imzası nereden çıktı?"

"Bir asker!" dedi Muhittin. "Milliyetçi duyguları gittikçe güçleniyor! Soyadını yazmamasını söyledim!"

"Oo, demek tanıyorsun!" dedi Mahir Altaylı. "Milliyetçi bir asker... Dergimizi izliyor mu? Tanışmak isterdik onunla!"

Muhittin elinden bir şey kaptırmak istemiyormuş gibi aceleyle, "Daha çok genç!" diye söylendi.

"Hepimiz genciz!" diye gülümsedi Mahir Altaylı, ama Muhittin'in yüzünden de, istediği şeyi hemen anlamayacağını anladı. "Acele etmiyoruz canım biz... Türkçü hareket bütün baskılar, sinsi komplolar karşısında yıllarca sabretmeyi başardı. Beklemesini bilir... Bu imzayı tanıyorum. Bunu da..." Öteki şiirlere acele acele göz attı. Sonra, dosyayı kaparken kenara koyduğu Muhittin'in şiirine bir kere daha baktı: "Sen ne yazdın, bakalım, Baudelaire?.."

Serhat güldü. Gençlerden de biri güldü, ama öteki Muhittin'e saygılıydı. Sinirli bir sessizlik oldu. Muhittin neşeye katılmadığı için rahatsız olmuşlardı galiba.

"Evet, bu kadar şaka yeter!" dedi Mahir Altaylı. "Kahvelerimizi de içtik. Şimdi derginin..."

Kapı açıldı, Mahir Altaylı'nın kızı içeri girdi. Babası kızı fincanları toplarken sustu. Kimse kıza bakmıyordu, ama herhalde herkes onu düşünüyordu. Güzel bir kız değildi. Muhittin birden içinde bir meydan okuma isteğinin alevlendiğini hissederek döndü, açık açık, baktığını göstererek, hiçbir şey saklamadan kıza baktı. Kızı rahatsız edecek kadar dikkatlice gözlerini üzerine dikmişti. Sonra meydan okuyabildiği için gururlandığını hissetti. "Şimdi benim hakkımda ne düşünüyorlar acaba!" diye düşündü. "Beni iğrenç buluyorlardır! Beni fazla kültürlü buluyorlardır. Ya da fazla küstah... Onlar için ikisi de aynı kapıya çıkar... Onlar? Onlar kim?.. Hayır, ben de onlardanım... Kendimi şüpheye, iğrenç şüpheye, aklın gevezeliğine bırakmamam gerekir! Bırakmayacağım, inanacağım... İnanacağım, Allahım inanacağım, aklımın küçük gevezeliğini susturacağım! Onlar ne konuşuyorlar? Bugün ramazan! Refik ne yapıyordur... Mahir Altaylı kırk kere açıkladığı 'Rassen Psychologie' kavramını açıklıyor. Fizyolojik özelliklerin uruk tesbiti için yeterli olmadığını, tarihi özelliklerin de göz önüne alınması gerektiğini söylüyor. Onlar da dinliyorlar. Bu meseleyi kavradığıma göre benim dinlememe gerek yok. Düşüneyim: Bugün ramazan, Refik... Hayır dinleyeyim... Peki, ben o şiirleri nasıl yazıyorum... O şiirler?.. Yok! Yaptıklarım doğru... Barbaros'un şiiri ocak sayısında yayımlanır... Hayır, dinleyeceğim ve onlara katılacağım. Ne diyor? Mesela İspanyollar hislerinde aşırı, şehvetperest ve

aristokrat ruhluysalar, bu onların ırki psikolojisinin... Peki, biz Türklerinki? Bunu mertlik, cesaret ve savaşçılık olarak açıklarız... Yabancılar bunu misafirseverlik ve şişkebabı ve... Yeter!"

47
Sıkıntı

Ömer, Ulus'ta her zaman kaldığı otel odasında yatağa uzanmış tavana bakıyor, nereye gideceğine bir türlü karar veremiyordu. Cumartesiydi, saat üçü geçiyordu, hâlâ tıraş olmadığı için berbere gidebilirdi. Canı sıkıldığı, kendi kendine kalmaktan çekindiği, ahbaplık edecek akıllı bir dost aradığı için Mühendis Mektebi'nden arkadaşı Samim'e gidebilirdi. Ama bu ikisini de çok çekici bulmadığı için başka şeyler de düşünüyordu. "Kulübe gidebilirim. Ya da bir sinemaya... Nazlı'ya gitsem ne olur?" Yataktan kalktı. Pencereden dışarı baktı, kar yağıyordu. "Ne yapsam, ne yapsam?" diye mırıldanarak sandalyeye oturdu. *Ulus* gazetesini açıp gelişigüzel okumaya başladı: "Yurtta Seçim Hararetle Devam Ediyor! Dost Bulgaristan Başvekili Köse İvanof Şehrimizde." Gazeteyi kenara bıraktı. Gene, "Ne yapsam, ne yapsam?" diye mırıldanarak odanın içinde gezindi. Sonra otelin alt kattaki salonuna inmeye karar verip odadan çıktı.

Altı aydır Ankara'da bu otelde kalıyordu. Ulus'taki otelin müşterilerinin çoğunluğu milletvekilleriyle, Ankara'ya işi düşen işadamlarıydı. Mart sonunda yapılacak seçim yüzünden meclis ocak sonunda tatile girdiği için otel tenhaydı. Ömer aşağı inene kadar, bir sandalyede uyuklayan bir uşaktan başka merdivenlerde, koridorlarda hiç kimseye rastlamadı. Sonra, "Yoksa şurada biraz içsem mi?" diye düşündü ve içkiden çekindiği için salona girdi.

Altı aydır Ankara'da günlerini, zamanı nasıl geçireceğini düşünerek ve her gün ya da son zamanlarda yaptığı gibi günaşırı, Nazlı'yı görerek geçiriyordu. Düğün tarihi en sonunda kesinleşmiş, nisanın sonuna bırakılmıştı. Nisanın sonuna kadar ne

İstanbul'a gitmek geliyordu içinden, ne de evlilik hazırlıklarıyla uğraşmak. Nazlı ile dün bu yüzden atışmışlardı, ama Ömer şimdi bunu da düşünmek istemiyor, oyalanacak bir şeyler arıyordu. Her zaman milletvekilleriyle, işadamlarıyla dolu olan salonda bir köşede gazete okuyan bir ihtiyarla, bavullarıyla birlikte bir şey bekleyen bir aileden başka kimse olmadığı için burada oyalanamayacağını da anladı. Öğleden sonra hemen içkiye başlamaktan çekindiği için yeniden odasına çıktı, gidebileceği yerleri yeniden gözden geçirdi.

Berbere gitmek istemiyordu, çünkü berber gibi sıkıntılı ve kasvetli bir yere insan ancak oradan çıktıktan sonra bir eğlenceye gidecekse dayanabilirdi. İnşaat Mühendisleri Kulubü'ne de gitmek istemiyordu. Bu kulüpte de, tıpkı İstanbul'daki benzeri gibi, aynı iş, rüşvet, çapkınlık dedikodularının çevresinde toplanan aynı insanların sigara dumanından ve bitip tükenmeyen kâğıt oyunları ve şakalardan başka bir şey yoktu. Ömer'in oraya gidip neşelendiği, saatlerce briç oynadığı çok olmuştu, ama aradığı arkadaş yakınlığını şimdi orada bulamayacağını biliyordu. Sinemalarda, bu hafta Nazlı ile iki kere gittikleri için yeni bir şey olamazdı. Ömer bunu bilmesine rağmen gene de gazeteyi açıp sinemalarda ne oynadığına bir kere daha baktı ve hiçbir şey bulamadı. Nazlı ile gittikleri filmlerin bayağı olduğunu düşündü. Sonra gözü gazetenin eğlence köşesine takıldı. Bir fıkrayı gülünmesi beklenen şeyin aptallığına şaşarak, ikincisini neşelenerek okudu ve gazetenin sayfasını çevirdi. Sabah da okuduğu bir ihale ilanını yeniden okudu. Batı Karadeniz kıyısında yaptırılacak bazı köprülerin ihaleye verileceği, şartnamenin nereden alınabileceği açıklanıyordu. Ömer artık böyle büyük işlere girebilecek kadar zengin olduğu için kulüpte bu konudaki dedikoduları dinlemişti. Köprülerin nerelerde yaptırılacağını okurken, "Değer mi?" diye mırıldandı. "Daha çok para için taa oralara gidilir mi?" Şu son altı ay içinde yalnızca eniştesinin yardımıyla İstanbul'da birkaç arsayı alıp satarak dokuz bin lira kazanmıştı. "Değer mi?" Sayfayı çevirdi. Bir krem ilanına bakarken, "Ama ben bir fatih olacaktım ve çok para kazanacaktım!" diye düşündü. Kendi kendine güldü, esnedi. "Berber iç karartıcı, kulübü istemiyorum, sinema yok, Nazlı olmaz! Demek ki Samim'e gidiyorum,"

diye mırıldandı ve neşeyle ayağa kalktı. Kravat taktı, sıkı sıkıya giyindi, aşağı inip anahtarı verdi, dışarı çıktı.

Ulus'a ağır ağır kar yağıyor, taneler yere düşer düşmez eriyordu. Alan kalabalık değildi. Ömer bir taksiye binip şoföre Sıhhiye'ye gideceğini söyledi. Yolculuk boyunca bir şey düşünmedi. Gördüğü şeylerle oyalandı. "Nazlı'yı, dünkü tatsızlığı düşünmeyeceğim!" diye söylendi. Taksiden indikten sonra vaktin erken olduğuna karar vererek Kızılay'a doğru yürüdü. Samim'i, yeni evlendiği karısını, onların kendisine gösterdikleri yakınlığı düşünmeye başladı. "Evet, o ev şimdi gidilecek tek yer!" diye mırıldandı.

Samim'e, İnşaat Mühendisleri Kulübü'nde iki ay önce rastlamıştı. Mühendis Mektebi'nden sınıf arkadaşıydı. Okuldayken aralarında şimdiki kadar bir yakınlık yoktu, ama birbirlerine büsbütün yabancı da değildiler. Okulda onunla niye arkadaşlık kurmadığını sorduğu zaman Samim, Refik ve Muhittin'den de söz ederek, "Ben sizden korkardım!" demiş, Ömer de gülmüştü. Bunu hatırlayınca, "Evet, iyi çocuk!" diye düşündü. "Karısı da, o da bana yakınlık duyuyorlar. Samim'i okulda nasıl oldu da iyi tanıyamadım? Bizden korkarmış! Haklı. Biz pek sevimli, cana yakın insanlar değildik. Şimdi nasılız? Şimdi ben nasılım?" Cadde, Ulus gibi tenha değil, kalabalıktı. Cumartesi öğleden sonrasının soğuğa ve kara aldırış etmeyen kalabalığı dükkânlara girip çıkıyor, kaldırımlardan hızlı hızlı akıyordu. Ömer gelip geçen yüzlere dikkatle baktı. "Hepsi evlerine dönmek için sabırsızlanıyor. Hepsi evlerindeki eksik bir şeyi tamamlamak istiyor! Beni nasıl görüyorlar? Yakışıklı. Şık bir paltosu var. Genç. Evet beni böyle görüyor olmalılar?" Birden Samim'i ve karısını hatırlayarak, "Onlar da beni öyle görüyorlar!" diye mırıldandı. "Genç, yakışıklı, paltosu şık... Üstelik daha da çok şey biliyorlar: Zengin... Bir milletvekilinin kızıyla nişanlı... Ama ben Samim'e ayıp ediyorum." Her şeyin az önce düşündüğü gibi çirkin olmadığını hatırlamak istiyormuş gibi başını göğe doğru kaldırdı. Yeni apartmanlar arasından caddeye inen kar taneleri eski ve sinir bozucu bir şiirden başka hiçbir şey hatırlatmadı: "Eşini gaip eyleyen bir kuş gibi kar..." Birden Nazlı'yı, dünkü tatsızlıkları hatırlamak üzere olduğunu anlayarak mırıldandı:

"Samim'in karısı sıcak bir çay yapmıştır şimdi!" Ama avunmadı. "İçimde kirli, bayağı bir can sıkıntısı var, bir türlü kurtulamıyorum! Neden? Çünkü dün Nazlı ile kavga ettik. Çünkü ben bütün bu evlilikten, bütün bu... Hayır... Orada şimdi çay içerim. Konuşuruz." Samim'in evinde konuşulabilecek şeyleri gözden geçirince sıkıldı. "Evet, onlar bana hayran. Zengin, akıllı, iyi okumuş olduğum için, bir milletvekilinin kızıyla nişanlı olduğum için. Ne yapayım? Geri mi döneyim?" Anacaddeden ara sokaklara sapmıştı bile. Geri dönerse otelde içeceğini düşündü ve bu düşünceyi beklediği kadar korkunç bulmayınca şaşırdı. "Samim'den niye hoşlanmıyorum? Çünkü orada ağzımın içine bakıyorlar, en sıradan, en saçma sözlerimi bile büyük şeylermiş gibi dikkatle dinliyorlar. Bana kimsenin göstermediği bir yakınlık gösteriyorlar. Bir annenin günün birinde paşa olan oğluna gösterdiği cinsten bir yakınlık!" Suratını buruşturdu, tam geri dönüyordu ki Samim'in saf, içten gülümseyişini hatırladı. "Ama o kötü bir insan değil ki! Kötü değil, ama herkes gibi! Beni sevmesinde ikiyüzlülük yok. Beni o niteliklerimden dolayı seviyor, ama farkında değil!" Bir kere Samim'in karısı bir eşit olarak görmediği, ama bir eşiti olmak istediği Nazlı'ya, bir eşitiymiş gibi davranmaya kalkışmış, bu çok tuhaf gözükmüş, herkes şaşırmış, hiçbir şey de konuşulmamıştı. "Nazlı ile bana aşırı iyi davrandılar, çünkü bizim yaşadığımız ya da yaşamakta olduğumuzu hayal ettikleri çevreye girmek, bizim gibi olmak istiyorlar. Bunu açıkça belki düşünmüyorlar, ama bizi görür görmez içlerinden öyle davranmak geliyor. Hayır, gitmeyeceğim şimdi oraya!" Sokağın ortasında durdu. Arkadaşının oturduğu apartman elli adım ötedeydi. "Ne çirkin şeyler düşünüyorum!" Yanındaki bir evin pencerelerinden biri açıldı, bir kadın başı uzandı, kapıdan çıkan bir çocuğa bakkaldan sirke almasını söyledi. "Ne kötü şeyler düşünüyorum... Onlar iyi insanlar, ben kötüyüm. Niye? Çünkü ben bir kere fatih olmaya karar vermiştim." Birkaç adım daha yürüdükten sonra geri döndü. "Bu kadar çirkin şeyler düşündükten sonra zaten orada aradığım rahatlığı bulamazdım!" diye söylendi ve ferahladı.

Yeniden caddeye çıktığında kar dinmişti. Sanki bütün dükkânların, evlerin kapısında bunu bekleyen insanlar varmış

gibi kaldırımlar bir anda dolmuştu. Ömer, "Ne yapayım, ne yapayım?" diye mırıldandı. "Nazlı'ya gideyim de her şeyi bir daha konuşalım mı? Ama daha kötü bir tatsızlık da çıkabilir. İstemiyorum! Ne yapayım? Nereye gideyim?" Ama nereye gideceğini çoktan biliyordu. Otele gidecek, salonda içki içecekti. Bunu bildiği için ayakları kendiliğinden onu taksi durağına götürmüştü. Şoföre Ulus'a gideceğini söyledi. Arabada sigarasını tüttürürken, vicdanı son bir kere daha içki içmesinin kötü olacağını söyledi, ama Ömer yapacak başka bir şey olmadığını düşünerek onu susturdu.

Susturduğu şeyi, otele girdikten, son zamanlarda sık sık içki içtiği, bazılarının "lobi" dediği salona girip her zaman oturduğu koltuğa yerleştikten sonra iyice yatıştırmak isteyerek, "İşte çıktım, gezdim, gördüm, beni oyalayacak bir şey bulamadım!" diye söylendi. Kendi kendine şaşıyor, "Günah benden gitti," diye düşünerek rahatlamak istiyordu. Bavullu aile salondan çıkmıştı, ama ihtiyar hâlâ aynı gazeteyi okuyordu. Köşedeki büyük bir saksının yanındaki koltuğa bir yabancı oturmuştu. Ömer'in her zaman oturduğu, içki içtiği yere yerleştiğini gören garson onun ne içeceğini bildiğini, ama kurallara uymak için bu saçma işlemi yerine getirmek zorunda olduğunu gösteren bir bakışla yaklaşıp ne istediğini sordu. Ömer konyak içeceğini söyledi. Sonra, "İşte başlıyoruz!" diye düşündü. Bugün canı her zamankinden sıkkın olduğu, her şeyin en çirkin, en bayağı yüzünü görme eğiliminde olduğu için içkinin kötü düşünceleri coşturacağını biliyordu.

Biçimini, geniş tabanını, içine konyak doldurulduğu zaman aldığı rengi çok iyi tanıyıp sevdiği kadeh önüne konunca keyiflenerek, "Evet, iyi ki Samim'e gitmedim!" diye düşündü ve ilk yudumu aldı. "Samim'e gitseydim oradaki o boş gevezeliklerle kendimi unutmaya çalışacak, sonunda kendimi kandırmaktan başka bir şey yapmayacaktım. Oysa şimdi her şeyi düşünmek, anlamak istiyorum!" İçkiden bir yudum daha aldı. "Evet. Şimdi biz Nazlı ile niye atıştık bakalım?" diye mırıldandı. "Nazlı ile niye kavga ettim? Bu kavga öteki kavgalarla ilişkili olduğuna göre şunu sormalı: Niye biz hep kavga ediyoruz?" Birden düşündüğü şeyden korktuğunu anladı ve düşünmek için yeteri kadar içmediğine karar vererek kadehini bir dikişte boşalttı. "Nazlı

benden ne bekliyor? İyi bir koca, başarılı bir müteahhit olmamı. Onu sevmemi, onu korumamı, bir evimiz olmasını... Hepsi bu mu?" Başını salladı. "İnsan hiçbir zaman hepsini sayamaz, ama kolaylık olsun diye hepsinin bu olduğunu söylüyorum. Peki, ben ondan ne bekliyorum?" Bir süre bardağa baktı. Sonra garsonu çağırıp bir kadeh daha istedi. "Ben ondan ne istiyorum?" Buna hiçbir zaman kesin bir cevap veremeyeceğini anlayarak "Peki, benim durumumda olan, benim gibi biri ondan ne bekler?" diye mırıldandı. "Hiçbir şey! Hiçbir şey! Ben yalnız onu istiyorum!" İçkinin kanına karıştığını duyarak kelimelerin üstünde durdu. "Onu istiyorum!" Birdenbire içinde köpüren öfkeyi taşırmamak için bir şaka yaptı: "Ben onu istiyorum, o ise evimize eşya almak istiyor!" Dünkü kavga, daha önceki tartışmalar bir anda açıklığa kavuştu: Nazlı evlilik hazırlıklarıyla uğraşılmasını, alınacak eşyalar, tutulacak ev için İstanbul'a gitmeleri gerektiğini söylerken, Ömer Ankara'da yapılacak işleri olduğunu ileri sürüyordu. Oysa Ankara'da yapılacak hiçbir işi olmadığını ikisi de biliyorlardı. Ömer, "Ama orada kalan araçları elden çıkarmak için Kemah'a gitmem şart!" diye mırıldandı, ama bu düşüncenin tartışmaya bir şey katmadığını da anladı. "İstanbul'a gitmek istemiyorum! İstanbul'a gitmek istemiyorum çünkü..." diye söylendi ve birden ayağa kalktı. "Çünkü ben..." Boş kadehi eline alarak kapıya doğru yürüdü. Garsonu görünce kadehi ona verdi ve yenisini getirmesini istedi. Koltuğuna dönerken de saksının yanında oturan yabancıyla göz göze geldi. Yabancı gülümsüyordu ya da bir an Ömer'e öyle geldi ve ona gülümsedi. "Bir İngiliz... İngiltere..." diye mırıldandı. "İngiltere'de mi kalsaydım? Yoksa Alman mı? Herr Rudolph! Refik ne yapıyor acaba? İstanbul'a tek başıma bir fatih gibi..." Yeniden koltuğa oturarak, "Sakin olmalıyım!" diye düşündü. "Böyle düşünülmez." Garsonun yeniden getirdiği kadehe düşmanca baktı. "Nazlı ile tartışıyoruz, çünkü o ne istediğini biliyor, ben ise bilmiyorum! Ben ne istiyorum? Benim ne istediğim açık! Ben bunu hep söylüyorum. Bir fatih olmak. Peki, açıkça ne demek bu? Yani başkalarına göre bunun ne anlamı var ya da ne anlamı olması gerekir? Basit: Ben herkes gibi olmak, azla yetinmek istemiyorum. Ben sıradan bir aile babası, yeni eşyalarla, yeni bir ev, çocuklar ve bir aileyle

yetinen bir insan olmak istemiyorum. Peki, bunların yerine ne istiyorum?.. Ben!.. Ben!.. Ben hep, 'Ben, ben,' diyorum. Bunun çirkin olduğunu biliyorum. Ben..." Birden korkuyla durdu. "Ben ne olmak istemediğimi biliyorum, ama ne olmak istediğimi bilmiyorum!" diye düşündü. "Ben gencim. Ama, düşünmeye başladım! Düşünmeyeceğim. Düşünmek bana göre değil! Niye başladım sanki şu içkiye!" Bütün bu düşüncelerden, içkiden tiksinerek ayağa kalktı. "Ne yapayım yahu, ne yapayım?" diye mırıldandı. "Sarhoşum işte. Nazlı'ya gideyim. Böyle çirkin şeyler düşünmeyeyim. Onunla konuşayım. Onunla evleneyim. Beni anlasın..."

Otelden çıktı. Nazlı'ya gideceği, ne olursa olsun onunla konuşacağı için sevindi, ama orada Muhtar Bey'e rastlayacağını, Nazlı'nın kendisini beklediği gibi sevgiyle karşılamayacağını düşünerek korktu. Muhtar Bey'in evde olup olmadığını anlamak için telefon etmeye karar verdi.

48
Milletvekili Mutsuz

Muhtar Bey saatine bir kere daha baktı: Altı buçuğa geliyordu: "Tam vakti," diye düşündü. Bulgar Başbakanı Köse İvanof onuruna verilecek yemek ve "suare" için Ankara Palas'a gidecekti. Aynaya da son bir kere baktı: "Tam vaktinde hazırım! Ama beni niye çağırdılar oraya? Avutmak için!" Öfkelenmemek için çabuk çabuk odadan çıktı ve sinirlerini yatıştıracak şeyi odalarda arayarak seslendi:

"Nazlı, kızım, neredesin? Ben gidiyorum!"

"Buradayım. Telefonla konuşuyordum!" Nazlı telefonun ve Muhtar Bey'in çalışma masasının durduğu küçük odadan çıktı.

"Ben gidiyorum... Kim?"

"Ömer! Kravatınız uymamış baba..."

"Ömer mi? Ne istiyor?"

"Bir saate kadar geliyor!"

"E, hani yarın gelecekti?"

"İşte şimdi telefon etti. Gelmek istediğini söyledi." Nazlı utangaç ve suçlu bir tavır takındı.

"Gelsin bakalım, gelsin bakalım!" diye homurdandı Muhtar Bey. Sonra olup bitenlerden hoşlanmadığını göstermeye hakkı olduğunu düşünerek, "Ne oluyor doğrusu anlamıyor, anlamıyorum," dedi.

"Bilmiyorum! Ben de korkuyorum."

"Korkuyorsun ha? Korkma! Ben varken kimse seni mutsuz edemez, anladın mı?.." Nazlı'nın bu konuda daha konuşulmasından hoşlanmayacağını düşündü: "Demek kravatımı beğenmedin? Yakışmamış mı? Yakışmamışsa yakışmamış, onlar için daha iyisini mi giyeceğim! E, hadi allahaısmarladık bakalım!"

"Güle güle baba!"

Muhtar Bey kapıya doğru yürüdü. Sonra birden döndü, arkasından gelen kızına duygulu bir tavırla sarıldı.

"Senin için meraklanıyorum..." Askıdan paltosunu aldı. Nazlı'nın cevap vermediğini görünce daha da meraklandı. Paltosunun içinden bir kolunu geçirirken, "Off, ne olacak bakalım?" dedi. Bunu yalnızca kendisiyle ilgili bir şeyden dertleniyormuş gibi söylediği için, öteki kolu geçirirken, "Evlilik tarihi kesinleşti, ama ben bu işten pirelenmeye başladım," dedi. "Alınmıyorsun ya?" Kızının yüzüne bakmamak için iliklediği düğmelere gözlerini dikmişti.

"Yok, alınmıyorum."

Muhtar Bey bütün bir gündür içinde taşıdığı merakı doyurmanın tam zamanı olduğunu hissetti: "Ne oluyor kuzum? Dün ne oldu? Senin de bir tuhaf halin var!"

Nazlı gözlerini bir türlü iliklenemeyen düğmelerden birine dikerek, "Dün kavga ettik," dedi.

"Yaa! Niye?"

"Lütfen artık sormayın..."

"Peki, sormam! Ama ben olup bitenlerden hoşlanmıyorum. Bu kavgayı da sormuyorum. Ama her seferinde böyle olmuyor mu? Onunla konuşayım ister misin? Peki, peki suratını asma... Şunu unutma ki, baban her zaman senin yanındadır."

"Biliyorum!"

Muhtar Bey aşırı duygulu olan yüzünü kızından saklamak için kapıyı açtı. Bir şey söylemek istedi, ama sesinin boğuk çıkmasından korktuğu için hiçbir şey söylemedi. Merdivenlerden inerken, "O herifin nesini seviyor?" diye mırıldandı. Açık havaya çıkınca derin derin nefes aldı. Elindeki şapkayı başına geçirdi. "Ben mutsuz bir insanım!" Yürümeye başladı.

Atatürk'ün ölümünden sonra Muhtar Bey'in beklediği şeylerden hiçbiri olmamış, ne İsmet Paşa bir adım atıp Muhtar Bey'e görev vermiş, ne de eski kadrolar görevlerinden alınmıştı. Muhtar Bey bu yüzden kendini rüyaları ve tasarıları gerçekleşmemiş mutsuz bir insan olarak görüyordu. Bütün hayatına derinlik ve anlam katacak göreve kavuşamadığı için, bir ayı aşkın zamandır her şeye öfkeleniyor, her şeyden nefret ediyordu. Anacaddeye doğru ağır ağır yürürken, "Bütün bu bayağılıkların üstüne bir de kızımın dertleri çıktı!" diye düşündü. Hafifçe kamburunu çıkardı. Çirkinliklerden kendini korumak istiyormuş gibi başını omuzlarının arasına çekti. "Evet, her şey bayağı, çirkin, ikiyüzlü, adi!" diye mırıldandı. "Bir de şimdi şu herif. Üstelik tam ruhumun bir denge ve sağlık aradığı şu günlerde." Anacaddeye yaklaşmıştı, ama hâlâ bir arabaya rastlayamamıştı. Bir süre daha yürüdükten sonra bir taksi buldu ve şoföre Ulus'a çıkacağını söyledi. "Sanki ne diye çağırdılar ki beni oraya?" diye düşündü ve gene aynı karşılığı verdi: "Avutmak için..." Başını ileri geri sallıyordu. "Beni artık kolay avutamazlar ama... Beni artık kimse avutamaz..." Sonra birden, "Beni yalnız kızım avutabilir..." diye mırıldandı ve Nazlı'nın dertlerini düşünmeye başladı. "Onun bütün talihsizliği kötü, kendini beğenmiş, sevilmeyecek bir herifi sevmiş olmasıdır!" diye söylendi. Bu konuda her zaman aklına gelen en kesin düşüncesi buydu. "Kendini beğenmiş bir herif!" diye bir süre mırıldandı. Sonra Ömer'le kendi gençliğini kıyasladığını anlayınca utandı ve şöyle düşündü: "Kızımın mutsuz olmaması için her şeyi yapacağım. Kızım mutsuz olmasın diye o herifle kavga etmeye hazırım!" Araba ağır ağır yokuşu çıkıyordu. Arkaya yaslanan başını birden kaldırdı. "Ne yapıyorlar onlar şimdi evde? Hatice Hanım da izinli!" Saatine baktı. Daha Ömer'in eve gelmemiş olduğunu anlayarak bir daha utandı, ama az sonra gene, "Ne yapıyorlar şimdi?.." diye mırıldandı. "Onlar

orada... Kızım yardım istiyor. Ben ise beni avutmak için çağırdıkları şu saçma toplantıda..." Alaycı ve küçümseyici tavırla, "Köse İvanof, Köse İvanof Bulgar başbakanı ha?" diye söylendi.

Otelin önünde duran taksiden indikten sonra da aynı şeyleri mırıldandı. Yüzüne alaycı bir anlatım vererek çevresine baktı. Etrafta uşaklardan, görevlilerden başka kimse yoktu. Tam vaktinde geldiğinden hiç şüphesi olmadığı için kendinden emin hareketlerle daha önce de birkaç kere geçtiği koridorlardan, merdivenlerden geçerek uğuldayan salona girdi. Bir anda gözünü alan parlak ışıklardan, gürültüden sakınmak istiyormuş gibi biraz köşede durdu. Sonra bir kenarda, ayakta sohbet eden iki milletvekiline gülümseyerek yaklaştı. Salona girmeden çok önce takındığı alaycı gülümseyişin iyice yerine oturduğunu hissedince keyiflendi:

"Beyler sohbetinize katılabilir miyim?"

"Vay, Muhtar Bey! Buyurun, rica ederim!"

İki milletvekili aralarında Balkan Antantı'ndan söz ediyorlardı. Muhtar Bey'in onlara katılmasından sonra konu nasıl olduysa bir anda gazetelere, derken milletvekillerinin birinin gazetede okuduğu habere geldi. Bu habere göre çiğ et, pişmiş ete göre insan sağlığı için çok daha yararlıydı. Muhtar Bey yüzünde aynı alaycı gülümseyişle iki milletvekilini dinliyor, arada bir gözünün ucuyla salonu seyrediyor, çevresine fazla bakmamaya dikkat ediyordu. Çevresine çok az bakmasına rağmen, birkaç dakika içinde, kimin nerede oturduğunu, kimin kiminle birlikte olduğunu görmüştü. Çağrılıların fazla olmadığını, şuradaki sekseni aşkın kişinin her birinin bir görevi olduğunu görünce buraya avutulmak için çağrıldığına bir daha inandı. Çiğ ve pişmiş et konusundaki sohbet uzayınca Köse İvanof'un karısını ve Bulgar başbakanının üvey kızı ya da başka bir şeyi olduğu şakayla söylenen öteki kadını ve onlarla birlikte oturan Başbakan Refik Saydam'ın kabak kafasını gördü ve birden, "Refik Saydam'ın Allah için, benden üstün neyi var?" diye düşündü ve yüzündeki alaycı gülümseyişin kaybolduğunu anladı. "Refik Saydam başbakan oldu. Ben hiçbir şey! Refik Saydam! Askeri Tıbbiye mezunu! Harpte Ordu Sağlık Başkanı Süleyman Numan Paşa'nın sağ kolu. Bir de *Bandırma* gemisine Atatürk'le binme talihi var!

Başka da bir meziyeti yoktur! İsmet Paşa'nın kölesi olmaktan başka hiçbir meziyeti yoktur... O başbakanlıktan çekilince, bu da bakanlıktan çekildiydi. İşte şimdi o başbakan... Ben ise bir hiç! Ah, niye geldim sanki? Eve döneyim! Nazlı ne yapıyordur?"

"Ooo. Muhtar Bey, nasılsınız?"

Muhtar Bey başını kaldırıp baktı: İçişleri Bakanı Faik Öztrak! "Bana niye öyle gülüyor?" diye düşündü. Sonra, "Hamdolsun, Faik Bey," dedi. "Çok aptalca bir karşılık verdim!" diye düşündü. Sonra bakanın neşeyle koluna girdiğini gördü ve şaşırdı.

Bakan öteki iki milletvekiline Muhtar Bey'i aldığı için gülümseyerek özür diledi. Birlikte tenha bir köşeye doğru yürümeye başladılar.

"Senin nen var kuzum? Bir derdin mi var?"

Muhtar Bey bakanın Mülkiye yıllarındaki ve İçişleri Bakanlığı'ndaki dostluklarını hatırlatan bu resmiyet dışı dili kullanmasına şaşarak, "Yok!" dedi.

"Ama suratın asık! Her yerde söyleniyormuşsun."

"Ben mi? Kim ne dedi?"

"Kimse bir şey söylemedi canım. Yalnızca Paşa, 'Muhtar Bey bize kırgın mı?' diye sordular."

"Kırgın olmamı gerektirecek bir şey mi var?" Muhtar Bey cevabını beğenerek gururlandı.

"Bilmem! Bunu sen daha iyi bilirsin!" dedi bakan ve şişman bir kadına gülümsedi.

"Neyi daha iyi bilecekmişim?"

İçişleri bakanı, Muhtar Bey'in kolundan çıktı: "Çok güzel! Sevindim. Bir şeye dargın olduğunu sanıyorlardı. Kimse kimseye kırgın olmasın istiyoruz. Çok güzel!"

"Evet, Paşa'nın bu kırık kalpleri tamir siyasetini çok iyi biliyorum!" Muhtar Bey bunları alaycı gözükmeye çalışarak söylemişti, ama istediği tavrı da takınamamıştı.

İçişleri bakanı bir kahkaha attı. "Kırık kalpleri tamir ha?" Sanki herkesin bugünlerde kullandığı bu sözü ilk defa işitiyormuş gibi bir kahkaha daha attı. Sonra yeri gelince neşelenen bir insan olduğunun anlaşılıp anlaşılmadığını görmek için çevresine bakındı.

Muhtar Bey öfkeyle, "Çok neşelisin!" dedi.

Bakan eski meslektaşının yüzündeki nefretten galiba korktu. "Sen de her zamanki gibi katısın! Gül biraz, canım!" Bu sözlerin de gerçeğe uymadığını hatırladı. "Listeye girdin. Seçileceksin. Gene bizimle çalışacaksın. Herhalde seni unuttuğumuzu düşünmüyorsun," dedi azarlayıcı bir sesle.

Muhtar Bey, "Rica ederim!" diye mırıldandı. Bu sözünü saçma buldu.

Sonra birden arkasında bir kahkaha patladı. İkisi de dönüp baktılar. İçişleri bakanı bu fırsatı kaçırmadı, gökte arayıp da bulamadığı birini kahkaha patlatılan o köşede buluvermişmiş gibi telaşlı ve heyecanlı bir tavırla Muhtar Bey'in yanından uzaklaştı.

Muhtar Bey onun gövdesine arkadan bakarken, "Demek İsmet Paşa beni sormuş!" diye düşündü. "Bu da ağzımı arıyor. Bakanlık koltuğuna bunun ilk oturuşu. Belki de işgüzarlık ediyordur, Paşa beni niye sorsun?" Döndü, Köse İvanof ile oturan Refik Saydam'a baktı. "Gülüyor!" diye düşündü. "Paşa şuna demiştir ki 'Muhtar Bey'e söyleyin, onu gene seçtirdik, surat asmasın!' Bu da geldi söyledi! Seçileceğimden şüphem yoktu. Ama niye bunu söylediler?.. Çünkü herkes birbiriyle barışsın istiyorlar. Benim gidip Celâlilerle öpüşmemi istiyorlar. Meclis koridorlarında ileri geri konuştuğumu kim yetiştirmiştir? On gün önceki o öfke buhranıma Hulusi, Sermet ve Ekrem tanık oldular. Sermet söylemez. Ekrem..." Birden düşüncelerinden ürperdi. "Hepsinden nefret ediyorum, hepsinden iğreniyorum!" diye mırıldandı. Salonun bir kenarında, kalabalığın içinde tek başınaydı. "Hepinizden iğreniyorum. Hepinizin ne mal olduğunu biliyorum! Hepiniz kölesiniz! Ben de öyleydim, ama şimdi uyandım. Uyanmama yardımcı olduğu için İsmet Paşa'ya da teşekkür borçluyum." Hâlâ aynı yerde tek başına durmasına rağmen, yanına kimse yaklaşmıyordu. "Hepinizin, her şeyin ne olduğunu biliyorum." Tiksintiyle mırıldandı: "Kırık kalpleri tamir!.. Recep Zühtü'nün kendisini vurmasından korktuğu için Atatürk'ün hastalığında İstanbul'a gidemeyen İsmet Paşa, şimdi onlarla barışıyor." Bir dedikoduyu hatırladı: Recep Zühtü, Atatürk'e İsmet Paşa'yı vurduğunu söylemiş. Atatürk son aylarda hep İsmet'i öldü sanır, üzülürmüş. İsmet'in çocuklarının eğitimi için para ayrılmasını da onun için vasiyetnamesine yazdırmış. Bu dedikoduyu hatırlayınca keyif-

lendi. Maraş Milletvekili Burhanettin Okay'ı görünce daha da neşelendi. "Geçen devre bu birisinin ölümü üzerine milletvekili tayin olunmuştu. Yemin için kürsüye çıktı. 'Beni seçtiğiniz için teşekkür ederim,' dedi. 'Seni biz değil, millet seçti,' dedik. O da, 'Beni seçtirdiğiniz için teşekkür ederim!' diye bağırdı. Hay Allah hepinizin!.." Gözleri kendiliğinden gidip Refik Saydam'ı buldu. Gene gülüyordu. "Gülüyor, gülüyor!" diye düşündü Muhtar Bey. "Her şey bu kadar sefil, zavallı, çirkin, bayağı iken gülüyor. Gülünecek ne var? Memleketi düşünsene güleceğine! Her şey kötü! Memleket sefil, perişan, sen hâlâ gülüyorsun! Memleketin hali..." Birden gelecekteki damadının arkadaşı delikanlıyı, Refik'i hatırladı. "O ne yapıyordu? Kitabı yayımlanmış. O tarım bakanını da almadılar hükümete... Başka birkaç değişiklik de yapıldı tabii. Ama yeter mi? Ah yeter mi? Bu kadarla yetinilir mi? Uzlaştılar, işi tatlıya bağladılar. Yeni kadrolara görev vermediler. Aman kimse kimseye kızmasın; aman her şey eskiden olduğu gibi yürüsün; aman kimse alınmasın! Ama ben alındım! Ben Muhtar Laçin, bu gülünç soyadını utançla taşıyan, Mülkiye mezunu, eski Manisa valisi, hepinizden nefret ediyorum! Ben mutsuzum! Benim bir tek kızım var. Ben hepinizden, bu sefil dünyanızdan, her şeyden nefret..."

"Muhtar Beyciğim siz perhiz mi yapıyorsunuz?"

"Efendim?"

"Büfeye hiç iltifat etmiyorsunuz! Hadi gidelim ve tabaklarımızı dolduralım!"

Muhtar Bey badem bıyıklı parti müfettişi İhsan Bey'i tanıyamamış gibi bakıyordu: "Tabaklarımızı mı dolduralım? Ama ben aç değilim ki!"

"Gelin, gelin, görünce acıkırsınız. Sonra bir şey kalmayacak... Siz bu Bulgarlar hakkında ne düşünüyorsunuz?"

Muhtar Bey, "Ben düşünüyorum ki..." dedi ve daha önce bu konuda düşünüp hiç hazırlık yapmadığı için utanarak müfettiş ile birlikte büfeye doğru yürüdü.

"Bence bunların tarafsızlıkları bir siyaset değil, bir mecburiyettir. Düşünsenize, kralları İngilizci, hükümeti Almancı, kraliçe İtalyancı, Bulgar milleti de Rus dostudur. Tavuk sever misiniz? Sonra Dobrice ve Makedonya'da bunların gözü..."

Muhtar Bey, "Ben bunlarla ilgilenmiyorum," diye düşündü. Bir an İhsan Bey'in bilgisine imrenir gibi oldu, ama sonra, "Bu da onlardan!" diye mırıldandı. "Bana bunları niye söylüyor? Oo, Şükrü Saracoğlu bana selam..." Muhtar Bey dışişleri bakanına eğilerek selam verdi. "Selamım nasıldı? Ölçülüydü evet... Hayır, çok eğildim. Ah burada ne işim var? Burada bir soytarıdan farkım yok! Şu yemekler... Memleket aç, bunlar burada tıkınıyor. Şu çıplak kollu, tombul, iğrenç kadınlar... Nasıl da atıştırıyorlar... Kölelerin karıları, kızları... Hayır, benim kızım böyle olmayacak! Eve döneyim. Nazlı ne yapıyordur? Hizmetçi de evde değil! Saat kaç? Ne diyor bu?"

"Eğer biz Dobrice'deki Türkleri yurda çağırmakta..."

Muhtar Bey bu sefer bir başkasına eğilerek ve nedense belli belirsiz bir korkuya kapılarak selam verdi. "Ben onların yanında bir hiçim!" diye düşündü. Selam verdiği adamın gözlerini yarı yarıya örten gözkapakları kıpırdanır gibi oldu. Kerim Naci Bey'di.

"Kızınızı evlendirdiniz mi, Muhtar Bey?"

"Nişanladım..."

"Bunu biliyordum."

"Biliyorsanız ne soruyorsunuz?" dedi Muhtar Bey. Sonra şaşırdı. "Aa, ben ne söyledim? Ben ne söyledim!" diye mırıldandı. "Kerim Bey'e ne dedim? Ben ne dedim!"

"Siz biraz rahatsızsınız galiba?" dedi Kerim Bey.

Muhtar Bey bir şeyler söylemek istedi, bir an söylediğini sandı, ama yalnızca dudaklarının kıpırdandığını fark etti.

"Muhtar Bey, evet, biraz rahatsız galiba..." dedi İhsan Bey, Kerim Bey'in öfkesini yatıştırmak istiyordu. Muhtar Bey'in yanından ayrılmış, onun koluna girmişti.

Muhtar Bey elindeki tabağa boş boş baktı. "Tavuk budu!" diye düşündü. "Bunu yiyecektim!" İçinden tabağı fırlatmak geldi, ama bir köşeye usulca bırakmaktan başka bir şey yapamadı. "Bütün bu çirkinliklere rağmen, burada tavuk yiyecektim. Ben zavallı bir insanım. Tavuk budu..." Masanın kenarından çekilmiş yürüyordu. Ayakta duran, birbirlerine gülen, dolu ağızlarıyla konuşmamak için başlarını sallayan, kendisini tanıyan, tanıdıklarını ve yakınlık duyduklarını göstermek için gülümseyen

insanların arasından sallanarak ağır ağır yürüyordu. "Tavuk budu yiyecektim. Ben neyim? Bir zavallı. Kerim Bey'e sert cevap verdim. Şimdi benimle alay ediyorlardır. Zavallı Muhtar Bey biraz kaçırmış galiba... Kızı da bir türlü evlenemiyor!.. Kızım! Evde ne yapıyorlar? Ben eve gidiyorum. Kızımı ne diye evde tek başına o herifle bıraktım. Bende ahlak kalmadı. Buna nasıl dikkat etmedim? Evet ben rahatsızım. Ben rahatsızım. Kerim Bey haklı. Ona ne dedim! Refik Saydam gülüyor! Gazetede gördüm, İsmet de gülüyordu. Neye gülüyorsunuz? Gülünç olan nedir? Ekrem söylemiştir. Eve gidiyorum. Avunmadım! Beni kimse avutamaz. Bir tek kızım var! Ah, hayat! Refet gibi yapmalıydım ben de... Refet gibi yapmalı, bütün bu ikiyüzlülüğü bir kenara bırakıp para kazanmalı, keyfime bakmalıydım. O zaman Keçiören'de bir bağ evim olurdu. Eve şömine yaptırır, yanan odunların çıtırdayışını dinleyerek sigara içerdim..."

49
Aile, Ahlak, vb.

Ömer, Venedik manzarasının karşısında oturuyor, mutfakta cızırdayan ızgaranın, Nazlı'nın tıngırdattığı çatal bıçağın sesini dinliyordu. "Evlenirsek akşam işten döneceğim ve bu cızırtıyı dinleyerek yemeği bekleyeceğim!" Eve geleli yarım saat olmuştu. Nazlı ile önce hiçbir şey konuşmadan oturmuşlar, sonra dünkü tatsızlıktan söz etmemeye karar verip öpüşüp barışmışlar, sonra da Nazlı yemek pişirmeye mutfağa gitmişti. Öpüşüp barışmalarına rağmen, Ömer kendisi gibi Nazlı'nın da kavgayı, öteki kavgaları düşündüğünü biliyor, karşısında hiçbir şey konuşmadan durmaktan sıkıldığı için mutfağa gittiğini seziyordu.

Nazlı mutfaktan elinde tepsi ve tabaklarla geldi. Sofrayı kurdu. Ömer gene Venedik manzarasına baktı. Nazlı içeri gidince, "Niye geldim buraya?" diye düşündü. "Çünkü artık yalnız kalmaya da dayanamıyorum!" Yeniden odaya giren, sofraya bir şey koyan Nazlı'nın arkasından baktı. "Onunla nişanlıyız,

ama öpüşmek için bile kızarmamız gerekiyor." Az önce barışma öpüşünü hatırladı. "Sarhoşum," diye mırıldandı, ama başka şeyleri de düşünmeden edemedi. "Benim bir erkek olduğumu, insanların cinsel istekleri olduğunu unutmuş gözüküyor. Beni de kendini de bir melek gibi görüyor olmalı. Öyle göremediği zamanlarda da bir evimiz ve eşyalarımız olması gerektiğini hatırlıyor!" Düşüncelerinden ve kendinden iğrenerek ayağa kalktı. Odanın içinde gezinmeye başladı. Sinirli, küçük ve hızlı adımlarının Nazlı'yı rahatsız ettiğini anladı. Nazlı yeniden mutfağa gitti. Az sonra ızgaranın cızırtısı kesildi ve elinde bir tabak köfteyle sofraya oturdu.

Ömer otururken, "Ben öğleden sonra içtim biliyor musun?" dedi.

"Biliyorum, ağzının kokusundan anlamıştım!"

"Samimlere gittim. Yani gitmedim. Sokağın ortasından geri döndüm."

"Köfteyi nasıl buldun? Daha alsana."

"Alıyorum. Niye sokaktan geri döndüğümü sormayacak mısın?"

Nazlı neşelenmeden, "Niye geri döndün?" dedi.

"Çünkü Samimlerde çirkin bir şey olduğuna karar verdim. Oradaki o bayağı aile havası, onların iyi insanlarla tanışma, iyi bir çevreye girme, mutlu olma biçimleri ve istekleri iğrenç..." Ömer tabağına bakan Nazlı'nın yüzüne bir an baktı, sonra yerinde duramayarak, "Ben daha içmek istiyorum," dedi ve ayağa kalktı. "Babanın şaraplarından var mı? Daha hemen dönmez, değil mi?"

"Mutfakta tel dolabın üstünde! Dönmez..."

Ömer koşup şarabı getirdi, açtı.

Nazlı, "Ben de içmek istiyorum," dedi.

"Ama sana iyi gelmiyor, biliyorsun! Ağlıyorsun!"

"Hayır, şimdi istiyorum..." dedi Nazlı. Sinirli bir hareketle şişeyi aldı. "Demek Samimlerin bayağı olduğunu düşünüyorsun. Ama onun iyi bir çocuk olduğunu söylüyordun... Şu aile havası sözüyle ne anlatmak istiyorsun?"

Ömer şarabını acele acele içerek, "O sözle mi?" dedi. "O aile havası sözüyle mi?.. Aa, sen nasıl içiyorsun? Dur, dur! Öyle içilir mi?"

"Sen o sözle ne anlatmak istediğini söyle..."

Ömer az önce dilinin ucuna gelen sözü yutmak istedi, ama kendini tutamayarak, "O aile havası sözüyle işte, 'Köfteyi nasıl buldun?' gibi sözleri, başka şeyleri anlatmak istiyorum!" dedi ve hemen başka bir konu açmak istedi: "Bugün evde ne yaptın sen?"

"Hiç! Hatice Hanım izinli olduğu için yemek yaptım... Alay ettiğin bu köfteleri yaptım!"

Ömer karşılık vermedi. Bir sessizlik başladı. Nazlı bir bardak şarap daha içti, ama Ömer ona içmemesini söyleyemedi.

Bir süre sonra Ömer suçluluk duyarak, "Ne düşünüyorsun?" dedi ve bunu söylediğine pişman oldu.

"Hep aynı şeyi düşünüyorum!"

"Neyi?"

"Hiç!"

Ömer gittikçe incelen, ama bir türlü kendiliğinden kopmayan bir ipliği koparmak istiyormuş gibi sinirli sinirli, "Lütfen neyi düşündüğünü söyler misin?" dedi.

"Aynı şeyi. Biz... Ne olacağız?"

"Bir şey olacağı yok! Evleneceğiz işte!" Alaycı bir sesle ekledi: "Nisanın yirmi altısında..."

"Ben seni anlayamıyorum!" dedi Nazlı. "Sen ne istiyorsun? Eğer beni sevmiyorsan, beni kendine uygun bulmuyorsan benimle niye oyalanıyorsun? Beni, biliyorum, küçümsüyorsun; artık eskisi gibi bunu saklamaya bile çalışmıyorsun; bir ev döşeme, içinde oturma isteğimi, iyi elbiseler giyme, toplum içinde, bize benzeyen insanlarla yaşama isteğimi; hayır, yalnızca bunları değil, bütün her şeyimi küçümsüyorsun! Bana alaycılıkla bakıyorsun. İşte şimdi de öyle bakıyorsun. Ama neden? Bunu anlayamıyorum. Suçun kendimde olduğunu düşünüyorum. Yanlış bir söz söylediğimi, aptal olduğumu, senin kadar zeki olmadığımı, senin küçümsediğin şeyleri küçümseyemediğim için yüzeysel olduğumu düşünüyorum. Peki öyleysem beni niye görüyorsun? Bana düşmanlık besliyorsun, beni küçümsüyorsun, ama beni görüyorsun? Buna mecbur değilsin... Ben senin yalnızca nişanlınım!"

"Nişanı bozmak mı istiyorsun?" dedi Ömer. Bunu biraz laf olsun, biraz da Nazlı'yı suçlamak için söylemişti. Kelimeler aklında koşuyordu. Alaycılığa başlamak istedi, ama bunu da yapamadı.

"İstemiyorum, istemiyorum," diye bağırdı Nazlı. "Ben seni..." diye mırıldandı. Başını eğdi, sonra birden gururla ve galiba kendini zorlayarak kaldırdı: "Bana demiryolundan yazdığın mektupları çok seviyorum. O mektuplarda her şey ile alay ediyordun. Onları okumaktan hoşlanıyordum, çünkü ben de sana katıldığımı sanıyordum. Ama şimdi kendimi hep o alay edilen insanlardan biri olarak görüyorum."

Ömer bir haksızlığa uğramış da isyan hakkını kullanıyormuş gibi kesin ve inançlı gözükmeye çalışarak: "O mektuplarda sana bir fatih olmak istediğimi de yazardım!" dedi ve kendini aptal buldu.

"Bu söz! Allahım, ne kadar çocukça, ne kadar saf!.. Ben bunu anlayamıyorum. Senin bu söze ne kadar bağlı olduğunu, bunu böyle ciddiyetle söylediğini gördükçe şaşırıyor ve seni anlayamadığım için kendimi suçluyorum, ama ne yapayım, anlayamıyorum."

Ömer bu sefer gerçekten haksızlığa uğradığına inanarak, "Evet bu doğru! Sen beni anlayamıyorsun!" dedi.

"Kendini ne kadar beğeniyorsun!" diye bağırdı Nazlı. "Senin bildiğin de benim bilmediğim bir şey olmalı... O nedir? Onun yüzünden..."

"O hırs dediğim şeydir!" dedi Ömer. Sonra, "Bu tuhaf tartışmalara alışık değilim ben!" diye bağırdı. "Ben böyle şeylerin konuşulmasını da anlayamıyorum. Ben her şeyi konuşabilen olgun bir insan olmak istemiyorum... Ben, ben olmak istiyorum. Hem yaşamak, hem alay edebilmek, hem en zeki ve en güçlü olmak ve bütün..." Birden sustu. Sonra, "Evet ya da hayır, ben çirkinim... Ben Türk'e benzemiyorum! Ben sessiz duramıyorum," diye söylendi. "Ben hep kendimi düşünüyorum. Herkesi, her şeyi araç olarak görüyorum. Ben tuhafım. Bunu biliyorum... Ben hırslıyım, korkağım, şimdi sarhoşum, Avrupa'yı biliyorum..." Ayağa kalktı. "Akşam yemeği... Bir asalak mıyım? Ama demiryolunda herkesten çok çalıştım. İğrenç bu... Evleneceğim... İstiyorum... Korkuyorum," diye mırıldandı. Nazlı'nın kendisini nasıl gördüğünü merak etti. İçinden ona sarılmak geldi, ama bunu yaparken bunu yaptığını düşüneceğini bildiği için, Nazlı'nın kendisine korkuyla

baktığını görerek ve uyumak istediğini anlayarak güldü, "Ne diye bu kadar içtim ki!" dedi.

Nazlı birden, "Sen iyi değilsin. Oteline git yat!" dedi.

"Burada seninle kalabilmeyi ne kadar isterdim, bilsen!"

"Ayakta öyle dikilip durma. Gel otur!" dedi Nazlı.

"Ben neyim? Sen beni nasıl biri olarak görüyorsun? Başkalarına nasıl gözüküyorum?"

"Orada, Avrupa'da galiba kendini düşünmeyi öğrenmişsin. Bunu bana söyleyen sendin."

"Evet, evet doğru. Beni çirkin yapan şey de bu!" diye bağırdı Ömer. "Akıl! Yok! Ya da kendim! Kendimin kendim olduğunu biliyorum. Bunu burada kimse bilmiyor. Bir ben biliyorum. Kendimin kendim olduğunu bütünüyle bir ben biliyorum ve bunun için şimdi olduğu gibi böyle tuhaflaşıyorum ve bir hayvana dönüyorum. Evet, bir hayvanım ben! Buradaki kanlı canlı, dengeli insanlar arasında kıpır kıpır kötü düşüncelerimle bir hayvandan başka neye benziyorum ki? Hem üstelik bir patronum da... İğrenç, kurnaz, ikiyüzlü bir patronum. Sence hangisi önemli?"

"Yeter artık, lütfen, yeter, artık dayanamayacağım!" dedi Nazlı. Ellerini yüzüne kapıyordu ki, birden başını kaldırdı: "Babam geliyor!"

Ömer bir şey duymamıştı: "Geliyor mu?"

"Evet, geliyor geliyor! Biliyorum ayak seslerini..."

"Eh, tamam, ben de gidiyordum zaten!" dedi Ömer. "Köfteler çok güzeldi. Çok teşekkür ederim... Bundan sonra ne yapacağız? Sanki ben niye daha çok çalışıp daha çok kazanıyorum? Çünkü onlardan nefret ediyorum. Yarın geleyim mi?"

"Sen bilirsin!"

Muhtar Bey'in sokak kapısını kapadığı, merdivenleri çıktığı duyuldu.

"Geliyor! Biliyorum baban benden nefret ediyor. Benden herkes nefret ediyor. Haklılar... Çünkü ben hem patronum, hem..."

Kapı açıldı. Muhtar Bey öksürdü. Sonra paltosunu çıkarmaya başladı galiba.

Nazlı, "Baba siz misiniz?" diye seslendi.

"Benim, ben!" dedi Muhtar Bey.

"Ne oldu?"

Cevap olarak önce Muhtar Bey'in terliklerinin hışırtısı ve birkaç saniye sonra kendisi gözüktü.

Ömer hâlâ ayakta duruyordu. Masanın üzerindeki şişeye bakan Muhtar Bey'in öfkeli yüzünü görünce, "Yemek yiyorduk!" dedi. Biraz şaşırdı. "Hoş geldiniz!"

"İçki içiyordunuz ha?" dedi Muhtar Bey.

Nazlı, "Tel dolabın üstünden sizin şişelerinizden birini aldık," dedi ve nedense o da ayağa kalktı.

"Tel dolap, benim şişem," diye mırıldandı Muhtar Bey. Sonra kızının kendisine doğru yürüdüğünü görerek galiba endişelendi.

"Ne oldu baba size?" dedi Nazlı.

"İyi değilim. İyi değilmişim!" diye mırıldandı Muhtar Bey. Sonra, "Tel dolap... Şarap ha..." diye söylendi ve birden bağırdı: "Delikanlı, delikanlı, sizi böyle, bekâr bir genç kızın evinde bu saatte oturup içmekten menederim!"

"Nasıl?"

"Menederim, anlıyor musun?"

"Baba ne oluyor?"

"Ben zaten gidiyordum, efendim," dedi Ömer.

"Hayır, gitme! Seninle konuşmak istiyorum!" Muhtar Bey kendine sarılan kızını kollarından tuttu. "Sana ne olmuş böyle? İçmişsin! Şimdi de ağlıyorsun. Lütfen, hemen içeri git ve yat!"

"Baba lütfen!" dedi Nazlı ve hiçbir şeyi gizlemeden ağlamaya başladı.

"Bu çok çirkin! Bu çok çirkin! Şimdi içeri git ve yat. Muhtar Bey daha yıkılmadı. Ahlak nedir biliyor. Sapıtmadım, Allah'a şükür. İçeri git yat, yoksa baba olarak seni ilk defa kırmak zorunda..."

Nazlı ağlaya ağlaya odadan çıktı.

Ömer, "Ben de gideyim istiyorsanız!" dedi, ama Muhtar Bey'in yüzüne baktıktan sonra oturdu.

"Hayır, otur otur!" dedi Muhtar Bey. "Sana kızmıyorum. Şimdi sana kızamıyorum. Biraz otur. Sana bir çift sözüm var. Sonra gidersin. Hemen şunu söyleyeyim: Kızım evlenmeden önce, evinde bir erkekle tek başına, gece yarısı, peki, saat dokuzda, içki içiyorsa ve bu alışılmış kurallara göre yakışıksız bir şeyse bunun ilk suçlusu benim! Evet, kendimi kızımı ihmal ettiğim

ya da kendi dertlerimden burnumun dibinde olup biteni göremediğim için suçluyorum. Evet, bunun için sana kızamıyorum. Ama seni de suçlu görüyorum. Biliyorum siz onun, sen onun nişanlısısın, yakında evleneceksiniz, ama gene de bu hareketini doğru bulmuyorum, seni de suçluyorum." Kapıyı işaret etti: "O da suçludur tabii, ama o ne de olsa bir kız!"

Ömer hiç utanmıyor, suçluluk duymuyor, küçüklüğünden beri böyle durumlarda kapıldığı bir duyguya, her zaman kendisinin haklı ve üstün olduğu duygusuna Muhtar Bey'i dinledikçe kapılıyordu. Bir şey söylemek istediği, tatsızlıktan çekindiği için, Muhtar Bey'e bir şey bağışlıyormuş gibi bir tavır takınarak, "Haklısınız!" dedi.

"Haklıyım ya..." dedi Muhtar Bey, "Haklıyım. Bunu sen de görüyorsun, ama ben görene kadar neler oldu?" Ömer'in kendisine hak vermesi yüzünü birden aydınlatıvermişti. "Haklıyım... Bunu bana söyledin oğlum. Sevindim! Çünkü çok sıkıntılıyım. Sana daha bir şeyler söyleyeceğim, ama önce biraz kendimden söz edeyim. Bu akşam Ankara Palas'a gittim. Köse İvanof için çağırmışlardı. Biliyorsun, değil mi? İşte o eğlencenin, yemeğin ya da toplantının, her ne halt ise işte onun ortasında, kimseye aldırış etmeden çıktım buraya geldim. Oradan çıktım, çünkü her şey bana çirkin gözüktü. Her şey sefil, bayağı, çirkin gözüktü. Ahlaksız bir insan olmak üzere olduğumu anladım."

Ömer gene bir şey bağışlıyormuş gibi, "Rica ederim!" dedi.

Ama Muhtar Bey onu duymamış gibiydi: "Ahlaksız bir insan olmak üzere olduğumu anladım!" diye bir daha söylendi. "Bütün hayatım boş, çirkin, anlamsız gözüktü bana. Bütün hayatımın bayağılıklar ve ikiyüzlülüklerle dolu olduğuna inanmak üzereyim. Ben inançlarım uğruna yıllarca mücadele ettim. Mülkiye'deyken, kaymakamlık, valilik yaparken, her zaman bir inancım vardı, doğru bildiğim şeyleri cesaretle yaptım, şerefimi lekelemedim, gururumu korudum ya da böyle yaptığıma inandım. Ama şimdi... Şimdi aldatılmış, yüzüstü bırakılmış, evet terk edilmiş budala bir koca gibi hissediyorum. Mutsuz bir insanım! Bunu anlıyor musun?"

Ömer bir şey söylemeden başını salladı.

Muhtar Bey'in yüzünde birden bir pişmanlık belirdi. Sanki,

"Bunları neden söyledim? Bunları bu herife söylemem hiç de gerekmezdi!" diye düşünüyor, öfkeleniyordu. Kendisi hakkında değil de Ömer hakkında konuşuyormuş gibi azarlayıcı bir sesle ve gittikçe öfkelenerek, "Ahlaksız bir insan olmaktan yalnızca kendi irademi ve aklımı kullanarak kurtulacağımı anladım," dedi. "Dönüş yolunda bunu düşündüm ve geç de olsa şu karara vardım: Ahlak konusunda, hayır yalnız bu konuda değil, bütün hayatımı, davranışlarımı düzenlerken sağduyumdan başka bir şeye güvenmeyeceğim. İpin ucunu ne zaman kaçırdım? Bilmiyorum! Ahlakla ahlaksızlık arasındaki çizgi nerededir? Bilmiyorum! Bildiğim bugün kendimi çirkin bir durumda bulmuş olmam ve bunu sağduyumla fark etmemdir. Ahlak nedir? Hiçbir şeye güvenemiyorum." Bunları gittikçe kabaran bir öfkeyle ve yükselen bir sesle söylemişti. Sonra, birden sakinleşir gibi oldu. "Çevreme değil kendime bakacağım. İkbal bekledim. Olmadı. Kendimi ve aklımı buldum. Ve bir de tek varlığımın kızım olduğunu anladım. Anlamıyorsun, belki içinden gülüyorsun, ama şimdi sana kararımı, doğru bulduğum ve gerekli bulduğum kararımı söylüyorum. Oğlum, evleninceye kadar artık bizim eve gelip gitme, kızımı görme. Göreceğin kadar gördün. Bir ay var, evleneceksin. Bundan sonra görme, görmeyeceksin..." Birden galiba heyecanlandı. "Görmeyeceksin. Kararım bu. Ve bunu uygulamak için bütün tedbirleri..."

"Ben de aynı şeyi düşünüyordum, efendim!" dedi Ömer ve ayağa kalktı.

Muhtar Bey de ayağa kalkarak, "Peki, çok güzel. Demek sen de aynı şeyleri düşünüyordun!" dedi. Sinirli sinirli ceketinin düğmeleriyle oynadı. "Kararın buysa şimdiye kadar niye bekledin?"

Ömer kendini beğenerek ve sözlerinden neredeyse gururlanarak, "Buna şimdi karar verdim efendim!" dedi.

"Delikanlı, bunu biliyorsun herhalde, ama senden hiç hoşlanmadım," dedi Muhtar Bey.

"Evet, biliyorum."

Bir durgunluk oldu. Birbirlerine baktılar.

Muhtar Bey, "Beni mazur gör," dedi. "Sana kötü davrandım, ama içimden gelen budur." Eli ceketinin düğmesine gitti. "Sana

da az önce söylediklerimden pişmanım. Niye sanki döktüm içimi? Hiçbir şey anlamadın!"

"Ben sarhoşum," dedi Ömer.

Muhtar Bey bir süre sustu. Sonra ağlamaklı bir sesle mırıldandı: "Kızımla gece yarısı içtin. Onu ağlattın. Onu kaç kere ağlattın."

Ömer, "Evet, evet bunları yaptım!" dedi. "Pek iftihar edilecek bir damat olmadığımı biliyorum." Kapıya doğru yürüdü. "Allahaısmarladık efendim!"

"Hadi bakalım. Güle güle!"

Birden koridorun kapısı açıldı ve Nazlı gözüktü, "Ne oluyor, ne oluyor?" diye bağırdı.

"Bir şey olduğu yok!" dedi Muhtar Bey. "Gidiyor işte!"

Ömer, "Evlenene kadar seni görmemeye karar verdim!" dedi. Bunu yalnızca kendini suçluyormuş gibi söylemişti, ama böyle bir duygu yoktu içinde.

Muhtar Bey kızına bakarak, "Buna birlikte karar verdik!" dedi. Ömer'e döndü: "Öyle değil mi, delikanlı?"

"Evet, tabii tabii," dedi Ömer.

"Niye? Dur. Olmaz!" Nazlı bir çığlık attı.

Ömer bir şey kırmaktan korkuyormuş gibi parmaklarının ucuna basarak merdivenleri indi, geceye çıktı.

50
Gene İstanbul'da

Refik kalabalığa kalmamak için maçın bitmesinden bir iki dakika önce yerinden kalktı, stadyum olarak kullanılan eski topçu kışlasının uzun duvarı boyunca yürüdü, avludan Taksim Meydanı'na açılan geçitten çıkarken birisinin kendisine seslendiğini duydu:

"Vay, Refik! Refik!"

Dönüp baktı ve gülümsedi: Mühendis Mektebi'nden sınıf arkadaşı Nurettin'di. O da Refik'e gülümsüyordu. Öpüştüler.

"Rezalet, değil mi?" dedi Nurettin. "Tam bir kör dövüşü!"

"Çamurda bu kadar olur!" dedi Refik.

Nurettin, "Vallahi bunun tadını kaçırdılar artık," dedi. "Birbirlerine vurmaktan topa vuramıyorlar. Artık ben gelmeyeceğim." Kendi kendine güldü. "Ben öyle derim, ama gelirim. Haftaya gene Fener'in maçı var. Ama sen gözükmüyorsun ortalarda..."

"Evet..."

Nurettin, "Sahi, tabii, tabii," dedi. "Muhittin'i görmüştüm, söyledi: Sen Erzincan'a gitmiştin. Ne zaman döndün?"

"Çok oluyor. Kasımda geldim. Dört ay oluyor..."

"Eee, ne yaptın orada? Demiryolunda mıydın?"

"Demiryolundaydım! Memleketi gördüm!"

"Yaa, ne güzel!" diyerek iç çekti Nurettin. "Ben de bir fırsat bulabilsem. Şu demiryolu işi de iyi fırsattı. Herkes gitti, gördü, kazandı. Ben burada bir çarka kaptırmışım paçamı, bir türlü kurtulamıyorum."

Kapıdan çıkanlar çoğalıyordu. Biri Refik'e çarptı. Kışlanın avlusundan bir gürültü geldi.

"Bitti galiba!" dedi Nurettin. Refik'in kolundan tuttu. "Ben eve gitmeden önce şöyle bir..." Yumruğunu sıkıp başparmağını ağzına emzik gibi yaklaştırıp çekti. "Gelsene!"

"Ben tenis kulübüne gideceğim!"

Nurettin, az önce şişeye benzettiği yumruğunu, okul takımında futbol oynadığı yılları hatırlatan bir güçle Refik'in omzuna vurdu: "O züppeler kulübüne gidiyorsun ha?" Bunu, Refik'in alınmayacağını bildiği için neşeyle söylemişti.

Refik utanarak, yüzünü, "Ne yapalım be kardeşim!" diyormuş gibi ekşitti.

Nurettin, "Demek gelmiyorsun. İçince ısınır, keyiflenirdik halbuki!" dedi. Refik'in yüzünde aynı anlatımın durduğunu görünce, "Peki, peki..." dedi. "Git bakalım o züppelerin yanına... Haa, sahi Ömer nasıl?"

"Evlenecek herhalde..."

"Sahi mi? Bir ben kaldım desene..." Dağılan kalabalıktan birkaç kişi aralarına girmişti. "Hadi, güle güle. Haftaya Fener-Güneş var. Ben mezarlık tarafındayım, kale arkasındayım!"

Refik gülümsedi. Nurettin'in kalabalığa karıştığını gördükten sonra döndü, tramvay yolu boyunca biraz yürüdü, gişeden bilet

alıp Taksim Bahçesi'ne girdi. Pazar öğleden sonra olduğu için, bahçe her zamanki gibi tenha ve sessiz değildi; ama her zamanki gibi hela kokuyordu. Uzaktan, dağılan kalabalığın uğultusu geliyordu. Refik, "Kötü bir maç oldu," diye düşündü. "Top sonunda bir kaleye bir kere girdi. Ben seyrettim. İstediğim gibi temiz hava aldım ve üşüdüm!" Gazino ve tenis kulübü olarak kullanılan ahşap binayı görünce, "Evet, biraz hava aldım. Şimdi hep birlikte eve döneriz. Evde sıcak sıcak otururuz!" diye mırıldandı. Öğle yemeğinden az sonra Osman, Nermin ve Perihan ile buraya gelmişler, onlar kulüpte kalmışlar, Refik maça gitmişti. Birlikte dönmeye karar verdikleri için şimdi bir zamanlar çok sık gittiği bu kulübe uğraması gerekiyordu. Nurettin'in kulüp hakkındaki sözlerini hatırlayarak ahşap yapıdan içeri girdi, acele acele merdivenleri çıktı, kulübün yenilenmeyen kırık kapı tokmağını, bir garsonun hiç değişmeyen gülümseyişini, yıllardır aynı yerde, aynı çerçevenin çatlak camı altında duran kulüp tüzüğünü görünce hüzünlenir gibi oldu, ama bu duyguya kapılmadı. Kâğıt oynanan, sigara içilen odaların açık kapılarının önünden hiç durmadan geçerek, umduğu yerde Nermin ile Osman'ı gördü. Odadakilerle selamlaştıktan sonra, çay içen Perihan'ın yanına oturdu. Yorgun garsondan sessizce çay istedi ve sohbeti bozmadığı için sevinerek konuşulanlara kulak verdi.

Osman'ın karşısında kulüp başkanı Mükrimin Bey oturuyordu. Tenisten çok, hükümet ve sosyete ile yakın ilişkilerinden dolayı kulüp başkanı seçilen bir tıp profesörüydü. Sporla ilgisi, arada bir gazetelerde çıkan sporcu sağlığına ilişkin makalelerden öteye gitmiyordu. Kulüp başkanı çaylarını ve içkilerini içerek kendisini dinleyenlere kulübün karşılaştığı tehlikeyi anlatıyordu: Yeni vali kulüp binasını yıktırmak istiyor, onlara karşıdaki Surp Agop mezarlığında küçük bir arsa vereceğini söylüyordu. Bunu vereceği de galiba şüpheliydi. Kulüp başkanı ayrıca, kulübün spor merkezinden çok oyun ve kumar merkezi olduğunu söyleyen valinin, bütün üyelere de hakaret etmiş olduğunu ima ediyordu. Bazıları ona karşı çıkıp ılımlı olunması gerektiğini, bazıları da başbakana mektup yazılması ve Türk tenisinin savunulması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Bir ara tartışma kızışır gibi oldu, ama sonra birisi şaka yaptı, gülüşüldü. Hanımlar-

dan biri eski mezarlığın toprağında tenis oynamanın uygunsuz olacağını söyleyince de hava yumuşadı ve birdenbire sessizlik oldu. Bu sırada Refik, köşede oturan ve arada bir kendisine bakan, Osman'ın Galatasaray'dan sınıf arkadaşı, demir tüccarı Hamdi'nin kendisine seslendiğini duydu.

"Yahu, Refik ne yapmışsın sen? Taa Kemah'a gitmişsin?"

Refik bir sessizliğe rastlayan sözlerin herkes tarafından işitildiğini fark ederek, "Evet!" dedi.

"Eee ne yaptın oralarda?"

"Hiç!"

"Kitap da yazmışsın?.. Bakanlık yayımlamış!"

Refik oturanların konuşulanları dinlediklerini düşünerek, rahat ve kayıtsız bir tavır takınmak istedi, ama nedense Osman'ın karşısında takındığı küçük kardeş tavrını takınmış olduğunu fark etti. "Evet! Yayımlandı."

Hamdi "yazar" kelimesinin üstünde durarak, "Demek şimdi bir yazar oldun sen!" dedi. "Yazıyorsun..." İlgi çekici bir şey bulduğu için sağına soluna baktı. "Ne yazıyorsun? Memleket sorunları hakkında tabii, değil mi?"

Refik "yazar" kelimesini bir daha işitmemek ve biraz da konuşmuş olmak için, "Köyümüzün sorunları hakkında..." dedi.

"Köyümüzün sorunları..." diye tekrarladı Hamdi. Çevresine bir daha, herkesi Refik ile ilgilenmeye çağırıyormuş gibi baktı. Sonra, "Rica etsem, kitabından bana da bir tane verebilir misin?" dedi. "Tabii imzalayarak. Çünkü ben de..."

Bu sırada odanın kapısından uzanan bir baş, "Maçın sonucunu bilen var mı?" diye sordu.

Refik fırsatı kaçırmayarak, "Fener bir sıfır galip!" dedi.

"Öyle mi? Golü kim attı?"

"Yaşar!"

Hamdi, "Ooo, Vasıf'çığım nerelerdesin, görünmüyorsun, dün niye uğramadın?" diyerek ayağa kalktı.

Kulübün geleceği hakkında tartışma da kaldığı yerden ama bu sefer herkesin şakalarla katıldığı daha yumuşak ve eğlenceli bir sohbet biçiminde yeniden başladı. Eski mezarlığın üstünde tenis oynanmayacağını söyleyen hanım, o köşedeki arsanın mezarlarla değil eski bir kilisenin yıkıntısıyla kaplı olduğu

söylenerek yatıştırıldı. Bu arada, kulübe her gelenin önce bir uğradığı bu büyük odaya girip çıkanlar oldu. İçerideki odalardan gelen iri yarı biri karısından "bir seansçık" daha oynamak için izin istedi. Karısı öfkeli bir tavırla saatini gösterince Osman ayağa kalktı. Bu Nermin ve Refik ile Perihan için işaret oldu. Kulüp başkanı ile birkaç cümle konuşan Osman'ı bekledikten sonra dışarı çıktılar, merdivenlerden bahçeye indiler. Dışarıda gene aynı soğuk, kapalı hava vardı. Perihan Refik'in koluna girdi.

Mezarlığın duvarı dibinde duran arabaya doğru yürürlerken Osman Refik'e yaklaştı: "Mükrimin Bey söyledi: Sen üyelik ödeneğini aylardır vermiyormuşsun. Benden istedi, ama ben senin yerine vermek istemedim."

"Evet."

"Kulüp, sen de biliyorsun, zor durumda. Versen iyi olur."

"Evet."

"Senin yerine keşke ben verse miydim?"

"Bilmem."

Osman, "Ne demek bilmem?" dedi. Arabanın kapısı önünde durdu ve her zaman cebinden hemen çıkarıverdiği anahtarı bulamadı. Refik'e öfkeyle bakarak, "Eee nerede bu anahtar?" diye söylendi. Oysa her zaman, günlük hayatı gibi cepleri de düzenliydi ve nereye ne koyduğunu hatırlamakla, hiçbir şey kaybetmemekle övünürdü. "Nerede bu?" Refik'e bakarak ceplerini karıştırıyordu. Bakışları, "Sen nesin Refik? Sen kendini ne sanıyorsun? Neredesin? Ne zaman kendine geleceksin? Ne zaman hepimiz gibi olacaksın? Bak senin yüzünden bir anahtarı bile bulamıyorum..." diyordu. Sonunda anahtarı buldu.

Refik gözlerini Osman'ın yüzünden kaçırdı. Gene artık alıştığı beceriksiz, saf, akılsız küçük kardeş tavrını takınarak gökyüzüne baktı. Bir büyük bulut takımı ilerideki başka küçük bir takıma yaklaşıyordu. "Üyelik ödeneği..." diye mırıldandı. "Evet, bir karar vermek lazım... Sanki şu bulutlar ötekilerini bekliyorlar... Üyelik ödeneği... Ben öleceğim. Hepimiz öleceğiz. Üyelik ödeneğini ödememi istiyorlar... Haklılar... Ama sonra düşünebilirim bunu. Osman yapsın işte ne yapacaksa... Bulutlar birbirine yaklaşıyor. Böyle küçük bir iş için niye öfkeleniyorum?.. Bugün

futbol maçına gittim. Fener: 1-Vefa: 0. Şimdi eve dönüyoruz. Osman istediği olamadığım için bana kızıyor... Haklı... Ama hepimiz öleceğiz!"

Osman kolay kolay neşelenmeyeceğini gösteren öfkeli bir yüzle kapıları açtı. Ötekilerin oturmalarını beklemeden motoru çalıştırdı. Nermin'in onu yatıştırmak için yaptığı şakalara yüz vermedi. Isınmasını fazla beklemeden vişne çürüğü rengindeki arabayı parke yoldan Nişantaşı'na doğru sürdü.

Motorun homurtusundan başka bir şey duyulmuyordu. Refik arkada pencereye iyice sokulmuş, başını cama bükmüş, oturuyordu. Pencerelerden akıp giden görüntülere, Mühendis Mektebi yıllarında her gün geçtiği tramvay yolunun çevresindeki hiç değişmeyen yapılara, duvarlara, ağaçlara, duraklara bakıyordu. "Maça gittim. Şimdi eve dönüyoruz. Pazar öğleden sonra. Mart'ın on dokuzu 1939. Yarın her zamanki gibi yazıhaneye gideceğim. Tramvayların arkasına asılan çocuklar... Annem evde grip... Hava soğuk... Evde bir çay içerim, aşağıda biraz otururum, sonra yukarı çıkarım. Konuşuruz... Perihan ile?.. Ne?.. Şimdi niye konuşmuyoruz?.. Osman'ın bir metresi var, Nermin bilmiyor... Biliyor mu? Nermin'in bir adamla ilişkisi var... Bunu Osman'a söylemedim!.. Hepimiz öleceğiz... Şu adam orada ne bekliyor?.. Mezarlıklar, mezar taşları, Hıristiyanlar... Herr Rudolph... Ona ne yazayım? Hölderlin. Saat kaç? Beş buçuk. Annem merak etmiştir. Melek ne yapıyor? Hepsi düzelecek... Bütün hayatım bir düzene girecek. Yapılması gereken şeyi bulacağım... Üyelik ödeneği? Nasıl yaşamalı, bunu bulacağım... Sonra, ama sonra... Evet, şu büyük tasarıyı, hayatımı düzene sokacak şu büyük programı bitirdikten sonra bütün hayatım düzene girecek. Şimdi ne yapıyorum? Bekliyorum, pencereden dışarı bakıyorum. Arabanın içinde hiç konuşmuyorum. Ama biz Perihan ile odamızda konuşuyoruz. Ankara'dan döneli bir ay oldu... Perihan bana kızmıyor... Kitaplar... Yaşıyorum..."

51
Yolculuk

Ömer uyanır uyanmaz yataktan kalktı, kravat ve ceketle uyumuş olmasına rağmen sanki üzerinde yeni giyilmiş elbiseler varmış, yüzünü de soğuk suyla yıkamış gibi kendini diri ve neşeli hissederek otel odasının içinde hızlı hızlı yürüdü. Saatine baktı: Beş buçuk. "Pazar öğleden sonra... Eh, niye bugün gitmeyeyim?" diye düşündü. "Ama belki telefon etmiştir!" Odasındaki telefon çalmamıştı, ama gene de aşağıya inip delikanlıya kendisine telefon edilip edilmediğini sordu. Kimsenin aramadığını öğrenince yeniden odasına çıktı ve aynı diri gücün kendisini harekete geçirdiğini hissederek acele acele bavulunu yaptı. Aşağıya indi, delikanlıya, bir süre için Kemah'a gideceğini, hesabı ödemek istediğini söyledi. İçeriden otelin daha yaşlı bir yöneticisi çıkıp geldi, odasını boş tutmak istediklerini söyleyerek Ömer'e nereye gittiğini, ne zaman döneceğini sordu. Ömer çalıştığı şantiyede kalan bazı araç ve makineleri yeni mevsim yaklaşırken satacağını ve kısa bir sürede döneceğini söyledi. Sonra hesabı ödedi, bir taksiye binip istasyona indi. Trenin yedide kalkacağını sabah sorup öğrenmişti. Biletini aldıktan sonra karnını doyurmak için yeni istasyon binasının lokantasına gidip oturdu. Garsondan bir dana bonfile istedi.

Öğle yemeğinde de bonfile yediği, bu bonfilenin bütün o güzel sabahı taçlandıran bir nimet olduğunu düşündüğü için şimdi gene aynı şeyi istiyordu. Muhtar Bey'in evinden çıktıktan sonra otele dönmüş, içkiyi bırakmaya karar verip yatıp uyumuştu. Deliksiz bir uykudan uyandıktan sonra gene bir saat önce uyandığı gibi kendini diri hissederek giyinmiş, kravat takmış ve böyle yapılması gerektiğine, böyle zamanlarda herkesin özür dileyeceğine karar vererek Muhtar Bey'in evine gitmek için yola koyulmuştu. Sabah hava o kadar güzeldi ki, dışarı çıkar çıkmaz taksiyle değil yürüyerek Yenişehir'e gitmeye karar vermişti. Hiçbir bulutun örtmediği bir güneş, temiz bir gök vardı. Kar gece de yağdığı için dallarda, duvarlarda, damlarda birikmişti. Pazar sabahı olduğu için caddeler boştu. Ömer yürüdükçe neşelenerek

Muhtar Bey'den nasıl özür dileyeceğini düşünmeye başlamış, düşündükçe de yaptıklarını olağan bulmaya, özür dilemesi gereken şeyin belirli bir davranış, bir yanlışlık değil, bütün davranışları olduğuna, bu yüzden de özür dilemenin saçma olduğuna inanmaya başlamıştı. Buna inandıkça da dün Muhtar Bey ile konuşurken kapıldığı bir duyguya, her zaman her şeyde haklı olduğu duygusuna kendini kaptırmıştı. Gene çocukluğunda, ilkgençliğinde kapıldığı duygunun aynısıydı bu: Akıllı, yakışıklı, zeki olduğu, herkes kendisini bir şey beklemeden sevdiği için haklıydı. Üstelik karla kaplı boş arsalar, ağaçlar arasında yürürken yalnız zeki, yakışıklı ve zengin olduğu için kendini haklı bulmamış, güneş karlı dallarda kendisi için parladığı, gün bu güzel yürüyüşe çıkabilsin diye bu kadar açık olduğu için de kendini haklı bulmuştu. Kızılay'ı geçip ara sokaklara saptıktan sonra, eve yaklaştıkça, taktığı kravat ve ceketten, şu kesin, parlak gökten, güneşten, soğukta yürümekten, sağlıklı olmaktan aldığı zevkin evin içinde özür dilerken ya da beklediği gibi milletvekili kendisine öğütler vererek affederken lekeleneceği korkusuna kapılmış ve birden, çocukların kartopu oynadığı bir arsanın kenarında, otelden Nazlı'ya telefon etmeye karar vererek geri dönmüştü. Sonra gene aynı şeylerin tadını çıkararak Ulus'a yürümüş, telefon edenin kendi değil, Nazlı olması gerektiğine de karar vermiş, otelin lokantasına girmişti. Orada şimdi önüne konandan çok daha güzel, hafif kanlı bir bifteği yiyerek Kemah'a gitmenin tam zamanı olduğunu düşünmüştü.

Ömer gene dinç ve sağlıklı olduğunu hissederek bifteğini yedi, lokantadan çıktı, Nazlı'ya telefon edip etmemeyi düşündü, ama telefonu Muhtar Bey'in açabileceği aklına gelince caydı. Trende okumak için gazeteciden günün bütün gazetelerini, haftalık bir aile mecmuasını aldı. Tren kalktıktan sonra boş kompartımanda bunları hiç de aptalca bulmadan, gönül rahatlığıyla okudu. Sonra gene, huzur dolu, deliksiz bir uykunun yaklaştığını sezerek bacaklarını uzattı, başını hafifçe büktü ve kendini bıraktı.

Uyandığında güneş doğmuş, pencerenin kenarından üzerine vuruyordu. Ömer esneyip gerindi, uyurken kompartımana girmiş olan ihtiyara gülümsedi, sonra pencereden dışarı baktı.

Demiryoluyla birlikte uzanan ırmağın, trene karşı yönde hareket ettiğini görerek, bunun Çaltı suyu değil, Karasu olduğunu, Kemah'a da az kaldığını anladı. Uzun bir tünele girip çıktıktan, kayalı yüksek uçurumları gördükten sonra uykunun etkisinden sıyrılarak, "Dün Ankara'daydım, bugün burada!" diye mırıldandı. Her tren yolculuğunda toprak gözünün önünde aktıkça içinde uyanan, hayatın dolu yaşanması gereken, uzun, karışık ve zengin bir şey olduğu duygusuna kapılarak kendini gene diri hissetti. Sonra bir konuşma kapısı açmak için sabırsızlanan ihtiyara dönerek gülümsedi.

Kıyafetinden memur olduğu anlaşılan ihtiyar, "Bütün gece maşallah uyudun!" dedi.

Ömer saatine baktı, "On bir saate yakın uyumuşum!"

İhtiyar makinelere güvenmediğini anlatmak istiyormuş gibi, "Bütün gece!" diyerek başını salladı. Sonra, "Ben uyuyamadım. Ben bütün gece böyle oturup seni seyrettim, düşündüm," dedi ve Ankara'ya niye gittiğini, Erzincan'da tapu dairesinde çalıştığını, şimdi iyiliğini gördükleri şu demiryolunun iyilik kadar kötülük getireceğini, Ankara'ya gittiğinde şurasındaki ağrı için doktora göründüğünü, ama onun da ilaç yazmaktan başka bir şey yapmadığını anlatmaya başladı. Ömer'in demiryolunda çalıştığını öğrendikten sonra onun gençliğini övdü, parmağındaki halkayı işaret ederek kendisinin de bir zamanlar nişanlı olduğunu söyledi.

Ömer, ihtiyar, parmağındaki halkayı gösterince Nazlı'yı hatırladı, ama hiç rahatsız olmadan, "Dün oralardaydım, bugün buradayım!" diye düşündü ve sanki şu genç beyin rahatı kötü düşüncelerle kaçmasın diye durmadan konuşan ihtiyara hoşgörülü bir gülümseyiş takınarak kulak verdi. İhtiyarın demiryoluna, zamana, memleketin ilerlemesine ilişkin, hiç de bir memurun görüşlerine benzemeyen düşünce ve şikâyetlerini, bu güzel sabah hiçbir şeye karşı çıkmak içinden gelmediği için ona katılarak dinledi. Dertsiz tasasız insanlar gibi, rahat rahat, sonunda hafif inleyerek birkaç kere esnedi. Tren sık sık uzun tünellere giriyor, köprülerin üzerinden ırmağın bir o yanına bir bu yanına geçiyor, her tünele girişlerinde de ihtiyar susuyor, anlattığını tünelden çıktıktan sonra kaldığı yerden sürdürüyor-

du. Ömer ona ilgi duymadığı zamanlar, "Evet, işte doğa... Karlı tepeler, kayalar... İyi ki geldim... İyi ki orada satılacak bir şeyler var!" diye mırıldanıyordu.

Tren Kemah istasyonunda durunca çevresini çocuklar, meraklılar sardı. Ömer tepeye yaslanan beyaz yüzlü, uzun evlere baktı. "Ne kadar durgun!" diye düşündü. Bir çocuk bağırdı, bir düdük öttü, sonra trenin hareketiyle birlikte ihtiyar gene anlatmaya koyuldu. Ömer tren harekete geçtikten yirmi dakika sonra bavulunu aldı, ihtiyarla vedalaşıp vagon kapısının önünde bekledi. İki vagonu birbirine bağlayan körüğün içinde sallanırken, "Dün Ankara'daydım, bugün burada!" diye düşündü. Sonra bir türlü durmayan trene öfkelenerek, "Ankara'daydım, İstanbul'daydım, İngiltere'deydim, yaşıyorum, görüyorum..." diye mırıldandı. Sabırsızlandı: "Zenginim, hırslıyım... Evet? Fatih! İstanbul!.. İşte, işte! Duruyor!"

Kendisinden başka inip binen olmadığı için, toprağa ayak basınca, trenin kendisi için istasyonda durduğu duygusuna kapıldı. İstasyon binasına doğru yürürken, tren dönemeçte kaybolunca dağlar arasına sıkışmış bu karla kaplı düzlükte artık sessizlikten başka bir şey olmadığını anladı. İstasyon memurlarının çalıştığı odada kimse yoktu. Bekleme odası denilen yer de boştu. Yapıdan çıkıp çevresinde dolanırken bir tavuk gördü. Sonra başka tavuklar, bir kümes, ağaçların arasına asılmış çamaşırlar ve çamaşır dolu bir sepet gördü. Durup gördüklerine hayran olarak baktı. Renkli çamaşırlar, karla kaplı dallar arasında hiçbir esinti olmadığı için, hiç titremeden duruyorlardı. Ömer, "Ne güzel, ne gerçek!" diye düşündü. "Ne güzel, yaşıyor ve görüyorum!" Tam dönüyordu ki demiryolu memurlarının lojmanına açılan arka kapıdan bir kadın çıktı. Ömer'i görünce şaşırdı ve eli kendiliğinden başörtüsüne gitti, ama başında örtü yoktu. Ömer, "Evet, bu hepsinden daha gerçek!" diye düşündü ve güldü. Sanki birisi hayattan kimsenin anlamadığı bir tadı alması için çevresini onun için düzenliyor, canı sıkılmasın, huzuru kaçmasın diye yapılması gerekenleri yapıyor, Ömer'e de kendisine sunulan bu şeylerin tadını çıkararak yaşamak kalıyordu.

Yeniden demiryolu tarafına dönünce uzaktan, makasların yanından dönen hareket memurunu gördü. Memura kendini ta-

nıttı, burada barakalarda makineleri, araçları olduğunu söyledi. Depoların bekçiliğini yapan ve bu gece için ona yer bulacağını umduğu Hacı'yı sordu.

Hareket memuru Hacı'yı hatırlayınca gülümseyerek, "O buraya uğrar!" dedi. "Ama istiyorsan ben çocukla haber salayım! Otursana şöyle!"

Ömer oturdu. Odanın duvarında Atatürk'ün ve İsmet Paşa'nın resimleri asılıydı.

Memur çıkıp bir yere gitti, geldi, "Çocuğu yolladım," dedi. Rahat rahat esneyen Ömer'e başını salladı. "Çocuk gelene kadar tavla oynar mısın? Vakit geçirirdik..."

"Tabii... Niye olmasın?"

Memur bir köşeden tavlayı çıkardı. Oyuna oturdular.

52
Hâlâ Ararken

Refik çalışma odasında masada oturuyordu.

Kapı açıldı. Osman'ın meraklı başı uzandı: "Hah! Burada mıydın?" Sonra gövdesi de içeri girdi: "Gene gelip sonunda buraya oturmuşsun!"

Refik, ağabeyine gülümsedi.

"Bunun sonunda gene öyle şeyler çıkmasın? Gene bir yerlere gideceğim diye tutturma."

"Bakarsın gene tuttururum!"

Osman şakasına Refik'in de katılmasına bozularak, "Ama bu sefer kimse seni hoş görmez!" dedi. "Karın bile hoş görmez seni..."

"Öyle mi?"

"Ne okuyorsun bakayım?" Oğlunun eğitimini denetleyen bir baba gibi yaklaşıp masanın üzerindeki kitabın kapağına baktı: "Hölderlin... *Hyperion*! Kim bu?"

"Alman. Şair..."

"Hangisi? Ne diyor?"

"Karışık... Doğrusu ben de pek anlamadım. Yunanlılar, onların medeniyetlerine ve sonra..."

"Evet, evet!" diyerek birden Osman esnedi ve gerindi. "Sana şunu söyleyecektim. Bu hafta sonu ne yapacaksın sen?"

"Bugün evdeyim... Yarın da öyle herhalde..."

"Ben kulübe gideceğim bir saat sonra... Nermin de bir arkadaşına gidecekmiş..."

Refik, "Ona hâlâ Nermin'den söz etmedim!" diye düşündü. "Bunu söylemek bana düşer mi?.."

"Siz Perihan ile anneme göz kulak olursunuz artık!"

"Oluruz!"

"Bu grip on gün oluyor hâlâ geçmedi. Ben endişeleniyorum. Sakın şey gribi olmasın bu... Ne gribi diyorlar. İspanyol mu, Asya mı ne ise?"

"Değildir..."

Osman bir daha esneyerek, "Değildir değil mi?" dedi. "Sana şunu söyleyecektim..." Masanın üzerindeki kâğıtlara ve kitaplara bir süre, söyleyeceği şeyi hazırlamak istiyormuş gibi baktı. "Kulübün üyelik ödeneğini ödeyeyim mi senin için?"

Refik, heyecanla, "Sahi hiç düşünmedim bunu! Bunu düşünmeye vaktim olmadı!" dedi.

Osman kardeşinin yüzüne hiçbir şey anlamadan baktı. Onun ruh sağlığından endişeleniyormuş gibi bir tavır takınarak, "Sen de kendine dikkat et!" dedi. "Ben aşağıda biraz oturuyorum, sonra kulübe gidiyorum." Düşünceli düşünceli odadan çıktı.

Refik kâğıdın köşesine resimler, karalamalar çizmeye koyuldu. Bir süre sonra iç içe geçmiş bir üçgen ile dörtgenin köşelerini birleştirirken, "Ne yapıyorum?" diye söylendi. "Vakit kaybediyorum... Oysa Hölderlin'i okumam şart." İçinde hiçbir duygu ve heyecan uyandırmayan tuhaf kitabı bir süre okudu. Sonra, "Niye okumam şarttı?" diye mırıldandı. "Çünkü programımı yapmadan önce okunması gereken kitaplar listesine bunu almıştım. Sonra Herr Rudolph'a da yazacağım cevap için bu gerekli." Gene bir süre bu sefer sıkıntıdan bacaklarını sallayarak okudu. Kitap Atinalılardan, eski Yunanlılardan söz ediyor, onların yaşadığı altın çağın güzelliğini, Refik'in Türklere karşı olduğunu sandığı bir Yunan isyanından söz ederek anlatıyordu.

Refik kendini zorlamasına, Herr Rudolph'un ezbere okuduğu parçaların Fransızcasını bulmasına rağmen kitaba istediği ilgiyi duyamıyor, Yunanlı deyince hep aklına bazı filmlerdeki ve tarih kitaplarındaki çarşaflara dolanmış sakallı ve geniş alınlı ve çok derin şeyler düşündüğü sanılan o insanlar geliyordu. Bir süre daha okudu, sonra yalnızca dört sayfa okumuş olduğunu fark ederek, "Bu sayfalarda ne vardı?" diye mırıldandı. "Diotima'nın etkisiyle ruhum, yani Hyperion'un ruhu dengesine kavuşuyor ve o, Bellarmin... Birisi mi geldi? Hayır, çıngırak değil, tramvayın çanı... Evet ve Atina sanatı, felsefesi, devlet şeklinden söz ederek bunun kök değil, meyve olduğunu söylüyor... Bunlar bize de gerekli... Bizde devlet başka... Evet... Bizde niye felsefe yok? Bu da gerekli! Ve burada bir de akıldan söz ediliyor. Atina'da akıl vardı ve her şey ona dayanıyordu... Türkiye'de yoktur bu... Orada her şey ona dayanıyordu. Üstelik akıl, ruh ve kalp güzelliğiyle birleşmelidir... Güzel bir söz... Neredeydi?" Aradığı şeyi bularak kenarını çizdi. Kaleminin sapını dişledi, sonra ağzına gelen tahta tadını fark ederek, "Bu kalemi ne kadar çok dişledim!" diye düşündü. "Saat kaç oldu? Perihan ne yapacaktı bugün?" Birden ayağa kalkıp odadan çıktı.

Acele acele merdivenleri tırmanıp odasına girdi. Perihan aynanın karşısındaydı. Çocuk yerde emekliyor, *art nouveau* yatağın kıvrımlı ayağına merakla bakıyordu.

Refik, Perihan'ın aynada yakaladığı gözlerinden gözlerini kaçırarak, "Okuduğuma kendimi veremiyorum!" dedi.

Perihan, "Okursun, okursun!" dedi.

"Canım sıkılıyor bir şeye..." Refik odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Pencerenin kenarında durdu. "Hava soğuk," dedi. "Canım bir şeye sıkılıyor... Merak ediyorum... Osman az önce bir şey söyledi..." Bir cevap alamadığı için döndü. "Beni dinliyor musun?"

Perihan dudaklarına boya sürüyordu. Boyayı bir an ağzından uzaklaştırarak, "Evet!" dedi ve gene ağzını az önceki dikdörtgen biçime sokup boyayı sürmeye devam etti.

"Osman dedi ki... Eğer bir daha böyle evden uzaklaşırsam, yani geçen yıl yaptığım gibi uzaklaşırsam, bu sefer beni kimse hoş görmezmiş. Sen bile hoş görmezmişsin beni! Ne diyorsun?"

Perihan gülerek, "Gene mi gitmeye niyetlisin?" dedi.

"Bunu sırf meraktan sorduğumu anlıyorsun tabii."

"Evet... Seni çok seviyorum... Seni beklediğim, şimdi seninle birlikte olduğum için çok memnunum. Gene beklerim..."

Refik heyecanla, "Bir yere gideceğim yok!" dedi. "Ben de seni çok seviyorum." Perihan'a yanaşıp sarıldı, ama bunu yaparken kendini aynada gördüğü için utandı ve pencerenin kenarına gitti. "Niye boya sürüyorsun?"

"Babam 'Bir sür de göreyim, kızımı rujlu göreyim' dedi."

"Haa, sahi, sen annenlere gidiyorsun! Unutmuştum..." Bir sessizlik oldu. Refik, "Yarın ne yapalım?" diye sordu. Cevap vermeyen Perihan'ın hâlâ boya sürdüğünü düşünerek, "Yarın ne yapalım, öbür gün ne yapalım, daha öbür gün ne yapalım, ne yapalım hayatımızın sonuna kadar, ne yapalım?" dedi.

"Sen işe gidiyorsun ya..." dedi Perihan.

"Gidiyorum, ama gene de düşünmeye vakit kalıyor. Demek ki tam iş sayılmaz yazıhaneye gidip gelmek!"

"Osman senin yazıhanede çok çalıştığını söylüyor... Hem böyle şeyleri düşünmemeye karar vermiştin. Hani iş ile oyalayacaktın kendini? Böyle tuhaf düşünceler yerine yazıhanede çalışacağını, evde okuyacağını, bir program yapacağını, yaşayacağını söylemiştin..."

"Evet, yaşıyorum ya işte."

"Şaka etmiyorum," dedi Perihan. Ciddi olduğunu göstermek için aynadaki görüntüsüne değil, dönüp gerçek Refik'e baktı. "Her şeyi yeniden, bu Kemah ve Ankara deneylerinin ışığı altında düşüneceğini, bizim ikimizin hayatı hakkında düşüneceğini, namuslu, doğru bir hayat için ne yapılması gerektiğini, nasıl yaşanılması, en büyük hedeften en küçük günlük hayat ayrıntısına kadar her şeyi düşüneceğini, bir programa bağlayacağını, bunları saçma sıkıntılara, tembelliklere, buhranlara kapılmadan yapacağını söylemiştin!"

Refik, Perihan'ı dinlerken önce karısı sözlerini kelime kelime hatırladığı için gururlandı. Sonra Perihan'a hayran oldu ve kendinden utandı, terledi. Bu konularda küçük de olsa bir düşünceye vardığını göstermek için, "Bu evden çıkıp başka bir evde oturmaya ne dersin?" dedi.

"Bu sözlerin ne kadar ciddi bilmiyorum!" dedi Perihan, ayağa kalktı. Yatağın üzerinden çantasını aldı. Çekmecelerden çıkardığı, arkasına ceylan işlenmiş bir aynayı, mendili, tarağı içine koymaya başladı.

Refik hafif bir öfkeyle, "Bu ciddi bir konu, evet! Düşünmek gerekiyor, ama sen de bir şeyler söylemelisin!" dedi.

"Ben seninle birlikte olmak istiyorum!" dedi Perihan. "Bu evdeki kalabalık aramıza giriyor. Üstelik Nermin'i bir başkasıyla gördükten, Osman'ın da yaptıklarını senden öğrendikten sonra bu evdeki hayat beni ikiyüzlülük yapmaya zorluyor. Artık onların karşısında kendim gibi olamıyorum." Çekmecelerinde, komodinin üzerinde çantasına koyacağı bir şeyi arayarak konuşuyordu. "Anlatabiliyor muyum? Belki insan her şeyi söylemek zorunda değil, ama onlar için daha önemli bir şeyi bizim bilip onlara söylememiz haksızlık. Eğer söyleyemeyeceksek bu sefer... Aaa çıkar onu ağzından. Çıkar, çıkar!" Perihan yerde emekleyen çocuğu sert bir hamleyle kaptı, ağzını açtı ve içinden bir düğme çıkardı. "Bunu arıyordum. Az daha yutuyordu. Allahım!.." Komodinin iskemlesine oturdu. "Allahım!.. Allahım!.. Annemin istediği düğme!.."

İlk anda ne olduğunu anlayamayan çocuk ağlamaya başladı. Refik onu kucağına alıp salladı. Çocuk sustu. Perihan geç kaldığını söyleyerek çocuğu Refik'ten aldı, yatağın kenarına oturttu, dolaptan çıkardığı bir paltoyu acele acele giydirdi.

Refik, "Haklısın... Ben de öyle hissediyorum... Acaba Osman'a söylesem mi?" dedi.

"Söylesek mi? Sen söylersen benim de Nermin'e söylemem lazım..." Perihan çocuğu kucağına aldı, kapıyı açtı.

Refik birden, "Belki ikisi de biliyordur!" dedi ve güldü. Perihan'ın titreyen dudaklarını görünce şakasından utandı, kendisini bayağı buldu. Perihan'a bir şey söylemek istedi, ama bunun ne olduğunu bulamadı. Birlikte aşağı indiler. Aynalı holde Refik aklına gelen bir şeyi söyleyecekti, ama orada Yılmaz'ı gördü ve aklındakini unuttu.

Perihan kapıyı açtı.

"Bana kızdın mı?" diye sordu Refik.

"Hayır, hayır!.. Niye kızacakmışım?" dedi Perihan, ama yüzü ağlamaklıydı.

"Ne oluyor, ne düşünüyorsun? Lütfen söyle... Beni seviyor musun?"

"Seni çok seviyorum."

Refik sağına soluna bakmadan Perihan'ı öptü. Sonra çocuğu da öptü: "Neyle gidiyorsunuz? Bu üşümesin?"

"Üşümez! Biraz hava alsın. Bütün günü odanın içinde geçiriyor! Ne kadarcık yol ki, yürürüm."

Nigân Hanım'ın gribi bulaşmasın diye çocuğu on gündür odadan dışarı çıkarmıyorlardı. Refik bunu hatırlayınca: "Evet, hepimiz aynı evin içinde, olmuyor!" diye düşündü ve bir suçluluk duygusuna kapıldı. Bir şeyler söylemek istedi. Bahçeye doğru bir adım atan Perihan'ı elinden tutarak çocuğa sarıldı. Sonra Perihan'a bakmadan, gözlerini çocuğun canlı gözlerine dikerek mırıldandı:

"Bütün bunlar, bütün bu seni sıkan kabalıklarım, kararsızlıklarım, bütün bu kötü, çirkin halim hep bir şey yüzünden: İstiyorum ki... İstiyorum ki bu kız, kızımız ileride, eğer tabii aklı başında, dünyanın farkında, evet biraz kültürlü ve zeki bir insan olacaksa bizi suçlamasın... Benim hayatıma, benim, bizim yaptıklarımıza bakarak bizi suçlamasın, bizi kötü insanlar olarak görmesin..."

Refik'in sonunda kendisine bakabildiğini gören Perihan çocuğa dönerek, "Kızımız, 'Melek Hanım' olunca elbette ki kültürlü ve zeki bir hanım olacak!" dedi ve gülerek çocuğu öptü.

"Bir hanım olması şart değil," diye mırıldandı Refik.

"Aaa o niye?" dedi Perihan. Kızı adına öfkelenmiş gibi yaptı, güldü... "Kültürü ve zekâyı bilmem, ama maşallah iriyarı olacak kızımız." Birden hızla dönerek basamakları indi, bahçe kapısına doğru yürüdü.

Refik onlar gözden kaybolana kadar arkalarından baktı. İçeri girdi, çalışma odasına çıkarken merdivenlerin eşiğinde durdu, kapının aralığından Osman ile annesinin karşılıklı oturduklarını görerek salona girdi.

Osman ateşli annesine bir şeyler anlatıyor, Nigân Hanım pek oralı gözükmek istemiyor, pencereden dışarı bakıyordu. Refik'i görünce sevindi:

"Perihan gitti mi?"

"Gitti!"

"Yazık! Annesine, babasına hürmetlerimi söyleyecektim. Niye uğramadı buraya?" Osman'a döndü: "Nermin nereye gittiydi?"

"Bir arkadaşına!"

"Kime?"

"Bilmiyorum vallahi anneciğim, siz benim söylediğime cevap verir misiniz lütfen?"

Nigân Hanım, "Söyleyecek bir şeyim yok artık!" diyormuş gibi yüzünü ekşitti. Refik'e döndü: "Otursana sen!"

Osman oturan Refik'ten anlayış bekleyerek, "Şu apartman işinden söz ediyorum!" dedi. "Biliyorsun yandaki arsayı ölçüyorlar... Yılmaz sormuş, ben de sordurdum, apartman yapacaklar... Tacettin Beyler de karşıya yaptırıyorlar. Biz de bu yıl, olmazsa gelecek yıl..."

"Ne gelecek yıl, ne başka yıl..." dedi Nigân Hanım, "Babanızın vasiyeti var, bu ev yıkılmayacak..."

"Ama bu saçma!" dedi Osman. "Üstelik babam bize öyle bir isteği olduğunu hiç söylemedi..."

"Bana söylemişti diyorum ya..." dedi Nigân Hanım. "Onun düşüncesini, kendi düşüncemi kaç kere söyleyeceğim... Bir evde hep birlikte oturulup hep birlikte yaşanır, herkes birbiriyle ilgilenir... Benim ailem büyük evlerde oturmuştur... Üst üste kutularda değil. Herkes birbiriyle ilgilenmeli, herkes birbirini sevmeli, kimsenin hayatı ötekinden gizlenmemeli... Doğrusu budur! Eğer, Allah korusun, bir gün birbirimizden koparsak, o zaman ben ayrı kutulara taşınmak değil, birbirimizle ilgilenmemizi isteyeceğim. Doğru olan budur!"

Osman, bu sırada elinde bir kova ve maşayla gelip büyük sobayı karıştıran Yılmaz'ı gösterdi: "Ama bu ev ısınmıyor... Sizin gribiniz de bundan işte."

"Ben kendime dikkat etmediğim için üşüttüm," dedi Nigân Hanım. "Çok rica ediyorum oğlum, bu konuyu da bir daha açma..."

Bir sessizlik oldu. Bir an birbirlerine söyleyecek bir laf bulamadıkları, ama bir şey yapmak isteyecek kadar sinirleri de uyarılmış olduğu için, karşılarında soba karıştıran delikanlıya

dikkatle bakmaya başladılar. O kadar dikkatli baktılar ki, sanki Yılmaz bakışların ağırlığını sezdi ve babasının hareketlerine benzeyen hareketlerinin denetimini kaybetti, şaşırmaya başladı.

Refik, ahçı Nuri'yi hatırlatan hareketlerle sobayı karıştıran Yılmaz'a bakarak, "Ne kadar babasına benziyor..." diye düşündü. "Babası öldü. O da ölecek... Babası hakkında ne düşünüyoruz? Hiç! Düşünsek de ne önemi var? Hepimiz öleceğiz. Ben de öleceğim ve benim hakkımda da düşündükleri..." Birden Osman'ın bir şeyler söylediğini fark ederek döndü.

"Kaçtır soruyorum... Kararını verdin mi?"

"Ne kararı?"

"Söyledim ya: Üyelik ödeneği..." diyerek Osman ayağa kalktı. Bir annesine, bir kardeşine baktı: "Hadi, hadi, ben kulübe gidiyorum, yoksa sinirlerim..."

"Ne oluyor bugün sana kuzum?" dedi Nigân Hanım.

Osman öfkelenmeye, kimseye cevap vermemeye hakkı olduğunu gösteren gururlu bir tavırla odadan çıktı. Arkasından Refik de kalktı.

Nigân Hanım, "Peki benimle bugün kim ilgilenecek?" dedi. "Ah Cevdet Bey, siz gittiniz, her şey..."

Refik merdivenleri çıkarken, "Evet, hepimiz öleceğiz," diye düşündü. "Hepimiz öleceğiz, ama benim şimdi böyle şeyleri düşünmemem lazım. Ben şimdi okumaya karar verdiğim kitapları okumalı, gereken şeyleri düşünmeli ve Perihan'a ve kendime söz verdiğim programı yapmalıyım... Sonra şimdiye kadar uyuşukluk ve kararsızlıkla geçen hayatım düzenli bir hayat olacak. Kızım beni suçlamayacak... Kemah'ta gördüğüm o işçileri, köylülerin sefaletini hatırladıkça kendi hayatımdan utanmayacağım. Bu programlı hayat beni bu utançtan kurtaracak. Böyle bir günlük hayat, evet bir hayat olduğundan hiç şüphem yok. Onu okuyarak bulacağım ve şimdi ona ulaşmak için okunması gereken kitaplardan birine kaldığım yerden devam ediyorum." Masaya oturdu, açık duran kitaba bakmaya başladı. "Şimdiye kadar okuduklarımdan şu sonuç çıkabilir: Antik Yunan en mutlu çağdı ve diriltilmelidir. Bunun nedenleri şunlardır. Yani yazara göre şunlardır... Bana göre? Bana göre bunlar iyi şeylerdir ve bizde de olsaydı iyi olurdu. Bu iyi şeylerin

eksikliğini çekiyoruz desem yanlış olmaz! Bunlar şunlardı: Akıl, denge, uyum, evet ve başka şeyler... Bunları Herr Rudolph'a yazacağım. Ona kitabımdan da bir tane yollayacağım... Acaba ne der? Beni hayalperest bulduğunu söyler mi? Evet, bize aydınlık gerekiyor... Eski Yunan'ın da aydınlık bir çağ olduğunu söyleyebiliriz. Bunu Türkiye'de yapmak için de benim eskiden yaptığım gibi iktisadi öneriler değil, daha çok kültüre ilişkin öneriler gerekiyor... Bunlar benim şu kitapta önerdiğim şeylerden daha önemli. Bunları bulmalı, ama benim şimdi aradığım onlar değil, program! Okumalı!" Okumaya başladı. Bir süre sonra kitaba kendini vererek altı sayfa okuduğunu fark etti ve sevindi. Sonra tekrar okumaya çalıştı, ama az önceki başarısını düşündüğü için kendini veremedi. Pusuda bekleyen bütün düşünceler de bir anda saldırıya geçti. "Okuyacağım, okuyacağım, ne olacak? Bu evden nasıl çıkabilirim? Süleyman Ayçelik beni böyle görse ne derdi? Perihan'ın arkadaşının kocası şu Mustafa nasıl biri? Süleyman Ayçelik 'Devletle çalışacağınıza boş düşüncelerle oyalanıyorsunuz; çünkü siz yufka yüreklisiniz' derdi. Çıngırak! Bu sefer birisi..." Bir kâğıdın köşesini karalayarak bekledi. "Birisi gelse de güzel güzel konuşsak... Kim? Ama yok öyle birisi..." Yeniden okumaya karar verdi, ama birden ayağa kalkıverdi. "Ne yapayım? Ne yapayım?" Odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Sonra kapının açıldığını fark ederek döndü.

"Muhittin!" diye bağırdı. Kollarını yana açtı, sonra ellerini hızla bacaklarına vurdu ve koşup arkadaşına sarıldı. "Aman iyi ki geldin, iyi ki..."

"Çok oturmayacağım ama..." dedi Muhittin. "On dakikadan fazla değil..."

"Ee, nasılsın, nasılsın?"

"İyiyim işte! Geçerken bir uğrayayım dedim!" Muhittin pencerenin yanındaki koltuğa oturdu, çevresine her zamanki dikkatli, gördüğünü didikleyen bakışlarla baktı, "Ooo babanın resmi de buraya tam gitmiş hani!" dedi. "Seninkini senin çocukların ne zaman asacaklar bakalım?"

"Benimkini asarlar mı bilmem..."

"Merak etme, seninkini de asarlar!" dedi Muhittin. "Sen de, çünkü, bu aile havasına çoktan karıştın!"

Refik eski tartışmaları hatırlayarak gülümsedi. Muhittin ile gene böyle tartışmak isterdi, ama bunun olmayacağını seziyordu. Ankara'dan döndükten sonra onu üç kere görmüş, ilk seferinde aralarında derin görüş ayrılıkları ortaya çıkmış, öteki iki seferinde de susmuşlardı. Refik bu ayrılıkları unutmak isteyerek, "Nasılsın bakalım, neler yapıyorsun?" dedi, ama bunu laf olsun diye değil, söylediklerini düşünerek sorduğu için hemen Muhittin'in nelerle, kimlerle birlikte olduğunu düşündü ve endişelendi.

"Niye oturamazsın? Nereye gidiyorsun?"

"Beşiktaş'a o meyhaneye... Benim askerleri göreceğim..."

"Ne yapıyor o çocuklar?"

"Onlar iyi! Asıl sen ne yapıyorsun? Geçen gün Nurettin'i gördüm. Maçta sana rastlamış. Çok dalgınmışsın... Bizimki gene buhranlara kapıldı galiba, bir göreyim bari, dedim!"

Refik ilgiden duygulanarak, "Genel olarak bir şeyim yok!" dedi.

Muhittin alaycılıkla, "Özel olarak var mı?" dedi ve ayağa kalkıp masanın üzerindeki kitaba baktı: "Hölderlin mi okuyorsun? Ben bir zamanlar bir şair olarak ilgi duymuştum, ama hiç sarmadı beni... Onların, bütün bu Avrupalıların ruhu bize çok uzak canım. Hem o Yunan hayranıdır... Onlar bize uzak, onlarla bir şey yapamazsın. Üstelik bunlar insanın aklını karıştırır..."

Refik heyecanlanarak, "Ama onlardan çok şey öğrenmemiz gerekiyor!" dedi.

"Neymiş öğreneceğimiz?"

Refik bütünüyle duyup inanmamasına rağmen Muhittin'in hırçın bakışlarına karşı okuduklarını savunması gerektiğini hissederek, "İşte eski Yunan ve Rönesans ne demekse odur öğrenmemiz gereken!" dedi. Muhittin'e bakmadan, sözlerinden utanmaktan korkarak aceleyle ekledi: "Rönesans kültürü... Aklın ışığı... Aklın, bizdeki barbarlığı ve despotluğu yenecek ışığına ihtiyacımız var..."

"Oh, oh, oh!" dedi Muhittin. "Sen iyice Frenkleşmişsin yahu! Bu barbar kelimesini de söylüyorsun ha bizim için?.."

Refik, "Hayır, bu değildi aklımdaki... Ama ne yapayım, bana öyle saldırgan bakışlarla baktığını gördükçe ben de ona bunu söylemek istiyorum..." diye düşündü.

"Peki, beni de barbar buluyor musun? Ben de Türk'üm, milliyetçiyim, bir milliyetçi olduğumu söylüyorum, ne diyorsun?"

"Bilmiyorum. Bir şey söyleyemiyorum... Ben arıyorum..."

"Sen Frenkleşiyorsun! Zaten bizde arayan Frenkleşir. Arayacağına hisset," dedi Muhittin. "Biliyorsun, artık ben eski Muhittin değilim, konuştuk seninle... Ama sen de biraz değişsen, çünkü aşağı yukarı hâlâ beş yıl önceki yerinde, aynı saflıkla otluyorsun. Boş tartışmaları bırak artık!" Masanın üzerindeki, raflardaki kitapları gösterdi. "Hâlâ, hayatta ne yapmalı, bunu bulmak için okuyorsun, değil mi?"

"Evet, bunları yapıyorum..."

"Frenkleşiyorsun ve ayağını yerden kesiyorsun ha?" Muhittin, Refik'in asılan suratına bakarak ayağa kalktı. "Daha oturmak, seni biraz hırpalamak isterdim, ama vaktim yok. Başka bir zaman artık..." Tam kapıdan çıkarken, "Dünyanın durumunu biliyorsun," dedi. "Bu dünyada böyle şeylerle ilgilenmenin, diyelim ki senin görüşlerini ya da görüşsüzlüklerini herkese yaymanın nasıl bir sonucu olur diye düşündün mü hiç?"

"Ben bunları yaymıyorum!"

"Ama kitap yazmak gibi bir alışkanlık edindin... Neyse, neyse o kitap fazla zararlı da sayılmaz.."

Refik, Muhittin'in kitabı okuduğunu öğrenince heyecanlandı, düşüncesini sormak istedi, ama Muhittin'in hırçın yüzünü görünce çekindi.

Muhittin, "Evet, sen demek hep böyle, sabahları yazıhanede ticaret peşinde koşuyorsun!" dedi Refik'e, çevresindeki eşyaya son kararını veriyormuş gibi baktı. "Ticaret yapıyorsun, işte okuyorsun, bulanık aklını daha da karartıyorsun, sonra yaşıyorsun işte bu evde, burada. Bu saat de yıllardır aynı sinir bozucu sesle tıkırdıyor. Karın, çocuğun nasıl?"

Refik, Muhittin'in arkasından merdivenlerden inerken, "İyiler!" dedi.

Muhittin, "Başka nasıl olabilirler ki?" diye düşünüyormuş gibi başını salladı. Sonra Refik'in onda hiç görmediği dalgın, düşünceli bir tavırla vedalaşarak çıktı.

Refik, Muhittin'in uzaklaşırken kendisini düşünmediğine inandığı için arkasından fazla bakmadı. Saat tıkırtısına dikkatini

vermekten de korktuğu için hemen yukarı çıkmadı. Aşağıda annesiyle biraz oturdu. Nigân Hanım bu Ayşe-Remzi ilişkisinin artık ciddileştiğini söyleyerek Refik'ten düşüncelerini sordu. Refik de gençleri serbest bırakmak gerektiğini söyledi. Sonra şundan bundan konuştular. Refik saat tıkırtısına dikkat etmeyeceğini anlayınca yukarı, okumaya çıktı.

53
Gençlerle

Muhittin önde, iki askeri öğrenci arkada, Feride Hanım'a görünmeden, Serencebey'deki evin arka odasına girdiler. Askeri öğrenciler Muhittin'in odasına girer girmez şaşırdılar. Muhittin onların bu odayı uzun zamandır düşündüklerini, içinde ne olduğunu, nasıl döşendiğini merak ettiklerini seziyordu. Masanın arkasındaki sandalyesine oturdu, eli kendiliğinden sigara paketine uzandı, ama almadı. Ayakta dikilerek dikkatle çevrelerine bakan gençlere öfkelendi. "Keşfedilmekten hiç hoşlanmıyorum!" diye düşündü. "Ama ne yapayım, artık meyhanelerde buluşmak da yakışıksız oluyordu... Hâlâ bakıyorlar... Ne okuduğumu öğrenecekler... Hakkımdaki düşüncelerini öğrenmek isterdim, ama keşfedilmek hiç de hoş gelmiyor!"

"Ne bakıyorsunuz öyle, otursanıza yahu?"

"Ha? Evet!" diye Barbaros mırıldandı.

"Sen şöyle geç bakayım Turgay! Eee, ne yaptınız bakalım bu hafta?"

Bir sessizlik oldu. Galiba ikisi de ötekinin bir şey söylemesini bekliyordu. Sonunda Barbaros, "Hiç!" diye mırıldandı.

"Demek bütün hafta hiç yaptınız ha? Ne diye yaşıyorsunuz siz peki?"

Barbaros suçlu bir tavır takındı, ama utanmamıştı. Muhittin'in kendilerine sevgiyi böyle gösterdiğini artık öğrenmişti. Birden bir şey hatırlayınca gözlerini kitaplardan uzaklaştırdı: "Turgay bir Arnavut teğmenin selamını almadı!"

"Sahi mi?" dedi Muhittin heyecanla.

Turgay alçakgönüllü bir tavır takınarak olayı doğruladı.

"Nasıl oldu yahu, anlatsanıza şunu?" dedi Muhittin... "Aferin!"

"Valla ben görmedim!" dedi Barbaros. "Kendi söyledi. Herif selamı vermiş, ama bu almamış işte. Sen anlatsana yahu!"

"Almadım işte selamını!" dedi Turgay. Yakışıklı bir ahmağın saflığı vardı üzerinde, ama Muhittin onu tanımıştı; aptal bulmuyordu artık.

"Nasıl almadın yani? Kim bu adam?"

"Bir Arnavut! Zaten kimse sevmez onu! Üçüncü sınıftan birinin atılmasına da ön ayak olmuştu. İşte merdivenlerde gördüm. Ama kapının merdivenlerinde. Selam verdi, almadım!"

"Şu selamı biraz ayrıntılarıyla anlatsana..."

"Evet, ben de pek anlamadım ya!" dedi Barbaros.

"İnanmıyorsanız anlatmayız. Selamı verdi. Yanından düpedüz duvar gibi geçtim... Hiçbir şey de yapamadı. Ama suratı da bozuldu."

Muhittin, "Ceza falan verdirtmeye kalkışmadı mı?" diye sordu.

"Kalkışmadı..."

"Peki nasıl oluyor bu işler? Bu selamlaşmanın usulü nedir? İlk önce kim verir? Ben askerlik yaparken böyle bir şey olmuştu da birinin canına okumuşlardı... Bu tehlikeli değil mi?"

"Bana vız gelir!" dedi Turgay. "Zaten askerlikten hiç hoşlanmıyorum. Bir yolunu bulsam ayrılacağım... Biz esir miyiz yahu?"

Muhittin birden endişelenerek, "Olur mu, canım, olur mu?" diye söylendi. "Orada kalman gerekir!.. Hem böyle sıkıntılar her meslekte var!"

"Yok, merak etmeyin abi, bir şey olacağı yok!" dedi Barbaros. "Biraz öfkeli bugünlerde... Yoksa..."

"Askerliği bırakacağım... Bir köşeye çekilip şiir yazacağım!" dedi Turgay. Buna inanmıyordu herhalde, ama gene de söylemekten hoşlanıyor olmalıydı.

Muhittin, "Aslına bakılırsa pek iyi etmemişsin Turgay!" dedi. "Başına bir dert açılabilirdi de..."

"Ben de öyle diyorum!" dedi Barbaros.

"Yani yanlış mı bu yaptığım? Böyle demeyin lütfen, abi. O bir Arnavut! Burası bizim vatanımız! Onun yüzünden Türk çocukları Türk ordusundan atılıyor, siz de beni haksız buluyorsunuz!"

Muhittin bir ağabey gibi değil, bir öğretmen gibi hissederek, "Ama böyle bir davranış bizi hedefe ulaştırmaz ki!" dedi. "Hedefe ulaşmak için duygularımız ve öfkemizle değil, aklımızla hareket edeceğiz!"

"Ama hani duygular önemliydi? Hani anlamak değil hissetmek gerekiyordu?" dedi Turgay.

"Duygular inanmak için gerekli!" dedi Muhittin. "Hedefe varmak için aklını kullanacaksın. Her adımda akıl gerekiyor. Bak derginin kapağına o haritayı koyduk, yayını durduruldu... Biz bunu dergiye yöneltilmiş alçakça bir komplo olarak değerlendirdiğimiz kadar, yaptığımız bir hata olarak da görüyoruz... Bu hata sonunda Türkçü hareket tek yayın organını çıkaramaz oldu."

Bir sessizlik daha oldu. Konu yayımı vilayet tarafından durdurulan *Ötüken* dergisine geldiği için gençler ciddileşmişlerdi. Barbaros, "Turgay'ı mazur gör abi!" diyen bir bakışla bakıyordu. Turgay da delidolu hareketlerinden utanmış gibiydi. Muhittin saygılı sessizliğin tadını çıkararak, "Tamam, her zamanki gibi uysallaştılar!" diye düşündü. "Sanki odamı ve kitaplarımı görünce benim de sıradan bir ölümlü olduğumu anlayıp saygısızlığa başlamışlardı!" Az sonra söyleyeceği cümleyi aklına getirdi, ama söyleyemedi. Bir süre bu delikanlıları her görüşünde aklından geçen şeyi düşünerek neşelendi. "Harp Akademisi'ni avcumun içine alıyorum! Bu ektiğim tohumla bir gün bütün orduyu..." Birden sinirlendi: "Ya bu sersem gerçekten ordudan ayrılırsa... Ayrılmaya cesareti yetmez, ama ya bu küçük kabadayılıkları yüzünden onu atarlarsa?" Öfkelenerek, "Herkes Türkçü, ama kimsenin elinde asker yok!" diye düşündü. Turgay'a bir daha öğüt vermeyi düşünüyordu ki, söylemek istediği öteki cümleyi, asıl etkileyici şeyin bu olduğunu sezerek söyledi:

"Yeni dergi için imtiyazı ben alıyorum!"

"Ooo, öyle mi?" dedi Barbaros.

"Tabii! Hareketin duracağını mı sanıyordunuz yoksa?"

"Bunu hiçbir zaman düşünmedik!" dedi Turgay. Kendini affettirmek istiyormuş gibiydi. "Ama imtiyazı sizin almanız..."

Birden kapı açıldı ve Feride Hanım içeri girdi. İki genci görünce şaşırmadı. Gülümseyerek, "Hoş geldiniz, evladım!" dedi.

"Hoş bulduk teyze!" dedi Turgay. Ayağa kalktı. "Sizi demin rahatsız etmedik!" Eğilerek, içten bir hareketle kadının elini öptü.

Arkasından gelen Barbaros da aynı şeyi yaptı. Muhittin annesinin yüzünün ışıdığını gördü, ona acıdı, askerlerin hareketini de gereksiz buldu. Son zamanlarda annesinin elini, herhalde, kimse böyle öpmemişti.

Feride Hanım, "Kahvenizi nasıl istersiniz?" diye sordu. Az önce öpülen elini nereye koyacağını bilemiyormuş gibiydi.

"Orta!" dedi Muhittin. "Orta, değil mi çocuklar? Evet!" Annesine döndü: "Ben şimdi gelir alırım..."

"Ben getiririm!" dedi Feride Hanım, ama Muhittin'in yüzünü görünce galiba caydı. Kapıyı örttü.

"Abi, anneniz tam nur yüzlü bir teyzecik!" dedi Turgay.

Muhittin suratını astı. "Dergiden söz ediyorum!" diye homurdandı. "Yarın gene Vezneciler'e, Mahir Altaylı'ya gidiyorum... Yeni dergi için imtiyaz almayı bana teklif ettiler. Bana güveniyorlar, ama ben onlara güvenemiyorum... Onun için de sizin bu tanışma isteğinizi şimdilik erteliyorum!"

"Neden güvenemiyorsunuz?" diye sordu Barbaros.

"Çünkü *Ötüken*'de yalnızca Mahir Altaylı'nın istedikleri oluyordu. Sizin çok beğendiğim bazı şiirlerinizi bile, biliyorsunuz, yayımlatamadım. Oysa onun düşüncesini doğru bulmuyorum!" Tartışmaya, bir şey açıklamaya hiç niyeti olmadığını gösteren bir tavırla ekledi: "Şimdi ayrıntılara girmeyeceğim ama..." Sonra birden sigara paketine uzandı ve şöyle düşündü: "Benim bir zamanlar Baudelaire okuduğumu hatırlatıyor... Benim kültürlü olduğumu, Batı kültürüyle zehirlendiğimi sezdiriyor... Kültürün şeytanı içime girdiği için alçakgönüllü olamayacağımı söylüyor... Şeyh o olduğuna göre, bana alçakgönüllü olmak düşer... Ben de o zaman alçakgönüllülüğün şart olmadığı bir şey yaparım! Yeni dergide şeyh ben olacağım!" Birden endişelendi. "Hayır! Bari gidip kahveyi alayım da annem getirmesin!"

Kalkıp odadan çıktı. Kapıyı kapar kapamaz gençlerin kitaplara saldırdıklarını düşündü. "Benim ne olduğuma bakacaklar...

Kitaplar, kitaplar... Zehirlendim mi ben? Hayır, yalnızca fazla zeki ve şüpheciyim!" Mutfağa girdi.

Annesi kahveyi bitirmiş, tepsideki fincanlara doldurmuştu: "A, geldin mi?" dedi. "Ne hoş çocuklar onlar... Ne iş yapıyorlar?"

Muhittin onların askeri öğrenci olduklarını söylemeye karar veremedi. Biraz alışkanlıktan, biraz da Muhittin olup bitene esrarlı bir hava katmak istediği için, gençler üniformalarını hâlâ Beşiktaş'taki fotoğrafçıda bırakıyorlardı.

"Bir şey söylemeyecek misin? Her şeyi de saklarsın!" Muhittin bir cevap vermeden tepsiyi aldı, mutfaktan çıktı. Birden aklına odaya ansızın girmek ve onları kitaplara bakarken yakalamak geldi. Zaten kahveler dökülmesin diye ağır ağır yürüyordu. Sessizce kapıya sokulurken içeriden gelen sesleri duydu ve durup merakla dinlemeye başladı.

"Bak, bak, Apollinaire de var!"

"Vay, şunlara bak!.. Biz de öğrenemedik şu Fransızcayı..."

"Tevfik Fikret!"

"Bakayım!"

"Aa, çizmiş altlarını! Bak o da bizim gibi çiziyor..."

"Neresini çizmiş, okusana? Tarih-i Kadim!"

"Mutlaka bir muzaffer on mağlub / Çiğneyen haklı, çiğnenen mayub..."

"Başka nereyi çizmiş? Çevir, çevir..."

"En celi hikmet: Ermeyen ezilir!.. Bu sayfada da var; Kahramanlık... Esası kan, vahşet... Fikret de bir pasifist, bir barışçıymış yahu?"

"Tabii! Ama niye çizmiş buraları?"

"Eleştirmek için!"

"Bağırma, duyacak! Ne eleştirmesi? Hadi, canım, altı ay önce öyle miydi o?"

"Nasıldı? Bak Dostoyevskiler. Fransızca..."

"Şşşşt!"

"Niye benim Arnavut'a selam vermediğimi söyledin? Kızdı."

"Öyle bağırırsan gene kızar!"

"Eee, bıktım yahu!.. Herkes kızıyor bize... İşte Baudelaire! Ben kahramanlık ve dava şiirleri değil, böyle şeyler yazmak istiyorum!"

"Sus, aptal!"

Muhittin araya girmenin vakti geldiğine inanarak, kahvelerin dökülmesine aldırış etmeden hızla odaya girdi. "Ne konuşuyorsunuz bakayım?" Baudelaire'in kitaplarının durduğu rafın önünde elinde bir kitap ve kızaran bir yüzle duran Turgay'a sert sert baktı: "Neye bakıyorsun? Baudelaire mi? Onu beğeniyor musun?"

Turgay kızardı. Elindeki kitabı saklamak istiyormuş gibi bir hareket yaptı. "Onu bize sevdiren siz oldunuz abi!" dedi. Kitabı zehirli bir şeymiş gibi rafa aceleyle koydu.

"Eğer öyle bir şey yapmışsam yanılmışım!" dedi Muhittin. "Ama sen o Fransızcanla ne kadar sevebilirsin ki Baudelaire'i?" Küllükte duran sönük sigarayı yeniden yaktı. "Hadi kahvelerinizi alın için... Kitaplarla da fazla zehirlenmediğiniz için Allah'ınıza dua edin... Biraz daha gecikip duruma el koymasaydım, iş işten geçer, kaybolurdunuz... Anlıyor musunuz ne demek bu? Kaybolmuş, Frenkleşmiş birer zavallı askercik olurdunuz... Gerçek birer asker bile olamazdınız... Okuya okuya zehirlenip kaybolmak nasıl olur ben biliyorum." Bir yanlış anlamaya meydan vermemek için aceleyle ekledi: "Refik'ten biliyorum... Onunla tanışmıştınız değil mi, evvelki sonbaharda?.. Kemah'a gitti, geldi, kitaplar okudu, bir şeyler yazdı, çizdi. Geçen hafta gördüm. Gene kafası karışmış, ayağı yere basmayan, aynı amaçsız, ilkesiz, iradesiz ve en önemlisi hedefsiz Türk aydını... Ya da Türkiye'de yaşayan Frenk aydını... Anladınız mı?" Turgay'a bir daha sert sert baktı. Yüzünün kızardığını görünce biraz rahatladı, ama üsteledi: "Benden bir şey saklamayın. Ne düşündüğünüzü biliyorum zaten! Kültürün şeytanı hep içinize girmek, aklınızı çelmek isteyecektir... Aklınızı kültürün şeytanına değil, coşkularınızın, duyguların ve inançların hizmetine sokun... Bunları hep söylüyorum ya..."

"Haklısınız abi!" dedi Barbaros. Kütüphanenin bir gözünde duran Nişancı Haydar Bey'in resmine bakıyordu.

"O, babam!" dedi Muhittin. "Onun gibi olmalısınız... Gerçek bir askerdi. Savaştı, yaşadı, öldü! Ama doğrusu, bir hedefi de yoktu. Kurtuluş Savaşı'na katılmadı. Sizin hedefiniz de var! Kaybedecek vaktiniz yok! Şimdi durum bu: Yeni dergi çıkana

kadar vakti iyi değerlendirmeli, çalışmalı. Yeni dergide Mahir Altaylı hâlâ aynı katı tutumunu sürdürmeye çalışırsa başka çözümler arayacağım... Hakkında bir övgü yazdığım ve gerçekten değerli bir insan olan Gıyasettin Kağan bunlardan birisi... Böylece Mahir'i aradan çıkarmış da oluruz... Sonra, böyle selam vermemek gibi kabadayılıklardan vazgeçin!.. İmtiyazı alırsam dergi bizim olacak, ki bu size..."

"Afedersiniz abi, derginin adı ne olacak?"

"*Altınışık*! Ama biçimin ne önemi var?.."

"Hayır, bir fikrim olsun diye sormuştum!" dedi Turgay.

54
Zaman ve Gerçek İnsan

Ömer uyanır uyanmaz eski alışkanlığıyla bileğine baktı, ama artık saat takmıyordu. Geceleri de eski köşkün odası soğuk olduğu için kazakla yatıyordu. "Vakit ne?" diye mırıldandı. Yatağın içinde döndü ve gene mırıldandı: "Hangi zamandayım? Yirminci yüzyılda ve ortaçağın kenarında... Bir eski köşkte, Erzincan'ın yakınlarında." Başını çevirip yukarı baktı. Tavanın köşelerinde kurtların delik deşik ettiği ahşap işlemeler vardı. Bir duvar boydan boya dolaptı. Aynı işlemeler dolapların kapaklarında da ayetlerin vav kayıklarıyla iç içe görünüyordu. Ömer kurtlar yediği, çürüdüğü için okuyamadığı Arap harflerine bakarak, "Belki de ayet mayet değil, düpedüz Namık Kemal'indir," diye düşündü. Kaymakamlık vererek Abdülhamit'in Kemah'a sürdüğü bu adamın nasıl birisi olduğunu gene merak etti. "Sürgündeyken toprak almış, bu köşkü yaptırmış, sonra herhalde ya affedilerek ya da Meşrutiyet'ten sonra geri dönmüştür. Ben ne zaman geri döneceğim?" Nikâh tarihi olarak kararlaştırılan nisanın yirmi altısının üzerinden iki, Ankara'dan ayrılışından sonra da yedi hafta geçmişti, ama hâlâ burada, Hacı'nın bir zamanlar kâhyalık ettiği bu çiftliğin harap köşkünün bir odasında kalıyordu. İstasyona geldiği gün

Hacı, geceleyecek başka bir yer bulamayacağını söyleyerek onu buraya, köşkün ikinci katına çıkarmıştı.

Ömer, "Evet, ben hâlâ buradayım... Ama artık gidiyorum!" diye düşünerek yatakta bir daha döndü. "İstanbul gözümde tütüyor. Gideceğim. Ne zaman? En yakın zamanda! Şimdi saat kaç olmalı İstanbul'da?" Vakti anlamak için pencerelerin arasından döşemeye vuran gölgeye baktı. Dışarıda parlak bir güneş olmalıydı. "Bahar!" diye mırıldandı, ama yataktan kalkmadı. "İşlere başlamadan önce biraz daha uyuyayım mı?" diye düşündü. "Evet, uyumam gerekir, yoksa işlere iyi sarılamam!" Kendini ağır ağır yaklaşan sakin bir uykuya bıraktı.

Bir otomobilin kornasını işittiğini sandı, ama böğüren inekti.

"Ne kadar uyudum acaba?" diye düşündü. "On dakika mı, bir saat mi?" Zamanı parçalamanın keyfini çıkararak, "Ne önemi var?" dedi kendi kendine. "Uyudum. İyi geldi. İşlere sarılmak için gerekli gücü topladım!" Esnedi. "Evet, işler... Hangi işler? Jeneratör çalıştırılacak... Jeneratör için mazot almak gerekiyor... Sonra birikmiş mektupları yazarım... Yani yazmayı tasarladığım şeyleri... Erzincan'a da gitmek gerekiyor..." İnek bir daha böğürdü. Sonra yaşlı bir kadın biraz söylendi. Ömer bunun Hacı'nın karısı olduğunu, sesin köşkün duvarına birleştirilen ahırın açık kapısından geldiğini, kadının, sütü sağılırken kıpırdanan hayvana öfkelendiğini anladı. "Ne güzel! Orada süt sağıyor!" diye düşündü. Bunu bir kere eğlence ve yenilik olsun diye kendisi denemeye kalkışmış, Hacı'yla karısı ona karşı çıkmışlar, ama Ömer direnince kenardan dikkatle bu işi bir beyin nasıl yapacağını merak ederek bakmışlardı. Ama az sonra Ömer'in bir şeylere kızdığını görünce yardım etmişler, biri hayvanı, öteki de bir türlü memenin altında durmayan kovayı tutmuştu. Ömer bu tatsız deneyi hatırlayınca, "Onlar beni seviyorlar, bana saygı duyuyorlar!" diye düşündü, ama inanmadı. Hacı ondan iyi para aldığı için burada yatırıyor, her gün önüne üç öğün yemek koyuyordu. Bu düşünceden sıkılarak, "Ama hiç olmazsa bunu para için yaptığını belli etmiyor," diye söylendi. "Ben düşünerek buluyorum bunu! Evet, burada doğanın içinde bunca şeyden sonra haftalarca kalmam boşuna değil... Yaşıyor ve görüyorum!" Birden heyecanlanarak, "Yaşıyor ve görüyorum!" diye yeniden mırıldandı ve sıcak yataktan kalkıp

çıplak ayaklarla pencereye gitti. Sürgülü camı gürültü etmemeye çalışarak açtı ve derin derin soludu.

Güneş doğalı çok oluyordu, ağaçların arasına az sonra girecekti. Ömer, "Her şey ne güzel, ne kadar doğru!" diye mırıldandı. "Burada hiçbir şey gizlenmez! Burada her şey nasıl olmalıysa öyle!" İçinde bir şeyler yapmak, bir zamanlar kendi kendine söylediği gibi bir şeyleri kırıp dökme isteği uyandı: "İnsan her sabah burada uyanmalı, şu pencerede temiz havayı içine çekmeli, sonra şehirlerin içine girmeli... Bir fatih olmak için..." Can sıkıcı düşüncelerle savaşabilecek gücü kendinde şimdi bulacağına inanarak, "Şehirler, şehirler!" diye söylendi. "Ben niye oralarda değil de buradayım?" Gene her şeye hakkı olduğunu hissederek, "Çünkü buradan hoşlandım!" diye düşündü. "Evet, buradan hoşlandım! Oralara da gideceğim tabii. İstanbul gözümde tütüyor... Ama ya şu sabah!.. Şu sabah beni işlere sarılmaya çağırıyor! Yapılacak şeyler çok değil, ama gene de bugün onlara sarılacağım. Önce jeneratör!" Jeneratör hakkındaki tasarısını düşününce sevindi. Altı aydır depoda durduğu için paslanan jeneratörü temizleyip yağlayacak, neresinin bozuk olduğunu bulacak, sonra çalıştırıp alt kata ve bütün köşke elektrik verecekti. Bu tasarıyı biraz düşündükten sonra bunun kendisinin değil, Hacı'nın düşüncesi olduğunu hatırladı. Hacı'nın bir başka düşüncesi daha vardı: Ömer'e bu köşkü satın almasını söylüyordu. Satın alırlarsa, demiryolunun öte yanından ta ırmak kıyısına kadar uzanan verimli toprağı ekip biçebilirlerdi. Hacı eski sahibinin mirasçıları birbirleriyle kavgalı olduğu için toprakların ekilemediğini, kendisinin bir yıl ekmeye çalıştığını, ama birisinin mirasçılara haber uçurduğunu söylemişti. Ömer kendisini burada gizlice yatırdığı ve bu işten para kazandığı için gene birisinin mirasçılara Hacı'yı ihbar edeceğini düşünmüştü, ama her gün İstanbul'a en yakın zamanda gitmeyi kurduğu için bunu önemsemiyordu. "Evet, en yakın zamanda oraya gideceğim!" Bunu düşününce heyecanlandı. "Onlara bir çiftlik almaya niyetim olduğunu da söylerim... Ama onlar kim?" Bir süre düşündü. Sonra "onlar" deyince aklına önce Refik'in, sonra Nazlı, Muhtar Bey ve bir de Kerim Bey'in geldiğini şaşarak anladı. Üşüdüğünü fark ederek geri döndü, giyinmeye başladı.

Kazağını çıkarırken, "Niye aklıma Kerim Bey geldi?" diye düşündü. "Ondan hoşlanmıyorum! Şu Türkiye'de hoşlanmadığım ne varsa sanki o yapıyor. Ondan, o gururlu bakışlarından iğreniyorum..." Kazağı çıkardı. Pijamasının düğmelerini çözmeye başladı. "Onlara ne söylerim? Bana orada ne yaptığımı sorarlar.. Teyzem sorar! İyi ki onlara mektup yazdım... Onlara gene mektupta yazdığım şeyleri söylerim: Orada kalan bazı makineleri satmak uzun sürdü... Nazlı'ya da bunu yazacağım... O ne düşünüyordur?.. Daha cevap gelmedi... Ama, burayı satın alırsam ne derim?.. Hep bana inandıkları, beni zeki ve aklı başında buldukları için bir bildiğim olduğunu düşünürler. Bir bildiğim var mı?" Hacı'nın karısının yıkadığı temiz bir gömleği giydiği için kendini daha diri hissederek, "Tabii var," dedi. "Buradaki bu bozulmamış dünyanın değerini anladığımı söylerim... Bunu anlamazlar. Üstelik buna ben de inanmıyorum... Niye buradayım o zaman? Çünkü hırsımın yıpranmasından korkuyorum!" Birden durdu. "Doğru mu? Hayır, değil, çünkü o kadar kolay yıpranmayacak kadar güçlü bir hırsım var... Peki, neden?" Yatağın kenarına oturup pijamasının altını çıkardı. Bacakları üşüyünce acele acele pantolonu giydi ve her pantolon giyişinde içinde uyanan koşma, sıçrama, yaşama heyecanına kapılarak: "Çünkü oradaki bayağı, sıradan hayat yaşanılacak gibi gelmiyor bana... Burada doğanın içinde her şey saf ve gerçek.. Burada sahtelik yok, işte bunun için!.." Heyecanlanarak koştu, kokusunu almamak için yatmadan önce odanın bir ucuna bıraktığı çizmelerini aldı, giymeye başladı. "Burada bir ortaçağ şövalyesi, bir tımarlı sipahi, bir büyük toprak sahibi, gerçek bir insan gibi hissediyorum. Şu çizmeler ne güzel... Artık kimse giymiyor!" Erzincan'dan aldığı çizmeleri ayağına geçirdi. Pantolonunun paçalarını çizmenin içine soktu, ayağa kalktı.

"İşte, işte!" diye mırıldandı. "Bu, gerçek insan bu!" Çizmeleriyle ahşap döşemeleri döverek yürüdü. "Aşağıdan duyarlar, kahvaltımı hazırlarlar! Evet!" Odanın ortasında durdu. "Belki biraz şaşırdım, ama doğrusu bu: Emir vermek için yaratılmışım ben! Bunu her zaman içimde hissettim." Birden Muhittin'i hatırladı. "Ne yapıyor acaba? Vah, zavallı bücür! Bütün dostluğumuz boyunca benimle zekâ yarışına girdi. Üstelik benden de zeki

değildir! Hem her şey zekâ değil! İrade var, daha önemlisi talih var... Ben talihliyim, yakışıklıyım, zenginim..." Birden utanarak, "Şaşırıyorum galiba..." diye düşündü ve çıkardığı kazağı yeniden giyerken durdu. "Ben ne yapıyorum, ben ne olmak isterdim?" Küçüklüğünde de kazak giyip çıkarırken, bazan, şimdi yaptığı gibi başını kazağın içine gömer düşünürdü. "Ben ne yaptım? Buraya geldim! Makineleri satmak için sağa sola gittim. Makineleri kamyona yükledim... Erzurum yoluna götürdüm. Alıcı çıkmadı. Geri döndüm, oyalandım. Böylece düğün tarihi de geçti... Ne yapsaydım?" Birden nişan törenini hatırladı. Tören sırasındaki coşkusunu, herkesin kendisine hayranlıkla, sevgiyle bakışını gözlerinin önünde canlandırdı. "Şimdi de aynı şeyleri mi yapayım yani? Kız istemeye gittik! Konuştuk! Bayağılıklar... Bunlar bana göre değil! Bana göre olan şey dolu dolu yaşamak!" Bir kere Refik ile Muhittin'e "Ben dolu yaşamak gerektiğini söylüyorum arkadaşlar!" dediğini hatırladı. "Ne kötü, ne kötü, bütün bunları unutmak istiyorum," diye söylendi. "Şehirlerdeki o soytarılığımı, ikiyüzlülüğümü unutmak ve kendim gibi olmak istiyorum!" Kazağı giydi, paltosunu giyecekti, ama günü açık, gövdesini diri bulduğu için caydı. "Benim ruhumu ancak böyle coşku, şu güneşli gün, heyecan, gerçekten bir şeyler yapmanın heyecanı doyurabilir." Birden durdu. "Ama İstanbul'a da gitmek istiyorum, gideceğim! Orada ne yapıyorlar, o bildiğim, bıkıp usandığım tanıdık hayatlar ne yapıyor, İstanbul nasıl, bunu da merak ediyorum..." Odadan çıkıyordu, "İstanbul'a gider, görür, kararımı verir gelirim!" diye düşündü. Kapıyı açtı, çizmelerinin takırtısını duyarak merdivenlerden inmeye başladı. "Ama kararı da verdim galiba! Verdim mi? Fatih! Hah! 'Siz nereyi fethedeceksiniz Herr Fatih?..' Ben merdivenlerden iniyor ve düşünmek istemiyorum Herr von Rudolph! Şimdi kahvaltı edeceğim ve yaşayacağım..."

Aşağı indi. Ortalıkta kimse yoktu. Dışarı çıktı. Güneş gözünü aldı. Hacı'nın tüylü köpeğini gördü. Sonra Hacı'yı gördü. Hacı jeneratörlerden, kahvaltıdan söz etmeye başladı.

55
Sünnet

"Şimdi söyle bakalım evlat, bu bardaktaki nedir?" dedi hokkabaz.

"Sudur efendim!" dedi oğlu. Gerçekten oğluydu.

"Biz bu suyu nereden doldurduk? Karadeniz'den mi, Bahr-i Hazer'den mi, yoksa Hint denizinden mi, yoksa şuradaki kuyudan mı?"

"Oradaki kuyudan arabacılar dolduruyor!" dedi Osman.

Hokkabazın anlaşılmayan şakalarına gülemedikleri, ama gülmeye de hazır oldukları için balkonda oturan herkes gülmeye başladı. Heybeliada'daki evin kuyusuna dadanan, atlarını bahçenin ucuna yanaştırıp sulayan arabacılarla bir türlü baş edilemiyordu. Nigân Hanım bu can sıkıcı konu açıldığı için alışkanlıkla suratını buruşturur gibi yaptı, ama sonra neşeye katıldı. Bugün neşeli olması gerekiyordu, çünkü torunu Cemil sabah sünnet olmuştu.

"Şuradaki kuyudan doldurduk!" dedi çocuk.

Kendi şakalarına değil, anlayıp denetleyemediği başka şakalara gülündüğü için dertlenen hokkabaz elindeki değneği oğlunun sırtında iki kere şaklattı: "Ne gülüyorsun, gülme, dinle!" dedi. Balkondaki çocukların ve yatakta yatan sünnetlinin yalnızca değneğin vuruşlarına güldüklerini anlamıştı. Değneği bir kere daha oğlunun sırtında şaklatıp, "Bize bir yardımcı gerek!" dedi. "Kim yardım etsin bize efendim?" Bunu Cemil'e sormuştu.

Cemil bir balkondan çok terası andıran geniş çıkıntıda sandalyelerde, şezlonglarda oturan konuklara ve yakın akrabalara tek tek baktı.

"Sait Bey Amca!"

"Olmaz!" dedi hokkabaz.

"Fuat Amca... Peki, Refik Amca..."

"Olmaz, olmaz... Senin ne kadar çok amcan varmış yavrucuğum? Ama olmaz. Arkadaşlarından, çocuklardan birini seç!"

Cemil, adalı arkadaşlarından birini işaret etti. Hokkabaz utanan çocuğu kolundan tutup ortaya çekti. Bir sessizlik oldu.

Kimse galiba hoşlanmamıştı bu hokkabazdan: Kendilerine benzemiyor, gülmek ve güldürmek için kendilerinin aradığı şeyleri aramıyordu. Konuklarla acıdığı hokkabaz arasında bir anlayış köprüsü kurmak geliyordu Refik'in içinden, ama bunun için ne yapması gerektiğini bulamıyordu.

Hokkabaz bardaktaki sudan bir yudum içti. Ergenlik çağına giren oğluna bir yudum içirdi. Sonra ortaya çektiği askılı, kısa pantolonlu, temiz giyimli çocuğun ağzına bardağı yaklaştırarak, "Şimdi küçük beyimiz de lıkır lıkır içecek ve su göbeğinden akacak!" dedi. Bir yandan da elindeki kırmızı bir bezle alnındaki, boynundaki terleri siliyordu.

"O bardakla *ne bois pas*!" diye atıldı çocuğun kenarda oturan annesi.

"Tabii, sakın!" dedi Nermin. Köşeden olup biteni gülerek seyreden Emine Hanım'a seslendi: "Çabuk temiz bir bardak getiriver." Ağzına bardak dayanan çocuk şaşırmış, korkmuştu. Dudaklarını sımsıkı kapamış, yanlış bir şey yapmamak için annesine bakıyordu.

Hokkabaz, "Bardak istemez... Tamam, tamam içti işte!" dedi öfkeyle. Oysa çocuk içmemişti. Hokkabaz oğlundan aldığı bir boruyu çocuğun göbeğine dayayıp ucunu açtı. "İşte göbeğinden de akıyor!" dedi. Su borunun ucundan balkona dökülüyordu. Hokkabaz bunun da hoş karşılanmayacağını anlayarak borunun ucunu kapadı. Sonra değneği bir kere daha oğlunun sırtında şaklattı, arkasından külahını düşürür gibi yaptı. Çömelerek yerdeki külahını aramaya başladı. Oğlu üstüne bastığı için bulamıyor, çocuklar da gülüyordu.

Nermin, "Bu da çok alaturkalık canım!" dedi.

Sait Nedim Bey, "Aslında Karagöz'ün iyi oynatılanı hoş olabilir!" dedi. "Ama ramazan ve sünnet eğlencelerinden ben de pek hoşlanmam! Bir kere Naşit'i seyrettim, niye gülüyorlar anlamadım. Babam, ama, severdi."

Atiye Hanım gülen çocukların, hokkabazın ve yatakta yatan Cemil'in gözükeceği açıyı bulmuş, resim çekiyordu.

Nermin, Osman'a döndü: "Nereden buldun bu adamı?"

"Canım ne var!" dedi Osman. "Turgut Beyler de çağırmışlar. Çocuklar da gülüyorlar işte!"

Refik hokkabazı korumak için bir şeyler söylemek istedi, ama gene aklına bir şey gelmedi. Yalnızca, "Sevimli bir adam!" dedi, ama sözünden utanarak Karagöz ve ortaoyunu hakkında kitaplar okumaya karar verdi. Sonra adamın hünerinin söze değil, göz oyununa dayandığını düşünerek bunun gerçek bir hokkabazsa bir gözbağcı olması gerektiğini içinden geçirdi. Ama adam kimsenin yutmadığı bir kutu oyunuyla bu saçma su oyunundan başka bir şey de yapmamıştı.

"Bunlar sünnetçilerle ortak çalışıyor galiba..." dedi Fuat Bey.

"Zavallı bir adamcağız!" dedi Güler Hanım.

Refik, Güler Hanım'a baktı. Sonra Perihan'ın çocukla birlikte odada olduğunu hatırlayarak içeri girdi. Küçük Melek az önce hokkabaz ve oğlu kafalarında külahlarıyla balkona çıkınca korkup ağlamaya başlamıştı. Herkes gülmüştü buna, ama Refik şimdi hokkabaz için üzülüyordu. Perihan ile Melek'i arka odada değil, orta odada pencerenin önünde buldu. Perihan çocuğa çay içiriyordu.

"Ayşe ile Remzi, Melek'i denize götürecekler."

"Belki onlar yalnız gezmek isterler!" dedi Refik.

"Yok! Kendileri istediler... Senin nen var? Gene sıkılıyor musun? Gelmekle kötü mü ettik?"

Refik'in "doğru dürüst bir hayat" için yapılması gereken şeyleri yazacağı, ama bir türlü bitiremediği program çalışmalarının ve evdeki hayatın ilk sonucu olarak bu yaz Heybeliada'ya gitmemeye karar vermişlerdi. Herkes haziranın başında gidince bütün ev kendilerine kaldığı için sevinmişler, sonbaharda evden temelli ayrılmayı da tasarlamışlar, ama temmuz sonunda sıcaklar bastırıp küçük kızın bacaklarında ve kollarında tuhaf kızarıklıklar görünce de Cemil'in sünnet olacağı hafta adaya gelmişlerdi.

"Yoo, niye kötü olsun? İyi ettik! Biraz açıldık," dedi Refik.

"Ama sen yarın dönüyorsun..."

"Canım sıkıntıdan değil, Muhittin ile Ömer'i görmek için döndüğümü biliyorsun. Pazartesi akşamı Osman ile döneceğim!"

"Ne diyor Ömer?"

"Söyledim ya... Telefonda çok az konuşabildik. Dört gün önce Kemah'tan döndüğünü söyledi... Beni görmek istiyormuş. Ben

de Muhittin'i aradım. Hesap ettim: Üçümüz Ömer nişanlandığından beri, iki buçuk senedir birlikte olmamışız."

"Ömer o kızı bıraktı mı?"

"Bilmiyorum. Bu baharda artık evleneceklerdi. Ama gene bir şey olmadığına ve o da aylardır Kemah'ta hiçbir şey yapmadan..."

Perihan, "Ben de geleyim mi yarın seninle?" dedi.

"Ne yapacaksın sen orada? Biz evde oturup aramızda konuşacağız..."

"Ben de yukarıda çocukla seni beklerim!" dedi Perihan. Refik'in yüzünü görünce aceleyle ekledi: "Peki, peki gelmem. Öyle söyleyivermiştim... Ama seni onlarla oturup konuşurken, ciddi ciddi tartışırken düşünmek hoşuma gitmiyor. Onların o bekâr erkek hallerinden, içki içen, her şeyi küçümseyen..."

"Bir defa, biliyorsun, artık Muhittin içmiyor. Sonra her şeyi küçümsediğini sanmıyorum Muhittin'in. Saçma da olsa bir inancı var. Ömer'in de..." diye Refik anlatmaya başladı. Sonra birden irkilerek, "Yapma Perihan, ne olur böyle düşünme, onlar benim en iyi arkadaşlarım!" dedi ve karısının yanına oturdu.

"Gene içine şüpheler atacaklar..." dedi Perihan. "Hadi teker teker onları görmene bir şey demiyorum. Ama ikisi birlikte olunca sen..."

"Lütfen bu konuyu şimdilik kapayalım!" diyerek Refik kapıyı işaret etti. Ayağa kalktı.

Ayşe, arkasından Remzi içeri girdiler. Ayşe çocuğu kucağına aldı. "Sana denizi göstereceğiz!" dedi.

Perihan gülümsüyordu. Şişman ve iri olan Remzi çocuğun yanında daha da hantallaşmıştı. Refik odadan çıkmadan önce onlara bakarak, "Bunlar da evlenir, çoluk çocuğa karışırlar," diye düşündü. Ara merdivenlerden aşağı indi. Su tulumbasının durduğu, çamaşırların yıkandığı odada hokkabazla çocuğu gördü. Çantalarını topluyorlardı. Refik onların gönlünü alması gerektiğini düşünerek içeri girdi.

"Usta, çok güzeldi. Tebrik ederim!"

"Sağ ol!"

Refik bu sefer yaptığı programa uygun bir biçimde, halkla yakınlıklar kurması, yeni şeyler öğrenmesi gerektiğini düşünerek, "İşler nasıl usta?" dedi.

"Şimdi işler iyi, sünnet mevsimi, ama sonra kesilir!" dedi usta. "Bir de ramazanda iş olur!"

Refik bunu önceden biliyormuş, ustanın dertlerini sonuna kadar anlıyormuş gibi hissederek ya da böyle hissetmek isteyerek, "Tabii ramazanda, ramazanda!" diye tekrarladı. "Peki başka zaman ne yaparsınız?"

"Ben esasında yorgancılık yaparım efendim. Kışları da çocuk köye dönerdi. Alay ediyorlarmış, istemedi. Yorgancılığı da öğretemedim. Dediler ki, bu çok yetenekli, bunu okuluna ver, oyuncu olsun. Götürdüm, diploma olmayınca olmaz dediler. Ben şimdi bunu ne yapayım? Kış geliyor. Köye mi yollayayım? Bende de bir şey yok ki... Nefes darlığı da var. E köye gidip rençberlik de yapamaz!"

Refik hemen bir çözüm yolu bulması gerektiğini düşündü: "Bir iş bulmalı bu delikanlıya değil mi?"

"İş olsa! İş nerede? Siz zenginsiniz, imkânınız vardır!" Çocuğa döndü: "Hadi al çantayı!"

Refik bir an çocuğa depolarda iş bulmayı düşündü, ama aklına hemen Osman geldi. "Vallahi ustacığım..." diye mırıldandı.

"Evet, evet, biz Turgut Beylere gidiyoruz, efendim!" dedi hokkabaz.

Refik, "İş konusunda görüşmek istersek!" dedi ve yazıhane ve şirketle ilgili düşüncelerle birlikte dilinin de değiştiğini anlayarak utandı. "Ben bir soruşturayım!" dedi. Hokkabaz ve oğlunun arkasından bahçeye kadar yürüdü. "Tabii, onları teker teker kurtarmaya kalkışmak olanaksız!" diye düşündü, ama avunmadı. Dışarıdaki merdivenlerden tırmanıp çitlembikle sarılı parmaklıklar boyunca yürüdü: "Onları topyekûn kurtarmak için ne yapıyorum peki?" Ziraat Bakanlığı'nın yayımladığı kitabını düşündü. Kitabı, bir profesörün alaycı bir dille yazdığı ve daha çok kendi ansiklopedik bilgisini yansıtan "Ütopyalar ve Hakikatlerimiz!" adlı makaleden başka hiçbir yankı yapmamıştı. "Zaten oradaki düşünceler yanlıştı..." diye söylendi. "Bize asıl gereken kültüre ilişkin önlemler. Bunların ne olduğunu araştırıyorum. Daha önemlisi, bizi bunlara yöneltecek hayat tarzını bulmaya çalışıyorum!" Ama gene avunmamıştı. Kendini yatıştırmak için, "Yarın Ömer ve Muhittin ile ne güzel konuşacağız!" diye düşün-

dü. Biraz gülünç bulunmaktan çekindiği, biraz da artık onların düşüncelerinin başka noktalarda odaklandığını bildiği için, onlarla istediği gibi konuşamayacağını seziyordu; ama gene de bunu düşününce rahatladı. Balkonda Sait Nedim Bey ile Nermin'in arasında oturan Osman'ın yanındaki boş sandalyeye oturdu.

"Hokkabaz gitti. Oğlu yetenekli, ama iş bulamıyormuş! Biz acaba ona bir yer bulabilir miydik diye düşünüyorum!"

"Senden iş mi istedi?" diye sordu Osman. "Ona parasını verdim. Demek iş istiyor... Ama bizde hamallıktan ve kâtiplikten başka bir iş olmadığını da biliyorsun!"

"İş mi istiyormuş?" diye sordu Sait Nedim Bey. "Oğlunu bilmem, ama babası iyi bir hokkabaza çok benzemiyor. Fakat kendine has bir yüzü var. Babamın bir arabacısı vardı; tıpkı o. Biz ona Bayram Baba derdik... Babacan bir adamdı, arabada bir oturuşu vardı..."

Osman Refik'e döndü, "Ona bir söz filan vermedin, değil mi?" dedi endişeyle.

Fuat Bey de uzanarak, "Bu şeye benziyor!" dedi. "Hangi padişahın zamanında?.. Hani sünnet düğününden sonra diyor ki 'Benden ne istersiniz?' 'Yeniçerilik!' diyorlar. Yeniçerilik bozuluyor! Hah, hah, ha!"

Bu sırada yatakta yatan Cemil homurdandı, şikâyetçi sesler çıkardı. Leylâ Hanım'la konuşan annesi oğlunun hediyelerle kaplı yatağının başucuna oturarak bir şey sordu. Fuat Bey ile konuşan Osman da onları gördü ve oturduğu yerden seslendi:

"Ağrıyor mu?"

Bir sessizlik oldu. Refik köşede oturan Lâle ve öteki kızların ne düşündüğünü merak etti. Sonra, "Şu sünnet denen şey çok aptalca, vahşi, ilkel bir tören zaten!" diye düşünerek ayağa kalktı.

Nigân Hanım, "Dur, gene nereye, biraz otursana, zaten yüzünü göremiyoruz!" dedi.

Refik, "Evet ilkel, vahşi, tam bize göre çirkin bir tören bu!" diye mırıldanarak içeri girdi. "Gereksiz olduğuna karar verdikleri bir et parçasını kesiyorlar... Buna ne lüzum var?" Bu konuda temizliğe ve sağlığa ilişkin okuduğu, duyduğu bazı düşünceleri hatırladı. "Peki, hadi gerekli diyelim... Ama bunun törenine

ne gerek var?.. Herkese bunu duyuruyoruz, herkes böyle bir şey olduğunu biliyor ve hediyeler getiriyor... Bu çirkin olaydan utanan çocuk da hediyeler geldiği için seviniyor." Kendi sünnetini hatırladı. Herkesten gizlemek istediği, utandığı bu olayın başkaları tarafından neşeyle, sevinçle karşılandığını, bir marifet yapmış gibi kendisini sevgiye ve hediyeye boğduklarını görünce o da utancı unutmuş, bazılarının sözlerine de inanarak bu işten gururlanması gerektiğini çıkarıp övünmüştü. Odasına doğru yürürken, "Zaten o zamandan bir kişiliğim olmadığı belliymiş!" diye düşündü. "Şimdi Perihan da üstü kapalı olarak aynı şeyi söylüyor. Onların yanında, ikisinin yanında olunca ben... Herhalde onların etkileri altına giriyorum!" Perihan'ı odalarda arayıp bulamayınca kendini yatağa sırtüstü attı. "Niye buraya geldim ki, sanki!" diye düşündü. "Keşke evde otursaydık. Çocuğun hediyesini başka zaman da verebilirdim!" Başkaları gibi kendisinin de çocuğa hediye aldığını, böylece kendi sünnetinde kendisini öven o dar kafalı, çirkin insanlar gibi davrandığını düşündü. "Peki, ne yapsaydım? Hiç hediye almasaydım bana kızarlar, çocuğu sevmediğimi düşünürlerdi. Hepsinden kötüsü, Cemil de öyle düşünürdü! Hiç olmazsa ona bir kitap aldım. Üstelik Rousseau, *Robinson*'un bir çocuğa verilecek en iyi kitap olduğunu söyler! Ama tabii, bir kitap ucuz bir şey olduğu ve onu ne kadar sevdiğimi göstermek için biraz daha masraf etmem gerektiğini düşünerek bir de kol saati aldım!" Sabah başkalarının da aldığı kol saatlerinin hepsini bileklerine takan çocuğun şaşkınlığını ve neşesini gözlerinin önünde canlandırdı. Kendisi için böyle bir tören yapılamayan Lâle kenarda kalmış, ona kardeşini kutlamasını söylemişlerdi. "İğrenç, hepsi iğrenç! Sünnet törenlerini yasaklamalı!" diye düşündü. "Bunu hangi hükümet yapabilir? İnkılapçı bir hükümet gerekli, ama inkılaplar da bitti. Peki ne yapılabilir?.. Evet, onlarla ilişkiyi en aza indirmeli... Perihan ile kararlaştırdığımız gibi Nişantaşı'ndaki evden ayrılmalı... Onlara Daniel Defoe'yu, bütün Rousseau'yu okutmalı." Cemil'e *Robinson*'un Fransızcasını almıştı. Çocuğun Fransızca okumaya üşeneceğini düşünerek umutsuzluğa kapıldı. Kitabın *Issız Adada 28 Yıl* adlı kötü ve kısaltılmış bir çevirisi vardı, beğenmemişti. "Peki halk

Robinson'u nasıl okuyacak?" diye düşündü ve aklına gelen bir başka şeyle heyecanlanarak yataktan kalktı, Perihan'ı aramaya başladı. Aşağı katta onu buzdolabının başında gördü.

Perihan bakışlarıyla, "Ne var?" dedi. Su içiyordu.

"Gel, gel, sana anlatacaklarım var!" Bardağı bırakan Perihan'ı kolundan tuttu. "Biraz yürüyelim mi?"

Perihan gözüyle yukarıyı, balkonu işaret etti.

"Peki, gel o zaman şurada konuşalım!" dedi Refik. Merakla bakan ahçı Yılmaz'a gülümsedi. Perihan'la tepeye doğru yükselen arka bahçede, dökülüp kurumuş çam yapraklarının üzerinde kaymamaya çalışarak biraz yürüdüler.

"Hadi söyleyeceksen söyle!" dedi Perihan. "Bu halimiz gülünç!"

"Bana kızıyor musun? Lütfen kızma ve sev beni!" dedi Refik aceleyle. "Ben sonbaharda yazıhaneye de gitmeyeceğim..."

"Ne yapacaksın?"

"*Robinson Crusoe* gibi, herkesin okuması gereken kitapları yayımlayan bir yayınevi kuracağım! Sonra şunu düşündüm: Sünnet yasaklanmalı. Hayır, bu önemli değil. Yayınevi kurmak gerek, kuracağım."

"Bunu iyi düşündün mü? Yapılması gereken şey bu mu? Bununla bize yetecek kadar para kazanabilir misin?"

"Para ve aile bence bu işin yanında ikinci derecede kalır!" dedi Refik. Perihan'ın yüzüne bakmak istemediği için az ötedeki arı kovanına bakıyordu. Yakında bir yerde bir cırcırböceği ötüyordu.

"Ağlamak istemiyorum... Burada dursak ağlayacağım... Hadi oraya gidelim!" dedi Perihan.

"Orada ne var? Adi, bayağı bir eğlence. Bir sünnet töreni. Bu ne kadar çirkin ve iğrenç bir şey, düşünemiyor musun? Hem de küçük kızlardan hiçbir şey saklamadan o zavallı çocuğu giydiriyorlar, başına o gülünç takkeyi koyuyorlar... Onun çevresinde toplanıp o bayağı gevezeliklerini... Ya da hokkabazla alay etmeleri... Dur düşeceksin... Odamıza gidelim. O hokkabaz onlardan bin kere saygıdeğer... O Güler denen kadın. Onun yanına gidip oturacağımı mı sanıyorsun?"

"Hiçbir şey sanmıyorum, düşünmüyorum..."

"Peki, istersen ben de öyle yapayım. Ama bu ne kadar böyle sürer sanıyorsun? Bana darılmadın ya?"

Perihan dönüp güldü: "Kızmadım!"

Refik neşelenerek, "Şu Güler'den söz edince ben de şaşırdım!" dedi. "İnşallah aynı tartışmanın başlayacağını sanmıyorsun... Ha evet, hiçbir şey sanmıyorsun... Ömer de sinirlenir o kadına... Dönsene yüzünü, gülüyor musun?" Perihan'ın surat asmadığını görünce rahatladı: "Ömer ya da galiba Muhittin, o kadın, o aile için ne demişti, biliyor musun?"

"Yarın gideceksin, değil mi?"

"Evet. Şimdi nereye gidiyoruz?" Balkona doğru yürüyen Perihan'ın arkasından yürüdü. "Peki, peki, onlarla oturalım. Oturmazsak ayıp olur, evet, ama söylediklerimde de ciddi olduğumu tekrarlayayım..." Balkona girerlerken Nigân Hanım'ın elini öpen avukat Cenap Bey'i görerek öfkelendi: "İşte bir soytarı daha!" dedi.

Perihan, "Canım, bu hiç olmazsa zararsız, sakin bir insan!" diyerek güldü.

56
Sorgu

"Nişantaşı!" diye mırıldandı Ömer. Taksiden inmişti. "Bu da nişan taşının kendisi... Ne yazıyor üstünde hiç düşünmedim..." Refiklerin evine baktı, karşıya geçti. "Pencereler, perdeler, panjurlar kapalı! Refik yok mu? Yok canım evdedir... Peki bu evi görünce içimde uyanan duygu nedir? Ne düşünüyorum? Şimdi karşıdan karşıya geçtiğimi düşünüyorum. Pazar sabahının güzel olduğunu düşünüyorum. Saat kaç? On biri beş geçiyor..." Duvar boyunca yürüdü, bahçe kapısının önünde durdu. "Şimdi çıngırak çalacak, kulağı burada olan arkadaşlık ve sohbet düşkünü Refik fırlayacak." Kapıyı açtı, çıngırak şıngırdadı, ama Refik gözükmedi. Ömer yeniden, "Evet, ne düşünüyorum?" diye mırıldandı. "Bana sorular soracak. Ona ne diyeceğim? Üzüntülü

bir tavırla, 'Nazlı ile o iş olmadı be kardeşim!' derim. Şaşırır, sorar." Evin kapısının önündeki iki basamağı çıkarken buraya hiçbir zaman bu vakitte, bu ışıkta gelmediğini aklından geçirdi. "Hep öğleden sonraları, geceleri gelir, poker ve..."

Kapı açıldı. Refik, "Ee, nasılsın, nasılsın?" diyerek Ömer'e sarıldı.

"İyiyim! Kimse yok mu?"

"Yok! Muhittin'e haber verdim, ama daha gelmedi!"

Ömer içeri girerken kalın çerçeveli büyük boy aynasında kendini gördü. Bu eve her girişinde kendini olduğundan daha yakışıklı bulurdu, ama şimdi öyle gelmiyordu. "Belki de ev boş olduğu, bana hayran olacak kimse olmadığı için..." diye düşündü.

"Gelsene... Haa, aynaya mı bakıyorsun?"

"Bir çiftlik sahibi, bir toprak ağası nasıl gözükür diye bakıyorum..."

"Hah, ha! Toprak ağasına mı benzetiyorsun şimdi kendini?.. En sonuncusu da bu ha?.. Peki fatihlik ne oldu?"

"Benzetmiyorum. Toprak ağası oldum bile... Üç gün önce çiftliğin bütün mirasçılarını yan yana getirdim, notere gittik, bitti."

"Sahi mi?" diye bağırdı Refik. "Tebrik ederim! Burada ne dikiliyoruz, içeri girelim! Ama sen toprak ağası olamazsın... Bu mülkiyete ilişkin olduğu kadar kültüre ilişkin bir kavramdır... Evet... Ben kültürel belirlenmenin hepsinden önemli olduğunu düşünüyorum! Bunlar en son düşüncelerim tabii, gülünç ve gereksiz bulmazsan dinlersin..."

"Yok canım, niye..." diye Ömer mırıldanarak Refik'in arkasından oturma odasına girdi. Bütün koltukların üzerine beyaz örtüler gerildiğini, yerlerdeki halıların kaldırıldığını görünce şaşırdı: "Siz Perihan'la yazı burada geçirmiyor musunuz?"

"Geçiriyoruz... Haa, evet, annem gene eşya tozlanır diye düşündü. Otursana... Çay yaptım..."

"İçki yok mu?"

"Bu saatte? Sen orada içiyor musun? Hadi, anlat, orada aylarca ne yaptın?"

"Hiç! Anlatırım. Ooo, babanın resmini asmışsınız..."

"Tabii, sen o zamandan beri buraya gelmedin değil mi? Her yere asıldı babamın resimleri... Öteki odalarda da var. Karanlık mı? Panjurları açayım mı?"

"Yok, yok böyle daha iyi... İnsanda gün sonu izlenimi uyandırıyor... Daha rahat konuşuruz..."

Refik gizlemediği bir heyecanla, "Konuşuruz!" diye tekrarladı ve çay getirmek için odadan çıktı.

Ömer ayağa kalkıp odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. "Evet, konuşacağız!" diye düşündü. "Benim ne yaptığımı, düşüncelerimi öğrenecek, bunu kendininkilerle karşılaştıracak, hoş bir şey bulursa sevinecek... Her zamanki gibi... Ben de her zaman yaptığım gibi böyle şeyleri küçümsüyormuşum gibi bir tavır takınıyorum... İçki içseydik bari!" Elinde tepsi ve semaverle gelen Refik'i görünce, "Yiyecek bir şeyler var mı?" dedi. Refik her zamanki iyi niyetiyle yeniden aşağıya inince, "Sanki bir şeyleri geciktirmeye çalışıyorum!" diye düşündü. "Lisedeyken de öyle yapardım... Bana soru sormalarından hoşlanmıyorum... Yok bu doğru değil!" Birden odanın ortasında durdu. "Aklımın şu susmayan gevezeliklerini bir susturabilsem!" diye düşündü. "Neyim şimdi peki ben?.. Oh, oh, daha içmeden böyle oldum!" Bir zamanlar Cevdet Bey'in oturduğu koltuğa oturarak sinirli sinirli beklemeye başladı.

Refik çayla birlikte bisküvi ve peynir getirdi. Ömer'in bisküviyi bir şey yapmış olmak için yediğini galiba fark etti, "Muhittin birazdan gelir herhalde!" dedi.

"Ne yapıyor o?"

"Biliyorsun bir dergi çıkarıyor. İmtiyazını da aldı..."

"Biliyorum, biliyorum. Turancı saçma sapan bir dergi... Son sayısını aldım. İğrenç bir şey!" dedi Ömer. "Başka ne yapıyor sen onu söyle!"

"Başka, bilmiyorum!" dedi Refik. Ömer'i eğlendirmek zorundaymış gibi bir tavır takındı. "Kendimi anlatayım istiyorsan... Yazıhaneye gidiyorum. Bu sefer gerçekten bir yararı olacak bir program yapıyorum... Perihan ile aramız iyi... Böyle bir şeyi söylememe şaştın mı? Çünkü bazan kötü olabilir de, diye düşünüyorum. Biliyorsun ben yalnız yaşayabilecek bir insan değilim... Çocuk büyüyor. Çocuk neşe veriyor belki, ama zor!

Başka bir çocuğum olursa kötü olur. Kitap okuyorum. Sonra başka ne yapıyorum?"

"Nefes alıyorsun, yemek yiyorsun herhalde..." dedi Ömer. "Sana yazmış mıydım, Ankara'da Samim'i gördüm. Hatta, Nazlı ile bir kere ona yemeğe gittik. Evlenmiş!"

"Yaa!"

"İşte bir evi var. Evinde eşyaları var. Yeni iyi eşyalar almak istiyorlar, yeni iyi insanlarla tanışmak istiyorlar!"

Refik, "Ben ne yazık ki böyle şakaları ve güzel sözleri hiç bulamam!" diyen bir gülümseyişle Ömer'e bakıyor, bisküvisini çayının içine sokup yumuşatıyordu.

"O da yaşıyor işte, nefes alıyor. Ha, bir şey söyledi bizim hakkımızda... Yani üçümüz hakkında. O bizden korkarmış... Çıngırak mı çaldı?"

"Muhittin'dir... Demek korkarmış ha? Ne demek oluyor bu?" diyerek Refik pencereye uzandı. "Muhittin. Muhittin'miş!" dedi ve kapıyı açmak için odadan çıktı.

Ömer kalkıp pencerenin yanına gitti, panjurların aralığından Muhittin'i gördü. Birden içinde bir sevgi uyanır gibi oldu, ama Muhittin'in nesneleri didikleyen o öfkeli bakışını görünce rahatsız oldu. "Evet, gene hayatlarımızı tokuşturacağız, kim daha iyi yapıyor, ona bakacağız!" diye düşündü. "Herkes haklı olduğunu söyleyecek. Keşke Refik'e Nazlı işini Muhittin gelmeden önce anlatsaydım! Bari içki içsek! Şu sıcak yaz gününde bunu tuhaf karşılayacaklar tabii. Ne için yaşıyorlar?" Muhittin'in sesini duyup ayağa kalktı. Sesin kendisinde bir şey uyandırdığını anlayınca birden boş yere İstanbul'a geldiğini düşündü.

"İşte beklediğim gibi... Hımm... Nasılsın?" diye mırıldanarak Muhittin Ömer'e sokuldu. Elini uzattı, "Hadi, bir el sıkışalım bakalım!" dedi. Ömer'in elini bir an tutup bıraktı. "Ne düşünüyorsun? Nasıl buldun beni?"

"Sağlıklı görünüyorsun!"

"Öyle mi?" Muhittin eşyalara bakıyordu. Birden Refik'e döndü: "Eşyalar niye kefenlere sarılmış?" Galiba şakasını beğenmedi, somurttu, oturdu.

"Çay içer misin?" dedi Refik.

"İçerim... Hep aynı şeyler..."

"Gün ışığı gözünü mü alıyor?" dedi Ömer.

"Hayır, rencide olmuyor dide-i şeytan ziyadan! Hadi, anlat bakalım biraz..."

"Ne anlatayım? Yaşıyorum işte!" dedi Ömer. Rahatsız olmuş gibi gözükmekten korktuğu için, "Alp'te, güzel bir köşkün içinde rahat yaşıyorum..."

"Peki, tasarılar, rüyalar, hırslar, istekler..." dedi Muhittin.

Ömer anlayamadığı bir yabancı dille konuşan birine bakıyormuş gibi Muhittin'e baktı. Sonra Refik'e döndü, gülümsedi. Gülümseyişinin istediği gibi "Bu arkadaş herhalde hoş şeylerden söz ediyor, ama anlayamadım!" diyen birinin gülümseyişine benzediğine inanarak rahatladı.

"Hani tasarılar, hırslar..." diye tekrarladı Muhittin. "Ne oldu onlar?"

"Duruyor!" dedi Ömer, artık rahatsızlığını gizleyemeyeceğini anladı. "Duruyor, duruyor işte... Evet, ben de bir şeyler yapıyorum... O dağ başındaki köye elektrik verdim mesela... Yani o köşke..."

"Sahi mi?" diye atıldı Refik. "Oraya ışığı getirdin demek!"

Ömer bu saflığın kendisini Muhittin'e daha da gülünç göstereceğini düşünerek, "Ama felsefi ışık değil, bir lambanın ışığı!" dedi.

Refik heyecanından utanır gibi oldu. "İkisi birbirini tamamlar!" dedi. "Ama ben felsefi olanın daha önemli olduğunu..."

"İçki yok mu, yahu, içki?"

"Yanlış yere geldim galiba!" dedi Muhittin. "Siz ikiniz de iyice cıvıtmışsınız yahu!"

"Gidip içki alayım mı?" dedi Refik. "Çay ne olacak?"

"Al, ne duruyorsun!" dedi Ömer. Refik'in Muhittin'e baktığını görünce, "O içmez herhalde!" dedi. "Sen içer misin? İçmezsin, değil mi? Sen Altay dağındaki Kızıl Elma manastırına kapandın!.. Ama papazlar, biliyorsun içerler!"

"Şakandan hiç hoşlanmadım!" dedi Muhittin. Soğukkanlı ve kararlı gözükmeye çalışıyordu galiba.

"İster hoşlan, ister hoşlanma!" dedi Ömer. Refik'e döndü: "Ne alacaksın? Rakı al, yerli olsun, arkadaş öyle ister... Kımız al istersen!" Bu sonuncu şakadan kendisi de hoşlanmadı, ama

canını yakmak istediği için dönüp gülümseyerek Muhittin'e baktı.

"Kendini çok seviyorsun herhalde!" dedi Muhittin.

"Hayır, kimseyi sevmiyorum ben!" dedi Ömer. "Senin gibiyim." Refik'i gösterdi: "O seviyordur herhalde birilerini!.. Onun için de zaten böyle ya... Yaşıyor yani..."

Refik istediği, aradığı sohbeti bulduğu için sevinçli gözüküyordu. Galiba Ömer'e bir cevap vermek istedi, ama bir şey bulamadı. "Meze de alayım değil mi?" dedi. "Muhittin, sen istersen çay da alırsın oradan..."

"Meze de al!" dedi Ömer. "Sen olmasaydın biz yan yana gelemezdik!"

"Bizim dostluğumuz bir başkadır, canım!" diyerek Refik çıktı.

Muhittin soğuk bir tavırla, "Bak, demin yaptığın o şakalardan hoşlanmadığımı bir daha söyleyeyim!" dedi. "Lütfen beni buraya geldiğime pişman etme, olur mu? Zaten gelmeyecektim, son anda geldim!"

"Yaa, demek gelmeyecektin!" dedi Ömer, "Ne yapacaktın bakalım? Derginden aldım bir tane, okudum."

"Yahu açmasana bu konuyu," dedi Muhittin. Kalktı, odanın içinde yürümeye başladı: "Gelmezdim tabii... Refik çağırmasaydı..."

"Refik'i de çok görmüyormuşsun... Niye görüşmüyorsunuz?"

"Herhalde konuşacak şeyimiz yok! Sonra ben vakit bulamıyorum. Üstelik tuhaflaştı Refik..."

"Nasıl?"

"Bilmiyorum vallahi, ama onun o ahmaklık derecesine varan iyi niyetine bir de 'Hayatta ne yapmalı?' türünden buhranları eklersen ne demek istediğimi anlarsın... Eskiden daha çok aramızdan biri gibiydi, ama şimdi bir yabancıya benziyor... Frenkleşiyorsun dedim ona..." Birden dönüverdi. "Sana benziyor bu bakımdan!"

Ömer rahatlayarak, "Hiç değişmemişsin Muhittin'ciğim!" dedi.

"İşte senin yüzeysel gözlemlerinden biri daha... Ben çok değiştim! Ben bir davanın adamıyım!"

Ömer sinirli sinirli, "Öyle sanıyorsun!" dedi. "Hem sen böyle iri laflar söylemekten hoşlanmazdın! Sahi inanıyor musun inandığına?"

"Bırak bu küçük incelikleri!" dedi Muhittin. "İnanıp inanmadığımın ne önemi var? O yolda bir şeyler yapıyorum. O davaya bir yararım var!.. Bunu içtenlikle yapıyormuşum, yok yapmıyormuşum ne önemi olabilir ki?.. Bir şeyler yapıyorum ve bir işe yarıyor..."

"Bunu bir itiraf sayabilir miyiz?" dedi Ömer.

"Sana bu küçük incelikleri bırak demiştim. Hâlâ zekândan önemli bir şey yok, değil mi senin için?" Ellerini cebine sokmuş, Ömer'e değil eşyalara bakıyordu.

Ömer bozulduğunu anladı. "Bana benzeyen ne varsa hoşlanmıyorum!" diye düşündü. "Ne işim var burada? Orada sakin, zengin, dengeli bir hayatım vardı! Yok! Ya da bilmiyorum... Nerede yaşamalı?"

Muhittin ellerini cebinden çıkarmadan yürüyordu. Salona bitişik öteki odaya girdi ve oradan seslendi: "Ne düşünüyorsun sen bu ev için? Kaç yıl geldik gittik buraya, ama bir kere olsun böyle boş bulmadık! Şimdi sanki..."

Ömer de eşyalara bakıyordu. Birden öteki odadan bir piyano sesi geldi. Muhittin gelişigüzel tuşlara basıyordu. Bir süre piyanoyu tıngırdattıktan sonra kapağını gürültüyle kapattı.

"Ne oldu senin o kızla aran?"

"Aramız yok artık!" dedi Ömer.

"O piyano çalar mıydı? Demek, çalmazdı... Ben hep senin piyano çalan birini alacağını düşünmüşümdür... Refik'in kız kardeşi aslında sana göreydi!" Güldü. "Çok sevinirlerdi ha... Cevdet Bey'in elini öperdin. Bugün de rahmetlinin resimlerine saygıyla bakardın. Büyük adam, evimizin kurucusu, eşsiz insan Cevdet Bey, ailemiz sana minnettardır!" Odaya girdi.

"İyi eğleniyorsun kendi kendine..."

Bir sessizlik oldu. Ömer sigara yaktı.

Muhittin gene odanın içinde geziniyordu. "Nerede kaldı bu?" diye sordu.

"Bugün pazar. Açık dükkân bulamamıştır!" dedi Ömer. Konuşmak ve sakin gözükmek için konuştuğunu düşündü.

"Ooo, sen gideli Nişantaşı daha çok gelişti!" dedi Muhittin.

Çıngırak duyuldu. Az sonra Refik kapıyı açıp içeri girdi. Ellerinde paketler vardı, heyecanlı gözüküyordu.

"Eee, ne konuşuyordunuz, ne konuştunuz?"

"Hiç!" dedi Muhittin.

Refik, "Şimdi geliyorum, şimdi!" diyerek mutfağa koştu. Aşağı inerken seslenerek ne aldığını, ne bulamadığını anlattı. Sonra elinde tabaklar, çatal bıçaklarla geldi. "Masaya oturmayalım, şurada, şu sehpanın üzerinde yiyelim!" dedi.

"Sehpa lekelenmesin sakın!" dedi Muhittin.

"Yok, lekelenmez!" dedi Refik. Sonra dönüp Muhittin'e baktı ve alay ettiğini anladı, ama kızmadı. Birbirlerine alay edecek kadar yakın oldukları için sevinmişti herhalde. Koşarak gidip rakı şişesiyle bardakları getirdi.

Ömer, "Bak sana ne getirmiş Muhittin!" dedi.

"Ben içmeyeceğim... Zaten öğleden sonra bir yere gideceğim!" dedi Muhittin.

"Yapma yahu, ne güzel oturup konuşacaktık!" dedi Refik.

"Ne konuşacaksak iki saatte konuşabiliriz!"

"Evet, başlayalım o zaman, efendiler!" dedi Ömer. Rakı şişesini açtı. Aceleyle bardağa doldurdu ve ayağa kalktı. "Büyük sorgu günü geldi çattı işte. Omuzlarımızın üstünde bütün yaptıklarımızı deftere işleyen o melekler... Melekler miydi?.. Her neyse... Hayatta kim ne yaptı, hayatta kim haklı, şimdi hepsi ortaya çıkacak." Birden bardağını su doldurmadan dikti. "Niye böyle yapıyorum? Bunlara gerek yok!" diye düşündü.

Refik, "Dur yahu, yanacaksın!" dedi.

Muhittin ses çıkarmıyor, dikkatle olup bitene bakıyordu. Kendini dışarı çekmek istiyormuş gibiydi.

"Evet, başladık!" dedi Ömer. "Neyiz biz? Biz... Haa, evet! Ankara'da Samim'i gördüm. Bana bizden korktuğunu söyledi. Dinliyor musun Muhittin? Kendi halinde, sessiz bir çocuk. Mühendis Mektebi'nde bizden korkarmış... Neden acaba?"

"Senin kıyafetinden çekiniyordu herhalde!" dedi Muhittin. "Hep şık gelirdin sen okula... Piponla, o züppe kıyafetinle o yoksul çocukta eziklik uyandırman kadar doğal bir şey olamaz!"

"Hadi oradan! Benden değil, bizden korkarmış o. Herhalde en çok da senden. Dergini okudum, ter bastı. Ateş tutmuş gibi oldum. Sonra da bastım tabii kahkahayı! İşte sendeki o şeyden, hayır, bizdeki o şeyden korkuyordu... Peki! Suratını ekşitme! Bu konuyu erteliyorum."

"İyi olur!" dedi Muhittin.

Ömer, "Hayır, ertelemiyorum!" diye bağırdı. "Aklıma gelen her şeyi söyleyeceğim... Benim ne yaptığımı merak ediyorsunuz değil mi? Sana da geleceğim, ama önce kendi defterimi... Benim ne yaptığımı merak ediyorsunuz... Ben..."

"Kendini o kadar önemseme yahu!" dedi Muhittin. Keyifli gözüküyordu.

"Ben bir toprak ağası oldum. Bu kelimeyi Refik doğru bulmuyor. İşte onun gibi bir şey oldum... Notere gittik, bitti... Nişanlımdan da ayrıldım."

"Nişanlından noter aracılığıyla mı ayrıldın?" dedi Muhittin.

"Canım anlasana," dedi Refik. "Noterde toprakları aldı..." Ömer'e döndü: "Tapu dairesinde görülmez mi peki o iş?"

"Sen şimdi içtin, sen de daha içmedin, ama ikiniz de sarhoş oldunuz bile!" dedi Muhittin.

"Sen çay iç. Sana içki yasak!" dedi Ömer. "Nişanlımdan ayrıldığımı bildirdim... Nasıl oldu bu? Düğün tarihine kadar damat bir yerde gizlenir, ortaya çıkmazsa ne olur? Bir mektup yazarlar... Evet, enişteme bir mektup yazmış Muhtar Bey. Muhittin, sen görsen bayılırsın. Tabii, belki şimdi ciddiyetle karşılarsın. Her neyse! Allah'tan nişan yüzüğünü geri yollamak gibi bir bayağılık yapmadılar! İşte anlattım!"

"Peki, orada ne yapıyorsun, onu da anlat!" dedi Muhittin.

"Sonra sen de anlatacaksın ha... Orada sabah kalkıyorum, kendime bir iş buluyorum. Jeneratör, kamyonun tamiri, su tulumbasını yağlamak ya da benzeri bir iş... Şimdiye kadar misafir olduğum için başka bir şeye girişmedim. Şimdi sıra toprakta. Sonra arada öteberi almak için Kemah'a, ahbaplık için Erzincan'a gidiyorum. Yaa, ahbaplarım var orada, vali, doktor... Poker oynuyoruz. Gevezelik ediyoruz. İçki içiyoruz. Bu kadar işte... İyi mi? Sen anlat bakalım şimdi. Ya da sen anlat bakalım, Refik."

"Ben sana demin anlattım, ama Muhittin için tekrarlayayım!" dedi Refik. Ömer'e anlattığı şeyleri Muhittin'e de anlattı. Sonra birden Ömer'e dönerek, "Muhtar Bey benim hakkımda ne diyor?" dedi.

"Yahu, senin böyle rahatsızlıkların olacağı hiç aklıma gelmezdi!" dedi Muhittin.

"Bir şey demedi. Seni beğeniyordu herhalde. Ama beni hiç sevmiyordu, bunu biliyorum!"

"Aranızda bir şey mi geçti?" dedi Refik.

Ömer bir şeye öfkelenerek, "Sıra Muhittin'indi!" dedi. "Muhtar Bey beni sevmiyordu, biliyorum. Beni gördükçe hayatının saçmalığını anlıyordu!"

Muhittin: "Gene önemsiyorsun kendini!" dedi. Sonra çekinir gibi oldu: "Kızma canım... Ne olduğunu tabii bilmiyoruz..." Uzanıp bir tabaktan aldığı salamı yemeye başladı.

"Ee, hadi anlat sen!" dedi Ömer... "Sen anlatmayacak mısın? Ne anlatıyorsun ne içiyorsun! Gelmeseydin bari..."

"Peki içeceğim ben de!" dedi ve birden ayağa kalktı Muhittin.

"Hah şöyle! Yaşa yahu!" diye bağırdı Ömer. "Arkadaşlık budur! Arkadaşlık işte böyle..."

57
Denizanaları

"...zamanlarda belli olur!"

Muhittin, "Neden içeceğimi söyledim!" diye düşündü. İçkiyi kendine yasaklamıştı, ama şimdi bir zararı olacağını da düşünemiyor, yasaklamaya yol açan inancı saçma bulmaktan korkuyordu.

"Hadi, hadi artık kararını verdin... Al şu bardağı..."

Muhittin Ömer'in uzattığı bardağı aldı. "Ama sanma ki sana kandığım için içiyorum!" dedi.

"Biliyorum sen kanmazsın, kandırırsın. Sen şeytansın! Biliyoruz bunları... Ama şunu bilmiyoruz: Hangi şeytan seni Turancı yaptı?" Ömer kahkaha atarak bardağı dikti.

"Zehirlenmişsin sen. Kültürle zehirlenmiş bir... bir... bir... denizanasısın anladın mı?" diye bağırdı Muhittin.

"Niye denizanası?" dedi Ömer. "Şairliğin mi tuttu?"

Refik, "Aaa, ben de hiç hoşlanmam denizanasından!" dedi.

Muhittin birden güldü, "Ne bileyim, dilimin ucuna geliverdi işte!" dedi.

"Yaşaa!" diye Ömer bağırarak ayağa kalktı. "Bak, şimdi ne yapacağım... Seni öpeceğim... Daha sarhoş olmadığıma göre kimse sarhoş oldu da öptü diyemez." Kararlı hareketlerle geldi. Muhittin'e yaklaştı ve eğilip yanaklarından öptü onu.

"Tamam, şimdi artık soğukluk yok, değil mi?" dedi Refik.

Muhittin kapana kısılmış gibi hissediyordu, ama fazla da aldırmıyordu. "Biraz değişik şeyler geçsin canım başımdan!" diye düşünerek kendini yatıştırdı. Ömer'in doldurduğu bardaktan bir yudum aldı. Sonra bir yudum daha aldı ve "Artık içtikten sonra bir yudum da bir fıçı da bir!" diye düşünerek bütün bardağı içti.

"İşte, asıl şimdi başlıyoruz!" dedi Ömer keyifle. "Sen de iç Refik.. Ama zaten senin içmene gerek yok.."

Muhittin, "Evet, o zaten her zaman iyidir... Ya da her şeyi olduğu gibi görebilir..." dedi. "Mutludur, demek istiyorum!.."

"Arkadaşlar beni çok mutlu sanmayın..." dedi Refik.

Ömer, "Anlat o zaman derdini, dinleyelim!" dedi.

"Anlattım, anlatıyorum... Ben bu evin içinde huzursuzum... Sonra işimden de memnun değilim... Yeni bir hayat..."

"Arıyor ve onu bulamıyorsun," diye Muhittin araya girdi. Öfkelenerek, "Bunlara inanmıyorum Refik, inanmıyorum!" dedi. "Bu arama denen şey senin eski hayatını sürdürmenden başka bir sonuç vermiyor... Bu arada dediğin şeyi, evet, 'arama' kelimesini ben kullandım... Her neyse onu sen, vicdanını rahatlatmak için yapıyorsun! Ne sıkıntın var ki arayacaksın!"

"Her şey bayağı geliyor! Eskiden yaptığım şeyleri yapamıyorum!"

"Yahu, bunları bana kaç kere söyledin sen!"

"Evet, öyle!" dedi Refik. Suçlu bir tavırla boynunu büktü.

"Olmuyor arkadaşlar, başlayamıyoruz!" dedi Ömer. "Aynı şeyleri tekrarlıyoruz. Ben sıkıldım!"

Muhittin birden, "Siz inançsızsınız!" dedi. "İşte sizi çirkin yapan şey bu!"

"Bizi, demek, çirkin buluyorsun!" dedi Refik.

"Teorik olarak öyle!" dedi Muhittin. "Dahası, yavaş yavaş bir arkadaş olarak da öyle bulmaya başlıyorum."

"Zaten arkadaşlığımız bitmiş sayılır!" dedi Ömer.

"Bunu gururundan söylüyorsun!" dedi Muhittin. "İlk söyleyen, bunu, sen olmadın diye rahatsız oldun..."

"Hayır... Peki, diyelim ki evet... Ama asıl önemlisi senin bizden kaçman! Niye kaçıyorsun? Buraya gelirken bile bir başka yere gideceğini, vaktin olmadığını söylüyorsun. Bu kadar mı önemli vakit? Hiç sanmıyorum! Seninle alay etmemizden korkuyorsun. Turancı şiirlerin korkunç olduğu kadar gülünç be kardeşim!"

Muhittin, "Evet gelmemeliydin buraya!" diye bağırdı.

"Gülünç, Muhittin'ciğim, ne yapayım gülünç!" dedi Ömer.

Muhittin bir bardak daha bitirdi.

"Sen ne diyorsun, Refik? Okuyor musun bunun dergisini?"

"Okuyorum!"

Birden Muhittin bağırdı: "Sen, gülünç olma korkusundan bir şey yapamayanlardansın! Bir şey yapmaktan, bu yaptığın şey gülünç, bayağı, yüzeysel bulunur diye ödün kopuyor! Onun için bir şey yapamıyorsun. Kimse senin hakkında bir şey düşünsün istemiyorsun. Bayağı olmaktan korkuyorsun ama çirkin olmaktan korkun yok! Niye? Düşündün mü bunları hiç?"

Ömer alaycı bir gülümseyişle, "Sahi hiç düşünmemiştim!" dedi.

Ama Muhittin onu yaraladığını anladı. Haklı olduğunu da hissederek, "Niye gülünç olmaktan bu kadar korkuyorsun da, çirkin ve haksız olmaktan korkmuyorsun?" dedi. "Evet, belki benim de bir zamanlar dediğim gibi, zeki olmak en önemli şey senin için... Ama niye bir şey yapmak seni aptal göstersin?.. Ne olursa olsun, bir şeye inanmak insanı niye aptal göstersin?"

"Ben kendime inanıyorum," dedi Ömer. Neşeli gözükmeye çalışıyordu.

"İnanıyordun... Fatih olacaktın, çok para kazanacaktın, İstanbul'u, Türkiye'yi fethedecektin... Bunların çirkinliğini bir

yana bırakıyorum. Sen bunları yapmadın ki?.. Başkaları evliliğinle alay eder diye de evlenmedin. Bir şey yapmıyorsun. Çünkü hep zekânın hakkını vermek istiyorsun. Sanıyorsun ki, bir şey yaparsan elinden eleştirme, yok, yok, yalnızca alay etme hakkın gidecek. Evlenmiyorsun, çünkü evlenirsen başkalarının evliliğini basit, çirkin, sıradan, yüzeysel bulmaya hakkın olmaz. İstanbul'dan da kaçtın. Oraya sığındın. Peki niye buraya geliyorsun? Çünkü herkesin ne yaptığına bakacaksın. Herkesin ne kadar bayağı olduğunu görerek keyifleneceksin. Sen buraya meraktan geldiğini söylüyorsun değil mi kendin? Buraya meraktan değil, işte bunun için, beğenmemek için geliyorsun. Benim dergiyi eline aldığın zamanki heyecanını düşünebiliyorum: Kim bilir ne gülünçlükler vardır, inşallah vardır diye dua etmişsindir kendi kendine..."

"Bu kadar basit bir insan mıyım Muhittin ben?" dedi Ömer.

"Belki karmaşıksın, ama durum benim için bu kadar basit!" dedi Muhittin.

Ömer, "Peki, şunu söyle, bakalım," dedi. "İnsan hem yaşayabilir hem alay edebilir mi? İnsan hem mutlu olur hem de her şeyin gerçekte olduğu gibi kötü olduğunu açıklayabilir mi?.." Sonra kendi cevap verdi: "Böyle bir şey olmaz!"

"Olur!" dedi Muhittin. "Olur olur, inanırsan olur!"

"Ama senin inandığın şey zaten gülünç! Üstelik inandığını da sanmıyorum!"

"Rahatsız oluyor, korkuyorsun değil mi, bir şeye bağlanmamdan?"

"Yoo, yalnızca gülünç bulduğumu söylüyorum! Seni tanıdığım için de, doğrusu, insanların arasında nasıl davrandığını merak ediyorum..."

"Hangi insanların?" diye Refik sordu. O da yavaş yavaş içiyordu.

"Türkçülerin, Turancıların canım!"

"Onlardan şu çirkin, alaycı dille söz etme bir daha olur mu?" dedi Muhittin.

"Kimse, her şeyden istediğim gibi söz etme hakkını benden alamaz!" dedi Ömer.

"Çok çirkin, çok bayağı... Çok, çok kendine düşkünsün," dedi Muhittin. "Her şeyden söz etmek hakkınmış!.. Alay edi-

yorsun. Neye dayanarak yapıyorsun bunu? Senin için doğru olan nedir? Nesin sen? Hiçbir şey! Ama seni ben nişanında da gördüm. Herkese gülümsüyordun. Herkes seni seviyordu. O zaman bakışlarında, halinde, 'Benimle alay etme, Muhittin!' diyen bir zavallılık vardı. Gelip seni oradaki, Kemah mı, Alp mi neresiyse oradaki günlük hayatının içinde görmek isterdim."

"Çocuklar lütfen yapmayın artık!" dedi Refik. "Korkutuyorsunuz beni. İyisi mi, ben fıkra anlatayım da biraz neşelenin. Ne anlatayım?" Biraz düşündü, ama aradığını bulamadı. "Doğrusu ben sizin ikinizin bir olup bana sataşmanızdan çekiniyordum... Eskiden böyle olurdu ya da bana öyle gelirdi. Ama siz maşallah, kaç yıllık dost olduğunuzu unuttunuz..."

"Canım, her şeyin bir sınırı vardır!" dedi Muhittin.

"Bak, bak havayı yumuşatmaya çalışıyor!" dedi Ömer. "Havayı yumuşatayım, onun hakkında ne düşündüğümü söylemeyeyim, söylersem biraz yumuşak kelimelerle söyleyeyim. Bunu istiyor. Deminki içler acısı tiradı da onun için attı. 'Ey mühendisler, hoş görün beni, ben inanıyorum!' diyor. Ama ben alay etmek, zekâmın hakkını vermek zorundayım. Çünkü her şeyin üstünde benim için, evet, dediğim gibi Muhittin'ciğim, akıl var... Yaşasın akıl!" Birden bir şey hatırlayarak Refik'e döndü: "Eee, hiç Herr Rudolph'tan haber var mı?"

"Var, mektuplaşıyoruz..."

"Kim o?" diye Muhittin sordu.

"Bir Alman. Ama sizinkilerden değil! Muhterem bir insan!"

Refik gücenmiş bir tavır takındı: "Alay mı ediyorsun, ciddi misin, anlayamadım!" dedi.

"Eee, ne bileyim canım!" diye bağırdı Ömer. "Neye göre alay, neye göre ciddiyet? Bilmiyorum. Haaa, akıl diyordum değil mi? Bak o adam..." Birden Refik'e döndü. "Ne yazıyorsunuz birbirinize? Aynı şeyler, aynı laflar mı?" Eliyle küçümseyici bir hareket yaptı: "Aydınlık, karanlık, ruhlar, düşünceler, kölelik... Başka? Bunlar mı hâlâ?"

"Evet, bunlar!" dedi Refik.

"Neymiş bu aydınlıklar, karanlıklar?" dedi Muhittin.

"Senin benim gibi hırsların ve tutkuların batağına batmış insanların anlayamayacağı saf ve temiz, ruh gibi hafif sözler

Muhittinciğim!" dedi Ömer. "Türkiye ya da Doğu, ahmakların ve pisliğin ülkesi olduğu için..."

"Öyle değil, hiç de öyle değil!" diyerek Refik araya girdi.

"Ee, e, anlat, anlat!" dedi Muhittin. Heyecanla ayağa kalktı.

Ömer "Ne oluyor yahu?" dedi. "Ciddi mi söylüyorsun bunları?" Muhittin'in heyecanını anlamaya çalışarak: "Yani demek istiyorlar ki, Türkiye ya da Doğu karanlık... Batı ya da..."

"Anladım!" diye atıldı Muhittin. Sert sert Refik'e baktı, biraz utanır gibi olduğunu görünce yanılmadığını anladı, "Bu saflığını çirkinliğe vardıracağını düşünmemiştim!" dedi. "Bizdeki barbarlıktan, aklın ışığından bana söz etmiştin, ama bu kadarını beklemiyordum doğrusu... Bir Hıristiyan'la mektuplaşıyor ve..." Refik'in çekingenleştiğini görünce ekledi: "Zaten hep Hıristiyan'a benzetirdim seni! Söylemiştim: Frenkleştin sen!"

Ömer, "Ne oluyor yahu?" dedi. "Ciddi mi söylüyorsun bunları?.."

Muhittin, "Fazla ileri gittim galiba!" diye düşündü. Refik'in hiçbir cevap vermemesine de şaşmıştı. "O gerçekten mutlu olmalı!" diye düşündü. "Kavgacı ve saldırgan değil! Şimdi herhalde, düşüncelerinin doğru olduğunu aklından geçiriyor, bana cevap vermediği için üzülüyordur. Birazdan benim için de üzülür!" Onlara sırtını dönmüş, odanın içinde yürüyordu. Birden döndü: "Refik, alınmadın ya!" dedi. "Şaka etmiştim." Ama bunu söylediğine de hemen pişman oldu.

"Biliyorum, Muhittin, sen iyi bir insansındır!" dedi Refik.

"Yani düşüncelerimi kötü insanlar mı savunur demek istiyorsun?" dedi Muhittin. Refik'in aklında ne olduğunu gerçekten ilk defa merak etti ve şaşarak onu bir kere Hölderlin okurken gördüğünü hatırladı. "Hâlâ Hölderlin mi okuyorsun?"

Ömer, "Sana da söz etti mi ondan!" dedi. "İşte o Alman okurdu onu!"

"Söz etmedi; gördüm! Demek Alman'dan öğrendin. Başka ne öğrendin Alman'dan?"

"Senin Baudelaire'den öğrendiğin türden şeyler..." dedi Refik.

"Aldın mı cevabı!" dedi Ömer. Bir kahkaha attı. "Taşı gediğine koymak buna derler işte!"

"Hayır, değil, olmadı!" dedi Refik. "Onlar birbirine benzemez. Hölderlin sağlıklı şeyleri gene de arar biraz. Ya da o..."

"Sağlıklı? Bak bu da yeni bir söz!" dedi Ömer.

"Ben bu konulara artık ilgi duymuyorum. Ama bana kalırsa ikisinin de birbirinden farkı yoktur!" dedi Muhittin.

"Evet, ben de bilmiyorum!" dedi Refik. "Bilmiyorum. Hiçbir şey bilmiyoruz. Daha çok okumamız lazım. Herkesin de okuması lazım. Evet, içkinin cesaretiyle söyleyeyim bari: Ben bir yayınevi kurmayı düşünüyorum. Herkese ucuz, iyi kitaplar, Rousseau'yu, Defoe'yu herkesin okuyabileceği şekilde veren iyi kitaplar yayımlamak istiyorum." Utanarak arkadaşlarına baktı. "Ne diyorsunuz?" diye sordu.

Ömer esneyerek, "İflas edersin!" dedi.

"Para mühim değil!" dedi Refik. "Hem niye iflas edeyim? İyi bir şeyi halk her zaman okur..." Muhittin'e baktı. "Beni çok hayalci buluyor musunuz?"

Muhittin, "Rönesans kültürü... Yunan klasikleri!" diye mırıldandı. Sonra içkinin vurduğunu anlamayarak kendi kendine kızdı.

Refik heyecanla, "Evet, onlar!" dedi. Sonra ama Muhittin'in hırçın yüzünü görüp Ömer'e döndü: "Haklıyım, evet, bize gereken bu. Dün Heybeli'deydik. Yeğenim sünnet oldu. Bu iğrenç bir tören! Çok çirkin. Kadınlar, kızlar sünnetlinin çevresinde toplanıyorlar, sonra o hokkabaz geliyor ve onlar..."

Muhittin, "Ne diyor bu?" diye düşündü. "Ben sarhoş oldum bile! Gidip oturayım! Kaç bardak içtim? Dikkat etmedim ki! Bari bir şeyler yiyeyim!" Bir tabağa biraz salam ve patlıcan kızartması koydu. Sallanarak Ömer'in karşısındaki boş koltuğa oturdu.

"Ee, dinlemiyorsunuz ki!" dedi Refik.

"Evet, kimse kimseyi dinlemiyor!" dedi Ömer. "Aptal gibi sarhoş olduk. Yok, bundan değil. Artık birbirimize ilgi çekici gelmiyoruz herhalde! Herkes kendini düşünüyor. Herkes kendi hayatıyla meşgul! Hayat! Ne yaptık biz? Hiçbir şey!" Bardağını yeniden doldurdu.

Muhittin, Ömer'i iğrenç buldu: "Sen kendinden söz ediyorsun, bizden, benden değil!" dedi.

"İyi, iyi!" dedi Ömer. "Dur, dur... Hani sen kendini iyi bir şair olamamışsan öldürecektin?"

"Söylüyorum ya... Tepeden tırnağa değiştim ben!" dedi Muhittin. "O çeşit şairliği de, o çeşit karamsarlığı da bıraktım. Zaten şimdi yazdıklarım tam şiir bile sayılmaz..."

"Evet, manzumeler..." diye mırıldandı Ömer.

Muhittin, "Şairliği cücelere bıraktım!" dedi. "Şiiri küçük adamlara, basit ruhlara bıraktım!"

"Gördün mü, gördün mü? Öldüremiyorsun işte kendini! Ben dememiş miydim? Bir bahane bulursun demiştim ben sana..."

Muhittin, "Uyuz bir Türk olmak istemediğini söyleyen biriyle hâlâ niye konuşuyorum bilmem ki?" dedi.

"Korkma canım, çabuk unutursun bugünü!" dedi Ömer.

"Fatih ha... Fatihe bak!" diye mırıldandı Muhittin. "Hiçbir fatihin bu kadar sefil, inançsız, zavallı ve yenik olabileceğini düşünmemiştim. Herhalde çağdaş fatih bu olmalı... Çağdaş fatih! Zavallı fatih çağdaş, ama yaşadığı memleket çağdaş değil ki... Neydi Refik, sen daha iyisini bilirsin? Yaşadığı memleket aydınlık değil demek lazım, değil mi? Eh, o zaman fatih ne yapar? Fatih olmaz; küser! Tutkularını ve hırslarını içinde büyütür o... İçine dönüp bakar: Heyhat, ne yüceyim ben! Ama dünya imkânsız! Alay etmeyeyim de ne yapayım, diye düşünür, değil mi, fatih?"

"Peki, ya sen? Kalabalığa katılmak gerektiğine karar verdin! Ya da düpedüz kötü bir şair olduğun için... Aklını unutmaya çalışıyorsun, ama arkandan geliyor o. Çünkü bana dediğin gibi sen de kültürle zehirlenmişsin, sen de, sen de!.. Aklını unutamıyorsun bir türlü... Türkçülüğe de inandığına inanmıyorum... Sen de bunu biliyor olmalısın, ama bir şey yapıyorum diye kendini avutuyorsun... Biz, ikimiz hiçbir şeye inanamayız. Bunu biliyorum! Refik'i bilmem!"

"Hadi oradan, Rastignac! Ben bir Türk'üm!" dedi Muhittin. "Buraya gelmekle de hata ettiğimi anladım! Sizin bu kirli, sefil dünyanız bana çok uzak... Ben gerçek kardeşlik duygularıyla birbirine bağlanan, ülkücü, fedakâr arkadaşlarımla..."

Refik, "Aa, o askerleri görüyor musun hâlâ?" dedi. "İyi çocuklardı onlar!"

"Askerler mi?" dedi Ömer. "Sahi asker, askerler..." diye söylendi. "Onları kafakola mı aldın?"

Muhittin, "Niye geldim, niye geldim buraya Allahım?" diye mırıldandı. "Burası çirkin... Bu herif sefil... Niye geldim, niye içtim o kadar?.. Niye böyleyim şimdi? Niye böyle bir..."

"Kafakola mı aldın onları?" diye Ömer söyleniyordu. "Demek askerleri... Hadi, bize bir manzumeni oku: *Kızıl Elma, Bozkurt* cinsinden bir manzumeni oku bize... Hah, hah... Yazıyor ve herkesten önce kendisi gülüyor olmalı... Çünkü o da bir denizanası..." Ömer başını koltuğun arkasına yaslamış, tavana bakarak konuşuyordu. "Denizanası, denizanası... Aa, tavanda melekler uçuyor yahu!"

Refik gülümseyerek, "İlk görüşün mü?" dedi.

Muhittin, "Hela neredeydi?" dedi.

"Ne çabuk unuttun, yukarıda!" dedi Refik.

"Alaturka hela aşağıdadır!" diye bağırdı Ömer.

Muhittin, "Yüzüme bir su vurayım!" diye düşünerek salondan çıktı, merdivenleri tırmanmaya başladı. Onların sesini duymaz olunca rahatladı. Kendini yatıştırmak için, "Evet. Muhittin, buraya gelmek bir yanlışlıktı, ama sen bunu düzeltebilecek bir insansın!" diye mırıldandı. "Sonra bir kahve yaparım... Yürürüm. Saat kaç?.. İki... Günün de en sıcak saati... Eve gider, uyurum..." Orta katta bir saat tıkırtısı duydu. "Kim kurmuş bunu? Refik... Ya da Osman hafta içlerinde gelip kuruyordur. Saatin tıkırtısı durmasın istiyorlar!" Büyük sarkaçlı saatin yanından dokunmaktan çekiniyormuş gibi dikkatle geçti. Helanın kapısını açarken, "Niye o saatten korkuyorum, onu kırabilirim de!" diye düşündü. Ellerini yüzünü yıkarken onlarla arkadaşlığının ilk yıllarını hatırlayarak: "Okul yılları en iyi yıllardı!" diye mırıldandı. Dışarı çıkarken gene saati duydu ve öfkelendi. "Saati kıracağım. Buna çok şaşacaklar! Zavallı Osman hiçbir şeyi kuramaz, hiçbir şeyi artık yan yana getiremez!" diye düşündü. Saatin yanında sehpada bir küllük duruyordu. Onu kaptı. Saate indirmek için elini kaldırıp vurdu, ama hiçbir şey olmadı, çünkü son anda kendini tutmuş ve elini yavaşlatmıştı. "Kırılmadı!" diye düşündü. "Kırmadım!" Küllüğü bıraktı. Hiçbir şey düşünmeden yandaki kapıdan içeriye, kütüphaneye girdi. "Burada yıllarca poker oynadık!" diye düşündü. "Şimdi ne haldeyiz... Yok, yok, ben... Ben Gıyasettin Kağan'a gideceğim ve ötekiler,

Mahir Altaylı ihanet ettiler diyeceğim... Sizinle çalışalım... Dergiyi sizin..." Birden Cevdet Bey'in resmini gördü. "Cevdet Bey... Cevdet Bey'in hayatı!" diye mırıldandı. "Eşyalar, eşyalar, bir aile, kalabalık, neşe, mutluluk!" Cevdet Bey Muhittin'e "Sakın ha! Dikkatli ol!" diyerek bakıyordu. Odadan çıktı. Tam aşağıya inecekti ki, birden meraka kapıldı. "Öteki odalarda ne var?" diye mırıldandı. Önüne ilk gelen kapıyı açtı. Burası Nermin ile Osman'ın odası olmalıydı... Panjurlar kapalı olduğu için içerisi öteki odalar gibi loştu. "Bir büyük yatak... Tüccarla karısı... Sabun ve parfüm kokusu... Kadifeler, koltuklar... Buralarda yaşıyorlar..." Her şeyi kırıp dökmek geliyordu içinden. Gülmek de istiyordu, ama bunu yapabilecek gibi değildi. Yatağın örtüsünü kaldırdı, yastığın altından Osman'ın pijamalarını çıkardı, açtı, baktı... Mavi beyaz çizgiliydi, ama yakalarından gene de bir zengin pijaması olduğu anlaşılıyordu... "Bir daha pijama giymem!" diye düşündü. Osman'ı pijamalarıyla ticaret düşünürken ya da sabun kokan sesiyle Nermin ile konuşurken hayal etmeye çalıştı. Sonra her şeyi yerli yerine koydu ve öteki taraftaki odaya girdi. "Cevdet Bey'in odası, yatağı!" Duvarda gene Cevdet Bey vardı, gene galiba "Aman dikkat!" diyerek bakıyordu. Muhittin yatağa burada yıllarca Cevdet Bey'in yattığını düşünerek baktı: "Cevdet Bey, Cevdet Bey!" diye mırıldandı. Bir bayram neşesi duyar gibi oldu. Sanki kapılar açılıyor, kapanıyor, bir yığın konuk geliyor, bir başka yığın dışarı çıkıyor, konuşuyor, gülüyor, fıkralar anlatıyor, yaşıyorlardı da Muhittin'e uzaktan sesleri dinlemek kalıyordu. "Sarhoşum!" diye düşündü. Odanın iyice karanlıkta kalan bir köşesinde bir dolap gördü, koşup aceleyle açtı. Bir yanında Nigân Hanım'ın elbiseleri asılıydı. Onlara ilgi duymadı. Öteki yanındaki çekmeceleri çekmeye başladı. Havlular, masa örtüleri, ipekli kumaşlar, birkaç porselen fincan... Birden başı döndü. "Bunları kullanıyorlar... Bunları kullanarak, hayata güvenerek yaşıyorlar!" Yere düşmekten korkarak, "Şuracıkta biraz kestireyim bari!" diye düşündü ve yatağa kendini attı. "Birisi gelirse kalkarım! Gıyasettin Kağan'a gider, ötekiler urukçuluğu bıraktılar derim! Bana ne der? Yazılarınızı okuyorum! Yatak yumuşak... Saati duyuyorum! Mahir ve Haydar! Ayak sesleri duyuyor muyum? Şimdi zaten kalkıyorum. Kal-

kayım ki beni sarhoş sanmasınlar... Kalkayım ve Refik'e, iyiyim diyeyim... Geldi! Biraz yatmıştım işte. İnsanlık hali, biraz içince tabii! Birkaç yıllık..."

"Hah, burada mısın? Yahu ne yapıyorsun? Yatmış!" Ömer'di bu. "Kötü müsün? Kussaydın!"

"Yok bir şeyim!" diyerek Muhittin ayağa kalktı.

"Aa, dolapları açmışsın. Baktın değil mi?"

Muhittin gülümsemeye çalışarak, "Bir bakayım dedim. Bir bakayım neleri var? Nasıl şeyler?" dedi.

"Mutsuzsun çok, değil mi? Eşyalar! Nigân Hanım'ın şeyleri?.."

"Kapa, kapa! Galiba Refik geliyor!" dedi Muhittin.

Ömer çekmecelere, eşyalara, tertemiz odaya bakarak, "Bu kültürle ne yapacağını bilemiyorsun, değil mi?" dedi.

"Cevdet Bey gene iyi!" diye inledi Muhittin. "Öteki oda, Osman'ın odası daha da kötüydü."

Ömer anlayışla başını sallayarak, "Ne bu kültürle, eşya ile olabiliyorsun, ne de onsuz!.. Bu kültüre mi kızıyorsun, kendine mi? Bu eşyaya mı öfkeleniyorsun, kararsızlığına mı?" dedi.

"Keşke Refik gibi olabilseydik!" dedi Muhittin.

Ömer çekmeceleri kaparken, "Yemekler, gülüşmeler, eğlenceler..." dedi. "Sen de bunları..."

"Çabuk kapa... Evet, ne var? Şaka yaptığımı anlayamadın mı?" dedi Muhittin. "İnandın demek şakama?"

Ömer dolabı kaparken içeri Refik girdi: "Ne oldu çocuklar?" dedi. "Uf, burası ne kadar havasız!"

"Havlu arıyordum!" dedi Muhittin.

"Seni merak ettik! İyisin, değil mi? Kabahat bizde, bu sıcakta içilir mi? Şu odayı havalandırmalı! Sonra kahve yapacağım." Refik perdeleri, pencereyi, panjurları açtı. Birden içeriye tertemiz, pırıl pırıl bir aydınlık yayıldı.

Refik, "Ohh ne güzelmiş dışarısı!" dedi. "Bu bahçe ne güzeldir! Esiyor! Kahveyi bahçede içelim. Ağacın altı serinlemiştir. Cırcırböceklerini duyuyor musunuz?"

"Bir daha ikinizi de göremem artık!" dedi Muhittin.

58
Bir Pazar

"Aman Osman'cığım yavaş sür!" dedi Nigân Hanım.

"Daha nasıl gideyim anneciğim, elliyi geçmiyorum!" dedi Osman.

"Bana değil, bana değil, yola bak!" dedi Nigân Hanım.

"Yola bakıyorum, ama siz beni..." diye söylendi Osman. Öfkeden sözünü bitirememiş gibi bir tavır takındı, ama sinirli değildi. "Keriman! Öğleden sonra Keriman'ı göreceğim!" diye düşünerek kendini yatıştırdı. Pazar öğleden sonraları Osman'ın ona tuttuğu dairede buluşuyorlardı.

"Aa, bırakın canım bu oyunu oynamayı. Etrafı seyredin!" dedi Nigân Hanım.

Cemil ile Lâle gene bütün araba gezintilerinde yaptıkları gibi "gözkapamaca" oynuyorlardı. Osman oyunun kurallarını bilmiyordu, ama çocukların gözlerini yumduklarını, pencereden dışarı bakmadıklarını biliyordu.

"Çocuklar hadi bırakın oyunu, bakın vapur gidiyor!" dedi Nermin. "Babaannenizi kızdırıyorsunuz. Bu geziye sizin için çıkılıyor, siz gözlerinizi kapıyorsunuz!"

"Giderken görmüştük hepsini!" dedi Cemil.

Nigân Hanım bir kahkaha koyverdi. Nermin de güldü. Pazar sabahı yapılan araba gezintisinden dönüyorlardı. Eylülün başıydı, ama hava sıcaktı. Bu yıl adadan erken dönmüşlerdi. Savaş çıkınca Nigân Hanım evinde olmak istediğini, hep evi merak ettiğini söylemişti. Bizim savaşa girmeyeceğimizi, girsek de adada oturmanın daha güvenilir olduğunu söyleyenlere yüzünü buruşturmuş, Ayşe'nin nişanı için hazırlık yapmak istediğini de söylemişti. Ayşe'nin nişanlanmasına en azından üç ay vardı, savaş çok uzaktaydı, ama Nigân Hanım'ın asık suratı hepsinden önemli olduğu için Nişantaşı'na taşınılmıştı. Osman, "İşte bir yeni yıl daha!" diye düşündü. "Gene pazar sabahları arabayla Boğaz'a gideceğiz, gene balık alacağız, gene şirketin..." Birden savaşın Almanya ile ticareti engelleyeceğini düşünerek son günlerde sık sık kapıldığı bir telaşa kapıldı.

"Balık orada sıcaktan kokmasın!" dedi Nigân Hanım.

"Çok tazeydi!" dedi Nermin.

"Gene de, Ayşe kızım, al bakalım sen şu paketi kucağına!" dedi Nigân Hanım. "Bunu ızgara yaptıralım değil mi? Refikler yemeğe geç kalmasalar bari."

"Kalmazlar, kalmazlar!" dedi Osman.

Bir sessizlik başladı. Refik üç gün önce öğle yemeğinde Perihan ile ayrı bir evde oturmak istediklerini açıklamış, Nigân Hanım önce öfkelenmiş, sonra ağlamış, oğlundan da doyurucu bir açıklama duyamadığı için bütün kötülükler gibi bunu da Cevdet Bey'in yokluğuna bağlamıştı. Ama gene de başka nedenler de arıyordu galiba.

"Niye ayrılıyorlar onlar yanımızdan? Osman söylesene, niye!"

"Anneciğim lütfen bu konuyu şimdi konuşmayalım!" dedi Osman. "Kendisi söyledi işte... Oda küçük geliyormuş... Çocuk büyüyormuş!"

"Canım, çocuk için istediği odayı verelim!" dedi Nigân Hanım. Sonra birden Ayşe'ye döndü: "Sen söyle... Perihan ne diyor? Sen onunla iyi arkadaştın... Bir şey söylemiştir sana..."

"Oda küçük diyor... Başka bir şey söylemedi!"

"Niye, niye!" diye söylendi Nigân Hanım. "Sen de evleneceksin, gideceksin!"

Osman kendini tutamadı, "İşte o zaman biz de herkes gibi bir apartman yaptırırız!" dedi.

"Beni Cevdet Bey'in yanına yolladıktan sonra yaptırırsınız apartmanınızı," dedi Nigân Hanım. Ağlayacaktı galiba. "Ah, Cevdet Bey, siz..." diye başladı.

Osman gene, "Keriman!" diye düşündü. "Öğle yemeğinden sonra... Ona gitmeyeyim de ne yapayım? Keriman... Eşarp!" Metresine bir eşarp almıştı. Bunu ona nasıl vereceğini düşünmeye başladı... Sonra birden Nermin ile evlendiği günler gözünün önünde canlandı. "Yaşlandım!" diye mırıldandı. Yanında oturan Nermin'e gözünün ucuyla baktı. O da kendi bilincine çekilmiş bir şeyler düşünüyordu. "Kimse kimseyle beraber değil artık, ama bu benim suçum değil!" diye düşündü. "Bu kimin suçu? İşte böyle oldu! Ama şirket çok iyi." Savaş çıkar çıkmaz

satışlar iki misli artmıştı. "Ayşe'nin Remzi'yle evlenmesi de çok iyi oluyor!" diye düşündü. "Böylece artık şirketin dağılmasından korkmuyorum. Üstelik daha da güçleniyoruz." Şirketin büyümesi düşüncesiyle birlikte aklına gelen öteki hoş hayalle oyalanmaya başladı: "Niye bir ampul fabrikası bizde de kurulmasın?.. Ya da elektrik tesisatı için... Babamın da vasiyeti var zaten... Siemens ile..."

"Burayı da yangın yerine döndürdüler!" dedi Nigân Hanım.

Beşiktaş'tan geçiyorlardı. Osman gazetelerden Barbaros türbesini açığa çıkarmak için mezarlığın taşınacağını, eski evlerin yıkılacağını, bir park yapılacağını okumuştu.

Nigân Hanım, "Burada Refik'in bir arkadaşı otururdu. Nerede o, hiç gözükmüyor?.." dedi.

"Muhittin mi?"

"Pek suratsız bir şeydi. Onlara mı uyuyor acaba Refik'çiğim?"

"Anne gene başlamayın lütfen!"

"Peki, neden söz edeceğiz aramızda... Artık hiçbir şey konuşulmuyor!"

"Efendim, sizle yarın Beyoğlu'na çıkacağız ya," dedi Nermin.

Nigân Hanım gülmeye başladı. Ona Ayşe de katıldı. Osman da rahatlayarak balığın nasıl pişirileceğini bir daha sordu. Sonra Ayşe, Fuat Beylerin evinde yediği bir balığı anlatmaya başladı. Maçka'dan geçerlerken Nigân Hanım bu yaz ölen Kutsiye Hanım'ı hatırlayarak kederlendi, ama Teşvikiye Camii'nin önünde aklına çocukluğu, gençliği geldi ve neşeyle annesinden söz etti. Hafta içinde kardeşlerine ziyarete gideceğini söyledi. Osman'a da teyzelerini hiç aramadığı için çıkıştı. Manav Aziz'in dükkânını görünce artık bahçenin adam olmayacağına inandığını; uzaktan evi, evin yanında başlayan inşaatı görünce de, zaten artık hiç bahçeye çıkmayacağını söyledi, ama arabadan indikten sonra yandaki arsada ne olup bittiğini görmek için bahçede küçük bir geziye çıktı.

Osman holün aynasında kendini görünce önce Keriman'ı, sonra da yaşlandığını düşündü. Daha az sigara içmeye karar vererek ve bunun düzenli günlük hayatında bir yenilik olduğunu düşünerek aceleyle merdivenleri çıktı, son basamaklarda hiç de yaşlanmış olmadığını düşündü ve odasına girip eşarbın sakla-

dığı yerde durup durmadığına baktı. Duruyordu. Neşelenerek odadan çıktı, Nermin'in merdivenleri çıktığını görünce helaya girdi, keyifle ellerini yıkadı, aradaki vakitleri değerlendirmeye karar verdiğini hatırlayarak aşağı indi ve gazeteleri alıp okumaya başladı. Gazeteler baştan başa savaş haberleriyle doluydu: "Fransızlar Sigfrid Hattı'nda ilerliyorlar... Almanların mukabil taarruza..." Osman gördüğü bazı filmleri ve askerlik yıllarını düşünerek, savaşan insanların içinde bulundukları ortamı gözlerinin önünde canlandırmaya, onların duygularını paylaşmaya çalıştı, ama haberler, içinde bir felaket duygusu ve saklanma isteğinden başka bir şey uyandırmadı. Felaket duygusu aklına İstanbul'un bombalandığını, Karaköy'ün ve Sirkeci'deki depoların yandığını, bütün bilanço defterlerinin, bonoların ve bütün müşterilerle stokların yok olduğunu getiriyor, kendisi de saklandığı yerden çıkmamak, her şey bitene kadar uyumak istiyordu. Birden ikinci keredir esnediğini fark etti ve Bebek'te yaptığı küçük yürüyüşün iyi geldiğini düşündü. Kendini sağlıklı hissedince gene Keriman'ı, onunla bu öğleden sonra ne yapacaklarını ve daha heyecanlı şeyleri düşündü ve içinden hareket etmek geldiği için hızla ayağa kalktı, mutfağa inen merdivenlerden sabırsızlanan bir çocuk gibi kendini koyverdi.

Mutfakta ahçı Yılmaz ile Emine Hanım balıkları temizliyorlardı.

Osman, "Ne zaman yeriz?" diye sordu. Sonra her zamanki gibi ikisinin de süreyi dakikalarla değil, kelimelerle ölçeceğini düşünerek, şarkı söylüyormuş gibi keyifle, "Vakit nakittir!" diye mırıldandı.

"Refik Beyler geldiler mi?" dedi Emine Hanım.

"Gelmediler mi? Saat birde evde olacaklardı. Siz balığı hemen ateşe koyun!" dedi Osman ve mutfağın penceresinden bahçede dolaşan annesini gördü.

Nigân Hanım bahçede ağır ağır yürüyor, arkasından gelen torunları onunla birlikte arada bir duruyor, yandaki arsaya bakıyorlardı. Nigân Hanım'ın bakışları düşmancaydı; çocuklar ise anlamaya çalışarak bakıyorlardı.

Osman mutfaktan çıktı. "Bir, iki, üç, dört ve altı!" diye sayarak, son basamağı küçüklüğünde yaptığı gibi atlayarak merdi-

venleri aceleyle tırmandı, salona girdi. "Ben çocuktum... Burada doğdum!" diye mırıldandı. "Otuz üç yıl önce!" Otuz üç yıldır bu merdivenleri çıktığını, birkaç kısa iş seyahatinin ve askerliğinin dışında evden hiç ayrılmadığını düşündü. Köşede oturan Nermin ile Ayşe'yi görünce gene insanları suçüstü yakalama alışkanlığına kapılarak, "Ne konuşuyordunuz? Ne var? Söyleyin bakalım, söyleyin!" diye bağırdı, ama hemen neden neşeli olduğunu hatırlayarak şaşırdı ve koltuğa oturup açtığı bir gazetenin arkasına yüzünü gizledi.

"Ayşe'nin nişanından söz ediyorduk!" dedi Nermin.

Ayşe, "Ne giysem diyorduk," dedi.

"Daha çok vakit var ama..." diyerek Nermin güldü.

Osman gazeteyi yüzünden indirerek gülümsedi. Gülümseyişinin istediği gibi, "Bir yandan sizi dinliyor, bir yandan gazeteyi okuyor, bir yandan da yaşıyorum işte!" anlamına geldiğini anlayınca sevindi. Sonra ama, duvarda babasının resmini görünce neşe gölgelendi. "Bir metresim var, bu çok çirkin!" diye düşündü. "Ama ne yapayım, o da olmasaydı nasıl yaşardım, neyi bekleyerek yaşardım, bilmem!" Gazetenin magazin sayfasına bakıyordu: "Johnny Weissmüller karısından ayrılıyor!" Kendisi böyle bir şeyi hiç düşünmemişti. "Bir ev kadını olarak, çocuklarımın annesi olarak Nermin eşsizdir!" diye mırıldandı, ama içinden ona öfkelenmek geldiği için, "Anlayışsızdır!" diye düzeltti. Odadaki konuşma da hâlâ sürüyordu. Gazetenin sayfasını çevirdi. "Peki babam ile annem nasıldılar? Babam bütün ömrü boyunca ondan başka kadın tanımadı! Evet, çünkü annem anlayışlıdır! Şimdi sinirli, ama eskiden anlayışlıydı!" Bu açıklamayı yeterli bulmadığı için, "Onlar eski tür insanlar!" dedi kendine. Bununla ne demek istediğini düşünmek içinden gelmedi. "Ee, nerede kaldı şu yemek?" diye söylenerek gazeteyi attı, ayağa kalktı ve içindeki huzursuzluğu yatıştırmak için, "Selâhattin'in de var, Demirci Mustafa'nın da var, hatta Fuat Bey'in bile bir zamanlar varmış!" diye mırıldandı. "Üstelik Mustafa'nınkini karısı bilir, ses etmezmiş!"

Birdenbire Nermin, "Ne düşünüyorsun?" dedi.

"Refikler nerede kaldılar?"

"Şimdi gelirler!" dedi Ayşe.

"Canım, bu doğru değil!" dedi Osman. Sonra doğru olmayan şeyi açıklaması gerektiğini hissederek, "Bu kadar kendilerini düşünmeleri doğru değil!" diye ekledi, ama Nermin ile Ayşe ona cevap vermeden kendi aralarında konuşuyorlardı. Osman sedef odasıyla mutfağa inen merdivenler arasında aşağı yukarı yürümeye başladı.

Nermin, "Ne kadar sinirlisin! Otursana!" dedi. "Öğleden sonra ne yapacaksın?"

"Kulübe gideceğim!" dedi Osman. Oturdu, gene gazeteleri açtı, okumaya başladı, ama şimdi bir de boş yere kulübe gitmek zorunda kaldığı için öfkeleniyordu. "Çok oturmam!" diye düşündü. "Bir girer, hemen çıkarım! Kendimi herkese bir gösteririm! İşte yemek oldu."

Ama içeri giren Nigân Hanım'dı. Ağır ağır yaklaşıyordu: "E, Refik nerede?" diye sordu.

"Gelmediler!" dedi Osman.

"Balığı koymuşlar! Bir de ayrı ayrı yemeye mi başlayacağız? Bir bu eksikti!"

"Şimdi gelirler. Şimdi gelirler!" diyerek Osman ayağa kalktı.

"Kim söyledi balığı koymalarını?" dedi Nigân Hanım.

"Ben koyun, şimdi gelirler dedim!"

"Ama olur mu?" dedi Nigân Hanım. "Bari sofrada birlikte olalım... Bunu da bozarsanız..."

"Anneciğim, gelirler diyorum, gelirler, şimdi gelirler!" dedi Osman. Elinin sigara paketine gittiğini anlayarak öfkelendi. "İnsan sigara içmez, bir başka kadınla ilgilenmez de ne yapar?" diye düşündü. Haksızlığa uğradığını düşündüğü için biraz ferahladı.

"Yandaki arsaya baktım. Ağlayacaktım!" dedi Nigân Hanım.

Osman başını salladı. Yeniden oturdu.

"Berbat ettiler Nişantaşı'nı!" Kısa bir sessizlikten sonra Nigân Hanım, "Hava ne sıcak!" dedi.

"Evet, efendim, sıcak!" dedi Nermin.

"Çocuklar neredeler?"

"Sizinle bahçede değiller miydi, efendim?"

"Bahçedeydiler ama..."

"İşte geliyorlar..."

"Yemek de geliyor!" Osman neredeyse haykırmıştı. Kendisine

tuhaf tuhaf baktıklarını düşünerek, "Kurt gibi açım!" dedi. "Oh, oh mis gibi de koktu. Hani bunun defnesi?" Emine Hanım'ın gülümsediğini görerek neşeyle sofraya oturdu, ama annesinin yerinden kalkmadığını gördü.

Nigân Hanım sofraya oturmadığı için Ayşe ile Nermin de kalkmıyorlardı. Osman onlara seslendi. Refiklerin şimdi geleceğini söyledi, şakalar yaptı, ama Nigân Hanım ancak Nermin'in uzun uzun dil dökmesinden sonra sofraya oturabildi. Bu kötülüğü de Cevdet Bey'in yokluğuyla açıklıyordu. Bu sırada çıngırak şıngırdadı.

Osman, "Geldiler işte!" dedi.

"Geldiler, ama biz oturduk artık!" dedi Nigân Hanım.

Az sonra Refik ile Perihan içeri girdiler. Hâlâ kendi aralarında bir şeyler konuşuyorlardı. Sonra Perihan sofradaki kalabalığı görerek gülümsedi.

"Bizi beklemediniz, iyi ettiniz!" dedi Refik.

Nigân Hanım, "İyi etmedik, hiç iyi etmedik," diye mırıldandı.

"Ev baktık!" dedi Refik.

Nigân Hanım, "Bizden kaçmak için, değil mi?" dedi.

Refik annesinin masanın üzerinde duran elini okşayarak, "Nasıl böyle bir şey düşünüyorsunuz, şaşıyorum!" dedi. Sonra elbiselerini değiştirmek, temizlenmek için çıktılar.

"Bu çocuk nasıl böyle oldu?" dedi Nigân Hanım.

Osman, "İyiyiz anne, hepimiz iyiyiz, hamdolsun! Her şey iyi, hepimiz sağlıklıyız, şirket de iyi, niye şikâyet ediyorsunuz?" dedi ve bacaklarını sinirli sinirli oynattığını fark ederek öfkelendi. Sonra bir şeyler söylemiş olmak için, cuma günü yazıhanede başından geçen gülünç bir olayı anlatmaya başladı, ama hemen, önceden bunu anlattığını hatırlayarak balığın çok güzel olduğunu söyledi.

Nigân Hanım, "Ramazan ne zaman başlıyor?" dedi.

"Ekimin on beşinde!" dedi Osman.

"Ekimin on beşi, bir ay daha kasımın on beşi," dedi Nigân Hanım. Ayşe'ye döndü: "Sen iki bayram arasında mı nişanlanacaksın?" Sonra birden bir şey hatırlayarak, "Portakal olsa da Yılmaz portakallı ekmek kadayıfı yapsa!" dedi. "Mandalinayla da yapılır mı o? E, nerede kaldınız, nerede? Balık soğudu!" Kapıdan gelen Refik ile Perihan'a bakıyordu.

"Buncağız ağlamış!" dedi Perihan. Kucağında çocuk vardı. "Otur bakalım!" dedi çocuğa. Köşedeki yüksek sandalyenin üzerine iri gövdeyi yerleştirdi, kendisi de yanına oturdu.

Refik, "Cihangir'de çok iyi bir ev bulduk!" dedi. "Ekimin başında tutmaya karar verdik."

"Orası sonradan görmelerin semtidir!" dedi Nigân Hanım.

"Anne, denizi görüyor!" dedi Refik. "Üstelik kaloriferli. Denizi görüyor, yeni, tertemiz bir apartman katı. Geniş, büyük pencereleri var. İyi ışık alıyor. Duvarlar bembeyaz..."

Birden Osman, "Benim balığım bitti. Tatlı ne var?" dedi.

"İşte bu da çocuk... Vallahi bu da çocuk!" dedi Nigân Hanım ve gülmeye başladı.

"Evet, evet, çok açım!" diyerek Osman da neşeye katıldı. "Ne güzel yaşıyoruz işte!" diye düşündü. "Şu pazarları çok seviyorum... Saat kaç? Biri yirmi geçiyor... Ah, bir de şimdi kulübe gidip kendimi göstermek zorundayım!"

"Bize sık sık gelirsiniz, değil mi?" dedi Nigân Hanım. "Ben küçük Melek'imi görmek isterim! Cevdet Bey'in gidişinden bir hafta sonra beni avutmak için o geldiydi!"

59
Yıkılış?

"Bir mühendis olmanız tabii çok ilginç!" dedi Gıyasettin Kağan.

"Neden efendim?"

"Milletiyle ilgilenen, her şeyden önce milletini düşünen bir mühendis!" diye tekrarladı yaşlı profesör. Galiba kendini düşünüyordu.

"Mühendislerin kesinliği olmayan sorunlarla ilgilenmediğini mi söylemek istiyorsunuz?" dedi Muhittin.

"Evet, kesinlik, kesinlik!" diye mırıldandı Gıyasettin Kağan. Birden utanır gibi oldu: "Benim urukçuluk teorimde de kesinlik ve bilimsellik saplantısı buluyorlarmış galiba?"

"Kim?"

"Canım, onlar işte... Eski dostlarınız... Mahir Altaylı ve çevresi. *Rassen Psychologie* lakırdısıyla urukçuluğu sulandıranlar."

"A, evet!" diyerek Muhittin başını salladı. Sanki bu yeni öğrendiği şaşılacak bir şeymiş gibi kaşlarını kaldırdı. Az önce Gıyasettin Kağan'ın Üsküdar'daki bu evine gelmiş, ona daha önce telefonda üstü kapalı söylediği şeyi tekrarlamıştı: Mahir Altaylı ve çevresiyle birlikte olamayacağını artık anlamıştı; imtiyaz sahibi olduğu *Altınışık* dergisinin yayımını tecrübeli profesörün yardımıyla sürdürmek istiyordu...

"Eski dostlarınızı çok çabuk unutmuşsunuz!" dedi Gıyasettin Bey.

"Hayır, efendim, onları unutmadım!" dedi Muhittin ve ayağa kalktı. Kitaplarla kaplı odanın penceresine doğru yürüdü.

"Onlar da sizi kolay unutmazlar... Size çok öfke duyacaklarını, tabii, tahmin ediyorsunuz!" Bir şeyler biliyormuş gibi bir hali vardı.

"Bana vız gelir!" dedi Muhittin. Pencereden bahçeye bakıyordu. Eski konağın arka bahçesi bakımlıydı. Meyve ağaçlarının yaprakları arasından uzaktaki bir kümes gözüküyordu.

"Çok heyecanlısınız! Hah, *Rassen Psychologie!*.. Aralarında acaba bunu doğru telaffuz edebilen kim var?"

Muhittin, "Mahir Almanca bilir!" dedi.

"Almanca... Her şeyi Almanlardan alıyor. Bize de, bu yüzden faşist diyorlar. Faşist değiliz biz, Türk milliyetçisiyiz!" Bağırarak ekledi: "Ona bunları söyledim, anlamadı. Ona numara yaptığımı sandı. Gerçek düşüncelerimi sakladığımı sandı. Gerçek düşünceyle, söylenen ve uygulanan düşünce arasında ne fark olabilir ki? Yaptığım gerçektir! Beni dinliyor musunuz?"

Muhittin pencerenin önünden çekildi: "Dinliyorum!"

"Dinleyin. Nedir aradaki fark? Biz faşist değiliz, çünkü biz Türk'üz, diyorum. Bana yeterince açık olmadığım için darılıyor. Darılma nedeni bu değil ya! Takip ediyor, anlıyor musunuz sözlerimi? Anlamıyorsunuz!.."

Muhittin öfkelenerek, "Ne sanıyor bu kendini?" diye düşündü.

"Ama Mahir akıllıdır. Evet, zekidir. Düşmanım da olsa zeki

ve becerikli bir insanı her zaman takdir ederim. Hoş, tam düşman sayılmaz ya. Ona gidin söyleyin bunları!"

"Onu bir daha göreceğimi sanmam!" dedi Muhittin.

"Görürsünüz, görürsünüz. Dargınlar barışır! Hepimiz şurada kaç kişiyiz. Bu dargınlıklar geçicidir!"

"Ben geçici olduğunu sanmıyorum! Bunu düşünseydim size gelmezdim!"

Gıyasettin Kağan yaşlı, küçük gözlerini kırpıştırdı. Neredeyse sevimli bir hali vardı. Bir ihtiyar gibi değil, çocuk gibi hızla ayağa kalktı. Ağır ağır yürüyerek, "Evet, evet!" diye mırıldandı. "Söylediklerine inanıyormuş gibi yapıyorum!" diyen bir surat takındı.

"Size onlarla ilişki kurmaya niyetim olmadığını bir daha söyleyeyim!" dedi Muhittin.

Gıyasettin Bey, "Peki, peki!" diyerek gülümsedi. "Bir daha onları görmeyeceksiniz! İnandım." Odanın ortasında durdu. "Görmeyecek misin?" diye mırıldandı. "Mahir'i görmeyecek!" Biraz hareketsiz durdu, sonra birden sordu: "Peki, benim hakkımda ne diyorlar?"

Muhittin ihtiyar Türkçünün neyi merak ettiğini anladı ama, "Kimler ne diyor?" dedi. Böyle bir soruyla karşılaştığı için sevinmiş, dikkatle Gıyasettin Bey'in yüzüne bakıyordu.

"Onlar, onlar işte canım, Mahir ve çevresi!"

"İyi şeyler söylemiyorlar, efendim!"

"Söyleyin işte, ne diyorlar, söyleyin!"

Muhittin yakışıksız şeyler söylemekten hoşlanmıyormuş gibi bir tavır takındı. "Bunu da gözümde fazla büyütmüşüm!" diye düşündü.

"Hadi, oğlum, söylesenize, ne diyorlar benim için!"

"Kafatasçı olduğunuzu söylüyorlar!"

"Hah! Bunu biliyoruz. Bunu saklamıyorum ki! Başka?"

"Düşüncelerinizi doğru bulmuyorlar..."

"Geç, geç! Bunları istemiyorum! Kişiliğim hakkında ne diyorlar, kişiliğim?"

"Efendim, dergide birlikte çalışacağımız için artık böyle şeylerin, dedikoduların bir değeri yok. Onlarla ilişkimizi kopardık!"

Gıyasettin Kağan, "Ah, kurnaz!" diyen bir bakışla sert sert baktı. Başını sağa sola salladı. Sırtını Muhittin'e döndü. Masanın

üzerinden bir sigara alıp yaktı. Birden fısıldar gibi, "Gençler, gençler bana saygı duyuyor mu?" dedi.

"Bahçenizde tavuk yetiştirdiğinizi söylüyorlar efendim," dedi Muhittin.

Gıyasettin Kağan'ın yüzü karıştı. Yanakları sanki gizli bir el çekiyormuş gibi alnına doğru geriledi. Çenesi de sarktı.

Muhittin, "Evet, biliyorum, gene zevkten dört köşeyim, ama bu sefer kötü oldu!" diye düşündü. "Ne gerek vardı bunu söylemeye. Kendi mezarımı kazıyorum!"

"Yani ne diyorlar? Tavuklar? Yaşlandım! Heyecanım kalmamış! Öyle mi?" Dedikodu yapanlara değil, Muhittin'e öfkelenmiş gibiydi.

"Bakmayın efendim onlara siz!" dedi Muhittin. "Çabuk sindirdi lafı!" diye düşündü.

"Kim söylüyor bunu? Mahir mi? Onu yetiştiren benim be!"

"Hepimizi yetiştiren sizsiniz efendim!" diyerek Muhittin az önce oturduğu yere oturdu. Ama ihtiyar oturmadığı için rahatsız oldu. "Bunu sizin hakkınızda yazdığım yazıda da belirtmiştim!"

"Söyleyin, eğer Türkçülük için tarihi esas alırlarsa bunun Halkevleri ve Halk Partisi'nin Türkçülüğünden ne farkı kalır?"

"Ben de öyle düşünüyorum!"

"Üstelik savaş başladı! Eğer bu savaş yeni bir dünya çıkaracaksa ortaya, bizim de yeni şeyler söylememiz lazım. Halkevleri Türkçülüğünü tekrarlamanın ne anlamı olabilir? Bunu onlara anlatınız!"

"Efendim, ben onları..."

"Sahi! Söylemiştiniz!" diyerek Gıyasettin Bey masasına oturdu. Muhittin'in anlayamadığı bir gülümseyiş vardı yüzünde. Masanın üzerindeki kâğıtlara, kitaplara, sonra da saatine baktı. "Evet efendim. Ziyaret sebebinizi, demek böyle özetliyorsunuz?" diye mırıldandı. "Nasıl özetliyordunuz?"

Muhittin bu beklenmedik resmi tavra şaşırarak dikkatli bir doktora derdini tekrarlıyormuş gibi, "Mahir Altaylı ve arkadaşlarıyla, artık *Altınışık* dergisinde çalışmak istemiyorum!" dedi. "Dergiyi birlikte kuracağımız..."

"Kaç yaşındaydınız siz?"

"Yirmi dokuz!"

"Ne kadar gençsiniz! Mühendissiniz değil mi? Başka ne yapıyorsunuz?"

"Başka? Dergiyle uğraşıyorum efendim!"

"Eskiden ne yapıyordunuz?"

"Mühendislik..." dedi Muhittin. "Aklında ne var?" diye düşündü.

"Hayır! Başka... Şiir yazıyormuşsunuz, biliyorum!"

"Evet, kötü bir şiir kitabım var!" dedi Muhittin ve ipin ucunu kaçırdığını, ihtiyar Türkçünün aklından neler geçirdiğini hiç sezemediğini düşündü.

"Niye kötü?"

"Bir inancım yoktu çünkü, efendim!"

"Bir inanç ha?" diye mırıldandı Gıyasettin Kağan. "Bütün inançlar içinde bir inanç?"

Muhittin, "Hayır! Doğru bir görüş!" dedi. "O benden zeki mi?" diye düşündü.

Gıyasettin Bey önündeki gazeteyi işaret ederek, "Freud ölmüş!" dedi. "Ne düşünüyorsunuz?"

"Nasıl?"

"Hiç okudunuz mu? Nasıl buluyorsunuz onu?"

Muhittin zeki bulunmak ile inançlı bulunmak arasında bir karara varamadı: "Okudum!"

Gıyasettin Bey düşünceli bir tavır takındı, gülümsedi: "Kendisini bir tesadüf eseri Viyana'da tanımıştım. Şarkiyat seminerine yakın olsun diye Bergasse, 9'da bir oda tutmuştum. Aşağıda bir enstitü olduğunu biliyordum, ama nedir bilmiyordum! Bir akşam ev sahibi kadın, profesörün beni istediğini söyledi. Adam Freud'muş. Enstitüde hassas aletler olduğunu, mümkünse evde terlikle gezmemi söyledi. Ben de bir kitabını okumuş, beğenmemiştim. Ona altı yedi yaşındaki bir kızın babasına şehvetle bakmasının, erkek çocuğun annesine şehvetle bakmasının Türkler için geçerli olmadığını söyledim. Bana güldü." Yaşlı Türkçü birden Muhittin'i suçüstü yakalamak istiyormuş gibi soruverdi: "Siz onun felsefesini nasıl buluyorsunuz?"

"Bazı bakımlardan doğru buluyorum..." dedi Muhittin.

"İşte, işte!" dedi Gıyasettin Kağan. "Sizin bir Türkçü olabileceğinizi sanmıyorum! Zaten biliyordum!" Ayağa kalktı.

"Anlamadım?"

"Siz Türklüğe inanmıyorsunuz!"

Muhittin de ayağa kalkarak, "Ne diyorsunuz?" diye inledi.

"Bir şeye inanacağınızı sanmıyorum. Kendinizi çok beğeniyorsunuz, küstahsınız. Zekânızı kanıtlamaya çalışıyorsunuz." Yaşlı Türkçü, Muhittin'e doğru birkaç adım attı. Bir süre sustu. Sonra ağır ağır bir makine gibi düzenle ekledi: "Yalnızca bunun, benim gibi bir insana, saygısızlık olduğunu anlamanız gerekir. Ama kendinizden geçmişsiniz bir kere. Kişiliğine ve gururuna düşkün olan biri böyle bir harekete girişmemeli..." Yüzünü buruşturdu: "Orada Mahir senin gururunu kırdı, bana geldin, öyle değil mi? Yarın da bir başkasına gidersin. Hadi, hadi, çık git şuradan... Ben Mahir'i de biliyorum. Onunla görüşürüz de... Kızına nasıl bakıyormuşsun onun?" Kapıya doğru yürümeye başladı.

Muhittin de kapıya doğru bir adım atarak, "Bir yanlışlık olduğunu söylemeyeceğim!" dedi.

"Hâlâ kendinle meşgul!" dedi Gıyasettin Bey. Kapının kulpunu tuttu. "Freud'u bazı bakımlardan doğru buluyormuş! Ne kadar anlayışlı olduğunu mu göstereceksin? Sen elinde kılıçla yaşayan bir milletin çocuğu olamazsın!" Bir an yüzü ışır gibi oldu: "Ağzından her lafı aldım. Her şeyi biliyorum ben. Demek tavuklar ha? Niye söyledin onu? Kendini beğeniyorsun, ama seni avcuma alıverdim!" Kapıyı açtı. "Şaşkın!"

Muhittin eşikten geçerken, "İyi, iyi!" diye mırıldandı.

"Babanın adı ne senin?"

Muhittin, "Ne yapacaksın babamı? Babam asker!" diye düşündü. Dış kapıya doğru yürüyordu.

"Adı ne? Haydar! Alevi!" Gıyasettin Kağan, Muhittin'in bir adım arkasından geliyordu. "Mahir biliyor bunu, söyledi. Babanı ordudan tanıyormuş. Pek şerefli bir insan sayılmaz, diyor!.. Şaşırdın değil mi? Mahir, seni nasıl tavladığını da anlattı bana. Babanın büyük adam olduğunu söyleyince coşmuşsun. Yaa! Çocuksun sen!"

Muhittin, "Arkamdan geliyor, ensemi seyrediyor, söylüyor!" diye düşündü.

Bir kapı açıldı. İçeriden elinde çay tepsisiyle bir delikanlı çıktı.

"Çay istemez! Misafir gidiyor!" dedi ev sahibi.

Muhittin birden döndü: "Yanıldınız! Yanılıyorsunuz!" diye mırıldandı. "Babam örnek bir insandır!"

Yaşlı Türkçü Muhittin'e kapıyı açtı. Kibar bir tavırla, "Belki baban hakkında yanıldım, ama senin hakkında değil!" dedi. "Senin gibileri bilirim. Zekâları ve gururları için her şeyi yaparlar!"

Muhittin alaycı bir tavır takınmaya çalışarak, "Ne kadar da çok biliyorsunuz!" dedi.

"Biliyorum ya! Hiç olmazsa senin gibilerle çalışılmayacağını biliyorum!" Ellerini cebine sokmuştu.

Muhittin, "İyi, iyi, yeter!" dedi. Sırtını döndü. Üç dört adımlık ön bahçeyi geçti. "Arkamdan bakıyor!" diye düşündü. "Dönüp bakayım mı? Niye!" Dönmedi. Sokağa çıktı. Yürümeye başladı.

Hava kararıyordu. Üsküdar'ın parke kaplı sokakları kalabalıktı. Temiz, açık bir gök vardı. Muhittin birkaç martı gördü. "Ne oldu?" diye düşündü. "Az önce cennetteydim, şimdi cehennemde! Böyle atıldım cennetten! Kâğıtlarım eksikmiş! Ne gülünç!" İçinden gülmek geliyordu: "Zeki olmadığıma dair belediyeden kâğıt almam gerekir!" Bir martı alçalarak yaklaştı, öttü, uzaklaştı. "Yağmur geliyor!" diye mırıldandı Muhittin. "Yağmur... Dünya... Evet, cennetten atıldım... Niye?" Artık neşelenemeyeceğini seziyordu, ama kendini zorladı. "Amma da öfkelendi be moruk! Ne matrak! Neden? Ne oldu?" İskeleye doğru yürüyordu. "Ne oldu, ne oldu, ne oldu?" diye söylendi. "Öfkelendi! Niye? Tavuk yetiştirme hikâyesine kızmıştır! Gençlerin kendisine saygı duymamasına meraklı. Buna mı kızdı? Hayır! Aylar önce yazdığım o övgüye kızmıştır. Alay ettiğimizi anladı belki de. O yazının sözünü niye etmedi?" Birden durdu. "Her şeyi biliyor!" diye mırıldandı. "Mahir benim hakkımda ona her şeyi söylemiş! Ama onunla kavgalı!" Korkuya kapılarak, "Acaba o kavga düzmece bir kavga mı?" diye mırıldandı. "Ama Mahir'in bütün o sözleri numara olamaz! Öyleyse niye onu övdük? Övdük değil, övdüm! Övdürttüler! Beni bir piyon gibi kullandılar!" Şaşırıyordu. "Ne oluyor? Neden?" Birden, "Hepsi şu Freud yüzünden!" diye mırıldandı. "Evet, Freud yüzünden! Ama ben de çenemi tutamadım! Hayır, hepsi oyun! Ne oluyor? Birbirleriyle bunlar görüşüyor. Peki arada ben!" Birden bir umutsuzluğa kapılarak, "Arada beni yuttular!" diye düşündü.

"Belki de Mahir beni deniyordu. Denemeyi geçemedim, çaktım. Ah!" Daha fazla düşünmek istemeyerek gişeden bilet aldı, ama düşünceler peşini bırakmadı. "Açıkça kovdu, beni kapı dışarı etti moruk! Öfkelenmekte haklı da. Çünkü ona küstahlık ettim, alay etmeye kalkıştım onunla. Tavuk yetiştirmek! Ama yüzü çarpıldıydı. İşte şimdi dışarıdayım. Neden? Küstahlığımdan, zekâma fazla düşkün olduğum için!" Yazın Refiklerin evinde geçirdiği o günü, tartışmaları hatırladı. "Ömer'e söylediklerimin hiçbirini yapamadım. Kovdular beni. Mahir'e de söyleyecek! Ne yapayım şimdi, Allahım?" diye mırıldandı ve sinirlenerek birden ayağa kalktı. "Hayat? Ne yapabilirim bundan sonra? Her şeyi herkese anlatırlar. Mahir'in kızına nasıl bakmışım!" Bunu Mahir Altaylı'nın evinde ezilmediğini göstermek için yapmıştı. "Babam Alevi'ymiş. Yalan! Bütün Haydar'lar... Ben de onun örnek insan olduğunu söyledim! Eskiden onun gibi olmamak için kendi kendime yeminler ederdim! Ne oldun sen Muhittin?" Bir sigara yaktı. Bir delikanlı gelip sigarasıyla kendi sigarasını yaktı. "Kaç yaşında bu? On sekiz! Özeniyor! Ben de gidip başkalarının sigarasıyla kendi sigaramı yakmaktan hoşlanırdım. Yaşlandım şimdi, yaşlandım artık. Yirmi dokuz! Bana kaç yaşındasın diye sordu. Her şeyi biliyor. Otuz yaşıma dört ay var." Vapur yanaşmış, yolcularını boşaltıyordu. Muhittin birden, "Tamam kendimi öldüreceğim!" diye düşündü ve rahatlar gibi oldu. "Zaten hep buna güvenirdim. Ölümden ötesi de yok ya!" Kapılar açıldı. Ağır ağır vapura yürüdü. Serin bir rüzgâr saçlarını karıştırdı. Vapurun içi sıcaktı. "Ama daha yapılacak şeyler var!" diye mırıldanarak oturdu. "Ne yapabilirim? Şu işin içinden nasıl çıkarım? Gelecek sayıda *Altınışık*'ta şöyle bir yazı: Mahir Altaylı ile Gıyasettin Kağan'ın gizli entrikaları! Çok bayağı! Peki şöyle: Türkçülüğe kafatasçılık bulaştırmak isteyenlerle tarihçilik bulaştırmak isteyenler el ele. Sonra ne yaparım ben o kadar düşmanı?" Pencereden dışarı baktı. "Bir daha düşünmeli: Mahir'in Gıyasettin ile arası iyi değildi, ama gene de görüşüyorlardı. Mahir tarihe önem veriyor, kafatasçılığı eleştiriyordu. Niye? Sakın onda bir Gürcülük, Çerkezlik filan olmasın? Ama gidip Haydar'ı da söyleyen o? Peki dergi imtiyazını niye bana aldırsın? Ne yapılabilir? Eskisi gibi şiirler yazarım. Gerçek şiirler.

Nefret ederler benden!" Kalkıp açık havaya çıktı. Çay içmeye karar verdi, para ödemek için beklerken avundu. Yavaş yavaş çayını içti. Uzaktan Beşiktaş iskelesi gözüktü. "Kendimi vapurla iskele arasına atıvereyim!" diye düşündü. Yanaşan vapurla iskele arasına düşmekten küçüklüğünden beri korkardı. "Gazeteler yazar. Kitabıma da eleştirmenler ilgi gösterir! Zaten şiirlerimde bir ölüm havası olduğunu yazarlar. Sözümü de tutmuş olurum! Evet, en iyisi bu!" Birden heyecanlandı. "Bir dakika var!" diye düşündü. Çevresine baktı. Uzun boylu, ince bir adam sigara içiyordu. "Tamam! Şu herifin yüzünü de hiç unutmam artık! Ama keşke bir mektup yazsaydım. Uzun, dehşetli bir intihar mektubu! Sanki bir yerde böyle bir şey okumuştum!" diye düşündü. "Kime yazmalı? Refik'e. Yok, yok. Ne yapılabilir? Zekâ!" Yeniden işin içinden nasıl çıkılabileceğini düşündü. "Her şey fazla zeki olmamdan. Benim suçum değil! Mektuba da gerek yok. Sözünü tutan şair!" Vapur yanaşıyordu. "Atlayıvereceğim, şu gevezelik bitecek! On, dokuz. İkide atlarım." Sayıları şaşırdı. Kıyıya bir halat atıldı. "Şimdi. Şimdi!" Tabanları gemiyi itti... "Hooop, aman!" Karaya ayak bastı, korktu...

"Aman evladım, düşeceksin, bu ne acele?"

Muhittin ihtiyar memura sert sert baktı. "Mektup yazmadan olmaz!" diye düşündü.

60
Hatıra Defteri III

26 Eylül Salı 1939

Bu kargaşa içinde neden deftere yazmaya karar verdim? Birden zamanın çok çabuk aktığı duygusuna kapıldım galiba da ondan! Kitapları, kâğıtlarımı, dosyaları topluyordum, defteri gördüm. Dört gün sonra Perihan ile Cihangir'e taşınıyoruz. Şimdi kütüphanede, çalışma odasında ya da poker oynadığımız o odadayım, evin içindeki gürültüyü dinliyorum bir yandan. Bu defterin öteki sayfalarına göz gezdirdim. En son bir buçuk sene önce

yazmışım. Kemah'tan, Herr Rudolph'tan, tasarılarından söz etmişim. O saçmalıklar Tarım Bakanlığı'nın yardımıyla kimsenin haklı olarak okumadığı bir kitap oldu. Şimdi bir anda her şeyi birden yazmak geliyor içimden, ama düzenli olmak lazım. Sonra yazarım. Aşağıya akşam yemeğine çağırıyorlar.

Bir buçuk saat sonra! Saat dokuz buçuk. Yemek yedik: köfte, fasulye. Zaten bu defetere her başlayışımda böyle yazmaya hevesli olurum, sonra bırakırım. Başka, başka ne yazacaktım? Babamın hatıralarını buldum dolapta. "Yarım Asırlık Ticaret Hayatım" diye bir başlık yazmış. Sonra bazı küçük yazılar, karalamalar.

Hepimiz öleceğiz!..

Yazdıklarını okudum. İçinden geçenlerle kelimeler arasındaki uzaklık çok açıktı.

27 Eylül Çarşamba

Kitaplarımı sandıklara koyuyorum. Sandıklara koyarken karıştırıyorum ve çok vakit kaybediyorum. Demin biraz *Zavallı Necdet*'i karıştırdım! Ne kadar bayağı! Bu kitabı on altı yaşında bir akşam heyecanla okuduğumu, çok etkilendiğimi, ama ertesi gün arkadaşlarla futbol oynarken heyecanımdan utandığımı hatırlıyorum! Bazı kitaplar da var ki, içinde ne olduğunu unutmuştum. Gözüme bir tane Hüseyin Rahmi ilişti. O mahalle kadınlarından hiç hoşlanmamış, doğrusu biraz tiksinmişimdir de. Ama ya sevgili Rousseau! Gene *İtiraflar*'a baktım, ama o ayaküstü karıştırılacak bir kitap değildir. Sandıkları...

Şimdi Perihan geldi, gitti, bizim odanın kapısı önünde, merdivenlerin kenarında duran dolabı alıp almayacağımızı sordu. Şaşırdım. Eşyaların çoğu eskiden kimsenin değil, evindi. Birisi ya da herkes kullanırdı. Şimdi eşyalar bizimkiler ve onlarınkiler diye ayrılıyor. Mesela o dolap!.. Biz evlenirken alınmadı, ama yıllardır biz kullanıyoruz. Yemek takımımız da yok. Annem eşyaların böyle bölündüğünü işittikçe küplere biniyor, bizden tiksiniyormuş gibi yüzünü buruşturuyor. Bizi suçluyor. Ama doğrusu anlayamıyor bizi. Ben haklıyım. Neden evden ayrıldığımızı deftere uzun uzun yazmalıyım!

30 Eylül

Taşındık. Saat gecenin üçü. Perihan odaya gitti yattı. Ben de çok yorgunum. Uyuyamamaktan korktuğum için içki içiyor, bunları yazıyorum. Bütün gün eşya taşıdık... Eve alışıyorum!

1 Ekim Pazar

Eşyaları yerleştiriyordum, ahçı Yılmaz geldi. Osman'ın yolladığı iki mektubu getirdi. Biri Muhittin'den, öteki Osman'dan. Osman'dan geleni hemen açtım. Bu mektup iki gün önce gelmiş, köşede kalmış. (Yani Muhittin'in mektubu.) Bu sabah Muhittin gelmiş Nişantaşı'ndaki eve, beni sormuş. Taşındığımı öğrenince yazdığı mektubu geri istemiş. Osman şaşırmış herhalde, (şaşırdığını yazmıyor) ama mektubu da vermemiş. Mektubun bir kere atıldıktan ve eve geldikten sonra benim malım olduğunu söylemiş! Muhittin benimle konuşacağını söylemiş ve adresimi istemiş. Osman adresimi de vermemiş. Bunu beni kötü arkadaşlardan korurmuş gibi bir tavır takınmak istediği kadar, Muhittin'den hoşlanmadığı için de yapmıştır. Muhittin gider gitmez de mektubu Yılmaz ile yollamış. Adresi Muhittin'e vermeyişini uzun uzun açıklamış. Muhittin'in babama eskiden yaptığı bazı saygısızlıkları, kendisine evde yaptığı hırçınlık ve küstahlıkları ayrıntılarıyla yazmış...

Osman'ın mektubunu okuduktan sonra hemen Muhittin'in mektubunu okudum. Korkunç bir mektuptu. Akşamüstü Muhittin gelip bu mektubu benden aldığı için (Adresi yolda gördüğü Yılmaz'dan öğrenmiş!) aklımda kalanları özetlemeye çalışıyorum. Şöyle yazmış:

"Refik, ben kendimi öldürmeye karar verdim. Bunu birisine bildireyim dedim, aklıma sen geldin! Kendimi otuz yaşında iyi bir şair olamadığım için (daha tam otuzuna da gelmedi ki) öldürmüyorum. Mutlu olamadığım, olamayacağım için öldürüyorum. Hiçbir zaman da mutlu olamam. Bende mutlu olamayacak kadar fazla zekâ var." Bu kadar! Biraz daha uzundu galiba, sonunda bir de dostluğumuzdan söz ediyor, bana da iyi bir hayat diliyordu. Muhittin ölmediğine göre bunun bir şaka olduğunu düşündüm. Sonra mektubu attıktan sonra pişman olduğuna karar verdim. Muhittin şaka olduğunu söyledi.

Eve geldi (yani Muhittin), Nişantaşı'nda bana yazdığı bir mektup olduğunu söyledi. Mektubun bende olduğunu, okuduğumu öğrenince şakasını nasıl bulduğumu sordu, güldü. Mektubu bana hemen yollayan, adresi vermeyen Osman'ın nesi var diye sordu. Şakasına şaştığımı, onun böyle bir şeyi ciddi yapmasından endişelendiğimi söyleyince benim çok saf olduğumu söyledi. Bütün bunları kapıda ayaküstü konuştuk. İçeri girmek istemiyordu. Ama merakla da içeriye bakıyordu. Her zamanki Muhittin işte. Şaka olduğunda o kadar ısrar etti ki, ben de şaka olduğuna inanacağım, ama ciddiydi galiba. Böyle bir karara varmıştır Muhittin, sonra pişman olmuştur. Ama niye mektup yazsın?..

Hemen Perihan'a anlattım, dinledi. Muhittin'e acıdığını söyledi.

Muhittin beni bir daha görmeyeceğini söyledi. Bu kesinmiş! Bunu yazın içki içtiğimiz gün de söylemişti. Onunla konuşmaya, bir daha böyle şakalar yapmamasını söylemeye çalıştım, ama dinlemedi. Evin içine sinirli sinirli baktı. Tam gidiyordu, merdivenlerin lambasını yakıyordu. "Evlensene sen Muhittin!" deyiverdim. Bir kahkaha attı, gitti.

Yazdıklarımı okudum! Gene olup biteni iyi yansıtmıyor.

3 Ekim Salı

Yazıhaneden geldim. Sabahları yürüyerek gidiyorum. Dönüşte ya taksiye biniyorum ya da tramvayla Taksim'e çıkıp şimdi yaptığım gibi yürüyorum. Saat altı. Perihan ile biraz konuştuk. Bana bugün ne yaptığını söyledi. Sabah çocuğu parka götürmüş. Öğleden sonra da evdeymiş. Yarın Sema'ya gidecekmiş. Konuştuktan sonra ben bu odaya geçtim, bir fincan da çay aldım. Ne yapacağım bundan sonra? Tasarılar? Program?

5 Ekim Perşembe

Yazıhaneden geldim. Hani sonbaharda yazıhaneye gitmeyecektim? Evden ayrıldım. Yazıhaneyi yayımcılık işini gerçekten planladıktan sonra bırakmak istiyorum. Şimdi Perihan ile sinemaya gideceğiz. Çocuğu da öylece boş evde uyutup bırakacağız. Daha düzenli, daha kurallı yazmak istiyorum.

15 Ekim Pazar

Cihangir'e taşınalı yirmi gün oldu, hâlâ ev döşüyoruz! Perihan yatak örtüleri için kumaş almış, gösteriyor. Bir kavga patlak verdi. Perihan kumaşı gösteriyor, ben de okuduğum kitaba bakıyorum. Yani kitaptan başımı kaldırıyorum, ama bir gözüm de kitapta. (Schopenhauer'in *Aforizmalar*'ı!) Perihan düşüncemi soruyor, ben de, "İyi, iyi!" deyiverdim. Evle, onunla hiç ilgilenmediğimi, hemen bu odaya girdiğimi söyledi. Ben de, bütün hayatımı yatak örtüleri ve perdelik kumaşlarla geçiremeyeceğimi söyledim! Birbirimize bağırdık. Sonra o ağladı. Gözyaşları, barışma, öpüşme! Çayımı aldım, buraya geldim. Şimdi Schopenhauer'in yanında daha zavallı, daha çaresiz hissediyorum.

20 Ekim Cuma

Üzerinde, bütün ilkbahar ve yaz çalıştığım ya da çalışır gibi yaparak kitaplar okuduğum şu programı artık sonuçlandıracağım... Türkiye'de gerçekten yeni bir kültür hareketi gerekiyor... Herkesin bu düşüncemi, öteki tasarılarım gibi ütopik bulacağını biliyorum. Ama köyü kalkındırma hayali uygulanamayacağı için gerçeklikten uzaktı. Oysa bunu ben kendim, kendi param ve çalışmamla uygulayacağım. Durmadan kâğıtlara herkesin okuması gereken kitapları yazıyor, bazılarını çiziyor, yenilerini ekliyorum.

27 Ekim Cuma

Süleyman Ayçelik'ten bir mektup aldım. Nerede, hangi düşüncede olduğumu soruyor. Mektubun üslubunda, edasında hafif alaycı, beni saf bulan bir şeyler var ki, çok sinirime dokundu. Cevap yazmamaya karar verdim.

28 Ekim Cumartesi

Ömer'den mektup. Günlük hayatını anlatıyor. Kışı orada geçireceğini yazıyor, bizi de çağırıyor... Bunu yazın onu gördüğümde de yarım ağızla söylemişti bana. Şimdi bir daha yazıyor. Niye olmasın?

Bir saat sonra! Bunu Perihan'a söyledim. "Tabii, gidelim!" dedi. Şaşırdım. "O zaman tamam, gidiyoruz!" dedim. Gidiyoruz! Perihan, "Evi döşemeye de ara vermiş oluyoruz!" dedi. Çok heyecanlıydım! Biliyorum, bazan çok da çocuksu oluyorum. Şimdi hep birlikte annemlere Nişantaşı'na yemeğe gidiyoruz. Ne olursa olsun, bu budalalıktan kurtulamayacağım.

Akşam! Yemekten geldik şimdi. Perihan ile durmadan bu seyahati konuşuyoruz. Gideceğiz. Nişantaşı'ndakilere söyledim yemekte. Perihan'ın da benimle geleceğini öğrenince fazla bir şey demediler. Bir hafta için gideceğiz zaten. Annem bu soğukta orada ne işimiz olduğunu söyledi. Keşke ona küçük bir yalan atıverseydik. Ama Melek'i onlara bırakacağız.

29 Ekim Pazar

Gittim, bilet aldım! Artık kesinlikle gidiyorum. Kalın elbiseleri Perihan dolaptan çıkarıyor. Yarın öğleden sonra çocuğu eve bırakacağız. Ömer'e bir mektup attım. Perihan ile yarın yola çıkacağımızı, bizi görünce şaşırmamasını yazdım.

30 Ekim Pazartesi

Trendeyiz... Bunu kompartımanda sallanarak yazıyorum. Kendime küçük bavulla bir masa yaptım! Oh! İki gün trendeyiz! Okuyup, buraya bol bol yazmaya karar verdim. Perihan da bir kitap okuyor. George Sand okuyor, ama hoşlanmıyor galiba, çünkü sık sık esniyor, kitabı kapayıp dışarı dalgın dalgın bakıyor. Arada bir gözümün ucuyla ona bakıyorum. Kompartıman çok sıcak, camlar ise buz gibi. Keyifliyim, sigara içiyorum, Perihan, "Yatmadan önce içme de havalandıralım!" dedi. Ne yazacaktım?

Aklıma şu geldi şimdi: Ne ben Osman'a, ne de Perihan Nermin'e onların başkalarıyla ilişkileri hakkında bir şey söyleyebildik. Nişantaşı'ndaki hayat gittikçe çirkinleşiyordu. Cihangir'e yerleşmemiz iyi oldu...

Ömer'e niye gidiyoruz? Değişiklik olsun diye belki. Perihan memleketi görsün diye. Memleketi görsün ve benim anlayamadığı buhranlarıma hak versin diye belki de. Bu "buhran" kelimesini benim için Muhittin kullanmıştı. Ne yapıyor acaba

Muhittin? O tuhaf mektup olayından sonra hiç aramadı. Ben iki kere aradım, ya yazıhanesinde yoktu ya da yok dedirtti.

İzmit'ten geçiyoruz... İyi ki bu defteri yanıma almayı akıl ettim... İstasyonda, pencerelerde bayraklar... Geçen bayramda Ankara'daydım.

31 Ekim Salı

Öğle: Ankara'da trenin kalkmasını bekliyoruz. Gelip geçenler deftere ne yazdığıma bakıyorlar. Perihan çay içiyor. Çayına çok şeker koyduğunu, daha büyümediğini söyledim, şakalaşıyoruz... Şimdi, "Ne yazıyorsun öyle durup durup!" dedi. Bir çay daha istedim. Oh, iyi ki yaşıyorum!

Ankara'dan ayrıldık: Saat 12.30. *Ulus* gazetesi aldım. Savaş haberleri.

Akşam: Turşu gibiyim.

1 Kasım Çarşamba

Sabah: Sivas'ı geçtiğimizi demin memurdan öğrendim. Perihan George Sand'ı bitirdi. Ben Anatole France okuyorum. Divrik! Trenden indim. Düdükler çaldı, hemen bindim. Bu dağları gördükçe heyecanlanıyorum. Perihan'la konuşuyoruz. Gene, "Ne yazıyorsunuz?" diyor. Saat on bir... Tünellere girip çıkıyoruz... On iki... Yaklaşıyoruz... Kemah'ta durduk. Tepede kale. Uzakta o kümbet gibi şey! Alp'e en fazla yarım saat var. Dışarı çıktım, geldim. Koridorda okuduğum hep aynı duyuru: Vagonlar dahiline tükürmeyiniz. Tren kalktı. Toplanıyoruz... Neşeliyiz.

Akşam: Şimdi ne yazayım? Ömer'i gördüm... "Keşke gelmeseydik!" diye düşünüyoruz Perihan ile. Anlatmaya nereden başlamalı? Jeneratör çalışmıyor. Gaz lambası yanan soğuk bir odadayız, üşüyoruz.

Alp'te trenden indik, hafif karlı, çamurlu yolda on beş dakika yürüdük. O köşke önceden gelmiştim zaten. Önce Hacı'yı gördük, şaşırdı. Ömer'i çağırdı, bizi içeri aldı... Ömer içinde kocaman bir soba yanan geniş bir odada bir satranç sorunu çözüyordu. Bizi görünce afalladı. Mektubumuzu almamış. Şundan bundan konuştuk... Oturduk... Ona Muhittin'in mektup

olayını anlattım. İstanbul'da ne yaptığımı, taşındığımızı, her şeyi anlattım. O da burada hiçbir şey yapmadığını, arada bir Erzincan'a gittiğini, poker oynadığını söyledi. Kendi kendine satranç oynuyormuş, istasyon memurlarıyla tavla oynuyormuş... Laf bitti. Bize odayı hazırlattı. Eşyalarımızı yerleştirdik, aşağı indik. Ee, ne yapacağız? Bir sessizlik, bir soğukluk oldu... Okul yıllarından, hatıralardan söz etmeye başladık. Ömer dönüp dönüp Perihan'a anlatıyor. Yıllar sonra tesadüfen yan yana gelen, birlikte birkaç saat geçirmek zorunda kalan eski okul arkadaşları gibiyiz. Şu ne yapıyor, bu ne yapıyor konuştuk. Hacı yemek koydu önümüze, yedik. Yarım saat önce de buraya çıktık... "Ne diye geldik buraya?"

2 Kasım

Tren ile Kemah'a gittik, gezdik. Herkes bize, Perihan'a bakıyor. Peşimize çocuklar takıldı. Arkamızda onlar, kaleye çıktık. Kapısı kapalı. Bir çocuk taşlar arasından bir delik gösterdi, ama oradan Perihan giremeyeceği için döndük... Merdivenlerden, sokaklardan istasyona iniyoruz. Herkes dükkânının, evinin önünde durmuş bize bakıyor. Perihan da, "Oraya gidelim, buraya gidelim, burada ne var?" diyor. İstasyonda dört saat tren bekledik. Memur, "Ayrılmayın, her an gelebilir, yetişemezsiniz!" diyordu. Sabah hava iyiydi. Gene bozdu. İstasyon binasının içinde kös kös oturduk. Yarın değil öbür gün dönüyoruz. Bilet aldık. Akşam bunları lambanın ışığında yazıyorum. Ömer, "Yarın Erzincan'a gidelim, sana yeni ahbaplarımı tanıştırayım!" dedi. "Yok, boş ver!" dedim. Ne yapacaktık ki orada? Ama şimdi yarın burada ne yapacağız diye endişeleniyorum. Belki Ömer ile konuşuruz. Burada ne yapacak, niyeti ne, başka şeyler... Hayat?

4 Kasım: Öğleden sonra

Trendeyiz. Bir saat önce Perihan bir ağlamaktır tutturdu. "Neden ağlıyorsun?" diyorum, cevap vermiyor, ama biliyorum, çünkü benim içimden de ağlamak geliyor. Ona sarıldım, avuttum... Kompartımandan çıktım. Vagon restoranda boş bir masa buldum...

Dün bütün gün Ömer'in köşkünde oturduk... Ömer benimle konuşmak istiyordu, bunu seziyordum, ama Perihan'dan çekiniyordu. Saatlerce satranç oynadık... Arada bir, "Ne yapacaksın, İstanbul'a ne zaman geliyorsun?" diye sordum, geçiştirdi. Şimdilik buradaki hayatından memnun olduğunu söyledi. Şakalar yaptı, güler gibi yaptık. Gene Hacı yemeğimizi getirip koydu. Öğleden sonra da aynı şey... Bu sefer bir yerden içki çıkardı. Konyak! İçiyor, satranç oynuyoruz! Dışarıda da hafif hafif kar atıştırıyor. Bütün öğleden sonra satranç oynadık. Akşam gene yemek! Gene satranç! Perihan yukarı çıktı. Ömer biraz fazla içti. "Ben tahtaya bakmadan oynamak istiyorum!" dedi. Bunu eskiden de bir kere denemişti. Tahtaya arkasını döndü. Birkaç oyun oynadık. Birini de kazandı. O da içti durmadan. Ben de içtim, sarhoş oldum. Ona açık açık buralarda (oralarda?) ne yaptığını sordum. Benimle alay etti. Yalnız aramızda şöyle bir konuşma geçti: "Nazlı, Muhtar Bey ne yapıyorlar, biliyor musun?" diye sordu. "Bilmiyorum!" "Şu benim nişan törenindeki halimi hatırlıyor musun?" "Evet!" "Aman, unut, unut! Ben o kız istemeleri, nişan törenlerini, demiryolunu bile unuttum... Okul yıllarını da bir daha hatırlatma!.." Sonra güldü. Bu sabah da treni beklerken, belki de lafsızlıktan, okul yıllarını kendisi hatırlattı! Sonra bir kere daha satranç oynadık... Bir Amerikalı varmış, arkasını dönerek, bakmadan, altı kişiyle aynı anda oynarmış. Sonra da hastaneye kaldırırlarmış... Ömer, "Ne zevk... Hayatın en büyük zevki o düşünsel yoğunluk olmalı," (ya da buna benzer bir şey!) dedi. Sonra satranç bitti. Yukarı çıktım, yattım... Sabah Ömer bizimle istasyona kadar geldi. Tren gecikti... Konuşacak bir şey de bulamadık. Gene Muhittin'i anlattım, Cihangir'i anlattım. Başını salladı... İstanbul'a mutlaka geleceğini, bana yazacağını söyledi... Tren geldi, bindik yerleştik... Birkaç saat geçti üstünden, işte Perihan birden ağlamaya başladı.

Niye ağlıyor? Hâlâ ağlıyor mudur? Gidip onu avutayım mı? Pencereden dışarı bakıyorum... Dağlar, ovalar, kayalar, ağaçlar. Ne var bunlarda, nedir? Ne yapmalı hayatta?

6 Kasım Pazartesi

Evdeyiz. Nişantaşı'na gittik, çocuğu aldık. Yemek yedik, herkesle oturduk, anlattık, döndük.

7 Kasım Salı

Ne yaptım bugün? Yazıhane. Perihan'la arkadaşı Sema'ya gittik. Kocası ilginç bir insan. Fransa'da iktisat okumuş. Bana Marx'ın kitaplarını okumam için verdi. Merak ediyorum.

14 Kasım Salı 1939

Şeker bayramı. Nişantaşı'nda öğle yemeği. Öğleden sonra evdeyiz. Biraz uyudum! Marx'ta aradığımı bulamadım. İlgilendirmiyor.

27 Kasım Pazartesi

Ev, yazıhane, çocuk, Perihan, Nişantaşı, birkaç kitap, tasarılar, tasarılar, yazıhane, yazıhane!

28 Kasım Salı

Hani iyi ve doğru hayat için program?.. Ya da bu programı uygulama? Ama yayımcılığı mutlaka yapacağım!

1 Aralık Cuma

Herr Rudolph'tan Amerika'dan mektup... Savaştan söz ediyor... Gene aydınlık, karanlık vb. yazmış... Her şeyin budalalık olduğunu biliyor, gene yaşıyorum.

2 Aralık Cumartesi

Perihan gebe olduğunu söyledi. İnanamadım! O kadar da dikkat ediyorduk! Ne olacak bundan sonra hayatımda? Yaşlandım mı?

10 Aralık Pazar

Herr Rudolph'a mektup yazıyorum. Şimdi bıraktım. Ayşe'nin nişanına Nişantaşı'na gidiyorum. Perihan üşütmüş, çok hasta, gelemiyor... Hayatımın mutlaka bir amacı olacak ve şerefli ya-

şayacağım. Herr Rudolph'a yazdığım gene aynı ikilem: karanlık, ışık? Her şeye rağmen mutluyum, yaşadığım için doğaya minnet duyuyorum!

On dakika sonra: Hayır! Her şey aptalca. Kimseye de mektup filan yazmayacağım. Sonuna kadar susabilmek isterdim, ama biliyorum, yapamam. Çünkü ahmağın tekiyim.

61
Curcuna

Ayşe kapıyı açtı, mutfağa girdi ve "Sevgili oncağızları her zamanki gibi gene bir işin başında görüyor ve gülümsüyorum!" diye düşündü.

"Ayşe Hanım, bugün siz mutfağa hiç girmeyin!" dedi Emine Hanım.

"Niye? Bir yardımım dokunur belki. Sana biraz portakal soyayım mı? Kadayıf için!"

"Bugün, bugün hele hiç karışmayın! Ah, ben nişanlanıyor olsam!.. Elbisem kirlenir! Ne de yakışmış!.." Ahçı Yılmaz'a dönerek, "Şuna bak, bak," dedi Emine Hanım.

Yılmaz gözünün bir yere takılmasından korkuyormuş gibi Ayşe'ye bir an baktı ve başını önüne çevirdi.

Ayşe'nin içinden, "Bak, bak, bugün bakabilirsin!" demek geldi, ama yalnızca gülümsedi. "Beni seviyorlar, herkes beni seviyor!" diye düşündü. "Mutfağımızda çalışıyorlar. Misafirlere güzel yemekler yapıyorlar. Mutfağımız sıcak... Pencereden bahçe gözüküyor: Bizim bahçe... Onları burada bırakıp dışarı çıkıyorum!" Merdivenleri tırmandı, salona girdi. "Ne kalabalık, ne şenlik, ne curcuna, ne güzel, ne neşe!" diye mırıldandı. "Nereye gideyim? Her yere gidebilir, herkesle bir çift söz konuşabilir, hemen gülebilirim... İşte orada resim çekiliyor. Ben de Atiye Hanım'ın yanına..."

"Bekleyin, bekleyin o da geliyor!" diye seslendi Güler Hanım. Yanında Ayşe için yer açtı.

Ayşe onlara doğru yürürken, "Resim çekiliyor. Koltukta üç kişi oturuyor olacağız: Leylâ Hanım, Güler Hanım ve ben!" diye düşündü. "Arkada Osman abim, Fuat Bey ve Sait Amca. Buna yıllar sonra bakacağım!"

Flaş patladı. Atiye Hanım, "Bir kere daha şey edelim!" dedi. "Remzi Bey siz de geçsenize..."

Ayşe, "Evet, evet tam bir bey o!" diye düşündü.

Bir daha resim çekildikten sonra Ayşe ayağa kalktı. Sedef odasının önünde Fuat Bey yakın dostu Semih Bey ile konuşuyordu. Ayşe bakışlarıyla onlara, "Bana bir şey söylemek istiyorsanız, takılmak, şaka yapmak istiyorsanız yapın işte!" diyerek geçti. Onlar yalnızca, onu gördüklerini, onu görünce neşelendiklerini gösteren bir tavırla gülümsediler. "Bana gülümsediler!" diye düşündü Ayşe. "Fuat Bey, gelecekteki kayınpederim ve sabun tüccarı Semih Bey!"

"Alıştın mı yüzüğe?" Şükran Teyze'ydi bu. Piyanonun yanındaki bir sandalyede oturuyordu.

"Alıştım teyzeciğim!"

"Canım benim! Ne şeker değil mi?" Şükran Teyze Semih Bey'in karısına dönerek gülümsedi.

"A, demek onlar önceden tanışıyorlar!" diye düşündü Ayşe. "Herkes herkesi tanıyor! Herkes gülüyor. Herkes birlikte. Ben de onlar gibi olacağım, yaşayacağım!"

"Piyano çalıyor musun hâlâ?"

"Canım çekerse!"

"Sakın evlenince bırakma! Remzi piyano seviyor mu?"

Ayşe cevap olarak gülümsedi, piyanonun başına geçti, kapağını açtı, parmaklarını tuşların üzerinde gezdirdi, ama çalmadı. "Sevgili piyano!" diye düşündü. "Sevgili sedef odasında." Gene gülümseyerek kalktı, eşyalara baktı. "Sedef takımlar... Koltuklar... Küçükken örtülerindeki yaldız bacaklarıma batardı, oturamazdım. Gene de seviyorum o koltukları." Kadınların kendi aralarında bir sohbete başladıklarını fark ederek odadan çıktı. "Sevgili büyük, büyük oda... Avizemiz... Yüksek tavanlara bakıyorum... Küçükken beni korkutan o melekler... Babamın sevdiği koltuk... Kadife kaplı koltuklar... Ayaklı lambanın boğumları... Büfenin camekânlarında sevgili annemin sevgili porselenleri...

Bugün hangi takımı çıkarmıştı? Üzerinde mavi güller olanları mı? Ama onlar kırıla kırıla eksildiler." Atiye Hanım'a ve sonra avukat Cenap Bey'e gülümseyerek merakını doyurmaya büfeye doğru yürüdü. "Tabii kırmızılar!" Sonra her zamanki koltuğunda oturan annesinin yanına gitti.

"Eee, nasılsın bakalım, kızım, memnun musun?" dedi Nigân Hanım.

"Evet!"

Osman, "Hepimiz memnunuz!" dedi. Cevdet Bey'in koltuğunda oturuyor, sigara içiyordu.

"Yazık Perihan yok!" dedi Nigân Hanım.

Refik, "Anne, çok hasta, biliyorsunuz!" dedi. "Ateşi otuz sekizdi öğleden sonra." Ayşe'ye döndü: "Ne kadar gelmek istediğini, bilmem söylemeye gerek var mı?"

"Tabii, tabii... Hem şimdi o..." dedi ve Ayşe gülümsedi. "Çocuğu olacak!" diye düşündü. Ayağa kalktı: "Benim de çocuğum olacak. Şimdi nereye gidiyorum? Nişanlımın yanına! Benim de çocuğum, sedef takımları, eşyalarım..."

Remzi bir arkadaşıyla konuşuyordu. Arkadaşı uzun boylu ve ince uzun boyunlu olduğu için Remzi onunla her konuşuşunda yaptığı gibi başını yukarı kaldırmış, arkadaşı da kamburunu çıkarmıştı. Ayşe, "Evet, biraz şişman, ama herkes gibi!" diye düşünerek Remzi'ye sokuldu. Remzi yeni aldığı bir gramofondan ve plaklardan söz ediyordu. Artık bir eşyadan söz ederken onun yalnız kullanış özelliklerinden değil, fiyatından da söz ediyorlardı. Remzi, Fuat Bey ile birlikte yazıhaneye gidip gelmeye başlamıştı. Arkadaşı da avukatlık stajı yapıyordu. O da galiba yakında nişanlanacaktı. Ayşe, "Sonra birbirimize ziyarete gideceğiz, yemekler yiyeceğiz, güleceğiz!" diye düşündü ve yanlarından ayrıldı. "Konuşuyorlar..." Bir kahkaha duydu. "Şimdi nereye gidiyorum? Ah muhasebeci Sadık Bey! Niye o kadar köşede kalmışlar?" Onlara, onları sevdiğini göstererek baktı ve ilk defa gördüğü bir çocuğa da aynı gülümseyişle yaklaştı. Çocuğa sokuldu ve eğildi. Eğilirken bir elbise hışırtısı duyunca başını kaldırdı.

"Ah, bu sizinki mi, Kadriye Hanım?"

"Yaa, büyümüş değil mi?"

"Ama sıkılıyor galiba?" dedi Ayşe.

"Sıkılmaz canım. Gürültüden korktu. Bak sana bir şey diyeceğim. Gün geçtikçe annene benziyorsun!"

"Sahi mi?"

"Evet! Ben babana benzeyeceksin sanıyordum ama... Gözlerini kırpıştırıyorsun! Kaçsın sen şimdi?"

"On dokuz!" dedi Ayşe ve gülümseyerek, başka yerlere yetişmesi gerekiyormuş gibi sabırsızlanarak acele acele yürüdü.

Bir an Kadriye Hanım'ın arkasından baktığını hissetti. "Kadriye Hanım!" diye düşündü. Ünlü kadın doktoru Agâh Bey'in karısıydı. Agâh Bey'in oğullarını da tanıyordu. Bütün o aileyi gözünün önüne getirerek, "Biz de onlar gibi olacağız!" diye düşündü. "Üstelik bizim daha çok şey yapmaya gücümüz yetecek!" Osman bir kere bu evliliğin şirketler için de bir talih olduğunu söylemişti. "Evimiz!" diye düşündü. Gözünün önünde bir apartman dairesi canlandı. Bu daire hep gözünün önünde canlanıyordu: Sevdiği çeşitli evlerin odaları, odaların içindeki mutluluk dairede yan yana geliyordu. Sonra bir köşede konuşan Sait Nedim Bey ile Nermin'e yaklaştı. Atiye Hanım da oradaydı. Sait Bey köpeğinden söz ediyordu. Ayşe'yi görünce bir an sustular, ama sonra Atiye Hanım Ayşe'nin elbisesini övünce yeniden köpekten söz etmeye başladılar. Ayşe, "Ben de evime köpek alır mıyım?" diye düşündü, ama kendisine böyle bir şeyi yakıştıramadı. Remzi'nin de köpeklerden, evin içinde küstah küstah gezinecek bir hayvandan hoşlanacak insan olmadığını düşündü. "O nasıl bir insan?" diye mırıldandı ve düşünmeden şu karşılığı verdi: "İyi, eli açık, iyi yürekli, centilmen..." Daha başka kelimeler de vardı galiba, ama dilinin ucuna gelmiyordu. Sait Bey savaştan söz etmeye başladığı için oradan da ayrıldı.

"Şimdi nereye?" diye düşünüyordu ki, Refik ağabeyini gördü ve kederlendi. "O niye öyle oldu?" diye mırıldandı. "Niye öyle sessiz, düşünceli, hüzünlü oldu benim abim?" Refik'e doğru yürürken, "Eskiden ne neşeliydi!" diye düşündü. "Eskiden ben neşesizdim, asık suratlıydım, o neşeliydi. Bana takılırdı, örgülü saçlarımı çekiştirirdi, canımı yakmadan alay ederdi benimle!" Refik'in karşısına geçip oturdu.

"Perihan nasıl?"

"Ateşi var! Bitkin. Grip..." dedi Refik.

Nigân Hanım, "Bari çocuğu getirseydin!" dedi.

"Üşütür diye düşündük!"

"Hiçbir şey olmaz!" dedi Nigân Hanım. Üç çocuğuna da teker teker bakarak, "Ben sizi altı aylıkken en soğuk havalarda dışarı çıkarırdım!"

"Ooo aile meclisi mi toplandı?" Sait Nedim Bey neşeyle gülümsüyordu. Savaş sözü bitmişti.

"Ah, Cevdet Bey!" diye mırıldandı Nigân Hanım. Duvardaki resme bakıyordu. Başını bir süre sağa sola salladı ve döndü: "Şuraya otursanıza Sait Bey!" dedi. "Siz Cevdet Bey'i iyi tanırsınız. Sizin konağınızda, Nedim Paşa'nın konağında biz..."

"En iyi tanıyan Fuat Bey'dir. O anlatsın!" diyerek Sait Bey kalktı. Semih Bey'le konuşan Fuat Bey'e doğru yürüdü. Ona bir şeyler söyledi. Fuat Bey gülümsedi, ağır ağır yürüyerek yanlarına geldi, oturdu.

Nigân Hanım, Fuat Bey'den rahmetliyi anlatmasını rica etti. Evde, odalarda hiç bitmeyen, durmadan canlanan, parlayan, dalgalanan bir uğultu vardı. Fuat Bey, Cevdet Bey'i ilk Selanik'ten İstanbul'a dükkân açmak için geldiğinde tanıdığını söyledi, hırıltılı bir sesle homurdanarak bunun hangi yıl olduğunu çıkarmaya çalıştı.

Ayşe sessizce ayağa kalktı. Hâlâ arkadaşıyla konuşan Remzi'ye doğru yürüdü ve birden, "Söyleyin bakalım ne konuşuyorsunuz?" dedi.

Ona gülümsediler. Kamburunu çıkaran delikanlı bir şeyler söyledi. Ayşe güldü. Büfeye doğru yürüdü. "Porselenler!" diye düşündü. "Teyzelerim, eski konak! Bugün nişanlandım. Şimdi, büyük salonumuzda yürüyorum. On dokuz yaşındayım. Sesleri, neşeyi, insanları duyuyorum. Bu tatlı, dalgalı uğultuyu duyuyorum. Nereye gidiyorum? Mutfağa!" diye düşündü. "Oradalar oncağızlar... Ama burası ne kadar sessiz!"

"Bak, gene geldin!" dedi Emine Hanım.

"Bakayım bir, ne yapıyorsunuz, dedim."

"Tatlıyı koyduk şimdi fırına!" dedi Yılmaz.

Ayşe, "Aaa konuştu!" diye düşündü. Ahçı Nuri'yi hatırladı. Babasını hatırladı. Cezmi'yi hatırladı. İş olsun diye buzdolabını

açıp su içti. Su içerken buzdolabının üstündeki bir gazeteyi okudu. Bardağı küpün yanına bıraktı. Mutfaktan çıktı, ama merdivenlere değil, o dar karanlık koridora doğru yürüdü. Çamaşırlıktan, hizmetçi odasından ve alaturka heladan çıkan kokular koridorda ona çocukluğunu hatırlatmak için gene sabırla birikiyordu. Kokuyu içine çekerek, "Çekirdek!" diye mırıldandı. "Leylek leylek lekirdek... Seyahatler, Avrupa gezileri, eğlenceler..." Merdivenlere doğru yürüdü. Basamakları tırmanıyordu. "Evler, eşyalar, odalar, çocuklar, yıllar, fotoğraflar, halılar, perdeler ve uğultu. Ne güzel! Gene bıraktığım gibi. Ne curcuna, ne karmaşa, ne neşe! Hayat! Nereye gideyim?"

62
Her Şey İyi

Fuat Bey Cevdet'i tanıdığı yılı anlatmış, öteki yıllara geçmişti. Meşrutiyet'i, Meşrutiyet'ten sonra canlanan iş hayatını, rahmetli Cevdet Bey'in bu yıllarda ne kadar çok çalıştığını anlatıyordu. Refik babasının sağlığında da Fuat Bey'den dinlediği bu hikâyeleri gene dikkatle dinliyor, arada bir bunlardan sonuçlar çıkarıyordu. Son zamanlarda, suçluluk duyan insanlar gibi, kendi hayatını başka hayatlarla karşılaştırdığını, nerede yanlış yaptığını bulmak ya da başka yanlışlar yapmamak için başka hayatlardan örnek alınması gereken sonuçlar çıkardığını, bunu da çoğu zaman farkında olmadan yaptığını biliyordu. Fuat Bey, rahmetli Cevdet Bey'in, Meşrutiyet'ten sonra, İttihat ve Terakki ile mason olmadan iyi ilişkiler kurmayı beceren birkaç insandan biri olduğunu söyleyince, önce babasının kendisinden çok daha kararlı ve ne yaptığını bilen bir insan olduğunu düşündü, sonra gene hayat örnekleri topladığını anlayarak kendine kızdı ve Perihan'ı düşünerek eve dönmek istedi. Ama Fuat Bey kendisini, Nigân Hanım'dan da çok Refik'in dinlediğini anladığı ve anlatırken yüzüne baktığı için kıpırdayamadı.

Fuat Bey'in hikâyeleri Atiye Hanım'ın fotoğraf çekmek için

araya girmesiyle kesildi. Herkes Nigân Hanım'ın çevresinde toplandı. Refik flaş birkaç kere patladıktan sonra salondan çıktı, merdivenleri tırmanıp aceleyle kütüphaneye girdi. Evden çıkarken, sanki burada Cihangir'e götürmeyi unuttuğu bir kitap varmış ve bu kitapta aradığı şeyleri açıklayan bilgileri bulacakmış gibi bir duygu uyanmıştı içinde. Ama kütüphaneye girer girmez bu duygu yerine gene içinde bir pişmanlık ve suçluluk uyandı. "Hâlâ bir karara varamadım!" diye düşündü. Kütüphanenin boş raflarında aradığı şeyi bulamayacağını anladı. Eskiden kitaplar duran gözlerin birinde bir yün örgü ve şişler duruyordu. Masanın üzerinde Cemil'in aritmetik kitabı, bir Türkçe okuma kitabı vardı. Öteki raflara reçel dolu dört kavanoz yan yana konmuştu. Refik, "Perihan'a ayıp oluyor!" diye düşündü. Oysa Perihan ona geç gelmesini, eğlenmesini söylemişti. "Eve döneyim! Boş vakit geçirmeyeyim!" Bu odada çalıştığı, okuduğu, arkadaşlarıyla poker oynadığı yılları uzun uzun hatırlamaktan endişelenerek aceleyle odadan çıktı, saatin tıkırtısını duydu, merdivenlerden indi. "Ayşe üzülmez inşallah!" diye mırıldanarak gürültülü salona girdi. Ayşe'yi ararken tanımadığı bir yüzle selamlaştı, sonra Güler Hanım'ı görerek öfkelendi. Gene, "Perihan'a ayıp oluyor!" diye mırıldandı, içinden bir şeylere öfkelenmek geldi. Gözünün ucuyla gene baktı ve gördü: Güler gene kendisine anlayışlı bir tavırla bakıyordu. "Eve gidiyorum. Nerede şu Ayşe?" diye düşünüyordu ki, Sait Nedim Bey'in kız kardeşinin yanından ayrılıp kendisine yaklaştığını gördü. Sait Bey'in tavrından kendisine bir şey soracağını anladı ve bekledi.

Sait Bey, Refik'in koluna girerek, "Bizim Rastignac'a gitmişsiniz, Osman söyledi," dedi.

Refik bir an şaşırarak, "Kime?" dedi.

"Rastignac'a! Ömer Bey'e! Ona o adı Atiye vermişti. Trende rastlamıştık!"

"Evet, tabii, tabii!" dedi Refik. "Anlatmıştı."

"Eee, ne yapıyor şimdi o?"

Refik karar veremedi. Sonra birden, "Çiftçilik!" dedi.

"Çiftçilik? Sahi mi? Ne hoş!" dedi Sait Bey. Kelimeyi tadını çıkararak birkaç kere tekrarladı. Sonra gülümseyerek "Peki, niye, başka iş mi yok?" dedi ve cevabı kendi verdi: "Dar geldi

ona bu dünya, değil mi?" Sözünü beğenerek bir kahkaha attı ve kaşlarını çattı. "Yazık, yazık! Çok ateşli bir delikanlıydı. Hırslı olduğunu söylüyordu. Öyleydi de." Sonra karısını görüp seslendi: "Atiye bak, kimden söz ediyoruz. Senin Rastignac'dan!"

"Sahi, ne yapıyor o?" dedi Atiye Hanım. "Bizde fotoğrafları var onun. Görüşmek isterdik!" Bu sırada yanına yaklaşan bir çocuğun başını okşayarak, "Ne var canım?" dedi. Çocuğu yüzünü buruşturarak dinledi. "Ah, peki, peki!" dedi ve utangaç bir tavır takınarak Nermin'e doğru yürüdü. Onun kulağına bir şeyler fısıldadı. Bir yandan işaretparmağını sallayarak çocuğu paylıyordu.

"Görüyor musunuz, kimse ilgilenmiyor günümüzün Rastignac'larıyla!" dedi Sait Nedim Bey. Bir kahkaha attı. "Fatihler... Gençler... Hayat!.." diye mırıldandı. Beklenmedik bir hareketle elini Refik'in omzuna koydu: "Sizi de iyi görmüyorum ama! Suratınız asık, konuşmuyor, gülmüyorsunuz... Hep düşünüyormuşsunuz gibi bir haliniz var... Ne düşünüyorsunuz?"

"Bilmem! Öyle miyim?" dedi Refik.

Sait Bey gülümseyerek, "Bu evden ayrılmışsınız!" dedi.

Refik, "Çocuk için iyi olur diye düşündük!" dedi.

Sait Bey, "Çocuk için!" diye tekrarladı, ama aklında başka bir şey vardı. Yanından geçen bir kadına gülümsedi, galiba tam ona bir hamle yapacaktı ki, caydı. Ama elini Refik'in omzundan çekmişti. "Neşelenin, Refik Bey, neşelenin!" dedi. Sanki bir şey hatırlamaya çalışıyordu. "Neşelenin, coşun, hayatın içine girin. Yaşayın! Rahmetli babamın dediği gibi, anlaşın çevrenizle, uzlaşın! Yoksa çok mutsuz olursunuz! Yaşlanınca bu hırçınlığın boş olduğunu anlayacaksınız. Şimdi doğru mu bizim Rastignac'ın yaptığı?"

Refik, "Hayır, sandığınız gibi değil! Üstelik Ömer İstanbul'a..." diye mırıldandı.

Ama Sait Bey bunu duymamış gibiydi: "Yaşayın, yaşayın. Karışın şu büyük akışa!" diyordu. "Biz neyiz ki?.. Şu koca tarihte, şu akıp giden ırmağın yanında bir damla su bile değiliz... Bırakın kendinizi..."

Refik, Sait Bey'in sözlerinden de hayat dersi çıkarmaktan çekindiği için, "Ama bunlar yeni düşünceler değil ki!" dedi.

"Evet, rahmetli babam da söylerdi!" dedi Sait Bey. "Yeni değil tabii! Size bizim konağı örnek göstererek bilmem anlatmış mıydım. Bizim eski konağı yeniye..."

Refik öfkelenerek, "Evet, anlatmıştınız!" dedi.

"Anlatmıştım... Sizin babanız da buna en güzel örnektir! O zaman ne yapmalı? Bu hırçınlığın hiçbir yararı yok. Hiçbir meyve vermeyen bir hırçınlık. Bu insana..."

Refik bir an Rousseau ve Defoe'yu çevirmeyi, yayımlamayı düşündüğünü Sait Bey'e söylemeyi aklından geçirdi, ama caydı. Annesinin yanında Ayşe'yi görmüştü.

"Ne anlatıyorsun gene Sait?" Güler'di bu. "Sizi yakalamış. Babamın hikâyesini mi anlatıyor gene."

Refik, "Evet, evet!" diye homurdandı. Bir hareket, bir şey yapmak istediği için güldü. "Aa orada!" diye mırıldanarak Nigân Hanım'ı işaret etti ve onların oturduğu köşeye yürüdü.

"Otur! Nereye gittin!" dedi Nigân Hanım, ama galiba alışkanlıktan şikâyet eder gibi yaptığını anladı ve gülümsedi.

Refik Ayşe'ye dönerek: "Ben gidiyorum. Kusura bakma, Perihan'ı merak ediyorum!" dedi.

"Tabii, tabii!" dedi Ayşe.

Nigân Hanım, "İyileşir iyileşmez bekliyoruz!" dedi. "Küçük Melek'çiğimi de hemen getir!" Sonra yanında oturan Leylâ Hanım'a dönerek en küçük torununu anlatmaya başladı.

Ayşe Refik'i kapıya kadar geçirdi. Refik onu öptü, duygulandı, dışarıya çıktı. Sessizliği içine çekti. Çıngırak şıngırdadı. Nişantaşı'nın üzerinde bulutsuz, lacivert bir gök vardı. Bir rüzgâr paltosunun eteklerini kaldırdı. "Yıldızsız bir yaz göğü gibi!" diye düşündü Refik. Yanda yapılan inşaatın tahta perdesine afişler yapıştırılmıştı. Bir duvarın üstünde levha vardı: "Sığınağa gider!" Saatine baktı: Yediye geliyor. "Perihan beni görünce şaşıracak. Nasıl acaba?" Nişantaşı'nın köşesi kalabalık değildi. Hızlı hızlı yürüyen tek tük paltolu insanlar geçiyordu. Refik durağa doğru yürüdü. Yeni bir apartmanın alt katında bir mezeci açılmıştı. Pazar akşamı olmasına rağmen kapalı değildi. "Perihan'a bir şey alayım!" diye düşündü. "Ama bir şey yer mi o şimdi? Çocuğa alayım!" Dükkânın önünden geçti. "Çocuk... İkinci çocuk da geliyor!" diye düşündü. "Ne yapacağım ben?.. Aklımdakini

muhakkak yapacağım ama... Rousseau. Bunu bir de Sait Bey'e anlatacaktım... İğrenç herif... Güler!" Durakta beklemeye başladı, ama başka bekleyen olmadığı için sabırsızlandı. "Şu kirli semtten uzaklaşayım!" diye düşündü. "Çocukluğum, gençliğim burada geçmişti! Ama gene de ağaçlarını, rüzgârını severim!" Boş bir taksi buldu, bindi. "Evde ne yapacağım?" diye düşündü. "Perihan'a bir çorba yaparım. Çocuğa bir şeyler veririm. Sonra masama otururum... Oturur ve ne yaparım? Evet, ne yapmalı acaba?" Kendine kızmaya başladı. "Bir tek düşüncem yok! Schopenhauer'in onda biri kadar aklım berrak olsaydı ne olacaktı? Var üstelik! Kültürel bir hareket... Çeviriler... Hayatı seviyorum! Şu şoför acaba ne düşünüyor. Öyle şeyler yapmalıyım ki, izi küçük de olsa şu adamcağızın hayatında bile görülebilmeli... Evet, köy kalkınması tasarıları, kabul ediyorum, ütopikti. Marx! Onda da aradığımı bulamadım! Onu da düşünceleri berrak olduğu için beğendim, ama ne yapmalı, ben ne yapayım, buna cevap bulamadım. Okudukça zaten onu hep suçladığımı, suçlu hissetmem gerektiğini düşündüm... Evet mülkümden, şu yazıhaneden kurtulmalıyım! Bir yayınevi kurmalıyım... En iyi çevirileri yapmalı. Bu kitapları herkes okumalı... Acaba Ömer ne yapıyor?.. Muhtar Bey..." Birden esnedi. "Ne gürültülüydü orası da... Evde, o gürültünün içinde yıllarca nasıl oturdum?.. Belki de Ömer haklı... Doğa, sessizlik en iyisi... Açık, temiz hava... Böyle şeylere ihtiyacım var... Temiz hava almak için ne yapmalı? Pazarları maça gitmeli... Ama Perihan buna..." Şoför Cihangir'in neresine gideceğini soruyordu. Refik yolu tarif etti. Sonra eve her yaklaşışında yaptığı gibi ne yaptığını, ne yapacağını düşünmeye başladı. "Sabah biraz okudum. Sonra şu nişanı da aradan böylece çıkardık... Ayşe de evlenecek... Çocuklar... Benim ikinci çocuğum... Bu erkek olsun istiyorum... Benim gibi olmasın, herkes gibi olsun... Herkesinki gibi bir de ad koyarız: Ahmet! Nasıl biri olur acaba?" Eve yaklaşıyordu. "Nişan bitti... Aa, şu Remzi'yi tebrik etmedim ya da evden çıkarken vedalaşmayı unuttum... Boş ver!" Parayı verip arabadan indi. Asansörsüz apartmanın merdivenlerini çıkarken yüreğini dinledi: "Yaşlandım!" diye düşündü. Daire kapılarının önünden geçerken her zamanki gibi içerideki hayatları merak etti, ama her zamanki gibi bir ipucu bulamadı, çünkü dairelerin çoğunda Rumca konuşuluyordu.

Anahtarıyla kapıyı açıp içeri girer girmez Perihan seslendi: "Geldin mi?"

"Geldim, geldim. Nasılsın?"

"İyiyim!" diye Perihan seslendi. Sesi de iyiydi.

Refik paltosunu çıkarırken sabırsızlandı, ayakkabılarını çıkarmadan Perihan'ın yanına gitti: "Sahi, iyi misin?" Yatağın ucuna oturdu.

"Anlamadım ben de! Ateşim düştü galiba!"

Refik onu öptü. "Derece nerede? Bir daha bak!" dedi ve dereceyi bulup uzattı.

Perihan dereceyi koltuğunun altına yerleştirdi: "Nasıldı nişan?"

"Nasıldı? İyiydi işte!" diye mırıldandı Refik. "İyi ki buraya taşınmışız. Çocuk ne yapıyor?"

"Demin kendi kendine oynuyordu! Kimler vardı?"

"Herkes vardı! Senin Güler Hanım da vardı!"

"Niye benim oluyormuş?" dedi Perihan.

Refik elini yorganın orta yerine hafifçe bastırarak, "Erkek olursa adı Ahmet olsun!" dedi. "Neler düşündüm, biliyor musun?.."

"Önce nişanı anlat!" dedi Perihan. "Ayşe ne giymişti?"

Refik neşesinin gölgelenmesinden korkarak, "Bir elbise!" diyerek gülümsedi. "Yeşildi galiba..." Ayağa kalktı.

Perihan, "Aa, çamurlu ayakkabılarınla içeri girmişsin!" dedi. "Hadi, git de terlikleri giy!"

Refik odadan çıktı. "Terlikler, terlikler!" diye mırıldandı. Ömer'in bir sözünü hatırlar gibi oldu, ama bunun üzerinde durmadı. "Eskiden terlik giymiyordum, çünkü Nişantaşı'nda oturuyorduk. O evde terlik giymeye gerek yoktu!" diye söylendi ve terliklerini giydi. Sonra birden çalışma odasına girdi. Hatıra defteri masanın üzerinde açık duruyordu. Yazdıklarını okudu, utandı, Herr Rudolph'a yazdığı mektubu okudu, gene sıkıldı. "Hemen işlere sarılayım. Çevirilere başlayayım!" diye düşündü. Mektubu kaldırdı, defteri kapadı. Masaya oturdu.

İçeriden Perihan, "Ateşim iyi, çok iyi!" diye seslendi. "Her şey çok iyi, olağan, iyi..." Kendi kendine gülüyordu galiba.

Üçüncü Bölüm
SONSÖZ

1
Bir Gün Başlıyor

Ahmet uyanır uyanmaz saatine baktı: Yarım. "Gece beşte yatmıştım. Yedi buçuk saat eder!" diye düşündü. "Fazla bile bu kadar uyku!" Aceleyle yataktan kalktı, pijamalarını çıkardı, esnedi. Elbiselerini giyerken, "Gene kapıyı açık unutmuşum!" diye düşündü. Oda gene beziryağı ve gaz kokuyordu. Bir yerde beziryağının kanser yaptığını okumuştu. Beş yıl önce babası kanserden öleli beri böyle şeylere dikkat ediyordu. Elbiselerini giyerken, "Bir yere yazayım da yatarken kapıyı kapamayı unutmayayım!" diye düşündü. Sonra kendisini fazla ihtiyatlı buldu. "İhtiyatlı insanlardan hoşlanmıyorum, ama kolera salgını çıkınca herkesten önce hastaneye koşuyorum!" diye mırıldandı. "Ama çok yaşamak da istiyorum. İstediğim resimleri ancak ellimden sonra yapabilirim. Goya seksen iki yıl yaşamıştı. Picasso hâlâ resim yapıyor. Russell de daha bu yıl öldü. Shaw da galiba çok yaşamayı öğütlermiş." Bir sanatçının ne kadar yaşaması gerektiğine, uzun ömrün yararlarına ilişkin düşündüğü, okuduğu, duyduğu başka şeyler de vardı aklında, ama tekrarlamadı. Odadan çıktı. Helaya doğru yürürken durdu, büyük odanın duvarına dayalı bir resme yaklaştı. Bunun üzerinde önceki gün çalışmıştı, bugün de çalışmak istiyordu. Tuvale parmağıyla bir dokundu, boyanın istediği kadar kurumuş olduğunu anlayınca sevinerek helaya girdi.

İçeri girince, her sabah yaptığı gibi önce çıplak ayakla helaya girdiği için kendine kızdı, sonra günün programını gözden geçirmeye başladı. Cumartesileri kimse Fransızca ve resim dersi almak istemediği için vaktin çoğu kendisinindi. Akşamüstü belki İlknur gelecekti. "Babaannem nasıl acaba?" Babaannesinin sağlığı kötüydü, doktorlar ölümden bile söz etmişlerdi. Bütün gün yatakta yatıyor, tuhaf şeyler mırıldanıyor, başında da bir hemşire bekliyordu. "Sahi, dedemin resmini yapacaktım!" diye düşündü. Sakallı, hırpani, bohem sanatçılara benzememek için her sabahki gibi tıraş oluyordu. "Yüzüm Goya'nın yüzüne benziyor mu?" diye mırıldandı. "Goya tutkusunu da yeni çıkar-

dım!" Kendine kızar gibi yaptı, suratını yıkadı, banyodan çıktı ve kapının altından atılmış gazeteyi aldı. Gazetenin yanında bir de zarf gördü: Bir sergi davetiyesiydi. Açıp baktı! "Gencay sergisi için davetiye bastırmış! Bunu benle konuştuğu, kaç kere söylediği halde bir de yolluyor! Ne herif!" Davetiyeye bir daha baktı. Düğün davetiyesine benziyordu. Tam, "Küçük burjuva herif," diyecekti ki caydı, Gencay'a sevgi beslediğini içinden geçirdi ve gazeteyi alarak bir köşeye oturdu.

Gazete hiç de iç açıcı değildi: "Cenaze büyük bir törenle kaldırıldı. Beş bin genç bağımsızlık andı içti... 12 Aralık 1970." Bir tabuta sarılarak ağlayan çarşaflı bir kadın resmi vardı. "Hüseyin Aslantaş'ın annesi!" Resmin altına baktı. "Talihsiz ana oğlunun tabutuna kapandı ve hıçkırıklara boğuldu!" Birden ürperdi: "En ciddi şeyleri bile bu yerli film ağzıyla..." Gözü başka bir şeye ilişti: "Batur, Sunay'a muhtıra verdi!" Heyecanlanarak okudu: "Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur, 24 Kasım 1970 tarihinde cumhurbaşkanını ziyaret ederek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çeşitli kademelerinde son derece belirgin hale gelen bir rahatsızlıktan bahsederek..." Başını gazeteden kaldırdı. "Ziya Bey haklıymış!" diye düşündü. Dün babasının kuzeni emekli albay Ziya, Nigân Hanım'ı ziyarete gelmiş, Ahmet'i görünce yukarı çıkmış, askerlerin artık bir şeyler yapacağından söz etmişti. Her zaman takındığı çok şey bilen ama bildiklerini saklamak zorunda olan esrarlı tavrıyla bugün yarın bir şey olacağını söylemişti. Sonra ağzından Muhafız Alayı, Harp Okulu gibi kelimeler kaçıvermiş ya da kaçırıvermiş gibi yapmıştı. "Yaa, ordu görevini yapar, hakkını alır!" diyen bir bakış vardı yüzünde. Ahmet, haberin geri kalan kısmını okudu: "Batur mektubun bir kopyasını da Tağmaç'a vermiştir. Ancak Genelkurmay Başkanı Tağmaç'ın... Fakat görüşme uzadıkça Tağmaç'ın, Batur'un görüşlerini benimsediği öğrenilmiştir!" "Tamam Batur onu kafakola aldı! Darbe yapacaklar!" Birden bu konuda okuduklarını hatırlayarak, "Olur mu, canım, böyle bir şey?" diye mırıldandı. Sonra şaşırdı: "Ya olursa!" Heyecanlanarak ayağa kalktı. Odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Sonra gene oturup haberi dikkatle, kelimelerin üzerinde teker teker durarak okudu. Haber çok dikkatli bir dille yazılmıştı. "Bu haberi basına kim sızdırdı aca-

ba? 'Son derece belirgin hale gelen bir rahatsızlık' ne demek? Niye rahatsız oluyorlar? Rahatlarını kim kaçırdı? Vatan için endişeleniyorlar tabii. Yurt sorunları, toplumsal sorunlarımız!" Haberi bir daha okudu: "Sunay mektuptan Demirel'i bu hafta içinde haberdar etmiştir!" Oturduğu yerden kalktı: "Acaba o ne yapmıştır?" İçinde bir heyecan yükseldiği, bir şeyler yapmak istediği için terasa çıktı. Ta korkuluğa kadar yürüdü, yaslandı, Nişantaşı'nı seyretti.

Cumartesi saat bire doğru Nişantaşı Meydanı cıvıl cıvıldı. Trafik tıkanmıştı. Caddenin ortasında bir polis elini kolunu sallıyor, düdük çalıyordu. Bir troleybüsün boynuzu telden kurtulmuş, asfalta doğru eğilmişti. Açılan kapıdan şoför çıkıyor, üniformalı iki lise öğrencisi ona bakıyordu. Karşı kaldırımda Çingeneler sepetleriyle dizilmiş çiçek satıyorlardı. Dolmuş durağının ince sesli değnekçisi birisine sesleniyordu. Ayakkabı boyacılarının üçü de müşteri bulmuştu. Galiba, fazladan, bir de bekleyen müşteri vardı. Şık bir kadın cumartesi alışverişinden dönüyordu. Mini etekli bir genç kız bir "butik"in vitrinine bakıyordu. Nişantaşılar için belediye tüzüğünde gösterilenden daha beyaz ekmekler satan bir "kaçak ekmekçi" sepetinin üzerine örtüsünü sermiş, troleybüsün boynuzuna bakıyordu. Yanında tombalacı vardı. Köpekli bir kadın önlerinden geçiyordu. İş Bankası'nın önünde iki ilkokul öğrencisi itişiyordu. Işıkçı Apartmanı'nın kapıcısı Nevzat karşı bakkala giriyordu. Trafik açıldı, öteki köşedeki milli piyangocuya başörtülü bir kadın yanaştı. Kurukahveciye kadife ceketli bir bey girdi. Ahmet, "Darbe!" diye düşündü. "Bütün bunları kökünden altüst eden. Hepsini bir vuruşta darmadağın eden, bütün Nişantaşı ve bütün burjuvaziyi sarsan bir darbe!" Birden gerine gerine esnedi. "Bir şey olacağı yok!" diye düşündü. "Şu aşağıdaki kargaşa daha yıllar yılı süreceğe benzer." Ama gene de, "Ya olursa!" diye mırıldandı ve güldü. "Darbe olursa bir gün kimse sokağa çıkamaz!" Ziya Bey'i düşündü. "İkimiz de Nişantaşı'ndan nefret ediyoruz!" diye mırıldandı. Başını kaldırıp yukarı baktı. Soluk, hiçbir şeyde karar kılamayan belirsiz bir gök vardı. Babaannesinin üzerine titrediği ıhlamur ağacının çıplak dalları göğe uzanır gibiydi, ama dalların arkasında, daha üstünde apartmanlar vardı. Ahmet

Nişantaşı'na sırtını döndü, çatı katının pencerelerine baktı. "Ben neyim?" diye düşündü.

Dört yıldır burada, Nişantaşı'nda bir apartmanın çekme katında yaşıyordu. Dört yıl önce "resim öğrenimi" için gittiği Paris'ten dönmüş, yapılan uzun hesaplardan sonra babası Refik'ten, Ahmet'le Melek'e ancak bu çekme kat değerinde, hatta daha değersiz bir şey kaldığı açıklanmış, ablasının ihtiyacı olmadığı için bu iki odalı daireye yerleşmişti. Kira vermediği, apartmanın ısıtma masrafına katılmadığı, yemekleri de aşağıda babaannesinde yediği için fazla bir paraya ihtiyacı yoktu. Arada bir, bir resim satıyor, ayrıca gazetelere verdiği ilanlarla bulduğu üç kişiye Fransızca ve bir çocuğa da resim dersi veriyordu. "Ben neyim?" diye bir kere daha mırıldandı, ama hüzne kapılmadı. "Ne yaptığımı biliyorum! Sanat ağacından bir meyve koparmak için hayatımı sunuyorum!" Bir yerde böyle bir şey okumuştu galiba, ama kendisine kızmadı, alaycı bir tavır da takınmadı. Babaannesini görmek, karnını doyurmak için aşağı kata inmeye karar verdi. Anahtarını alıp çıktı.

Doktorlar Nigân Hanım'ın hastalığını "genel olarak yaşlılık"la açıklıyorlardı. Özel olarak ise damar sertliği ya da buna benzer bir şey vardı galiba. Ahmet bu konuyla yeterince ilgilenmediğini merdivenleri inerken fark etti. Yalnız kesinlikle anladığı bir şey vardı: Damarlarındaki bir aksaklık yüzünden Nigân Hanım'ın beynine gerektiği kadar kan gitmiyordu. Babaannesi bu yüzden sık sık zamanı, mekânı ve kişileri birbirine karıştırıyor, bu, bazan hüzün, bazan da neşe yaratıyordu. Alt katlarda oturan Nigân Hanım'ın torunlarının çocuklarına, büyük babaannelerinin hastalığında eğlenceli bir şeyler buldukları için, son haftalarda yukarı çıkmaları yasaklanmıştı. Ahmet babaannesinin sağlığını merak ederek, dairenin kapısını anahtarıyla açtı ve içeri girdi.

İçeri girer girmez koridorun öteki ucundaki sarkaçlı büyük saatin tıkırtısını duydu. Ahçı Yılmaz'a geldiğini, bir şeyler yemek istediğini söylemek için hemen mutfağa girdi, ama mutfak boştu. Mutfağın salona açılan kapısına doğru yürürken içeriden gelen bir kahkahayı duyarak durdu. Arkasından ahçı Yılmaz'ın da kahkahasını işitince kapısının aralığından baktı ve neredeyse

korktu: Babaannesinin saçlarının üstünde tuhaf bir şey vardı. Dikkatle bakınca bunun sigara sehpalarının üzerinde duran el işi örtülerden biri olduğunu anladı.

Hemşire kadın, "Nigân Hanım, ne kadar yakıştı size bir bilseniz!" diye bağırdı. Bir kahkaha attı. "Gelin gibi oldunuz vallahi!"

Emine Hanım, "Ah, yapmayın lütfen! Yazık, yazık!" diye mırıldandı.

Ahçı Yılmaz, "Nigân Hanım, Nigân Hanım, benim hakkımda ne düşünüyorsunuz?" dedi. "Babam otuz yıl yemeğinizi pişirdi. Ben de otuz yıldır pişiriyorum, benden memnun musunuz?"

Nigân Hanım orada değilmiş, çok uzaktaki bazı belirsiz kişilerle konuşuyormuş gibi: "Evet, senden memnunum!" dedi.

Emine Hanım, "Yeter artık, yapmayın. Bakın, görüyor musunuz!" dedi.

Hemşire, "Sigara içer misiniz?" dedi. Nigân Hanım başını sallayınca bir tane yakıp verdi.

Nigân Hanım dumanı içine çekmeye çalıştı, ama sigara söndü. Birkaç kere üfledi. Şikâyetçi bir sesle bir şeyler söyledi. Ahçı Yılmaz bir kahkaha attı. Hemşire yeniden yakıp sigarayı uzattı. Emine Hanım söylenerek ayağa kalktı ve hasta kadının başından örtüyü, elinden sigarayı almak için davrandı, ama Nigân Hanım sigarayı vermek istemedi.

Ahmet birden mutfağın öteki kapısını bütün gücüyle çekti, gürültüyle öksürdü, onlara toparlanmaları için vakit tanıdı ve içeri girdi. Hafif bir öfke duyuyor, bunu da duymaması gerektiğini düşünüyordu.

Hemşire sigarayı işaret ederek, "Sinirlerine iyi gelir!" dedi.

Ahmet, "Dokunmaz mı?" dedi. "Nasıl babaannem?"

"Dünden iyi!" dedi hemşire.

"Ahmet Bey, size bir şey yapayım mı?" dedi Yılmaz. Sonra Nigân Hanım'ın hâlâ sigarayı mıncıkladığını görerek güldü. "Ah, ne kötü, ne kötü, yazık, yazık!" dedi. "Ahmet Bey şimdi gülüyorum, ama bakmayın! Üzüntüden ne yaptığımızı biliyor muyum? İçim nasıl bir bilseniz! Size ne yapayım? Yumurta haşlayayım mı? Kuru köfte var..."

Ahmet, "Evet, yumurta yap. Yoğurt koy tepsiye. Ne varsa işte getiriver!" dedi ve babaannesinin karşısına oturdu.

"Allah'a şükür bugün daha iyi!" dedi Emine Hanım. El işi örtüyü dikkatle sehpanın üzerine yerleştiriyordu.

Ahmet birden, "Babaanneciğim, günaydın!" dedi.

"Sen misin? Neredeydin?" diye mırıldandı Nigân Hanım.

Ahmet aptal bir çocukla konuşur gibi heceleyerek, "Yukarıdaydım, aşağı indim," dedi.

"Baban nerede?" dedi Nigân Hanım.

"Babam yok ya!.."

Bir sessizlik oldu. Nigân Hanım düşünmeye başladı. Kalın camlı gözlüklerinin arkasından Ahmet'e şüpheyle bakıyordu. Kendisinden bir şey sakladığına inanıyor, galiba bunun ne olduğunu araştırıyordu. "Hadi, çağır da babanı, gelsin!" dedi.

Hemşire kabaca, "Babası ölmüş ya!" dedi ve sigarayı kapıp aldı.

"Evet, öldü!" dedi Nigân Hanım. "Ne yapayım, benim kabahatim mi? O kadınla evlenmeyeydi!"

Ahmet babaannesinin aklının iyi çalıştığını anlayarak sevindi: "Nasıl hissediyorsunuz bugün?"

"Kulaklarımda hep şarkılar çalıyor!" dedi Nigân Hanım. Bir derdi de kulağının dibinde durmadan tekrarlandığını söylediği bazı çocukluk ve gençlik şarkılarıydı.

"Aynı şarkılar mı?"

"Aynı şarkılar!"

Hemşire, "Bir tanesini söyleyin de dinleyeyim!" dedi. Ahmet'in kendisine sert sert baktığını görünce ayağa kalkıp mutfağa gitti.

Nigân Hanım hemşireyi işaret ederek, "Kim o?" dedi.

Emine Hanım, "Zuhal Hanım! Doktor hanım ya!" dedi ve uzanarak Nigân Hanım'ın battaniyenin bir köşesini çekiştiren elini alıp kenara koydu. Serum iğneleri sokulup çıkarılmaktan delik delik ve mosmor olan el kenarda kıpırdanmaya başladı.

Ahmet babaannesinin işitmeyeceğini bildiği için rahat rahat, "Hâlâ yemiyor mu? Serumu ne zaman bırakacaksınız?" dedi.

"Hemşire hanım bilir!" dedi Emine Hanım.

Ahçı Yılmaz, bir tepsi içinde Ahmet'in yiyeceğini getirdi. Tepsiyi sehpanın üzerine koydu. "Komposto da vereyim. İster misin?" dedi.

Ahmet, "Yok, yok!" dedi. Tepside yoğurt, yumurta, kuru köfte vardı.

Nigân Hanım, "Ne konuşuyorsunuz?" dedi.

"Ben yemek yiyorum!" dedi Ahmet.

"Neredeydin sen?"

"Yukarıdaydım, babaanneciğim. Resim yapıyordum ya yukarıda!"

Nigân Hanım birden heyecanlanır gibi oldu: "Ah, sendeki o istidat! Sendeki o istidat! O Allah vergisi... Onun kıymetini bil!" dedi.

Ahmet neşelenerek, "Biliyorum... Resim yapıyorum!"

"Hep resim mi yapıyorsun?" dedi Nigân Hanım şüpheyle.

"Evet!"

"Para? Sen evlenmeyecek misin? Hep evde mi oturacaksın?"

Ahmet gülümseyerek, "Arada bir sokağa çıkıyorum!" dedi.

"Ben de bankaya gideyim, bir kasama bakayım diyorum!"

Ahmet başını salladı. Hemşire içeriden gelmişti. Yılmaz da elini büfeye dayamış, Nigân Hanım'a bakıyordu. Galiba herkes bir eğlence çıkmasını, sonradan konuşulacak iyi kötü bir şey olmasını isteyerek bekliyordu. Yılmaz arada bir Ahmet'e köftelerin nasıl piştiğini ya da komposto isteyip istemediğini soruyordu. Birden dış kapı açılıp ayak sesleri duyulunca Nigân Hanım'ın başındaki kalabalık dağıldı. Ahmet ayak seslerinden gelenlerin Nermin ile Osman olduğunu anladı.

2
Nişantaşı'nda Apartman

Osman annesinin yanına girer girmez, "Nasılsınız anneciğim?" diye bağırdı. Annesi kadar kendi kulakları da ağır işitiyordu.

"Neredeydin?" dedi Nigân Hanım.

"Fabrikadaydım!" dedi Osman, annesinin işitmediğini anladı: "Fabrikadaydım, diyorum. Cemil'le fabrikaya gittik bugün!.."

Nigân Hanım yüzünü buruşturdu. Sonra kendisine yaklaşan Nermin'e endişeyle baktı.

"Benim, efendim, benim," dedi Nermin. "Tanıyamadınız mı?"

Nigân Hanım, Ahmet'e dönerek, "Kim bu?" dedi.

"Nermin Yenge, babaanne, Nermin Yenge!" dedi Ahmet.

"Gene tanıyamadı!" dedi Nermin. Nigân Hanım hastalığının ilerlediği şu on bir haftada, bazı insanları çıkaramaz olmuştu. Tanınamayan insanlar arasında olmak Nermin'de haksızlığa uğramış gibi bir duygu uyandırıyordu galiba.

"Perihan mı?" diye mırıldandı Nigân Hanım şüpheyle.

Nermin, "Perihan başkasıyla evlendi ya! Gelininiz benim. Beni tanıyamadınız mı, efendim?" diye bağırdı. Osman'a dönerek öfkeyle ekledi: "Vallahi mahsus yapıyor!"

"Canım, niye mahsus yapsın!" dedi Osman. "Tanıyamıyor işte seni. Hasta, ne yapalım!"

Nermin söylenerek bir kenara oturdu. Ahmet amcasıyla yengesinin gene kavgaya tutuşmalarından korktu. Osman bir sigara yaktı. Nermin ona içmemesini söyledi. Osman homurdandı. Bir sessizlik oldu.

Nigân Hanım birden, "Ne yaptınız fabrikada?" dedi.

Osman sinirli sinirli, "Ne yapılır fabrikada? Baktık işte!" diye bağırdı. "İşler iyi mi, diye baktık! Bir şey yok, bir şey yok, her şey iyi. Çalışıyorlar. Güzel güzel çalışıyorlar!"

"Ne yapıyorlar?"

"Ampul yapıyorlar ya, anneciğim! Ampuller!"

"Ah, biz böyle mi olacaktık!" diye mırıldandı Nigân Hanım. Aklında gene, galiba, fabrikada iki yıl önce yapılan grev vardı. Bu grevden sonra Nigân Hanım fabrikayı hep bir felaket duygusuyla hatırlar olmuştu. Bunun gazetelerde yazılan "kötü gidiş" ile bir ilişkisi olduğuna inanıyor, yalnız siyasi değil, artık duyduğu, işittiği her kötü haberle birlikte aklına işlerin yolunda olmadığı geliyordu.

"Bir şey yok, merak etmeyin!" dedi Osman.

Nigân Hanım gene mırıldandı: "Niye merak etmeyeyim? Ne hallere düştük. Biz böyle mi olacaktık? Cevdet Bey'in kurduğu şey böyle mi olacaktı? O böyle mi istemişti? Kimse kimseyi tanımıyor. Dün o Ziya neler dedi biliyor musun?"

Osman, "Ne dedi Ziya?" diye sordu.

"Terbiyesiz, saygısız, küstah!" diye mırıldandı Nigân Hanım.

Osman, Emine Hanım'a dönerek, "Bir daha gelirse içeri almayın onu!" dedi. "Aşağı bize yollayın. Neymiş istediği anlayalım!"

"Ahmet Bey'le konuştular!" dedi hizmetçi.

Osman, "Sahi, ne konuştunuz?" dedi.

Ahmet, Osman'ın endişelendiğini fark ederek, "Yok bir şey!" dedi keyifle. "Söyleyeyim mi ona!" diye düşünüyordu. "Darbe geliyor. Sol darbe! Nişantaşı yıkılıyor..." Gene bir an darbenin yapılmasını istedi.

"Ne dedi sana, ne anlattı gene? Ne yalanlar söyledi? Yetmiş beş yaşında, ama hâlâ yalandan, tehditten bıkmadı! Ne diyor?"

Ahmet kendini tutamadı: "Askerler 27 Mayıs gibi bir şey yapacaklar, diyordu."

"Nereden biliyor o böyle şeyleri? Hem bize ne?"

Ahmet daha da keyiflenerek, "Montajcılara karşı olacakmış darbe!" dedi. "Öyle diyor! Hem Demirel'e, hem montajcılara karşı sol darbe!"

Osman'ın yüzü karıştı. Ahmet'in içinden gülmek geliyordu.

Kamuoyunda Demirel kadar montajcılar aleyhinde de yoğun bir hareket vardı. Osman'ın çok öfkelendiği bir konuydu bu. Ampul fabrikasında montaj değil, ampul yapıldığını söylüyor, bunu sayılarla kanıtlıyordu.

Osman endişeyle, "E, sen de fabrikanın montaj yapmadığını söyleseydin bari!" dedi. Sonra, galiba endişelendiği için utandı.

"Canım ampul fabrikasından söz edilmiyordu!" dedi Ahmet. Gülerek ekledi: "Hem ben son sayıları bilmiyorum. Kaç olmuştu oran?"

"Yüzde seksen dördüz!" dedi Osman.

"Eh, yüzde seksen dört artık montaj sayılmaz," dedi Ahmet.

Osman sinirlendi: "Başka ne dedi? Başka?"

"Babamdan, dedemden söz etti."

"Refik'i ne tanır ki o?"

"Kendi babasını anlattı asıl... Ben de sordum. Çok ilginç bir insanmış galiba... Siyasetle uğraşırmış..."

"Vallahi, babam, onun sarhoşun teki olduğunu söylerdi."

Ahmet öfkelenerek, demin söylemediği kelimeyi söyledi: "Devrimciymiş galiba."

Osman gülerek, "Evet, babam, Nusret Amca'mın hayalperestliğinden de söz etmişti!" dedi.

Ahmet, "Çok ilginç şeyler olmuş!" diye mırıldandı. Sonra bu kadar ileri gittiği için pişman oldu.

"Ne olmuş, neler uydurmuş o gene!" dedi Osman, Ahmet'in keyiflendiğini görünce öfkeyle ayağa kalktı. Bakışları, "Sen de onlardansın! Gene sen ne biçim insansın?" diyordu. Ahmet'in önünden boş tepsiyi alan ahçıyı görünce galiba bir şey hatırladı, belli belirsiz gülümsedi, "Ahmet'çiğim bu akşam da bize gel yemeğe!" dedi. Nermin'e döndü: "Bu akşam da bizde yesin, değil mi?"

"Tabii, tabii!" dedi Nermin. "Bu akşam hem kalabalığız. Herkes bizde."

Osman odanın içinde yürümeye başladı: "Demek, bize montajcı diyor ha!" dedi. "Sen de ona bir cevap vermedin!"

Nermin, "Ne olur, artık sinirlenme!" dedi.

Osman öfkeyle: "Altmış dört yaşındayım!" dedi. "Bugüne kadar iş söz konusu olunca sinirlenmemeyi öğrenemedim. Bundan sonra da öğrenemem!"

Nigân Hanım, "Nereye gidiyor o?" dedi.

"Bir yere gittiğim yok. Allahaşkına anne, buradayım işte!"

Birden Nermin ayağa kalktı. Kurnaz, neredeyse hınzır bir bakışla Nigân Hanım'a yüzünü yaklaştırdı ve hızlı hızlı sordu: "Efendim, ben kimim, beni tanıdınız mı? Hadi söyleyin bakalım, ben kimim?

"Sen Perihan'sın, erken evlendin!" dedi Nigân Hanım.

Osman bir kahkaha attı, Nermin bozularak yerine oturdu. Ahçı Yılmaz kimin kahve istediğini sordu. Nermin öfkeyle aşağı ineceğini söyledi.

Ahmet, Osman'a yaklaşarak, "Ben içeri, babamın odasına bir bakıyorum!" dedi. "Eski kitaplar gördüm dün."

"Kitaplar..." diye mırıldandı Osman. "Demek ona bir cevap veremedin ha! Gelirse aşağı yollayın. Şunu unutma ki yerli sanayii kurmak için montaj aşaması da şarttır!"

"Vallahi, amcacığım, benim fikrimi merak ediyorsanız söyleyeyim: Ben bu darbecilere karşıyım!" dedi Ahmet. İçeri doğru yü-

rüdü. "Bu doğru, ama ona bunu söylememeliydim!" diye düşündü. "Amaan! Bıktık şu ahlakçılıktan da!" Koridorda tıkırdayan saati dinleyerek yürüyordu. Annesinden ayrıldıktan ölümüne kadar, babası, on yıl içerideki odada yaşamıştı. Bir hafta önce Nigân Hanım'ın hastalığının ağırlaşmasıyla apartmanda nedense eski eşyalara karşı ilgi uyanmış, Ahmet de babasının kitaplarını, dolaplarını karıştırmaya başlamıştı. Bunları eskiden de gözden geçirmiş, istediğini almıştı, ama gene de şimdi bir şeyler buluyordu. Bir hafta önce bir defter bulmuştu. Bunun babasının bir zamanlar tuttuğu bir hatıra defteri olduğunu anlamış, eski harfleri okuyamadığı için İlknur'a vermişti. İlknur sanat tarihinden doktora yapıyor, eski harfleri okuduğunu söylüyordu. Ahmet hem defterin içinde ne olduğunu, hem de kızın eski harfleri ne kadar okuyabildiğini öğrenecekti. Odanın kapısına yaklaşırken hemşirenin içeride olması gerektiğini düşündü. Kadın, Nigân Hanım uyuduğu, başında beklemek zorunda olmadığı zamanlar burada dinleniyordu. Ahmet kapıyı tıklattı, içeri girdi. Kadın yatağın kenarına oturmuş sigara içiyordu.

"Kusura bakmayın!" dedi Ahmet. "Rahatsız ettim. Şurada bazı kitaplara bakacağım!" Gülümsedi: "Amma kibarım ha!" diye düşündü.

"Rica ederim, burası sizin eviniz!" dedi hemşire.

Ahmet kütüphaneye doğru yürüdü. Kitapların sırtına bakmaya başladı. Hem kitaplar ilgi çekici olmadığı, hem de kadın sigara içerek kendisine baktığı için rahatsız oldu. Aradığı şeyin orada olduğunu biliyormuş gibi kendinden emin bir tavırla aşağıdaki dolabı açtı. Geçen hafta defteri bulduğu yeri karıştırdı, ama bir şey bulamadı.

"Demin bana kızmadınız mı?" dedi hemşire.

"Niye?"

"Babaannenize saygısızlık ettiğimi düşünmüyorsunuz, değil mi?"

Ahmet göze doğru eğilerek, "Nereden çıkardınız bunu?" dedi.

"Şaka yapıyorduk!" dedi hemşire. "Bu özel bakıcılık o kadar zordur ki! İnsan bıkar, sıkılır, usanır. Afedersiniz, babaanneniz yapmıyor, ama insan başkasının pisliğini temizler, gene temizler."

"Evet, tabii, kötü!" diye mırıldandı Ahmet.

"Şaka yapıyorduk. İnsanın sinirleri de bozuluyor."

Ahmet aceleyle arıyor ama bir şey de bulamıyordu.

"Ben hep sizinki gibi iyi ailelerle çalışırım. Gülmenleri biliyor musunuz? Öğleden sonraları kadınla Boğaz gezintisine çıkardık!"

Ahmet bir defter buldu, heyecanla açtı, ilk sayfalarına gene eski yazıyla bir şeyler yazılmıştı. Dolabı kapayıp ayağa kalktı.

"İnsan sıkılıyor!" dedi hemşire. "İyi bir roman varsa verin de okuyayım. Tatlı tatlı okur, her şeyi unuturum. Bu kitaplar babanızın mıydı? Profesör müydü?"

Ahmet, "Valla bilmem ki!" diye mırıldanarak odadan çıktı. Salonda yürüdü. Tıkış tıkış sıkıştırılmış, yığılmış eşyaların arasından geçerek duvarda asılı duran Cevdet Bey'in resmine yaklaştı. Cevdet Bey'in resmini yapmayı düşünüyordu. Ama fotoğrafa yaklaşınca bu tasarının çok ham olduğunu düşündü ve bu işi ertelemeye karar verdi. Gene de bir süre Cevdet Bey'e yakından baktı ve iç dünyasını bu kadar kolay ele geçiremeyeceğini düşündü.

"Ne yapıyorsun orada?" diye Nermin sordu.

"Görmüyor musun, resme bakıyor!" dedi Osman. "Sahi, babamın resmini yapsana!"

Ahmet onlara gülümseyerek döndü. Babaannesine bir baktı. Nermin akşam yemeğine beklediklerini yeniden söyledi.

Son günlerde yaptığı resimlere acele acele baktı. Uyandıktan, bir şeyler yedikten yarım saat sonra, her sabah son günlerde yaptıklarını gözden geçirirdi. Bu gözden geçiriş sırasında verdiği yargıların, günün başka saatlerinde verdiği yargılardan daha sağlıklı ve gerçekçi olduğuna inanıyordu. Acele acele, duvar boyunca sıralanmış resimlere bir kere daha baktı: "Evet, bunda açık bir özenti var... Gereksiz şeyler. Bu iyi. Bunu neden yaptığımı bilmiyorum; vakit kaybı. Şu yemek yiyenler de ilerlemem gereken yolun hangisi olduğunu gösteriyor. Bunu da besbelli kendimi beğendirmek için yapmışım. Bunu da yerli bir ressam olmak, yurt sorunlarına eğilmek kaygısıyla yapmışım, ama beğeniyorum. Şu ihtiyarları da yeniden yapayım. Oradan o kediyi kaldırıp bir saksı koyayım. Kendi küçük eğlencelerimi resme karıştırmamalı! Bunda da açık bir Goya etkisi var! Bu oturanları

seviyorum! Şu futbol maçı dizisini de seviyorum!" Resimleri yeniden, ama bu sefer tek tek resimler değil, ressamlığı hakkında bir yargıya vararak gözden geçirdi. Sonra uyanır uyanmaz ıslaklığını ölçtüğü büyük tuvali aldı ve çalışmaya başladı. Saatine baktı: İki. Çalışmaya başlamak için Goya röprodüksiyonlarına bakmak zorunda kalmadığı için sevindi.

3
Abla

Kapı çalınca Ahmet saate baktı: Üç buçuğa geliyordu. Birden "İlknur!" diye düşündü, ama kapıya varıncaya kadar o olmadığını anladı. Çünkü zil birkaç kere daha, şaka yapar, şarkı söyler gibi çalmıştı. Kapıyı açınca iri bir gövde loşluğun içinden top gibi fırladı. Sonra yanaklarına kokulu, yumuşak bir kadın teni değdi. Ahmet, "Ablam!" diye düşündü ve öteki yanağını da uzattı.

"Ne haber?" dedi Melek. "Nasılsın bakayım? Neşeli gözükmüyorsun!" Fırtına gibi odaya girip bir daire çizmiş, hemen gözden geçirmişti bile.

"Yok, canım, iyiyim..."

"Öyle mi? A, ne güzel gömlek o üzerindeki! Nereden aldın?"

"Her zaman giydiğim eski..."

"Bu çizmelerimi nasıl buluyorsun?"

"Yeni mi?"

"Evet! Enişten getirdi..."

"Dışarıda mıydı?"

"Ne unutkansın sen Ahmet'çiğim!" dedi Melek. Arkasını Ahmet'e dönmüş, resimlere bakıyordu. "Sana boya getirecekti de istemedin ya..."

"Sahi ne çabuk gitmiş gelmiş!" dedi Ahmet.

"Sen daha burada pinekle... Aaa, ne güzel şey bu!"

Ahmet merakla baktı: Hiç önemsemediği, kazıyıp üzerine bir başka resim yapmayı düşündüğü bir resimdi. "Bunun nesini

beğendi?" diye düşündü, ama böyle düşünmeye alışık olduğu için üzerinde durmadı.

"Ne güzel renkler bulmuşsun! Biraz da o tuhaf resimlerden yapsana... Türkçesi nedir? Şekilsiz: Resim gibi değil de..."

"Soyut!" dedi Ahmet.

"Hah, soyut! Ben yeni kelimeleri, kusura bakma, öğrenemedim! Hostes: konuksever gökavrat." Kıkırdadı. "Soyut! Sahi biraz da soyut yapsana! Enişten, artık Avrupa'da herkes soyut yapıyor diyor... Başka ne yapıyorsun?.. Şimdi bunu mu yapıyorsun?.."

"Evet!"

Melek, eşyalara hiç kimseden çekinmeden dokunabilme alışkanlığıyla, resmi masadan kaldırdı, yüzüne yaklaştırdı, sonra her seferinde yaptığı gibi kokladı, ağırlığını ölçmek istiyormuş gibi eliyle bir tarttı, sağa sola çevirdi, ışığa doğru tuttu.

Ahmet bazan resmin bir nesne olduğunu içgüdüleriyle herkesten çok ablasının anladığını düşünürdü. Ablasının korkutucu denecek kadar iri gövdesine bakıyordu.

"Evet!" dedi Melek. "Tam anlayamadım ben bunu. Soyut değil, ama gene de anlayamadım. Yani ne demek istiyorsun bununla?"

"Daha bitmedi!"

"Bitince nasıl olacak, bilmem!"

Melek akıllı bir babayla bilmece çözen şımarık bir çocuk gibi gülerek, "Amaaan!" dedi. Sonra heyecanla başka bir resmi gösterdi: "Peki, bu bitmiş. Bununla ne demek istiyorsun, söylesene! Kravatlı, şık bir adamla gözlüklü bir kadın oturuyor... Bunun anlamı ne? Ne demek istiyorsun?"

"Resim ne diyorsa onu diyorum!"

"Hep böyle kaçarsın!" dedi Melek. Sonra ilk hızını aldığını düşünüyormuş, ilk yargısını da vermek üzereymiş gibi çevresine gene merakla baktı ve kaşlarını çattı. "Babaannem kötü galiba..." dedi.

"Evet."

"Merak ediyorum doğrusu!"

"Neyi?"

"Ne bileyim ben! Üzülüyorum. Dün bütün gece vallahi onu..." Bir tabureye oturuyordu, birden şüpheyle irkildi.

"Otur, otur, kuru orası, leke yapmaz!" dedi Ahmet.

"Korktum! Burası da çok dağınık!"

Ahmet, "Bak, bundan alındım!" dedi. "Ben burayı günaşırı toplarım!"

"Öyle mi? Yerleri kim süpürüyor? Emine Hanım mı?"

Ahmet: "Fatma geliyor on beş günde bir," dedi sıkıntıyla.

"Kim o? Cemillerinki mi? Biliyor musun bizimki kaçtı. Neden kaçtı, anlayamadım. Üç gün önce..." Birden sustu, Ahmet'in yüzüne sıkıntıyla baktı, iç çekti: "Çok üzülüyorum babaannem için!"

"Evet!"

"Sıkıyor muyum seni? Bir sigara içip gideyim bari! Seni rahatsız edecekse yakmayayım. Enişteye hep seni örnek gösteriyorum. Çocuk dört yıl önce içmeyeceğim dedi ve şıp diye kesti diyorum!" Çantasından çıkardığı kibriti yaktı. "O da ne diyor, biliyor musun? O sanatçı diyor! Halbuki sanatçılar tütünü ve alkolü çok kullanır değil mi? Sahi, sen de bir sakal bıraksana!"

"Elin yanacak!" dedi Ahmet.

"Pardon! Çok mu konuşuyorum?"

Melek sigarasını yaktı. Ahmet bir sandalyeye oturdu, "Evet, babaannem için üzülüyorum!"

"Gördün mü onu?"

"Tabii... Paltomu, paketlerimi oraya bıraktım..."

"Konuştunuz mu?"

"Benle hep konuşur ya! Konuştuk! Beni hemen tanıdı, sevindi. Sonra kaç yaşındasın diye sordu. Otuz üç olduğumu söyleyince gene işte, Cevdet Bey gitti, bir hafta sonra beni avutmaya sen geldin, senin yerin bende başkadır dedi. Enişteni sordu. Sonra ben anlattım. Aklı iyi, cin gibi."

"Yok yahu? Ben gördüğümde..."

"Hemşire de şaşırdı. Ee, beni görünce seviniyor. Hemşire çok yorulmasın diye benim gitmemi istedi... Üzülüyorum!"

"Evet..."

Bir sessizlik başladı. Ahmet, "Birazdan rahatsız olup gider!" diye düşündü ama Melek o kadar kolay sıkılmazdı. Gene ayağa kalktı. Resimlere bakmaya başladı. Ahmet ablasının iri gövdesine, büyük kalçalarına, uzun bacaklarına bakıyordu. Bu iri göv-

deye arkadan her bakışında eniştesinin nasıl bir insan olduğunu düşünür, akşam yemeklerinde ne konuştuklarını merak ederdi. Eniştesi ünlü bir avukattı.

Melek gülümseyerek döndü: "Ne yapıyorsun başka? Kimleri görüyorsun? Nerelere gidiyorsun?"

Ahmet, "Bir şey var aklında!" diye düşündü.

"Ha! Enişten seni o kızla karakolun köşesinde görmüş!"

"Öyle mi?"

"Çok beğenmiş. Siz yanından geçmişsiniz. Dikkatle şöyle bir bakmış. Söylesene kim o kız? Ne iş yapıyor? Aman Ahmet, seninle hiçbir şey konuşamayacak mıyız? Enişten, belli ki aklı başında biri, diyor. Kim sahi o?" Ahmet'in gene cevap vermeyeceğini anlayınca, "Aman, ne yabanisin!" dedi. "Evlen, sen evlen!"

"Nereden çıktı şimdi bu?"

Melek oturdu: "Enişten, o çocuk evlenirse çok şey yapar diyor. O kızın belli ki aklı başında, onun hayatını düzene kor, diyor!"

"İyi, iyi!" diye homurdandı Ahmet.

"Bak, biliyorsun, enişten seni çok sever! Gençliğimde ben de onun gibiydim, hiçbir şeyi beğenmezdim, ama seni tanıyınca aklımı başıma topladım dedi."

Ahmet, "Ben otuz yaşındayım!" dedi.

"İşte, işte tamam!" diye atıldı Melek. "Enişteni de ben tanıdığımda yirmi sekizdi. Enişten, ben de onun gibiydim, ama bu başarılı bir avukat olmama engel olmadı, dedi. Kim o kız sahi?"

"Bu saçma konuyu kapat artık!" dedi Ahmet.

"Peki. Seninle ne konuşacağız? Zaten gidiyorum ben!"

Ahmet ablasının alındığını düşünerek, "Otur, daha otur!" dedi. Sonra gene, vakit kaybetmek korkusuna kapılarak, "Daha sigaran bitmedi!" dedi.

"Bitince gideyim istiyorsun, değil mi? Şu senin vakit kaybetme korkun, kızına ama, pek akıllıca bir şey sayılmaz. Biraz dinlen, gez, dolaş... Senin sanatçı arkadaşların yok mu? Hepsi böyle mi? Değildir... Biraz dinlenmek lazım. Enişten tatilin değerini bilir. Ben on bir ayda çıkarttığım işi on iki ayda çıkaramam diyor. Anlıyor musun? İnsanlar nasıl eğleniyorlar, dinleniyorlar bir bilsen! Aaa, bak, geçenlerde bir lokantada senin Galatasaray'dan bir sınıf arkadaşınla beraberdik. Tuncer..."

"Ne yapıyor o hödük?"

"Niye? İyi bir çocuk. Avukatmış! Çok tatlı bir karısı var. Enişten, onun geleceği iyi diyor!"

"Bana ne yahu!"

"Canım, konuşuyoruz işte!" Melek kederlenir gibi oldu. "Ne oldu Ahmet'çiğim sana? Çok sinirlisin. Seni iyi görmedim. Biraz dinlen. Bir gün bize yemeğe gel! Enişten çok görmek istiyor seni! Ya da bir lokantaya gideriz. Bizi komprador bulmuyorsan tabii!.."

"Ben öyle moda kelimelerle düşünmem!" dedi Ahmet.

Melek müzikli, hafif alaycı bir sesle, "Aferin, aferin, aferin!" dedi. Güldü: "Ne akıllı kardeşim var, maşallah. İftihar ediyorum! Herkesten akıllı!"

Ahmet bozuldu. "Gitse de artık çalışsam!" diye düşündü.

"İyi o zaman! Söz ver, bir gün lokantaya gidelim. Nereye gidelim istersin?"

"Abdullah'a!" dedi Ahmet. İki yıl önce gene ablasıyla enişteşi onu o lokantaya götürmüşler, orada iki masa ötede Celâl Bayar'ı görmüş, ona bakmaktan yemeğini yiyememişti.

Melek, "Abdullah'ı seviyorsun ha!" dedi.

"İki masa ötede eski bir cumhurbaşkanı, takma dişlerini tıkırdatarak tıkınırsa eğlenceli oluyor!" dedi Ahmet. "Ne tıkınıyordu ama! İnsan o tıkınmayla yüz yıl değil, iki yüz yıl yaşar!"

Melek önce gülümsedi, ama sonra gene o kederli tavrı takındı: "Ne hırçınsın! Niye böyle hırçın oldun? Eskiden böyle miydin? Çocukluğunda ne neşeli, ne sevimliydin! Herkes çok severdi seni. Seninle ne güzel eğlenirdik."

"Annemi görüyor musun?" dedi Ahmet.

"Üç gün önce gittim bir öğleden sonra... Akşamları gidip o adamı görmek istemiyorum!"

"Niye? O da bir avukat!" dedi Ahmet gülerek. "Hem de çok ünlü galiba. Avukat Cenap Sorar! Bunu söyledikçe nedense içimde gazete okuyormuşum gibi, daha doğrusu, Medeni Kanun'u karıştırıyormuşum gibi bir duygu uyanıyor."

"Söylemiştim değil mi? Burnunu karıştırıyor! Sence niye annem babamı bırakıp o herifle evlendi?"

"Annem haklı, annem haklı..." dedi Ahmet.

"Evet, sen bu konuda Perihan'dan, ben de Refik'ten yanayımdır!" dedi Melek. Bazan annesiyle babasını adlarıyla anar, galiba bundan tuhaf bir zevk alırdı.

"Ne yapıyor annem, ne anlatıyor?"

"Romatizmaları var! Romatizmadan şikâyet ediyor."

"Günleri nasıl geçiyor?"

"Nasıl mı geçiyor?" dedi Melek. Düşündü, gülümsedi: "Birkaç arkadaşı var, sinemaya gidiyor. Nasıl geçer gün?" Birden esnedi. "Sigaram da bitti. Hadi, artık ben kalkıyorum," dedi ve kalktı. "Akşam yemeğine misafirler var. Allah korusun, babaannemin durumu kötüleşirse beni arayın..." Kapıya doğru yürüyordu.

Birden Ahmet'in aklına bir şey geldi: "Sen Ziya Amca'yı hatırlıyor musun?" dedi. "Babamın kuzeni Ziya Amca'yı?"

"Galiba bir kere görmüştüm!"

"Dün geldi, konuştuk!"

"Merdivenleri nasıl çıktı?" dedi Melek.

"Yok canım, turp gibi," dedi Ahmet. Bir şeyler anlatmak istiyordu içinden, ama sanki sinsi gözükmekten korkuyordu: "Çok ilginç şeyler söyledi. Babası Nusret, yani babamın amcası bir devrimciymiş galiba!"

"O zamanlar öyle şeyler var mıymış?"

"Yok, yok anlayamayacak!" diye düşündü Ahmet. "Anlamayacak. İlknur'a anlatırım!"

"Aaa, sen burayı boyamışsın!" dedi Melek, "İyi akıl etmişsin, güzel olmuş!"

"Tavan akıyordu," dedi Ahmet.

"Tavan akıyor ha! Tam sanatçı atölyelerinde olduğu gibi!" Melek kendini şirin göstermeye çalışarak güldü. Kapının kulpunu tuttu. Sonra yargısını vermek için gözlerini odanın içinde acele gezdirdi. Ahmet'e döndü, "Bak, kendine dikkat et olur mu?" dedi. Duygulanmıştı galiba. "Biraz dinlen, çık, gez, daha da verimli çalışırsın o zaman... Enişten diyor ki, on bir ayda..."

Ahmet kendini tutamadı: "Askerler darbe yapacaklarmış!" dedi. Heyecanla ekledi: "Sol darbe!"

"Darbe mi yapacaklarmış?"

"Ziya Bey söyledi." Ahmet dikkatle Melek'in yüzüne bakıyordu.

"Ne zaman?"

"Yakın zamanda!"

"Sokağa çıkılmaz o zaman, değil mi?" dedi Melek. "Aman bu akşam yapmasınlar da ne zaman yaparlarsa yapsınlar. Yarın öğleden sonra enişten sinemaya gidiyoruz. Bilet aldım!" Güldü. Sonra Ahmet'in ciddi yüzüne anlayışla bakarak, "Gitsin şu Demirel değil mi?" dedi. Biraz düşündü. "Çok şişman!" Gene güldü, bu sefer düşünceli, sorunlu bir bakışla, "Her şey çok kötü oldu!" dedi. "Memleketin hali de felaket! Geçen gün anneme giderken, Nişantaşı'nın ortasında laf attılar bana! İnsaf artık! Nişantaşı'nın ortasında!"

"Ne dediler?" dedi Ahmet.

Melek kapıyı açtı: "Yavrum, mavrum, öyle şeyler. Kısa etek de pek giymiyorum ama... Enişten dikkat etmemi söyledi."

"Haa, enişteme söyle sol darbe yapılacağını!" dedi Ahmet keyifle. "Bakalım ne diyecek?" Eniştesinin bu haberi alınca yüzünün nasıl olacağını merak etti. Yüzü, zevkle, gözünün önüne getirmeye çalıştı. "Güvenilir bir kaynaktan almış haberi, de!"

"Enişten bizi düşündüğün için çok sevinecek!" dedi Melek. Ahmet'i yanaklarından öptü, bir anda yok oldu.

Ahmet hırsından utanarak, "Hem enişte avukat! Küçük burjuva! Darbe ona karşı olamaz!" diye mırıldandı. Ama kitaptan çıkma yargıyı değil, eniştesinin yüzünü daha gerçek bulduğu için gene de heyecanlandı. Sonra heyecanına sinirlenerek, "Boş ver!" diye düşündü. Terasa çıktı. Nişantaşı'na baktı. Meydanda aynı kalabalık, apartmanlar arasına sıkışmış aynı hareket vardı. Terasın öteki ucunda iki güvercin şüpheyle ona bakıyordu. "Saat kaç? İlknur ne zaman gelir?" diye mırıldandı. "Dört! Vakit geçiyor!" Koşa koşa içeri girdi. Oda hâlâ ablasının kokusuyla doluydu. Çalışmaya başladı.

4
Bir Arkadaş

Zil bir kere çaldı. Ahmet saatine baktı. "Altı! İlknur! Altı olmuş!" diye mırıldanarak koştu. "Neredesin böcek, neredesin!" diye söylenerek kapıyı açtı ve dondu. Karşısında Hasan vardı.

"Kimmiş yahu bu böcek?" dedi Hasan. "Merhaba!" Sarılıp Ahmet'i yanaklarından öptü.

"Geçiyordum, şöyle bir uğrayayım dedim!" Hasan birden durdu. "Başka şeyler de var aklımda!" diyerek gülümsedi.

"Namuslu çocuktur!" diye düşündü Ahmet. "Ne de olsa devrimci."

"Otur, otur!"

"Sen birini bekliyorsan, işin varsa oturmayayım!"

Ahmet, "Yok, yok, otur!" dedi. "Biraz konuşalım. Yoksun ortalıkta!"

"Tam ben de aynı şeyi söyleyecektim!"

"Çay içer misin?"

"Yap bakalım!" dedi Hasan. Sonra birden Ahmet'in sırtına sıkı bir yumruk vurdu. "İyi misin ulan?"

Ahmet sendeledi, ama fark ettirmemeye çalıştı. Küçük gaz ocağının altını yakarken sırtının uyuştuğunu hissetti.

Hasan içeriden, "Hâlâ resim mi? Hep resim mi?" diye seslendi.

"Yaa!"

"Vah, vah, vah! Çayı çabuk yap!"

Ahmet ocağı yaktı, suyu koydu, içeri girdi. Hasan odanın ortasındaki tabureye oturmuş, postallı ayaklarını uzatmış, sigara içiyor, resimlere bakıyordu. Birden Ahmet'in içinden onun canını yakmak geldi.

"Oğlum, otuzuna yaklaştın, hâlâ on sekiz yaşındaki devrimci gibi parkalar, postallar giyiyor, bıyık buruyorsun. Bir Galatasaraylıya yakışır mı bunlar?"

"Ben Galatasaraylıyım, ama halk çocuğuyum!" dedi Hasan. "Senin gibi..." Bir süre sustu. "Şu Nişantaşı'na her gelişimde kinim bileniyor!" dedi. "Şu dükkânları, butikleri, karıları görünce burjuvaziye olan kinim bileniyor!"

"Eh, o zaman sık sık gel, yararlı olur!" dedi Ahmet.

"Benim böyle bir şeye ihtiyacım yok! Senin var herhalde, ama senin de yüreğin nasır tutmuş!"

Gülüştüler. Ahmet, "İyi, her zamanki gibiyiz!" diye düşündü. "Beni yeterince hareketli bulmuyor, ama gene de seviyor! Eskiden de öyleydik... Eskiden!" Hüzünlenir gibi oldu. Hasan'ı Galatasaray'dan tanıyordu, ama dostlukları daha sonra, Ahmet Fransa'dan döndükten sonra ilerlemişti. Hasan, Ahmet'ten üç yaş küçüktü. Ahmet, "Ne yıllardı o yıllar!" diye tam düşünmeye başlamıştı ki, kendine kızdı. Doya doya Hasan'a bir baktı. "Parkayla postallar beni yanıltmıyor, o da yaşlanmış!" diye düşündü.

"Eee, sen ne yapıyorsun şimdi?" dedi Ahmet.

"Bizim ihtiyarla evde oturuyorum. Altı ay önce, biliyorsun, annem öldü."

"Biliyorum! Çeviri yapıyorsun?"

"Evet, idare ediyoruz."

"Okulu bitiriyor musun?"

"Uğramıyorum! Bilmiyorum biter mi, bitmez mi!"

"Atmıyorlar mı?"

"Benim sonsuz hakkım var. Ha, tabii! Sen üniversiteyi Paris'te okuduğun için buranın âdetlerini bilmiyorsun!"

Ahmet bozulmuş gibi yaptı, ama bozulmadı. Alınsa alınsa resim okuduğu için alınırdı, resmi Paris'te okuduğu için değil. Bir sandalye çekip Hasan'ın karşısına oturdu, yüzüne bakmaya başladı. Hasan onun baktığını hissetti galiba, ama gözünü resimlerden çekmedi. Ciddi ciddi, bir şey okuyormuş gibi dikkatle resimlere bakıyordu. Sonra dönüp Ahmet'e gülümsedi.

"Nasıl buldun?" dedi Ahmet.

"Valla ben resimden anlamam," dedi Hasan.

"Çok ihtiyatlısın!"

"Senin kadar ihtiyatlı olamam bağımsız sosyalist!" diyerek Hasan ayağa kalktı. "Hâlâ bağımsız sosyalist misin?" Hasan İşçi Partisi üyesiydi. İşçi Partisi üyesi olmakla ve babasının öğretmenliğiyle gururlanırdı.

"Şimdi İşçi Partisi'ne üye olmayan bir yığın sosyalist var!" dedi Ahmet. "Üstelik bütün gürültüyü patırtıyı da onlar yapıyor!"

"Gürültüyü patırtıyı, ama gerekenleri değil!" dedi Hasan. Sonra dikkatle ekledi: "Sana şunu da söyleyeyim: Beni tam bir partili olarak görme. Parti görüşüyle MDD arasında bir yol arayan benim gibi yığınla arkadaş var. Bu arkadaşlarla..."

"Kendine göre bir görüşün de her zaman vardır senin!" dedi Ahmet. "Sıkışınca parti görüşünü değil, kendini savunmaya başlarsın!"

"Evde otura otura kızışmışsın sen yahu!"

"Seçimle Türkiye'ye sosyalizmi getireceğini sanıyorsun!" dedi Ahmet. "Seçimde de ne oldunuz gördük!"

"Biz seninle bunları konuşmamış mıydık yahu?" dedi Hasan. "Yeter bir kere..."

"Bağımsız sosyalist diye dalga geçiyorsun. Ben de, bırak da biraz bağımsızlığın tadını çıkarayım..."

"Birader sen o tadı doğduğundan beri çıkarıyorsun," dedi Hasan. "Hâlâ da tat buluyorsun. O işin tadını almak için arada bir bir şeyler yapmak lazım, değil mi?" Bunu Ahmet'i yaralamak için değil, dostça söylemişti.

Ahmet duygulandı. Ama, "Eee, ne olmuş bir şey yapmıyorsam? Hiçbirini beğenmiyorum işte!" dedi. "Dahası var mı? Beğenmiyorum!"

"Beğenmiyorsan eleştirini getir, tartışalım!"

Ahmet, "Bu da doğru!" diye düşündü. Bir cevap aradı, tuhaf şeyler geçti aklından, sonra birden homurdandı: "Biz resim yapıyoruz işte!" Eliyle resimleri işaret etmişti. Sonra suçlu suçlu güldü, içeriye, çayı demlemeye koştu. "Çaresiz bir halim olmalı, ama Hasan iyi çocuktur!" diye düşündü. "Hakkımda kötü şeyler düşünmez!" Mutfaktan çıktı.

Hasan oturmuş, gene resimlere bakıyordu.

"Ee, ne diyorsun?"

"Ne için?"

"Canım, resimler için! Bakıyorsun, bakıyorsun, bir şey söylediğin yok!"

"Valla herhalde bir şeyler yapıyorsun, bir bildiğin var, ama ben anlamıyorum!" dedi Hasan.

Ahmet önce öfkelendi, ama sonra yumuşadı. "İyi çocuktur Hasan!" diye düşündü. "Metin ya da Sacit olsaydı hemen yıl-

gınlık, kitlelere güvensizlik ya da teslimiyetçilik bulurlardı!"

"Canım, söyle sen gene. Aklına ne geliyor?"

"Ne bileyim? Bir bildiğin vardır!" dedi Hasan. "Anlamıyorum ben bu incelikleri." Ahmet'in yüzünü görünce bir şey söylemesi gerektiğini hissederek, "Valla, sen bunları ciddi mi yapıyorsun, yoksa bunlarla alay mı ediyorsun, anlamıyorum!" dedi.

Ahmet heyecanlandı: "Sahi mi diyorsun?"

Hasan şaşırır gibi oldu: "Nasıl sahi mi?"

"Demek ciddi mi, alay mı anlaşılmıyor!" dedi Ahmet. Sonra heyecandan neredeyse bağırdı: "Yaşa yahu! Goya'ya da bunu söylerlermiş biliyor musun? O aristokratlarla dalga mı geçiyor, yoksa onlara hayran mı merak ederlermiş!"

"Sen herhalde bu insanlara hayran değilsin!" Hasan eliyle resimleri gösteriyordu.

"Değilim tabii!" dedi Ahmet. "Ama gene de onları biraz anlamaya da çalışıyorum. Ya da onları kavramaya ve Türkiye hakkında..."

"Çok heyecanlandın!" dedi Hasan.

Ahmet bozuldu, ama koşup Goya röprodüksiyonlarını getirdi. Kalın kitabı sayfalarını çevirerek Hasan'a göstermeye başladı. "Şunlara bak, şunlara!" diyordu arada bir, "Yeni anlıyorum Goya'yı..."

"Sen şimdi bunları taklit mi ediyorsun?" dedi Hasan. Sonra hemen ekledi: "Hiç benzemiyor yaptıkların bunlara. Aaa, dur, bu çıplak Maya değil mi? Tamam bunu biliyoruz. Böyle bir film gelmişti, görmüş müydün? Bu çıplakla alay mı ediyor ressam?"

Ahmet, Hasan'ın yanında ayakta duruyor, kucağında duran kitabın sayfalarını acele acele çeviriyordu. En sonunda aradığı şeyi, *Kurşuna Dizilenler*'i buldu: "Ne diyorsun, peki, buna?.."

"Vay canına!.. Çok güzel!.. Zaten biliyordum ben bu resmi."

"Yaa!" dedi Ahmet. "Gördün mü?" Sonra birden irkildi. Goya'yla mı, yoksa kendiyle mi gururlandığını ayıramıyordu artık. Biraz yatışır gibi olunca, "Ona niye bunları gösteriyorum?" diye düşündü. "Beni anlasın diye... Beni anlaması için Goya'yı mı anlaması lazım?" Öfkelendi ve Hasan'a kötü şeyler söylemek geçti içinden.

"Hadi, kapa şunu!" dedi. "Anlamıyor, sevmiyorsun sen!"

"Evet, hoş şeylermiş doğrusu," dedi Hasan. Sonra düşünmeden ekledi: "Biz sanatı ihmal ettik son zamanlarda..." Böyle, çok kullanışlı, ezberden söylediği cümleleri vardı. Ahmet uzaklaşmıştı, ama o hâlâ sayfaları çeviriyordu. "Bak, bak o da senin gibi kedi yapmış! Bir çocuk, bir kuş, kediler..." Çocuksu bir tavır takınmıştı. "Bunlar da, evet, gülünç. Krallar, kibar kadınlar... Hah ha. Sevdim Goya'yı. Aferin herife!" Birden kitabı kapadı, ayağa kalktı, gerindi, hafifçe gülümsedi. Gülümseyişi, "Yaşa be, bana eğlenceli birkaç dakika geçirttin!" diyordu.

"Çay getireyim!" dedi Ahmet. Dikkatle Hasan'ın yüzüne bakıyor, aklından devrim, sanat, devrimciler konusunda bulanık düşünceler geçiyordu.

Hasan, Ahmet'in resimlerine de baktı bir an. Sonra neşeli yüzü rüyadan gerçeğe dönerek kasıldı: "Bak, sen de kediler yapmışsın... Burjuvalar ya da neyse işte şu insanları yapmışsın, bakınca bir şeyler hissediyorum şimdi!" Utanır gibi olmuştu: "Gerçekten seziyorum bir şeyler ama... Ama kardeşim bunlarla, sen de biliyorsun herhalde, devrim olmaz!" Bu işin suçlusu kendisiymiş gibi çekingenleşti.

Ahmet, "Orası öyle..." diye mırıldandı. "Ama bu da, bu resimler, hiçbir şey demek değildir!"

Hasan rahatlayarak, "Evet, değildir tabii!" dedi, esnedi.

Ahmet, "Nasıl yuttum o lafı?" diye düşündü. Sinirlenerek bağırdı: "Üstelik bunların devrime etkisi olmayacağı da tartışılır!"

Hasan bir daha esneyerek, "Evet, ama şimdi bunu tartışmayalım!" dedi. Bir sigara yaktı. "Arkadaşlarla konuşuyorduk geçenlerde, sen geldin aklıma!"

"Dur, çay getireyim!" dedi Ahmet. İçeri girdi. "Şimdi niye geldiğini açıklayacak!" diye düşündü. Çayları doldurup odaya girdi.

Hasan odanın içinde yürüyordu: "Evet, sen geldin aklıma..."

"Niye? Kaç şeker?"

"Ben alırım... Bir dergi çıkarıyoruz..."

"Ooo!" dedi Ahmet. Öyle olmadığını bal gibi biliyordu ama, gene de sordu: "Sanat dergisi mi?"

Hasan ciddiyetle, "Yok, siyaset dergisi!" dedi.

"Sanat ve siyaset dergisi derdiniz. Şimdi öyle yapıyorlar ya artık."

"Dinle Ahmet'çiğim, ciddiyim. Demin söylüyordum; lafı ağzıma tıktın. Biliyorsun TİP ve MDD arasında gidip gelen ya da ikisinin de doğru yanlarını benimseyen bir sürü arkadaş var. İstiyorsan bağımsızlığın tadını çıkararak onlarla 'kararsızlar' diye alay da edebilirsin, ama değiller. Ben de bir TİP'li olmama rağmen onlardan biriyim. Dediğim gibi, ne TİP'in parlamentarizmine ne de ötekilerin gürültü patırtısına inanıyorlar. Derlenip toparlanmamız için iki tarafı da sıkı bir eleştiriden geçirmek, bir de kendi görüşlerimizi ortaya koymak durumundayız. Bu da bir dergi gerektirir. Şimdi senden isteyeceğim şu: Derginin kapak, sayfa düzeni, tek tük desen gibi sanat işlerinde bize yardım eder misin? Dur, dinle bir saniye! İkincisi bize maddi yardım, canım düpedüz para yardımı yapar mısın?"

Ahmet hiç düşünmeden, "Tabii, tabii yaparım," dedi.

"Dur yahu, biraz düşün! Hemen karara varıyorsun!"

"Sen yardımımı istiyor musun, istemiyor musun?" dedi Ahmet.

"İstemesem buraya gelmezdim!" dedi Hasan. Sonra aceleyle düzeltti: "İstemeseydim açmazdım bu konuyu! Ama düşün de sağlıklı bir karar ver istiyorum!"

"İyi işte, düşündüm taşındım bile. Yalnız şunu söyleyeyim: Bende çok para yok!.. Hatta hiç para yok." Keyifle ekledi: "Babam, ne var ne yok hepsini yiyip bitirmiş. Meteliksizim ben!" Daha da keyiflenerek heyecanlandı. "Şu katın yarısı benim sayılır, ama imar affı çıkmazsa bu kaçak kat da gidiyor. Senin babanın bir katı, nerede, Yalova'da mıydı, az da olsa bir toprağı var, değil mi?" Hasan'ın yüzüne bakıyor, gülüyordu. Sonra birden, "Elimden geleni yapacağım!" dedi. "Ders veriyorum!"

Hasan onu avutmak istiyormuş gibi, "Canım para önemli değil!" dedi. "Sen hemen karar veriyorsun. Ben onu söylemek istiyorum: İdeolojik olarak aynı çizgide miyiz?"

"Niye aramızdaki ayrılıkları büyütüyorsun?"

"Büyütmüyorum! Bu sağlam bir beraberlik olsun istiyorum. İlkesiz, eleştirisiz bir birlik hemen çözülmeye mahkûmdur!"

"Kitap gibisin yahu!"

Hasan sinirlenerek ayağa kalktı. Pencereye doğru yürüdü. Sırtını Ahmet'e dönerek dışarı baktı. Hava çoktan kararmıştı, içerisinin ışığı camda yansıdığı için bir şey göremiyordu herhalde, ama gene de bakıyordu.

"Darıldın mı?" dedi Ahmet. "Kusura bakma, bugün kafam bozuk!"

Hasan döndü: "Birader seninle iki satır konuşulmuyor ki! Hemen iğnelemeler, şaka, alay, saldırı başlıyor."

"Kusura bakma!" dedi Ahmet. Sonra birden şöyle düşündü: "Bir darbe olacak, her şey çözülecek... Olacaksa olsun şu darbe!"

Hasan, "Anlıyorum seni de!" dedi. "Sen de burada öfkelisin, sinirli..." Birden sustu.

Kapının zili çalıyordu.

Ahmet, "Eyvah, İlknur!" diye düşündü. Hasan'ın onu görmesini hiç istemiyordu. Gövdesini tam eşiğin ortasına yerleştirerek kapıyı açtı.

Müzikli bir ses, "Gene geldim!" dedi. Ablasıydı.

"Ayşe Halam gelmiş. Mine de vardı. Aşağıda çeneye daldım!" dedi Melek. "Eve gidiyorum, misafir var. Sana bir şey söyleyecektim." Galiba, Ahmet'in eşiğin ortasında kapıyı tutarak durmasından içeride birisi olduğunu sezdi. "Sana bir şey söyleyecektim!" diye gene mırıldandı ve birden çevik bir hareketle iri gövdesini içeri sokuverdi. İki adım atıp Hasan'ı görünce şaşırdı.

Ahmet, "İçeride İlknur var sandı!" diye düşündü.

"Aa, merhaba Hasan Bey!" dedi Melek. "Az daha tanıyamıyordum!"

Hasan iri postallarını gıcırdatarak ayağa kalktı: "Merhaba!"

El sıkıştılar. Durum Ahmet'e çok gülünç geliyordu. İkisi de birbirinden tedirgin olmuştu, ama gene merakla birbirlerini inceliyorlardı. Ahmet, "Bakalım hangisi daha dayanıklı çıkacak!" diye düşündü ve Hasan'ın gözlerini kaçırdığını gördü. Hasan'ın ve kendi hesabına üzülürken, ablası kapıya döndü.

"Sana ne zaman yemeğe gidelim diye soracaktım!" dedi Melek.

Ahmet, ablası bunu alçak sesle sorduğu için sevindi. Ama sonra bağırarak, "Gideriz bir gün lokantaya!" dedi. "Çarşamba akşamı olur mu? Ben size gelirim!"

Melek yüksek sese şaşarak, "Olur!" dedi. Bir şeyden korkmuştu galiba. Ahmet'i öpmeden kayboldu.

Ahmet kapıyı kapayarak Hasan'a döndü.

"Ablan değil mi?" dedi Hasan.

"Evet, Hasan Bey," dedi Ahmet taklit ederek: "Az daha tanıyamıyordunuz galiba?"

"Değişmiş yahu, şey olmuş..."

"Söyle, söyle!" dedi Ahmet. Hasan'ın ciddileştiğini gördü. "Ama söyleyemezsin. Galatasaraylısın ama, 'bacım' kategorisi kuvvetlidir sende de!"

Hasan da güldü, "Bu Galatasaray lafını bırak artık!" dedi. Ayağa kalktı. "Ben de gideyim artık! Yarım yamalak da olsa anlaştık değil mi? Zaten işin başındayız. Ama bu dergi etrafında bir toparlanma olursa, ki olacak, çok şey değişir Türkiye'de."

Ahmet başını sallıyor, "Darbe olacak, darbe!.." diye düşünüyordu. "Hadi, söyleyeyim artık!"

"Bunu anlıyorsun herhalde. Çünkü iki grubu da eleştiren, yeni bir hareket arayan büyük bir kitle var. Sonra doğru çizgi de bu olmalı. İyi bir dergi her şeyi toparlar. Lenin'in, *Ne Yapmalı*?'da anlattığı gibi..."

Ahmet'in içinden, "Ne yapmalı, ne yapmalı?" demek geldi, ama Hasan'ı sinirlendirmemek için kendini tuttu.

"Yalnız, tabii, daha her şeyin başındayız. Bu işe bir başlarsak sonunu getiririz. *Ne Yapmalı*?'daki gibi bunun da sonu bir partidir... Ama daha hazırlık aşamasındayız... Her şey olup bittikten sonra değil, sana daha başlarken haber vereyim dedim!"

"Benim tanıdıklarımdan kim var yahu?" dedi Ahmet.

Hasan sorumlu, ağırbaşlı bir tavırla, "Ne merak ediyorsun yahu?" dedi. Sonra gerektiği gibi ekledi: "Kusura bakma! Hem, birader, ben de en sonunda işin kenarındayım, tam içinde değil!"

Ahmet bozuldu ama, fark ettirmemeye çalıştı: "Metin var mı? Neyse merak ettiğimden değil, aklıma geldi. Geçenlerde bir yazı yazmış. Lenin çevirilerinin etkisiyle hep 'Bu baylar... Bu baylar' diye yazmış. Görürsen söyle: 'Beyler' daha etkileyici."

Hasan aynı sorumlu tavırla, "Görürsem..." dedi. Sonra başka yere bakarak ekledi: "Bu söylediklerimi kimseye açmamanı, bilmem, söylemeye gerek var mı?"

Ahmet öfkelendi, içinden kötü şeyler söylemek geldi, ama birden bir suçluluk duygusuna kapılarak, "Kimseyi gördüğüm yok zaten!" dedi.

Hasan kapıya doğru yürüyordu: "Bu da çok kötü aslında. Biraz dışarı çık canım. Bak, dergi işi olursa, insanlar arasına gireceksin, alış şimdiden! Nâzım ne diyor?"

Ahmet cevap vermedi. Aklına kötü bir söz gelmediği için yalnızca öfkeyle bakıyordu.

"Nâzım, 'Aradıkların odanda değil, dışarıdadır' diyor!"

"Burası oda değil atölye!" dedi Ahmet. Ama bunu yeterli bulmadı. Ellerini sinirlenerek ceplerine soktu: "Darbe geliyormuş!" dedi. "Çok güvenilir bir kaynaktan haber aldım."

"Kimden, MİT'ten mi?" dedi Hasan. Gülümsedi. "Şaka yapıyorum! Kimden?"

Ahmet, "Babamın kuzeninden!" diyecekti, ama bunu gülünç bulduğu için, "Uzak bir akrabamdan!" dedi. "Emekli albay! Tuhaf biri." Sonra nedense duygulandı. "Çocuklara da söyle!"

"Biz zaten faşizme karşı hafta açacağız!" dedi Hasan. Güldü: "Ama sol darbe, değil mi?"

"Ya... Bolivya'da Torrez'in yaptığı gibi! Gazeteyi okudun mu bugün?"

Hasan başını salladı. Birbirlerine bakıyor, karşılıklı gülümsüyorlardı. Hasan da ellerini ceplerine sokmuştu. Ahmet ona birden aşırı sevgi duyarak hüzünlendi.

"Kalk bir sinemaya gidelim!" dedi Hasan.

Ahmet, "Boş ver! Vaktim yok!" dedi. Aklına İlknur geldi. "Nerede kaldı?" diye düşündü.

"Amma da ev kedisisin sen!" dedi Hasan. "Bir şey söyleyeceğim: Evlenmediğin, düzenli bir aile hayatın ve işin olmadığı için gururlanıyorsun galiba, ama bunun proletaryanın çıkarlarıyla uzaktan yakından hiçbir ilgisi yok!"

"Biliyorum!" dedi Ahmet. Sonra, "Yok mu sahi?" diye düzeltti. "Ya resim?"

"Resimden anlamıyorum!"

"İyi!"

Hasan kapıyı açtı, çıkıyordu: "Şu Nişantaşı'nın kirine bulanmadan çabuk çabuk kaçacağım!" dedi.

"Darbe hakkında ne diyorsun?" dedi Ahmet. Sonra inandırılmak isteyen bir sesle mırıldandı: "Bir şey olacağı yok, değil mi? Burası Türkiye. Bir şey yapsalar, bir hafta cart-curt ederler, sonra işler tavsar, her şey eski haline döner. Öyle değil mi?"

"Bilmem ki..." dedi Hasan. O da duygulanmıştı galiba... "Hadi, eyvallah!" Sarılıp Ahmet'i yanaklarından öptü.

"Bir şey istemeyeceğin zaman da gel!"

Hasan, "Ben senin için de istemiştim o işi!" dedi. Galiba gene duygulandı ve bunu kendine yakıştırmadığı için, Ahmet'e bu sefer daha yumuşak vurup merdivenlerden indi.

5
Telefon

Ahmet odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Resimlere baktı. "Bunlarla devrim yapılmazmış!" diye mırıldandı. Hasan'a öfkelendi: "Nasıl cevap vermedim ona! Bunlarla." Resimlerine bakıyordu. Resimlerde ihtiyar tüccarlar, ev kadınları, kibar kızlar, delikanlılar, efendiler, hizmetçiler, hep aynı eşyaların ve aynı çürüyen loş ışığın içinde, soluk bahçelerde, merdivenlerde, salonlarda duruyorlar, birbirleriyle konuşuyorlar, sanki bir şey bekliyormuş ama gelecek olan gelmeden de işlerini görmek istiyormuş gibi, kararsız, yarı telaşlı, yarı uyuşuk, biraz da sabırsızlanarak ve hep aynı şeyi tekrarlayarak duruyorlardı. Ahmet, "Hiçbirinde iş yok!" diye düşündü. "Eğer yaptıklarım Hasan'a da bir şey söylemiyorsa niye o kadar çalışıyorum ki?" Avunmak için "futbol maçı" dizisine baktı. Maça gitmek için kuyrukta bekleyenler, köfteciler, ateşli taraftarlar, bağıranlar, donuk suratlı futbolcular çizmişti. Birden bir umutsuzluğa kapılarak, "Bunların da bir anlamı yok!" diye düşündü. "Nedir yani şimdi bunlar? Bunlar ne işe yarar? Bunları kimin için yapıyorum? Hepsi kötü! Hepsi çiğ, yüzeysel, sahte, içtenliksiz, bayağı! Goya'nın, Bonnard'ın, sonra bütün empresyonistlerin defalarca yaptığı şeylerin bayat bir tekrarı." Korktu. Böyle umutsuzluk

anlarında yaptığı gibi, çalışmaya başlamadan önce verdiği yargıyı hatırlamaya çalıştı. "Evet, o zaman beğenmiştim! Hepsini toptan kötülememiş, kusurları ve başarıları görmüştüm!" diye düşündü. "Şimdi de aynı şekilde görmeye çalışmalıyım!" Öğle vakti verdiği yargıyı gene içtenlikle verebilme umuduyla resimlere bir kere daha baktı, ama hepsini bayağı buldu, Hasan'ın ilgisizliğine hak verdi. Bütün bu resimlere vaktini ve hayatını verdiğine pişman olmaktan korktu. Bu pişmanlığa çok az kapılırdı, ama gene de çekinerek başka şeyler düşünmeye karar verdi ve birden, "İlknur nerede kaldı?" diye mırıldandı. Saatine baktı: Yediyi geçiyordu. "Gelmeyecek!" diye düşündü. "Niye gelmiyor? Oysa bugün onu görmek istiyorum!" Öfkelenerek, aşağı inip ona telefon etmeye karar verdi.

Kapıyı gene anahtarıyla açtı ve salona geçti. Nigân Hanım'ın başında hemşireyle Osman vardı. Osman gazete okuyor, hemşire neşeli bir sesle Nigân Hanım'a bir şeyler anlatıyor, arada bir hastanın battaniyeyi çekiştiren elini oradan alıp bir kenara koyuyordu.

Osman, Ahmet'i görünce, "Gazetede de yazıyor!" dedi.

"Efendim?"

"Askerleri diyorum. Demek, Ziya orada okudu!"

"Ama Ziya onu dün söylemişti!" dedi Ahmet. Telefonun durduğu köşeye doğru yürüyordu.

Osman koltuğundan kıpırdanarak, "Bir şey olacağı yok canım!" diye homurdandı.

Hemşire, "Ne oluyormuş?" diye sordu. "Askerler mi başa geçiyorlarmış?"

Ahmet telefonun yanına oturdu. Birden Osman'ın ve hemşirenin konuşmayı dinleyeceğini düşünerek rahatsız oldu. Alıcıya boş boş baktı. Asıl canını sıkan şey İlknur'un evindekilerdi. O eve bir kere gitmiş, kendisinden hiç hoşlanılmadığını görmüş, İlknur'a da elinden geldiği kadar az telefon etmişti. Telefon edecekse daha önceden İlknur'a edeceğini söyler, telefonu o saatte onun açmasını sağlardı. Alıcıya boş boş bakarken kapı açıldı ve birisi içeri girdi. Ahmet öteki kapıdan salona giren ayak seslerini tanıdı: Nermin'di. "Artık şimdi hiç edemem!" diye düşündü. Nermin, Ahmet'in günlük hayatının ayrıntılarına çok

meraklıydı. "Ne yapayım? Çıkıp yukarı çalışayım!" diye mırıldandı. "Saçma öfke ve anlaşılamama buhranlarına kapılmaya gerek yok! Buna hakkım da yok!" Sonra Nermin'in sesini duydu.

"Yemeğe bizde değiliz. Aşağıya Cemillere iniyormuşuz!"

"Öyle mi?" dedi Osman.

"Ahmet'i de çağırayım dedim! Sonra alınıyor, gelmiyor, aç kalıyor çocuk! Baktım yoktu yukarıda!" Osman eliyle bir işaret yapmış olacak ki, "A burada mı?" diye bağırdı Nermin ve dönüp köşede oturan Ahmet'e gülümsedi.

Ahmet kayıtsız bir tavır takınmaya çalıştı, ama duymamış gibi yapmanın daha kötü olacağını sezerek, "Ben burada da yerim!" dedi. "Yılmaz bana bir şeyler yapıverir!"

"Yılmaz bu akşam izinli. Canım, hem seni görmek istiyorlar."

Emine Hanım, "Ben sana iki yumurta kırıveririm istiyorsan!" dedi.

Ahmet odaya giren hizmetçiye sevgiyle baktı: "Ben burada yerim o zaman!"

Nermin alıngan bir tavırla, "Çok rica ediyorum. Herkes aşağıda olacak!" dedi. "Mine de senin gelmeni söyledi. Onlara da uğramıyormuşsun! Ne oluyor sana, kuzum?"

"Peki, peki!" dedi Ahmet. "Kaçta?"

"Yarım saat sonra gel aşağı!" dedi Nermin. Alıcıya baktı: "Telefon mu edecektin?"

"Vazgeçtim!" dedi Ahmet, ayağa kalktı. Nermin'in gidebileceğini düşünerek biraz beklemeye karar verdi, esnedi.

Nermin, Osman'ın önünden geçerek dışarı çıkıyordu.

Osman seslendi: "Belki bu sefer tanır annem seni. Soruver hadi!" Bir kahkaha attı.

"Kaç yaşına geldin, ama hâlâ çocuksun!" dedi Nermin. Dışarı çıktı.

Ahmet telefonun başına oturdu, aceleyle çevirmeye başladı. "Ee, ne diyeceğim ona?" diye düşündü. Yüreğinin hızlandığını fark etti.

Telefonu bir kadın açtı. İlknur'un annesi olmalıydı.

Ahmet, "İlknur'la görüşmek istiyorum efendim!" dedi. Kibarlığına kızdı. Gözünün ucuyla Osman'a baktı: Gazete okuyordu.

"Kimsiniz siz?"

"Bir arkadaşıyım!"

Çok kısa bir sessizlik oldu. Kadın bir şeyler söyleyecekti, ama galiba caydı. "Bir dakika bekleyin!" dedi.

Ahmet alıcıyı kulağına iyice yaslayarak beklemeye başladı. Evin içindeki sesleri dikkatle dinledi. Neşeli kahkahalar, bağrışmalar, bir de alaturka müzik duydu. Birisi, "Aşkolsun size, Nimet Hanım!" diye bağırdı. Ahmet duvarda Cevdet Bey'in resmini gördü. Cevdet Bey gülümsüyormuş gibiydi, ama öğüt verir bir hali de vardı. "Evet, böyle dikkatli, titiz, kararlı olmak lazım!" der gibiydi. Birisi gene bir kahkaha attı. Sonra yaklaşan ayak sesleri duyuldu. Ahmet yüreğinin daha da hızlandığını fark etti.

"Alo?"

"Benim! Niye gelmedin?"

"Ha! Sen misin? Gelemedim... Kusura bakma, misafirler var..."

"Geleceğim demiştin!"

"Hayır, gelebilirim demiştim!"

"Sana ne yahu o misafirlerden!"

"Çocukluğumdan beri görmediğim bir arkadaşım var!"

"Kim o? Peki seni göremeyecek miyim bugün?"

"Akşam çıkabilirim belki!"

Ahmet, "Akşam oldu bile!" dedi alaycı bir sesle. Sonra aceleyle ekledi: "Ne zaman gelip alayım seni?"

"Kaç saat? Yedi buçuk! Peki, dokuzda aşağı gel!"

"Sekizde?"

"Dokuzda!" dedi İlknur. "Ne oldu sana bugün?"

"Hiç! Kafam bozuk. Sen ne yapıyorsun?"

"Misafirler var işte! Dokuzda, tamam mı? Yahut dur! Sen gelme, ben gelirim!"

"Canım, o saatte olur mu?" dedi Ahmet. "Üstelik taa oradan." İlknur Teşvikiye'de, on dakikalık bir uzaklıkta oturuyordu. Ahmet başka bir bahane aradı ve aklına gülünç bir şey geldi: "O saatte olur mu? Darbe yapılacakmış!" Sonra kendini zorlayarak bir kahkaha attı. Osman'a baktı: Gazete okuyordu.

"Darbe mi yapılacakmış? Yok canım!"

"Şaka! Konuşuruz, konuşuruz! Dokuzda geliyorum, aşağı!" Ahmet duygulandı. İçinden bir şeyler de söylemek geldi, ama

gazetesini okuyan Osman'ı bir daha görünce söylemedi. Son anda aklına bir şey geldi: "Haa! Defteri de yanına al!"

"Hangi defteri?"

"Okumadın mı? Babamın o eski yazı..."

"Okudum, okudum!" dedi İlknur neşeli bir sesle. "Çok eğlenceli... Çok ilginç bir insanmış baban!"

"İyi işte. Defteri de getir."

"Çok eğlenceli!" diye tekrarladı İlknur.

"Zaten sen orada iyi eğleniyorsun!.."

"Tamam, tamam!"

Ahmet telefonu kapadı. Parmaklarıyla masanın üzerine sinirli sinirli vurarak önce Cevdet Bey'in resmine, sonra Osman'a baktı. "Evet, Cevdet Bey'in resmini yapmalı!" diye düşündü. "Nasıl bir şey yapılabilir? Depodaki mallar, işçiler, ev eşyaları ve ailesiyle birlikte..." Gülümseyerek ayağa kalktı. "Evet, eşyalar!" diye düşündü. Odanın içindeki eşyalara baktı. Her yer tıkış tıkış eşya ile doluydu. Nigân Hanım'ın, eski evin yerine apartman yapıldığı yıl, evin bütün eşyasını kendi katına taşıdığı hâlâ bazan anlatılırdı. Duvarlarda da kavukluklar, tespihler, bazı biblolar ve Cevdet Bey'in resimleri asılıydı. Sedef takımlar, sandalyeler, yaldızlı koltuklar, sehpalar, masalar arasında yürümek için insana az bir yer kalıyordu. Hiç kullanılmayan piyano, üzerine biblolar ve eşyalar konan bir masa görevini görüyordu. Üstünde Nigân Hanım'ın kıymetli porselenleri, çini vazolar, çay fincanları, tabaklar vardı. Nigân Hanım, kırılır diye, bunlara kimseyi dokundurtmadığı, kendisi de aylardır onları okşayıp toz alacak durumda olmadığı için hepsinin üstü yarım parmak tozla kaplıydı. Ahmet birden, "Kaç para eder bunlar?" diye düşündü ve irkildi. "Şunlardan birkaç tane yürütsem Hasanlar altı ay dergi çıkarır!" Büfenin vitrininde duranlar herhalde en pahalılarıydı. "Nasıl yürütülür bunlar?" Çocukluğundan beri babaannesinin elinde gördüğü şıkırtılı anahtar destesini hatırladı. Büfeye yaklaştı. "Anahtar!" diye mırıldandı. Büfenin camekânlarında duran porselenlerin ilk defa erişilebilecek bir uzaklıkta olduğunu düşündü. Ama anahtar destesini son haftalarda ne görmüş, ne de şıkırtıyı duymuştu. Sonra birden, "Fark ederler! Suçu da hizmetçiye ya da başka birine atarlar!" diye düşünerek caydı.

Nigân Hanım, "Ne yapıyor o orada, büfenin önünde?" dedi.

Ahmet döndü, "Hiç babaanneciğim, bakıyordum!" dedi. Sonra, "Suçlu bir halim olsa gerek!" diye düşündü. Osman'a baktı.

"Senin baban, senin baban çok büyük bir insandı!" dedi Nigân Hanım.

Ahmet şüpheyle, "Kim?" dedi.

"Senin baban!" dedi Nigân Hanım. "Baban, Cevdet Bey! Her şeyi o kurdu!" Gözlerini kırpıştırıyordu.

Osman gülümsüyordu. Hemşire, Ahmet'in oğul değil, torun olduğunu açıklamaya başladı. Nigân Hanım bir şeyler mırıldandı.

Ahmet sabah iyi bakamadığı kitaplara ve dolaba bir kere daha bakmaya karar vererek koridora yürüdü. Tıkırtılı saatin yanındaki odaya girdi. Babasının bu odada on yıl yaşadığını, burada öldüğünü düşünerek kitaplara bakmaya başladı, ama gene bir şey bulamadı. Dolabın gözünde de bir şey yoktu. Babasının Tarım Bakanlığı'nca bastırılan kitabıyla Muhittin Nişancı'nın bir şiir kitabını alıp odadan çıktı. Yemeğe inerken yanına almak istemediği için kitapları yukarı bıraktı.

6
Yemek

Ahmet saat sekize çeyrek kala üç merdiven aşağı indi. Cemillerin kapısını çaldı. Mutfak kapısını açan hizmetçi kız başkalarına yaptığı gibi koşup ona büyük ana kapıyı açmadı; eğlenceli, neşeli bir şey görmüş gibi gülümseyerek mutfak kapısından onu içeri aldı. Ahmet biraz mutfak kokusunu koklamak, telaşı seyretmek, ne yemek olduğunu öğrenmek için, biraz da içerideki kalabalığa kendini hazırlamak için mutfakta bir bardak su içti. Gazetelerdeki reklamları hatırlatan buzdolabının kapısını kaparken, "Evet ben ressamım. Hep resim yapacağım!" diye düşündü, salona girdi.

İçeri girer girmez Ayşe Hala'sıyla karşılaştı. Halası onu görünce unuttuğu bir şeyi hatırlayıvermiş gibi birden başını geriye atarak, "Hah!" dedi. "Sana yukarıya gelecektim! Bir ahbabımızın kızı evleniyor. Hediye olarak senin bir resmini götürelim diyorduk."

Ahmet, "Olur mu halacığım? Gelin, bir tane hediye edeyim!" dedi.

"Yok, parasıyla!" dedi Ayşe Hala. Ahmet'in yüzünü görünce, "O zaman almayız!" dedi. Sonra içki içen kocasına seslendi: "Remzi, hediye etmek istiyor!"

Bir köşede üç erkek, Remzi, ev sahibi Cemil ve Lâle'nin kocası Necdet içki içiyorlardı. Ahmet'i görünce seslendiler. Ahmet onların yanına gitti. Odada ağır bir duman vardı. Sehpanın üzerinde içki bardakları, kâseler içinde fındık, fıstık duruyordu. Üç erkek bir an düşünceli düşünceli Ahmet'e baktılar. Necdet yanında Ahmet'e yer gösterdi.

"Bir içki alır mısın?" dedi Cemil. "Viski, cin tonik?"

"Teşekkür ederim, bir şey içmeyeyim!" dedi Ahmet.

Cemil yemekten önce bir şey içilmesi gerektiğini gösteren bir bakışla, "Peki, şarap, rakı?" dedi. "Portakal suyu? Peki, portakal suyu." İçeriye seslendi. Sonra Ahmet'e dönerek, "Nasılsın bakalım kuzen, hiç uğramıyorsun!" dedi. Aralarındaki yakınlığın gerekçesini sık sık hatırlardı.

Ahmet bir şeyler mırıldandı, sonra dönüp onu dinlemeye başladı: Necdet yeni aldığı bir stereo takımı anlatıyor, hoparlörleri salonun nerelerine yerleştirdiğini söylüyor, Remzi'ye bu yerlerin uygun olup olmadığını soruyordu, ama Remzi eşyaların durduğu yeri bir türlü kestiremiyordu. Bir süre sonra Remzilerin bir hafta içinde onları ziyaret etmesine karar vererek konuyu kapadılar. Sonra Necdet, Cemil'e sigorta hakkında bir soru sordu. Remzi de bu konuda bir şeyler söyledi. Cemil bütün benzincilerin benzine su karıştırdıklarını ileri sürdü. Necdet Cemil'in yeni transistörlü radyosundan memnun olup olmadığını merak etti. Remzi geçenlerde Ankara'ya gittiğini, otelde televizyon seyrettiğini, bizimkilerin bu işi kıvıramayacaklarına inandığını açıkladı. Bu arada Ahmet, Lâle'nin getirdiği portakal suyunu içti. Lâle ile Necdet'in oğlu Tamer'in askerliğinin yeni bittiğini, kaç zamandır

görmediği arkadaşlarının yanına koştuğu için, hasta olan nineyi ziyarete gelemeyeceğini öğrendi. Tamer'in kız kardeşi Füsun'un ne yaptığını sordu. Fransa'da filoloji okuduğunu hatırladı. Sonra bir sessizlik oldu ve Necdet, Ahmet'e dönerek sordu:

"Ee, nasılsın bakalım, anlatsana biraz. Resim yapıyor musun?" Bakışları: "Sen sanatçısın, kim bilir başından ne eğlenceli, ne ilginç şeyler geçiyor, ne değişik tatlar alıyorsundur! Onlardan biraz da bize tattır!" diyordu.

Ahmet, "Evet, yapıyorum!" dedi. Sonra onları eğlendirecek bir şeyler söylemesi gerektiğini düşünerek, "Futbol maçlarıyla ilgili bir şeyler yapıyorum!" dedi.

"Çok ilginç!" dedi Necdet. "Kimsenin aklına gelmemiştir böyle konu. Malzeme toplamak için maçlara gidiyor musun?"

Ahmet ona resimler hakkında birkaç söz söyledi, ama ister istemez, kabaca da olsa resmin sorunlarından söz açtığı için ilgi çekici olmadığını anladı.

Necdet bu sefer, "Evet, ne yazık ki senin yaptığın şeylerin de kendine göre dertleri var!" diyen bir bakışla bakıyordu. Sonra birden kollarını açarak, "Şu büyüklükte yeni bir resim şimdi kaçadır aşağı yukarı?" dedi. Ahmet'in kararsız baktığını görerek, "Aşağı yukarı diyorum!" diye tekrarladı.

Ahmet, "Üç bin, dört bin liradır!" dedi.

Mine, "Ooo, sanattan mı söz ediyorsunuz?" diyerek oturdu. "Yemek birazdan hazır!"

Ahmet, gene onları eğlendirecek bir şeyler söylemesi gerektiğini düşünerek, resim fiyatlarından söz açtı. Önce fiyatları yüksek buldular, ama sonra bir ressamın yılda böyle ancak birkaç resim satabileceğini, bizde sanata gereken değerin verilmediğini hatırlayarak fiyatların düşük sayılması gerektiğini söylediler. Ahmet de eğlenceli bulunacağını bildiği hikâyeler anlattı. Önce on yıl önce kimsenin yüz vermediği bir Fransız ressamın şimdi nasıl milyoner olduğunu özetledi. Sonra bir Alman hapishanesinde yatan ünlü bir taklitçinin serüvenlerini anlattı. Remzi adamın bazı imzaları nasıl taklit ettiğini sorunca, Ahmet bunun işin en kolay yanı olduğunu söyledi. Eski tuval ve çerçeve bulma, boyaları kurutma gibi işlemlerin asıl zorluklar olduğunu açıkladı ve birden, "Keşke Emine Hanım'ın kıracağı

yumurtaları yeseydim!" diye düşündü. Cemil böyle bir taklitçiyi anlatan bir film gördüğünü anlatırken Osman içeri girdi, herkes ayağa kalktı, yemek için sofraya geçildi. Ahmet saatine baktı: Sekizi on geçiyordu.

"Saatine bakıyorsun. Şimdiden sıkıldın demek!" dedi Mine.

"Yoo!" dedi Ahmet.

"Niye hiç uğramıyorsun?"

Ahmet bir zamanlar ona uğrar, gevezelik ederdi, ama şimdi vakit bulamıyordu. Bir şeyler mırıldanarak gülümsedi.

Ahmet, Osman ile Cemil'in arasına oturdu. Yemek sofraya geliyordu. Ahmet mutfağa girdiğinde görmüştü, ama bir daha dikkatle baktı: Bonfile ve patates kızartması. "İyi ki yumurta yemedim. Gıdama dikkat etmem gerek!" diye düşünerek can sıkıcı düşünceleri bastırdı. Tabağını uzattı.

Cemil, "Ee ne diyorsun bakalım, ne olacak?" dedi. Yurt sorunlarından söz etmek gereği duyduğu zaman takındığı hüzünlü ifade vardı yüzünde. Ahmet'i görünce yurt sorunlarını hatırlatırdı.

"Ne olacak?" dedi Ahmet ama, sonra ekledi: "Bir şeyler olacak galiba!"

"Nasıl?"

"Askeri darbe olacakmış diyor!" dedi Osman. Bunu oğluna eğitici, öğretici bir tavırla söylemişti. Bakışları sanki, "Sen fabrikadan ve evinden başka bir şeyi düşünemezsin!" diyordu.

"Gazetede bir şeyler vardı!" dedi Cemil.

"Ziya söylemiş, Ziya!" dedi Osman. "Dün gece gelmiş, askerler her şeyi alacaklar, demiş!"

"Aa, ben onu yıllardır göremedim!" dedi Cemil.

"Ama biz Ahmet'le konuştuk, bir şey olacağı yok, diye düşündük! Öyle değil mi, Ahmet?"

"Öyle mi demiştik?" diye Ahmet mırıldandı. Bonfilesini acele acele kesiyordu.

"Şu Ziya Amca'yı bir görmek isterdim!" dedi Cemil. Necdet'e döndü: "Babamın kuzeni... Emekli albay, ama çok ilginç bir insan galiba!"

"Bugün gelir diye yukarıda bekledim, ama gelmedi!" dedi Osman. "Artık hiç gelmez. Aylar, yıllar sonra bir gün gene çıkı-

verir! Tabii çok yaşarsa!" Sonra birden utandı: "Gelir o, gelir!" diye söylendi. "Gene gelir. Şey gibi... Hayalet gibi... Hayalet!"

Cemil, "Hayalet ha!" diye tekrarladı.

Necdet, "Geçenlerde Tarıklara gittik. Karısı ruh çağıralım diye tutturdu!" diyerek güldü. "Ben inanmam, Lâle de inanmaz, ama ısrar ettiler, masaya oturduk. Korktum canım! Karısı iyice inanıyor. Kendinden geçti... Tarık için, biliyor musun, üzüldüm. Evleri *Ruh ve Madde* dergileriyle dolu!"

Mine, "Onun karısı bir ara depresyon geçirmişti, değil mi?" dedi. "Biraz salata alabilir miyim?"

"Evet, evet kafadan biraz..." dedi Cemil. Bir kahkaha attı.

Lâle, "Galiba Tarık'ın bir başka kadınla şeyi varmış!" dedi.

"Çocukların önünde dedikodu yok!" dedi Mine. Görümcesine gülümsedi.

"Canım, ne çocuğu Allahaşkına!" dedi Cemil. "Araba isterlerken çocuk oluyorlar mı?"

Herkes dönüp Cevdet'le Kaya'ya baktı.

Remzi, "Ee Cevdet, lise bitiyor, nereye gideceksin?" dedi.

"Dışarı yollayacağım onu!" dedi Cemil. "Burada okunmuyor ki!" Kararını onaylayıp onaylamadığını anlamak için dönüp Osman'a gözünün ucuyla baktı. Sonra ekledi: "Dedesi de öyle istiyor."

"Evet, üniversitelerin hali felaket!" dedi Remzi. "Allah'a şükür bizimkiler bitirdi!"

"Yalnız üniversite mi?" dedi Necdet. "Her şey felaket! Her şeyden önce balık baştan kokmuş, kıç ne yapsın?"

Bir gülüşme oldu, ama sonra bir sessizlik başladı.

Lâle, "Necdet sen artık içme!" dedi.

"Yok yahu, haklı!" dedi Cemil. "Adam benzine su karıştırıyor! Söylemiştim değil mi? Kimse onu kontrol etmezse, kimse onu cezalandırmazsa adam niye karıştırmasın? Bakıyor ötekiler de karıştırıyor, tek enayi ben miyim diye düşünüyor o da... Bak şimdi, ben de bizim fabrikada ampul teli için ne düşündüm..."

Osman huzursuzlanarak, "Sen de çok içiyorsun!" dedi.

Cemil öfkeli bir tavırla babasına baktı. Ahmet ikisinin arasında oturduğu için havayı yumuşatacak bir şeyler söylemesi

gerektiğini düşündü, aklına bir şey gelmedi. Ama sofranın bu ucundaki tatsızlıktan çoğunluğun haberi olmamıştı galiba.

Lâle, "Geçen gün manav Aziz'e gittim," dedi. "Ona dedem zamanında o kadar yardım etmiş. Babama, anneme de hürmetlerini söyledi, sonra meyvenin en kötüsünü verdi!"

"Alın işte!" dedi Necdet. "Adam niye yapıyor bunu?"

Remzi tabağını uzatarak, "Alışkanlıktan!" dedi.

Ayşe, "Sen zaten çok yedin!" dedi.

Mine, "Alışkanlıktan değil, bozuk düzenden!" dedi. Dönüp Ahmet'e baktı.

"Aaa, evet, bozuk düzen!" dedi Cemil. "Kompradorların bozuk düzeni. Eylem yapmak lazım! Hah, hah, ha..." O da Ahmet'e bakıyordu. "Peki, o manav şimdi komprador mu sayılıyor?"

Ahmet bozularak, "Hayır, ithalatçılar, ihracatçılar öyle sayılıyor," dedi. Sonra onu rahatsız etmek için ekledi: "Montajcılar da."

"Bak, bak şimdi!" dedi Osman, ama bu sefer rahatsız olmamıştı galiba.

"Evet, herkes bozuk düzenden şikâyet ediyor, ama kimse bir şey yapmıyor!" dedi Necdet, Ahmet'e bakarak ekledi: "Bir gençler var..."

Cemil, "Aa son cumhurbaşkanı fıkrasını biliyor musunuz?" dedi ve bir fıkra anlatmaya başladı.

"Onu biliyoruz!" diyerek Necdet bir başka fıkra anlattı.

Herkes gülüyordu. Sofraya ikinci yemek olan zeytinyağlı ıspanak gelmişti.

Mine, "Ne güzel, niye daha sık böyle birlikte olmuyoruz!" dedi. Sonra galiba bugün buraya herkesin neden geldiğini hatırlayarak tedirgin oldu.

"Annem nasıl acaba?" dedi Ayşe.

Remzi yatıştırıcı bir sesle, "Yemekten sonra çıkarız!" dedi.

"Yemekten sonra hep birlikte çıkalım!" dedi Lâle.

Cemil, "Doktor bu akşam da geliyor mu?" diye sordu.

Mine, "Evet, yemekten sonra hep birlikte çıkalım!" dedi. Sonra çekinerek ekledi: "Sahi, niye hep birlikte olmuyoruz?"

Lâle, "Bayram ne zaman?" dedi.

"Canım, iki hafta önce bayramdı ya!" dedi Necdet.

"Bayramları beklemeyelim diyorum! Arada hep birlikte olabiliriz!" dedi Mine. Ahmet'e döndü. "Ablanları da çağırırız."

Necdet, "Biz yılbaşında dışarıdayız!" dedi.

Mine, "Sahi mi!" dedi. İç çekti. Cemil'e baktı.

Lâle, "Meleklerle hiç görüşemiyoruz!" dedi. "Ferruhlarla da! Hani bir kere bizi Cennethisar'a çağıracaklardı!"

"Ee, biz onları adaya çağırmadık ki!"

Cemil: "Orada nasıl ısınıyorsunuz?" diye sordu. "Ferruhlarda..."

"Valla şömine yakıyor. Bir gaz ocağı da var. Etraf da sakin! Çok tatlı gelmişti bana." Karısına döndü: "Öyle değil mi? Tam hafta sonu kaçılacak yer! Fabrikada özel bir elektrik sobası da yaptıracağım."

"Ferruh'un karısı nasıl?" diye sordu Mine. "Onun göğsünde..."

"Evet, küçük bir urmuş. Allah'tan zamanında anladılar. Akıllı kadın, yılda bir kere *check-up* yaptırıyormuş!"

"Yaptırmak lazım ya!" dedi Mine. Kocasına döndü: "Sen de hiç dikkat etmiyorsun kendine."

"Canım onca iş arasında nasıl insan?.. Hani her şey düzenli, iyi olur da, Avrupa'daki gibi her şey tıkır tıkır işler de, o zaman insan belli bir alışkanlık edinir, belirli zamanlarda doktora görünür, ama burada öyle mi?"

"Burada her şey kötü birader. Haklısın! Nereden başlayacaksın ki!" dedi Necdet.

Ahmet ıspanağını da yemişti. Yavaşça ayağa kalktı. Mine'ye sokuldu. Fısıldar gibi: "Ben gitmek zorundayım. Birisine söz..."

"Gidiyor musun? İşte gene sıkıldın, gidiyorsun!" dedi Mine. "Tatlı da..."

"Tatlı olarak senin sevdiğin portakallı ekmek kadayıfından yaptırmıştım!" dedi Mine. "Çıkmadan bir tadıver hiç olmazsa!" Dönüp hizmetçiye seslendi.

Ahmet bir kere daha özür dileyip mutfağa girdi. Kadayıftan büyük bir parça kesip ağzına tıkıştırdı. Mutfak kapısından çıktı. Dolu ağızla acele acele merdivenleri inerken ilkokula gittiği yılları hatırladı. Caddeye çıktı.

Cumartesi akşamı dokuza doğru Nişantaşı Meydanı kalaba-

lıktı. Dükkânların çoğu kapanmıştı. Pastanelere, mezecilere, çiçekçilere hâlâ girip çıkanlar vardı. Bir kurukahveci dükkânının kapısını açmış, leblebi kavuruyordu. Tombalacı hâlâ aynı köşedeydi. Trafik açılmıştı, ama arabalar gene ağır ağır gidiyordu. Gazeteci bankanın önüne yerleşmişti. Bir berberin kapısından kaldırıma kirli sular boşalıyordu. Otobüs durağında kalabalık vardı. Okulların önünde arabalar park etmişti. Karakolun köşesinde trafik tıkanmıştı. Gece yarısını bekleyen bir polis cipinin ışığı yanıp sönüyordu. Ahmet biraz yürüdükten, temiz havayı içine çektikten sonra kendini kirlerden arınmış, temizlenmiş hissetti. "Niye iniyorum aşağıya?" diye düşündü. "Hayatı görmek için!" diye mırıldandı. "İnsanları, günlük hayatı görmek, yaşamak için!" Sonra, "Ama yaşamak için değil ki o," diye düzeltti. "Onlara katılamıyorum. Onlara katılamadığım için bazan sıkılıyorum. Kendimi beğeniyormuş gibi bir halim olmalı. O neşeye katılamadığım için kıskanıyorum onları." Caminin önünden geçiyordu: "Yok canım, o kadar da değil!" diye söylendi. "Çağırdılar, ısrar ettiler, gittim. Bonfile de iyiydi!" Teşvikiye'nin köşesinden sola saptı. "İlknur!" diye mırıldandı. Onunla her şeyi konuşabileceği için rahatladı. Saat dokuza iki kala apartmanın az ötesinde beklemeye başladı.

7
Birlikte

Az sonra apartmanın ana kapısının ardında bir lamba yandı ve hemen İlknur gözüktü. Ahmet karşıya geçti.

"Merhaba! Beklettim mi?"

"Yok, şimdi geldim!" dedi Ahmet. Bir şaka yapmak istedi. "Heybesiz de dolaşamazsın! Parka gibi sen de heybe..."

İlknur sert sert, "Defteri getir demedin mi sen?" dedi.

Ahmet şaşırdı, "Sahi, özür dilerim!" diye mırıldandı.

Yürümeye başladılar. Ahmet, "Öfkeli!" diye düşündü. Bir şey

konuşmuyorlardı. "Hani her şeyi anlatacaktım!" Bir umutsuzluğa kapılır gibi oldu: "Çalışmaktan, resim yapmaktan başka bir şey yok benim için!" diye düşündü. "Küçük buluşmalar, gevezelikler avuntu bile değil. Çalışma gücü bulmak için bunları bekleyip kendimi aldatıyorum!" Birden düşündü ve korktu: "Her seferinde zaten gitmesini ve çalışmaya başlamayı isterim!" Endişelenerek, "Yok, yok!" diye mırıldandı. "Ne kadar özlüyorum ben onu!" Gözünün ucuyla İlknur'a baktı. "Güzel değil, ama sevimli!" diye düşündü. "O olmasa artık hiç yaşayamam! Ee, hâlâ niye susuyor peki?" Caminin önünden geçiyorlardı. Ahmet söyleyecek bir şeyler aradı, ama neşesi kaçmıştı. Bir kedi gördüler, yanından geçerken baktılar, ama tek kelime söylemediler.

Karakolun önündeyken birden İlknur, "Evdekilerle atıştık!" dedi. Sessizliği açıklıyormuş gibi bir tavır takınmıştı. Polis cipinin ışığı hâlâ yanıp sönüyordu.

"Bundanmış demek!" diye düşündü Ahmet. Rahatlayarak sordu: "Ne oldu?"

"Bu saatte nereye gittiğimi sordular. Ben de sana gittiğimi söyledim. Aynı şeyler!"

"Evet, hiç hoşlanmıyorlar değil mi benden?"

"Biliyorsun!" dedi İlknur.

"Ne yapayım, hoşlanılacak gibi değilim!" dedi Ahmet. Gülümsemeye çalıştı.

Gene bir sessizlik oldu, ama Ahmet rahatlamıştı artık, tedirgin olmuyordu. "Birazdan her şey gevşer, ikimiz de açılırız!" diye düşündü. Okulun yanındaki kitapçının önünde ikisi de kendiliklerinden durdular, vitrine bakmaya başladılar. Bayağı polis romanları, ucuz aşk romanları, takvimler, yılbaşı hediyeleri, lüks kitaplar sergilenmişti. İki gün önce Ahmet, pahalı kitaplar arasında, Modigliani hakkında bir kitap görmüş, almak için değil, bakmak için içeri girmiş, ama kitapçı, hediyelik olduğunu müşterilere hatırlatmak için, selefon kâğıdı ve kurdelelerle sardığı kitabın paketini açmamış, "Alacaksanız açayım!" demişti. Ahmet'in içinden vitrinde duran kitaba baktıkça İlknur'a bunu anlatmak geçiyordu, ama caydı. Tam kitapçının önünden ayrılırlarken İlknur, Saatli Maarif Takvimi'yle ilgili bir hikâye anlatmaya başladı: Annesi günün yemeğini okur,

babası beğenmezse bir yaprak daha koparır, gene beğenmezse bir yaprak daha koparırmış. Böylece her yıl alınan takvim şubat sonu gelmeden bitermiş, ama annesi yaprakları sakladığı için günün yemeğinden gene de yararlanırlarmış. Ahmet bu hikâyeyi eğlenceli bularak güldü, sonra İlknur'un annesiyle babasına sevgi duyduğunu düşündü, onlar kendisini sevmediği için hüzünlenir gibi oldu. Nişantaşı'nın köşesine gelirken de kendi hikâyesini anlattı. Bu hikâyeyi iyi anlattığı, vurgulara, küçük inceliklere, sesinin perdesine dikkat ettiği için İlknur'u uzun uzun güldürebildi ve neşelendi. "Evet, her şey yolunda!" diye düşündü. Köşeden döndükten sonra da apartmanı, dördüncü katın yanan ışıklarını gördü.

"Bugün herkes Cemillerde! Çünkü babaannem gene kötüleşti. Daha da kötü."

Hiçbir şey konuşmadan, ağır ağır, sessizce merdivenleri çıktılar. Asansör iki haftadır bozuktu. Dördüncü katın önünden geçerlerken, içeriden gelen uğultuyu duydular. Nigân Hanım'ın yattığı kat sessizdi. Ahmet kendi kapısının önündeyken nefes nefese kalan İlknur'u çok sigara içtiği için paylar gibi yaptı. Kapıyı açtı, ışığı yaktı.

İlknur içeri girdi, "Oooh!" dedi. "Ne güzel! Bu kokuyu özlemiştim."

"Kokuyu mu, beni mi?" dedi Ahmet. Çayın suyunu koymaya içeri girdi. Ocağı yakarken İlknur'un resimlere baktığını düşündü, sabırsızlandı. Ocağa suyu koydu, aceleyle altını yakıp dışarı çıktı.

"Ee, nasıl buldun bakalım?"

"Son yaptığın galiba bu. İyi olmuş! Ama bu ihtiyar tüccarı bozmuşsun!"

"Bozmuş muyum? Neresini?" dedi Ahmet heyecanla.

"Baksana şunlara. Elbisenin ayrıntıları, kareler, mendilin kıvrımları. Niye bu saçma ayrıntılar üzerinde duruyorsun?"

Ahmet bozulur gibi oldu. En iyi eleştirmenin İlknur olduğuna inanmak isterdi.

"Bir şeye başlıyorsun. Düşünce ya da anlatmak istediğin şey iyi. Onu yerli yerine de oturtuyorsun. Ama sonra, bilmiyorum neden, başlıyorsun ayrıntılarla oynamaya. Mendilin kıvrımları...

Gölge yapmayı yeni öğrenen genç ressam gibi hüner göstermeye çalışıyorsun. Al mesela, ihtiyarın elinin üzerindeki şu lekeler, benler! Belki eskiden bunlar belirsizdi, düşünmüyorduk onları, ama ne bileyim, orada ben varmış gibi bir duygu uyanıyordu içimde. Ama şimdi onları gözüme sokuyorsun, bunu düşündüğünü göstermek istiyorsun. Neden?"

Ahmet çekinerek, "Belki kendime güvensizliğimden!" dedi.

"Belki de seyirciye güvensizliğinden. Ya da anlaşılamama korkusundan! Çok ukala mıyım?"

"Hasan geldi bugün!" dedi Ahmet. "Resimlerimin ona hiçbir şey anlatmadığını söyledi."

"Sen de alındın, tabii..."

"Biraz! Ama şöyle bir şey de dedi: Ciddi mi olduğum, alay mı ettiğim anlaşılmıyormuş!"

"Bayıldın tabii bu lafa! Kendini Goya sandın. Bence o da yanlış bir saplantı."

Ahmet gülümseyerek, "Evet, ukalasın!" dedi.

İlknur da güldü. Heybesinden bir paket sigara çıkardı. Her zaman oturduğu, hem resimleri, hem de Ahmet'i görebileceği sandalyeye oturdu, sigarasını yaktı. Eğlenceye kendini hazırlamak istiyormuş gibi bir süre çevresine bakındı. Sonra sordu:

"Evet, ne yaptın bakalım görüşmeyeli? Beş gün oluyor, değil mi? Hasan ne yapıyor?"

"Sen Hasan'ı tanıyor muydun?"

"Canım onu da, işte herkes gibi, sen anlattığın için biliyorum."

"Baştan başlayalım o zaman," dedi Ahmet. "Pazartesi öğleden sonra seni gördüm. Akşam çalıştım. Salı öğleden sonra iki Fransızca dersine gittim. Anlatmaya değer alay edilebilecek bir olay yok. Çarşamba o harika çocuğa resim dersim vardı. Olay şu: Çocuğa ders verirken annesi ve birkaç misafir geldi. Bizi seyretmek istiyorlarmış. Onların bakışları ve benim emirlerim altındaki harika çocuk bir ağacın yapraklarını boyadı. Boyayı hiç kenarlarından kaçırmadı."

İlknur gülerek, "Ben okulda hep kaçırırdım!" dedi. "Küçükken bir de boyama kitabım vardı, onda da kaçırırdım."

"Sende disiplin olmadığını hep söylemişimdir!" dedi Ahmet.

Oturup devam etti: "Sözümü kesme: Haberleri vermeye devam ediyoruz... Perşembe günü o kokanaya Fransızca konuşma dersine gittim. Kestane şekeri ikram etti, yedim. Sonra akşam yemeğine Özer'e gittim. Karısıyla beni yemeğe çağırmışlardı. Karısı yemekleri pişirirken, sofrayı kurup toplarken Özer'le sanat tartışması yaptık. Ama önce Özer, –biliyorsun, bir reklam şirketinde grafikçilik yapıyor– işinden yakındı ve bana gıpta ettiğini söyledi. Bu küçük girişten sonra beni klasik sanatın geç kalmış bir taklitçisi olmakla suçladı. Sonra bana baklavalarını gösterdi. Özer'in resimlerini görmedin mi? Bir kübizm etkisi var: Bütün şekilleri paralelkenarlara ve eşkenardörtgenlere indirgiyor. Çocukluğunda doya doya baklava yiyememiş herhalde! Biliyor musun, fakir bir ailenin çocuğudur. Bazan düşünürüm, niye köylü resimleri değil de o baklavaları yapıyor diye..."

"Sen de bir zamanlar köylü resimleri yapmışsın ya."

Ahmet, "Haberlere devam ediyoruz!" dedi. "Özer ile asıl yaptığımız tartışmayı anlatayım mı? Peki... Kısa kesiyorum. Öteki geceler gibi o gece de saat beşe kadar çalıştım. Dün öğleden sonra gene derse gittim. Akşamüstü hastalığı ağırlaşan baba-annemi bir göreyim dedim. Babamın kuzeni Ziya'ya rastladım. Seksenine yaklaşan bir emekli albay... Çok ilginç biri. Babası da galiba devrimciymiş..."

"Burjuva devrimcisi yani," dedi İlknur.

"Tebrik ederim, tarih ve Marksizm bilgin çok kuvvetli!" dedi Ahmet. İlknur'u öfkelendirmemek için, "Şaka canım!" diye ekledi. "Dinle, asıl habere geliyoruz. Telefonda da söyledim ya, Ziya Bey, 'Askerler darbe yapacak!' dedi."

"Canım, bunu herkes söylüyor!" dedi İlknur.

"Ama o, haber basına sızdırılmadan önce söyledi."

"Aman Ahmeeet!" dedi İlknur. "Burası Türkiye. İki ayda bir böyle bir dedikodu çıkar."

"Yani sen üzerinde durmaya değmez mi diyorsun?" dedi Ahmet. İçinde hakkı yenmiş gibi bir duygu uyandı. Sonra Ziya'nın sözlerini, tavırlarını hatırlayarak heyecanla ayağa kalktı: "'Muhafız Alayı avcumuzun içinde' dedi bana. Böyle avcunu açtı. Sanki avcunun içinde bütün Türkiye varmış gibi... Niye boş yere söylesin bunu? Niye?" Endişelenerek düşündü. Osman'ın

tedirgin halini, babaannesinin öfkesini hatırladı. "Anlamıyorum, anlamıyorum!" dedi. "Bizim ailenin içinde neler olmuş bitmiş, merak ediyoruz zaten. Defteri okudun, değil mi? Dedemin bir resmini yapmayı düşünüyorum."

"Bak, zaten çürüyen, yıkılan eskilere merakın var. Bir de kendi aileni merak etme!" dedi İlknur.

"Haklısın. Hasan da galiba bunu söylemek istedi. Ama ben zamanın ve hayatın..."

"Hasan başka ne diyor?"

"Başka?" Ahmet bir an kararsız kaldı. Sonra kararsızlığına kızarak ekledi: "Bir dergi çıkaracakmış, yardım etmemi istedi."

"Nasıl bir dergi?"

Ahmet utançla, "Kimseye açma, olur mu?" diye mırıldandı.

"İyi! Ne dergisi?"

"MDD ile TİP arasında bir yol arayan gençleri toplayacaklar herhalde. Ama daha işin başındalar. Olur mu, olmaz mı, bilmiyorum." Aklına gene darbe geldi, ama aceleyle ekledi: "Ona elimden geleni yapacağımı söyledim. Şimdi o çorbada bir tuzum olacak diye seviniyorum."

"Çorba mı gerçekten?"

"Hayır, senin kelime oyunların için elverişli değil."

İlknur yeni bir sigara yakarak: "Başka?" dedi.

"Başka, bir de ablamı gördüm. Buraya geldi."

"Ne yapıyor ablan? Ne diyor?"

"Her zamanki gibi. Gene 'eniştem diyor ki' buhranına kapıldı. Ama gene de severim ablamı..."

"Zaten sen hep 'gene de severim' diyerek uzlaşırsın!" dedi İlknur.

Ahmet, "Samimi mi söylüyorsun bunu?" dedi.

"Peki, şaka!"

"Ha, eniştem bizi görmüş Nişantaşı'nda! Hiç hoşlanmadım. Dikkatle de incelemiş seni."

İlknur da galiba rahatsız oldu, ama sordu: "Neden hoşlanmadın?"

"Ne bileyim, sanki her şey kirlendi. Hemen bizim ikimizi kendi kategorileri ve kavramlarıyla anlamaya çalışmıştır. Anlıyorsun değil mi?"

"Biraz!" dedi İlknur.

Ahmet sinirlenerek, "Canım, anlasana şunu!" dedi. Sıkıntıyla mırıldandı: "Enişte gibi bir herifin merakları: Cinsel yakınlık derecesi, evlilik, iktisadi durum, aile..." Utanıyordu sözlerinden. "Böyle bakan birine görünmek bile tüylerimi ürpertiyor."

"E, o zaman hiç sokağa da çıkmayalım!" dedi İlknur.

Ahmet inat olsun diye, "Evet, çıkmamak lazım!" dedi. "Ne diye çıkıyorum zaten, bilmiyorum. Hasan da Nâzım'dan bir mısra okudu. 'Aradıkların odanda değil dışarıdadır.'"

"Aferin Hasan'a!" dedi İlknur. "Sevdim onu."

"Hasan'ın değil Nâzım'ın hakkını ver! Ee, peki sen ne yaptın?"

"Hiç, okula gittim geldim."

"Ne vardı okulda?"

"Ne olacak? Gevezelik, kulis faaliyetleri, kürsü dedikoduları."

"Seni asistan alacaklar mı?"

"Biliyorsun, kadro."

"Hâlâ aynı şey!" dedi Ahmet. "Bir çıkış şunlara yahu!"

"Çıkışacağım! Doktora için Avusturya'ya gideceğimi söyledim!"

"Ne?"

"Belki Avusturya'ya gidecektim ya. Müracaat etmiştim. Kabul etmişler."

Ahmet telaşla, "Gidiyor musun yani?" dedi. Sesinin perdesinden korktu.

"Bunlarla bir şey olacağı yok!" dedi İlknur. "Belki giderim."

"Kadro çıkar mutlaka," diye mırıldandı Ahmet. Birden yüzünü gizlemek isteyerek, "Çay!" diye mırıldandı. Ocağın başına gitti. Demliği aldı. Çay kutusunu bulamadı. "O da gidiyor!" diye düşündü. "O da gidiyor. Ben ne yapacağım?" Birden kendine kızdı. "Çalışacağım, daha çok resim yapacağım. Sonra, Hasanlarla birlikte de çalışırım. Zaten burada böyle tıkanmak, ressamlık bahanesiyle sıkışmak doğru değil!" Birden Hasan ve arkadaşlarıyla çalışırken kendini görür gibi oldu, heyecanlandı. "Çok şey yapılabilir, çok şey!" diye mırıldandı. Ama çayı demledikten sonra odaya girerken gene İlknur'u gördü ve tedirgin oldu.

"Peki, burada başladığın doktora ne olacak?"

"Ha, o mu? Zaten sen de onu beğenmiyordun!" İlknur'un doktora konusu: "Osmanlı Mimarisinde Bütünlük Kaygısı"ydı.

Ahmet bir ara, "Böyle bir kaygı yoktur. Endişe de yoktur!" diye İlknur'a takıldığını hatırladı. "Şaka yapıyordum!" diye mırıldandı. "O endişe konusunda..."

"Biliyorum. Zaten gideceğim de çok kesin değil!"

"Ama işin kesinlik aranılacak kadar bir kesinliği de var!" dedi Ahmet.

İlknur, "Ne olur, şimdi bunun üzerinde durma!" diyen bir bakışla baktı.

"Başka ne yaptın?" dedi Ahmet.

"Hiç! O kadar!"

"Peki, nasıl oluyor da, buraya kapanan benim her zaman daha çok anlatacak şeyim oluyor? Söyle bakalım," dedi Ahmet. Sonra gururla ekledi: "Çünkü benim buraya kapanmam sizde, sende bir yanılsamaya yol açıyor. Ben zengin ve derin yaşıyorum. İnsan günde yüz kişiyle ilişki kurabilir, çatışabilir, ama yüzeyi aşamaz. Ben derine iniyorum." Heyecanlandı: "Evet, ben bütün toplum için derine iniyorum. Benim dolu ve zengin yaşamamdan doğal ne olabilir ki?" İlknur'a bakıp gülümsedi ama "Çirkinleştim, kendimden geçtim!" diye de düşündü.

"Bu zengin yaşama sözü ya da böyle şeyler babanın defterinde de var!" dedi İlknur.

"Sahi onlara bakacaktık!" dedi Ahmet. "Bakalım ne yapmışlar? Okuyabildin mi? Ben yeni bir defter de buldum." Defteri bıraktığı yere yürüdü. "Evet, haberler bitti!" dedi. "Şimdi günün yorumunu dinliyoruz!" Heyecanla defteri İlknur'a uzattı. Birden eski bir şakayı hatırlayarak, "Hayatta ne yapmalı Katya Mihaylovna?" diye bağırdı. "Hayatın anlamı nedir?"

"Azizim Stepan Stepanoviç!" dedi İlknur. Gülüyordu. "Gene yanıldınız. Artık kimse hayatta ne yapmalı diye sormuyor. Siz geç kalmışsınız. Artık insanlar hayatın anlamını değil, vatanın kurtuluşunu soruyorlar!"

Arada bir birbirlerine tekrarladıkları bir şakaydı bu. Ahmet bir keresinde bütün Rus edebiyatının bu basit şaka çerçevesinde döndüğünü söylemişti.

İlknur, "Bari bir semaver ya da üzerinde yatılacak bir soba olsaydı!" dedi.

Ahmet keyifle, "Canım burası Türkiye!" dedi. "Gerçeğin kendisiyle değil, kötü bir taklidiyle karşı karşıyayız!"

"Bu senin için öyle!" dedi İlknur.

"Peki, peki! Hadi, bakalım şu defterlere. Bakalım ne yapmışlar."

8
Eski Defterler

"Bak, bugün bir de bu defteri buldum," dedi Ahmet. "Okusana, ne var içinde anlayalım!"

İlknur defteri aldı, açtı, bir şey bulamadı, arkasını çevirdi, gene bulamadı.

"Başında birkaç sayfa var galiba!" dedi Ahmet.

"Baban da öyle yapmış!" dedi İlknur. "Yazı sağdan sola gidiyor, ama defter soldan sağa alafranga ilerliyor!"

Ahmet, "Efendim, zihniyet alafranga!" diyerek güldü.

İlknur, "Gerçekten de öyle ama..." dedi. "Ben sanırdım ki biz daha alafrangayız. Baban bizden bu halka çok daha uzak."

Ahmet, "Eskileri bir bütün içinde sanmak eskiler kadar eski bir yanılgıdır!" dedi. "Geçmişi cennet sananlar böyle düşünür!" Çekinerek ekledi: "Biz Marksizm okuduk!"

"Biliyor musun, baban da okumuş!"

"Sahi mi? E, kütüphanesinde bu konuda tek kitap yok."

"Bir arkadaşından aldığını yazıyor!"

"Peki, Avrupa'ya gittiğinde niye almamış? Fransa'dayken..."

İlknur, "Ama, Fransa'ya mı gitmiş sonra?" diye heyecanla sordu. "Ne zaman gitmiş?"

"Gitmiş değil, gitti. Çünkü ben gidişine tanık oldum." Ahmet defterleri işaret ederek, "Yaa, okuduğun o masalların bir kahramanı da benim işte!" dedi. "Bakmadın hâlâ o deftere."

İlknur birkaç sayfa çevirdi ve bir şey görerek güldü. "Yarım Asırlık Ticaret Hayatım!"

"Okusana daha! Dedemin işte!"

"Fazla bir şey yok! Aynı cümle on kere yazılmış. Okunmuyor da! Babanın yazısı kitap yazısına daha yakın. Elle yazılmış. Arap harflerini okumak çok zordur."

"Anlaşılan, sen doktoranı dışarıda yapacaksın."

"Eee! Açma bu konuyu," dedi İlknur. Defter e bakarak ağır ağır okudu: "'Burada Nigân ile birlikteyiz... Berlin... Öğretici olmuştur... Fotoğraf güzel şeydir...' Bir şey yok burada. Bakacaksak ötekine bakalım... Baban Fransa'ya ne diye gitmiş?"

"Bilmem? Aklına esti, gitti herhalde. Başka ne var defterde, anlatsana!"

"Düşüncelerini dertlerini yazmış. Biraz budala, biraz da eğlenceli bir insanmış baban!"

"Yahu, yorumu bırak da anlat! Oku!"

İlknur okumaya başladı: "13 Eylül Pazartesi, 1937. Dün Beşiktaş'a gittim. Muhittin'i gördüm. Bir meyhanede oturduk, konuştuk. Bana hiçbir şey söylemedi, üstelik üzerinde o alaycı tavır vardı. Onunla konuştuktan sonra günlük hayat bana yasak bir şeymiş, her saniye işlenen bir günahmış gibi gözükmeye başladı. Satırbaşı. Bugün yazıhaneye gittim. Bütün gün orada oturdum." İlknur kıkırdamaya başladı.

Ahmet sinirlenerek, "Aman, ne var bunda yahu bu kadar gülünecek?" dedi. "Canı sıkılan, vakti olan herkes böyle saçmalıklar yazar."

İlknur, "Ciddi mi söylüyorsun?" dedi. Hayal kırıklığına uğramış gibi oldu. Ama Ahmet'e beğendirmek için arayarak okumaya başladı: "Niye onlar öyle de, biz böyleyiz? Niye Rousseau ya da Voltaire okumak hoşuma gidiyor da Tevfik Fikret ya da Namık Kemal'den zevk alamıyorum?" Başını kaldırdı: "Bunlara ne diyorsun?"

"Hepsi böyle mi?" dedi Ahmet.

"Evet, bunun gibi. Olaylar da var tabii."

"Ne oluyor? Bakkala gidip alışveriş ettiğini mi yazmış?"

"Madem bu kadar ilgisizsin, defteri bana niye verdin?" dedi İlknur.

"Ne bileyim? Belki ilginç bir şey çıkar diye düşünüyorum."

İlknur gene okumaya başladı: "Her sabah gazeteleri hayatımı

değiştirecek, etkileyecek yeni bir şeyle karşılaşma umuduyla okuyorum." Bir sayfa çevirdi. "Çok sıkı okuyorum. Bazı iktisat ve felsefe kitapları okudum." Bir sayfa daha çevirdi. "Bu yazdıklarımı okudum. Günlük hayatımı doğru yansıtmıyor. Günlük hayatımın çoğu Perihan ile, yeğenlerle, Ayşe ile, annem ile gevezelikle; küçük, basit işlerle geçiyor."

"Bak, bunlar doğru!" dedi Ahmet, "Herkesinki gibi sıradan hayat işte budur. Yüzeyleri aşamamış bir insan bu."

"Evet, galiba haklısın!" dedi İlknur. "Peki, niye okurken hoşlandın?"

"Başkalarının hatıra defterleri her zaman ilgi çekicidir!"

"Evet. Ben de okurken acaba bundan mı hoşlanıyorum diye düşünüyorum. Ama babanda da cahillikle karışık, ilgi çekici bir saflık var. Anlatmıştın. Daha da anlatmanı isteyeceğim tabii. Ama sana şunu sorayım: Karısı ve iki çocuğuyla oldukça rahat yaşayan, zengin bir tüccarın böyle şeyler yaptığı nerede görülmüş?"

"Türkiye'de olur böyle şeyler!" dedi Ahmet. "Hem de sık sık!"

"Kim? Örnek göster... Anılarını yazan emeklileri, sanat heveslilerini örnek gösterme bana. Bak, tüccarken her şeyini kaybediyor... Karısını bile!"

"Annem haklıdır!" dedi Ahmet.

"Canım bunları mı tartışacağız!" dedi İlknur yumuşak bir sesle. "Bak, biraz daha okuyayım, bana hak vereceksin!"

"Oku, o kadar istiyorsan."

"14 Mart Pazartesi, 1938. Dün akşam gene Herr Rudolph'a gittik."

"Kimmiş bu adam?"

"Bir Alman!" dedi İlknur. "Babanda onun mektupları olmalı. Eskiler arasında belki bulursun. Bir gidip baksana! Sonra Süleyman Ayçelik'le de mektuplaşmış."

"Ne oldu? Eskileri, küflüleri didiklemeye sen daha mı meraklandın şimdi?"

İlknur, "Canım eğleniyoruz işte!" diyen bir tavırla başını salladı, güldü ve okumaya başladı: "Rudolph gene ezberden Hölderlin okudu. Doğu'nun ruhuna, Ömer'in yaptıklarına ilişkin düşüncelerini açıkladı. Benim hakkımda da fikir yürüttü. Bana,

tırnak içinde, akılcılıktan ayrılmamamı öğütledi!" İlknur gene başını kaldırdı: "Bunlara ne diyorsun peki?"

"Hiç! Olayları anlatsana. Ya da olay sandıklarını."

"Her şeyi, bütün hayatımı burada yazdığım şu yazılara, köy ve Türkiye'nin kalkınması ile ilgili şu tasarılara, planlara bağladım!"

"Bunları galiba Kemah'ta yazmış."

"Evet! Biliyor muydun?"

"Annem anlatmıştı. O tasarılar da yayımlanmış, işte kitap da orada!"

İlknur kalkıp masanın üzerinde duran kitabı aldı. Açtı, karıştırdı, içinden bir gazete kesiği çıktı. Yüksek sesle okudu: "'Ütopyalar ve Hakikatlerimiz!' Birisi babanı eleştirmiş."

"Evet, başlık bile adamın ne kadar haklı olduğunu gösteriyor. Bizim hakikatlerimiz! Nerede bizim hakikatlerimiz? Babam onlara yanaşmamış bile."

"Doğru! Ben babanın bir gerçeği bulduğunu söylemiyorum. Ama kendisi hakikat! Anlatabiliyor muyum? Ütopyalarla uğraştığı için hakikat!"

"Evet, evet, anlıyorum söylediklerini!" dedi Ahmet. "Ama bana bu çok önemli gözükmüyor. Senin dediğin gibi, alafranga olmaktan bu!"

"Öyle mi?"

"Peki, ne? Ne buluyorsun bütün o yazılarda?"

"Bilmiyorum. Fazla da bir şey bulmuyorum belki. Yalnızca ilgileniyorum."

İlknur gene umutlanır gibi oldu. Okumaya başladı. "26 Eylül Salı, 1939. Bu kargaşa içinde neden deftere yazmaya karar verdim? Birden zamanın çok çabuk aktığı duygusuna kapıldım galiba da ondan!" Bu okuduğunu kendi de beğenmedi. Bir süre sustu. Sonra gene kıkırdayarak okudu: "Saat dokuz buçuk. Yemek yedik: köfte, fasulye!"

Ahmet oturduğu yerden sinirlenerek kalktı: "Ne okuyorsun bana bunları? Nesi gülünç bunun! Zavallıcık! Bunları ciddi ciddi yazmış! Dahası utanmamış saklamış. Köfte, fasulye... Belki de şimdi moda olan o hikâyelere benzetiyorsun. Hasan'a verelim, bir de bunlarla sanat dergisi çıkarsın... Sen *Yanık Konaklar*'ı okumuş muydun? Köfte, fasulye... Ne var bunda? Boş ver artık. Okuma, çünkü sinirlerimi de bozuyor."

"Peki, sen ne bekliyordun?"

"Ben, biliyorsun, dedemin resmini yapmayı düşünüyordum. Sandım ki bu defterlerde yazılanları bana okursan resmin havasına biraz girebilirim. Yanılmışım. Bunlarla ilgilenirsem, senin az önce söylediğin yanlışlığı yapacağım. Mendilin gölgesi hikâyesi... Evet, haklısın, ayrıntıları düşündüğümü göstermeye meraklıyım. Hünerlerimi göstermeye de! Kötü eğilimler bunlar. Bu okudukların da bu eğilimleri besliyor. Dedemin resmini yapacaksam bunlardan yola çıkarak değil, hayal kurarak, uydurarak yapmalıyım. O zaman daha gerçek olur! Çünkü bu aptalca ayrıntılar insanı yanıltır. Bütün nerede? Ben bir bütün kurmak zorundayım, uydurmak zorundayım. Anlatabiliyor muyum? Onun için canım sıkıldı. Bu defterlerle hayatı, somut hayatı ele geçirebileceğimi sanmıştım. Oysa gene, kim bilir kaçıncı defadır ki, umutsuzluk, pişmanlık ve hüzünle görüyorum ki, hayatı ele geçirmenin, somut hayatı kavramanın benim için yolu başka. Uydurarak, hayal kurarak, çalışarak, çalışarak, çalışarak, sanat yapmalıyım bunu."

"Odadan çıkmamana rağmen, gene en derin gerçeği kavradığını mı söylüyorsun?"

"Evet. Hiç olmazsa bunu sanmakta haklı değil miyim?"

"Yani bütün her şey, bütün bu akış, karmaşık hayat, tarih, bütün dış dünya, her şey senin resimlerin için mi?"

"Benim için öyle. Benim için öyle olmasına inanamazsam resim yapamam!"

İlknur biraz utangaç ama kararlı bir tavırla, "Çok bireyci, her şeyin merkezine kendini yerleştiren bir kuram bu!" dedi. "Doğrusu şaşırdım! Sen böyle şeyler de söylemezdin!"

"Biliyorum! Kötü olduğunu da biliyorum," dedi Ahmet. "Ama rica ediyorum. Lütfen bu akşam kitaplardan okuduklarınla yargılama beni. İçinden gelenlerle değerlendir. İkisinin birlikte olduğunu haklı olarak söyleyeceksin. Ama bu akşamlık ayırmaya çalış! Kitaplarda yazılanları ben de biliyorum, okudum. Onları doğru da buluyorum. Bu söylediklerimin yanlış olduğunu da biliyorum."

"Peki, peki!" dedi İlknur. Ahmet'e endişeyle bakıyordu. Sonra çocuksu bir tavır takındı:

"Okumayayım mı şimdi bunları? Peki! Ne yapalım? Olayları anlatayım sana. Evet, defterden anlaşıldığına göre, baban bu

apartmanın yerindeki evde herkes gibi yaşarken, birden herkes gibi yaşayamaz oluyor. Ve Kemah'a gidiyor. Bunları sen de biliyorsun. Orada Ömer diye bir arkadaşı var. Kim bu Ömer?"

"Amma meraklısın yahu!" dedi Ahmet. "Ömer ya da küçüklüğümün Ömer Amca'sı iriyarı, yakışıklı biri. Sınıf arkadaşı oluyor galiba babamın. İriyarı. Hâlâ yaşıyor olmalı. Bizim eve Cihangir'e gider gelirdi. Her gelişinde daha irileşmiş ve şişmanlamış olarak. Kemah'ta bir toprağı var galiba... Başka? Yüzünde, alnında bıçak yarası gibi iki iz vardı. Küçükken korkardım. Erzincan depreminde olmuş."

"Peki, evli miydi? Ne iş yapardı?"

"Evli, evli! Karısı da gelirdi bize. Karısının çok aptal olduğunu biliyorum. Zenginlerdi de galiba. Aptallık kadar, çünkü annem, kadının taktığı inci gerdanlıktan ya da yüzüğünden de söz ederdi."

"Annen de çok küçük burjuvaymış!"

"Doktor kızıdır. Ee, dinleyecek misin beni?"

"Anlamıyorum!" dedi İlknur dalgın bir tavırla.

"Neyi anlamak istiyorsun?"

"Ne yapmışlar? Hayatı belki. Niye öyle? O Ömer Kemah'a gitmiş, tuhaf bir köşke kapanmış, kimseyi görmeden kendi kendine satranç oynuyor. Niye?"

"Can sıkıntısı! Can sıkıntısı!" dedi Ahmet. "Biraz da kişiliği olsun istiyordu herhalde. Sevmedim onu. Bana şakalar yapardı. Ama şakaları belli ki beni eğlendirmek, sevmek için değil, annemi babamı iğnelemek için yapardı. Ablam onu daha iyi tanır."

İlknur esneyerek, "Peki şu Muhittin'i anlat bari!" dedi.

"Soyadını bilmiyor musun?"

"Hayır!"

"Nişancı. Ya, AP Milletvekili Muhittin Nişancı o."

"Aaaa!" dedi İlknur.

"Yaaa! Bak, burada şiir kitabı da var!"

Karşılıklı gülüşüyorlardı. Ahmet şiir kitabını İlknur'a verdi. İlknur biraz karıştırdı. İlk sayfasını açıp okudu:

"Hayatını zevkle izlediğim genç tüccar arkadaşım Refik'e..."

"Aman kapa şunu!" dedi Ahmet. "Niye ilgileniyoruz böyle şeylerle? Hadi ben ilgilendim, ya sen?"

"Peki annenle baban nasıl ayrılmışlar?"

"Babam bir gün gene sarhoş olmuş. Ben Galatasaray'da yatılıydım. Gene her zamanki nutuklarından birini atmış. Memleketin yüzde doksanı aç, sefil, perişanken bir şey yapamamanın suç olduğunu söylemiş..."

"Bu sarhoş oldu, nutuk attı lafları tabii annenin yorumu."

"Neyse nutuk atıyor ya da başka bir şeyler anlatıyor, anlatıyor, sonunda 'Artık bir şey yapmanın zamanı' diyor. Yani 'Eylem! Eylem!' diyor."

"Doğru!"

"Annem de şunu söylüyor: 'Yapabileceğim tek şey var: Bavullarımı toplamak!' Bavullarını da topluyor."

"Çok dramatik!"

"Ama herkes yapamaz bunu... Annem de çıkışıyla yıllardır gururlanır!"

"O zaman babanın mali durumu nasılmış?"

"Sıfıra yakın! Şirketin hisselerini satmış, yayınevi kurmuş, paraları yemiş. Bir de Paris'e gitmiş."

"Paris'te ne yapmış? Ne zaman gitmiş?"

"Bilmem! Hayatın anlamını aramıştır belki. 1951'de gitti galiba."

"Yo, baban hayatın anlamı kadar vatanın kurtuluşunu da arıyordu. Kim işini gücünü bırakır da hiç satmayacak kitaplar yayımlar..."

"Evet, vatanın kurtuluşunu odasında arayan bir Robinson... Ya da Paris'teki bir otel odasında. Haaa, bak seni meraklandıracak bir şey daha: Paris'te bir kahvede Sartre'ı görmüş."

"Sahi mi?" dedi İlknur heyecanla. "Ne yapıyormuş Sartre?"

"Oturuyormuş! Hem de bir sandalyenin üzerinde, herkes gibi!.. Üstelik herkes gibi bir fincandan çay da içiyormuş! Dur, galiba kahveydi!"

"Baban ne yapmış?"

"Hiç! Bakmış, 'Şu anda Sartre'ı görüyorum!' diye düşünmüştür herhalde. Yahu, niye merak ediyorsun bunları?"

İlknur utanarak, "Canım konuşuyoruz işte!" dedi.

"Peki, anlatayım o zaman. Babam Sartre'a, 'Hayatın anlamı nedir Mösyö Sartre?' demiş. 'Vatan nasıl kurtulur acaba?'"

"Öyle dememiştir. 'Aydınlık Türkiye'ye nasıl gelir?' diye sormuştur."

"Mösyö Sartre da şöyle demiştir herhalde: 'Mösyö, sizin yerinizde ben olsaydım, bu azgelişmiş ülke aydını olarak burada sütlü kahve içmez, ülkemde öğretmenlik yapardım.' Sonra Sartre kendi sütlü kahvesini yudumlamaya başlamış!"

"Ne gülünç! Güleyim bari!" dedi İlknur. Sonra Ahmet'e öfkelendiğini, şakalarına ilgi duymadığını göstermek için elindeki deftere bakmaya başladı.

Ahmet tedirgin olarak, "Neymiş şu aydınlık sözü?" dedi.

İlknur ilgisiz bir tavırla, "Aman, canım!" dedi. "Hani derler ya, aydınlık günler filan! Baban da aynı lafa tutulmuş. Aydınlık, karanlık, ışık... Evet, cahilliğinden her şeyi bunlarla anlamaya çalışıyor..."

"Anladım!" dedi Ahmet. "Sen de bana artık hak veriyorsun, değil mi?" Birden esnedi ve güldü. "Ee, ne diyorduk biz?" Neşelendi: "Söyleyin, kuzum, Katya Mihaylovna, biz neden söz ediyoruz?"

"Karanlıktan, ışıktan, hayattan, vatanın kurtuluşundan, başka hayatlardan, hayatın anlamından," diye mırıldandı İlknur.

"Ama başka hayatları ve eski defteri kapayalım artık. Size biraz sanattan söz etmek istiyorum!"

"Peki, sanattan söz ediniz, Stepan Stepanoviç," dedi İlknur gülümseyerek: "Ama önce çay getiriniz!"

"Sahi, çayı unuttuk değil mi?" dedi Ahmet.

9
Hayat - Sanat

Ahmet çayı temiz fincanlara, fincanları da bir küçük tepsiye koydu. Odaya girdi.

"Aaa, saat on bire geliyor!" dedi İlknur. "Ben birazdan gideyim!"

"Nereye? Hiçbir şey konuşmadık ki!"

"Konuşmadık mı?" dedi İlknur. Düşünceli gözüküyordu.

"Daha yeni geldin. Sana anlatacaktım..."

"Neyi?"

"Her şeyi!" diye mırıldandı Ahmet.

"Sanat diyordun!"

"Evet! Bazan sanata inanmamaktan korkuyorum." Ahmet tepkisini anlamak için dikkatle İlknur'a bakıyordu. "Ya sanata inanamazsam?"

İlknur'un rahat ve gevşek bir hali vardı. Sanki, "Birazdan çayımı içip bitireceğim, on dakikalık bir yürüyüş yapacağım ve geceliğimi giyip uyuyacağım!" diye düşünüyordu.

Ahmet: "Sanata inanamazsam diyordum!" diye tekrarladı.

"Evet, dinliyorum seni!"

"Dinliyorsun, ama masal dinler gibi!"

"O zaman bir sigara yakalım!" dedi İlknur. "Sigara içerken masal dinlenmez, değil mi?"

"Sanata inanamazsam korkunç olur!" dedi Ahmet.

"Evet, bir sanatçı için kötü bir şey olmalı bu!"

"Anlamıyorsun! Kötü ne kelime! Felaket olur bu. Ve şimdi bundan korkuyorum. Korkuyorum çünkü Hasan bunlarla, bu resimlerle devrim yapılamaz derken galiba haklıydı." Ahmet, İlknur'un cevabını bekleyerek bir süre sustu. Sonra sinirlenerek ayağa kalktı. "Söylesene ne düşünüyorsun? Haklı mı Hasan, değil mi? Bana onun haksız olduğunu söyle."

"Söyleyeyim istiyorsan!" dedi İlknur. "Hasan haksız!"

Ahmet odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başladı. Sonra durup resimlerine baktı: "Ne anlamı var şimdi bunların?" diye söylendi.

"Peki, ne oldu senin sanat kuramlarına?" dedi İlknur.

"Ben o kuramların benim olduğu kadar senin olduğunu da sanıyordum. Sanat tarihinden doktora yapıyorsun!"

"Sanat tarihi, ama mimariden. Mimari yapılar kendilerine gereklilik bulmakta sıkıntı çekmezler. Hele Osmanlı yapıları. Bir caminin gerekliliğinden herhalde hiçbir mimar şüpheye düşmez. Düşse düşse biçiminden şüpheye düşer. Ama senin derdin o değil ki! Sen resimlerinin gerekli olduğuna inanamıyorsun!"

Ahmet umutsuzlukla, "Evet!" dedi. "Ne yapayım?"

"Yaa! Eskilerin bir bütün olduğu eski bir yanılgı mıymış bakalım?" dedi İlknur. "Osmanlı mimarisinde bütünlük kaygısıyla alay edilebilir miymiş?"

"İntikam mı alacaksın, arkadaşlık mı edeceksin?" dedi Ahmet.

"Düşüncelerimi söyleyeceğim."

"Söyle bakalım."

"Böyle bir rahatsızlık hissettiğin zaman ya bu konuda düşünme ya da düşün ve sonuna kadar git."

"Ne olur sonuna kadar gidersem?"

"Resim yapmayı bırakırsın. Ya da böyle resimler yapmazsın. Bir zamanlar denediğin gibi köylü resimleri çizmeye kalkışırsın belki de."

"Onu yapacağıma siyasetle uğraşırım daha iyi. Daha kestirme."

"Yok, bu ikilem bence doğru konulmamış. Sorun gerçekçi olabilme sorunu." İlknur güldü. "Ama anladım neden rahatsızsın. Hasan'a yardım etmeye ya da o dergi için çalışmaya karar verdiğin için rahatsızsın!"

Ahmet düşüncelerden korkarak, "Böyle bir şeyi nasıl söyleyebilirsin!" dedi.

"Dinle. Niye dergi için çalışmaya karar verdin? Görüşlerini kendine yakın buldun, Hasan geldi, istedi, onu geri çevirmek erkekliğe sığmaz falan filan. Bence bunlar önemli değil. Sen, 'Eylem, Eylem!' diyenlere hak verdiğini gösterdiğin için sıkılıyorsun. Eylem yapmaya ya da neyse, yararlılığı, gerekliliği çok daha kolay kavranabilir, açıklanabilir bir şey yapmaya karar verdin. Niye böyle bir ihtiyaç duyuyorsun?" İlknur eliyle resimleri gösterdi. "Çünkü bunlar o görevi yapamıyor. Sana öyle geliyor. Çünkü bu resimler her şey olamıyor. Öyle değil mi?"

"Diyelim ki öyle!" dedi Ahmet.

"Diyelim ki mi, öyle mi?"

Ahmet sinirlenerek, "Öyle, peki, öyle, ne olmuş," dedi.

"Ne kızıyorsun? İşte bu yüzden de rahatsızsın. Resimlerin her şey olmadığı, resimlerin bütün olmadığı için rahatsızsın. Hasanların dergisinde çalışmaya karar vermekle de bunu farkında olmadan kabul ettiğini anladın!"

"Peki, ne yapayım?"

"Kendi kuramını hatırla!" dedi İlknur. Çayını bitirdi, fincanı dikkatle tabağa koydu.

"Kuramımı. Benim kuramım mı? Ben bulmadım ki onu. Ben ona inanmaya çalıştım. Sanat bir bilgi türüdür. E, ne olmuş öyleyse?.. Bu resimler de bir bilgi veriyor, ama acaba gerekli mi bu bilgi? Bu bilginin de öğrenmesi gerekene ulaşıp ulaşmadığını da bir kenara bırakıyorum tabii. İnsanın bu resimleri yapması için, işte benim gibi biraz tuhaf olması lazım! Bütün o eylem diyenler, beni iğneleyenler, herkes haklı. Aklı başında bir insanın sanatla uğraştığı nerede görülmüş? Sanatı küçümserler. Haklılar da. Ama biz küçümseyenlere karşı öyle bir propagandaya girişiriz ki, 'Aman, aman şu mızmızları üzmeyelim!' derler. Büyük laflardan biriyle hemen avuturlar bizi: 'Tabii dostum sanatın gücü inkâr edilemez! Biz sanatı ihmal ettik!' Hasan da bunu söyledi bana... Bir çay daha iç lütfen."

"Hemen verirsen ve açık yaparsan içerim!" dedi İlknur.

Ahmet mutfağa koştu. "Evet, o gidecek!" diye düşündü. "Onun için fazla bir önemim de yok herhalde. En derin sorunlarımı ortaya döküyorum, evini, uykusunu düşünüyor. Avusturya'ya gidecek zaten. Ben de Hasanlarla birlikte. Bir işe girerim. Özer'e söyleyeyim... Beni o reklam şirketine. Hemen de işe alırlar. Bir işe girerim, devrimci harekete katılırım."

"Neler konuşuyorsun kendi kendine?"

Ahmet birden İlknur'u ocağın yanında görünce şaşırdı. Ayak seslerini duymamıştı. "Ben. Ben ne yapayım!" diye mırıldandı ve bir an boş bulunup İlknur'a sarıldı. Sarsak, beceriksiz bir hareketle İlknur'u öpüp hemen ocağın başına döndü.

Bir sessizlik oldu. Ahmet, tepsiyi alıp odaya girdi. "Ne düşünüyorsun söylediklerim hakkında?" diye sordu.

"Ne diyeyim! Çok fazla düşünme!"

"Yani bana hak veriyorsun. Söylediklerim doğru, değil mi? Bu resimlerle hiçbir şey yapılamaz." Gazeteyi işaret etti: "İnsanlar öldürülürken hele, bu resimlerin artık hiçbir anlamı kalmaz... Bunlarla uğraşmak aptallıktır. Aptallık ne kelime: Küstahlık, kendini beğenmişliktir."

"O zaman genel olarak sanatla uğraşmak, sanat tarihiyle,

hayır, bilimle uğraşmak da öyledir. Hatta, doğrudan doğruya siyaset olmayan her şeyle uğraşmak saçmadır!"

"Saçmadır!" diye bağırdı Ahmet. "Saçma mıdır? Ne düşünüyorsun?"

"Bunun yanlış olması gerektiğini."

"Evet, bunu ben de aklımla kavrıyorum elbette. Ama duygularım bana Hüseyin Aslantaş öldürülürken ihtiyar tüccar resimleri yapmanın da pek doğru bir şey olmadığını söylüyor. Anlatabiliyor muyum? Ne yapayım?" Bu soruyu sorduğu zamanlarda yaptığı gibi gene heyecanla: "Goya... Goya ölümlere karşı, kayıtsız değilim işte... *Kurşuna Dizilenler*'i düşün!"

"Evet! Ama sen de kayıtsız sayılmazsın!"

Ahmet, "Ne yapayım... Ne yapayım?" diye mırıldandı. "Acaba Marat'nın askerleri insanları kurşuna dizerken, bunu öğrenince Goya neler düşünüyordu?"

"Bence bu geçici bir şüphe!" diye İlknur mırıldandı. "Türkiye'deki sanat hiçbir zaman senin şimdi yaptığın gibi gerekliliğinden şüpheye düşmemiştir!"

"O eskidendi!" dedi Ahmet. "Eskiden, yani sanat halkın içinde üretilirken. Ya da sarayda veya başka bir yerde, kendiliğinden üretilirken! Şimdi? Şimdi öyle miyiz? Hem halkın içinde değilim ben, hem benden böyle bir şey bekleyen yok, hem de artık, on yıl önce, yirmi yıl önce üstü kapalı olarak sanatla anlatılanlar şimdi açık açık anlatılıyor."

"Biliyorsun herhalde. Bu sözlerin sanatın bir bilgi türü olduğuna ilişkin kuramla çelişir. O açık açık anlatılanlar başka çeşit bilgi, sanatla anlatılanlar başka."

"Evet, evet, her şeyi biliyorum. Biliyorum bunları. Ama görüyorsun ki, rahatsız oluyorum. Bana bir şey söyle ki, eskiden olduğu gibi inanarak çalışabileyim!"

"Sanki bundan sonra çalışamayacaksın gibi konuşuyorsun!" dedi İlknur.

"Belki bu rahatsızlık çabuk geçer. Geçmese de gene çalışacağım tabii. Ama ya şüphe? Ben sanatın her şey olmasını istiyorum!"

"Eh, ne yapalım olamıyor. Ama durum sandığın kadar da kötü değil..." İlknur gene güldü. "Canım, bana ne oluyor peki?

Coştum, aklıma her geleni söylüyorum." Gerindi. "Uykum var! Duruma uygun bir atasözü filan yok mu? Var tabii. Sen söylersin. Kimindi? *Ars longa vite breve.* Aklımda iyi kalmış değil mi? Ooohh!" Esnedi. "Eve gidip uyumak. Uff, şimdi evdekiler de."

Ahmet heyecanlanarak, "Sanat uzun, hayat kısadır," diye mırıldandı. "Hipokrat'ın sözüdür o, Goethe durmadan tekrarlar."

"Sen de bugünlerde biraz tekrarlasan iyi edersin!" dedi İlknur.

"Ne kadar tekrarlarsam tekrarlayayım gene de içimin rahat etmeyeceğini biliyorum!" dedi Ahmet. "İyi ki geldi Hasan. Çünkü Türkiye'de resim yapmak, insanın bağıra bağıra konuşması gereken bir ülkede dilsizliği seçmek gibi bir şey."

"Amaan!" dedi İlknur. "Az önce de her şeyin, bütün dış dünyanın senin resimlerin için olduğunu söylüyordun!"

Ahmet şaşırarak, "Öyle diyordum, değil mi?" dedi. İçinden gülmek geldi. "Kusura bakma artık. Ben sanatçıyım. Biliyorsun sanatçıların bir dediği bir dediğini tutmaz."

"Tamam! Zaten anlamıştım. İşi şakaya vuracağını anlamıştım!"

Ahmet öfkeli gözükmeye çalışarak, "Peki ne yapayım yani?" dedi.

"Kendini bu kadar düşünme!" dedi İlknur. "Kendini bu kadar düşünmek, bana artık, kızma ama, biraz kötü geliyor. Ne diye düşünüyorsun bunları?"

"Evet, çok pis bir bireyciyim ben!" dedi Ahmet.

"Bunu da açık açık söyleyerek ya da şakaya boğarak yumuşatmaya çalışacaksın galiba. Ama pis bir bireyci olmaktan kork biraz. Canın biraz sıkılınca hemen inandıklarını değiştirme."

"Başka?"

"Başka? Bana da öyle kötü kötü bakma."

"Avusturya'ya sahi gidiyor musun?"

"Eve gidiyorum şimdi!" dedi İlknur. Saatine baktı. "Geç kaldım. Off! Şimdi evde de!" Ayağa kalktı.

"Biraz daha otursaydın!"

"Hadi, gidiyorum!"

"Bir sigara daha iç, açılırsın!" dedi Ahmet. Ama İlknur'un kapıya doğru yürüdüğünü görünce anahtarı aldı, İlknur'u biraz

daha burada tutacak eğlenceli bir hikâye aradı, ama aklına hiçbir şey gelmedi. Kapıyı açarken laf olsun diye homurdandı:

"Peki, hayatın anlamı nedir?"

"Vatanın kurtuluşu! Hasan'ın seni araması iyi olmuş!"

"Bu mu her şey? Bunun için mi yaşıyoruz?"

"Evet!" dedi İlknur. "Üstelik ben şu 'hayatın anlamı, vatanın kurtuluşu' şakasını sen ciddi yapıyorsun sanıyordum!"

"Şaka olduğunu sen de söylüyorsun!" dedi Ahmet. İlknur'un asılan yüzünü görünce çekinerek ekledi: "Tabii ciddiyim. Beni biliyorsun canım. Ama her şeyin vatanın kurtuluşuna bağlanması tuhaf geliyor bana."

"Her şey ona bağlı!" dedi İlknur. Bakışları da, "Aç artık şu kapıyı!" diyordu.

Ahmet kapıyı açtı: "O zaman bizim hiçbir değerimiz yok. Biz birer... Birer aracız sadece! Bize hiçbir şey kalmıyor!"

"Merak etme, sana çok şey kalmış!" dedi İlknur. "Bunu biliyorsun... Fazla bile sana bunlar. Bu düşüncelerin, kendini düşünme, anlama, tedirgin olma zevkin! Bunlar çok şey değil mi?"

Ahmet başını sallayarak, "Evet, çok!" diye mırıldandı.

Merdivenleri inmeye başladılar. Nigân Hanım'ın katı sessizdi. Osmanların kapısının önünden geçerken Ahmet, Nermin'in şikâyetçi sesini duyar gibi oldu. Cemillerde ise neşe hâlâ sürüyordu. Belirsiz bir ses: "...meyi gördünüz mü, yeni gelmiş..." diyordu. Öteki katlar da sessizdi. Kapıcının ışığı sönmüştü. Ahmet ayaklarının ucuna bastığını fark etti. Dış kapıyı açarken İlknur döndü:

"Bu kazakla üşümez misin?"

Ahmet, "Boş ver!" diyormuş gibi bir hareket yaptı. Sonra bu hiçbir şeye aldırmayan, sert, güçlü erkek tavrına takılarak, "Üşümüyorum!" diye mırıldandı.

Dışarı çıktılar. Yürümeye başladılar. Nişantaşı Meydanı tenhalaşmıştı. Arada bir hızla bir araba geçiyor, dörtyol kavşağında kimse kimseyi beklemiyordu. Kaldırımlara, yıkanan dükkânların sabunlu suları yayılmış, kaldırım taşlarının kenarında, ağaçların dibinde birikmiş, büyük, yoz, plastik panoların, neon lambalarının ışığını yansıtıyordu. Caddede yürüyen kimse yoktu. Sırtı çuvallı bir adam kaldırımlara dizilmiş çöp tenekelerini karıştı-

rıyor, bir elbise dükkânının vitrininde çıplak ayaklı bir adam çam ağacını süslüyordu. Polis cipi de karakolun önünden çekilip gitmişti. Caminin önünden geçerlerken şemsiyeli şık bir beye rastladılar. Teşvikiye'nin köşesinde Ahmet gene gözünün ucuyla İlknur'a baktı. "Ne düşünüyor?" diye mırıldandı. "Birazdan uyuyacak. Ama önce benim yüzümden evdekilerle atışacak!" Düşünmek istemedi. Esnedi. Küçüklüğünde yaptığı gibi hep birbirini tekrarlayan apartmanların adlarını okudu. Başka şeyleri de dalgın dalgın okudu: Lokanta isimlerini, direklere yapıştırılıp kalmış sünnetçi ilanlarını, bir berberin camındaki harfleri, bir çiçekçinin tabelasını, bir gıda pazarının camına çizilmiş süslü reklamları, emlakçı vitrinindeki telefon numaralarını.

Kapının önüne gelince İlknur döndü: "Hadi bakalım!" Heybesini karıştırıp anahtarını çıkardı.

Ahmet, "Bundan sonra ne zaman?" diye mırıldandı.

"Bilmem."

"Çarşamba öğleden sonra?"

"Senin çarşamba öğleden sonraları harika çocuğa dersin yok mu?"

"Bu hafta yok!" dedi Ahmet. "Harika çocuğun matematik imtihanı varmış!"

Gülüştüler.

"İyi o zaman. Çarşamba dörtte, beşte uğrarım harika ressama!"

Ahmet neşeli görünmeye çalışarak: "Bekliyorum!" diye homurdandı.

İlknur kapıyı açmıştı. "Ne somurtuyorsun?" dedi. Güldü. "Hâlâ aynı şeyleri mi düşünüyorsun? İnsaf et! Bak, ikimiz de daha çook yaşayacağız. Kim bilir başımızdan neler geçecek!"

"Avusturya'ya gidiyor musun?"

"Bilmiyorum!"

Ahmet bir hareket yapmak istedi, yapamadı. Ellerini cebine soktu. Ağzından tuhaf, boğuk bir ses çıktı: "Biz evlenelim mi?" Sonra yüzünün çarpıldığını düşündü.

"Tuhafsın bu akşam!" dedi İlknur, ama o da her zamanki gibi olamıyordu. "Bak şimdi: Eve git, fazla düşünme, bol bol çalış..." Apartmanın içine girdi: "Çarşambaya kadar seni özleyeceğim!"

Ahmet rahat rahat, "Allah rahatlık versin!" dedi. Rahatlığına şaştı.

İlknur kapıyı kapadı. Elini salladı. Merdivenlerin ışığını yaktı. Gözden kayboldu.

10
Zamanın Akışına Övgü

"Ne söyledim yahu?" diye düşündü Ahmet. Camiye doğru yürüyordu. Utancını artırmak, sonra da kendini cezalandırmak için, "Evlilik!" diye mırıldandı, ama beklediği kadar utanmadı. "Amaan! Ne olmuş biraz saçmalamışsam? İlknur anlar!" Birkaç adım yürüdü. "Anlar mı?" Bu akşam ona anlattıklarını düşündü. "Hayat! Ne yapayım? Sanat? Evet, fazla heyecanlıyım bugün!" diye söylendi. "Anlattıklarım hakkında ne düşünüyordur?" Birkaç adım daha attı. "Anlıyordur beni! Anlattıklarıma hak veriyordur. Hem yalnızca benim dertlerim değil ki onlar!" Yanından gürültüyle bir spor araba geçti. "Yok canım! Hiç de öyle düşünmüyordur. Düşündüğünü söyledi: Beni fazla bireyci buluyor!" Caminin önünden geçiyordu. "Haklı da. Çok fazla dertlerimi düşünüyorum ben. Benim dertlerim!" Kendisiyle alay etmek isteyerek güldü: "Resimlerim anlaşılmıyor. Kimse onlara bakarak devrim yapmıyor. Canım sıkılıyor. Başka?" Ama ne istediği alaycı bir tavrı takınabildi, ne de dertlerine gereken önemi verdiğini düşündü. "İşte, iki yol arasında kararsız, bir o yana bir bu yana yalpalayarak gidiyorum. Bir yanda hayat, bir yanda sanat! Yok! Bir yanda devrim, bir yanda?" Bu sınıflamaları beğenmedi. Biraz düşündükten sonra da onları canını yakacağı için beğenmediğine karar verdi. "Peki, benim düşüncem nedir?" diye söylendi. "Kendim hakkımda hangi yargıya varıyorum?" Karakolun önünden geçiyordu. "Kötü bir yargıya varmaktan korktuğum için işi gevezeliğe boğuyorum. O kadar boğmuşum ki, artık yargıya varamıyorum!" Birkaç adım attıktan sonra da bunun da bir gevezelik olduğuna karar verdi. "Benim ne ol-

duğumu başkaları bilir!" diye söylendi. Hasan'ı düşündü. "İyi çocuk! Evet, biraz çocuk! O dergiye nasıl hemen inanıyor? Ama belki de olur bir şey!" Derginin çevresindeki hareketin güçleneceğine, ta yeni bir partiye kadar genişleyerek büyüyeceğine inanmaya çalıştı. Heyecanlandı. Kendini de bu hareketin içinde bir yerde görür gibi oldu. Sonra birden, "Darbe geliyor darbe!" diye mırıldandı. "Darbe gelecek, her şey değişecek!" Islak kaldırımlara baktı. Bir sokak köpeği endişeyle onu süzdü. "Bir şey olacağı yok! Hasan ne düşünüyordur benim için?" Bir keresinde Hasan'ın kendisine, "Sen yoz değilsindir!" dediğini hatırladı ve onu çocuksu buldu. Parkasını, postallarını, ablasıyla el sıkışışını hatırlayarak güldü. Çam ağacını süsleyen adam hâlâ vitrindeydi. "Yılbaşı geliyor! Piyango biletleri satan Noel Baba da gelir buraya..." Okul çocuklarının alay ettiği Noel Baba'dan koca koca adamları bilet alırken görmüştü. "Yeni yıl! Bir yıl daha geçiyor... Ben de hâlâ bayağı gazete başlıkları gibi düşünüyorum... 1970... Gazetelerde resimler... Bir ak sakallı dede gidiyor, üzerinde 1971 yazılı bir kuşakla gelen gürbüz çocuk neşeyle karşılanıyor. Pazar ekinde bir karikatür: Aman, gelen gideni aratmasın?.. Küçük burjuvazi gelecekten korkuyor! Zaman aksın! 1970! 16-17 Haziran! Devalüasyon! Benim resimlerim! Ve bir darbe. Yetmiş eksi kırk, eşittir otuz yaşındayım. Hâlâ her şeyin merkezindeyim ve bir baltaya sap olamadım!" Askerdeyken kendisine öğüt veren bir yaşlı albayı hatırladı. İşini sormuş, ne yaptığını öğrenince evlenmesini, bir baltaya sap olmasını, toprağa kök salmasını öğütlemişti... "Şimdi o askerler... Enişte..." Nişantaşı'nın köşesinde durdu. Eve değil karşıdaki gazeteciye doğru yürüdü. Cinsel yayınlar, çocuklar için kovboy, büyükler için renkli sinema ve aile dergileri, yarının gazeteleriyle yan yana bir masanın üzerine ve yerlere serilmişti. Ahmet başını bükerek bir gazetenin başlıklarını okudu: "Komutanlar dün de toplantı yaptılar... Muhtırada Atatürkçü Kurucu Meclis öngörülüyor..." Ahmet, "Tamam işte!" diye düşündü. "AP'den istifa ettiler. Boğaz Köprüsü için tahvil çıkartılması teklif edildi... Doktorlar eylem kararı aldı..." Gazeteyi alacaktı, ama caydı. Eve doğru yürümeye başladı. "Tamam işte. Hapı yuttuk! Darbe! Torrez! Nasıl bir darbe olur bu? Bari çabuk olsa da fazla meraklanmadan

görsek. Çabuk, çabuk, ne olacaksa olsun, bitsin! Şu bekleyişten kurtulalım!" Güldü, esnedi, anahtarı çıkarıp kapıyı açtı. "Ak zaman, ak!" Birden aklına kuramlar, sözler üşüştü. Kendiliğindencilik, cuntacılık eleştirileri mırıldandı. Cemillerin katından hâlâ gürültü geliyordu. Osmanlarda ses yoktu. Babaannede hâlâ ışık yanıyordu. Hemşire birisine seslendi galiba. Kendi kapısını açarken homurdandı. "Çalışacağım!" diye mırıldandı. İçeri girdi, kokuyu içine çekti, resimlerden ve kendinden hoşlandı. İçinden durmadan yıllarca çalışmak geliyordu. Heyecanlanarak bu öğleden sonra üzerinde çalıştığı resme baktı. Bir yere hemen bir fırça vurmak istedi, ama ilk heyecana kapılmamak için biraz beklemeye başladı. İlknur'un doldurduğu küllüğü, çay fincanlarını içeri götürdü. Babasının kitaplarını, defterleri de bir kenara kaldırıyordu ki, bunları bir daha görmemek ve düşünmemek için aşağı inmeye karar verdi. Merdivenleri inerken, defterlerde umduğunu bulamadığını düşündü.

Kapıyı anahtarla açtı. İçeri girmeden önce hemşireye ve babaannesine bir kere görünmeyi düşünerek salona girdi. Birden ortada tuhaf bir şey olduğunu sezdi. Emine Hanım bir koltuğa oturmuş dehşetle Nigân Hanım'a bakıyordu.

Hemşire, Ahmet'in ayak seslerini duyarak döndü: "Çok kötü!" diye mırıldandı. "Nabzını bulamıyorum bir türlü!" Terlemişti.

"Nabzı zayıflamış mı?" dedi Ahmet.

Hemşire birden bir telaşa kapılarak Nigân Hanım'ın elini yakaladı. Parmaklarını nabza bastırdı. Ahmet, hemşirenin yüzüne dikkatle baktı. Bir şey okuyamadı. Babaannesine baktı. Uyuyormuş gibiydi. Gene hemşireye baktı. Vakit geçti, ama hemşirenin yüzünde hiçbir şey değişmedi. Ahmet, "Bulması lazım artık!" diye düşündü. Hemşire bileğin bir başka yerini, sonra aceleyle öteki noktalarını da tuttu.

"Nabız çok mu zayıflamış?" dedi Ahmet.

Hemşire, Nigân Hanım'ın yüzüne bakarak öteki elini tuttu. "Bilmem, atıyor mu?" dedi.

"Nasıl?"

Hemşire cevap vermedi. Nabzı tutarken yüzünü Nigân Hanım'ın yüzüne yaklaştırdı.

"Doktor! Doktora telefon edeyim!" dedi Ahmet.

"Doktor yetişemez!" dedi hemşire. Birden kaba bir hareketle Nigân Hanım'ın üstüne çullandı. Göğsünü ovmaya başladı. Bir süre bütün gücüyle göğsü ovdu. Sonra yaptığı şeye artık inanamadığını gösteren bir tavırla dönüp Ahmet'e baktı. Bir şey söyleyecekti galiba, ama caydı ve telaşla yeniden bileklerden birisini tuttu, nabzı aradı, bu sefer bulamayacağına galiba kesinlikle inandığı için bileği uzun uzun elinde tuttu. İç çekti. Nigân Hanım'ın gözbebeklerini inceledi. Ahmet'e döndü: "Ben ne yapabilirim ki?" diyen bir bakışla baktı. Yeniden iç çekti. "Atmıyor... Atmıyor!" diye mırıldandı. Sonra avcunun içinde duran bileği, bozuk bir saati masanın üzerine koyar gibi, dikkatle kenara bıraktı. Serumdan delik delik ve mosmor olan el hiç kıpırdamadı.

Ahmet, "Öldü!" diye düşündü. İçinden hemşirenin gönlünü alacak bir şeyler söylemek geçti.

Hemşire ayağa kalktı, terini sildi. "Emine Hanım, aşağı haber veriver!" dedi.

Emine Hanım telaşla, "Ne diyeyim?" dedi.

"Öldü, de!"

"Vaah! Ah, Büyük Hanım!" diye inledi Emine Hanım. Eşyaların arasından her zamanki dikkatiyle yürüyerek dışarı çıktı.

Hemşire, Ahmet'e baktı. Ahmet onun mesleği konusunda bir şeyler söylemesinden endişelenerek babaannesine döndü. Yalnızca babaannesini düşünmek isteyerek Nigân Hanım'ın yüzüne bütün dikkatiyle baktı. Küçükken Cihangir'den babasıyla buraya geldiklerini, kısa pantolon giydiği için gözüken bacaklarının kirini babaannesinin herkese gösterdiğini, terliklerinin sesini, anahtar destesinin sesini, bayramlardaki yarım yamalak neşesini ve hep korkuyla baktığı Cevdet Bey'in resmini gösterişini hatırlayabildi. Daha da baktı, ama babasını, kendi çocukluğunu, ölümü, kendi hayatını düşünmeye başladığı için utandı. Sonra baktığı şeyin bir ölü olduğunu aklından geçirererek babaannesine sırtını döndü, pencereye yürüdü. Küçükken yaptığı gibi, alnını cama dayayarak Nişantaşı Meydanı'na bakmaya başladı.

Az sonra Osman ile Nermin geldiler. Osman aceleyle bir sandalye çekip annesinin yanına oturdu. Nermin bir şeyler mı-

rıldandı. Osman bir süre sonra, neden daha önceden kendisine haber verilmediğini hemşireye sordu. Hemşire her şeyin çok çabuk olduğunu, hastanın bir an bile başından ayrılmamasına rağmen, nabzının zayıfladığını önce fark edemediğini açıkladı. Sonra elinden gelen her şeyi yaptığını, masajın da fayda etmediğini söyledi. Eliyle Ahmet'i işaret etti.

Osman, "Gene de bana haber verebilirdiniz!" diye homurdandı. "Yılmaz nerede?"

"Bu akşam izinliydi ya!" dedi Nermin.

İçeri Ayşe girdi. Annesine yaklaştı. Çevresine bir bakındı, ağlamaya başladı.

Ahmet birden neden buraya indiğini hatırladı. Bir kenara bıraktığı defterleri ve kitapları alıp koridora doğru yürüdü. Babasının odasına girdi. Kapıyı kapadı. Belli belirsiz bir suçluluk duyarak kitapları ve defterleri yerine koydu. Sonra ne yapması gerektiğine karar veremediği için bir sandalyeye oturup kitaplara bakmaya başladı. Kitaplara da pencereden dışarı bakar gibi bakıyordu.

Kapı açıldı, içeri giren hemşire onu görünce şaşırdı. "Siz burada mıydınız?" dedi.

"Evet, çıkıyordum!" dedi Ahmet. Kalkıp kapıya doğru yürüdü.

Hemşire, "Ben de, bu akşam bari evime döneyim, diyorum," dedi.

"Evet!"

Hemşire sesinin perdesine dikkat ederek ekledi: "Acaba birisi beni Laleli'ye bırakabilir mi?"

"Cemil Bey bırakır!" dedi Ahmet. "Söyleyeyim!"

"Zahmet olmazsa!"

Ahmet odadan çıktı. Koridorda birkaç adım atmıştı ki, bir eksiklik duygusuna kapıldı ve fark etti: Sarkaçlı saat tıkırdamıyordu. Dönüp saate baktı: Dokuzu gösteriyordu. "Zaman aksın!" diye mırıldanarak saati kurmayı aklından geçirdi, ama üşendi. Salona yürürken yukarı çıkmaya, çalışmaya karar verdi.

Salonda kalabalık vardı. Cemillerin katında olan herkes yukarı çıkmıştı. Odayı koyu bir sigara dumanı kaplamıştı. Herkes birbiriyle fısıldaşıyordu. Ahmet, Mine'nin ağladığını görerek

şaşırdı. Remzi, Ayşe'yi avutmaya çalışıyordu. Lâle dikkatle babaannesine bakıyordu. Necdet, Cemil'e bir şeyler söylüyordu. Ahmet'i görünce birden ayağa kalktı, yaklaştı, sırtına iki hafif şaplak vurdu. Sonra bunu yaptığını görüp görmediğini anlamak için karısına döndü, gördüğünü anlayınca başını ileri geri sallamaya başladı. "Ben böyle olacağını biliyordum!" der gibiydi.

Ahmet, babasıyla konuşan Cemil'e yaklaşarak, "Hemşire gitmek istiyor!" dedi.

"Biraz beklesin!" dedi Cemil. Osman'a döndü: "Evet, baba!"

"Bu sefer bütün işi sen yükleneceksin!" dedi Osman.

"Evet!"

"Her şey iyi olsun. Ailemize yaraştığı gibi olsun. Aman, dikkat et!"

Cemil, Ahmet'e dönerek, "Arabayı çocuklar aldı! Bilmem o kadını kim götürür?" dedi. "Beklesin!" Sonra babasına döndü.

Osman, "İlanlara da dikkat et!" diye fısıldadı. "Geçen sefer, yani babamınkinde bütün adları yanlış yazmışlardı."

"Tabii, tabii!" dedi Cemil. Sigarasını babasına doğru üflememek için başını yana çevirdi.

Ahmet birden yukarı çıkmasının yakışıksız olduğunu düşünerek oturmaya karar verdi. Tam otururken Ayşe ondan bir bardak su rica etti. Mutfağa gitti, ağlayan Emine Hanım'ı avutmak için bir şeyler mırıldandı, bir bardağa su doldurup Ayşe'ye götürdü. Sonra Nigân Hanım'a değil, başka yere bakmak istediği için eşyalara, Cevdet Bey'in resimlerine, porselen fincanlara, büfeye bakmaya başladı. Büfenin camekânındaki pahalı porselenleri görünce Hasan'ı ve dergiyi hatırladı. Yukarı çıkıp çalışmaya karar vererek oturduğu yerden kalktı.

Merdivenleri sessizce çıktı, odasına girince hemen çalışamayacağını anladı, balkona çıktı. Korkuluğa yaslanarak Nişantaşı'na bakmaya başladı.

Alan tenhaydı. Bir köpek caddenin ortasında yürüyordu. Gazeteciye bir araba yanaşmış, kapısı açık, bekliyordu. Caddenin ucuna doğru bir yerde bir reklam ışığı titriyordu. Gürültüyle bir taksi geçti. Müzikli kornası apartman pencerelerinde çınladı. Sonra gazetecinin önündeki arabanın kapısı kapandı, araç hareket etti. Bir sessizlik başladı. Ahmet, taa çatı katından

köşedeki bir ışıklı reklamın cızırtısını duyuyordu. Birden bir gürültü olunca uzanıp baktı: Bir çöp tenekesinin kapağı kaldırıma yuvarlandı. Tenekeden kediler fırlayıp köşelere sindiler. Hemen sonra da, her şeyin her zamanki gibi yolunda olduğunu anlayarak, tenekeye sokulmaya başladılar. Ahmet neşelenir gibi oldu, başını kaldırdı: Yukarıda özelliksiz bir gök vardı. Çalışmak için içeri girdi.

1974-78

SONSÖZ

Ülke, Aile, Roman

1974'te yirmi iki yaşımda *Cevdet Bey ve Oğulları*'nı yazmaya başladıktan otuz dört yıl sonra, 2008'de yayımladığım *Masumiyet Müzesi* adlı romanımın iki yerinde Işıkçı Ailesi'nden söz etmek geldi içimden. Bir bölümde *Masumiyet Müzesi*'nin kahramanı Kemal'in annesi Vecihe Hanım, oğluna bütün aşk acılarını unutturacak uygun bir kız ararken, Suadiye'deki yazlık evin komşusunun rıhtımında verilen bir davete gelen bir kızdan ve Işıkçı Ailesi'nin motorundan söz eder. *Cevdet Bey ve Oğulları* benim inatçılığım yüzünden pek az dile çevrildiği için Vecihe Hanım'ın sözünü ettiği Işıkçı Ailesi'nin üyelerinin ilk romanımın kahramanları olduğu pek az okurun aklına gelmiştir.

Işıkçı Ailesi'nin motoru, Basmacıların komşusunun rıhtımına 1976 yılının yazında yaklaştığına göre, Işıkçılar, Nigân Hanım'ın 1970'teki vefatından sonra kendilerine yazlık geziler için bir deniz motoru almışlar demektir bu. Heybeliada'daki evden çıkıp motorla yapılan bu gezilere, Cevdet Bey'in ressam olmak isteyen torunu Ahmet Işıkçı'nın şefkatli kız kardeşi Melek'in ısrarlarına rağmen katılmayacağını tahmin etmek zor değil. Katılsa da, tıpkı benim o yaşlarda yaptığım gibi, ruhunun bir yanı aile kalabalığının gürültüsü, şakaları, şefkatiyle mutlu olurken, ruhunun bir başka yanının akrabalarının kitaplarla, kültürle, ülkenin sorunları ya da benzeri konularla ilgilenmemesine sinirleneceğini de söyleyebilirim. Benim için mutluluk bir yandan kalabalık bir ailenin gürültüsünü işitip güvenini ve şefkatini hissederken, insanın aynı zamanda yalnız kalıp kâğıtla kalemle, boyayla fırçayla kendine yeni bir dünya yaratmak için sabırsızlık, hatta öfke duyması demektir.

İçinde yetiştiğim (içinden çıktığım) İstanbullu yarı burjuva yarı Osmanlı büyük aile çevresine tavrım bu romanı yazdığım yıllarda işte böyleydi: O aileye ait olduğum için duyduğum bir mutluluk, hatta bir sevinç duygusuyla aynı anda yaşadığım bir kızgınlık, hatta sonu alaycılığa varan bir öfke arasında gidip geliyordum. *Masumiyet Müzesi*'nde bir başka sahnede Işıkçı

Ailesi'ni Nişantaşlı diğer burjuva ailelerle birlikte Hilton Oteli'ndeki nişanda hep birlikte bir masada otururlarken tasvir ederken, arkalarda bir yerde Pamuk Ailesi'nin masasında oturan ve 1975 yılında *Cevdet Bey ve Oğulları*'nı yazmaya çalışan Orhan'ın yüzünde de benzer bir alaycı ifade gördüm.

Işıkçı Ailesi ve yaşadıkları Nişantaşı konusunda bir iki söz etmeden önce, aradaki pek çok benzerliğe rağmen Pamuk Ailesi'yle Cevdet Bey'in ailesi arasındaki temel bir farkın altını çizeyim. Cevdet Bey'in, Abdülhamit döneminin (1876-1909) son yıllarında bir dükkân işleterek işe başlamasına karşılık Pamuk Ailesi, çok daha sonra, Cumhuriyet yıllarında 1930'lardaki demiryolu inşaatlarında dedemin müteahhitlik yapmasıyla zenginleşti. Gayrimüslim kökenli İstanbul burjuvazisinin, Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin bastırılıp sindirilmesi, yok edilmesi, sadece gayrimüslimlere uygulanan özel vergilerle ezilmesi ya da kovalanması; milliyetçi devlet bürokrasisinin, daha çok da Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonraki desteğiyle olmuştur. Cevdet Bey'in hikâyesi bu bakımdan Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti kurulurken bir bakkal dükkânı ve inşaat malzemeleri satan nalburiye dükkânıyla işe başlayan, Türkiye'nin en zengin ailesi, sanayici, tüccar Koç Ailesi'yle karşılaştırılabilir. Bu romanı yazmaya başladığım 1970'lerde Koç Ailesi de çoktan Ankara'dan İstanbul'a taşınmış, Nişantaşı'ndaki Pamuk Apartmanı'ndan ya da Cevdet Bey'in ya da *Masumiyet Müzesi*'nin kahramanı Kemal Basmacı'nın (daha da sonra zenginleşmiş bir aile) ailesiyle yaşadığı sokaklardan beş dakika uzaklıkta bulunan Osmanbey'de yaşıyordu. Bütün bu aileler Nişantaşı'nda aynı iki bakkaldan ve portakalla limonun en iyisini satmakla ya da bir yılbaşı ilk ithal ananasları getirmekle övünen lüks manavdan alışveriş eder ve birbirlerini de bilirlerdi. Ahçılar da birbirlerini tanır, aynı dedikoduları dinleyip yayarlardı. Türkiye'nin en zengin kadını olmasına rağmen filanca hanımın iki gün önce lüks manav Hasan'ı bezdirecek kadar pazarlık ettiği ve benzeri hikâyeler, hemen Nişantaşı'nın bütün bu zengin çevresine yayılırdı.

Uzun bir dönem Nişantaşı'nı İstanbul'un en zengin (ama en ilginç değil) mahallesi yapan bütün bu aileler, *Cevdet Bey ve Oğulları*'nı yazmaya başladığım yıllarda, 1970'lerde, mahalleden

yavaş yavaş uzaklaştılar. Boğaz'a tepelerden kestirmeden inen yeni geniş yolların açılması ve zenginleşme, eski Boğaz yalılarını ve Boğaz'a bakan tepelerdeki konakları yenilemeyi, yakıp yıkıp yerine apartman yapmayı ya da Boğaz'a tepeden bakan beton binalar yapmayı cazip kılmıştı.

Nişantaşı'nı bir dönem İstanbul'un en burjuva ve en Batılılaşmış mahallelerinden biri (dışarıdan görünüş olarak) yapan dönemin zenginlerinin mahalleyi terk etmesi, sokakların ve dükkânların havasını değiştirdi. Zengin ailelerin şoförlü arabalarını geceleri bıraktıkları büyük garajlar kapandı ilk. *Kar* adlı romanın kahramanı Ka'nın oturduğu Şair Nigâr Sokak'taki garajlar kısa sürede dükkânlara çevrildi. Kimse her akşam arabasını sabunlu sularla, iri, hakiki süngerlerle yıkatmayı düşünmüyordu artık. Araba sahibi olmak artık büyük bir zenginlik ve itibar işareti de değildi. 1970'lerde Türkiye'de üretilen ilk arabalarla birlikte, şehirde trafik büyük bir soruna dönüşünce, 1980'lerde, Nişantaşı'nın bütün sokakları çift yönlü trafiğe kapatılıp tek yönlü oldu. Anacaddelerde aileler için yapılmış yüksek tavanlı, geniş, büyük apartman dairelerine büyük şirketlerin şık yönetim yazıhaneleri, mimarlık büroları, seyahat şirketleri ya da ünlü doktorlar yerleştiler. Gösterişli meze evleri, pek çok çiçekçi dükkânı, kolacılar ve ütücüler yavaş yavaş yok oldular. Yerlerine bankalar, eczaneler, kırtasiyeciler, kitapçılar, Türkiye'nin ilk sanat galerileri, küçük "butikler" ve bu yerlere gelenler için kahvehaneler açıldı.

1990'larda benim hâlâ oturduğum ve roman yazmak için bir de yazıhane tuttuğum Nişantaşı, artık eski zenginlerin ve paşa torunlarının değil, aydınların, gazetecilerin, reklamcıların yaşadığı bir yerdi. *Masumiyet Müzesi*'nin kahramanı Kemal'in ya da Cevdet Bey'in cenaze namazlarının kılındığı caminin duvarları boyunca ve Teşvikiye Caddesi'nin başka kuytu noktalarında da, o yıllarda eski kitapçılar sergiler açardı. 1980'lerde romanlarımı yazdığım yazıhanede çalışırken, hikâyemin zorluklarıyla sıkılıp bunalınca hemen sokağa çıkıp bu sergileri gezer, kitapçılarda oyalanır, çevredeki küçük lokantalarda, büfelerde karnımı doyurur, kırk yıldır yaşadığım bu sokaklarda her gün mutlaka birkaç tanıdık yazarla ve ressam arkadaşlarımla karşılaşır, mutlu olurdum.

1990'ların ortalarından sonra, yalnız anacaddeler değil, bütün Nişantaşı yavaş yavaş yaşanan bir yer olmaktan çıkıp, iş yapılan ve alışveriş edilen bir yer olmaya başladı. Şair Ka'nın yaşadığı ve *Kara Kitap*'ın kahramanı köşeyazarı Celâl'in çocukluğunu geçirdiği arka sokaklarda, evlerde ve apartman dairelerinde yaşayan orta halli burjuvalar, avukat, doktor ya da sigortacı aileleri beklenmedik bir hızla bu sokakları terk ettiler. Onların bıraktığı yerlere, yoksul genç kızların günde on saat çalıştığı tekstil atölyeleri yerleşti. Pek çok apartman binasının ilk katı dükkân, diğer katları işyerleri olarak kullanılmaya başladı. Anacaddelerdeki küçük bakkallar, kasaplar, ayakkabı boyacıları kapandı, bir zamanlar bahçeler içerisinde paşa konakları ile dolu ağaçlık, bahçelik sokaklarda uluslararası markalar ve Türkiye'nin irili ufaklı bütün bankaları tek tek şubelerini açtılar. Bu dönemde, tıpkı bir zamanlar Nigân Hanım'ın alışveriş etmek, vitrinlere bakmak için Beyoğlu'na çıkması gibi, şehrin başka yerlerinde yaşayanlar, alışveriş etmek ve bir lokantaya gitmek için bu sefer Nişantaşı'na gelmeye başladılar. 1990'ın sonunda ikametgâh kâğıdı almak için gittiğim mahalle muhtarı, Nişantaşı'nda artık pek az ailenin yaşadığından şikâyet etmişti bana. Geceleri, özellikle anacaddelerdeki binaların cepheleri artık kapkaranlık oluyordu. 2000'li yılların başında, Pamuk Apartmanı'nın tam karşısında, ortaokul eğitimi aldığım Şişli Terakki Lisesi yıkılınca, Nişantaşı'nın benim için de artık aynı yer olmayacağını anladım. Birkaç yıl sabahları, geceleri, romanlarımı eski okuluma değil, bir otoparka bakarak yazdım. Daha sonra burası, cephesindeki koskocaman ekranda sürekli hızlı hızlı yürüyen manken görüntüleri sergilenen çirkin bir alışveriş merkezine dönüşünce, ben de Nişantaşı'nda yaşamaktan zevk alamaz oldum.

Bütün bu "global değişim" yaşanırken, milliyetçi nefret kampanyaları ve siyasi baskılar ve davalar yüzünden aralıklarla uzak kaldığım mahalleme bir geri dönüşümde, hayatımın çoğunu geçirdiğim Teşvikiye Caddesi'ndeki Pamuk Apartmanı'nın önüne, beni korumak için bir polis kulübesi konduğunu gördüm. "En sonunda evimize döneriz, ama döndüğümüz ev, eski ev değildir," yolundaki çok yaygın duyguyu böylece ben de hayatımda yaşamış oldum. Geri döndüğüm ev, neredeyse bütün hayatımı geçir-

diğim ev olduğu için duygu sarsıcıydı. *Cevdet Bey ve Oğulları*'nı yazarken kendime örnek aldığım Pamuk Apartmanı'nın amcahala çocuklarıyla, akrabaların, dostların kalabalığıyla cıvıl cıvıl gürültülü halinden de hiçbir iz kalmamıştı artık. Çoğu seksen yaşını aşmış amcalar, enişteler, halalar, kalın perdelerin ve tüllerin arkasında dışarıdaki yeni âlemden kopuk bir şekilde ev içlerinde sessizce yaşıyorlardı.

2001 yılı Aralık ayında Almanya'da Lübeck'te Thomas Mann'ın doğup büyüdüğü ve savaşta yıkıldıktan sonra yeniden yapılmış Buddenbrook evini sisli bir günde gördüğüm zaman da benzeri bir sarsıcı duyguya kapılmıştım. Besbelli, sağ olup buraya gelse, Thomas Mann'ın "evim" derken acı duyacağı bir yerdi artık burası. Bu örneği, Buddenbrook'un, tıpkı *Anna Karenina* gibi romanıma örneklik ettiğini okura hatırlatmak için yazıyorum. Ama benim romanım, Mann'ın romanı gibi yalnızca bir ailenin değil, tıpkı *Anna Karenina* gibi doğrudan bütün bir toplumun resmi olma amacını da taşıyordu. Bu yüzden, romanıma Ankara'da geçen bölümler de ekledim. "*Anna Karenina*'da Petersburg ve Moskova ve hatta köy sahneleri olduğu gibi, benim romanımın da hem İstanbul'da hem Ankara'da hem de Kemah'ta geçen sahneleri var!" diye çocukca düşündüğümü hatırlıyorum. Romanın dedemin de müteahhitlik yaptığı Sivas-Erzincan tren yolunun yapımını, Ömer'in bu yolda ve yol üzerindeki Kemah'ta geçen günlerini yazabilmek için yalnız aile hatıralarını dinlemedim, kendim de bu yerlere gittim. Trenden inip baştan aşağı gezdiğim Kemah'ta bulunmaktan büyük haz aldığımı ve tuhaf bir güzelliği olan bu küçük ücra kasabayı romanımda daha çok anlatmak istediğimi hatırlıyorum. Erzincan'a doğru yola devam etmek için Kemah istasyonuna geri döndüğümde, istasyondaki memur, Erzincan treninin iki saat ya da iki gün sonra gelebileceğini yarı şaka yarı ciddi söylemişti bana. Daha sonra tren geldi ve önce Erzincan'a gidip iki gün kaldım. Bu tren yolculuğundan yirmi beş yıl sonra *Kar* adlı romanımda anlatacağım Kars'a da ilk defa gittim.

Babamın işi için 1960 Mayıs'ından '62 yazına kadar iki sene ailecek Ankara'da yaşadık, şehrin bürokratik ve otoriter havasını romanımda içtenlikle anlatabilecek kadar soludum. Hayatımda

ilk büyük siyasi mitinglere de, ilk askeri darbeye de Ankara'da 1960 yılında tanık oldum. İstanbul'dan Ankara'ya taşınmamızın üzerinden bir ay geçmişti ki, bir sabah kalkınca, akşam annemle babamla briç masasında bıraktığım misafirlerin hâlâ masada oturup oyuna devam ettiklerini gördüm. "Askeri darbe oldu!" dedi annem, "Sokağa çıkma yasağı var, evlerine dönemediler. Kahvaltıda yumurta yer misiniz?" Bu daha sonra Türkiye tarihine 27 Mayıs Askeri Darbesi olarak geçti. Çok geçmeden sokağa çıkma izni çıktı, ama askerler bir yıl sonra başbakanı iki bakanla birlikte vahşice astılar. Öğleden sonra darbeyi sevinçle karşılayan Sivas Yurdu'nun üniversite öğrencileri, bizim evin karşısındaki yurt binasında alelacele yaptıkları bir pankart ile yürüyüşe geçtiler. Ağabeyimle ben Ankara'da, Yüksel Sokak ile Adakale Sokak'ın kesiştiği köşede, Nişantaşı'nda hiç olmayan mahalle hayatı denen şeyi bir ayda öğrenmiş, komşu çocuklarıyla sokaklarda, arka bahçelerde futbol oynamaya başlamıştık bile. Sekiz on yaşlarındaki bizler de gülüp oynayan, şakacı mahalle arkadaşlarımızla bu pankartlı siyasi yürüyüşün arkasına takılıp yürüdük.

Avrupa'nın "aile romanı" dediği şeyi taklit ettiği ve tabii ki ilk romanım olduğu için yıllarca bende belli belirsiz bir utanma duygusu uyandıran *Cevdet Bey ve Oğulları*'nın en içten ve doğru yanının; Ankara'nın askerlerini, devletin ezici ve hoşgörüsüz güçlerini İstanbul'daki günlük hayatta karanlık ve korkutucu bir duygu olarak hissetmek olduğunu düşünüyorum şimdi. Romanın son sayfalarında üçüncü kuşak kahraman Ahmet Işıkçı'nın kafasının askeri darbeyle o kadar çok meşgul olması ise, ne yazık ki yalnız dönemin değil, bugünkü Türkiye'nin de hâlâ derdi. Ama benim kahramanımın, gençliklerinde Batılılaşmacı, modernleşmeci, hatta Marksist olduğunu söyleyip orta yaşta ve yaşlılıklarında milliyetçi ve askeri darbeci olan yukarı sınıftan okumuş yazmışların aksine, her zaman iyi insan olmaya gayret ettiğini söyleyebilirim.

Işıkçı Ailesi, 1980'den sonra Nişantaşı'ndan Boğaz sırtlarında manzaralı bir apartmana taşındı. Artık alışveriş için Beyoğlu'na, Nişantaşı'na indiklerini, 1990'larda açılan şık ve havalı lokantalarda öğle yemeği yediklerini, sokaklarda onlarla karşılaşınca

anlıyordum. Cevdet Bey'in torunu Ahmet Işıkçı ise, bütün hayatı boyunca resim yapmaktan hiç vazgeçmedi. Dikkatli okurlarımın ilk sayfalardaki notlardan fark edecekleri gibi, Ahmet Işıkçı bazı kitaplarımın kapağını yapmayı da alçakgönüllülükle kabul etti. Bu çok ilginç, hatta esrarengiz ressamın bir resmi de Masumiyet Müzesi'nde sergilenmektedir.

O. Pamuk
İstanbul, Nisan 2010

Cevdet Bey ve Oğulları

Mimarlık eğitimi yaparken yazmak için okuldan ayrıldım. Devam etmem gerekmediği için Gazetecilik Okulu'na gittim. Bu arada da *Cevdet Bey ve Oğulları*'nı yazmaya başladım. 22 yaşında başlamıştım yazmaya, 26 yaşındayken, 1978 yılında bitirdim. O zamanlar daha evlenmemiştim. Annemle oturuyordum. Sekiz sene ikimiz birlikte oturduk aynı evde. Yazar olmaya kalkıştığım için endişeleniyordu tabii. Ben yazarken gece yarısı kapımı açar, "Yazıyor musun? Bari o kadar çok sigara içme" derdi. "Bari" sözcüğü bana "Zaten lüzumsuz bir iş yapıyorsun. Hiç değilse başka yönden zarar görme" demek istediğini anlatırdı.
(HÜLYA-VİZYON)

• • •

• *Romanınızın serüvenini anlatır mısınız? (Aldığı ilk ödül, basılışının nasıl gerçekleştiği...)*
– 1974 ile 78 arasında yazdım romanı. 1979'da Milliyet Yayınları Roman Ödülü'nü aldı. Yayımlanabilmesi için üç öfkeli yıl geçirmem gerekti. O zamanlar karımla ciddi ciddi oturmuş, belki bir yayımlayan çıkar diye sanat dergilerine "Ödül Almış Roman satılıktır" diye bir ilan vermeyi tasarlamıştık. Babiâli'de kapı kapı dolaşmak düşüncesi çok sıkıcı geliyordu.
(ERTOP-M.S.)

• • •

Her yazarın kendi yazarlık kişiliğinde, yani kendi oluşturduğu üslubunda öyle unsurlar vardır ki, bunlar o yazarın yaşadığı çağın edebiyat sorunlarından, yazarın hatta kendi edebi yeteğinin renginden kaynaklanmaz, yazarın hayatındaki bazı ayrıntılardan, yatkınlıklardan, rastlantılardan kaynaklanır. Şöyle ki, ben ilk kitabımı yazarken bir aile romanı yazmak istiyordum, küçüklüğümü geçirdiğim apartmanın yanında-

ki bir eski evden sürekli bahsederlerdi. O eski evi benim de görmüşlüğüm vardı. Yıkılmış bir ev, ailenin eskiden o evde oturduğu söylenirdi. Ben o evin yalnızca apartmanın üstünden bakarken damını görmüştüm. O eve ilişkin hayaller kurmuştum. O evin 1930'larda yaşadığını biliyordum. Bu küçük ayrıntı bana bir romana başlarken, benim hayatlarını bilmediğim o insanların 1930'lara ilişkin hayatından ayrıntılar hayal etme gibi bir sonuç verdi. İşte bu küçük birkaç ayrıntı size bir gün masa başında otururken bunların romanını yazayım fikrini verir. O sırada aklınızda başka ayrıntılar da vardır. Şu veya bu sebeple fikirlerden biri ötekileri geçer. Ayrıntı biriktirdikçe yazacağınız romana yaklaşmış olursunuz. Bu küçük durumdan sonra, 1934'lerde geçen bir roman yazmak istediğim için 1934'lere ilişkin okuma yapmak zorunda kaldım. O okumalardan çok zevk aldım, mesela *Demiryol* dergisi koleksiyonlarını, eski gazete ciltlerini, dedikodu kitaplarını, sosyete üzerine romanları okudum. *Cevdet Bey ve Ğulları* hem benim kendi ailemin romanıdır hem de bu tür okumalar ve hayal gücüyle kurulmuş başka bir ailenin romanı.

(S.E.-TÜR.POS.)

• • •

Anı kitaplarını, eski gazete koleksiyonlarını bol bol okudum. Bu yazılar Rimbaud'nun sesli harflerin rengini bulduğu o ünlü şiirinde sözünü ettiği yazılar gibi eğlencelidir. Sefir eskisi Osmanlı paşalarının anılarını, yazarlarının kırk yıl önce kendi paralarıyla yayımladığı yurt kalkınması tasarılarını, sararmış eski gazete koleksiyonlarını okurken roman kahramanları için ayrıntı aramıyordum. Söz gelimi, 1905'te Abdülhamit'e yapılan başarısız suikastten romanın başında söz etmem gerektiğini düşünüyordum. Ama özel bir ayrıntı bulmasaydım belki romana o bombayı koymazdım bile: Olaydan iki gün sonra bir konakta toplanan birkaç paşa bomba patladığı zaman kimin nasıl korktuğunu güle eğlene birbirlerine anlatmışlar! Bazan bu tür ayrıntılar bana, kanlı canlı kırk kişiyi öldüren bir bombadan daha da gerçek geliyor. Bütün sorun, yaşayarak, uydurarak

ya da okuyarak bu tür ayrıntıları bulabilmekte! Bence, böyle bir ayrıntıyı bulduk.
(NURSEL-CUMHURİYET)

• • •

Cevdet Bey ve Oğulları'nda kendi ailem ve hayatımdan pek çok şey var: Benim dedem de bir zamanlar demiryolu inşa etmişti, Nişantaşı'nda oturdu, eski taş bir evden, daha sonra Pamuk Apartmanı adını alacak bir binaya taşınmışlar, o apartmanı kendileri yapmışlardı. Gene benim büyükannem, amcamlar, halam da romanda bir benzeri anlatılan bir aile apartmanında otururlardı. *Kara Kitap*'a da ilham veren bu Pamuk Apartmanı'nda ben de çok oturdum, hatta *Kara Kitap*'ın bir kısmını orada da yazdım. Benim ailemde Cevdet Bey'in aksine tüccarlar, dükkân sahipleri yoktu hiç. Aile hayatının ayrıntıları, kurban bayramında yenen öğle yemekleri, Beyoğlu'na gitmek, Maçka'ya yürümek, pazar günleri çocukları arabaya doldurup Boğaz'a gezmeye gitmek ve kavga etmek, aile içi çekişmeler, çevreyle, komşularla olan ilişkiler, bunlar kendi ailemdendir. Bir de kitabı etkileyen başka romanlar var tabii: Thomas Mann'ın *Buddenbrooklar*'da kuşaklar boyu bir aileyi anlattığını görünce kendi hikâyemi anlatabileceğimi hemen anlamıştım. Genç kahramanlarım ise benim yirmi yaşlarımdaki Sartre-Camus etkilenmelerimden izler taşırlar, ama bu kitabi bir şey değildir bütünüyle. Babam da kahramanlardan biri gibi 1950'lerde Paris'e gitmiş, Café Flore'da arada bir rastladığı Sartre'ın bazı kitaplarının Gallimard Yayınevi'nden çıkan ilk baskılarını almıştı. (Yıllar sonra benim de yayımcım olan Gallimard Yayınevi'nin sahibi Antoine Gallimard evime gelince babamın bu kitaplarını ona gösterdim.) *Cevdet Bey* bütün bu etkilerle, büyük bir aile romanı yazmak isteği ve bu roman da Jöntürklerden Cumhuriyet'in ilk elli yılının sonuna kadar İstanbul'u hikâye etme tasarımın sonucudur.

• • •

Şu ayrımı hemen yapalım. 18. yüzyıl romanı, bugünkü romana, Kundera'nın yazdığı gibi, bizim "düşünce romanı" dediğimiz postmodern romana, oyuncaklı şeylere, gerçekçi olmayan romana daha yakın. 19. yüzyıl romanı ise, bu aile romanına, Fransızların nehir roman dediği romana yakındır ve Hegel sonrası tarih fikrinin bir sonucudur. Kuvvetli bir gelişme fikriyle ilgilidir ailenin oluşumu. Biriktiren, saklayan, elde anahtar gezen tiplerin oluşumu aslında, ailenin, modern kapitalizmin bir şekliyle ilişkili olmasından da kaynaklanır. *Cevdet Bey ve Oğulları*, bizde olmayan, Batı'nın kapitalistleşmiş ailesi gibi olmaya çalışmanın hikâyesini anlatır. Bu bağlamda "olmasını isteme" arzusu da kitabın satırları arasında gizlidir. Cevdet Bey'in hikâyesi biraz da başarısızlık hikâyesidir. Sonunda gerçi aile zengin olur ama, başta va'zedilen yüksek fikirlerin hepsinden de vazgeçilir.
(ALİ-DEMOKRASİ)

(*Öteki Renkler*'den)

SESSİZ EV

1984 Madaralı Roman Armağanı

1. baskı: Can Yayınları, 1983

1
Recep Yaz Sinemasına Gidiyor

"Yemek hazır Büyükhanım," dedim. "Masaya buyurun."

Bir şey demedi. Bastonuna dayanmış öyle dikiliyordu. Gittim, koluna girdim, getirip masaya oturttum. Yalnızca mırıldandı. Mutfağa indim, tepsisini alıp getirdim, önüne koydum. Baktı, ama yemeğe dokunmadı. Söylenerek boynunu uzatınca aklıma geldi. Peçetesini çıkardım, kocaman kulaklarının altına uzanarak bağladım.

"Ne yaptın gene bu akşam?" dedi. "Neler uydurdun bakalım?"

"İmambayıldı," dedim. "Dün istemiştiniz ya!"

"Öğlenki mi?"

Tabağını önüne ittim. Çatalını aldı, söylenerek patlıcanı karıştırdı. Biraz didikledikten sonra yemeye başladı.

"Büyükhanım, salatanız da burada," dedim, içeri gittim. Bir patlıcan da kendime aldım, oturdum, ben de yemeye başladım.

Biraz sonra, "Tuz," diye seslendi. "Recep, tuz nerede?"

Kalktım, gittim, çıkıp baktım, elinin altında duruyor.

"İşte ya tuzunuz!"

"Bu da yeni çıktı," dedi. "Ben yerken niye içeri gidiyorsun?"

Cevap vermedim.

"Yarın gelmiyorlar mı?"

"Geliyorlar Büyükhanım, geliyorlar!" dedim. "Tuz serpmeyecek misiniz?"

"Karışma sen!" dedi. "Geliyorlar mı?"

"Yarın öğleyin," dedim. "Telefon ettiler ya..."

"Başka nen var?"

Yarım patlıcanı geri götürdüm, temiz tabağa güzelce fasulye koyup götürdüm. Fasulyeyi de tiksinerek karıştırmaya başlayınca içeri gittim, oturdum, ben de yiyorum. Biraz sonra, bu sefer, biber, diye seslendi, ama duymamış gibi yaptım. Sonra meyve, diye seslendi, gittim meyve kâsesini önüne ittim. Kemikli, ince eli şeftalilerin üzerinde yorgun bir örümcek gibi ağır ağır gezinmeye başladı. Sonunda durdu.

"Çürük hepsi! Nereden buldun sen bunları, ağaç altlarından mı topladın?"

"Çürük değil, Büyükhanım," dedim. "Olgun. En iyi şeftaliler bunlar. Manavdan aldım. Burada şeftali ağacı kalmadığını siz de biliyorsunuz..."

Duymazlıktan geldi, şeftalilerden birini seçti. Ben içeri gittim fasulyemi bitiriyordum ki:

"Çöz!" diye seslendi. "Recep, neredesin, çözsene!"

Koştum, gittim, peçetesine uzanırken baktım şeftalinin yarısını bırakmış.

"Bari kayısı vereyim size Büyükhanım," dedim. "Sonra acıktım, diyorsunuz, gece beni uyandırıyorsunuz."

"Teşekkür ederim," dedi. "Daha o ağaç döküntülerini yiyecek kadar olmadım şükür. Çöz şunu!"

Uzanıp peçetesini çözdüm, ağzını silerken yüzünü buruşturdu, dua eder gibi de yaptı. Ayağa kalktı.

"Çıkar beni yukarı!"

Bana yaslandı, biraz çıktık, merdivenin dokuzuncu basamağında gene durduk, nefes aldık.

"Odalarını da hazırladın mı?" dedi nefes nefese.

"Hazırladım."

"Peki haydi," dedi, daha da yüklendi.

Gene çıktık, son basamağa varınca, "On dokuz, şükür!" dedi, odasına girdi.

"Lambanızı yakın!" dedim. "Ben sinemaya gideceğim."

"Sinemaymış!" dedi. "Koca adam. Geç kalma bari."

"Kalmam."

Aşağı indim, fasulyemi bitirdim, bulaşıkları yıkadım. Önlüğümü çıkardım, kravatım yerinde, ceketimi aldım, cüzdanım da tamam. Çıktım.

Denizden serin serin esiyormuş, hoşuma gitti; incirin yaprakları da hışırdıyor. Bahçe kapısını kapadım, plaja doğru yürüdüm: Bizim bahçenin duvarı bitince kaldırım ve yeni beton evler başladı. Balkonlarında, küçük, dar bahçelerinde oturuyorlar, televizyonlarını açmışlar haberlere bakıyorlar, dinliyorlar; mangalların başında kadınlar var, onlar da öyle, beni görmüyorlar. Izgaralarda et ve duman: Aileler, hayatlar; merak ederim. Kış

gelince ama, kimsecikler kalmaz, o zaman boş sokaklarda kendi ayak seslerimi duyar ürperirim. Üşüdüm, ceketimi giydim, yan sokaklara saptım.

Hepsinin aynı saatte televizyona bakarak yemeğe oturduğunu düşünmek tuhaf! Ara sokaklarda geziniyorum. Küçük alana açılan sokaklardan birinin ucuna bir araba yanaştı, içinden İstanbul'dan yeni gelen bir yorgun koca çıktı, elinde çanta evine girdi, sanki haberlere bakarak yenilecek yemek için geciktiği için telaşlıydı. Yeniden kıyıya gelince İsmail'in sesini duydum.

"Milli Piyango, altı gün kaldı."

Beni görmedi. Ses de etmedim. Başı aşağı yukarı inip çıkarak lokanta masaları arasında geziniyordu. Sonra bir masadan çağırdılar gitti, eğildi, beyaz elbiseli, saçları kurdelalı bir kıza piyango destesini uzattı. Kız ağırbaşlı seçiyor, annesiyle babası memnun gülümsüyordu; döndüm artık, bakmıyorum. Ses etseydim, İsmail beni görseydi, topallayarak hızla yanıma gelirdi. Bize niye hiç uğramıyorsun ağabey, derdi. Eviniz uzak İsmail, derdim, hem de yokuşta. Evet, haklısın, derdi, Doğan Bey o parayı bize verdiğinde, ben yokuşta değil burada toprak alsaydım ağabey, derdi, ah, o zaman istasyona yakın diye orada alacağıma deniz kıyısında alsaydım Recep, ben bugün milyonerdim, derdi. Evet, evet: Aynı sözler. Güzel karısı da susar bakar. Niye gideyim? Ama bazan isterim, konuşacak tek kişi bulamayınca kış geceleri isterim ve giderim, ama hep aynı sözlerdir.

Kıyı gazinoları bomboş. Televizyonlar açık. Çaycılar yüzlerce boş bardağı yan yana dizmişler, büyük güçlü ampuller altında hepsi tertemiz parlıyor. Haberlerin bitmesini, kalabalığın sokaklara dökülmesini bekliyorlar. Kediler boş masaların altında. Yürüdüm.

Mendireğin öte yanına sandallar çekilmiş. Küçük, kirli kumsalda kimsecikler yok. Kıyıya vurup kurumuş yosunlar, şişeler, plastik parçaları... Sandalcı İbrahim'in evini yıkacaklarmış, kahveyi de diyorlar. Kahvenin aydınlık camlarını görünce birden heyecanlandım. Biri vardır belki, kâğıt oynamayan biri, konuşuruz, sorar, nasılsın, anlatırım, dinler, e sen nasılsın, anlatır dinlerim: Televizyonun sesini ve uğultuyu bastırmak için bağrışarak: Arkadaşlık. Belki birlikte sinemaya bile gideriz.

Ama kahveye girince hemen keyfim kaçtı, çünkü o iki genç gene oradaydı. İşte: Beni görünce neşelendiler, birbirlerine bakarak güldüler, ama görmedim ben sizi, saatime bakıyorum, bir arkadaş arıyorum. Orada, solda Nevzat oturuyormuş, kâğıt oynayanları seyrediyor. Gittim yanına, sandalyeye çıkıp oturdum. Memnunum, Nevzat'a dönüp gülümsedim.

"Merhaba," dedim. "Nasılsın?"

Bir şey söylemedi.

Televizyona baktım biraz, haberlerin sonunu veriyor. Sonra dönen kâğıtlara ve onlara bakan Nevzat'a baktım, el bitsin diye bekledim, bitti, ama benimle değil aralarında konuştular ve gülüştüler. Sonra gene başladı ve gene daldılar ve gene bitti. Kâğıtlar yeniden dağıtılırken artık bir şey diyeyim bari dedim.

"Nevzat, bu sabah verdiğin süt iyiydi."

Gözünü kâğıtlardan ayırmadan başını salladı.

"Biliyor musun, yağlı süt iyi oluyor."

Gene başını salladı. Saatime baktım, dokuza beş var. Sonra televizyona baktım; dalmışım, gençlerin kıkırdadıklarını çok sonra fark ettim. Ellerindeki gazeteyi görünce korkuyla düşündüm: Aman Allahım, yoksa gene bir resim mi var? Çünkü bir bana, bir gazeteye bakıyorlar, çirkin çirkin gülüşüyorlardı. Aldırma Recep! Ama gene de düşündüm sonra: Bir resim, bazan koyarlar gazeteler; acımasızdırlar; altına da çıplak kadınların ve hayvanat bahçesinde yavrulayan ayıların resmini bastıklarında yazdıkları gibi saçma sapan ve haksız bir yazı yazarlar. Birden Nevzat'a döndüm ve hiç düşünmeden:

"Nasılsın?" dedim.

Bir şeyler mırıldanarak bir an bana döndü, ama aklım resimde olduğu için söyleyecek bir şey bulamadım ve konuşma fırsatını da kaçırdım. Üstelik sonra boş bulunup gene o iki gençten yana baktım. Göz göze gelince daha da yılıştılar. Başımı çevirdim. Masaya bir papaz düştü. Kâğıt oynayanlar küfürleştiler ve sevinip üzüldüler. Sonra yeni bir oyun başladı; kâğıtlar ve sevinçler yer değiştirdi: Bir resim mi var? Birden aklıma geldi:

"Cemil!" diye seslendim. "Buraya bir çay!"

Böylece biraz olsun unutabilmek için oyalanacak bir şey buldum, ama çok sürmedi, aklım gençlerin gülüşerek baktı-

ğı gazeteye gene takıldı. Bir daha dönüp baktığımda gazeteyi Cemil'e vermişlerdi, o da gösterdikleri yere bakıyordu. Sonra Cemil, benim huzursuz baktığımı görünce rahatsız oldu ve birden azarlayıcı bir sesle gençlere bağırdı:

"Arsızlar!"

İşte, ok da yaydan çıktı. Artık fark etmemişim gibi yapamam. Çoktan kalkıp gitmeliydim buradan. Gençler kahkaha atıyorlar.

"Ne var Cemil?" dedim. "Ne var o gazetede?"

"Hiç!" dedi. "Tuhaf!"

Merak dayanılır gibi değil. Kendimi tutmaya çalıştım, ama gücüm yok. Büyülenmiş gibi sandalyeden indim, sessizleşen gençlerin yanından geçerek Cemil'e doğru ağır ağır yürüdüm.

"Versene o gazeteyi!"

Gazeteyi saklamak ister gibi bir hareket yaptı. Sonra suçlu suçlu:

"Tuhaf!" dedi. "Böyle bir şey olabilir mi? Bunun aslı var mıdır?" Sonra gençlere dönerek, "Arsızlar!" dedi ve sonunda, çok şükür gazeteyi uzattı.

Gazeteyi aç kurt gibi elinden kaptım, açtım; yüreğim hızla atıyor. Boğulur gibi, heyecanla, gösterdiği yere bakıyorum ama hayır, yok bir resim.

"Nerede?"

"Şurada!" dedi Cemil, merakla, parmağının ucuyla dokundu.

Gösterdiği yeri hızlı hızlı okudum:

Tarih köşesi... Üsküdar'ın tarihi hazineleri... Şair Yahya Kemal ve Üsküdar... Daha altta küçük başlıklar: Rum Mehmet Paşa Camii... Ahmediye Camii ve Çeşmesi... Şemsi Paşa Camii ve Kütüphanesi... Sonra Cemil'in parmağı çekine çekine aşağı indi ve gördüm:

"Üsküdar'daki Cüceler Evi!"

Yüzüme kan bastı. Bir solukta okudum:

Bunlardan başka, Üsküdar'da bir zamanlar, bir de cüceler evi bulunmaktaydı. Sıradan insanlar için değil, cüceler için yapılmış olan bu evin hiçbir eksiği yoktu. Yalnızca, odalarının, kapılarının, pencerelerinin, merdivenlerinin boyutları cücelere göreydi ve ortalama bir insanın içeri girebilmesi için iki büklüm olması gerekirdi. Sanat tarihçisi hocamız Prof. Dr. Süheyl Enver'in

araştırmalarına göre, bu evi cücelerini çok seven, II. Sultan Mehmet'in zevcesi ve I. Sultan Ahmet'in valideleri Handan Sultan yaptırmıştır. Bu kadının, cücelerine olan aşırı düşkünlüğünün harem tarihimizde önemli bir yeri vardır. Handan Sultan, ölümünden sonra, çok sevdiği bu sevimli dostlarının rahatsız edilmeden, huzur içinde birlikte yaşamalarını arzu etmiş, bunun üzerine sarayın başmarangozu Ramazan Usta seferber edilmişti. Doğramalarının ve ahşap işçiliğinin mükemmeliyetinin bu evi küçük bir şaheser haline getirdiği söylenmektedir. Fakat, aynı yıllarda Üsküdar'ı gezen Evliya Çelebi'de sözü edilmediği için, gerçekten böyle tuhaf ve ilginç bir ev olup olmadığını kesinlikle bilemediğimizi söylemeliyiz. Gerçekten var idiyse bile, bu tuhaf ev Üsküdar'ı kasıp kavuran 1642'deki ünlü yangında yok olmuş olmalı.

Allak bullak oldum. Bacaklarım titriyor, sırtım terden sırılsıklam.

"Boş ver, Recep!" dedi Cemil. "Ne aldırıyorsun sen bu arsızlara!"

Gazeteyi bir daha okumak için içimde korkunç bir istek var, ama gücüm yok. Nefes alamayacak gibiyim. Gazete elimden kayıp yere düştü.

"Otursana şöyle," dedi Cemil. "Rahatlarsın. Alındın, üzüldün." Sonra, gençlere dönerek, bir daha, "Arsızlar!" dedi.

Ben de bacaklarımın üzerinde sallanarak onlara baktım. Sinsi bir merakla beni seyrettiklerini gördüm.

"Evet," dedim. "Üzüldüm." Biraz sustum ve dinlendim ve sonra bütün gücümü toplayıp yeniden konuştum.

"Ama cüce olduğum için üzülmüyorum," dedim. "İnsanlar elli beş yaşındaki bir cüceyle alay edebilecek kadar kötü oldukları için üzülüyorum asıl ben."

Bir sessizlik oldu. Kâğıt oynayanlar da duydular galiba. Nevzat'la göz göze geldik; anladı mı? Gençler önlerine bakıyorlar, galiba biraz olsun utandılar. Başım dönüyor, televizyon uğulduyor.

"Arsızlar!" dedi Cemil boş boş.

"Dur yahu, Recep," dedi Cemil. "Nereye?"

Cevap vermedim. Sallana sallana birkaç küçük adım attım,

kahvenin canlı ışıklarını arkamda bıraktım. Dışarıdayım gene, serin, karanlık gecenin içindeyim.

Yürüyebilecek gibi değilim ama, kendimi zorlayarak birkaç adım daha attım, sonra mendireğin kenarındaki babalardan birine oturdum. Temiz havayı derin derin içime çektim, yüreğim hâlâ hızlı hızlı atıyor. Ne yapmalı? Uzaktaki gazinoların, lokantaların ışıkları parlıyor; ağaçlara renkli lambalar asmışlar, o ışıklar altında, birbirleriyle konuşan, yemek yiyen insanlar var: Allahım!

Kahvenin kapısı açıldı, Cemil'in seslendiğini duydum.

"Recep, Recep! Neredesin?"

Sesimi çıkarmadım. Beni görmedi, içeri girdi.

Çok sonra, Ankara'ya giden motorlu trenin homurtusunu duyunca kalktım. Saat dokuzu on geçiyor olmalıydı ve şöyle düşünüyordum: Hepsi kelime değil mi bunların, hepsi boşluğa yayılır yayılmaz yok olan ses bulutu değil mi sanki? Biraz rahatladım ama eve dönmek istemiyorum, başka yapacak şey de yok: Sinemaya gideceğim. Terim soğumuş, yüreğim yavaşlamış, daha iyiyim şimdi. Derin derin nefes aldım ve yürüdüm.

İşte kahve arkada kaldı; beni ve kelimeleri unutmuşlardır bile, televizyon uğulduyordur, Cemil kovmadıysa gençler alay edecek yeni birini arıyorlardır; işte gene caddedeyim, kalabalık var, yemeklerini yediler, televizyonlarının başına bir daha geçmeden, gazinolara oturmadan önce bir sindirim yürüyüşü yapıyorlar. Dondurma yerler, konuşurlar, selamlaşırlar, kadınlar ve akşamüstleri İstanbul'dan dönen kocaları ve bir şeyler yiyen çocukları; birbirlerini tanırlar ve yeniden selamlaşırlar. Lokantaların önünden geçtim, İsmail yok. Belki elindeki biletleri bitirmiş, evinin yokuşunu çıkıyordur. Sinema yerine ona gitseydim, konuşurduk. Ama aynı sözlerdir.

Cadde iyice kalabalıklaştı. Dondurmacıların önünde bekleyen arabalar, yan yana yürüyen üçlü, dörtlü topluluklar trafiği durduruyor. Kravatım ve ceketim yerinde ama bu kadar kalabalığa dayanamam ben; ara sokaklara saptım. Televizyonların mavi ışığıyla aydınlanan dar sokaklarda park edilmiş arabalar arasında çocuklar saklambaç oynuyor. Küçükken bu oyunu iyi oynayabileceğimi düşünürdüm, ama o zamanlar İsmail gibi

onlar arasına girecek cesareti kendimde bulamazdım. Oynayabilseydim ama, en iyi ben saklanırdım, belki de buraya, annemin veba varmış dediği hanın yıkıntıları arasında, köyde de mesela, ahıra saklanırdım ve hiç dışarı çıkmasaydım kiminle alay ederlerdi bakalım, ama annem beni arardı, İsmail, ağabeyin nerde derdi, İsmail burnunu çeker, ne bileyim ben derdi ve o sırada ben onları dinliyor olurdum ve anne ben gizlice, tek başıma yaşarım anne, derdim, kimseye görünmeden, ve bir tek annem o kadar çok ağlardı ki, peki, peki, dışarı çıkıyorum derdim, bak buradayım işte, artık gizlenmiyorum anne, derdim ve annem neden gizleniyorsun oğlum, derdi ve belki de haklıdır diye düşünürdüm ben, gizlenilecek, saklanılacak ne var? Bir an unuturdum.

Anacaddeyi hızlı hızlı geçerken onları gördüm: Sıtkı Bey, büyümüş, evlenmiş, yanında karısı ve boyu benim kadar çocuğu bile var. Tanıdı beni, gülümsedi, durakladı.

"Merhaba Recep Efendi," dedi. "Nasılsın?"

Her zaman ilk onlar konuşsun diye beklerim.

"Merhaba Sıtkı Bey," dedim. "Teşekkür ederim."

El sıkıştık. Karısıyla değil. Çocuğu korku ve merakla bakıyor.

"Şekerim, Recep Efendi Cennethisar'ın en eskilerindendir."

Karısı gülümseyerek başını sallıyor. Sevindim, buranın eskisi olmakla gururlanırım.

"Babaanne iyi mi?"

"Eh," dedim. "Büyükhanım hep şikâyet eder!"

"Kaç yıl oluyor!" dedi. "Faruk nerelerde?"

"Yarın geliyorlar," dedim.

Karısına döndü, Faruk Bey'in çocukluk arkadaşı olduğunu anlatmaya başladı. Sonra el sıkışmadan, yalnızca başlarımızla selamlaştık, ayrıldık. Şimdi karısına çocukluğundan söz ediyordur, benden de söz eder, küçükken onları nasıl kuyuya götürüp kefal avlamayı gösterdiğimden ve o zaman çocuk artık soruyu sorar: Baba der, niye o adam öyle küçük? Çünkü annesi onu evlenmeden doğurmuş, derdim eskiden. Sıtkı evlenmiş. Faruk Bey de evlendi, ama çocuğu olmadı ve annemde tam tersi olduğu için annemi ve bizi Büyükhanım köye yollatmış. Yollatmadan önce kelimeleri ve sonra asıl bastonuyla annemi ve bizi sıkıştırırken, annem, yapmayın Büyükhanım, demiş,

çocukların ne günahı var? Ben de işittiğimi sanıyorum bazan o sözleri, o korkunç günü...

Sinemanın sokağına girdim, müziği duydum, filmden önce çalarlar. Burası iyi aydınlatılır. Resimlere baktım: *Cennette Buluşalım*. Eski film: Hülya Koçyiğit, Ediz Hun bir resimde sarılmışlar birbirlerine, sonra Ediz hapishanede, sonra Hülya şarkı söylüyor, ama hangi sırayla olduğunu filmi görmeden anlayamaz kimse. Resimleri, belki de bunu bildikleri için dışarı asarlar; insan merak eder. Gişeye gittim, bir tane lütfen, bileti kesip uzattı, teşekkür ederim, sordum:

"Film güzel mi?"

Görmemiş. Bazan, birden böyle konuşmak isteyiveriyorum. Gittim, yerime oturdum, bekledim. Biraz sonra film başladı.

Önce tanıştılar, kız şarkıcı ve onu beğenmiyor, ama bir gün çocuk onu kurtarınca beğeniyor ve sevdiğini anlıyor, ama babası bu evliliğe karşı çıkıyor. Sonra çocuk hapse girdi. Ara verdiler, yerimden kalkıp kalabalığa çıkmadım. Sonra gene başladı ve kız gazinonun sahibiyle evlendi, ama çocukları olmadı ve olsun diye bir şey yapmadılar. Kocası o kötü kadının peşinden gidince, Ediz de hapisten kaçınca Boğaz Köprüsü'ne yakın bir evde buluştular ve Hülya Koçyiğit şarkı söyledi. O şarkıyı dinlerken biraz tuhaf oldum. Sonunda, onu kötü kocadan kurtarmak isterken o zaten cezasını kendi bulunca anlaşıldı ki artık evlenebilirler. Babası arkalarından sevinçle bakıyor ve onlar yolda kol kola yürüyorlar, yürüyorlar, gittikçe küçülüyorlar ve SON.

Işıklar yandı, dışarı çıkıyoruz, fısır fısır filmden söz ediyor herkes. Ben de birisiyle filmden konuşmak isterdim. Saat on biri on geçiyor, Büyükhanım bekliyordur, ama eve dönmek istemiyorum.

Plajın yokuşuna doğru yürüdüm. Belki Eczacı Kemal Bey nöbetçidir, belki uyku tutmamıştır. Rahatsız ederim, konuşuruz, anlatırım, karşıdaki büfenin aydınlığında bağrışan, araba yarıştıran gençlere bakarak dalgın dalgın dinler. Eczanenin ışıklarının yandığını görünce sevindim: Yatmamış. Kapıyı açtım, çıngırak çaldı. Hay Allah: Kemal Bey değil, karısı.

"Merhaba," dedim, biraz durdum. "Bir aspirin istiyorum."

"Kutu mu, tane mi?" dedi karısı.

"İki tane. Başım ağrıyor. Biraz canım sıkılıyor... Kemal Bey..." diyordum, dinlemiyor ki. Makası almış aspirini kesiyor, verdi. Parayı veriyordum:

"Kemal Bey sabah balığa çıktı mı?" dedim.

"Kemal yukarıda uyuyor."

Bir an tavana baktım. Tavanın iki karış üstünde, orada uyuyor. Uyansa anlatırdım, belki arsız gençler için bir şey derdi, belki hiçbir şey demez, öyle düşünceli, dalgın dışarı bakardı, konuşurdum, konuşurduk. Karısının küçük beyaz elleriyle bıraktığı paranın üstünü aldım. Sonra hemen tezgâhın üzerinde duran şeye daldı; fotoroman olmalı. Güzel kadın! İyi geceler deyip, rahatsız etmeden çıktım, çıngırak şıngırdadı. Sokaklar tenhalaşmış, saklambaç oynayan çocuklar evlerine girmiş. Ne yapayım, eve dönüyorum.

Bahçe kapısını örttükten sonra panjurlar arasından Büyükhanım'ın ışığını gördüm: Ben yatmadan uyumaz. Mutfak kapısından girdim, arkadan kilitledim, dolandım, merdivenleri ağır ağır çıkarken aklıma geldi. Üsküdar'daki evin merdivenleri var mıydı acaba? Hangi gazeteydi o, yarın gidip bakkaldan isteyeyim, sende *Tercüman* var mı derim, bizim Faruk Bey istiyor derim, tarihçidir, tarih köşesini merak etmiş... Yukarı vardım, odasına girdim, yatağında yatıyor.

"Ben geldim, Büyükhanım," dedim.

"Aferin!" dedi. "Sonunda evin yolunu bulabildin."

"Ne yapayım, film geç bitti."

"Kapıları iyi kapadın mı?"

"Kapadım," dedim. "Bir şey istiyor musunuz? Ben yatıyorum. Sonra beni uyandırıyorsunuz."

"Yarın geliyorlar, değil mi?"

"Evet," dedim. "Yataklarını yaptım, odalarını hazırladım."

"Peki," dedi. "Kapımı iyi kapa."

Kapayıp çıktım. Hemen yatar uyurum. Merdivenleri iniyorum.

2
Babaanne Yatakta Beklerken

Merdivenleri birer birer indiğini duyuyorum. Bu saatlere kadar sokaklarda ne yapıyor acaba? Düşünme Fatma, iğrenirsin. Ama gene de merak ederim. Kapıları iyi kapadı mı acaba sinsi cüce? Umurunda değildir ki! Hemen yatağına yatacak ve hizmetçinin soyundan geldiğini kanıtlamak için bütün gece horul horul uyuyacak. Dertsiz, tasasız uşak uykusuyla uyu bakalım cüce, uyu da bana kalsın gece. Ben uyuyamam. Uyuyacağımı ve unutacağımı düşünürüm, ama yalnızca beklerim uykuyu, bekledikçe boşuna beklediğimi anlar beklerim.

Bu senin uykun kimyasal bir olaydır, derdi Selâhattin, her şey gibi uyku da anlaşılabilir bir olaydır Fatma, bir gün suyun formülünün aş iki o olduğunu buluverdikleri gibi uykunun formülünü de buluverecekler. Tabii bizim hımbıllar değil, gene ne yazık ki Avrupalılar bulacak bunu ve o zaman kimse yorgunluğunu alsın diye bu gülünç pijamaları giyip, gereksiz çarşaflar ve senin çiçekli gülünç ve aptal yorganlarının arasına girip boş yere sabahı beklemeyecek. O zaman bir küçük şişeden bir bardak suya her akşam üç damla damlatıp içmek bizi deliksiz bir uykudan sabah yeni uyanıvermişiz gibi dipdiri ve taptaze yapmaya yetiverecek. O zaman bize kalan o uykusuz saatlerde neler neler yapabileceğimizi düşünebiliyor musun Fatma, düşünebiliyor musun o uykusuz saatleri?

Düşünmeme gerek yok Selâhattin, biliyorum: Tavana bakarım, düşüncelerden biri beni alıp da götürsün diye tavana bakar bakar ben beklerim, ama uyku gelmez. Şarap ve rakı içebilseydim belki senin gibi uyurdum, ama ben istemem o çirkin uykuyu. Sen iki şişe içerdin: Ansiklopedinin yorgunluğunu alsın ve aklımı açsın diye içiyorum ben Fatma, keyif için değil. Sonra ağzın açık, horlayarak uyurdun ve ben içinde akreplerle kurbağaların çiftleştiği bir kuyunun karanlık ağzını hatırlatan senin o ağzından tüten rakı kokusundan iğrenerek kaçardım. Soğuk kadın, zavallı kadın, buz gibisin, ruhsuzsun sen! Bir kadeh içseydin belki anlardın! Hadi, buyur iç Fatma, bak sana

emrediyorum, sen kocana boyun eğmen gerektiğine inanmıyor musun? Yaa inanıyorsun, çünkü sana öyle öğretmişler, eh o zaman emrediyorum şimdi ben sana. İç, günahı bana yazılsın, hadi iç Fatma, senin aklının kurtuluşu için, bak kocan istiyor bunu senden, hadi ne olur, hay Allah, yalvartıyor beni bu kadın, bıktım ben bu yalnızlıktan, ne olur Fatma, hadi bir kadeh iç, yoksa kocana isyan mı ediyorsun?

Hayır, ben yılan kılığına girmiş yalana kanmam! Hiç içmedim. Yalnızca bir kere. Meraka kapılmıştım. Kimsecikler yokken. Dilimin ucunda tuz, limon ve zehir gibi bir tat. Sonra dehşete düştüm, pişman oldum, hemen ağzımı çalkaladım, bardağı döküp kaç kere yıkadım ve başım dönecek diye merakla bekledim, yere yıkılmayayım diye oturdum, aman Allahım, yoksa ben de onun gibi bir sarhoş mu olacağım diye korktum, ama olmadı bir şey. Sonra anladım, rahatladım: Şeytan bana ilişemez.

Tavana bakıyorum. Daha uyuyamam, kalkayım bari. Gittim, panjuru usulca açtım, sivrisinekler de bana sataşmaz çünkü. Kanatları hafifçe ittim, rüzgâr dinmiş; durgun gece: İncir kıpırdamıyor. Baktım, Recep'in ışığı sönmüş: Uyumuştur hemen, düşüneceği bir şey yoktur ki cücenin, hemen uyur. Yemek pişirmek, bir avuç çamaşırım ve çarşıdan alışveriş, ama sonunda aldığı da şeftalinin çürüğüdür; üstelik saatlerce sokaklarda sürttükten sonra.

Denizi göremiyorum, ama nereden nereye kadar uzandığını ve daha taa nerelere kadar gözükmeden uzanabildiğini düşünüyorum: Koskoca dünya! Gürültülü motorlar ve çırılçıplak binilen sandallar yoksa güzel de kokar, severim. Cırcırböceğini de duyuyorum. Bir haftada bir adım yol gitti. Ben o kadarcık bir yol bile değil. Bir zamanlar dünyanın güzel bir yer olduğunu düşünürdüm, çocuktum, aptaldım. Panjurları kapadım, sürgüyü çektim: Dünya orada kalsın.

Yavaşça sandalyeye oturdum, masanın üzerine bakıyorum. Sessizlik içinde eşyalar. Yarısı dolu sürahi ve içinde su kıpırdamadan duruyor. İçmek istediğimde cam kapağını açarım, tutup kaldırırım, bardağa doldurur, nasıl aktığına bakar dinlerim; cam tınlar, su ağır şırıldar, serin bir hava oradan oraya oynar; değişiktir, beni oyalar, oyalanırım, ama içmeyeceğim. Daha değil.

Zamanı bölecek şeyleri tutumla harcamalı. Saç fırçama bakıyorum ve arasına takılmış saçlarımı görüyorum. Aldım ayıklamaya başladım. Benim doksan yaşındaki zayıf ince saçlarım. Birer birer dökülüyorlar. Vakit, diye mırıldandım, zaman dedikleri şey, dökülür. Durdum, fırçayı sırtüstü bıraktım: Kabuğu üstü devrilmiş bir böcek gibi yattı ve beni ürpertti. Her şeyi böyle bıraksam ben ve bin yıl kimse dokunmasa bizlere, her şey böylece bin yıl durur. Masanın üzerinde anahtar, sürahi, eşyalar: Ne tuhaf; her şey olduğu gibi yerinde, kıpırdamadan! O zaman düşüncem de biraz buz parçası gibi kaskatı kesilip renksiz ve kokusuz durur, dururdu.

Ama yarın gelecekler ve düşüneceğim. Merhaba, merhaba nasılsın sen, sen nasılsın, elimi öpecekler, ömrün çok olsun, nasılsınız Babaanneciğim, nasılsınız, nasılsınız Babaanne? Onları inceleyeceğim. Hep bir ağızdan konuşmayın, sen gel bakayım buraya, gel yanıma. Anlat bakalım, neler yapıyorsun? Aldanmak için soracağım biliyorum ve aldanmak için dinleyeceğim üstünkörü bir iki laf! E bu kadarcık mı hepsi, Babaannenizle konuşmayacak mısınız? Bakışırlar, aralarında konuşur, gülüşürler, duyar anlarım. Sonunda bağırmaya başlarlar. Bağırma, bağırma, kulaklarım hamdolsun daha işitiyor benim. Af edersiniz Babaanne, anneannemin kulakları iyi duymaz da! Ben sizin anneanneniz değil, babaannenizim. Af edersiniz, af edersiniz! Peki, peki anlatın hadi, anlatın bir şeyi, neyi mi, şu anneannenizi bari, onu anlatın, ne yapıyor? Birden şaşırıp susarlar: Ne yapıyor sahi bizim anneanne? O zaman görmeyi ve anlamayı öğrenmediklerini anlarım, olsun, gene sorayım, derim, inanmak için değil ama, gene de sorayım derken ben, onlar unutuvermişlerdir bile: Benimle değil odayla, sorduklarımla değil kendi düşünceleriyle meşguller onlar ve ben gene kendi başımayım...

Uzanıp tabaktan bir kayısı aldım, yiyor bekliyorum. Hayır, bir yararı olmadı. Buradayım, gene eşyalar arasındayım, düşüncede değil. Masanın üzerine bakıyorum. Saat on ikiye beş var. Saatin yanında kolonya şişesi, yanında gazete, yanında mendil. Öyle duruyorlar. Onlara bakarım, bakışlarım üzerlerinde gezinir ve bana bir şey söylesin diye yüzeylerini yoklar, ama o kadar hatırlatmışlardır ki artık söyleyecek şeyleri kalmamıştır. Yalnızca

bir kolonya şişesi, gazete, mendil, anahtar ve saat: Tıkırdar ve kimse, Selâhattin bile, zaman nedir bilmez. Bir an, arkasından bir başkası ve bir daha küçük küçük ve oradan oraya giden düşüncem sakın takılma bu anlardan birine, sıçra, çık dışarı, dışarı çıkalım hadi, zamanın ve odanın dışına. Bir kayısı daha yedim, ama çıkamadım. O zaman sanki eşyalara daha çok bakarım ve aynı şeyle ürperip oyalanmak isterim: Ben olmasaydım ve kimse olmasaydı eşyalar durdukları yerde sonsuza kadar duracaklardı ve o zaman kimse hayatın ne olduğunu bilmediğini bile düşünemeyecekti, kimse!

Hayır, oyalanamadım. Sandalyeden kalktım, helaya gittim, yıkanıp temizlendim, köşeden sarkan örümceği orada bırakıp geri döndüm. Düğmeyi çevirince tavandan sarkan lamba söndü, yalnız başucumdaki yanıyor ve yatağıma giriyorum. Hava sıcak, ama yorgansız yapamam ben, ne yapayım, sarılacak bir şeydir, altına girilecek, içine gizlenilecek. Başımı yastığa dayadım, bekliyorum ve uykunun hemen gelmeyeceğini biliyorum. Soluk lambanın ışığı tavana vurur, cırcırböceğini dinlerim. Sıcak yaz geceleri!

Ama sanki eskiden yazlar daha sıcaktı. Limonata içerdik, şerbet içerdik. Sokakta değil ama, beyaz önlüklü adamlar; annem derdi ki: Evde temiz yaptırır içeriz Fatma; çarşıdan dönüyoruz; dükkânlarda yeni bir şey yok. Akşam babamı bekliyoruz, gelir, konuşur, biz dinleriz; tütün kokar ve sesi öksürüklü konuşur. Bir keresinde de dedi: Fatma, seni isteyen bir doktor var. Cevap vermiyorum! Bir doktor varmış, ben susuyorum ve babam bir şey söylemiyor, ama ertesi gün bir daha ve ben daha on altı yaşındaydım ve annem, bak Fatma, dedi, doktormuş ve ben düşündüm: Tuhaf şey, acaba beni nereden görmüş? Korktum ve sormadım ve gene düşündüm: Doktor. Kurukafa? Sonra babam bir kere daha söyledi ve ekledi: Parlak bir geleceği varmış Fatma, sordum soruşturdum, çalışkan ve belki biraz hırslı ama, namuslu ve zeki bir adammış, iyi düşün. Ben sustum. Çok da sıcaktı, şerbet içiyorduk: Bilmem ki ben. Sonunda, peki dedim ve o zaman babam beni karşısına aldı: Kızım baba evinden gidiyorsun, şunu kulağına küpe et: Erkeklere çok sormamak gerektiğini anlatıyordu, merak kediler içindir, peki baba, zaten

biliyorum, ben sana bir kere daha söyleyeyim de kızım, elini de öyle koyma, bak tırnaklarını da ısırma artık kaç yaşındasın, peki baba sormam, sormayacaksın, sormadım.

Sormadım. Dört yıl olmuştu ve hâlâ çocuğumuz olmamıştı, İstanbul'un havasındanmış, sonra anladım, sıcak bir yaz akşamı, muayenehanesine değil, doğrudan bana geldi Selâhattin ve dedi ki: Artık İstanbul'da oturmayacağız Fatma! Neden Selâhattin, diye sormadım, ama anlatıyordu ve eli kolu dengesiz bir çocuk gibi oynuyordu: Artık İstanbul'da oturmayacağız Fatma, bugün beni Talat Paşa çağırdı ve böyle dedi: Doktor Selâhattin, sen İstanbul'da oturmayacaksın ve siyasetle uğraşmayacaksın! Dedi bana namussuz herif; yok dediğim dedik, ben çok kahramanım diyorsan, dedi, seni de ötekilerle birlikte Sinop hapishanesine hemen ilk gemiyle yollayalım istemezsin herhalde, ne yapalım, bizimle çok uğraştın, partiye atıp tuttun, ama aklı başında bir adama benziyorsun, mantıklı ol, evliymişsin, doktorsun, iyi bir mesleğin var, dünyanın her yerinde rahat bir hayat yaşayacak kadar para kazanabilirsin, Fransızcanız nasıldır azizim? Allah belanı versin! Anlıyor musun Fatma, bu İttihatçılar azıttılar, hürriyete dayanamıyorlar, Abdülhamit'ten ne farkları kaldı? Peki Talat Efendi, davetini kabul ediyor ve pılımı pırtımı hemen topluyorsam, sanma ki Sinop zindanından korktuğum içindir: Hayır! Zindan köşelerinden değil, sizlere gereken cevabı ancak Paris'ten verebileceğimi bildiğim için biz Paris'e gidiyoruz Fatma, yüzüklerinden elmaslarından bir iki parça sat! İstemiyor musun, peki, benim şimdilik daha babadan kalma malım mülküm var, olmazsa Avrupa'ya değil Selanik'e gideriz, niye memleket dışına çıkalım, Şam'a gideriz, bak, doktor Rıza İskenderiye'ye gitmiş, oradan çok kazandığını yazıyor, mektuplarım nerede, bulamıyorum, masamın üzerine dokunmayın demiyor muyum ben, hay Allahım, Berlin de olur ama, Cenevre'yi hiç duydun mu, bunlar Abdülhamit'ten beter oldular, hadi öyle şaşkın şaşkın bakacağına bavulları, sandıkları yap, bir hürriyetçinin karısı metin olmalı, öyle değil mi, korkacak bir şey yok. Ben susuyordum ve bir sen bilirsin bile demiyordum ve Selâhattin daha da konuşuyordu ve Abdülhamit'e onların Paris'ten yaptıklarını, Paris'ten şimdi kendisinin onlara nasıl yapacağını anlatıyordu ve sonra o gün

gelince biz Paris'ten trenle nasıl zaferle dönecekmişiz! Sonra, hayır, Şam dedi ve İzmir dedi ve akşam Trabzon'a da razıyım diyordu, malımızı mülkümüzü satmalıyız Fatma, fedakârlığa hazır mısın? Bütün gücümü mücadeleye vermek istiyorum da ondan, hizmetçilerin, uşakların yanında söyleme Fatma, yerin kulağı vardır, ama Talat Efendi, zaten senin bana git demene bile gerek yokmuş ki: Bu lanet olası İstanbul denilen kerhanede artık zaten ben duracak değilim, ama Fatma nereye gidelim, bir şey söylesene! Ben susuyordum ve bu çocukmuş diye düşünüyordum. Evet, şeytan ancak bir çocuğu bu kadar kandırabilir, üç cilt kitapla yoldan çıkarılabilecek bir çocukla evlenmişim ben anladım: O gece yarısı odamdan çıkmıştım, sıcaktı, bir şey içeyim demiştim, odasında ışık görünce gittim, kapısını usulca açıp baktım ve gördüm: Selâhattin dirseklerini masaya dayamış, başını avuçlarının içine alınış ağlıyor: Soluk lambadan ağlayan yüze çirkin bir ışık vuruyor. Masanın üstünde eksik etmediği kafatası da ağlayan koca adama bakıyor. Kapıyı usulca çektim, gittim mutfağa bir bardak su içtim ve demek çocukmuş diye düşündüm, çocukmuş.

Yataktan yavaşça kalkıyorum ve masaya oturdum, sürahiye bakıyorum. Su içinde öyle kıpırdamadan durmayı nasıl beceriyor? Sanki buna şaştım, sanki bir sürahi su çok şaşılacak bir şey. Bir keresinde, bir arıyı, üzerine bardak kapatıp hapsetmiştim. Canım sıkıldıkça yatağımdan kalkar bakardım: Bir çıkış yolu olmadığını anlayana kadar, bardağın içinde iki gün iki gece gezindi ve sonra bir köşeye çekilip kıpırdamadan durmaktan ve beklemekten ve neyi beklediğini bilmeden beklemekten başka yapılacak hiçbir şey olmadığını öğrendi. O zaman tiksindim ondan, iğrendim, panjurları açtım, masanın kenarına sürükleyerek çektiğim bardağı üzerinden kaldırdım ki kaçsın, ama aptal yaratık uçup gitmedi ki! Masanın üzerinde öylece kalakaldı. Recep'i çağırdım, iğrenç hayvanı ezmesini söyledim. Gazeteden bir parça kopardı, arıyı dikkatle tuttu, pencereden aşağı bıraktı. Kıyamadı. O da onlar gibidir.

Bardağa su doldurdum, ağır ağır içiyorum, bitti. Ne yapayım? Kalktım, yatağıma girdim, başımı yastığa yanlamasına koydum ve buraya bu evi yaptırdığı zamanı düşündüm. Selâhattin elim-

den tutar beni gezdirirdi: Burası muayenehanem olacak, burası yemek odası, burası Avrupa usulü mutfak; çocukların her biri için ayrı bir oda yaptırıyorum, çünkü herkes kendi odasına kapanıp kendi kişiliğini geliştirebilmeli, evet Fatma, üç çocuk istiyorum; gördüğün gibi pencerelere kafes de yaptırmıyorum, ne çirkin söz, kadınlar kuş mu, hayvan mı, özgürüz hepimiz, istersen beni bırakıp gidebilirsin, biz de onlar gibi panjur yaptırıyoruz ve oraya da artık, orası, burası, deme Fatma, şehnişin de değil, balkon o çıkıntının adı, özgürlüğe açılan penceredir, ne güzel manzara değil mi, İstanbul taa oradaki bulutların altına düşüyor olmalı Fatma, elli kilometre, trenden iyi ki Gebze'de inmişiz, vakit çabuk geçer, onların zaten bu ahmaklar hükümetiyle daha fazla tutunabileceklerini sanmam, belki de ev bitmeden İttihatçılar düşerler de hemen İstanbul'a döneriz biz Fatma...

Sonra ev bitti ve Doğan'ım doğdu ve yine bir savaş çıktı, ama İttihatçı ahmakların hükümeti hâlâ devrilmiyordu ve Selâhattin bana, artık sen bir git İstanbul'a, Fatma, diyordu, Talat sana değil, bana yasakladı, sen niye gitmiyorsun, anneni görürsün, babanı görürsün, Şükrü Paşa'nın kızlarına gidersin, alışveriş yaparsın, yeni şeyler alır giyersin ve sabahtan akşama kadar burada dikiş makinesinin pedalını çevirerek ve geceleri şişlerle güzelim gözlerini yorarak dikip ördüklerini hiç olmazsa giyer annene gösterirsin, diyordu, Fatma niye gitmiyorsun? Ama ben hayır diyordum, birlikte gideriz Selâhattin, onlar devrilince biz birlikte, ama bir türlü devrilmiyorlardı. Sonra bir gün gazetede gördüm, üç gün sonra gelirdi Selâhattin'in gazeteleri, ama o artık eskisi gibi hemen onlara saldırmıyordu. Filistin'den, Galiçya'dan ve Çanakkale'den bile gelen savaş haberlerini umursamıyordu, kimi günler, akşam yemeğinden sonra şöyle bir karıştırmayı bile artık unuttuğu için ilk ben okudum o gazeteyi ve İttihatçıların devrildiklerini öğrenip haberi tabağının üzerine güzel, olgun bir meyve gibi bıraktım. Öğle yemeği için ansiklopedisinden başını kaldırıp aşağı indiğinde hemen gördü gazeteyi ve haberi; çünkü kocaman kocaman yazıyordu. Okudu ve hiçbir şey söylemedi. Ben de sormadım, ama akşama kadar başımın üzerinde gezdirdiği ayak sesleri hiç dinmediği için anladım ki bütün öğleden sonra ansiklopedisine tek kelime yazamamış. Akşam yemeğinde

de Selâhattin bir şey söylemeyince yalnızca şöyle dedim ben: Gördün mü Selâhattin, devrilmişler? Ha, evet, dedi, hükümet düşmüş değil mi, İttahatçılar devleti batırıp kaçmışlar, savaşı da kaybetmişiz! Gözümün içine bakamıyordu ve susuyorduk. Sonra sofradan kalkarken gene gözümün içine bakamadan ve unutmak istediği utanç verici bir günahtan sıkıla sıkıla söz eder gibi dedi ki: Artık İstanbul'a ansiklopedi bitince döneriz Fatma, çünkü bu ansiklopediyle yapacağım inanılmaz işin yanında, İstanbul'daki ahmakların siyaset dedikleri o günlük, küçük saçmalıklar bir hiç kalır, çok daha derin ve büyük bir iş benim burada yaptığım, yüzyıllar sonra bile etkisini sürdürecek inanılmaz bir görev; bu işi yarıda bırakmaya artık hakkım yok Fatma, hemen şimdi yukarı çıkıyorum, dedi Selâhattin ve hemen yukarı çıktı ve ölümü keşfedene kadar ve keşfinden sonra dört ay inanılmaz acılar içinde kıvrandıktan sonra, ağzından kan gelip ölene kadar o iğrenç ansiklopedisini otuz yıl daha yazdı ve yazdığı için de ben, bir tek bunun için sana teşekkür ederim Selâhattin, böylece ben yetmiş yıldır burada, Cennethisar'dayım ve senin "geleceğin İstanbul"u ve "Dinsiz Devleti" dediğin günaha batmaktan kurtuldum ben, değil mi, kurtulmuşumdur Fatma, artık rahat uyu...

Ama uyuyamıyorum ve uzaktan gelen treni dinliyorum, düdüğünü ve sonra uzun uzun motorunu ve taktaklarını. Eskiden bu sesi severdim. Uzaklarda günahsız ülkeler, topraklar, evler, bahçeler olduğunu düşünürdüm; çocuktum, kolay aldanırdım. Gitti işte bir tren daha, artık duymuyorum; nereye, düşünme! Yastığım yanağımın altında ısınmış, dönüp çevirdim. Başımı dayayınca şimdi kulağımın altı serin. Kış geceleri soğuk olurdu, ama kimse kimseye sokulmazdı. Selâhattin horuldayarak uyurdu ve ağzının kuyusundan tüten şarap kokusundan iğrenen ben, yan odaya geçer soğukta otururdum. Bir kere de öteki odaya geçtiydim, kâğıtlarına bir bakayım dediydim, bakayım sabahtan akşama kadar ne yazıyor, ne yazmış: İnsanın dedesi goril maddesi için yazmış; Allah'ın varlığı sorununun, artık bilimlerin Batı'da gösterdiği inanılmaz ilerleme sonunda bir gülünç sorun olarak bir kenara atılıverdiğine tanık olduğumuz bu günlerde yazmış; Doğu'nun hâlâ ortaçağın derin ve iğrenç karanlıklarında uyuyor olması, bizi, bir avuç aydını umutsuzluğa değil, tam tersi bü-

yük bir çalışma heyecanına sürüklemelidir yazmış; çünkü açık olan şey şu ki, bütün bu bilimi biz, yalnız oradan alıp buraya taşımak değil, yeniden bulmak zorundayız da yazmış; aradaki kaç yüzyıllık farkı daha kısa bir zaman içerisinde kapamak için yazmış; şimdi bu muazzam çalışmanın yedinci yılını doldururken görüyorum ki Allah korkusuyla aptallaştırılmış kitleler yazmış, Allahım, Fatma artık okuma, ama okuyordum; bir yığın uyuşuğu uyandırmak için ileri memleketlerde pek gülünç bulunacak bir sürü tuhaf şeyi demek ben yapmak zorundayım yazmış; bari bütün bunları konuşabileceğim bir dostum olsaydı, hayır, tek dostum olmadığı gibi, bu soğuk kadından da umudumu kesiyorum artık, yapayalnızsın sen Selâhattin, yazmış, yazmış; yarın yapılacak işler, bir küçük kâğıda yazmış; leyleklerin ve kuşların göç yolları haritası için Polikowsky'nin kitabındaki haritadan yararlan, Allah'ın olmadığını uyuşuklara kanıtlamak için üç basit mesel yazmış; ama hayır, daha ben okuyamıyorum, yeter Fatma, günah kâğıtlarını fırlatıp attım ve öldükten sonraki o soğuk karlı güne kadar bir daha küfür dolu odasına bile girmemek üzere ben buz gibi odadan kaçtım ve ertesi sabah Selâhattin hemen anladıydı: Dün gece ben uyurken odama girmişsin Fatma? Ben susuyorum. Odama girmiş kâğıtları karıştırmışsın Fatma? Susuyorum. Karıştırmış, sırasını bozmuş, bazılarını yere düşürmüşsün Fatma, olsun hiç önemi yok, istediğin kadar okuyabilirsin, oku! Susuyorum ben. Okudun değil mi, aferin, iyi etmişsin Fatma, ne düşünüyorsun? Susuyorum ya ben. Hep bunu istediğimi biliyorsun, değil mi, oku Fatma. Okumak en iyi şey, oku ve öğren, çünkü yapılacak o kadar çok şey var ki, ha? Susuyorum ben. Okuyup uyanırsan bir gün göreceksin Fatma, ah ne kadar çok şey yapılacak, ne kadar çok hayatta. Ne kadar çok!

Hayır çok az şey var: Doksan yıl oldu, biliyorum, çok az: Eşyalar, odalar; bakarım, görürüm; oradan oraya; sonra biraz vakit; bir türlü kapanmayan bir musluktan damlayan durdurulmaz damlalar: Benim gövdem ve kafam içinde, şimdi demindi, demin şimdi, göz kırpar açılır, pan jur itilir kapanır, gece gündüz, haydi yeni bir sabah; ama aldanmam. Gene de beklerim. Yarın gelecekler. Merhaba, merhaba! Ömrün çok olsun. El öperler, gülerler: Tuhaftır elime eğilen kafanın saçları. Nasılsınız, na-

sılsınız Babaanne? Ne söyleyebilir benim gibi biri? Yaşıyorum, bekliyorum. Mezarlar, ölüler. Gel uyku gel.

Yatakta döndüm. Artık cırcırböceğini de duymuyorum. Arı da gitti. Sabaha ne kaldı? Sabahları damlarda kargalar, saksağanlar... Erken uyanır onları duyarım. Saksağanların hırsız olduğu doğru mudur? Kraliçelerin, prenseslerin mücevherleri; bir saksağan çalmış, haydi düşmüşler peşine. O kuşu, o kadar ağırlıkla nasıl uçtuğunu merak ederim. Nasıl uçar bu hayvanlar? Balonlar, zeplinler ve o çocuk, diye yazmıştı Selâhattin: Lindbergh nasıl uçar? Bir değil, iki şişe içmişse dinlemeyeceğimi unutur, yemekten sonra anlatırdı. Bugün uçaklar, kuşlar ve uçma üzerine yazdım Fatma, hava maddesini bitirmek üzereyim bugünlerde, bak dinle: Hava boş değildir Fatma, taneler vardır içinde ve tıpkı suyun içinde yüzen kayığın tuttuğu yer kadar suyun ağırlığı içinde, ben, hayır, anlamıyorum balonlar ve zeplinler nasıl uçar, ama Selâhattin coşmuş, anlatıyordu ve her zaman vardığı sonuca bağıra bağıra varıyordu: İşte, bunlar ve her şey bilinmeli, bize gereken bu; bir ansiklopedi; bütün doğal ve toplumsal bilimler bilinirse Allah ölecek ve biz de, ama ben dinlemiyorum ki artık seni! Üçüncü şişeyi de içmişse kudurarak söylediklerini de dinlemiyorum: Evet, Allah yok, Fatma, bilim var artık. Allah'ın öldü senin, budala kadın! Sonra artık kendini sevmekten ve kendinden iğrenmekten başka inanacağı hiçbir şey kalmayınca çirkin şehvete kapılır, bahçedeki kulübeye koşardı. Düşünme Fatma. Bir hizmetçi... Düşünme... İki de sakat! Başka şey düşün! Güzel sabahı, eski bahçeleri, atlı arabaları... Gel uyku gel.

Elim dikkatli bir kedi gibi uzanınca başucumdaki lamba sönüyor. Sessiz karanlık! Ama panjurlar arasından sızan ölü bir ışık var, biliyorum. Eşyaları göremiyorum artık, bakışlarımdan kurtuldular, susup kendilerine kapandılar, sanki ben olmadan da durdukları yerde kıpırdamadan durabileceklerini söylüyorlar, ama ben biliyorum sizleri: Oradasınız, eşyalar oradasınız, yakınımdasınız, sanki benim farkımdasınız. Arada bir, biri çıtırdar, sesini tanırım, yabancı değildir, ben de bir ses çıkarmak isterim ve düşünürüm: İçinde durduğumuz boşluk denen şey ne tuhaf! Saat tıkırdar ve böler onu. Kesin ve kararlı. Bir düşünce, sonra bir başkası. Sonra sabah olmuş, gelmişler. Merhaba, merhaba! Bir

uyumuşum, bir uyanmışım, vakit geçmiş uykumu iyi almışım. Geldiler, Büyükhanım, geldiler! Ben beklerken bir tren düdüğü daha. Nereye? Allahaısmarladık! Nereye Fatma nereye? Gidiyoruz biz anne, İstanbul yasak bize. Yüzüklerini aldın mı? Aldım! Dikiş makineni? Onu da. Elmaslarını, incilerini? Onlar bütün hayatın boyunca lazım olacak sana Fatma. Çabuk dön ama! Ağlama anne. Sandıklar, eşyalar trene yükleniyorlar. Daha çocuk doğuramadım, yolculuğa gidiyoruz, uzaklara kocamla, kim bilir hangi ülkelere sürgünüz biz, trene biniyoruz, bize bakıyorsunuz, el sallıyorum, Allahaısmarladık baba, Allahaısmarladık anne, bakın gidiyorum ben, gidiyorum uzaklara.

3
Hasan ve Arkadaşları Çarşıda Haraç Kesiyor

"Evet," dedi manav. "Ne istiyorsunuz?"

"Milliyetçi gençlerin düzenledikleri bir gece var," dedi Mustafa. "Davetiye dağıtıyoruz."

Ben çantadan davetiyeleri çıkardım.

"Ben öyle yerlere gitmem," dedi manav. "Vaktim yok."

"Milliyetçi gençlere yardım için bir iki tane olsun almaz mısın yani?" dedi Mustafa.

"Daha geçen hafta aldım," dedi manav.

"Bizden mi aldın?" dedi Mustafa. "Biz geçen hafta burada yoktuk ki."

"Ama sen komünistlere yardım ettiysen orası başka!" dedi Serdar.

"Yok," dedi manav. "Onlar buraya gelmez."

"Niye gelmezler?" dedi Serdar. "Canları istemediği için mi?"

"Ben bilmiyorum," dedi manav. "Beni rahat bırakın. Ben bu işlerle ilgilenmiyorum."

"Niye gelmediklerini ben söyleyeyim dayı," dedi Serdar. "Bizden korktukları için gelemezler. Biz olmasaydık komünistler burayı da Tuzla gibi haraca bağlarlardı."

"Allah korusun!"

"Yaa! Tuzla'da vatandaşa neler yaptıklarını biliyorsun değil mi? İlk önce camekânlarını bir güzel indiriyorlarmış..."

Dönüp baktım camekânına: Temiz, geniş, pırıl pırıl bir camı var.

"Sonra gene vermeyince ne yaptıklarını da söyleyeyim mi?" dedi Serdar.

Ben mezarlar diye düşündüm, komünistler hep böyle yapıyorlarsa Rusya'da mezarlıklar ağzına kadar doludur. Manav da sonunda anladı galiba: Elini beline koymuş, yüzü kıpkırmızı, bize bakıyor.

"Evet dayı," dedi Mustafa. "Vaktimiz de yok bizim. Kaç liralık istiyorsun?"

Görsün diye biletleri çıkardım ben.

"On tane alır," dedi Serdar.

"Daha geçen hafta aldım," dedi manav.

"Peki, tamam!" dedi Serdar. "Boş yere vakit kaybetmeyelim çocuklar. Demek bütün çarşıda bir tek bu dükkân varmış, camının çerçevesinin indirilmesinden korkmayan bir tek bu dükkân... Bari unutmayalım. Hasan, şunun numarasını alsana..."

Dışarı çıktım, kapının üstündeki numaraya baktım ve içeri girdim. Manavın yüzü daha da kızarmıştı.

"Peki, dayı, kızma," dedi Mustafa. "Bizim amacımız sana saygısızlık etmek değil. Dedemiz yaşındasın, biz komünist değiliz." Bana döndü: "Beş tane ver yeter bu seferlik."

Çıkardım, beş bilet uzattım. Manav uzandı, tiksinir gibi kenarlarından tutarak aldı. Sonra, ciddi ciddi, davetiyelerin üzerini okumaya başladı.

"Fatura da verelim, ister misin?" dedi Serdar.

Ben de güldüm.

"Saygısızlık etmeyin!" dedi Mustafa.

"Bu biletlerden bende beş tane daha var," dedi manav. Heyecanla çekmecesinin tozlu karanlığını karıştırdı, karıştırdı, sonra sevinçle çıkarıp gösterdi. "Aynıları değil mi bunlar?"

"Evet," dedi Mustafa. "Öteki arkadaşlar yanlışlıkla vermiş olabilirler. Ama bizden alman gerekiyordu."

"Almışım ya, işte!"

"Beş tane daha alsan ölür müsün be dayı?" dedi Serdar.

Ama ihtiyar pinti duymazlıktan geldi, parmağının ucuyla biletin bir köşesini gösterdi.

"Bu gecenin de vakti geçmiş," dedi. "İki ay önceymiş bu gece. Bak, burada Mayıs 1980 diyor."

"Dayı, senin bu geceye gitmeye niyetin var mı?" dedi Mustafa.

"İki ay önceki bir geceye ben bugün nasıl gideyim?" dedi manav.

Sonunda, beş bilet için az kalsın benim de sabrımı taşırıyordu. Bize okulda boşuna öğretmişler. Sabırlı olmak insana hayatta yalnızca vakit kaybettirir, başka bir şeye yaramaz. Bu konuda bir kompozisyon yaz deselerdi, beni çaktırmak için fırsat kollayan Türkçecilerin bile sonunda bir 5 vermek zorunda kalacağı kadar çok şey bulup yazardım. İşte: Serdar da benim gibi kızmış. Bir-

den gitti, ihtiyar pintinin kulağının arkasındaki kalemi canını yakarak oradan çekip aldı, biletlerin üzerine bir şeyler yazdı, kalemle birlikte geri verdi.

"Tamam mı dayı?" dedi. "Geceyi iki ay sonraya aldık. 500 lira vereceksin!"

Çıkarıp sonunda verdi işte 500 lirayı. Böyledir; tatlı dilin yılanı deliğinden çıkaracağına yalnızca bizim okulun aptal Türkçe kompozisyon hocaları inanır. O kadar kızmışım ki ben de şu ihtiyar pintinin bir canını yakayım diyordum, bir kötülük edeyim ona. Çıkıyorduk, birden durdum, kapı önüne dizdiği şeftali kulesinin en altından bir tanesini çekip çıkardım. Ama talihliymiş; hepsi devrilmedi. Şeftalimi çantaya koydum. Sonra berbere girdik.

Bir kafayı tutmuş berber, musluğun altına sokmuş yıkıyor. Bize aynadan baktı.

"İki tane alayım çocuklar," dedi elindeki kafayı hiç bırakmadan.

"Siz isterseniz on tane de alırsınız abi," dedi Mustafa. "Burada da satarsınız."

"İki tane bırak, yeter, dedim," dedi berber. "Siz dernekten gelmiyor musunuz?"

İki tane! Birden tepem attı benim.

"Hayır iki değil, on tane alacaksın sen," dedim ve on bileti sayıp uzattım.

Serdar bile şaşırdı. Evet beyler, gördünüz, tepem atarsa işte böyle olurum ben. Ama berber biletleri almadı.

"Kaç yaşındasın sen?" dedi.

Berberin elindeki sabunlu kafa da bana aynadan bakıyor.

"Almıyor musun?" dedim.

"On sekiz," dedi Serdar.

"Kim yolladı seni dernekten?" dedi. "Çok ateşlisin sen."

Söyleyecek bir şey bulamadım ve Mustafa'nın yüzüne baktım.

"Kusura bakmayın abi," dedi Mustafa. "O daha yeni. Sizi tanımıyor."

"Yeni olduğu belli. Çocuklar bana iki tane bırakın."

Cebinden iki yüz lira çıkardı. Bizimkiler de hemen beni unutup onunla anlaştılar, neredeyse elini öpecekler. Demek dernek-

tekileri tanıdın mı buranın kralı oluyorsun. Bari hiç almayaydı. İki bilet çıkarıp uzattım. Ama dönüp almadı.

"Bırak bakayım oraya!"

Bıraktım. Bir şey söyleyecektim, söylemedim.

"Güle güle çocuklar!" dedi ve eline aldığı şampuan şişesinin ucuyla onlara beni gösterdi.

"Okuyor mu bu, çalışıyor mu?"

"Lise ikiden beklemeli," dedi Mustafa.

"Baban ne iş yapıyor senin?"

Ben susuyordum.

"Babası piyangocu," dedi Mustafa.

"Dikkat edin bu küçük çakala!" dedi berber. "Çok ateşli bu. Hadi bakalım."

Bizimkiler güldüler. Ben de, artık bir şey söyleyeyim dedim, tam, çırağına eziyet etme, olmaz mı, diyecektim, demedim. Çırağın yüzüne bakmadan dışarı çıktım. Serdar'la Mustafa gülüşüyorlar, konuşuyorlar, ama ben sizi dinlemem, kafam bozuk. Sonra Mustafa Serdar'a şöyle dedi:

"Berberliğini hatırladı, boş ver."

"Çakal!"

Ben bir şey demedim. Benim görevim bu çantayı taşımak, yeri gelince biletleri çıkarıp vermektir. Bizi Cennethisar'dan çağırıp bu işi verdikleri için ben burada sizinleyim ve esnafla bir olup benimle alay eden ve o kelimeyi söyleyip gülüşen sizlerle zaten konuşacak bir şeyim yok benim, susuyorum. Bir eczaneye girdik sustum, kasaba girdik sustum, bakkalda ve ondan sonraki nalburda ve kurukahveciyle kahvede de öyle sustum ve çarşı bitene kadar ben hiç konuşmadım. En son dükkândan çıkınca Mustafa ellerini ceplerine soktu.

"Birer porsiyon köfteyi hak ettik artık," dedi.

Ben sustum ve o paraları bize köfte yiyelim diye vermiyorlar da demedim.

"Evet," dedi Serdar. "Hak ettik artık birer porsiyon."

Ama köftecide oturunca ikişer porsiyon istediler. Onlar ikişer yerken ben bir yiyecek değilim. Köfteleri beklerken Mustafa paraları çıkarıp saydı: On yedi bin liraymış. Sonra Serdar'a dedi ki:

"Niye surat asıyor bu?"

"Çakal dememize kızıyor," dedi Serdar.

"Aptal herif!" dedi Mustafa.

Ama ben duymadım, çünkü duvardaki bir takvime bakıyordum. Sonra köfteler geldi. Onlar konuşarak, ben konuşmadan yedik. Tatlı da istediler. Ben de revani istedim, hoşuma gitti. Sonra Mustafa tabancayı çıkardı ve masanın altına tutup oynadı.

"Versene!" dedi Serdar.

O da oynadı. Bana vermediler, gülüştüler, sonra Mustafa beline soktu, hesabı ödedi, kalktık, gittik.

Çarşıdan kimseden korkmadan geçtik, hana girdik ve merdivenleri konuşmadan çıktık. Derneğe girince, her seferinde olduğu gibi korktum sanki. Kopya çekiyorum da sanki hoca gördü mü diye aptal aptal heyecanlanıyorum da heyecanlandığımı gören hoca da anlıyor...

"Bütün çarşı tamam mı?" dedi.

"Evet, abi," dedi Mustafa. "Söylediğiniz yerler."

"Yanında değil mi hepsi?"

"Evet," dedi Mustafa. Tabancayı ve paraları çıkarıyordu.

"Ben yalnızca makineyi alayım," dedi o. "Parayı Zekeriya Bey teslim alır."

Mustafa tabancayı verdi. Yakışıklı adam içeri gitti. Mustafa da gitti. Biz bekliyoruz. Bir ara, ne bekliyoruz, diye düşündüm; Zekeriya Bey'i beklediğimizi unuttum sanki de hiçbir şeyi beklemeden bekliyoruz. Sonra bizim gibi biri geldi ve sigara uzattı. İçmem, ama aldım. Lokomotif biçiminde bir çakmak çıkardı, sigaralarımızı yaktı.

"Cennethisar'dan gelen ülkücü arkadaşlar sizler misiniz?"

"Evet," dedim.

"Nasıl oraları?"

Ne demek istiyor diye düşündüm. Sigaranın kirli bir tadı var. Sanki ihtiyarladım.

"Yukarı mahalle bizim," dedi Serdar.

"Biliyorum," dedi o. "Ben deniz kıyısını soruyorum. Tuzla komünistlerin."

"Yok," dedim birden ben. "Cennethisar'da, deniz kıyısında bir şey yok. Orada zengin sosyetikler var."

Bana baktı ve güldü. Ben de güldüm.

"Olsun," dedi sonra. "Hiç belli olmaz!"

"Yukarı mahalle kiminse kıyı da onların olur," dedi Serdar.

"Evet. Tuzla'yı da öyle aldılar. Aman dikkat edin." Sonra biraz komünistleri düşündüm. Onları düşünerek ciddi ciddi sigara içiyordum ki birden şöyle dedi bizimle konuşan ve benim cevabımı beklemeden de içeri odaya gitti:

"Sen yenisin değil mi?"

Bir şey söylemem için vakit bırakmadı ki! Serdar, evet, diye başını sallamıştı. Yeni olduğumu hemen nasıl anlıyorlar acaba? Sosyetikler var deyince ben, o gülerek ne demek istedi? Serdar da kalktı içeri bir yere gitti, bu sefer ben ortada öyle yalnız kaldım, sanki girip çıkanlar benim yeni olduğumu anlasınlar diye beni tek başıma bıraktı Serdar. Ben de tavana bakarak sigara içiyorum ve önemli şeyler düşünüyorum, girip çıkanların beni görünce hemen öyle düşündüğümü anlayacakları kadar önemli şeyler: Hareketimizin meseleleri. Böyle bir kitap vardır, okudum. Derken ben, Mustafa odadan çıktı ve birisiyle öpüştü ve tam o sırada birden herkes kenara çekildi: Zekeriya Bey, evet, geldi. Hemen, odasına girerken, bana bir baktı, ben de ayağa kalkıyordum, ama daha tam kalkmamıştım. Sonra Mustafa'yı çağırdılar. O gidince içeride ne konuştuklarını düşündüm ve sonra çıktılar ve bu sefer ayağa kalktım.

"İyi!" dedi Zekeriya Bey bizim Mustafa'ya. "Biz gerekince sana gene haber salarız. Aferin!"

Sonra bir an bana baktı, çok heyecanlandım ve bana bir şey söyleyecek sandım, ama hiçbir şey söylemedi; yalnızca birdenbire hapşırdı ve tekrar yukarı gitti; partiye diyorlar. Sonra Mustafa, demin bizimle konuşan çocukla fısır fısır konuştu. Bir an benden söz ettiklerini düşündüm, ama saçma, siyasetten söz ediyorlardır, önemli şeylerden... Dinlediğimi ve meraklı biri olduğumu sanmasınlar diye bakmadım.

"Hadi çocuklar," dedi sonra Mustafa. "Gidiyoruz."

Çantayı bıraktım. Konuşmadan istasyona gidiyoruz, görevini başarmış insanlar gibi. Sonra, Mustafa niye hiç konuşmuyor, diye düşündüm. Artık onlara kızmıyorum; beni görevdeyken nasıl buldu? İstasyondaki bankta oturmuş treni beklerken bunları düşündüm, sonra oradaki piyangocu dükkânını görünce

babamı, ama babamı düşünmek istemiyorum şimdi ben, ama gene düşündüm ve ona söylemek istediğim şeyi mırıldandım: Hayatta en önemli şey lise diploması değildir baba!

Tren geldi, bindik. Serdar'la Mustafa gene fısır fısır ediyorlardır. Bir laf söylerler ya da öyle bir şaka yaparlar ki beni aptal durumuna düşürürler. O zaman ben o şakaya cevap verecek bir şaka ararım, ama hemen bulamam ve ben o cevabı ararken onlar benim dalgınlaşan yüzüme bakarak daha da gülüşürler, o zaman ben bazan kızar, kendimi tutamayıp bir küfür ederim ve o zaman onlar daha gülüşünce beni daha da aptal durumuna düşürdüklerini anlarım. O zaman ben yalnız olmak isterim, yalnız olunca hayatta yapabileceği büyük şeyleri rahat rahat düşünebilir insan. Bazan da yaptıkları benim anlayamadığım bir şakadır; aralarında göz kırparlar; şimdi o kelimeyi söylerlerken yaptıkları gibi: Çakal! Nasıl bir hayvandır acaba? Bir kız vardı ilkokulda, sınıfa ansiklopedisini getirmişti, hayvanlar ansiklopedisi, kaplan diyorsun, açıp "K"ya bakıyorsun... O ansiklopedi olsaydı açar, "çakal"a bir bakardım, ama bana göstermezdi o kız. Hayır, kirletirsin! Ulan kaltak, o zaman okula niye getiriyorsun? Sonra o kız İstanbul'a gitti tabii, çünkü babası zengin oldu diyorlardı. Bir de arkadaşı vardı, başında mavi kurdela...

Dalmışım... Tren Tuzla'ya gelince heyecanlandım, ama korkmadım. Komünistler her an içeri girebilirler. Serdar'la Mustafa da susmuşlar, sinirli sinirli bakıyorlar. Bir şey olmadı. Tren hareket edince komünistlerin duvarlara yazdıklarını okudum: Tuzla faşistlere mezar olacak! O faşist dedikleri bizmişiz. Biraz küfür ettim. Sonra tren bizim istasyona geldi, indik. Bir şey konuşmadan yürüdük durağa geldik.

"Çocuklar, benim işim var," dedi Mustafa. "Haydi bakalım!"

Minibüslerin arasında kayboluncaya kadar arkasından baktık. Sonra Serdar'a birden şöyle dedim ben:

"Bu sıcakta eve gidip ders çalışmak istemiyorum."

"Evet," dedi Serdar. "Çok sıcak."

"Kafam da bozuk," dedim. Biraz sustum. "Haydi, Serdar," dedim. "Yürü kahveye gidelim."

"Yok. Ben dükkâna gidiyorum. İşim var."

Gitti. Babanın bir dükkânı varsa senin de kendiliğinden işin oluverir! Ama ben okuyorum daha, sizler gibi bırakmadım. Ama ne tuhaf; en çok da benimle alay ederler. Serdar'ın akşam kahveye herkesten önce gidip, çakal diye anlatacağına eminim. Boş ver Hasan, dert etme, etmedim, yokuşu çıkmaya başladım.

Cennethisar'a ya da Darıca'ya araba vapuruna yetişmek için önümden hızla geçen kamyonlara ve arabalara bakıyorum ve sanki yalnız olduğumu düşünmek hoşuma gidiyor. Başımdan bir macera geçsin isterdim. Hayatta çok şey var, olabilir ama bekliyorsun işte. Şöyle geliyor bana: Sanki olmasını istediğim şeyler çok yavaş oluyor ve olurken de onları düşündüğüm ve beklediğim gibi olmuyorlar; hepsi sanki beni öfkelendirmek için ağır ağır geliyorlar ve sonra birden bir bakıyorsun, hemen geçip gitmişler bile. Gelip geçen şu arabalar gibi. Sinirimi bozmaya başladılar, belki birinden biri durur da bu sıcakta yokuş çıkmam diye bakıyorum ama kimsenin seni taktığı yok ki bu dünyada. Şeftalimi yemeye başladım, ama oyalanamadım.

Keşke şimdi kış olsaydı, tek başıma plajda dolaşmak isterdim şimdi, açık kapıdan, kimseden çekinmeden boş kumsala girerdim: Dalgalar gelir, kıyıya vurur, ben, ayakkabımı ıslatmasınlar diye, arada bir sıçrayarak koşar, yürürüm ve hayatımı düşünürüm, mutlaka önemli biri olacağımı düşünürüm, o zaman yalnız bütün o herifler değil, kızlar da bana bir başka bakardı diye de düşünürüm ve o zaman canım pis pis sıkılmaz benim, hele ileride ne olacağımı düşününce, o zaman Serdar'a yürü kahveye gidelim diyecek kadar da olmazdım, kendi kendime yeterdim şimdi kış olsaydı. Ama kışın okul var, Allah belasını versin, hasta hocalar...

Sonra yokuşu çıkan o beyaz Anadol'u gördüm. Ağır ağır yaklaşırken anladım içinde onlar olduğunu, ama sanki utandım da durup el edeceğime yan döndüm. Geldiler, geldiler ve beni tanımadan geçip gittiler. Geçip giderken bir an belki de yanıldım diye düşündüm. Nilgün çünkü biz küçükken o kadar güzel değildi ki! Ama arabayı kullanan o şişman, Faruk'tan başka kim olabilir! Ne şişman! O zaman anladım eve değil, nereye gideceğimi: Yokuşu inerim, gider, kapılarına bakarım, belki cüce amcamı da görürüm, beni içeri alır, tabii utanmazsam

içeri girerim, merhaba derim, belki babaannelerinin elini bile öperim, sonra onlara merhaba derim, beni tanıdınız mı, ben çok büyüdüm derim, evet derler, tanıdık, küçükken çok iyi arkadaş değil miydik, konuşuruz, konuşuruz, küçükken arkadaştık, konuşuruz ve böylece belki canımın bu pis sıkıntısını da unuturum ben oraya şimdi gidersem.

4
Faruk Arabayı Sürerken

Anadol zorlanarak yokuşu çıkarken sordum:

"Tanıdınız mı onu çocuklar?"

"Kimi?" dedi Nilgün.

"Yolun kenarında yürüyen maviliyi. O tanıdı hemen bizi."

"Uzun boyluyu mu?" dedi Nilgün. Dönüp arkasına bakmıştı ama, uzaklaşmıştık artık. "Kimdi o?"

"Hasan!"

"Kim Hasan?" dedi Nilgün boş boş.

"Recep'in yeğeni."

"Ne kadar büyümüş!" dedi Nilgün şaşkınlıkla. "Tanıyamadım."

"Ayıp yahu!" dedi Metin. "Çocukluk arkadaşımız."

"Sen niye tanımadın o zaman?" dedi Nilgün.

"Görmedim ki... Ama Faruk söyler söylemez anladım kim olduğunu."

"Aferin sana!" dedi Nilgün. "Çok akıllısın sen!"

"Demek senin, bu yıl tepeden tırnağa değiştim, dediğin de buymuş!" dedi Metin. "Yalnızca geçmişini unutmuşsun."

"Saçmalıyorsun."

"Okuduğun kitaplar her şeyi unutturmuş sana!" dedi Metin.

"Ukalalık etme!" dedi Nilgün.

Sustular. Uzun bir sessizlik oldu sonra. Her yıl iki yanına yeni ve çirkin beton yapılar dikilen yokuşu çıktık, seyrekleşen bağlar, kiraz bahçeleri ve incir ağaçları arasından geçtik. El radyosu, özelliksiz bir "hafif Batı müziği" çalıyordu. Uzaktan denizi ve Cennethisar'ı görünce galiba çocukluğumuzda duyduğumuza yakın bir heyecan duyduk, sessizlikten anladım, ama çok sürmedi. Hiçbir şey konuşmadan yokuşu indik, kısa pantolonlu, mayolu, yanık tenli kalabalık ve gürültü içinden geçtik. Metin bahçe kapısını açarken Nilgün:

"Kornayı çalsana abi," dedi.

Arabayı bahçeye soktum ve her gelişimde sanki daha da eskiyip boşalan evi kasvetle seyrettim. Ahşap doğramaların boyası

dökülmüştü, sarmaşıklar yan duvardan ön duvara atlamıştı, incirin gölgesi Babaanne'nin kapalı panjurlarına vuruyordu, alt katın pencere demirleri pas içindeydi. Tuhaf bir duygu sardı içimi: Daha önceleri alışkanlıktan fark edemediğim korkunç bir şeyler vardı sanki bu evde de şimdi şaşkınlık ve kaygıyla seziyordum. Büyük ön kapının bizim için açılmış olan hantal kanatlarının arasından gözüken Babaanne ile Recep'in içerideki nemli ve ölü karanlığını seyrettim.

"Hadi insene abi ne oturuyorsun," diyordu Nilgün.

Arabadan inmiş eve doğru yürüyordu. Sonra, küçük mutfak kapısından telaşla çıkıp sallanarak yaklaşan Recep'in insanı utandıran gövdesini gördü. Birbirlerine sarıldılar, öpüştüler. Kimsenin fark etmediği radyoyu kapadım, arabadan sessiz bahçeye indim. Recep'in üzerinde, her zaman giydiği, yaşını gizleyen ceket, sonra o tuhaf ince kravat vardı. Sarıldık, öpüştük.

"Merak ettim," dedi Recep. "Geç kaldınız!"

"Nasılsın sen?"

"Eh," dedi utanır gibi. "İyiyim. Yataklarınızı yaptım, odalarınızı hazırladım. Büyükhanım bekliyor. Siz daha da mı şişmanladınız Faruk Bey?"

"Nasıl Babaanne?"

"İyi... Şikâyet ediyor... Bavullarınızı alayım."

"Sonra alırız."

Recep önden, biz arkadan merdivenleri çıktık. Panjurlar arasından sızan tozlu ev içi ışığını, küf kokusunu hatırlayarak nedense sevindim. Babaanne'nin kapısı önüne gelince Recep bir an durdu, nefes aldı, sonra kurnaz bir neşeyle gözleri parlarken bağırdı:

"Geldiler Büyükhanım, geldiler!"

"Neredeler?" dedi yaşlı ve sinirli Babaanne sesi. "Niye haber vermiyorsun, neredeler?"

Üzeri çiçekli mavi yorgana sarılmış, sırtı art arda dizili üç yastığa dayalı, pirinç topuzlarını küçükken tınlattığım yatakta yatıyordu. Teker teker elini öptük. Elin beyaz, yumuşak ve buruş buruş derisinin üzerinde eski bir dosta rastlamış gibi insanı sevindiren tanıdık benler, lekeler vardı. Oda da, Babaanne de, eli de aynı kokuyla kokuyordu.

"Ömrün çok olsun!"

"Nasılsınız Babaanneciğim?"

"Kötü," dedi Babaanne, ama biz bir şey demedik. Babaanne biraz dudaklarını kıpırdattı, bir genç kız gibi utandı ya da utanıyormuş gibi yaptı. "Hadi şimdi siz anlatın bakalım," dedi sonra.

Üç kardeş birbirimize baktık, uzun bir sessizlik oldu. Odanın küf, mobilya cilası, eski sabun, belki nane şekeri, biraz lavanta ve kolonya ve toz koktuğunu da düşündüm.

"E, bana anlatacak bir şeyiniz yok mu?"

"Buraya arabayla geldik Babaanne," dedi Metin. "İstanbul'dan burası tam elli dakika sürüyor."

Her seferinde söyler bunu ve her seferinde Babaanne'nin inatçı yüzü bir an oyalanmış gözükür, ama sonra hemen eski haline döner.

"Siz eskiden kaç saatte gelirdiniz Babaanne?" dedi Nilgün sanki bilmiyormuş gibi.

"Ben bir kere geldim!" dedi Babaanne gurur ve zaferle. Bir an nefes alıp ekledi: "Hem bugün ben soracağım, siz değil!" Alışkanlıkla söylediği bu sözden de hoşlandı galiba ve bir süre bir soru düşündü, ama sonra sorarken anladı istediği gibi zekice bir soru soramadığını.

"Nasılsınız bakalım?"

"İyiyiz Babaanne!"

Sanki bir yenilgiye uğramış gibi öfkelendi, yüzünü hiddetle ekşitti. Küçükken bu surattan korktuğum zamanlar olmuştu.

"Recep, arkama yastık koy!"

"Bütün yastıklar arkanızda Büyükhanım."

"Ben bir tane daha getireyim mi Babaanne?" dedi Nilgün.

"Sen ne yapıyorsun bakayım?"

"Babaanneciğim, Nilgün üniversiteye başladı," dedim ben.

"Benim de dilim var abi, merak etme," dedi Nilgün. "Sosyoloji okuyorum Babaanne, bu yıl birinci sınıfı bitirdim."

"Sen ne yapıyorsun?"

"Gelecek yıl liseyi bitireceğim," dedi Metin.

"Sonra?"

"Sonra Amerika'ya gideceğim!" dedi Metin.

"Ne var orada?" dedi Babaanne.

"Zenginler ve uyanık insanlar!" dedi Nilgün.

"Üniversite!" dedi Metin.

"Hep birlikte konuşmayın!" dedi Babaanne. "Sen ne yapıyorsun?"

Elimde koca çantamla okula gidip geldiğimi, geceleri boş evde pineklediğimi, yemek yiyip televizyonun karşısında uyukladığımı söylemedim. Daha dün sabah üniversiteye giderken, içki vaktini beklediğimi, tarih denilen şeye olan inancımı yitirmekten korktuğumu ve karımı özlediğimi de söylemedim.

"Doçent oldu o, Babaanne," dedi Nilgün.

"Babaanne sizi çok iyi gördük!" dedim ben umutsuzlukla.

"Karın ne yapıyor?" dedi Babaanne.

"Geçen gelişimizde söylemiştim ya, Babaanne," dedim. "Boşandık biz."

"Biliyorum, biliyorum!" dedi. "Ne yapıyor şimdi o?"

"Yeniden evlendi."

"Odalarını hazırladın değil mi sen bunların?" dedi Babaanne.

"Hazırladım," dedi Recep.

"Başka anlatacak bir şeyiniz yok mu?"

"Babaanne, İstanbul çok kalabalık oldu," dedi Nilgün.

"Burası da kalabalık," dedi Recep.

"Otursana Recep şuraya," dedim ben.

"Babaanne bu ev çok eskimiş," dedi Metin.

"Ben iyi değilim," dedi Babaanne.

"Çok eskimiş Babaanne, burayı yıktıralım, apartman yaptıralım, siz de rahat edersiniz..."

"Sus!" dedi Nilgün. "Seni duymuyor. Şimdi sırası da değil."

Bir sessizlik oldu. Havasız sıcak odada eşyaların kendi kendilerine genişleyip çıtırdadıklarını duyar gibi oldum. Pencereden içeri ölü, sanki yıllanmış bir ışık giriyordu.

"Bir şey söylemeyecek misin?" dedi Babaanne.

"Babaanne yolda Hasan'ı gördük!" dedi Nilgün. "Büyümüş kocaman olmuş."

Babaanne'nin dudakları bir tuhaf kıpırdandı.

"Ne yapıyorlar onlar Recep?" diye sordu Nilgün.

"Hiç!" dedi Recep. "Yokuştaki evde oturuyorlar. Hasan lisede..."

"Ne anlatıyorsun onlara?" diye bağırdı Babaanne. "Kimi anlatıyorsun?"

"İsmail ne yapıyor?" dedi Nilgün.

"Hiç!" dedi Recep. "Piyango satıyor."

"Ne anlatıyor size?" diye gene bağırdı Babaanne. "Benimle konuşun, onunla değil! Hadi sen çık dışarı, Recep, git mutfağına in!"

"Bir zararı yok ki Babaanne," dedi Nilgün. "Dursun burada."

"Sizi hemen kandırdı değil mi?" dedi Babaanne. "Ne söyledin onlara? Hemen kendine acındırdın mı?"

"Hiçbir şey söylemiyorum Büyükhanım," dedi Recep çıkarken.

"Hadi Nilgün, sen bir şeyler anlat," dedim ben.

"Ben mi?" dedi Nilgün. "Ne söyleyeyim?" Biraz düşündü, sonra, "Her şey çok pahalı oldu, Babaanne," dedi.

"Hadi, Babaanne," dedim ben. "Biz kalkalım da odalarımıza yerleşelim."

"Daha yeni geldiniz," dedi Babaanne. "Nereye?"

"Bir yere değil!" dedim. "Daha bir hafta buradayız."

"Demek söyleyecek bir tatlı lakırdınız yokmuş," dedi Babaanne. Tuhaf bir zafer havasıyla biraz gülümsedi de galiba.

"Yarın mezarlığa gideceğiz," dedim düşünmeden.

Recep dışarıda kapının önünde bekliyordu. Bizi teker teker odalarımıza soktu, panjurları açtı. Bana gene kuyuya bakan odayı hazırlamış. Küf, çarşaf ve çocukluk kokusunu hatırladım.

"Eline sağlık, Recep," dedim. "Odayı ne güzel yapmışsın!"

"Havlunuzu buraya astım," dedi, gösterdi.

Sigara yaktım. Birlikte açık pencereden dışarı bakıyorduk. Sordum:

"Recep, nasıl bu yaz Cennethisar?"

"Kötü," dedi. "Eski tadı kalmadı."

"Nasıl yani?"

"İnsanlar bir kötü, acımasız oldular!" dedi.

Döndü, anlayış bekleyerek yüzüme baktı. Sonra birlikte plajın uğultusunu dinleyerek uzaktaki ağaçların arasından gözüken sokağı ve denizi seyrettik. Metin geldi:

"Abi, arabanın anahtarını verir misin?"

"Gidiyor musun?"

"Bavulumu çıkarıp gidiyorum."

"Bizim bavullarımızı da yukarı çıkarırsan arabayı yarın sabaha kadar sana veririm," dedim.

"Siz şey etmeyin Faruk Bey, ben çıkarırım," diyordu Recep.

"Sen şimdi arşive gidip vebayı aramayacak mısın?" dedi Metin.

"Neyi arayacaksınız?" dedi Recep.

"Vebayı artık yarın ararım," dedim.

"Hemen içmeye mi başlayacaksın?" dedi Metin.

"Sana ne benim içkimden!" dedim ama öfkelenmemiştim.

"Doğru!" dedi Metin, arabanın anahtarını aldı, gitti.

Bir şey düşünmeden, biz de, Recep'le birlikte Metin'in arkasından yürüdük, merdivenleri indik. Recep'in odasının önünden geçerek dar aralığın ucuna gittim. Recep arkamdaydı.

"Çamaşırlığın anahtarı hâlâ burada mı?" dedim. Kapı kasasının üzerine elimi uzatıp tozlu anahtarı buldum.

"Büyükhanım bilmiyor," dedi Recep. "Söylemeyin."

Anahtarı çevirdikten sonra, kapıyı açmak için iyice zorlayarak itmem gerekti. Arkasına bir şey düşmüş olmalı; baktım, şaşırdım: Toz içinde bir kurukafa, kapıyla sandık arasına sıkışmış. Yerden alıp üfledim, neşeli gözükmeye çalışarak Recep'e gösterdim.

"Hatırlıyor musun bunu?"

"Efendim?"

"Sen buraya hiç girmiyorsun galiba."

Tozlu kurukafayı üzeri kâğıtlarla dolu bir sehpanın kenarına bıraktım. Elime aldığım bir cam boruyu çocuk gibi salladım, sonra paslanmış bir terazinin kefelerinden birine koydum. Recep kapı eşiğinde durmuş susuyor, benim dokunduklarıma korkuyla bakıyordu: Yüzlerce küçük şişe, cam kırıkları, sandıklar, kutunun içine atılmış kemik parçaları, eski gazeteler, paslı makaslar, cımbızlar, anatomi ve tıp üzerine Fransızca kitaplar, kutular dolusu kâğıt, tahtalara yapıştırılmış kuş ve uçak resimleri, gözlük camları, yedi renge bölünmüş bir daire, zincirler, küçükken pedalına basıp arabacılık oynadığım dikiş makinesi, tornavidalar, tahtalara iğnelenmiş böcek ve kertenkeleler,

üzerlerinde, "İnhisarlar İdaresi" yazan yüzlerce boş şişe, ecza şişelerine doldurulmuş etiketlenmiş türlü çeşitli tozlar, bir saksı içinde de mantarlar...

"Mantar mı onlar Faruk Bey?" dedi Recep.

"Evet, işine yararsa al."

Odaya girmiyordu, gittim verdim. Üzerine eski harflerle Doktor Selâhattin'in her sabah 2-6, öğleden sonra 8-12 arasında hasta kabul ettiğini yazan pirinç levhayı buldum. Bir an, yalnızca matrak bulduğum için değil, anısı için de pirinç levhayı alıp İstanbul'a götürmek geldi içimden, ama tarihten ve geçmişten tuhaf bir nefret ve korkuyla tiksinince tozlu eşyalar arasına fırlatıp attım. Sonra kapıyı kilitledim. Recep'le mutfağa doğru yürürken merdivenlerin aralığından Metin'i gördüm. Söylenerek bavullarımızı yukarı çıkarıyordu.

5
Metin Arkadaşlarıyla Buluşuyor

Faruk'un ve Nilgün'ün bavullarını yukarı çıkardıktan sonra soyundum, mayomu ve yazlık elbiselerimi giydim, dolu cüzdanımı aldım, aşağı indim, eski ve çürük Anadol'a binip gittim. Vedatların önünde arabadan indim. Mutfaklarında çalışan hizmetçiden başka evlerinde hiçbir hareket yoktu. Bahçeden evin arka tarafına geçip pencereyi hafif itince yatağında yatan Vedat'ı görüp sevindim. Sıçrayıp odaya kedi gibi atladım ve Vedat'ın başını yastığa bastırdım.

"Şaka mı bu şimdi hayvan herif?" diye bağırdı.

Gülümsedim, keyifliydim. "Ee, ne var ne yok?"

"Ne zaman geldin sen?" dedi.

Odada göz gezdiriyordum. Duvardaki o tatsız çıplak kadın resmiyle birlikte her şey geçen yılki gibiydi.

"Hadi," dedim. "Hadi, oğlum kalksana!"

"Ne yapacağız bu saatte?"

"Ne yapıyor herkes öğleden sonraları?"

"Hiiç!"

"Kimse yok mu yoksa?"

"Yoo, herkes burada, yeni gelenler de var."

"Nerede toplanıyorsunuz?"

"Ceylanlarda!" dedi. "Yeni geldiler onlar!"

"İyi, hadi, gidelim oraya."

"Ceylan daha uyanmamıştır."

"O zaman gidip başka bir yerden denize girelim!" dedim. "Ben, dokuma fabrikatörleriyle demir tüccarlarının geri zekâlı oğullarına matematik ve İngilizce öğretmekten daha bu yıl bir kere olsun denize girmeye fırsat bulamadım."

"Yani, Ceylan'la ilgilenmediğini mi söylemek istiyorsun?"

"Kalk, bari Turgay'a gidelim."

"Turgay'ı basket genç takımına çağırmışlar, biliyor musun?"

"Beni bu ilgilendirmiyor, ben basketi bıraktım."

"Daha iyi inekleyebilmek için, değil mi?"

Bir şey söylemedim; Vedat'ın güneşte yanmış, sağlıklı, hu-

zurlu gövdesine baktım ve düşündüm: Evet, ben derslerime çok çalışırım, sınıfımda birinci olmazsam canım iyice sıkılır ve benim gibilere de inek denildiğini bilirim, ama benim babamın, beni on yıl sonra başına geçireceği takım tezgâhları fabrikası yok, iplik fabrikası yok, demir deposu ve dökümhanesi ya da Libya'da aldığı küçük de olsa bir ihalesi ve hatta bir ihracat ve ithalat bürosu da yok benim zavallı babamın: Benim kaymakamlıktan istifa etmiş babamın yalnızca bir mezarı var, yılda bir kere Babaanne evde ağlamasın diye gideriz, orada ağlar.

Yüzükoyun yattığı yataktan Vedat'ın kalkmaya niyeti yoktu, ama hiç olmazsa ağzını yastığın kenarına getirecek kadar kıpırdandı ve anlattı: Mehmet'in İngiltere'den bir hemşire kızla döndüğünü anlattı, kız şimdi Mehmetlerde kalıyormuş, ama ayrı odalarda yatıyorlarmış ve kız dediği aslında 30 yaşında bir kadınmış, ama bizim kızlarla iyi anlaşıyormuş ve Turan, ben biliyormuşum, askerdeymiş. Nereden bileyim diye düşündüm, ben kışları Ankara ve İstanbul sosyetesiyle değil, okul yatakhanesiyle teyzemin evinde geçiriyorum ve biraz para için de senin gibi aptal zengin çocuklarına matematik, İngilizce ve poker dersleri veriyorum. Ama bir şey söylemedim ve Vedat, Turan'ı, artık oğlunun adam olmayacağına karar veren babasının askere yolladığını söyledi, babası torpil de yapmamış, er hayatı onun aklını başına getirir demiş ve ben, aklı başına gelmiş mi diye sorunca da Vedat ciddi ciddi bilmediğini söyledi, Turan'ın on beş gün izinli geldiğini söyledi ve Turan'ın Hülya ile kırıştırmaya başladığını söyleyince ben düşüncelere daldım; o sırada Vedat, bir de Fikret diye yeni bir herif olduğunu ekledi ve ben hemen Vedat'ın ona hayran olduğunu anladım, çünkü bu Fikret için "kral herif" veya "kafa dengi" diyordu, biraz sonra da fiberglas teknesinin motoru kaç beygirmiş filan anlatmaya başladı, benim sinirlerim iyice bozuldu ve bu aşağılık herifi dinlemez oldum; o da bunu anlayınca biraz sustuk, ama sonra gene konuştuk.

"Ablan ne yapıyor?" dedi.

"Tam bir komünist o. Onlar gibi de sürekli ben çok değiştim, deyip duruyor."

"Yazık, üzüldüm."

Duvardaki çıplak kadın resmine bakıyordum.

"Selçuk'un kız kardeşi de öyle olmuş," dedi fısıldar gibi. "Birine âşık olmuş galiba! Ablan için de böyle biri söz konusu mu?"

Cevap vermedim. Sinirli hareketler yaptım ve bu konudan hoşlanmadığımı anladı.

"Abin ne vaziyette peki?"

"Umutsuz!" dedim. "Yalnızca içiyor ve şişiyor. Umutsuz bir uyuşuk! Ama ablamla iyi anlaşıyorlar doğrusu. Ne yaparlarsa yapsınlar beni ilgilendirmez, ama biri paradan nefret edecek kadar ideolojik ve öteki de o parayı kazanmak için elini uzatamayacak kadar uyuşuk olduğu için olan bana oluyor. O arsanın üzerinde hâlâ o aptal, tuhaf ve iğrenç eski ev boş boş duruyor."

"Babaannenle o şey, çalışan adam, orada oturmuyorlar mı artık?"

"Oturuyorlar. Ama oraya yapılacak bir apartmanın bir katında otursalar ne olur: O zaman bütün kış, geri zekâlı zengin çocuklarına, hiperbolün ekseni nerededir, eksenle odak noktası arasındaki ilişki ile r katsayısının ne ilgisi vardır filan diye çene yormazdım, anlıyor musun?"

"Haklısın," dedi, biraz rahatsız oldu galiba.

Vedat'ın beni zengin düşmanı sanmasından korkmuştum.

Şimdiye kadar hiç kıpırdamadan yattığı yataktan kalktı, üzerindeki küçük mayo dışında çıplaktı, iyi yanmış ve belli ki iyi beslenmiş güzel, huzurlu bir gövdesi vardı. Rahat rahat, dertsiz, tasasız esnedi.

"Funda da gelecekti! Ama uyuyor."

Kız kardeşini uyandırmak için gitti. Biraz sonra geldi ve hayatı baştan aşağıya sorunlarla doluymuş da sigarasız yapamayacakmış gibi hırsla bir sigara yaktı ve bana sordu:

"Sen hâlâ sigara içmiyorsun, değil mi?"

"Hayır."

Bir sessizlik oldu. Funda'nın yatağında uyuz uyuz yatarak kaşındığını düşündüm. Biraz, deniz sıcak mı, soğuk mu gibi aptalca şeylerden söz ettik. Sonra kapıdan Funda girdi.

"Abi, nerede benim sandaletlerim?"

Geçen yıl küçük bir kızdı bu Funda, bu yıl uzun, güzel bacakları, küçük bir bikinisi var.

"Merhaba Metin!"

"Merhaba."

"Ne haber? Abi, nerede diyorum benim sandaletlerim?"

Ağabey-kız kardeş hemen kavgaya başladılar: Biri ötekine eşyalarının bekçisi olmadığını söyledi, öteki de ona, geçen gün hasır şapkasının onun dolabından çıktığını ve daha da bağrıştılar. Biraz sonra Funda, kapıyı vurup çıktı ve az sonra hiçbir şey olmamış gibi girdi ve bu sefer arabanın anahtarını annemin odasından kim alacak, diye başladılar. Sonunda Vedat gitti. Biraz tedirgin oldum.

"Eee, Funda, başka ne haber?"

"Ne olacak! Sıkıntı!"

Bu yıl kaçıncı sınıfı bitirdiğini sordum, lise birmiş, iki yıl "hazırlık" okumuş, hayır, Alman ve Avusturya Lisesi'nde değil İtalyan Lisesi'ndeymiş. O zaman, ona şu kelimeleri mırıldandım: Equipement eletrique Brevete type, Ansaldo San Giorgia Genova... Funda bunları bana İtalya'dan getirilen bir hediyenin üstünde mi okuduğumu sordu. İstanbul'un bütün troleybüslerinin içinde, ön kapılarının üstünde böyle anlaşılmaz plaketler olduğunu, o troleybüslere binen bütün İstanbulluların sıkıntıdan patlamamak için böyle şeyleri ezberlemek zorunda olduğunu söylemedim, çünkü nedense troleybüse bindiğimi söylersem beni küçümseyecekmiş gibi bir duygu uyandı içimde. Sonra sustuk. Krem ve parfüm kokularıyla öğle uykusuna yatan ve kâğıt oynansın diye vakit geçiren ve vakit geçsin diye kâğıt oynayan ve anne dedikleri o iğrenç yaratığı düşündüm biraz. Sonra Vedat geldi, elindeki anahtarı sallayarak gösterdi.

Çıktık, güneşten pişmiş arabaya bindik, iki yüz metre gittikten sonra durup Ceylanların önünde indik. Heyecanlanmaktan utandığım için bir şeyler söylemek istedim.

"Burasını çok değiştirmişler."

"Evet."

Çimenlerin içine birer adım arayla serpiştirilmiş taşlara basarak yürüdük. Bir bahçıvan sıcakta bahçeyi suluyordu. Sonunda, kızları gördüm ve laf olsun diye konuştum.

"Hiç poker oynuyor musunuz?"

"Ha?"

Merdivenlerden indik. Kızlar, zarifçe uzanmışlardı. Beni gördükleri aklıma geldi, düşündüm: Üzerimde, pokerden kazandığım parayla İsmet'ten aldığım gömleğim, mayomun üstüne giydiğim Levi's pantolonum ve pantolonumun cebinde de, bir ay ahmaklara özel ders vererek kazandığım on dört bin liram var! Sonra boş boş konuştum.

"Oyun oynuyor musunuz demiştim?"

"Ne oyunu? Size Metin'i tanıştırayım!"

Zaten tanıyordum Zeynep'i.

"Merhaba Zeynep, ne haber?"

"İyidir."

"Bu Fahrünnisa, ama öyle deme, kızar. Fafa diyeceksin!"

Fafa güzel bir kız değil. El sıkıştık.

"Bu da Ceylan işte!"

Ceylan'ın sert ve hafif elini sıktım. Başka bir yere bakmak istedim. Birden âşık olabileceğimi düşündüm, ama saçma, çocukça bir düşünceydi. Denize baktım ve telaşlı değil, sakin olduğuma inanmak ve öyle de olmak istedim. Ötekiler beni unutup konuşmaya başladılar.

"Su kayağı da zordur." / "Bir kere suyun üstüne çıkabilsem!" / "Ama hiç olmazsa kar kayağı gibi tehlikeli değil." / "Mayo sıkı olmalı." / "Kolları ağrıyor insanın." / "Fikret gelse de başlasak."

Canım sıkılmıştı, ayak değiştirdim, öksürdüm.

"Otursana yahu!" dedi Vedat.

Çok düşünceli gözüktüğüme inanıyordum.

"Otursana!" dedi Ceylan.

Ceylan'a baktım, güzeldi. Evet! Ona âşık olabileceğimi gene düşündüm, az sonra düşündüğüme inandığıma inandım.

"Şurada bir şezlong vardı," dedi Ceylan, burnunun ucuyla gösterdi.

Şezlonga doğru yürürken gördüm: Beton evin alt katının açık kapısının içinde korkutucu mobilyalar vardı: Amerikan filmlerinde zengin ve mutsuz karı kocalar ellerinde viski bardaklarıyla bağrışarak evlilik sorunlarını tartışırlarken böyle mobilyalara otururlar. Sanki evin içinden gelen bu mobilya ve zenginlik ve lüks kokusu, bana, senin ne işin var burada, diyecek gibiydi, ama düşündüm ve rahatladım: Ben hepsinden zekiyim bunla-

rın! Hâlâ bahçeyi sulayan bahçıvana baktım, şezlongu aldım, geri döndüm, hiçbir zorluk çıkarmadan açılınca onların yanına oturdum ve âşık olup olmadığımı düşünürken dalgın dalgın onları dinledim.

Fafa, bizim sınıf çok gırgırdır türünden şeyler anlatıyordu ve sınıf arkadaşı Ceylan, ona şunu da anlat, bunu da anlat, dediği için bu hikâyeler bittiğinde güneşten pişmiştim ve üstelik hâlâ kararsızdım. Sonra, şakadan anlamayan vahşi bir herif sanılmak istemediğim için ben de bu geri zekâlı hikâyelerden biraz anlatmaya karar verdim ve onlara bizim okulda sınav sorularını müdürün odasından nasıl çaldığımızı ayrıntılarıyla anlattım, ama soruları bazı aptal zengin çocuklarına satarak kaç para kazandığımızı anlatmadım, çünkü hepsi yanlış anlarlar ve benim kolumdaki bu Omega saati bana doğum günümde ya da başka bir gereksiz günde hediye edecek zengin bir babam olmadığı için yapmak zorunda kaldığım bu küçük iş, babaları sabahtan akşama kadar böyle işler çevirmesine rağmen, onlara çirkin gözükür. Bu sırada korkunç gürültülerle bir motorun yaklaştığını duyduk. Fikret'in bu gelen olduğunu anladım. Motoru büyük bir hızla rıhtıma çarpacakmış gibi yaklaştı, birden su yığını fışkırtarak durdu. İçinden kıyıya zorlukla atladı.

"Ne haber çocuklar," dedi, bana bir göz attı.

"Tanıştırayım," dedi Vedat. "Metin, Fikret!"

"Çocuklar ne içersiniz?" dedi Ceylan.

Herkes Coca-Cola diyordu.

Fikret cevap bile vermedi, yalnızca dudaklarını büküp eliyle bir işaret yaptı: "Kafam bozuk" derken yapılan işaretti bu. Baktım, Ceylan'ın dertlenip dertlenmediğini anlayamadım. Ama başka bir şey anladım: Sizin bu Fikret numarasını ben yıllardan beri bilirim: Kişilik sahibini oynuyor. Çirkin ve aptal olursan, hiç olmazsa sesten hızlı giden bir deniz teknen ve ondan daha hızla giden bir arabanla bir kişiliğin sahibi olmalısın ki kızlar yüzüne baksınlar. Ceylan içkileri getirdi. Ellerinde bardaklar, uzun bir süre oturdular, konuştular.

"Müzik dinler misiniz?"

"Akşam nereye gideceğiz?"

"Hani sende bir Elvis var diyordun."

"Vardı. Nerede o *Best of Elvis*?"

Sonra kelimelerden ve yakan güneşten yorulmuş gibi biraz sustular ve gene konuştular ve gene sustular ve gene konuştular ve sustuklarında görülmeyen bir hoparlörden bayağı bir müzik fışkırdı ve ben artık bir şeyler söylemem gerektiğini düşündüm.

"Çok sıradan bir müzik bu, asansör müziği!" dedim. "Amerika'da böyle şeyleri yalnızca uzun asansör yolculuklarında dinlerler."

"Uzun asansör yolculukları mı?"

Dedin, evet sen Ceylan, ve o zaman konuştum ben, senin beni nasıl dinlediğini gözleyerek ve gözlemiyormuş gibi yaparak, çünkü evet, şimdiden sevdiğime inanıyorum galiba, utanıyorum, ama ben konuştum ve anlattım sana Ceylan. Bu asansör yolculuklarının New Yorkluların hayatlarında ne kadar yer tuttuğunu, Empire State Building'in tam 50 feet ve 102 katlı olduğunu ve buradan çapı 50 millik bir panoramanın gözüktüğünü söyledim, ama daha New York'a gitmediğimi ve o manzarayı seyretmediğimi söylemedim, ama bu şehrin nüfusunun *Ansiklopedi Britannica*'nın bizim okuldaki 1957 baskısına göre 7,891,957 olduğunu ve aynı baskıya göre şehrin 1940'taki nüfusunun 7,454,995 olduğunu söylüyordum ki:

"Yuh!" dedi Fafa. "İnek gibi ezberlemişsin!"

Dedi ve sen de ona gülünce Ceylan, ben size ezberlemek için ineklemesi gerekenlerden olmadığımı kanıtlamak ve zekâmın boyutları hakkında bilgi verebilmek için, sözgelimi iki basamaklı bütün rakamları bir anda birbiriyle çarpabileceğimi açıkladım.

"Evet," dedi Vedat. "Acayip bir kafası vardır bu herifin, bütün okul bilir!"

"On yedi kere kırk dokuz?" dedi Ceylan.

"Söyledim: "833!"

"Yetmiş kere on dört?"

"1008!"

"Doğru olduğu ne malum?" dedi Ceylan.

Heyecanlıydım ama yalnızca gülümsüyordum ben.

"Kâğıt kalem getireyim mi?" dedi.

Benim sinir bozucu gülümseyişime katlanamayarak o zaman sen yerinden fırladın Ceylan ve o korkutucu mobilyaların içine

koşup az sonra elinde bir İsviçre otelinin başlıklı kâğıdı ve gümüş bir dolmakalemle ve yüzünde hırsla döndün.

"33x27=?", "891", "17x27=?", "513", "81x79=?", "6399!", "17x19=?", "323!", "Hayır, 373!", "Lütfen bir daha çarp Ceylan!" "Peki, 323!", "99x99=?", "En kolayıdır bu: 9801!"

"Sahiden inek gibi ezberlemişsin!"

Ben yalnızca gülümsüyordum ve bütün aşklar nefretle başlar diye yazan o bayağı ve aşağılık kitapların belki de doğruyu söylediklerini düşünüyordum.

Sonra Ceylan, Fikret'in motoruyla su kayağı yaptı ve ben düşüncelere daldım ve gece yarılarına kadar bu düşüncelerle oyalanacağımı hemen anladım galiba: İnanarak da âşık olduğumu düşünüyordum artık.

6
Recep Kahvaltıyı Hazırlıyor

Uyandım, kalktım, kravatımı ve ceketimi giydim, dışarı çıktım. Durgun, pırıl pırıl güzel sabah! Ağaçlarda kargalar, serçeler. Panjurlara baktım: Hepsi kapalı; uyuyorlar, dün gece geç yattılar. Faruk Bey içti, içerken Nilgün onu seyretti. Büyükhanım da yukarıdan seslenip durdu. Metin'in kaçta gelip yattığını duymadım bile, gıcırtısından uyanmasınlar diye tulumbayı yavaşça çalıştırdım, soğuk sabah suyunu yüzüme vurdum, sonra içeri girdim, mutfaktan iki dilim ekmek kestim, aldım, kümese gittim, kapısını açtım. Tavuklar guruldayarak kaçıştılar. İki yumurtayı, burunlarından dikkatle kırarak güzelce içtim, ekmeklerimi yedim. Öteki yumurtaları da aldım, kümesin kapısını kapamadan mutfağa dönüyordum ki şaşırdım: Nilgün uyanmış, çantasını almış, gidiyor. Beni görünce gülümsedi.

"Günaydın Recep."

"Bu saatte nereye?"

"Denize. Sonra kalabalık oluyor. Bir girip çıkacağım. Yumurtalar kümesten mi?"

"Evet," dedim, nedense bir suçluluk duydum. "Kahvaltı ister misiniz?"

"İsterim," dedi, Nilgün güldü, gitti.

Arkasından baktım. Dikkatli, titiz, sakınan kedi. Ayaklarında sandallar, bacaklar çıplak. Küçükken çöp bacak. İçeri girdim, çay için su koydum. Annesi de öyleydi. Şimdi mezarlıkta. Gideceğiz, dua edeceğiz. Anneni hatırlıyor musun? Üç yaşındaydı, hatırlayamaz. Doğan Bey doğuda kaymakamdı, son iki yaz onları buraya yolladı. Kucağında Metin, yanında sen, bahçede otururdu annen, soluk yüzüne bütün gün güneş vururdu, ama geldiği gibi yüzü bembeyaz Kemah'a dönerdi. Vişne suyu ister misiniz küçük hanım, derdim. Teşekkür ederim Recep Bey, derdi, koyun şuraya; kucağında Metin var, koyarım; iki saat sonra gelir bakarım koca bardaktan anca iki yudum içmiş. Sonra Faruk, terli ve şişman gelir, anne acıktım der, birden bir solukta hepsini içer, bitirir. Aferin! Örtüyü çıkardım, gittim masaya seriyordum

ki kokusunu aldım: Faruk Bey dün gece masanın üstüne rakı dökmüş. Gittim, bezi aldım, sildim. Su kaynamış, çayı demledim. Dünden kalma süt de var. Nevzat'a yarın giderim. Aklıma kahve geliyordu, ama kendimi tuttum, işe verdim.

Dalmışım, vakit geçmiş. Sofrayı kurarken merdivenlerden Faruk Bey indi. Basamakları gıcırdatan ağır yürüyüşü dedesininki gibi. Esnedi, bir şeyler homurdandı.

"Çay demledim," dedim. "Oturun, size kahvaltı vereceğim."

Dün gece içerken oturduğu sandalyeye çöktü.

"Süt de ister misiniz?" dedim. "Yağlı, iyi süt var."

"Peki, getir!" dedi. "Mideme iyi gelir."

Mutfağa gittim: Mide. İçe içe biriken zehirli sular sonunda orada bir delik açar. İçersen artık, ölürsün demişti Büyükhanım. Doktor ne dedi duydun değil mi? Doğan Bey önüne bakıyor, düşünüyordu, sonra şöyle dedi: Kafam işlemeyeceğine öleyim daha iyi, anne düşünmeden yaşayamam ben ve Büyükhanım bu düşünmek değil yavrum, yalnızca hüzünlenmek dedi, ama birbirlerini dinlemeyi unutmuşlardı artık. Sonra Doğan Bey, o mektupları yaza yaza öldü. Ağzından kan geliyordu babası gibi, belli ki midesinden, Büyükhanım bağıra bağıra ağlıyor, beni çağırıyordu, sanki benim elimden bir şey gelebilirmiş gibi. Ölmeden önce kanlı gömleğini çıkarttım, ütülü, temiz gömleğini giydirdim, öldü. Mezarlığa gideceğiz. Sütü kaynatıp güzelce bardağına koydum. Mide karanlık, bilinmeyen bir âlemdir ki bir tek Yunus Peygamber bilir. Ben o karanlık deliği düşününce ürperirdim. Ama benim midem sanki yok gibidir; çünkü kendi sınırlarımı bilirim, onlar gibi değilim ki, unutmasını da bilirim. Sütünü götürünce baktım, Nilgün gelmiş, ne çabuk! Saçları ıslak, güzel.

"Kahvaltılarınızı vereyim mi?" dedim.

"Babaannem kahvaltıya inmiyor mu?" dedi Nilgün.

"İniyor," dedim. "Sabahları ve akşamları iner."

"Öğleleri niye inmiyor?"

"Plajın gürültüsünden hoşlanmaz," dedim. "Öğleleri ben tepsisini yukarı çıkarırım."

"Babaanne'yi bekleyelim," dedi Nilgün.

"Çoktan uyanmıştır," dedim. Saatime baktım: Sekiz buçuk.

"Haa, Recep!" dedi Nilgün. "Ben bakkaldan gazeteyi aldım. Sabahları bundan sonra ben alayım."

"Siz bilirsiniz," dedim, çıkıyordum.

"Alıyorsun da ne oluyor," diye birden bağırdı Faruk Bey. "Kaç kişinin kaç kişiyi öldürdüğünü, kaçının faşist kaçının Marksist, kaçının ilgisiz olduğunu öğreniyorsun da ne oluyor?"

Ben içeri girdim, yukarı çıkıyorum. Nedir bu acele, nedir istediğiniz, neden azla yetinmezsiniz? Sen bilemezsin Recep! Ölüm! Düşünürüm, korkarım, çünkü insan merak eder. Bütün bilimin başı meraktır demişti Selâhattin Bey, anladın mı Recep? Yukarı vardım, kapısını tıklattım.

"Kim o?" dedi.

"Benim, Büyükhanım," dedim, içeri girdim.

Dolabını açmış, karıştırıyormuş. Kapağını kapar gibi yaptı.

"Ne var?" dedi. "Niye bağrışıyorlar aşağıda?"

"Sizi kahvaltıya bekliyorlar."

"Bunun için mi bağrışıyorlar?"

Dolabın eski kokusu odaya yayılmış. Kokluyordum, hatırlıyordum.

"Efendim?" dedim. "Hayır, şakalaşıyorlar."

"Sabah sabah masa başında mı?"

"Eğer bunu merak ediyorsanız söyleyeyim, Büyükhanım," dedim. "Faruk Bey içmiyor. Bu saatte içilir mi?"

"Onları koruma!" dedi. "Bana yalan da söyleme! Ben hemen anlarım."

"Yalan söylemiyorum," dedim. "Sizi kahvaltıya bekliyorlar." Dolabın açık kapağına baktı.

"İndireyim mi sizi aşağı?"

"Hayır!"

"Yatakta mı yiyeceksiniz? Tepsiyi çıkarayım mı?"

"Çıkar," dedi. "Onlara da söyle hazır olsunlar."

"Hazırlar."

"Kapıyı kapa."

Kapadım, merdivenleri indim: Sanki içinde hiç görmediği ve giymediği bir şey bulacakmış gibi, her yıl mezarlığa gitmeden önce dolabını bir kere daha karıştırır ve sonunda gene giydi-

ği aynı tuhaf korkunç kalın paltodur. Mutfağa girdim, ekmek koydum, sonra götürdüm.

"Oku," diyordu Faruk Bey, Nilgün'e. "Bugün kaç solcu kaç sağcıyı, kaç sağcı kaç solcuyu öldürmüş?"

"On yedi," dedi Nilgün.

"Ee, ne sonuç çıkıyor bundan?" dedi Faruk Bey.

Nilgün, ağabeyini duymamış gibi, burnunu gazeteye daha da soktu.

"Bir anlamı filan da kalmadı artık," dedi Faruk Bey biraz memnun.

"Büyükhanım kahvaltıya inmeyecekmiş," dedim. "Sizinkileri veriyorum."

"Niye inmiyor?"

"Bilmiyorum," dedim. "Dolabını karıştırıyor."

"İyi, bizimkileri getir."

"Nilgün Hanım," dedim. "Mayonuz ıslak ıslak oturuyorsunuz, üşüyeceksiniz. Yukarı çıkın, giyinin de öyle okursunuz gazetenizi..."

"Bak, duymadı bile seni," dedi Faruk Bey, "Gazetelere inanacak kadar genç daha o. Ölüleri okuyor heyecanla."

Nilgün bana gülümseyerek kalktı. Ben de mutfağa indim. Gazetelere inanmak? Ekmekleri çevirdim, Büyükhanım'ın tepsisini hazırladım. Büyükhanım gazeteyi tanıdık bir ölü var mı diye okur, bomba ve kurşunla delik deşik genç bir ölü değil, yatağında ölen yaşlı biri var mı diye. Tepsisini götürüyorum. Bazan ölüm ilanlarındaki soyadlarını çıkaramadığı için öfkelenir, söylenir, sonra gazeteden keser. Çok öfkeli değilse bazan ben yanındayken soyadlarıyla alay eder. Uydurma adlar bunlar, cehennemlikler, ne demek soyadı? Düşündüm: Bana soyadını veren babamın ve benim soyadım Karataş'tır. Ne demek olduğu açık. Oysa bazılarının ne demek olduğunu anlayamam. Bunlarınki öyledir. Kapıyı tıklattım, içeri girdim. Büyükhanım hâlâ dolabının başında.

"Kahvaltınızı getirdim, Büyükhanım."

"Bırak oraya."

"Hemen yiyin!" dedim. "Sütünüz soğumasın."

"Peki, peki!" dedi. Gözü tepside değil dolapta. "Kapıyı ört."

Örttüm. Sonra ekmekler geldi aklıma, koşa koşa indim. Ney-

se, yanmamışlar. Nilgün Hanım'ın yumurtasını, kahvaltılıklarını tepsiye koyup götürdüm.

"Kusura bakmayın, geciktim," dedim.

"Metin kahvaltıya gelmeyecek mi?" dedi Faruk Bey.

Yeniden yukarı çıktım, odasına girip Metin'i uyandırdım, panjurlarını açtım. Homurdanıyordu, aşağı indim, Nilgün çay istiyormuş, mutfağa gittim, demli çay koydum, götürdüğümde baktım Metin hemen aşağı inmiş, oturmuş bile.

"Kahvaltınızı şimdi getiriyorum," dedim.

"Kaçta geldin dün akşam sen?" dedi Faruk Bey.

"Unuttum!" dedi Metin. Üzerinde yalnızca mayoyla gömlek var.

"Arabada benzin bıraktın mı?" dedi Faruk Bey.

"Merak etme abi!" dedi Metin. "Başkalarının arabalarıyla gezdik.

İçeri çayını almaya gittim. Yeni ekmek koydum, kızarsın. Koyu çayını götürdüm.

"Süt de ister misiniz, Metin Bey?" dedim.

"Arkadaşların seni sordular," dedi Metin. "Eskiden o kızlarla canciğer kuzu sarmasıydın. İçtiğiniz su ayrı gitmezdi, şimdi biraz kitap okudun onları küçümsüyorsun."

"Küçümsemiyorum. Yalnızca onları görmek istemiyorum."

"Süt de ister misiniz Metin Bey?" dedim ben.

"Gördün mü? Çok siyasi oldun. Çok ideolojik."

"Sen ideolojik ne demek biliyor musun?" dedi Nilgün.

"Bilmez olur muyum," dedi Metin. "Öyle bir ablam var, beyni yeni yıkandı, her gün görüyorum."

"Aptal!"

"Süt de ister misiniz Metin Bey?"

"Çocuklar yapmayın çocuklar," diyordu Faruk Bey.

"Süt istemem," dedi Metin.

Mutfağa koştum, ekmekleri çevirdim. Beynini yıkamışlar. Hepsinin beyninin içindeki o pislikler, o boş inançlar ve yalanlar temizlenmedikçe bize kurtuluş yok, derdi Selâhattin Bey, onun için yıllardır yazıyorum ben Fatma, onun için. Kendime bir bardak süt aldım yarısını içtim. Ekmekler kızarınca götürdüm.

"Mezarlıkta Babaanne dua ederken siz de edin!" diyordu Faruk Bey.

"Teyzemin öğrettiği duaları unuttum," dedi Nilgün.

"Ne çabuk unuttun!" dedi Metin.

"Canım, ben de unuttum," dedi Faruk Bey. "Yani ellerinizi onun gibi açın da üzülmesin diyorum."

"Merak etme, açarım," dedi Metin. "Böyle şeyleri önemsemem ben."

"Sen de aç olur mu Nilgün?" dedi Faruk Bey. "Başına da bir şey bağla."

"Peki," dedi Nilgün.

"Bu senin ideolojik inançlarına ters düşmeyecek mi?" diyordu Metin.

Ben çıktım, yukarı gittim. Büyükhanım'ın kapısını tıklattım. İçeri girdim. Kahvaltısını etmiş, gene dolabın başına geçmiş.

"Ne var?" dedi. "Ne istiyorsun?"

"Bir bardak süt daha ister misiniz?"

"İstemem."

Tepsisini alıyordum, birden dolabının kapısını kapadı ve bağırdı.

"Yaklaşma!"

"Dolabınıza yaklaşmıyorum Büyükhanım!" dedim. "Görüyorsunuz, yalnızca tepsiyi alıyorum."

"Ne yapıyorlar aşağıda?"

"Hazırlanıyorlar."

"Ben hâlâ seçemedim..." dedi ve sanki birden utandı ve dolabına bakmaya başladı.

"Acele edin Büyükhanım!" dedim. "Sonra sıcağa kalacağız."

"Peki, peki. Kapıyı iyi kapa."

Mutfağa indim, bulaşık için su koydum. Sütümün kalan yarısını içiyor, su ısınsın diye bekliyordum, mezarlığı düşündüm, heyecanlandım, biraz tuhaf oldum; çamaşırlıktaki eşyalarını, araçlarını da düşündüm. İnsan ağlamak ister bazan, mezarlıkta. Gittim, Metin Bey bir çay istedi, götürdüm. Faruk Bey sigara içerek bahçeye bakıyor, susuyorlardı. İçeri gittim, bulaşıkları bitirdim. Sonra gittiğimde Metin Bey giyinmiş gelmişti. Ben de döndüm, önlüğümü çıkardım, kravatıma ceketime baktım,

saçlarımı taradım, berber saçlarımı taradıktan sonra yaptığım gibi aynada kendime gülümsedim, dışarı çıktım.

"Hazırız," diyorlardı.

Yukarı çıktım: Neyse, sonunda Büyükhanım giyinmiş. İşte gene üzerinde aynı kara, korkunç palto; etekleri, Büyükhanım'ın uzun boyu her yıl biraz daha kısaldığı için yere değiyor ve değdiği yerden ayaklarındaki tuhaf ayakkabıların sivri burunları, iki kardeş tilkinin meraklı burunları gibi dışarı uzanıyor. Başına örtü bağlıyordu. Beni görünce sanki utandı. Biraz sustuk.

"Bu sıcakta bunlarla terleyeceksiniz," dedim.

"Hazır mı herkes?" dedi.

"Hazırlar."

Odaya baktı, bir şeyler aradı, dolabının kapalı olduğunu gördü, gene bir şeyler aradı ve gene dolaba baktıktan sonra, "Hadi indir bakalım beni aşağı," dedi.

Odadan çıktık. Kapıyı çektiğimi gördü ama, bir de kendi eliyle itti. Merdivenlerin başında bastonuna değil bana yaslandı. Ağır ağır aşağı indik, kapılardan geçtik. Ötekiler geldiler, Büyükhanım'ı arabaya bindiriyorduk,

"Kapıları iyi kapadınız mı?" dedi.

"Evet, Büyükhanım," dedim, ama gene de gittim kapıları bir daha çektim ittim ki görsün kapandığını.

Sonunda şükür, arabaya bindi.

7
Babaanne Mezar Başında Ağlıyor

Allahım, birden, ne tuhaf, araba sallanarak hareket edince çocukluğumun at arabasına binmişim gibi heyecanlanıverdim ben, ama sonra sizleri düşündüm, siz mezardaki zavallıcıkları, o zaman ağlayacağım sandım, ama daha değil Fatma, çünkü kapılar arasından geçip sokağa çıkan arabanın pencerelerinden dışarı bakıyordum ve Recep evde, şimdi, yalnız mı kalacak düşünüyordum ki araba durdu ve bekledik ve biraz sonra cüce de geldi, öteki kapıdan bindi o da arkaya geçti ve yeniden,

"Kapıları iyi kapadın, değil mi Recep?"

yola koyulurken araba,

"Evet, Faruk Bey."

ben koltuğuma sıkıca yaslandım ve,

"Babaanne, duydunuz değil mi, Recep kapıları iyi kapamış. Sonra gene geçen yılki gibi açık kaldı diye başlamayın..."

onları düşünmeye başladım ve tabii, hatırladım kapandığını söyledikleri o bahçe kapısının üstüne, Doktor Selâhattin diye bir pirinç levha asmıştın Selâhattin, muayene saatleri de şöyledir ve yoksul olanlardan para almayacağım Fatma, diyordu, halkla temas etmek istiyorum, daha henüz pek fazla hastamız yok tabii, büyük bir şehirde değil, bu ücra deniz kıyısındayız, birkaç zavallı köylüden başka hiç insan, sahi, yoktu o zamanlar, şimdi başımı kaldırınca şu apartmanlara, dükkânlara, kalabalığa, yarı çıplaklara bak Allahım, plajın içinde, bakma Fatma, o ne gürültü öyle, hepsi üst üste alt alta, bak senin sevgili cehennemin yeryüzüne indi Selâhattin, başardın, eğer istediğin buysa tabii, şu kalabalığa bak, belki de buydu,

"Çok merakla bakıyor değil mi Babaanne?"

hayır, hiç bakmıyorum, ama senin arsız torunların Selâhattin,

"Yolu uzatıp sizi biraz gezdirelim mi Babaanne?"

senin günahsız karını da galiba senin gibi sanıyorlarmış, evet ne yapsınlar zavallı çocuklar, öyle yetiştirilmişler, çünkü Selâhattin sen oğlunu da kendine benzettin, Doğan da çocuklarına ilgi duymadı, anne bunlara artık teyzeleri bakar, benim halim yok,

teyzeleri bakarsa böyle olurlar işte, babaanneleri mezara giderken bütün o çirkinlikleri seyretmeye meraklı sanırlar, sanmayın, bakın ben bakmıyorum bile, başım önüme düşerken çantamı açıyorum, içinden çıkan ihtiyar kokumu kokluyorum ve küçük kuru ellerim çantanın timsah karanlığı içinden küçük mendilimi buluyor ve kuru gözlerime değdiriyorum, çünkü düşüncem onlarla dolu, yalnızca onlarla,

"Şimdi ağlanacak ne var, Babaanne ağlamayın!"

ama bilmiyorlar ki benim sizleri ne kadar sevdiğimi ve bu güneşli günde sizlerin ölmüş olduğunuzu düşünmeye dayanamadığımı bilmiyorlar ki; mendili biraz daha gözlerime dokundurdum zavallı ben ve peki, yeter artık Fatma, bütün ömrüm acılar içinde geçtiği için ben katlanmasını da bilirim, peki şimdilik geçti, yok bir şey, bakın başımı önümden kaldırdım, seyrediyorum: Apartmanları, duvarları, plastik yazıları, afişleri, vitrinleri, renkleri, ama hemen gene başlıyorum iğrenmeye, aman Allahım, ne çirkinlik, bakma artık Fatma, ben,

"Babaanne buraları eskiden nasıldı?"

kendi düşüncelerime ve acılarıma kapanmışımı ve sizin sözlerinizi duymuyorum ki anlatayım, eskiden buranın bahçeler, bahçeler içinde ne güzel bahçeler, şimdi neredeler, olduğunu anlatayım, kimsecikler yoktu ve o ilk yıllarda, daha şeytan dedenizi teslim almadan önce, akşamüstleri, gel Fatma, seninle gezelim, derdi, kusura bakma, burada tıkışıp kaldım, seni hiçbir yere götüremiyorum, ansiklopedim beni çok yoruyor, vaktim hiç yok diye ben Doğulu bir despot erkek gibi davranmak istemem, karımı eğlendirmek ve mutlu kılmak isterim, gel bari biraz bahçelerde yürüyelim, hem konuşuruz, bak bugün neler okudum, bilimin vazgeçilmezliğini ve bizde her şeyin bilimsizlik yüzünden böyle sefil olduğunu düşünüyorum, bizde de bir Rönesans, bir bilim uyanışı gerektiğini artık kesinlikle anlamış vaziyetteyim, önümde görülmesi gereken korkunç büyük bir görev var ve bu kimsesiz köşeye bunları okuyup düşünebileyim diye beni sürgün ettiği için aslında Talat Paşa'ya şükrediyorum, çünkü bu yalnızlık ve boş saatler olmasaydı bütün bu düşüncelere varamayacaktım ve bu tarihsel görevin önemini ben hiçbir zaman kavrayamayacaktım Fatma, zaten Ruso'nun da bütün

o düşünceleri, kırlarda, doğanın ortasında, bir yalnızgezerin hayalleri; ama biz ikimiz geziyoruz.

"Marlboro, Marlboro!"

Başımı kaldırıp bakınca korktum, kolunu arabanın içine sokacak sanki, küçük çocuk ezileceksin ve betonlar arasından çıkıp sonunda şükür, bahçeler arasına girmişiz, yokuşun iki yanında

"Çok sıcak değil mi abi?"

dizilmiş, o ilk yıllarda bizim Selâhattin'le yürüdüğümüz ve tek tük, bir iki zavallı köylü görünce durup selam verirlerdi, daha o zaman korkmaya başlamamışlardı. Doktor Bey, karım çok hasta, gelir misiniz, Allah sizden razı olsun, çünkü o da azıtmamıştı, zavallılar Fatma, onlara acıyorum, para almadım, ne yapayım, ama paraya ihtiyacı olduğu zaman da zaten onlar gelmiyorlardı, o zaman, benim yüzüklerim, elmaslarım, dolabı kapamış mıydım acaba, kapamıştım,

"Babaanneciğim, iyisiniz değil mi?"

ama insanı rahat bırakmazlar ki bunlar bu saçma sorularla; mendilimi gözlerime değdirdim, insan rahmetli kocasının ve oğlunun mezarına giderken nasıl iyi olabilirmiş, artık ben size

"Bakın Babaanne, İsmaillerin evinin önünden geçiyoruz. Burası!"

yalnızca acıyorum, ama bak, ne diyorlar, Allahım burasıymış topalın evi, ama ben bakmıyorum, senin piçin, biliyorlar mı, ben

"Recep, nasıl İsmail?"

bilmiyorum ve dikkatle

"İyi. Piyango satıyor."

dinliyorum, hayır duymuyorsun Fatma sen

"Ayağı nasıl?"

yalnızca kendimi ve kocamı ve oğlumu günahtan korumak için, bunda

"Eskisi gibi Faruk Bey. Aksıyor."

benim bir suçum olduğunu kimse biliyor mu, gidip onlara

"Hasan nasıl?"

söylemiş midir cüce, onlar da dedeleri ve babaları

"Dersleri kötü, İngilizce ve matematikten bekliyor. İşi de yok."

gibi eşitliğe meraklı oldukları için, hadi bakalım, derlermiş Ba-

baanne onlar bizim amcalarımızmış. Babaanne hiç bilmiyorduk, tövbe Fatma düşünmesene, sen bugün bunları düşünmek için mi buralara geldin, ama hâlâ gelmedik, ben ağlayacağım, mendilimi gözlerime dokundurmaya başladım, zaten benim bu kederli günümde bunların arabaya oturup havadan sudan sanki gezmeye gidiyormuşuz gibi, eskiden, kırk yılın tekinde, gezmeye, bir kere tek atlı bir araba gelmişti de Selâhattin'le bitmeyen yokuşu at arabasıyla tiki-taka, tiki-taka çıkmıştık, ne iyi ettik Fatma, ansiklopedime çalışmaktan böyle bir şeye vakit bulamıyordum, keşke bir şişe şarap da alsaydım, hazırlop yumurtalar, kıra gider otururuz, ama yalnızca hava almak için, doğa için, yoksa bizimkiler gibi patlayıncaya kadar alaturka tıkınmak için değil, buradan deniz ne güzel gözüküyormuş, buna Avrupa'da piknik diyorlar, her şeyi ölçülü yapıyorlar, Fatma inşallah biz de bir gün öyle olacağız, oğullarımıza yetişmez belki, ama torunlarımız, hem de kızlı erkekli, inşallah,

"Geldik, Babaanne, geldik bakın!"

o zaman hep birlikte bilimin egemen olduğu o günlerde bizim torunlarımız Avrupa ülkelerinden bir farkı kalmayan bizim ülkemizde mutlu yaşayacaklar, torunlarım benim, mezarıma gelirler senin Selâhattin ve arabanın motoru susunca yüreğim attı, ne sessizmiş burası, sıcakta cırcırlar, doksan yaşında ölüm, inip kapıyı açtılar.

"Gelin Babaanne, verin bana elinizi."

At arabasından inmekten de zormuş bu plastik şeyden inmek, Allah korusun, bir düşersem hemen ölürmüşüm de hemen gömerlermiş, belki sevinirler.

"Hah şöyle! Koluma girin, yaslanın bana Babaanne."

Belki de üzülürler, tövbe, hem niye öyle düşünüyorum şimdi, dışarı çıktım, mezar taşları arasından yürüdükçe biri bir kolumda öteki öbür kolumda ağır ağır giderken, Allahım, sen affet, yüreğime korkular salıyor bu mezar taşları,

"İyi misiniz Babaanne?"

sıcakta, kimsesiz, terk edilmiş ve yanık kuru ot kokusu içinde bir gün ben de bunların, mezarların

"Neredeydi?"

içine gireceğimi, şimdi düşünme Fatma,

"Bu tarafa gideceğiz Faruk Bey!"
baksana hâlâ konuşuyor cüce, onların yattığı yeri torunlarından daha iyi bildiğini kanıtlamak için, çünkü ben onun oğluyum mu demek istiyorsun, ama ötekiler de babalarının ve sahi annelerinin de
"Burası!"
mezarını
"Geldik Babaanne burası!"
görünce ben, yüreğim, şimdi ağlayacağım, işte buradasınız, zavallıcıklar, siz de çıkın kollarımdan, beni onlarla yalnız bırakın, mendilimle gözlerimi sildim ve sizleri burada görünce, yarabbi niye benim de canımı almadın sanki, tövbe, biliyorum zaten, ben şeytana bir kere olsun uymadım, ama ben buraya sizi suçlamaya değil, şimdi ağlayacağım, burnumu sildim ve bir an nefesimi tutunca cırcırları duydum ve mendilimi cebime koyup ellerimi açıp ben Allah'a sizin için Fatiha okuyorum, okuyorum, okudum bitti, başımı kaldırdım, baktım, neyse onlar da ellerini açmışlar, aferin, Nilgün başını güzel bağlamış, ama şu cücenin gösteriş merakından iğreniyorum, Allahım sen affet, bir insanın piçliğinden gururlanmasına ben dayanamıyorum, sanki hepimizden çok o seviyor da seni Selâhattin daha çok dua ediyor, bununla kimi kandırabileceğini sanıyorsun, keşke bastonumu alsaydım, nerede kaldı, kapıları kapamışlar mıdır, ama ben bunu değil, seni düşünmeye geldim, bu yalnız terk edilmiş mezar taşının içinde ah, sen hiç aklına gelir miydi, bir gün gelip burada okuyacağımı üstüne dikilmiş bir taşın,

DOKTOR SELÂHATTİN DARVINOĞLU
1881-1942
RUHUNA FATİHA

demin okudum ya Selâhattin, zaten sen artık inanmıyordun ki ve bu yüzden cehennem acıları içinde orada ruhunun kıvrandığını, yarabbi, ben düşünmek istemiyorum, ama bu benim suçum mu, ben ona kaç kere, tövbe de Selâhattin dediysem, sen benimle alay etmedin mi, budala kadın, aptal kadın, herkes gibi senin de beynini yıkamışlar, ne Allah var ne ahret, öteki dünya bizi

bu dünyada yola sokmak için uydurulmuş iğrenç bir yalandır, Tanrı'nın varlığını kanıtlamak için elimizde o skolastik saçmalardan başka bir kanıt kalmadı, yalnızca olgular ve şeyler vardır ve biz onları ve onların arasındaki ilişkileri bilebiliriz ve benim görevim bütün Doğu'ya Allah'ın olmadığını anlatmaktır, dinliyor musun Fatma, tövbe, bunları düşünme, ben senin daha şeytana teslim olmadığın o ilk günlerini düşünmek isterim, çünkü yalnızca ölülerinizi iyi anınız diye değil, çünkü sen gerçekten bir çocuktun ve babamın dediği gibi parlak bir geleceği vardı, muayenehanesinde uslu uslu oturur muydu, otururdu, yoksa Allah bilir ne mi yapardı o zavallı hastalarla, ama üstü başı açık, boyalı frenk kadınları da gelirler oraya kapanırlar, ama kocaları da gelirdi, ben yan odadan rahatsız olurum, aklına yanlış bir şey gelmesin Fatma, evet, evet, zaten belki de her şey onların yüzünden oldu, buraya tam yerleşmiş, bir iki tane müşteri, yani hasta derdi o, hastanın ayağını alıştırmıştık ki, çünkü çok zor bir işti, Selâhattin sana bak bu konuda hak veriyorum, kimsenin deniz kıyısında birkaç balıkçıyla terk edilmiş iskelenin kahve köşesinde pinekleyen uzak köyün uyuşukları, onlar da hastalanmazlar ki bu temiz havada, hastalansalar bilmezler, bilseler gelmezler, zaten kim gelecek, birkaç ev, birkaç aptal köylü; ama buna rağmen adını duyurmuştu da hastalar taa İzmit'ten geliyorlardı, Gebze'den gelen en çoktu, Tuzla'dan sandala binip gelenler vardı ve tam para kazanmaya başlamıştı ki, bu sefer hastalara sataşıyordu, Allahım ben öteki odadan dinliyordum, ne sürmüşsün sen bu yaraya, önce tütün bastık Doktor Bey, sonra tezeğe sardık, aman olur mu hiç, kocakarı ilacı onlar, artık bilim denen şey var, peki bu çocuğa ne oldu, ateşi var Doktor Bey beş gündür, niye daha önce getirmediniz, deniz fırtınaydı görmediniz mi Doktor Bey, yahu çocuğu öldürecekmişsiniz, Allah yazmışsa zaten biz ne yapalım; ne Allah'ı yahu, Allah yok, Allah öldü, Allahım, tövbe de Selâhattin, ne tövbesi be, budala kadın, bir de sen o aptal köylüler gibi saçmalama, utanıyorum senden, o kadar adamı insan edeceğim diyorum ama, daha karımın kafasına iki düşünceyi sokamadım, ne kadar ahmaksın, hiç olmazsa aptallığını anla da bana inan; ama sen bu bulduğun hastaları da kaçıracaksın Selâhattin, dedikçe ben, o sanki bana

inat azıtıyordu; ben yan odadan dinliyordum, kocasıyla o kadar yol alıp gelmiş olan zavallı hasta kadına bir ilaç vermek için bak neler diyormuş, açsın üstünü şu kadın diyormuş, asabımı bozuyor, kocası olacaksın aptal köylü, bari sen söyle, açmıyor mu, peki, muayene etmiyorum, defolun, ben sizin bu budala kör inançlarınıza boyun eğecek değilim, aman Doktor Bey, etme ver bir ilaç, hayır, karın açmazsa ilaç milaç yok, defolun, hepinizi Allah yalanıyla kandırmışlar, tövbe, bari çeneni tutsaydın Selâhattin, hiç olmazsa onlarla öyle konuşma, hayır, kimseden korkum yok benim, ama bak arkamdan kim bilir artık neler diyorlardır, Allahsız doktormuş bu, gitmeyin şeytanın ta kendisi bu herif, zaten görmediniz mi masanın üzerindeki o kurukafayı, odası da baştan aşağıya kitap dolu, tuhaf büyü aletleri de var, pireyi deve yapan mercekler, ucundan duman tüten borular, iğnelenmiş kurbağa ölüleri var orada, gitmeyin, zorda kalmadıkça hangi aklı başında adam gelip canını bu imansıza teslim eder, bu herif sağlıklı adamı, Allah korusun, hasta eder, eşiğinden adımını atanı cin çarpar, geçenlerde taa Yarımca'dan kalkıp gelen bir hastaya demiş ki, sen aklı başında birine benziyorsun, gözüm tuttu seni, al bakalım bu yazıları da git köy kahvesinde oku, demiş, içine tifoya ve vereme karşı yapılması gerekenleri yazdım demiş, ayrıca Allah'ın olmadığını da yazdım, git de bari sizin köy kurtulsun demiş, zaten her köye senin gibi bir aklı başında adam yollayabilsem, o adam da her akşam bütün köyü kahveye toplayıp bir saat benim ansiklopedimden bir risalecik okusa bu millet kurtulur, ama önce, ah, bu ansiklopediyi bitirmem gerekir ki o da gittikçe uzuyor, lanet olsun, para da yok, Fatma elmasların, yüzüklerin, kutun, kapıları sıkı kapamışlar mıdır, kapamamışlardır, çünkü, tabii artık hiçbir şeyden korkusu kalmamış birkaç umutsuz hastayla, bahçe kapısından girer girmez pişman olan, ama gerisin geri dönüp şeytanı da öfkelendirmekten korkan birkaç çaresizden başka, hasta artık gelmez olmuştu, ama senin umurunda da değildi ki Selâhattin, belki de benim elmaslarım yüzünden, artık hastalar hiç gelmiyorlar, iyi de ediyorlar, diyordu çünkü bu budalaları gördükçe benim sinirim bozuluyordu, umutsuzluğa kapılıyordum, bu hayvanların adam olacağına inanmak o kadar güç ki, geçenlerde

laf arasında birine dedim ki, bir üçgenin iç açıları toplamı kaç derece eder dedim, tabii biliyordum, hayatında üçgen nedir duymamış bu zavallı köylünün bilemeyeceğini, ama kâğıt kalem alıp anlatmıştım, matematiğe akıllarının ne kadar yattığını bir göreyim diyordum, ama kabahat bu zavallılarda değil Fatma, devlet onlara hiç elini uzatmadı ki iyi bir eğitim verilsin, Allahım kırk saat de anlattım, anlasın diye ne diller döktüm de boş boş baktı bana hem de korkarak, ah budala kadın, işte şimdi senin bana baktığın gibi baktı, şeytan görmüş gibi bana öyle ne bakıyorsun, zavallı yaratık ben senin kocanım be, evet, sen de şeytansın Selâhattin, bak şimdi, cehennemdesin, cehennem ateşi içinde zebaniler, kaynayan kazanlar, yoksa senin dediğin gibi miymiş ölüm, ölümü keşfettim ben Fatma demişti, dinle beni, hepsinden önemli bu, o kadar korkunç ki artık ölüm, dayanamıyorum, mezarın içindeki halini düşündükçe, korktum ve

"İyi misin Babaanne?"

başım döndü birden, düşüyorum sandım, ama merak etme Selâhattin, ben sen istemesen bile son bir kere

"İstiyorsanız biraz şurada oturun, dinlenin Babaanne!"

ruhuna Fatiha okuyorum, susun, sustular ve yoldan geçen bir arabayı duyuyorum, sonra cırcırları ve bitti, amin, mendilimi çıkarıp gözlerime değdiriyorum ve sonra gittim, hep asıl sen aklımdasın oğlum, ama önce babanı aradan çıkarayım dedim, benim ah zavallı, akılsız, talihsiz oğlum benim,

KAYMAKAM DOĞAN DARVINOĞLU
1915-1967
RUHUNA FATİHA

peki okuyorum benim çaresizim, talihsizim, küskünüm, mutsuzum, öksüzüm, okuyorum senin için, amin, sen de buradasın, aman Allahım, birden ben sanki sen ölmemişsin gibi oldum bir an ve nerede benim mendilim, ama elim yetişene kadar bakın ben nasıl başladım hıçkırmaya,

"Babaanne, Babaanne ağlamayın!"

titreyerek, yetişmeselerdi hıçkıra hıçkıra yere kapaklanacağımı sandım ben, yarabbi ne talihsizmişim, buraya oğlumun mezarına

da gelecekmişim, ne yaptım ki ben sen bana bu cezayı veriyorsun, tövbe, ben ama elimden geleni yaptım, ben hiç böyle olmasını ister miydim, oğlum, Doğan'ım, ben sana hayatta yapacağın en son iş babana uymaktır diye kaç kere, kaç kere söylemedim mi, onu görüp kendine örnek almayasın diye ben seni yatılı okullara yollamadım mı, yavrum, hem artık hiç paramız kalmamışken, o yıllarda yalnız rahmetli dedenin ve anneannenin bana çeyiz olarak verdiği kutudaki yüzükler, pırlantalar, elmaslarla evi ayakta tuttuğumuzu ben senden saklayıp en iyi okullara göndermedim mi, cumartesi öğleden sonraları geç gelirdin, sarhoş baban istasyona seni almaya gitmezdi, o tek kuruş kazanamadığı gibi baştan aşağıya küfür olan o saçma yazılarını yayımlatmak için benden para sızdırmaya çalışırken, ben yalnız, soğuk kış gecelerinde, oğlum hiç olmazsa Fransız mektebinde okuyor diye avunurken bir gün bir baktım, aa, sen de onlar gibi mühendis ya da tüccar olacağına neden oraya yazıldın, politikacı mı olacaksın, biliyorum, istesen sen başbakan bile olursun, ama yazık değil mi senin gibi birine, anne bu memleket yalnız siyasetle düzelir, sana mı kaldı a benim akılsız oğlum düzeltmek, diyene kadar ben, o, yorgun, düşünceli, tatile geldiği günlerde, yarabbi; ne talihsizmişim ben tıpkı babası gibi dertli aşağı yukarı yürümeyi de hemen öğrenmiş bile, bak bu yaşta sigara da içiyorsun, neden bu keder, bu hüzün oğlum, dedim ben ve sen, memleketten anne deyince, belki düzelirsin diye oğlum ben senin ceplerini para doldurmadım mı, İstanbul'a git gez, eğlen, kızlarla dolaş da düşünme açıl diye babana göstermeden pembe incilerimi verip, al, İstanbul'a götür sat da eğlen, demedim mi, sonra o anlamsız ve renksiz küçük kızla ben nereden bileyim senin hemen evlenip onu eve getireceğini, ben sana, geniş yaşa oğlum, demedim mi, ben sana hiç olmazsa bari bu işte diren, belki vekil yaparlar, kaymakamlıktan ayrılma, bak valilik sıran geliyormuş oğlum, demedim mi, hayır anne, dayanamıyorum artık, hepsi iğrenç, çirkin anne, vah zavallı yavrum benim, sen niye ötekiler gibi işinle evin arasında gidip gelmiyorsun, ama biliyorum dedim bir gün, öfkelenmiştim, çünkü tembel ve korkaksın değil mi, baban gibisin, yaşamaya, insanlar arasına karışmaya cesaretin yok değil mi, onları suçlamak ve hepsinden nefret etmek daha kolay; hayır anne, hayır, sen bilmiyorsun, hepsi iğrenç, kaymakamlığa

bile dayanamıyorum artık, orada zavallı köylülere, fakir fukaraya şöyle yapıyorlar, böyle eziyet ediyorlar, karım da öldü, çocuklara teyzeleri baksın, ben istifamı verip, buraya gelip yerleşeceğim, ne olur anne, bana ilişme, ben bu sakin köşede yıllardır hep bunu düşünüyorum,

"Hadi Babaanne, artık çok sıcak oldu."

kendi başıma oturup gerçekleri yazmak istiyorum, hayır, izin vermiyorum,

"Biraz daha bekleyin de Metin Bey..."

burada oturamazsın, gidip hayata karışacaksın, Recep, sakın buna yemek çıkarma, koca adam gitsin kendi ekmeğini kendi kazansın, ne olur yapma anne, bu yaştan sonra elâleme

"Bari biri şu mezarların üstünü temizlese."

rezil edeceksin, susun saygısızlar, babanızla biraz yalnız kalamayacak mıyım, ben de görüyorum hayvan pisliklerini, böyle mi olacaktı her şey, ama ben demiştim ona o zaman, içiyor musun dedim, sustun oğlum, niye, daha genç sayılırsın, seni bir daha evlendireyim, peki ne yapacaksın sabahtan akşama kadar burada, bu kimsesiz yerde, susuyorsun değil mi, ah, yarabbi biliyorum, sen de baban gibi oturup saçma sapan yazılar yazmaya başlayacaksın, susuyorsun, öyle değil mi, ah oğlum, ben sana bütün suçtan ve günahtan ve haksızlıktan sorumlu olmadığını nasıl öğreteyim, ben zavallı cahil bir kadınım, bak şimdi kimsesizim, benimle alay ediyorlar, sürdüğüm şu zavallı hayatı görseydin oğlum, benim ne talihsiz olduğumu, nasıl ağlıyorum, mendilimi bastırıp, kıvrılmışım,

"Yeter Babaanne, yeter, ağlamayın artık. Gene geliriz..."

Allahım ne talihsizmişim ben, beni götürmek istiyorlar; oğlumla rahmetli kocamla beni rahat bırakın, ben onlarla yalnız kalmak istiyorum, mezarının üzerine yatayım, ama yatmadım, hayır Fatma, bak torunların da sana acıyorlar, gördüler işte ne kadar talihsiz ve zavallı olduğumu, haklılar, hem bu sıcakta, bari son bir kere daha Fatiha diyorum ama o çirkin cücenin ayran budalası gibi küstah küstah baktığını görünce, insanı bir an olsun rahat bırakmazlar ki, şeytan her yerde, sanki birbirimizi kızdırmak için şu duvarın arkasında pusuya yatmış bizi seyrediyor, peki son bir kere daha

"Babaanneciğim bakın çok kötü oldunuz, haydi artık."
Fatiha, ellerimi açınca beni bıraktılar ve onlar da açtılar, son defa okuyoruz, okuyoruz, arabalar geçiyor, ne kadar sıcakmış, iyi ki içime hırkamı giymemişim, son anda dolabımda bıraktım, kilitlemişimdir, kimse olmayan evde, Allah korusun tabii, hırsız girmemişse, insanın aklı nasıl dağılıyor, af edersin sen, amin, biz artık,

"Yaslanın bana Babaanne!"
gidiyoruz, Allahaısmarladık, ha, bir de sen varsın sahi, insanda akıl mı bırakıyorlar,

GÜL DARVINOĞLU
1922-1964
RUHUNA FATİHA

ama götürüyorlar işte beni, bu sıcakta benim durup bir tane daha okumaya zaten halim kalmadı, onlara okurken senin için de okumuş sayılırım, küçük, soluk, renksiz kız, Doğan'ım da seni beğendiydi, getirip elimi öptürdüydü, sonra odama geldiydi akşam sessizce, nasılsın anne, ne diyeyim oğlum, bu cılız, bu soluk kız demiştim, hemen anlamıştım çok yaşamayacağını, üç çocuk doğurmak yetti sana, tükeniverdin, zavallıcık, kedi gibi tabağının kenarından yerdin, bir iki lokma, bir kaşık daha koyayım kızım derdim, gözleri umutsuzlukla büyürdü: Yemekten korkan bir küçük renksiz gelin, zaten ne günahın olacak ki benim duama ihtiyaç duyasın, iyi yemeği bilmezler, hayata sarılmayı bilmezler, yalnızca başkalarının acılarına gözyaşı dökerek ölmeyi bilirler, zavallıcıklar, bakın gidiyorum ben çünkü koluma girdiler ve çok

"İyi misiniz Babaanne?"
şükür eve dönüyoruz artık.

8
Hasan Etrafta Dolaşıyor

Tam gidiyorlardı ki, babaanneleri bir kere daha dua etmek istedi ve o zaman onunla birlikte bir tek Nilgün açtı ellerini Allah'a: Faruk çarşaf gibi bir mendil çıkarmış terini siliyordu, Recep Amca Büyükhanım'ını tutuyordu ve Metin de ellerini blucininin arka ceplerine sokmuş artık dua eder gibi yapmaya bile üşeniyordu. Sonra yarım yamalak okudukları o duayı da çabucak bitirdiler ve babaanneleri gene sağına soluna sallandı ve iki yanından kollarına girdiler ve götürüyorlar. Bana arkalarını dönünce duvarın ve çalıların arkasında kafamı iyice çıkarıp rahat rahat baktım: Gülünç manzara: Faruk denen o şişko dev bir yanında ve amcam olacak cüce öteki yanında giderlerken, babaanneleri kara çarşafa benzeyen o tuhaf korkutucu paltonun içinde elbiseleri bol gelmiş bir korkunç kuklaya benziyor. Gene de gülmedim ve belki de mezarlıkta olduğumuz için ürperdim ben Nilgün ve sana ve başına ne güzel yakışan başörtüsüne baktım, sonra ince bacaklarına da baktım. Ne tuhaf: Büyümüş, kocaman güzel bir kız olmuşsun, ama bacakların hâlâ çöp gibi.

Sonra siz arabanıza binip gittikten sonra ben siz yanlış anlamayın diye gizlendiğim yerden çıktım ve o sessiz mezarlara ben de gidip baktım: Şu dedeniz, şu anneniz ve şu da babanız ve bir tek babanızı gördüm ben, hatırlıyorum: Biz bahçede oynarken, odasının panjurları arasından bazan başını uzatır ve sizi ve beni birlikte görür, ama benimle oynadığınız için size bir şey demezdi. Ona Fatiha okudum, sonra orada hiçbir şey yapmadan, yalnız güneşte pişerek ve cırcırları dinleyerek biraz durdum ve tuhaf şeyler düşündüm, tuhaf esrarlı düşünceler, ürperdim, aklım karıştı, sigara içmiş gibi oldum. Sonra mezarlıktan çıktım ve gidiyorum ben, masamın üzerinde açık bıraktığım matematiğe dönüyorum. Çünkü bir saat önce ben o masada oturmuş, tam pencereden bakarken siz beyaz Anadol'unuzla yokuşu çıkıyordunuz ve aranızda babaanneniz olduğu için ben anladım nereye gittiğinizi ve o zaman mezarlığı ve ölüleri düşününce ben, aklıma bir türlü girmeyen şu sinir bozucu saçma matematik kafama

daha da girmez oldu ve bari gideyim şunlara bir bakayım dedim, mezarlıkta ne yaptıklarını görünce içim rahat eder, sonra gelir çalışırım dedim; annemi de boş yere üzmemek için pencereden çıktım, koşa koşa buraya geldim ve gördüm sizi ve işte şimdi açık bıraktığım matematiğe dönüyorum.

Tozlu yol bitti, asfalt başladı. Yanımdan arabalar geçiyor, bir iki kere işaret ettim, ama altında böyle araba olanda artık vicdan kalmamıştır ki: Beni görmeden, son hızla geçip yokuştan aşağı gidiyorlar. Sonra Tahsinlerin oraya geldim. Anasıyla Tahsin arkada toplarlarken, babası çardağın altında oturmuş kiraz satıyor ve o da beni sanki görmüyor. Ben saatte 100 kilometre ile lüks araba süren ve birden fren yapıp kilosu 80 liradan 5 kilo kirazı hemen alıveren biri olmadığım için başını bile kaldırıp bakmadı. Evet, artık paradan başka şeyler düşünebilen bir tek ben varım diyecektim, ama Halil'in çöp kamyonunu görünce sevindim. Aşağı gidiyorlardı, el ettim durdu. Bindim.

"Baban ne yapıyor?" dedi.

"Ne yapacak," dedim, "Piyango!"

"Nereye gidiyor?"

"Sabahları trende çalışıyor."

"Sen?"

"Ben daha okuyorum," dedim. "Bu kamyon en çok kaç yapar?"

"Seksen!" dedi. "Burada ne yapıyorsun sen?"

"Kafam bozuk," dedim. "Biraz çıktım."

"Senin kafan bu yaşta bozulmaya başladıysa..."

Gülüştüler. Bizim evin önünde frene basıyordu:

"Yok," dedim. "Aşağı mahalleye ineceğim."

"Ne var orada?"

"Bir arkadaşım var, tanımazsın!"

Evin önünden geçerken açık pencereme baktım. Babam öğleyin gelene kadar dönerim. Mahalleye girer girmez kamyondan indim, Haliller beni işsiz güçsüz aylağın teki sanmasınlar diye hızlı hızlı yürüdüm. Taa mendireğe kadar gittim, sıcaktan kan ter içinde kaldığım için biraz oturdum, denize baktım. Bir motor hızla geldi, bir rıhtıma bir kız bıraktı, gitti. O kıza bakarken ben seni düşündüm Nilgün: Elini Allah'a nasıl açtığını az önce

gözlerimle gördüm: Tuhaftı. Sanki "onunla" konuşuyormuşun gibi. Kitapta yazar: Melekler vardır. Sonra düşündüm: Şeytan da vardır. Başka şeyler de. Sanki korkmak istediğim için düşündüm bunları; korkayım, ürpereyim, suçluluk duyayım da koşa koşa yokuşu çıkıp eve döneyim, matematiğe oturayım diye, ama az sonra zaten oturacağım: Şimdi biraz gezeyim.

Plaja gelince insanı aptallaştıran o uğultuyu duyunca ve o et yığınını görünce, gene suçu, günahı, şeytanı düşündüm. Kıpır kıpır kıpırdanan bir et yığını: Arada bir bu yığının içinden renkli bir deniz topu ağır ağır yükseliyor ama sonra gene geri dönüp aralarında kayboluyor; sanki bütün bu suçtan ve günahtan kurtulmak istiyor, ama kadınlar bırakmıyor onu. Üzeri sarmaşıklarla dolu tel örgüler arasından kalabalığa ve kadınlara daha da baktım. Tuhaf şey: Bazan canım bir kötülük yapmak ister, utanırım, biraz canlarını yakayım da beni fark etsinler diye: Böylece, cezalarını vermiş olurum ve kimse şeytana uymaz ve belki bir tek benden korkarlar o zaman: Şunun gibi bir duygu: Biz iktidara, onlar da yola gelmişler. Utandım sonra, iyice dalmışım, utancı unutmak için seni düşündüm Nilgün. Sen suçsuzsun. Biraz daha büyüleyici kalabalığa bakayım, matematiğe döneceğim diyordum ki:

"Ne dikiliyorsun sen burada?" dedi, plaja bakan herif.

"Yasak mı?" dedim.

"Gireceksen git oradan bilet al!" dedi. "Mayon ve paran varsa..."

"Tamam," dedim. "Gerek yok. Gidiyorum."

Gittim. Paran varsa kaç para: Fatiha yerine bunu okuyorlar artık: O kadar iğrençsiniz ki, bazan ben kendimi yapayalnız hissediyorum: Yarısı rezil, yarısı budala. Düşününce insan korkar bu kalabalıktan, ama Allahtan bizim çocuklar var, onlarla birlikte olunca birbirine karıştırmıyorum; biliyorum o zaman suç ile günahı, haram ile helal olanı biliyorum ve korkmuyorum: Ne yapılacağını da çok iyi anlıyorum. Sonra bizim çocukların da dün akşam kahvede, çakal, çakal, diye benimle dalga geçtikleri aklıma geldi ve kızdım. Peki. O yapılacak şeyleri ben tek başıma da yapabilirim beyler, tek başıma da ben yürürüm o yolda, biliyorum çünkü. Kendime inandım ve güvendim.

Yürüye yürüye sizin evinizin önüne gelmişim Nilgün, farkına varmamışım, üzeri yosunlu o eski duvarı görünce anladım. Bahçe kapınız kapalı. Gittim, yolun öte tarafındaki kestanenin altına oturdum, evinizin pencerelerine, duvarlarına baktım, senin içeride ne yaptığını merak ettim. Belki yemek yiyorsundur, belki başında hâlâ o örtü vardır, belki de öğle uykusuna yatmışsındır. Elime bir çöp aldım ve asfaltın kenarındaki kum birikintisine senin yüzünü dalgın dalgın çizdim. Uyurken yüzün daha güzel olur. O yüze bakarken ben suçu, kini ve gırtlağıma kadar gömüldüğümü sandığım günahı ve suçluluk sivilcelerimi unuturum ve benim ne günahım olabilir diye düşünürüm, ben onlardan biri değilim, ben senin gibiyim, inanıyorum. Sonra düşündüm: Bahçeye gizlice girsem, cüceye görünmeden ağacın ortasına ve öteki çıkıntıya basarak duvara tırmansam ve o açık pencereden kedi gibi odana girsem ve seni yanağının kenarından öpsem: Sen kimsin? Beni tanımadın mı, saklambaç oynardık, seni seviyorum, senin tanıdığın bütün o kibar erkeklerin sevebileceğinden daha çok seviyorum seni ben! Birden öfkelendim: Kumun üzerindeki yüzü ayağımla bozdum ve tam ben kalktım bu saçma hayallerden sıkıldım gidiyordum ki gördüm:

Nilgün evden çıkmış bahçe kapısına geliyor.

Her şeyi yanlış anlarlar bunlar, her şeyi kötüye yorarlar. Hemen uzaklaştım biraz, kapıya sırtımı döndüm. Sesini duyduktan sonra döndüm: Bahçe kapısından çıkmış gidiyorsun, nereye? Merak ettim, peşine düştüm.

Yürürken kendine göre bir tuhaf sallanışı var: Erkek gibi. Koşup gidip omzuna dokunsam; beni tanımadın mı Nilgün, ben Hasan, hani biz çocukken sizin bahçede, Metin de vardı, oynardık, sonra balık tutardık.

Köşeye gelince dönmedi, yürüyor: Plaja mı gidiyorsun, sen de onların arasına girecek misin? Öfkelendim, ama peşini bırakmadım. Çöp bacaklı, hızlı da gidiyor, neden bu acele, yoksa bir bekleyenin mi var?

Plajda durmadı, saptı, yokuşu çıkıyor. Tahmin edebiliyorum artık bekleyenin kim olduğunu. Belki onun arabasına binersin, belki de deniz motoru vardır: Hangisi diye merak ettiğim için

peşinden geliyorum, çünkü ötekilerden bir farkın olmadığını biliyorum.

Birden oradaki bakkala girdi, kayboldu. Bakkalın önünde dondurmacı çocuk var; ufaklığı tanırım, yanlış bir şey düşünmesin diye biraz uzakta bekledim. Ben zenginlere uşaklık etmekten hoşlanmam.

Biraz sonra Nilgün içeriden çıktı ve dosdoğru gideceğine geri döndü ve geldiği yoldan bana doğru yürüyor. Birden sırtımı döndüm, eğildim ve ayakkabılarımın bağını bağlıyorum. Elinde bir paketle yaklaştı, yaklaştı ve bana bir baktı, utandım.

"Merhaba," dedim, kalktım.

"Merhaba Hasan," dedi. "Nasılsın?" Biraz sustu. "Seni dün gelirken yolda gördük, abim tanıdı. Büyümüşsün, çok değişmişsin. Ne yapıyorsun?" Biraz sustu. "Hâlâ yukarıdaymışsınız, amcan söyledi, baban da piyangoyla uğraşıyormuş." Biraz daha sustu. "E, sen ne yapıyorsun, söylesene, kaça geçtin?"

"Ben mi?" dedim. "Ben bu yıl bekliyorum," diyebildim sonunda.

"Neyi?"

"Sen denize mi gidiyorsun Nilgün?"

"Yok," dedi. "Bakkaldan geliyorum. Babaanne'yi mezarlığa götürdük. Sıcaktan biraz fena oldu galiba, kolonya aldım."

"Demek o plaja gitmiyorsun," dedim.

"Çok kalabalık oluyor orası," dedi. "Sabah erken gideceğim, kimse yokken."

Biraz sustuk. Sonra gülümsedi ve ben de güldüm ve yüzünün uzaktan görüp sandığımdan bir başka olduğunu düşündüm. Aptal gibi terliyorum. Sıcaktan der. Susuyorum. Bir adım attı.

"Peki," dedi. "Babana selam söyle, olmaz mı?"

Elini uzattı ve el sıkıştık. Eli yumuşak ve hafif. Ben terli elimden utandım.

"Güle güle!" dedim.

Gitti. Arkasından bakmadım. Çok önemli işleri olan insanlar gibi ben de bir yere doğru düşünceli düşünceli yürüdüm.

9
Faruk Arşivde Hikâye Arıyor

Mezarlıktan döndükten sonra, Babaanne bizimle aşağıda yemek yedi, sonra bir fenalık geçirdi. Önemli bir şey değil ama. Biz Nilgün'le gülüşüyorduk, birden o, kötü kötü baktı bize, sonra başını göğsüne düşürüverdi. Koluna girip yukarı çıkardık, yatırdık, Nilgün'ün getirdiği kolonyayı bileklerine, şakaklarına sürdük. Sonra ben odama gittim, yemek üstüne ilk sigaramı içtim. Babaanne'nin ciddi bir şeyi olmadığını anladıktan sonra da güneşte pişen Anadol'a bindim yola çıktım. Anayoldan değil, Darıca yolundan gittim. Bu yolu özenerek asfaltlamışlar. Kiraz ağaçlarıyla incirlerin bazıları hâlâ yerindeydi. Buralara, çocukken Recep'le sözümona karga avına ya da gezmeye gelirdik. Kervansaray olduğunu sandığım şey daha aşağılarda olmalı. Sırtlarda yeni mahalleler yapılmış, yapılıyor. Darıca'da yeni bir şey görmedim: On yıllık Atatürk heykeli!

Gebze'de doğrudan kaymakama çıktım. Kaymakam değişmiş. İki yıl önce, bu masada hayattan bezmiş biri vardı, şimdi ise durmadan elini kolunu oynatan bir genç. Önceden tasarladığım gibi, onu etkilemek için, çantamdan fakültenin yayımladığı doçentlik tezimi çıkarıp göstermeme, arşive daha önceden girmiş olduğumu ya da rahmetli babamın da kaymakam olduğunu söylememe gerek bile kalmadı. Beni, çağırdığı bir adamın peşine taktı. Onunla birlikte geçen gelişlerimden tanıdığım Rıza'yı aradık, bulamadık, dispansere gitmiş. O dönünceye kadar ben çarşıda şöyle bir yürüyeyim dedim.

Çitlembiklerin sarktığı dar aralıktan geçip çarşıya çıktım. Önce aşağıya yürüdüm. Sokaklarda kimsecikler yok. Bir köpek asfaltta amaçsız geziniyor, demirci dükkânında bir adam Aygaz tüpünü kurcalıyor. Kırtasiyecinin vitrinine bakmadan döndüm, dükkân önlerinin daracık gölgelerine sığınarak camiyi görünceye kadar yürüdüm. Sonra döndüm, gittim, küçük alandaki çınar ağacının altında oturdum, uykumu açsın diye bir çay içtim, kahvenin radyosunu boş boş dinleyerek sıcağını unutmaya çalıştım ve kimse benimle ilgilenmediği için keyiflendim.

Kaymakamlığa döndüğümde Rıza gelmişti, beni görünce hatırladı, sevindi. O anahtarı bulana kadar benim bir dilekçe vermem gerekti. Birlikte aşağıya indik. Kapıyı açtı, küf, toz ve nem kokusunu hemen hatırladım. Eski masayla sandalyesinin tozunu alırken biraz gevezelik ettik. Rıza beni yalnız bırakıp gitti.

Gebze arşivinde öyle pek fazla bir şey yoktur. Ne varsa, kasabanın kadılık olduğu ve pek az kimsenin bilip ilgilendiği kısa bir dönemden kalmadır. O zamandan kalan belgelerin de büyük bir kısmı, sonra İzmit'e, o zamanki adıyla İznikmit'e yollanmıştır. Burada kutular içinde unutulan fermanlar, tapu kayıtları, mahkeme sicilleri, defterler iç içe, üst üste yığılıp kalmış, öylece duruyorlar. Otuz yıl önce, mesleğini seven ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına özgü o bürokratik miliyetçilikle yanıp tutuşan bir lise tarih öğretmeni bunlara bir düzen vermeye kalkmış, ama bezmiş. İki yıl önce, ben onun yarıda bıraktığı işi kaldığı yerden sürdüreyim demiştim, ama bir haftada yılmıştım. Arşivci olmak için, tarihçi olmak için gerekenden de fazla alçakgönüllülük gerekir. Benim lise öğretmeni de öyle değildi; arşivde geçirdiği saatleri hemen bir kitapla değerlendirme tutkusuna kapılmıştı. Öğretmenin, kendi hayat hikâyesinden ve Gebzeli tanıdıklarından başka Gebze'nin tarihsel yapılarıyla ünlülerinden söz ettiği bu kitapçığı Selma ile kavga ettiğimiz günlerde bira içip eğlenerek okuduğumu hatırlıyorum.

Sarı lekelerle, küfle, buruşukluklarla hırpalanmış kâğıt parçalarını koklayarak keyifle karıştırıyorum. Okudukça, bu kâğıtları yazan, yazdıran ve hayatları bu yazılanlara bir ucundan bağlı olan insanları görür gibi olduğumu sanıyorum. Belki de arşive, geçen yıl gördüğümü sandığım vebanın izini sürmek için değil, bu keyif için gelmişimdir. Soluk kâğıt yığınları okundukça ağır ağır aralanmaya başlarlar. Uzun bir gemi yolculuğundan sonra, yol boyunca sizi bunaltan sis açılır da, bir kara parçası her ağacı, taşı ve kuşuyla birdenbire sizi kendisine hayran bırakarak nasıl belirirse, okudukça aralanan kâğıtlar arasından iç içe geçmiş milyonlarca hayat ve hikâye birden aklımda beliriverir. O zaman çok keyiflenir, tarihin işte aklımda canlanan bu renkli, hayat dolu şey olduğuna karar veririm. Bunun ne olduğunu anlat,

deseler anlatamam. Biraz sonra, zaten o, arkasında tuhaf bir tat bırakarak geçip gider.

Bir mahkeme sicilini okurken, belki de bu duyguyu, okuduklarımı yazarak bulabileceğimi düşündüm. Çantamdan çıkardığım deftere yazmaya başladım. Celâl adlı biri, Mehmet'in kendisine sövdüğünü söylüyor. "Gidi köftehor" demiş! Kadının huzurunda da inkâr etmiş. Celâl'in, "Evet, sövdü!" diyen Hasan ve Kasım adlı tanıkları var. Kadı ise Mehmet'i yemin etmeye çağırmış. Mehmet edememiş. Tarihi silinmiş, yazmadım. Sonra, Hamza adlı birinin Abdi'yi kendisine vasi tayin ettiğini okuyup yazdım. Sonra da Rus asıllı Dimitri adlı bir kölenin ele geçirildiğini yazdım. Sahibinin Tuzla'dan Veli Bey adlı biri olduğuna ve Dimitri'nin ona geri verilmesine karar vermişler. Kaybettiği bir sığır yüzünden hapsedilen çoban Yusuf'un başına gelenleri de okudum. Sığırı ne sattığını söylüyor, ne de kestiğini. Kaybetmiş. Sonunda, kardeşi Ramazan kefil olmuş da hapisten çıkmış. Sonra bir fermanı okudum. Nedense buğday yüklü bazı gemilerin Gebze'nin iskelelerine, Tuzla'ya ve Eskihisar'a yanaşmadan doğru İstanbul'a gelmesi emrediliyordu. İbrahim adlı biri, "İstanbul'a gitmez isem avradım üç talâk ile boş olsun" demiş, İstanbul'a da gitmediği için karısı Fatma boş olduğunu ileri sürmüş. İbrahim, İstanbul'a gitmediğini ama gideceğini, yemininde bir süre vermediğini söylüyor. Sonra, kayıtlardaki akçe miktarlarına bakarak emine verilen bazı mukataaların büyüklüğünü çıkarmaya çalıştım ama kesin bir sonuca ulaşamadım. Bir yığın değirmenin, bağın, bahçenin, zeytinliğin yıllık gelirini defterime geçirdim. Bunları defterime geçirirken o toprakları görür gibi olduğumu sandım ama kendimi galiba kandırıyordum. Sonra birkaç hırsızlık olayına ilişkin yazılanları okudum ve hiçbir şey hissedemediğime karar vererek dışarı çıktım.

Koridorda sigara içerken, geçen yıl burada kayıtlarına rastladığım vebanın izini sürmek yerine herhangi bir başka hikâye de arayabileceğimi düşündüm. Kendime, bu hikâyenin nasıl bir şey olması gerektiğini sordum. Ama bu soru sıkıcıydı, başka bir şey düşünmek istedim, çünkü tarih, hikâyeden başka şeydir. İyi bir tarih kitabını, iyi bir hikâye kitabı ya da bir romandan ayıran dipnotlarından başka şeyler de olmalıdır. Nedir bunlar?

İnsana arkasında ne olduğunu merak ettiren bir duvarın önünde bir kamyon durmuş, arka tekerleklerini görüyorum. Sigaramı bitirdim, kırmızı yangın kovasının kumuna bastırıp içeri girdim.

Ethem adlı birinin Kasım'dan şikâyetini okudum: Ethem evde yokken, Kasım evine gitmiş ve ailesiyle konuşmuş. Kasım olayı yalanlamıyor, ama yalnızca gözleme yemek için eve gittiğini ve bir miktar yağ alıp çıktığını söylüyor. Bir başka çift de biri öbürünün sakalını çektiği için davalık olmuştu. Sonra Cafer ile Ahmet'e savaşta başarıları yüzünden gelir olarak verilen Gebze köylerinin adlarını yazdım. Sonra Kevser ve Kezban adlı iki kadının orospuluk yaptığına ilişkin mahallelilerin şikâyetlerini okudum. Şikâyetçiler, kadınların mahalleden çıkarılmalarını da istiyorlardı. Sonra Kevser'in daha önce bu işi yaptığına ilişkin Ali'nin tanıklığını da okuyup yazdım. Satılmış adlı birinin de Kalender'den yirmi iki altın alacağı varmış, ama Kalender borcunu inkâr ediyormuş. Melek adında bir kız da hür iken, Ramazan tarafından haksız olarak Bahattin Bey'e satıldığını söylüyordu.

Sonra şunları da yazdım: Muharrem adlı bir çocuk cüz okumak için evinden çıkmış, babası Sinan onu Resul ile yakalamış. Baba, Resul'un, oğlunu ayarttığını söylüyor ve bir araştırma yapılmasını istiyor. Resul, Muharrem'in kendisine geldiğini, birlikte değirmene gittiklerini, dönüşte Muharrem'in incir toplamak için bahçelerde kaybolduğunu söylüyor. Tarihi de defterime geçirdikten sonra, aşağı yukarı dört yüz yıl önce, bir çocuğun düşlerine giren incirlerin ve incirleri düşleyen çocuğu düşleyen Resul'un nasıl şeyler olduğunu düşündüm. Sonra haydutluğa başlayan bir sipahinin yakalanması, derhal meyhanelerin kapattırılması ve şarap içenlerin haklarından gelinmesine ilişkin emirleri okuyup yazdım ve daha da okuyup yazdım: Hırsızlıklar, ticari anlaşmazlıklar, eşkıyalar, evlenip boşananlar... Ne işe yarayacaktı bu hikâyeler? Ama bu sefer sigara içmek için koridora da çıkmadım. Hikâyelerin bir işe yaraması gerektiğini unutmaya çalışarak defterime et fiyatlarına ilişkin bir yığın sayı ve kelime geçirdim. Derken gözüme taş.ocaklarının içinde bulunan bir ölü için yapılan soruşturma ilişti. Soruşturma sırasında sıkıştırılan işçiler o günü nasıl geçirdiklerini teker teker anlatıyorlardı. İlk

defa, 23 Recep 1028 tarihli o günü görür gibi olduğuma karar verip keyiflendim. Gün boyunca ne yaptıklarını ayrıntılarıyla anlatan işçilerin söylediklerini dikkatle birkaç kere okudum. Canım keyfime sigara da eklemek istedi, ama kendimi tutup, okuduklarımı olduğu gibi defterime geçirdim. Bu iş çok uzun sürdü, ama bittiği zaman keyfime diyecek yoktu. Güneş de alçalmış, bodrum penceresinin kenarına usulca vurmuştu. Birisi benim için kapının önüne günde üç öğün yemekle bir paket sigara ve akşamları da biraz rakı bıraksa, bu serin bodrumda sanki bütün hayatımı geçirmeye boyun eğecek gibiydim. Bugün açık seçik göremiyordum, ama hiç olmazsa varlığını biraz sezer gibi olmuştum: Bu kâğıt parçalarının arkasında bütün bir ömrü geçirmeye yetecek kadar hikâye vardı, bu hikâyeler sisin arkasındaki kara parçasını bana gösterecekti. Bunları düşününce, kendime ve yaptığım işe daha çok güvendim. Sonra, iyi ve uslu bir öğrenci gibi, defterime kaç sayfa yazdığımı saydım: Tam dokuz sayfa! Eve dönüp içkiye oturmayı hak ettiğime karar verdim, kalktım.

10
Metin Diğerleriyle

Ceylanların rıhtımında oturuyorduk, denize atlamak üzereydim, ama lanet olsun, kulağım gene onlardaydı.

"Bu akşam ne yapacağız?" dedi Gülnur.

"Değişik bir şeyler yapalım," dedi Fafa.

"Yaa! Suadiye'ye gidelim."

"Ne var orada?" dedi Turgay.

"Müzik!" diye bağırdı Gülnur.

"Müzik burada da var."

"Peki o zaman, sen söyle ne yapalım."

Birden denize atladım ve hızla yüzerken gelecek yıl bu vakitte Amerika'da olacağımı düşündüm, mezarda yatan zavallı annemle babamı düşündüm ve New York'un özgür caddelerini, köşe başlarında benim için caz çalacak olan zencileri, kimsenin kimseyi takmadığı o uzun ve sonsuz metro dehlizlerini ve bitip tükenmez yeraltı labirentlerini düşledim ve ferahladım, ama sonra ağabeyimle ablamın yüzünden elime para geçmezse gelecek yıl oralara gidemeyeceğimi hatırlayarak öfkeleniyordum ki, hayır, şimdi ben seni düşünüyorum Ceylan: Rıhtımda oturuşunu, bacaklarını uzatışını, seni sevdiğimi ve kendimi de sana sevdireceğimi.

Az sonra, sudan başımı çıkarıp arkama baktım. Karadan çok uzaklaşmıştım, içimi tuhaf bir korku kapladı: Onlar oradaydılar; bense başı ve sonu olmayan tuzlu, yosunlu, korkunç bir sıvının içindeydim. Birden telaşa kapıldım, arkamda beni kovalayan bir köpekbalığı varmış gibi hızla yüzdüm, denizden çıktım ve gidip Ceylan'ın yanına oturdum. Laf olsun diye konuştum.

"Deniz çok güzel."

"Hemen çıktın ama," dedi Ceylan.

Dönüp bir şeyler anlatan Fikret'i dinledim. Babası bu kış nasıl kalp krizi geçirmiş ve bir anda bütün işin başına, evet daha on sekiz yaşındayken, nasıl geçmek zorunda kalmış da ağabeyi Almanya'dan dönene kadar bütün o işleri ve adamları tek başına yönetmiş filan. Sonra, yakında daha da önemli biri olacağını

kanıtlamak için, babasının her an ölebileceğini söyleyince, ben bizimkilerin çoktan öldüğünü, bu sabah da mezarlarına gittiğimizi söyledim.

"Aman çocuklar! İçime kasvet bastırdınız," dedi Ceylan. Kalktı yürüdü.

"Hadi bir şeyler yapalım!"

"Evet, yapalım. Eğlenceli bir yere gidelim hadi."

"Hisar'ın oraya!" dedi Zeynep.

"Oraya dün gittik ya," dedi Vedat.

"Balığa çıkalım o zaman," dedi Ceylan.

Turan, bir krem kutusunun kapağını açmaya çalışıyordu. "Bu saatte olmaz."

"Niye olmazmış."

"Tuzla'ya gidelim."

"Çok sıcak," dedi Fikret.

"Deli olacağım!" dedi Ceylan öfke ve çaresizlikle.

"Sizlerle hiçbir şey yapılmaz!" dedi Gülnur.

Ceylan sordu: "Bir yere gitmiyor muyuz şimdi?"

Kimse bir şey söylemedi. Uzun bir sessizlikten sonra, Turan'ın elindeki krem kutusunun kapağı yere düştü, bir bilye gibi yuvarlanarak Ceylan'ın ayağının dibine devrildi.

Ceylan bir tekme attı, kapak denize düştü.

"Benim değil, Hülya'nındı," dedi Turan.

"Yenisini alırım." dedi Ceylan, gelip yanıma oturdu.

Ceylan'ı sevip sevmediğimi düşündüm; sevdiğime inandım: Bunaltıcı sıcağın boş, ahmakça düşünceleri... Turan kalkmış, gitmiş, kapağın düştüğü yerden denize bakıyordu.

"Hayır!" dedi Ceylan, yerinden fırladı. "Sen almayacaksın Turan!"

"Peki, o zaman sen al."

"Ben mi?" dedi Ceylan. "Ben niye alayım. Hüseyin alsın!"

"Saçmalama," dedi Turan. "Ben alırım."

"Ben alırım," dedim ben. "Ben denizden yeni çıktım." Kalktım gittim.

"Sen iyi çocuksun Metin," dedi Ceylan.

"Al bakalım!" dedi Turan. Parmağının ucuyla emreder gibi gösteriyordu.

"Almayacağım," dedim birden. "Deniz soğuk." Fafa bir kahkaha attı. Ben döndüm, yerime oturdum.

"Hülya," dedi Turan, "Sana yeni bir kutu alırım ben."

"Hayır, ben alacağım ona yeni bir kutu," dedi Ceylan.

"Zaten bitmişti," dedi Hülya.

O zaman Mehmet, Mary'nin karşı adaya gitmek istediğini söyledi ve birden herkeste şu aşağılık duygu, Avrupalıyı memnun etme isteği uyandı ve motorlara doluştuk. Ben Ceylan'la aynı motora binmiştim. Sonra o evine koştu ve elinde iki şişeyle geri geldi ve bağırdı.

"Cin!"

Bir başkası da, "Müzik!" diye bağırınca Cüneyt de koştu ve evden o iğrenç kutuyu ve hoparlörleri getirdi. Sonra motorlar birden gürleyerek fırladılar. Hızlandıkça motorların burunları aşağıya indi ve yarım dakika sonra açık denizin ortasındayken ben düşünüyordum: Onlar zenginler diye düşünüyordum, bir şey kırılır mı, çizilir mi, eskir mi umurlarında değil, zenginler, motorları saatte kırk mil yapıyor ve ben korkuyorum pis bir korkuyla, elimi ayağımı birbirine dolaştıran bir korkuyla, Ceylan seni seviyorum ben.

Motorlar adanın kayalarına çarpacakmış gibi yaklaştılar, sonra birden hız kesip dönünce duruverdiler. Adanın öte yanındaki fenerin yalnızca tepesi gözüküyordu. Bir yerlerden bir köpek çıktı, sonra bir kara ve sonra bir boz başkası; koşarak kıyıya indiler, kayalara sokuldular: Bize doğru hırsla havlıyorlar. Cin şişesi elden ele dolaşıyormuş, yanında da bir şey yok; verdiler, şişenin ağzından içtim.

"Kudurmuş bunlar!" dedi Gülnur.

"Gazlasana Fikret, bakalım ne yapacaklar!" dedi Ceylan.

Fikret gazlayınca motorlarla birlikte dönen köpekler adanın çevresinde çılgın bir koşu tutturdu. Motordakiler bağırarak, şarkılar söyleyerek köpekleri coşturdular, köpekler coşunca daha da heyecanlandılar, çığlıklar attılar, uludular, bağırdılar ve ben, bunların hepsi geri zekâlı diye düşündüm, ama, Allah kahretsin, teyzemin sıcak ve ölü evinden daha eğlenceli buluyordum bu gürültüyü, radyoların üstüne elişi örtüler serilen tozlu, küçük odalardan daha zengin, daha canlı.

"Müzik! Sonuna kadar açın bakalım müziği ne yapacaklar!"

Müzik sonuna kadar açılmış olarak küçük adanın çevresinde iki kere daha döndük. Üçüncü kere dönerken gözüm bir an motorun arkasında bıraktığı köpüklü ize takıldı ve birden şaşırdım: Köpüklü suyun uzak bir yerinde Ceylan'ın neşeli başı birden belirivermişti. Korkulu bir düşe atlar gibi, hiçbir şey düşünmeden kendimi suya attım.

Suya atlar atlamaz tuhaf, korkunç bir duyguya kapıldım: Sanki Ceylan'la ikimiz burada ölecektik de motordakiler bizi fark etmeyeceklerdi. Biraz sonra başımı sudan çıkarıp bakınca şaşırdım. Motorlardan biri durmuş, Ceylan'ın yanına varmış, içeri çekiyorlardı. Ceylan'ı sudan çıkardıktan sonra beni de almaya geldiler.

"Seni kim itti?" dedi Fikret.

"Kimse itmedi onu," dedi Gülnur. "Kendi atladı."

"Kendin mi atladın sen? Niye atladın?"

"Beni kim itti peki?" dedi Ceylan.

Turgay'ın uzattığı küreğe tutunarak motora çıkmaya çalışıyorum, ama tam çıkacakken Turgay küreği bırakınca yeniden suya düştüm. Başımı sudan çıkardığımda kimsenin benimle ilgilenmediğini şaşarak gördüm.

Sonunda tekneye çıkabildim, nefes nefeseydim.

"Allah belanızı versin, hiçbiriniz eğlenmek nedir bilmiyorsunuz."

"Köpeklere atarız seni!"

"Biliyorsan sen öğret bize," dedi Turgay.

Onları izleyen bir köpek en yakın kayanın ucuna çıkıp uludu.

"Deli!" dedi Ceylan. Beyaz sivri dişleri parlayan köpeğe büyülenmiş gibi bakıyordu. "Biraz daha yaklaşsana şu hayvana Fikret."

"Niye?"

"İşte de ondan."

"Neye bakacaksın?" Fikret motoru köpeğe doğru yavaş yavaş sürdü

"Ne istiyorsun hayvandan?" dedi Turgay.

"Erkek mi, dişi mi bu?" dedi Fikret. Motoru susturdu.

"Uğursuz!" diye bağırdı Ceylan tuhaf tuhaf...

Ceylan'a sarılmak istedim, ama yalnızca baktım ona ve kendimi sevdirmek için ne yapmam gerektiğini düşündüm. Aklım karmakarışık oldu, teknenin içinde sıçrayıp zıplamak, bağırıp çağırmak istiyordum, içimden tuhaf duygular geçiyordu, aşağılık bir herif olduğuma gitgide inanırken, bir yandan da bütün kitapların ve şarkıların aptal aptal sözlerle sözümona yüceltiği o duyguya kapıldığım için kendi değerim kendi gözümde artıyordu. Sonra da bütün ilgiyi üzerime çekmek istedim, ama aklıma onlardan yoksul olduğum geldi ve bir şey yapabilecek cesareti ve bahaneyi bulamadım. Sanki üzerime geçirilmiş daracık bir fukaralık gömleği bana sıkıntılar veriyordu. Tepiniyorlardı, bağrışıyorlardı, yanımızdaki motorun burnunda birbirlerini suya itmek isteyen iki kişi boğuşuyordu. Sonra o motor bize yaklaştı ve kovalarla üzerimize su atmaya başladılar. Biz de onlara attık. Küreklerle kılıç oynar gibi dövüştüler biraz. Suya düşenler oldu. Cin şişeleri boşalmış. Fikret birini kaptığı gibi köpeğe fırlattı. Şişe kayalarda parçalandı.

"Ne oluyor?" diye bağırdı Ceylan.

"Tamam artık, tamam dönüyoruz," dedi Fikret.

Denize düşenleri toplamadan motoru hareket ettirdi. Denizdekileri topladıktan sonra öteki motor yetişti bizlere. Üzerimize bir kova da su attılar.

"Haydi yarış!"

İki motor yan yana gelip bir süre aynı hızla gittikten sonra Gülnur'un bir çığlığı üzerine fırladılar. Öteki motorun bizim motoru geçeceği hemen anlaşıldı, ama Fikret küfürler ederek herkesi motorun burnuna çağırdı ki daha hızlanabilelim. Az sonra, ötekiler geçtiler bizi ve zaferlerini tepinerek kutlarlarken öfkelenen Ceylan ıslak havlusunu top yapıp onlara hırsla fırlattı, ama havlu denize düştü. Hemen döndük, batmadan havluya yetiştik, ama kimse uzanıp denizden almadığı için tekne havlunun üzerinden bir ütü gibi ağır ağır geçip suyun içine iyice batırdı onu. Bağrıştılar. Sonra Darıca'dan Yalova'ya giden araba vapurunun peşine düşüp, yetişip çevresinde iki kere bağrışarak döndüler. Sonra bodoslama dedikleri bir oyuna başladılar: İki motor yan yana geliyor, aralarına lastik simitler, havlular sarkıtılıyor, sonra çarpışan arabalar gibi yanlarıyla birbirleriyle bodoslaşıyorlar. Sonra motorlar hiç hız

kesmeden, plajda yüzen kelleler arasına daldılar. Tekneler arasında bağrışarak kaçışan korkulu kafalara bakarak mırıldandım:

"Ya bir kaza çıkarsa?"

"Öğretmen misin sen?" diye bağırdı Fafa. "Lise öğretmeni misin ha?"

"Öğretmen miymiş?" dedi Gülnur.

"Ben öğretmenlerden nefret ederim!" dedi Fafa.

"Ben de!" dedi Cüneyt.

"İçki içmedi ki o," dedi Turan. "Aklı başındayı oynuyor."

"İçtim," dedim. "Senden çok içtim."

"Çarpım tablosu ezberlemekle olmaz her şey."

Ceylan'a baktım, duymuyordu, aldırmadım.

Biraz daha gezdikten sonra motorlar geri döndüler, az sonra Ceylanların rıhtımına vardık, yanaştık. Motorlar boşalırken rıhtımda kırk beş yaşlarında bir kadın gördüm, üzerinde bir bornoz vardı: Annesiymiş:

"Çocuklar sırılsıklam olmuşsunuz," dedi. "Nereden böyle? Nerede yavrum senin havlun?"

"Kaybettim anne," dedi Ceylan.

"Olur mu ama, üşüyeceksin," dedi annesi.

Ceylan anlamsız bir hareket yaptı. Sonra, "Haa! Anne bu Metin," dedi. "O eski evde oturuyorlarmış. Tuhaf, sessiz evde."

"Hangi eski ev?" dedi annesi.

El sıkıştık, babamın ne iş yaptığını sordu, söyledim ve üniversite için de Amerika'ya gideceğimi söyledim.

"Biz de Amerika'da ev alacağız. Buranın artık ne olacağı belli değil. Amerika'da en iyi yer neresidir?"

Ona bazı coğrafi bilgiler verdim, iklim koşullarından, nüfus durumundan ve bazı rakamlardan söz ettim, ama beni dinliyor mu anlayamıyordum, çünkü bana değil, mayoma ve saçlarıma sanki onlar benden ayrı şeylermiş gibi bakıyordu. Sonra biraz da anarşiden ve Türkiye'nin bu kötü durumundan filan söz ediyorduk ki, Ceylan konuştu.

"Anne, bu ukala çocuk bu sefer de seni mi yakaladı."

"Edepsiz seni!" dedi annesi.

Ama sözümün gerisini de dinlemeden kaçtı gitti. Ben de gidip bir şezlonga oturdum ve denize atlayıp çıkan ve yeniden atlayıp

çıkan Ceylan'a ve ötekilere bakarak düşündüm. Sonra herkes şezlonglara, sandalyelere, betona oturunca güneşin altında o inanılmaz hareketsizlik başladı.

Orada, şezlonglardan uzanan bizim anlamsız ve çıplak bacaklarımızın ortasında ve betonun üstünde bırakılmış bir saat düşledim: Sırtını özsüz betona dayamış ve başlangıcı ve sonu ve ortası ve derinliği ve yüzeyi bile olmayan bizim sessizliğimizin ve kelimelerimizin ve hüzünlü ve saçma müziğin arasından kıpırtısız güneşe yüzünü çevirip bakarken o saat akrep ile yelkovanını birbirine karıştırıyordu ve artık ölçemeyeceğini ve bir zamanlar ölçtüğü şeyin ne olduğunu unuttuğunu ve zamanı yitirdiğini itiraf etmek zorunda kalıyordu ve böylece saatin düşüncesi de düşüncesinin ne olduğunu anlamaya çalışan bir düşüncesizin düşüncesinden farksız oluyordu.

Sonra Ceylan'ı da buna benzer düşüncelerle sevdiğimi düşündüm. Gece yarılarına kadar aynı şeyleri düşündüm sonra.

11
Babaanne Gümüş Şekerliği Çıkarıyor

Odamın kapısı vuruldu. Gözlerimi kapadım, hiç ses etmedim, ama kapı açıldı. Nilgün'müş.

"Babaanneciğim iyi misiniz?"

Bir şey demedim. Soluk yüzüme, hareketsiz gövdeme baksın ve acılar içinde kıvrandığımı anlasın istedim.

"Daha iyisiniz Babaanne, yüzünüze renk gelmiş."

Gözlerimi açtım ve düşündüm: Hiçbir zaman anlayamayacaklarını ve yalnızca plastik kolonya şişeleri ve sahte neşeleriyle gülümseyeceklerini ve benim acılarım, geçmişim ve düşüncelerimle yapayalnız kalacağımı. Peki, bırakın beni, güzel, temiz düşünceyle.

"Nasılsınız Babaanne?"

Ama bırakmazlar. Ben de bir şey söylemem.

"İyi uyudunuz. Bir şey ister misiniz?"

"Limonata!"

Deyiverdim birden ve Nilgün gidince kaldım ben yine güzel, temiz düşünceyle: Ilık uykudan kalkışın sıcaklığı yanaklarımda ve aklımda: Rüyayı düşündüm; rüyanın hayalini: Küçükmüşüm, İstanbul'dan çıkıp giden bir tren içindeymişim, tren gittikçe bahçeler görüyormuşum, birbirinin içinde, güzel, eski bahçeler: İstanbul uzakta, biz o bahçeler bahçeler içindeki bahçelerdeyken. O zaman düşündüm o ilk günleri: At arabasını, çıkrığı tıkırdatan kuyu kovasını, dikiş makinesini, makine pedalının huzur dolu tıkır tıkır zamanını; sonra gülüşü düşündüm, güneşi, renkleri, hiç beklemeden neşelenişi, şimdiyle dolan şimdiyi Selâhattin, düşündüm ben o ilk günleri: Trende hastalanınca Gebze'de inişimizi... Gebze'de han odalarında kıvranıp havası iyidir diye Cennethisar'a ilk gelişimizi... Demiryolu yapıldıktan sonra terk edilmiş bir iskele, üç beş eski ev, üç beş kümes, ama havası ne güzel, değil mi Fatma? Uzaklara gitmeye gerek yok! Buraya yerleşelim! Hem İstanbul'a ve annene, babana yakın oluruz, üzülmezsin, hem de hükümet devrilip düştüğünde hemen yetişmek için hazır oluruz! Buraya bir ev yaptıralım!

O zamanlar, birlikte uzun uzun yürürdük: Hayatta yapılacak o kadar çok şey var ki Fatma, derdi Selâhattin, gel sana biraz dünyayı göstereyim, karnındaki çocuk nasıl, tekme atıyor mu, biliyorum erkek olacak ve adını Doğan koyacağım, bu doğan yeni dünyayı hep bize hatırlatsın diye, zaferle ve güvenle yaşasın diye ve dünyaya gücünün yeteceğine inansın diye de! Sağlığına dikkat et Fatma, ikimiz de edelim, çok yaşayalım, dünya ne olağanüstü bir yer değil mi, şu otlar, kendi kendilerine çıkıp büyüyen şu cesur ağaçlar: İnsanın doğa karşısında hayrete kapılmaması zaten elde değil, biz de Ruso gibi doğanın kucağında yaşayalım ve doğal olmayan o aptal padişahlarla dalkavuk paşalardan uzak duralım, her şeyi akıllarımızla yeniden gözden geçirelim. Bütün bunları düşünmek bile ne güzel! Yoruldun mu canım, koluma gir, şu toprağın ve göğün güzelliğine bak, İstanbul'un bütün o ikiyüzlülüğünden kurtuldum diye öyle seviniyorum ki, Talat'a neredeyse teşekkür mektubu yazacağım! Bırak o İstanbul'dakileri, suçları, acıları ve birbirlerine zevkle çektirdikleri işkenceleri içinde çürüsünler! Biz burada, taptaze, basit, özgür, neşeli, yepyeni şeyler düşünerek, yaşayarak yeni bir dünya kuracağız; Doğu'nun daha hiç görmediği bir özgürlük dünyası, yeryüzüne inmiş akıl cenneti, yemin ediyorum Fatma, olacak bu, hem de Batı'dakilerden de iyi yapacağız, onların hatalarını gördük, kusurlarını almayacağız, biz, hatta oğullarımız görmese bile bu akıl cennetini burada torunlarımız, bu toprağın üzerinde, yemin ederim yaşatacaklar! Sonra bu karnındaki çocuğa mutlaka iyi bir eğitim vermeliyiz, onu bir kere olsun ağlatmayacağım, korku denen şeyi, o Doğulu hüznü, ağlayışları, kötümserliği, yenilgiyi ve korkunç Şark boyun eğişini bu çocuğa asla öğretmeyeceğim; onun eğitimiyle birlikte uğraşacağız, onu özgür bir insan olarak yetiştireceğiz, bu ne demek anlıyorsun, değil mi, aferin, zaten seninle iftihar ediyorum Fatma, sana saygı duyuyorum, seni de özgür bağımsız bir insan olarak görüyorum; ötekilerin karılarını gördükleri gibi bir cariye, bir odalık, bir köle gibi görmüyorum seni: Benim eşitimsin canım, anlıyor musun? Ama hadi dönelim artık, evet, hayat rüya gibi güzel, ama bu rüyayı başkaları da görsün diye çalışmaya gerek var; dönüyoruz.

"Babaanneciğim, limonatanızı getirdim."

Başımı yastığımdan kaldırıp baktım. "Şuraya bırak," dedim ve bırakırken de, "Recep niye getirmedi?" dedim. "Sen mi yaptın?"

"Ben yaptım Babaanne," dedi Nilgün. "Recep'in elleri yağlıydı, yemek yapıyor."

Yüzümü ekşittim ve acıdım ben sana kızım, ne yapayım, çünkü bak, cüce seni de çoktan kandırmış bile; kandırır, sinsidir. Düşündüm: Aralarına nasıl girdiğini, düşüncelerini nasıl çeldiğini, iğrenç, çirkin varlığıyla onları o kötü utanç ve suçluluk duygusuna boğup, Doğan'ımı kandırdığı gibi nasıl kandırdığını düşündüm. Anlatıyor mudur? Başım bezginlikle yastığa düştü ve geceleri beni uyutmayan o korkunç ve zavallı düşünceyi düşündüm zavallı ben.

Recep cücesi anlatıyormuş gibi düşündüm: Evet Büyükhanım, anlatıyorum diyormuş, bana ve zavallı anneme ve kardeşime neler yaptığınızı torunlarınıza bir bir anlatıyorum Büyükhanım; öğrensinler, bilsinler: Çünkü artık rahmetli babamın, sus cüce, peki rahmetli Selâhattin Bey'in de ne güzel yazdığı gibi şükür artık, Allah yok, bilgi var, her şeyi bilebiliriz, bilmeliyiz, bilsinler; biliyorlar; çünkü söyledim ve artık bana, zavallı Recep, diyorlar, Babaanne'miz demek sana çok eziyet etmiş, hâlâ da ediyor; biz senin için çok üzülüyoruz, suçluluk duyuyoruz, onun için şimdi yağlı ellerini yıkamana ve limonata yapmana ne gerek var; sen çalışma, tembel tembel otur, zaten bu evde senin hakkın varmış, diyorlardır, çünkü Recep anlatmıştır; anlatmış mıdır: Çocuklar, babanız Doğan Bey, Babaanne'nizin son elmaslarını niye sattı da parasını bizlere vermek istedi, demiş midir? Düşününce birden boğuluyorum sandım. Başım yastıktan nefretle kalkmış!

"Nerede o?"

"Kim Babaanne?"

"Recep! Nerede?"

"Aşağıda, dedim ya Babaanne. Yemek yapıyor."

"Ne söyledi sana?"

"Hiç Babaanne!" dedi Nilgün.

Hayır, anlatamaz, cesaret edemez Fatma, korkma, sinsidir, ama korkaktır da. Başucumdan limonatamı aldım ve içtim. Ama aklıma gene dolap geldi. Birden sordum:

"Sen ne yapıyorsun burada?"

"Sizinle oturuyorum ya Babaanne," dedi Nilgün. "Burayı özlemişim bu yıl."

"Peki," dedim. "Otur! Ama yerinden kalkma şimdi."

Ağır ağır yatağımdan kalktım. Yastığın altından anahtarlarımı, kenardan bastonumu aldım gidiyorum.

"Babaanne nereye?" dedi Nilgün. "Yardım edeyim mi?"

Cevap vermedim. Dolaba varınca durdum, dinlendim. Anahtarı kilide sokarken bir daha baktım: Evet, Nilgün oturuyor. Dolabı açtım ve hemen baktım; boşuna telaşlanmışım; kutu işte orada, bomboş, ama olsun, gene duruyor, duruyor ya. Sonra dolabı kaparken aklıma geldi: Alt gözün dibinden şekerliği aldım, dolabı kilitleyip Nilgün'e götürdüm.

"Ah Babaanneciğim, çok teşekür ederim, benim için kalktınız, zahmet ettiniz."

"Bir tane de kırmızı şeker al!"

"Ne güzel gümüş şekerlik bu böyle!" dedi.

"Dokunma!"

Yatağıma döndüm, aklıma başka bir şey getireyim istedim, ama getiremedim: Dolabın başından ayrılamadığım o günlerden birini düşünmeye dalmışım: İşte: Ayıp etmiyor musun Fatma, diyordu o gün Selâhattin; bak adam taa İstanbul'dan kalkmış da bizi görmeye gelmiş, sen ise odandan bile çıkmıyorsun. Üstelik Avrupai bir adam, kibar da. Yok, Yahudi diye bunu yapıyorsan daha da ayıp Fatma, Dreyfus olayından sonra böyle düşünmenin ne kadar yanlış olduğunu bütün Avrupa anladı. Sonra aşağı inmişti Selâhattin, ben panjurların arasından bakmıştım.

"Babaanneciğim, limonatanızı içsenize."

Panjurların arasından seyrediyordum: Selâhattin'in yanında daha da küçük gözüken eciş bücüş bir adamdı: Kapalıçarşı kuyumcusu! Ama sanki küçük bir tüccar değil, bir bilginmiş gibi, Selâhattin onunla konuşuyordu, işitiyordum: Ee, Avram Efendi, ne var ne yok İstanbul'da, ahali cumhuriyetin ilanından memnun mu? diyordu Selâhattin ve Yahudi: İşler kesat beyim, kesat! diyordu ve Selâhattin cevap yerine: Yok yahu? diyordu, ticaret de mi? Oysa cumhuriyet, her şey gibi ticarete de yarayacaktır. Bizim milleti ticaret kurtaracaktır. Yalnız bizim millet

değil, bütün Doğu ticaretle uyanacak; önce para kazanmayı, hesabı kitabı öğrenmeliyiz: Bu matematik demektir, sonra ticaret ve matematik ve para bir araya gelince fabrikalar kuracaklar. O zaman, işte biz de, yalnız onlar gibi kazanmayı değil, onlar gibi düşünmeyi de öğreneceğiz! Sizce, onlar gibi yaşamak için, önce onlar gibi düşünmek mi gereklidir, yoksa önce onlar gibi para kazanmak mı gerek? O zaman Yahudi: Kimdir bu "onlar" dedi ve Selâhattin de: Kim olacak canım, Avrupalılar, Batılılar, dedi ve bizde hem Müslüman hem zengin tüccar kimse yok mu yani? diye sordu. Şu ışıkçı Cevdet Bey kimdir, hiç duydun mu? Yahudi: Duydum dedi, bu Cevdet Bey savaş sırasında çok para yaptı diyorlar dedi ve Selâhattin: Ee, peki, başka ne var ne yok İstanbul'da diye sordu, senin Babıâli'yle aran var mıdır, ne diyor o ahmaklar, yeni yazar diye, şair diye şimdi kimi öne çıkarıyorlar, hiç tanıyor musun? dedi ve o zaman: Ben hiç bilmem, beyim, dedi Yahudi. Siz gelip kendiniz baksanıza! Sonra Selâhattin'in bağırdığını işittim: Hayır, gelmem! Şeytan görsün yüzlerini, lanet olsun! Onların hiçbir şey yapacağı yok artık. Şu Abdullah Cevdet'e bak, son kitabı ne bayağı şey, hepsi Delaheye'den yürütülmüş, ama kendi düşüncesi gibi yazıyor, üstelik yalan yanlış, anlamadan. Hem, din ve sanayi konusunda, Bourguignon okunmadan artık bir şey söylemek mümkün değildir: O ve Ziya Bey hep başkalarından yürütüyorlar: Hem de anlamadan: Zaten Ziya'nın Fransızcası pek kıttır, okuduğunu anlayamaz, şunları bir yazı yazıp rezil edeyim dedim, ama kim anlayacak; hem böyle ufak tefek şeyler için kalemşorluk edip ansiklopedime vermem gereken vakitleri ziyan etmeye değer mi? Ben bıraktım onları, İstanbul'da birbirlerinin kanını içe içe tükensinler.

Başımı yastıktan kaldırdım ve başucumdan limonatamı alıp bir yudum içtim.

Sonra Selâhattin: Onlar hakkında böyle düşündüğümü de git söyle onlara, demişti Yahudi'ye ve Yahudi de, ben onları hiç tanımam ki beyim, demişti, öyle adamlar dükkânıma hiç uğramazlar, diyordu ki Yahudi, Selâhattin: Biliyorum, biliyorum! diye bağırıp sözünü kesti: Bir şey söylemene de gerek yok: Ben kırk sekiz ciltlik ansiklopedimi bitirince zaten Doğu'da söylenmesi gereken bütün temel düşünceler ve sözler bir anda

söylenmiş olacak: O inanılmaz düşünce boşluğunu bir hamlede dolduracağım, hepsi şaşkına dönecek, Galata Köprüsü'nde gazeteci çocuklar ansiklopedimi satacak, Bankalar Caddesi karışacak, Sirkeci birbirine girecek, okuyanlar arasından intihar edenler çıkacak ve asıl önemlisi halk anlayacak beni, millet anlayacak! İşte o zaman döneceğim İstanbul'a, o büyük uyanış sırasında, o kargaşaya hakim olmak için, o gün döneceğim! demişti Selâhattin ve Yahudi: Evet beyim, oturun siz burada, İstanbul'un da, Kapalıçarşı'nın da tadı kaçtı artık, dedi ona. Herkes birbirinin gözünü oyuyor. Öteki kuyumcular malınızı ucuza düşürmek isteyecektir. Yalnızca bana güveniniz. Gerçi işler, dediğim gibi kesat, ama gelip şu malı bir göreyim dedim. Geç oluyor, artık gösteriniz bana şu elması. Mektupta yazdığınız küpeler ne cinstir? Bir sessizlik olmuştu sonra; yüreğim hızlı hızlı atarak ben sessizliği dinliyordum; elimde anahtar.

"Babaanne, sevmediniz mi limonatayı?"

Bir yudum daha içtim ve başım yastığa dönerken, "Sevdim!" dedim. "Aferin, eline sağlık."

"Çok şekerli yaptım. Ne düşünüyorsunuz Babaanne?"

O zaman, Yahudi'nin kötü ve sinirli öksürüğünü ve Selâhattin'in acınası bir sesle: Yemeğe kalmıyor musunuz? dediğini ve Yahudi'nin yeniden küpelerden söz ettiğini işittim. Sonra Selâhattin koşa koşa merdivenleri çıktı ve odama geldi: Fatma, hadi gel aşağıya, yemeğe oturuyoruz, çok ayıp olur! dedi; ama biliyordu inmeyeceğimi. Biraz sonra Doğan'ımla birlikte aşağı indiler ve sonra Yahudi'nin: Ne janti çocuk! dediğini ve annesini sorduğunu ve Selâhattin'in benim hasta olduğumu söylediğini ve o üçü yemek yerken o orospunun onlara hizmet ettiğini işittim ve tiksindim. Artık duymuyordum ya da duyduğumu fark etmiyordum, çünkü Yahudi'ye ansiklopedisini anlatmaya başlamıştı.

"Babaanne ne düşünüyorsunuz, söylemeyecek misiniz?"

Ansiklopedi: Doğal bilimler, bütün bilimler, bilim ve Allah, Batı ve Rönesans, gece ve gündüz, ateş ve su ve Doğu ve zaman ve ölüm ve hayat.

"Saat kaç oldu?" diye sordum.

Tıkırdayarak bölen şey onu: Zaman: Düşünürüm: Ürperirim.

"Saat altı buçuğa geliyor Babaanne," dedi Nilgün. Sonra masama yaklaştı ve baktı. "Kaç yıllık bu saat Babaanne?"

Sofrada konuşulanları dinlemedim; tiksinip unutmak isteyip unuttuğum bir şey gibiydi: Çünkü sonunda Yahudi şöyle demişti: Yemek çok güzel. Ama yemeği pişiren bu kadınınız ondan da güzel! Kimdir? Ve Selâhattin de, sarhoş, şöyle dedi: Zavallı bir köylü kadıncağız! Buralı değil, kocası askere giderken burada bir uzak akrabaya bırakmış. O herif, sandalı battı öldü. Fatma yoruluyordu, biz de hizmetçi arıyorduk, aç kalmasın diye aşağı küçük odaya yerleştirdik. Çalışkandır. Ama oraya sığınıyor. Bir kulübe yaptım. Kocası da askerden dönmedi. Ya kaçıyordu, yakalanıp asıldı ya da şehit düştü. Çok takdir ediyorum: Halkımın çalışkanlığı ve güzelliği var bu kadında. Ansiklopedim için, köylerdeki iktisadi hayatı yazmak için ondan çok şey öğrendim! Bir kadeh daha için lütfen! İşitmemek için kapımı kapamıştım ben, tiksintiden boğulmamak için.

"Kimindi Babaanne bu saat, geçen yıl söylemiştiniz?"

"Rahmetli anneanneminmiş," dedim ve Nilgün gülünce boşuna konuştuğumu düşündüm.

Sonra, yemeği bir Yahudi ve bir sarhoşla yemek zorunda kalan benim zavallı Doğan'ım yukarı çıkıp yanıma geldi, sevip öpmeden ellerini yıkattım, sonra öğle uykusuna yatırdım. Selâhattin hâlâ aşağıda anlatıyordu, ama çok sürmedi. Yahudi gitmek istediğini söyledi. Selâhattin yukarı geldi: Herif gidiyor Fatma, dedi. Gitmeden önce senin yüzüklerden, küpelerden birini görmek istiyor! Ben susuyordum. Bu herifin İstanbul'dan bu iş için benim mektubum üzerine geldiğini sen de biliyorsun Fatma, şimdi onu eli boş yollamak olmaz. Susuyordum... Çantası ağzına kadar para dolu Fatma, dürüst adama benziyor, iyi fiyat verir. Susuyordum... Yahu, o kadar yol teptirdikten, taa İstanbul'dan getirdikten sonra adam eli boş yollanır mı hiç!

"Babaanne, bu duvardaki resim, dedenizin resmi, değil mi?"

Ben gene susunca: Peki Fatma, demişti Selâhattin ağlamaklı: Bak muayenehaneme artık hasta gelmiyor, bu benim suçum değil, bu lanet olası ülkedeki saçma inançların bir sonucu olduğu için utanmadan söylüyorum: Benim gelirim artık sıfırdır ve eğer kutuyu ağzına kadar dolduran elmaslardan, yüzüklerden, kü-

pelerden birini bugün bu Yahudi'ye satmazsak koca kışı, hayır, ne kışı, bütün bir ömrü nasıl geçirebileceğimizi hiç düşündün mü? Ben, on yılda, satacak neyim varsa sattım Fatma, bu ev için ne kadar masraf ettiğimi biliyorsun, Saraçhane'deki arsa üç yıl önce gitti, geçen iki yılı da Kapalıçarşı'daki dükkânın satışıyla geçirdik, Vefa'daki evi, ben satın dedim diye, amcaoğlu olacak o namussuzların satmayacağını ve kirasından hakkıma düşeni de yollamadıklarını sen de biliyorsun Fatma, peki şunu da söyleyeyim, öğren artık, iki yıldır neyle geçindiğimizi sanıyorsun; Gebze'de benimle alay ediyorlar: Eski ceketlerimi, gümüş kalem takımımı, rahmetli anamdan kalan tek hatıra o kitap sandığım ve eldivenlerimi, babamdan kalma sedef tespihi ve Beyoğlu züppelerine yakışacak o gülünç redingotu Gebze'deki o barbar tüccar bozuntularına ne kadar ucuza bıraktım, biliyor musun? Ama yeter artık, burama geldi, kitaplarımı, deney araçlarımı, tıbbi aletlerimi satmaya niyetim yok. Açıkça söylüyorum: Her şeyi, Doğu'daki bütün hayatı, bir hamlede, temelinden sarsacak o ansiklopediyi bitirmeden, on bir yıllık çalışmamı bir yana bırakıp, boynumu büküp süklüm püklüm İstanbul'a dönmeye de niyetim yok! Yahudi aşağıda bekliyor Fatma! Kutudan yalnızca bir küçük parça çıkaracaksın! Yalnız şu herifi başımızdan savmak için değil, yüzyıllardır uyuyan Doğu uyansın diye ve Doğan'ımız bu kışı soğukta yarı aç ve titreyerek geçirmesin diye de, hadi Fatma, aç şu dolabı!

"Babaanne, biliyor musunuz, küçükken ben dedemin bu resminden korkardım!"

Selâhattin iki adım ötemde beklerken dolabı sonunda açmıştım.

"Korkar mıydın?" dedim. "Dedenin nesinden korkardın?"

"Çok karanlık bir resim o Babaanne!" dedi Nilgün. "Sakalından, bakışlarından korkardım."

Sonra dolabın kuytuluğundan kutuyu çıkarmış, açmış, uzun bir zaman hangisine kıyacağıma karar verememiştim: Yüzükler, bilezikler, elmaslı iğneler, mineli saatim, inci gerdanlıklar, elmaslı broşlar, elmas yüzükler, elmaslar Allahım!

"Dedemin resminden korkardım dedim diye bana kızmadınız, değil mi Babaanne?"

Sonunda lanet okuyarak verdiğim yakut küpelerin teki elinde, Selâhattin gözleri parlayarak koşa koşa merdivenlerden inmişti ve daha o inişi duyar duymaz ben anlamıştım Yahudi'nin onu kandıracağını: Çok da sürmedi. Elinde o tuhaf çanta, başında şapka, Yahudi bahçe kapısına yürürken: Siz boşuna inmeyin İstanbul'a, diyordu. Siz bana gene bir mektup yazınız, ben her seferinde kalkar gelirim.

Her seferinde kalktı geldi: Bir yıl sonra, elinde aynı çantayla küpenin öteki tekini almaya geldiğinde Yahudi'nin başında gene aynı şapka vardı. Sekiz ay sonra elmaslı bileziklerimden birincisini almaya geldiğinde o başındaki şapkayı Müslümanlar da giymek zorundaydı. Elmaslı bileziklerin ikincisini almaya geldiğinde yıl artık 1345 değil, 1926 idi. Öteki bilezik için de geldiğinde elinde gene aynı çanta vardı ve Yahudi işlerden hep şikâyet ediyordu, ama artık güzel hizmetçi kadını soramıyordu. Belki de, artık karılarını boşamak için iki kelime değil, bir mahkeme gerektiği için, diye düşünmüştüm. O sefer ve ondan sonra kaç yıl birlikte yedikleri yemekleri Selâhattin pişirmek zorunda kalmıştı: Ben, her seferinde yaptığım gibi yerimden kıpırdamadım ve odamda oturdum ve belki de Yahudi'ye hepsini söylemiştir dedim. Böylece hizmetçiyle piçlerinden kurtulduk ve Doğan biri cüce, biri topal piçleri köyden bulup getirene kadar evde yalnız kaldık. Onlar en iyi yıllardı. O gelişinde Yahudi'nin bıraktığı gazeteye Selâhattin akşam dalmıştı: Bir an gazetede her şeyin, bütün suçun ve günahın ve verdiğim cezanın da yazdığını sanmış, korkmuş, bakmıştım: Ama gazetede başı Hıristiyan şapkalı Müslümanların resimlerinden başka bir şey yoktu. Yahudi'nin öteki gelişinde getirdiği gazetedeki Müslümanların başlarında Hıristiyan şapkalarından başka, altlarında da Hıristiyan harfleri vardı. Bu, Selâhattin'in: Bir günde bütün ansiklopedim altüst oldu dediği ve Yahudi'ye elmas gerdanlığımı verdiğim zamandı.

"Ne düşünüyorsunuz Babaanneciğim, iyi misiniz?"

Ondan sonraki gelişinde kutudan pırlanta yüzüğü çıkarmıştım. Anneannemin çeyizime kattığı zümrüt yüzüğü verdiğim zaman kar yağıyordu ve Yahudi istasyondan buraya tipi altında yürüdüğünü ve üzerine kurtların saldırdığını ve kendisini çantasıyla savunduğunu söyledi. Bunları yüzüğü yarı fiyatına

almak için anlattığını anlıyordum. Öteki gelişinde, sonbahardı; Doğan'ım, üniversite diye, Mülkiye'de siyaset okuyacağını söyleyerek beni ağlatmıştı. Yahudi'nin altı ay sonraki gelişinde yakutlu küpe, gerdanlık takımım gitti. O zaman, Selâhattin soyadını yazdırmak için daha Gebze'ye gitmemişti. Altı ay sonra gittiğinde, nüfus memuruyla kavga ettiğini söyledi: Gururla önüme uzattığı nüfus kâğıtlarındaki soyadını görünce alay ettiklerini anladım, tiksindim ve bir gün benim mezar taşımın üzerinde bu çirkin adın yazılacağını düşünerek ürperdim. Yahudi'nin bir yıl sonra, bir daha gelip elmas gül yüzüğümle gül küpelerimi götürdüğü kışın yazında, hüzünle aşağı yukarı yürümeye başladığı için, babasına göstermeden Doğan'ıma pembe incilerimi verdim, satıp İstanbul'da eğlenmesini söyledim. Eğlenmedi; beni suçlamak daha kolay olmalıydı. Bunun üzerine, anaları köyde ölen piçleri gitti buldu, köyden getirdi, evimize yerleştirdi.

"Ne düşünüyorsunuz Babaanne? Gene onları mı?"

Yahudi'nin sonraki gelişinde, Selâhattin, kutunun boşalmakta olduğunu anladı: Yakutlu ay yıldız iğnemi alırken ansiklopedinin bitmesine az kaldığını söylüyordu; artık bütün gün sarhoş geziyordu; odamdan çıkmıyordum ve sarhoş olduğu için iğnemin ve ondan sonraki yıl da topaz broşun yarı fiyatına gittiğini biliyordum; ama kitaplara harcadığı parayı yarıya indirmedi. Artık şeytana bütünüyle teslim olan Selâhattin, ihtiyar Yahudi'yi bir daha çağırdığında, bir daha savaş çıkmıştı. Ondan sonra Yahudi iki kere daha geldi: Birincisinde yakutlu, ay yıldızlı iğneyi, ikincisinde elmaslı "bu da geçer yahu" iğneyi verdim. Böylece Selâhattin, uğuru da kendi eliyle satmış oldu ve az sonra yaptığını söylediği o en büyük inanılmaz keşiften sonra, bir daha Yahudi'yi çağırmayı düşündüğü sıralarda öldü. Dikkatle sakladığım tek taş iki elmas yüzüğü de, zavallı saf Doğan'ım, geri getirdiği piçlere dağıtmak için alınca, kutum sonunda bomboş kaldı. Şimdi, dolabın içinde bomboş durduğunu düşündüm.

"Ne düşünüyorsunuz Babaanne, söylesenize!"

"Hiç!" dedim boş boş. "Hiçbir şey düşünmüyorum!"

12
Hasan Matematik Problemlerine Öfkeleniyor

Bütün gün sokaklarda gezdikten sonra, akşam eve dönmek, yaz tatilinden sonra okula dönmeye benziyor. Kahve kapanana kadar da oturdum, herkes teker teker evine dönerken belki bir şey yapan biri çıkar diye bekledim, ama kim bilir kaçıncı kere bana "Çakal, çakal" demekten başka bir şey yapmadılar.

"Hadi oğlum Hasan, çakallığı bırak da evine git, matematik çalış!"

Gidiyorum, yokuşu çıkıyorum, kimseye aldırmıyorum, çünkü karanlığı seviyorum: Bir tek cırcırlar var, dinlerim ve geleceğimi karanlığın içinde görürüm: Uzak ülkelere yolculukları, kanlı savaşları, mitralyözlerin takırtısını, savaşların neşesini, forsaların kürek çektiği tarihi filmleri, günahkârların iğrenç uğultusunu susturan kırbaçları, düzenli orduları, fabrikaları ve orospuları: Ben büyük adam olacağım. Yokuş bitti.

Sonra içim birden cız etti: Bizim evin ışıkları! Durdum, seyrettim: İçinde lamba yanan mezar gibi bizim ev. Pencerelerde hareket yok. Sokuldum baktım: Annem yok, uyumuştur; babam da sedire yayılıp uyuyakalmış, beni bekliyor; beklesin, ben odanın penceresinden sessizce girer uyurum. Gittim, baktım: Penceremi kapamış. Peki! Gittim, öteki pencereyi hızlı hızlı vurdum, babam uyandı. Gelip kapıyı açacağına pencereyi açtı.

"Neredeydin?" diye bağırdı.

Bir şey demedim, cırcırları işitiyordum. Biraz sustuk.

"Hadi gir içeri, gir!" dedi babam. "Durma orada."

Pencereden girdim. Karşımda durmuş, baba bakışıyla bana bakıyordu. Sonra gene başladı: Oğlum, oğlum niye okumuyorsun, oğlum, oğlum bütün gün sokaklarda ne ediyorsun filan. Birden şöyle düşündüm: Bu ağlayan adamla ne işimiz var bizim anne? Anneme gideyim, uyandırıp böyle diyeyim ve biz annemle bu adamın evinden gidelim. O zaman, babamın artık ne kadar üzüleceğini düşününce sıkıldım. Evet, ben de suçluyum, bütün gün sokaklarda gezdim, ama merak etme baba, bak yarın nasıl çalışacağım. Böyle desem inanmaz da bana. Sonunda, susmuş,

öyle öfkeli ve ağlamaklı bana bakıyordu. Hemen odama gittim, masama oturdum, matematik çalışırken gör de beni üzülme baba, tamam mı? Kapıyı da kapadım. Lambam yanıyor, kapının altından ışığı sızar, görürsün; demek ki çalışıyorum. Hâlâ kendi kendine söyleniyordu.

Biraz sonra babamın sesi kesilince meraklandım, kapıyı usulca açıp baktım, yok: Yatmış. Onlar mışıl mışıl uyurken ben çalışayım istiyorlar. Peki, madem lise diploması bu kadar önemli bir şey, çalışayım, bütün gece uyumadan çalışayım, sabah annemi üzecek kadar çalışayım da görün, ama hayatta çok daha önemli şeyler olduğunu biliyorum ben. İstiyorsanız anlatırım da, anne, komünistleri, Hıristiyanları, siyonistleri biliyor musun, aramıza sızan masonları biliyor musun, Carter ve Papa ile Brejnev ne konuştu biliyor musun? Anlatsam dinlemezler ki, dinleseler anlamazlar ki... Neyse, kafamı da bozmadan matematiğe başlayayım dedim.

Açtım kitabı, Allah'ın belası logaritmadan kalmıştım. Evet, log, diye yazıyoruz ve a log (A.B) = a logA + a logB diyoruz. Bu birincisi ve öteki şeyler de var; teorem diyor kitap. Hepsini bir kere defterime güzelce yazdım. Sonra tertemiz yazdığıma bakmak hoşuma gitti. Dört sayfa yazmışım, ben çalışmasını bilirim. Demek, bütün logaritma dedikleri de bu kadarmış. Bir de problem çözeyim şimdi dedim. Bunun logaritmasını al diyor:

$$\log^{6} \sqrt{\frac{x - b}{ax + c}}$$

Peki alayım. Baktım. Sonra deftere yazdıklarımı bir daha okudum, çok vakit geçti, ama hangisini hangisiyle bölüp çarpacağım ve neyi neyle nasıl kısaltacağım bir türlü aklıma gelmedi. Bir daha okudum, neredeyse hepsini ezberleyeceğim, örnek problemleri nasıl çözmüşler, ona da baktım, ama gene o çirkin şey bana hiçbir şey demiyordu. Çok sinirlendim, ayağa kalkmışım. Bir sigara olsaydı içerdim şimdi. Sonra oturdum ve elime kalemi aldım çözmeye çalıştım, ama elim yalnızca defterime karalamalar yaptı. Biraz sonra, bak Nilgün, defterimin kenarına ben ne yazmışım:

Değildim ben sana mail
Sen ettin aklımı zail

Sonra biraz daha çalıştım, ama para etmedi. Sonra biraz daha düşününce aklıma şu geldi: Bütün bu log'ların ve √'lerin aralarında ne biçim bir ilişki olduğunu bilmek neye yarar? Diyelim ki, bir gün paramın hesabını ancak logaritma ve kare kökü kullanarak yapabilecek kadar zenginim ya da devlet işlerine bakıyorum: Ben o gün, bu işlemleri bana yapacak bir kâtip parçası tutmayı akıl edemeyecek kadar aptal mı olacağım?

Matematiği kenara kaldırdım, İngilizceyi açtım, ama kafam bozulmuş bir kere: Allah belasını versin gene şu Mr. and Mrs. Brown'ın diye düşündüm; aynı resimler, her şeyi bilen ve düzgün yapan aynı insanların soğuk ve mutlu suratları, İngiliz'miş bunlar, ütülü ceketleri ve kravatları var, sokakları da tertemiz. Biri oturuyor, öteki kalkıyor, derken bizim kibritlere benzemeyen bir kibrit kutusunu masanın üstüne, altına, içine, yanına koyup koyup duruyorlar. *On*, *in*, *under* ve neydi ben bu saçmalıkları da ezberlemek zorundayım, yoksa içeride horul horul uyuyan piyangocu, oğlum okumuyor diye dövünür. Üstlerini kapayarak ve tavana bakarak ezberledim, ezberledim ve sonra birden sinirim bozulunca kaptığım gibi kitabı yere çaldım: Lanet olsun! Masadan kalktım, pencereden dışarı çıktım. Ben bunlarla yetinecek insan değilim. Bahçenin köşesinden karanlık denize ve karanlığın içinde tek başına yanıp sönen köpekli adanın o fenerine bakınca biraz rahatladım: Aşağı mahallenin bütün ışıkları sönmüş, yalnızca sokak lambalarıyla derinden derine uğuldayan cam fabrikasının ışıkları var; sonra bir de bir sessiz geminin kırmızı ışığı. Bahçe kurumuş ot kokuyor, belli belirsiz toprak ve yaz kokuyor sessiz bahçe: Yalnızca cırcırlar var; kiraz bahçelerinin, uzak tepelerle kuytu köşelerin ve bağlarla zeytinliklerin ve ağaç altı serinliğinin kör karanlıkta da var olduğunu hatırlatan arsız cırcırlar. Sonra dikkatle dinleyince, Yelkenkaya yolunun oradaki çamurlu suyun kurbağalarını da duyduğumu sandım. Ben hayatta çok şey yapacağım! Yapacaklarımı düşündüm: Savaşları, zaferleri, yenilgi korkusunu ve umudu ve başarıyı ve şefkat göstereceğim zavallıları ve kurtaracağım başkalarını ve acımasız dünyada ala-

cağımız yolu. Aşağı mahallenin ışıkları sönük: Hepsi uyuyorlar; uyuyorlar hepsi; budala, anlamsız, zavallı düşler görüyorlar ve burada, hepsinin üstünde uyanık bir ben varım. Ben yaşamayı çok seviyorum ve yatıp uyumaktan nefret ediyorum.

Sonra pencereden içeri girdim, çalışamayacağımı anladığım için elbiselerimi çıkarmadan yatağa yattım. Sabah kalkar başlarım. Aslında İngilizce ve matematiğe son on günün yeteceğini düşündüm, kuşlar dallarda ötmeye başlayacak ve sen kimsecikler yok diye tenha plaja gideceksin Nilgün. Ben de gelirim. Kim karışabilir bana? Önce uykum kaçacak, yüreğim gene beni boğacak sandım, sonra anladım uyuyacağımı.

Uyandığımda güneş koluma vuruyordu ve gömleğim ve pantolonum ter içindeydi. Hemen kalktım, baktım: Daha annemle babam kalkmamış. Mutfağa gittim, ekmek peynir yiyordum ki annem geldi:

"Neredeydin?"

"Nerede olacağım, buradaydım," dedim. "Bütün gece de çalıştım."

"Aç mısın?" dedi. "Çay yapayım, ister misin oğlum?"

"Yok," dedim. "Gidiyorum zaten şimdi ben."

"Nereye böyle sabah sabah, uykusuz?"

"Biraz gezeceğim," dedim. "Açılırım. Sonra gelip gene başlayacağım çalışmaya." Tam çıkıyordum, baktım, bana acımaya başlamış. "Haa anne," dedim. "Bana bir 50 lira verir misin?"

Biraz kararsız baktı. Sonra,

"Ah," dedi. "Ne yapacaksın gene parayla? Peki, peki! Babana söyleme!"

İçeri odaya gitti, geldi: İki 20'lik ve bir de 10 lira. Teşekkür ettim, odama gittim, pantolonumun içine mayomu giydim, babam gürültüden uyanmasın diye pencereden çıktım. Sonra dönüp baktım, annem öteki pencerenin kenarından bana bakıyor. Merak etme anne, ben hayatta ne olacağımı biliyorum.

Asfalttan aşağı yürüdüm. Yanımdan yokuş yukarı hızla çıkan arabalar geçiyor. Kravatlarını takmış, ceketlerini kenara asmış herifler, saatte 100 kilometreyle sabah İstanbul'a dolap çevirmeye ve birbirlerini kazıklamaya koşarlarken beni görmüyorlar bile. Benim de sizi taktığım yok kravatlı ve boynuzlu beyler!

Daha plajda kimsecikler yok. Biletçi ve bekçi de daha gelmediği için para vermeden girdim, lastik ayakkabılarıma kum dolmasın diye dikkatle taa kayaların oraya ve plajın bittiği ve bir evin duvarının başladığı yere kadar yürüdüm ve duvarın güneş görmeyen köşesine çöktüm. Kapıdan girince Nilgün'ü buradan görürüm. Durgun denizin dibini seyrediyorum: Çurçurlar, yosunlar arasında salınarak dönüyorlar. Dikkatli kefaller en ufak tıpırtıdan kaçarlar. Nefesimi tuttum.

Çok sonra; biri paletlerini ve maskesini taktı, suyun içinde tüfeğini kurdu ve hadi, kefallerin peşinden gitti. Bu boktan heriflerin kefallerin peşine düşmesine sinir oluyorum! Sonra su gene duruldu ve kefalleri ve kayabalıklarını gördüm. Güneş üzerime vurdu sonra.

Küçükken, buralarda onların eski ve tuhaf eviyle bizim tepedeki evden başka hiç ev yokken, Metin, Nilgün ve ben buraya gelirdik ve ben yarı dizime kadar suya girerdim ve çurçur ya da horozbina tutmak için beklerdik. Ama gele gele gene bir kayabalığı gelirdi, at gitsin, derdi Metin; ama yemi yemiş, kıyıp atamam ben, kutuma koyarım; sonra kutuya da su doldurunca Metin alay ederdi! Ben cimri değilim oğlum, derdim ben; Nilgün de belki duyar belki duymazdı; ben cimri değilim, ben o yemin hesabını o kayadan soracağım derdim. Metin, kayabalığını saklıyor, oltasının ucuna da kurşun değil, vida somunu bağlamış, baksana şuna Nilgün, ne cimri! Çocuklar, derdi Nilgün, o balıkları sonra gene denize atın, yazık derdi, olmaz mı? Onlarla arkadaşlık zordur, bilirim. Kayabalığının çorbası olur, içine patates soğan atarsın.

Sonra bir yengeci seyrettim. Hep bir şeylerle uğraştıkları için bu yengeçler düşünceli ve dalgındır. O ayağını ve kıskacını niye öyle oynatıyorsun şimdi sen? Sanki bütün bu yengeçler benden çok şey biliyorlar: Doğuştan birer ihtiyar ukala hepsi. Karnı bembeyaz o yumuşak, yavru yengeçler bile ihtiyar.

Sonra suyun yüzü kıpırdadı ve dibi gözükmez oldu ve kalabalık yavaş yavaş girip çıkmaya başlayınca iyice bulandı. Kapıya bir baktığımda gördüm: Elinde çanta, içeri girmişsin sen Nilgün. Plajın bu yanına geldin, bana doğru yürüdün.

Geldi geldi ve birden durdu ve üzerindeki sarı elbiseyi çıkardı ve ben bikinisi maviymiş derken, bir havlu serdi ve birden

uzanıp gözükmez oldu. Sonra çantasından bir kitap çıkarıp okumaya başladı. Kitabı havada tutan elini ve başını görebiliyordum. Düşündüm.

Terledim. Çok zaman geçti, hâlâ okuyor. Sonra serinlemek için yüzüme su vurdum. Daha çok zaman geçti ve hâlâ okuyordu.

Gitsem, merhaba Nilgün, desem diye düşündüm, ben denize girmeye gelmiştim, nasılsın? Kızar diye düşündüm: Nedense, benden bir yaş büyük olduğu aklıma geldi. Sonra giderim, başka zaman.

Sonra Nilgün kalktı, denize yürüdü; güzel olduğunu düşündüm. Birden atladı ve yüzmeye başladı. Düzgün yüzüyor, eşyalarının orada kaldığına aldırmadan açılıyor. Merak etme Nilgün, ben bakıyorum o eşyalara; çünkü hâlâ arkasına dönüp bakmadan açılıyordu. İstese biri gider karıştırır eşyalarını, ama ben göz kulak oluyorum, eşyalarına bir şey olmaz.

Sonra kalktım, Nilgün'ün eşyalarının yanına gittim. Kimsenin de baktığı yok. Zaten Nilgün benim arkadaşımdır. Eğildim, çantasının üzerinde duran kitabın kapağına baktım: Bir Hıristiyan mezarı ve başında ağlayan iki ihtiyar var. *Babalar ve Oğullar* yazıyor. Kitabın altında o sarı elbise var, bakalım çantasında ne var? Yalnızca merak ettiğim için, kimse de görüp yanlış anlamasın diye hızlı hızlı karıştırdım: Bir krem kutusu, kibrit, güneşten ısınmış anahtar, bir başka kitap daha, cüzdan, firketeler, bir küçük yeşil tarak, kara gözlükler, havlu, Samsun paketi ve bir başka küçük şişe. Baktım Nilgün hâlâ uzakta yüzüyor. Kimse yanlış anlamasın diye her şeyi olduğu gibi bırakıyordum ki, birden o küçük yeşil tarağı aldım ve cebime koydum. Kimse görmedi.

Yeniden kayalara gittim, bekledim. Sonra Nilgün denizden çıktı, hızlı hızlı yürüdü, havlusuna sarındı. Sanki benden bir yaş büyük akıllı bir kız değil de, bir küçük kız. Sonra kurulandı, biraz çantasını karıştırdı, aradı ve sonra birden sarı elbisesini giyip hızla gitti.

Bir an şaşırdım, benden kaçmak için yapıyor sandım. Sonra koştum, arkasından baktım: Eve gidiyor. Kestirme yapıp önüne çıkmak için tam koşuyordum ki, birden saptı ve şaşırdım, çünkü arkama düştü ve sanki bu sefer o beni izliyordu. Bakkalın önün-

den sağa saptım ve bir arabanın arkasına gizlenip ayakkabılarımı bağlarken baktım: Bakkala girdi.

Yolun öte yanına geçtim. Eve dönerken karşılaşıyor oluruz. Aklıma geldi: Cebimden çıkarır, veririm: Nilgün, bu tarak senin mi, derim. Evet, nereden buldun, der. Düşürmüşsün, derim. Benim olduğunu nerden anladın, der. Yok, öyle demem, yolda düşürdün, düşürürken gördüm, aldım, derim. Ağacın altında bekliyordum. Çok terlemiştim.

Biraz sonra bakkaldan çıktı, bana doğru geliyor. İyi, ben de bakkala doğru yürüyordum da. Sonra yüzüne bakmadım, önüme bakıyorum, demin bağladığım lastik ayakkabılarıma. Birden başımı kaldırdım.

"Merhaba!" dedim. Ne güzelmiş, diye düşündüm.

"Merhaba," dedi. Hiç gülmedi.

Ben durdum, ama o durmadı.

"Eve mi gidiyorsun Nilgün?" dedim. Sesim bir tuhaf çıktı.

"Evet," dedi ve başka bir şey söylemeden yürüdü gitti.

"Güle güle!" diye bağırdım arkasından. Sonra bir daha bağırdım: "Recep Amca'ya selam söyle!"

Utandım. Dönüp bir peki bile demedi. Orada öyle durup arkasından baktım. Niye böyle yaptı? Belki de her şeyi anlamıştır diye düşündüm, ama anlaşılacak ne var? Yolda karşılaştın mı, çocukluk arkadaşına insan selam vermez mi? Tuhaf! Düşüne düşüne yürüdüm. Dedikleri gibi: İnsanlar artık bir başka oldu, bir selamı bile esirgiyor artık insanlar. Sonra cebimde 50 lira var diye düşündüm, artık Nilgün'ün evine varmış olduğunu düşündüm: Ne düşünüyordur? Bir telefon edeyim, her şeyi anlatayım ona dedim, bana eskisi gibi selam versin, ben başka bir şey de istemiyorum senden. Telefonda ne diyeceğimi düşüne düşüne yürüdüm. Seni seviyorum da derim, ne var? Başka şeyler de düşündüm. Sokaklarda plaja giden iğrenç insanlar. Dünya ne karmakarışık!

Postaneye girdim, rehberi alıp baktım. Darvınoğlu, Selâhattin Ailesi yazmışlar. Cenn. Kıyı Cad. 12. numarayı karıştırmayayım diye bir kâğıda yazdım. 10 lira verip bir jeton aldım, kulübeye girdim, telefonu çevirdim ama en son numaraya gelince parmağım 7 yerine 9'u çevirdi. Kapatmadım da. Yanlış numara

çaldı, ben hâlâ kapatmayınca 10 liralık jeton gürültüyle kutuya düştü ve açıldı.

"Alo!" dedi herhangi bir kadın sesi.

"Alo, neresi?" dedim.

"Ferhat Bey'in evi," dedi. "Kimsiniz?"

"Bir dost!" dedim. "Biraz konuşmak istiyorum."

"Buyrun," dedi ses. "Ne için?"

"Önemli bir şey için!" dedim ve ne diyeyim diye düşündüm. 10 liram gitmiş.

"Kimsiniz siz?" diyordu o.

"Ferhat Bey'e söylerim!" dedim. "Versene sen kocanı."

"Ferhat mı?" dedi. "Kimsiniz siz?"

"Evet. Onu versene sen bana!" dedim. Kulübenin camından baktım, memur meşgul: Birine pul uzatıyor.

"Kimsiniz siz?" diyordu hâlâ.

"Seni seviyorum," dedim. "Seni seviyorum!"

"Ne? Kimsiniz siz?"

"Ulan sosyetik orospu! Memleketi komünistler ele geçiriyor, siz hâlâ yarı çıplak, orospu, ben seni..."

Kapattı. Ben de yavaşça kapattım. Baktım, memur pul parasının üstünü veriyor. Sakin sakin dışarı çıktım. Bana bakmadı bile. Hiç olmazsa 10 lira boşa gitti diye dertlenmeyeceğim. Postaneden çıktım, yürüdüm ve düşündüm: Daha 40 liram var; insan 10 lirayla bu kadar eğlenebiliyorsa 40 lirayla bunun 4 katı eğlenebilir. Buna matematik diyorlar ve anlamadığıma karar verdikleri için beni bir yıldır bekletiyorlar. Peki beyler, ben beklemesini bilirim, sonunda siz pişman olmayın.

13
Recep Süt Alıyor

Nilgün Hanım plajdan döndü, Faruk Bey de onu bekliyordu. Oturdular, kahvaltılarını verdim. Biri gazetesini okuyordu, öteki uyukluyordu; konuşup gülüşerek yediler. Sonra Faruk Bey iri çantasını aldı, Gebze'ye arşive gitti; Nilgün de kümesin oraya okumaya çekildi. Metin hâlâ uyuyordu. Kahvaltı sofrasını toplamadan yukarı çıktım. Büyükhanım'ın kapısını vurup içeri girdim.

"Ben çarşıya iniyorum Büyükhanım," dedim. "Bir şey ister misiniz?"

"Çarşı?" dedi. "Burada çarşı mı var?"

"Yıllar önce dükkânlar açılmıştı ya," dedim. "Biliyorsunuz işte. Ne istersiniz?"

"Bir şey istemem onlardan!" dedi.

"Öğleye ne vereceğiz?"

"Bilmem," dedi. "Yenilecek bir şey yap!"

Aşağı indim, önlüğümü çıkardım, fileyi, boş şişeleri, mantarları aldım gidiyorum. Yenilecek şeyin ne olduğunu değil, ne olmadığını söyler. Eskiden düşünerek bulmak bana düşerdi, ama kırk yıl geçti artık, biliyorum ne yediğini! Hava ısınmış, terliyorum. Sokaklarda kalabalık başlamış, ama hâlâ İstanbul'a işe yetişenler var.

Yokuşu çıktım, evler seyrekleşti, bahçeler ve kiraz ağaçları başladı. Kuşlar da hâlâ ağaçlarda. Keyifliyim, ama yolu uzatmadım. Toprak yola girdim, az sonra evlerini ve tepesindeki televizyon antenini gördüm.

Nevzat'ın karısıyla Cennet Teyze inek sağıyorlar.

Kışları buhar çıkarken seyretmesi hoş olur. Nevzat da işte oradaymış. Evin öbür duvarına yasladığı motosikletine eğilmiş. Gittim.

"Merhaba," dedim.

"Merhaba," dedi, ama dönüp bakmadı. Motosikletinin bir yerine parmağını sokmuş kurcalıyordu.

Biraz sustuk. Sonra laf olsun diye:

"Bozuldu mu?" dedim.

"Yok canım!" dedi. "Bozulur mu bu?"

Motosikletiyle övünür ve gürültüsüyle bütün mahalleyi birbirine katar. İki yıl önce bahçıvanlıktan ve sütten kazandığı parayla aldı. Sabahları motosikletiyle süt dağıtır, ama ben bize bırakma diyorum, ben gelir kendim alırım, ahbaplık ederiz.

"İki şişe getirmişsin?"

"Evet," dedim. "Faruk Beyler de geldiler."

"Peki, koy şuraya!"

Koydum. İçeriden huniyi ve ölçeği getirdi. Önce ölçeğe koyuyor, sonra huniden şişeye.

"İki gündür kahveye gelmiyorsun," dedi.

Bir şey demedim.

"Haa," dedi. "Aldırma canım sen o arsızlara. Terbiyesizler."

Düşündüm.

"Sahi, o gazetenin yazdığı doğru mudur acaba?" dedi sonra. "Var mıdır öyle bir cüceler evi?"

Gazeteyi hepsi okumuş.

"Sen de hemen küsüp gittin," dedi. "O arsızlara kızılır mı hiç! Nereye gittin?"

"Sinemaya."

"Ne vardı?" dedi. "Anlatsana."

Anlattım. Bitirdiğimde şişelerin hepsini doldurmuş, mantarlamaya başlamıştı.

"Mantar bulunmuyor," dedi. "Pahalılandı. Kötü şaraplara artık plastik koyuyorlar. Ben de, mantarları kaybetmeyin diyorum. Kaybederseniz on lira. Çünkü ben Pınar Süt değilim. İşinize gelmiyorsa çocuklarınıza ilaçlı süt içirirsiniz."

Hep söyler bunları. Cebimden Faruk Bey'in verdiği mantarları çıkaracaktım, nedense birden vazgeçtim. Yalnızca sevinsin diye,

"Her şey çok pahalılandı," dedim.

"Öyle!" dedi şişeleri hızlı hızlı doldururken, heyecanlandı. Pahalılıktan, geçmiş, iyi, güzel zamanlardan söz etti, sıkıldım dinlemedim. Bütün şişeleri doldurup kutuya yerleştirdikten sonra, "Ben bunları dağıtacağım," dedi. "İstiyorsan seni de eve bırakayım." Pedalına basıp motosikletini gürültüyle çalıştırdı, oturdu. "Haydi!" diye bağırdı.

"Yok," diye seslendim. "Yürüyeceğim."

"Peki!" dedi, motoruyla fırlayıp gitti.

Asfalta çıkana kadar arkasında bıraktığı toza baktım. Utandım da ondan. Süt şişeleri filemde yürüyorum. Biraz sonra dönüp arkama baktım. Nevzat'ın karısıyla Cennet Teyze hâlâ sağıyorlar. Cennet Teyze vebayı görmüş, derdi annem, veba günlerini; anlatırdı, korkardım. Bahçeler ve cırcırlar bitti, evler başladı. Yıllarca hiç değişmeyen yerler. Sonra, eylüllerde ava gelmeye başladılar, arabalarının içinden deliler gibi fırlayan besili, azgın köpekleriyle, onlara yaklaşmayın çocuklar, vururlar! Bir duvarın çatlağı dibinde bir kertenkele! Kaçtı gitti! Kuyruğunu neye göre bırakır kertenkele, biliyor musun oğlum, demişti Selâhattin Bey, hangi ilkeye göre? Susar, korkarak bakardım: Yorgun, çökmüş, yıpranmış baba. Dur, bir kâğıda yazayım vereyim, dedi ve Charles Darwin diye yazdı verdi, hâlâ saklıyorum. Son günlerinde bir başka kâğıt vermişti: Bizde eksik ve fazla olanların listesi oğlum bu, sana yalnızca bunu bırakıyorum, belki bir gün anlarsın. Kâğıdı aldım, baktım: Eski yazıymış. İçkiden kanlanan gözleri bana yakından bakıyordu; bütün gün odasında ansiklopedisine çalışmıştı, yorgundu. Akşamları içki içerdi, sonra, haftada bir, çok içer, azıtırdı; bahçenin bir yerinde, odasında ya da deniz kıyısında sızıp kalana kadar, bazan birkaç gün sarhoş gezerdi. O günlerde Büyükhanım odasına, dışarıya hiç çıkmamacasına kapanırdı. Kasaba gittim. Kalabalık var, güzel esmer kadın yok.

"Biraz bekleyeceksin Recep," dedi Mahmut.

Şişeler yormuş beni, oturmak iyi geldi. Sonra, onu sızdığı yerde bulunca Büyükhanım görüp gene başlamasın diye ve soğukta orada kalmasın diye korka korka gider uyandırırdım: Beyefendi, niye burada yatıyorsunuz, yağmur geliyor, üşüteceksiniz, gidin eve, odanıza yatın, derdim. Homurdanır, söylenir, ihtiyar sesiyle küfrederdi: Lanet memleket! Lanet memleket! Hepsi boşuna! Şu ciltleri bir bitirebilseydim, hiç olmazsa şu risaleyi İstepan'a çok daha önceden yollasaydım; saat kaç, bütün bir millet uyuyor, bütün Doğu uyuyor, hayır boşuna değil, ama halim yok, ah istediğim gibi bir kadınım olsaydı, annen ne zaman öldü Recep, oğlum! Sonunda kalkar, koluma girer, götürürdüm. Yolda mırıldanır: Ne zaman uyanacaklar dersin? Aptal bir huzurla uyuyor sersemler:

Yalanların ahmak huzuruna gömülmüş, dünyanın kafalarındaki safsatalara ve ilkel hikâyelere uygun olduğuna inanmanın ilkel sevinciyle uyuyorlar. Elime sopa alıp kafalarına vura vura uyandıracağım onları! Budalalar, sıyrılın bu yalanlardan, uyanın da görün! Sonra, o bana yaslanmış, odasına çıkarken biz, Büyükhanım'ın kapısı usulca içeriden açılır, yarı karanlıkta tiksinen ve meraklı gözleri bir belirir gibi kaybolurdu. O zaman, aah, ahmak kadın, derdi, zavallı ahmak korkak kadın, senden yalnızca tiksindim, yatır beni yatağıma Recep, uyandığım zaman kahvem de hazır olsun, hemen çalışmaya başlamak istiyorum, acele etmem gerek, alfabeyi değiştirdiler, ansiklopedimin bütün planı altüst oldu, on beş yılda yoluna koyamadım derdi ve sonra söylene söylene uyurdu. Nasıl uyuduğuna biraz bakar, odadan sessizce çıkardım.

Dalmışım. Farkına vardım, kadınlardan birinin çocuğu büyülenmiş gibi beni seyrediyor. Canım sıkıldı. Başka şeyler düşüneyim dedim, ama dayanamadım, kalktım şişelerimi aldım.

"Ben sonra gelirim."

Çıktım, bakkala gidiyorum. Çocuk merakı dayanılır gibi değildir. Küçükken de kendim merak ederdim. Annem evlenmeden çocuk sahibi olduğu için, diye düşündüydüm, ama o sonraydı, babamın baba olmadığını annem söyledikten sonra.

"Recep Amca!" dedi biri. "Beni görmedin mi?"

Hasan'mış.

"Vallahi görmedim," dedim. "Dalmışım. Ne işin var senin burada?"

"Hiç," dedi.

"Hadi, git evine de dersini çalış Hasan," dedim. "Buralarda sen ne yapacaksın? Sana göre değil buraları."

"Niye değilmiş?"

"Yanlış anlama yavrum," dedim. "Dersini çalış diye diyorum."

"Sabahları çalışamıyorum amca," dedi. "Çok sıcak. Akşamları çalışıyorum ben."

"Akşamları da çalış, sabahları da," dedim. "Okumak istiyorsun, değil mi?"

"Tabii istiyorum," dedi. "Sandığın gibi zor da değil okumak. Ben iyi okuyacağım."

"İnşallah!" dedim. "Hadi, şimdi git evine."

"Faruk Beyler geldi mi?" dedi. "Beyaz Anadol'u gördüm de. Nasıllar? Nilgün'le Metin de geldi mi?"

"Geldiler," dedim. "İyiler."

"Selam söyle Nilgün'le Metin'e," dedi. "Zaten demin gördüm. Eskiden arkadaştık."

"Söylerim," dedim. "Hadi git sen evine!"

"Şimdi gidiyorum," dedi. "Ama senden bir şey isteyeceğim Recep Amca. Bana bir 50 lira verebilir misin? Defter alacağım, defterler çok pahalı."

"Sigara mı içiyorsun?" dedim.

"Defterim bitti diyorum..."

Şişeleri yere bıraktım, çıkarıp bir yirmi lira verdim.

"Bu yetmez," dedi.

"Hadi, hadi," dedim. "Bak kızıyorum şimdi."

"Peki," dedi. "Bir kurşunkalem alırım, ne yapayım." Tam gidiyordu durdu, "Babama söyleme olur mu?" dedi. "Boş yere üzülüyor."

"Yaa!" dedim. "Üzme babanı."

Gitti. Şişelerimi aldım, bakkal Nazmi'ye gittim. Kimsecikler yok, ama Nazmi meşgul. Bir deftere bir şeyler yazıyordu. Sonra baktı, biraz konuştuk.

Onları sordu. İyiler dedim. Faruk Bey? İçtiğini niye söyleyeyim, zaten bilir, her akşam gelip şişe şişe alıyor. Ötekiler? Onlar da büyüdü. Kızı görüyorum, dedi, neydi adı? Nilgün. Sabahları gelip gazete alıyor. Büyümüş. Evet, büyümüş. Asıl öteki büyüdü, dedim. Evet, o, Metin. Onu da görmüş ve onu nasıl bulduğunu anlattı: İşte; konuşma ve arkadaşlık dediğimiz şey. Birbirimize bildiğimiz şeyleri anlatıyoruz ve hoşuma gidiyor: Kelimeler, sözlerdir hepsi, bilirim boştur, ama gene de aldanır keyiflenirim. Hepsini tarttı, paketledi. Bir kâğıda yazıver, dedim. Sonra evde deftere yazıyorum ve ay sonlarında, kışları iki üç ayda bir Faruk Bey'e gösteririm. İşte hesaplar Faruk Bey, derim, şu şu kadar, bu böyle ediyor, bakın belki hesapta bir yanlış vardır. Bakmaz. Peki Recep, teşekkür ederim der, bunlar evin masrafı, bu da senin aylığın oluyor, cüzdanından deri kokan nemli buruşuk paraları uzatır. Alır, saymadan cebime koyarım, teşekkür ederim ve hemen başka bir şeyden söz etmek isterim.

Nazmi hesabı bir kâğıda yazıp verdi, ödedim. Ben bakkaldan çıkarken birden,

"Rasim vardı ya," dedi.

"Balıkçı Rasim."

"Evet," dedi. "Dün ölmüş."

Bakıyordu, bir şey demedim. Paranın üstünü, filemi, paketlerimi aldım.

"Kalptenmiş," dedi. "Öbür öğlen, oğulları gelince kaldıracaklar."

İşte böyledir, kelimelerimizden ve sözlerimizden ötededir hepsi.

14
Faruk Eski Belgeleri Okuyor

Gebze'ye geldiğimde, saat dokuz buçukta, sokaklar ısınmış, sabah serinliğinin izi kalmamıştı. Hemen kaymakamlığa girdim, bir dilekçe yazıp imzaladım. Bir memur da yazdığımı okumadan numaralayınca, bir tarihçinin benden 300 yıl sonra, yıkıntılar arasından bu dilekçeyi bulup anlamlandırmaya çalışacağını hayal ettim. Tarihçilik matrak iş.

Matrak ama sabır isteyen bir iş diye düşündüm. Sabrımla övünerek çalışmama güvenle başladım. Dövüşürken birbirlerini öldüren iki dükkâncının hikâyesi hemen ilgimi çekti. Namazları kılınıp çoktan gömülen kavgacıların yakınları mahkemede birbirlerini suçluyorlardı. İkisinin, bıçaklarla çarşının ortasında nasıl birbirlerine girdikleri tanıklar tarafından ayrıntılarıyla anlatılıyordu. 17 Cemaziyülevvel 998. Bu sabah, hicri tarihleri miladi tarihe çevirme kılavuzunu yanıma aldığım için, açıp baktım. 24 Mart 1590! Demek kışa rastlıyormuş olay. Oysa yazarken hep gözümün önünde ateşli ve sıcak bir yaz günü canlanıyordu. Belki de güneşli bir mart günüydü. Sonra altı bin akçeye satın alınıp, ayağında yarası bulunduğu anlaşılan bir Arap kölenin satıcıya geri verilmesi için alıcının açtığı davanın tutanağını okudum. Satıcının sözlerine nasıl kandığını, kölenin yarasının ne kadar derin olduğunu alıcı belli ki öfkeli öfkeli yazdırmıştı. Sonra, güçlenen ve İstanbul'un uğraştığı bir toprak sahibine ilişkin yazılanları okudum. Mahkeme kayıtlarının bir başka yerinden de, aynı adamın yirmi yıl önce iskelede bekçilik yaparken yolsuzluk yüzünden mahkemelik olduğu anlaşılıyordu. Fermanlardan, Budak adlı bu adamın, Gebze'de çevirdiği dolapların neler olduğunu çıkartmak için uğraştım. Sanki vebanın değil, artık onun izini sürüyordum. Bir keresinde olmayan bir toprağı deftere yazdırıp var gösterdiğini, bu toprağın vergisini iki yıl cebinden ödedikten sonra bir bağ ile değiştirdiğini, olmayan toprağın yeni sahibinin başına bir çorap örüp işin içinden sıyrıldığını galiba anladım. Ya da benim aklımdan Budak'a yakıştırdığım bu hikâye, mahkeme kayıtlarına göre çürütülemiyordu. Kayıtların kimi yerini doğru-

ladığı bu hikâyeyi uydurmak için iyice ter döktüm. Hikâyemin başka kayıtlarca da doğrulandığını görünce çok sevindim. Budak, bağdan elde ettiği üzümle bir başkasının ahırında şarapçılığa ve el altından şarap ticaretine de başlamış. Ticarette kullandığı bazı adamların mahkemede kendisini suçlamaları üzerine onlara, onlardan daha şiddetle saldırdığını keyifle okudum. Sonra Gebze'de küçük bir cami yaptırdığını öğrendim. Derken, Gebze'nin ünlülerinden söz eden o kitapta, tarih öğretmeninin, bu adama ve o camiye birkaç sayfa ayırdığını hatırlayıp şaşırdım. Onun aklındaki Budak'la benim aklımdaki bambaşkaydı: O kitapta lise tarih kitaplarına resmi konacak, saygıdeğer, oturaklı bir Osmanlı vardı. Benim Budak'ım ise kurnaz ve becerikli bir düzenbazdı. Budak'a ilişkin kayıtlarla çelişmeyecek, yeni ve daha zengin bir hikâye acaba uydurabilir miyim diyordum ki, Rıza öğle paydosunun başladığını haber verdi.

Dışarı çıktım, yeni caddenin sıcağından kaçmak için çitlembikli geçitten eski çarşıya geçtim. Yukarıya, taa camiye kadar yürüdüm. Çok sıcaktı, avluda kimsecikler yoktu, az ötedeki kaportacıdan çekiç sesleri geliyordu. Döndüm, canım hemen yemek yemek istemediği için kahveye yürüdüm. Bir ara sokağın önünden geçerken çocuklardan biri arkamdan "Şişko!" diye bağırdı. Ötekiler gülüyorlar mı diye dönüp bakmadım. Gittim kahveye oturdum.

Çay istedim, sigara yaktım, tarihçilik nasıl bir iştir diye düşünmeye başladım. Yazılar yazıp birtakım olayları hikâye etmekten başka bir iş olmalıydı. Belki şöyle: Bir yığın olayın nedenini arıyorduk, sonra o olayları başka olaylarla açıklıyorduk, o başka olayları da başka olaylarla açıklamaya ömrümüz yetmiyordu. Biz işi bir yerde bırakmak zorunda kalıyor, başkaları bizim bıraktığımız yerden işi sürdürüyorlar, ama işe başlarken, önce, bizim olayları yanlış olaylarla açıkladığımızı söylüyorlardı.

Çayımı hâlâ getirmeyen oğlana çıkıştım. Sonra da kendimi avutmak için şöyle düşündüm: Boşuna dertleniyorsun; tarihçinin yaptıklarına ilişkin bu düşündüklerin de bir hikâyeden başka bir şey değil. Tarihin en çarpıcı yanının bu hikâye, bu eğlence olduğuna inanırım. Ama meslektaşlarım kravatlı ağırbaşlılıklarını zedelememek için bu eğlencenin üstünü örter,

kendilerini çocuklarından ayırmak isterler. Sonunda çayım gelince şekerleri içine attım, nasıl eridiklerine baktım. Bir sigara daha içtikten sonra lokantaya gittim.

İki yıl önce de öğleleri bu lokantada yerdim; sessiz, sıcak, sevimli bir yerdir. Buğulu ılık bir camın arkasındaki tepsilerde dizilmiş oturtma, musakka, sarma, türlü ve başka patlıcan yemekleri aynı koyuluktaki bir yağın içinde bekliyorlar. Sırtları bu yağın dışına çıkmış bir yığın yarı baygın köfte de, yaz sıcağında çamura girmiş mandaları hatırlatıyor. İştahım açıldı. Bir patlıcan musakka, bir pilav ve bir tabak türlü isteyip oturdum. Ayağı çoraplı ve tokyolu garson sorunca bir de bira içeceğimi söyledim.

Tadını çıkara çıkara, ekmeğimi yağa banarak yemeğimi keyifle yedim, biramı içtim. Sonra birden karımı düşüneceğim tuttu ve hüzünlendim. Karımın yeni kocasından bir çocuğu olacağını düşünmek canımı sıkıyor. Böyle olacağını biliyordum, seziyordum, ama gene de bunu kesinlikle bilip öğrenmek hoşuma hiç gitmiyor. Evlendiğimizin ilk aylarında çocuğumuz olmasın diye dikkat ederdik. Selma ilaç ve aygıtlara karşı olduğu için her şeyin tadını kaçıracak kadar dikkat ederdik buna. Sonra, zamanla bu dikkatimiz dağıldı. Bir yıl sonra bir kere çocuklardan söz etmiş, artık çocuğumuz olsun diye konuşmuştuk. Bu sefer çocuk olsun diye dikkat etmeye başladık, ama bir türlü olmuyordu. Sonra, bir gün Selma gelip bana artık doktora gitmemiz gerektiğini söyledi, beni cesaretlendirmek için de önce kendisinin gideceğini söyledi. Ben ona karşı çıktım, doktor denen o hayvanları böyle şeylere karıştırmayacağımı söyledim. Selma doktora gitti mi, gitmedi mi, bilmiyorum. Belki benden gizli gitmiştir, ama bunu da fazla düşünmedim, çünkü az sonra ayrıldık.

Garson boş tabakları aldı, götürdü. Tatlı ne var diye sordum, kadayıf varmış, getirdi. Bir de bira istedim.

Bu sefer de babamla annem aklıma geldi. Doğuda Kemah'taydık. Daha ne Nilgün vardı ne Metin. Annem sağlıklıydı, ev işlerini kendi görebiliyordu. İki katlı taş bir evde oturuyorduk; merdivenleri buz gibi olurdu, geceleri odamdan çıkmaya korkardım, karnım acıktığında kalkıp tek başıma aşağı mutfağa inmeye çekinir, oburluğumun cezasını mutfaktaki yiyecekleri uykusuzlukla düşleyerek çekerdim. Taş evin bir de küçük balkonu vardı;

bulutsuz soğuk kış gecelerinde oradan dağlar arasında kalan bembeyaz bir ova gözükürdü. Soğuklar artınca kurt ulumaları duyardık, kurtların gece kasabaya ineceğini söylerler, canavarların açlıktan kapıları çaldıklarını anlatırlardı. Kapı çalarsa, kim o demeden açmayın derlerdi. Bir gece öyle oldu, babam kapıyı elinde tabancayla açtı. Baharda da, bir keresinde, elinde tabanca, civcivlere dadanan tilkinin peşinden gitmişti. Ama tilkiyi değil, hep çıkardığı tıkırtıyı fark ederdik. Annem kartalların da tilkiler gibi civciv çaldığını söylemişti. Sonra birden, hiç öyle bir kartal görmedim, diye düşündüm ve dertlendim. Az sonra, arşive dönüş vaktimin çoktan gelmiş olduğunu anlayıp kalktım.

Küflü kâğıtların arasına girip yeniden eşelenmeye başlayınca neşelendim. Gelişigüzel okumaya başladım. Borca giren Yusuf'un, borcunu ödedikten sonra rehin bıraktığı merkebi geri aldığını, ama dönüş yolunda merkebin sağ arka ayağının aksadığını görünce şikâyetçi olduğunu, böylece Hüseyin'le davalık olduklarını okuyunca gülmem tuttu. Üç şişe bira içtiğim, çakırkeyif olduğum için güldüğümü biliyordum, ama aynı şeyi bir daha okuyunca gene güldüm. Sonra, daha önceden okuyup okumadığıma aldırış etmeden, elime ne geçerse okudum. Deftere de bir şey yazmıyordum. Bir kâğıttan ötekine, bir sayfadan berikine geçerek keyifle okuyordum. Bu, iyice geçtikten sonra sevdiğim bir müzik parçasını dinlemeye benziyordu. Bir yandan, kendime, hayatıma ilişkin karmakarışık şeyler düşünüyor, bir yandan da dikkatimi önümden akıp giden öteki hikâyelere vermeye çalışıyordum. Bir değirmenin geliri üzerine vakıf yöneticisiyle değirmenci anlaşmazlığa düşmüşler, mahkemeye gelip değirmenin girdisine çıktısına ilişkin bir yığın rakam saymışlardı. Kadı kâtibi de, benim defterime yazdığım gibi, bu sayıları uslu uslu yazmıştı. Değirmenin aylık, mevsimlik gelirini, öğüttüğü buğdayın, arpanın miktarını, önceki yılların kazancını gösteren bu sayılarla bir sayfayı doldurdum.

Sonra inançla gene okudum: Buğday yüklü bir gemi en son Karamürsel iskelesine uğradıktan sonra yok olmuş. İstanbul'a varmadığı gibi, çıkıp bir haber vereni de olmamış. Geminin, Tuzla'da bir yerde, o kayalıklarda, yüküyle birlikte battığına ve içindekilerin yüzme bilmediğine karar verdim. Sonra Dursun

oğlu Abdullah'ın boyacı Kadri ve Mehmet'e boyasınlar diye verdiği dört astarı geri istediğine ilişkin dava tutanağını okudum, ama yazmadım. Abdullah'ın astarları niye geri istediğini anlayamadım. Turşucu İbrahim Sofu, 19 Şaban 991 (7 Eylül 1583) tarihinde, Gebze'de, üç hıyar turşusunu bir akçeye satmış, şikâyet etmişler, mahkemede zabıt tutulmuş. Bu olaydan üç gün sonra da kasap Mahmut tarafından satılan 13 akçelik sığır etinin 140 dirhem eksik bulunduğu gene tutanaklara geçmiş, ben de defterime geçirdim. Şarap ticareti yapan, sonra dolaplar çevirerek yükselen şu benim Budak, aslında, eğlenceli bir hikâye için biçilmiş kaftan. Dipnotları ve belge numaralarıyla allayıp pullayacağım böyle bir hikâye için etkili bir ad aramaya başladım: Ayanlık Düzeninin Bir Prototipi: Gebzeli Koca Budak! Fena değil! Yalnız Budak değil, Budak Paşa olsaydı belki daha iyi olacaktı. Acaba sonradan paşa olmuş muydu? Belki de nasıl paşa olduğunu anlatan bir yazı yazardım, yazının başında da 16. yüzyılın ilk çeyreğinin bir genel görünüşünü çizerdim.

Haydutluğa başlayan, Tahir adlı, Mehmet oğlu, sipahinin yakalanması için yollanan emri okuyorum. Ethem Paşa haslarından olan bağın çevre köylerden gelenlerin hayvanları tarafından çiğnettirilmemesine ilişkin ve vebadan öldüğü sanılırken karısının babası tarafından dayakla öldürüldüğü ileri sürülen Nurettin hakkında gereğinin yapılmasına ilişkin emirleri okuyorum, ama yazmıyorum. Sonra çarşı pazar fiyatlarını gösteren bir uzun listeyi daha olduğu gibi defterime geçirdim. Sonra Ömer oğlu Pir Ahmet'in, hamamcı Mehmet'e olan borcunu sekiz güne kadar ödeyeceğini vekil Şeyh Fethullah karşısında taahhüt eylediğini okudum. Sonra Musa oğlu Hızır'ın ağzının şarap koktuğuna ilişkin tutulan kaydı okudum. Sonra, gülmek istedim, ama bunun için biraz daha bira içmiş olmak gerekiyordu. Uzun bir süre hiçbir şey düşünmeden ve yazmadan ciddi ciddi mahkeme zabıtlarını okudum, hoşuma giden şey, hiçbir şey aramadığıma artık inanmama rağmen, bir şey arıyormuş, bir iz üzerindeymişim gibi tetikte durarak okumamdı. Sonunda gözlerim yorulunca durdum ve güneş vuran bodrum penceresine baktım.

Niye tarihçi oldum ben? On yedi yaşımdayken bir ara meraklanmıştım, hepsi o kadar. Baharda annem ölmüş, arkasından

da babam, emekliliğini beklemeden kaymakamlıktan ayrılmış, Cennethisar'a yerleşmişti. Ben de, o yazı, Cennethisar'da babamın kitaplarını karıştırarak, bahçelerde, deniz kıyısında gezerken okuduklarımı düşünerek geçirmiştim. Soranlara doktor olacağını söylüyordum, evet, dedem de doktordu. Derken, sonbaharda gittim tarihe yazıldım. Tarihi benim gibi isteyerek meslek seçen kaç kişi var? Birden öfkelendim: Selma, budalalıklarımla gururlanma hastalığının benim kişiliğimin ayrılmaz bir parçası olduğunu söylerdi. Ama o tarihçi olmamdan hoşlanırdı. Babam galiba hoşlanmamış, tarihe yazıldığımı öğrenince içmişti. Ama belki de o yüzden içmemişti, çünkü nasıl olsa içiyordu. Babaanne de içmesin diye babamı azarlıyordu. Babaanne'yi düşününce, evi ve Nilgün'ü düşündüm ve saate baktım: Beşe geliyor. Biranın etkisini artık hiç duymuyorum. Biraz sonra artık okumanın da keyfi kalmayınca Rıza'yı beklemeden kalktım, arabaya binip eve döndüm.

15
Metin Diskotekte

Karpuzun son lokmasını da ağzıma tıkıştırıp hemen sofradan kalktım.

"Yemeğini bitirmeden nereye gidiyor şimdi bu?" dedi Babaanne.

"Merak etmeyin Babaanne," dedi Nilgün. "Metin yemeğini bitirdi."

"Arabayı al istiyorsan," dedi Faruk.

"Gerekirse gelir, alırım," dedim.

"Benim döküntü Anadol burada çok şey kaçıyor demiştin, değil mi?"

Nilgün bir kahkaha attı. Ben bir şey demedim. Yukarı çıktım, içinde, yaz sıcağında bir ay çalışarak kazandığım on dört bin lira olduğu için bana bir güven duygusu veren cüzdanımı, anahtarımı aldım, çok sevdiğim Amerikan mokasenlerime son bir cila vurdum ve eniştemin Londra'dan getirip hediye ederken nasıl satın aldığını uzun uzun anlattığı yeşil kazağı omzuma atıp aşağı indim. Mutfak kapısından çıkarken Recep'i gördüm.

"Patlıcanlarınızı yemeden nereye küçük bey?"

"Hepsini yedim, karpuzumu bile."

"Maşallah!"

Bahçe kapısından çıkıyorum ve hâlâ Nilgün'le Faruk'un gülüştüklerini işitiyorum. Bütün gece yapacakları budur işte: Biri öbürüne her şeyi gülünç bulması için çanak tutacak ve biraz sonra da öbürü ona başka bir şeyi gülünç bulması için yardımcı olacak ve böylece lambanın soluk ışığı altında saatlerce oturup bütün dünyanın kendilerinden haksız, ahmak ve saçma olduğuna karar vererek kendi saçmalıklarını unutacaklar ve bu sırada Faruk da bir küçük şişe rakıyı bitirmiş olur ve Nilgün hâlâ yatmamışsa belki Faruk ona kaçırdığı karısını da anlatır ve herhalde bu gecenin sonunda geri döndüğümde ben gene Faruk'u masa başında sızmış bulurum ve böyle bir herif de çürük arabasını bana her verişinde beni iğneleme hakkını

kendisinde nasıl buluyor diye şaşarım. Madem o kadar akıllı ve zekisin, o güzel, aklı başında karını niye kaçırdın? Satsan en azından 5 milyon edecek bir arsanın üzerinde oturuyorlar, ama yemeklerini yedikleri tabakların kenarları kırıktır, çatal bıçaklar birbirini tutmaz, tuzluk diye cücenin paslı çiviyle kapağını deldiği eski bir ilaç şişesini kullanırlar ve doksan yaşındaki zavallı Babaanne'nin her yere döke döke yemesine hiçbir şey demeden katlanırlar. Yürüye yürüye Ceylanlara gelmişim. Onun annesi ile babası da öteki azgelişmiş zenginler ve başka hiçbir eğlenceleri olmayan zavallı fakirler gibi televizyon seyrediyordu. Azgelişmiş ahmak zenginler eğlenmesini bilmezler! Kıyıya indim, herkes gelmişti, bir tek sabahtan akşama kadar hortumun ucuna kelepçelenmiş gibi bahçeyi sulayan bahçıvan eksikti. Oturdum, dinledim:

"Birazdan annem babam yatınca video seyrederiz."

"Yok yahu, bütün akşam buraya mı tıkılacağız."

"Ben dans etmek istiyorum," dedi Gülnur, hayali bir müziğe uyarak biraz kıpırdandı.

"Biz poker oynayacağız," dedi Fikret.

"Çamlıca'ya çay içmeye gidelim."

"Elli kilometre!"

"Türk filmine gidip gırgır geçelim."

Uzaktaki adanın fenerinin yanıp söndükçe durgun denize nasıl yansıdığını seyrediyordum ben ve havada asılı kalmış hanımeli ve kız ve parfüm kokusunu koklayarak düşünüyordum.

Ceylan'ı sevdiğimi düşündüm; ama çözümleyemediğim bir duygu onu benden uzaklaştırmaktaydı da: Sabahlara kadar yatağımda düşündüğüm gibi, ona kendimi anlatmam gerektiğini biliyordum, ama düşündükçe bu anlatılacak "ben"in sanki hiç olmadığı aklıma geliyordu. Ben dediğim şey kutular içinde kutular gibiydi: Kendimde hep bir başka şey vardı sanki; o şeylerden sonra asıl kendimi bulup ortaya koyabilecektim belki, ama her kutunun içinden Ceylan'a olduğu gibi gösterebileceğim gerçek ve özgün bir Metin değil, onu gizleyen bir başka kutu çıkıyordu. Şöyle düşündüm: Aşk ikiyüzlülüğe sürüklüyor insanı, oysa âşık olduğuma inandığım için, ben, bu sürekli ikiyüzlülük duygusundan kurtulacağımı sanmıştım. Ah, bir bitse bu bekleyiş!

Sonra, bir karara varan ötekilerle birlikte yürüdüm. Arabalara bindik, gürültüyle otelin diskoteğine gittik. Birkaç aptal turistten başka kimse yoktu. Koskoca dünyada tatil için gele gele bu uyuşuk ve ruhsuz yere gelen turistlerle alay ettiler.

"Geri zekâlı Alman hanzoları!"

"Eğlenmek istiyorum çocuklar, ne yapalım?"

Sonra biraz dans ettiler ve ben de Ceylan'la ettim, ama hiçbir şey olmadı. Bana 27x13 ve 79x81'i sordu ve söyledim ve önemsemeden güldü ve sonra hızlı müzik başlayınca sıkılıyorum dedi ve gitti, oturdu. Ben yukarı çıktım, sessiz, halılı koridorlardan geçerek şaşılacak kadar temiz helaya gittim ve aynada kendimi görünce, bütün hepsi, Allah kahretsin bir kızı sevdiğime inandığım için, diye düşündüm ve kendimden iğrendim. Einstein herhalde on sekiz yaşındayken böyle değildi. Baba Rockefeller da herhalde böyle değildi benim yaşımdayken. Sonra uzun bir zenginlik hayaline daldım: En sonunda Amerika'da kazandığım paralarımla Türkiye'de bir gazete satın alıyorum, ama bizim ahmak zenginler gibi batırmıyorum onu; gazete sahipliğini de kıvırıyor, Yurttaş Kane gibi bir hayat sürüyordum, yalnız yaşayan bir efsane adamdım, ama Allah kahretsin, Fenerbahçe kulübü başkanı olmak da vardı aklımda. Sonra, zengin olunca, bütün bu bayağılıkları ve bayağı hayalleri unutacağımı düşündüm ve zenginlerden nefret ettim, ama Ceylan aklımı karıştırdı. Sonra, dans ederken elini koyduğu yeri, gömleğimin üzerini kokladım ve heladan çıktım. Merdivende onlara rastladım. Başka yere gidiyormuşuz, arabalara bindik.

Fikret'in Alfa-Romeo'sunun bir pilot kabinini andıran ön kısmında düğmeler, ibreler, işaretler, göstergeler, yanıp sönen renkli lambalar var. Dalgın dalgın baktım biraz. İstanbul-Ankara yoluna çıkmadan önce Turgayların arabası sıkıştırdı bizi. Sonra üç araba, Göztepe kavşağına kadar yarış etmeye karar verdiler. Kamyonların, otobüslerin yanından, yaya köprülerinin altından, benzin istasyonlarının, fabrikaların, kenarlarda durup bakanların, kahvelerin, balkon keyfi yapanların, tamircilerin, grevcilerin, karpuzcuların ve büfelerle lokantaların arasından yarışarak geçip gittik. Fikret sürekli kornaya basıyordu, arada bir heyecanlanıp bağrışıyorlar, gülüşüyorlardı. Bir kavşakta kırmızı ışık yanınca

Fikret frene basmadı, yan yola daldı, bütün hızıyla bir Anadol'un üstüne doğru gitti, Anadol son anda kendini yolun kenarına atınca kazadan kurtulduk.

"Geçtik onları," diye bağırdı Ceylan. "Hepsini geçtik, gazla Fikret!"

"Çocuklar, ben ölmek değil, eğlenmek istiyorum," dedi Zeynep.

"Evlenmek mi istiyorsun?"

"Buna Alfa-Romeo derler. Hakkını vermeyi bilmek gerek!"

Yarışı biz kazandık, sonra Suadiye'ye saptık, Bağdat Caddesi'ne çıktık. İğrençliğini gizlemediği için bu caddeyi çok severim. Her şeyin üzerinde sahte olduğu açıkça yazar! İğrenç apartman mermerleri! İğrenç pleksiglas panolar! Tavanlardan sarkan iğrenç avizeler! İyi aydınlatılmış iğrenç pastaneler! Kendini gizlemeyen bütün iğrençlikleri seviyorum. Bir Mercedes'im olsaydı kaldırımlarda kepçeye çıkar, bu kızlardan birini mutlaka yakalardım. Seni seviyorum ben Ceylan, hayatı bile bazan seviyorum! Arabaları park ettik, bir diskoteğe girdik. Kapısında öyle demiyor, kulüp diyor, ama çıkarıp 250 lirayı veren herkes girebilir.

Demis Roussos söylüyordu ve Ceylan'la dans ettik, ama pek bir şey konuşmadık ve olmadı! Sıkılıyormuş, çok dalgınmış ve çok hüzünlüymüş ve aklında benden başka bir şeyler varmış gibi gözleriyle görülmeyen bir uzak ufuk çizgisine dalgın dalgın baktı ve o zaman, nedense, ben ona acıdım ve onu çok sevebileceğim aklıma geldi.

"Ne düşünüyorsun?" dedim.

"Ha? Ben mi? Hiç!"

Bir süre daha dans ettik. Aramızda gizlenmesi gereken bir kopukluk vardı da sanki birbirimize sarılarak bunu örtbas etmek istiyorduk. Ama bütün bu düşüncelerin birer kuruntu olduğunu da seziyordum. Biraz sonra, hüzünlü olmak yerine yalnızca ağlamaklı olabilen müzik bitti, hızlı bir müzik başladı ve pisti eğlenme hırsıyla yanıp tutuşan hareketli bir kalabalık doldurdu. Ceylan onlar arasında kaldı, ben oturdum, üzerlerine renkli ışıklar dökülürken hızla dans edenleri seyrederek düşündüm:

Dizlerini bükerek titriyorlar ve aptal tavuklar gibi kafalarını sallıyorlar! Ahmaklar! Bütün bunları, zevk aldıkları için değil, başkaları öyle yapıyor diye yaptıklarına yemin ederim! Dans ederken, acaba, ben şimdi dans ediyorum, diye düşünüyorlar mıdır? Çünkü tuhaf hareketler, müziği hiç duymasan daha da tuhaf! Ben dans ederken yaptığım şeyin saçma olduğunu düşünürüm ve böyle düşündüğüm için sıkılan canımı, bu kıza kendimi sevdirmek için ne yazık ki bu tuhaf hareketleri yapmak gerek, diyerek yatıştırırım ve böylece bilincim bu aptallara katılmış gibi düşünür, ama katılmaz ve sonuç olarak hem başkaları gibi, hem de kendim gibi olabilmeyi başarırım ki bunu başaran insan çok azdır! Sevindim! Biraz sonra, burada tek başıma otururak düşünceli, dalgın delikanlıyı oynadığımı söylemesinler diye, gittim ben de o salak dansa katıldım.

Sonra, buranın havasında da iş yok dediler, hadi sıkıldım gidelim, haydi bir yere gidelim, haydi!

Kalktık. Paraları Fikret verdi. Vedat'la ben bölüşmek ya da kendi paylarımıza düşeni vermek ister gibi yaptık, ama beklediğimiz gibi Fikret paranın sözünü bile ettirmedi. Bu sırada ötekilerin, Turgay'ın BMW'sinin camına vurduklarını, güldüklerini gördüm, gittim baktım: Hülya ile Turan birbirlerine sarılıp arabanın arkasında uyumuşlar! Zeynep, kendi duyduğu bir sevginin gücüyle heyecanlanıyormuş gibi mutluluk ve hayranlıkla bir kahkaha attı.

"Zaten arabadan hiç inmemişlerdi ki!" dedi sonra.

Benim yaşımda bir erkekle kızın "gerçek âşıklar" gibi birbirlerine sarılıp uyuyabileceklerini düşündüm.

Arabalara binip gitik. Ankara yoluna çıkarken köşedeki karpuzcuda Turgayların arabası durdu. Turgay çıktı, aygaz lambasının altında karpuzcuyla bir şeyler konuştu. Karpuzcu bekleyen üç arabaya dönüp bakıyordu. Az sonra Turgay geldi, arabanın penceresinden Fikret'e seslendi:

"Vermiyor, yok diyor."

"Kabahat bizde," dedi Fikret. "Kalabalık geldik."

"Yok muymuş?" dedi Gülnur. "Ne yapacağım şimdi?"

"İçki içmeye razıysanız, bir yerden alırız."

"Olmaz, içki istemiyorum. Bir eczaneye gidelim."

"Ne alacaksın eczaneden?"

"Ötekiler ne diyor?" diye sordu Fikret.

Turgay öbür arabaya gitti. Az sonra geldi. "İçki alalım diyorlar." Tam gidecekken durdu. "Banketleri hâlâ doldurmamışlar!" dedi.

"Peki," dedi Fikret. "Anladım!"

Yola çıktık. Maltepe'ye gelmeden Alman plakalı bir arabayı beğendiler, üstü bavullarla doluydu ve kıçı çökmüştü.

"Hem de Mercedes!" diye bağırdı Fikret. "Haydi çocuklar!"

İyotlu lambalarıyla Turgayların arabasına bir işaret yolladı, sonra kendi arabasını yavaşlatıp biraz geride kaldı. Seyrettik: Turgay'ın BMW'si önce Mercedes'i solladı, ama sonra sollayan bir araba gibi gazlayıp gideceğine, hafifçe sağa kırıp Mercedes'i yolun kenarına doğru sıkıştırdı, Mercedes, kornasını çala çala biraz yalpaladı, sonra Turgay'ın BMW'sine çarpmamak için, ister istemez tek tekerleğini alçak bankete düşürdü. Herkes güldü. Koşan, zavallı bir topal köpeğe benzettiler onu. Sonra Turgay'ın BMW'si gazlayıp gitti. Mercedes de kendini kurtarınca:

"Haydi, sıra senin Fikret!"

"Daha değil. Biraz kendine gelsin."

Mercedes'te tek kişi vardı: Almanya'dan dönen bir işçi diye düşündüm ve daha düşünmek istemedim.

"Sakın o yana bakmayın çocuklar!" dedi Fikret.

O da Turgay'ın yaptığı gibi önce Mercedes'i solladı, sonra hafif hafif sağa kırdı. Mercedes çılgın gibi korna çalmaya başlayınca kızlar kıkırdadılar, ama galiba korktular da biraz. Fikret daha da sağa kırınca Almanyacının tekerleği gene bankete düştü ve gene topallamaya başlayınca kahkahadan patlıyorlardı.

"Herifin suratını görebildiniz mi?"

Gazlayıp gittik. Biraz sonra, Vedat'ın arabası da aynı şeyi başarıyla yaptı galiba, çünkü Mercedes'in öfkeyle haykıran umutsuz kornasını işittik. Sonra bir benzincide buluştuk. Işıkları söndürdüler, gizlendiler, Almancının Mercedes'inin önümüzden ağır ağır geçip gidişine tepinerek güldüler.

"Yazık ama adama acıdım," dedi Zeynep.

Sonra olup biteni birbirlerine heyecan ve neşeyle anlattılar, bir daha anlattılar, bir daha anlatıyorlardı ben sıkıldım. Gittim oradaki büfeye, bir şişe şarap istedim, açtırdım.

"Sen İstanbullu musun?" dedi büfeci.

Büfenin içerisi bir kuyumcunun vitrini gibi aydınlıktı. Nedense, orada biraz durup oturmak, büfenin küçük radyosundaki alaturka kadını dinlemek, unutmak istedim. İçimden aşka, kötülüğe, sevgiye ve başarıya ilişkin karışık, karmakarışık düşünceler geçiyordu.

"Evet, İstanbulluyum."

"Nereye gidiyorsunuz böyle?"

"Geziyoruz işte!"

Büfeci anlayışlı, uykulu, yorgun başını salladı. "Haa! Kızlarla..."

Bir şeyler söyleyecektim, sanki bunlar önemli şeylerdi ve o da söyleyeyim diye ağırdan almış bekliyordu, ama arabalarının kornalarını çalmaya başladılar. Koştum, bindim. Neredesin yahu, diyorlardı, senin yüzünden yetişemeyeceğiz. Oysa, ben artık bitti sanıyordum; bitmemiş. Hızla gittik ve Pendik'ten sonra yeniden gördük onu, yorgun bir kamyon gibi ağır ağır yokuşu çıkıyordu. Bu sefer, önce Turgay soldan sokuldu ve Mercedes'i sağına iterken Vedat sağına, hemen sonra biz de arkasına girdik, tamponuna değecek kadar yaklaştık. Böylece, onu, ancak bizden hızlı giderken içinden çıkabileceği bir çatala sıkıştırdık. Az sonra, hızlanıp kurtulmak istedi, ama kopamadı bizden. Kornaları sonuna kadar basarak, iyot lambalarını ensesine dayayarak sürüklüyorduk onu. Sonra pencereleri ve müziği de sonuna kadar açtılar, kollarını uzatıp arabaların kapılarına vurdular, bağırdılar, pencereden sarkıp şarkılar söylediler. Aramıza sıkışıp kalmış şaşkın Mercedes de bizimle birlikte telaşla kornasını öttürdüğü için daha da artan bu uğultunun içinde evler, mahalleler, fabrikalar arasından böyle deli gibi ne kadar gittik bilmiyorum. Sonunda, Almancı hız kesmeyi akıl edince arkamızda otobüsler ve kamyonlar birikmeye başladı da onu son bir kere selamlayıp bırakmak zorunda kaldık.

Düşünmedim, şarap içtim.

Cennethisar sapağından durmadan geçtik. Sonra içinde gülünç ve ihtiyar bir karı kocanın oturduğu bir Anadol'u sıkıştırmaya karar verdiler, ama az sonra caydılar. Benzinciden sonraki randevuevlerinin önünden geçerken Fikret kornaya bastı, lambaları yakıp söndürdü, ama kimse bir şey sormadı. Biraz daha

gittikten sonra, Ceylan'ın çıplak bacaklarını arabanın arka penceresinden dışarı çıkarttığını gördüm. Uzun ve yanık bacakların, arkadan gelen arabaların ışıkları altında, tıpkı üzerine sahne ışıkları düşmüş, dikkatli, düşünceli, profesyonel bacaklar gibi ağır ağır kıpırdandığını gördüm. Ayakları çıplaktı, bembeyazdı ve rüzgâra karşı koymak için aşağı yukarı küçük küçük oynuyorlardı. Sonra Gülnur, Ceylan'ı omuzlarından tuttu, içeri çekti.

"Sarhoş filan değilim," dedi Ceylan.

Sonra hepimiz sustuk. İstanbul'dan Ankara'ya ağırbaşlı bir göreve yetişiyormuşuz gibi, sefil tatil kasabaları, fabrikalar ve zeytin ve kiraz bahçeleri arasından, hiçbir şey konuşmadan ve hâlâ çalan müziği sanki hiç duymadan ve kamyonları ve otobüsleri geçtikçe kornalarımızı bomboş ve duygusuzca öttüre öttüre gittik, uzun uzun gittik. Ben Ceylan'ı düşündüm, sırf öyle yaptığı için onu hayatımın sonuna kadar sevebileceğimi düşündüm.

Hereke'yi geçtikten sonra bir benzincide durduk, arabalardan indik. Büfeden kötü şaraplar ve sandviçler aldık. Bir otobüsten inen yorgun ve ürkek yolcular arasına karışarak ellerimizdekileri yedik. Ceylan'ın yol kenarına gittiğini ve akarsuya bakarak karın doyuranlar gibi, gelip geçen araçlara dalgın dalgın bakarak sandviç yediğini gördüm ve onu seyrederek kendi geleceğimi düşündüm.

Az sonra Fikret'i gördüm, karanlıkta ağır ağır Ceylan'a yaklaştı. Bir sigara uzattı ona, yaktı. Bana çok uzak değillerdi, ama gelip geçen araçların gürültüsünden konuştuklarını duyamıyor, çok da merak ediyordum. Biraz sonra merakım korkuya dönüştü. Ama bu yenilgi duygusu da, her şey gibi, çok sürmedi. Yeniden arabalara bindik, hiçbir şey düşünmeden gecenin içine gittik.

16
Fatma Küçük Narin Bir Kızmış

Bütün o iğrenç gürültü dindiği zaman, bütün gün başımı şişiren plaj, motor, çocuk, şarkı, radyo, sarhoş, küfür, televizyon ve araba uğultusu dindiği zaman ve en son araba bahçe kapısının önünden bağıra çağıra geçip gittiği zaman, ben yavaşça yatağımdan kalkar, panjurlarımın arkasında şöyle bir durur dışarıya kulak veririm: Kimsecikler yoktur, hepsi yorulmuş, uyumuştur. Yalnızca bir rüzgâr, denizde bir kıpırtı, hışırdayan ağaçlar, bazan onlar da olmayınca yakında bir cırcırböceği, şaşkın bir karga, belki de arsız bir köpek. O zaman panjurları usulca iter, onları dinlerim, uzun uzun sessizliği dinlerim. Sonra doksan yıldır yaşadığımı düşünerek ürperirim. Gölgemin düştüğü otların içinden fışkıran bir esinti sanki bacaklarımı üşütüyor ve beni korkutuyor: Dönüp yorganımın ılık karanlığına kapansam mı? Ama sessizliğin beklentisini biraz daha duymak için orada durdum: Sanki bir şey olacakmış, sanki biriyle sözleşmişim, sanki dünya bana yeni bir şey gösterebilirmiş gibi, bekledim bekledim ve sonra panjurları kapayıp, yatağıma dönüp kenarına oturdum ve saatin biri yirmi geçe tıkırtısına bakarak düşündüm ki: Bunda da yanılıyormuş Selâhattin, evet, yeni bir şey yok ki hiç!

Her gün yeni bir dünyadır Fatma, derdi sabahları Selâhattin, dünya bizler gibi her sabah yeniden doğuyor, bu beni o kadar heyecanlandırıyor ki, bazan daha güneş doğmadan uyanıyorum ve az sonra güneşin doğacağını ve her şeyin yepyeni olacağını ve o yeniliklerle birlikte kendimin de yenileşeceğini ve hiç bilmediğim şeyleri görüp, okuyup öğreneceğimi ve öğrendikten sonra da bildiklerimi de yeniden göreceğimi düşünüyorum ve öyle heyecanlanıyorum ki Fatma, hemen yatağımdan fırlayıp bahçeye koşmak, güneşin nasıl doğduğuna bakmak istiyorum, güneş doğarken bütün bitkilerin ve böceklerin nasıl kıpırdanıp değişeceklerini görmek istiyorum, sonra, hemen durmadan yukarı koşayım da bu gördüklerimi yazayım istiyorum, Fatma, sen niye öyle hissetmiyorsun, neden bir şey demiyorsun, ne düşünüyorsun? Bak, bak Fatma, gördün mü tırtılı, ne yaptı, bir

gün kelebek olup uçacak! Ah, insan yalnızca gördüklerini ve görüp denediklerini yazmalı, o zaman, o Avrupalılar gibi, ben de, mesela Darwin gibi, ne müthiş herif, gerçek bir bilim adamı olabilirim belki, ama ne yazık ki bu uyuşuk Doğu'da insan hiçbir şey olamaz, Fatma, gördün mü şeftalileri nasıl çiçek açtılar, niye böyle kokuyorlar dersin, peki koku nedir acaba, bize bu duyguyu veren nedir, Fatma, incirin ne kadar arsız olduğunu gördün mü, karıncalar acaba nasıl işaretleşiyorlar, Fatma hiç dikkat ettin mi lodostan önce deniz nasıl yükseliyor ve poyrazdan önce nasıl çekiliyor, insan hep dikkat etmeli, gözlemeli, çünkü bilim ancak böyle ilerler ve kafalarımızı da ancak böyle terbiye edebiliriz. Yağmurdan önce gök gürüldemeye başlayınca zevkten kudurarak şeytan odasından fırlar, merdivenleri ikişer ikişer atlayarak bahçeye çıkıp toprağa sırtüstü yatar ve sırılsıklam oluncaya kadar bulutlara bakar, bakardı. Bulutları da yazacağını ve yazmak için bir neden aradığını anlardım, çünkü derdi ki: Her şeyin kendine göre bir nedeni olduğunu öğrenince herkes, akıllarında Allah'a yer kalmayacak, çünkü açan çiçeklerin, yumurtlayan tavukların ve yükselip alçalan denizin ve gürleyen gökle yağmurun nedeni sandıkları gibi Allah'ın hikmeti değil, benim ansiklopedimde yazdıklarım olacak. O zaman yalnızca şeylerin başka şeyleri yaptığını ve Allahlarının elinden hiçbir şey gelmediğini anlayacaklar. Orada varsa bile o Allah, oturup seyretmekten başka yapabileceği bütün işlerini bizim bilimimizin onun elinden alıverdiğini görecekler. Söyle bakalım Fatma, bu dünyada olup biteni seyretmekten başka hiçbir şeye gücü yetmeyen her kimse o artık, Allah sayılır mı? Yaa, susuyorsun, değil mi, çünkü sen de anlıyorsun ki Allah yok artık. Senin gibi, onlar da bir gün benim yazdıklarımı biraz okuyup bunu anlayınca ne olacak bakalım, beni dinliyor musun?

Hayır, dinlemiyorum ben seni Selâhattin, ama o benim için konuşmuyordu ki: Allah'ın elinden hiçbir şey gelmediğini anlayınca, her şeyin kendi ellerinde olduğunu görecekler; korkunun ve cesaretin, suçun ve cezanın, iyinin ve kötünün kendi ellerinde olduğunu görünce ne olacaklar peki Fatma? Bunu söyler ve sofrada şişelerinin başında değil de yazı masasında oturuyormuş gibi ayağa kalkıp aşağı yukarı yürüyerek bağırmaya başlar: O

zaman, benim o ilk yıllarımdaki gibi olacaklar; düşüncelerine inanamayacaklar; akıllarından geçen şeylerden ödleri kopacak; düşündüklerini düşündükleri için dehşete kapılıp, başkalarının da aynı şeyleri düşünebileceklerini anlayıp, hemen boğazlanma korkusuyla titreyerek suçluluk ve korku duyacaklar ve o zaman işte, koşa koşa bana gelecekler, benim kitaplarıma, 48 ciltlik ansiklopedime benim ve asıl Tanrısal şeyin artık bu ciltler olduğunu, ben olduğumu anlayacaklar Fatma. Evet, ben Doktor Selâhattin, 20. yüzyılda "o"nun yerine artık bütün Müslümanların yeni Tanrı'sı niye olmayayım ki? Çünkü bilimdir artık Tanrı'mız, işitiyor musun Fatma?

Hayır! Çünkü artık işitmenin bile günah olduğunu düşünüyorumdur, çünkü Recep'in pişirdiği kıymalı patatesimi ve tatsız pırasamı yemiş, çanağıma aşure alıp yandaki küçük soğuk odaya çekilmişimdir. Orada oturur, üşümesinler diye bacaklarımı birleştirir, küçük kaşığımla yavaş yavaş aşuremi yerim. Bir nar tanesi, fasulye, nohut, kuru incir, mısır, kuru kara üzümcükler ve fıstıklar ve hepsinin üzerinde birazcık gülsuyu gezdirilmiş, ne hoş, ne güzel!

Uyku gelmiyor. Yatağın kenarından kalktım. Canım aşure istiyor. Masaya gittim, oturdum: Üzerinde bir şişe kolonya, cam değil, ama içi gözüküyor. Dün öğlen ilk gördüğümde cam sanmıştım, ama elimi değdirir değdirmez anladım, tiksindim, nedir bu dedim, cam şişe yokmuş Babaanneciğim dedi Nilgün ve beni dinlemeden bileklerime sürdüler. Plastikten çıkan bir şey size hayat verebilir, ama bana değil.

Gülerler: Ne tuhaf şu ihtiyarlar, gülerler; nasılsınız Babaanne, gülerler; televizyon nedir biliyor musunuz, gülerler; niye aşağı inip bizimle oturmuyorsunuz, gülerler; dikiş makineniz ne güzelmiş böyle, gülerler; pedalı da var, gülerler; yatarken bastonunuzu niye yatağınıza alıyorsunuz, gülerler; sizi arabayla gezdirelim mi Babaanne, gülerler; sabahlığınızın işlemeleri ne güzel böyle, gülerler; seçimlerde niye oy atmadınız, gülerler; niye hep dolabınızı karıştırıyorsunuz, gülerler; bana bakarken niye gülüyorsunuz hep öyle desem, gene gülerler, gülerler ve gülmüyoruz ki Babaanne derler, gene gülerler. Belki de babaları ve dedeleri bütün ömürleri boyunca ağladığı için. Canım sıkıldı.

Cüceyi uyandırıp aşure istesem mi? Bastonumla yere vurup, uyanan cüce Büyükhanım der, bu saatte olur mu, hem bu mevsimde, siz şimdi düşünmeyin, güzel güzel uyuyun, yarın sabah ben sizi... İşimi görmeyeceksen sen niye buradasın ha? Defol! Hemen gider, onlara yetiştirirmiş: Ben çok çekiyorum çocuklar bu Babaanne'nizden, çok! Peki o zaman, sen niye hâlâ buradasın, niye burada bu cüce, o da kardeşi gibi defolup gitmedi niye? Çünkü dermiş, Büyükhanım, siz de biliyorsunuz ki rahmetli Doğan Bey, bize, alın bu parayı, Recep, İsmail alın, istediğiniz gibi yaşayın, ben annemle babamın suçları ve günahları yüzünden vicdan azabı çekmekten bıktım, alın bu parayı dediği zaman, akıllı İsmail, sağ ol kardeşim, peki deyip aldı ve parayla kendine yokuştaki o arsayı alıp evi yaptı, hani dün mezarlığa giderken önünden geçtiniz ya, niye şimdi bilmezlikten geliyorsunuz Büyükhanım, sanki birimizi topal bırakan, beni de cüce yapan siz değil misiniz? Sus! Birden korktum! Herkesi kandırıyordur da. Hepsi, Doğan'ım melek gibi olduğu için; ona ne söylediniz de yavrumu kandırıp elindeki paraları aldınız piç kuruları; sana da oğlum, bir daha bir şey yok: Gel istersen, bak kutuma, zaten sarhoş baban yüzünden bir şey kalmadı; anne, ne olur babam için böyle konuşma, paranın da elmasların da zaten Allah belasını versin, bütün kötülükler para yüzünden; ver bu kutuyu denize atacağım, hayır, onu yararlı işlerde kullanacağım anne, bak biliyor musun mektuplar yazıyorum, tarım bakanını tanıyorum, okulda benden bir sınıf küçüktü, kanun taslakları hazırlıyorum, bu sefer gerçekten bir işe yarayacağına yemin ederim anne, peki peki, kutun senin olsun, istemiyorum, ama bari içkime karışma. Masadan kalktım, dolabıma gittim, anahtarı çıkarıp kapısını açtım, dolap kokusunu duydum. İkinci çekmeceye koymuştum. İkinci çekmeceyi açtım: İşte orada. Açmadan kokladım ve açtıktan sonra bomboş kutuyu gene kokladım ve çocukluğumu hatırladım.

İstanbul'da bahar olmuş ve ben on dört yaşında genç kızım ve biz yarın öğleden sonra gezmeye gidiyoruz. Nereye gidiyorsunuz bakalım? Şükrü Paşalara gidiyoruz baba. Kızları Türkân, Şükran ve Nigân var ya onlarla ben çok eğleniyorum, hep gülüyoruz; piyano çalıyorlar, taklit yapıyorlar, şiir ve bazan benim için

çeviri roman bile okuyorlar: Ben onları çok seviyorum. Peki, aferin, ama şimdi çok geç oldu, haydi sen uyu bakalım Fatma. Peki, ben uyurum, yarın oraya gideceğimizi düşünür uyurum. Babam kapıyı kapar, kapanan kapının rüzgârı bana babamın kokusunu taşır, ben yatağımda onları düşünür uyurum ve sabah başucumda güzel günü bulurum: Kutunun kokusu gibi, ama birden irkildim: Yeter, budala kutu; ben hayatın ne olduğunu biliyorum. Hayat senin içine girer ve yaka yaka her yerini, aman Allahım, parçalar seni budala kız! Öyle kızdım ki, kutuyu ben, neredeyse fırlatıp atacağım, ama kendimi tuttum: Sonra zamanı nasıl bölebilirim. Sakla, gene gelir zamanı. Bu sefer üçüncü göze sakladım, dolabı kapadım, kilitledim mi, bir daha baktım, evet kilitlemiştim. Gittim sonra yatağıma uzandım. Yatağımın üstünde tavan. Biliyorum ben neden uyuyamadığımı. Tavanın rengi yeşil. En son arabadan sonraki araba hâlâ gelmediği için. Ama yeşil boya dökülmüş. O gelince ayak seslerini dinler, yattığını anlarım. Altından sarı çıkıyor. Anlayınca bütün dünyanın bana kaldığına ben inanır, yeşil boyanın altından çıkan sarının altında mışıl mışıl uyurum. Ama uyuyamadım, renkleri düşündüm, renklerin sırrını hemen keşfettiği günü.

Boyaların ve renklerin sırrı çok basittir Fatma, demişti bir gün Selâhattin. Ters çevirip yemek masasının üzerine koyduğu Doğan'ımın bisikletinin arka tekerleğine taktığı o yedi renkli çemberi bana göstermişti: Görüyor musun Fatma, yedi renk var burada, ama bak şimdi, ne olacak senin yedi rengin. Bisikletin pedalını kurnaz bir neşeyle ve hızla çevirince yedi rengin birbirine karışıp beyaz olduğunu ben şaşkınlıkla görüp korkmuştum ve o kahkahalar atarak odanın içinde oradan oraya koşturmuştu. Akşam yemeğinde de, kısa bir zaman sonra bir kenara atıvereceği o ilkeyi gururla açıklamıştı: Fatma, yalnızca gözümle gördüğümü yazarım ben, ilkem budur, deneyle kanıtlamadığım hiçbir bilgi ansiklopedime giremez! Ama sonra unuttu bu sözü ne kadar çok söylediğini; çünkü hayatın kısa, ansiklopedinin uzun olduğuna karar vermişti ve artık ölümü keşfinden hemen önceki yıllarda: Her şeyi denemeye kimsenin vakti yok Fatma, diyordu, çamaşırhaneye kurduğum o laboratuvar, bir gençlik hevesinden başka bir şey değilmiş, Batılıların

bulup çıkardığı bütün o bilgi hazinesini bir kere daha deneyden geçirip kanıtlamaya kalkışan kişinin ya budala olması gerekir ya da kendini beğenmiş, diyordu; sanki benim, sen ikisisin de Selâhattin, diye düşündüğümü biliyormuş gibi. Sonra öfkeyle, kendi kendine kızışarak bağırıyordu: Koca Diderot bile on yedi yılda bitiremedi ansiklopedisini Fatma, çünkü kendini beğenmişti, Volter ve Ruso ile kavga etmeye ne gerek var, aptal herif, onlar da çünkü en azından senin kadar büyük adamlar ve insan bazı büyük adamların, bazı şeyleri kendinden daha önce düşünüp bulabileceklerini kabul etmezse her şey yarın kalır. Ben alçakgönüllüyüm, Avrupa'dakilerin her şeyi bizden önce bulup, en ince ayrıntısına kadar incelediklerini kabul ediyorum. Aynı şeyleri bir kere daha araştırıp bulmak saçmalık değil mi? Altının bir santimetreküpünün 19,3 gram geldiğini ve insanlar dahil her şeyi satın alabileceğini anlamak için artık benim elime terazi alıp yeniden tartmama ve ceplerime altın doldurup İstanbul'daki o namussuzların arasına girmeme hiç gerek yok Fatma! Doğrular bir kere bulunur: Gök Fransa'da da mavidir, incir ağaçları New York'ta da ağustosta meyve verir ve tavuk yumurtasından bizim kümeste civciv çıktığı gibi yemin ederim Fatma, bugün Çin'de de çıkmaktadır ve su buharı Londra'da makineleri döndürüyorsa burada da döndürür ve Allah Paris'te yoksa, burada da yoktur ve insan her yerde bir ve eşittir ve cumhuriyet her zaman en iyisi ve bilim her şeyin başıdır.

Selâhattin bunları söyledikten sonra artık Gebze'deki demirci ve sobacılara tuhaf makine ve araçlar yaptırmaktan ve bunların parasını yetiştirmek için bana yalvarmaktan ve Yahudi'yi çağırmaktan vazgeçmişti; fıskiyenin nasıl çalıştığını göstermek için soba borularıyla yaptığı bileşik kaplara artık kova kova su döküp, tımarhane avlusunda havuza bakarak huzur arayan deliler gibi oyalanamıyordu ve elektriğin ne olduğunu bulup göstermek için yalnızca yağmurdan hamur gibi ıslanıp düşen uçurtmalar uçurmaktan ve büyüteçlerle, camlarla, hunilerle, ucundan dumanlar tüten borularla, renkli şişeler ve dürbünlerle oynamaktan vazgeçmişti: Çamaşırhanedeki saçmalıklar için sana çok masraf ettirdim Fatma, diyordu, hepsinin çocukluk olduğunu söylemekte sen haklıymışsın, özür dilerim, evimize

kuracağımız o amatör laboratuvarlarla bilime katkımız olacağını sanmak yalnız gençlik hevesi değil, aynı zamanda bilimin ne yüce bir şey olduğunu anlayamamaktan ileri gelen bir çocuklukmuş, al şu anahtarı, Recep'le onları alın götürün, denize atın, istiyorsanız satın, ne yaparsanız yapın. Ha, şu levhaları da alın, böcek koleksiyonumu, balık iskeletlerini, aptal aptal kuruttuğum şu çiçekleri ve yaprakları, ilaç içinde yatan şu fare, yarasa, yılan ve kurbağa ölülerini; al tut kavanozları Fatma, hay Allah, iğrenecek, korkacak ne var şimdi, peki peki, Recep'i çağır, hemen kurtulayım bu saçmalıklardan, zaten kitaplarıma da yer kalmamıştı, iyi oldu, çünkü bizlerin Doğu'da oturup yeni bir şey bulup söylemeyi becerebileceğimizi sanmamız budalalıktan başka bir şey değil. Adamlar her şeyi bulmuşlar, söylenecek yeni bir söz kalmamış ki: Bak şu söze: Güneşin altında yeni bir şey yok! Fatma, bak gördün mü, bu söz bile yeni değil, bunu da, Allah kahretsin onlardan öğrendik, beni anlıyor musun, vaktim de kalmadı artık, ansiklopedimi 48 cilde sığdıramayacağımı anlıyorum, bu geniş malzemeyi 54 ciltte toparlamak en iyisi, ama öte yandan, artık bu eser kitlelerin malı olsun diye sabırsızlanıyorum, gerçek bir eser yazmak ne kadar yıpratıcıymış, kısa kesmeye de hakkım olmadığını biliyorum Fatma, çünkü ben gerçeğin bir kenarını, bir köşesinin ucunu 100 sayfalık küçük kitapçıklarla gösterip sonra yıllarca şişinen o budalalar gibi basit ruhlu sıradan biri olmakla ne yazık ki yetinemiyorum Fatma, şu Abdullah Cevdet'in risalelerine bak, yüzeysel, basit herif, gerçeğin hepsi bu kadar mı yani, hem sonra De Passet'yi yanlış anlamış, Bonnesance'ı hiç okumamış, üstelik *fraternité* kelimesini yanlış kullanıyor, ama bu heriflerin neresini düzelteceksin, hem zaten düzeltsen kim anlar, aptallar, bu ahmak halka her şeyi basit anlatacaksın ki anlasınlar, zaten bu yüzden o bilimsel buluşları anlatayım diye imanım gevriyor, yazılarımın orasına burasına atasözleri ve deyimler yerleştiriyorum ki anlasın hayvanlar, diye Selâhattin'in bağırdığını ben hatırlıyordum ki, birden sonuncu arabadan sonraki arabanın homurtusunu duydum.

Bahçe kapısının önünde durdu. Motoru homurdanırken kapısı açılınca duydum: O ne tuhaf, iğrenç müzik o öyle! Sonra konuştular, dinledim.

"Yarın sabah Ceylanlarda, tamam mı!" diye bağırdı biri.

"Tamam!" diye ona bağırdı Metin.

Sonra araba, acılar içinde haykırarak kalkıp, böğürüp defolup gitti. Sonra Metin bahçeyi geçti, tıkır tıkır mutfak kapısını açtı, beş adım merdiveni çıktı ve yemek odası derdi Selâhattin, oradan geçip yukarı çıkan merdivenleri, on dokuz basamaktır, çıktı ve kapının önünden geçerken birden düşündüm ben: Metin, Metin diye sesleneyim, gel buraya, anlat bana, neredeydin, ne var dışarılarda, gecenin bu vaktinde dünyada ne var, haydi anlatsana, nerelere gittiniz, neler gördünüz, meraklandır, eğlendir beni diyeyim, ama odasına girdi bile. Ben beşe sayıncaya kadar soyunup yatağa kendini öyle bir atar ki, ev yerinden oynar ve bir beşe daha ben sayıncaya kadar da, yemin ederim, uyur, üç, dört, beş, işte şimdi ne güzel uyumuştur delikanlı uykusuyla, çünkü gençsen ne güzel uyursun, değil mi Fatma?

Ama on beşimde de öyle uyuyamazdım ben. Bir şeyler beklerdim, at arabasıyla sallanarak gezeceğimizi, piyano çalacağımızı, teyzemin kızlarının geleceğini, sonra gelenlerin gideceğini, yemek yiyeceğimizi ve yemek yerken yemekten kalkacağımızı ve bütün bu bekleyişi bitiren daha derin bekleyişi ve o bekleyişin içinde beklediğimizi ki nedir, insan hiçbir zaman bilemez. Sonra, aradan doksan yıl geçince, yüzlerce küçük musluktan bir mermer havuza biriken pırıl pırıl su gibi, hepsinin aklımı doldurduğunu anlarım ve sıcak ve durgun yaz gecesinin sessizliğinde havuzun serinliğine gövdemi yaklaştırdıkça içinde kendimi görürüm ve kendimin benle dolu olduğunu görürüm ve kirlenmesin diye, pırıl pırıl suyun üstüne toz düşmesin diye sanki ben, havaya kendimi üflemek istiyorum. Hafif, küçük, narin bir kızdım ben.

Bazan da insan, bütün ömrü boyunca küçük bir kız kalabilir mi acaba diye merak ederim: Büyümek ve günaha batmak istemiyorsa benim gibi bir kız ve tek istediği de buysa, öyle kalabilmeyi hak etmeli ve acaba bunu nasıl yapmalı? Daha İstanbul'da çocukken ben, onlara misafirliğe gittiğimde, Nigân'ın, Türkân'ın ve Şükran'ın sırayla okudukları, Türkçeye çevrilmiş bir Fransız romanını dinlemiştim: Hıristiyanların manastırları varmış; kirlenmek istemiyorsun ve tepeye çıkıp onun içine giriyorsun

ve bekliyorsun; ama tuhaf ve çirkin diye düşünmüştüm ben, Nigân'ın okuduğu o kitabı dinlerken; onlar orada, yumurtlamak istemeyen tembel ve miskin tavuklar gibi yan yana, yan yana. Sonra büyüyüp kartlandıklarını da düşününce iğrenmiştim: Hıristiyan şeyi, haç, put, ıstavroz; kara sakallı, kızıl gözlü papazlar soğuk taş duvarların içinde çürürler! Öylesini istemem ben. Kimseye görünmeden ben kalabilmek isterim ben.

Hayır, uyuyamıyorum! Tavana boşuna bakıyorum. Döndüm, ağır ağır kalktım, masaya yürüdüm, sanki ilk defa görüyormuşum gibi tepsiyi seyrettim: Cüce, bu akşam şeftali bırakmış, vişne bırakmış. Bir vişne aldım ağzıma koydum, bir iri yakut tanesi gibi, çenelerimin arasında biraz tuttum, sonra ısırdım ve suyunun ve tadının beni bir yere götürmesini bekleyerek ağır ağır çiğnedim, ama boşuna. Buradayım işte. Çekirdeği çıkardım ve bir tane daha denedim, sonra bir tane daha ve sonra üç tane daha ve çekirdekleri çıkardığımda ben gene buradaydım. Belli ki zor geçecek bu gece...

17
Hasan Sahile İniyor

Uyanınca baktım, güneş omzuma kadar çıkmış. Kuşlar ağaçlarda, annemle babam da içeride başlamışlar.

"Hasan dün kaçta yattı?" diyor babam.

"Bilmiyorum," diyor annem. "Ben uyumuştum. Daha ekmek istiyor musun?"

"Hayır," dedi babam. "Öğleyin, evde mi diye bakmaya geleceğim."

Sonra onlar sustular, ama kuşlar susmadı: Yattığım yerden kuşları ve İstanbul'a koşturanların arabalarını dinledim. Sonra kalktım, pantolonumun cebinden Nilgün'ün tarağını alıp yeniden yattım. Pencereden giren güneş ışığından tarağa bakarak öyle biraz uzandım ve düşündüm. Elimde tuttuğum şeyin Nilgün'ün saçlarının ormanının en kuytu köşelerinde gezindiği aklıma geldi.

Sonra pencereden sessizce çıktım, kuyudan üzerime su vurdum ve kendimi daha iyi hissettim: Artık gece yarısı düşündüğüm gibi, biz ayrı yerlerin insanlarıyız diye düşünmem. İçeri girdim, mayomu, pantolonumu ve lastik ayakkabılarımı giydim, tarağı cebime koydum, tam çıkıyordum ki kapıda tıkırtılar duydum. Babam gidiyor, kahvaltıda domates, peynir ve zeytinle birlikte hayatın ne zor ve lise diplomasının ne önemli olduğunu dinlemeyeceğim demektir. Kapıda konuşuyorlar.

"Söyle ona, bugün de oturup çalışmazsa..." diyordu babam.

"Dün akşam oturup çalıştı ya," dedi annem.

"Ben bahçeye çıktım, penceresinden içeri baktım," dedi babam. "Masada oturuyordu, ama ders çalışmıyordu ki. Aklının dışarıda olduğu belli."

"Çalışır, çalışır!" dedi annem.

"Kendi bilir," dedi topal piyangocu. "Olmazsa gene berbere çırak veririm."

Sonra biri güçlü, biri zayıf iki ayağın uzaklaştığını duydum. Tak-tıkır, tak-tıkırdayarak gidince, ben çıktım, mutfağa gittim, yemeye başladım.

"Otur," dedi annem. "Niye ayakta yiyorsun?"

"Şimdi gidiyorum," dedim. "Nasıl olsa ne kadar çalışsam fark etmiyormuş. Babamı duydum."

"Sen ona bakma," dedi. "Hadi otur da güzel güzel ye! Sana çay koyayım, ister misin?"

Bana beni severek bakıyordu. Annemi ne kadar sevdiğimi ve babamı ne kadar sevmediğimi düşündüm. Anneme acıdım ve babam onu bir zamanlar dövdüğü için başka kardeşim olmadığı geldi aklıma. Bu hangi suçun cezası? Ama benim kardeşim annemdir: Düşündüm: Biz ana-oğul değil de kardeşiz sanki ve bizi ceza olsun diye bu topal adamın evine yerleştirmişler ve onun sattığı piyangoların parasıyla hadi bakalım, yaşayın yaşayabilirseniz demişler. Evet, çok kötü değildir halimiz, bizim sınıfta bizden daha yoksullar vardır, ama bir dükkân sahibi bile değiliz. Bahçedeki domatesler, fasulyeler, biberler, soğanlar olmasaydı tencereye atıp kaynatacak şey için güzel annem piyangocu olacak o cimriden para da alamazdı ve belki biz ikimiz aç kalırdık. Birden her şeyi anneme anlatayım dedim: Dünyayı, büyük devletlerin oyuncağı olduğumuzu, komünistleri, materyalistleri, emperyalistleri, ötekileri ve eskiden bizim uşağımız olan milletlere bugün nasıl el açmak zorunda bırakıldığımızı. Ama anlamaz ki: Yalnızca bahtsızlığından yakınır, ama neden öyle olduğunu düşünmez.

"Hayır anne," dedim. "Ben hemen gideceğim. İşim var."

"Peki oğlum," dedi. "Sen bilirsin."

İyi, güzel anne! Ama sonra...

"Bari geç kalma da gel, çalış baban öğleyin gelmeden," dedi, ama olsun.

Bir an para isteyeyim mi diye düşündüm, ama istemedim, çıktım, yokuşu iniyorum. Dün 50 lira vermişti. Recep Amca da 20 vermişti, iki kere telefon ettim, 20 ve lahmacun 15, geriye 35 lira kalır. Cebimden çıkarıp baktım; evet işte 35 liram var ve bu hesabı yapmak için ne logaritmaya ne de kare köke ihtiyaç var, ama beni sınıfta bırakanların ve bütün o hocaların ve efendilerin niyeti başka: Beni çaktırmak, süründürmek ve süründüre süründüre sonunda boyun eğmeyi öğretmek istiyorlar ki, ben az ile yetinmeye alışayım. Alıştığımı gördüğünüz

gün, sevineceğinizi ve keyifle, bu hayatı öğrenmiş, diyeceğinizi biliyorum, ama öğrenmeyeceğim beyler ben sizin hayatınızı; elime bir tabanca geçirip ben size öğreteceğim: O zaman, hangi işi yapmak istediğimi ben size anlatırım. Arabalarıyla, yokuştan yukarı, yanımdan hızlı hızlı geçiyorlardı. Karşı fabrikada da grev var. Sinirim bozuldu ve canım bir şeyler yapmak istedi, hiç olmazsa derneğe gitmek istedi canım, ama orada tek başıma kalmaktan korktum: Mustafa ile Serdar olmadan gitsem ne olur? Düşündüm: Tek başıma Üsküdar'a bile gidebilirim. Bana iyi, temiz bir görev verin, duvarlara yazmak, çarşıda davetiye satmak bana yetmiyor, büyük bir iş verin bana, derim. Televizyonlar, gazeteler bir gün benden de söz eder.

Plaja gelince teller arasından baktım, Nilgün yok. Sokaklarda gezindim. Balkonlarda, küçük bahçelerde oturmuşlar, kahvaltı ediyorlar; analar, kızlar ve oğullar: Bazılarının bahçesi o kadar küçük, masası yola o kadar yakın ki tabakların içindeki zeytinleri sayabilirim. Hepsini plaja toplasam, sıraya girin tembel yaratıklar ve yüksek bir yere çıkıp her şeyi anlatsam: Utanmıyor musunuz, cehennemden, vicdanınız da mı yok, yoz, sefil, ahlaksız yaratıklar, nasıl oluyor da kendi keyfinizden ve dükkânınız ve fabrikanızın kârından başka hiçbir şey düşünmeden yaşayabiliyorsunuz, anlamıyorum, ama artık göstereceğim size. Ateşler ve makineli tüfekler! Artık tarihi film de getirmiyorlar. Bir şey yaparım, hepsini birbirine katarım, beni unutmazlar. Nilgünlerin evinin önüne geldim, baktım kimsecikler yok. Telefon etsem, bunları ona anlatsam. Plaja döndüm, baktım gene yok. Biraz sonra Recep Amca'mı gördüm. Elinde file. Beni görünce yolunu değiştirdi, geldi.

"Ne yapıyorsun sen gene burada?" dedi.

"Hiç!" dedim. "Dün çok çalıştım, şimdi biraz geziyorum."

"Hadi dön evine yavrum," dedi. "Burada işin yok senin."

"Haa," dedim. "Dün verdiğin 20 lirayı harcamadım amca. 20 lirayla adama defter vermiyorlar. Kurşunkalemim var, istemem. Bir defter 50 lira." Elimi cebime soktum, 20 lirayı bulup çıkardım, geri uzattım.

"İstemem," dedi. "Ben, sen ders çalış diye verdim onu. Oku da büyük adam ol diye."

"Büyük adam bedava olunmuyor," dedim. "Bir defter bile çünkü 50 lira."

"Peki," dedi, çıkardı bir 30 lira daha verdi. "Ama gidip sigara içme!" dedi.

"Sigara içeceğimi sanıyorsan almayayım," dedim. Biraz bekledim, sonra aldım. "Peki," dedim. "Teşekkür ederim. Metinlere, Nilgün'e filan selam söyle. Gelmişlerdi değil mi? Benim gidip çalışmam lazım. İngilizce çok zor."

"Zordur ya!" dedi cüce. "Hayatı kolay mı sanıyorsun?"

Şimdi buda babam gibi başlamasın diye biraz yürüdüm. Dönmüş gidiyor ağır ağır sallanarak. Acıdım. Herkes fileyi ucundan tutar, bu, yere sürünmesin diye, ağından tutuyor. Ama, burada işin ne, dedi bana. Hepsi bunu söyler. Sanki burada rahat rahat günah işlesinler de beni görüp huzurları kaçmasın diye. Durdum, biraz bekledim ve yürüyüp plaja dönünce kalbim küt etti: Nilgün çoktan gelmiş de kuma uzanmış. Ne zaman geldin? Kolunun ucundaki kitaba başı hiç kıpırdamadan öyle bakıyor. Şaşırıp kalmıştım ki ben,

"Hoop!" diye bağırdı biri. "İçine düşeceksin!"

Döndüm, baktım: Bizim Serdar'mış.

"Ne haber ulan?" dedi. "Ne işin var senin burada?"

"Hiç."

"Röntgencilik mi yapıyorsun?"

"Yok," dedim. "İşim var."

"Yalan söyleme," dedi. "İçeri yiyecek gibi bakıyordun. Ayıp değil mi? Mustafa'ya söyleyeyim de akşam, gör!"

"Bir tanıdık var da onu bekliyorum. Sen ne yapıyorsun?"

"Tamire gidiyorum," dedi. Elindeki çantayı gösterdi. "Kimmiş o tanıdığın?"

"Tanımazsın," dedim.

"Kimseyi tanıdığın filan yok," dedi. "Utanmadan kızları dikizliyorsun. Tanıdığın hangisiymiş peki?"

"Peki," dedim. "Gösteririm hangisi, ama belli etmeden bak."

Burnumun ucuyla gösterdim, baktı.

"Kitap okuyor," dedi. "Nereden tanıyorsun sen şimdi onu?"

"Buradan tanıyorum," dedim. "Çok eskiden, burada tek bir beton ev yokken, bir bizim yokuştaki taş evimiz vardı, bir de

onların eski tuhaf evi vardı ve bir de şimdiki çarşıdaki küçük yeşil dükkân. Başka kimsecikler de yoktu. Yukarı mahalle de yoktu, fabrikalar yoktu, Yenimahalle ve Esentepe de yoktu. Bu yazlıklar ve plaj hiç yoktu. Tren, o zamanlar fabrikalar ve depolar arasından değil, bahçeler, bağlar arasından giderdi. Ya!"

"O zaman buraları güzel miydi?" dedi dalgın dalgın.

"Güzeldi," dedim. "Kirazlar baharda bir başka açardı. Denize elini sokardın, kefal olmazsa karagöz gelir avucunun içine kendi girerdi."

"İyi atıyorsun!" dedi. "O kızı niye beklediğini de söyle bari."

"Bir şey verecektim ona," dedim. "Bir eşyası bende kalmış." Çıkardım, gösterdim. "Bu tarak onun!"

"Ucuz tarak o," dedi. "Onlar öyle tarak kullanmaz. Ver bakayım!"

Alsın, baksın da, anlasın da bozulsun diye verdim. Aldı ve Allah belasını versin, tarağı eğip bükmeye başladı.

"Sen bu kıza âşık mısın şimdi?"

"Hayır," dedim. "Dikkat et, kıracaksın."

"Yüzün kızardı! Bu sosyetiğe demek ki âşık oldun."

"Eğip bükme!" dedim. "Yazık değil mi tarağa."

"Niye?" dedi ve tarağı cebine koydu, döndü gidiyor.

Peşinden koştum.

"Haydi Serdar," dedim. "Bu kadar şaka yeter." Cevap vermedi. "Tadında bırak, ver şu tarağı!" Gene vermedi cevap. "Canım, şimdi sırası mı? Ayıp olacak."

Tam plajın kapısındaki kalabalığın içinden geçerken, "Sen bana bir şey vermedin ki, kardeşim!" dedi bağıra bağıra. "Hadi, bırak peşimi, ayıp değil mi?"

Sağdan soldan baktılar. Bir şey demedim. Biraz arkada kaldım ve yalnızca sessizce uzaktan izledim onu. Sonra baktım çevrede kimsecikler yok, koştum kolunu yakaladım, büktüm. Çırpınmaya başladı. Bu sefer, kolunu iyice yukarı kıvırdım ki canı bir güzel yansın.

"Ah, hayvan!" diye bağırdı. Alet çantası düştü. "Dur veriyorum!"

Cebinden çıkardı, tarağı yere attı.

"Sen zaten şakadan ne anlarsın!" diyordu.

Tarağı aldım, neyse bir şey olmamış, cebime koydum.

"Hiçbir şeyden anlamazsın. Geri zekâlı çakal!"

Suratına bir tane patlatacağım da ne olacak? Döndüm, plaja yürüdüm. Arkamdan sövdü, sonra bir sosyetiğe âşık olduğumu da bağıra bağıra söyledi. Gelip geçenlerden kimse duydu mu bilmiyorum.

Plaja gelince baktım, Nilgün gitmiş. Hayır, gitmemiş, bak çantası daha orada. Cebimden tarağı çıkardım, denizden çıksın diye bekliyorum.

Çıkınca giderim, bu tarağı düşürmüşsün Nilgün derim, yolda buldum getirdim, almıyor musun, senin değil mi yoksa? Alır, teşekkür eder. Önemli değil, derim, teşekküre gerek bile yok, şimdi teşekkür ediyorsun ama dün yolda bir selamı bile esirgiyordun derim. Özür diler. Özür dilemene de gerek yok derim, biliyorum sen iyi bir insansın, mezarlıkta Babaannen'le birlikte nasıl dua ettiğini gözlerimle gördüm. Böyle derim ve başka ne yaptığımı sorunca da, İngilizce ve matematikten takıntılıyım derim. Sen üniversiteye mi gidiyorsun, bunları iyi biliyorsan bana öğretebilir misin, derim. Tabii der, gel bize. Böylece, belki evine de giderim ve bir masaya oturup bizim nasıl çalıştığımızı gören kimsenin de aklına bunlar ayrı yerlerin insanı demek gelmez. Biz birlikte, aynı masada otururuz, otururuz.

Sonra kalabalığın içinde gördüm onu: Denizden çıkmış, kurulanıyor. Sanki ayaklarım hemen bir koşu tutturmak istedi! Sarı elbisesini de giyip, çantasını alıp kapıya doğru yürüyünce plajdan çıktım ve bakkala hızlı hızlı yürüdüm. Biraz sonra dönüp arkama baktım, Nilgün'ün arkamdan bakkala geldiğini gördüm. İyi. Bakkala girince,

"Bir Coca-Cola ver bana!" dedim.

"Şimdi!" dedi bakkal.

Ama sanki Nilgün beni burada boş boş dururken yakalasın diye bakkal gitti oradaki ihtiyar kadınla hesap yapmaya başladı. Neyse, sonra ihtiyar kadını savdı, şişemi açtı, bana bir tuhaf bakıp verdi. Şişeyi hızla elinden kaptım, gittim dükkânın bir köşesine çekildim, bekliyorum. Sen içeri girersin, ben şişemden içiyor olurum, ne tesadüf bakkalda karşılaştık, merhaba derim, nasılsın, bana İngilizce öğretir misin derim. Bekledim, bekle-

dim ve sen içeri girince Nilgün ben elimdeki şişeye baktığım için, henüz merhaba demiş değilim. Peki, sen de beni görmedin mi daha, yoksa gördün de selamı gene esirgiyor musun? Ama bakmıyordum.

"Sizde tarak var mı?" dedin Nilgün sen.

"Nasıl tarak?" dedi bakkal.

"Benimkisi kaybolmuş," dedin sen. "Herhangi bir tarak istiyorum."

"Bir tek bunlar var!" dedi bakkal. "Yarar mı size?"

"Bakayım!" dedin sen.

Bir sessizlik oldu ve ben artık dayanamadığım için döndüm baktım sana Nilgün. Yüzünü yandan gördüm: Ne güzelsin! Burnun da küçük.

"Peki," dedin. "Bundan bir tane alıyorum!"

Ama bakkal cevap vermedi, o sırada içeri giren kadına gitti. O zaman, sen çevrene bakındın ve ben de korktum: Belki de benim seni görmezlikten geldiğimi sanırsın diye önce ben dedim sana,

"Merhaba," diye ve:

"Merhaba," dedin sen de bana.

Ama benim içim cız etti, çünkü beni görünce yüzün sıkılmış gibi oldu; gördüm ve demek benden hoşlanmıyorsun diye düşündüm ben, demek senin canını sıkıyorum. Böylece, elimde Coca-Cola şişesiyle orada öyle kalakaldım. Biz böyle, iki yabancı gibi şimdi bakkalda dikilip duruyoruz. Benimle göz göze bile gelmek istemediği için haklı, çünkü çevrelerimiz ayrı! İnsan bir selamı niye esirger, hiç neden yokken niye düşmanca bakar diye şaşıyordum. Matematik çalışacağım diye düşündüm, lise diplomasını da alır, önüne atarım!

Kırmızı bir tarak aldı Nilgün.

"Bir gazete istiyorum, *Cumhuriyet*!" dediğinde çok şaşırdım.

Aptal aptal baktım: Gazetesini alıp rahat rahat kapıdan nasıl çıktığına bakıyordum ki, elimde şişeyle ben koştum.

"Demek sen komünist gazetesi okuyorsun!" dedim.

"Efendim?" dedi Nilgün. Yalnızca bir şey anlamak isteyerek baktı ve sonra anladı benim ne dediğimi ve irkildi ve bir şey söylemeden çekip gitti.

Ama ben seni bırakmam. Her şeyi anlatsın, ben de ona an-

latayım. Tam çıkıp peşinden gidiyordum ki, baktım elimde o Coca-Cola şişesi. Geri döndüm, parasını da çıkarıp verdim, üstünü versin de bir şey sanmasın diye aptal aptal bekledim, ama pis herif, belki de seni kaçırayım diye, mahsus bekletti beni, bilmiyorum.

Bakkaldan çıkıp baktığımda Nilgün gitmiş, çoktan köşeyi dönmüştü bile. Arkasından koşarsam yetişirdim, ama koşmuyor, hızlı hızlı yürüyordum, çünkü bakanlar vardı, plaja giden, çarşıya giden, dondurma yiyen ahmak kalabalık. Hızlı hızlı yürüyerek yokuşu çıktım, indim, biraz koşar adım attım, sonra gene yürüdüm ve kimse yokken koştum, ama köşeyi dönünce gördüm: Artık arkasından var gücümle koşsam da yetişemem. Gene de gittim, kapısına kadar yürüdüm, demirlerin arasından baktım: Bahçeden eve girdi.

Orada, karşıdaki kestanenin altında oturup düşündüm biraz. Komünistleri ve kimleri nasıl kandırabileceklerini düşündüm. Sonra kalktım, ellerimi ceplerime soktum, dönüyordum ki: Cebimde de hâlâ o yeşil tarak var! Çıkarıp baktım, kırayım mı dedim, yok, kırmaya bile üşenirim. Kaldırımın başladığı yerde bir çöp tenekesi vardı. Onun içine attım o yeşil tarağını senin Nilgün. Arkama da bakmadan yürüdüm. Taa o bakkala kadar. Aklıma geldi.

E, seninle de bir konuşsak bakkal efendi. Biz sana, o gazeteyi satmayacaksın, demedik mi? Ne ceza istersin, söyle bakalım! Belki de açıkça söyler, ben bir komünistim der, o kız da bir komünisttir, o gazeteyi de inandığım için ona satıyorum! Birden Nilgün için çok üzüldüm; çünkü küçükken ne iyi bir kızdı. Öfkeyle bakkala girdim.

"Gene mi sen?" dedi bakkal. "Ne istiyorsun?"

Başka müşterileri olduğu için biraz bekledim. Ama gene sordu bakkal, müşterileri de bana bakıyordu.

"Ben mi?" dedim. "Bir tarak istiyorum."

"Peki," dedi. "Sen piyangocu İsmail'in oğlusun, değil mi?" Kutuyu çıkardı, gösterdi. "O kız demin kırmızı aldı."

"Hangi kız?" dedim. "Ben herhangi bir tarak istiyorum."

"Peki, peki," dedi. "Sen istediğin rengi seç bakalım."

"Kaça veriyorsun bunları?"

Öteki müşterileri gidip beni rahat bıraktığı için kutunun içindeki taraklara bir bir baktım. Sonra, seninkiyle tam aynı renkte bir kırmızı tarak aldım Nilgün. 25 liraymış. Verdim. Bakkaldan çıktım, şimdi ikimizin de tarağı aynı, diye düşündüm. Sonra yürüdüm yürüdüm, kaldırımın bittiği yere geldim. Deminki çöp tenekesi orada, bakan da yok. Kolumu içine soktum, yeşil tarağı da oradan çıkardım, kirlenmemiş. Kimse görmedi; görseler ne olacak! Şimdi cebimde iki tarak var Nilgün, biri seninki, biri seninkinin eşi! Böyle düşünmek hoşuma gitti.

18
Faruk Hikâye Ararken

Saat beşe geliyor. Küflü ve nemli bodrum odasının pencerelerine güneş vuralı çok oldu. Birazdan çantamı toplayıp açık havada vebayı arayacağım. Aklım karmakarışık. Az önce, belgeler arasında amaçsız gezinebilmeyi, farkında olmadan başarabildiğimi düşünmüştüm. Şimdi bu tuhaf başarıdan kuşkuya düştüm... Az önce, tarih, birbiriyle ilişkisiz, milyarlarca olgunun kafamda oluşturduğu dumansı bir kitleydi... Defteri açıp, yazdıklarımı yeniden, hızla okursam, belki bu duyguyu bir daha yakalayabilirim! İşte:

Vezir İsmail Paşa'ya bağlı haslardan, Çayırova, Eskihisar ve Tuzla yöresindeki ve Gebze Kadılığı'na bağlı altı köyde yapılan olağanüstü bir sayımın sonuçlarını okuyorum; Hızır'ın, evini yaktıkları ve eşyasını yağmaladıkları için İbrahim, Abdülkadir ve oğullarından şikâyetçi olduğunu okuyorum; Eskihisar kıyısına bir iskele yapımı için yollanan fermanları okuyorum; eskiden sipahi Ali'ye ait iken, sefere gitmediği için ondan alınıp Habib'e verilen, Gebze yakınındaki on yedi bin akçelik bir köyün başkasına verilmesi gerektiğini, çünkü Habib'in de seferli olmadığının anlaşıldığını okuyorum; hizmetçi İsa'nın efendisi Ahmet'in otuz bin akçesini, bir eyerini, bir atını, iki kılıcını, bir kalkanını alıp Ramazan adlı birine iltica ettiğini, Ramazan'ın İsa'yı koruduğunu, Ahmet'in davacı olduğunu okuyorum; Sinan adlı birinin öldüğünü ve miras davası yüzünden davacılardan Çelebioğlu Osman'ın malını mülkünü mahkemeye kaydettirdiğini okuyorum; yakalanan hırsızların elinden alınıp mirliva tavlasına konulan bir atın Gebzeli Dursun oğlu Süleyman'ın çalınan atı olduğuna ilişkin Mustafa, Yakup ve Hüdaverdi'nin ayrıntılı tanıklıklarını okuyorum ve o keyif verici duygunun içimde uyandığını sanıyorum: 16. yüzyılın son çeyreği kafamın içinde kıpırdanıyor; çeyrek yüzyılın bütün olguları, birbirlerine bir nedensellikle bağlanmadan beynimin kıvrımları arasında öylece duruyorlar. Öğle yemeğini yerken, onları, yerçekimsiz bir boşlukta uzanan uçsuz bucaksız bir solucan galaksisine benzet-

miştim; olgu solucanları beynimin içinde gezinir gibi boşlukta kıpırdanıyorlardı, ama birbirlerine bağlanıp dokunmuyorlardı da. Kafamın, içinde kurtlar gezinen bir ceviz olduğunu düşündüm. Kafatasımı kırıp içine baksalar kıvrımlar arasında gezinen kurtları sanki görecekler!

Ama dumansı galaksi dağılıp gitti! İnatçı aklım, eski alışkanlığıyla, benden gene aynı şeyi bekliyor şimdi: Bütün olguları özetleyen kısa bir hikâye bulmam, inandırıcı bir masal uydurmam gerek! Hikâye dinleme tutkusu hepimizi kandırıyor, düşsel bir dünyaya sürüklüyor bizleri.

Öğle yemeğini yerken bir ara bu soruna da bir çözüm bulduğumu düşünmüştüm. Dünden beri aklımı kurcalayan, şu benim Budak'ın hikâyesini düşünüyordum. Hikâye, bu sabah okuduğum bazı yazılardan sonra yeni bir boyut kazanmıştı: Budak'ın, bir yolunu bulup İstanbul'da bir paşanın koruyucu kanatları altına girdiğini sanıyordum. Lise tarih hocasının yazdığı kitaptan çıkardığım daha başka ayrıntılar da vardı aklımda: Hepsi, hikâye düşkünlerini, dünyayı hikâyelerle anlamaya çalışanları tavlayacak cinstendi.

Budak'ın serüvenlerinden 16. yüzyıl Gebze'sine ilişkin başı ve sonu olmayan bir kitap yazmayı tasarladım. Kitabın tek ilkesi olacaktı: O yüzyılın Gebze ve yöresine ilişkin bulabileceğim bütün bilgileri, hiçbir önem ve değer sıralaması gözetmeden kitaba alacaktım. Böylece, et fiyatlarıyla ticari anlaşmazlıklar, kız kaçırma olaylarıyla isyanlar, savaşlarla evlilikler, paşalarla cinayetler kitapta, birbirlerine bağlanmadan, yan yana, tıpkı arşivlerde durdukları gibi uslu ve alçakgönüllü dizileceklerdi. Budak'ın hikâyesini de bunların üstüne oturtacaktım; ama ötekilerden daha önemsediğim için değil, tarih kitabında hikâye arayanlara bir tane olsun verebilmek için. Böylece, kitabım sonsuz bir "tasvir" çabasından oluşacaktı. Öğle yemeğini bitirirken, biraz da içtiğim biraların etkisiyle, bu tasarının dumanlarına iyice gömülmüştüm. Başbakanlık Arşivi'ne de girerim diyordum, hiçbir belgeyi gözden kaçırmam. Kitabımı, baştan sona, haftalar ve aylar boyu okuyan biri, sonunda, benim burada çalışırken hissettiğim o bulutsu kitleyi görür gibi olur ve benim gibi heyecanla mırıldanır: Tarih ve hayat bu işte...

Otuz yıl, hayır, hayatımın sonuna kadar sürecek bu saçma tasarı, budalalık ve yiğitlik ve göz bozukluğu ve sinir hastalığı biçimlerine girerek gözümün önünde bir süre daha canlandı. Yazacağım sayfaların sayısını ürpererek düşündüm. Sonra aldanış ve ahmaklık kokan tasarının yavaş yavaş suya düştüğünü hissettim.

Bir kere, yazmayı kurduğum şeyi, daha kâğıda dökmeye başlar başlamaz ilk sorunla karşılaşacaktım. Benim niyetim ne olursa olsun, yazdıklarımın bir başlangıcı olmak zorundaydı. Sonra, olguları da, nasıl yazarsam yazayım, bir sıraya dizmek zorundaydım. Bütün bunlar da, ister istemez, okuyucu için bir anlam ve düzen demekti. Bundan kaçınmak istedikçe de, işe nereden başlamam ve sonra hangi adımı atmam gerektiğini hiçbir zaman bilemeyecektim. Çünkü, eski alışkanlıklarına bağlı insan aklı, her sıralanmadan bir düzen, her olgudan bir simge bulup çıkaracak, benim kurtulmak istediğim hikâyeyi olguların arasına, bu sefer kendisi bulaştırıp duracaktı. O zaman umutsuzlukla şöyle düşündüm: Tarihi, hatta hayatı olduğu gibi kelimelere geçirmenin bir yolu yok! Sonra, bu yolu bulmak için yapılması gereken tek şeyin beyinlerimizin yapısını değiştirmek olduğunu düşündüm: Hayatı olduğu gibi görebilmek için hayatımızı değiştirmeliyiz! Bunu daha iyi anlatabilmek istiyordum, ama yolunu bulamıyordum. Lokantadan çıktım, buraya döndüm.

O kitabı yazmanın, istediğim etkiyi insanlarda uyandırmanın bir yolu olamaz mı? Arada bir, kimseye anlatamayacağımı sandığım duyguyu içimde yeniden canlandırmak için, defterime yazdıklarımı hızlı hızlı okudum.

Okurken, tıpkı kitabımda yapmak istediğim gibi hiçbir hikâyeye kapılmayayım diyordum, tam bir amaçsız gezinti olsun bu okuma... Az önce, işte bunu başarabildiğimi sandım, ama şimdi bu tuhaf başarıdan da kuşkuluyum. Güneş daha da alçaldı, saat beşi geçiyor, Rıza'yı beklemeden bu küflü bodrumdan çıkıyorum artık, açık havada vebayı arayacağım.

Anadol'a bindim. Üç gündür kaymakamlık arşivinde çalıştığım kasabadan, yıllarca otura otura içimi kazıyarak boşaltan bir kentten ayrılıyormuş gibi boş boş çıktım. Az sonra, İstanbul-Ankara yolundan, Gebze istasyonuna doğru saptım: Zeytin

bahçeleri, incir ve kiraz ağaçları arasından Marmara'ya doğru iniyorum. Cumhuriyet ve bürokrasi kokan istasyon taa Tuzla'ya kadar uzanan bir çayırın bu ucundadır. Bu düzlüğün bir yerinde bir kervansaray yıkıntısı olması gerektiğini düşünüyorum. Arabamı park ettim, merdivenlerden istasyona indim.

Evlerine dönen işçiler, blucinli gençler, başörtülü teyzeler, bankta uyuklayan bir ihtiyar, oğlunu azarlayan bir kadın, İstanbul'dan gelip dönecek treni bekliyorlar. Peronun ucuna kadar yürüdüm, toprağa indim. Demiryolu boyunca, elektrik tellerinin cızırtısını dinleyerek, makasları aşarak yürüyorum. Küçükken de demiryolu boyunca yürümekten hoşlanırdım. Yıkıntıyı da, ilk defa küçükken, sanırım yirmi beş yıl önce görmüştüm. Sekiz dokuz yaşlarındaydım, Recep beni sözümona avlanmak için gezdiriyordu. Elimde eniştemin Almanya'dan getirdiği havalı tüfek vardı, ancak yakından atılırsa kargaları yaralayabilirdi, ama iyi bir nişancı değildim ki hiç! Recep'le taa buralara bir yerlere gelmiştik, böğürtlen topluyor, bir dere boyunca yürüyorduk. Birden karşımıza küçük bir duvar çıkmıştı, sonra da geniş bir alana yayılmış, iyi yontulmuş iri taşlar görmüştük. Beş yıl sonra, artık Recep olmadan da korkusuzca gezebildiğim bir yaz gene gelmiş ve görmüştüm: Gördüğümden başka hiçbir şey kurmadan, yalnızca duvara ve taşlara bakarak durup seyretmiştim. Bir dere vardı demek ki, demiryolunun yakınlarında bir yerde, sonra kurbağalar, bir açıklık, çayır... Ne kadarı kalmıştır? Bakınarak yürüyorum.

Mahkeme sicillerinden ve tahrir defterlerinden çok sonraki bir tarihi taşıyan bir mektupta buradan, yıkıntıların yerindeki bir kervansaraydan söz edildiğini sanıyorum. 19. yüzyıl sonlarına doğru, hatta belki de, 20. yüzyıl başında yazılmış olduğunu şimdi sandığım mektupta, şaşılacak bir soğukkanlılıkla, buralarda bir yerde ortaya çıkan bazı bölümlerden, bunların bir salgına bağlanabileceğinden söz ediliyordu. O zaman mektubu hızla okumuş ve bir anlık bir dalgınlıkla, ne tarihini ne de numarasını yazarak öteki kâğıtlar arasına fırlatıp atmıştım. Tabii, hemen sonra bir de pişmanlığa kapılmış, mektubu yeniden okumak isteyerek aramış, bir saat her şeyin altını üstüne getirerek eşelenmiş ve bulamamıştım. İstanbul'a dönünce bu merak daha da artmıştı.

Neredeyse gerçek dışı diyeceğim bu mektuba ilişkin bir yığın soru kafama üşüşüp duruyordu.

Sonunda dereyi buldum: Pis ve çürük bir kokuyu ağır ağır bırakıyor, ama kurbağaları da hâlâ barındırabiliyor. Vıraklamıyorlar; zehirden ve pislikten uyuşmuş gibiler, otların, yaprakların üstüne bulaşmış zift parçaları gibi öylece duruyorlar. Daha canlı olanları, ayak seslerimi duydukça kendilerini küstah bir tembellikle suya atı atıveriyorlar. Derenin burada yaptığı bir dirseği de gördüm ve hatırladım. İncir ağaçlarını da. Ama eskiden daha çok değil miydiler? Bir fabrikanın arka duvarı, anılarımı silerek her şeyi böldü ve beni şimdiki zamana bıraktı.

O mektupta okuduklarım, bir zamanlar olmuş bir şeylere gerçekten işaret ediyorsa, tarih dediğim işe olan inancımı büsbütün kaybetmeden ayakta durabileceğim birkaç yıl daha kazanma umudum var demektir. Bu veba aracılığıyla bir yığın hikâyeyi çürütebileceğimi sanıyorum. Böylece, bir saksıymış gibi, varlığından hiç kuşkuya düşülmeden benimsenen o hikâyelerin hepsi havada asılı kalıverecekler. Bir yığın inançlı tarihçi, yaptıkları işin hikâyecilik olduğunu kesinlikle anlayıp benim gibi inançsızlığa düşecekler. Ortaya çıkacak kuramsal bunalımı hazırlıklı karşılayan ben, o gün, yazılarım ve saldırılarımla bu şaşkınları teker teker avlayacağım. Demiryolunun kenarında durup rüyaya benzeyen o zafer gününü ayrıntılarıyla hayal etmeye çalıştım. Fetret devrinde, kimin nerede, hangi tarihte padişahlığını ilan ettiğini ve akçe bastırdığını bir dedektif gibi araştırarak ömrünün yirmi yılını dopdolu geçiren İbrahim Bey'e hep imrenmişimdir.

Demiryolunun ucunda beliren elektrikli tren büyüyerek geçip gitti. Vebalıları düşünerek dere boyunca, fabrikaların, küçük imalathanelerin, tren yolcuları okusun diye üzerlerine iri harflerle siyasal sloganlar yazılmış arka duvarları boyunca yürüyorum. Dere demiryolundan uzaklaşmaya başladığına göre, iyi hatırlıyorum, taşları ve duvar kalıntılarını şuralarda bir yerlerde bulmalıyım. Cennethisar'a giden yolun bu yanındaki Çingene çadırlarından önce, şu gecekonduların, çöp yığınlarının, teneke bidonların ve incir ağaçlarının arasında, aralarında bir yerde olmalı tarih. Çöp yığınlarının üzerinden beni gözleyen martılar, yaklaştığımı görünce rüzgâr alan bir şemsiye gibi sessizce

havalanıp denize doğru yayılarak uzaklaştılar. İlerideki fabrikanın yan avlusuna dizilmiş otobüslerin motorlarını işitiyorum: İstanbul'a dönecek işçiler bunlar, ağır ağır otobüslere biniyorlar. İleride tren yolunun ve derenin üzerinden geçen bir köprü var; çürümeye bırakılmış demir yığınları, tenekeler, bu tenekelerle üstleri örtülmüş gecekondular, top oynayan çocuklar ve bir atla tayını görüyorum; at Çingenelerin olmalı.

Geri döndüm, ama ayaklarım beni aynı yerlerde gezdiriyor. Aradığı şeyin ne olduğunu unutan bir kedinin amaçsızlığıyla, duvar boylarınca, demiryolu ve dere arasında, çürümüş, zehirli sıvılar döküldüğü için ölmüş otların üzerinden, hâlâ ölmemiş dikenlerin, bir küçük koyun kafatasının ve iskeletin neresinden çıktığı anlaşılamayan bir kemiğin yanından, kemiği ve paslı bir konserve kutusunu tekmeleyerek bir dikenli tel boyunca gecekondulara doğru yürüyorum.

Belki olmadıkları şeyleri onlara ben yakıştırabilirim. Sonra çayırın daha ilerisinden bana bakan, bir yüksek apartman iriliğindeki budala tavuğu gördüm: Tak Tavuk! Bir tavuk çiftliğinin çelik payandalarla desteklenen kocaman reklamından bana bakıyor. Yabancı dergilerden yürütüldüğü anlaşılan, askılı kısa bir pantolon giymiş, modern olması istenmiş.

Kervansaray yıkıntısından sökülme taşlarla yapılmış olabileceklerini düşünerek gecekondulardan birine yaklaşıyorum. Arka bahçe: Soğanlar ve çamaşırlar ve bir fidan, ama duvarları zayıf, fabrika görmüş bir çağın çürük, ölü briketleriyle örülmüşler, aradığım sert, yontulmuş taşlarla değil. Gecekondu duvarına boş boş bakarak ve aradığım şeyin ve zamanın gizlendiğini hissederek orada durdum, bir sigara yaktım, kibritin bomboş yere düşüşüne baktım, ayağımın dibine, ölü otların, kuru dalların ve ikiye ayrılmış bir plastik mandalın yanına. Yürüyorum. Şişe kırıkları, anasının peşinden koşan köpek yavruları, çürümüş ip parçaları, gazoz kapakları, bezgin, bitkin otlar, yapraklar. Demiryolu kenarındaki bir işaret levhasını nişan tahtası niyetine kullanmışlar. Sonra incir ağacını gördüm, bir şey hatırlatsın diye bekleyerek baktım. Gölgesinde olgunlaşmadan dökülmüş incirler var, sinekler inip kalkıyor. Ötede iki inek, burunlarını otların üzerinde gezdiriyorlar. Çingenelerin kısrağı küçük bir koşu tut-

turunca arkasından hayran hayran baktım, ama hemen durdu kısrak, tayı durmadı gitti, sonra hatırlayarak döndü. Dere kıyısında lastik parçaları, şişeler, boya kutuları arasında kâğıtlar var; boş bir plastik torba! Hiçbir şeyin özü yok. Canım içki istiyor, biliyorum birazdan döneceğim. İki karga, beni umursamadan hemen üzerimden geçip gittiler, gittiler. 1481'de Fatih'in öldüğü geniş çayır burası. Bir fabrikanın arka bahçesinde iri sandıklar duruyor, içlerinden metaller çıkarılmış, birleştirilmiş, piyasaya sürülmüş. Evde Evliya Çelebi'yi okurum. Aptal bir kurbağa, beni arkadaşlarından çok sonra fark etti. Cump! Çürük suyun çamuru! Nilgün'le konuşurum. Tarih? Kiremit kırıkları toprağı kızıla boyamış. Bir kadın gecekondusunun bahçesinde çamaşır topluyor. Hikâyedir derim. Nereden çıkarıyorsun, der. Durup göğe bakarım. Sırtımda hâlâ o budala bakışla bakan modern tavuğun gözleri. Üzerine siyasal sloganlar yazılı briketler, tuğlalar, çürük duvarlar. Taş duvar yok! Birden bir şey hatırlamışım gibi kararlı kararlı yürüdüm, bir tren daha gelip geçti, inşaat artıklarına, kalaslara, kalıp tahtalarına baktım, hayır, yok, ağaçların orada da, evlerin bahçelerinde de, paslı demirlerin, plastiğin, kemiklerin, betonun, tel örgülerin arasında da.

19
Recep Akşam Yemeğini Veriyor

Masada oturmuşlar, soluk lambanın ışığında, susarak yiyorlar. Önce Nilgün'le Faruk Bey konuşur, gülüşürler, sonra Metin Bey ağzındaki lokmayı bitirmeden kalkıp gider ve ona nereye gittiğini sorup tek kelimelik olsun bir cevap alamayan Büyükhanım'la ötekiler biraz konuşmak isterler: Nasılsınız Babaanne, nasılsınız derler ve denilecek başka bir şey kalmadığı için, haydi yarın sizi arabaya bindirip gezdirelim derler, her yere apartmanlar yapıldı, yeni evler, yollar, köprüler, gelin gösterelim size Babaanne derler, ama Büyükhanım susar, bazan biraz homurdanır, ama kelime bulamazlar homurtunun içinde; çünkü Büyükhanım çiğnediği şeyi suçluyormuş gibi önüne bakarak ve kelime seçmeden homurdanır ve başını tabağından kaldırırsa sanki şaştığı içindir; babaannelerinin elinden tiksinmekten başka bir şey gelmediğini onların nasıl olup da hâlâ anlayamamalarına şaşıp kaldığı için. O zaman benimle birlikte bir kere daha anlarlar susmaları gerektiğini, ama gene unuturlar ve öfkelendirirler, öfkelendirmemek gerektiğini hatırlayınca da işte fısıldaşırlar.

"Gene çok içiyorsun abi!" dedi Nilgün.

"Ne fısıldaşıyorsunuz öyle?" dedi Büyükhanım.

"Hiç," dedi Nilgün. "Patlıcan niye yemiyorsunuz Babaanne? Recep bu akşam kızarttı, öyle değil mi Recep?"

"Evet, küçükhanım," dedim.

Büyükhanım aldatılmaktan tiksindiğini göstermek için yüzünü ekşitti, sonra yüzü alışkanlıkla öyle kalıverdi; neden tiksindiğini unutmuş, ama iğrenmesi gerektiğini artık hiçbir zaman unutmamaya kararlı ihtiyar yüzü... Susuyorlar ve ben masalarından iki üç adım geride bekliyorum. Çevresinde budala pervanelerin döndüğü soluk lambanın ışığı altında çatal bıçak tınlamasından başka bir ses duyulmayan akşam yemeği: Bahçe de sessizleşir, bazan cırcırlar, bazan hışırdayan ağaçlar ve uzakta, bütün yaz boyunca, bahçe duvarlarının ötesinde yaşayan insanların ağaçlara asılı renkli lambaları, arabaları, dondurmaları ve selamlaşmaları... Kışları onlar da olmaz ve

duvarların ötesindeki ağaçların sessiz karanlığı beni ürpertir, o zaman bağırmak isterim, bağıramam, Büyükhanım'la konuşmak isterim, ama o konuşmaz, ben susarım ve insanın nasıl böyle sessiz kalabileceğine şaşarak bakarım ve masanın üstünde gezinen elinin ağır hareketlerinden korkarım: İçimden sanki çığlık atmak gelir: İhtiyar, hain örümcekler gibi elleriniz Büyükhanım! Daha eskiden Doğan Bey'in sessizliği vardı, boynu bükük, ezik, çocuk gibi; azarlardı da onu. Daha da eskiden, Selâhattin Bey'in artık gür olmaktan çok ihtiyar gürültüsü; ciğerlerine zorlukla hava yetiştirirken lanet okur, okurdu... Bu memleket, bu lanet memleket!..

"Recep!"

Meyve istiyorlarmış. Kirli tabakları götürdüm, kesip hazır ettiğim karpuzu alıp çıkardım, bıraktım. Ses çıkarmadan yediler, sonra mutfağa indim, bulaşık için sıcak su koydum, yukarı çıktığımda hâlâ konuşmadan yiyorlardı. Belki de artık kelimelerin hiçbir işe yaramadığını anladıkları için, kahvedekiler gibi boş yere soluk tüketmek istemedikleri için belki. Ama kelimelerin insanı heyecanlandırdığı zamanlar da vardır, bilirim. Merhaba der biri, seni dinler, hayatını, sonra kendi hayatını anlatır, ben dinlerim ve böylece birbirimizin gözünden birbirimizin hayatlarını görürüz. Nilgün, annesi gibi karpuz çekirdeği yiyordu. Büyükhanım kafasını bana uzattı:

"Çöz!"

"Otursaydınız daha, Babaanne," dedi Faruk Bey.

"Ben götürürüm Recep, sen şey etme..." diyordu ki Nilgün, Büyükhanım peçetesi çözülünce kalktı, bana yaslandı.

Basamakları çıktık. Dokuzda durduk.

"Faruk gene içiyordu, değil mi?" dedi.

"Hayır, Büyükhanım," dedim. "Nereden çıkarıyorsunuz?"

"Onları koruma," dedi ve bastonlu eli bir çocuğa vuracakmış gibi kendiliğinden havaya kalktı. Sonra gene çıktık.

"On dokuz, şükür!" dedi, odasına girdi, yatırdım, sordum: Meyve istemiyormuş.

"Kapıyı ört!"

Örttüm, indim, Faruk Bey gizlediği şişeyi masanın üzerine çıkarmış, konuşuyorlar.

"Tuhaf düşünceler üşüşüyor kafama," dedi.

"Her akşamki söylediklerin mi?" dedi Nilgün.

"Evet, ama daha hepsini söylemedim ki!" dedi Faruk Bey.

"Peki, oyna bakalım kelimelerle," dedi Nilgün.

Faruk Bey alınmışmış gibi ona baktı. "Kafam, içinde kurtlar gezinen bir cevize benziyor!" dedi sonra.

"Ne?" dedi Nilgün.

"Evet," dedi Faruk Bey. "Sanki beynimin içinde kurtlar, solucanlar geziniyor."

Ben kirli tabakları aldım mutfağa indim, bulaşıkları yıkıyorum. Bağırsaklarınızın içinde gezinir bu solucanlar, derdi Selâhattin Bey, çiğ et yerseniz, çıplak ayak gezerseniz, kurtlar, anladınız mı? Biz köyden yeni geldik, anlamıyoruz. Annem öldü, Doğan Bey bize acıdı da getirdi buraya: Recep sen anneme ev işlerinde yardım edersin, İsmail de seninle birlikte otursun, alt katta, siz bu odada oturun, sonra ben zaten sizler için bir şeyler yapacağım, o ikisinin günahlarının kefaretini niye siz ödeyesiniz, niye? Ben susuyordum... Babama da göz kulak olursun, çok içiyormuş, olur mu Recep? Ben gene sustum, peki Doğan Bey bile diyemedim. Sonra bizi buraya bırakıp askere gitti. Büyükhanım söyleniyordu, ben mutfağı öğreniyordum, Selâhattin Bey de arada bir gelip soruyordu: Recep, nasıldı köyde hayat? Söyle bana ne yapıyorlar orada? Cami var mıydı, gidiyor muydun? Sence zelzele denen şey neden oluyor? Mevsimleri yapan nedir? Korkuyor musun benden, oğlum, korkma, ben senin babanım, kaç yaşındasın biliyor musun, yaşını bile bilmiyorsun ha, peki, sen on üçsündür, kardeşin İsmail de on ikidir, korkup susmakta haklısın, sizlerle uğraşamadım, evet, köye, o budalaların yanına yollamak zorunda kaldım sizi, ama benim de mecburiyetlerim vardı, bir dev eser yazıyorum, bütün bilgiler var içinde, hiç duydun mu ansiklopedi nedir? Ah, yazık nereden duyacaksın, peki, peki, korkma, anlat, anneniz nasıl öldü, ne iyi kadındı, milletimizin güzelliği vardı onda, sana her şeyi söyledi mi, söylemedi mi her şeyi? Peki, Fatma size kötü bir şey yaparsa hemen gel yukarı çalışma odama, söyle bana, olur mu, korkma! Korkmadım. Bulaşıkları yıkadım, çalıştım, kırk yıl. Bulaşık bitince, yorulmuşum da, önlüğümü çıkarıp oturdum, dinleneyim

dedim, aklıma kahve gelince kalktım, dışarı, yanlarına gittim. Hâlâ konuşuyorlardı.

"Arşivdeki o kadar belgeyi okuduktan sonra, akşam eve gelip kafanın içine bakmanı anlamıyorum!" dedi Nilgün.

"Nereye bakayım yani?" dedi Faruk Bey.

"Olgulara bak," dedi Nilgün. "Olup bitene, nedenlerine..."

"Onlar kâğıtta ama..."

"Kâğıtta ama, bir karşılığı var dış dünyada... Yok mu?"

"Var."

"İşte onları yaz!"

"Ama okuyunca, onlar dış dünyada değil, kafamda oluyor. Kafamdakini yazmak zorunda kalıyorum. Kafamdaysa kurtlar var."

"Saçma!" dedi Nilgün.

Anlaşamadılar. Susuyor, bahçeye bakıyorlar. Biraz üzgün, kederli, ama meraklıymışlar gibi de. Baktıkları yeri görmeden, bahçenin, incir ağacının ve cırcırların sindiği otları görmeden kendi düşüncelerine bakıyorlar sanki: Ne görüyorsunuz düşüncenin içinde? Acı, keder, umut, merak, bekleyiş, aynı şeyler kalır sonunda ve araya bir şey koymazsan, nereden duymuştum, kendi kendini öğüten değirmen taşı gibi aklınız yer bitirir kendini. O zaman: Delirmiş! Doktor Selâhattin, kendi halinde bir doktormuş, siyasete kalkışınca İstanbul'dan sürülmüş, kitaplara gömülmüş, delirmiş. Yalancılar, dedikodu kumkumaları; hayır, deli değil, gözümle gördüm, akşam yemeğinden sonra içkiye oturmaktan ve arada bir ölçüyü kaçırmaktan başka ne günahı var; bütün gün masasına oturur, yazar. Sonra arada bir gelir benimle konuşurdu. Dünya o yasak ağaçtaki elma gibidir, demişti bir gün, onu koparıp yemiyorsunuz, çünkü boş yalanlara inanıyor, korkuyorsunuz; kopar daldan bilginin elmasını, korkma oğlum Recep, bak ben kopardım ve özgürleştim, haydi, dünyayı ele geçirebilirsin; cevap versene? Ben korktum ve sustum. Ben kendimi bilirim. Ben şeytandan korkarım. Çıkıp biraz gezeyim, kahveye gideyim mi?

"Nasıl kurtçuk gibi?" dedi Nilgün, öfkelenmiş gibi.

"Nedensiz bir yığın olay. Çok okuyup düşündükten sonra aklımın içinde kıpır kıpır kıpırdanıyorlar."

"Nedensizmiş," dedi Nilgün.

"İlişkileri inançla kuramıyorum," dedi Faruk Bey. "İş bana kalmadan, ilişkileri olgular kendi kendilerine kursunlar diyorum, olmuyor. Bir nedensellik bulunca, bunun kendi aklımın yakıştırması olduğunu hemen hissediyorum. O zaman olgular korkunç solucanlara, kurtlara benziyor. Boşlukta salınır gibi beynimin kıvrımları arasında kıpırdanıyorlar..."

"Neden böyle oluyor sence peki?" dedi Nilgün.

"Ben yaşlandım," dedi.

Sustular: Anlaştıkları şeyin anlaşamazlıkları olduğunu anladıkları için memnunlar sanki. Birlikte karşılıklı iki kişi susarsın da bazan karşılıklı konuşmaktan daha anlamlı olur bu suskunluk.

"Faruk Bey," dedim. "Ben kahveye gidiyorum. Bir şey istiyor musunuz?"

"Efendim?" dedi. "Sağ ol Recep."

Bahçeye indim, otların serinliğini duydum ve bahçe kapısını geçer geçmez hemen anladım kahveye gidemeyeceğimi. Cuma akşamı kalabalığı var, aynı sıkıntıya katlanmayı göze alacak gibi değilim, eksik olsun. Gene de yürüdüm, kimseciklere, piyango satan İsmail'e bile görünmeden taa kahveye kadar yürüdüm, aydınlık pencerelerine sokulmadan mendireğe çıktım, kimse yoktu, oturdum, ağaçlara sarılı renkli ampullerin suda kıpırdanışına bakarak düşündüm; dalmışım. Sonra kalktım, yokuşu çıkıp eczaneye baktım: Kemal Bey orada, karşıdaki büfenin aydınlığına, bağrışarak sandviç yiyen dertsizlere bakarak tezgâhta oturuyor. Beni görmedi. Rahatsız etmeyeyim! Kimseyi görmeden ve selamlaşmadan çabuk çabuk eve döndüm. Bahçe kapısını kapattıktan sonra gürültünün ve ağaçların öte tarafında onları gördüm, balkonun küçük soluk lambasının altında: Biri masanın başında, öteki masadan biraz uzaklaşmış, sandalyesinin kendisini zor taşıyan arka bacakları üzerinde ağır ağır yaylanıyor; ağabey-kardeş; yukarıda, açık panjurların arkasında gezinen suçlayıcı ihtiyar bakışı öfkelendirmemek için hareket etmekten ve gürültü çıkarmaktan korkuyorlar. Sonra Büyükhanım'ın gölgesi, hain ve acımasız, bir an pencerede belirdi. Sanki elinde baston varmış gibi, bahçeye izi düştü. Balkonun merdivenini sessizce çıktım.

"Allah rahatlık versin!" dedim. "Ben yatıyorum."

"Tabii," dedi Nilgün. "Yat sen Recep, sofrayı ben yarın sabah toplarım."

"Sonra kedi geliyor," dedi Faruk Bey. "Ben biliyorum, sabaha doğru geliyorlar bana aldırmadan arsızlar."

Mutfağa indim, dolaptan kayısı çıkardım, dünden kalan biraz da vişne vardı, yanına koydum, yıkayıp yukarı çıkardım.

"Büyükhanım, meyvenizi getirdim."

Bir şey demedi. Masasının üzerine bıraktım, kapısını çekip aşağı indim, yıkanıp temizlendim, odama gittim. Bazan, bir kokum olduğunu anlayıveririm. Pijamalarımı giydim, ışığı söndürdüm, sonra usulca pencereyi açtım ve yatağa girdim; başım yastıkta, sabahı bekliyorum.

Sabah olunca, erkenden çıkar yürürüm. Sonra çarşıya giderim, belki gene Hasan'ı görürüm, sonra belki bir başkasını görürüm, konuşuruz, belki beni dinler! Güzel konuşabilseydim bari! O zaman dinlerlerdi. Faruk Bey, derdim o zaman, çok içiyorsunuz, bu gidişle babanız gibi, dedeniz gibi, Allah korusun, mide kanamasından öleceksiniz! Aklıma geldi: Rasim ölmüş, yarın öğlen cenazesine gideceğim; öğle sıcağında tabutun arkasından o yokuşu çıkacağız. İsmail'i görürüm, merhaba ağabey, der, niye hiç uğramıyorsun bize? Aynı sözler! Annemin ve köydeki babamın benle İsmail'i doktora götürdüğü zamanı hatırladım. Doktor, küçük yaşta dayaktan ileri gelen cücelik demişti, sonra güneşe çıkarın bunları, dedi. Küçüğün bacağı güneş görsün, belki düzelir. Peki, ya ağabeyi, demişti annem. Ben dikkatle dinliyordum: O artık düzelmez, demişti doktor, o hep böyle küçük kalacak, ama bu hapları alsın, belki bir yararı olur. Hapları yuttum, ama bir yararı olmadı. Biraz Büyükhanım'ı ve bastonunu ve hainliğini düşündüm, ama düşünme Recep! Sonra o güzel kadını düşündüm. Her sabah, saat dokuz buçukta bakkala gelirdi güzel kadın, arkasından kasapta gene o. Bugünlerde yok. Uzun boylu, ince belli, esmer! Hoş da kokar. Kasapta bile. Onunla konuşmak isterim: Sizin uşağınız yok mu, hanımefendi, alışverişi kendiniz yapıyorsunuz, kocanız zengin değil mi? Makine eti nasıl kıyıyor diye bakarken ne de güzeldir! Düşünme Recep! Annem de esmerdi. Zavallı anne! Biz böyle olduk işte. Gene evdeyim işte ben, bak, bak, hâlâ bu evde. Çok

düşünüyorsun, düşünme uyu! Yavaşça esnedim ve birden ürpererek fark ettim: Hiç ses yok; çıt bile yok: Tuhaf! Kış geceleri gibi. Bir hikâye düşünürüm, soğuk kış geceleri ürperince. Gene düşün! Gazetedekilerden mi? Hayır, annemin anlattıklarından bir hikâye: Bir zamanlar, bir padişahın üç oğlu olmuş, ama daha önceden hiç oğlu yokmuş ve padişah bir erkek çocuğum olsun diye çok üzülür, Allah'a yalvarırmış. Bizim gibi mi, diye düşünürdüm ben annem anlatırken, bizim gibi erkek çocukları bile yok muymuş padişahın? Vah, zavallı padişah, ona acırdım, annemi, İsmail'i ve beni daha çok severdim. Odamızı, eşyalarımızı... Annemin masalları gibi bir kitap olsa, harfleri büyük olsa, okusam, okusam, okurken onları düşünerek uyuyakalsam.

20
Hasan'ı Arkadaşları Sıkıştırıyor

Akşam yemeğini yedikten sonra, babam biletleriyle erkenden gazinolara gidince, ben de anneme bir şey demeden evden çıktım gittim. Kahveye gidince baktım, herkes gelmiş, yeni gelen iki de çocuk var, Mustafa onlara anlatıyor. Kimsenin dikkatini çekmeden oturdum, dinledim: Evet, dedi Mustafa, dünya iki süper devlet tarafından bölüşülmek isteniyor ve Yahudi Marx yalan söylüyor, çünkü dünyaya yön veren onun sınıf savaşı dediği şey değil, milliyetçiliktir, en milliyetçi de Rusya'dır ve emperyalisttir. Sonra dünyanın merkezinin Ortadoğu ve Ortadoğu'nun anahtarının da Türkiye olduğunu anlattı. Sonra, süper güçlerin bizi bölmek için, ajanları aracılığıyla nasıl "Sen önce Müslüman mısın, Türk müsün?" tartışması açtıklarını anlattı: Bu ajanlar her yerdedir, içimize sızmışlardır, dedi, evet ne yazık ki aramızda bile olabilirler, dedi. O zaman biraz sustuk. Sonra Mustafa, eskiden nasıl hep birlik olduğumuzu anlattı ve bu yüzden bize barbar Türk'ün geçtiği yerde ot bitmez, diyen kalleş, iftiracı, emperyalist Avrupalıya kan kusturabileceğimizi anlattı ve ben soğuk kış gecelerinde Hıristiyanları titreten nal seslerimizi duyar gibi oldum. Sonra da birden çok öfkelendim, çünkü harekete yeni katılan o iki toy aptaldan biri şöyle dedi:

"Peki abi, bizde de petrol çıkarsa, biz de şimdi Araplar gibi zengin olur kalkınır mıyız?"

Her şey para, her şey madde sanki! Biz para için değil, ruhumuzu kurtarmak için mücadele ediyoruz. Ama Mustafa sabırlı, yeniden anlattı, ben dinlemedim, biliyorum bunları, ben artık yeni değilim. Orada bir gazete vardı, aldım, okudum, eleman arayanların ilanlarına da baktım. Sonra Mustafa, onlara geç saat gelmelerini söyledi. Onlar da, disiplinin sonsuz itaat olduğunu öğrendiklerini göstermek için saygılı selam verip gittiler.

"Bu akşam yazı mı yazıyoruz?" dedim.

"Dün gece yazdık, neredeydin sen?"

"Evdeydim," dedim. "Çalışıyordum."

"Çalışıyor muydun?" dedi Serdar. "Yoksa röntgencilik mi yapıyordun?"

Pis pis sırıttı. Ben bunun lafına aldırmam, ama Mustafa ciddiye alır diye korktum.

"Bu sabah plajın önünde yakaladım bunu," dedi Serdar, "bir kızı dikizliyordu. Kız da sosyete kızı, ona âşık olmuş. Tarağını da çalmış."

"Çalmış mı?"

"Bak Serdar," dedim. "Bana hırsız deme, kötü oluruz!"

"Peki, o kız mı verdi şimdi sana o tarağı."

"Evet," dedim. "O verdi tabii."

"Niye versin öyle bir kız sana tarağını?"

"Senin aklın ermez oğlum böyle şeylere."

"Çalmış!" dedi. "Âşık olmuş aptal, çalmış!"

Cebimden iki tarağı da çıkardım. "Bak," dedim. "Bugün de bir başka tarak verdi. Hâlâ inanmıyor musun?"

"Bakayım," dedi Serdar.

"Al," dedim, uzattım kırmızı tarağı. "Geri vermezsen, ne yapacağımı bu sabah öğrenmişsindir inşallah!"

"Yeşil taraktan çok farklı bu tarak," dedi. "Bu, o kızın kullanacağı şey değil!"

"Kullandığını gözümle gördüm," dedim. "Çantasında da var bunlardan bir tane."

"O zaman, o vermedi bunu sana," dedi.

"Niye?" dedim. "Bir taraktan iki tane almış olamaz mı?"

"Zavallı," dedi Serdar. "Aşk aklını başından almış, ne dediğini bilmiyor."

"O kızı tanıdığıma inanmıyor musun benim!" diye bağırdım.

"Kim bu kız?" dedi birden Mustafa.

Şaşırdım ve demek Mustafa dinliyormuş diye düşündüm.

"Bir sosyete kızına âşık olmuş bu," dedi Serdar.

"Öyle mi?" dedi Mustafa.

"Durum çok kötü abi!" dedi Serdar.

"Kim bu kız?" dedi Mustafa.

"Çünkü kızın taraklarını çalıp duruyor," dedi Serdar.

"Hayır!" dedim ben. "O verdi bana bu tarağı!"

"Niye verdi?" dedi Mustafa.

"Ben de bilmiyorum," dedim. "Herhalde hediye olsun diye."

"Kim bu kız?" dedi Mustafa.

"O bana bu yeşil tarağı hediye edince," dedim. "Ben de ona bir şey hediye etmek istedim ve bu kırmızıyı aldım. Ama Serdar'ın dediği gibi, bu kırmızı, evet, daha kötü bir tarakmış, yeşile denk değil."

"Hani ikisini de o vermişti sana?" dedi Serdar.

"Kim bu kız, sana soruyorum!" diye bağırdı Mustafa.

"Küçükken tanırdım!" dedim. "Benden bir yaş büyük!"

"Amcasının uşaklık ettiği evin kızıymış," dedi Serdar.

"Öyle mi?" dedi Mustafa. "Söylesene!"

"Evet," dedim. "Amcam onlarda çalışır."

"O sosyete kızı da sana durup durup tarak mı hediye ediyor yani?"

"Edemez mi?" dedim. "Onu tanıyorum diyorum."

"Ulan, hırsızlık mı yapıyorsun sen, aptal herif!" diye birden bağırdı Mustafa.

Herkes de duymuştur. Terledim, başımı önüme eğip keşke şimdi burada olmasaydım, diye düşündüm. Şimdi evde olsaydım, kimse bana karışamazdı; bahçeye çıkar, uzaklara giden sessiz gemilerin ürpertici lambalarını seyreder heyecanlanırdım.

"Hırsız mısın sen, cevap versene!"

"Hırsız filan değilim ben," dedim. Sonra aklıma geldi ve önce biraz güldüm, sonra söyledim. "Peki," dedim. "Doğruyu söyleyeceğim! Hepsi şakaydı. Bakalım ne diyecek diye, sabah Serdar'a şaka söylemiştim, ama anlamamış. Evet, ben bu kırmızı tarağı bakkaldan aldım. İsteyen gider bakkala aynısı var mı diye sorabilir. Bu yeşil tarak ise onundur. Yolda düşürmüştü, buldum, vermek için bekliyordum."

"Sen onun uşağı mısın ki öyle bekliyorsun?"

"Hayır," dedim. "Arkadaşıyım. Biz küçükken..."

"Aptal herif sosyete kızına âşık olmuş," dedi Serdar.

"Hayır," dedim. "Değilim."

"Değilsen niye kapısında bekliyorsun?"

"Benim olmayan bir şeyi alır da sahibine vermezsem, asıl hırsız olurum da ondan."

"Bu herif bizi kendi gibi aptal sanıyor olmalı," dedi Mustafa.

"Görüyorsun işte," dedi Serdar. "Çok fena âşık olmuş bu!"

"Hayır!" diyordum ben.

"Sus be, aptal herif!" diye bağırdı Mustafa. "Utanmıyor da. Ben de bu herif adam olacak sanıyordum. Gelip, bana daha büyük iş ver, demesine kanıp iş var sanıyordum onda. Oysa sosyete kızlarına kul köle oluyormuş. Kaç gündür uykuda gezer gibisin! Dün akşam biz yazı yazarken sen onun kapısında mıydın?"

"Değildim."

"Bir de hırsızlıklarınla bizi lekeleyeceksin!" dedi Mustafa. "Yeter artık! Defol buradan!"

Biraz sustuk. Ben, keşke şimdi evde olsaydım diye düşündüm, evde huzurla matematiği açardım şimdi.

"Utanmaz herif hâlâ oturuyor!" dedi Mustafa. "İstemiyorum artık ben bu herifi!"

"Boşver abi, büyütme," dedi Serdar.

Baktım.

"Alın bu adamı karşımdan. Ben karşımda sosyete âşığı istemem!"

"Affet!" dedi Serdar. "Bak titriyor. Ben onu adam ederim. Otur, Mustafa."

"Yok!" dedi. "Gidiyorum."

Sahiden gidiyor.

"Olmaz abi!" dedi Serdar. "Sen oturacaksın."

Mustafa ayağa kalkmış, kemeriyle oynuyordu. Kalkıp bir tane vurayım dedim. Öldürürüm onu! Ama sonunda, yalnız kalmak istemiyorsan, anlatacaksın ki yanlış anlamasınlar seni.

"Ben ona âşık olamam Mustafa!" dedim.

"Bu akşam sizler gelirsiniz," dedi Mustafa onlara. Sonra bana döndü. "Sen de buralarda bir daha hiç görünmeyeceksin. Bizi de ne tanıdın, ne gördün."

Düşündüm biraz. Sonra, "Dur!" dedim birden ve sesimin titremesine hiç aldırmadan, "Beni dinle Mustafa," dedim. "Şimdi anlayacaksın."

"Neyi?"

"Ben ona âşık olamam ki," dedim. "O kız komünistmiş."

"Ne?" dedi bir daha.

"Evet!" dedim. "Yemin ederim, gözümle gördüm."

"Neyi gördün?" diye bağırdı.

"Gazeteyi. *Cumhuriyet* okuyordu. Her gün bakkaldan *Cumhuriyet* alıp okuyor. Otur Mustafa, anlatayım," dedim.

"Yoksa komüniste mi âşık oldun?" diye bağırdı.

Bir an vuracak sandım. Vursaydı öldürürdüm.

"Hayır," dedim. "Komüniste âşık falan olamam ben. Öyle olduğum zaman daha komünist olduğunu bilmiyordum ki."

"Ne olduğun zaman?"

"Ona âşık olduğumu sandığım zaman!" dedim. "Otursana Mustafa, anlatacağım."

"Peki, oturuyorum," dedi. "Yalan söylersen fena olacağını biliyor musun?"

Biraz sustum ve "Bana bir sigara versene!" dedim.

"Sen sigaraya da mı başladın?" dedi Serdar.

"Susun da şuna bir sigara verin!" dedi Mustafa ve sonunda oturdu.

Yaşar sigarayı verdi ve elimin titrediğini görmedi, çünkü kibriti o yaktı. Sonra üçünün merakla beni beklediklerini görünce biraz düşündüm.

"Ben onu mezarlıkta gördüğümde dua ediyordu," diye başladım. "Sosyetik olamayacağını böyle düşündüm, çünkü başı bağlıydı ve ellerini babaannesiyle birlikte Allah'a nasıl açtığını..."

"Ne diyor bu be?" dedi Serdar.

"Sus!" dedi ona Mustafa. "Ne işin vardı senin mezarlıkta?"

"Oraya bazan çiçek bırakıyorlar," dedim. "Babam geceleri çıkarken yakasına karanfil takarsa gazinodakiler daha çok bilet alıyorlarmış. Git bak, der bazan bana."

"Peki!"

"Çiçek için o sabah oraya gidince, babasının mezarı başında onu gördüm. Başı bağlıydı ve ellerini Allah'a açmıştı."

"Yalan söylüyor!" dedi Serdar. "Kızı bu sabah plajda gördüm; çırılçıplaktı."

"Hayır, mayoluydu," dedim. "Ama mezarlıktayken daha öyle olduğunu bilmiyordum ki."

"Peki, komünist mi şimdi bu kız?" dedi Mustafa. "Yoksa sen beni oyalıyor musun?"

"Hayır," dedim. "Öyle. Onu orada öyle, dua ederken görünce, ben biraz, kabul ediyorum, şaşırdım. Çünkü çocukluğunda öyle değildi. Çocukluğunu bilirim ben bu kızın. Kötü değildi, ama iyi de değildi. Siz bilmezsiniz onları. Böyle düşüne düşüne, sonunda, benim de aklım karıştı. Onu merak ediyordum, şimdi nasıl biri olmuş filan diye. Böylece, meraktan peşine düştüm, onu izlemeye başladım, biraz da eğlenmek için..."

"İşsiz güçsüz, aylak serseri!" dedi Mustafa.

"Âşık işte!" dedi Yaşar.

"Sus!" dedi ona Mustafa. "Komünist olduğunu nasıl öğrendin?"

"İzlerken," dedim. "Hayır, artık izlemiyordum. O sırada, rastlantıyla, o, benim Coca-Cola içtiğim bakkala girdi ve bir *Cumhuriyet* aldı. Oradan anladım."

"Yalnızca bundan mı anladın?" dedi Mustafa.

"Hayır, yalnızca bundan değil," dedim ve biraz sustum ve sonra söyledim. "Her sabah gelip bir *Cumhuriyet* alıyor ve başka gazete de almıyordu. Sonra, buradaki sosyetiklerle arkadaşlığı kesmiş."

"Her sabah bir *Cumhuriyet* alıyordu," dedi Mustafa, "ve sen bunu bizden saklıyordun, çünkü ona hâlâ âşıktın ve peşinden gidiyordun, değil mi?"

"Hayır," dedim. "Bu sabah aldı *Cumhuriyet*'i."

"Yalan söyleme, çakarım," dedi Mustafa. "Her sabah *Cumhuriyet* aldığını şimdi söyledin."

"Her sabah bakkala gidiyor ve oradan bir şey alıyordu. Aldığı şeyin *Cumhuriyet* olduğunu bu sabah gördüm."

"Yalan söylüyor," dedi Serdar.

"Birazdan canına okuyacağım. Komünist olduğunu bile bile kızın peşinden gitmiş. Bu taraklar ne oluyor peki? Doğru söyle."

"Söylüyorum," dedim. "Birini ben onu izlerken düşürdü. O zaman yerden aldım. Çalmadım yani... Öteki ise annemin tarağıdır, yemin ederim."

"Ananın tarağını niye yanında taşıyasın?"

Sigaramdan bir nefes daha çektim ve artık ne desem inanmaya niyetleri olmadığını bildiğim için sustum.

"Sana söylüyorum!" dedi.

"Peki," dedim. "Ama inanmıyorsunuz. Şimdi, yemin ederim ki, doğruyu söylüyorum. Evet, bu kırmızı tarak annemin değildir. Demin utandığım için, annemin tarağı dedim. Bu kırmızı tarağı, o, bugün bakkaldan aldı."

"Gazeteyle birlikte mi?"

"Gazeteyle birlikte. Bakkala sorabilirsiniz."

"Sonra da, yani, sana mı verdi o tarağı?"

"O gittikten sonra, o kırmızı taraktan bir tane de ben aldım kendime."

"Niye?" diye bağırdı Mustafa.

"Niye mi?" dedim. "Anlamıyor musun niye?"

"Çakacağım bir tane ağzına bunun!" dedi Serdar.

Mustafa olmasaydı ben ona gösterirdim, ama Mustafa bağırıyordu.

"Âşık olduğun için mi aptal herif? Komünist olduğunu biliyordun artık. Sen casus musun?"

Artık ne söylesem bu inanmayacak diye düşündüm ve biraz sustum, ama sonra o kadar bağırdı ki, son bir kere daha söyleyeyim de artık bir komüniste âşık olmadığıma iyice inansın dedim. Sigaramı yere attım ve huzurlu insanlar gibi üzerine basıp söndürdüm. Sonra, kırmızı tarağı Serdar'ın elinden aldım, biraz eğip büktüm, kıvırdım ve dedim ki:

"25 liraya böyle güzel ve ucuz bir tarak bulursan sen de kaçırmak istemezsin herhalde," dedim ben.

"Allah belanı versin, yalancı!" diye bağırdı Mustafa.

Böylece ben de artık kesinlikle susmaya karar verdim. Benim artık sizinle konuşmaya niyetim yok beyler, tamam mı? Siz beni aranızda isteyin ya da istemeyin birazdan zaten eve gideceğim. Matematiğe otururum, sonra bir gün de Üsküdar'a giderim, bana büyük bir iş verin derim: Cennethisar'dakiler birbirlerine casus demekten başka bir iş yapmıyorlar, büyük bir iş verin bana! Şimdi şu yarıda kaldığım gazeteyi okuyayım. Açtım, onları hiç önemsemeden ben gazeteyi okuyorum...

"Ne yapalım şimdi beyler?" dedi Mustafa.

"Hâlâ *Cumhuriyet* satan bakkalı mı?" dedi Serdar.

"Yok," dedi Mustafa. "Bakkalı demiyorum. Bu aptal komünist âşığına ne yapalım diyorum ben."

"Affet abi!" dedi Serdar. "Ciddiye alma, çoktan pişman o."

"Yani bırakayım da komünistlere yem mi olsun?" diye bağırdı Mustafa. "Hemen koşa koşa gider bu, kıza anlatır her şeyi."

"Dövelim mi?" diye fısıldadı Serdar.

"Komünist kıza hiçbir şey yapmayacak mıyız?" dedi Yaşar.

"Üsküdar'daki kıza yaptıkları gibi yapalım ona."

"Bakkala da iyi bir ders vermek gerek!" dedi Serdar.

Sonra fısıldaşarak daha da konuştular ve komünistlerin Tuzla'da bizimkilere neler yaptıklarını söylediler ve benden de bir geri zekâlıdan söz eder gibi söz ettiler ve *Cumhuriyet* okuyan bir kızı Üsküdar vapurundan nasıl sarkıttıklarını anlattılar ve daha da konuştular, ama ben önemsemeyip onları dinlemiyordum bi.e: Gazeteyi okuyordum ve acele profesyonel ehliyetli, tecrübeli şoför değilim, İngilizce bilir teleks operatörü değilim, alüminyum doğrama panjur işlerinde tecrübeli değilim, gözlükçülükten anlayan eczacı kalfası, telefona bakacak, askerliğini yapmış elektrik tesisatçısı ve pantolon bandında çalışacak makineci de değilim diyordum, Allah kahretsin, ama ben gene gideceğim İstanbul'a ve bir gün, büyük bir iş yapınca, evet evet, o işi düşündüm ve tam ne olduğunu bilemediğim için gene gazetenin birinci sayfasına bakmak istedim, büyük olayların arasında, sanki kendi adımı görmek ve yapılacak işi orada bulmak için, ama gazete parçalanmıştı, birinci sayfasını arıyor bulamıyordum; sanki gazeteyi değil kendi geleceğimi kaybetmişim. Ellerimin titrediğini görmesinler diye saklamaya çalışıyordum ki Mustafa bana söylüyormuş:

"Sana diyorum, aptal herif!" diye bağırdı. "Ne zaman gidiyor bu kız bakkala?"

"Plajdan sonra."

"Ben onun plaja kaçta gittiğini ne bileyim!"

"Dokuz, dokuz buçukta plaja gidiyor."

"Kız seni tanıyor, değil mi?"

"Tabii!" dedim. "Selamlaşıyoruz biz."

"Hâlâ övünüyor."

"Evet," dedi Serdar. "Onun için affet diyorum."

"Beni dinle!" dedi Mustafa. Yarın ben dokuz buçukta orada olacağım. Beni bekleyeceksin! Hangi bakkal bu? Gösterirsin!

Kızın *Cumhuriyet* aldığını bir de ben kendi gözümle göreyim."

"Her sabah alıyor!" dedim.

"Sus!" dedi. "Alırsa sana işaret edeceğim. O zaman önce gidip kızın elinden gazeteyi alırsın. Buraya komünistleri sokmayacağımızı söylersin. Sonra aldığın gazeteyi yırtar atarsın. Anlaşıldı mı?"

Bir şey demedim.

"Anlaşıldı mı?" dedi. "Kulakların beni duyuyor mu?"

"Duyuyor," dedim.

"Aferin," dedi. "Bu akşam da bizimle yazı yazmaya geleceksin! Eve dönmek yok!"

Mustafa'yı hemen oracıkta öldürmek istedim! Ama sonunda senin başın belaya girer Hasan! Bir şey demedim. Sonra bir sigara daha istedim, verdiler.

21
Metin Partide

Cüneyt pencereyi açtı ve karanlığın içine doğru, bütün öğretmenler manyaktır, diye bağırdı, bütün öğretmenler, bütün hocalar, diye inlerken o, Gülnur bir kahkaha attı ve kafayı bulmuş o, dedi, uçuyor, görüyor musunuz çocuklar, diyordu ve Cüneyt de ibneler, beni bu yıl doğrudan çaktırdılar, ulan sizin benim hayatımla oynamaya ne hakkınız var, diye bağırıyordu ve birden Funda ve Ceylan yetiştiler, şşşt Cüneyt ne yapıyorsun, bu saatte, bak gecenin üçü oldu dediler, komşular, herkes uyuyor, derlerken, komşuların Allah belasını versin, dedi Cüneyt, bırak beni abla, komşular da öğretmenlerle birlik, dedi ve Ceylan, bir daha sana yok bu, dedi ve Cüneyt'in elinden esrarlı sigarayı almaya çalıştı, ama Cüneyt vermedi ve herkes bir fırt çekiyor da bir tek bende mi kabahat oluyor, dedi ve Funda iğrenç müziğin ve gürültünün içinde sesini duyurmak için bağırarak, sus o zaman, dedi, sus bağırma, tamam mı ve Cüneyt de birden yatıştı ve sanki bütün nefretini ve kinini bir anda unuttu ve kulaklarımı inleterek çalan pop-rock'un içinde ağır ağır sallanmaya başladı, sonra Turan'ın diskoteğe benzetmek için yerleştirdiği yanıp sönen renkli lambalar arasından gittiler ve ben Ceylan'a baktım, ama pek dertlenmiş gibi değildi, güzeldi, hafifçe gülümsüyordu, hem kederli hem hüzünlü, Allahım ben bu kızı seviyorum, ne yapmalıyım bilmiyorum, bana yardım et, ne sefil durum böyle bu, ben de, âşık olup hemen evlenmeyi kuran zavallı, iradesiz, sivilceli genç Türk âşıkları gibi mi olacaktım ben de sonunda, bizim okulun abazanları gibi, o kızları aşağılarlar, ama sonra oturup sabahlara kadar sırılsıklam aşk şiirleri döktürüp herkesten gizledikleri dosyalar içinde bu zavallı duygularla dolu şeyleri saklarlar ki sabah sana tam bir erkek olmanın gönül rahatlığıyla pandik atabilsinler, yeter düşünme Metin, iğreniyorum hepsinden, ben hiçbir zaman onlara benzemeyeceğim, ben soğukkanlı bir uluslararası zengin, çapkın olacağım, evet, evet, gazetelerde Kontes de Rouchfoltien ile bir resim ve ertesi yıl Amerika'daki büyük Türk fizik bilgininin özel ve gün-

lük hayatı, *Time* dergisi bizi Lady filancayla İtalyan Alpleri'nde el ele yürürken yakalıyor ve mavi yolculuk için özel yatımla Türkiye'ye geldiğimde Meksikalı petrol milyonerinin biricik güzel kızı üçüncü karımla *Hürriyet*'in birinci sayfasındaki kocaman resmimi görünce sen, Ceylan, ben Metin'i seviyorum, diye düşünecek misin bakalım, o gün hay Allahım, ne kadar çok içtim ve gene Ceylan'a baktım ve bir iki nefes çektiği esrarın alıklaştırdığı güzel yüzüne bakarken, birden, çılgın, uyuşmuş ve coşmuş kalabalıktan birilerinin böğürdüğünü duyuyorum, Allahım, uluduklarını da duyuyorum ve neden bilmiyorum, benim de içimden geliyor böğürmek, bağırmak ve onlarla birlikte, işte ben de bağırıyorum, önce, anlamı olmayan bir haykırış çıkıyor boğazımdan, sonra çaresiz hayvansı böğürtüler koyuverirken birden Gülnur, sen sus bakalım Metin, diyor, sen sus, senin onlara katılmaya hakkın yok diyor ve elindeki sarma sigarayı göstererek, sen çekmiyorsun dedi ve ben de bu bir şakaymış gibi gülümsedim ve sonra, ağırbaşlı, dedim ki, ben bir şişe viskiyi bitirdim, tamam mı arkadaş, üstelik ben elden ele de dolaştırmıyorum, hepsini kendim çekiyorum, ama beni dinlemiyordu ki, korkak herif, ihtiyatlı herif, niye çekmiyorsun, hiç olmazsa Turan'dan utan, çocuğun askerden önceki son gecesini bozmaya ne hakkın var, diyordu ki, ben, peki o zaman, dedim ve uzanıp elindeki sigaradan alıp, bak Ceylan, işte ben de senin gibi dumanı nasıl çekiyorum, seni seviyorum ve biraz daha çektim ve o zaman Gülnur sana baktığımı anladı Ceylan ve bir kahkaha koyuverdi ve bak Metin, seninki de uçuyor dedi, yetişmek için çok çekmen gerekecek dedi ve ben, Ceylan sana seninki dedi, diye düşündüm ve sustum ve Gülnur, tavlayacak mısın onu dedi ve ben sustum ve Gülnur elini çabuk tutmazsan, Metin, bak buraya yazıyorum, Fikret araklayacak onu dedi ve kalın sigaranın ucuyla yazıyormuş gibi bir hareket yaptı ve sustum ve o, Fikret nerede derken, elimdeki bardağı da dikip bitirdim ve ben bardağımı doldurmaya gidiyorum diyerek rezalet çıkmasın diye oradan sıvışırken Gülnur bir kahkaha atıyor ve ben karanlıkta şişeyi aranırken de nereden çıktığını anlayamadığım Zeynep birden bana sarılıyor ve hadi dans edelim dedi, ne olur Metin, bak ne güzel müzik var ve peki dedim ben o bana

sarılırken, bakın, benim sabahtan akşama kadar Ceylan'ı düşündüğümü sanmayın, işte bakın, Zeynep denen bu şişkoyla dans ediyorum, ama çabuk sıkıldım, çünkü hemen karnı yeni doymuş huzurlu bir kedi gibi gözlerini kısıp, ben şimdi çok romantiğimi oynamaya başlamıştı ve nasıl kurtulayım derken birileri bir yerden kıçıma tekme atıyorlar, Allah kahretsin, ışıkları da söndürüp, öpüşün, öpüşün diye bağırıyorlar ve ben de karanlıkta o koca yastık gibi sıcak şeyi itip sıvıştım ve nerede şu viski ve bardaklar diye aranırken, yüzümde bu sefer gerçek bir yastık patladı, peki, öyle mi, ben de karanlığa sıkı bir yumruk geçirdim ve Turgay'ın inlediğini duydum ve mutfak kapısında Vedat'a rastlıyorum ve bana budala bir bakışla baktığını görüyorum ve sonra uzanıyor ve ağabey ne güzel bir olay değil mi, dedi ve ben, nedir güzel olan dedim ve hayretler içinde, bilmiyor musun ağabey, biz şimdi nişanlandık, dedi ve sorumluluklarını bilen ağırbaşlı bir koca gibi şefkatle elini Sema'nın omzuna koydu ve çok iyi değil mi ağabey, dedi ve ben, çok iyi, dedim ve evet, dedi, harika bir olay bu, nişanlandık, kutlamıyor musun ve yeniden öpüşüyoruz ve Sema birden ağlayacak gibi oluyor ve ben şaşırdım, tam kaçacakken Vedat beni gene yakaladı ve bir daha öpüştük ve ben bu öpüşleri şu İngiliz kız görür de bizi ibne sanır diye korkuyorum ve okulda, yatakhanede herkesin tek derdinin ötekini ibne durumuna düşürmek olduğunu hatırlıyorum, Allah belanızı versin, manyaklar, hastalar, geri zekâlılar, sapıklar, tüysüzlere ibne muamelesi yaparlar, Allah'tan benim tüyüm vardır, var mıdır, tabii, var sayılır, istesem bıyık bile bırakabilirim, kötü de durmaz, ben tüylüyüm, gerçi bir kere Süleyman ayısı pandik atmıştı, ama ben de o uyurken üzerine çıkıp bütün yatakhaneye rezil ederek ödettim ona, çünkü böyle yapmazsam zavallı Cem'e yaptıkları gibi ezerler seni bu abazanlar, vahşiler, vahşiler, ama sakin ol Metin, niye önemsiyorsun, gelecek yıl Amerika'dasın, ama bu geri zekâlılar ülkesinde katlanılması gereken bir yıl daha var önünde ve Faruk ve Nilgün, ben eğer parasızlık yüzünden gelecek yıl Amerika'ya kapağı atamazsam, eh o zaman sizlerin elimden çekeceğiniz var, diye düşündüm ve sonunda şükür mutfağı buldum ve orada Hülya ile Turan'ı gördüm; Hülya ağlamış, Turan da kel kafasını musluğun altına sokmuştu, beni görünce doğ-

ruldu ve birden bana sıkı bir yumruk attı ve sonra, ben, nerede yahu şişeler, bardaklar, deyince, bardaklar orada, dedi, ama hiçbir yeri göstermedi ve ben gene, nerede deyince, gene, orada işte ya diyor ve gene hiçbir şey göstermiyor ve sonunda ben dolapları açıp kapayarak aranırken, Turan Hülya'ya sarıldı ve ısıra ısıra birbirlerinin dişini çeker gibi, hırsla öpüşüyorlar, ben, bizim de öyle olabileceğimizi düşünüyorum Ceylan ve sonra biraz daha tuhaf sesler çıkarıyorlar ve sonra Turan'ın ağzından ağzını kurtaran Hülya, soluk soluğa, geçer canım, geçer biter, deyince Turan birden coştu ve sen ne anlarsın askerlikten, erkekler yapar askerliği, dedi ve daha da coşup Hülya'nın kollarından sıyrılıp, askerlik yapmayan erkek değildir, diye kükredi ve sırtıma bir yumruk daha indiriyor ve erkek misin ulan sen, diyor, erkek misin, bir de gülüyorsun değil mi, kendinden o kadar emin misin, peki gel o zaman ölçüşelim, anlayalım bakalım ne kadar erkekmişsin ve ellerini pantolonunun düğmelerine atarken, Hülya, ne yapıyorsun, dedi, ne olur yapma Turan, diyor ve o, peki diyor, iki gün sonra gideceğim, ama yarın akşam da böyle eğleneceğiz, tamam mı, dedi ve Hülya, ya baban şey derse ne olacak, diyor, ve Turan, sıçarım ben o hergelenin ağzına, diye bağırdı, yeter be, babaysan babalığını bil, ben, sen istedin diye liseyi bitirmeye mecbur muyum yani ki beni askere yolluyorsun, benim kafam ne biçim bozuk, hıyar herif, anlasana oğlunu, ne biçim babasın sen, ben adam olmuyorum işte, tamam mı, arabanı da böyle haşat ederim işte, Mercedes'i de alayım, bak yemin ediyorum, onu da bir direğe geçireceğim Hülya, anlasın bakalım, diyordu ki, hayır diye inledi Hülya, yapma Turan, ne olur, dedi ve Turan bana bir yumruk daha geçirdi ve birden içeriden gelen pop-rock'a uyarak sallanmaya başladı ve sanki hepimizi unuttu ve esrarlı sigara dumanı ve müzik alacakaranlığında yanıp sönen renklerin içinde ağır ağır kayboluyor ve Hülya onun arkasından koşuyor ve ben de, sonunda içkimi hazırlıyorum, sonra Turgay'a rastladım, hadi, diyor bana, sen de gel, çıplak denize giriyoruz ve ben birden heyecanlandım, kim kim, dedim ve o güldü, aptal herif, dedi, kızlar yok tabii ve Ceylan da yok, deyince ben şaşırdım ve seni düşündüm Ceylan, herkes hemen nasıl anladı benim seni sev-

diğimi, artık senden başka bir şey düşünemediğimi nasıl anladılar, diye düşündüm, Ceylan neredesin, duman, sis ve müzik içinde, bari pencereleri açsalar ya, seni aradım Ceylan, neredesin, aradım aradım ve telaşlanmadım ve sonra dans ettiğini ve yanında da Fikret olduğunu görünce, sakin ol Metin, önemseme ve önemsemeyenler gibi gittim oturdum bir yere, birden bir an müzik sustu, birisi kasap havasını koydu, hayda, hayda ve hepsi azgelişmiş orta sınıf düğünlerinde eğitildiği için hemen kalkıp yeni havaya uydular ve kol kola giriyoruz, ben bir kolundayım Ceylan ve çaktırmadan baktım, tabii işte, Fikret de öteki koluna girmiş ve dönmeye başladık, ne alaturka, teyzelerin ve uzak akrabaların düğünlerinde olduğu gibi ve halka kopunca bir uzun tren olduk, salonda dönüyoruz sonra ucu bahçeye çıktı, çıktık, öteki kapıdan içeri giriyoruz ve omzumda Ceylan'ın güzel elini hissediyorum ve komşular acaba ne der, diye düşünüyorum ve mutfağa girdiler ve orada biz trenden koptuk, ama Fikret kopmadı ve biz ikimiz kaldık Ceylan ve mutfakta Sema'nın buzdolabını açıp içine bakarak ağladığını gördük ve Vedat'ın da ağırbaşlı bir koca gibi, hadi canım, artık seni eve bırakayım, dediğini duyduk ve Sema, sanki orada ağlanacak bir şey varmış gibi buzdolabının içine bakıp bakıp ağlıyor ve Vedat, annen ne der, geç oldu, diyor ve Sema ben annemden nefret ediyorum, diyor, ama sen şimdiden onunla birlik oldun, diyor ve Vedat, bari o bıçağı ver, deyince Sema birden elindeki bıçağı yere fırlattı ve ben de bu sırada sanki bu olağan bir şeymiş gibi ve seni tehlikelerden koruyormuşum gibi elimi senin omzuna koyuyorum Ceylan ve seni mutfaktan çıkarttım ben ve sen bana yaslandın, evet, evet biz ikimiz birlikte, görün işte bizi, içeri girdik, herkes bağırıyor, zıplıyor ve ben çok mutluyum, çünkü sen bana yaslanmıştın ki birden Ceylan benden koptu, koşarak gitti, nereye gitti bilmiyorum, peşinden gideyim mi, diyordum ki, bir baktım gene Ceylan'ın yanındayım, bir baktım hep birlikte dans ediyoruz, bir baktım elini tutmuşum ve sonra bir baktım gene yok, ama artık ne önemi var, artık her şey anlaşıldı ben çok mutluyum ve ayakta zor duruyorum ve birden seni hiç göremeyeceğimi düşünüyorum ve o zaman ben çok korkuyorum Ceylan ve nedense sana kendimi hiçbir zaman sevdiremeyeceğimi de düşün-

düm ve umutsuzluk içinde seni arıyorum Ceylan, neredesin, seni istiyorum, Ceylan, Ceylan neredesin, seni çok seviyorum ve sanki ben küçükken herkesin akşam eve dönünce onu öpen bir annesi var, benim yok diye düşündüğüm zamanlardaki gibi ve yatakhanede, hafta sonlarında çok yalnız hissettiğim ve kendimden ve yalnızlıktan nefret ettiğim ve teyzemin evinde beni kimsenin sevmediğini düşündüğüm zamanlardaki gibi zavallı ve çaresiz hissediyorum kendimi ve herkesin parası olduğunu ve benim olmadığını düşünüyorum, sen nerede istersen orada otururuz, istersen burada kalırız, Türkiye o kadar boktan bir ülke değil, yeni yerler, iyi dükkânlar açılıyor, bir gün bu anlamsız ve kör anarşi de sona erecek ve Avrupa'da ve Amerika'da satılan her şeyi İstanbul'da dükkânlarda bulabileceğiz, evlenelim, benim kafam çok iyi işliyor ve şu anda cebimde tam on dört bin lira var, kimsede yoktur o kadar, istersen, bir yerde çalışır yükselirim ya da istersen paranın önemli olmadığına da inanırız öyle değil mi Ceylan, neredesin, birlikte üniversitede okuruz, neredesin Ceylan, yoksa Fikret'in arabasına binip gittiniz mi, ve işte, Allahım, seni orada, köşede tek başına oturmuş görüyorum, yalnızım, küçüğüm, çaresizim, güzelim, meleğim, ne oldu, nedir derdin, anlat bana, yoksa annenle baban seni de mi üzüyorlar, söyle ve yanına oturuyorum, ve sonunda laf olsun diye konuşunca, her zamanki gibi, ağzımdan en boktan ve en ruhsuz sözler dökülüyor ve çok mu yorgunsun, diyorum boş boş ve sen sözümü ciddiye alıp, ben mi, evet, biraz başım ağrıyor, diyorsun ve ben gene laf bulamadığım için uzun bir süre hiçbir şey konuşmadan oturuyorum ve sıkıntıdan ve müzikten tam şapşallaşıyorum ki Ceylan neşeli, hayat dolu bir kahkaha atıyor ve benim aptallaşan yüzüme bakarak böyle çok sevimli ve cana yakın oluyorsun Metin, diyor, söyle bakalım, yirmi yedi kere on yedi, diyor ve o zaman birden ben kendime, bilmem neden, kızıyorum ve elimi senin omzuna uzatıyorum ve sonra senin güzel başın sallanarak göğsüme düşüyor yaslanıyor ve orada başını hissediyorum ben inanılacak gibi değil bu mutluluk, saçlarının ve teninin kokusunu duyuyorum ve sonra birden çok havasız burası Metin, diyorsun, biraz dışarı çıkalım mı ve hemen kalkıyoruz, Allahım, biz birlikte bütün bu kirli gürültü-

nün içinden işte, işte, evet birlikte dışarı çıkıyoruz ve işte benim elim senin omzunda ve birbirimize yaslanmışız, birbirimize destek olmuşuz, bu bayağı, korkunç ve çirkin dünyada birbirlerine sevgileriyle destek olan iki çaresiz, yalnız âşık gibi kaçıyoruz bu iğrenç müzikten ve kalabalıktan ve işte hepsini arkada bıraktık ve sessiz ve boş ve hüzünlü sokaklarda, ağaçların altında birlikte yürüyoruz ve uzaktaki gazinoların renkli ve sessiz ışıklarına bakıyoruz ve yalnız aşkları değil, derin dostluklarıyla da herkesi kıskandıran sevgililer gibi birbirimizi anlayarak, derinden kavrayarak konuşuyoruz ve ben sana temiz havanın ne güzel olduğunu söylüyorum ve Ceylan da annesiyle babasından öyle korkmadığını ve babasının aslında iyi insan olduğunu, ama biraz fazla alaturka olduğunu söylüyor ve ben ne yazık ki, ben onları fazla tanıyamadım, annemle babamın öldüğünü söylüyorum ve Ceylan dünyayı görmek ve gazetecilik okumak ve gazeteci olmak istediğini söylüyor ve sen benim bu halime bakma, diyor, biz burada hep eğleniyoruz, bir şey yapmıyoruz, ama ben böyle olmak istemiyorum, ben o kadın gibi olmak istiyorum, neydi adı, o İtalyan gazeteci kadın, hani hep ünlülerle röportaj yapıyor, Kissinger ya da Enver Sedat'la konuşuyor, evet biliyorum onun gibi olmak için çok kültürlü olmak da gerekiyor, ama ben sabahtan akşama kadar kitap okuyamam, yaşamak benim de hakkım, bak, çünkü bu yıl sınıfımı doğrudan geçtim ben, eğlenmek istiyorum, bizim okulda öyle bir çocuk vardı, çok kitap okurdu, sonunda delirdi, tımarhaneye yatırdılar, sen ne diyorsun Metin ve ben bir şey demiyorum, yalnızca senin güzel olduğunu düşünüyorum ve sen hâlâ anlatıyorsun, babanı, okulunu, arkadaşlarını, geleceğe ilişkin tasarılarını ve Türkiye ve Avrupa hakkında ne düşündüğünü filan, sokak lambalarının soluk ışığı yaprakların arasından süzülüp yüzüne vururken güzelsin, alnındaki perçemi geriye atarken de güzelsin, aman Allahım o kadar güzel ki, insan ondan hemen bir çocuğu olsun ister ve birden plaja girelim mi dedim bak ne güzel, kimsecikler yok ne sakin, ha, dedi, peki ve plaja girdik ve sessiz kumun üzerinde yürürken Ceylan ayakkabılarını çıkarıp eline alıyor ve ayakları kumun üzerinde parlarken kıyı boyunca yürüdük ve okulunu ve hayatta yapmak istediğini daha da anlattı

ve sonra o güzelim ayaklarını yavaşça karanlık ve esrarlı suya soktu ve suyu fışırdatırken ve konuşurken, suyu sevimli balıklar gibi dalgalandıran ayaklarından başka bir şey göremez olmuştum ve artık bir Avrupalı gibi yaşamak istediğini söylerken, o beni dinlemiyor ve nemli ve yapışkan sıcağı ve yosun ve deniz kokusunu ve teninin kokusunu duyuyordum ki, birden ayağımda ayakkabılar suya girdim ve ben sana sarıldım, Ceylan ben seni çok seviyorum ve ne yapıyorsun, dedi önce gülerek, seni seviyorum, dedim ve yanağından öpmek istedim, Metin çok sarhoşsun sen, dedi, sonra korktu galiba, onu zorla kıyıya çektim ve yüklendim ve kuma devrildik ve altımda kıpır kıpır kıpırdanırken ve elim göğüslerini ararken ve sıkarken, hayır, diyor, hayır, hayır, Metin ne yapıyorsun, delirdin mi sen sarhoşsun ve ben, seni çok seviyorum, dedim ve Ceylan olmaz, dedi ve ben yanaklarını kulaklarını ve boynunu öptüm ve inanılmaz kokusunu kokladım ve o beni itti ve ben gene çok seviyorum, dedim ve o gene itince, beni aşağılık bir herif gibi itmeye ne hakkın var, o zaman daha yüklendim, ve uzak, erişilmez sandığım sıcak gövde işte bacaklarımın arasında, ve pantolonumun fermuarını da çözdüm ve hâlâ olmaz, diyor, itiyordu, niye Ceylan niye, seni o kadar seviyorum ki ve birden bir daha itince kumda kedi köpek gibi itişiyoruz ve devriliyoruz ve ne saçma, işte, her şey ne umutsuz, yuvarlanıyoruz, peki, peki, ben o kadar aşağılık bir herif değilim, işte, tamam, peki bırakıyorum, ama sanki düzüşsek ne olurdu, ama hayır ben ırz düşmanı da değilim, yalnız seni biraz öpeyim ve sevdiğimi anla, diyordum, peki bıraktım, gövden benimkinin altından çekilsin, sinirli çüküm hızını alamadan ve huzur bulamadan soğuk ve anlamsız kuma saplanarak sönsün, peki, peki seni bırakıyorum, fermuarımı çekiyorum ve dönüp yüzümü göğe çevirerek yıldızlara boş boş bakıyorum, beni rahat bırak, tamam mı, git koş hemen arkadaşlarına anlat, aman çocuklar, dikkat edin bu Metin tuhaf biriymiş, üzerime saldırdı, görgüsüz, kaba herif, zaten belliydi, gazetelerde resmi çıkan ırz düşmanlarından farkı yokmuş, ağlayacağım, peki ben de bavulumu alıp İstanbul'a dönerim, bitti bu Cennethisar macerası, Türkiye'de güzel bir kızla yatabilmek için demek milyoner olmak ya da evlenmek gerekiyormuş, ta-

mam öğrendim, ve gelecek yıl da zaten Amerika'dayım, bu yazın sonuna kadar da kolej öğrencisinden matematik ve İngilizce dersleri verilir, buyrun, saati 250 lira ve ben bütün yaz teyzemin sıcak ve bunaltıcı küçük evinde para biriktirirken burada Fikret'le Ceylan, hayır, hayır, ne haksızlık, kızlar parayla değil, zekâ, yetenek ve yakışıklılıkla kandırılmalı, ama boşver Metin, ne önemi var, şu yıldızlara bak, şu parlak, ne kadar çok titreyen yıldızların anlamı ne, bunlara bakar şiir okurlar ve acaba neden okurlar, bir şey duyarlarmış, saçma, bütün sorun kadın tavlamak ve para kazanmak, Amerika'ya gidince ben hemen, kimsenin aklına gelmeyen, çok basit, ama çok temel bir fiziksel buluş yapar ve hemen Einstein'ın ilk buluşlarını yayımladığı *Annalen der Physik* dergisinde yayımlar ve bir anda kavuştuğum ün ve paradan sonra, bizimkiler bana bulduğum ve fırlattığım füzenin sırlarını ve formüllerini, hadi ne olur, yurttaşlarına da ver de Yunanlıların kafasına füzeleri yağdıralım diye yalvarmaya gelirler ve ben o zaman Bodrum'daki milyarder Ertegün villasından daha da büyük ve zengin villama, ne yazık ki vaktim yok, yılda yalnızca bir haftalığına acele bir ziyarete gelirim ve o zaman Fikret'le Ceylan, Allahım, belki de evlenmiş olurlar, ama nereden çıkarıyorsun, aralarında hiçbir şey yok, Ceylan, neredesin belki de beni bırakıp koşa koşa gitmiştir, nefes nefese ötekilere anlatıyordur, ama nerede şimdi, diye başımı kaldırıp bakacak halim bile yok, sızıyorum, burada kumların üzerinde yapayalnız, kimsem yok, hep sizin yüzünüzden anne, baba, niye erken öldünüz, kimselerin annesiyle babası böyle yalnız bırakıp gitmiyor oğlunu, hiç olmazsa bana iyi bir miras bıraksaydınız, o zaman ben de o parayla onlara benzerdim, ama ne para ne pul, bıraka bıraka uyuşuk şişko bir ağabey ile ideolojik bir abla bıraktınız, tabii bunak Babaanne'yle cücesi de var ve bir de o dökülen aptal, küflü, iğrenç ev, onu da yıktırmıyorlar, hayır yıktıracağım, tabii biliyorum niye para kazanamadınız, hayattan korktunuz, para kazanmak için gereken namussuzlukları yapabilecek kadar cesur olamadınız, para kazanmak için cesaret ve yetenek ve yürek gerek ve bende o var ve kazanacağım, ama gene de acıdım size ve kendi halime ve kimsesizliğime ve sizleri ve kendi yalnızlığımı düşünüyordum, düşünüyordum ve ağlamaktan kor-

kuyordum ki birden Ceylan'ın sesini duydum; ağlıyor musun Metin, dedi; gitmemiş; ben mi, dedim, yoo, niye ağlayayım, dedim, çok şaşırmıştım; iyi o zaman, dedi Ceylan, öyle sandım, hadi kalk da artık dönelim Metin, dedi, peki, peki, dedim, şimdi kalkıyorum, ama kıpırdamadan yattım ve aptal aptal yıldızlara baktım ve Ceylan gene, hadi kalk Metin, dedi ve elini uzatıp beni çekince kalktım, zorlukla ayakta duruyorum, sallanıyorum ve Ceylan'a bakıyorum, demek demin üzerine saldırdığım kız buymuş, ne tuhaf şey, hiçbir şey olmamış gibi sigara içiyor, laf olsun diye, nasılsın, dedim, iyiyim, dedi, bluzumun düğmeleri kopmuş, dedi, ama öfkeli söylemedi, o zaman onun ne sıcak ve ne iyi bir insan olduğunu düşünerek utanç duydum, biraz sustum, bana kızdın mı, dedim, çok sarhoştum, kusura bakma, dedim, yok, yok, dedi, kızmadım, olur böyle şeyler, ikimiz de sarhoşuz ve ben şaşırdım ve peki ne düşünüyorsun Ceylan, dedim ve o, hiç, dedi, hiçbir şey düşünmüyorum, hadi dönelim, dedi ve dönüyorduk ki benim ıslak ayakkabılarımı gördü ve güldü ve o zaman ona yeniden sarılmak istedim, hiçbir şey anlamıyorum ki, o zaman Ceylan, istersen size gidelim de, sen git bu ayakkabıları değiştir, dedi ve ben daha da şaşırdım ve plajdan çıktık ve hiçbir şey konuşmadan sessiz sokaklarda yürüdük, yürüdük ve serin ve karanlık bahçelerden gelen hanımeli, kurumuş çimen ve ısınmış beton kokusunu kokladık ve bizim evin bahçe kapısına gelince harap ve dökülmüş evin sefaletinden utandım ve uyuşuklara öfkeleniyordum ve Babaanne'nin hâlâ yanan ışığına bakıyordum ki, bir baktım, hay Allah, balkondaki masada ağabeyim sızmış, karanlıkta hâlâ oturuyor, sonra karartısı kıpırdadı, uyumuyormuş, sandalyesinin arka bacakları üzerinde gecenin, hayır sabahın bu saatinde yaylanıyor ve merhaba, dedim, tanıştırayım, Ceylan, Faruk, ağabeyim olur ve memnun oldular ve ağabeyimin ağzından çıkan iğrenç alkol kokusunu duydum ve onları baş başa bırakmamak için hemen yukarı koşa koşa çıkıp çoraplarımı ve ayakkabılarımı çabuk çabuk değiştirdim ve aşağı indiğimde Faruk başlamıştı:

Kadem kadem gece teşrifi Naili o mehin
Cihan cihan elem-i intizara değmez mi

diyordu, tabii anladınız, Naili'nindir, ama okuduktan sonra kendisininmiş gibi gırtlağını şişirerek horoz gibi kasıldı şişko ve sonra bir daha:

Öyle sermestem ki idrak etmezem dünya nedir
Men kimem saki olan kimdir mey-i sahba nedir

diye okudu ve bu da kimin bilmiyorum dedi, Evliya'nın *Seyahatname*'sinden ve Ceylan ağzı açık Osmanlı alkol fıçısına gülümseyerek bakıyor ve daha da dinlemeye hazırlanıyordu ki, ağabeyim daha uzatmasın diye ben, ağabey arabanın anahtarını verir misin, dedim, biz gidiyoruz, dedim ve o hay hay efendim, dedi, yalnız bir şartla, güzel hanım kızım bir soruma karşılık verecek, evet, ben idrak etmezem dünya nedir, siz söyleyin lütfen Ceylan Hanım, "Ceylan"dı değil mi, ne güzel ad, Ceylan Hanım söyleyin lütfen nedir dünya, bütün bunların, bu ağaçların ve göğün ve yıldızların ve bu masayla boş şişelerin gösterdiği şey nedir, evet, ne diyorsunuz, dedi ve Ceylan sevimli, cana yakın bir bakışla ona baktı, ama bir şey söylemedi, sonra utangaç ve "sen daha iyi bilirsin" diyen bir bakışla baktı ve ben başka bir şey söylemiş olmak için ve sarhoş ağabeyim üstelemesin diye, Babaanne'nin lambası da hâlâ yanıyor yahu, dedim ve bir an hepimiz dönüp yukarı baktık ve onu düşündük ve sonra ben, hadi Ceylan, dedim, gidelim ve gittik plastik Anadol'a bindik ve motoru çalıştırıp giderken şu mezarlık kokan bahçe, köhnemiş ev ve sızmış şişko ağabey ve benim hakkımda Ceylan'ın düşünebilecekleri aklıma gelince tüylerim ürperdi, evet, diyordur, böyle bir evi, arabası ve ailesi olan biri ancak, kimsecikler yok, diye gece yarısı plajdaki kızlara saldırır, ama hayır Ceylan, hepsini sana anlatmak istiyorum, ama vakit yok, işte Turanlara geliyoruz bile, ama hayır, beni dinlemelisin, diye düşündüm ve sapıp arabayı yokuşa vurdum ve Ceylan, nereye diye sorunca, biraz hava alalım dedim ve bir şey demedi ve işte gidiyoruz ve şimdi anlatırım diye düşünüyorum, ama nasıl başlayacağımı bilemediğim için yalnızca gaza basıyorum ve yokuş aşağı hızla inerken söze nasıl başlamam gerektiğini düşünüyorum, sonra

yokuş başladı ve sonra gene indiğimizde hâlâ anlatmaya başlayamamıştım, ama gaza o kadar basıyordum ki, Anadol zangır zangır titremeye başlamıştı, ama Ceylan hiçbir şey demiyor, peki o zaman, daha bastım ve virajı dönerken arabanın kıçı savruldu, ama Ceylan bir şey demedi ve İstanbul-Ankara yoluna geldik ve gelip geçen araçlara bakarken laf olsun diye ben, araba sıkıştıralım mı, dedim ve Ceylan, artık dönelim, dedi, sen çok sarhoşsun, peki, benden kurtulmak mı istiyorsun, ama hiç olmazsa biraz dinle beni, sana anlatmak istiyorum, diye düşündüm, sana söyleyeceğim, beni anlayacaksın, iyi biriyim ben, zengin değilsem bile sizlerin ne düşündüğünüzü ve hangi kurallara uyduğunuzu çok iyi bilirim, ben de sizler gibiyimdir Ceylan, ben sana bütün bunları anlatmak istiyorum, ama söylemeye hazırlandıkça hepsi korkunç bayağı ve ikiyüzlü geliyor ve o zaman elimden gaza basmaktan başka bir şey gelmiyor, peki o zaman, hiç olmazsa rezil bir herif olmadığımı gör, çünkü reziller korkarlar, ben korkmam, bak bu çürük arabayla 130 gidiyorum tamam mı, korkuyor musun, belki de ölürüz, gaza daha da basıyorum ve birazdan yokuş aşağı başlayınca o zaman uçarız ve ölürüz ve ben ölünce yatakhanede arkadaşlar anıma bir poker turnuvası düzenlerler ve oyunlar sırasında zengin piçlerinden yuttukları parayla mezarımı bari mermerden oyun, eşşoğlueşşekler ve gaza daha çok bastım ama, Ceylan hâlâ susuyordu ve o zaman artık ölümün gerçekten çok yakın olduğunu düşünmüştüm ki, aman Allahım, yolun ortasında plajda gezinir gibi sallanarak yürüyenleri gördüm ve telaşla frene basınca araba bir kayık gibi yan dönüp kaymaya başladı ve üzerlerine doğru giderken onlar, ellerinde tenekeler kaçıştılar ve araba biraz daha kayıp gitti ve tarlaya girdi ve bir şeye çarpıp durunca motor sustu ve cırcırları duyduk ve Ceylan korktun mu, dedim, bir şeyin var mı ve o yok, dedi, az daha onları eziyorduk ve onların o zaman koşarak geldiklerini ve ellerinde boya tenekeleri olduğunu görünce anladım, duvarlara yazı yazıyorlarmış, anarşistler ve şimdi burada üç serseriyle "geçmiş olsun kardeş, niye dikkat etmiyorsun ulan" tartışması yapmaya hiç niyetim olmadığı için arabayı hemen çalıştırayım, dedim, ama çalışmadı ve bir daha denedim ve şükür çalıştı ve yola çıkmak için ileri geri manevra yaparken

o üç serseri arabaya yetişmişler ve küfür etmeye başlamışlardı ve kapını kilitle Ceylan, dedim ve onların küfürleri yağarken arabayı yola çıkarmak için ileri geri manevra yapıyordum ve o sırada aptallardan biri de arabaya çarptı galiba, çünkü bağırdı ve arabanın arkasını yumruklamaya başladılar, ama geç kaldınız aptallar, ben yola çıktım işte, haydi eyvallah, biz kurtulduk ve ileride duvara hâlâ yazanları da gördük: Yeni Mahalle komünistlere mezar olacakmış ve Esir Türkleri kurtaracaklarmış, peki, peki aferin hiç olmazsa komünist değiller ve hızla uzaklaştık ve korktun mu Ceylan, dedim ve hayır, dedi ve biraz daha konuşmak ve olayı birbirimize anlatalım istedim ama tek kelimeli cevaplar verdi, dönüş yolunda sustuk ve hiçbir şey konuşmadan gittik, gittik ve arabayı sonunda Turanların önüne park edince Ceylan hemen arabadan fırlayıp içeri koştu ve ben gittim baktım, arabaya pek fazla bir şey olmamış, ağabeyim olacak şişko aylığını rakı şişelerine harcayacağına arabanın kabak lastiklerini değiştirmeye harcasaydı başımıza bu bela da gelmezdi, neyse ucuz kurtulduk ve içeri girdim ve onları gördüm, koltuklara, divanlara, yerlere serilmişler, uzanmışlar, yarı baygın yatmışlar, duman altı olmuşlar, sanki bir şey bekliyorlar, sanki ölümü, Mehmet yediği kirazların çekirdeklerini titizlikle, ağır ağır, ağzından çıkarıyor ve sanki bu, dünyada yapılabilecek en son anlamlı şeymiş gibi, dikkatle Turgay'ın kafasına atıyor ve ıslak yere uzanmış olan Turgay kafasına çarpan her çekirdek için sabırla küfür ediyor ve çaresizlikle inliyor ve sonra ben, Zeynep'in uyuduğunu, Fafa'nın donmuş bakışlarla bir moda dergisine gömüldüğünü ve ağzı açık horlayan Turan'ın kafasına Hülya'nın öpücükler kondurduğunu ve ötekilerin de, ağzında sigara, macerayı anlatan Ceylan'ı dinlediğini görüyorum ve o zaman, hadi diyor elindeki dergiden başını kaldıran Fafa, hadi çocuklar, güneş doğuyor, hadi bir şey yapalım, işkembeciye gidelim, balığa çıkalım, hadi.

22
Hasan Takipte

"Arabanın plakasını alabildiniz mi?" dedi Mustafa.

"Beyaz Anadol," dedi Serdar. "Bir daha görsem tanırım."

"İçindekileri iyi görebildin mi?"

"Bir kızla bir herif," dedi Yaşar.

"Suratlarını görebildiniz mi?" dedi Mustafa.

Kimse bir şey söylemeyince ben de söylemedim: Çünkü Metin'i tanıdım, ama öteki sen miydin, değil miydin anlayamadım ben Nilgün. Sabahın bu saatinde bizi az daha eziyordunuz... Ben yalnızca duvarlara koca koca harfler yazıyorum ve görevimi yapıyorum. Serdar, Mustafa ve öteki yeni çocuklar bir köşeye oturup sigara içmekten başka bir şey yapmıyorlar artık, ama bakın bana, ben hâlâ yazıyorum, buraları ne yapacağımızı yazıyorum.

"Peki, tamam artık beyler," dedi biraz sonra Mustafa. "Yarın gece devam ederiz." Biraz sustu ve sonra, "Aferin!" dedi bana. "İyi çalıştın! Ama yarın sabah olacaksın orada!" dedi. "Göreceğim bakalım kıza ne yapacağını..."

Herkes dağıldıktan sonra, duvarlara yazdıklarımızı okuya okuya eve dönerken düşündüm: Arabada Metin'in yanında oturan sen miydin Nilgün? Nereden dönüyordunuz? Belki de babaannesi hastadır, Metin'le ilaç aramışlardır... Belki de, güneş doğarken geziyordunuz, sizler hiç belli olmazsınız. Ne yapıyordunuz? Yarın sabah sorarım sana.

Ortalık aydınlanmıştı ama gelince baktım, bizim evin ışığı hâlâ yanıyor. Peki baba! Pencereleri de, kapıyı da kilitlemiş, orada da uyuyor işte, yatağında değil, gene sedirin üzerinde tek başına! Önce acıdım, sonra kızdım biraz. Camı tıklattım.

Kalktı açtı, bağırıp çağırdı, gene vuracak sandım, hayır, hemen hayatın zorluklarını ve diplomanın önemini anlatmaya başladı; bunları anlatırken vurmaz. Dinlerken önüme baktım ki yatışsın, ama dinlemekle de bitecek gibi değil ki. Bütün gece çalıştıktan ve başıma neler geldikten sonra bir de seni dinleyemem artık: İçeri gittim, dolaptan bir avuç kiraz aldım, yiyor-

dum, birden, aman, tokat atacaktı ki, hemen çekildim ve elime vurabildi ve kirazlar ve çekirdekler yerlere saçıldı.

Ben toplarken de anlattı, sonra dinlemediğimi anlayınca bu sefer yakarmaya başladı: Oğlum, oğlum, niye okumuyorsun filan. Acıdım ve üzüldüm, ama ben ne yapayım. Sonra, omzuma bir tane vurunca kızdım.

"Bir daha bana vurursan ben bu evden kaçarım artık," dedim.

"Git defol!" dedi. "Pencereyi de bir daha açmayacağım!"

"Peki," dedim. "Ben kendi paramı zaten kendim kazanıyorum."

"Yalan söyleme!" dedi. "Bu saatte ne yapıyorsun sokaklarda?" Sonra içeriden anam gelince, "Kaçacakmış bu!" dedi. "Eve bir daha dönmeyecekmiş."

Sesi de bir tuhaf oldu, titredi, ağlama öncesi titremesi gibi ve yaşlı, sahipsiz bir köpeğin yalnızlık uluması gibi. Annem, kaş göz işaretleriyle, sen içeri git, diyordu, bir şey demeden gittim. Topal piyangocu biraz daha söylendi, bağırıp çağırdı, konuştular. Sonra neyse, ışıkları söndürüp sustular.

Ben de, güneş artık penceremin kenarına vururken, gittim yatağıma uzandım, ama soyunmadım. Öylece uzandım ve tavana baktım, tavandaki bir çatlağa, çok yağmur yağdığı zaman içinden sular damlayan, oradaki o karaltıya baktım. Eskiden tavandaki o karaltıyı bir kartala benzetirdim: Kanatlarını açmış ve ben uyurken benim üzerime gelip beni alacak sanki bu eski kartal ve sanki ben erkek değil, kız olacağım o zaman! Düşündüm.

Giderim ona, plaja, saat dokuz buçukta, derim ki, merhaba Nilgün, derim, beni tanıdın mı, bak gene cevap vermiyor, surat asıyorsun, derim, ama çok vaktimiz yok artık, çünkü ne yazık ki tehlikedeyiz, derim, sen beni yanlış anladın, şimdi sana her şeyi anlatmam gerek, sana bağırıp çağırmamı, elindeki gazeteyi alıp yırtmamı istiyorlar, derim, bütün bunlara gerek olmadığını göster Nilgün onlara, derim ve o zaman Nilgün, uzaktan bizi seyreden Mustafa'ya gider, anlatır nasıl biri olduğunu, Mustafa utanır ve belki o zaman Nilgün anlar benim onu sevdiğimi ve belki de kızmaz ve belki de sevinir bile, çünkü hayatta her şey olabilir, bilemezsin ki...

Tavandaki karaltının kanatlarına bakıyorum hâlâ. Bir kartala

da benziyor, bir çaylağa da. İçinden sular da damlardı. Ama çok eskiden yoktu, çünkü babam daha bu odayı yapmamıştı.

Ama o zamanlar ben, bizim evimiz küçük, babam bir satıcı ve amcam cüce uşak diye o kadar çok utanmazdım. Hayır, hiç utanmazdım, demiyorum, çünkü daha bizim kuyumuz yokken ve ben annemle çeşmeye giderken, sen Nilgün bizi göreceksin diye korkardım, çünkü siz Metin'le ava çıkmaya başlamıştınız ve bir zamanlar o kadar iyi arkadaş olmuştuk ki, hani sonbaharda, o yeni yapılan, hepsi birbirinin aynı olan, sonra sarmaşıkların sarıldığı o Beşevler'dekiler de İstanbul'a döndüğü zaman, ekim başında, herkes gitmişti, siz hâlâ buradaydınız ve o zaman Metin'le bir gün Faruk'un havalı eski tüfeğiyle bizim eve gelmiştiniz, birlikte karga avına gidelim diye, bizim yokuşu çıktığınız için terlemiştiniz ve annem size su vermişti, temiz su, bizim yeni Paşabahçe kırılmaz bardaklardan ve sen suyu severek içmiştin Nilgün, ama Metin içmemişti, belki bizim bardağı pis bulduğu için, belki suyu pis bulduğu için, sonra annem demişti ki istiyorsanız gidin, üzüm de koparın çocuklar demişti, ama Metin sorunca, o bağ bizim değil demişti, ama ne olacak, komşumuz, hiç olur mu, gidin yiyin demişti, ama siz iki kardeş istemediniz ve ben sana Nilgün, gidip, koparıp getireyim mi deyince sen, olmaz dedin, çünkü bizim değildi, ama sen hiç olmazsa yeni bardaktan su içtin Nilgün, Metin onu bile içmedi.

Güneş daha yükseldi ve kuşların ağaçlarda ötmeye başladığını işitiyorum. Mustafa ne yapıyordur, o da bekliyor mudur, yatıyor mudur, uyumuş mudur?

Bundan çok değil, yalnızca on beş yıl sonra bir gün ben fabrikamda çalışırken, hayır sekreter değil, Müslüman yardımcı kız içeri gelir ve sizinle görüşmek isteyen bazı ülkücüler var, adları Mustafa ve Serdar deyince, ben, önce şu işimi bitireyim de sonra derim, onları biraz bekletip işimi bitirince, otomatik düğmeye basıp çağırırım, şimdi kabul edebilirim onları, gelsinler derim, hemen utana sıkıla anlatır Mustafa ile Serdar, anlıyorum tabii derim, yardım istiyorsunuz, peki, 10 milyonluk davetiye alıyorum sizden, ama bu davetiyeleri komünizmden çekindiğim için değil, sizlere acıdığım için alıyorum, çünkü benim komünistlerden korkum yok, dürüstüm, ticarette hileye hiç sapmadım ve fitremi ve

zekâtımı da her yıl aksatmadan verdim, işçilerimi de küçük ortak ettim, mert bir insan olduğum için beni severler, sendikalara ve komünistlere niye kansınlar, bu fabrikanın hepimizin ekmeğini verdiğini benim kadar bilirler, benim de kendilerinden bir farkım olmadığını bilirler, buyurun onlarla birlikte bu akşam edeceğim iftara siz de gelin, ben onlarla iç içeyim, emrimde yedi bin işçi var, deyince ben, Mustafa ile Serdar ne şaşırırlardı, anlarlardı artık benim nasıl biri olduğumu, değil mi?

Halil'in çöp kamyonu yokuşu çıkıyor. Kuşlar sustular. Tavandaki kartaldan bıktım, yatakta döndüm; yere bakıyorum. Yerde gidiyor bir karınca. Karınca, karınca zavallı karınca! Parmağımı uzatıp üstüne bir hafif dokundum, aptallaştı. Senden çok güçlüler var, sen bilmezsin, ah karınca. Şaşırdın değil mi, koşuyor koşuyorsun, önüne gene parmağımı koyunca gene dönüp kaçıyorsun. Biraz daha oynadım ve sonunda acıdım, iyi şeyler düşünmek istedim ve hep düşündüğüm o güzel zafer gününü düşündüm.

O gün, ben bir telefondan öbürüne koşar, emirler yağdırırken, uzatılan en son telefonu alırım, alo, orası Tunceli mi, derim, o zafer günü, alo, nasıl orası, tamam başbuğum, der telefondaki ses, burasını temizledik, teşekkür eder, bir de en son Kars'ı açarım, alo Kars, orada durum nasıl derim, neredeyse tamam liderim, derler, hepsini bitirmek üzereyiz, peki, derim, görevinizi iyi yapmışsınız, teşekkür ederim, derim ve telefonu kapayıp odadan çıkıp ben arkamdaki kalabalıkla birlikte büyük salona girerken, binlerce temsilci beni heyecanla ayakta alkışlayarak karşılıyorlar ve sonra bir açıklama yapmamı merakla beklerlerken, ben mikrofona, arkadaşlar, derim, Ülkücü Yıldırım Harekâtı şu anda sonuçlanmış bulunuyor, Tunceli ve serhat şehrimiz Kars'taki en son kızıl direnme yuvalarını da ezdiğimizi şu anda öğrenmiş bulunuyorum, Ülkü Cenneti artık bir düş değildir arkadaşlar, Türkiye'de yaşayan tek bir komünist kalmamıştır derken ben, yaverim kulağıma bir şeyler fısıldar ve ben, yaa, öyle mi, derim, peki, şimdi geliyorum ve bitip tükenmeyen mermer koridorlardan geçtikten sonra, silahlı nöbetçilerin beklediği, kapıları birbirine açılan kırk odanın sonuncusunun içinde, güçlü ışıklarla aydınlatılmış bir köşede, ben görüyorum seni, bir sandalyeye bağlanmışsın sen ve yaverim bana, yeni yakalandı liderim der, bütün komünistlerin şefi bu kızıl kadınmış,

derken, ben, hemen çözün onu, derim, bize bir kadının ellerini bağlamak bile yakışmaz, seni çözerler ve ben, bizi yalnız bırakın lütfen, derim ve yaverim ve adamları çizmelerini birbirine vurup, selam verip çıkıyorlar ve kapıları kapayınca ben sana bakıyorum, 40 yaşında daha güzel ve olgun kadın olmuşsun ve sana bir sigara ikram ederken, beni tanıdınız mı yoldaş Nilgün Hanım, derim, evet dersin, sen de utanarak, tanıdım ve bir an sessizlik olur ve biz birbirimizi süzeriz ve sonra birden ben, biz kazandık derim, biz kazandık ve Türkiye'yi siz Allah'sız komünistlere bırakmadık, pişman mısın, evet dersin, pişmanım ve tuttuğum sigara paketine uzanan ellerinin titrediğini görünce, ben, sakin olun, derim, ben ve arkadaşlarım kadınlara ve kızlara hiçbir zaman kötülük etmeyiz, sakin olun lütfen, biz binlerce yıldır sürüp gelen bu Türk töresine sonuna kadar bağlıyız, onun için, hiç korkmayın, derim, sizin cezanızı ben değil, tarihin ve milletimin mahkemesi verecek, derim ve sen, pişmanım, pişmanım ben Hasan, dersin ve ben de, son pişmanlık ne yazık ki fayda etmez, derim ve ne yazık ki hislerime kapılıp sizi affetmem mümkün değildir, çünkü ben, her şeyden önce milletime karşı sorumluyum, derken ben, birden bir bakarım, aa, sen soyunmaya başlıyorsun Nilgün, soyunup bana yaklaşıyorsun, tıpkı, Pendik'te kimseye görünmeden, gizlice gittiğim o seks filmindeki arsız, edepsiz kadınlar gibi olmuşsun, aman Allahım, bir de beni sevdiğini söylüyor, beni kandırmaya çalışıyorsun sen, ama ben buz gibiyim, senden tiksindim, soğudum hemen ve sen yalvarırken, ben nöbetçileri çağırıp derim ki: Alın götürün bu Katerina'yı derim, benim Baltacı Mehmet Paşa'nın hatasını tekrarlamaya niyetim yok, milletim, o zayıf Baltacı yüzünden çok çekti, ama bitti artık o günler ve sonra, nöbetçiler seni götürürlerken ben bir odaya çekilir belki de ağlarım ve senin gibi bir kızı bile ne hale getirebildikleri için, belki de bir tek o yüzden, hislerime kapılır komünistlere çok sert davranırım, ama sonra gözyaşlarım kurur ve demek, yıllarca boşuna acı çekmişim diye düşünerek avunurum ve zafer şenliklerine katılınca artık seni belki de o gün tamamen unuturum.

Döndüm, yatağının kenarından yere baktım; karınca gitmiş, yok olmuş. Ne zaman kaçtın? Güneş yükselmiş. Yataktan fırladım. Geç kalıyorum.

Mutfağa gittim, bir şeyler yedim, kimseye görünmeden hemen pencereden çıktım, gidiyorum. Kuşlar gene dallardaydı, Tahsinler yokuşun kenarına kiraz sepetlerini diziyorlardı. Çok sonra, plaja gelince, baktım: Bekçiyle biletçi gelmiş, ama daha Nilgün yok. Mendireğin oraya gidip kotralara baktım. Çok uykum var, oturdum.

Evet, telefon ederim şimdi: Alo: Tehlikedesiniz Nilgün Hanım; bugün plaja ve bakkala gelmeyin, derim, evden de artık çıkmayın. Kim miyim? Eski bir dost! Çat! Telefonum suratına kapanır kararlı bir sesle. Anlar mı kim olduğumu, onu sevdiğimi, tehlikeden korumak istediğimi anlar mı?

Hayır, ben kadınlara karşı saygılı olmamız gerektiğini bilirim, değil elinden gazeteyi alıp yırtmak! Kadın zavallı bir yaratıktır, onlara kötü davranmamalı, annem ne iyi insandır! Kadınlara kötü gözle bakanları sevmem, onlara bakıp yalnızca yatmayı düşünenler, sivilceli abazanlarla materyalist zenginler ve pis heriflerdir. Ben biliyorum kibar ve nazik olmak gerektiğini; nasılsınız, kapıdan önce siz buyurun, bir hanımla birlikte yürürken bir kapı görürsen ayakların kendi kendine yavaşlayacak ve sen bir şey bile düşünmeden elin arkadan uzanıp kendiliğinden ona kapıyı açacak, buyrun önden, ben bilirim sizin gibi kadınlarla, kızlarla nasıl konuşulduğunu, oooo, sigara mı içiyorsunuz, hem de sokakta içiyorsunuz, tabii, içebilirsiniz, sizin de hakkınızdır, ben geri kafalı değilim, çat, lokomotif biçimindeki çakmağımla bir seferde yakarım ve ben bir kadınla tıpkı bir erkekle ya da bir sınıf arkadaşımla konuştuğum gibi rahat rahat, yüzüm kızarmadan, istesem, biraz gayret etsem bir kızla bile kızarıp bozarmadan konuşabilirim; o zaman kızlar benim nasıl biri olduğumu görünce yanlış anladıkları için utanıp şaşırırlar; değil gazetesini alıp yırtmak! Belki de Mustafa ciddi söylememiştir.

Denizden ve kotralardan bıktım, kalktım, plaja dönüyorum. Yalnızca şaka diye söylemiştir Mustafa, çünkü ne olursa olsun, kızlara kötü davranılmayacağını Mustafa da bilir. Seni denemek için yaptım, dermiş Mustafa, bakalım disiplinin sonsuz itaat demek olduğunu gerçekten öğrenmiş misin diye! Sevdiğin o kıza kötü davranmana gerek yok Hasan!

Plaja gelince baktım Nilgün gelmiş, her zamanki gibi uzan-

mış. O kadar uykuluyum ki, heyecanlanamadım bile. Bir heykele bakar gibi baktım. Sonra, oturdum Nilgün, seni bekliyorum.

Belki de Mustafa gelmez bile, önemsememiştir ya da uyuyakalmıştır. Plaja koşan kalabalık geliyor: İstanbul'dan gelen arabalar, ellerinde sepetleri ve deniz toplarıyla babalar, analar, çocuklar, iğrenç, ahmak aileler: Hepiniz suçlusunuz, hepiniz cezanızı çekeceksiniz. Tiksindim.

Belki de yapmam diye düşündüm. Ben öyle biri değilim ki! O zaman, komünist kızın elinden gazetesini bile alamamış derler, değil yırtmak! Eskiden ülkücüymüş, şimdi komünist olmuş, bile derler; dikkat edin Cennethisarlı bu Hasan Karataş'a, aranıza almayın! O zaman korkmam, tek başıma büyük şeyler yaparım, hepiniz görürsünüz.

"Hey! Uyansana ulan!"

Korktum! Mustafa'ymış! Hemen ayağa kalktım.

"Geldi mi kız?" dedi.

"Orada," dedim. "Mavi mayolu."

"Kitap okuyan mı?" dedi ve sana kötü baktı Nilgün. "Ne yapacağını biliyorsun!" dedi sonra. "Bakkal hangisi?"

Gösterdim, sonra bir sigara istedim, verdi gitti, uzakta beklemeye başladı.

Sigaramı yaktım, ucuna bakarak bekledim. Ben aptal biri değilim Nilgün, derim, inançlarım vardır, dün akşam kendimizi tehlikeye atarak duvarlara yazı yazdık, bak, elimdeki boyalar bile çıkmadı daha!

"Bak, sigara içiyorsun. Yazık değil mi sana? Genceciksin."

Recep Amca! Elinde fileler.

"İlk defa içiyorum," dedim.

"At o sigarayı da dön evine yavrum!" dedi. "Ne işin var senin gene burada?"

Başımdan gitsin diye sigarayı attım. "Birlikte ders çalışacağımız bir arkadaşım var, bekliyorum," dedim. Para da istemedim.

"Baban cenazeye geliyor, değil mi?" dedi.

Biraz durdu, sonra tuhaf tuhaf sallanarak gitti. Yokuşu çıkan arabaya bağlı tek at: Tik-tak, tik-tak.

Biraz sonra baktım, Nilgün denize girmiş, çıkmış, geliyor. Mustafa'ya gittim, söyledim.

"Ben bakkala giriyorum," dedi. "Dediğin gibi, *Cumhuriyet* alırsa ben önden çıkar bir öksürürüm. O zaman, ne yapacağını biliyorsun, değil mi?"

Ben bir şey demedim.

"Bak, gözüm üzerinde ha!" dedi, gitti.

Ben yan sokağa saptım, bekledim. Önce Mustafa girdi bakkala. Biraz sonra da sen girdin Nilgün. Heyecanlandım, lastik ayakkabılarımı daha sıkı bağlayayım dedim, ellerim titriyormuş. Beklerken düşündüm: Her şey olabilir hayatta. Aklıma gelince korktum sanki: Belki, bir sabah kalkar bir bakarım deniz kıpkırmızı olmuş; ya da şimdi bir zelzele başlarmış, Cennethisar orta yerinden ikiye ayrılır, plajdan alevler fışkırırmış. Ürperdim.

Önce Mustafa çıktı, benden yana baktı ve öksürdü. Sonra Nilgün çıktı, elinde gazete. Düştüm peşine. Hızlı hızlı da yürüyor. Serçeler gibi yere konup konup kalkan ayaklarına bakıyorum: Bacaklarının güzelliğiyle beni kandırabileceğini sanıyorsan yanılıyorsun. Kalabalıktan uzaklaştık. Arkama baktım, Mustafa'dan başka kimseler de yok. Yaklaşınca, beni işitti ve baktı Nilgün.

"Merhaba Nilgün!" dedim.

"Merhaba," dedi ve dönüp yürüdü.

"Bir dakika!" dedim. "Biraz konuşalım mı?"

Duymamış gibi yürüyor. Peşinden koştum. "Dur!" dedim. "Niye benle konuşmuyorsun?" Cevap yok. "Yoksa bir suç işledin de utanıyor musun?" Cevap yok, yürüyor. "İki medenî insan gibi konuşamaz mıyız?" Cevap gene yok. "Yoksa beni tanıyamadın mı Nilgün?"

Daha da hızlı yürüyünce, arkasından koşturup laf yetiştirmenin boşuna olduğunu anladım ve koşup yanına gittim. Şimdi iki arkadaş gibi yan yana yürüyoruz ve ben konuşuyorum.

"Niye kaçıyorsun?" diyorum. "Ben sana ne yaptım?" Susuyor. "Benim bir kötülüğümü mü gördün söylesene?" Söylemiyor. "Söyle neden ağzını açmıyorsun?" Gene söylemiyor. "Peki," dedim. "Biliyorum ben senin neden konuşmadığını, söyleyeyim mi neden?" Bir şey demiyor ve kızıyorum. "Benim hakkımda yanlış şeyler düşünüyorsun değil mi?" dedim. "Beni öyle sanıyorsun! Ama yanılıyorsun kızım yanılıyorsun, şimdi anlayacaksın neden yanıldığını," dedim, ama hiçbir şey yapmadım.

Çünkü utanmıştım ve birden bağırmak istemiştim saçmalıktan korktuğum için sanki! Tam o sırada da, karşıdan gelen o iki şık beyefendiyi gördüm.

Bu sıcakta kravat, ceket giyen bu züppeler işime karışmasın diye bekledim. Her şeyi yanlış anlamasınlar diye de biraz daha arkada kalmıştım ki, bir baktım Nilgün neredeyse koşuyor. Evine yalnızca bir köşe kaldığı için ben de koşmaya başladım. Arkamdan Mustafa da koşuyor. Köşeyi dönünce şaşırdım: Koşmuş gitmiş, elinde filesiyle sallanan cücenin koluna girmiş. Durdum, arkalarından öylece bakıyorum. Mustafa geldi.

"Korkak herif," dedi. "Sana göstereceğim."

"Yarın göstereceğim onlara!"

"Yarın mı yapacaksın?"

Mustafa'ya da bir tane vursam! Mustafa yıkılır, oracıkta kalır. Hepsi anlasın diye: Benim korkak olduğumu kimse düşünmesin. Çünkü kimsenin beni düşündüğü gibi sanmasından ve bulmasından hoşlanmıyorum. Bambaşka bir herifim ben, bunu biliyor musunuz bunu, ben değilim ben; öyle öfkelenmişim ki, ben sanki kendi içimden çıkmış öfkeme bakıyorum da ben bile korkuyorum bu başkasından. Mustafa bile bir şey diyemiyor, anladığı için. Sessizce yürüyoruz. Çünkü sonra sen de pişman olursun, anladın değil mi?

Dükkânda bakkalın kendisinden başka kimse yoktu. *Cumhuriyet* istediğimizde, bir tane sanıp verdi, ama hepsini istiyorum deyince anladı, ama o da Mustafa gibi benden korktuğu için, hepsini verdi. Çöp tenekesi yokmuş. Gazeteleri yırttıktan sonra savurdum, üçer beşer fırlattım attım. Bakkalın vitrine mandalladığı çıplak kadın resimlerini de koparıp yırttım, haftalık aşağılık dergileri... Demek, bütün bu pisliği temizlemek bana düşecekmiş! Mustafa bile şaştı.

"Peki, tamam, tamam, yeter artık!" diyordu. Beni bakkaldan çıkardı. "Akşam kahveye gelirsin!" dedi. "Yarın sabah da burada olursun."

Önce bir şey demedim. Sonra, o giderken bir sigara istedim, verdi.

23
Babaanne O Günü Hatırlıyor

Recep kahvaltı tepsimi alıp indirdikten sonra çarşıya gitti. Çarşıdan döndüğünde yanında bir başkası vardı. Tüy gibi ayak sesinden Nilgün olduğunu anladım. Merdivenleri çıkıp kapımı açtı, bana baktı: Saçları ıslaktı, denize girmiş. Gitti. Öğlene kadar da odama başka kimse uğramadı. Önce Nilgün'le Faruk'un aşağıda konuştuklarını duyuyordum, sonra plajın iğrenç cumartesi gürültüsü o kadar yükseldi ki, duyamaz oldum. Uyku gelmiyordu ve senin cehennemin, Selâhattin, diyordum, cennet dediğin cehennem işte indi yeryüzüne; dinle; herkes birbirine eşittir, şu kadar parayı veren herkes içeri girip soyunabilir, yan yana uzanabilir, dinle! İşitmemek için panjurlarımı ve penceremi kalkıp kapadım. Öğle yemeğini yiyeyim ve öğle uykusuna dalıp gideyim diye çok bekledim. Recep gecikti. Bir balıkçının cenazesine gitmiş. Öğle yemeğine de inmedim. Recep tepsimi aldı ve kapımı çekip gitti.

En güzel uykudur öğlen uykusu derdi annem. Öğlen yemeği üstüne en güzel rüyaları görürsün. Evet. Biraz terlerdim, gevşerdim, sanki hafifler, küçük bir serçe gibi çıt pıt uçardım. Sonra pencereyi açardık, temiz hava girince kirli hava çıksın diye, Nişantaşı'ndaki bahçenin yeşil dalları odanın taa içine uzanınca düşlerim dışarı çıksın diye de. Çünkü, ben uyandıktan sonra, bazan, rüyamın benim ondan ayrıldığım yerden kendi kendine akıp gittiğine inanasım gelirdi. Ölünce de belki: Düşüncelerim odanın içinde geziniyorlar, eşyaların içinde, sıkı kapalı panjurlar arasında, masamın ve yatağımın, duvarların ve tavanın yüzeylerine sürünerek dönüyor düşünceler ve biri yavaşça kapıyı aralayınca havada benim düşüncemin gölgesini görür gibi oluyor: Kapa kapıyı, düşüncemin saflığı bozulmasın, anılarım zehirlenmesin ve benim tertemiz düşüncem kıyamete kadar burada, tavanlarımın içinde, bu sessiz evde, melekler gibi salınıp dursun. Ama o zaman ne yapacaklarını biliyorum: Ah, biri, hem de en küçükleri, bir kere ağzından kaçırmıştı. Burası çok eskidi Babaanne, burayı yıktıralım, yerine apartman yaptıralım. Çünkü, biliyorum,

günaha gırtlağınıza kadar batmak değil, başkasının günahsız kalabildiğini görmek daha çok acı verir sizlere.

Günah dediğin o saçma yasağı benim gibi sen de aşmalısın, derdi, Selâhattin, sen de iç benim gibi rakıdan, bir tadımlık, hiç merak etmiyor musun, hiçbir zararı yok, tersine yararı var, zekâyı açar. Tövbe! Peki şunu bir kere olsun söyle Fatma, yeter; günahı da kocanın boynuna: Allah yok, de Fatma, hadi. Tövbe! Peki o zaman şunu dinle, bak ansiklopedimin en önemli maddesi: dinle; yeni yazdım; yeni alfabeye göre "B" harfinde bilgi maddesinde özetleyerek okuyorum dinle: Bilgimizin kaynağı deneydir.. Deneye dayanmayan ve deneyle kanıtlanmayan hiçbir bilgi geçerli değildir... Bütün bu bilimsel bilginin dayanak noktası olan bu cümle, Allah'ın varlığı sorununu da bir hamlede saf dışı bırakır... Çünkü bu, deneyle kanıtlanamayacak bir sorundur... Ontolojik kanıt skolastik bir gevezeliktir!.. Tanrı yalnızca metafizikçilerin oynadığı bir düşüncedir... O halde bizim elmalar armutlar ve Fatma'lar dünyasında Allah'ın da ne yazık ki yeri yoktur... Ha, ha, ha! Anlıyor musun Fatma, senin Allah'ın mallahın yok artık! Bu bilgiyi hemen yaymayı düşünüyorum! Ansiklopedimin bitmesini beklemeye sabrım yok, matbaacı İstepan'a bir mektup yazdım, bunu bir ayrı basım yapıp hemen yayımlatacağım. Kuyumcu Avram'ı çağırıyorum gene, bak ona göre; bu önemli sorunda senin genç kız nazını çekemem, kutundan iyi bir parça verirsin, yemin ediyorum, bütün memlekete yararı da olacak, bu ahmak yobazlar bunu sattıramazlarsa, kararlıyım, gidip Sirkeci'de kendim satacağım. Görürsün, kapışacaklardır! Çünkü buradaki akıl yürütmeyi o Fransızca kitaplardan çıkarıp halkın anlayacağı dille yazabilmek için yıllarımı verdim, Fatma, sen de biliyorsun! Asıl merak ettiğim de okuyup okumayacakları değil Fatma, okuduktan sonra ne hale geleceklerini merak ediyorum ben.

Ama şükür kendisinden, belki de cücesinden başka kimse okumadı o iğrenç yalanları ve şeytanın kandırdığı zavallının "geleceğin güzel cenneti" diye anlattığı cehennem tasvirini iğrene iğrene bir tek ben okudum ve başka kimse de okumadı.

Selâhattin'in ölümü keşfinden yedi, ölümünden üç ay sonraydı, Doğan'ım Kemah'taydı, kışın ortasıydı, evde cüceyle benden

başka kimsecikler yoktu: Gece kar yağıyordu ve ben mezarın üstü kar tutmuştur diye düşünüyordum ki, birden ürperdim, aklıma iyice ısınmak geldi. Çünkü hâlâ ağzından tüten şarap kokusuna katlanmayayım diye, çekildiğim odada ayaklarım buz kesmiş, tek başıma üşüyerek oturuyordum; lambanın soluk ve sıkıcı ışığı oyalamıyordu, kar camlara vuruyordu, ağlamıyordum. Isınmak istedim, yukarı çıktım, Selâhattin yaşarken sokulmadığım ve içinde bir aşağı bir yukarı gezinen ayak seslerinin hiç dinmediği odasına artık girebileceğimi düşündüm. Kapıyı yavaşça ittim, gördüm: Sere serpe yayılmışlar, küstahça uzanmışlar, masalarda, koltukların, sandalyelerin üstünde, gözlerde, çekmecelerde, kitapların üstünde, içinde, yerlerde, pencere içlerinde, kâğıtlar, kâğıtlar, üzeri yazılı, çizili kâğıtlar, kâğıt yığınları. İri kaba sobanın kapağını açtım, içine tıkıştırmaya başladım. Kibriti atınca biraz sonra, daha da kâğıt, yazı, gazete ve soba ne güzel yutuyordu senin günahlarını Selâhattin! Günahların yok olup gittikçe içim ısınıyor! Bütün hayatımı verdiğim eserim benim: Bakalım ne yazmış iblis? Yırtıp yırtıp yakarken okumuştum da: Başına bazı kısa notlar yazmış: Cumhuriyet: Bize gereken yönetim şekli budur... Çeşitli cumhuriyet türleri vardır... De Paset bu konudaki kitabında... 1342... Bu hafta Ankara'da kurulmuş diyor gelen gazeteler... İyi... Fakat bunu da kendilerine benzetmeseler. Darwin'in kuramını *Kuran*'la karşılaştır ve ahmakların bile anlayacağı basit mesellerle bilimin üstünlüğünü anlat... Deprem, tamamen jeolojik bir olay olup, yerkabuğunun sarsılmasıdır... Kadın erkeğin tamamlayıcısıdır... İkiye ayrılırlar... Birinciler, doğal kadınlardır, bunlar doğanın kendilerine verdiği zevklerin ve keyiflerin hakkını veren, rahat, dertsiz, tasasız, doğal kadınlardır ki bunların büyük çoğunluğu halktan, aşağı sınıftan çıkar... Ruso'nun evlenmediği karısı gibi... Ruso'ya altı tane evlat vermiştir, bir hizmetçiydi... İkinci tür kadınlar ise asabi, buyurgan, kibar, kör inançlara kanmak zorunda kalan, soğuk, anlayışsız kadınlardır.. Mari Antuvanet gibi... Bu ikinci tür kadınlar o kadar soğuk ve anlayışsızdırlar ki, birçok bilgin, filozof, anlayışın ve aşkın sıcaklığını aşağı sınıfın kadınlarında aramışlardır... Ruso'nunki hizmetçi, Göte'ninki fırıncının kızı veya komünist bilgin Marx'ınki gene evdeki hizmetçiydi...

Bundan bir çocuğu da olmuştur... Engels üzerine almıştır. Niye utanmalı? Hayatın gerçeğidir... Daha da örnek çoktur... Böylece, bu büyük adamlar, soğuk karıları yüzünden hiç hak etmedikleri dertler içinde acılar çekerek hayatlarını zehirlemişler, kimisi bu yüzden kitabını, kimisi felsefesini, kimisi de ansiklopedisini bitiremeden boşu boşuna tükenmişlerdir... Yasanın ve toplumun piç saydığı o çocuklar da bir başka acıdır!.. Leylek kanatlarına bakarken düşündüm: Acaba tam bir leylek şeklinde ve kıçı uskursuz zeplin yapmak mümkün mü?.. Uçak artık bir savaş silahıdır... Lindbergh adlı bir zat Atlantik Denizi'ni geçen hafta uçarak geçmeyi başarmıştır... Bütün padişahlar ahmaktır... İttihatçıların kuklası Reşat ahmaklıkta en ileri olanlarıdır... Bizim bahçedeki kertenkelelerin, Darwin okumadıkları halde, Darwin'in düşüncesine uygun olarak kuyruklarını bırakmalarını bir mucize değil, insan düşüncesinin bir zaferi olarak görmeli!

Okuyordum, okuyordum ve iğrenerek sobanın ağzına atıyor, ısınıyordum. Ne kadar okuyup, ne kadar atmıştım, artık bilmiyordum ki, birden kapı açıldı, baktım, cüce: Daha on yedi yaşında ama: Ne yapıyorsunuz Büyükhanım, yazık değil mi? Sus sen! Yazık günah değil mi? Sus diyorum! Hâlâ susmuyor! Nerede benim bastonum? Sustu. Daha başka kâğıt var mı, sakladın mı bir şey, doğru söyle cüce, ne varsa hepsi bu mu? Susuyor! Demek sakladın cüce, sen onun oğlu değil, piçisin ve hiçbir şeye hakkın yok, anladın mı, ver onları bana, hepsini yakacağım ben o kâğıtların, çabuk getir. Nerede bastonum? Üzerine yürüyorum. Sinsi, tıkır tıkır, merdivenlerden aşağı kaçtı. Aşağıdan sesleniyor: Yok bende bir şey, Büyükhanım, yemin ediyorum, hiçbir şey saklamadım! Peki! Bir şey demedim. Gece yarısı birden odasını bastım, uykudan uyandırıp dışarı attım onu, tuhaf kokulu odasının her yerini iyice aradım, küçük çocuk yatağının minik şiltesinin içine kadar her yerini didik didik etim: Başka kâğıt yokmuş, evet.

Ama gene de korkarım hep. Bir yere bir şey saklamıştır, bir kâğıt parçası gözümden kaçmıştır da Doğan, babasının oğlu arayıp ele geçirmiş, bastırmıştır; çünkü gelip gelip sorardı: Anne, babamın yazdığı yazılar nerede? Ben işitmiyorum seni yavrum. Hani yıllarca yazdı ya, nerede anne onlar? İşitmiyo-

rum çocuğum. Babamın yarım kalmış ansiklopedisi diyorum, canım? İşitmiyorum. Belki bir değeri vardır, babam onlara bütün ömrünü verdi, çok merak da ediyorum anne, hadi ver onları bana. İşitmiyorum evladım. Babamın istediği gibi belki bir yerde yayımlayabiliriz de, çünkü bak 27 Mayıs'ın yıldönümü geliyor, askerler bir darbe daha yapacak diyorlar. İşitmiyorum Doğan'ım seni ben. Bu darbeden sonra Kemalizme bir dönüş daha olacakmış, hiç olmazsa ansiklopediden bazı ilginç parçalar yayımlatabiliriz. Neredeyse onlar, çıkarıp versene anne! Kulaklarım benim iyi işitmez ki. Nerede bu kâğıtlar, hay Allah, arıyorum, arıyorum bulamıyorum kitapları da, yok ortalıkta, yalnızca çamaşırlığa atılmış o tuhaf araçlar var! İşitmiyorum. Ne yaptın, ah anne, kâğıtlar, kitapları yoksa attın mı? Sustum. Yırttın, yaktın, attın değil mi? Ağlamaya başlar. Az sonra rakıya sarılır. Ben de yazacağım, ben de babam gibi: Her şey, bak, gene kötüye gidiyor, bütün bu kötü gidişi, aptallığı durduracak bir şeyler yapmak gerek, bu adamlar bu kadar kötü niyetli ya da ahmak olamazlar, aralarında iyileri mutlaka vardır anne, tarım bakanını okuldan tanıyorum, aynı kıza âşıktık ama çok iyi arkadaştık, benden bir sınıf küçüktü, ama atletizm takımında beraberdik, gülle atardı, çok şişmandı, ama pırlanta gibi kalbi vardı, şimdi ona uzun bir rapor yazıyorum, şu anda genelkurmay ikinci başkanı olan filanca paşa da ben Zile'de kaymakam vekiliyken yüzbaşıydı, çok iyi bir insandır, memleket için iyi bir şey olsun diye çırpınırdı, ona da bu rapordan bir tane göndereceğim, anne sen bilmiyorsun, ama öyle haksızlıklar var ki... Peki, niye bunlar senden sorulsun oğlum? Hiç karışmazsak sorumlusu biz oluruz da ondan anne, bari ben sorumlusu olmayayım diye masaya oturup onları yazıyorum ya... Zavallıymışsın sen, babandan da korkakmışsın!.. Değilim anne, anne, korkak olsaydım ben de onlara katılırdım, valilik sıram gelmişti, ama benim de burama geldi, o zavallı köylülere neler yapıyorlar biliyor musun? Meraklı değilimdir ki oğlum ben! Onları kuş uçmaz, kervan geçmez dağ köşelerinde... Merakın hiçbir işe yaramadığını bana rahmetli baban öğretmiştir! Bırakıyorlar ve ne bir doktor var ne bir öğretmen... Ne yazık ki rahmetli babamın bana öğrettiğini ben sana öğretemedim Doğan'ım! Ve yılda bir

kere ellerinden ürünlerini ucuza almak için... Ne yazık ki oğlum, ben sana kendimden hiçbir şey de veremedim! Sonra onları o korkunç karanlığın içine bırakıp unutuyorlar anne... Daha da anlatırdı ve ben dinlemezdim ve odama çekilir düşünürdüm: Ne tuhaf: Sanki ötekiler gibi olmasınlar ve evleriyle işleri arasında huzurla gidip gelmesinler diye onları kandıran biri var! Düşünürdüm: Onları kandıran o birisi şimdi benim acılarıma bakıyor ve sinsi sinsi gülüyor sanki! Saatime baktım. Üç olmuş, ama hâlâ uyuyamıyorum, plajın gürültüsünü işitiyorum. Sonra cüceyi düşündüm ve ürperdim.

Belki de köyden mektup yazıp Doğan'ıma, o zaman, o, kendisini acındırmıştır diye düşündüm. Ama belki de Doğan'ıma babası söylemiştir. Ama Selâhattin artık yazılarından başka bir şeyi görecek gibi değildi. Üniversiteyi bitirdikten sonraki yaz, Doğan'ım durup durup onları sormaya başlamıştı: Recep'le İsmail niye gittiler anne? Sonra bir gün çekip gitti. Bir hafta sonra geldiğinde, yanında çocukluktan yeni çıkan onlar vardı: Üstü başı perişan bir cüceyle bir topal! Bunları köylerinden alıp buraya niye getirdin oğlum, ne işleri var bunların bizim evimizde, demiştim. Niye getirdiğimi biliyorsun anne, demişti ve ikisini cücenin şimdiki odasına yerleştirmişti. Sonra topal, Doğan'ımın sattırdığı elmasın parasına tamah etti, defoldu gitti, ama uzağa değil: Her yıl mezarlığa giderken yokuştaki evini gösterirler! Cüce niye kaldı diye de hep merak ederim. Utandığı için diyorlar, insan içine çıkmaktan korktuğu için. Doğan'ım gittikten sonra Selâhattin'le cüceyi bazan bir köşede baş başa yakalar işitirdim: Anlat oğlum derdi Selâhattin, köydeki hayat nasıldı, çok mu sıkıntı çektiniz, sana da namaz kıldırdılar mı, söyle bana, Allah'a inanıyor musun, anlat, annen nasıl öldü! Ne iyi kadındı, milletimin güzelliği vardı onda, ama ne yazık ki benim bu ansiklopediyi bitirmem gerekiyordu. Cüce susardı, ben daha fazlasına katlanamaz, odama kaçar, unutmaya çalışırdım, ama tiksine tiksine hatırlardım: Ne iyi kadındı, milletimin güzelliği vardı, ne iyi kadındı, ne iyi kadındı!

Hayır, yalnızca günahkâr bir kadındı Selâhattin: Bir hizmetçi. Kan davası yüzünden kocasıyla bunlar köyden kaçıp Gebze'ye gelmişler, sonra askere gidince kocasının onu bıraktığı buralı

balıkçı da sandalı devrilip boğulunca, ben bunu, iskele yıkıntısının orada kaç kere görmüştüm, zavallı, sümüklü, sefil kim bilir neyle geçiniyor, o sırada ondan önceki Geredeli aşçı Selâhattin'e küstahlık edip, siz Allah'a inanmıyorsunuz, ama biz size gösteririz filan dediği için, o zaman, Selâhattin onu yolladı ve bu iğrenç sümüklüyü eve aldı, ne yapalım, adam yok Fatma, ben karışmam, demiştim ben ve o ev işlerini çok çabuk öğrenip ilk yaprak dolmasını sardığında, Selâhattin, ne yetenekli kadın değil mi Fatma, demişti ve ben daha o zaman anladım olacakları ve hemen tiksindim ve düşündüm, ne tuhaf, annem beni bu dünyaya başkalarının suçuna ve günahına tanık olup iğreneyim diye getirmiş olmalı diye düşündüm.

Soğuk kış gecelerinde, ağzının rakı kuyusundan çirkin kokular tüterken, Selâhattin, beni uyudu sanır, önce merdivenleri sessizce iner, sonra, cücenin bugün oturduğu odada annesi olacak kadın onu beklerken, yarabbi ne aşağılık şey, sessizce yürürdü ve görür iğrenirdim: Sonra onunla daha rahat ve ansiklopedisinde sık sık kullandığı kelimenin dediği gibi belki daha "hür ve serbest" eğlenebilmek için şimdiki kümesin oraya o kulübeyi yaptığını görür iğrenirdim: Sarhoş sarhoş çalışma odasından çıkıp gece yarısı oraya gittiği zaman ben odamda, elimde örgüm ve şişlerim, kıpırdamadan oturur, orada ne yaptıklarını düşünürdüm.

O sefil kadına bana yaptıramadığı şeyleri yaptırıyordur, diye düşünürdüm; günaha iyice batırmak için onu, önce içki veriyordur, sonra Allah'ın olmadığını söyletiyordur, öteki yok, diyordur şeytanı mutlu etmek için, yok, yok, ben günahtan korkmam, yok, Allah yok. Tövbe Fatma, düşünme! Bazan, kıpırdamadan çıkar, arka odaya gidip kulübenin günahkâr ve soluk ışıklarına bakarken, düşünür mırıldanırdım: Oradalar; işte orada, şimdi... Belki de piçlerini öpüyordur şimdi, Allah'ın nerede olmadığını anlatıyordur şimdi, belki gülüşüyorlardır ve belki de... Düşünme Fatma düşünme! Sonra yaptığından utanarak odama döner, Doğan'ımın yeleği için şişimi ve örgümü elime alıp beklerdim: Bir saat sonra Selâhattin'in kulübeden çıktığını duyardım, az sonra da artık sessiz bile olmaya üşenen tıkırtısı merdivenleri sallanarak çıkarken, ben, odamın kapısını bir parmakçık aralar,

o küçük aralıktan, çalışma odasına girene kadar şeytanı merak, korku ve tiksintiyle izlerdim.

Merdivenleri sallanarak çıkarken, bir keresinde, bir an durmuştu: O zaman, kapımın aralığına, gözlerimin içine baktığını görüp korkmuş, kapıyı örtüp usulca odama sığınmak istemiştim ama, geç kalmıştım, çünkü Selâhattin bağırmaya başlamıştı: Oradan burnunu çıkarıp her gece ne bakıyorsun öyle korkak yaratık! Nereye gittiğimi, ne yaptığımı bilmiyor musun sanki?.. Kapıyı kapayıp kaçmak istiyordum, ama kulpunu bırakamıyordum, bıraksam günaha ortak olacakmış gibi! Sonra daha da bağırmıştı: Hiçbir şeyden utanmıyorum ben Fatma, hiçbir şeyden! Doğu'nun bütün budalalıklarının ve suçun ve günahın ötesindeyim ben Fatma anlıyor musun? Boş yere seyrediyorsun beni: Senin suçlamak ve tiksinmek zevki aldığın şeylerle ben gurur duyuyorum! Sonra sallanarak birkaç basamak daha çıkmış ve hâlâ bir parmak aralık tuttuğum kapıma doğru bağırmıştı: O kadınla da övünüyorum, bana doğurduğu çocuklarıyla da... Çalışkan o kadın, dürüst, namuslu, açık sözlü ve güzel! Senin gibi yalnızca suçtan ve cezadan korkarak yaşamıyor, çünkü senin gibi çatal bıçak tutmayı ve kibarlık taslamayı öğrenmemiş! Bak ne diyeceğim şimdi, iyi dinle beni! Sesi artık azarlayıcı değil kandırıcıydı ve aramızda alışkanlıkla kulpunu tuttuğum bir kapı vardı ve dinliyordum: Utanacak, tiksinecek, suçlayacak hiçbir şey yok burada Fatma, özgürüz! Başkalarıdır özgürlüğümüzü kısıtlayan! Burada bizden başka kimse yok Fatma, sen de biliyorsun ki ıssız bir adada yaşar gibiyiz. Robinson gibi, toplum denen lanet şeyi İstanbul'da bıraktık, oraya ancak ansiklopedimle bütün Doğu'yu altüst edebileceğim gün döneceğiz. Dinle şimdi: Senin yüzünden başkalarının mutsuz olması doğru mu; senin saçma ahlak inançların yüzünden başkalarının acı çekmesi yerinde mi? Bak dinle ne diyeceğim: Şimdi o kulübeden geliyorum, saklamaya ne gerek var, biliyorsun hizmetçi kadının, çocuklarımın, Recep ile İsmail'in oradan geliyorum; Gebze'den onlara bir soba aldıydım, fayda etmemiş, orada onlar soğuktan donuyorlar Fatma, senin saçma inançların yüzünden, onların orada tir tir titremelerine gönlüm razı değil artık, beni dinliyor musun?

Anlamış ve korkmuştum: Kapıyı yumruklayarak ve ağlamaklı yalvararak söylediklerini daha da dinledim ve sustum. Az sonra, inleye inleye odasına geldiğini işittim ve biraz sonra da, o derin, huzurlu, sarhoş horultusunu duyunca şaşırdım, sabaha kadar da düşündüm. Kar yağıyordu, pencereden bakıyordum. Düşündüğüm ve anladığım şeyi de sabah kahvaltıda bana söyledi.

Kahvaltımızı ediyorduk ve o kadın hizmet ediyordu, sonra, tıpkı şimdi cücenin yaptığı gibi, sanki hizmetten sıkılıp bıkmış ve mutfağa inmişti ki, Selâhattin: Sen onlara piç diyorsun ama onlar da insan, diye fısıldadı. Sanki bir sır veriyormuş ve bir şey rica ediyormuş gibi, inanılmayacak kadar hafif ve nazik bir sesle konuşuyordu. Zavallı çocuklar, o kulübede üşüyorlar, daha biri iki, öteki üç yaşında: Onları anneleriyle birlikte bu eve yerleştirmeye karar verdim Fatma! Küçük odaya artık sığmazlar. Şu yan odaya yerleştireceğim onları. Unutma ki onlar sonunda benim evlatlarımdır. Artık, saçma inançlarınla buna karşı çıkma! Ben susuyordum ve düşünüyordum. Öğleyin yemeğe indiğinde de, bu sefer yüksek sesle söyledi ve ekledi: O yer yataklarında yatmalarına, battaniye zannettikleri paçavralara sarılmalarına da gönlüm razı değil artık. Yarın Gebze'ye aylık alışveriş için gidince... Demek, yarın Gebze'ye gidiyor diye düşünmüştüm ben! Öğleden sonra da şöyle düşündüm: Belki akşam yemeğinde de bundan sonra aynı sofraya oturacağımızı söyler. Çünkü hepimizin eşit olduğunu söylemiyor mu? Ama söylemedi. Rakısını içti, sabah Gebze'ye gideceğini söyledi ve çekinmeden çıktı gitti. Hemen yukarı çıktım ve arka odaya koşup arkasından baktım: Ay ışığında parlayan karın üzerinde sallanarak kulübenin günahkâr ışığına yürü şeytan, yarın görürsün! Dönene kadar ay ışığında karlı bahçeyi seyretmiştim; bir gözüm de soluk, çirkin lambadaydı. Dönerken, bu sefer odama girdi ve yüzüme söyledi: İki yıldan beri seni boşamak için artık bir mahkeme gerektiği için ve iki yıldır üstüne, artık istesen de kadın alamadığım için boş yere böbürlenme! Aramızda, evlilik denilen, o gülünç anlaşmadan başka hiçbir şey kalmadı Fatma! Üstelik o anlaşmayı yaptığımız zamanın şartlarına göre, ben seni istediğim zaman, iki kelimeyle boşayabilir ya da üstüne bir başkasını alabilirdim, ama buna zamanında gerek duymadım! Anlıyor musun? Daha

da anlattı ve dinledim. Sonra, sabah Gebze'ye gideceğini söyleyip, sallanarak gitti sızdı.

Ama yeter Fatma, düşünme artık! Yorganımın içinde terlemişim. Aklıma geldi: Cüce anlatıyor mudur? Çocuklar, diyordur, Babaanne'niz elindeki o bastonla bizi...

Yorganı alnıma çektim, gene işitiyorum ve şimdi anladım diye düşünüyorum, şimdi anladım ne güzelmiş o kimsesiz kış geceleri: Gecenin sessizliği benimken, her şey kaskatı kesilmiş, durgun uzanırken: Ben kulağımı yastığın yumuşak karanlığına dayamışım, dünyanın o derin kimsesiz sessizliğini düşlüyorum, zamanın dışından geliyormuş gibi ağır ağır kendini yastığımın altından bana duyururken dünya: Selâhattin ertesi gün Gebze'ye gitmişti. Kıyamet günü ne kadar uzaktaydı o zaman! Evde tek başımaydım. Ne kadar uzaktaydı mezarında çürümeyen ölüler! Düşündüğüm gibi, bastonumu aldım, merdivenleri inip karlı bahçeye çıktım. Eriyen karda ayak izlerimi bırakarak şeytanın kulübe dediği günah yuvasına ben hızlı hızlı yürüdüm. Ne kadar uzakta yarasalar, çıngıraklı yılanlar, cesetler! Kulübeye vardım, kapısını çaldım, biraz bekledim, sefil basit kadın, aptal hizmetçi, hemen açtı. Onu itip içeri girdim, demek piçlerin bunlar, elimi tutmaya kalktı! Lağım boruları, hamamböcekleri, ölüm korkuları! Yapmayın hanımefendi, yapmayın çocukların ne günahı var? Çocuklara vuracağınıza bana vurun hanımefendi, ne günahı var onların. Aman Allahım, kaçın çocuklar, kaçın! Kaçamadılar! Çürükler, leşler, piçler! Kaçamadılar ve vurdum onlara ve o sırada, bir de bana el kaldırıyorsun ha, annelerine de vurdum ve o da bana vurmaya kalkışınca daha çok vurdum ve sonunda tabii ki Selâhattin, senin çalışkan, güçlü kuvvetli kadın dediğin o yıkıldı, ben değil! O zaman, beş yıldır bahçenin ucunda dikilen ve kulübe dediğin o iğrenç günah yuvasının içini, ağlayan piçlerin sesini dinleye dinleye seyrettim. Tahta kaşıklar, teneke bıçaklar, annemin tabak takımlarının kırık ve çatlakları ve bak Fatma, kayıp sandığın sağlamları da buradaymış ve masa diye kullanılan sandıklar, paçavralar, yırtık kumaşlar, soba boruları, yer yatakları, pencerelerin, kapıların altlarına sıkıştırılmış gazete parçaları, aman Allahım ne iğrenç, lekeli, çirkin çaputlar, kâğıt yığınları, yanmış kibritler, paslı, kırık bir maşa, teneke kutular

içinde odun parçaları, devrilmiş eski sandalyeler, mandallar, boş rakı ve şarap şişeleri, yerlerde cam kırıkları, yarabbi kan da ve hâlâ ağlayan piçler, ben iğrendim ve Selâhattin o akşam gelince önce biraz ağladı ve on gün sonra onları o uzak köye aldı götürdü.

Peki Fatma, diyordu, senin dediğin olsun, ama bu yaptığın insanlık değil, küçüğün bacağını kırmışsın, büyüğün nesi var anlayamadım, her yeri mosmor, şok geçirmiş olmalı, bütün bunlara ansiklopedim için katlanıyor ve onları o uzak köye yolluyorum, çocukları evlat edinmeye razı olan bir zavallı ihtiyar adamcağız da buldum, ona epey para verdiğim için, Yahudi'yi yakın zamanda gene çağırmak zorundayım, eh, ne yapalım, günahlarımızın kefareti için, peki, peki, gene başlama, sen günahsızsın, yalnızca benim günahım için, ama bundan sonra niye bu kadar içtiğimi de sormazsın artık, beni rahat bırakırsın, boş kalan mutfakta sen çalışırsın, şimdi ben yukarı çıkıp çalışacağım, sen de cinlerimi başıma çıkarmadan defol git başımdan, odana kapan, soğuk yatağına gir, bütün gece, öyle kukumav kuşu gibi tavana bakarak, uyuyamadan yat dur.

Hâlâ yatıyorum ve uyuyamıyorum. O zaman tek başıma kalınca dokunurum ben, koklarım, tadına bakarım, duyarım o zaman, düşünürüm: Suyu, sürahiyi, anahtarları, mendili, şeftaliyi, kolonyayı, tabağı, masayı, saati... Orada hepsi artık benim için çevremde rahat ve anlaşılır durur, tıkırdar, çıtırdar, gece sessizliğinde, sanki suçtan, günahtan ve kirden arınırlardı. O gece, zaman da zaman olurdu ve onlar bana daha yakın ve ben de kendime daha yakın olurdum o zaman.

24
Faruk'la Nilgün Tepeden Manzaraya Bakıyor

Bana, "Faruk, Faruk!" diye seslenerek başımın çevresinde dönen pelerinli bir ihtiyar görüyordum rüyamda. Galiba tarihin sırrını söyleyecekti bana, ama utanç birden dayanılmayacak gibi oldu ve ter içinde uyandım. Plajın uğultusunu duyuyorum şimdi, bahçe kapısının oradan gelen araba ve motor seslerini. Uzun öğlen uykusu da fayda etmedi: Hâlâ uykuluyum.

Ev sessiz. Merdivenleri indim, mutfağa gittim: El alışkanlığıyla buzdolabının kulpunu tutarken aynı beklentiyi duydum: Öyle bir şey olsa da hayatımda, şu arşivi, hikâyeleri ve tarihi unutabilsem. Buzdolabını açtım, bir kuyumcu vitrinine bakar gibi pırıltıya baktım: Kâseler, şişeler, renkler, domatesler, yumurtalar, kirazlar, oyalayın beni. Ama şöyle der gibiydiler: Yok, sen artık bizlerle de oyalanamazsın; dünyadan el etek çekmenin ve çekiyormuş gibi yapmanın zevkiyle oyalanırsın sen: Ben de onlar gibi, dedem gibi, babam gibi yapsam, her şeyi bırakıp buraya kapansam, her gün Gebze'ye gidip gelsem, tarih denen şeyle ilgili, başı ve sonu olmayan milyonlarca kelimelik yazı için masaya otursam. Dünyayı adam etmek için değil, yalnızca ne olduğunu söylemek için yapsam bunları.

Serin rüzgâr hızlanmış. Baktım, bulutlar da yaklaşmış. Sıkı bir lodos geliyor. Kapalı panjurlarına bakarken Recep'in odasında nasıl uyuduğunu düşündüm. Nilgün, tavuk kümesinin orada oturmuş okuyor, sandaletlerini çıkarmış, çıplak ayaklarını toprağın üzerine basmış. Bahçede aylak aylak yürüdüm biraz. Amaçsız bir çocuk gibi, kuyuyla, tulumbayla oynadım, gençliğimi düşündüm. Karımı düşünmeye başlayınca, mutfağa gireceğime merdivenleri çıktım, odama döndüm, kendimi yatağa atıp, Evliya Çelebi'yi açıp gelişigüzel okumaya başladım.

Bir Batı Anadolu gezisini anlatıyordu: Akhisar'ı, Marmara kasabasını, sonra bir küçük köyü ve kasabanın ılıcalarını: Ilıcaların suyu insana yağ gibi cila verirmiş, kırk gün içilirse cüzamlıya da iyi gelirmiş. Sonra bir havuzu nasıl onartıp temizletip keyifle içine girdiğini okudum. Bu havuz sefasını bir daha okudum ve

Evliya'nın suç ve günah tanımayan keyfine imrendim, kendimi onun yerine koymak istedim. Sonra havuzun bir sütununa onarım tarihini de düşmüş. Sonra da Gediz'i atla geçip gitmiş. Bütün bunları hiçbir şeyden çekinmeyen, güvenli, huzurlu bir dengeyle; davuluna vuran mehtercinin sakınmasız neşesiyle yazmıştı. Kitabı kapayıp nasıl böyle yapabildiğini, yaptığı ile yazdığını nasıl böyle çakıştırabildiğini, kendini bir başkasını görür gibi nasıl dışarıdan görebildiğini düşündüm. Aynı şeyi ben de yapıp, sözgelimi bir arkadaşıma mektupla anlatmaya kalksaydım ne bu kadar yalın olabilirdim, ne de bu kadar neşeli: İşin içine kendimi sokardım; karışık ve suçlu aklım, olguların çıplaklığını örterdi. Yaptığım ile niyetim, olan ile yargılarım birbirine karışır, nesnelerle Evliya'nın kurduğu o dolaysız ve gerçek ilişkiyi bir türlü kuramadan, burnumu yüzeylere sürte sürte acı çekerdim.

Açıp bir daha okudum: Turgutlu şehrini, Nif şehrini ve Ulucaklı'yı ve buradaki bir başka âlemi: "Çadırımızı bir ab-ı hayat kenarında kurub, yayla çobanlarından bir semiz kuzu alub bibak, biperva kebab idüb yedik." İşte: Zevk ve keyif de dış dünya kadar yalındı. Dünya da var olan ve huzurla, olsa olsa bazan coşku, bazan neşeli bir hüzünle tasvir edilecek ve yaşanılacak bir yerdi; eleştirilecek ve değiştirme ve ele geçirme tutkusuyla içinde kızışarak öfkelenilecek bir yer değil.

Belki Evliya okuyucusunu kandırmak için hile yapmıştı. Belki o da benim gibi biriydi, ama yalnızca iyi yazmayı biliyordu; iyi yalan kıvırmayı: Belki o da ağaçları ve kuşları, evleri ve duvarları benim gördüğüm gibi görüyor da yalnızca bir yazı hüneriyle beni aldatıyordu. Ama kendimi inandıramadım, biraz daha okuduktan sonra bunun bir hüner değil, bir bilinç olduğuna karar verdim. Evliya'nın dünyayı, ağaçları, evleri, insanları gören bilinci bizimkinden bambaşkaydı. Birden, bu nasıl oluyor, Evliya'nın bilinci nasıl öyle kurulmuş diye meraklandım. Çok içip iyice dertlendikten sonra, karımı düşününce, bazan, bir türlü uyanıp kurtulamadığım bir rüyadan birilerine umutsuzlukla seslenirim. Aynı çaresizlikle seslenir gibi düşündüm: Ben de onun gibi olamaz mıyım, düşüncemin, beynimin yapısını onunkine benzetemez miyim, onun gibi ben de dünyayı olduğu yalınlıkla baştan sona tasvir işine girişemez miyim?

Kitabı kapayıp kenara fırlattım. Bunu yapabilirsin, hiç olmazsa hayatını inançla bu işe vermeye çalışabilirsin diyerek kendimi coşturdum. Onun gibi dünyayı ve tarihi karşıma ilk çıkıverdiği yerden tasvire başlarım. Manisa'da kimin, kaç akçelik hassı olduğunu, kaç zeameti, kaç tımarı, kaç askeri olduğunu onun yazdığı gibi, ben de olguları sıralarım. Bu olgular zaten arşivde beni bekliyorlar. Evliya'nın yapılardan, törelerden, alışkanlıklardan söz ettiği rahatlıkla, ben de o belgeleri kâğıda geçiririm. Onlar hakkında konuşurken ben de onun gibi sözümün içine kendi yargımı hiç sokmam. Sonra da, onun bir caminin kiremitle ya da kurşunla örtülü olduğunu yazıvermesi gibi, ben de bir olgunun ayrıntısının şöyle ya da böyle olduğunu ekleyiveririm. Böylece, benim tarihim de Evliya'nın *Seyahatname*'si gibi olguların sonsuz bir tasvirinden başka bir şey olmaz. Bunu bildiğim için ben de onun gibi arada bir durur, dünyada başka şeyler de olduğunu hatırlayarak, bir kâğıdın üstüne,

hikâye

diye yazar, olgularımın insan tutkuları ve heyecanları için düzenlenmiş o tatlı, eğlendirici kurgulardan da arınmış olduğunu, böylece, okuyana sezdiririm. Evliya Çelebi'nin 6000 yaprağından çok daha ağır çekecek olan benim sayfalarımı bir gün birisi okursa, kafamdaki tarihin bulutsu kitlesini orada olduğu gibi görür. Kâğıdın üstünde, hepsi, Evliya'nın yazdıkları gibi, doğal şeyler gibi, bir ağaç, bir kuş, bir taş parçası gibi durur; okuyana da arkasında aynı doğallıkla bir olgunun yattığını duyuruverir. Böylece beynimin kıvrımları içinde gezindiğini düşündüğüm tarihin o tuhaf kurtları oradan dökülmüş, ben de artık onlardan kurtulmuş olurum. O kurtuluş gününde de, belki ben gider, artık denize girerim.

Bir araba, kornasını küstahça öttürüyor. Yataktan hızla kalktım, aceleyle merdivenleri inip bahçeye çıktım. Rüzgâr hızlanmış, bulutlar yaklaşmış: Yağmur geliyor. Sigaramı yaktım, bahçeyi geçtim, sokağa çıktım, yürüyorum. Evet, gösterin bana, şimdi ne göstereceksiniz, ey duvarlar, pencereler, arabalar, balkonlar, balkon içinde hayatlar, naylon toplar, takunyalar, plastik simitler, tokyolar, şişeler, kremler, kutular, gömlekler, havlular,

çantalar, bacaklar, etekler, kadınlar, erkekler, çocuklar, böcekler gösterin, gösterin bana durgun ölü yüzlerinizi, burnumu sürte sürte o yüzeylere ben de kendimi unutmak istiyorum, uçmak istiyorum, neon lambalara, pleksiglas reklamlara, siyasal sloganlara, televizyonlara, duvarlara mıhlanmış çıplak kadınlara, bakkal köşelerine, gazete resimlerine, bayağı afişlere bakışlarımı vura vura kendimi unutmak istiyorum; haydi, gösterin bana, gösterin...

Bir kotra lodostan kaçmak için ağır ağır mendireğe yaklaşıyor ve daha büyümemiş dalgaların üzerinde ağır ağır sallanıyor. Sallanırken, kendisini sallayan, kıpırdatan bir bilinçaltı olduğunu bilmiyor sanki: Mutlu kotra! Kahveye doğru yürüdüm. Kalabalık. Rüzgâr dışarıdaki masaların örtülerini uçlarından kaldırıyor ama, analar, babalar, çocuklar çaylarını ve gazozlarını rahat içsinler diye örtülerin çevrelerine geçirilmiş lastikleri düzeni sağlıyor. Kotranın rüzgârın keyfini alan yelkenini zorlukla indiriyorlar. Beyaz bez, aşağı indikçe, yakalanıp umutsuzca kanat çırpan bir güvercin gibi titriyor, ama boşuna: Sonunda, işte, indirdiler yelkeni. Tarih nedir oyununu bir kenara atıversem ne olur? Gidip defterimi okuyayım, arşivin anılarıyla uslu uslu oyalanayım. Oturup bir çay içsem? Boş masa yok. Gittim, pencerelerinden kahvenin içine baktım. Kâğıt oynayanlar var, boş masalar var. Oyun kâğıtları ellerinde bakıyorlar, sonra bıraktılar, sanki yorulmuşlar ve dinleniyorlar. Biri bırakılan kâğıtları topladı, karıştırıyor. Nasıl karıştırdığına öyle boş boş bakarken aklıma geldi. Evet, evet: Bir iskambil destesi her şeyi çözebilir!

Eve dönüyorum ve düşünüyorum. Şöyle:

Arşivin sessizliğinde uyuyan bütün o cinayetleri ve hırsızlıkları, savaşları ve köylüleri, paşaları ve düzenbazlıkları, tek tek bütün olguları iskambil kâğıdı büyüklüğünde kâğıtlara yazarım. Sonra, yüzlerce, hayır milyonlarca kâğıttan oluşan o korkunç desteyi, bir iskambil destesi karıştırır gibi, tabii, daha zorluklarla, özel makinelerle, noterler huzurunda kullanılan piyango makineleriyle karıştırır, okuyucumun eline tutuştururum! İşte, derim sonra, hiçbirinin birbiriyle ilişkisi, öncesi ve sonrası, arkası ve önü, nedeni ve sonucu yoktur: Buyrun, genç okuyucu, işte tarih ve hayat, dilediğiniz gibi okuyun. Hepsi yalnızca vardır, olan her şey bunların içindedir, ama hepsini birbirine bağlayan

bir hikâye yoktur. İsterseniz o hikâyeyi siz yakıştırın onlara. O zaman: Hikâye yok mu, diye sorar genç okuyucu hüzünle. O zaman, ona da hak veririm, tabii derim, huzurla yaşayabilmek için her şeyi açıklayan bir hikâye gerek size, yoksa bu yaşta çıldırır insan; haklısınız, derim ve milyonları bulan iskambil kâğıtları arasına joker sıkıştırır gibi aceleyle, üzerinde,

hikâye

ve içinde de hikâyenin kendisini yazan kâğıtlar sıkıştırmaya başlarım. Peki, hepsinin anlamı nedir, diye gene de sorar genç okuyucu. Hepsi ne sonuç veriyor? Neye inanmalı? Doğru olan nedir, yanlış olan nedir? Hayat nedir? Ne yapayım?

Plajın önünden geçerken güneş bulutların arasına girince kumları örten insan yığını amaçsızlaşıverdi. Onların, kumun üzerinde değil, bir buzulun üzerinde uzandıklarını, güneşlenmek değil, yumurtalarını ısıtmak isteyen tavuklar gibi buzulu ısıtmak istediklerini hayal etmeye çalıştım. Ama biliyorum bu çaba neden: Nedensellik zincirini koparayım, zorunluluğun ahlak dürtüsünden kurtulayım diye. Kum değil buzsa üzerine uzandıkları, suçsuzum ben, özgürüm, her şeyi yapabilirim, her şey de olabilir: Yürüdüm.

Güneş çıktı, bakkala gittim, üç şişe bira istedim. Çırak şişelerimi kesekâğıdına koyarken kısa boylu, geniş ağızlı, çirkin bir ihtiyarı nedense Edward G. Robinson'a benzetmeye çalıştım. Hayrettir, benziyordu da. İnanılmayacak gibi: Onun gibi sivri bir burnu, küçük dişleri ve yanağında da et beni var. Ama kafası kabak ve bıyıklı. İşte azgelişmiş ülkenin umutsuz toplumsal bilimi budur: Elimizdeki somut yapı, kötü bir kopyası olduğu özgün yapıdan ne bakımlardan ayrılıyor? Kel bir kafa, bıyık, demokrasi ve sanayi açısından. Düzmece Edward G. Robinson ile göz göze geliyoruz. Birden içini dökerimiş: Beyefendi, bütün bir ömrü, bir başka adamın silik bir kopyası olarak geçirmek, biliyor musunuz, bana ne ağır geliyor! Karım, çocuklarım hep özgün G. Robinson'a bakıyorlar, bakıyorlar da sonra benim ona benzemeyen yanlarımı kusur diye yüzüme vuruyorlar. Ona benzememek suç mu, Allah için siz söyleyin, insan kendisi olarak kalamaz mı, ya o adam ünlü bir aktör olmasaydı ne olacaktı, o

zaman bana nasıl kusur bulacaklardı? Başka bir örnek bulur, bu sefer ona benzediğin için seni eleştirirlerdi, diye düşündüm. Doğru, haklısınız beyefendi, yoksa siz de sosyolog filan mısınız ya da bir profesör? Hayır, doçent! İhtiyar Robinson peynirini alıp ağır ağır çıktı. Ben de şişeleri aldım, eve dönüyorum ve artık yeter diye düşünüyorum. İyice hızlanan rüzgâr, balkonlara asılmış mayoları çamaşır iplerine boşu boşuna doluyor, bir pencere boş yere çarpıp duruyor.

Evde şişeleri buzdolabına koydum, kapağını kaparken şeytan dürtünce, kendimi tutamadım, aç karnıma bir bardak rakıyı ilaç içer gibi içip Nilgün'e gittim. Gezmek için o da beni bekliyormuş. Saçları ve kitabının sayfaları rüzgârda koşturuyor. Mahallede görülecek bir şey olmadığını söyledim. Arabayla gezmeye karar verdik. Anahtarlar için yukarı çıktım, defterimi de aldım, mutfaktan da bir şişe suyla rakıyı ve biraları aldım, açacağı da unutmadım. Aldıklarımı görünce Nilgün paylayacakmış gibi baktı bana, sonra bir koşu gitti, radyoyu alıp geldi. Araba inleye öksüre çalıştı. Plajdan çıkan kalabalık arasından ağır ağır geçtik, mahalleden çıkarken açıklara, taa uzağa bir yıldırım sessizce düştü. Gürültüsü çok sonra geldi.

"Nereye gidelim?" dedim sonra ben. "Senin şu vebalıların kervansarayına," dedi Nilgün. "Veba Geceleri ve Cennet Günleri" diye mırıldandım ben. "Sen roman mı okuyorsun?" dedi Nilgün şaşkınlıkla. "Biliyor musun," dedim heyecanlanarak, "bu veba düşüncesi beni gittikçe sarıyor. Dün gece aklıma geldi, bir yerde okumuştum, Cortez'in, o kadar küçük bir orduyla Aztekleri yenilgiye uğratıp Mexico City'yi almasının arkasında veba varmış. Şehirde veba salgını çıkınca Aztekler Tanrı'nın Cortez'den yana olduğuna karar vermişler." "Çok güzel işte," dedi Nilgün. "Sen de bizim vebayı bulur, başka şeylere bağlar, peşinden gidersin." "Ama ya yoksa öyle bir şey?" "O zaman da gitmezsin!" "Gitmez de ne yaparım?" "Her zaman yaptığın şeyi yaparsın. Tarihle uğraşırsın." "Artık uğraşamam diye korkuyorum." "İyi bir tarihçi olabileceğine niye inanmak istemiyorsun?" "Çünkü insanın Türkiye'de iyi hiçbir şey olamayacağını biliyorum." "Yok canım." "Evet, öğren artık, böyle işte bu ülke. Rakı ver." "Yoo. Bak ne güzel yerler buraları. İnekler. Cennet

Teyze'nin inekleri." "İnekler!" diye bağırdım birden. "Kendini koyvermek için bahane arıyorsun değil mi?" dedi Nilgün. "Arıyorum. Rakı ver hadi bana!" "Boş yere niye koyvermek istiyorsun kendini?" dedi Nilgün. "Yazık değil mi sana?" "Niye yazık olsun? Kendilerini koyveren o kadar insandan ne farkım var benim?" "Ama siz o kadar okumuşsunuz beyefendi!" dedi Nilgün alaycı bir sesle. "Aslında bunu ciddi söylemek geliyor içinden, ama cesaret edemiyorsun değil mi?" "Evet," dedi bu sefer Nilgün, kararlı bir sesle. "Evet. Boş yere niye koyvermeli insan kendini?" "Boş yere değil ki," dedim. "Kendimi koyverince mutlu olacağım. Gerçek olacağım o zaman." "Şimdi de gerçeksin," dedi kuşkuyla. "Sahici olacağım. Anlıyor musun? Şimdi sahici değilim! Kendine hâkim olan, kendini her an sorguya çeken bir insan Türkiye'de sahici olmaktan çıkar, mutlaka çıldırır. Türkiye'de çıldırmamak için insan koyvermeli kendini. Rakı vermeyecek misin?" "Al bakalım!" "Hah şöyle! Radyonu da aç!" "Abilik taslamaktan hoşlanıyorsun." "Taslamıyorum," dedim, "öyleyim ben. Türk'üm!" "Nereye gidiyorsun?" "Yukarılara," dedim birden heyecanlanarak, "hepsini en iyi görebileceğimiz bir yere. Hepsini birlikte..." "Neyin hepsini?" "Hepsini bir arada görebilirsem belki..." "Belki?" diye sordu Nilgün, ama sustum.

İsmaillerin evinin önünden yokuşu çıktık. Darıca yoluna saptım, mezarlığın önünden geçip çimento fabrikasının arkasına çıkan eski, toprak yola girdim, yağmur sularının berbat ettiği yokuşu sallana sallana çıktık. Tepeye vardığımızda yağmur serpiştirmeye başlamıştı. Anadol'un burnunu manzaraya çevirdim, buraya gece yarıları Cennethisar'dan arabalarıyla öpüşmeye gelen gençler gibi durduk, baktık: Tuzla'dan Cennethisar'a kadar kıvrıla kıvrıla uzanan kıyı, fabrikalar, tatil köyleri, banka kampları, kaybolan zeytinlikler, kiraz ağaçları, ziraat okulu, Fatih'in öldüğü çayır, denizdeki bir mavna, ağaçlar, evler, gölgeler, Tuzla burnundan bize doğru ağır ağır yaklaşan bir yağmurun içine giriyordu. Sağanağın denizin üzerinde kıpırdana kıpırdana ilerleyen beyaz izini görüyorduk. Rakı şişesinin dibinde kalanları da bardağıma doldurup içtim.

"Mideni mahvedeceksin!" dedi Nilgün. "Sence karım niye bırakıp gitti beni?" dedim. Kısa bir sessizlik oldu, sonra Nilgün dik-

katli bir sesle, çekine çekine söyledi: "Ben, ikinizin de birbirinizi bıraktığınızı sanıyordum." "Hayır, yalnızca o beni bıraktı." "Yok canım!" "Öyle, öyle," dedim. "Yağmura bak!" "Anlamıyorum." "Neyi? Yağmuru mu?" "İçki içersen anlarsın. Niye içmiyorsun? İçkinin yenilgi simgesi olduğunu düşünüyorsun değil mi?" "Hayır, öyle düşünmüyorum." "Düşünüyorsun, biliyorum, düşün. Teslim oluyorum ben de..." "Ama, bir savaşa bile girmedin ki daha sen," dedi Nilgün. "İki ruhla yaşamaya dayanamadığım için teslim oluyorum. Sana olur mu bazan öyle: İki kişiyim ben, diye bazan düşünürüm. Ama artık kararımı verdim, olmayacak. Tek kişi olacağım, bir bütün, tastamam sağlıklı bir insan. Televizyonda gösterilen, içleri dolu buzdolaplarını, halı reklamlarını, sınavda parmak kaldırıp, hocam cevaplamaya ikinci sorudan başlayabilir miyiz? diyen öğrencilerimi, gazetelerin magazin sayfalarını, birbirlerini öperek içki içen herifleri, otobüs içlerine asılı dershane ve sucuk ilanlarını seviyorum. Anladın mı?" "Biraz," dedi Nilgün hüzünle. "Yağmur fena geliyor değil mi?" "Evet." "Sarhoş oldum ben." "Bu kadarla sarhoş olunmaz." Bira şişelerinden birini alıp açtım, ağzından içerken, "Peki hepsini yukarıdan görürken ne düşünüyorsun?" diye sordum. "Hepsi gözükmüyor ki..." dedi Nilgün neşeyle. "Görebilseydin? *Deliliğe Övgü*'de şöyle bir parça okumuştum: Aya çıkıp dünyaya baksaydı ve her şeyi, bütün bu hareketi bir anda görseydi biri ne düşünürdü?" "Belki karışık olduğunu düşünürdü." "Evet," dedim ve birden aklıma geldi: "Bu heyulayı tasavvur da müşevveş görünür..." "Kimin bu?" "Nedim'in!" dedim. "Tahmis-i Gazel-i Neşati. Öyle aptal aptal okurken aklımda kalmış." "Biraz daha okusana!" "Hafıza yok! Zaten Evliya okuyorum. Niye onun gibi değiliz sence?" "Nasıl?" "Tek kişilik bir ruhu var o herifin. Kendisi olabilmeyi beceriyor. Ben olamıyorum. Sen?" "Bilmiyorum," dedi Nilgün. "Ah," dedim. "Ne dikkatlisin sen! Kitapların dışına bir adım atmaya ödün kopar. Aferin, inan inan! Onlar da inanıyorlardı, inanıyorlar... Ama bir gün inanamayacaklar. Bak fabrika da yağmurun içine girdi. Ne tuhaf yer şu dünya!" "Niye?" "Bilmem... Sıkıyor muyum seni?" "Yoo!" "Keşke Recep'i de alaydık." "Gelmedi." "Evet, utanır." "Çok seviyorum Recep'i," dedi Nilgün. "Chops!" "Ne?" "Dickens'ın bir romanındaki sinsi cüce..." "Abi,

çok acımasızsın." "Dün bana, Üsküdar tarihi ile ilgili bir şey soracaktı galiba!" "Ne sordu?" "Soramadı ki! O, Üsküdar, der demez, aklıma Evliya Çelebi geldi: Bu Üsküdar, 'eski dar'dan galat üstü açık bir zindan-ı dardır, dedim ben." "O ne dedi?" "'Eski dar'ı anladı galiba, utandı sustu Chops! Ama sonra, bugün bak, bana ne gösterdi!" "Çok acımasızsın!" "Dedemizin yazdığı bir listeyi!" "Dedemizin mi?" "Bizde, Türkiye'de lüzumsuz derecede fazla olanlar ve lüzumsuz derecede eksik olanlar." Uzanıp defterimin içinden aldım. "Nereden çıktı o kâğıt?" "Recep verdi diyorum ya!" dedim ve okudum. "Bilim, şapka, resim, ticaret, denizaltı..." "Ne?" "Bunlar bizde eksik olanların listesi..." "Recep'in yeğeni Hasan var ya!" "Yok!" "O Hasan beni takip ediyor abi." "Listeyi okuyayım mı?" "Beni takip ediyor diyorum." "Niye takip etsin?.. Denizaltı, burjuva, resim sanatı, su buharı, satranç, hayvanat bahçesi." "Anlamıyorum ben de..." "Sen evden çıkmıyorsun ki takip etsin... Fabrika, profesör, disiplin. Gülünç, değil mi?" "Plajdan her dönüşümde bu Hasan peşimde." "Belki arkadaşlık etmek istiyordur." "Evet, öyle dedi!" "Gördün mü? Dinle o zaman. Adam, bizden taa kaç yıl önce eksiklerimizi düşünüp bulmuş, bak: Hayvanat bahçesi, fabrika, profesör, bence artık yeterince profesör var, sonra disiplin, matematik, prensip, kaldırım, bir de, başka bir kalemle, ölüm korkusu ve hiçliğin şuuru yazmış, hürriyet..." "Yeter abi!" "Belki de âşıktır sana." "Olabilir." "Bizde lüzumsuz derecede fazla olanlar ise şunlar: adam, köylü, memur, Müslüman, asker, kadın, çocuk..." "Bunlar gülünç gelmiyor bana." "...kahve, tembellik, küstahlık, rüşvet, uyuşukluk, korku, hamal... minare, şerefe, kedi, köpek, misafir, eş-dost, tahtakurusu, yemin, ulan, dilenci.... sarımsak, soğan, hizmetçi, esnaf... hepsi fazlaymış bunların..." "Yeter!" "...küçük dükkân, imam..." "Uyduruyorsun!" "Yok. Al bak." "Eski yazı bu." "Recep gösterdi bugün, oku dedi, dedemiz vermiş bunu ona." "Niye vermiş?" "Bilmem." "Yağmura bak! Uçak gürültüsü değil mi bu?" "Evet!" "Bu havada!" "Ne müthiş şey şu uçak!" "Evet!" "İçinde olsaydık şimdi." "Abi sıkıldım artık, dönelim." "Düşermiş!" "Dönelim!" "Benim hakkımda ne düşündüğünü söyle." "Seni çok seviyorum abi." "Başka?" "Bu kadar içmeni istemiyorum." "Başka?" "Niye böylesin?" "Ne demek böyle?" "Mutlu olmanı istiyorum!" "Beni

eğlenceli bulmuyorsun, değil mi? Dur seni eğlendireyim! Defterim nerede? Ver! Bak şimdi: Kasap Halil'in 21 akçelik sığır eti tartıldı 120 dirhem eksik çıktı. Tarih, 13 Zilhicce 1023. Ne anlamı var bunun?" "Çok açık anlamı." "Hizmetçi İsa, efendisi Ahmet'in 30 bin akçesini, bir eyerini, bir atını, iki kılıcını, bir kalkanını alıp Ramazan adlı birine iltica etti." "İlginç!" "İlginç mi? Nesi ilginç? Benimle oturmak ister misin?" "Ne?" "Burada, arabada, demiyorum, çok ciddiyim şimdi, dinle: İstanbul'da teyzenlerle oturacağına benimle otur Nilgün. Koskocaman bir boş oda var evimde, çok yalnızım." Bir sessizlik oldu. "Bu aklıma gelmemişti," dedi Nilgün. "Ee?" "Teyzemlere ayıp olur mu diye düşünmüştüm." "Peki," dedim. "Dönüyoruz." Motoru işlettim, silecekleri çalıştırdım.

25
Metin Arabayı İtiyor

Dün gece çok eğlendiklerine karar verdikleri, bu gece de aynı şeyi yapmak istedikleri için Turanlarda oturuyorduk. Ceylan Elvis plağını evde unutmuştu ve ben de birlikte gidip almayı teklif ettim.

"Bu yağmurda?"

"Bende araba var Ceylan!" dedim.

Ceylan'la ikimiz, hüzünlü ve bayağı müziğin içinde ağır ağır zehirlenerek uyuşan o mutsuzları arkamızda bırakarak evden çıktık ve koşa koşa gidip ağabeyimin eski Anadol'una bindik. Yapraklardan dökülen yağmur damlacıklarını, arabanın eski ve dalgın lambalarının aydınlattığı ıslak yolu, karanlığı ve inleye inleye mırıldanan silecekleri seyrederek birlikte gittik. Ceylanların evinin önünde arabayı durdurdum. Arabadan inen Ceylan'ın turuncu etekliğini lambaların ışığında parlatarak koşup gidişine baktım. Sonra, evinde ışıklar yandıkça, Ceylan'ın odalardan odalara geçişini ve oralarda neler yaptığını gözümün önünde canlandırmaya çalıştım. Sonra şöyle düşündüm: Ne tuhaf aşk denen şey! Şimdiyi hiç yaşayamıyorum sanki! Bir yandan, bıkıp usanmadan gelecekte ne olacağını düşünüyor, öte yandan da bütün hareketlerini ve sözlerini anlamlandırabilmek için olup bitenleri yeniden defalarca düşünerek geçmişte yaşıyorum. Üstelik bunun, o aşağılık heriflerin aşk diye böbürlendikleri şey olup olmadığını bilmiyorum bile. Ama ne önemi var! Yastığın serin yanını arayarak, kızışan yanaklarımı ve düşüncelerimi ferahlatmaya çalışacağım o uykusuz geceler bitsin yeter! Az sonra, Ceylan elinde plakla koşa koşa geldi, arabaya bindi.

"Annemle kavga ettik!" dedi. "Bu saatte nereye gidiyormuşum!"

Biraz sustuk. Turanların önünden arabayı hiç durdurmadan geçip gittim. Ceylan telaşlı, kuşkulu sordu: "Nereye?"

"Afakanlar basıyor bana orada!" dedim suçlu suçlu. "Dönmek istemiyorum oraya! Çok sıkıldım, hava da alırız, biraz gezelim!"

"Peki, ama çabuk dönelim, bekliyorlar."

Ara sokaklardan uslu ve memnun ağır ağır gittim. Küçük evlerinin küçük balkonlarından dinen yağmura ve ağaçlara bakan alçakgönüllü insanların soluk ışıklarını gördükçe, ah ne aptalım ben, bizim de öyle olabileceğimizi, evlenebileceğimizi, çocuklarımızın bile olacağını düşündüm! Sonra dönüş vakti gelince bir daha çocukluk ettim ve Turanlara döneceğime, arabayı mahalleden dışarı çıkardım ve hızla yokuşa vurdum.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu.

Dikkatli bir araba yarışçısı gibi yoldan başımı hiç kaldırmadan arabayı sürdüm. Sonra yalanın anlaşılacağını bile bile, benzin almamız gerektiğini söyledim. Çok bayağı buluyordum kendimi.

"Hayır, dönelim artık!" dedi. "Bekliyorlar bizi."

"Seninle biraz yalnız kalıp konuşmak istiyorum Ceylan."

"Neyi?" dedi sertçe.

"Dün gece olanlar için ne düşünüyorsun?"

"Hiç! Olur öyle şeyler, ikimiz de sarhoştuk."

"Bu kadar mı diyeceğin?" dedim isyanla. Gaza daha da bastım.

"Haydi Metin, dönelim, ayıp oluyor."

"Ben hiçbir zaman unutmayacağım dünkü geceyi!"

"Evet, çok içtin, bu kadar içmezsin bir daha!"

"Hayır, ondan değil!"

O zaman elim, koltuğun üzerinde duran elini çaresizlikle tuttu. Küçük eli sıcacıktı. Korktuğum gibi çekmedi.

"Haydi, dönelim!" dedi.

"Seni seviyorum," dedim utançla.

"Dönelim!"

Elini daha çok sıktım ve hiç hatırlayamadığım annemi düşündüm. Ona sarılmak isterken, bağırdı.

Bir çift, güçlü, acımasız ışık gözlerimi aldı, üzerimize geliyordu, hemen direksiyonu sağa kırdım. Uzun bir kamyon, iğrenç ve cırlak kornasını öttüre öttüre korkunç bir gürültüyle tren gibi geçti gitti. Telaşla frene abanırken debriyaja basmayı unuttuğum için plastik Anadol da sarsılarak durdu ve motor sustu.

"Korktun mu?" dedim.

"Hemen dönelim, geç kaldık!"

Anahtarı çevirdim, ama motor çalışmadı. Yeniden denedim, ama gene çalışmadı. Arabadan indim, aracı iterek hızlandırıp çalıştırmak istedim, ama gene çalışmadı. Kan ter içinde kalana kadar, arabayı düz yolda ittim. Sonra bindim, akü bozulmasın diye lambaları da söndürüp eski Anadol'u uzun yokuştan aşağıya hızla ve sessizce kaydırdım.

Tekerlekler ıslak asfaltta hoş bir ses çıkartarak hızlanınca, açık denizin kör karanlığında yol alan bir gemi gibi yokuştan aşağı kayıp gittik. Birkaç kere motoru çalıştırayım dedim, ama çalışmadı. Uzaklarda bir yerde, bir şimşek çakıp gök sapsarı aydınlanınca duvarlara yazı yazanları gördük. Sonra, hiç frene basmadım, ama kıvrımı döndük ve yokuşun hızıyla taa tren köprüsüne ve oradan ağır ağır Ankara yolu üzerindeki benzinciye kadar kaydık. Benzinciye gelince arabadan indim, büroya gittim. Masaya yaslanarak uyuklayan pompacıyı uyandırdım, arabanın marş motorunun basmadığını, debriyajın da bozulduğunu söyledim; Anadol'dan anlayan biri var mı diye sordum.

"Anadol'cu şart değil," dedi pompacı. "Dur, biraz bekle!"

Şaşkınlıkla duvardaki bir Mobil-Oil afişine baktım: Elinde yağ tenekesi tutan manken kadın inanılmayacak kadar Ceylan'a benziyordu. Aptallaşmış olarak arabaya döndüm.

"Seni seviyorum Ceylan!"

Sinirli sinirli sigara içiyordu.

"Geç kalıyoruz!"

"Seni seviyorum diyorum."

Birbirimize boş boş bakmış olmalıyız. Arabadan indim, aklımda bir şey varmış gibi birden hızlı hızlı yürüdüm ve kaçtım oradan. Karanlık bir köşeye çekilip uzaktan seyrettim. Üzerine bir neon lambasının yanıp sönen sinir bozucu ışığı vuruyordu, sigara içen bir gölgeydi, terliyordum, sigarasının kızıl düğmesinin sık sık parladığını görüyordum. Orada öyle, onu seyrederek ve kendimi sinsi ve aşağılık biri gibi hissederek yarım saate yakın dikilmiş olmalıyım. Sonra ilerideki büfeye gittim, televizyonda reklamı en çok yapılan çikolatalardan bir tane aldım, arabaya dönüp yanına oturdum.

"Nerede kaldın, merak ettim," dedi. "Geciktik."

"Sana hediye aldım, bak."

"Aa fındıklı! Onları sevmiyorum..."

Onu sevdiğimi bir daha söyledim, ama umutsuzdu kelimeler; bomboştu; bir daha denedim, sonra birden başım kucağında duran elinin üstüne düştü. Kıpırdanan sinirli elini birkaç kere aceleyle, sanki bir şey kaçırmaktan korkuyormuşum gibi öptüm ve elini avuçlarımın içine aldım. Biraz daha öptükten sonra umutsuzluktan boğulmamak için doğrulup başımı temiz havaya çevirdim.

"Görecekler!" diyordu.

Gene çıktım, gittim, arabalarına benzin doldurtan bir aileyi seyrettim. Pompaların üzerindeki neon lambası bozuk olmalıydı, yanıp yanıp sönüyordu. İnsan zengin de doğabilir, fakir de, bu bir talih işidir ve insanı hayatının sonuna kadar damgalar, diye düşündüm. Ben istemiyordum artık, ama ayaklarım beni gene oraya götürdü ve arabanın içinde aynı sonuçsuz ahmaklık başladı.

"Seni seviyorum!"

"Hadi ne olur dönelim Metin!"

"Biraz daha bekleyelim, Ceylan, lütfen!"

"Gerçekten sevseydin, bu dağ başında zorla tutmazdın beni!"

"Seni gerçekten seviyorum."

Kelimeler, üstümüzdeki örtüleri kaldırmıyor, daha da gizliyordu bizleri. Çaresizlik içinde aranırken arka koltukta bir şey gördüm, aldım baktım: Bir defter, Faruk unutmuş olmalı. Neon lambasının ışığında baktım biraz, sonra sıkıntıdan ve öfkeden patlamasın diye Ceylan'a verdim, okumasını söyledim. Dudaklarını ısırarak biraz okudu, sonra birden, arabanın arka koltuğuna fırlatıp attı tarih defterini. Tamirci çocuk gelince arabayı aydınlığa çektim ve çiğ ışıkların altında Ceylan'ın boş ve acımasız yüzünü gördüm.

Çok sonra, tamirci çocukla birlikte motora baktıktan ve çocuk gereken bir parçayı almak için gittikten sonra da dönüp baktığımda Ceylan'ın yüzünde aynı acımasız ve ilgisiz ışığı gene gördüm. Bozuk Anadol'dan biraz uzaklaştım, yeniden başlayan yağmur altında aşka ilişkin karmakarışık düşünceler geçirdim aklımdan, bu felaket ve yıkıntı duygusunu yücelttikleri için şairlere ve şarkıcılara lanet okudum. Ama sonra bu duyguda da, insanın alışıp sevmek istediği bir yan olduğunu sezdim. Ceylan'ın

öfkeli, suçlayıcı bakışına katlanamadığım için, önce arabadan uzaklaştım, sonra tamirci çocukla birlikte arabanın altına girdim. Orada, çırakla birlikte, eski arabanın örttüğü kirli yağlı karanlıkta uzanırken Ceylan'ın benden 50 cm yukarıda ve çok uzakta olduğunu hissettim. Çok sonra, araba sarsıldı ve uzandığım yerden, arabadan inen Ceylan'ın sevimli ayaklarını ve güzelim uzun bacaklarını yanı başımda gördüm. Topuklu, kırmızı ayakkabılar biraz sağa sola kıpırdandı, sinirlenip sabırsızlandı, sonra öfke ve kararlılıkla bir yere doğru ilerlediler.

Turuncu etekliği ve geniş sırtı da görüş açıma girdikten sonra büroya gittiğini anladım. Hemen aklıma geldiği için, arabanın altından aceleyle sürüne sürüne çıktım ve çıkarken, "Çabuk yap şunu!" diye çırağa bağırdım ve koştum. Büroya vardığımda, Ceylan masanın üzerindeki telefona, masada oturan uykulu pompacı da Ceylan'a bakıyordu.

"Dur sen Ceylan!" diye bağırdım. "Ben telefon ederim!" "Şimdi mi aklına geldi?" dedi Ceylan. "Çok geç kaldık. Merak etmişlerdir, kim bilir neler düşünmüşlerdir... Saat iki..." Daha da söyleniyordu, ama Allah'tan, pompalara bir araba yanaştığı için benzinci bürodan çıktı da daha fazla utanmaktan kurtuldum ve rehberi açıp hemen Turanların telefonunu buldum. Ben numaraları çevirirken, "Çok düşüncesizmişsin!" diyordu Ceylan.

Ben de, gene ona, onu sevdiğimi söyledim ve hiçbir şey düşünmeden, inanç ve telaşla, "Seninle evlenmek istiyorum!" diye ekledim, ama kelimeler artık hiçbir şeyi değiştirmiyordu: Ceylan kendisine benzeyen afişteki kadının yanında durmuş, yalnızca öfkeli bakıyordu; bana değil elimdeki telefona. Yüzündeki nefretten mi, yoksa Mobil-Oil afişindeki kadınla aralarındaki sihirli benzerlikten mi korktuğumu bilmiyorum. Ama korkutucu felakete hazırdım artık.

Biraz sonra telefon açıldı, Fikret'in sesini hemen tanıdım. "Sen misin?" dedim. "Bizi merak etmeyin diye telefon ediyoruz!" Bir yandan da, Turanlarda o kadar insan varken, telefonu niye onun açtığını düşünüyordum. "Siz kimsiniz?" dedi birden Fikret. "Benim, canım: Metin!" "Seni anladık, yanındaki kim?" "Ceylan!" dedim şaşkınlıkla. Bir an ikisinin bir olup benimle alay ettiklerini bile düşündüm, ama Ceylan'ın yüzü boştu: Yal-

nızca arada bir, "Kim açtı telefonu?" diye soruyordu. "Ben, sen Ceylan'ı evine bıraktın sanıyordum!" dedi Fikret, "Hayır," dedim. "Biz birlikte burada, benzincideyiz. Merak etmeyin, dedik. Hadi Allahaısmarladık!" "Kim o, kim o konuştuğun?" diye soruyordu Ceylan. "Versene şu telefonu!" Ama vermiyor, Fikret'in iğrenç sorularına cevap yetiştirmeye çalışıyordum: "Ne yapıyorsunuz siz benzincide?" "Ufak bir tamirat," dedim ve hızlı hızlı ekledim: "Şimdi geliyoruz, Allahaısmarladık!" Ama Ceylan sesini duyurmak için bağırdı. "Dur, dur, kapamasın, kim o?" Kapıyordum ki, Fikret soğuk ve cırlak sesiyle sordu. "Ceylan benimle konuşmak istiyor galiba!" Bir an boş bulundum, ahizeyi Ceylan'a verdim ve bürodan dışarı karanlık ve pis yağmura çıktım.

Biraz yürüdükten sonra aydınlık odaya, raflar, afişler ve Mobil-Oil tenekeleri arasında saçlarını çekiştire çekiştire telefonla konuşan Ceylan'a baktım ve Amerika'ya gidince bütün bunları unutacağımı düşündüm, ama Amerika'ya gitmek istemiyordum artık. Ceylan, ağırlığını güzel bacaklarının birinden ötekine verip sinirli hareketlerle sallanarak konuşurken kahrolarak mırıldandım: Tanıdığım kızların hepsinden güzel! Orada, yağmur altında, benim için kararlaştırılan bir cezayı çekmek için çaresizlik ve huzur içinde hazırlanıyormuş gibi dikilip bekledim. Az sonra, Ceylan telefonu kapadı, sevinçle dışarı çıktı.

"Fikret şimdi geliyor!"

"Hayır! Seni ben seviyorum!"

Koşa koşa arabaya gittim, çırağa seslendim, bağırdım, arabayı hemen çalıştırırsa cebimdeki bütün parayı vereceğimi söyledim ona.

"Çalıştırırım!" dedi çırak. "Ama bu debriyaj seni gene yolda bırakır."

"Hayır bırakmaz! Çalıştır sen şunu!"

Bir süre uğraştıktan sonra, çırak marşa basmamı söyledi. Heyecanla arabaya bindim, marşa bastım, ama çalışmadı. Biraz daha çalıştıktan sonra çırak gene basmamı söyledi, gene çalışmadı. Bu, birkaç kere tekrarlandıktan sonra, sinir, öfke ve umutsuzluktan kendimi kaybetmiş olmalıyım.

"Ceylan, beni bırakıp gitme."

"Senin sinirlerin bozuldu," dedi Ceylan.

Az sonra Fikret Alfa-Romeo'su ile benzinciye girince kendimi toparladım, arabadan indim.

"Hadi biz hemen gidelim buradan Fikret!" dedi Ceylan.

"Nesi bozuk bu Anadol'un?" dedi Fikret.

"Şimdi çalışacak," dedim. "Ondan önce olacağım ben Cennethisar'da Ceylan. İstersen yarışalım!"

"Peki," dedi Fikret meydan okuyarak. "Yarışalım."

Ceylan gidip Fikret'in Alfa-Romeo'suna oturdu. Marşa hızlı bastım ve çok şükür araba çalıştı. Çırağa önce bir 1000 lira, sonra bir tane daha verdim. Sonra yarış için arabalarımızı yan yana getirdik.

"Dikkat et Fikret," dedi Ceylan. "Metin'in sinirleri bozuldu."

"Turanlara kadar! Bir, iki..." diye saydı Fikret.

Ve üç derken arabalarımız böğürerek ok gibi fırladı, haydi bakalım, peki, gaza sonuna kadar bastım, ama o benden önce çıkış yaptığı için baştan öne geçmişti bile, ama daha da iyi, çünkü kornaya basarak ve uzak ışıklarımı ensesine dayayarak bu çürük Anadol'la bile peşinden ayrılmıyorum; seni onunla yalnız bırakacak değilim! Köprüyü geçerken daha da yaklaştım ve yokuşun başındaki dönemece gelirken hız keseceğime gaza daha çok basıyorum, çünkü, belki bayağı ve gülünç düşünce ama, senin gibi bir kıza kendimi sevdirebilmek için ölümü göze alınam gerektiğini biliyorum artık, ama şu haksızlığa bak, sen o korkak herifin arabasındasın, viraja girerken, ödlek herif, bak Ceylan, frene bastı, kırmızıları yandı ve ben sollamak isteyince de, kalleşmiş de, yol da vermiyor, anladın mı, Allahım, ben de zavallının tekiyim, diyordum ki, birden çok şaşırdım: Önce vites küçülttü ve sonra gazlayınca Alfa-Romeo, evet roketledi ve inanılmaz bir hızla yokuşu tırmanınca, küçülen kırmızı ışıkları, işte iki dakikada gözden kayboldular bile! Allahım! Gaza sonuna kadar basıyordum, ama altımda uyuşuk bir araba olduğu için, yokuşu çıkan bir hızlı at arabası gibi çukurlarda sarsılarak, oflaya puflaya, Allah belasını versin, biraz sonra da inlemeye başladı ve arkasından tekerlekler gene motoru dinlemez oldu, lanet debriyaj yüzünden ve motor da bari yanmasın diye susturunca kalakaldım orada, öylece, yokuşun ortasında sessiz ben, yapayalnız ve budalaca. Gene, bir tek Allah'ın belası cırcırlar var.

Birkaç kere motoru çalıştırmayı denedikten sonra, onlara yetişebilmek için tek çarenin, arabayı yokuşun tepesine ve düzlüğün ötesine kadar itip sonra, taa Cennethisar'a kadar yokuş aşağı kaydırmak olduğunu anladım. Küfür ede ede itmeye başladığımda yağmur dinmişti. Az sonra, kan ter içindeydim, belimin ağrısına katlanarak bir süre daha itmeyi denedim. Yağmur yeniden serpiştirmeye başladığında ağrı dayanılacak gibi değildi. El frenini çektim, arabayı nefretle tekmeledim. Sonra, yokuşu çıkan bir arabaya umutla el ettim, ama kornasını öttüre öttüre durmadan geçip gitti. Uzaklarda bir yerde gök gürleyince yeniden itmeye başladım. Artık belimin ağrısı gözlerimden yaş getiriyordu.

Sonra, o kadar yırtınıp azıcık bir yol alabildiğimi görünce başım döndü, yol boyunca koşmaya başladım, yağmur hızlanmıştı, kestirmeden gitmek için kiraz bahçelerine girdim, bağlara daldım, ama çamurda ve o kör karanlıkta koşamıyordum ki! Az sonra, dalağımın ve belimin ağrısından iki büklüm olmuş soluyordum, ayaklarım çamur içindeydi, uzaktan gözdağı verir gibi havlayan uğursuz köpeklerin uğultusunun iyice yaklaştığını duyunca geri döndüm. Daha fazla ıslanmamak için arabaya girdim, oturdum, direksiyona başımı dayadım: Seni seviyorum.

Az sonra, yokuştan aşağı üç kişinin konuşa konuşa indiklerini gördüm, yardım istemek için arabadan sevinçle fırladım. Ama karaltılar yaklaşınca korkuyla hatırladım onları: İriyarı olanının elinde boya tenekesi vardı, biri bıyıklı, öbürü de ceketliydi.

"Ne yapıyorsun sen burada gecenin köründe?" dedi bıyıklısı.

"Arabam bozuldu. Siz de dayanır mısınız?"

"Bizi beygir mi sandın, yoksa babanın uşağı mı? Yokuş aşağı kaydır."

"Bir dakika, bir dakika!" dedi ceketli. "Ben şimdi sizi tanıdım beyefendi, hatırladınız mı, bu sabah az daha bizi eziyordunuz!"

"Nasıl? Siz miydiniz! Kusura bakma kardeş!"

Ceketli beni değil, bir kadını taklit eder gibi konuştu: "Kusura bakma şekerim, bu sabah seni az daha eziyormuşum! Ezseydin ne olacaktı peki?"

"Yürüyün çocuklar, ıslanacaksınız," dedi bıyıklı.

"Ben burada, bununla kalıyorum," dedi ceketli. Gitti arabaya oturdu. "Haydi çocuklar, siz de gelin."

Bıyıklıyla, elinde boya kutusu taşıyan da, kısa bir kararsızlıktan sonra, arabanın arkasına geçip oturdular. Ben de direksiyona, ceketlinin yanına oturdum. Dışarıda yağmur hızlanmıştı.

"Rahatsız etmiyoruz değil mi şekerim?" dedi ceketli.

Cevap olarak gülümsedim.

"Aferin! Sevdim ben bunu, şakadan anlıyor, harbi çocuk! Adın ne senin bakayım?"

Söyledim.

"Çok memnun oldum Metin Bey. Ben Serdar, bu Mustafa, bu geri zekâlı ayıya da 'çakal' diyoruz. Asıl adı Hasan'dır."

"Gene fena olacaksın bak!" dedi Hasan.

"Ne var?" dedi Serdar. "Tanışmayalım mı yani? Öyle değil mi Metin Bey?"

Elini uzattı. Ben de uzatınca yakalayıp bütün gücüyle sıkmaya başladı. Gözümden yaş gelecek gibi olunca, ben de çaresizlikle onun elini sıktım. O zaman elimi bıraktı.

"Aferin! Kuvvetliymişsin, ama benden kuvvetli değilsin!"

"Nerede okuyorsun sen?" dedi Mustafa.

"Amerikan Lisesi'nde!"

"Sosyete lisesinde ha?" dedi Serdar. "Bizim çakal senin sosyetiklerden birine vurulmuş!"

"Gene başlama!" dedi Hasan.

"Dur bakalım! Belki sana yol öğretir. O da onlardan! Öyle değil mi? Niye gülüyorsun?"

"Hiç!" dedim.

"Biliyorum niye gülüyorsun!" dedi Serdar. "Zengin kızına âşık oldu diye şu garibanla alay ediyorsun. Öyle değil mi ulan?"

"Sen de gülüyordun," dedim.

Bağırarak, "Ben gülerim," dedi Serdar. "Ben onun arkadaşıyım, onu aşağı görmem, ama sen görürsün. Ne var yani, eşşekoğlu eşşek, sen hiç hayatında âşık olmadın mı?"

Daha da sövdü ve ben bir şey söylemeyince daha da kızdı ve öfkeyle arabanın orasını burasını karıştırdı, torpido gözünü açtı, sigorta kâğıtlarında yazılanları gülünç şeylermiş gibi, kahkahalar atarak, bağıra bağıra okudu ve arabanın benim değil, ağabeyimin olduğunu öğrenince beni küçümsedi ve sonra birden sordu:

"O arabalarla, o kızlarla gece yarıları ne yapıyorsunuz siz?"

Cevap vermedim. Aşağılık, rezil bir herif gibi pis pis sırıttım.

"Namussuz herifler! İyi ediyorsunuz ama! Dün gece yanındaki de senin sevgilin miydi?"

"Hayır," dedim telaşla. "Değildi."

"Yalan söyleme," dedi Serdar.

"Ablamdı!" dedim. "Babaannem hasta, ilaç arıyorduk."

"Niye plajın karşısındaki yokuştaki eczaneden almadınız?"

"Kapalıydı orası."

"Yalan! Her akşam açıktır orası! O eczacının komünist olduğunu biliyor musun yoksa?"

"Bilmiyorum."

"Sosyete kızlarıyla gezmekten başka ne biliyorsun sen?"

"Sen bizim kim olduğumuzu biliyor musun?" dedi Mustafa.

"Biliyorum," dedim. "Ülkücüsünüz!"

"Aferin!" dedi Mustafa. "Bizim derdimiz nedir, onu da biliyor musun?"

"Milliyetçilik filan!"

"O filan ne demek ulan?"

"Türk değil galiba bu oğlan!" dedi Serdar. "Sen Türk müsün ulan, anan baban Türk mü?"

"Türk'üm!"

"Bu ne oluyor o zaman?" Ceylan'ın unuttuğu plağı gösterdi Serdar, heceledi: "*Best of Elvis*."

"Plak oluyor bu," dedim.

"Ukalalık etme, çakarım!" dedi Serdar. "Ne işi var bu ibne plağının bir Türk'ün arabasında?"

"Ben meraklı değilim," dedim. "Ablamın o plak, arabada unutmuş."

"Yani sen diskoteğe filan hiç gitmiyor musun?" dedi Serdar.

"Çok az gittim!"

"Komünizme karşı mısın sen?" dedi Mustafa.

"Karşıyım!"

"Niye karşısın bakayım?"

"Biliyorsun işte..."

"Yoo... Bir şey bilmiyorum ben. Sen söyleyeceksin, biz de öğreneceğiz..."

"Çok utangaç bu arkadaş galiba," dedi Serdar. "Susuyor..."

"Sen korkak mısın?" dedi Mustafa.

"Sanmam!"

"Sanmazmış!" dedi Mustafa. "Ukala! Korkak değilsen karşı olduğun komünistlere karşı niye mücadele etmiyorsun hiç?"

"Hiçbir fırsat çıkmadı ki," dedim. "Tanıdığım ilk ülkücüler sizlersiniz."

"Ee, nasıl buldun bizleri?" dedi Serdar. "Sevdin mi?"

"Sevdim."

"Bizdensin! Yarın akşam çıkarken seni de alalım mı?"

"Tabii, gelin alın..."

"Sus, sahtekâr korkak herif. Bizden kurtulur kurtulmaz polise gideceksin değil mi?"

"Sakin ol Serdar," dedi Mustafa. "Kötü çocuk değil o! Bak, şimdi bizden davetiye alacak!"

"Spor ve Sergi Sarayı'nda gece düzenliyoruz. Gelir misin?" dedi Serdar.

"Gelirim!" dedim. "Kaç para?"

"Sana paradan söz eden oldu mu?"

"Peki, Serdar! Madem parasıyla almak istiyor, ödesin çocuk! Yardım olur!"

Serdar kibarca sordu: "Kaç tane istiyorsunuz beyefendi?"

"500 liralık."

Cüzdanımdan aceleyle bir 500 lira çıkarıyordum.

"Yılan derisi mi o cüzdan?" dedi Mustafa.

"Değil!" 500 lirayı telaşla Serdar'a uzattım. Serdar parayı almadı. "Bakayım şu yılan derisine?"

"Yılan değil, dedim!"

"Ver bir bakalım yahu şu cüzdana."

Bütün bir ay, yaz sıcağında çalışarak biriktirdiğim parayla dolu cüzdanı verdim.

"Aferin!" dedi Serdar. "Yılan değil ama, bu cüzdan, sen bizi kandırdın."

"Ver bakayım, ben anlarım," dedi Mustafa. Cüzdanı aldı, karıştırdı. "Bu adres defteri sana lazım mı? Değil... Ne çok tanıdığın varmış, hepsi de telefonlu... Bu kadar tanıdığı olanın kendini başkalarına tanıtmak için kimlik taşımasına gerek yok

artık, alıyorum kimliğini... 12 bin lira! Baban mı veriyor sana bu kadar parayı?"

"Hayır, kendim kazandım," dedim. "İngilizce, matematik dersleri veririm ben."

"Bak çakal, tam sana göre!" dedi Serdar. "Ona da verir misin ders? Tabii bedava..."

"Veririm," dedim ve o zaman anladım çakal denen Hasan'ın hangi Hasan olduğunu...

"Aferin!" dedi Mustafa. "Zaten senin iyi bir çocuk olduğunu anlamıştım. Bu 12 bin lirayla da tam yirmi dört davetiye alabilirsin. Arkadaşlarına dağıtırsın."

"Bari, bana bir bin lira bırakın," diyordum.

"Kafamızı bozuyorsun ama bak!" diye bağırdı Serdar.

"Hayır, şikâyetçi değil o, 12 bin lirayı kendi isteğinle veriyorsun değil mi?" dedi Mustafa.

"Sana söyleniyor ulan kıl herif!"

"Yeter Serdar! Üzme çocuğu!"

"Bu defter nedir böyle?" Serdar arka koltukta bulduğu Faruk'un defterini açtı, okudu. "Eskiden sipahi Ali'ye ait iken, sefere gitmediği için ondan alınıp Habib'e verilen, Gebze yakınındaki on yedi bin akçelik bir köyün, bu ne, okunmuyor! Satın aldığı katırın bedelini ödemeyen Mahmut hakkında Veli'nin şikâyeti..."

"Nedir bunlar?" dedi Mustafa.

"Abim tarihçidir," dedim.

"Zavallı!" dedi Serdar.

"Hadi gidelim, yağmur diniyor," dedi Mustafa.

"Bari kimliğimi geri verin," dedim.

"Bari ne demek ulan!" dedi Serdar. "Biz sana bir kötülük mü ettik? Cevap versene!" Kötülük etmek isteyerek arabanın içine baktı, *Best of Elvis*'i gördü. "Bunu da alıyorum!" Faruk'un defterini de aldı. "Bir daha arabanı yavaş sürersin, milleti babanın uşağı sanmazsın! Aşağılık, sefil herif!"

Kapıyı çarptı, ötekilerle birlikte gitti. İyice uzaklaştıklarını anlayınca arabadan indim ve Anadol'u yokuş yukarı itmeye başladım.

26
Hasan Plağı ve Defteri Geri Vermek İsterken

"İyi bir ders verdik şu sefil herife!" dedi Serdar.

"Sen tadını kaçırıyorsun," dedi Mustafa. "Ya polise giderse?"

"Gitmez," dedi Serdar. "Görmedin mi, korkak herifin teki."

"Plakla o defteri niye aldın?" dedi Mustafa.

O zaman gördüm ben Nilgün: Senin arabada unuttuğun plağınla, Faruk'un defterini de almış Serdar. Aşağı mahalleye gelince sokak lambasının altında durdu, plağın kapağına baktı.

"Herkesi babasının uşağı sanmasına hasta olduğum için aldım!" dedi.

"İyi etmedin," dedi Mustafa. "Boşu boşuna kızdırdın onu."

"İsterseniz," dedim ben. "Verin plağı bana, arabaya götüreyim geri."

"Geri zekâlı bu herif yahu!" dedi Serdar.

"Haa," dedi Mustafa. "Bir daha da Hasan'a herkesin önünde geri zekâlı, çakal filan demeyeceksin."

Serdar sustu. Bir şey konuşmadan yokuştan aşağı yürüdük: Mustafa'nın cebindeki 12 bin lirayla Pendik'te gördüğüm sapı sedefli çakıyı, altı lastik üstü deri kışlık ayakkabıyı alabilirsin diye düşündüm. Üstüne biraz koysan, bir tabanca bile alabilirsin. Kahvenin oraya gelince durdular.

"Evet," dedi Mustafa. "Dağılalım artık."

"Daha yazmayacak mıyız?" dedim ben.

"Gene yağacak bu, ıslanırız. Boya ve fırçalar bu gece sende kalsın Hasan. Tamam mı?"

O ikisi aşağı evlerine gidecekler, ben geri dönüp yokuş çıkacağım ve 12000 ÷ 3 = 4000 liradır. Nilgün'ün plağıyla defter de var.

"Ne oldu?" dedi Mustafa. "Ne susuyorsun öyle? Hadi dağılıyoruz." Sonra aklına bir şey gelmiş gibi yaptı. "Ha," dedi. "Al Hasan, sana sigara ve kibrit, içersin."

Almayacaktım, öyle bir baktı ki, aldım.

"Teşekkür etmiyor musun?" dedi.

Dönüp gittiler. Biraz arkalarından baktım: 4000 liraya da çok şey alınabilir! Fırının önündeki aydınlıktan geçip karanlıkta

kayboldular. Sonra birden, bağırdım ben: "Mustafa!" Ayak seslerinin durduğunu duydum sonra:

"Ne var?" diye seslendi.

Biraz durdum, sonra koşa koşa yanlarına gittim.

"O plakla defteri alabilir miyim ben Mustafa?" dedim nefes nefese.

"Ne yapacaksın?" dedi Serdar. "Sahi, geri mi götüreceksin?"

"Başka bir şey istemem," dedim. "Verin onları bana, yeter."

"Ver şuna onları," dedi Mustafa.

Serdar ikisini de verdi. "Geri zekâlısın sen," dedi.

"Sus!" dedi ona Mustafa. "Bak Hasan," dedi. "Bu 12 bin liranın buradaki harcamalar için kullanılmasına karar verdik; yanlış anlama. Bize de zaten çok az düşüyor. Senin hakkına düşen bu beş yüzü al şimdi istiyorsan."

"Yok," dedim. "Hepsi derneğe gitsin, hepsi mücadele için kullanılsın. Ben kendim için bir şey istemem."

"Plağı alıyorsun ama!" diye bağırdı Serdar.

O zaman şaşırdım ve hakkıma düşen 500'ü aldım, cebime koydum.

"Tamam!" dedi Serdar. "Artık bu on iki binde hakkın yok. Kimseye söylemezsin inşallah!"

"Söylemez!" dedi Mustafa. "Sandığın kadar aptal değil o. Cin gibi, ama göstermiyor. Hakkını almak için, bak, nasıl geri döndü."

"Sinsi herif!" dedi Serdar.

"Haydi bakalım," dedi Mustafa ve dönüp gittiler.

Biraz arkalarından baktım ve konuştuklarını duydum. Belki de benimle alay ediyorlardır. Biraz daha baktım, sonra sigara yaktım ve bir elimde boyayla fırçalar, öbüründe plakla defter döndüm yokuşu çıkıyorum. Yarın sabah ben plaja giderim ve Mustafa gelirse görür, gelip görmezse yarın akşam derim ki, ben sabah kızı beklemeye geldim, Mustafa derim, ama sen gelmedin: Disiplin nedir öğrendiğimi anlar: Hepsinin Allah belasını versin!

Biraz daha yokuş çıktıktan sonra Metin'in bağırdığını duyunca şaşırdım: Orada, ileride, sonu gözükmeyen karanlığın içinde bir yerde Metin, tek başına sövüyor. Islak asfalta sessizce ayaklarımı basarak yaklaştım. Tuhaf bir plastik sesi duyunca şaşırıp

yolun kenarına çekildim ve anladım arabasını tekmelediğini. Huysuz atını döven öfkeli bir binici gibi söve söve vuruyor, ama plastik araba beklediği cevabı vermiyor ve bu yüzden sanki daha çok sövüyor. Ben gidip Metin'i dövebilirim de! Düşündüm: Fırtınaları, ölümleri, depremleri. Elimdekileri bırakır, birden üstüne saldırırım: Beni niye tanımadın, niye unuttun beni? Böyledir: Bunlar önemlidirler, sen onu tanırsın, uzaktan, ne yaptığını gözlersin, bütün hayatını bilirsin, o seni tanımaz bile ve hiç bilip tanımadan da kendi hayatını yaşar gider. Öğrenirler bir gün beni. Bıraktım sefili arabasını tekmelesin. Ona görünmemek için çamurlu bağdan geçip yukarı çıkarken fark ettim. Kaptırdığı para ve bozuk araba için sövüyor sanıyordum ben, bir kız içinmiş! Kendilerini satan o kadınlar için kullanılan o kelimeyi tekrarlaya tekrarlaya sövüyor. O sözden bazan korkarım ben, o kadınlar korkunçtur, hoşlanmam, unuturum. Yürüdüm.

Belki Nilgün sensindir o, diye düşündüm, belki de bir başkası. Ne çirkin söz o öyle! Kadınlar bazan beni korkutur. Anlaşılmaz şeyler, senin bilemeyeceğin karanlık bir düşünceleri var sanki, bir yerleri öyle ürpertici ki, kapılır gidersen felaket gelir: Ölüm gibi bir şey, ama başına mavi kurdela takmış gülümsüyor da kahpe! Gök, uzakta, sapsarı, aydınlanınca şimşekten korktum. Bulutlar, karanlık fırtınalar, anlayamadığım düşünceler! Hepimiz tanımadığımız birinin kölesiyiz sanki, bazan durup şöyle bir isyan etmeye çalışıyoruz, ama korkuyoruz sonra: Şimşekleri, yıldırımları, bilinmeyen uzak felaketleri üstüme atar! O zaman bizim evin sakin ışığında ben hiç isyan etmeden ve bilmeden yaşayayım yeter derim. Ben günahtan korkarım! Zavallı piyangocu babam gibi.

Evin ışığının hâlâ yandığını gördüğüm zaman yağmur gene serpiştirmeye başlamıştı. Yaklaşıp pencereye bakınca yalnız babamın değil, annemin de uyumadığını gördüm. Zavallı annemi uyutmamak için ona benim hakkımda neler söyledi acaba bu topal? Aklıma geldi: Bakkal söylemiştir! Rezil şişko, hemen yetiştirmiştir. İsmail, demiştir, senin oğlan bu sabah bakkala geldi, demiştir, gazeteleri dergileri yırttı attı, tehditler savurdu, kim bilir kimlere katılmış, kudurmuş! Kaç para demiştir, paradan başka bir şey bilmeyen piyangocu baba, kaç paralık

zarar verdi ve boş yere, o iğrenç gazetelerin parasını ödemiştir. Boş yere değil, hayır: Akşam burnumdan fitil fitil getirmek için, ama beni bulabilirsen tabii. İçeri girip girmemeye bir türlü karar veremediğim için orada durup dikildim. Pencerelerden içeri baktım, annemle babamı seyrettim. Sonra, yağmur başlayınca, gittim, boyaları, Nilgün'ün plağını ve Faruk'un defterini kapalı penceremin denizliğine bıraktım, orada, duvarın dibinde durup hızlı yağan yağmura bakarak düşündüm.

Babamın kendi eliyle yerleştirdiği oluklar damdan akan yağmur suyunu çekemez olunca, pencereden usulca içeri baktım ve zavallı annemin plastik çamaşır teknelerini ve leğenleri gene oradan oraya yerleştirdiğini, akan tavanların altında koşturduğunu gördüm. Sonra benim odayı da hatırladı, çünkü tavandaki kartalın kanatları arasından da damlar yatağın üzerine. Işığı yaktı, şiltemi katladı. Baktım.

Sonunda, yağmur dinince, ne onları ne de başkalarını, hep seni düşündüğümü anladım Nilgün! Yatağında yatıyorsundur, belki de yağmurun gürültüsünden uyanmışsındır, pencereden dışarı bakıyorsundur, gök gürledikçe ürperip düşünüyorsundur. Sabah yağmur dinip güneş açınca plaja gelirsin, ben seni beklerim ve sonunda sen görürsün beni, konuşuruz anlatırım, anlatırım. Hayat: Seni seviyorum.

Başka hikâyeler de düşündüm: İnanırsa insan bambaşka biri de olabilir. Uzak ülkeleri, bitip tükenmeyen demiryollarını, Afrika ormanlarını, Sahra'yı, çölleri, buz tutmuş gölleri, coğrafya kitabındaki pelikan kuşlarını, aslanları, televizyonda gördüğüm bizonları, onları sıkıştırıp parçalayan sırtlanları, filmlerdeki filleri, Hindistan'ı, Kızılderilileri, Çinlileri, yıldızları, uzay savaşlarını, bütün savaşları, tarihi, bizim tarihimizi, davullarımızın bütün gücünü ve dinleyen kâfirin korkusunu düşündüm: İnsan başka biri olabilir, evet. Köle değiliz: Bütün korkuları, kuralları, sınırları yırtıp atarım, hedefime yürürüm, bayrak dalgalanır: kılıçlar, bıçaklar, tabancalar, iktidar! Ben başka biriyim, geçmişim değilim ben, anılarım değil artık yalnızca geleceğim var benim. Anılar köleler içindir, uyuşturur onları. Onlar uyusunlar, ben düşündüm.

Düşündüm, sonra hepsini unutmaya gücümün yetmeyeceğini bildiğim için, defteri denizlikte bırakmadım, plağı da aldım.

Sonunu görebildiğim karanlığın içine yürüdüm. Yokuştan aşağı sular akıyor. Yağmur kokuyor. Önce aşağı mahalleye son bir kere daha bakarım diyordum: Son bir kere ışıklara, bakımlı sahte bahçelere, düzgün ruhsuz betona, lambaların altında kimsecikler yokken, dertsiz tasasız, günahkâr sokaklara bakarım, son bir kere daha, zafer gününe kadar dönmemek üzere o pencerelerden birine de bakarım, diyordum. Nilgün, belki uyumuyorsundur, pencereden yağmuru seyrediyorsundur ve bir şimşek çakıp her yer masmavi aydınlanınca, belki de görürsün beni, korkunç yağmurun altında, gece yarısı, sırılsıklam dikilmiş öyle pencerene bakıyorum. Ama gitmedim. Şimdi, orada, onların bekçileri: Oğlum, bu saatte, senin ne işin var burada, diyeceklerdir, hadi, sana göre değil buraları! Peki!

Döndüm ve kendi evimin önünden, bir yabancı mahalleden geçer gibi, uykulu, geçtim gittim yukarı. Annemin, babamın ışığı hâlâ yanıyordu. Soluk, fakir ışığı evimizin ne zavallı! Beni görmemişlerdir. Düzlüğü de yürüyüp yokuşu inmeye başlayınca şaşırdım: Metin hâlâ karanlıkta söverek, inleyerek arabasını itiyordu. Ben artık gitmiştir sanıyordum. Durdum, ilk defa ayak bastığım bir tuhaf ülkenin tuhaf insanını seyreder gibi, ama merakla ve korkudan hoşlandığım için uzaktan onu seyrettim. Sonra, ağlıyor sandım, insanda acıma uyandıran boğuk bir ses koyveriyordu. Çocukluk arkadaşlığımızı hatırladığım, ama bunların, insanı suçlamakla yaşadığını unuttuğum için, acıyıp yaklaştım.

"Kim o?"

"Benim," dedim. "Metin, beni demin tanımadın, ben, Hasan!"

"Sonunda tanımıştım!" dedi. "Parayı geri mi getirdiniz?"

"Ben tek başımayım!" dedim. "Parayı geri mi istiyorsun?"

"On iki bin liramı çaldınız! Bilmiyor musun?"

Bir şey demedim. Biraz sustuk.

"Neredesin?" diye bağırdı sonra. "Çıksana ortaya, yüzünü göreyim!"

Elimdeki plağı ve defteri kuru bir yere bıraktım, yaklaştım.

"Parayı geri getirmeyecek misin?" dedi. "Çık ortaya!"

Yaklaşınca terli ve mutsuz yüzünü gördüm: Bakıştık.

"Hayır," dedim. "Paran bende değil!"

"Niye geldin o zaman?"

"Demin sen ağlıyor muydun?"

"Yanlış duymuşsun," dedi. "Yorgunluktan... Sen niye geldin buraya?"

"Çocukken ne iyi arkadaştık!" dedim. O bir şey söylemeden hemen ekledim: "Metin, istersen sana yardım ederim!"

"Niye?" dedi önce. Biraz sonra, "Peki," dedi. "Dayan o zaman!"

Dayanıp ittim. Biraz sonra, araba yerinden oynayıp yokuşu çıkınca, sanki ondan çok ben sevindim. Tuhaf bir duygu bu Nilgün. Ama sonra, ne kadar az gidebildiğimizi görünce canım sıkıldı.

"Ne oluyor?" dedi Metin. El frenini çekti!

"Dur! Biraz dinleneyim."

"Haydi," dedi. "Geç kalacağız."

Yeniden dayandım arabaya, ama çok gitmedik. Tekerlekli bir şey değil de sanki koca bir kaya! Biraz dinlendim ve biraz daha dinlenirim diyordum ki, el frenini indirdi. Araba geri kaymasın diye ittim ama sonra durdum.

"Ne oldu?" dedi. "Niye itmiyorsun?"

"Sen niye itmiyorsun?"

"Bende kuvvet kalmadı ki!"

"Bu saatte yetişeceğin yer neresi?"

Cevap vermedi. Yalnızca saatine baktı ve sövdü. Bu sefer, benimle birlikte o da dayandı, ama bir yere gittiğimiz yok ki! Biz arabayı yokuş yukarı itiyoruz ve araba da sanki bizi yokuş aşağı itiyor ve olduğumuz yerde duruyoruz. Sonunda birkaç adım gittik, ama halim kalmamıştı, bıraktım. Yağmur başlayınca arabaya girdim. Metin de geldi yanıma oturdu.

"Haydi!" dedi.

"Gideceğin yere yarın gidersin!" dedim. "Şimdi biraz konuşalım!"

"Ne konuşacağız?"

Biraz sustum, sonra "Ne tuhaf gece," dedim. "Şimşekten korkar mısın?"

"Korkmam ben!" dedi. "Haydi itelim biraz."

"Ben de korkmam!" dedim. "Ama insan düşününce ürperiyor, biliyor musun?"

Bir şey demedi.

"Sigara içer misin?" dedim, paketi çıkarıp uzattım.

"İçmem!" dedi. "Haydi, şimdi biraz itelim."

İndik, itebildiğimiz kadar ittik ve sırılsıklam olunca içeri girdik. Yetişeceği şeyin ne olduğunu yeniden sordum, ama cevap olarak, onların bana niye "çakal" dediklerini sorunca:

"Boşver!" dedim. "Manyak herifler onlar."

"Ama onlarla geziyorsun," dedi. "Birlikte soydunuz beni."

Hepsini anlatayım mı diye düşündüm o zaman: Hepsini söyleyeyim mi, ama o hepsinin ne olduğunu bilmiyordum sanki: Hepsi aklımda olmadığı için değil, nereden başlayacağımı bilmediğim için; çünkü, sanki başlangıcını bulunca, ilk günahın günahkârını da gidip cezalandırmam gerekiyormuş da, şimdi elimi kana bulamayı canım hiç istemediği için o ilk suçluyu hatırlamak istemiyormuşum gibi. Önce ondan başlamam gerektiğini biliyorum ama ben Nilgün! Sana yarın sabah anlatırım. Ama yarın sabahı niye bekleyeyim, şimdi, diye düşündüm, evet, bu Anadol'u biz şimdi Metin'le birlikte iteriz ve sonra, yokuştan aşağı birlikte iner sizin eve varınca Nilgün, seni Metin uyandırır ve ben o zaman, sen üzerinde beyaz gecelikle karanlıkta beni dinlerken, sana başındaki tehlikeyi hemen şimdi anlatırım: Komünist sandılar seni, güzelim, gel kaçalım seninle, gel gidelim, her yerde onlar, ne kadar da güçlüler, ama gene de dünyada birlikte yaşayabileceğimiz bir yer vardır, inanıyorum, inanıyorum vardır bir yer...

"Haydi itelim!"

Yağmurda indik, ittik. Biraz sonra o bıraktı, ama ben gene ittim. Halim kalmayınca bıraktım, ama Metin suçlayarak bakıyordu. Islanmamak için ben gidip arabaya oturunca,

"Onlara manyak diyorsun, ama onlarla geziyorsun!" dedi. "O parayı benden yalnız o ikisi değil, üçünüz aldınız."

"Onlar bana vız gelir. Ben kimseyi takmam!"

Korkmuş gibi bakmadı; hâlâ suçluyordu. O zaman:

"O 12 bin liradan ben tek kuruş almadım, Metin!" dedim. "Yemin ederim."

Ama inanmış gibi bakmıyordu. Tutup boğmak istedim. Arabanın anahtarı kilide takılı duruyor. Kullanmasını bilseydim

ah! Ne kadar çok yol vardır dünyada, uzaklarda ne ülkeler, ne kentler, ne denizler.

"Haydi, in it şunu!"

Düşünmeden, şakır şakır yağan yağmura çıktım, ittim. Metin itmiyordu, ellerini beline koymuş, bir efendi gibi bakıyordu. Yoruldum, bıraktım, ama el frenini çekmedi. Yağmurda sesimi duyurmak için, neredeyse bağırarak söyledim:

"Yoruldum!"

"Hayır!" dedi. "Daha itebilirsin."

"Bırakıyorum!" diye bağırdım. "Geri kayar!"

"O paranın hesabını kimden soracağım ben?"

"İtmezsem polise mi gideceksin?"

Cevap vermeyince biraz daha ittim ve belim öyle bir ağrıdı ki kopacak sandım. Sonunda el frenini çekti. Arabanın içine girdim. Her yerim sırılsıklam. Bir sigara yaktım ve yer ve gök parlak bir patlamayla aydınlanıp o korkunç yıldırım burnumun dibine düştü.

"Korktun mu?" dedi Metin.

"Şuraya düştü!" diyebildim. "Nah, şuraya, hemen!"

"Çok uzağa düştü, belki de taa denize, korkma."

"Artık itmek istemiyorum."

"Niye?" dedi. "Korktuğun için mi? Aptal! Bir daha bu kadar yakına düşmez ki. Size okulda öğretmediler mi?"

"Ben eve dönüyorum," dedim.

"Peki benim 12 bin liram ne olacak?"

"Ben almadım ki!" dedim. "Yemin ediyorum ya..."

"Bunu yarın polise anlatırsın."

Başımı omuzlarımın arasına alıp ensemi koruyarak yeniden inip itmeye başlayınca yokuşun sonuna yaklaştığımızı anlayıp sevindim. Metin arabadan inmişti, ama itiyormuş gibi yaparak beni yüreklendirmeye bile üşeniyordu artık. Yalnızca, arada bir alışkanlıkla "Haydi, haydi," diyerek, bana sanki güç veriyordu. Ben bıraktım artık, çünkü bir uşak değilim ben! Ama bu sefer:

"Para mı istiyorsun sen?" dedi. "Sen kaç para istiyorsan veririm ben. Yeter ki it şimdi şunu."

Artık yokuşun sonuna geldik diye ittim. Belimdeki ağrıya dayanamayınca, yüreğime ve ciğerlerime biraz kan ve hava gitsin

diye durdum, ama o hâlâ bağırıyordu, küfür ediyor, uluyordu. Bana bin lira verecekmiş! Gücümün son damlasına güvenerek biraz daha ittim. İki bin lira, dedi. Peki, ittim ve bizimkiler sende para mı bıraktılar ki söz veriyorsun, demedim. Düzlüğe varınca, dinlenmek için durdum, ama o gene öfkelenip sabırsızlandı: Artık bana aldırmıyordu da. Birazdan belki gene arabayı tekmeleyebilir diye düşündüm. Sonra daha da tuhaf bir şey yaptı ve korktum: Yüzünü yağmura çevirmiş, karanlık göğe sövüyor, sanki "o"na sövüyormuş gibi. Aklıma gelenden bile korktum. Gök, tepenin üstünde ne yakın, gürlerken ve gene masmavi aydınlanırken ve gene korkunç gürültüler ve inanılmaz lacivert yağmur artık saçlarından ve alnımdan ağzımın içine girerken ittim. Allahım görmemek için gittikçe daha sık çakan şimşekleri gözlerimi kapayıp başımı omuzlarımın arasına çekip yüzümü toprağa çevirerek ittim bir kör köle gibi, bütün düşüncesini unutmuş bir zavallıyım ben, kimse beni suçlayamaz ve cezalandıramaz, çünkü boyun eğiyorum, bak ve suçtan ve günahtan haberim bile yok. Koşarak ve araba hızlandıkça tuhaf bir coşku duyarak itiyordum. Metin artık arabasına binmişti, direksiyonu tutuyordu ve açık penceresinden dışarı, hâlâ uluyarak sövdüğünü duyuyordum, atlarına söven o ihtiyar arabacı gibi, ama "o"na sövüyormuş gibi de. Sanki göğü gürleten "o" değil! Sen kimsin? Ben kimsenin küfrüne ortak olamam! Ben durdum, itmiyorum artık.

Ama gene de araba kendi kendine bir süre kaydı. Kendi kendine giden sessiz ve korkunç bir karanlık gemiye bakar gibi, ağır ağır uzaklaşmasına baktım. Yağmur da azalmıştı. Kendi kendine uzaklaşan arabaya bakınca aklıma geldi: Sanki "o", vereceği ceza bana çarpmasın diye, ikimizi birbirinden ayırıyordu, ama biraz daha gittikten sonra durdu araba. Gök aydınlanınca, Metin'in dışarı çıktığını gördüm.

"Neredesin?" diye bağırdı ulur gibi. "Gel buraya, iteceksin şunu!"

Kıpırdamadım.

"Hırsız!" diye bağırdı karanlığa doğru. "Namussuz hırsız. Kaç bakalım, kaç!"

Biraz olduğum yerde durdum. Soğuktan titriyordum. Sonra koştum, gittim yanına.

"Sen Allah'tan korkmaz mısın?!" diye bağırdım.

"Sen korkuyorsan niye hırsızlık ediyorsun!" diye bağırdı.

"Ben korkarım!" dedim. "Sense yukarı bakıp ona söversin. Cezanı verir bir gün."

"Aptal cahil!" dedi. "Deminki yıldırımdan korktun değil mi? Şimşek çakınca ağaçların gölgesinden, mezarlıktan, yağmurdan, fırtınadan korkuyorsun değil mi? Koca adam! Kaçıncı sınıftasın sen? Cahil! Ben sana söyleyeyim: Allah yok! Tamam mı? Gel şimdi, it şunu. İki bin lira vereceğim sana diyorum."

"Sonra nereye gideceksin?" dedim. "Sizin eve mi?"

"Seni de götürürüm," dedi. "İstediğin yere götürürüm seni şu yokuştan aşağı araba, ah, bir kaysın!"

İttim Nilgün. O da arabasına atladı ve bu sefer sanki öfkeyle değil, atlarına artık alışkanlıkla söven arabacı gibi sövdü. Biraz sonra araba hızlanınca yokuştan inişin az ötede başlayacağını ve arabanın çalışacağını düşündüm ve aklıma sanki şöyle bir düşünce geldi: Metin de tiksinmiş ve bıkmış hepsinden! Arabaya binerim, kaloriferlerini çalıştırır, ısınırız. Sonra seni alır, birlikte gideriz uzaklara ya da başka bir yere çeker gideriz. Ama, araba yokuştan aşağı inmeye başlayınca, motor hiçbir ses çıkarmadı, yalnızca tekerleklerin ıslak asfalttaki tuhaf sessizliğiyle uzaklaşıyordu. O zaman koştum yetiştim, arabanın içine atlamak için, ama kapısı kilitlenmişti.

"Aç!" dedim. "Aç Metin, kilitlenmiş kapı! Aç beni de al! Dursana!" Ama beni duymuyordu galiba. Arabanın camına vura vura, boğulur gibi inleye inleye soluyarak yanında koşabildiğim kadar koştum, ama biraz sonra o tekerlekli plastik şey geçti beni, gitti. Gene de bağıra bağıra koştum arkasından, ne araba durdu ne de Metin. Işıklarını sessizce yakıp, bahçeleri ve bağları aydınlatarak ve dönemeçleri kıvrıla kıvrıla dönerek, taa aşağıya inip gözden kaybolana kadar arabanın arkasından koştum. Sonra durdum, baktım.

Çenelerim titremekten birbirine vurmaya başlayınca aklıma geldi: Senin plağın Nilgün, taa orada kaldı, yokuşun öte yanında. Döndüm, ısınayım diye gerisin geri yokuşu koşarak çıktım, ama gömlek etime yapıştığı için fark etmedi. Ayaklarım dereciklere girip girip çıkıyordu. Bıraktığımı sandığım yere

gelip plağı bulamayınca da koşmaya başladım. Gök gürültüyle aydınlanınca, korktuğum için değil, üşüdüğüm için titriyordum. Nefes nefese kalınca belimdeki ağrıyı yeniden duydum. Koşarak inip çıkıyor, her adımda durup titreyerek bakıyordum, ama yoktu plak.

Gün doğduktan az sonra plağı bulana kadar daha kaç kere yokuşu çıkıp indiğimi artık unuttum ben. Yorgunluktan ve titremekten bayılacak gibiyken o budala plağın ve defterin görüp görüp bu değildir dediğim karaltılardan biri olduğunu anlayınca birisinin sanki bana oyun ettiğini düşündüm: Her şeyini gizleyen ve bana köle hayatı yakıştıran biri olmalı. *Best of Elvis*'in ibne Amerikalı yüzünü ayakkabımla ezmek istedim. Zaten yağmurdan hamura dönmüş. Batsın, batsın, batsın hepsi! Ama ezmedim, sana veririm!

Günün ilk arabası, Halil'in çöp kamyonu, yokuşu çıkıyordu, doğan güneşin kızıllığı arkasına vurmuştu, ben yoldan bağlara girdim. Mezarlık yoluna çıktım, duvarın dibinden sapıp küçükken annemle geçtiğimiz keçi yolundan gittim. Benim eski bir yerim vardır burada, bademle incir ağaçları arasında.

Çalı çırpı topladım, kurularını bulmak zor oldu. Ama Faruk'un tarih defterinden birkaç sayfa bulup yırtınca ateşi yakabildim. Kimsenin görmeyeceği mavi silik bir duman çıkıyor. Gömleğimi ve pantolonumu da çıkardım, ayağımda lastik ayakkabılar neredeyse ateşin içine girdim, durdum öyle. Isınmak hoşuma gitti. Keyifle gövdeme baktım, alttan vuran alevlerin içinde çırılçıplak; ben hiçbir şeyden korkmam! Çükümün alevlerin içinde, orada, öyle duruşuna baktım. Sanki gövdem başka bir erkeğin gövdesi gibiydi: Güneşten yanmış, sağlam, çelik gibi, yay gibi! Düşündüm: Erkeğim ben, elimden her şey gelir, benden korkun! Tüylerim alevlerden tütsülensin, bana bir şey olmaz. Biraz daha dikildikten sonra ateşi kuvvetlendirmek için alevden çıktım, çalı çırpı arıyordum, serin bir rüzgâr esti, kıçım ürpererek üşüdü, aklıma geldi: Kadın değilim, diyorum ben, ibne değilim: Onlar korkar. Ateş yeniden alevlendikten sonra içine girip çüküme bakarak düşündüm: Yapabileceğim şeyleri, ölümü, korkuyu, ateşi, başka ülkeleri, silahları, zavallıları, köleleri, bayrağı, ülkeyi, şeytanı, cehennemi.

Sonra, plağın hamurlaşan kartonunu aleve tuta tuta kuruttum. Elbiselerimi de kuruttum, giydim. Onları, hepsini düşünerek çamursuz bir köşeye uzanıp yattım.

Hemen uyumuşum. Uyandığımda, düş gördüğümü biliyordum, ama düşümde ne gördüğümü bilmiyordum. Sıcak bir şey gibi. Güneş çok yükselmişti. Hemen kalktım, koştum. Vakit yok belki.

Elimde senin plağınla bizim evin önünden hızlı hızlı yokuşu inerken yanımdan plaja koşan pazar kalabalığının iğrenç arabaları geçiyordu. Evden kimse görmedi: Ne annem var ortalıkta ne babam. Perdeleri çekmişler. Tahsinler, yağmurdan sonra kurtlanmasın diye aceleyle kiraz topluyorlardı. Mahalleye girince 500 lirayı bozdurdum; pazarları açıktır burada dükkânlar. Bir tostla çay istedim. İçerken cebimden tarakları çıkarıp baktım: Biri yeşil ötekisi kırmızı. Allah görür.

Hepsini anlatırım. Hepsini anlatınca suç ve günah belli olur. Hiçbir eksik kalmaz. Benim de kim olduğumu anlarsın Nilgün. Sen bambaşka biriymişsin, dersin, köle değilim. Baksanıza bana, istediğimi yapıyorum, cebimde 500 liranın üstü, kendi kendimin efendisiyim, beyefendisi. Plaja gidiyorsunuz, ellerinizde deniz topları, çantalar var, ayaklarınızda tuhaf takunyalar, yanınızda kocalar, çocuklar. Anlamıyorsunuz! Bakıyorsunuz, ama görmüyorsunuz; düşünüyorsunuz, ama bilmiyorsunuz! Benim kim olduğumu anlamıyorlar, kim olacağımı bilmiyorlar; çünkü körlerden de beterler: İğrençler! Plaja giden, keyif peşinde, iğrenç kalabalık! Bütün bunları yola getirmek bana düşecekmiş demek. Bakın bana: Benim bir fabrikam var! Bakın bana: Benim bir kırbacım var: Ben bir beyefendiyim. Tel örgüler arasından kalabalık plaja baktım ve sizi, Nilgün Hanım, o kalabalığın içinde göremedikten sonra aklıma geldi. Çünkü, Mustafa da gelmemiş diye düşünmüştüm.

Yürüdüm, evinize gidiyorum. Bir beyefendi gelmiş, der cüce, beni görünce, sizi görmek istiyor, Nilgün Hanım. Öyle mi, dersin sen, kibar biri mi, öyleyse salona alın onu Recep Efendi, ben şimdi geliyorum. Yürürken, belki Nilgün şimdi evden çıkmıştır, yolda karşılaşırız diye bakınıyordum, ama rastlamadım size hanımefendi. Bahçe kapınıza gelince durdum baktım: Gece, yağmurda bir ahmak ve kör köle gibi kimin yokuş yukarı ittiğini

unuttuğum araba bahçenizde yoktu. Nerede Anadol? Düşünerek kapıdan girdim ve merdivenli büyük kapıya değil, kimseyi rahatsız etmekten hoşlanmayan bir kibar beyefendi olduğum için mutfak kapısına yürüdüm. İncirin gölgesini, duvarın taşlarını hatırladım. Rüya gibi. Mutfak kapısına vurdum, biraz bekledim: Siz bu evin uşağı mısınız derim, Recep Efendi, bu plakla bu yeşil tarak, galiba, bu evde oturan bir güzel hanımefendinin, eskiden biraz tanırdım, neyse, şimdi önemli değil, derim, onları bırakmaya gelmiştim, başka hiçbir niyetim yok. Biraz bekledikten sonra düşündüm: Recep Amca çarşıya gitmiş olmalı, evde yok. Belki de evde kimse yok! Rüya gibi, evet. Ürperdim!

Kulpunu bastırınca mutfak kapısı yavaşça açıldı. Kedi gibi sessiz, mutfağı geçtim. Yağ kokuyordu, hatırladım. Kimseler yok ve ayaklarımda lastiklerim olduğu için küpün yanından kıvrılıp çıkan merdivenleri ben tırmanırken kimse duymuyor. Rüyalarda gezen bir gölgeyim ben ve uykusuzluktan belki rüya sanıyorum diye düşündüm, çünkü koklarken aklıma geldi: Demek, evlerinin içi böyle kokuyormuş diyordum: Sahici bir ev gibi! Ben geldim derim.

Üst kata gelince, kapalı kapılardan birini yavaşça açtım. Baktım: Hemen tanıdım iğrenç gövdesini: İşte Metin, çarşafı üstüne çekmiş uyuyor! İki bin lira borcu var bana, diye düşündüm ve Allah yok, dedi diye de. Onu boğsam kimse fark etmez. Durdum, düşündüm: Parmak izi kalır. Kapıyı usulca örttüm ve açık kapıdan öbür odaya girdim.

Masanın üzerindeki şişeden ve dağınık yatağın üzerine atılıvermiş koca pantolondan anladım: Faruk'un odası burası. Oradan da çıktım ve hiç düşünmeden öteki odanın kapısını açınca, ürpererek duvardaki babamı gördüm sanki; ne tuhaf, sakallıydı babam, çerçevenin içinden bana sanki öfke ve hayal kırıklığıyla bakıyor ve ah ne yazık ki sen aptalın tekisin, diyordu. Korktum. Sonra, hırıltılı ihtiyar kadın sesini duyunca anladım duvardakinin ve odadakinin kim olduğunu.

"Kim o?"

Ama, gene de, kapıyı bir an açıp baktım ve buruş buruş çarşaflar arasına gömülmüş buruş buruş suratı ve iri kulakları görünce hemen kapıyı kapadım.

"Recep, sen misin, Recep?"

Sessizce koşarak en son odaya gittim ve kapısının önünde titreyerek beklerken gene o sesi duyunca;

"Recep, sen misin? Sana diyorum Recep, kimdi o?"

Hemen odaya girdim ve şaşırdım: Siz de odanızda yoksunuz Nilgün Hanımefendi! Üstü örtülü boş yatağı açıp kokusunu kokladım ve sonra iz bırakmamak için hemen kapadım telaşla, çünkü o ihtiyar ses, sanki karıştırmayayım diye gene bağırıyordu.

"Kim o, diyorum. Kim var orada Recep?"

Yastığın altından geceliğini çıkarıp kokladım: Lavanta ve Nilgün kokuyordu. Sonra, koklamamışım gibi katlayıp yastığın altına koydum ve plağı ve tarağı bırakayım diye düşündüm: İşte şuraya, yatağının üzerine Nilgün, bırakırım, bırakayım. Burada tarakları bulunca anlarsın Nilgün: Kaç gündür peşindeyim, seni seviyorum. Ama bırakmadım; çünkü bıraksaydım, her şey sanki bitecekti; ben de bitsin peki, diyordum, her şey.

"Recep sana diyorum, Recep!"

Hemen çıktım odadan, çünkü ağır ihtiyar tıkırtısından anladım, babaanneleri yatağından kalkıyor olmalıydı. Merdivenleri hızla inerken, arkamdan, kapısını açtığını ve bir bastonun döşemeyi deler gibi yere vurduğunu duydum.

"Recep diyorum, Recep!"

Kıvrılıp mutfağa girdim, tam çıkarken durdum: Hiçbir şey yapmadan bırakmam. Ocağın üstünde, altı çok hafif yanan bir tencere var. Mandalı çevirince sonuna kadar yandı. Sonra öteki mandalı da çevirdim. Çıktım, düşündüm: Eksik kaldı.

Hiçbirine aldırmayacağımı düşünerek hızlı hızlı yürüdüm ve plaja gelince, tahmin ettiğim gibi, tel örgülerin arasından, kalabalığın içinde, bu sefer gördüm sizi, oradasınız, Nilgün Hanımefendi! Şu plakla tarağınızı vereyim de bitsin bu iş! Ben kimseden korkmam. Kurulanıyordu. Demek, demin denizdeydiniz. Mustafa yok, gelmemiş.

Biraz bekleyip bakkala gittim. Başka müşteriler vardı.

"Bir *Cumhuriyet* versene!" dedim.

"Yok!" dedi bakkal kıpkırmızı bir suratla. "Artık satmıyoruz."

Bir şey demedim. Biraz bekledikten sonra siz de, Nilgün Hanımefendi, plajdan işte geldiniz ve her sabahki gibi sordunuz:

"Bir *Cumhuriyet* lütfen."

Ama, "Yok," dedi bakkal. "Artık satmıyoruz."

"Niye?" dedin sen Nilgün. "Dün satıyordunuz."

Bakkal, burnunun ucuyla beni gösterince baktın sen bana: Bakıştık: Anladın mı, anladın mı, anladın mı beni? Sonra: Şimdi, kibar bir beyefendi gibi sana sabırla ve ağır ağır her şeyi anlatacağım diye düşündüm. Dışarı çıktım, plak ve taraklar hazır, bekledim. Biraz sonra sen de çıktın. Her şeyi, her şeyi, hepsini şimdi anlatacağım, anlayacaksın.

"Biraz konuşabilir miyiz?" dedim.

Durdu ve bir an bana baktı, ah o güzel yüz! Konuşacak da sandım, ama şeytan görmüş gibi kaçıp gitti. Hemen peşinden koştum, yetiştim, kimseye aldırmadan:

"Ne olur dur Nilgün!" dedim. "Bir kere dinle beni!"

Durdu. Yüzünü daha da yakından görünce şaşırdım. Gözleri ne renkmiş!

"Peki," dedi. "Ne diyeceksen söyle hemen!"

Hepsini unuttum sanki: Aklıma hiçbir şey gelmedi: Sanki yeni tanışmışız da söyleyecek şey yok. Plağını uzattım, ama alıp bakmadı bile!

"Bu plak senin değil miydi?" dedim.

"Hayır!" dedi. "Değil."

"Senin, senin Nilgün bu plak! İyi bak. İsten seçilmiyor! Islanmıştı, yeni kuruttum."

Başını eğerek baktı. "Hayır. Benim değil bu!" dedi. "Sen beni bir başkasıyla karıştırıyorsun."

Gidiyordu, koştum kolundan tuttum.

"Bırak!" diye bağırdı.

"Niye bana yalan söylüyorsunuz hepiniz?"

"Bırak!"

"Niye benden kaçıyorsunuz? Bir selamı bile esirgiyorsun! Benim ne kötülüğümü gördün söylesene! Ben olmasaydım onlar seni şimdiye kadar ne yapmışlardı biliyor musun?"

"Kim onlar?"

"Sanki bilmiyor musun? Niye *Cumhuriyet* okuyorsun?"

Dürüst bir cevap vermek yerine çaresiz gözleriyle umutsuzca yardım dilenerek çevresine bakıyordu. Ben gene de son bir umutla efendi efendi söyledim ve kolundan tuttum:

"Ben seni seviyorum, biliyor musun?"

Birden elimden sıyrılıp koşar gibi fırladı, kaçmaya kalkıştı, ama kaçabileceğine inancı yoktu ki! Koştum, iki adım attım ve yaralı fareyi uzanıp yakalayıveren kedi gibi, gene ince bileğinden ne güzel tutuverdim kalabalıkta. Dur bakalım! Bu kadar kolaymış. Titriyor. Canım öpmek istedi, ama şimdi ben efendiyim, o da suçunu anladı diye fırsattan yararlanacak değilim: Ben kendimi tutmasını bilirim. Bak, kalabalıktan kimse yardımına koşmuyor, çünkü haksız olduğunu biliyorlar. E, anlat bakalım küçükhanım niye kaçtın benden, söyle, benden gizli hep birlikte neler çevirdiğinizi anlat da ötekiler de bütün kalabalık da duysun da artık kimse beni suçlamak için yanlış anlamış gibi yapmaya kalkışmasın. Mustafa burada mı? Sanki, herkesin bana iftira ettiği o rüyanın bitip tükenmez korkusu şimdi sona erecek diye, söyleyeceği şeyi bekliyordum ki birden o bağırdı:

"Manyak faşist, bırak beni!"

İşte böyle, ötekilerle birlik olduğunu itiraf etmiş oldu. Ben önce çok şaşırdım, ama sonra hemen oracıkta onu cezalandırmaya karar verdim ve vura vura cezalandırdım.

27
Recep, Nilgün'ü Eve Götürüyor

Vurup vurup kaçanın Hasan olduğunu ve yerde yatanın Nilgün olduğunu anlayınca ben, filelerimi yere bırakıp koştum, koştum ben, yetiştim.

"Nilgün, nasılsın kızım?"

Yatağında yatar gibi kıvrılmış, başını ellerinin arasına alıp asfalta çevirmiş titriyor.

"Nilgün," dedim, omuzlarından tutmuşum.

Biraz ağladı.

Sindikleri köşelerden çıkıp başımıza üşüşenleri, bağırıp çağrışanları, daha iyi seyretmek ve bir şey daha söylemek için birbirlerinin omuzları arasından meraklı, korkak başlarını uzatanları gördü ve birden utandı sanki. Kalkmak için bana uzandı. Kanlı yüzünü gördüm ben.

"Yaslan bana canım, yaslan."

Kalktı, yaslandı. Mendilimi verdim.

"Gidelim buradan, eve gidelim."

"İyi misin?"

"Taksi geldi," dedi biri. "Binin."

Açıldılar, biniyorduk, biri filelerimi ve Nilgün'ün çantasını uzattı ve bir çocuk da:

"Ablanın bu," dedi, plağı verdi.

"Hastaneye mi?" dedi şoför. "İstanbul'a mı?"

"Eve gitmek istiyorum!" dedi Nilgün.

"Bari önce eczaneye gidelim!" dedim ben.

Eczane yolunda sustu, titredi ve arada bir, ne kadar canlandığını görmek için gözüne yaklaştırdığı mendile boş ve ilgisiz baktı.

"Başını böyle tut!" dedim, saçlarını çektim.

Eczanede gene Kemal Bey'in kendisi değil, güzel karısı vardı, radyo dinliyordu.

"Kemal Bey yok mu?" dedim.

Nilgün'ü görünce kadın bir çığlık attı. Sonra dükkânın içinde hızlı hızlı koşturmaya başladı, bir yandan da soruyordu, ama

Nilgün oturdu ve sustu. Sonunda Kemal Bey'in karısı da sustu ve pamuk ve ilaçlarla Nilgün'ün yüzündeki yaraları temizlemeye başladı. Ben döndüm, bakmadım.

"Kemal Bey yok mu?"

"Eczacı olan benim!" dedi karısı. "Ne yapacaksın onu? O yukarıda! Ah güzelim, neyle vurdular sana böyle?"

O sırada, açılan kapıdan Kemal Bey girdi. Görünce bir an durdu, sonra hep bunu beklemiş gibi bir tutkuyla baktı. "Neden oldu bu?" dedi.

"Vurdular," dedi Nilgün.

"Allahım! Ne olduk biz."

"Kim biz?" dedi Kemal Bey.

"Kim yaptıysa bunu..." dedi karısı.

"Faşist," diye mırıldandı Nilgün.

"Sen sus, sus şimdi," dedi kadın.

Ama Kemal Bey kelimeyi duymuştu. Radyoya uzandı ve karısına bağırdı: "Niye açıyorsun bu radyoyu bu kadar?"

Radyo kapanınca, dükkân sanki birden boşaldı ve acı ve utanç ve suç yüze çıkıverdi.

"Kapamayın," dedi Nilgün. "Açabilir misiniz?"

Kemal Bey radyoyu açtı. Kadın işini bitirince,

"Şimdi doğru hastaneye!" dedi. "Allah korusun bir iç kanama yapabilir..."

"Abim evde mi Recep?" dedi Nilgün.

"Yok," dedim. "Arabasını tamire götürdü."

"Hemen binin bir taksiye gidin," dedi kadın. "Yanında para var mı Recep Bey?"

"Ben vereyim," diyordu Kemal Bey.

"Hayır," dedi Nilgün. "Şimdi eve gitmek istiyorum." Ayağa kalkarken inledi.

"Dur," dedi kadın. "Sana ağrı kesici bir iğne yapayım."

Nilgün ses etmeyince onu içeri götürdü. Biz Kemal Bey'le sustuk. Vitrinden dışarı bakıyordu, sabahlara kadar seyrettiği manzaraya: Karşı büfenin vitrini, Coca-Cola ilanı, lamba ve dönerli sandviçler. Bir şey söylemek için:

"Pazartesi akşamı geldim, aspirin aldım," dedim. "Uyuyormuşsun. O sabah balığa çıkmışsın."

"Her yerde bu," dedi. "İnsan nereye gitse yakasını bırakmaz."

"Ne?"

"Siyaset."

"Bilmiyorum," dedim.

Sonra biraz daha dışarı baktık. Plaja giden pazar kalabalığına. Sonra geldiler. Dönüp bakınca Nilgün'ün yüzünü gördüm: Tek gözü yarı yarıya kapanmış ve yanağının iki yanı da mosmor olmuş. Kemal Bey'in karısı hastaneye gitmemiz gerektiğini söyledi, ama Nilgün istemedi, ama o gene söyledi ve sonra, "Taksi çağır," dedi kocasına ama,

"Hayır," dedi Nilgün. Çantasını aldı. "Yürürüz, açılırım. Ev ne kadarcık yol."

Ötekiler hâlâ söylüyorlardı, ben filelerimi, paketlerimi aldım, gittim Nilgün'ün koluna girdim. Sanki soyundan gelen bir alışkanlıkla hafifçe yaslandı bana. Kapıyı açtık, çıngırak çaldı, çıkıyorduk.

"Sen devrimci misin?" dedi Kemal Bey.

Yaralı başıyla, evet, yaptı Nilgün.

"Nereden anladılar?"

"Bakkaldan aldığım gazeteden!"

"Ha!" dedi Kemal Bey, rahatlayarak, ama daha çok utanarak ve sonra birden daha da çok utandı, çünkü aynı anda güzel karısı da,

"Ya!" diyordu. "Ben sana demiyor muyum Kemal..."

"Sen sus!" dedi Kemal Bey. Artık utanmaktan bıkmış gibiydi.

Nilgün'le biz dışarı güneşin altına çıktık.

"İyice yaslan bana canım," dedim. "Çantanı da ver."

Kimseciklere görünmeden anacaddeyi geçtik, karşı sokağa girdik, renkli mayoların ve havluların asıldığı balkonlar ve bahçeler arasından yürüdük. Daha kahvaltı edenler vardı, ama bakmıyorlardı. Sonra bisikletle bir delikanlı geçip baktı, ama o yaralı olduğu için değil, sanırım ben cüce olduğum için; bakışından anladım. Sonra bir küçük kız ayaklarında deniz paletleriyle ördek gibi önümüzden geçip gitti ve Nilgün'ü güldürdü.

"Gülünce buram acıyor," dedi ve daha çok güldü ve "Sen niye gülmüyorsun Recep?" dedi. "Hep ciddisin, ciddi adamlar gibi kravat takıyorsun. Gülsene."

Kendimi zorlayıp gülünce ben:

"Aaa senin dişlerin de varmış," dedi ve ben utandım ve daha çok güldüm, ama sonra sustuk ve sonra ağladı.

"Ağlama canım, ağlamasana."

"Ben aptalım, bir çocuğa..."

Saçlarını okşadım. Sonra aklıma geldi: Yalnız başına ağlamak da ister insan. Bıraktım. Sokağa baktım. Bir çocuk merak ve korkuyla karşı balkondan bize bakıyor. Onu benim ağlattığımı düşünür. Biraz sonra Nilgün sustu, kara gözlüklerini istedi, çantasındaymış, çıkardım, verdim. Taktı.

"Ben güzel miyim?" dedi ve ben cevap verene kadar, "Annem güzel miydi?" dedi. "Nasıldı annem Recep?"

"Sen de güzelsin, annen de güzeldi."

"Nasıldı annem?"

"İyi bir kadındı," dedim.

"Nasıl iyi?"

Kimseden bir şey istemez, kimseye yük olmaz, neden yaşadığını da sanki bilmez: Gölge gibi: Kedi gibi de, derdi Büyükhanım: Kocasının peşinde: Ama gülerdi de, güneş gibi, ama alçakgönüllü. İyi, evet: İnsan ondan çekinmez.

"Senin gibi iyi," dedim.

"Ben iyi miyim?"

"Tabii."

"Çocukken nasıldım?"

Bahçede güzel güzel oynardınız. İki küçük kardeş. Faruk Bey büyüktü, katılmazdı. Ağaçların altında koşardınız, meraklıydınız. Sonra o da evinden gelir, katılırdı size. Onu kendinizden ayırmazdınız. Ben mutfak penceremden işitirdim: Saklambaç oynayalım mı? Peki sayışalım. Sen say abla: Ena mena dosi, dosi saklambosi, saklambos... Ve birden, "Sen Fransızca mı biliyorsun Nilgün?" derdi sana Hasan.

"Çocukken de böyleydin," dedim.

"Nasıldım yani?"

Sonra yemeği hazır edince ben içeriden yukarı seslenirdim: Büyükhanım, yemek hazır derdim ve Büyükhanım da pencereyi açıp aşağı seslenirdi, Nilgün, Metin, hadi bakalım yemeğe derdi, neredesiniz, gene yoklar Recep, neredeler; şuradalar Büyükha-

nım, incirin orada, derdim ve Büyükhanım aranarak bakar, sonra birden incirin yaprakları arasından görür ve bağırırdı: Aaa gene Hasan'la, Recep ben sana kaç kere söyledim sokma o çocuğu buraya diye, niye geliyor, gitsin babasının evinde otursun, derken Büyükhanım, öteki panjur da açılır ve Doğan Bey'in başı babasının oturup yıllarca çalıştığı odanın penceresinden uzanır ve ne var anne, derdi, birlikte oynamalarından ne çıkar ve sana ne oluyor, derdi Büyükhanım, sen baban gibi otur odanda, saçmalıklarını yaz, hiç farkında değilsin tabii, ama bu çocuklar hizmetçi uşak çocuklarıyla düşe kalka derken Büyükhanım, aman anne ne var yani, derdi Doğan Bey, kardeş kardeş oynuyorlar işte.

"Recep senin de ağzından laf kerpetenle alınıyor..."

"Efendim?"

"Çocukluğumu sormuştum."

"Metin'le kardeş kardeş ne güzel oynardınız!"

Kardeş mi, der Büyükhanım, tövbe yarabbi, nereden çıktı bu söz, bu çocukların Faruk'tan başka bir kardeşi olmadığını herkes biliyor, tıpkı Doğan'ımın başka kardeşi olmadığı gibi, Doğan'ımın kardeşleriymiş, kim uyduruyor bu dedikoduları, ben seksenimden sonra bu yalanlarla mı uğraşacağım? Ben dinler, susardım: Sonra ikisi de pencerelerini kapayıp odalarına girince dışarı çıkardım ben, haydi Nilgün derdim, haydi Metin, bakın Babaanne'niz çağırıyor, yemek oldu. Onlar yukarı çıkarken o bir köşede kalırdı.

"Hasan'la da oynardık!" dedi Nilgün.

"Evet!"

"Hatırlıyor musun?"

Ve sizler yukarıda Babaanne, Doğan Bey ve kim bilir nereden son anda gelip yetişen Faruk ve Metin ve sen yemek yerken, ben onu durup kaldığı köşede bulur, şşşt Hasan derdim, acıktın mı yavrum, haydi peki, gel bakalım. Sessiz, ürkek peşimden gelirdi, içeri alırdım, küçük sandalyeme oturtur, önüne de üzerinde hâlâ yediğim o tepsiyi koyardım. Yukarı çıkıp ortadaki köfte tabağını, salatayı, fasulyeyi ve Faruk'un bile yemekle ve ceplerine doldurmakla bitiremediği şeftali ve kirazları aşağı indirdikçe önüne koyar ve o yerken sorardım: Baban ne yapıyor Hasan? Hiç, piyango! Ayağı iyi mi, ağrıyor muymuş? Bilmem! Sen na-

sılsın, okula ne zaman gideceksin? Bilmem! Gelecek yıl, öyle değil mi yavrum? Susar, beni ilk defa görüyormuş gibi korkarak bakardı. Doğan Bey öldükten ve o okula başladıktan sonra da: Sen kaçıncı sınıfa geçtin Hasan bu yaz? Susar. Üçe, değil mi? Sonra, okuyup büyük adam olacaksın! Sonra ne yapacaksın? Nilgün birden kolumda sallandı.

"Ne oldu?" dedim. "Oturalım mı?"

"Böğrüm ağrıyor," dedi.

"Taksiye binelim mi?" dedim.

Yürüdük. Yeniden anacaddeye çıktık, deniz kıyısına park edilmiş arabaların, İstanbul'dan gelen pazar kalabalığının arasından geçtik. Bahçe kapısından girerken baktım, arabayı gördüm.

"Abim gelmiş," dedi Nilgün.

"Evet," dedim. "Hemen İstanbul'a hastaneye gidersiniz."

Bir şey demedi. Mutfak kapısından girdik. Şaşırdım. Havagazını açık unutmuşum, öbür ocak ise yanıyor. Korkuyla hemen kapadım. Sonra Nilgün'ü yukarı çıkardım. Faruk Bey orada yok. Nilgün'ü sedire yatırdım, arkasına yastık koyuyordum ki yukarıdan seslendiğini duydum.

"Buradayım, Büyükhanım buradayım, geliyorum," dedim. Nilgün'ün başının altına da bir yastık koydum. "İyi misin?" dedim. "Şimdi Faruk Bey'i yolluyorum."

Yukarı çıktım. Büyükhanım odasından çıkmış, elinde baston, merdivenin başında dikiliyor.

"Neredeydin?" dedi.

"Çarşıdaydım ya..." dedim.

"Nereye öyle?"

"Bir dakika," dedim. "Girin siz odanıza, şimdi geliyorum ben."

Faruk Bey'in kapısını vurdum, ses etmedi. Beklemeden açtım içeri girdim, yatağında uzanmış okuyor Faruk Bey.

"Arabayı hemen yaptılar Recep," dedi. "Metin dün gece boş yere yolda kalmış."

"Nilgün Hanım aşağıda," dedim. "Sizi bekliyor."

"Beni mi?" dedi. "Niye?"

"Recep," diye seslendi Büyükhanım. "Ne yapıyorsun orada?"

"Aşağıda Nilgün," dedim. "İnsenize siz bir aşağı Faruk Bey."

Biraz şaşırdı Faruk Bey. Yüzüme bakıyordu. Kitabını bırakıp yatağından kalktı. Sonra çıktı.

"Geliyorum Büyükhanım," dedim ben. Gittim. "Niye burada duruyorsunuz?" dedim. "Girin koluma, sizi yatağınıza yatıra-yım. Burada üşüyeceksiniz. Yorgunsunuz da."

"Sinsi!" dedi. "Sen gene bir yalan söylüyorsun. Faruk demin nereye gitti?"

Açık kapıdan Büyükhanım'ın odasına girdim.

"Ne yapıyorsun orada?" dedi. "Karıştırma."

"Havalandırıyorum Büyükhanım," dedim. "Bir şeye dokun-muyorum, işte görüyorsunuz."

Büyükhanım odaya girdi. Ben panjurları açtım.

"Haydi yatın yatağınıza," dedim.

Yattı, küçük bir çocuk gibi yorganı alnına çekti ve bir an unuttu sanki, tiksinmeyi ve iğrenmeyi unuttu bir anda, çocuk merakıyla birden soruverdi.

"Ne vardı çarşıda?" dedi. "Ne gördün?"

Gittim yorganının kenarlarını düzelttim, yastığını alıp puf puf vurdum.

"Bir şey yok," dedim. "Artık güzel şeyler görmüyor insan."

"Aksi cüce!" dedi. "Biliyordum. Sana bunu da sormuyorum."

"Taze meyve aldım, getireyim ister misiniz?" dedim.

Sustu. Kapısını çektim, aşağı indim. Faruk'la Nilgün çoktan konuşmaya başlamışlardı.

28
Faruk Göbek Dansını İzlerken

Eczacı kadınla kocasını ve Recep'e yaslanarak eve kadar yürüdüklerini anlattıktan sonra, ben gene nasıl olduğunu sormak istedim. Yüzümden anlamış gibi:

"Bir şey değil Faruk," dedi Nilgün. "Aşı olmak gibi. Sonra kızdım kendi kendime. Şu aptalı bir idare edemediğim için. Pisi pisine..."

"Aptal mı?"

"Küçükken öyle değildi, iyi çocuktu. Ama sonra, bu yıl, aptal diye düşünmüştüm, aptal ve saf."

"Sonra?" dedim çekine çekine.

"Sonra, ipin ucunu çoktan kaçırmış olduğumu anladım. Bağırıyordum da herhalde. Hiç kimse yardıma koşmadı. Niye merak ediyorsun bunları Faruk, o kadar çok?"

"Çünkü öyleyim," dedim.

"Öyle değilsin," dedi. "Boş yere de umutsuzu oynuyorsun."

"Neymiş peki senin bu umut dediğin şey?"

"İnsanı ayakta tutan şeydir," dedi. "Ölmemek için ayakta tutan şey. Bazan, insan çocukken düşünür ya, ben ölürsem ne olur diye... O zaman, isyan ediyormuşum gibi bir duygu doldurur içimi, bu duygunun üzerinde durursan en sonunda anlarsın onun ne olduğunu: Senden sonra ne olacağını merak ediyorsundur, bu merak dayanılmaz, korkunç bir şeydir."

"Merak değil o," dedim. "Düpedüz kıskançlık. Senden sonra eğleneceklerini, mutlu olacaklarını, seni unutup güzel güzel yaşayacaklarını düşünürsün."

"Hayır," dedi. "Merak edersin. Sen de insanı ölümden koruyan bu meraktan vazgeçiyorsun, merak etmiyormuş gibi yapıyorsun abi."

"Hayır!" dedim kızarak. "Yalnızca merak etmiyorum."

"Kitaplarda, arşivde okuduğun onca kelime nedir o zaman?" dedi. "Sen yalnızca bilmiyormuş gibi davranmak istiyorsun."

"Durup dururken niye yapayım bunu?" dedim ben.

Recep odaya girmişti.

"Haydi, Nilgün!" dedim. "Hastaneye götürüyorum seni."

"Öfff!" dedi çocuk gibi. "İstemiyorum."

"Saçmalama! Eczacı herif haklı. Ya bir kanama olursa?"

"Kadındı eczacı olan, erkek değil! Kanama filan da olacağı yok."

Sonunda Nilgün'ün uykusu geldi. Sırtını yasladığı divana iyice uzandı ve gözlerini kaparken "Abi, biraz tarihten söz etsene bana!" dedi. "Defteri oku."

"Uyku sana iyi gelecek mi?"

Yatağına uzanıp kendini bir hikâyeye zorlayan küçük kız gibi huzurla gülümsedi. Hikâyelerin en sonunda bir işe yarayacağını düşünerek sevinçle koştum, yukarı odama çıktım, ama çantamda tarih defterim yoktu. Soluk soluğa, çekmecelere, dolaba, bavula baktım, sonra öteki odaları aradım, Babaanne'nin odasına bile girdim, ama bulamadım lanet şeyi. Defteri sarhoşlukla arabanın arka koltuğunda unutmuş olabileceğim aklıma geldi, ama orada da yoktu. Odalarda yeniden aramak için yukarı çıkarken Nilgün'ün uyuduğunu gördüm. Recep'in yaklaştığını görünce bahçeye çıktım. Nilgün'ün bütün hafta oturup kitap okuduğu şezlonga koca gövdemi yerleştirdim, öyle durdum.

Üniversite koridorlarını, şehir trafiğini, kısa kollu gömlekleri, nemli yaz sıcağını, ağır havada yenecek öğle yemeklerini, kelimeleri düşündüm. Evde, iyice kapatılmamış musluklardan su damlıyordur, odalar toz ve kitap kokuyordur, metalik buzdolabında plastik tadındaki bir margarin parçası bembeyaz ve kaskatı kesilmiş, belirsiz bir zamanı bekliyordur. Boş oda da, demek boş kalacak! İçki içmek, uyumak istedim. Sonra şöyle düşündüm: Aramızda en iyi olanın başına geldi bu iş! Sonra kalktım, yeniden sessizce içeri girdim ve uyuyan yaralı gövdeyi seyrettim. Recep geldi.

"Hastaneye götürün onu Faruk Bey!" dedi.

"Uyandırmayalım," dedim.

"Uyandırmayalım mı?"

Omuzlarını silkip sallanarak mutfağına indi. Ben de yeniden güneşe çıkıp kümesin orada budala tavuklarla birlikte oturdum. Çok sonra, Metin geldi, yeni uyanmış, ama gözleri uykulu değil, ilgiliydi. Söyledi: Nilgün anlatmış! Dün gece onlara kaptırdığı

on iki bin lirayı anlattı; oralarda, gecenin o saatinde, yapayalnız ne işi olduğunu sorunca ben, bir an sustu.

"Benim defterim vardı," diye sordum. "Arabada unutmuş olabilirim, gördün mü? Kayıp."

"Görmedim!"

Arabayı tamire götürmek için nasıl çalıştırdığını sordu. Recep'le biraz ittikten sonra hemen çalışıverdiğini söyleyince, inanmadı bana, koşa koşa gitti Recep'e sordu, o da aynı şeyi söyleyince talihine sövdü. Polise gitmiş mi kimse? Kimsenin gitmediğini söyledim. İçeri gittim, uyandığını görünce boşu boşuna Nilgün'e hastaneden ve kanamadan söz ettim, görev duygusuyla, kelimeyi kullanmadan ölümü hatırlattım, korkusunu duymadan korkusunu duyurmak istedim ki, evet, gidelim desin, ama demedi.

"Şimdi istemiyorum," dedi. "Yemekten sonra belki."

Babaanne aşağı inmediği için yemekte rahat rahat içtim. Yemeğin sonunda şu sinir bozucu düşünce bile geldi aklıma: Nilgün ona "manyak faşist" demeseydi belki de böyle olmazdı bu. Sonra, durup dururken, şu görüntü de aklıma takıldı: Gazetelerde okumuştum, Boğaz'da bir yerde, galiba Tarabya'da körüklü bir belediye otobüsü, içindeki yolcularla birlikte bir gece yarısı denize düşmüştü. Sanki, ben de, işte şimdi, o otobüsün içindeydim, denizin dibine düşmüştük, ama otobüsün iç lambaları hâlâ yanıyordu, herkes telaşla pencerelere bakıyordu, ama ölümün içeri dalan karanlığı çekiciydi.

Nilgün'e bir kere daha hastaneyi sordum, gitmeyeceğini söyledi. Odama çıktım, yatağıma yattım, Evliya Çelebi'yi açtım. Okurken uyuyakalmışım.

Tam üç saat sonra uyandığımda yüreğim bir tuhaf atıyordu. Bir türlü doğrulup yataktan kalkamıyordum; sanki kollarımdan bacaklarımdan beni yatağa bastıran bir görülmez fil üzerime çökmüştü. İstesem gözlerimi bir kapamakla yeniden uykuya rahatlıkla dalacak gibiydim, ama rüyalı, güzel uykuya direndim, kendimi zorlayarak kalktım. Odanın ortasında bir süre dikilip aptal aptal durdum, sonra şöyle mırıldandım: Nedir zaman denilen şey? Nedir çare diye beklediğim? Saat beşe geliyordu, aşağı indim.

Nilgün de uyumuş, uyanmış, gene divana uzanmış elindeki kitaba bakıyordu.

"Zaten hep böyle hasta olmak isterdim," dedi. "Yatıp gönül rahatlığıyla istediğim kitabı okuyabilmek için."

Babalar ve Oğullar'ı ikinci kere okuyordu. Ufak şeylerle rahatsız edilmek istemeyen bir kitap kurdu gibi.

Yukarı çıktım ve odalarda boş boş gezinerek defterimi aradım. Defterime vebaya ilişkin bir şeyler yazıp yazmadığım aklıma takıldı. Bahçeye de defteri ararken inmiştim.

Sokaklarda, plajda dünkü canlılık yok. Kumlar ıslak, güneş ısıtmıyor ve kirli ve renksiz Marmara öylece duruyor. Kapanan soluk şemsiyelerin ölümü hatırlatan bir çaresizliği var. Günün sıcağını biten güne geri veren arabalar arasından geçerek mendireğin başındaki kahveye kadar yürüdüm. Orada, eski bir mahalle arkadaşımı gördüm: Büyümüş, evlenmiş, yanında karısı çocuğu bile var; konuştuk.

Karısına, benim buranın en eskilerinden olduğumu söyledi. Pazartesi akşamı Recep'e rastlamışlar. Selma'yı sorunca ayrıldığımızı söylemedim. Sonra gençlik maceralarımızı hatırlattı. Sandala binip sabaha kadar içmişiz filan. Sonra öteki arkadaşlardan kim var, söyledi; neler yapıyorlarmış, anlattı. Annelerini görmüş: Şevket'le Orhan haftaya geleceklermiş; Şevket evlenmiş, Orhan roman yazıyormuş. Sonra çocuğum var mı diye sordu bana. Üniversiteyi de sordu, ölümlerden söz etti: Sabah da burada bir kıza saldırmışlar, kim bilir neden dövmüşler onu. Kalabalığın tam ortasında olmuş. Sonra, İstanbul'da görüşmek istediğini söyledi, cebinden bir kartvizit çıkarıp verdi. Kalkarken kartvizite baktığımı görünce anlattı: Tam fabrika sayılmazmış belki, bir atölyesi varmış: Leğenler, kovalar, sepetler yapıyormuş.

Eve dönerken bakkala uğrayıp bir küçük şişe rakı aldım, Nilgün'e "hastane" dedikten sonra oturdum içmeye başladım. Nilgün "Hayır, gitmeyeceğim," demişti, Recep de duymuştu, ama sonra gene de bana suçlayarak bakmıştı. Belki de bu yüzden, bana meze hazırlamasını isteyemedim ondan. Gittim, her şeyi kendim mutfakta hazırladım. Sonra kelimeler ve görüntüler aklımda rahat rahat koştursunlar diye oturup kendimi bıraktım. Yenilgi ve zaferin yalnızca birer kelime olduğunu düşündüm;

hangisine inanırsan o gelir seni sonunda bulur. Hani romanlarda yazarlar ya: Her şeyin sona erdiğini artık hissediyordum. Belki Orhan'ın romanında böyle bir cümle vardır. Recep sofrayı kurarken yerimden kıpırdamadım, suçlayıcı bakışına aldırış etmedim. Hava karardıktan sonra Babaanne'yi aşağıya indirdikleri zaman şişemi gizledim. Sonra Metin, hiçbir şeyden çekinmeden şişeyi ortaya çıkarıp içmeye başladı. Babaanne de görmüyormuş gibiydi: Dua eder gibi, mırıldanarak şikâyet ediyordu. Sonra Recep onu yukarı çıkardı.

"Dönelim artık İstanbul'a," dedi Metin. "Hemen!"

"Hani sen yaz ortasına kadar kalıyordun?" dedi Nilgün.

"Vazgeçtim," dedi.

"Sevmiyor musun onları?" dedi Nilgün.

"Daha fazla katlanamam ben buraya," dedi Metin. "Sen kal istiyorsan burada Faruk. Ama bana arabanın anahtarını ver, Nilgün'ü götüreyim."

"Senin ehliyetin yok ki," dedi Nilgün.

"Anlamıyor musun abla, gitmen gerek," dedi Metin. "Bir şey olursa ne olacak? Bak, Faruk'un hiçbir şey yapacağı yok. Ben arabayı kullanırım."

"Sen de onun kadar sarhoşsun," dedi Nilgün.

Babaanne'yi yatırıp aşağı inen Recep masayı topluyordu.

"Ben değilim bu akşam burada," dedi. Kalktı. Biraz sonra saçları taranmış, elbiseleri değişmiş, aşağı indi, hiçbir şey söylemeden yürüdü gitti. Sürdüğü tıraş sonrası losyonunun kokusunu bahçe kapısına vardığında hâlâ koklayabiliyorduk.

"Ne oldu buna?" dedi Nilgün.

Cevap olarak, biraz değiştirerek, Fuzuli'den bir beyit okudum:

Âşık oldu yine bir taze gül-i ra'nâya
Ki alır al ile her dem onu yüz gavgaaya

Bahçede de olağanüstü bir sessizlik vardı, yağmur sonrası sessizliğinden daha derin, daha karanlık. Ayağa kalkmışım.

"Biraz yürü sen, açılırsın," dedi Nilgün.

Aklımda yoktu bu, ama yürüdüm.

Bahçe kapısından çıkarken karımı düşünüyordum. Sonra biraz Fuzuli'yi düşündüm, Fuzuli'nin acı çekme isteğini. Acaba Divan şairleri o şiirleri bir çırpıda söyleyiveriyorlar mı, yoksa saatlerce kâğıdın başına oturup çizip düzelterek mi yazıyorlar? Sokaklarda pazar akşamının tenhalığı vardı, kahveler gazinolar yarı boştu, ağaçlara asılı renkli lambaların bazıları belki de dünkü fırtınanın şiddetinden sönmüştü. Kaldırım köşelerindeki su birikintilerine girip çıkan bisikletlerin çamurlu izleri asfaltın üzerinde anlamsız eğriler çizmişti. Bisiklete bindiğim yılları, gençliğimi, sonra gene karımı, tarihi, hikâyeleri, hastaneye götürmem gereken Nilgün'ü, Evliya Çelebi'yi düşünerek taa otele kadar sallana sallana yürüdüm.

Döner kapıdan otele girdim, koklaya koklaya mutfağı bulan köpek gibi dinleye dinleye, sessiz halılar ve garsonlar arasından geçerek merdivenlerden müziğin kaynağına indim, bir kapıyı açtım: Masalara oturmuşlar, kadınlı erkekli sarhoş turistler, önlerinde şişeler, başlarında fesler, bağrışıyorlar. Anladım: Yabancı turistlere Türkiye'deki son gecelerinde düzenlenen Doğu gecelerinden biriydi. Geniş bir yükseltide aşağılık bir orkestra metalik gürültüler çıkarıyordu. Bir garsona sorup, göbek dansının henüz başlamadığını öğrendikten sonra, arkalarında bir masaya oturdum, çekine çekine rakı istedim.

Zil şıkırtısını duyup tanıyınca, yarı karanlığın içinde gezinen ışık konisinin ucunda dalgalanan yanık dansöz etini gördüm, titreyen parlak takılar gözümü aldı: Kıçından ve memelerinden ışık fışkırıyordu sanki.

Ayağa kalkmışım. Garson ikinci kadehi getirdi. Dansöz, Doğulu nesne-kadın gibi görünmeyi oynuyor. Işık konisi masalar arasından gezindikçe, Alman kadınların yüzlerine bakıyordum: Şaşkın değillerdi, ama belki de şaşırmak istiyorlar, gülümsüyorlardı, bekledikleri şey yavaş yavaş gerçekleşiyordu, dansöze bakarken, kendilerinin "öyle" olmadığını düşünüyorlardı; bu yüzden huzur duyduklarını, kendilerini erkekleriyle bir hissettiklerini seziyordum; bizleri, hepimizi "öyle" gördüklerini de seziyordum: Tıpkı hizmetçisine hükmederken kocalarıyla eşit olduklarına inanan ev kadınları gibi aşağılıyorlardı bizleri!

Canım bu oyunu bozmak istedi, ama biliyorum bir şey yapacağım yok; yenilginin ve akıl karışıklığının tadını çıkarıyorum.

Müzik sertleşti, yükseltinin görülmeyen bir köşesinde bir bateri kendini pek de zorlamadan gürültüye hâkim olunca dansöz masalara kıçını döndü ve sinirli sinirli yelpazelenen bir elin telaşıyla kaba etlerini salladı. Bunu yasak savar gibi yaptığını, hemen dönüp bizlere saldırgan ve gururla göğüslerini çevirmesinden anladım. Sonra ışık konisi yüzünde beklenmedik bir zafer ve güven gösterince rahatladım. Evet, işte: O kadar kolay değildir bize boyun eğdirmek: Hâlâ bir şeyler yapabiliyoruz, ayakta durabiliyoruz hâlâ.

İşte: Dansöz onlara meydan okuyor şimdi; arada bir yutkunan turist kadınların bakışlarını, o bilimsel gözlemciliği de boşa çıkarıyor. Başı fesli turist erkeklerin çoğu zaten kendilerini koyvermişler: Bir nesne-kadına yönelir gibi değiller artık, gevşemişler, saygıdeğer bir kadın karşısında küçülür gibi kendilerini unutmuşlar.

Tuhaf bir mutluluk duydum: Dansözün hantal ama hareket dolu gövdesi beni heyecanlandırdı. Hepimiz sanki bir uykudan uyanıyorduk. Terle parlayan göbeğin çevresindeki yanık ete bakarken her şeye dört elle sarılabileceğimi düşündüm, mırıldandım: Hemen şimdi eve döneyim, Nilgün'ü hastaneye götüreyim, sonra, ince eleyip sık dokumadan kendimi tarihe vereyim, geçmiş ve gerçek hikâyelere inanarak yapabilirim bunu.

Sonra dansöz, duyduğu küçümseyişi açığa vurmak istiyormuş gibi onlar arasından gözüne kestirdiklerini ellerinden tutup ortaya çıkarmaya başladı; birlikte göbek atmaya zorluyor onları, Allahım! Alman erkekleri önce küçük beceriksiz hareketlerle kollarını yanlara açıp ağır ağır kıpırdanıyorlar, dostlarına utanan ama eğlenceye de hakları olduğuna inanan gözlerle bakıyorlar.

Dansöz, aralarında en budala ve gönüllü gözükeni ustaca seçip soymaya başladı. Arkadaşlarına gülümseyerek beceriksizce göbek atan şişman Alman gömleğini çıkarırken artık dayanamıyorum, başım önüme düşüyor. Bütün bilincim silinsin, geçmişimden hiçbir iz kalmasın istiyorum. Aklımın kurgularından kurtulayım, aklımın dışında var olan bir dünyada özgürce gezineyim istiyorum, ama kendimi koyveremeyeceğimi biliyorum artık.

29
Babaanne Gece Ziyaretçileri Kabul Ediyor

Vakit gece yarısını çok geçti, ama hâlâ tıkırtılarını duyuyor ve meraklanıyorum: Ne yapıyorlar aşağıda, uyuyup da sessiz geceyi neden bana bırakmıyorlar? Yatağımdan kalktım, pencereye yürüdüm ve aşağıya baktım: İşte, Recep'in ışığı hâlâ bahçeye vuruyor: Neler yapıyorsun orada cüce? Korktum! Sinsidir: Bana bir bakar, her şeyime dikkat ettiğini, elimin, kolumun hareketini görüp incelediğini, o koca kafasının içinde bir şeyler kurduğunu anlarım. Sanki artık gecelerimi de bana zehir etmek istiyorlar, düşüncemi de kirletmek istiyorlar sanki: Aklıma gelince korktum: Ben kendi düşüncemin saf çocukluğuna gömülüp günün kirinden arınamayayım da onun gibi acılar çekeyim diye Selâhattin bir gece odama geldiydi: Düşününce gene korktum, ürperdim, üşüdüm sanki: Ölümü keşfettiğini söylemişti. Bir daha düşündüm ve daha çok korkunca pencerenin karanlığından çekildim, bahçeye düşen gölgem kayboldu, hızlı hızlı yatağıma döndüm, yorganımın içine girdim, düşündüm:

Ölümünden dört ay önceydi: Dışarıda poyraz vardı, pencere aralıkları ötüyordu. Gece odama çekilmiştim, yatağıma uzanmıştım, ama Selâhattin'in odasında aşağı yukarı yapan tıkırtısı bir türlü dinmediği için, fırtına ve duvara vuran panjur, ne tuhaf, tüylerimi ürperttiği için de, bir türlü uyuyamıyordum. Sonra yaklaşan ayak seslerini duydum, korktum! Birden kapım açılınca yüreğim ağzıma geldi, düşündüm: Yıllardan beri ilk defa, gece odamda! Kapıdan içeri girip, orada, eşikte, Selâhattin bir an dikildiydi: "Uyuyamıyorum Fatma!" Sanki sarhoş değildi, akşam yemeğinde ne kadar içtiğini görmemiştim sanki. Bir şey demedim. Sallanarak içeri girdi. Gözleri ateşle parlıyordu: "Uyuyamıyorum Fatma, çünkü korkunç bir şey keşfettim. Bu akşam beni dinleyeceksin. Örgünü alıp öteki odaya gitmene de izin vermem. Korkunç bir şey keşfettim, birisine anlatmam gerek!" Cüce aşağıda Selâhattin, seni dinlemeye de bayılır, diye düşündüm, ama bir şey demedim, çünkü yüzü bir tuhaf olmuştu ve birden fısıldadı: "Ölümü keşfettim Fatma, burada farkında de-

ğil kimse, ölümü Doğu'da ilk defa ben keşfettim! Şimdi az önce, bu gece." Bir an durdu, sonra keşfinden korkmuş gibi oldu, ama sarhoş gibi konuşmuyordu da. "Dinle Fatma! Biliyorsun. "O"yu tasarladığımdan ne kadar geç de olsa bitirdim. "Ö" harfini yazıyorum şimdi; ölüm maddesini yazmam gerekti, biliyorsun!" Biliyordum, çünkü kahvaltılarda ve öğle v e akşam yemeklerinde başka bir şey söylemiyordu. "Fakat bir türlü yazamıyordum, günlerdir odamda aşağı yukarı yürüyor ve niye yazamıyorum, diye düşünüyordum. Çünkü, öteki maddeler gibi, bunu da, elbette, onlardan alacaktım; benim onların düşünüp yazdıklarına ekleyecek bir şeyim olamaz, diye düşünüyordum, ama bu maddeye neden bir türlü başlayamadığımı anlayamıyordum da..." Bir an güldü. "Belki kendi ölümüm aklıma geldiği için ansiklopedilerimi hâlâ bitiremediğim ve yetmişime yaklaştığım için belki, öyle mi diyorsun?" Ben bir şey demiyorum. "Hayır Fatma, öyle değil, hâlâ gencim ben, yapacaklarımı bitirmedim henüz! Üstelik, bu keşiften sonra, inanılmayacak kadar genç ve diri hissediyorum kendimi: Bu keşfin ışığında yapılacak o kadar çok şey var ki, yüz yıl daha yaşasam yetmez bana!" Birden bağırdı: "Her şey, bütün olaylar, hayat yepyeni bir anlam kazandı! Bir hafta odamda aşağı yukarı yürüyüp tek kelime yazamadıktan sonra. İki saat önce Doğu'da ilk defa ben, Hiçlik korkusuna açtım gözlerimi Fatma. Biliyorum, anlamıyorsun, ama anlayacaksın beni, dinle!" Anlamak istediğim için değil, başka bir şey yapamadığım için dinliyordum ve o da odasındaymış gibi aşağı yukarı yürüyordu. "Bir haftadır odamda, aşağı yukarı yürürken ölümü düşünüyordum ve onların, ansiklopedilerinde, kitaplarında niye bu konuya bu kadar çok yer verdiklerini merak ediyordum. Sanat eserlerini bir yana bırakıyorum, Batı'da, sırf ölüm üzerine yazılmış binlerce kitap var. Bu kadar basit bir konuyu niye büyütüyorlar, diye düşünüyordum, niyetim bu konuyu ansiklopedimde kısacık geçiştirmekti: Şöyle yazacaktım: Ölüm organizmanın iflasıdır! Böyle, kısa bir tıbbi girişten sonra, efsanelerdeki ve kutsal kitaplardaki ölüm düşüncelerini birer birer çürütecek, bu kutsal kitapların zaten birbirinden aşırma olduğunu, bir kere daha keyifle gösterdikten sonra, bir de, çeşitli milletlerdeki cenaze töreni ve geleneklerinin gülünçlüğünü gös-

terip kabaca özetleyecektim. İşi bu kadar kısa tutmayı, belki ansiklopedimi bir an önce bitirmeye çalıştığım için istiyordum, ama asıl bu yüzden değil: Ölümün ne olduğunu iki saat öncesine kadar anlayamadığım, sıradan bir Doğulu gibi davrandığım için bu konuyu önemsemiyormuşum ben Fatma, iki saat önce anladım bunu: O kadar yıldır farkına varamadığım şeyi, iki saat önce, gazetedeki ölülere bakarken görüverdim. Korkunç şey! Dinle! Almanlar bu sefer Karkov'a saldırmışlar, her neyse, bu önemli değil! İki saat önce, gazetedeki ölülere dalgın dalgın bakarken, Tıbbiye'de, hastanelerde kırk yıl önce kadavralara bakarken duyduğum korkusuzlukla bakarken, birden kafamda bir şimşek çaktı, dehşetin ta kendisi, kafama inen bir balyoz gibiydi ve şöyle düşündüm: Hiçlik! Evet, Hiçlik denen bir şey var ve bu zavallı savaş ölüleri, şimdi, bu Hiçliğin dipdiri kuyusuna düşüp gittiler. Fatma, korkunç bir duyguydu bu: Allah ve cennet ve cehennem olmadığına göre, ölümden sonra yalnızca hiçbir şey var: Hiçlik dediğimiz şey var yalnızca. Şimdi, senin de, hemen anlayacağını sanmam. Doğu'da kimse farkında değil bunun. Bunun için de yüzyıllardır, binyıllardır sürünüyoruz biz, ama acele etmeyelim şimdi, sana ağır ağır anlatacağım; bu keşfin yükünü bu gece ben tek başıma kaldıramam!" Sabırsız hareketler yapıyordu, eli kolu gençlik yıllarındaki gibi oynuyordu. "Çünkü bir anda, her şeyin niye böyle olduğunu anladım: Biz niye böyleyiz ve onlar niye öyleler. Doğu neden Doğu ve Batı neden Batı anladım, yemin ederim anladım Fatma, ne olur yalvarıyorum, şimdi dikkatle dinle beni, anlayacaksın." Sanki kırk yıldır dinlemediğimi bilmiyormuş gibi anlattı. İlk yıllardaki gibi, inanç ve dikkatle, bir küçük çocuğu kandırmaya çalışan budala, ihtiyar öğretmenin tatlı ve şefkatli olmaya çalışan, ama yalnızca heyecanlı ve günahkâr olabilen sesiyle anlattı: "Şimdi dikkatle dinle Fatma! Kızmaca yok tamam mı? Allah yok diyoruz, kaç kere söyledim, çünkü varlığı deneyle kanıtlanamaz, o zaman, Tanrı'nın varlığını temel alan bütün dinler boş şiirsel gevezeliklerdir. O zaman, bu gevezeliklerin anlattığı cennet ve cehennem de tabii ki yoktur. Cennet ve cehennem yoksa, o zaman, ölümden sonra hayat da yoktur. Takip ediyorsun, değil mi Fatma? Ölümden sonra hayat yoksa, ölenlerin hayatı bütü-

nüyle, geriye hiçbir şey kalmamacasına, ölümle birlikte yok olur gider. Bu durumu, bir de, ölünün bakış açısından gözleyelim: Ölümden önce yaşayan ölü, ölümden sonra nerededir? Gövdesinden söz etmiyorum: Bir bilinç, duygu, akıl olarak nerededir şimdi o? Hiçbir yerdedir: Yoktur, değil mi Fatma, olmayan şey içindedir, Hiçlik dediğim şeye gömülmüştür; artık ne kimseyi görür, ne kimseye gözükür. Düşündükçe dehşete kapılıyorum: Yarabbi, ne tuhaf, ne ürpertici düşünce! Gözümün önüne getirmeye çalışınca tüylerim ürperiyor! Sen de düşün Fatma; öyle bir şey düşün ki, içinde hiçbir şey olmasın; ne ses, ne renk, ne koku, ne dokunuş olsun içinde, hiçbir özelliği olmayan ve boşlukta da yeri olmayan bir şey düşün Fatma: Gözünün önüne, havada hiçbir şey kaplamayacak ve gözükmeyecek ve duyulmayacak bir şey getiremiyorsun değil mi? Bundan da karanlık ölüm denen şey! Korkuyor musun Fatma? Cesetlerimiz, toprağın iğrenç ve buz gibi sessizliğinde çürürken ve savaş kurbanlarının, içinde yumruğum kadar delikler açılmış gövdeleri ve paramparça olmuş kafatasları ve toprağa dağılan beyinleri, akan gözleri ve kan içindeki yırtık ağızları beton yıkıntıları arasında kokarken, bilinçleri, bilinçlerimiz ah, Hiçliğin bu başsız sonsuz karanlığına gömülüyor; dipsiz bir uçuruma başı üstü devrilip, sonsuza kadar sırtüstü düşerken başından geçenlerin farkında olmayan bir kör gibi, hayır, bundan da öte: Hiçbir şey gibi: Allah kahretsin, aklıma geldikçe dehşete kapılıyorum, ölmek istemiyorum, ölmek aklıma gelince isyan etmek istiyorum, yarabbi, ne asap bozucu bir şey, durmadan sonsuzluğun karanlığına gömülürken, bunun başı ve sonu olmayacağını ve yalnızca karanlığın içinde bir daha hiç, hiç, hiç dışarı çıkmadan ve hiçbir şey de duyamadan kaybolup gideceğini bilmek: Hepimiz Hiçliğe batacağız Fatma, yokoluş buramıza kadar dolduracak bizi! Korkmuyor musun, içinden isyan etmek gelmiyor mu; içinde o ihtilalci ölüm korkusu uyanmadan bırakmam seni bu gece: Dinle: Dinle: Cennet yok, cehennem yok, Allah yok, seni gözleyen ve kollayan ve cezalandıran ve bağışlayan hiç kimse yok: Ölümden sonra, bu kimsesiz Hiçliğe içinden bir daha çıkamayacağın bir karanlık denizinin dibine iner gibi ineceksin: Cesedin soğuk toprakta çürürken, kafatasın ve ağzın tıpkı bir saksı gibi toprakla dolacak,

etlerin kurumuş gübre parçaları gibi dökülüp dağılacak, iskeletin kömür taneleri gibi toz olacak ve saçının son teline kadar seni eritip yok edecek iğrenç bir bataklığa bir daha geri dönme umudunu aklına bile getirmeye hakkın olmadığını bile bile girecek ve Hiçliğin acımasız, buz gibi çamurunda yapayalnız yok olup gideceksin, Fatma, anlıyor musun?"

Korktum! Başımı yastığımdan korkuyla kaldırdım ve odaya baktım. Eski dünya, şimdiki dünya: Ama odam ve eşyalarım uyuyor. Terlemişim. Birilerini görmek istedim, birileriyle konuşmak, dokunmak. Sonra aşağıdaki tıkırtılarını duydum ve meraklandım. Saat üç olmuş. Hemen kalktım, pencereye koştum: Recep'in ışığı hâlâ yanıyor. Düşündüm: Sinsi cüce, hizmetçinin piçidir! Soğuk kış gecesini düşündüm korkuyla: Devrilen sandalyeleri, kırılan camları, tabakları, iğrenç çaputları. Bastonum nerede? Aldım ve yere vurdum, bir daha vurdum, seslendim.

"Recep, Recep çabuk yukarı gel!"

Odamdan çıkıp merdivenlerin başına gittim.

"Recep, Recep, sana diyorum, neredesin?"

Aşağı bakıyorum; oradan gelen ışığın içinde gölgeler var, duvarda kıpırdanıyor: Biliyorum oradasınız. Bir daha bağırdım ve sonunda bir gölge gördüm

"Geliyorum Büyükhanım, geliyorum," dedi ve gölge küçülürken kendi gözüktü cücenin. "Ne var?" dedi. "Ne istiyorsunuz?"

Yukarı çıkmıyor.

"Sen niye yatmıyorsun bu saatte?" dedim. "Ne yapıyorsunuz aşağıda?"

"Hiç," dedi. "Oturuyoruz."

"Bu saatte?" dedim. "Yalan söyleme, hemen anlarım. Ne anlatıyorsun onlara?"

"Bir şey anlatmıyorum. Neyiniz var gene sizin? Gene düşünüyor musunuz? Düşünmeyin! Uyuyamıyorsanız gazetenizi alın, dolabınızı karıştırın, elbiseleriniz yerli yerinde mi bakın, meyve yiyin, düşünmeyin gene onları!"

"Sen bana karışma!" dedim. "Onları yukarı çağır, gelsinler."

"Yalnızca Nilgün Hanım var," dedi. "Faruk Bey'le Metin yoklar."

"Yoklar mı? İndir aşağıya, göreceğim. Ne anlattın onlara?"

"Ne anlatmamı istiyorsunuz, Büyükhanım, anlamıyorum ki!"

Sonunda merdivenleri çıktı. Bana gelecek sandım, odama girdi.

"Karıştırma odamı!" dedim. "Ne yapıyorsun?"

Orada duruyor cüce. Hemen arkasından yetiştim. Birden döndü, bana yaklaştı, kolumdan tuttu; şaşırdım ama: Peki. Dokundu bana, beni yatağıma götürdü: Yatırdı beni, sıcak yorganımı örttü: Peki, küçük bir kızım ben, suçsuzum, ben unuttum. Ben yatağımda yatıyordum, o çıkıyordu.

"Şeftalinizi bir ısırıp bırakmışsınız," dedi. "En iyi şeftaliler bunlar, beğenmiyorsunuz. Kayısı çıkarayım ister misiniz?"

Çıktı gitti: Ben yalnız kaldım: Aynı tavan üstümü örterken, ben aynı tabanın üstünde; sürahinin içinde aynı su ve masada aynı bardak, fırça, kolonya, tabak ve saat aynı dururken ben yatağımda uzanıyorum ve zaman denilen şeyin ne tuhaf olduğunu düşünüyordum ki, ürperdim: Anladım gene o gece Selâhattin'in keşfettiği şeyi düşüneceğimi, korktum. Anlatıyordu şeytan:

"Bu buluşun büyüklüğünü anlayabiliyor musun Fatma? Onlarla bizi ayıran o görünmez sınır çizgisini keşfettim bu gece! Hayır: Kıyafetler, makineler, evler, mobilyalar, peygamberler ve hükümetlerle fabrikalar ayırmıyor Doğu ile Batı'yı. Bunların hepsi sonuç: Onları bizden, şu küçük basit gerçek ayırıyor: Onlar, ölüm denilen dipsiz kuyunun, Hiçliğin farkına varmışlar, bizimse haberimiz yok bu korkunç gerçekten. Aradaki o inanılmayacak kadar büyük farkın bu kadar küçük, basit bir keşiften kaynaklandığını düşünmek de cinlerimi başıma çıkarıyor! Bin yılda koskoca Doğu'dan böyle bir şeyi düşünecek tek kişi olsun nasıl çıkmaz aklım almıyor. Kaybedilen zamana ve hayata bakarsan ahmaklığın ve uyuşukluğun ne boyutlara vardığını artık sen de görebilirsin Fatma! Ama gene de, geleceğe inanıyorum, çünkü, basit fakat atılması o kadar yüzyıl almış olan o ilk adımı attım ben; bu gece, ben, Selâhattin Darvınoğlu, Doğu'da ölümü keşfettim! Ne dediğimin farkında mısın? Boş boş bakıyorsun! Tabii, çünkü ancak karanlığı bilen aydınlığı anlar, ancak Hiçliği bilen var olmak ne demektir bilir. Ölümü düşünüyorum, demek ki varım! Hayır! O Doğulu uyuşuklar da

ne yazık ki varlar ve sen, elindeki örgü şişlerin de varsınız, ama ölümden hiçbirinizin haberi bile yok! O zaman, doğrusu şöyle söylemeli: Ölümü düşünüyorum, o halde Batılıyım! Doğu'dan çıkıp gelmiş ilk Batılıyım ben, Batı olmuş ilk Doğu! Anladın mı Fatma?" Birden bağırdı: "Hay yarabbi, onlar gibisin, körsün sen!" Sonra, ağlamaklı bir iniltiyle pencereye doğru sallanarak iki adım attı, bir an, ne tuhaf, pencerenin kanatlarını açıp dışarıya, fırtınaya atlayacak ve keşfinin coşkusuyla kanat vurup biraz uçacak sandım, o heyecanla iki üç kol vuruşluk uçacak ve sonra gerçeği anlayarak düşüp çakılarak ölecek sandım, ama odanın içinde durdu Selâhattin ve kapalı ve karanlık camların arkasından sanki bütün memleketi ve Doğu dediği şeyi görebiliyormuş gibi nefret ve umutsuzlukla baktı: "Zavallı körler! Uyuyorlar! Yataklarına girmişler; yorganlarına sarılmışlar, ahmaklıklarının huzur dolu uykusuna gömülmüşler mışıl mışıl uyuyorlar! Bütün Doğu uyuyor. Köleler! Ölümü öğretip bu kölelikten kurtaracağım onları. Ama önce seni kurtaracağım, Fatma, dinle beni, anla ve ölümden korktuğunu söyle!" Ve böylece, tıpkı, Allah yok dedirtemeyeceğini bile bile yalvardığı gibi gene yalvardı ve korkuttu ve kelimelerle oynayarak beni kandırmak ve parmaklarımı büküp kanıtlarını sayarak beni inandırmak istedi; inanmadım. Bıkıp sustuğunda, karşımdaki sandalyeye oturmuş, boş boş masanın üzerine bakıyordu ve panjur da hâlâ duvara vuruyordu. Sonra birden, yanı başımda duran saati gördü ve sanki bir akrep ya da yılan görmüş gibi korktu ve bağırdı: "Yetişmeliyiz onlara! Daha çabuk!" Saati aldı, açılmamış yatağımın üzerine fırlattı ve bağırdı: "Aramızda belki de bin yıllık bir zaman var, ama yetişebiliriz Fatma. Bu gerçeği hemen bir risale bastırıp öğreteceğim bizim zavallılara. Ahmaklar! Düşündükçe tepem atıyor. Hiçbir şeyden kuşku duymadan, yaşadıkları hayatın varlığından habersiz, dünyayı kendilerine olağan bularak uslu ve memnun, huzurla yaşıyorlar! Ölüm korkusuyla hepsini dize getireceğim! Kendilerini öğrenecekler; kendilerinden korkmayı ve tiksinmeyi öğrenecekler! Sen hiç hakkıyla kendinden nefret edebilen bir Müslüman gördün mü, kendinden tiksinebilen bir Doğulu tanıdın mı hiç? Kendilerinden hiçbir şey beklemezler ki, kendilerini sürüden ayırmayı bilmezler ki; yalnızca ne ol-

duğunu bilmedikleri bir akışa boyun eğerler ve başka türlüsünü isteyeni de sapık ya da deli sanırlar! Onlara yalnızlıktan değil, ölümden korkmayı öğreteceğim Fatma. O zaman yalnız kalmaya dayanabilecekler, o zaman yalnızlığın derin acılarını kalabalığın budala huzuruna tercih edecekler! O zaman, kendilerini dünyanın merkezine yerleştirmeleri gerektiğini görecekler! Bütün hayatları boyunca aynı insan olmaktan artık gurur değil, utanç duyacaklar o zaman; kendilerini sorguya çekecekler; hem de Allah'a değil de, gene kendilerine dayanarak sorguya çekecekler kendilerini! Bütün bunlar olacak Fatma, binlerce yıllık o mutlu ve huzurlu budala rüyadan uyandıracağım onları! Yüreklerine ölüm korkusunun boğucu, çıldırtıcı dehşetini salacağım! Bunu mutlaka yapacağım, gerekirse kafalarına sopa vura vura yapacağım, yemin ederim!" Sonra, kendi öfkesinden yorulmuş gibi biraz sustu, soluk soluğa durdu; belki biraz utanıyormuş ve biraz da salacağı korkudan kendi korkuyormuş gibiydi ama sonra gene başladı: "Dinle Fatma: Bu korkuyu, kendiliğinden duymuyorsan, mantığınla kavrayıp duyabilirsin. Yaşadığımız hayat, biz Doğululara duyurmuyor bu dehşeti. O zaman, biz dehşeti mantığımızla öğreniriz." Beni gecenin kimsesizliğine bıraksın da, ben güzel uykunun sabahına döneyim diye bekliyordum.

Aşağıdan gelen tıkırtılara aklım bir daha takılınca, başımı yastığımın sıcaklığından kaldırdım. Cücenin, sanki gövdemin içinde gezinir gibi, evin içinde gezindiğini duyuyorum. Neler yapıyorsun cüce, ne anlatıyorsun onlara? Sonra, bahçe kapısının çarpıldığını duydum ve korktum ve bahçeden gelen ayak seslerini tanıdım: Metin! Bu saatlere kadar neredeydin? Mutfak kapısını tıkırtadarak içeri girdiğini duydum, ama yukarıya çıkmadı. Düşündüm: Aşağıdalar, şimdi hepsi aşağıdalar ve cüce onlara anlatıyor. Ürperdim ve nerede benim bastonum, hepinizi suçüstü yakalayayım dedim, ama yatağımdan kalkmadım. Sonra ayak seslerinin merdivenleri çıktığını duydum.

Metin odama girdi. "Nasılsınız Babaanne?" dedi. Bir tuhaf! "İyi misiniz?" Cevap vermedim, bakmıyorum. "İyisinizdir Babaanne, sizin hiçbir şeyiniz yoktur, size bir şey olmaz." Anladım: Sarhoş! Dedesi gibi! Gözlerimi yumdum. "Uyumayın Babaanne! Size bir şey söyleyeceğim!" Söyleme! "Uyumayın şimdi!"

Uyuyorum ve yatağıma yaklaştığını duyuyorum. "Bu köhne evi yıkalım Babaanne." Anlamıştım. "Bu evi yıkalım, yerine büyük bir apartman yaptıralım. Yap-satçı yarısını bize verir. Hepimiz için iyi olur. Siz hiçbir şey bilmiyorsunuz." Evet, bilmiyorum ben bir şey! "Hepimize para lazım Babaanne! Bu gidişle, yakında bu evin mutfak masrafları karşılanamayacak!" Bizim mutfak, diye düşünüyorum ben: Küçükken karanfil ve tarçın kokardı bizim mutfak. "Hiçbir şey yapılmazsa yakında Recep'le burada aç kalacaksınız. Ötekiler bu işle uğraşmazlar Babaanne. Faruk artık her gün sarhoş, Nilgün komünist, biliyor muydunuz?" Tarçın kokusunu koklardım ve her şeyi bilmezdim ve sevilmek için her şeyi bilmek gerektiğini de. "Cevap versenize bana! İyiliğiniz için sizin! Duymuyor musunuz beni?" Duymuyorum, çünkü burada değilim, uykudayım ve hatırlıyorum: Reçel kaynatırdık, limonata içerdik, şerbet içerdik. "Cevap verin Babaanne, ne olur cevap verin bana!" Sonra Şükrü Paşa'nın kızlarına giderdim: Merhaba Türkân, Şükran, Nigân merhaba! "İstemiyor musunuz? Bu döküntü evde aç ve soğukta oturmak, güzel ve sıcak bir apartman dairesinde oturmaktan daha mı iyi?" Yatağımın kenarına geldi, pirinç topuzlu somyamı beni korkutmak için sallıyor. "Uyanın Babaanne, açın haydi gözlerinizi, cevap verin bana!" Açmıyorum ve sallanıyorum: Sonra, onlara gitmek için atlı arabaya binince. Tiki-taka, tiki-taka. "Onlar, siz bu evi yıkmak istemiyorsunuz sanıyorlar! Oysa onların da paraya ihtiyacı var. Karısı Faruk'u neden bıraktı da gitti sanıyorsunuz? Para için! İnsanlar artık paradan başka bir şey düşünmüyorlar Babaanne!" Sallıyor hâlâ. Tiki-taka, sallanırdı araba. Atların kuyrukları... "Babaanne cevap verin!.." Sinekleri kovalardı. "Cevap vermezseniz sizi uyutmam!" Hatırladım, hatırladım, hatırladım. "Benim de paraya ihtiyacım var, hepsinden çok benim, anladınız mı? Çünkü ben..." Yatağımın kenarına oturdu Allahım. "Onlar gibi azla yetinecek biri değilim. İğreniyorum bu ahmaklar ülkesinden! Amerika'ya gideceğim. Para gerek. Anlıyor musunuz?" Ağzından suratıma vuran alkol kokusunu tiksinerek kokladım ve anladım. "Şimdi bana, evet, diyeceksiniz Babaanne, siz de apartman istiyorsunuz, onlara söyleriz. Evet deyin, Babaanne!" Demedim. "Niye demiyorsunuz? Anılarınıza bağlı olduğunuz

için mi? O apartman dairesine taşırız bütün eşyayı! Dolabınızı, sandıklarınızı, dikiş makinenizi, tabaklarınızı, taşırız. Babaanne, siz de memnun olacaksınız, anlıyor musunuz?" Anlıyorum ne güzelmiş o kimsesiz kış geceleri: Gecenin sessizliği benimken, her şey kaskatı kesilmiş uzanırken! "Duvardaki, dedemin bu resmini de asarız. Odanız, bu odanın aynısı olur. Ne olur bir cevap verin!" Vermedim! Korktum ve soğuk elini omzumun üzerinde hissettim! Ağlamaklı sesi yaklaşmıştı, alkollü soluğuyla yalvarıyordu, ben hatırlıyordum: Cennet yok, cehennem yok, cesedin toprağın buz gibi karanlığında kimsesiz kalacak. Daha yalvarıyordu. Gözlerin toprakla dolacak, kurtlar bağırsaklarını kemirecek, etlerin çözülecek. "Babaanne yalvarıyorum!" Beyninin içinde karıncalar koşturacak, ciğerlerinde sümüklüböcekler gezinecek, yüreğinin toprağında solucanlar kaynaşacak. Sonra birden durdu. "Annem babam niye öldü de siz yaşıyorsunuz?" dedi. "Doğru mu bu?" Kandırmışlar. Düşündüm: Cüce aşağıda anlatıyor! Düşündüm, ama başka bir şey söylemedi. Ağlıyordu, bir an eli boğazıma gidiyor sandım! Kendi mezarımı düşündüm. Yatağıma uzanmış, hâlâ ağlıyordu. Tiksindim. Yatağımdan kalkmak zor oldu, ama kalktım ve terliklerimi giydim ve bastonumu alıp odadan çıktım, merdiven başına gittim ve seslendim.

"Recep, Recep, çabuk gelin yukarı!

30
Recep Her Şeye Yetişiyor

Nilgün'le aşağıda oturuyorduk. Büyükhanım'ın seslendiğini işitince hemen kalktım, merdivenleri koşa koşa çıktım. Büyükhanım odasının kapısındaydı.

"Koş Recep!" diye bağırıyordu. "Neler oluyor bu evde? Söyle bana hemen!"

"Hiç," dedim nefes nefese.

"Hiçmiş!" dedi. "Bu kudurdu. Bak!"

Bastonunun ucuyla bir fare leşini gösterir gibi tiksinerek odanın içini gösterdi. İçeri girdim: Metin, Büyükhanım'ın yatağına yüzükoyun yatmış, başı işlemeli yastığa gömülmüş titriyor.

"Beni öldürüyordu!" dedi Büyükhanım. "Ne oluyor diyorum Recep bu evde, benden saklamayın."

"Hiç," dedim. "Yakışır mı Metin Bey, haydi kalkın."

"Hiçmiş. Kim kandırdı bunu? Beni şimdi aşağı indireceksin."

"Peki," dedim. "Metin Bey biraz içmiş, Büyükhanım! İşte o kadar. Gençtir, içer, ama alışık değilmiş, işte gördünüz. Babası da dedesi de böyle değil miydi?"

"Tamam," dedi. "Sus sen! Bunu sormadım!"

"Haydi, Metin Bey!" dedim. "Gelin de yatağınıza yatırayım sizi!"

Sallanarak kalktı, odadan çıkarken dedesinin duvardaki resmine bir tuhaf baktı. Sonra kendi odasına girince ağlar gibi:

"Neden erken öldü benim annemle babam?" dedi. "Söylesene Recep, neden?"

Üzerindekileri çıkarsın da yatsın diye yardım ederken, "Allah," diye başlamıştım, birden itti beni.

"Allah'mış! Aptal cüce! Ben soyunurum merak etme." Ama soyunacağına bavulundan bir şey aldı. Odadan çıkarken durdu, bir tuhaf, "Helaya gidiyorum!" dedi, gitti.

Büyükhanım sesleniyordu, gittim.

"İndir beni aşağı Recep. Kendim göreceğim, ne yapıyorlar aşağıda."

"Hiçbir şey yok Büyükhanım," dedim. "Nilgün Hanım okuyor, Faruk Bey çıktı."

"Bu saatte nereye gider? Ne anlattın onlara? Yalan söyleme."

"Söylemiyorum," dedim. "Gelin yatırayım sizi." Odasına girdim.

"Bu evde bir şeyler dönüyor... Girme odama, karıştırma!" dedi, peşimden o da odasına girdi.

"Haydi Büyükhanım, yatın yatağınıza, sonra yoruluyorsunuz," diyordum ki, Metin'in seslendiğini duydum, korktum. Hemen odadan çıktım.

Metin sallanarak yaklaştı ve birden, sarhoş gibi, "Bak," dedi. "Bak, ne oldu, Recep!" Bileğinden sızan kana sevgiyle bakıyordu. Kesilmiş, ama derin değil, neredeyse bir çizik. Sonra, birden sanki korkuyu hatırladı, beni, sıradan şeyleri, pişmanlığı aklına getirdi.

"Eczane bu saatte açık mıdır?" dedi.

"Açıktır," dedim. "Ama önce pamuk vereyim size Metin Bey!"

Hemen aşağı indim. Dolaptan pamuk çıkarıyordum.

"Ne oluyor?" dedi Nilgün başını kitaptan kaldırmadan.

"Hiç!" dedi Metin. "Elimi kestim."

Pamuğu verdim, bastırırken Nilgün geldi baktı. "Elin değil, bileğinmiş," dedi. "Ama bir şey değil. Nasıl becerdin bunu?"

"Bir şey değil mi?" dedi Metin.

"Ne var Recep bu dolapta?" dedi Nilgün.

"Bir şey değilmiş!" dedi Metin. "Ama ben eczaneye gidiyorum."

"Ivır zıvır küçükhanım," dedim.

"Babamın, dedemin eskileri yok mu hiç?" dedi Nilgün. "Ne yazıyordu onlar?"

Bir an düşündüm ve sonra birden: "Allah'ın olmadığını," deyiverdim.

Nilgün güldü ve yüzü güzel oldu. "Nereden biliyorsun?" dedi. "Sana söylüyorlar mıydı?"

Dolabı kapadım. Büyükhanım'ın seslendiğini işitince yukarı çıktım, onu yeniden yatağına yatırdım ve aşağıda hiçbir şey olmadığını söyledim. Sürahideki suyu değiştirmemi istedi. Temiz suyu çıkarıp aşağı indiğim zaman Nilgün gene okuyordu.

Sonra mutfakta tıkırtılar duydum. Faruk Bey mutfak kapısının dışındaydı, nedense açamıyordu. Ben açtım.

"Kilitli değil ki," dedim.

"Bütün ışıkları yakmışsınız," dedi. Yüzüme yoğun bir rakı buharı üfledi. "Ne oldu?"

"Sizi bekliyoruz Faruk Bey," dedim.

"Benim yüzümden!" dedi. "Keşke taksiyle gitseydiniz. Ben ise göbek dansı seyrediyordum."

"Nilgün Hanım'ı diyorsanız, bir şeyi yok onun," dedim.

"Yok mu? Bilmiyorum. İyi, değil mi?"

"İyi. İçeri girmeyecek misiniz?"

Girdi. Sonra döndü, karanlığa baktı, bahçe kapısının ötesindeki soluk lambaya, orada bir yere son defa gidip gelmek istiyormuş gibi. Sonra buzdolabını açtı, şişeyi aldı. Birden, elindeki şişenin ağırlığıyla dengesini kaybetmiş gibi, geri geri iki adım attı, sandalyeme yığılarak çöktü. Tıknefesler gibi nefes nefeseydi.

"Yazık ediyorsunuz kendinize Faruk Bey," dedim. "Kimse bu kadar içmez."

"Biliyorum," dedi. Sevgili bebeğini kucağında tutan bir küçük kız çocuğu gibi şişesine sarılmış oturuyordu.

"Size bir çorba yapayım mı? Et suyum var."

Çorbalarını götürdüğümde Metin de gelmişti. Bileğine ince bir bant yapıştırmışlar.

"Eczacı seni sordu abla!" dedi. "Hastaneye gitmediğini öğrenince şaşırdı."

"Evet," dedi Faruk. "Hâlâ geç kalmış değiliz. Yetişiriz."

"Bir şey olacağı yok ki," dedi Nilgün.

"Ben göbek dansı seyrettim,"dedi Faruk. "Başları fesli ahmak turistlerle birlikte."

"Nasıldı?" dedi Nilgün neşeyle.

"Defterim nerede acaba?" dedi sonra Faruk. "Hiç olmazsa defterden, tarihten bir şeyler çıkarabilirdim."

"İstanbul'a mı dönmek istiyorsun sen Metin?" dedi Faruk. "İstanbul da aynı âlem!"

"İkiniz de sarhoşsunuz. Arabayı kimse kullanamaz," dedi Nilgün.

"Ben kullanırım!" Metin bağırdı.

"Hayır, bu akşam, burada, kardeş kardeş oturacağız," dedi Nilgün.

"Hepsi hikâye!" dedi Faruk Bey. Biraz sustu, sonra ekledi: "Hiçbir nedeni olmayan hikâyeler..."

"Hayır! Her seferinde söyleyeceğim. Bir nedeni var bunların."

"Aşkolsun! Gerçekten de bıkmadan söylüyorsun."

"Susun, yeter artık!" dedi Metin.

"Bir Batılı ailenin çocukları olarak doğsaydık acaba nasıl olurduk?" dedi Faruk. "Mesela bir Fransız ailesinin çocukları olsaydık bizler! Metin sevinir miydi acaba?"

"Hayır," dedi Nilgün. "O Amerika'yı istiyor."

"Öyle mi Metin?"

"Şşşşt! Susun!" dedi Metin. "Uyuyacağım."

"Metin Bey, orada uyumayın," dedim ben. "Üşütürsünüz."

"Sen karışma."

"Size de çorba getireyim mi?"

"Getir!" dedi Metin.

Mutfağa indim, ona da hazırladım. Yukarı çıkardığım zaman Faruk Bey de öteki divana uzanmıştı. Tavanı seyrederek Nilgün'le konuşuyor, gülüşüyorlardı. Metin de elindeki plağa bakıyordu.

"Ne güzel!" dedi Nilgün. "Yatakhane arkadaşlığı gibi."

"Yukarı çıkıp yatmayacak mısınız?" diyordum ki ben, Büyükhanım'ın seslendiğini duydum.

Yukarı çıktım. Büyükhanım'ı yatıştırıp yatağına yatırmam çok sürdü. Aşağı inmek istiyordu, şeftali verdim. Kapısını çekip aşağı indiğimde Faruk Bey, derinden gelen ve çok çekmiş ihtiyarları hatırlatan tuhaf bir hırıltı koyveriyordu.

"Saat kaç?" diye fısıldadı Nilgün.

"Üç buçuk oldu," dedim. "Siz de mi burada uyuyacaksınız?"

"Evet."

Yukarı çıktım. Odalarını teker teker dolaştım, yatak örtülerini alıp aşağı indirdim. Nilgün teşekkür etti, Faruk Bey'i de örtmüştüm.

"Ben istemem," dedi Metin. Televizyon seyreder gibi dalgın dalgın elindeki plağın kapağına bakıyordu. Yaklaşınca gördüm. Sabahki plakmış. "Işıkları söndür," dedi.

Nilgün bir şey söylemediği için gittim tavandan sarkan çıplak ampulü söndürdüm, ama gene de görebiliyordum onları. Çünkü dışarıda yanan lambanın çiğ ışığı panjurların arasından içeri giriyordu ve sanki Faruk Bey'in her şeyden vazgeçmiş horultusunu göstermek ve bir köşeden, bir parça da olsa ışık sızarken ve dünya zifiri karanlık değilken insanın korkmaması gerektiğini bana hatırlatmak için orada yatan üç kardeş gövdenin üzerine vuruyordu. Sonra dışarıdan değil, yakından bir yerden gelen bir ağustosböceğinin kesik ve kararlı cırcırlarını duydum. Korkmak istiyordum da korkamıyordum sanki, çünkü arada bir birinden birinin hafifçe kıpırdandığını görüyordum ve aynı odada üç kardeşin uykusu, karanlığın ve huzurlu, çaresiz horultunun yorganı sizi örterken güzel olmalı diye düşünüyordum. Uykuda bile, çünkü, yalnız değilsin, soğuk kış gecesinde, böyle uyursan bile, tek başına ürpererek uyuyor olmazsın! Sanki yukarıda odada ya da bitişik odada senin tıkırtılarını dinleyen ve seni bekleyen bir anne veya baba veya ikisi de varmış da bunu düşünürken huzurlu uykunun kuştüyünde kaybolmuşsun gibi. O zaman aklıma geldi ve nedense şimdi ürperdiğine inandığım Hasan'ı düşündüm. Hafif hafif kıpırdanan canlı gövdelerini seyrederek hikâyeleri yeniden yeniden kendime anlatarak sabaha kadar oturayım, korkayım, korkunun sıcak yüreğine yatayım.

"Recep, sen hâlâ orada mısın?" dedi Nilgün.

"Efendim, küçükhanım?"

"Niye yatmadın?"

"Yatıyordum."

"Hadi git yat Recep. Benim bir şeyim yok."

Gittim, süt içip biraz yoğurt yedikten sonra yattım, ama hemen uyuyamadım. Yatağımda dönerek, onların, orada, yukarıda, üç kardeş, aynı odada, birlikte uyuduklarını düşündüm, sonra aklıma ölmek geldi, sonra ölmeden önce Selâhattin Bey. Ah, oğlum ne yazık ki senin ve İsmail'in eğitimiyle ilgilenemedim, demişti. Köye götürüp baba diye sizlere gösterdikleri o aptal herif canınıza okumuş sizin, tabii bu biraz da benim kabahatim, Fatma'nın sizi oraya yollamasına göz yumdum, demişti, zayıf davrandım, ama Fatma'yı gücendirmek istemedim, bilim için gerekli masraflarımı hâlâ Fatma karşılıyor, sizin yediğiniz ekmek

de onundur, çektiğiniz eziyet de, demişti, üzüldüğüm köydeki o aptalların sizin aklınızı korkularla kireçlendirmiş olmalarıdır. Ama ne yazık ki, sizi artık eğitip, kendi kendine akıl yürütüp karar verecek birer özgür insan olarak yetiştiremem, çok geç, yalnızca ağaç yaş iken eğildiği için değil, benim bir ayağım çukurda olduğu için de çok geç; çünkü bir kişiyi, iki kişiyi aydınlatıp kurtarmakla yetinemem artık, karanlığın mahzenlerinde yürüyen milyonlarca zavallı Müslüman var, benim kitabımın ışığını bekleyen milyonlarca uyuşturulmuş zavallı köle! Oysa vakit, ah, ne az! Allahaısmarladık benim zavallı, sessiz evladım, bari sana son bir nasihat edeyim, dinle beni Recep: Geniş ve özgür ol, kendine ve yalnızca kendi aklına inan, anlıyor musun? Ben susmuş, başımı sallamış, düşünmüştüm: Kelimeler! Kopar cennetin ağacından bilginin elmasını Recep, korkma kopar, o zaman belki acılar içinde kıvranacaksın, ama özgür olacaksın ve herkes özgür olduğu zaman asıl cenneti, gerçek cenneti bu dünyada kuracaksın, çünkü o zaman hiçbir şeyden korkmayacaksın. Kelimeler, diye düşünüyordum ben, havaya yayılır yayılmaz yok olan birtakım sesler... Uyudum kelimeleri düşünerek.

Gün doğduktan çok sonra, pencereme vurulunca uyandım. İsmail'miş. Hemen kapıyı açtım. Birbirimize sanki suç ve korkuyla baktık. Sonra ağlamaklı bir sesle: "Hasan hiç buraya gelmedi, değil mi abi?" dedi. "Hayır," dedim. "Gir içeri İsmail." Mutfağa girdi, bir şey kırmaktan çekiniyormuş gibi durdu. Biraz sustuk. Sonra da sanki bu sefer çekinmedi ve "Niye yapmış Recep, duydun mu?" dedi. Bir şey demedim, içeri gittim, pijamamı çıkardım, gömleğimi pantolonumu giyerken içeriden söylediklerini işittim, "Her istediğini yaptım," diyordu, kendi kendine konuşur gibi. "Berbere çırak girmek istemiyordu. Peki, diyordum, oku. Ama okumuyordu da. Onlarla geziyormuş, öğrendim, görenler var, söylediler, taa Pendik'e gidiyormuş, esnaftan zorla para topluyorlarmış!" Sonra biraz sustu. Ağlayacak sandım, ama ben mutfağa döndüğümde ağlamıyordu. Çekine çekine, "Ne diyorlar?" dedi. "Yukarıdakiler. Küçükhanım nasıl?" "Dün akşam, iyiyim diyordu, şimdi uyuyor," dedim. "Ama hastaneye götürmediler. Hastaneye götürmeleri gerekirdi." İsmail sevinir gibi oldu. "Belki de hastaneye gidecek kadar bile değildir," dedi.

"Belki de o kadar vurmamıştır." "Ben gördüm İsmail," dedim. "Vururken gördüm nasıl vurduğunu!" Utandı, küçük sandalyeme çöktü; ağlayacak sandım, oturdu.

Biraz sonra, yukarıdan gelen tıkırtıyı duyunca, çayın suyunu koydum ve Büyükhanım'a çıktım.

"Günaydın," dedim. "Kahvaltınızı aşağıda mı edeceksiniz, burada mı?" Panjurunu açtım.

"Burada," dedi. "Çağır onları göreceğim."

"Hepsi uyuyor," dedim, ama aşağı inerken Nilgün'ün uyanmış olduğunu gördüm.

"Nasılsın?"

Kırmızılar giymiş.

"Çok iyiyim Recep," dedi. "Hiçbir şeyim yok."

Ama yüzü öyle demiyordu: Tek gözü bütünüyle kapanmış, kabuk bağlayan yaralar da galiba daha şişmiş ve morarmıştı.

"Doğru hastaneye gideceksiniz!" dedim.

"Abim uyandı mı?" dedi.

Aşağı indim. İsmail hâlâ bıraktığım gibi oturuyordu. Ben çay demledim. Biraz sonra, İsmail, "Dün eve jandarma geldi," dedi. "Saklamayın dediler. Ben niye onu saklayayım, dedim, devletten önce cezasını ben vereceğim," dedim. Sustu, bir şey söylemem için bekledi, söylemeyince gene ağlayacak gibi oldu, ama ağlamadı. "Ne diyorlar?" dedi. Cevap alamayınca sigara yaktı. "Nerede bulurum onu?" Ben, kızartmak için ekmek kesiyordum. "Arkadaşları var, kahveye gidiyormuş," dedi. "Onlara uyduğu için böyle yapmıştır. Hiçbir şey bilmiyor ki!" Bana baktığını hissettim. Ekmeğimi kesiyordum.

Yukarı çıktığımda Faruk Bey de uyanmıştı. Nilgün neşeyle dinliyordu.

"Böylece kendimi tarih meleğinin kollarında buldum!" diyordu Faruk Bey. "Beni anaç bir teyze gibi sarıp sarmalamıştı, işte şimdi, sana tarihin sırrını vereceğim, diyordu."

Nilgün kıkırdadı, Faruk devam etti.

"Ne rüya ama! Uyandım, ama uyanmak değildi o. Uyanmak istiyorsun, ama uykunun uçurumuna düşüyorsun. Bak, şu buruş buruş şey cebimden çıktı!"

"Aaaa," dedi Nilgün. "Fes!"

"Dün gece göbek dansı seyrederken turistler takıyorlardı. Bilmiyorum ben ne yapmışım. Demin cebimden çıktı. Cebime nasıl sığmış?"

"Kahvaltılarınızı hemen vereyim mi?" dedim ben.

"Evet Recep," dediler.

Çünkü tüccar kalabalığına ve trafiğine kalmadan İstanbul'a dönmek istiyorlarmış. Mutfağa indim, ekmekleri ateşe koydum, yumurta kaynattım, kahvaltılıkları çıkarıyordum, İsmail, "Belki sen biliyorsundur," dedi. "Burada oturup duruyorsun, ama her şeyden daha çok haberin oluyor senin Recep!" Biraz düşündüm. "Senin kadar biliyorum, İsmail!" dedim. Sonra sigara içerken gördüğümü söyledim. İsmail kandırılmış gibi baktı, şaşkın. Sonra, umutla, "Nereye gidecek," dedi. "Bir yerden, bir gün çıkar gelir. Her gün neler oluyor, kaç kişi ölüyor, bunu unuturlar."

Yukarı çıktım.

"Uyandılar Büyükhanım," dedim. "Sizi de aşağıda bekliyorlar. Haydi inin aşağıya da, son bir kere birlikte kahvaltı edin onlarla."

"Çağır onları!" dedi. "Anlatacaklarım var. Senin yalanlarına kanmalarını istemiyorum."

Bir şey demeden aşağıya indim. Sofrayı kuruyordum, Metin de uyanmış. Faruk'la Nilgün gülüşüyorlar, Metin sessiz oturuyor. Mutfağa inince İsmail, "Hasan iki gecedir eve uğramıyordu," dedi. "Bilmiyor muydun?" Dikkatle baktı bana. "Bilmiyorum," dedim. "Yağmurlu gecede yok muydu?" "Yoktu," dedi. "Dam akıyordu, etrafı seller götürüyordu. Bütün gece oturduk, bekledik, gelmedi." "Yağmur başlayınca bir yere girmiş kalmıştır," dedim. Daha dikkatle baktı. "Buraya gelmedi mi?" dedi. "Hiç gelmedi, İsmail!" dedim, ama sonra düşündüm, aklıma açık kalan ocak geldi. Çayı, ekmekleri, yumurtaları yukarı çıkarttım. Aklıma geldi.

"Süt ister misiniz Nilgün Hanım?"

"İstemem," dedi.

Keşke, Nilgün'e sormadan sütü kaynatıp götürüp önüne koyaydım. Mutfağa indim, "Haydi İsmail," dedim. "Çayını içsene." Önüne kahvaltılık koydum, ekmek kestim. Büyükhanım'ın tepsisini yukarı çıkarttım.

"Niye gelmiyorlar yukarı?" dedi Büyükhanım. "Söylemedin mi onları çağırdığımı?"

"Söyledim Büyükhanım... Şimdi kahvaltılarını ediyorlar. Gitmeden önce, tabii ki, gelip elinizi öpecekler:"

Kurnaz bir çabuklukla başını yastıktan kaldırdı. "Ne anlattın sen onlara dün gece?" dedi. "Hemen söyle, yalan istemem!"

"Ne anlatmamı istiyorsunuz, anlamıyorum ki!"

Tepsisini bıraktım, aşağı indim.

"Bari defterimi bulabilseydim," dedi Faruk Bey.

"En son nerede görmüştün?"

"Arabada. Sonra Metin aldı arabayı, ama görmemiş."

"Görmedin mi?" dedi Nilgün.

Birlikte Metin'e baktılar, ama o cevap bile vermedi. Dayak yemiş bir çocuk gibi yenilgiyle oturuyordu: Elinde ekmek var, uzun bir süre boş boş bakıyor, bunak bir ihtiyar gibi.

"Metin, sana söylüyoruz!" diye bağırdı Nilgün.

"Görmedim defterinizi!"

Aşağı indim, İsmail bir sigara daha yakmış. Bıraktığı ekmeklerle ben de kahvaltıya oturdum. İsmail'le bir şey konuşmuyorduk, açık kapıdan dışarı, bahçeye, serçelerin gezindiği toprağa bakıyorduk. İçeriye, çaresiz ellerimize güneş vuruyordu. "Piyango ne zaman çekiliyor İsmail?" "Dün akşam çekildi!" Sonra bir uzun böğürtü duyduk: Nevzat'ın motosikleti geçti, gitti. "Ben kalkayım artık," dedi İsmail. "Otur," dedim. "Nereye? Bunlar gidince konuşuruz." Oturdu. Ben yukarı çıktım.

Faruk Bey, kahvaltısını bitirmiş sigara içiyordu. "Babaanne'yi artık hoş görürsün Recep!" dedi. "Biz seni arada bir ararız. Yaz sonuna kadar da bir kere daha geliriz mutlaka."

"Bekliyoruz."

"Allah korusun, bir şey olursa, hemen telefon edersin. Bir ihtiyacın olursa da... Ama, sen telefona alışamadın değil mi?"

"Önce hastaneye gidiyorsunuz değil mi?" dedim. "Ama hemen kalkmayın. Size birer çay daha vereyim."

"Peki."

Aşağı indim. Çaylarını koyup götürdüm. Nilgün'le Faruk başlamışlardı.

"Sana iskambil destesi kuramından söz etmiş miydim?" diyordu Faruk.

"Etmiştin," dedi Nilgün. "Kafanı bir cevize benzettiğini, onu

oradan koparıp, kırıp içine bakacak olanın tarihin kurtlarını kıvrımların arasında göreceğini de söylemiştin. Ben de sana, hepsinin saçma olduğunu söylemiştim. Ama eğlenceli de buluyorum bu hikâyelerini."

"Doğru. Eğlenceli, saçma hikâyelerdir hepsi."

"Yok, değil," dedi Nilgün. "Boşuna gelmedi bunlar benim başıma."

"Savaşlar, yağmalar, cinayetler, paşalar, ırza geçmeler..."

"Hiçbiri boşuna değil."

"Dolandırıcılar, veba salgınları, tüccarlar, kavgalar: Hayat..."

"Hepsinin bir nedeni olduğunu sen de biliyorsun."

"Biliyor muyum?" dedi Faruk. Sustu sonra, iç çekti. "Eğlenceli, saçma hikâyeler, ah!"

"Midem bulanıyor," dedi Nilgün.

"Gidelim artık," dedi Metin.

"Niye kalmıyorsun sen burada Metin?" dedi Faruk. "Denize girerdin. Ne yapacaksın İstanbul'da?"

"Sizler uyuşuk olduğunuz için kazanamadığım parayı kazanmam gerek!" dedi Metin. "Saati 250 liraya, teyzemlerde bütün yaz ders vereceğim. Oldu mu?"

"Korktum ben senden!" dedi Faruk.

Ben mutfağa indim. Nilgün'ün midesi için ne iyi gelir diye düşünüyordum. İsmail birden ayağa kalktı. "Ben gidiyorum," dedi. "Hasan döner dolaşır, sonunda eve gelir, değil mi Recep?" Düşündüm. "Gelir!" dedim. "Nereye gidecek, gelir, ama otursana sen İsmail!" Oturmadı. "Ne diyorlar onlar yukarıda?" dedi. "Çıkıp özür dileyeyim mi?" Şaşırdım birden, düşündüm. "Otur İsmail, gitme," diyordum ki yukarıdan gelen o sesi duyduk. Tavana vuruyor, Büyükhanım'ın bastonu. Hatırladın mı? Bir an durup başımızı kaldırıp baktık yukarı. Sonra İsmail oturdu. Baston birkaç kere vurdu, İsmail'in kafasına vurur gibi. Sonra o soluk, cılız, ama hiçbir zaman bıkmayan ihtiyar sesi duyduk.

"Recep, Recep, ne oluyor aşağıda?"

Yukarı çıktım.

"Bir şey olduğu yok Büyükhanım," dedim, odasına girdim yatırdım. Şimdi yukarı geleceklerini söyledim. Bavullarını aşağıya, arabaya indireyim mi diye düşünüyordum. Sonunda Nilgün'ün

bavulunu aldım, ağır ağır indirdim. İndirirken Nilgün'ün, niye indirdin Recep, diyeceğini düşündüm, ama içerideki divanda uzandığını görür görmez midesinin bulandığını unuttuğumu anladım. Unutmak hiç istemeyip de unuttuğum bir şey gibiydi: Çünkü, aynı anda, kustuğunu görmüştüm. Ben elimde bavul, durmuştum ve Metin'le Faruk şaşkın şaşkın bakıyorlardı: Birden Nilgün, hiç ses çıkarmadan başını yana çevirmişti: Ağzından çıkanları görünce nedense aklıma yumurtalar geldi. Nilgün kusarken, ben, midesine iyi gelecek şeyi aramak için telaşla koşa koşa mutfağa indim. Bu sabah süt vermediğim için, diye düşünüyordum, aptal gibi, benim yüzümden. Ama süt de almadım. Bir şeyler diyen İsmail'e aptal aptal baktım. Sonra hatırlayarak koştum. Yeniden yukarıya çıktığımda Nilgün ölmüştü. Onlar söylememiştiler öldüğünü, görünce anladım, ama kimseye de söylemedim ölüm sözünü. Yeşil yüzüne, karanlık, rahat ağzına, dinlenen bir genç kızın ağzı ve yüzüymüş ve onu yormakla düşüncesizlik etmişiz gibi suçlu suçlu baktık. On dakika sonra, Metin'in arabayla getirdiği Kemal Bey'in eczacı karısı söyledi ölüm sözünü. Beyin kanamasındanmış. Gene de, belki kalkıp yürür diye, uzun bir süre umutla baktık Nilgün'e.

31
Hasan Yola Çıkıyor

Boya kutusunu üzerinden kaldırıp sessizce biraz bekledim ki, aptal kirpi, o küçük ve saçma burnunu dikenlerin içinden çıkarsın da ben biraz eğleneyim. Ama çıkarmadı. Aklı başına geliyor galiba. Biraz daha bekledikten sonra sıkıldım ve dikenlerinin birinden dikkatle tutup aptal kirpiyi havaya kaldırdım. Canın yanıyor mu şimdi senin ha? Birden bırakınca, küt diye yere düştü, devrildi. Ne zavallı şeymiş bu aptal kirpi, acıdım sana, senden tiksindim, bıktım.

Saat yedi buçuk olmuş, bütün bir gündür burada saklanıyorum; altı saattir gece yarısı bulduğum bu kirpiyle oyalanıyorum. Eskiden ne çoktu bu kirpiler, buralarda, aşağıda, bizim orada, geceleri bahçeye girerler, hışır hışır, annemle seslerinden hemen anlardık, karanlıkta gözüne bir kibrit çakınca şaşırır durur aptal! Üstüne bir kova koyar, sabaha kadar esir edersin. Hepsi gitti onların, bir tek bu kaldı: En son şaşkın kirpi, bıktım senden. Sigaramı yakarken canım tutuşturmak istedi, yalnız kirpiyi değil, bütün buraları, kiraz bahçelerini, son zeytin ağaçlarını, hepsini. Hepinize iyi bir Allahaısmarladık olurdu, ama değmez diye düşündüm. Ayağımla kirpiyi yüzüstü çevirdim, ne yaparsanız yapın artık. Ağzımda açlığımı unutturan sigara, gidiyorum şimdi ben.

Şeylerimi toplayayım dedim, içinde yedi tane kalmış sigara paketim, iki tane tarak, kibrit, boya kutusunu bıraktım aptal kirpinin yanına ama Faruk Bey'in tarih defterini aldım bakalım, bir işe yaramasa bile elinde defter olan birinden daha az kuşkulanacakları için; tabii önemseyip peşime düşmüşlerse. Gitmeden önce, son bir defa bakayım dedim buraya, bademle incir ağaçları arasındaki bu benim eski yerime, küçükken de gelirdim, evden sıkıldığım, hepsinden sıkıldığım zamanlar. Son bir kere baktım ve gidiyorum.

Keçiyolunu geçtikten sonra, bu sefer de, uzaktan gözüken bizim eve ve aşağı mahalleye de son bir kere bakayım dedim. Peki baba, Allahaısmarladık, o gün gelip ben zaferle buraya dön-

düğüm zaman, zaten gazetelerde de, kim bilir, okumuş olursun, o zaman anlarsın bana ne kadar yanlış davrandığını; ben basit bir berber olacak biri değilim. Allahaısmarladık anne, zaten belki önce seni o pinti piyangocudan kurtaracağım. Sonra, o günahkâr evlerin zengin ve anlamsız duvarlarına, damlarına baktım; sizin ev buradan gözükmez Nilgün, polise çoktan haber verdiniz değil mi, şimdilik Allahaısmarladık.

Mezarlıkta durmadım, yalnız yolumu rastlantıyla oradan geçirdim ve geçerken öteki taşları okuyormuşum gibi dalgın dalgın okudum: Gül ve Doğan ve Selâhattin Darvınoğlu diye yazıyordu, ruhlarına Fatiha. Okudum ve nedense kendimi çok yalnız, suçlu ve çaresiz hissedip ağlamaktan korkarak hızlı hızlı yürüdüm.

Biri görür, tanır, ukalanın tekidir, haberi falan vardır diye, pazartesi sabahı birbirlerini kazıklamak için İstanbul'a yarışanların asfaltından inmedim, bahçelere ve tarlalara girdim. Kirazlara ve vişnelere dadanan kargalar, ben yaklaştıkça, ağaçların içinden suçlu suçlu fışkırıp kaçışıyorlar. Atatürk'ün bile bir zaman kardeşiyle karga kovaladığını sen biliyor muydun baba? Dün gece yarısı, bütün cesaretimi toplayıp gidip bakmıştım bizim eve, pencereden içeri: Bütün lambalar yanıyordu ve kimse, söndür günah, demiyordu ve babam başını ellerinin arasına almış artık ağlıyor mu, söyleniyor mu, uzaktan belli olmuyordu. O zaman, demek birileri ona haber vermiş diye düşünmüştüm, belki de jandarma gelmiştir. Babamın o hali gene gözümün önünde canlanınca acıdım ona, neredeyse suçluluk bile duyacağım.

Aşağı mahallenin orada, gelip geçenlere bakan, kim ne yapıyor ve kimdir meraklı bir yığın işsiz güçsüz serseri toplandığı için ben oradan geçmedim. Metin'in önceki gece arabasıyla kaldığı yerden, asfalttan ayrıldım, bahçelerden doğru aşağıya indim. Tren yoluna inince, öbür istasyona doğru Ziraat Okulu boyunca yürüdüm. Babama kalsaydı ve giriş sınavlarında bize öğretilmeyen şeyleri sormasalardı, bu Ziraat Okulu bizim eve yakın diye beni buraya vereceklerdi ve ben gelecek yıl diplomalı bir bahçıvan çıkacaktım. Diploması olunca, babam, bahçıvan değil memurdur der, evet, memurdur çünkü kravatı var, ama

bana kalırsa, yalnızca kravat takan bir bahçıvan. Bunlar yazın da ders görür. Bakarsın birazdan zil çalar, haydi hocanın eteği dibine koş ki domatesin çekirdeği olduğunu sana laboratuvarda göstersin. Sivilceli abazanlar, zavallılar! Zaten bunları gördükçe, o kız karşıma çıktığı için, ben çok memnun oluyorum: Eğer, bütün bunları başıma getirmeseydi o kız, belki de ben de, hayatta kravatlı bir bahçıvan olmaya ya da dükkânı kendinin bir berber olmaya razı olurdum. Tabii berber çıraklığından ustalığa geçebilmek için, on yıl yalnızca babanın değil, artık berberin de ağız kokusunu çekeceksin. Beklersiniz!

Kablo fabrikasının orada işçiler var, sanki tren geçerken araba geçmesin diye yapılmış ve onun gibi kırmızı beyaza boyanmış iner kalkar kapının önünde bekleşiyorlar, ama oradan değil, içeriye yandaki küçük kapıdan uslu uslu giriyorlar ve bekçi kulübesinin orada ellerindeki kartları bir yere sokup çıkarırlarken, bekçiler, işçilere gardiyan gibi bakıyorlar. Fabrikanın da her tarafı dikenli telle çevrili. Evet, fabrika denilen yer, modern bir hapishanedir aslında ve makinelerin keyfi olsun diye, sabah sekizden akşam beşe kadar zavallı köleler ömür tüketir. Babam, bana da bir torpil bulabilse, hemen artık okumayacağıma karar verir, beni bu işçiler arasına katardı ve bütün ömrümü bu hapishanede makine başında geçireceğimi düşündükçe, oğlumun hayatı kurtuldu diye sevinirdi. Burası da, fabrika denilen hapishanenin deposu, bizimkiler boş varillerin üzerine komünistleri ne yapacaklarını yazmışlar.

Sonra, fabrikanın iskelesindeki bir gemiden vincin kaldırdığı bir yükü seyrettim. Ne kadar büyük bir yük! Havada kıpırdanışı ne tuhaf! Şimdi bu gemi, yükünü boşalttıktan sonra kim bilir nerelere gider! Durup biraz daha gemiyi seyrettim, ama sonra, karşıdan gelen işçileri görünce beni işsiz güçsüz ve aylak sanmalarını istemedim. Bir torpil bulup iş sahibi oldular diye bunlar, şimdi kendilerini benden üstün sanmasınlar. Yanlarından geçerken baktım: Pek bir farkımız da yok; benden biraz daha büyükler ve elbiseleri temiz. Lastik ayakkabılarının çamuru olmasa işsiz güçsüz olduğum anlaşılmaz bile.

Buradaki bu çeşmeyi unutmuşum. Önce güzelce bir su içtim, aç karnıma kötü geldi, ama gene iyi. Sonra ayaklarımın çamu-

runu sildim. Çıksın lanet yerin bu kızıl çamuru ayaklarımdan, çıksın geçmişin iğrenç kiri derken ben, biri geldi.

"Dur da bir su içivereyim hemşerim!" dedi.

Çekildim. İşçi olmalı. Bu sıcakta, üzerinde ceketi var. Çıkardı, dikkatle katladı, kenara koydu. Sonra, su içeceğine, sümkürmeye başladı. Uyanık olursan demek, hem bir iş bulursun, hem de başkasının sırasını kapabilmek için, sümkürmenin adı su içmek olur. Bunun orta diploması var mıdır acaba? Ceketinin cebinde cüzdanı var, gözüküyor. Hâlâ sümkürüyordu, kızmışım, birden, ceketinin cebinden cüzdanını aldım ve hemen arka cebime koydum bile. Bakmıyordu, görmedi, çünkü hâlâ sümkürüyor. Biraz sonra, bana ayıp olmasın diye, yalancıktan su içiyordu ki,

"Haydi, hemşerim, yeter," dedim. "Benim de işim var."

Çekildi. Sonra, "Sağ ol!" dedi nefes nefese. Ceketini aldı, giydi, fark etmedi. Ben sakin sakin lastik ayakkabılarımı yıkarken fabrikaya doğru gitti. Arkasından bakmadım bile. Lastiklerimin çamurunu iyice temizlediğim zaman gözden kaybolmuştu. Ben de hızlı hızlı öbür yöne yürüdüm, istasyona doğru. Sıcaktan cırcırlar başladı. Arkamdan bir tren geldi, içinde pazartesi sabahı işe yetişenler, hepsi balık istifi dizilmiş, bana bakarak geçip gittiler. Bunu kaçırdım, öbür treni bekleyeceğim.

İstasyonun betonuna çıktım ve herkes gibi, bir işi olan biri gibi, elimde defter dalgın dalgın yürürken iki jandarmaya bakmadım bile. Doğru oradaki büfeye gittim.

"Üç kaşarlı tost!" dedim...

Vitrine bir el uzandı ve önce dışarı sarkan kaşarları ekmeklerin içine soktu. Kaşarını dışarı taşırıp vitrine koyarlar ki, sen tostun içi de kaşar dolu san! Hepiniz uyanıksınız ve kendinizi benden daha uyanık sandığınız için adam olduk zannediyorsunuz. İyi de, ya ben sizin sandığınız o enayi değilsem, ya ben sizden de uyanıksam ya da bütün oyunlarınızı boşa çıkarırsam. Aklıma geldi.

"Bir jiletle bir de uhu ver," dedim ve çıkarıp büfenin mermeri üstüne 100 lira bıraktım.

Paranın üstüyle birlikte büfecinin verdiklerini alıp gittim. Jandarmalara gene bakmadım. Bu istasyonlarda helalar betonun ucundadır. İçerisi leş gibi kokuyordu. Kapıyı içeriden man-

dalladıktan sonra, arka cebimden cüzdanı çıkardım, baktım bizim uyanık işçinin bir 1000 lira, iki tane 500'lük ve bozukluklarla birlikte iki bin yüz yirmi beş lirası varmış. Cüzdanın öteki gözünde de tahmin ettiğim gibi bir kimlik buldum. Sosyal Sigortalar kartıymış. Adı İbrahim, soyadı Şener, baba adı Fevzi, ana adı Kamer, Trabzon, Sürmene filan. Peki. Hepsini birkaç kere okudum ve ezberledim. Sonra cebimden öğrenci kartımı çıkardım, duvara dayadım, kendi resmimi jiletle dikkatle kestim, çıkardım. Tırnağımın kenarıyla da resmimin arkasındaki kartonu sıyırdım. Sonra, İbrahim Şener'in resmini sigorta kartından çıkardım, uhuyla, yerine kendi resmimi yapıştırınca, ben şimdi İbrahim Şener oldum. Bu kadar kolaymış. İbrahim Şener'in sigorta kartını cüzdanıma koydum, cüzdanımı da cebime. Sonra heladan çıktım ve büfeye gittim.

Tostlarım hazırmış. Bir gündür mideme kirazla ham bahçe domatesinden başka bir şey girmediği için keyifle yedim. Bir tane de ayran içtim ve başka ne yiyeyim diye baktım, cebimde para çok. Bisküviler var, çikolatalar var, ama bir şey beğenmedim. Sonra, bir tost daha istedim, iyi pişir dedim, büfeci bir şey demedi. Omzum büfenin tezgâhına dayalı, istasyona hafif yan dönmüşüm, ben çok rahatım, hiçbir şeyi dert etmiyorum. Yalnız bir ara döndüm, çeşme yönüne doğru baktım, demiryolundan gelen kimse var mı diye, yoktu. Kendini akıllı sanıyordu bizim uyanık işçi, ama cüzdanının yürütüldüğünün hâlâ farkında değil. Belki de fark etmiştir de alanın ben olduğumu aklına getirmiyordur. Büfeci tostumu verince bir de gazete istedim.

"*Hürriyet*."

Aldım, gittim, oraya bir bank koymuşlar, kimseye aldırmadan oturdum, tostumu yiyor okuyorum.

Önce, dün kaç kişi öldürüldüğüne baktım. Kars'ta, İzmir'de, Antalya'da, Ankara Balgat'ta... İstanbul'u atlayıp sona bıraktım. Bizden 12, onlardan 16 kişi gitmiş. Sonra İstanbul'dakilere baktım yok, İzmit'in adı bile yok. Sonra, heyecanla, asıl korktuğum yere baktım, hızlı hızlı okudum, ama yaralananlar arasında da Nilgün Darvınoğlu yoktu. Sonra hepsini bir daha okudum, yok, evet. Belki de bu gazetede yok diye düşündüm, aklıma geldi,

gittim bir *Milliyet* aldım. Onda da, yaralananlar arasında yoktu. Zaten yaralananların adını yazıyorlar ama yaralayan kim yazmıyorlar pek. Önemli değil, adımı gazetelerde görmeye meraklı olsaydım, ya orospu olurdum ben ya da futbolcu.

Sonra gazeteleri dalgın dalgın katladım, içeri girdim, gişeye yürüdüm, biliyorum hemen nereye gideceğimi.

"Bir Üsküdar," dedim.

"Üsküdar'a tren gitmez!" dedi ukala biletçi. "Son durak Haydarpaşa."

"Biliyoruz, biliyoruz!" dedim. "Haydarpaşa ver"

Gene vermedi. Allah belanı versin senin. Bu sefer de:

"Tam mı, öğrenci mi?" dedi.

"Öğrenci değilim artık!" dedim. "Benim adım İbrahim Şener."

"Bana ne senin adından!" dedi, ama suratımı görünce korktu galiba, sustu, bileti verdi.

Kafam bozuldu. Kimseden korkmam ben. Dışarı çıktım, baktım demiryolunun ucundan ne gelen var ne giden. Demin oturduğum banka başka uyanıklar oturmuşlar. Gidip kaldırayım, burada demin ben oturuyordum diyeyim, diye düşündüm, ama şimdi değmez, bakarsın, bir anda tren bekleyen bütün kalabalık hep birlik olup sana karşı çıkar. Oturulacak başka bir yer var mı diye aranırken birden ben çok korktum: Jandarmalar bana bakıyor.

"Hemşerim, saat var mı?" dedi jandarmalardan biri.

"Benim mi?" dedim. "Var benim saatim."

"Kaç?"

"Saat mi? Sekizi beş geçiyor," dedim.

Bir şey demediler, aralarında konuşarak gittiler. Ben de yoluma devam ettim, ama nereye gideceğim? Neyse orada boş bir bank varmış, gittim oturdum. Sonra sabah işlerine giden insanların yaptığı gibi ben de sigaramı yakıp gazetemi açtım ve dalgın dalgın okuyorum. Memleket haberlerini bitirdikten sonra, karısı, çocukları ve sorumlulukları olan önemli adamların dikkatiyle dış haberleri de okudum; Brejnev ve Carter Türkiye'yi bölüşmek üzere gizlice anlaşmışlarsa, her şeyi yapabilirler diye düşündüm. Sonra, Papa'yı da Türkiye'ye onlar yollamış olabilir, diyordum ki, yanı başıma biri oturunca korktum ben.

Gazetemi indirmeden yan gözle baktım ona. Kocaman, bumburuşuk elleri var, kalın parmakları var, benimkinden eski pantolonunun üzerinde yorgun duruyorlar. Suratına da baktım, anladım: Çalışmaktan posası çıkmış zavallı, ihtiyar işçi. Acıdım. Birkaç yıl sonra ölmezsen, emekli olursan o bütün hayatın da boş yere geçip gitmiş olur, ama oralı değil o, hiç şikâyetçi gözükmüyor, yolun öbür tarafında bekleyenlere boş boş bakıyor, neredeyse neşeli. O zaman, acaba aklında bir şey mi var, diye düşündüm, belki de onlarla anlaşmıştır, hepsi, istasyonda bekleyen herkes belki oyun ediyordur bana. Ürperdim. Ama, ihtiyar işçi birden öyle bir esnedi ki, alınmağın teki olduğunu anladım. Ne korkuyorum ben, onlar korksunlar benden. Aklıma gelince rahatladım.

O zaman, ona her şeyi anlatabileceğim geldi aklıma, belki bir yerlerden babamı bile tanıyordur, çok gezer benim babam, evet, ben o topal piyangocunun oğluyum, şimdi artık İstanbul'a gidiyorum, Üsküdar'a; Nilgün'ü ve bizim çocukları ve beni ne sandıklarını bile anlatabilirim, ama bak, elimdeki gazete şimdilik yazmıyor, biliyor musun, bazan bana öyle geliyor ki, bütün bunlar, bizlere oyun etmek isteyen birileri yüzünden oluyor, ama öyle bir şey yapacağım ki bir gün ben, o oyunu da boşa çıkaracağım, evet, şimdi, o yapacağım şeyin ne olduğunu bilmiyorum, ama hepinizi çok şaşırtacağımı biliyorum, anlıyor musun? Elimdeki bu gazete de yazacak o zaman, tren bekleyen ve her sabah gittikleri bir işleri olduğu için mutluluk duyan, dünyadan habersiz bu aptallar da anlayacaklar o zaman, biraz şaşıracaklar, hatta korkacaklar benden ve demek biz bilmiyormuşuz diye düşünecekler, demek boşunaymış hepsi, farkında değilmişiz demek. O gün gelince, yalnız gazeteler değil televizyonlar da söz edecekler benden, anlayacaklar, anlayacaksınız hepiniz.

Dalmışım. Tren geliyormuş, acele etmeden elimdeki gazeteyi katladım, rahat rahat ayağa kalktım. Sonra Faruk'un el yazısıyla dolu tarih defterine bir baktım, biraz okudum! Saçma! Tarih köleler içindir, hikâyeler uyuşuklar için, masallar budala çocuklar için, aptallar, zavallılar, korkaklar için tarih! Defteri yırtmadım bile. Bankın yanındaki çöp tenekesinin dibine atıverdim. Sonra yaptıkları şeyleri yaptıklarını düşünmeyen insanlar

gibi, herkes gibi, sigaramı umursamadan yere attım, ayağımla izmariti de sizler gibi düşünmeden ezdim. Vagonların kapıları açıldı: Vagonun içinden bana bakan yüzlerce kafa: Sabah işe gidiyorlar, akşam işten dönüyorlar, sabah işe gidiyorlar, akşam işten dönüyorlar, sabah işe gidiyorlar, akşam işten dönüyorlar, zavallılar, bilmiyorlar, bilmiyorlar! Öğrenecekler! Öğreteceğim, ama şimdi değil; şimdi, peki, ben de bir işleri olan ve sabah işlerine giden sizler gibi, hepiniz gibi bakın, kalabalık trene biniyorum, aranıza giriyorum.

Vagonun içi kıpır kıpır insan sıcaklığıyla nemli ve sıcacık! Korkun benden, korkun artık!

32
Babaanne, Sonunda İnsanın Elinde Bir Kitap Olmasının Hoşluğunu Düşünüyor

Yatağıma yatmış bekliyordum. İstanbul'a dönmeden elimi öpecekler diye, biraz sonra, elimi öperken benimle konuşacaklar ve beni dinleyecekler diye başım yastığıma düşmüş bekliyordum ki, ben birden şaşırdım: Alt kattan gelen bütün gürültüler birden bıçak gibi kesildi! Odalardan odalara geçen ayak seslerini duymuyorum, kapıları kapayıp pencereleri açan tıkırtıları duymuyorum, merdivenlerde, tavanlarda yankılanan konuşmaları hiç duymuyorum ve korkuyorum.

Yataktan kalktım, bastonumu aldım ve birkaç kere yere vurdum, ama sinsi cüce vurdumduymazdır. Birkaç kere daha bastonumu yere vurduktan sonra belki öbürlerinden utanır da duymazlıktan gelemez diye odamdan ağır ağır çıktım, merdivenin başında durdum ve gene başladım:

"Recep, Recep, çabuk yukarı gel."

Aşağıda hiç ses yok.

"Recep, Recep, sana diyorum."

Ne tuhaf ve korkutucu şeymiş şu sessizlik. Çabuk çabuk odama döndüm, bacaklarım üşüyordu, pencereye gittim, panjurları ittim, aşağı baktım: Bahçede biri telaşlı telaşlı arabaya koşuyor, tanıdım, Metin'miş, arabaya bindi ve beni, Allahım, karmakarışık düşüncelerle bıraktı gitti. Pencereden aşağı bakarak kötü düşüncelere dalmışım korkuyla, ama çok sürmedi, çünkü az sonra Metin gittiği hızla geri geldi ve beni şaşırttı: Arabadan Metin'le birlikte bir de kadın çıktı ve birlikte içeri girdiler: Elindeki çantayı ve uzun eşarbını görünce tanıdım o kadını ben: Eczacı hanım, hasta olduğumu söyledikleri zamanlar, elinde daha çok bir erkeğin eline yakışacak o koca çantasıyla gelirdi ve kendini bana sevdirmek ve zehirli iğnesini gövdeme rahat rahat saplayabilmek için gülümseyerek dil dökerdi: Fatma Hanım, bakınız ateşiniz var, yüreğinizi boş yere yoruyorsunuz, bir penisilin iğnesi yapayım size, rahat edeceksiniz, niye çekiniyorsunuz, siz bir doktor karısısınız, bakın burada herkes sizin iyiliğinizi isti-

yor. En çok da bu sözden şüphelenirdim ve sonunda ben biraz ağlayınca beni kendi ateşimle rahat bırakıp defolup giderlerdi ve o zaman ben düşünürdüm: Düşüncelerini zehirleyemedikleri için gövdeni zehirlemek istiyorlar Fatma, dikkat et.

Dikkat ediyorum, korkuyla bekliyorum. Ama bir şey olmadı. Beklediğim ayak sesleri merdivenleri çıkmıyor, aşağıdan gelen sessizlik bozulmuyor. Biraz daha bekledikten sonra mutfak kapısının önünde tıkırtılar duydum ve gene pencereme koştum. Eczacı kadın elinde çanta, bu sefer tek başına dönüyor: Güzel kadının bahçede tuhaf bir yürüyüşü var, genç ve canlı; seyretmeye dalmışım ki, meraklandırdı beni: Bahçe kapısına birkaç adım kalmışken birden durdu, elindeki çantayı yere bıraktı ve içinden aceleyle bir şey çıkardı, büyük bir mendil, ve mendile burnunu silerek ağlamaya başladı. Birden acıdım o güzel kadına, söyle, ne yaptılar sana, anlat bana, ama birden toparlandı ve mendilini son defa gözlerine değdirdikten sonra çantasını gene eline aldı ve gitti. Bahçe kapısından çıkarken dönüp bir an eve baktı, ama görmedi beni.

Ben merakla penceremde durdum ve dikildim. Sonra meraka dayanamaz olunca öfkelendim onlara, gidin artık, gidin, çıkın benim düşüncemden, yalnız bırakın beni! Ama hâlâ gelmiyorlar ve hâlâ aşağıda çıt yok. Yatağıma yürüdüm. Merak etme Fatma, birazdan gene başlarlar o çirkin gürültüye, birazdan, arsız neşe, tıkırtılar başlar gene. Yatağıma girdim, düşündüm: Birazdan gelecekler, gürültülü gürültülü merdivenleri çıktıktan sonra, Faruk, Nilgün, Metin odama girecekler birazdan ve elime eğilecekler ve o zaman ben, huzur, öfke ve kıskançlıkla düşüneceğim: Ne tuhafmış elime eğilen kafanın saçları! Gidiyoruz biz Babaanne, gidiyoruz biz diyecekler o zaman, ama yakında gene geleceğiz. Babaanne, sizi iyi gördük, iyisiniz, kendinize daha da dikkat edin, bizi merak etmeyin, gidiyoruz. Sonra bir sessizlik olacak ve bir an bana dikkatle baktıklarını göreceğim: Dikkatle, severek, acıyarak ve tuhaf bir neşeyle de. O zaman ölümümü düşündüklerini ve o düşündükleri ölümü bana yakıştırdıklarını anlayacağım ve kendimi onlara acındırmaktan korktuğum için belki bir şaka bile yapmaya çalışacağım o zaman ben ve Recep'e anlayış gösterin Babaanne, deyip beni öfkelendirmemişlerse

yapacağım da belki o şakayı: Bu bastonun tadını biliyor musunuz siz, diyeceğim belki, kısa pantolonlarınızı niye giymediniz, diyeceğim belki ve kulaklarınızdan tutup şimdi duvara çivilerim sizi, diyeceğim ve belki de, ama biliyorum, biraz olsun gülümsetmeyecek bu sözler onları, yalnızca ezberledikleri aynı ruhsuz ve saçma ayrılış sözlerini hatırlamalarına yol açacak ve biraz sustuktan sonra soracaklar:

"Biz gidiyoruz Babaanne, sizin için İstanbul'a kime selam götürelim istersiniz?"

Diyecekler ve birden ben bu soruyu hiç beklemiyormuşum gibi şaşırıp heyecanlanacağım. Sonra İstanbul'u düşüneceğim, yetmiş yıl önce İstanbul'da bıraktıklarımı, ama ah ne yazık, aldanmayacağım, çünkü biliyorum: Selâhattin'in ansiklopedisine yazdığı ve istediği gibi orada günaha gırtlağınıza kadar batıp oturduğunuzu biliyorum. Ama bazan meraklanırım. Soğuk kış gecelerinde hatırladıklarım ve cücenin iyi yakamadığı soba içimi iyi ısıtamamışsa, ben, bir an onların arasında bile olmak isterim, iyi aydınlatılmış sıcak ve neşeli bir odada olmak ister, hayale dalarım ama, hayır, istemiyorum ben günahı! O sıcak ve aydınlık odanın neşesini aklımdan bir türlü çıkaramazsam, sonunda, kış gecesinin ortasında, yatağımdan kalkar, dolabımı açar, boş makaraların altından ve mücevher kutusunun yanından ve dikiş makinemin kırık iğneleriyle elektrik faturalarının durduğu kutudan çıkarır bakarım: Ah ne yazık, hepiniz öldünüz, arkanızdan bütün dünyaya duyurdular, ben de gazetelerden kesip sakladım, bakın bakın ölüm ilanlarınıza: Vefat: Semiha Esen, Şeker Fabrikaları İdaresi Umum Müdürlerinden merhum Halit Cemil Bey'in kızları, Vefat: İdare meclisi üyemizmiş, sevsinler, Mürüvvet Hanımefendi, üstelik en aptalı da buydu; Vefat: eski zenginlerden merhum Adnan Bey'in biricik kızı Nihal abla, tabii hatırladım, bak bir tütün tüccarıyla evlenmişsin, üç çocuğun, maşallah on bir de torunun olmuş, ama sen aslında Behlül'ü severdin, ama o da ahlaksız Bihter'i severdi, düşünme Fatma, bak bir tane daha ve bu en sonuncusu, on yıl oluyor galiba, Vefat: Evkaf Nazırı ve Paris Sefiri merhum Şükrü Paşa'nın kızı ve merhume Türkân ile Şükran'ın kız kardeşleri, Nigân Işıkçı Hanımefendi, aah Nigân abla, senin de hakkın rahmetine kavuştuğunu okur, böylece

elimde ölüm ilanları soğuk odanın ortasında öyle dururken ben İstanbul'da tanıdık kimsenin kalmadığını anlarım ve sonra düşünürüm: Hepiniz Selâhattin'in yeryüzüne insin diye yalvarıp yakardığı ve ansiklopedisine yazdığı cehennemin içine girdiniz, hepiniz İstanbul'un çirkin günahlarına battınız ve öldünüz ve beton apartmanlar, fabrika bacaları, plastik kokuları ve lağım boruları arasına gömüldünüz, ne korkunç! Bunu düşününce tuhaf bir korkunun huzurunu duyarım ve soğuk kış gecesinde canım yorganımın sıcaklığını istediği için yatağıma dönerim ve düşüncelerim beni yorduğu için uyumak, unutmak isterim: İstanbul'da selam söyleyeceğim kimse yokmuş, evet.

Gelsinler de, sorsunlar da, bu sefer şaşırıp heyecanlanmadan bu cevabı hemen yapıştırıvereyim diye bekliyorum, ama hâlâ aşağıda çıt yok. Yatağımdan kalktım, masanın üzerindeki saate baktım, sabahın onu olmuş! Nerede kaldılar? Gittim pencereden başımı uzattım: Metin'in hemen oraya bıraktığı araba olduğu yerde duruyor, sonra aklıma geldi: Mutfak kapısının orada haftalardır kıpırdamadan duran ağustosböceğinin cırcırlarını da duymuyorum artık: Sessizlikten korkuyorum! Sonra, az önce gelen eczacı kadını biraz düşündüm, ama onu hiçbir şeye bağlayamadım ve aklıma gene cücenin anlattığı geldi. Hemen odamdan çıktım, merdivenlerin başına gittim ve bastonumu yere vurdum:

"Recep, Recep, hemen yukarı gel."

Ama bu sefer biliyordum gelmeyeceğini, bastonumu boşu boşuna yere vurduğumu ve ihtiyar sesimi boşu boşuna zorladığımı biliyordum, ama bir daha seslendim ve seslenirken tuhaf bir duyguya kapıldım, ürperdim: Sanki bana haber vermeden ve bir daha geri dönmemecesine hepsi çıkıp gitmişler de ben de evde yapayalnız kalmışım! Biraz korktum ve unutmak için yeniden aşağı seslendim, ama bu sefer o tuhaf duyguya daha da çok kapıldım. Sanki dünyada hiç kimse kalmamış, ne bir insan, ne bir kuş, ne de arsız bir köpek, cırcırlarıyla bana sıcağı ve zamanı hatırlatacak bir böcek bile yok sanki: Zaman durmuş ve bir tek ben kalmışım ve işte dehşete kapılan umutsuz sesim bir daha boş yere, boş yere aşağıya sesleniyor ve bastonum çaresizlikle yere, yere vuruyor ve kimse sanki duymuyor beni: Yalnızca terk

edilmiş koltuklar, sandalyeler, üstleri ağır ağır toz tutan masalar, kapalı kapılar, kendi kendilerine çıtırdayan, umutsuz eşyalar; ölümün senin Selâhattin! Allahım, korktum ve düşüncemin de eşyalar gibi kaskatı kesilip bir buz parçası gibi renksiz, kokusuz kalacağını ve sonsuza kadar burada hiçbir şey duymadan dikileceğimi sandım. Sonra birden aklıma geldi, aşağı inip zamanı ve hareketi bulmak istedim ve kendimi zorlayarak merdivenden dört basamak aşağı indim, ama başım dönünce gözüm korktu: Daha on beş basamak var, inemezsin Fatma, düşersin! Basamağın üzerinde telaşla, ama ağır ağır geri döndüm ve yukarı çıkarken, sırtımı ürpertici sessizliğe dönmüşken, neşelenmek ve unutmak istedim: Şimdi gelir elini öperler Fatma, korkma.

Odamın kapısına vardığımda korkmuyordum, ama neşeyi de bulamıyordum: Selâhattin duvardaki resminden bana beni korkutmak için bakıyordu, ama hiçbir şey duymuyordum, sanki kokuyu da, ısıyı da, tadı da, dokunuşu da kaybetmiştim artık. Sonra yedi küçük adım daha attım, yatağıma vardım, kenarına oturdum ve daha sonra kendimi bırakınca gövdem somyanın arkalığına yaslandı ve yerdeki halıya bakarak düşüncemin boşluğunu ve tekrarını gördüm ve sıkıldım: Ben ve boş düşünce hâlâ boşluğun içinde öylece duruyoruz. Sonra yatağa iyice uzandım ve başım yastığa düşerken vakit tamam mı diye düşündüm, geliyorlar mı, elimi öpmek için kapıdan giriyorlar mı; Allahaısmarladık Babaanne, Allahaısmarladık Babaanne, hazır mısın? Merdivenlerde bir ses ve aşağıda hâlâ tıkırtı yoktu ve meraklanmaktan korktuğum için hazır olmadığımı düşündüm, beklemem gerektiğini, tıpkı sessiz, kimsesiz kış gecelerinde yaptığım gibi zamanı dilim dilim bir portakal gibi bölmem gerektiğini düşündüm ve yorganımı üstüme çekip bekledim.

Böyle beklerken bir düşüncenin gelip takılacağını biliyorum. Hangisi? İçi dışına çıkarılmış bir eldiven gibi bilincim kendi içini bana göstersin istiyorum: Demek sen buymuşsun Fatma, diyeyim sonunda, dışının biçimi aynaya vurmuş da tersyüz olmuş gibiymiş içim! Şaşırayım, unutayım, meraklanayım: Gelip gelip seyrettikleri, akşam yemeği için merdivenden aşağı indirdikleri ve biraz sonra elini öpecekleri şeyse benim dışım, içim hangisi diye bazan ben meraklanırım. Tıp tıp atan yüreğim ve akarsu

üzerinde kâğıttan kayık gibi düşüncelerim ve başka nedir? Tuhaf şey! Bazan uykuyla uyanıklık arasında, karanlıkta karıştırır ve tatlı bir telaşla meraklanırım: Sanki içim dışım olmuş, dışım da içim ve ben hangisiyim sessiz karanlıkta bulamıyorum. Elimi kedi gibi sessizce uzatır ışığı yakarım, yatağın soğuk demirine dokunur bulmaya çalışırım, ama soğuk demir beni alır soğuk bir kış gecesine bırakır: Ben neredeyim? İnsan bazan bunu bile bilemez diye düşünürüm. Yetmiş yıl aynı evde oturan bir insan bunu da karıştırıyorsa, evet, ben gene düşünüyor ve karar veriyorum ki, bizim tükettiğimizi sandığımız hayat denilen şey, tuhaf ve anlaşılmaz bir şey ve kimse kendi hayatının bile neden öyle olduğunu bilemiyor. Durup durup bekliyorsun ve o, bir yerden bir yere, neden kimse bilmeden, öyle giderken, sen kendi hayatın içinde, nereden nereye gittiğine ilişkin birçok düşünce düşünüyorsun; yanlışı, doğrusu olmayan ve bir sonucu bile olmayan tuhaf düşünceler, derken bir bakıyorsun, yolculuk burada bitti Fatma, haydi in bakalım! Önce o ayağımı, sonra bu ayağımı atar, ben faytondan inerim. İki adım atar, sonra döner faytona bakarım. Bu muydu içinde sallaya sallaya bizi gezdiren şey? Buymuş. Sonu geldiğinde demek ben öyle düşüneceğim: Buymuş, ben bir şey anlamadım, ama yeniden başlamak isterim. Ama izin yoktur ki! Haydi bakalım, derler, şimdi artık buradayız, öte taraftayız, şimdi artık ona yeniden binemezsin, ona yeniden başlayamazsın şimdi. Ve arabacı kamçısını şaklatıp atlarıyla uzaklaşırken arabanın arkasından bakan ben ağlamak isterim: Demek bir daha başlayamıyorum anne, demek bir daha yok! Ama sonra, insan yeniden başlayabilmeli diye isyanla düşünürüm, tıpkı bir küçük kız bütün ömrü boyunca istiyorsa bir küçük günahsız kız olarak kalabilmeli diye düşündüğüm gibi, insan yeniden başlayabilmeli diye söylenirim ve o zaman aklıma Nigân, Türkân ve Şükran'ın bana okudukları o kitaplar ve annemle arabayla yaptığımız o dönüş yolculuğu gelir ve tuhaf bir kederle neşelenirim.

O sabah annem beni Şükrü Paşalara götürmüştü ve beni onlara teslim etmeden önce, arabada her seferinde dediği gibi, bak Fatma, demişti, akşamüstü seni almaya geldiğim zaman sakın gene ağlamaya başlama olur mu, yoksa bu son gelişimiz olur

demişti, ama ben annemin bana öyle dediğini çabuk unutmuşum, bütün gün boyunca Nigân, Türkân ve Şükran'la oynarken ve benden ne kadar akıllı ve güzel onlara hayran hayran bakarken ben annemin bana öyle dediğini unutmuştum, çünkü piyanoyu ne güzel çalıyorlardı ve topal arabacıyı ve Ayvaz'ı ne güzel taklit ediyorlardı ve sonra babalarını bile taklit ettiler de ben çok şaşırdım ve onlar gibi gülmeye ancak sonra cesaret edebildim, öğleden sonra da şiirler söylemişlerdi, Fransa'ya gitmişler, Fransızca biliyorlar, ama sonra, her seferinde yaptıkları gibi bir de Türkçe kitap çıkarmışlardı ve çeviri kitabı elden ele dolaştırarak okumuşlardı ve dinlemek öyle güzeldi ki o kitabı ben annemin bana öyle dediğini unutmuştum ve sonra birden annemi karşımda görünce eve dönüş vaktinin geldiğini anlayarak ağlamaya başlamıştım ve o zaman annem bana çok sert bakmıştı, ama ben annemin sabah arabada bana söylediği şeyi hâlâ hatırlayamıyordum, üstelik yalnız eve dönme vakti geldi diye değil, annem bana sert bakıyor diye de ağlıyordum ki, Şükran, Nigân ve Türkân'ın annesi bana acımıştı ve demişti ki, haydi kızlar ona şeker getirin demişti ve annem çok mahcubum efendim derken, onların anneleri, ne olacak diyordu ki, Nigân gümüş kâsede şeker getirdi ve susayım artık diye herkes bana bakarken uzanıp almadım ve hayır, dedim, bunu değil onu istiyorum, dedim, o zaman, nedir senin istediğin, dediler ve annem de, yeter artık Fatma, derken ben birden bütün cesaretimi toplayıp, o kitabı, dedim, ama ağlamaktan hangisi olduğunu söyleyemediğim için Şükran annesinden izin alıp kitapları getirdi ve o zaman annem, efendim bu kitaplar bu kıza göre olmasa gerek, dedi, üstelik o okumayı da sevmez, derken o, ben kitapların kapağına göz ucuyla baktım, Monte Cristo, Xavier de Montepin ve Paul de Kock vardı, ama benim istediğim öğleden sonra bana okudukları *Hikâye-i Robenson*'du ve alabilir miyim, dedim ve annem gene de çok mahcup olurken onların annesi peki kızım, dedi, sende kalabilir, ama kaybetme, Şükrü Paşa'nındır ve o zaman ben sustum ve elimde kitap uslu uslu gidip arabaya oturdum.

Eve dönüş yolunda karşısında otururken annemin yüzüne bakmaktan korkuyordum: Ağlamaktan kızarmış gözlerim arabanın arkasında bıraktığı yolda ve Şükrü Paşaların hâlâ gözüken

konağının pencerelerindeydi ki, annem birden bana bağırarak şımarık bir kız olduğumu söyledi. Öfkesini alamamış olacak ki, bir süre daha söylendikten sonra ekledi: Gelecek hafta Şükrü Paşaların konağına gidemeyecektim. O zaman annemin yüzüne bakınca bunu beni ağlatmak için söylediğini düşündüm, çünkü başka zamanlarda böyle sözler beni ağlatırdı, ama ağlamadım. Tuhaf bir sevinç ve huzur duyuyordum çünkü, nedenini çok sonraları burada yatağımda yatarken düşüne düşüne bulduğum bir rahatlık sarmıştı içimi: Çok sonraları, elimdeki o kitap yüzündendi diye düşünmüştüm, o kitabın kapağına bakıyor, düşünüyordum: İçindekilerin bir kısmını sırayla Nigân, Türkân, Şükran, o gün bana okumuşlardı; hepsini anlayamamıştım, bana karışık bir kitap gibi gelmişti, ama gene de bazı olayları çıkarabilmiştim: Bir İngiliz, gemisi battığı için yıllarca bir ıssız adada yapayalnız yaşamıştı, hayır, yapayalnız değil, çünkü yıllar sonra bulduğu bir uşağı vardı, ama gene de çok tuhaftı. Yıllarca başka kimseyi görmeden yapayalnız yaşayan o insanla uşağını düşünmek çok tuhaftı, ama araba bir o yana bir bu yana sallanırken, bana gittikçe daha çok huzur veren şey bu değildi, biliyorum, başka bir şey vardı. Evet, annem bana kaşlarını çatmıyordu, dahası, pencereden ileriye değil, hep hoşlandığım gibi geriye bakıyordum, artık gözükmeyen Şükrü Paşaların konağına değil ama arkada bıraktığımız yola, düşünmesi çok güzel olan geçmişe bakıyordum, ama asıl güzel olan şey, elimde tuttuğum o kitap yüzünden o karmakarışık geçmişi belki evde yeniden yaşayabileceğimi hissetmemdi. Sabırsız ve dirençsiz bakışım evde kitabın anlaşılmaz sayfaları arasında belki boşu boşuna gezinecekti, ama gezinirken gezinirken gelecek hafta gidemeyeceğim Şükrü Paşaların evini, orada yaptıklarımızı şurasından burasından hatırlayacaktım. Çünkü çok sonraları, burada yatağımda yatarken düşündüğüm gibi: Hayata, o bir seferlik araba yolculuğuna, bitince yeniden başlayamazsın, ama elinde bir kitap varsa, ne kadar karışık ve anlaşılmaz olursa olsun o kitap, bittiği zaman, anlaşılmaz olan şeyi ve hayatı yeniden anlayabilmek için istersen başa dönüp biten kitabı yeniden okuyabilirsin, değil mi Fatma?

1980 - 1983

Sessiz Ev

• Sessiz Ev'*de yeni bir üslup denemesine girmişsiniz. Bu üslupta nasıl karar kıldığınızı anlatır mısınız?*
– Dille, kelimelerle oynayarak, düşüncenin yapısına koşut cümle yapısını araştırarak, bir cümleye değişik zamanları sıkıştırmak için uğraşarak... Dil ve üslupla yenilik yapmaya çalışan yazarlar bizde "anlaşılmaz" ya da "anlaşılmaya değmez" diye küçümsenir. Bunda bazı yazarların okuyucuya çektirdikleri zorlukların karşılığında pek az ödül vermelerinin payı da var herhalde.

• *Her iki romanınızda da kuşaklar arasında bir köprü kurma çabası sezili yor.*
– Romanlarımda yakın geçmişten söz ediyorum. Çünkü anlattığım aileler bunu gerektiriyor... Bu aileleri ise, buna yakın çevrelerde yetiştiğim, bunlara benzeyen babaanneleri, amcaları tanıdığım için, bir ölçüde, peki, kolayıma geldiği için anlatıyorum.

• Sessiz Ev'*in Selahattin'i geçmişte mi kaldı, bugün de yaşıyor mu?*
– Doktor Selahattin'in mezar taşının üzerinde 1942'de öldüğü yazıyor. Siz, bir düşünce adamı olarak Selahattin gibilerini soruyorsanız, günümüzde ülkesini yalnızca kültürle ve radikal olarak değiştirmeyi amaçlayan daha az çıkıyor. Selahattin Bey'in ansiklopedist torunları ise ne yazık ki onun gibi kendi istedikleri ansiklopedileri yazamıyorlar. Bugün bir düşünce ithalatçısı olarak da Selahittin Bey kadar radikal değiliz, bence. Sonuç olarak Selahattin Bey gibilerini küçümsediğim sanılsın istemiyorum.

Sessiz Ev'de hikâye her kahramanın aklından geçenlerin tasviriyle anlatılır. Bir bilinci akıtırken, o kahramanın, mesela babaannenin kelime dağarcığı içinde kalmadım. Böyle bir kısıtlamanın bir bilincin içinde olup bitenleri anlatmayı kolaylaştırmayacağını, tam tersine güçleştireceğini düşünüyorum. Her şeyden önce, düşünürken, zaten kelimelerle düşünmeyiz, kelimeler dil ile beyin arasında bir yerdedir: Zaman zaman aklımıza takılıp giderler. *Sessiz Ev*'de kullandığım bilinç akışı, bilinçlerin içinin olduğu gibi resmini çekmeye yönelik de değildi. Kahramanların

bilinçlerinin içinde gezinenleri, kendimi pek fazla geriye çekmeden ben anlatıyorum. Romanları tekdüzeleştiren o sinir bozucu "diye düşündü, diye düşündü"lerden kurtulmak önemli bir sorundu. (Ah bir de, "dedi Ahmet, dedi Mehmet"lerden kurtulmak için iyi, güzel bir yol bulabilsem!) Amacım kahramanların bilinçlerinin içinde olup bitenlere koşut bir anlatım, bir dil oluşturmaktı. Yoksa natüralist bir köy yazarının, karmakarışık bir pazar yerini resmetmesi gibi bir bilincin içini olduğu gibi kâğıda geçirmeye çalışmıyordum.
(Ü.D.-SAN. OLAYI)

• • •

Sessiz Ev'in pek çok ilham kaynağından biri de dedemin anneanneme yazdığı bazı mektuplardır. Bu mektuplardan bana teyzem Türkan Rado bahsetmişti. Dedem yüzyıl başında hukuk okumak için Berlin'e gidiyor. Gitmeden önce anneannem Nikfal ile nişanlıyorlar onu. Dedem de, Berlin'de hukuk okurken, İstanbul'daki nişanlısına pek çok mektup yazıyor. Bu mektupların havası biraz Selahattin Bey'in Fatma'ya ders vermesine benziyor. "Burada kadınların da oy verme hakkı tartışılıyor, siz ne düşünüyorsunuz, kadın hakları konusunda ne düşünüyorsunuz, Avrupa'da şu var, bu var, ne diyorsunuz?" gibi şeyler var mektuplarda. Anneannemin tepkisinin ise ilgisizlik ve "günah, yasak" çevresinde dolandığını biliyorum. Kâğıttan, kitaptan hoşlanmayan, acımasızca gerçekçi bir insandı. Romandaki Fatma gibi. Aralarındaki mutsuz ilişkiyi hayal edince *Sessiz Ev*'i kurmaya başlamış oldum. Romandaki gençler çevresi, araba yarıştırmak, evlere toplanıp kafayı çekmek, diskoteğe gitmek, sahilde buluşup vakit öldürmek gibi ayrıntılar da 1970'lerin başındaki Bayramoğlu Sahil Mahallesi'nden benim de arkadaşlarımın hikâyelerinden çıkmadır. Yazları bir dönem oraya gitmiştik. Babalarından araba alıp, yarıştırıp parçalayan, ama çok fazla da yaramazlık yapmayan bu gençlerin içinden geldim ve onları tanırım. Romanı yazarken onları sevgiyle hatırladım.

• • •

Kitaplarımın içinde gençlerin en çok *Sessiz Ev*'i sevdiğini biliyorum. O kitapta benim gençliğime ilişkin, gerçekten benim ruhuma ilişkin bir şeyler olduğu için belki de. Yanılıyorum belki. Ama sanırım insanın gençken hissedebileceği, belli bir yaşı geçtikten sonra hayatın kendisi olarak görebileceği ikiyüzlülüğü kurcaladım.

Gençliğin acı verici yanı, insan ilişkilerindeki ikiyüzlülüğü görmek, buna karşı bir şeyler yapmak isteyip de yapamamak ve sonraları da bunu doğal karşılamaktır. *Sessiz Ev*'de yer alan gençlerin her biri bendim. Her birinde gençliğin ayrı ayrı ruh hallerini kurcaladım ve eğlendim.
(GÜNEŞ GENÇLİK)

(*Öteki Renkler*'den)

KIRMIZI SAÇLI KADIN

2017 Lampedusa Ödülü (İtalya)

1. baskı: Yapı Kredi Yayınları, 2016

Aslı'ya

Babasını öldüren, annesiyle yatan, Sphinks'in kördüğümünü çözen Oidipus! Bu üçlü yazgının anlamı nedir? İranlılar arasında yaygın eski bir inanca göre, yüce bir bilge fücurla peydahlanmalıdır.

Nietzsche, *Tragedya'nın Doğuşu*

Oidipus: Çok eskiden işlenmiş bir suçun izlerini nasıl bulabiliriz?

Sophokles, *Kral Oidipus*

Tıpkı babasız bir oğul gibi, oğulsuz bir babayı da kimse basmaz bağrına.

Firdevsî, *Şehnâme*

I. KISIM

- 1 -

Aslında yazar olmak istiyordum. Ama anlatacağım olaylardan sonra jeoloji mühendisi ve müteahhit oldum. Okuyucularım, hikâyemi anlatmaya başladım diye olayların sona erip arkada kaldığını da sanmasınlar. Hatırladıkça olayların içine daha çok giriyorum. Bu yüzden sizlerin de peşim sıra baba ve oğul olmanın sırlarına sürükleneceğinizi hissediyorum.

1985'te Beşiktaş'ın arkalarında, Ihlamur Kasrı'na yakın bir apartman dairesinde yaşıyorduk. Babamın Hayat adlı küçük bir eczanesi vardı. Eczane haftada bir sabaha kadar açık kalır, babam nöbet tutardı. Nöbetçi olduğu gecelerde babamın akşam yemeğini ben götürürdüm. Uzun boylu, ince, yakışıklı babam kasanın yanında yemeğini yerken ilaç kokusunu koklayarak dükkânda durmayı severdim. Otuz yıl sonra bugün, kırk beş yaşımda ahşap dolaplı eski eczanelerin kokusundan hâlâ hoşlanıyorum.

Hayat Eczanesi'nin çok müşterisi yoktu. Babam nöbetçi olduğu gecelerde o zamanlar moda olan taşınabilir küçük bir televizyona bakarak vakit öldürürdü. Bazan da babamı, ziyarete gelen arkadaşlarıyla alçak sesle konuşurken görürdüm. Siyasi arkadaşları, beni görünce konuşmayı bırakır, benim, tıpkı babam gibi yakışıklı ve sevimli olduğumu söyler, sorular sorarlardı: Kaçıncı sınıfa gidiyordum, okulu seviyor muydum, ileride ne olacaktım?

Siyasi arkadaşlarının yanında babamın huzursuz olduğunu gördüğüm için dükkânda fazla kalmaz, boş sefertasını alır, soluk sokak lambalarının ve çınar ağaçlarının altından yürüyerek eve dönerdim. Evde anneme, babamın siyasete meraklı arkadaşlarından birinin dükkânda olduğunu söylemezdim. Çünkü annem, babamın başının yeniden belaya gireceğini ya da durup dururken gene bizi bırakıp gideceğini düşünerek endişelenir, babama ve arkadaşlarına sinirlenirdi.

Ama babamla annemin aralarındaki sessiz kavgaların tek nedeninin siyaset olmadığını da fark ederdim. Bazan uzun süreler küsüşürler, aralarında neredeyse hiç konuşmazlardı. Belki

de birbirlerini sevmiyorlardı. Babamın başka kadınları, pek çok başka kadının da onu sevdiğini seziyordum. Bazan annem başka bir kadın olduğunu benim anlayacağım bir şekilde konuşurdu. Annemle babamın kavgaları beni çok hüzünlendirdiği için onları düşünmeyi, hatırlamayı kendime yasaklamıştım.

Babamı en son ona yemek götürdüğüm bir gece eczanede gördüm. Lise birdeydim; sıradan bir sonbahar akşamıydı. Babam televizyondaki haberleri seyrediyordu. Daha sonra tezgâha yerleştirdiği yemeğini yerken, ben biri aspirin, diğeri de C vitamini ve antibiyotik isteyen iki müşteriye baktım ve parayı çekmecesi hoş bir zil sesi çıkararak açılan eski kasaya koydum. Eve dönerken son bir bakış attım babama; bana kapıdan gülümseyerek el salladı.

O sabah babam eve gelmemiş. Bunu öğleden sonra okuldan dönünce annem söyledi. Gözlerinin altı şişti, ağlamıştı. Babamın bundan önce olduğu gibi eczaneden alınıp Siyasi Şube'ye götürüldüğünü zannettim. Orada ona işkence eder, falakaya yatırır, elektrik verirlerdi.

Yedi sekiz yıl önce babam gene böyle yok olmuş ve yaklaşık iki yıl sonra eve dönmüştü. Ama annem o sefer babam polis te sorguda işkence görüyormuş gibi davranmamıştı. Babama öfkeliydi. Ondan söz ederken "Ne yaptığını o bilir!" demişti.

Oysa askeri darbeden hemen sonra askerler bir gece babamı eczanesinden aldıklarında annem çok üzülmüş, babamın bir kahraman olduğunu, onunla gurur duymam gerektiğini söylemiş, eczanede nöbetleri kalfa Macit ile birlikte babamın yerine o tutmuştu. Bazan da Macit'in beyaz önlüğünü ben giyerdim. Tabii ben ileride eczacı kalfası değil, babamın istediği gibi bilimadamı olacaktım.

Babamın bu son kayboluşunda annem eczaneyle hiç ilgilenmedi. Ne Macit'ten söz etti, ne başka bir çıraktan, ne de eczanenin ne olacağından. Bu da bana bu sefer babamın başka bir nedenden kaybolduğunu düşündürüyordu. Ama düşünmek dediğimiz şey nedir ki?

Daha o zaman bile düşüncelerin kafamıza bazan kelimelerle, bazan da resimlerle geldiğini anlamıştım. Bazan bir fikri kelimelerle düşünemezdim bile... Ama o şeyin resmi, mesela

bardaktan boşanırcasına yağmur yağarken nasıl koştuğum ve neler hissettiğim gözümün önünde hemen beliriverirdi. Bazan da bir şeyi kelimelerle düşünebilirdim ama gözümün önüne onu bir resim olarak asla getiremezdim: Siyah ışık gibi, annemin ölümü gibi ya da sonsuzluk gibi.

Belki de hâlâ çocuktum: İstemediğim konuları bazan düşünmemeyi başarabiliyordum. Bazan da tam tersi oluyor, düşünmeyi istemediğim bir resmi ya da kelimeyi aklımdan hiç çıkaramıyordum.

Babam uzun bir süre bizi aramadı. Bazan babamın yüzünü hatırlayamıyordum. Sanki bir an elektrikler kesilmiş de gözümün önündeki her şey kaybolmuş gibi hissediyordum o zaman.

Bir akşam, kendi kendime Ihlamur Kasrı'na doğru yürüdüm. Hayat Eczanesi'nin kapısı kilitlenmiş ve bir daha hiç açılmayacak gibi üzerine kara bir asma kilit vurulmuştu. Ihlamur Kasrı'nın bahçesinden bir sis geliyordu.

Çok geçmeden annem artık ne babamdan ne de eczaneden bir şey geldiğini, para durumumuzun kötü olduğunu söyledi. Sinema, dönerli sandviç ve resimli romanlardan başka bir masrafım yoktu. Kabataş Lisesi'ne evden yürüyerek gidip gelirdim. Resimli roman dergilerinin eski sayılarını alıp satan, kiralayan arkadaşlarım vardı. Ama onlar gibi hafta sonları Beşiktaş sinemalarının yan kapısında, ara sokaklarda sabırla müşteri beklemek istemiyordum.

1985 yazını Beşiktaş'ta çarşı içinde, Deniz adlı bir kitapçıda tezgâhtarlık ederek geçirdim. İşimin önemli bir kısmı hemen hepsi öğrenci olan kitap arakçılarını kovalamaktı. Arada bir de patron Deniz ağabeyin arabasıyla Cağaloğlu'na kitap almaya giderdik. Kitapların yazarlarını, yayınevlerinin adlarını hiç unutmadığımı gören patron beni seviyor, kitapları eve götürüp okuyup geri getirmeme izin veriyordu. Pek çok kitap okudum o yaz; çocuk romanları, Jules Verne'den *Arzın Merkezine Seyahat,* Edgar Allan Poe'dan seçme hikâyeler, şiir kitapları, Osmanlı cengâverlerinin maceralarını anlatan tarihi romanlar ve bir de rüyalar üzerine bir derleme. Bu derlemedeki bir yazı bütün hayatımı değiştirecekti.

Kitapçı Deniz ağabeyin yazar arkadaşları da arada dükkâna

gelirdi. Patron beni onlara tanıştırırken ileride yazar olacağımı söylemeye başlamıştı. Bu hayalimi boşboğazlılıkla ilk ben söylemiştim ona. Kısa zamanda patronun etkisiyle ciddiye almaya da başladım.

- 2 -

Ama annem kitapçının verdiği paradan memnun değildi. Tezgâhtarlıktan kazandığım para hiç olmazsa üniversite giriş dershanesine vereceğimi karşılamalıydı. Babamın kaybolmasından sonra annemle çok iyi arkadaş olmuştuk. Yazar olma kararımı ise şakaymış gibi gülerek karşılıyordu. Önce iyi bir üniversiteye girmeliydim.

Bir gün okuldan dönünce bir içgüdüyle annemle babamın odasındaki dolaba ve çekmecelere baktım ve babamın gömleklerinin ve eşyalarının yok olduğunu gördüm. Ama babamın tütün ve kolonya kokusu hâlâ odadaydı. Annemle ondan hiç söz etmiyorduk ve sanki gözümün önündeki hayali de hızla siliniyordu.

Lise ikiyi bitirdiğim yazın başında İstanbul'dan Gebze'ye taşındık. Teyzemin kocasının Gebze'deki bahçeli evinin müştemilatında kira vermeden oturacaktık. Yazın ilk yarısında enişte min bana göstereceği işte çalışır para biriktirirsem, Temmuz'dan sonra hem Beşiktaş'taki Deniz Kitabevi'nde tezgâhtarlık edebilir hem de dershaneye gidip gelecek seneki üniversite giriş sınavına hazırlanabilirdim. Beşiktaş'tan ayrıldığımız için üzüldüğümü bilen patron Deniz ağabey, yaz geceleri istersem kitabevinde uyuyabileceğimi söylemişti.

Enişte min bana verdiği iş Gebze'nin arkalarındaki bostanına ve kiraz ve şeftali bahçesine bekçilik etmekti. Bostanda bir çardak ile altında eski bir masa görmüş, oturup kitap okuyabileceğim çok vaktim olacak sanmış, yanılmıştım. Kiraz mevsimiydi, gürültücü, arsız kargalar sürüler halinde dallara saldırıyor, çocuklar ve bitişikteki arazide yapılan büyük inşaatta çalışan işçiler meyve-sebze çalmaya geliyorlardı.

Bostanın yanındaki bahçede bir su kuyusu kazılıyordu. Bazan oraya gider, aşağıda kazma-kürek ile kuyu kazan usta ile onun çıkardığı toprağı yukarı çekip boşaltan iki çırağın çalışmasını seyrederdim.

Çıraklar hoş bir inilti çıkaran bir tahta çıkrığı iki kolundan tutup çevirir, aşağıdan ustanın yolladığı bir kova dolusu toprağı kenardaki el arabasına boşaltırlardı. Sonra, benim yaşlarımda olan çırak el arabasındaki toprağı boşaltmak için götürürken, ondan daha büyük, uzun boylu çırak kuyuya doğru "Geldiii!" diye bağırıp, aşağıdaki ustaya kovayı geri sarkıtırdı.

Gün boyunca usta yukarıya nadiren çıkıyordu. Onu bir öğle molasında sigara içerken gördüm ilk. Babam gibi uzun boylu, yakışıklı, inceydi. Ama babam gibi sakin, güleryüzlü değil, öfkeliydi. Çırakları sık sık azarlıyordu. Çıraklar azarlandıklarına tanık olmamdan hoşlanmazlar diye usta yukarıdayken kuyuya fazla yaklaşmıyordum.

Haziran'ın ortasında bir gün kuyu tarafından neşeli haykırışlar ve silah sesleri geldi. Yaklaşıp baktım: Kuyudan su çıkmış, haberi işiten Rizeli arazi sahibi koşup gelmiş, sevinçten tabancasıyla havaya ateş ediyordu. Tatlı bir barut kokusu aldım. Arazi sahibi, ustaya ve çıraklara bahşiş dağıttı. Kuyuyu bu araziye yapacağı inşaatlarda kullanacaktı. Şehir suyu henüz Gebze'nin arkalarına kadar gelmemişti.

Ondan sonraki günlerde ustanın çırakları azarladığını işitmedim. Bir at arabası torbalarla çimento ve biraz demir getirdi. Bir öğleden sonra usta kuyunun ağzına beton döktü, bir de demirden kapak taktı. Herkes keyifli olduğu için artık onlara daha çok sokuluyordum.

Bir başka öğleden sonra kuyunun başında kimse yoktur zannederek oraya yürüdüm. Zeytin ve kiraz ağaçları arasından Mahmut Usta çıkageldi. Elinde kuyuya taktığı elektrikli motorun bir parçası vardı.

"Delikanlı, bakıyorum sen bu işe meraklısın!" dedi.

Jules Verne'nin dünyanın bir ucundan girip öteki ucundan çıkan roman kahramanlarını düşündüm.

"Küçükçekmece'nin arkalarında bir kuyu işine gidiyorum. Bu çıraklar bırakıyor, seni götüreyim mi?"

Kafamın karıştığını görünce, iyi bir kuyucu çırağının yevmiyesinin bir bostan bekçisinin yevmiyesinin dört katı olduğunu söyledi. On günde biterdi işimiz; hemen geri dönerdim evime.

Evde, "Asla izin vermem!" dedi annem. "Sen kuyucu olmayacaksın. Üniversitede çok güzel okuyacaksın."

Ama hızlı para kazanmak aklıma takılmıştı bir kere. Anneme, enişte min bostanında iki ayda kazandığım kadar parayı iki haftada kazanabileceğimi, böylece giriş sınavına, dershaneye ve istediğim kitapları okumaya daha çok vakit ayırabileceğimi ısrarla söyledim. Hatta zavallı anneciğimi tehdit ettim:

"İzin vermezsen, kaçar giderim" dedim.

"Çocuk çalışıp para kazanmak istiyorsa kırma şevkini" dedi enişte m. "Ben bir sorup öğreneyim kimdir bu kuyucu ustası."

Benim yokluğumda avukat enişte min belediye binasındaki yazıhanesinde o, annem ve kuyucu Mahmut Usta buluştular. Benim değil, ama ikinci bir çırağın kuyuya ineceği konusunda da anlaştılar. Enişte m bana yevmiyemin miktarını söyledi. Evde babamın küçük eski bavulunun içine gömleklerimi, beden dersi için alınmış bir çift lastik ayakkabıyı koydum.

Bizi alıp kuyu kazacağımız yere götürecek kamyonet o yağmurlu günde bir türlü gelmeyince, damı akan tek odalı evimizde annem birkaç kere ağladı; vazgeçmemi, beni çok özleyeceğini, parasızlıktan yanlış bir şey yaptığımızı söyledi.

"Asla kuyuya inmeyeceğim" dedim elimde çanta, başım dik, mahkemeye giden babam gibi kararlı ama şakacı bir havayla evden çıkarken.

Kamyonet, eski büyük caminin arkasındaki boş alanda bekliyordu. Elinde sigara, yaklaştığımı gören Mahmut Usta, kıyafetimi, adımlarımı, elimdeki çantayı bir öğretmen gibi gülümseyerek inceledi.

"Geç içeri, otur, gidiyoruz şimdi" dedi. Kuyu açtıran işadamı Hayri Bey'in şoförüyle ustanın arasına oturdu m. Yolda bir saat hiç konuşmadık.

Boğaz Köprüsü'nü geçerken, sola aşağıya, İstanbul'a, okulum Kabataş Lisesi'ne doğru dikkatle bakıyor, Beşiktaş'ta tanıdık binaları görmeye çalışıyordum.

"Merak etme, çabuk biter işimiz," dedi Mahmut Usta, "dershanene de yetişirsin."

Annem ve eniştemin benim dertlerimden söz etmiş olmaları hoşuma gitti; güven duydum ona. Köprüyü geçtikten sonra İstanbul trafiğine takıldık ve ancak batan güneş yakıcı ışınlarını tam karşımızdan gözümüzün içine dikerken şehir dışına çıkabildik.

Şehir dışı deyişim bugünün okurunu yanıltmasın. O zamanlar İstanbul'un nüfusu, bu hikâyeyi sizlere anlattığım bugün olduğu gibi on beş milyon değil, beş milyondu. Şehir surlarının biraz dışına çıktıktan sonra evler seyrekleşir, küçülür, yoksullaşır, fabrikalar, benzin istasyonları ve tek tük oteller başlardı.

Bir süre tren yolu boyunca gittikten sonra karanlık basarken anayoldan ayrıldık. Büyükçekmece Gölü'nü de geçmiştik. Bir iki kere servi ağaçları gördüm; mezarlıklar; beton duvarlar, bomboş alanlar... Çoğu zaman da hiçbir şey gözükmüyor, çok dikkatle bakmama rağmen nerede olduğumuzu çıkaramıyordum. Bazan akşam yemeğine oturan bir ailenin penceresinin turuncu ışıklarını, bazan da bir fabrikanın neon lambalarını görüyorduk. Sonra bir yokuş çıktık. Bir ara uzaklarda şimşekler çaktı, gökyüzü aydınlandı ama geçtiğimiz topraklar, kimsesiz yerler sanki hiç aydınlanmadı. Bazan nereden geldiğini çıkaramadığım bir ışıkta sonsuz kıraç topraklar, insansız, ağaçsız araziler görüyor, sonra karanlıkta onları kaybediyordum.

Çok sonra, ıssızlığın bir yerinde durduk. Etrafta ne bir ışık, ne bir lamba, ne de bir ev gözüktüğü için eski kamyonet arızalandı sandım.

"Yardım et bakalım da, şunları indirelim" dedi Mahmut Usta.

Keresteleri, çıkrığın parçalarını, kap kacağı, iple sarılmış iki şilteyi, kaba plastik torbalar içindeki eşyaları, kazı aletlerini indirdik. Şoför "Hadi hayırlısı, kolay gelsin" deyip kamyonetiyle uzaklaşınca zifiri karanlıkta olduğumuzu fark ederek telaşlandım. İlerlerde bir yerde şimşek çakıyordu ama arkamızda gök açıktı ve yıldızlar bütün güçleriyle ışıldıyorlardı. Daha uzaklarda İstanbul'un bulutlara yansıyan ışıklarını sarı bir sis gibi görebiliyordum.

Toprak yağmurdan nemli, yer yer ıslaktı. Dümdüz arazide kendimize kuru bir yer arayıp bulduk. Eşyaları oraya taşıdık.

Usta kamyondan indirdiğimiz sırıkların yardımıyla çadırı kurmaya girişti. Ama bunu bir türlü beceremedi. Çekilmesi gereken ipler, çakılması gereken küçük kazıklar gecenin içinde kaybolmuş, karanlıkta her şey ruhumun içinde kördüğüm olmuştu. "Oradan tut, buradan değil" diye Mahmut Usta sesleniyordu.

Bir baykuşun öttüğünü duyduk. Çadırı kurmamız şart mı, yağmur dindi diye düşündüm ama ustamın kararlılığına saygı duydum. Rutubet kokan ağır çadır bezi, üzerimize gece gibi kapanıyor, yerinde durmuyordu.

Gece yarısından çok sonra çadırı kurmayı başarıp şilteleri serip yattık. Yaz yağmurunun bulutları çekip gitmiş, pırıl pırıl yıldızlı bir gece başlamıştı. Yakınlarda bir yerden bir cırcırböceğinin sesini duyunca rahatladım. Yatağıma uzanınca hemen uyuyakalmışım.

- 3 -

Uyandığımda çadırda yalnızdım. Bir arı vızıldıyordu. Kalkıp dışarı çıktım. Güneş şimdiden öyle yükselmişti ki, gözlerim ışığın gücünden ağrıdı.

Yüksekçe bir yerde dümdüz bir arazideydim. Toprak sol tarafımdan güneydoğuya, İstanbul'a doğru gittikçe alçalarak uzaklaşıyordu. Daha aşağılarda uzaktan açık yeşil ve sarımsı gözüken bir iki mısır tarlası, buğday tarlaları, boş araziler ve kayalık, çorak topraklar vardı. Düzlükte küçük bir kasabanın evleri ve camii gözüküyordu ama aradaki bir tepe bakış açımı daralttığı için burası ne kadar büyük bir yerdir, anlaşılmıyordu.

Mahmut Usta neredeydi? Rüzgârın getirdiği bir borazan sesinden, kasabanın arkalarındaki kurşuni renkli binaların askeriye olduğunu anladım. Çok arkada mor dağlar vardı. Bir ara sanki bütün dünya hatıralardan çıkma derin bir sessizliğe büründü.

İstanbul'dan, herkesten uzakta burada olmaktan, kendi hayatımı kendim kazanıyor olmaktan memnundum.

Kasaba ile askeriyenin arasındaki düzlükten bir trenin düdüğü geldi. O yöne dikkatle bakınca Avrupa yönünde gitmekte olan vagonları gördüm. Tren bizim boş düzlüğe biraz yaklaştı, derken zarifçe kıvrılarak istasyonda durdu.

Az sonra kasabadan bu yana gelen Mahmut Usta'yı gördüm. Önce hep yol boyunca yürüyordu, sonra yolun kıvrım yaptığı yerlerde kestirme olsun diye boş arazilerden ve tarlalardan geçti.

"Su aldım" dedi. "Hadi çay yap bakalım bana."

Ben küçük Aygaz ocağında çay demlerken, dünkü kamyonetle arazi sahibi Hayri Bey geldi. Arkadaki yüklükten de benden biraz büyük bir delikanlı indi. Ali adlı gencin arazi sahibinin yanında çalıştırdığı biri olduğunu, son anda gelmekten vazgeçen Gebzeli çırağın yerine kuyuya ineceğini konuşmalardan anladım.

Mahmut Usta ile patron Hayri Bey bir aşağı bir yukarı uzun uzun yürüdüler. Yer yer çıplak, yer yer taşlar ve otlarla kaplı arazi on dönümden fazlaydı. Yürüdükleri taraftan hafif bir rüzgâr esiyordu ve en uzak köşeye vardıklarında bile patron ile kuyucunun aralarında tartıştıklarını, bir karar veremediklerini işitiyorduk. Daha sonra onlara sokuldum. Tekstilci Hayri Bey bu kıraç toprakta bir kumaş yıkama ve boyama fabrikası kurmak istiyordu. Yurtdışına ihracat yapan büyük konfeksiyoncuların çok talep ettiği bu iş için bol suya ihtiyaç vardı.

Hayri Bey elektriği, suyu olmayan bu araziyi çok ucuza almıştı. Burada su bulursak, bize çok para verecekti. Su çıkınca siyasetçi tanıdıkları buraya elektrik hattı çektirteceklerdi. Sonra da Hayri Bey'in bir seferinde planlarını getirip bize gösterdiği kumaş boyama atölyeleri, yıkama odaları, depoları, şık idare binası ve hatta yemekhanesi de olan tam bir fabrika kurulacaktı buraya. Mahmut Usta'nın bakışlarında Hayri Bey'e karşı bir anlayış ve ilgi görüyordum, ama aslında ikimiz de arazi sahibinin su çıkarsa vereceğini vaat ettiği hediyeler, ödüllerle ilgiliydik.

"Allah işinizi rast getirsin, bileğinize kuvvet, gözünüze dikkat versin" dedi Hayri Bey sefere çıkan Osmanlı ordusunu uğurlar

gibi. Kamyonet gözden kaybolurken dışarı sarkıp bize pencereden el salladı.

Gece ustamın horultusundan uyuyamayınca başımı çadırın kenarından dışarı uzattım. Kasabanın ışıkları gözükmüyordu; gök lacivertti ama yıldızların ışıltısı sanki âlemi turuncu yapmıştı. Biz de sanki bu âlemde koskocaman bir portakalın üzerinde oturmuş, karanlıkta uyumaya çalışıyorduk. Göğe çıkıp yıldızların ışıltısına ulaşmak yerine, şimdi üzerinde uyuduğumuz toprağın içine girmeyi hayal etmemiz doğru muydu?

- 4 -

O zamanlar sondaj makinaları daha kullanılmıyordu. Usta kuyucular bir arazide suyun nereden çıkacağını, nerede kuyu kazılacağını binlerce yıldır sezgiyle bulurlardı. Mahmut Usta ağzı kalabalık eski ustaların süslü belagatını elbette biliyordu. Ama eline çatal alıp arazide bir aşağı bir yukarı yürüyen, okuyup üfleyen gösterişçi kimi eski ustaların yaptıklarını ciddiye almıyordu. Binlerce yıllık bir mesleği icra edenlerin son kuşağından olduğunu hissediyordu. Bu yüzden mesleği konusunda gösterişçi değil, alçakgönüllüydü. "Toprağın koyusuna, nemlisine, siyahına bakacaksın" diye konuştu benimle. "Arazinin alçak yerini, taşlı, kayalı, inişli çıkışlı, gölgeli yerini görecek, aşağıdaki suyu hissedeceksin" dedi bir başka sefer beni eğitip yetiştirmek isteğiyle. "Ağaçların, yeşilliklerin olduğu yerde toprak koyu ve nemlidir, tamam mı? Dikkat edeceksin; ama hiçbir şeye kolay kanmayacaksın."

Çünkü toprak, aynı zamanda yedi kat gökyüzü gibi tabaka tabakaydı. (Bazı geceler gökteki yıldızlara bakarak altımızdaki karanlık âlemi hissederdim.) Mesela koyu, kara toprağın iki metre altından, killi, su geçirmez, kupkuru, berbat bir toprak ya da kum çıkabilirdi. Su aranacak yeri kestirmeye çalışan eski kuyucu ustaları, toprağın, otların, böceklerin, hatta kuşların bile dilinden anlamak, yukarıda yürürken alttaki kaya ya da kil tabakasını sezmek zorundaydılar.

Bu hünerleri, bazı eski kuyucuların kendilerinde Orta Asyalı şamanlar gibi doğa ötesi güçler ve sezgiler vehmetmelerine, yeraltı tanrıları ve cinleriyle konuştuklarını ileri sürmelerine yol açmıştı. Çocukluğumda babamın gülüp geçtiği bu palavralara, ucuza su bulmak isteyen halk inanmak isterdi. Beşiktaş'ta, gecekonduların bahçelerinde hâlâ bu inançlarla kuyu açılacak yer arandığını hatırlıyorum. Tavukların dolaştığı sarmaşıklı bir arka bahçede nereye kuyu kazacağını belirlemek için toprağı dinleyen bir kuyucuya, evdeki teyzelerin ve amcaların, hasta bebeğin göğsünü dinleyen doktor gibi saygı duyduklarını da görmüştüm.

"Allahın izniyle en fazla iki haftada işimiz biter ve ben on on iki metrede burada su bulurum" dedi Mahmut Usta o ilk gün.

Benimle daha açık konuşuyordu çünkü Ali mal sahibinin adamıydı. Bu benim hoşuma gider, ustamla buradaki işin sahibi gibi hissederdim kendimi.

Mahmut Usta kuyuyu kazacağı yeri ertesi sabah belirledi. Arazi sahibinin fabrika planlarına göre kuyunun açılmasını istediği yer değildi bu. Tam tersi yönde, arazinin başka bir köşesindeydi.

Babam siyasi sır tutma alışkanlığından, yaptığı önemli şeylere beni katmaz, fikrimi almazdı. Mahmut Usta ise kuyuyu nerede kazacağına karar verirken önce düşüncelerini benimle paylaştı. Burasının zor arazi olduğunu anlattı. Bu çok hoşuma gitti, onu sevdim. Ama sonra içine döndü ve kararı bana hiç sormadan, açıklamadan verdi. Üzerimdeki gücünü, ilk böyle hissettim. Babamdan hiç görmediğim bu şefkat ve yakınlıktan hem hoşlanarak, hem de bir anda ona kızarak.

Mahmut Usta yere bir kazık çakmıştı. Arazide o kadar yürüdükten, düşündükten sonra niye bu yeri seçmişti? Bu yerin ötekilerden farkı neydi? Bu kazığı durmadan yere çaksak, bir yerde mutlaka su çıkacak mıydı? Bu soruları Mahmut Usta'ya sormak istiyordum, ama soramayacağımı da anlıyordum. Çocuktum; o benim arkadaşım, hatta babam değil, ustamdı. Onda babalık bulan bendim.

Kazığa bir sicim bağladı; sicimin öbür ucuna da sivri bir çivi taktı. İpin uzunluğunun bir metre olduğunu söyledi. Burada

taş duvar tutmazdı; kuyunun duvarını beton yapacaktı. Beton duvarın kalınlığı yirmi yirmi beş santim olacaktı. İpi sürekli gergin tutarak çiviyle iki metre çapında bir daire çizmeye başladı. Aslında daireyi çizmiyor, çiviyle toprağın üzerinde noktalar işaretliyordu. Sonra Ali ile ben onları dikkatle birleştirip daireyi ortaya çıkarıyorduk.

"Bir kuyunun dairesi çok muntazam olmalı" dedi Mahmut Usta. "Dairenin bir kusuru, bir kenarı, köşesi olursa, duvar tutmaz, göçer!"

Göçük korkusunu ilk defa böyle işittim ve kazma kürekle dairenin içini kazmaya başladık. Usta toprağı kazıyor, ben bazan kazma vuruyor bazan da çıkan toprağı kürekle Ali'nin el arabasına koyuyordum ve ikimiz ustanın hızına ancak yetişiyorduk. "Arabayı çok doldurma da, hızla boşaltıp hızla geri getireyim, daha iyi" derdi Ali, bazan soluk soluğa. Kısa zamanda biz iki çırak yorulup yavaşlayınca, Mahmut Usta'nın hiç durmadan inip kalkan kazmasının kopardığı toprak parçaları kenarda birikmeye başladı. Yığın iyice birikince, usta kazmasını atıp uzaktaki zeytin ağacının altına yatar, sigara içerek bizi beklerdi. Daha ilk günün ilk saatlerinde, biz iki çırak işimizin ustamızın süratine yetişmek, onun her yaptığı şeyi dikkatle gözleyip ona göre davranmak, hızla emre uymak, itaat etmek olduğunu anlamıştık.

Bütün gün güneş altında kazma kürek çalışmak beni serseme çevirdi. Güneş battıktan sonra bir tas mercimek çorbasını bile içemeden kendimi yatağa attım. Kazma tutmaktan ellerim su toplamış, güneşten ensem yanmıştı.

"Alışırsın küçük bey, alışırsın" dedi Mahmut Usta gözlerini çalıştırmaya uğraştığı küçük televizyondan kaçırmadan.

Kol işçiliği yapamayacak narin biri olduğum için beni iğneliyordu ama ben "küçük bey" sözünden mutlu oldum. Hem ustam bu sözüyle benim şehirli, okumuş bir aileden geldiğimi kabul ettiği için –demek ki bana fazla ağır iş vermeyecek, beni babaca koruyacaktı– hem de ustanın bana şefkat duyduğunu, benimle ilgilendiğini hissettiğim için.

- 5 -

Kazdığımız kuyuya on beş dakikalık mesafedeki yerleşim, girişindeki mavi levhada kocaman beyaz harflerle yazdığı gibi, 6200 nüfuslu Öngören kasabasıydı. İlk iki gün hiç durmadan kuyuyu kazıp iki metre derinliğe ulaşınca, malzemeye ihtiyaç duyduğumuz için ikinci öğleden sonra Öngören'e indik.

Önce Ali bizi kasabadaki marangoza götürdü. İki metreden sonra artık toprağı kuyunun dışına kürekle atmamız mümkün olmadığı için bütün kuyularda olduğu gibi bir çıkrık kurmamız gerekiyordu. Ama arazi sahibinin kamyonetiyle Mahmut Usta'nın getirdiği ahşap yeterli gelmemişti. Marangoz kim olduğumuzu, ne yaptığımızı sorunca Mahmut Usta kuyucu olduğumuzu söyledi. Yerimizi öğrenen marangoz da, "Ha, yukarı düzlükte" dedi.

Ondan sonraki günlerde "yukarı düzlük"ten kasabaya inişlerimizde Mahmut Usta marangoza, tıpkı sigara aldığı bakkal, gözlüklü tütüncü ve geç saatlere kadar açık nalbur gibi, arada bir uğramayı alışkanlık edindi. Kuyu kazdığımız günlerde akşamları ustamla birlikte Öngören'e inmeyi, onunla sokaklarda yürümeyi, servi ve çam ağaçlı küçük parkın bir bankında, bir kahvehanenin sokağa konmuş masalarında, bir dükkânın kapısında ya da istasyonun içinde serin bir köşede oturmayı çok severdim.

Öngören'in talihsizliği asker nüfusuyla ezilmiş olmasıydı. II. Dünya Savaşı'nda Almanların Balkanlar, Rusların Bulgaristan üzerinden saldırısına karşı İstanbul'u savunmak için büyük bir piyade tugayı burada konuşlandırılmış ve sanki unutulmuştu. Kırk yıl sonra büyük asker nüfusu kasabanın en büyük geçim kaynağı ve derdi olmuştu.

Merkezdeki dükkânların çoğu hafta sonu "çarşı izni"ne çıkan erler için kartpostal, çorap, telefon jetonu, bira gibi şeyler satıyordu. Aynı kalabalık için yan yana açılmış kebapçı ve lokantaların olduğu ve halk arasında "Lokantalar Sokağı" diye bilinen yerde jandarmalar sürekli nöbet tutuyordu. Gündüzleri ve özellikle hafta sonları erlerle tıkış tıkış dolan bu yerler, küçük pastaneler, kahvehaneler akşamları boşaldığı için, biz geceleri

bambaşka bir Öngören görüyorduk. Akşamları jandarma, garnizondan gelmiş disiplinsiz askerleri, bağırıp çağıranları, hatta aşırı gürültü çıkaran herhangi bir kişiyi ve eğlence yerini susturur, erler arasında bir kavga çıkarsa hemen bastırırdı.

Otuz yıl önce garnizonun nüfusu daha da çokken asker ailelerinin ve ziyaretçilerin kalması için açılmış bir iki otel, daha sonra İstanbul'a gidip gelmek kolaylaşınca boşalmıştı. Bunların bazılarının yarı gizli randevuevlerine dönüştüğünü o ilk gün bize kasabayı tanıtan Ali söyledi. Bu oteller İstasyon Meydanı'ndaydı. Küçük bir Atatürk heykeli, dondurmacısı iyi işleyen Yıldız Pastanesi, PTT'si ve Rumeli Kahvehanesi'nin olduğu turuncu ışıklı İstasyon Meydanı'nı o ilk günden sevmiştik.

Ali'nin babası istasyona açılan sokaklardan birinde Hayri Bey'in bir akrabasının inşaat araçlarının durduğu bir depoda gece bekçiliği yapıyordu. Öğleden sonra geç vakit Ali bizi bir de demirci ustasına götürdü.

Mahmut Usta arazi sahibi Hayri Bey'den aldığı parayla yeni ahşap kestirdi, çıkrığın parçalarını bağlamak için madeni kelepçeler seçti. Dört torba çimento, mala, çivi ve ip aldı. Ama bu ip kuyuya ineceği ip değildi. Kuyuya inerken gerekli sağlam ip Gebze'den getirdiğimiz çıkrığın merdanesinde sarılı duruyordu.

Bütün bu malzemeyi demirci dükkânından birinin haber salıp getirttiği bir at arabasına koyduk. At arabasının demir tekerlekleri parke taşlı sokaklarda korkunç bir gürültü çıkarırken, buradaki günlerimin kısa bir süre sonra biteceğini, yakında önce Gebze'ye annemin yanına, sonra da İstanbul'a döneceğimi düşündüm. Yürürken bazan yan yana geldiğimiz arabanın atının yorgun, kara gözlerinden ne kadar yaşlı olduğunu aklımdan geçirdiğimi de hatırlıyorum.

İstasyon Meydanı'ndaydık. Bir kapı açıldı. Orta yaşlı, blucinli bir kadın çıktı sokağa. Arkasına dönüp "Nerede kaldınız?" diye seslendi, azarlayıcı bir edayla.

Benimle atın şimdi önüne geldiğimiz açık kapıda önce benden beş altı yaş büyük bir genç erkek, sonra onun ablası olabilecek uzun boylu ve kırmızı saçlı bir kadın belirdi. Kadının çok değişik, çekici bir havası vardı. Belki de orta yaşlı blucinli kadın, kırmızı saçlı ablayla kardeşin annesiydi.

"Ben şimdi bulurum" diye seslendi kırmızı saçlı güzel kadın annesine ve tekrar eve girip kayboldu.

Ama eve girmeden önce Kırmızı Saçlı Kadın bana ve arkamdaki yaşlı ata bir an bir bakış attı. Bende ya da atta tuhaf bir şey fark etmiş gibi kadının güzel, yusyuvarlak dudaklarında kederli bir gülümseme gördüm. Uzun boyluydu. Gülerken yüzünde sevimli ve şefkatli bir ifade de belirmişti.

"E hadi!.." diye sesleniyordu aynı anda annesi ona, biz dördümüz, yani Mahmut Usta, iki çırak ve at yanından geçerken. Annenin yüzünde Kırmızı Saçlı Kadın'dan şikâyetçi bir ifade vardı, bizimle hiç ilgilenmedi.

At arabası yüküyle Öngören dışına çıkınca parke taşları bitti ve tekerleklerin gürültüsü dindi. Yokuşu çıkıp bizim arazinin geniş düzlüğüne gelince bambaşka bir âleme varmışız gibi hissettim kendimi.

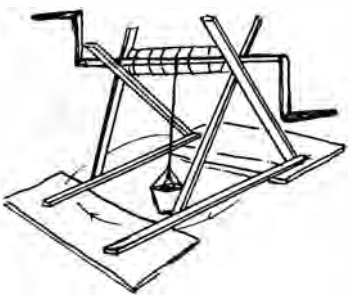
Bulutlar dağılmış, güneş çıkmış, bizim otsuz, yarı kıraç topraklar bile renklenmişti. Yolun aralarından kıvrılarak geçtiği mısır tarlalarının içinden gürültücü kara kargalar sıçraya sıçraya yola çıkıyor, bizi görünce kanatlarını açıp bir anda uçuyorlardı. Karadeniz yönündeki mor yükseltilerin tuhaf bir mavi renge büründüğünü, arkasındaki düzlükteki boz ve sarımsı arsalar arasındaki seyrek ağaç kümelerinin yeşilliğini fark ettim. Kuyu kazdığımız bizim yukarı düzlük, bütün âlem, uzaktaki soluk renkli evler, titrek kavaklar, kıvrılan tren yolu, her şey güzeldi ve bu hoş duyguya evinin kapısında az önce gördüğüm kırmızı saçlı güzel kadın sayesinde kapıldığımı ruhumun bir yanıyla hissediyordum.

Aslında yüzünü tam görememiştim. Annesiyle acaba niye kavga ediyorlardı? Edası etkilemişti beni. Kırmızı saçları ışıkta tuhaf bir şekilde parlamıştı. Bir an bana eskiden tanıdığı biriymişim gibi, burada ne işin var diye sorar gibi bakmış, tam o sırada göz göze gelmiştik. Sanki ikimiz de bir hatırayı arar, hatta sorgular gibi bakmıştık birbirimize.

Uykuya dalarken yıldızları görüyor ve Kırmızı Saçlı Kadın'ın yüzünü gözümün önüne getirmeye çalışıyordum.

- 6 -

Ertesi sabah, yani işe başlamamın dördüncü gününde, yanımızda getirdiğimiz çıkrığı, yeni aldığımız tahtaların ve malzemenin yardımıyla yerine oturttuk. Çıkrığın her iki ucunda, bir kenarı kalın bir kenarı ince birer tutacağı olan ve ipin sarıldığı bir merdanesi, onun üzerine oturduğu çapraz ahşap ayakları ve yukarıya çektiğimiz kovanın rahatça konacağı bir de sehpası vardı. Parçaları tam nasıl birleştireceğimizi daha kolay anlayabilelim diye, Mahmut Usta bir kâğıdın üzerine kurşunkalemle ayrıntılı bir çıkrık resmini beni şaşırtan bir hünerle çizmişti:

Ben ve Ali çıkrığın iki ucundan tutup, ustamızın aşağıda toprakla doldurduğu kovayı yukarı çekiyorduk. Kova bir su kovasından büyüktü. Ağzına kadar taş toprakla dolduğunda o kadar ağırlaşırdı ki, iki çırak çıkrığı zorlanarak çeviriyorduk. Yukarı, bizim düzeyimize gelen kovayı kenarından tutup sehpanın üzerine alıp, ipi azıcık gevşetip halka ve kancasından çıkarmadan tahtanın üzerine oturtmak hem aşırı bir güç, hem de hüner gerektiriyordu. Dolu kovayı yukarı çekip ahşap sehpaya kazasız belasız oturtunca Ali ile "oldu" der gibi bir an göz göze gelir, soluklanırdık.

Sonra biz iki çırak kovayı el arabasına küreklerle aceleyle biraz boşaltır, hafifleyince iki yanından tutup arabanın içine devirirdik. Aşağı dikkatle salıverdiğim kova, ustama yaklaşırken

onun tembihlediği gibi, "Geldiii!" diye bağırırdım. Mahmut Usta elindeki kazmayı bırakır, kovayı bağlı olduğu ipten ayırmadan kuyunun zeminine oturtur ve kaza kaza kopardığı parçaları kürekle hızla kovaya doldururdu. İlk günlerde küreğiyle, kazmasıyla hırsla hatta öfkeyle çalışırken her hamlede "Hıh!" deyişini ben yukarıdan duyabiliyordum. Günde bir metre hızıyla yerin dibine doğru her gün küçüldükçe "Hıh!" diye hamle edişlerini işitmek zorlaştı.

Mahmut Usta aşağıda kovayı toprakla doldurunca, çoğu zaman başını yukarı bile kaldırmadan "Çeek!" diye bağırırdı. Yukarıda ikimiz de hazır bekliyorsak Ali ile hemen çıkrığın kollarına sarılır, toprak yüklü ağır kovayı havalandırırdık. Bazan dalgacı Ali gecikir, çıkrığı tek başıma döndürmek zor olduğu için onu beklerdim. Bazan da usta yavaşlar, Ali çıkrığın başına erken gelir, Mahmut Usta'nın aşağıda kovayı toprakla doldurduşunu soluk soluğa seyrederdik.

Bu bekleme anları, yoğun çalışma sırasında Ali ile bulabildiğimiz tek dinlenme zamanıydı ve aramızda birkaç kelime konuşurduk. Ama ona kasabada gördüğümüz kişileri, esrarengiz ve kederli bakışlı, güzel dudaklı Kırmızı Saçlı Kadın'ın kim olduğunu soramayacağımı daha ilk günden anlamıştım. Onları tanımayacağı için mi? Yoksa söyleyebileceği herhangi bir şey kalbimi kırabilir diye mi?

Kırmızı Saçlı Kadın'ın arada bir aklıma geldiğini değil Ali'den, aslında kendimden bile saklamak istiyordum. Geceleri gözümün biri gökteki yıldızlarda, diğeri ustanın küçük televizyonundayken, tam uykuya dalmak üzereyken Kırmızı Saçlı Kadın'ın bana gülümseyişi gözümün önünde canlanırdı. O gülümseyişi, yüzündeki "Seni tanıyorum" diyen anlam ve ifadesindeki şefkat olmasaydı belki de onu bu kadar çok düşünmezdim.

Üç günde bir öğle vakti arazi sahibi Hayri Bey kamyonetiyle gelip işler yolunda mı diye sabırsızlıkla sorardı. Öğle arasındaysak, Mahmut Usta "Buyur" diyerek onu da domates, ekmek, beyaz peynir, zeytin, üzüm ve Coca Cola'dan oluşan soframıza çağırırdı. Bazan usta kuyunun içinde üç dört metre derinde bir yerde olur, Hayri Bey biz iki çırakla birlikte kuyudan aşağıya bakıp onu sessizce, saygıyla seyrederdi.

Usta yukarı çıkınca, Hayri Bey'i arazinin öbür tarafına, Ali'nin çıkan toprağı boşalttığı yere götürür, küçük kaya tanelerinin, eline alıp ufaladığı koyulu açıklı toprak parçalarının renklerini gösterip, kazış hızımız ve suyun uzaklığı hakkında yorum yapardı. İlk günlerde, az taşlı toprakta orta karar giderken, üç metreden sonra, dördüncü ve beşinci günlerde sert bir tabakaya rastlamış, yavaşlamıştık. Mahmut Usta bu sert tabakanın damarını geçtikten sonra nemli toprağı bulacağımızı inançla söyler, tekstilci fabrikatör Hayri Bey de "Hadi bakalım, inşallah" derdi. Suyu bulduğumuz gün kuzu kesip ziyafet vereceğini, Mahmut Usta'ya ve bizlere bahşiş dağıtacağını bir kere daha anlatır, ziyafet için İstanbul'dan hangi tatlıcıdan baklava alacağını bile söylerdi.

Arazi sahibi gittikten ve öğle yemeğinden sonra hızımız yavaşlardı. Düzlükte bir dakika uzaklıkta, büyükçe bir ceviz ağacı vardı. Ben gider onun altına yatar, uyuyakalırdım. Uyuyakalmadan önce Kırmızı Saçlı Kadın ben onu düşünmeden, kendiliğinden gözümün önünde bütün canlılığı, "Seni tanıyor, biliyorum!" diyen ifadesiyle belirirdi. Bu beni mutlu ederdi. Bazan da kadın, öğle sıcağından bayılacak gibiyken aklıma gelirdi. Beni hayata bağlayan, bana iyimserlik veren bir şey vardı bu hayalde.

Çok sıcakta Ali ile birbirimizin başından aşağı su döker ve bol bol su içerdik. Suyu büyük plastik bidonlar içinde Hayri Bey'in kamyoneti getiriyordu. İki üç günde bir gelen kamyonetten kasabadan sipariş ettiğimiz yiyecekler de çıkardı. Domates, yeşil biber, Sana yağı, ekmek, zeytin gibi şeylerin parasını Mahmut Usta sürücüye verirdi ama her seferinde arazi sahibi Hayri Bey'in karısının yolladığı karpuz, kavun, bazan çikolata, şeker, bazan da evde özenle hazırlanmış bir tencere dolusu biber dolması, domatesli pilav, kavurma gibi şeyler de olurdu.

Mahmut Usta akşam yenecek yemek konusunda çok titizdi. Her öğleden sonra, beton dökmek için hazırlığa girişmeden önce, patates, patlıcan, mercimek, domates, taze biber, elimizde ne varsa bana yıkattırır, Gebze'den getirdiğimiz küçük tencereye sebzeleri kendi eliyle, özenle küçük küçük doğrar, içine biraz yağ atar ve Aygaz ocağının altını çok az yakıp ateşin üzerine koyardı. Güneş batana kadar bu tencere yemeğinin dibinin tutmadan, ağır ağır pişmesinden ben sorumluydum.

Son iki saatte Mahmut Usta, o gün kazdığı bir metrelik derinliğe ahşap kalıbı yerleştirip beton dökerdi. Ali ile ben çimento ile kumu kenarda bir yerde karıştırıp sular, harcı arabaya koyar, Mahmut Usta'nın kendi buluşu olduğunu gururla söylediği yarım huni benzeri ahşap bir kaydırağın yardımıyla kovaya hiç el sürmeden aşağıya, kuyuya akıtırdık. Mahmut Usta huni misali ahşap kaydırağa bizim kürek kürek boşalttığımız ıslak betonu yönlendirmek için aşağıdan "Biraz daha sağa, biraz daha yukarı" diye seslenirdi.

Betonun harcını hızla karıştırarak arabaya koyup, aşağı boşaltmak gecikince, beton soğuyor diye sinirlenen Mahmut Usta aşağıdan bize bağırırdı. O zaman bana hiç bağırmayan, beni hiç azarlamayan babamı özlerdim. Ama onun yüzünden parasızlık çektiğimiz ve burada çalıştığım için babama kızıyordum da. Mahmut Usta babamın hiç yapmadığı gibi benimle ilgileniyor, hikâyeler anlatıyor, dersler veriyor ve ikide bir, iyi miyim, aç mıyım, yoruldum mu diye soruyordu. Ustamın azarları bu yüzden mi beni çok öfkelendiriyordu? Babam beni azarlasa, ona hak verir, utanır, olayı unuturdum. Mahmut Usta azarlayınca nedense bu daha derine işliyor, hem ona itaat edip dediğini yapıyordum hem de ona öfkeleniyordum.

Günün sonunda Mahmut Usta aşağıdan "Yetişir!" diye seslenir, zemindeki kovaya tek ayağıyla basar, biz çıkrığı çevirerek onu asansör gibi ağır ağır yukarı, günışığına çıkarırdık. Yukarıda Mahmut Usta az ötedeki zeytin ağacının altına yatınca bir anda ortalığı bir sessizlik kaplar, doğanın, kimsesizliğin ne kadar içinde, İstanbul'dan, kalabalıklardan uzaklarda olduğumuzu hissederek annemi, babamı, Beşiktaş'taki hayatımızı özlerdim.

Ben de ustam gibi paydostan sonra kendimi bir gölgeye atar, yürüyerek hemen kasabaya dönen Ali'nin uzaklaşmasını seyrederdim. Kıvrılan yol boyunca değil, kestirme yapıp boş arazilerden, otlar ve dikenlerle kaplı tarlalardan geçerek yürürdü Ali. Hiçbir zaman görmediğimiz evi kasabanın neresindeydi acaba? Evlerinin önünde gördüğümüz kırmızı saçlı hoş kadın, erkek kardeşi, aksi anneleri Ali'ye yakın mı oturuyorlardı?

Kafam bu düşüncelerle aylakça meşgulken burnuma Mahmut Usta'nın yaktığı sigaranın hoş kokusu gelir, uzaktaki askeriyede

akşam içtimasında "Sağ ol!.. Sağ ol!.." diye bağıran erleri ve bir arının vızıltısını işiterek bu dünyaya tanıklık etmenin, yaşamanın ne tuhaf bir şey olduğunu aklımdan geçirirdim.

Dördüncü günde yemek tenceresine bakmak için kalktığımda Mahmut Usta'nın yattığı yerde uyuyakaldığını görmüş, çocukluğumda uyuyakalan babama yaptığım gibi, onun bir dev, benim devler ülkesindeki Gulliver gibi minicik bir insan olduğumu hayal ederek toprağın üzerinde bir eşya gibi uzanışına, uzun kollarına ve bacaklarına dikkatle bakmıştım. Mahmut Usta'nın elleri, parmakları babamınkiler gibi zarif değil, sert ve köşeliydiler. Kollarının üzerinde kesikler, benler, kara tüyler vardı ve teninin asıl beyaz rengi, kısa kollu gömleğinin kenarından gözüken güneş görmemiş yerlerden fark ediliyordu. Uzun burnunun deliklerinin nefes alıp verirken ağır ağır açılıp kapanışına –babam uyurken yaptığım gibi– hayretle baktım. Yer yer beyazlaşan gür saçlarının içinde küçük toprak parçacıkları, boynunda ise yukarı merakla tırmanan telaşlı karıncalar vardı.

- 7 -

"Yıkanacak mısın sen?" derdi her akşam güneş batarken Mahmut Usta bana.

Kamyonetin iki üç günde bir getirip değiştirdiği plastik bidonun bir de musluğu vardı ama orada yalnızca elimizi, yüzümüzü yıkayabilirdik. Vücudumuzu yıkayabilmek için suyu önce plastik kovada biriktirmemiz gerekiyordu. Mahmut Usta kafamdan aşağı iri maşrapayla su dökerken ürperirdim. Kovanın suyu güneşte ısınmadığı için değil, o beni çıplak gördüğü için.

"Sen daha çocuksun" demişti bir keresinde bana. Adalelerimin yeterince gelişmediğini, güçsüz kuvvetsiz olduğumu mu kastetmişti? Yoksa başka bir şeyi mi? Onun gövdesi kaslı, sert ve güçlüydü ve göğsünde, sırtında tüyler vardı.

Hayatım boyunca, ne babamı ne de başka bir erkeği çıplak görmüştüm. Mahmut Usta'nın sabunlu kafasından aşağı teneke

maşrapayla su dökerken ona bakmamaya çalışırdım. Kolunda, bacaklarında, sırtında, kuyu kazarken oluşmuş morluklar, yara izleri görürdüm bazan ama sesimi de çıkarmazdım. Oysa Mahmut Usta benim başımdan aşağı su dökerken kocaman ve sert parmağının ucuyla, sırtımdaki, kolumdaki bir çürüğe yarı merak yarı şakayla dokunur, benim "Ah!" diye inleyerek irkildiğimi görünce, hem güler hem de şefkatle "Dikkat et" derdi.

Bazan şefkatle bazan tehdit eder gibi, ama sık sık "Dikkat et" derdi Mahmut Usta, "Kuyucu çırağının akılsızı aşağıdakini sakat bırakır; dikkatsizi öldürür." "Aman ha, aklın, gözün kulağın hep aşağıda olacak" der, kancasından çıkıveren kovanın aşağıdakini nasıl ezdiğini anlatırdı. Ya da aşağıda ustasının gaz zehirlenmesinden bayıldığını yukarıdaki dalgacı çırak üç dakika fark etmeyince, ustanın nasıl bir anda ölüler âlemine geçiverdiğini beş cümlede hikâye ederdi.

Gözlerimin içine şefkatle bakıp bana öğretici, korkutucu hikâyeler anlatmasından çok hoşlanıyordum. Ustam dikkatsiz çırakların neler yaptığını tutkuyla anlatırken, onun kafasında yeraltı âlemiyle, ölülerin dünyası ve toprağın derinlikleriyle, cennetin ve cehennemin unutulmaz köşeleri arasında bir ilişki olduğunu hisseder, ürperirdim. Sanki toprağı kazdıkça, ustama göre Allah'ın ve meleklerin katına doğru ilerliyorduk. Oysa gece yarısı esen serin rüzgâr, lacivert gökkubbenin ve ona asılı on binlerce titrek yıldızın tam ters yönde olduğunu hatırlatırdı.

Güneş batana kadarki güzel sessizlikte Mahmut Usta bir yandan akşam yemeği iyi pişti mi diye tencerenin kapağını açıp kaparken, bir yandan da televizyondaki görüntüyü düzeltmek için uğraşırdı. Televizyonu, eski bir araba aküsüyle birlikte Gebze'den getirmiş, ilk iki akşam akü bir türlü çalışmayınca kamyonetle Öngören'e yollatıp tamir ettirmişti. Şimdi aküden elektrik alıyor, çalışıyordu ama, ekranda açık seçik bir görüntü bulmak için Mahmut Usta'nın çok uğraşması gerekiyordu. Sinirlenince beni çağırır, çıplak tel benzeri tenekeden antenini elime tutuşturur, "Sağa, biraz yukarı, sola" diyerek ekranda temiz bir görüntü arardı.

Uzun bir çabadan sonra ekranda bir görüntü belirir ama biz haberlere bakarak sıcak akşam yemeğimizi kaşıklarken görün-

tüler eski hatıralar gibi tekrar bulanıklaşır, kendi kendine gidip gelmeye, dalgalanmaya, titremeye başlardı. Oturduğumuz yerden kalkıp, bir iki kere dokunduktan sonra görüntü iyice bozulsa bile artık ikimiz de yerimizden kıpırdamaz, haber spikerinin hâlâ duyulabilen sesiyle söylediklerini ve reklamları dinlerdik.

Güneş tam o sırada karşımızdan batardı. Gün boyunca ortalıkta hiç görülmeyen tuhaf ve nadir kuşları işitmeye başlardık. Sonra daha ortalık kararmadan gökte pembemsi dolunay belirirdi. Çadırın çevresinden çıtırtılar, uzaklardan köpek havlamaları gelir ve sönen ateşin kokusunu, var olmayan servi ağaçlarının gölgesini hissederdim.

O güne kadar babam bana hiç masal, hikâye anlatmamıştı. Mahmut Usta ise her gece, televizyondaki belirsiz, hatta soluk bir görüntüden, gün boyunca karşılaştığımız bir dertten, bir hatıradan yola çıkarak hikâyeler anlatırdı. Neresi hayal, neresi hakikat, başı neresi, sonu neresi belli değildi bu hikâyelerin. Ama onlara kendimi kaptırmayı ve Mahmut Usta'nın çıkardığı hisseyi dinlemeyi severdim. Ama hikâyeleri tam *anlayamazdım* da. Mesela Mahmut Usta, çocukluğunda dev bir yaratık tarafından yeraltı âlemine kaçırıldığını anlatmıştı bir kere: Yeraltı karanlık değil, tam tersi aydınlıktı. Onu ışıl ışıl bir saraya götürmüşler, üzerinde ceviz ve böcek kabukları, balık kafaları ve kılçıkları olan bir ziyafet masasına buyur etmişlerdi. Önüne dünyanın en güzel yiyeceklerini koymuşlardı ama Mahmut Usta arkasında ağlayan kadınlar olduğunu işitince bir lokma bile almamıştı. Derken yeraltındaki padişahın sarayında ağlayan kadınların sesinin tıpkı televizyondaki kadın spikerin sesi gibi olduğunu anlatmıştı.

Bir başka seferinde biri mantardan, biri de mermerden iki dağın birbirlerini tanımadan ve anlamadan nasıl karşılıklı binlerce yıl bakıştıklarını anlattıktan sonra, *Kur'an-ı Kerim*'de "evlerinizi yüksek yere yapınız" diye bir ayet olduğunu söylemişti. Bunun anlamı, depremin yüksek yerlere vuramayacağı idi. Kuyumuzu da yüksek bir yerde açmamız talihti. Yüksek yerlerde su kolay çıkardı.

Mahmut Usta bunları anlatırken hava iyice kararmıştı, seyredilecek başka bir şey olmadığı için ikimiz de televizyondaki bulanık görüntülere sanki anlaşılabilir, açık seçik görüntülermiş gibi dikkatle bakardık.

Bazan "Bak görüyor musun, orada da var!" derdi Mahmut Usta ekrandaki bir lekeyi işaret ederek, "Tesadüf değil bu."

Hayaletimsi görüntüler içinde karşılıklı bakışan iki dağı ben de bir an fark ederdim. Ama bunun bir yanılsama olduğunu kendime bile söyleyemeden Mahmut Usta konuyu değiştirir, "Yarın arabayı ağzına kadar doldurmayın" diyerek öğüt verirdi bana. Beton dökerken; televizyonu aküye bağlarken; çıkrığın planını çizerken tam bir mühendis gibi düşünüp davranan birinin, bu efsane ve masalları, kendisi de gerçekten yaşamış gibi anlatabilmesi beni büyülerdi.

Akşam yemeğinden sonra ben ortalığı toplarken "Kasabaya gidelim, çivi alalım" derdi Mahmut Usta. Ya da bazan "Sigaram bitmiş" derdi.

Serin karanlıkta biz Öngören'e yürürken ilk günlerde mehtap asfaltın üzerinde parlardı. Çok yakındaki gökkubbeyi şimdiye kadar hiç hissetmediğim kadar kuvvetle üzerimde hisseder, babamı, annemi düşünürdüm. Geceleri ağustosböceklerinin hiç durmadan cır cır diye ötmesini seviyordum. Mehtapsız gecelerde gökteki pırıl pırıl on binlerce yıldıza şaşarak bakmayı seviyordum.

Kasabada anneme telefon ettim, her şeyin yolunda gittiğini söyledim ama o ağlamaya başladı. Mahmut Usta'nın paramı verdiğini söyledim. (Doğruydu.) İki haftaya kalmadan evde olacağımı söyledim (bundan emin değildim aslında). Aklımın bir yanıyla burada, Mahmut Usta ile olmaktan memnun olduğumu biliyordum. Kendi paramı kendim kazandığım, babam gittikten sonra evin erkeği olduğum için miydi bu?

Akşamları Öngören'e indiğimizde mutluluğumun asıl nedenini açıkça hissederdim. İstasyon Meydanı'nda gördüğüm Kırmızı Saçlı Kadın'la yeniden karşılaşmak istiyordum. Kasabaya her inişimizde Mahmut Usta ile yolumuzu onların evinin önünden geçirmeye çalışıyordum. İstasyon Meydanı'ndan o gece henüz geçmemişsek, bir bahane ile ustamdan ayrılır, gider, adımlarımı yavaşlatarak evlerinin önünden yürürdüm.

Üç katlı, çıplak sıvalı, yoksul görünüşlü bir apartmandı. Akşam haberlerinden sonra yukarıdaki iki katta da ışıklar yanardı. Ortadaki katın perdeleri sürekli kapalıydı. Yukarıdaki katta ise perdeler yarı aralık olur, bazan bir pencere de açık dururdu.

Annesi ve kardeşiyle Kırmızı Saçlı Kadın'ın bazan üst katta, bazan orta katta oturduklarını düşünüyordum. Üst katta oturuyorlarsa, bu biraz daha çok paraları var anlamına geliyordu. Kırmızı Saçlı Kadın'ın babası ne iş yapıyordu acaba? Onu görememiştim. Belki o da, benim babam gibi kayıplara karışmıştı.

Gün boyunca çalışırken, mesela doldurulmuş ağır kovayı kendimize doğru çıkrıkla ağır ağır çekerken ya da öğle molasında gölgede uzanıp uyuklarken, hayallerimde Kırmızı Saçlı Kadın'ı gördüğümü, onu *düşündüğümü* fark ederdim. Kendimden biraz utanırdım: Dikkatli olmam gereken bir işin ortasında, hiç tanımadığım bir kadının hayallerine kapıldığım için değildi utancım: Bu hayallerin saflığı ve ilkelliği yüzündendi: Şimdiden onunla evlendiğimizi, onunla seviştiğimizi, bir evde mutlu olduğumuzu hayal ediyordum. Evinin kapısındayken gördüğüm hızlı hareketleri, küçük elleri, uzun boyu, yuvarlak dudakları ve yüzündeki şefkatli ve kederli ifade hep aklıma geliyordu. En çok gülerken yüzünde beliren alaycı ifade beni etkilemişti. Bu hayaller kafamda yaban çiçekleri gibi durmadan açıyordu.

Bazan da birlikte kitap okuyup, sonra öpüşüp seviştiğimiz geliyordu gözümün önüne. Gençliğinde bir ideal için birlikte heyecanla kitap okuduğu kızla daha sonra evlenmek, babama göre en büyük mutluluktu. Bir başkasının mutluluğundan söz ederken babam bir keresinde anneme böyle demişti.

- 8 -

Kasabaya indiğimiz gecelerde Mahmut Usta'yla çadırımıza dönerken gökyüzüne doğru yürüyormuşuz gibi hissederdim kendimi. Kasabadan bizim yüksek düzlüğe çıkan yokuşun üzerinde hiçbir ev olmadığı için her yer kör karanlık olur, her adımda karşımızdaki yıldızlara yakınlaşıyoruz sanırdım. Yokuşun sonundaki küçük bir mezarlığın servi ağaçları yıldızlarla aramıza girer, geceyi daha karanlıklaştırırdı. Bir keresinde, servi ağaçları arasından gözüken gök parçacığının içinde bir

yıldız kaymış, aynı anda ikimiz de ötekine dönüp: "Gördün mü?" demiştik.

Çadırın kenarında oturup sohbet ederken sık sık kayan yıldızları görür, konuşurduk. Mahmut Usta'ya göre her yıldız bir hayatı işaret ediyordu. Cenab-ı Allah yaz gecelerini yıldızlı yapmıştı ki, ne kadar çok insan, ne kadar çok hayat olduğunu hatırlayalım. Bu yüzden bir yıldız kayınca, Mahmut Usta bazan gerçekten birinin ölümüne tanık olmuş gibi dertlenir, dua okur, benim oralı olmadığımı görünce içerler, hemen yeni bir hikâye anlatırdı. Bana kızmasın diye anlattığı her şeye inanmalı mıydım? Yıllar sonra Mahmut Usta'nın bana anlattığı hikâyelerin hayatımı kaçınılmaz bir şekilde belirlediğine karar verince, pek çok kitap okuyup onların kaynaklarını araştırdım.

Ustamın anlattığı hikâyelerin önemli bir kısmı *Kur'an*'dan alınmaydı. Mesela, Şeytan'ın insanları resim yapmaya teşvik etmesi, sonra ölmüşlerini hatırlatsın diye o resimlere bakmalarını öğütlemesi ve sonunda insanları putatapar yapıp yoldan çıkarması böyle bir hikâyeydi. Ama Mahmut Usta şurası burası değişmiş bu hikâyeleri bir dervişten işitmiş, bir kahvede dinlemiş, hatta kendi yaşamış gibi anlatır, sonra birden çok gerçekçi bir hatıraya geçiverirdi.

Bizans zamanından kalma, beş yüz yıllık bir kuyuya nasıl girdiğini anlatmıştı bir kere. Herkesin cinli, efsunlu, uğursuz dediği kuyuda aslında gaz biriktiğini, Mahmut Usta bir gazetenin iki sayfasını güvercinin kanatları gibi açıp, iki ucundan yakıp aşağı atarak göstermişti. Cayır cayır yanarak ağır ağır aşağıya inen gazete, kuyunun dibinde hava kalmadığı için sönmüştü. Ben hava değil, oksijen kalmamış diye ustamı düzeltmiştim. Ustam çocuksu ukalalığıma aldırmamış, tam tersi, o da kertenkeleli, akrepli, yarı tuğla, yarı taş Bizans kuyularının duvarlarının tıpkı Osmanlı kuyuları tarzında örüldüğünü ve Horasanî sıva kullanıldığını anlatmıştı. Cumhuriyet'ten ve Atatürk'ten önce İstanbul'un eski kuyucu ustaları ise Ermeni'ydi.

Ya da işlerin çok iyi olduğu 1970'lerde, Sarıyer, Büyükdere ve Tarabya sırtlarındaki gecekondu mahallelerinde pek çok kuyu kazdığını, pek çok çırak yetiştirdiğini, bazan aynı anda iki üç kuyu ile meşgul olduğunu özlemle hatırlardı. O yıllarda herkes

Anadolu'dan İstanbul'a geliyor, Boğaz'ın yukarısındaki tepelere suyu, elektriği, hiçbir şeyi olmayan gecekondular yapıyordu. Üç dört komşu aralarında birleşir, para toplar, kuyu kazsın diye Mahmut Usta'yı ararlardı. O zamanlarda Mahmut Usta'nın, üzerinde çiçek ve meyve resimleri olan fiyakalı bir at arabası vardı; yatırımlarını denetleyen büyük bir patron gibi, bazan bir günde üç ayrı mahalledeki üç kuyuyu ziyaret edip denetler, her birinde de aşağıya inip çalışır, oradaki çırağa işi emanet edebileceğini görünce koşarak bir başka kuyuya yetişirdi.

"Çırağına güvenemezsen kuyucu olamazsın" derdi sonra. "Yukarıdaki çocuğun her şeyi doğru düzgün, vaktinde ve dikkatle yaptığına usta emin olacak ki, onu unutup kendini işine versin. Oğluna güvendiği gibi çırağına güvenebilen kuyucu ayakta kalır. Benim ustam kimdi bakalım?"

"Kimdi?" diye sorardım ben, cevabı bildiğim halde.

Mahmut Usta da çok anlattığı için benim cevabı bildiğimi bilirdi ama gene de "Benim ustam babamdı" derdi, bir öğretmen tavrıyla: "Sen de iyi bir çırak olacaksan, bana oğul gibi olacaksın."

Mahmut Usta'ya göre usta-çırak ilişkisinin sırrı, baba-oğul ilişkisine benzemesiydi. Her usta, bir baba gibi çırağını sevmek, korumak ve eğitmekle yükümlüydü. Çünkü işi sonra çırağına miras kalacaktı. Bunun karşılığında çırağın görevi de ustasının işini öğrenmek, onu dinlemek ve ona itaat etmekti. Usta ile çırak arasına sevgisizlik ve isyankârlık girerse, tıpkı bir baba oğula olacağı gibi ikisi de biter, iş de yarıda kalırdı. Ben iyi aileden gelen iyi bir çocuk olduğum için ustamın içi rahattı; benden saygısızlık ve itaatsizlik beklemiyordu.

Mahmut Usta Sivas'ın kazası Suşehri'nde doğmuş, on yaşındayken annesi ve babasıyla İstanbul'a gelmiş, çocukluğunu Büyükdere'nin arkalarında kendi yaptıkları bir gecekonduda geçirmişti. Ailesinin yoksul olduğunu söylemekten hoşlanırdı. Babası Büyükdere'de son yalılarda bahçıvanlık yapmış, kuyu kazmayı geç yaşta, bir ustaya yardım ederken öğrenmiş, bu işte para var diye hayvanlarını satmış, oğlu Mahmut'u da yanına çırak almıştı. Liseyi bitirene kadar Mahmut Usta babasına çıraklık etmiş, askerden sonra bostan ve gecekondu kuyularının en çok açıldığı 1970'lerde kendisine bir at arabası almış ve babası ölünce

işi kendi sürdürmüştü. Yirmi yılda yüz ellinin üzerinde kuyu kazmıştı. Babam gibi kırk üç yaşındaydı ama hiç evlenmemişti.

Babamın bizi bıraktığını, bu yüzden annemle parasız kaldığımızı biliyor muydu? Mahmut Usta yoksullukla savaşarak geçen çocukluğundan her bahsedişinde bunu kendime sorardım. Bazan eczane sahibi bir ailenin "küçük beyi"yken, zor duruma düşüp kuyucu çıraklığı ettiğim, yani kibar çocuğu olduğum için beni iğneliyor diye alınganlıkla düşünürdüm.

Kuyuyu kazmaya başlamamızdan bir hafta sonra bir akşam Mahmut Usta, Yusuf Peygamber ile kardeşlerinin hikâyesini anlattı. Babaları Yakup'un oğulları içinde en çok Yusuf'u sevmesini, diğer kardeşlerin kıskançlığını ve Yusuf'u yalan dolan ile kandırıp karanlık bir kuyuya atmalarını dikkatle dinledim. Aklımda en çok Mahmut Usta yüzüme bakıp "Evet, Yusuf güzel ve çok akıllıydı, ama bir babanın oğulları arasında ayrım yapmaması gerekirdi" demesi kalmış. "Bir baba adil olmalıdır," diye de eklemişti sonra, "adil olmayan baba evladını kör eder."

Niye kör olmaya getirmişti sözü? O konu nereden çıkmıştı? Yusuf'un kuyunun dibinde zifiri karanlıkta olduğunu vurgulamak için mi? Yıllarca pek çok kereler bunu kendime sordum. Bu hikâye beni niye huzursuz etmiş, ustama niye kızmıştım?

- 9 -

Ertesi gün Mahmut Usta hiç beklemediği kadar sert bir kaya ile karşılaşınca, keyfimiz ilk defa kaçtı. Kazmasının ucunu taşa yanlış vurmaktan korktuğu için çok dikkatli davranıyor, bu da hızını daha da düşürüyordu.

Yukarıda biz boş kovanın dolmasını beklerken bazan Ali kenara otların üzerine yatar, dinlenirdi. Ama ben gözlerimi aşağıda çırpınan ustamın üzerinden ayırmazdım. Yorucu bir sıcak vardı, güneş ensemi yakıyordu.

Öğle vakti arazi sahibi Hayri Bey geldi, kuyuda kaya çıkmasından hiç hoşlanmadı. Kızgın güneşin altında kuyunun

dibine bakarak bir sigara içip, İstanbul'a döndü. Onun bıraktığı karpuzu kestik, beyaz peynir ile hâlâ sıcak ekmeği öğle yemeği niyetine paylaştık.

O gün fazla kazamadığı için Mahmut Usta akşamüstü beton dökmedi. Güneş batana kadar inatla çalışmaya devam etti. Yorgun ve sabırsızdı; Ali gittikten sonra ben ona yemeğini verirken hiç konuşmadık.

Hayri Bey, "Keşke benim ilk gösterdiğim yerden kazsaydık" diyerek Mahmut Usta'nın hünerine ve sezgilerine laf dokundurmuştu. Ustam bu yüzden o kadar öfkeli diye düşünüyordum.

"Kasabaya gitmeyelim" dedi Mahmut Usta yemek biterken.

Vakit geçti, çok yorgundu, hak verdim ona. Ama huzursuz oldum. Her akşam İstasyon Meydanı'na gidip Kırmızı Saçlı Kadın'ı düşünerek yürümek, belki şimdi içeridedir diye o apartmanın pencerelerine bakmak bir haftada bende vazgeçilmez bir ihtiyaç olmuştu.

"Sen git gel" dedi Mahmut Usta. "Bana da bir paket Maltepe alırsın. Karanlıkta korkmazsın değil mi?"

Bulutsuz, pırıl pırıl bir gök vardı yukarıda. Yıldızlara bakarak küçük Öngören kasabasının ışıklarına doğru hızla yürüdüm. Mezarlığa gelmeden önce iki yıldız aynı anda kayınca Kırmızı Saçlı Kadın'la buluşacakmışız gibi bir heyecan duydum.

Ama İstasyon Meydanı'na gelince apartmanda ışıkların yanmadığını gördüm. Gözlüklü tütüncüye gidip ustamın sigarasını aldım. Az ötede Güneş Açıkhava Sineması'ndan bir kovalamaca sahnesinin sesleri geliyordu. Bir duvarın aralığından sinema bahçesine bakıp oturanlar arasında Kırmızı Saçlı Kadın'la ailesini aradım ama yoktular.

Kasabanın dışında askeriyeye doğru giden yolun başında bir çadır kurulmuş, çevresine tiyatro afişleri asılmıştı. Üzerinde:

İBRETLİK EFSANELER TİYATROSU yazıyordu.

Çocukluğumda, yazları Ihlamur Kasrı'nın arkasındaki boş araziye kurulan lunaparkın yanına bir yıl bunun gibi bir çadır tiyatrosu kurulmuştu ama tutunamayıp kapanmıştı. Bu tiyatro da onun gibi bir şey olmalıydı. Sokaklarda biraz daha oyalandım. Sinema dağıldı, televizyondaki son program bitti, sokaklar boşaldı ama istasyona bakan evin pencereleri karanlık kaldı.

Suçluluk duygularıyla koşaradım geri döndüm. Mezarlığa çıkan yokuşu tırmanırken kalbim hızla atıyordu. Servi ağaçlarının üzerindeki bir baykuşun beni sessizce izlediğini hissediyordum.

Belki de Kırmızı Saçlı Kadın ve ailesi Öngören'i terk etmişti. Ya da, belki de kasabadaydılar ama ben gereksiz bir telaşa kapılmış ve Mahmut Usta korkusuyla erken dönmüştüm. Ondan niye o kadar çekiniyordum?

"Nerede kaldın, merak ettim?" dedi Mahmut Usta.

Biraz kestirmiş, keyfi yerine gelmişti. Elimden sigara paketini kapıp hemen bir tane yaktı. "Ne vardı kasabada?"

"Hiçbir şey yoktu" dedim. "Bir çadır tiyatrosu gelmiş."

"Geldiğimizde de vardı o reziller" dedi Mahmut Usta. "Askerler için göbek atar, edepsizlik yaparlar. O tiyatroların kârhaneden farkı yoktur. Boş ver onları! Madem kasabaya indin, insanları gördün, bu akşam da sen anlat bir hikâye, küçük bey!"

Bu teklifi beklemiyordum. Bana gene niye "küçük bey" demişti? Bir an onu huzursuz edecek bir hikâye aradım. Mahmut Usta hikâyeleriyle beni nasıl terbiye etmek istiyorsa, ben de hikâyemle onu rahatsız etmeliydim! Aklımda körlük, tiyatro gibi şeyler de vardı. Ve ona Yunan kralı Oidipus'un hikâyesini anlatmaya başladım. Bu hikâyenin aslını okumamıştım. Ama geçen yaz Deniz Kitabevi'nde bir özetini okumuş, unutamamıştım. *Rüyalarınız, Hayatınız* adlı derleme bir kitapta özetini okuduğum şey, Alaaddin'in lambasındaki cin gibi aklımın bir köşesinde bir yıl beklemişti. Üstelik şimdi hikâyeyi, özetini okuduğum kulaktan dolma bir şey gibi değil, yaşanmış bir hatıranın şiddetiyle anlatıyordum:

Oidipus, Yunanistan'daki Thebai şehrinin kralı Laios'un oğlu ve ülkesinin şehzadesiydi. Daha anasının karnındayken bile önemli biri olduğu için müneccime onun geleceğini sormuşlar ve acı bir kehanetle karşılaşmışlardı... Bu cümleden sonra biraz susmuş, Mahmut Usta gibi televizyon ekranındaki belirsiz gölgelere bakmıştım.

Korkunç kehanete göre şehzade Oidipus, ileride babasını öldürecek ve öz anası ile evlenip, babasının tahtına oturacaktı. Kehanetten korkan baba Laios doğar doğmaz oğlunu kaçırtmış, ölsün diye ormana terk edilmesini emretmişti.

Ormanda terk edilen bebek Oidipus'un hayatını onu ağaçlar arasında bulan komşu krallığın bir nedimesi kurtarmıştı. Her halinden soylu olduğu belli olan Oidipus da bu öteki ülkede gene şehzade gibi yetiştirilmiş ama büyüyünce bu yeni ülkede yabancılık hissetmiş; nedenini merak edip müneccime geleceğini sormuş ve aynı şeyi işitmişti: Allah, Oidipus'un kaderine, babasını öldürüp anasıyla yatacağını yazmıştı. Böylece Oidipus bu korkunç kaderden kaçmak istemiş ve hemen ülkesini terk etmişti.

Oidipus bilmeden asıl memleketi Thebai'ye gitmiş, bir köprüden geçerken ihtiyar bir adamla lüzumsuz bir nedenle tartışmaya girişmişti. Bu, aslında, öz babası Kral Laios idi. (Bu sahneyi, baba oğlun birbirini tanımayışını ve kavgaya tutuşmalarını tıpkı Yeşilçam filmlerindeki benzeri sahneler gibi uzatarak anlattım.)

Alt alta, üst üste dövüşmüşler ama sonunda Oidipus kuvvetli çıkmış ve babasını öfkeli bir kılıç darbesiyle öldürmüştü. "Elbette öldürdüğünün babası olduğunu bilmiyordu" dedim Mahmut Usta'nın yüzüne doğru bakarak.

Ustamın kaşları çatıktı, masal dinler gibi değil, kötü bir haber alıyormuş gibi kederlenerek beni dinliyordu.

Oidipus'un babasını öldürdüğünü kimse görmemişti. Gittiği Thebai şehrinde, bu yüzden kimse onu suçlamamıştı. (Bunları dinlerken babayı öldürmek misali büyük bir suç işlemek ve sonra yakalanmamak nasıl bir şeydir, hayal etmiştim.) Üstelik şehre bela olmuş, kadın yüzlü, aslan vücutlu, koca kanatlı canavarın kimsenin çözemediği muammasını çözünce, Oidipus'u kahraman ilan edip Thebai'nin yeni kralı yapmışlardı. Böylece kraliçeyle, onun oğlu olduğunu bilmeyen kendi öz annesiyle evlenmişti Oidipus.

Bu son bilgiyi aceleyle ve fısıldar gibi söyledim; sanki kimse duymasın istiyordum. "Oidipus annesiyle evlendi" dedim sonra bir daha. "Dört çocukları oldu. Ben bu hikâyeyi aslında bir kitapta okudum" diye ekledim Mahmut Usta bütün bu korkunçlukları benim uydurduğumu sanmasın diye.

Ustamın sigarasının kırmızı ucuna bakarken, "Yıllar sonra bir gün Oidipus'un karısı ve çocuklarıyla mutlu yaşadığı şehre

veba gelmiş" diye devam ettim. "Herkes vebadan kırılıyormuş. Korku içindeki şehirliler Tanrılarının ne dediğini merak edip bir aracı yollamışlar. 'Eğer vebadan kurtulmak istiyorsanız' demiş Tanrılar, 'bundan önceki kralı öldüren katili bulun ve onu şehirden atın. O gün veba bitecektir!' "

Köprüde tartışıp öldürdüğü ihtiyarın hem kendi babası hem de Thebai şehrinin eski kralı olduğunu bilmeyen Oidipus hemen katilin bulunmasını emretmiş. Bunun için en çok da kendi çalışmış. Çalıştıkça da babasını öldürenin aslında kendisi olduğunu adım adım öğreniyormuş. Daha da kötüsü karısının kendi öz annesi olduğunu öğrenmekmiş.

Burada biraz sustum. Mahmut Usta geceleri dinî hikâyeler anlatırken, en ibretlik yerine gelince susardı. Ustamın edasında ben, "Bak, sonun böyle olur" gibi bir tehdit hissederdim. Onu taklit ediyordum, ama ibretin ne olduğunu da bilmiyordum. Bu yüzden Oidipus'un hikâyesinin sonunu neredeyse tatlılıkla ve Oidipus için kederlenerek anlattım:

"Annesiyle yattığını anlayınca, Oidipus, kendi elleriyle kendini kör etmiş" dedim. "Sonra da şehrini bırakıp başka bir âleme gitmiş."

"Yani Allah'ın dediği sonunda olmuş" dedi Mahmut Usta. "Kimse kaderinden kaçamamış."

Mahmut Usta'nın hikâyeden kader ibreti çıkarması beni şaşırtmıştı. Kader konusunu unutmak istedim.

"Evet, Oidipus kendini cezalandırınca veba bitmiş ve şehir kurtulmuş."

"Sen şimdi bana niye anlattın bu hikâyeyi?"

"Bilmiyorum" dedim. Bir suçluluk duygusu vardı içimde.

"Hikâyeni sevmedim küçük bey" dedi Mahmut Usta. "Ne kitabıydı o okuduğun?"

"Rüyalar hakkında bir kitaptı."

Mahmut Usta'nın bana bir daha "Bir hikâye de sen anlat!" demeyeceğini anladım.

- 10 -

Mahmut Usta ile akşamları kasabada yaptığımız şeylerin bir sırası vardı: Önce gözlüklü tütüncüden ya da televizyonu açık bakkaldan Ustamın sigarasını alırdık. Sonra hâlâ açık nalbura ya da marangozun dükkânına uğrardık. Mahmut Usta, Samsunlu marangoz ile ahbap olmuştu; bazan onun kapının önüne koyduğu sandalyeye oturur, bir sigara içerdi. O zaman ben, ustama çaktırmadan Kırmızı Saçlı Kadın'ın pencerelerine bakmaya İstasyon Meydanı'na gider gelirdim. Bazan marangoz kapalı olur, ustam "Gel şurda sana bir çay ısmarlayayım" der, meydana açılan sokaktaki Rumeli Kahvehanesi'nin iki kanatlı kapısının önündeki boş masalardan birine otururduk. Buradan meydan gözükür, ama Kırmızı Saçlı Kadın'ın oturduğu apartman gözükmezdi. Arada bir bahaneyle yerimden kalkar, apartmanın pencerelerini görene kadar yürür, ışıkların yanmadığını anlayınca geri dönerdim.

Rumeli Kahvehanesi'nin önündeki masada çay içtiğimiz o yarım saatte Mahmut Usta kuyu kazarken o gün geldiğimiz yerin, işimizin kısa bir değerlendirmesini mutlaka yapardı. "Kaya çok sert, ama merak etme, ben onu yola getireceğim" dedi ilk akşam. "Çırak ustasına güvenmeyi öğrenmeli!" dedi ikinci akşam benim sabırsızlandığımı görünce. "Askeri darbeden önce olduğu gibi dinamit olsaydı, işimiz kolaydı" dedi üçüncü akşam. "Askerler yasakladı."

Bir akşam da iyi niyetli bir baba gibi benimle Güneş Sineması'na geldi; çocuklarla birlikte duvarın alçak köşesinden film seyretti. Çadırımıza dönünce de "Bir hafta sonra suyu bulurum, yarın telefonda annene söyle, merak etmesin" dedi.

Ama kaya kırılmıyordu.

Mahmut Usta'nın kasabaya inmediği bir akşam çadır tiyatrosuna sokuldum ve girişine gerili bezin ve afişlerin üzerine yazılanları okudum: "Şairin İntikamı, Rüstem ile Sührab, Dağları Delen Ferhat. Televizyonda Gösterilmeyen Maceralar" diyordu afiş. En çok televizyonda gösterilmeyenleri merak ettim.

Giriş ücreti Mahmut Usta'nın bana verdiği yevmiyenin aşağı

yukarı beşte biriydi; çocuklar ve öğrenciler için bir indirim işareti yoktu. En büyük afişte "erler için büyük indirim" diye yazıyordu. "Cumartesi-pazarları saat: 13:30 ve 15:00."

İbretlik Efsaneler'e Mahmut Usta tiyatro hakkında kötü söz söylediği için gitmek istediğimi seziyordum. Öngören'e indiğimiz akşamlar, Mahmut Usta yanımda olsun olmasın, bir bahaneyle tiyatro çadırına yaklaşmayı, o tatlı sarı renge en azından uzaktan bir kere bakmayı alışkanlık edindim.

Bir akşam Mahmut Usta çay masasında otururken, İstasyon Meydanı'na gidip Kırmızı Saçlı Kadın'ın hiç aydınlanmayan pencerelerine bir kere daha baktım. Sonra oyalanmak için girdiğim Lokantalar Sokağı'nda yürürken, Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşi olduğunu sandığım genç ile karşılaştım ve onu takip etmeye başladım.

Genç adam benden beş altı yaş büyük olmalıydı. Kısa sürede İstasyon Meydanı'na girdi ve pencerelerine baktığım apartmanın kapısını açıp kayboldu. Bir süre kalbim hızlı hızlı attı. Acaba hangi katın lambaları yanacaktı? Kırmızı Saçlı Kadın orada mıydı? İkinci katın lambaları yanınca iyice heyecanlandım. Ama aynı anda Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşi genç, apartmandan çıkıp bana doğru yürümeye başladı. Hem yukarıda ışıkları yakıp hem de aynı anda kapıdan çıkamayacağı için kafam karışmıştı.

Dosdoğru bana yaklaşıyordu. Belki de onu takip ettiğimin, hatta ablasına kafayı taktığımın farkındaydı. Telaşa kapılarak istasyon binasına girdim ve kenardaki banklardan birine oturdum. İstasyonun içi serin ve sessizdi.

Ama Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşi istasyona değil, Rumeli Kahvehanesi'nin sokağına doğru ilerledi. Şimdi onu takip edersem çayını içen Mahmut Usta beni göreceği için, paralel sokaktan koşaradım yukarı çıkıp, öteki sokaktaki çınar ağacının arkasında bekledim. Önümden dalgın dalgın geçince arkasına takıldım.

Marangozun sokağından, Güneş Sineması'nın arkasından, demircinin at arabasının yanından geçtik. İki haftada gide gele, sokaklarda amaçsızca yürüye yürüye Öngören'in bütün sokaklarından geçmiş olduğumu, hâlâ açık bakkalları, berberlerin vitrinlerini, anneme telefon ettiğim postaneyi gördükçe anlıyordum.

Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşinin kasabanın hemen dışındaki ışıltılı sarı tiyatro çadırına girdiğini görünce koşarak ustanın yanına döndüm.

"Nerede kaldın?"

"Anneme telefon edeyim, dedim."

"Çok mu özledin ananı?"

"Evet, özledim."

"Ne diyor annen? Kayanın işini bitirir bitirmez suyu bulacağımızı, en fazla bir haftada döneceğini söyledin mi?"

"Söyledim."

Annemi, akşamları dokuza kadar açık olan postaneden ihbarlı ödemeli arıyordum. Memure kız telefonda önce annemin adını soruyor, "Asuman Çelik hanım, Öngören'den Cem Çelik sizi arıyor, kabul ediyor musunuz?" diye devam ediyordu.

"Kabul ediyorum!" diyordu annem heyecanla.

Memure kızın varlığı, ihbarlı ödemeli konuşmanın pahalı oluşu, ikimizi de doğallıktan uzaklaştırıyor, birbirimize hep aynı şeyleri söylüyor, sonra susuyorduk.

Annem ile aramızdaki kopukluk ve suskunluk o gece dönüş yolunda Mahmut Usta ile de aramıza girdi. Yıldızlara bakarak bizim yokuşu çıkarken hiç konuşmadık. Sanki bir suç işlenmişti ve sayısız yıldız ve cırcırböceği suçumuza tanık olduğu için arada önümüze bakıyor susuyorduk. Mezarlığın baykuşu karanlık servi ağacının üzerinden bizi selamladı.

Çadıra girip uyumadan önce Mahmut Usta son bir sigara yaktı. "Dün anlattığın şehzadenin hisseli hikâyesi var ya?" diye açtı lafı. "Ben bugün düşündüm onu. Benim de ona nazire kader üzerine bir hikâyem var."

İlk başta, Oidipus efsanesinden söz ettiği aklıma gelmemişti. Ama hemen: "Anlat ustacığım" dedim.

"Çok eski bir zamanda, bir gün seninki gibi bir şehzade varmış" diye anlatmaya başladı Mahmut Usta.

Şehzade, padişah babasının en sevdiği büyük oğluymuş. Babası oğlunun üzerine titrer, onun bir dediğini iki etmez, onun için ziyafetler, şölenler verirmiş. Bir şölende şehzade babasının yanındaki kara sakallı, karanlık yüzlü bir adamın Azrail olduğunu anlamış. Şehzade ile Azrail göz göze gelmişler ve hayretle

birbirlerine bakmışlar. Telaşlanan şehzade şölenden sonra babasına davetlilerden birinin Azrail olduğunu, tuhaf bakışlarından onun canını almaya kararlı olduğunu gördüğünü söylemiş.

Baba padişah telaşlanmış "Sen kimseye söylemeden doğru İran'a, Tebriz sarayına git, orada saklan" demiş oğluna. "Tebriz şahı şu ara dostumuz, seni kimseye vermez."

Ve oğlunu derhal İran'a yollamış. Sonra bir daha şölen vermiş ve hiçbir şey olmamış gibi karanlık yüzlü Azrail'i de gene davet etmiş.

"Padişahım, şehzade oğlunuz bu akşam yoklar" demiş Azrail endişeli bir ifadeyle.

"Benim oğlum gencecik bir delikanlı" demiş padişah. "İnşallah daha çok da yaşayacak. Sen onu neden soruyorsun ki?.."

"Üç gün önce Hazreti Allah bana İran'a git, Tebriz şahının sarayına gir ve oğlunuzun, sizin şehzadenizin canını al, diye emretmişti" demiş Azrail. "Bu yüzden dün oğlunuzu İstanbul'da burada karşımda görünce hem hayret ettim, hem de çok sevindim. Oğlunuz da benim kendisine bir tuhaf baktığımı görmüştü."

Ve böyle dedikten sonra Azrail hemen sarayı terk etmiş.

- 11 -

Ertesi öğle, Temmuz sıcağı ensemizi yakarken, on metre aşağıda, Mahmut Usta'nın bütün gücüyle savaştığı kaya çatlayarak kırıldı. Önce sevindik, ama hemen hızlanamayacağımızı gördük. Çünkü ustamızın kırdığı ağır kaya parçalarını biz iki çırağın yukarı çekmesi çok vakit alıyordu.

Öğleüstü, Mahmut Usta yukarı aldırdı kendini. "Ben yukarıda birinizle çıkrığı çevirirsem, aşağısını daha çabuk boşaltırız" dedi. "İkinizden biri insin aşağı, ben burada kalayım. Hanginiz inecek?"

Ne Ali ne de ben ses çıkardık.

"Ali insin aşağı" dedi Mahmut Usta.

Mahmut Usta'nın beni koruması hoşuma gitti. Ali tek ayağını kovaya bastı, çıkrığı yavaşça çevirerek onu aşağı indirdik. Şimdi ustamla ikimiz yukarıdaydık. Beni aşağı indirmediği için ona şükran duyuyor, bunu bakışlarımla ve sözlerimle ifade edebiliyor muyum diye dertleniyordum. Onun her dediğini fazlasıyla yapma isteği aslında hoşuma giden bir duygu değildi. Ama öyle yaparsam kuyu kazarken hayatımın daha kolaylaşacağına ve suyu daha çabuk bulacağımıza inanıyordum. Çıkrığı çevirirken ya da Ali'yi beklerken aramızda konuşmuyor, çevremizdeki sesleri dinliyorduk.

Cırcırböceklerinin hiç kesilmeyen ve tek ses gibi işittiğimiz vızıltısı vardı. Bu incecik sesin altındaki derin ve belirsiz uğultu otuz kilometre uzaktaki İstanbul'un homurtusuydu. Bu uğultuyu ilk geldiğimizde işitmemiştim. Bu sesin üzerine başka sesler düşüyordu: Kargaların, kırlangıçların ve tanımadığım sayısız kuşun kimisi haykırır gibi, kimisi yalvarır gibi, kimisi şikâyetçi bir edayla çıkardığı sesleri dinliyorduk; sonra İstanbul'dan Avrupa'ya doğru giden upuzun bir yük treninin "taka-tak"larını ve sıcakta silahlarıyla koşarken "Yaylalar, yaylalar" diye türkü söyleyen erleri işitirdik.

Bazan göz göze gelirdik. Mahmut Usta benim hakkımda gerçekten ne düşünüyordu? Beni daha da çok sevsin ve korusun isterdim. Ama göz göze gelince bakışlarımı ondan kaçırırdım.

Bazan Mahmut Usta "Bak, uçak geçiyor gene" derdi. İkimiz de başımızı kaldırır, uçağı görmeye çalışırdık. Yeşilköy'deki havaalanından kalkan uçaklar iki dakika yükseldikten sonra bizim üstümüzdeyken yön değiştirirlerdi. Derken Ali aşağıdan "Çeek" diye seslenir, demirli, nikelli (nikelin ne olduğunu Mahmut Usta göstermişti) küçük kaya parçalarını gıcırtılı çıkrığı yavaş yavaş çevirerek yukarı çıkarır, arabaya boşaltırdık.

Mahmut Usta kovanın yukarıya her gelişinde, aşağıya Ali'ye seslenir, bu kadar doldurmamasını, büyük parçalara dokunmamasını, kovanın kancaya iyi takılı olduğuna bakmasını söylerdi.

El arabasını boşaltmaya ben götürüyordum. Kısa sürede demirli, nikelli, tuhaf dokulu kaya parçalarından küçük bir yığın oluştu. Bu kayaların rengi, sertliği, yoğunluğu ilk yedi sekiz

günde kazıp kenara yığdığımız topraktan o kadar değişikti ki, başka bir âlemden geldiğini düşünüyordu insan.

Arsa sahibi Hayri Bey'in sonraki gelişinde, Mahmut Usta bir türlü hızlanamadığımızı, bu sert kayanın kolay bitmeyeceğini ama başka yerde yeni bir kuyu açmayı düşünmediğini anlattı ona. Su buradan çıkacaktı.

Tekstilci Hayri Bey, Mahmut Usta'ya kuyunun indiği metre başına ödeme yapıyordu. Bir de su çıktıktan sonra yapacağı büyük ödeme ve bize de vereceği hediyeler, bahşişler vardı. Bu ödeme kuralları kuyucu ustalarıyla, kuyu kazdıranlar arasında yüz yıllardır gelenekler ve alışkanlıklarla oturmuştu. Kuyucu su bulunması zor bir yerde kuyu kazarsa, sondaki ödülü tehlikeye atacağı için, yer seçerken dikkatli olacaktı. Ya da arazi sahibi "Burayı kaz" diye susuz bir köşede ısrar ederse, kuyucu metre başına parasını gene alacaktı. Bazı kuyucu ustaları "Oraya kuyu vurmamı istersen, metresine şu kadar daha fazla alırım" diyerek su bulamama tehlikesine karşı kendilerini güvenceye alırdı. Bazıları da on metreden sonra metre fiyatını artırırlardı.

Hem kuyucu ustasının, hem de arazi sahibinin çıkarı suyun bulunmasında olduğu için, bir yerde su çıkmayacağı kararını birlikte almaları da olağandı. Bazan arazi sahibi, daha iddialı ve ısrarcı olur, su bulunması zor, kötü bir noktada (fazla kayalık, fazla kumlu, kuru yerler, açık renkli topraklar gibi) diretir, kuyucu metre başına parasını aldığı için devam edebilirdi. Ya da kaya çıkmışsa, kazış hızı düşmüşse, kuyucu metre başına değil, gün başına ödeme talep edebilirdi. Bazan da arazi sahibi o köşeden su çıkmayacağına karar verebilirdi. O zaman bazı kuyucular, suyun yakında olduğunu hissediyorlarsa ısrar eder, birkaç gün daha isterlerdi. Mahmut Usta'nın durumunun buna yaklaştığını görüyordum.

Ertesi akşam Mahmut Usta ile kasabaya inince, dört gün önce, Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşini gördüğüm vakitten yarım saat evvel, yani akşam saat 8:15'te Lokantalar Sokağı'na girdim ve kardeşinin çıktığı Kurtuluş Lokantası'nın vitrininden içeriye bir göz attım. Vitrinin arkasında yarı çekili bir tül perde vardı. Tanıdık kimseyi göremeyince, emin olmak için kapıyı açıp yarı

boş lokantayı gözden geçirdim ama rakı kokusu içinde ne tanıdık bir yüz ne de kırmızı saçları gördüm.

Ertesi gün kayanın altından yumuşak toprak çıktı. Ama fazla hızlanamadan akşamüstü yeni bir kayayla karşılaştı Mahmut Usta. O akşam Rumeli Kahvehanesi'nde otururken dertli ve sessizdik. Hiçbir açıklama yapmadan bir ara kalktım ve önce meydana çıkıp karşıdaki apartmanın pencerelerine baktım. Karşı kaldırım boyunca dizilmiş badem ağaçları yüzünden pencereleri bir an göremeyince Lokantalar Sokağı'na girdim. Kurtuluş Lokantası'nın yarı çekili tül perdelerinden içeriye baktım ve Kırmızı Saçlı Kadın'ı, kardeşini, annesini, başka dört beş kişiyle pencere kenarındaki masalardan birinde otururken gördüm.

Bir an heyecana kapılıp tam ne yaptığımı bilmeden içeri girdim. Masadakiler aralarında şakalaşıp gülüşüyorlardı, beni fark etmemişlerdi. Önlerinde rakı bardakları ve bira şişeleri vardı. Kırmızı Saçlı Kadın da sofrada konuşulan bir şeyi dinliyor, sigara içiyordu.

Garsonların biri, "Birini mi aradın?" dedi bana.

Masadakilerin hepsi bir an dönüp baktılar. Yanda geniş bir ayna vardı, hepsini oradan da görebiliyordum. Bir an Kırmızı Saçlı Kadın'la göz göze geldik. Yüzünde aynı şefkatli ve bu sefer neşeli bir ifade belirdi. Dikkatle bana bakıyordu, ben de ona baktım. Belki de alaycıydı. Küçük elleri masanın üzerinde hızla hareket ediyordu.

Garsona bir cevap verememiştim. "Akşam saat altıdan sonra burası erlere yasak" dedi.

"Ben asker değilim."

"On sekiz yaşından küçüklere de yasak. Bir tanıdığın varsa otur, yoksa kusura bakma."

"O bizim tanıdığımız, bırak otursun!" dedi Kırmızı Saçlı Kadın garsona. Bir an bir sessizlik oldu. Bana yıllardır tanıdığı, çok iyi bildiği birine bakar gibi bakıyordu. Bakışı öyle tatlı ve dostçaydı ki, içim mutlulukla doldu. Ve ben de ona aşkla baktım. Ama bu sefer o gözlerini kaçırdı benden.

Garsona bir şey demeden hemen dışarı çıktım ve Rumeli Kahvehanesi'ne doğru yürüdüm.

"Nerede kaldın?" dedi Mahmut Usta. "Her akşam beni burada bırakıp nereye gidiyorsun?"

"Usta, bu yeni kaya benim de canımı sıktı" dedim. "Ya sonu hiç gelmezse?"

"Ustana güven. Sen benim sözümü dinle ve gönlünü ferah tut. Ben orada suyu bulacağım."

Babamın şakaları, sözleri beni eğlendirir, düşündürür, onun sayesinde kendi zekâmı keşfederdim. Ama her zaman ona kanmazdım. Mahmut Usta'nın sözleri ise hep teselli edici ve güven vericiydi. Suyu bulacağımıza, bir süre ben de inandım.

- 12 -

Ondan sonraki üç gün ne yeni kayanın sonuna gelebildik, ne de Kırmızı Saçlı Kadın'ı görebildim. Kurtuluş Lokantası'nda beni dışarı atmak isteyen garsona karşı beni koruması, şefkatli bakışları ve alaycılıkla gülümserken yuvarlak dudaklarının aldığı güzel biçim sürekli gözümün önünde canlanıyordu. Uzun boylu, endamlı ve çok da çekiciydi. Mahmut Usta ile Ali gün boyunca değişerek kuyuya giriyor, aşağıda kazma ile kayayı ağır ağır parçalıyorlardı. Her şey çok yavaş ilerliyor ve sıcak bizi tüketiyordu. Ama kaya parçalarını çıkrığı çevirerek yukarı çıkarmak, sonra onları arabaya doldurup boşaltmak bana artık o kadar ağır gelmiyordu. Çünkü Kırmızı Saçlı Kadın'ın beni tanıdığını gösteren sevgi ve şefkat dolu bakışını hatırlamak bana yetiyor, yakında suyu bulacağımıza inanarak işe devam ediyordum.

Mahmut Usta'nın Öngören'e inmediği bir akşam tiyatro çadırına kadar yürüdüm, sıraya girip bilet almak istedim. Ama gişe niyetine kullandıkları masada oturan tanımadığım bir adam "Sana göre değil!" diyerek beni geri çevirdi.

Önce bu sözle yaşımı kastettiğini düşündüm. Ama küçük kasabalarda, ilgisizlikten en rezil yerlere küçük çocuklar da sızar, kimse de bir şey demezdi. Üstelik artık 17 yaşında sayılırdım ve herkesin dediği gibi daha büyük gösteriyordum. Belki de kapı-

daki adam "sana göre değil" sözüyle, tiyatrodaki edepsizlikler ve ucuzluklar benim gibi şehirli, eğitimli bir küçük beye göre değil demek istemişti. Kırmızı Saçlı Kadın'ın erler için yapılan bu edepsizlik ve bayağı şakalarda payı var mıydı?

Kasabadan dönerken yıldızların sınırsızlığına bakarak yazar olacağını bir kere daha düşündüm. Mahmut Usta televizyona bakarak beni bekliyordu. O akşam tiyatro çadırına gidip gitmediğimi gene sordu bana, ben de gitmediğimi söyledim. Ve gözlerinden ustamın bana inanmadığını anladım. Dudaklarının kenarında küçümseyici bir ifade vardı.

Gün boyunca sıcakta birlikte çıkrığı çevirirken de aynı küçümseyici ifade bazan Mahmut Usta'nın yüzünde beliriyor; o zaman bir şeyi yanlış yaptığımı, ustamı farkında olmadan hayal kırıklığına uğrattığımı suçluluk duygularıyla düşünüyordum. Yanlış yaptığım şey neydi? Çıkrığı yeterince kuvvetle çevirememek, dolu kovanın çengeline dikkat etmemek ya da herhangi bir şey olabilirdi bu. Kuyuda su bulamadıkça Mahmut Usta'nın yüzüne bu suçlayıcı, küçümseyici, hatta şüpheci bakış yerleşiyordu. O zaman ben hem suçluluk duyuyor, hem de ona öfkeleniyordum.

Babam benimle Mahmut Usta'nın ilgilendiği gibi asla ilgilenmezdi. Mahmut Usta gibi, sabah akşam onunla birlikte vakit geçiremezdim. Ama babam hiçbir zaman bana küçümseyerek bakmazdı. Suçluluk duyarsam, babam hapiste çile çekiyor diye duyardım. Mahmut Usta ne yapıyor da bende bu duyguları uyandırıyordu? Neden ona itaat etmek, sürekli onun hoşuna gitmek istiyordum? Bazan karşılıklı çıkrık çevirirken bu soruları cesaretle kendime sormaya çalışır ama bunu bile yapamaz, gözlerimi ustamdan kaçırır, derinden derine ona öfke duyduğumu hissederdim.

Artık ustamla en iyi vakti onun anlattıklarını dinleyerek geçiriyordum. O akşam televizyondaki bulanık görüntülere bakarak anlattığı gibi, ona göre toprak, yerin altında tabaka tabakaydı. Bazıları o kadar kalın ve büyük olurdu ki, oraya kuyu vuran acemi kuyucu o sert tabakanın sonu hiç gelmeyecek sanırdı. Oysa ısrar edersen, başka bir damara rast gelirdin. Bu tabakalar aslında bir insan gövdesindeki damarlara benzetilebilirdi. Tıpkı

damarların insanı kanla beslemesi gibi, yeraltındaki bu koskoca damarlar da dünyayı demirle, çinkoyla, kireçle ve başka şeylerle beslerlerdi. Bunların arasında dereler, su yolları ve büyüklü küçüklü yeraltı gölleri de olurdu.

Mahmut Usta, en beklenmedik yerde ve zamanda birdenbire kuyudan suyun çıkması hakkında da pek çok hikâye anlatıyordu. Mesela, beş yıl önce bir kere Sarıyer sırtlarında, Karadeniz'e yakın bir araziye onu çağıran Sivaslı iş sahibi, kuyudan günlerce su yerine kova kova kumlu toprak çıkınca korkmuş, işe olan güvenini kaybetmiş ve kazıyı durdurmak istemişti. Ama Mahmut Usta kuma bakıp yanılmamak gerektiğini, yeraltındaki tabakaların insan vücudunda olduğu gibi bazan iç içe geçtiğini ona anlatmış ve kısa zamanda suyu bulmuştu.

Mahmut Usta İstanbul'un tarihi camilerinin bakımına çağrıldığını anlatmaktan çok hoşlanırdı. "İstanbul'da kuyusu olmayan hiçbir tarihi cami yoktur" dedi bir kere gururlanarak. Yahya Efendi Camii'nin kuyusunun girişinde olduğu ya da Mahmutpaşa'nınkinin yokuşu çıktıktan sonra avluda ve otuz beş metreye kadar indiği gibi bir bilgiyle hatıralarına giriş yapmayı severdi. Eski kuyulara girmeden önce kovanın içine bir mum diker, fitilini yakıp aşağı salıverirmiş Mahmut Usta. Mum kuyunun dibinde hâlâ yanmaya devam ediyorsa, içeride gaz olmadığını anlayıp mübarek yere girermiş.

Mahmut Usta İstanbulluların yüzyıllardır kuyulara attıkları, sakladıkları şeyleri saymayı da çok severdi: Kılıçlar, kaşıklar, şişeler, gazoz kapakları, lambalar, bombalar, tüfekler, tabancalar, oyuncak bebekler, kafatasları, taraklar, nallar ve en akla hayale gelmez şeyleri bulmuştu eski kuyularda. Gümüş paralar da bulmuştu. Belli ki bunların bazıları, susuz, kör kuyulara saklamak için atılıyor, sonra da yıllarca, yüzyıllarca unutuluyordu. Bu tuhaf değil miydi? İnsanın sevdiği, kıymetli bir şeyini kuyuda bırakıp sonra da unutması acaba neyin işaretiydi?

- 13 -

Sıcaktan boğulduğumuz o Temmuz günlerinde, bir öğle kamyonetiyle gelen arazi sahibi Hayri Bey durumun umutsuz olduğunu görünce, hepimizin kalbini kıran bir şey söyledi: Üç gün içinde bir sonuç alınmazsa, bu kuyudan su çıkmasından umudunu kesiyor ve çalışmaları durduruyordu. Mahmut Usta hâlâ kararlıysa, çalışmaya kendisi devam edebilirdi. Ama üç gün sonra hâlâ su çıkmamışsa, Hayri Bey ne Mahmut Usta'ya, ne de Ali'ye yevmiye verecekti. Yevmiye almadan devam edip, sonunda Mahmut Usta suyu bulursa, Hayri Bey elbette ona hediyeler verecek, burada bir fabrika kurulmasının şerefinin ustamın olduğunu herkese söyleyecekti. Ama Mahmut Usta gibi hünerli, çalışkan ve dürüst bir kuyucunun, bu nankör arazinin bu yanlış noktasında gücünü, yeteneklerini heba etmesine artık razı değildi.

"Haklısınız, biz bu suyu üç değil, iki günde bulacağız" dedi Mahmut Usta sakin bir havayla. "Sen hiç merak etme patron."

Hayri Bey'in kamyonetinin ağustosböceklerinin vızıltısı içerisinde uzaklaşmasından sonra uzun bir süre hiç konuşmadık. Sonra geçiş saati 12:30 olan İstanbul yönündeki yolcu treninin "taka-tak, taka-tak"larını dinledik. Ceviz ağacının altına uzandım ama uyuyamadım. Kırmızı Saçlı Kadın'ı ve tiyatroyu düşünmek de beni teselli etmiyordu.

Ceviz ağacından beş yüz metre uzakta, patronun arazisinin dışında, II. Dünya Savaşı'ndan kalma beton bir kazamat vardı. Bir kere benimle gelip bakan Mahmut Usta'ya göre, buraya tank ve piyade saldırısına karşı makineli tüfekli savunma için yapılmıştı. Dikenli yaban otlarının ve böğürtlen çalılarının tıkadığı kapısından içeriye çocuk merakıyla girmek istedim ama başaramadım ve otlara uzanıp düşündüm. Üç gün içinde kuyudan su çıkmazsa, sonunda hediye alamayacaktım. Ama buradaki günlerimde biriktirdiğim paranın bana şimdiden yettiğini hesaplamıştım. Üç gün sonra su çıkmazsa, patronun su çıktı bahşişinden vazgeçip eve dönmek en iyisiydi.

O akşam Öngören'de hafif bir rüzgâr altında Rumeli Kahvehanesi'nde otururken "Kaç gün oldu biz kazmaya başla-

yalı?" diye sordu Mahmut Usta. Cevabını bildiği bu soruyu, iki üç günde bir bana sormayı seviyordu.

"Yirmi dört gün oldu" dedim dikkatle.

"Bugünü de saydın mı?"

"Evet, bugün çalıştık bitti. Bugünü de saydım."

"Topu topu on üç on dört metre duvar örmüşüz" dedi Mahmut Usta ve bir an gözlerimin içine onu hayal kırıklığına uğratan benmişim gibi baktı.

Birlikte çıkrık çevirirken artık bu bakışla bana daha çok bakıyordu. O öyle bakınca ona karşı hem bir suçluluk duyar, hem de isyan edip oradan kaçmak ister, ama aklımdan geçenlerden korkardım.

Birden kalbim hızla atmaya başladı. Bir an donmuş gibi hiç kıpırdamadan kalakaldım: Kırmızı Saçlı Kadın ve ailesi meydandan geçiyordu.

Peşlerinden gidersem Mahmut Usta takıntımı anlayabilirdi. Aklım bir karara varamadan bacaklarım harekete geçti. Mahmut Usta'ya hiçbir şey demeden masadan kalktım. Önce, onları gözden kaçırmadan, öteki köşeye doğru yürüdüm ki, Mahmut Usta postaneye, anneme telefon etmeye gittiğimi sansın.

Kırmızı Saçlı Kadın hatırladığımdan daha da uzun boyluydu. Niye takip ediyordum onları? Onları tanımıyordum bile. Ama arkalarından yürürken kendimi iyi hissediyordum. Kırmızı Saçlı Kadın bana gene "seni tanıyorum" diyen şefkatli bakışla baksın istiyordum. Sanki o kadının şefkatli ve şakacı bakışları, sevgisi bana bu dünyanın ne kadar güzel bir yer olduğunu öğretecekti. Bir yandan bunu hissediyor, diğer yandan içimden geçenlerin hepsinin boş birer hayal olduğunu düşünüyordum.

O zamanlar "ben, beni kimse görmediği zaman en çok kendim oluyorum" diye düşünürdüm. Yeni keşfediyordum bu düşünceyi. Kimse sizi gözlemiyorsa, içinizdeki gizli ikinci kişi dışarı çıkıp dilediği şeyleri yapabilir. Yakınlarda bir babanız varsa ve sizi görüyorsa içinizdeki kişi içinize saklanır.

Kırmızı Saçlı Kadın'ın yanında babası olduğunu sandığım bir adam vardı. Onlar öndeydiler. Anneyle erkek kardeşi arkadaydılar. Arkadakilerin konuşmalarını işitebilecek kadar onlara sokuldum, ama bir şey anlamadım.

Güneş Sineması'na gelince, herkesin geçerken duvar arasından bedava film seyrettiği yerde durdular. Onlardan beş altı adım ötedeki perdeye daha yakın küçük aralıkta kimse yoktu, ben de orada durdum. Onlarla perdenin arasındaydım ama perdede ne oynadığına dikkat bile edemiyordum. Gözlerim onların üzerindeydi.

Bu yakınlıktan Kırmızı Saçlı Kadın'ın yüzünün hatırladığım kadar güzel olmadığını anladım. Belki de tenine perdeden mavimsi bir ışık vurduğu içindi bu. Ama yuvarlak, güzel dudaklarında, bakışında aynı şefkatli ve şakacı tatlı ifade vardı. Kuyucu çıraklığına üç haftayı aşkın bir süre bu bakışın büyüsüyle dayanabilmiştim.

Perdedeki şeyleri eğlenceli, sevimli bulduğu için mi gülümseyerek bakıyordu? Yoksa başka bir şey mi vardı? Bir an arkama dönünce Kırmızı Saçlı Kadın'ın perdeye değil bana bakarak gülümsediğini anladım. İşte gene o bakışla bakıyordu bana.

Ter bastı gövdemi. Ona yaklaşıp konuşmak istedim. Benden en azından on yaş büyük olmalıydı.

"Hadi geç kalıyoruz, gidelim" dedi baba sandığım adam.

O anda ne yaptığımı tam hatırlamıyorum ama galiba olduğum yerden ayrılıp karşılarında durdum.

"Ne o, bizi takip mi ediyorsun?" dedi Kırmızı Saçlı Kadın'ın erkek kardeşi.

"Turgay, kim bu?" diye sordu anneleri erkek kardeşe.

"Ne iş yapıyorsun sen?" diye sordu Kırmızı Saçlı Kadın'ın erkek kardeşi Turgay.

"Asker mi bu?" dedi babaları.

"Asker değil o... Küçük bey..." dedi anneleri.

Annesinin bu sözünü Kırmızı Saçlı Kadın'ın işittiğini, gülümsediğini gördüm. O güzel, iyi ifade hâlâ yüzündeydi.

"Aslında İstanbul'da lisede okuyorum" dedim. "Ama şimdi yukarıda ustamla kuyu kazıyoruz."

Kırmızı Saçlı Kadın gözlerimin içine niyet ederek, kastederek, hâlâ dikkatle bakıyordu. "Ustanla gelin bir akşam bizim tiyatroya..." dedi ve ötekilerle beraber uzaklaştı.

Çadır tiyatrosu yönünde gidiyorlardı, onları takip etmedim. Ama yol kıvrımına kadar arkalarından baktım ve aslında onların

bir aile değil, bir tiyatrocu takımı olduğunu görerek hayallere kapıldım.

Ustamın yanına dönerken, üç hafta önce Kırmızı Saçlı Kadın'la ilk karşılaştığımız gün yanımızdaki at arabasını çeken ihtiyar ve yorgun atı gördüm. Bir direğe bağlanmış at, kenardaki otları yiyordu ve gözleri daha da kederliydi.

- 14 -

Ertesi gün öğle paydosuna doğru aşağıda çalışan Ali sevinç çığlıkları attı. Kayanın bittiğini, yumuşak toprağı gördüğünü söyledi. Mahmut Usta onu yukarı aldı, aceleyle kendi indi aşağıya. Az sonra yukarı çıktı, kayanın bittiğini, bunun altından koyu renkli toprağın ve suyun yakında mutlaka çıkacağını ilan etti. Sigara içip mutlu hayallere dalması, kuyunun başında bir aşağı bir yukarı yürümesi bizi de mutlu etti.

O gün geç saate kadar durmadan çalıştık ve yorgunluktan akşam kasabaya inmedik. Sabahın ilk ışıklarıyla uyanıp gene çalışmaya başladık. Ama kuyudan kupkuru, kurşuni sarı renkli bir toprak çıkıyordu. O kadar yumuşaktı ki, çoğu zaman kazma kullanmaya bile gerek kalmıyordu. Mahmut Usta yumuşak toprağı doğrudan küreğiyle söküp kovaya dolduruyor, ağır olmayan kovayı Ali ile hızla yukarı çekiyor, boşaltıyorduk. Kısa zamanda umutsuzluğa kapıldım.

Saat on bir olmadan Mahmut Usta yukarı çıktı, Ali'yi indirdik aşağı.

"Toz çıkarmadan, ağır çalış" dedi ona Mahmut Usta. "Hızlı gidersen toz içinde boğulur, yukarıdaki ışığı bile göremezsin."

Çıkan topraktan aslında yakınlarda hiç su olmadığını ikimiz de anlıyorduk, ama bu konuyu hiç konuşmuyorduk. Sabah Ali bu kum benzeri toprağın, kayanın altındaki karışık topraktan iyice farklı olduğunu görüp, onu yana boşaltmaya başlamıştı. Aşağıdan gelen kovanın içindeki kumu ben de onun boşalttığı bu yeni yere döküyordum artık.

Akşam yemeğinden sonra Öngören'e indik. Rumeli Kahvehanesi'nde otururken, iki gündür düşündüğüm şeyi, Kırmızı Saçlı Kadın'ın onu da tiyatroya çağırdığını ustama söyleyemeyeceğimi bir kere daha anladım: Ben Kırmızı Saçlı Kadın'ı tiyatroda tek başıma seyretmek istiyordum. Üstelik, Kırmızı Saçlı Kadın'a ilgimi fark ederse Mahmut Usta'nın bana karışacağını ve onunla çatışabileceğimizi de korkuyla hissediyordum. Babamdan, şimdi Mahmut Usta'dan korktuğum gibi bir kere bile korkmamıştım. Bu korku yüreğime nasıl yerleşmişti bilmiyordum, ama Kırmızı Saçlı Kadın'ın bu duyguyu artırdığını da anlıyordum.

Çayımı bitirmeden "Anneme telefon edeyim" deyip kalktım. Köşeyi dönünce tiyatronun sarı çadırına doğru bir rüyada koşar gibi yaklaştım.

Çadırın parlak sarı rengini görünce çocukluğumda Avrupa'dan Dolmabahçe'ye gelen sirk çadırlarından birini görmüş gibi heyecanlandım. Afişlerdeki yazıları yeniden ama hiçbir şey hatırlamadan okudum. Derken kenara yeni asılmış bir dosya kâğıdına büyük kara harflerle yazılmış şey şaşırttı beni:

SON ON GÜN

Sokaklarda uykuda gezer gibi yürüdüm. Ne kapıda bilet satan adamı, ne Turgay'ı (o adamın oğlu olduğunu düşünüyordum) ne de Kırmızı Saçlı Kadın ile annesini gördüm. Tiyatronun başlamasına daha vardı; Lokantalar Sokağı'ndaki vitrinden içeri bakınca Turgay'ın kalabalık bir masada oturduğunu görüp içeri girdim.

Kırmızı Saçlı Kadın masada yoktu. Turgay beni görünce eliyle işaret etti. Kimse benimle ilgilenmiyordu, Turgay'ın yanına oturdum.

"Oyuna girmeme yardım et bir gece" dedim. "Parası neyse veririm."

"Para önemli değil. İstediğin gece beni oyundan önce bu lokantada bulursun."

"Her akşam buraya gelmiyorsunuz."

"Sen bizi takip mi ediyorsun?" Kaşlarını kaldırarak, hafif alaycı bir havayla gülümsedi. Boş bir bardağa maşayla iki tane

buz koyup üstüne Kulüp Rakısı doldurdu. "Al bakalım!" diyerek ince, uzun bardağı elime tutuşturdu.

"Hepsini bir seferde fondip içersen, seni çadıra arka kapıdan alırım."

"Bu akşam olmaz" dedim ama kendinden emin bitirimler gibi rakıyı bir dikişte içtim. Daha fazla vakit kaybetmeden Mahmut Usta'nın masasına geri döndüm.

Masada otururken artık ustamın sözünden kolay kolay çıkamayacağımı hissediyordum. Suyu bulmanın sorumluluğu, verdiğimiz bunca emek, beni ona ve kuyuya bağlamıştı. Ancak paramı alıp, paydos deyip eve dönmeye karar verince ona karşı çıkabilirdim. Bu da korkup suyu bulmaktan vazgeçmek demekti. Zorlanınca bir davadan vazgeçen korkaklar gibi.

Rakı kanıma karışıyordu. Dönüş yolunda mezarlığın yokuşunu çıkarken yıldızların hepsinin kafamdaki bir düşünce, bir an, bir bilgi, bir hatıra gibi olduğunu hissettim. İnsan hepsini aynı anda düşünemiyor ama görebiliyordu. Aklımdaki kelimelerin, aklımdaki hayallere yetişememesi gibi bir şeydi bu. Kelimeler duygularıma yetişemiyor ve yetersiz kalıyorlardı.

Demek ki duygular, şu karşımdaki ışıl ışıl parıltılı gök gibi aslında birer resimdiler. Bütün âlemi hissediyordum da sanki onu düşünmem daha zordu. Bu yüzden yazar olmak istiyordum. Yazarken düşünecek, kendi kendime ifade edemediğim resimleri ve duyguları yazıya dökecek, üstelik bu işi kitabevine gelen Deniz ağabeyin arkadaşlarından çok daha iyi yapacaktım.

Önde hızla yürüyen ustam arada durup "Nerede kaldın?" diye karanlıkta arkasına bakıp bağırıyordu.

Kestirme olsun diye tarlalardan geçerken bazan ayağım bir şeye takılıyor ve şaşkınlıkla durup gökyüzünün güzelliğine bakıyordum. Otların arasına şimdiden gecenin serinliği inmişti.

"Ustacığım" diye bağırdım karanlığa doğru. "Bizim kuyudaki nikelden, demirden kayaların her biri gökten kayıp buraya düşen birer kuyrukluyıldız olmalı."

- 15 -

Arazi sahibi Hayri Bey üç değil, tam beş gün sonra kamyonetiyle geldi. Suyu hâlâ bulamadığımızı biliyordu, ama sanki aldırmıyormuş gibi davranıyordu. Karısını ve benden birkaç yaş küçük oğlunu da kamyonette yanında getirmişti. Onlara, kuyudan su çıkınca burada yükselecek olan boya ve yıkama atölyelerinin yerlerini arazide yürüyerek gösterdi. Sonra deponun, idare binasının ve işçi yemekhanelerinin nereye kurulacağını elindeki plana bakıp, adımlayarak tek tek işaretledi. Hayri Bey'in yeni futbol ayakkabıları giyen oğlu, kamyonetten çıkardığı plastik bir futbol topunu kucağında tutarak babasını dinliyordu.

Daha sonra baba oğul arazinin bir köşesinde futbol oynadılar, taşlardan kale yapıp birbirlerine penaltı çektiler. Anneleri benim ceviz ağacının altına bir örtü serdi ve üzerine yanlarında getirdikleri sepetten çıkardığı yiyecekleri yerleştirmeye başladı. Kadın, Ali ile haber salarak hepimizi öğle yemeğine davet edince Mahmut Usta huzursuz oldu. Çünkü bu süslü ve gereksiz pikniğin Hayri Bey'in kafasında erken yapılmış bir su çıktı töreni olduğunu anlıyordu. Belli ki Hayri Bey suyun çıkacağı günün hayallerini çok kurmuştu. Mahmut Usta istemeye istemeye bizimle birlikte örtünün kenarına oturdu ve haşlanmış yumurtalardan, soğanlı domates salatasından, kol böreğinden birer lokma yedi.

Yemek bittikten sonra Hayri Bey'in oğlu annesinin yanına uzanıp uyudu. Şişman, güçlü ve güleç anne sigara içerek *Günaydın* gazetesi okuyor ve hafif bir rüzgâr gazetenin kenarlarını hışırdatıyordu.

Mahmut Usta'nın Hayri Bey'i toprağı döktüğümüz yere yeniden götürdüğünü görünce onlara sokuldum. Arazi sahibinin kuyudan su çıkmadığını, yakın zamanda da çıkmayacağını, hatta, belki buradan hiç su çıkmayacağını düşündüğünü kederli yüzünde gördüm.

"Müsaadenle Hayri Bey, bize bir üç gün daha tanı..." dedi Mahmut Usta.

Çok alttan alarak alçak sesle söylemişti bunu. Ustamın bu hale düşmesine tanık olduğum için utandım, Hayri Bey'e kızdım.

Hayri Bey ceviz ağacının altına döndü, bir süre karısı ve çocuğuyla konuşup geri geldi.

"Geçen sefer geldiğimde üç gün istemiştin Mahmut Usta" dedi. "Üç günden fazlasını verdim sana. Ama su yok. Toprak da bu noktada berbat. Ben artık burada kuyu kazmakta yokum. Yanlış yerde kuyu kazıp vazgeçen ilk biz olmayacağız. Arazinin –sen daha iyi bilirsin– başka bir yerinden yeni bir kuyu kaz."

"En beklenmedik zamanda bir damar değişiverir." dedi Mahmut Usta. "Ben buradan devam edeceğim."

"Su çıkarsa bana haber verirsiniz. Kamyonete atlar hemen gelirim. Hediyelerinizi de fazlasıyla veririm. Ama ben bir işadamıyım. Susuz yere beton döke döke sonsuza kadar gidemem. Bundan sonra yevmiye, malzeme, para veremiyorum. Ali de şimdi işi bırakıp dönüyor. Başka yerden yeni bir kuyuya başlarsan gene yollarım Ali'yi sana."

"Ben burada suyu bulacağım" dedi Mahmut Usta.

Onunla Hayri Bey kenara çekildiler, son bir kere yevmiye, para hesabı yaptılar. Arazi sahibinin ustama parasını verdiğini, aralarında bir anlaşmazlık olmadığını, hesabın kapandığını dikkatle gördüm.

Hayri Bey'in karısı piknikten kalan haşlanmış yumurtaları, böreği, domatesleri, bizim için getirdikleri karpuzla birlikte Ali ile yolladı. Kocasının işi için üzüldüğü kadar bizler için de kederlenmişti.

"Seni de evine bırakalım" diyerek Ali'yi kamyonette yanlarına alınca, bir anda biz ustamla yalnız kaldık. Kamyonetin yüklüğünden arkaya dönüp bize el sallayan Ali'nin arkasından uzun uzun baktık. Dünyanın ne kadar sessiz olduğunu bir kere daha anladım. Yalnızca cırcırböceklerinin sonsuz vızıltısı vardı ve İstanbul'un uğultusu işitilmiyordu.

Öğleden sonra çalışmadık. Ben ceviz ağacının altına uzanıp tembelce düşlere daldım. Aklımdan Kırmızı Saçlı Kadın, tiyatro yazarı olmak, eve dönme vakti, Beşiktaş'taki arkadaşlarım gibi şeyler geçiyordu. Akşamüstü vakit öldürmek için girişi böğürtlenlerle kaplı beton kazamatın ağzındaki bir karınca yuvasına bakıyordum ki, usta yanıma geldi.

"Oğlum, buna bir hafta daha devam edelim" dedi Mahmut Usta. "Sana borcum da birikti... Hepsini, hayırlısıyla öbür çarşamba günü bitirir, kapatırız. O gün büyük hediyemizi de alırız."

"Usta, ya kötü toprak bitmez de, su çıkmazsa?"

"Ustana güven, beni dinle, gerisini bana bırak" dedi ustam gözlerimin içine bakarak. Saçlarımı okşadı, omzumdan tutup sarıldı bana. "Sen bir gün büyük bir adam olacaksın, biliyorum."

Ona hayır diyecek gücü kendimde artık hiç bulamıyordum. Bu da beni içten içe öfkeli ve mutsuz yapıyordu. En sonunda "bir hafta kaldı" diye düşündüğümü hatırlıyorum. Bu bir hafta içinde Kırmızı Saçlı Kadın'ı görmek, oyunu seyretmek de vardı aklımda.

- 16 -

Kötü toprak ondan sonraki üç gün renk değiştirmedi. Çıkrığı tek başıma güçlükle çevirdiğim için Mahmut Usta aşağıdan kovayı ağzına kadar doldurmuyor, bu da hızımızı iyice kesiyordu. Toprak yumuşacık olduğu için gittikçe aşağıya inen ustamın fazla işi de yoktu. Benim indirdiğim kovayı bir anda, üç beş kürek hareketiyle dolduruyor, "Çeek!" diye hemen bağırıyordu.

Yarı dolu kovayı çıkrığın tek koluna asılarak yukarı çekmem, arabaya aktarıp boşaltmam vakit aldığı için ustam aşağıda sabırsızlanıyor, bana söylenip, bazan da bağırıyordu. Bazan arabayı iterek koştururken, tozlu toprağı boşaltırken gücüm tükenir, yere oturup dinlenirdim. Geri döndüğümde kuyunun ağzından ustamın daha da yüksek sesle söylendiğini işitirdim. Bazan da iyice yavaşladığımı görünce usta kendisini yukarı alınamı ister, yukarıda bir paydos verir, niye yavaşladığımı bana sorardı. Çıkrığı çevirerek onu yukarı çekmek en zor iş olduğu için tükendiğimi görür, beni azarlayamaz, "Oğlum, yoruldun" der, zeytin ağacının altına oturup sigara içer, sessizce beni beklerdi. Bana "oğlum" deyişi içime derinden işler, kafamı karıştırırdı. O zaman ben de ceviz ağacının altına gider, yatardım. Çok geçmeden ustamın yarı tatlı yarı emreden sesini duyardım ve kazmaya devam ederdik.

Her akşam Öngören'e birlikte iniyorduk. Her seferinde Rumeli Kahvehanesi'nin kaldırımındaki masadan bir bahane uydurmadan kalkar, Öngören sokaklarında Kırmızı Saçlı Kadın'a rastlama, tiyatro çadırına sızma umuduyla aşağı yukarı yürürdüm. Sarı tiyatro çadırı yerindeydi, ama ilk iki akşam onlara rastlayamadım.

Üçüncü akşam marangozun sokağında yürürken, Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşi, Turgay arkadan yetişti bana.

"Kuyucu çırağı, çok dalgınsın!"

"Tiyatroya sok beni" dedim. "Bilet alıp gireyim."

"Lokantaya gel."

Birlikte yürüyüp vitrini tül perdeli Kurtuluş Lokantası'na girdik, tiyatrocuların masasına oturduk. "Tiyatrodan önce rakıyı usulünce içmeyi öğrenmen gerek" dedi Turgay.

Aslında benden beş altı yaş büyük gözüküyordu. Şakayla önüme koyduğu buzlu rakıyı ben gene hızla içerken Turgay yanındakilerle biraz fısıldaştı. Geç kalıyor muydum? Mahmut Usta beni bekliyor muydu? Bu akşam beni sokarlarsa Mahmut Usta'ya aldırmaz, tiyatroya girerdim.

"Öbür gün akşam bu saatte burada ol" dedi Turgay. "Ustanı da getir."

"Mahmut Usta meyhanelerden ve tiyatrodan hoşlanmaz."

"Biz bulur getiririz onu. Sen pazar akşamı bu saatte buraya gel. Babam tiyatro çadırına seni alacak. Bilete, paraya gerek yok."

Çok oturmadan Mahmut Usta'nın yanına döndüm. Çadırımıza dönerken Mahmut Usta, eski yıllarda su çıkınca yaşadığı mutlu hatıraları anlattı. Bir keresinde bir arazi sahibi, kuyunun az ötesinde yüz kişiye ziyafet vermiş, dört kuzu çevirmişti. Yeraltından su hiç beklenmedik anda birden çıkardı, şaşırırdın. Allah, suyu imanlı kuyucunun yüzüne sanki fışkırtırdı. İlk anda su tıpkı küçük bir bebeğin işemesi gibi güçle çıkardı. Kuyucu suyu görünce tıpkı bebeğine mutlulukla bakan baba gibi gülümserdi. Bir keresinde aşağıdaki kuyucu suyun çıktığını görünce o kadar sevinmiş, bağırıp çağırıp yerinde öyle sıçramıştı ki, yukarıdakiler telaştan omzuna taş düşürüp onu yaralamışlardı. Bir de su çıkınca sevinçten ne yapacağını şaşıran, her gün kuyuyu ziyaret edip suyun çıktığı anın hikâyesini iki çırağa yeniden yeniden

anlattıran eski tarz bir ağa vardı. Her gelişinde de suyun çıkışını anlatan çıraklara eski büyük kâğıt paralardan ikişer tane verirdi. Şimdi ne öyle ağa, ne de bey kalmıştı: Eskiden bir arazi sahibi kendini işine adamış kuyucu ustasına, "Benden paydos, istersen sen kendi takımınla ve paranla kazarsın!" gibi bir lafı asla demez, arazisinde kuyu kazan usta kuyucunun yiyeceğini, masrafını, hediyesini, su çıksın çıkmasın bahşişini bir baba gibi karşılamazsa şerefsiz hissederdi kendini. Ama yanlış anlamamalıydım, Hayri Bey çok iyi bir insandı; kuyudan su çıkınca mutlaka eski beyler gibi bizi hediyelere boğacak, hakkımızı verecekti!

- 17 -

Ertesi gün kuyudan çıkan toprak daha da sarardı ve hafifleşti. Kuru ve gevrek toprağın saman gibi hafif olduğunu kovayı yukarı çekerken anlıyordum. Tozlu kumun içinde yıpranmış, zar gibi deriler, çocukluğumun mika askerleri gibi kırılgan ve sedef rengi yüzeyler, tenim renginde milyon yıllık taşlar, saydam gibi gözüken kabuklar, devekuşu yumurtası büyüklüğünde tuhaf kaya parçaları, ponza taşı misali bıraksan suda yüzecek kadar hafif taş parçaları vardı. Mahmut Usta kazdıkça suya yaklaşacağımıza daha da uzaklaştığımızı hissediyor, hiç konuşmuyorduk.

Ertesi akşam en sonunda tiyatroya gireceğimi bilmek beni öylesine mutlu etmişti ki, o gün hiçbir şeye aldırmadım. Ustamın her dediğini fazlasıyla yaptım. Akşam yorgunluktan ayakta zor duruyordum. Zaten o gece Öngören'e gitmeye de gerek yoktu. Yemekten az sonra çadırın kenarında biraz uzandım; yıldızlara bakarak uyuyakalmışım.

Gece yarısından sonra irkilerek uyandım. Mahmut Usta çadırda yoktu. Çadırdan çıkıp karanlık gecenin içinde korkuyla yürüdüm. Sanki bütün dünya boşalmış, âlemde benden başka hiçbir canlı kalmamıştı. Bu hayal, belli belirsiz esen rüzgâr gibi, ürperticiydi. Ama her şeyin sihirli bir güzelliği de vardı. Tepemdeki yıldızların bana yaklaştığını ve önümde çok mutlu bir

hayat olduğunu hissettim. Beni yarın akşam tiyatroya almasını Turgay'dan Kırmızı Saçlı Kadın istemiş olabilir miydi? Mahmut Usta bu saatte neredeydi?

Bir rüzgâr daha da kuvvetle esince çadıra girdim.

Sabah uyandığımda Mahmut Usta gelmişti. Kenarda yeni bir sigara paketi de gördüm. O gün akşama kadar çok çalıştık ama fazla bir yol alamadık. Kuyunun dibi iyice uzaklaşmıştı ve artık sürekli toz içindeydi. Paydostan sonra Mahmut Usta ile birbirimize su dökerek yıkandık. Artık onun çıplak gövdesine daha rahat bakabiliyordum. Vücudundaki morluk ve yaraların çokluğunu, koca gövdesine rağmen aslında ne zayıf ve kemikli olduğunu, teninin solgun ve buruş buruş halini gördükçe suyu bulamayacağımızı düşünüyordum.

O akşam Mahmut Usta Öngören'e hiç inmesin de tiyatro çadırına rahatça gidebileyim istiyordum. Ama vakti gelince "Sigara alalım" deyip önce o çıktı yola. Rumeli Kahvehanesi'nde her zamanki yerimizde otururken gergindim. Saat 8:30'da hiçbir şey demeden yerimden kalktım ve Lokantalar Sokağı'na gittim. Oyundan önce Kırmızı Saçlı Kadın'la meyhanede konuşmamın iyi olacağını hayal etmiştim, ama ne o ne de kardeşi vardı etrafta. Her zaman oturdukları masadan biri bana el salladı.

"Dokuzu beş geçe çadırın arkasına gel" dedi. "Onlar bu akşam yoklar."

Bu sözü ilk başta "tiyatroda da bu akşam yoklar" diye anlayıp hayal kırıklığına kapıldım. Sanki bu benim dostlarımla yemek yediğim masaymış gibi önümdeki boş bardağa buz koydum, ağzına kadar da rakıyla doldurup hırsız gibi hemen dibine kadar hızla içtim.

Lokantadan çıkıp Mahmut Usta'ya görünmeden arka sokaklardan çadıra yürüdüm. Saat dokuzu beş geçe, sarı çadırın arkasında beklerken içeriden biri çıktı ve bir anda beni içeri aldı.

Oyun başlamıştı, çadırda yirmi beş otuz kişi vardı. Belki biraz daha fazla. Karanlık köşelerdeki gölgeleri seçemiyordum. Ortadaki yükselti çıplak ampullerle çok fazla aydınlatılmıştı ve bu da İbretlik Efsaneler çadırına sihirli bir hava veriyordu. Çadırın iç kısmı gece gibi lacivertti ve üzerine iri, sarı yıldızlar resmedilmişti. Bazı yıldızların arkalarında kuyruğu vardı,

bazıları ise çok küçük ve uzaktı. Yıllarca hatıralarımda bizim çadırın üzerindeki yıldızlı gökle İbretlik Efsaneler çadırının göğü birbirinin yerine geçecekti.

Rakı kanıma iyice karışmış, kafayı bulmuştum. O gece çadırda geçirdiğim bir saat boyunca gördüğüm bazı şeylerin, tıpkı gelişigüzel okuyup hatırladığım Oidipus'un hikâyesi gibi hayatımı belirleyeceğini hiç düşünmüyordum. Aklımda sahnede anlatılan şeyi anlamak değil, Kırmızı Saçlı Kadın'ı görmek vardı yalnızca. Bu yüzden o gece dumanlı kafayla gördüklerimi, yıllar sonra yaptığım araştırmalardan, okuduğum kitaplardan öğrendiklerimle birleştirerek anlatmaya çalışacağım:

İbretlik Efsaneler Tiyatrosu, 1970'lerin ortasıyla 1980 askeri darbesi arasında, Anadolu'da devrimci halk tiyatrosu yapan gezici tiyatro kumpanyalarının geleneğini sürdürmeye çalışıyordu. Ama repertuvarlarında kapitalizm karşıtı sahnelerden çok eski âşıkların hikâyelerinden, geleneksel masal ve destanlardan ve İslami, tasavvufi mesellerden çıkma pek çok hikâye vardı. Bunların bazılarını hiç anlayamadım. Ben içeri girdiğimde televizyondaki bazı çok sevilen reklamları alaycılıkla taklit eden iki küçük oyuncuk gördüm. Birincisinde, kısa pantolonlu, bıyıklı bir çocuk elinde kumbarasıyla sahneye çıktı, biriktirdiği parayı ne yapacağını iki büklüm kambur ninesine sordu. Nine (Kırmızı Saçlı Kadın'ın annesiydi sanırım) de herkesi güldüren ve banka reklamlarıyla alay eden edepsiz bir şaka yaptı.

İkinci sahneyi tam kavrayamadım çünkü sahneye Kırmızı Saçlı Kadın girmişti: Mini etekliydi; bacakları uzun ve güzeldi; boynu, kolları açıktı: Sahnede çok sihirli, sarsıcıydı. Gözlerine kalın çizgiler çekmiş, güzel, yuvarlak dudaklarına kırmızılar sürmüştü. Dudaklarındaki ruj ışıklarda parlıyordu. Derken eline bir kutu deterjan aldı ve televizyon reklamlarıyla alay eden bir şeyler söyledi. Sahnedeki yeşilli sarılı bir papağan ona cevap verdi. Papağan doldurulmuştu, ama sahne arkasından biri onu seslendiriyordu. Burası galiba bir bakkal dükkânıydı ve papağan gelen müşterilere şakalar yapıyor, hayat, aşk, para konusunda herkesi güldüren şeyler söylüyordu. Bir ara Kırmızı Saçlı Kadın'ın bana baktığını sandım ve kalbim hızlandı. Gülümseyişi çok tatlıydı; küçük elleri hızla hareket ediyordu.

Ona âşıktım ve rakının da etkisiyle sahnede olup biteni tam anlayamıyordum.

Sahnedeki oyuncuklar birkaç dakika sürüyor, arkasından bir yenisi başlıyordu. Yıllar sonra bunlardan bazılarının kaynağını kitaplarda, filmlerde arayıp buldum. Birinde Kırmızı Saçlı Kadın'ın babası olduğunu sandığım adam havuç gibi upuzun bir burunla çıktı sahneye. Önce onun Pinokyo olduğunu sandım, ama adam, yıllar sonra *Cyrano de Bergerac* olduğunu anladığım bir eserden upuzun bir konuşma okudu. O küçük oyun "dış görünüş değil, ruhsal güzellik önemlidir" anlamındaydı.

Hamlet'ten çıkma kuru kafalı, kitaplı ve "olmak ya da olmamak"lı bir sahneden sonra tiyatrocular hep birlikte bir türkü söylediler. Türkü aşkın aldatıcı olması, paranın gerçekçi olması hakkındaydı. Bu sırada Kırmızı Saçlı Kadın'ın, belirgin bir şekilde göz göze gelmeye çalışarak bana bakması aklımı başımdan alıyordu. Aşkın ve rakının baş dönmesiyle söylenen sözleri, konuşmaları, temsil edilen hikâyeleri ve sahneleri tam olarak anlayamıyordum ama gördüğüm görüntüler, tıpkı Kırmızı Saçlı Kadın'ın bakışları gibi hiç unutmamacasına hafızama kazınıyordu.

Gördüğüm oyuncuklar içinde bir tek Hazreti İbrahim'in hikâyesini seyrederken anladım, çünkü Kurban Bayramı'nın arkasındaki hikâyeyi hem okulda öğretmişler, hem de babam bir kere bana anlatmıştı. Oğlu olmayan Hazreti İbrahim'i beni çadırın kapısından çeviren oyuncu canlandırıyordu. İbrahim kendisine bir oğul vermesi için Allah'a uzun uzun yalvardı. Sonra da bir oğlu oldu; (oyuncak bir bebekti bu). Derken oğlu büyüdü ve Hazreti İbrahim çocuk yaşta bir oyuncuyu –oğlunu– yere yatırdı bıçağını çekip onun gırtlağına dayadı. Bu sırada babalık, oğulluk, itaat konusunda derin şeyler söyledi. Herkes etkileniyordu bu sözlerden.

Sessizlik Kırmızı Saçlı Kadın'ın yanında bir oyuncak koyun ve yeni bir kıyafetle sahnede belirmesiyle bozuldu. Şimdi o bir melekti; kartondan kanatları ve yeni makyajı ona çok yakışmıştı. Ben de herkesle birlikte onu alkışladım.

En son sahne, en etkileyicisi, bir resim olarak en unutulmazıydı. Daha seyrederken böyle olacağını hemen anladım da, hikâyenin ne olduğunu gene anlayamadım.

Sahnenin ortasına üstlerinde savaşçı zırhları, yüzlerinde

demirden maskeleri ile kılıçlı kalkanlı iki eski silahşor çıktı. Plastik kılıçlarını çekip dövüşürken hoparlörden kılıç ve kalkan sesleri geliyordu. Sonra karşılıklı biraz konuştular ve gene dövüştüler. Zırhlar içerisindeki oyuncuların Turgay ile Kırmızı Saçlı Kadın'ın babası olduğunu sanıyordum. Derken boğaz boğaza, göğüs göğüse dövüştüler, yerde yuvarlandılar ve ayrıldılar.

Seyircilerle birlikte ben de heyecanlanmıştım. Sonra bir anda yaşlı savaşçı bir vuruşta genç savaşçıyı devirdi, üzerine çıktı ve bir hamlede gencin kalbine kılıcını sokup öldürdü onu. Hepsi çok hızlı olmuştu. Kılıçların plastik, bunun tiyatro olduğunu unutup hepimiz bir an korktuk.

Genç silahşor bir çığlık attı ama hemen ölmemişti. Söyleyecek bir şeyleri vardı. Yaşlı savaşçı ölmekte olan gence yaklaştı. Rakibini yenen silahşorun güveniyle demir maskesini çıkardı (Kırmızı Saçlı Kadın'ın babası olduğunu sandığım adamdı), ölmekte olan gencin bileğindeki bilekliği görünce telaşlandı, hatta dehşete düştü. Sonra gencin yüzündeki maskeyi indirdi (Turgay değil başka bir oyuncuydu) ve acıyla irkildi. Bir yanlışlık olduğunu gösteren abartılı hareketler yaptı. Hissettiği çok büyük bir acıydı. Az önce televizyondaki reklam taklitlerine gülen biz seyirciler de şimdi saygıyla sessizliğe bürünmüştük. Çünkü Kırmızı Saçlı Kadın da onlara ağlıyordu.

Yaşlı savaşçı sonra yere oturdu, ölmekte olan genç savaşçıya sarıldı, onu kucağına alıp ağlamaya başladı. İçten bir şekilde ağladığı için biz tiyatrodakiler de beklenmedik bir şekilde duygulandık. Yaşlı savaşçı pişmanlıkla ağlıyordu.

Pişmanlık duygusu bana da geçti. Bu duygunun sinemada, resimli romanlarda bu kadar açık bir şekilde ifade edildiğini hiç görmemiştim. O ana kadar pişmanlık, benim için yalnızca kelimelerle ifade edilebilen bir şeydi. Oysa şimdi yalnızca seyrederek sahnedeki pişmanlık acısına katılıyordum. Bu gördüğüm, sanki yaşayıp unuttuğum bir hatıraydı.

Kırmızı Saçlı Kadın arkadan gördüğü iki savaşçı için derin bir acı çekiyordu. O da birbirini öldürmek isteyen erkekler gibi pişmandı. Daha da güçlü ağlamaya başladı. Belki de erkekler de, Kırmızı Saçlı Kadın ve çevresindekiler gibi bir aileydi.

Tiyatro çadırında başka hiçbir ses işitilmiyordu. Kırmızı Saçlı Kadın'ın ağlayışı bir ağıta, derken bir şiire dönüştü. Hikâye gibi uzun, sarsıcı bir şiirdi bu. Uzun son monoloğunda Kırmızı Saçlı Kadın'ın, erkeklerden, onlarla yaşadıklarından, hayattan öfkeyle bahsederek anlattıklarını dinliyordum, ama karanlıkta beni seçmesi zordu. Sanki onunla göz göze gelemediğim için anlattığı şeyleri de anlayamıyor, unutuyordum. Onunla konuşmak, ona yakın olmak için durdurulmaz bir istek duydum. Kırmızı Saçlı Kadın'ın, uzun şiirsel konuşması bitince oyun da bitti ve küçük seyirci kalabalığı bir anda dağıldı.

- 18 -

Tiyatro çadırından çıktıktan sonra ayaklarım geri geri gidiyordu. Derken gişe niyetine kullanılan masanın yanında Kırmızı Saçlı Kadın'ı gördüm.

Sahnede giydiği kıyafeti çıkarmış, sokak elbiseleriyleydi. Üzerinde gök laciverdi uzun bir etek vardı.

İlkel aşkımın, sahnede gördüklerimin ve rakının etkisiyle kafayı öyle bulmuştum ki şimdiyi yaşayamıyor, o anda kendimi ya geçmişte ya da kurmakta olduğum bir hayalin içinde sanıyordum. Üstelik her şey hatıralar gibi kopuk kopuktu.

"Beğendin mi oyunumuzu?" dedi Kırmızı Saçlı Kadın gülümseyerek. "Alkışların için teşekkürler."

"Çok beğendim" dedim tatlı gülüşünden cesaretlenerek.

Şimdi, yıllar sonra, onun adını okurdan bile kıskançlıkla saklamak istiyorum. Ama hikâyemin hepsini dürüstlükle anlatmalıyım. Çünkü filmlerdeki Amerikalılar gibi adlarımızı söyleyerek kendimizi tanıttık:

"Cem."

"Gülcihan."

"Çok iyi oynuyordun" dedim, "seyrederken sana dikkatle bakıyordum." Ona "sen" diyebilmek için kendimi zorluyordum. Çünkü uzaktan gördüğümden ve sandığımdan daha yaşlıydı.

"Nasıl gidiyor kuyu?"

"Bazan su hiç çıkmayacak sanıyorum" dedim. "Aslında Öngören'de seni görebilmek için kalıyorum!" diyebilmek isterdim, ama bunu irkiltici bulabilirdi.

"Dün ustan da bizim çadırdaydı" dedi Kırmızı Saçlı Kadın.

"Kim?"

"Mahmut Usta. O suyu bulacağından emin. Tiyatroyu, oyunumuzu, o da çok beğendi. Bilet kestik ona, parasını verdi."

"Aslında Mahmut Usta hayatında tiyatro seyretmemiştir" dedim kıskançlıkla. "Ben bir kere biraz Oidipus ve Sophokles'ten bahsettim, kızdı bana. Nasıl ikna ettiniz?"

"Haklı, Yunan oyunu Türkiye'de tutmaz."

Kırmızı Saçlı Kadın Mahmut Usta'yı kıskanmamı mı istiyordu?

"Ama o oyunda oğul anasıyla yatıyor diye kızıyor."

"Dün oyunun sonunda babanın oğlu öldürmesine hiç kızmadı..." dedi Kırmızı Saçlı Kadın. "Eski hikâyeleri, efsaneleri ise çok sevdi."

Oyunun sonunda Mahmut Usta ile de buluşup konuşmuşlar mıydı? Mahmut Usta'nın, ben uyuduktan sonra akşam Öngören'e pazar iznine çıkan erler gibi tiyatroya gitmiş olmasına bir türlü inanamıyordum.

"Mahmut Usta aslında bana karşı çok sert" dedim. "Gözü suyu bulmaktan başka bir şey görmüyor. Tiyatroya gitmemi de istemiyordu. Bu akşam buraya geldiğimi bilse kızar bana."

"Merak etme, ben konuşurum onunla" dedi Kırmızı Saçlı Kadın.

Öyle bir kıskançlık hissettim ki bir süre konuşamadım. Mahmut Usta ile Kırmızı Saçlı Kadın arkadaş mı olmuşlardı?

"Ustan çok mu buyurgan, çok mu sıkı?" diye sordu Kırmızı Saçlı Kadın.

"Aslında bir baba gibi şefkatle koruyor da beni, arkadaşlık da ediyor. Ama her emrine de uymamı, ona sürekli itaat etmemi bekliyor."

"Sen de itaat et ona, ne var!" dedi Kırmızı Saçlı Kadın tatlılıkla gülümseyerek, "Sana zorla çıraklık ettirmiyor ki... Ailenin parası hiç mi yok?"

Mahmut Usta, Kırmızı Saçlı Kadın'a benim bir küçük bey olduğumu anlatmış mıydı? Aralarında benden söz etmişler miydi?

"Babam bizi terk etti!" dedim.

"O zaman sana babalık etmemiş" dedi Kırmızı Saçlı Kadın. "Sen de kendine başka bir baba bul. Herkesin babası çoktur bu ülkede. Devlet baba, Allah baba, Paşa baba, Mafya babası... Burada kimse babasız yaşayamaz."

Şimdi Kırmızı Saçlı Kadın'ı hem güzel hem de zeki buluyordum. "Babam Marksistti" dedim. (Niye "Marksisttir" dememiştim?) "Sorguda işkence gördü. Ben küçükken yıllarca hapis yattı."

"Adı ne babanın?"

"Akın Çelik. Ama bizim eczanenin adı Çelik değil Hayat'tı."

Kırmızı Saçlı Kadın düşüncelere daldı. Kendi içine çekildi ve uzun bir süre konuşmadı. Babamın Marksist olması onu niye etkilemişti? Belki de yanılıyordum: Yalnızca yorgundu ve düşüncelere gömülmüştü. Ben de ona Hayat Eczanesi'nde nöbet tutan babamdan, ona yemek götürmemden ve Beşiktaş çarşısından söz ettim. Anlattıklarımı dikkatle dinledi. Ama Mahmut Usta'dan olduğu gibi babamdan da söz etmekten hoşlanmıyordum. Biraz sustuk.

"Biz kocamla burada kalıyoruz" dedi önünden defalarca geçtiğim, pencerelerine hep baktığım binayı göstererek.

Kalbim kırıldı; aldatılmış gibi öfkelendim. Ama sarhoşluğuma rağmen, şehir şehir Türkiye'yi gezen derme çatma siyasi bir tiyatro grubunda çalışan o yaştaki bir kadının evli olması gerektiğini de hayal edebiliyordum. Bunu niye daha önce düşünmemiştim.

"Hangi kat sizin daire?"

"Bizim pencereler sokaktan gözükmez. Bizi Öngören'e çağıran eski bir Maocunun giriş katında kalıyoruz. Turgay'ın annesi babası da yukarıdalar. Bizim pencereler arka bahçeye bakar. Turgay buradan geçerken pencerelere baktığını söyledi."

Sırrımın ortaya çıkması utandırdı beni. Ama Kırmızı Saçlı Kadın tatlılıkla gülümsüyordu. Yuvarlak, güzel dudakları çok çekiciydi.

"İyi geceler" dedim. "Çok güzel bir oyundu."

"Yok, şuraya kadar yürüyüp dönelim. Babanı merak ettim."

Hikâyemi yıllar sonra okuyan meraklılara şu bilgiyi vermeliyim: O yıllarda (tiyatro için de olsa) makyajlı, lacivert hoş etekli ve otuz küsur yaşlarında kırmızı saçlı çekici bir kadın gece saat on buçukta bir erkeğe, "Biraz daha sokaklarda yürüyelim" derse bunun çoğu erkek için –ne yazık ki– bir tek anlamı olurdu. Tabii ben o erkeklerden değil, çocuksu aşkını saklayamayan bir liseliydim. Üstelik kadın evliydi ve burası Orta Anadolu yani Asya değil, Rumeli yani Avrupa'ydı. Ayrıca serde bir solcu siyasi ahlak vardı. Yani babamın ahlakı.

Hiçbir şey konuşmadan yürüdüğümüzü düşünürken bir süre hiçbir şey konuşmadan yürüdük. Karanlık köşeler daha az karanlıktı ve Öngören kasabasının göğünde yıldız yoktu. İstasyon Meydanı'ndaki Atatürk heykeline birisi bisikletini dayamıştı.

"Sana siyasetten söz eder miydi?" dedi Kırmızı Saçlı Kadın.

"Kim?"

"Babanın siyasi arkadaşları eve gelir miydi?"

"Babam zaten pek yoktu evde. Annem de, babam da benim siyasete karışmamı istemediler."

"Baban seni niye solcu yapmadı?"

"Ben yazar olacağım..."

"Bize de bir oyun yazarsın artık" dedi sihirli bir havayla gülümseyerek. Şimdi neşelenmişti ve çekici, baştan çıkarıcı bir hava gelmişti üzerine. "Benim son monologlarım gibi bir oyun, bir kitap yazılsın, benim hayatım da içinde olsun isterdim."

"O son uzun monologu anlayamadım tam. Metni var mı?"

"Yok, onları anında ilhamla söyleyiveriyorum. Bir kadeh rakının da etkisi oluyor."

"Aslında tiyatro oyunu yazmayı düşünüyorum" dedim salak bir liselinin ukala havasıyla. "Ama önce tiyatro kitaplarını okumalıyım. İlk okuyacağım klasik de *Kral Oidipus* olacak."

İstasyon Meydanı Temmuz gecesinde hatıralar gibi tanıdıktı. Gece karanlığı Öngören'in yoksulluğunu, bakımsızlığını örtmüş, soluk turuncu lambalarının etkisiyle İstasyon binası ve meydanını kartpostallara resmi basılabilecek ilginç bir yere çevirmişti. Meydanı ağır ağır dönen askeri jipin güçlü ön farları kenarda duran bir köpek çetesini aydınlattı.

"Olay çıkaran disiplinsizleri, kaçakları arar bunlar" dedi Kırmızı Saçlı Kadın. "Buranın erleri çok edepsiz oluyor nedense."

"Cumartesi-pazar tiyatroda onlar için özel bir şeyler oynamıyor musunuz?"

"Para kazanmamız gerek..." dedi gözlerimin içine dimdik bakarken. "Biz halk tiyatrosuyuz, hükümetten maaşlı devlet tiyatrosu değil."

Uzanıp yakama takılmış bir saman parçasını aldı. Gövdesinin uzun bacaklarının ve göğüslerinin çok yakında olduğunu hissettim.

Hiç konuşmadan geri döndük. Badem ağaçlarının altındayken Kırmızı Saçlı Kadın'ın gözleri sanki siyahtan yeşile dönüştü. Aşırı bir huzursuzluk vardı içimde. Son bir ayda pencerelerine defalarca baktığım apartman uzaktan gözüktü.

"Kocam senin bu yaşta aslında iyi rakı içtiğini söylüyor" dedi. "Baban da içiyor muydu?"

Buna başımı "evet" diye sallayarak cevap verdim. Aklım kocasıyla bir masada ne zaman, nasıl oturduğumuzdaydı. Bunu hatırlayamıyordum. Ama sormak da içimden gelmiyor, kalp kırıklığı ile onları unutmak istiyordum. Üstelik kuyu bittikten sonra onu bir daha göremeyeceğimi düşünmek şimdiden çocuk gibi acı veriyordu bana. Bu acı onun pencerelerine (üstelik değildi) takıntıyla bakmamın bilinmesinden ağırdı.

Binaya yüz metre kala badem ağaçlarından birinin altında durduk. İlk o mu durdu, ben mi durdum, şimdi bile hatırlamıyorum. Çok akıllı ve şefkatli buluyordum onu. Sahneden gözlerimin içine baktığı zaman yüzünde gördüğüm güçlü ve iyimser ifadeyle bana tatlılıkla, şefkatle gülümsedi. O anda tiyatroda ağlayan baba savaşçıyla oğlunu seyrederken hissettiğim pişmanlık duygusu geçti içimden.

"Turgay İstanbul'da bu akşam" dedi. "Sen de baban gibi rakı seviyorsan onun şişesinden bir kadeh vereyim."

"Memnun olurum" dedim. "Kocanla da tanışırız."

"Turgay kocam işte" dedi. "Geçende oturup içmişsiniz, beni oyuna al demişsin ya."

Hayretle anladığım şeyi sindireyim diye biraz sustu. "Turgay kendinden yedi yaş büyük bir kadınla evlendiği için bazan

utanıp evli olduğumuzu saklıyor" dedi. "Gençliğine bakma, çok akıllı, çok iyi bir kocadır."

Yeniden yürümeye başladık.

"Ben de kocanla nerede oturup içtiğimizi düşünüyordum."

"O akşam Turgay'la lokantada Kulüp rakısı içmişsiniz. Yarım şişe daha var evde. Eski Maocu arkadaşın yerli konyağı da var. O da yakında dönüyor, biz de çekip gideceğiz. Seni özleyeceğim küçük bey!"

"Nasıl?"

"Biliyorsun, bizim zaten burada günlerimiz doldu."

"Ben de çok özleyeceğim seni."

Apartmanın kapısında vücutlarımız birbirine iyice yakındı. Şimdi onu baş döndürücü buluyordum.

Anahtarını çıkarıp sokak kapısını açarken "Rakın için buz ve leblebi de var" dedi.

"Leblebiye gerek yok" dedim, acelem var, çok kalmayacağım havasıyla.

Sokak kapısı açıldı, zifiri karanlık dar bir girişten geçtik. Kör karanlıkta anahtarlığındaki öteki anahtarı aradığını işitiyordum. Derken çakmağını yaktı ve alevinin ışığındaki korkutucu gölgeler arasında anahtarı ve kilidi bulup, kapıyı açıp daireye girdi.

Giriş ışıklarını yakarken bana döndü. "Korkacak bir şey yok" dedi gülümseyerek. "Bak, annen yaşındayım."

- 19 -

O gece hayatımda ilk defa bir kadınla yattım. Çok sarsıcı ve çok harikaydı. Bir anda hayat, kadınlar ve kendim hakkında bütün düşüncelerim değişti. Kırmızı Saçlı Kadın bana kendimi ve mutluluğu öğretmişti.

Otuz üç yaşındaydı; yani benim yaşadığımın tamı tamına iki mislini yaşamıştı; ama on mislini yaşamış gibiydi. Aramızdaki yaş farkının, okul ve mahalle arkadaşlarımın çok ilgi ve hayranlık duyacağı bu noktanın üzerinde o gün durmadım. Yaşadı-

ğım şeyin ayrıntılarını kimseye anlatmayacağımı daha yaşarken biliyordum. Bu yüzden arkadaşlarımın da merak edeceği ve anlatsam hepsinin "palavra" diyeceği ayrıntılara girmeyeceğim. Ama Kırmızı Saçlı Kadın'ın vücudunun zaten tahmin ettiğim gibi çok iyi olması ve sevişirken rahat, cesur, hatta biraz edepsizce davranması yaşadığım şeyi daha da inanılmaz kılıyordu.

Hem Turgay'ın rakısını bitirdiğim hem de tabelacılık yapan ve evini atölye gibi kullanan eski Maocunun konyağından son anda bir bardak içtiğim için gece yarısından çok sonra Öngören'den ayrılırken düz yürüyemiyor ve bir rüyadaki gibi, yaşadığım her anı sanki dışarıdan görüyordum. Ne kadar mutlu olduğumu da, sanki ben değil de beni dışarıdan gören bir başkası düşünüyordu.

Mezarlığın yokuşunu çıkarken içimi Mahmut Usta korkusu sardı. Hissettiğim coşkulu, şiirsel şeyi onun azarlarından korumak geliyordu içimden. Ayrıca beni kıskanabilirdi de. Mezarlıktan (baykuş bile artık uyumuştu) sonra kestirme olsun diye ortasından geçtiğim arazilerin birinde, ayağım bir tümseğe takılınca otlar arasına yumuşacık devrildim ve yukarıdaki ışıl ışıl gökyüzünü gördüm.

Âlem, her şey ne harika, işte fark etmiştim. Acelem neydi? Mahmut Usta'dan niye o kadar korkuyordum? Kırmızı Saçlı Kadın'ın dediği doğruysa, o da sarı çadıra girip oyunu seyretmişti. Nedense bunu kıskanıyor, tiyatrodan sonra buluşup konuştuklarına inanamıyor, unutmak istiyordum. Öte yandan Kırmızı Saçlı Kadın gibi bir kadınla yatmış olduğum için kendime güvenimin arttığını anlıyor, her şeyi yapabileceğimi hissediyordum. Kuyudan su çıkmayacaktı ama ben paramı alıp dönecek, dershaneye gidecek, üniversite sınavında iyi puan alacak, yazar olacak, şu karşımdaki yıldızlar gibi hiç durmadan ışıldayan bir hayatım olacaktı. Bir kaderim vardı, belliydi; onu görüyor, kabul ediyordum. Belki Kırmızı Saçlı Kadın hakkında bir roman bile yazardım.

Bir yıldız kaydı. Gözümle gördüğüm âlem ile kafamın içindeki âlemin birbiriyle örtüştüğünü derinden hissederek Temmuz göğüne bütün dikkatimle yoğunlaştım. Sanki onları okursam, yıldızların düzeni bana hayatımın bütün sırlarını verecekti. Za-

ten her şey güzeldi, her şey yıldızlar gibiydi. Yazar olacağını da o gece iyice anladım. Bunun için insanın yalnızca bakması, görmesi, gördüğünü anlaması ve kelimelerle söylemesi gerekiyordu. Kırmızı Saçlı Kadın'a karşı içim şükran doluydu. Âlemde, kafamda her şey birleşmiş, tek bir mana olmuştu.

Bir yıldız daha kaydı. Belki de o yıldızı bir tek ben görmüştüm. Ben varım diye düşündüm. Bu güzel bir duyguydu. Ağustosböceklerinin "tık-cık-tık-cık"ları gibi yıldızları da sayabilirim. Ben buradayım: 1, 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23, 29, 31...

Sırtımda, ensemde otları hissediyor, tenimde Kırmızı Saçlı Kadın'ın dokunuşlarını hatırlıyordum. Oturma odasında, divanın üzerinde, ışıkları bütünüyle söndürmeden sevişmiştik. Kırmızı Saçlı Kadın'ın gövdesi, kocaman göğüsleri ve bakır rengi teninin üzerine vuran ışık gözümün önünden gitmiyor, güzel dudaklarıyla öpüşlerini, vücudumun her noktasına dokunuşunu hatırlıyor, onunla yeniden sevişmek istiyordum. Ama tabii kocası Turgay İstanbul'dan yarın dönecekti ve bu imkânsızdı.

Öngören'deki yalnızlık akşamlarında Turgay bana yakınlık göstermiş, iyi niyetle arkadaşlık etmişti. Ben ise, İstanbul'a gittiği gece arkadaşının güzel karısıyla yatarak ona ihanet etmiştim. Kötü, güvenilmez biri olmadığımı kendi kendime kanıtlamak için dumanlı kafamla suçuma bahaneler aradım: Kırmızı Saçlı Kadın'la Turgay'ın karı koca olduğunu öğrendiğimde ok çoktan yaydan çıkmıştı zaten, dedim kendime. Hem Turgay da kırk yıllık arkadaşım değildi – toplam üç dört kere görmüştüm onu. Zaten erlere göbek atan, edepsiz hikâyeler anlatan, yersiz yurtsuz göçebe tiyatrocular aile değerlerine inanmazlardı. Belki de Turgay da karısını başkalarıyla aldatıyordu. Belki de birbirlerine maceralarını anlatıyorlardı. Belki Kırmızı Saçlı Kadın yarın benimle geçirdiği saatleri Turgay'a anlatırdı. Ama belki bunu bile yapmayacak, beni unutacaktı.

Keyfim kaçmış, çadır tiyatrosunu seyrederken hissettiğim pişmanlık duygusuna kapılmıştım. Tiyatroda seyrettiklerimin bana bu duyguyu nasıl verdiğini çıkaramıyordum. Aynı oyunu Mahmut Usta'nın seyretmiş olması ise içimde bir kıskançlık duygusu uyandırıyordu. O ikisi, Kırmızı Saçlı Kadın ile Mahmut Usta, tiyatronun dışında hiç buluşup görüşmüşler miydi?

Kuru otların üzerinde ayak seslerim küçük, zavallı kuyucu çadırımıza yaklaşıyordu. Gök ne kadar geniş, âlem ne kadar sınırsızdı ama şimdi o küçük yere girecek, daralacaktım.

Mahmut Usta uyuyordu. Sessizce kendi yatağıma giriyordum ki seslendi. "Neredeydin?"

"Uyuyakalmışım."

"Beni masada bıraktın. Tiyatroya mı gittin?"

"Hayır."

"Saat dört. Yarın sıcakta, uykusuz nasıl çalışacaksın?"

"Canım sıkılıyordu, rakı içirdiler" dedim. "Çok sıcaktı. Dönüş yolunda şurada yıldızlara bakarken uzanmışım, uyuyakaldım. Çok uyudum usta."

"Oğlum, yalan söyleme! Kuyu şakaya gelmez. Bak su çıkmak üzere."

Cevap vermedim. Mahmut Usta dışarı çıktı. Çadırın aralığından yıldızlara bakarken Mahmut Usta'yı unutur, uyuyakalırım sanıyordum ama aklım ona takıldı.

Niye tiyatroya gidip gitmediğimi sormuştu? Mahmut Usta beni kıskanıyor olabilir miydi? Kırmızı Saçlı Kadın gibi kültürlü bir tiyatro oyuncusu, elbette Mahmut Usta gibi bir köylü ile ilgilenmezdi. Ama Kırmızı Saçlı Kadın'ın sağı solu belli olmazdı. Zaten bu yüzden hemen ona âşık olmuştum.

Çadırdan çıkıp Mahmut Usta'nın peşine düştüm. Gözlerime inanamıyordum ama gecenin bu saatinde Öngören'e doğru yürüyordu. İçimde denetlenemez bir kıskançlık ve öfke hissettim. Sınırsız gecenin içinde, yıldızların ışıltısıyla Mahmut Usta'nın karanlık gölgesini zar zor seçiyordum.

Ama sonra yoldan ayrıldı ve benim ceviz ağacına doğru yürüdü. Sigarasını yakarken, ağacın altına oturduğunu gördüm. Otların arasına yatıp uzun bir süre uzaktan Mahmut Usta'nın sigara içmesini bekledim. Yalnızca sigarasının ucundaki turuncu ışığı görüyordum.

Öngören'e gitmediğinden emin olunca, ondan önce çadıra dönüp yattım. Ama o akşam onu uzaktan izlemem yıllarca gözümün önünden gitmedi. Bazan rüyalarımda üçüncü bir göz olur, hem Mahmut Usta'yı hem de onu takip eden genç halimi aynı anda uzaktan seyrederdim.

- 20 -

Sabah her zamanki gibi erkenden uyandım. Yani güneş çadırdaki küçük aralıktan upuzun ve sarı bir kılıç gibi içeri girerken. En fazla üç saat uyumuş olmalıydım ama iyice dinlenmiş gibiydim. Üstelik Kırmızı Saçlı Kadın'la dün geceki deneyimimden sonra kendimi daha güçlü hissediyordum.

"Uykunu aldın mı, aklın burada mı?" dedi Mahmut Usta çayını içerken.

"Tamam usta, aslan gibiyim."

Gece geç gelmemden hiç söz etmedik. Son dört gündür yaptığımız gibi önce aşağıya Mahmut Usta indi. Küçük kara leke, ta aşağıda daha da küçük bir kovayı kürekle dolduruyor, arada bir "çeeek" diye bağırıyordu.

Yirmi beş metre aşağıdaydı ama boru misali betonun ucunda daha da uzaktaymış gibi gözüküyordu. Güneşten kamaşmış gözlerim bazan beton kuyunun dibinde onu göremeyip telaşlanıyor, görmek için kafamı kuyuya doğru daha da fazla sarkıtınca düşmekten korkuyordum.

Dolu kovayı yukarı çekmek iyice zorlaşmıştı. İp düzgün durmuyor, kova yükselirken bazan nereden geldiği belirsiz bir rüzgâra kapılmış gibi sağa sola hareket ediyor, duvara çarpıyordu. Bu hareketin nedenini anlayamıyorduk. Ben tek başıma çıkrığı çevirdiğim için aşağıda bir yerde kovanın gene bir yay çizdiğini fark etmiyor, o zaman başına bir şey düşmesinden korkan Mahmut Usta aşağıdan kükrer gibi bağırıyordu.

Kuyunun ağzından uzaklaşıp küçüldükçe Mahmut Usta hem daha sık hem de daha yüksek perdeden bağırmaya başlamıştı. Kovayı indirirken ağır davrandığım için bağırıyor, kovayı boşaltırken çok vakit geçirdiğim için bağırıyor, kuru kumun çıkardığı toza sinirlendiği için bağırıyordu. Sürekli bir suçluluk duygusu vardı içimde. Ustamın beton kuyunun borusunda yankılanan bağırışları kuyunun ağzından tuhaf bir uğultu gibi yeryüzüne çıkıyordu.

Sık sık Kırmızı Saçlı Kadın'ın tatlı gülüşünü, güzel gövdesini, heyecanla sevişmesini düşünüyordum. Onu düşünmek çok güzeldi. Öğle paydosunda koşa koşa Öngören'e gidip bir görse miydim?

Yukarıda yeryüzünde olduğum için şükrediyordum ama sıcakta işim Mahmut Usta'nınkinden çok daha ağırdı. Ali ile çevirdiğimiz çıkrığı tek başıma döndürmeye biraz alışmıştım ama bazan gücüm tükeniyordu.

Yukarı çektiğim dolu kovayı kenardaki ahşap sahanlığa oturturken zorlanıyordum. Eskiden bu işi Ali ile ikimiz dikkatle yapardık. O anda kovayı biraz daha yükseltip, sonra bir anda aşağı bırakır gibi ipi gevşetirken kovayı hafifçe kenara çekip ahşaba oturtma işini tek başına yapmak çok zordu.

O sırada kovayı kancasından çıkarmadan hafifçe yana yatırdığım için bazan tepesinden kum taneleri, midyeler, taşlaşmış deniz minareleri aşağı dökülüveriyordu.

Birkaç saniye sonra kuyunun dibinden Mahmut Usta'nın homurtusu ve bağırışları geliyordu. Midye ve küçük taş tanelerinin çok yüksekten düşerse fena yaralayacağını, kafaya gelirse öldüreceğini Mahmut Usta çok söylemişti. Kovayı bu yüzden ağzına kadar doldurmuyordu. Bu da işi daha fazla uzatıyordu.

Kovadan el arabasına yüklediğim kara kuru midye kabuklarıyla dolu kumu arazinin yeni bir köşesine boşaltırken çok ter dökerdim. Dönerken Mahmut Usta'nın azarlayıcı sesini bir uğultu halinde işitir ama ne dediğini tam anlayamazdım. Sanki aşağıdan bir şaman dedesinin, dev ile cin arası bir yeraltı yaratığının şikâyetçi, öfkeli çığlığı geliyordu.

On kat apartman yüksekliğinden aşağıdaki kovanın zeminde mi, yoksa biraz yukarıda mı kaldığını görmek imkânsız olduğu için son metrelere yaklaşırken çıkrığı durdurur, kilitler, ustamın seslenip "biraz daha" demesini beklerdim. Aşağıda kuyunun dibinde Mahmut Usta ne kadar küçük, ne kadar çaresizdi!

İşe başlayalı bir saat olmuştu ki bir an başım döndü. Kuyuya düşeceğim sandım. Az sonra arabadaki toprağı boşaltırken durdum, yere uzandım. Bir dakika da olsa uyuyakalmış olmalıyım.

Geri döndüğümde kuyunun ağzından Mahmut Usta'nın homurtusu geliyordu. Boş kovayı indirdim ama şikâyetçi ses durmadı.

"Ne var usta!" diye seslendim aşağıya.

"Beni yukarı al!"

"Ne?"

"Beni yukarı al, diyorum."

Kova ağırdı, içine tek ayağıyla basmış olmalıydı.

Ustamı yukarı çekmek en yorucu olanıydı. Gücüm tükeniyordu. Başım dönerken çıkrığın koluna bütün gücümle asılıyor, Mahmut Usta'nın kuyudan vazgeçip, paydos edip, beni azat ederek paramı vereceğini hayal ediyordum. Paramı, eşyalarımı alır almaz önce Kırmızı Saçlı Kadın'a gidecek, ona âşık olduğumu, Turgay'dan ayrılıp benimle evlenmesi gerektiğini söyleyecektim. Annem ne derdi bu işe? Kırmızı Saçlı Kadın mutlaka, "Ben senin annen yaşındayım!" deyip bana gülecekti. Belki öğle paydosunda önce ceviz ağacının altında on dakika uyurdum. Çok yorgunsan, on dakikalık bir uyku bazan saatler süren uyku kadar güç verirmiş insana; bir yerde okumuştum bunu. Kırmızı Saçlı Kadın'a sonra giderdim.

Mahmut Usta'nın kafası kuyunun ağzında belirince toparlandım ve ne kadar bitkin olduğumu saklamaya çalıştım.

"Oğlum, çok yavaşladın bugün" dedi. "Bak, ben burada su bulacağım, sen de biz bu suyu bulana kadar ustanın sözünden çıkmayacaksın. İşi sakın yavaşlatma."

"Peki usta."

"Şaka etmiyorum."

"Tabii usta."

"Bir yerde medeniyet varsa, köy şehir varsa, orada kuyular olduğu içindir. Susuz medeniyet, ustasız kuyu olmaz. Ustasına boyun eğmeyenden de kuyucu çırağı olmaz. Su çıkınca zengin olacağız."

"Zengin olmasak da ben seninleyim ustacığım."

Mahmut Usta bir öğretmen gibi bana dikkatli olmamı, gözümü dört açmamı uzun uzun öğütledi. Kırmızı Saçlı Kadın'ı tiyatroda seyrederken de aklında bana öğüt vermek var mıydı acaba? Bir rüyadaki gibi ustamın sözlerini işitiyor, ama onlara cevap vermiyor, böyle bir sorumluluk hissetmiyordum. Kırmızı Saçlı Kadın'ın hayali yeniden belirdi gözlerimin önünde. Ondan utandım.

"Git şu terli gömleğini değiştir" dedi Mahmut Usta. "Aşağı sen ineceksin. Orada iş daha kolay."

"Tamam usta."

- 21 -

Kuyunun dibindeki tek iş midye kabuklu, denizminareli, balık dişli, pis kokulu toprağı kürekle kovaya doldurmaktı. Yani iş olarak yukarıdan çok daha kolaydı. Ama zorluk kumu kazıp kovaya doldurup yukarı yollamak değil, orada, yerin yirmi beş metre altında kalabilmekteydi.

Daha aşağı inerken korkuyordum. Tek ayağım boş kovanın içinde, iki elimle ipi sıkı sıkı tutarak kuyunun gittikçe karanlıklaşan dibine yaklaşırken beton duvarın yüzeyinde kısa sürede belirmiş çatlaklar, örümcek ağları ve tuhaf lekeler gördüm. Telaşlı bir kertenkelenin yukarı, ışığa doğru kaçışını izledim. Yüreğine beton bir boru soktuğumuz için yeraltı âlemi sanki bizi uyarıyordu. Her an bir deprem olabilir, burada, yeraltında sonsuza kadar gömülü kalabilirdim. Bazan yeraltından boğuk, tuhaf sesler geldiğini işitiyordum.

"Geldiiii!" diye yukarıdan bağırıyordu Mahmut Usta boş kova bana sokulurken.

Başımı kaldırıp yukarı baktığımda kuyunun ağzı o kadar uzak ve küçük görünüyordu ki korkuyor, hemen yukarıya çıkmak istiyordum. Mahmut Usta da sabırsızlandığı için kovayı hemen kürek kürek kumla dolduruyor, "çeek!" diye bağırıyordum.

Benden çok daha güçlü olan Mahmut Usta çıkrığı hızla çevirerek kovayı yukarı çekiyor, dikkatle kenara alıp arabasına boşaltıyor, sonra hemen bana aşağıya yolluyordu.

Bütün bu süreci yerimden hiç kıpırdamadan ve aşağıdan sürekli yukarıya bakarak izliyordum. Yukarıda Mahmut Usta'yı görüyorsam burada yeraltında yalnız değildim. Ustam kovayı boşaltmak için kenara çekilince, kuyunun ağzında yuvarlak, küçücük bir gök parçası belirirdi. Ne harika bir maviydi! Tersinden bakılmış bir dürbünün ucundaki âlem gibi çok uzaktaydı, ama güzeldi.

Mahmut Usta tekrar kuyunun ağzında belirip boş kovayı aşağı sarkıtana kadar yerimden kıpırdamadan yukarı bakar, dürbünün ucundaki göğü seyrederdim.

Çok sonra Mahmut Usta'yı yeniden yukarıda bir karınca gibi

ufacık görünce rahatlardım. Sonra kova gelir, onu yere koyar, "Tamam!" diye yukarı seslenirdim.

Mahmut Usta'nın küçücük gölgesi arabadaki kumu, toprağı boşaltmak için kaybolunca yüreğimi korku sarıyordu. Ya yukarıda ayağı bir şeye takılır, başına bir şey gelirse? Ya beni terbiye etmek, burnumu sürtmek için bir süreliğine kuyunun ağzında belirmezse?.. Kırmızı Saçlı Kadın'la gecemi bilse Mahmut Usta beni cezalandırmak ister miydi?

On on iki kürek hareketiyle kovayı doldurur, o heyecanla yerin dibine doğru kazmayla biraz kazardım ama kısa sürede kuyunun karanlığından ve tozdan gözüm hiçbir şey görmez, kuyunun dibi daha da kararırdı. Kumlu toprak aşırı yumuşak ve beyazdı. Belli ki buradan su çıkmayacaktı. Burada boşuna korkuyor, boşuna vakit öldürüyorduk!

Bu kuyudan çıkar çıkmaz Öngören'e, Kırmızı Saçlı Kadın'a gidecektim. Turgay'ın ne diyeceğinin hiçbir önemi yoktu. O beni seviyordu. Her şeyi Turgay'a anlatacaktım. Beni dövebilir, hatta vurabilirdi. Kırmızı Saçlı Kadın günün ortasında beni karşısında görünce acaba ne yapacaktı?

Korkumu böyle böyle yatıştırarak kovayı üç kere (sayıyordum) doldurup yukarı yolladıktan sonra yeniden telaşa kapıldım. Mahmut Usta kuyunun ağzına daha geç dönüyor, yeraltından sesler geliyordu.

"Usta, ustaa!" diye yukarıya bağırdım. Mavi gökyüzü madeni para büyüklüğündeydi. Neredeydi Mahmut Usta? Bütün gücümle bağırmaya başladım.

Ustam en sonunda kuyunun ağzında belirdi.

"Usta, artık beni yukarı al!" diye seslendim ona.

Ama cevap vermedi. Çıkrığın başına geçip dolu kovayı yukarı çekti. Beni işitmemiş miydi? Kova ağır ağır yukarı yükselirken gözümü yukarıdan hiç ayırmadım.

Kova tepeye varınca Mahmut Usta tekrar kuyunun ağzında belirdi. Ne kadar uzaktı. Bütün gücümle bağırdım. Ama sesim bir rüyadaki gibi ona hiç ulaşmadı. Kovanın yükünü boşalttıktan sonra, çıkrığın kolunu kapıp boş kovayı aşağı indirdi.

Biraz daha bağırdım ama beni işitmiyordu.

Dayanılmayacak kadar uzun bir süre geçti. Mahmut Usta

yukarıda şimdi arabayı boş araziye götürüyor, şimdi arabayı devirip içindeki kumu boşaltıyor, şimdi geri dönüyor, şimdi gelmiş olmalı diye düşündüm, ama Mahmut Usta gelmiyordu. Belki de bir kenarda sigara içiyordu.

Mahmut Usta tekrar yukarıda belirince bütün gücümle bağırdım. Ama o hiçbir şey duymamış gibi yapıyordu. Hemen kararımı verdim: Boş kovaya tek ayağımla bastım ve ipe tutunurken, "çeek!" diye seslendim.

Mahmut Usta çıkrığı ağır ağır çevirerek beni yeryüzüne çıkarırken hafif hafif titriyordum ama mutluydum.

"Ne oldu?" dedi, yukarıda çok şükür ben ahşaba ayak basarken.

"Usta, ben aşağı inmeyeceğim artık."

"Ona ben karar veririm."

"Sen karar verirsin ustacığım" dedim.

"Aferin. İlk günden böyle davransaydın, bugün belki de suyu bulmuş olurduk."

"Ustacığım, ben o ilk gün ham idim. Ama suyun çıkmaması benim kabahatim mi?"

Tek kaşını kaldırarak yüzüne şüpheci bir ifade vermeye çalışıyordu. Sözlerimin hoşuna gitmediğini gördüm. "Ustacığım, seni hayatımın sonuna kadar unutmam. Yanında çalışmak bana hayat okulu oldu. Ama artık bu kuyuyu paydos edelim, ne olur. Ver elini öpeyim."

Mahmut Usta elini uzatmadı. "Bir daha da su çıkmadan paydos etmekten söz etme sakın. Tamam mı?"

"Tamam."

"Şimdi ustanı aşağı indir bakalım. Öğle paydosuna daha bir saatten fazla var. Bugün uzun paydos yaparız. Sen ceviz ağacının altına yatar, güzelce uyur, dinlenirsin."

"Allah razı olsun ustacığım."

"Çevir şunu da ineyim aşağıya."

Çıkrığı çevirdim ve ustam yavaş yavaş kuyunun içine girip gözden kayboldu.

Kovayı hızla boşaltıyor, ustamın aşağıdan gelen sesini dinliyor ve çıkrığı çevirmek için bütün gücümü kullanıyordum. Üzerimden sel gibi ter akıyor, arada bir çadıra koşup şişeden su

içiyordum. Bir kere de boşalttığım kumun içinden bir balığın taş halini almış kafatası çıkınca bakıp yavaşladım. Gecikince Mahmut Usta'nın homurtusu kuyunun dibinden gene gelmeye başladı. Zorlandığım, tükendiğim anlarda, gözümün önünde Kırmızı Saçlı Kadın'ın göğüsleri, teninin rengi, hayali canlanıyordu.

Beyaz ve sarı noktalı meraklı bir kelebek, neşeli ve telaşsız hareketlerle otların arasından, çadırımızın yanından, çıkrığın önünden ve kuyunun üzerinden geçip yoluna devam etti.

Bu neyin işareti olabilirdi? Her sabah 11:30 civarında İstanbul-Edirne yönünde Avrupa'ya giden yolcu treni ağır ağır geçerken, bunu her şeyin sonunda iyi olacağının bir işareti olarak gördüğümü hatırlıyorum. Bu trenden bir saat sonra, bu sefer Edirne-İstanbul yönünde giden yolcu treni, saat 12:30 civarında geçerek bizim öğle paydosumuzu duyururdu.

Öğle paydosunda bir koşu Öngören'e gider, Kırmızı Saçlı Kadın'ı görürüm, diye düşündüm. Ona Mahmut Usta'yı da sormak istiyordum. Geri kaymasın diye çıkrığı kitledim. Kuyunun ağzına gelen kovayı tutacağından tutup, kenara alırken Mahmut Usta'nın aşağıdan gene bağırdığını işittim.

Elim kendiliğinden ve hünerle kovayı hafifçe kenara yatırarak ahşap sahanlığa oturtuyordu ki, dolu kova kancadan kurtuldu ve aşağı, kuyuya düştü.

Bir saniye dondum.

"Ustaaa!" diye bağırdım hemen sonra.

Bir saniye önce de Mahmut Usta bana bağırıyordu. Ama o anda susmuştu.

Aşağıdan derin bir acı çığlığı geldi. Sonra her yer sessizliğe büründü. O çığlığı hiçbir zaman unutamayacaktım.

Geri çekildim. Kuyudan ses gelmiyordu ve ağzına yaklaşıp aşağı bakamıyordum. Belki de çığlık değildi de, Mahmut Usta yalnızca küfür etmişti.

Şimdi kuyunun ağzı gibi bütün dünya sessizdi. Bacaklarım titriyordu. Ne yapacağıma karar veremiyordum.

Kocaman bir eşekarısı önce çıkrığın çevresinde dolandı, sonra kuyunun ağzına sokulup aşağı bakıp bir anda yok oldu.

Çadıra koştum. Terden sırılsıklam gömleğimi, pantolonumu değiştirdim. Çıplak gövdemin titremelerini fark edince biraz

ağladım ama hemen sustum. Kırmızı Saçlı Kadın'ın yanında titresem de utanmayacaktım. O beni anlar ve bana yardım ederdi. Belki Turgay da yardım ederdi. Belki askeriyeden, belediyeden yardım getirirlerdi, belki itfaiye gelirdi.

Kestirmeden, tarlaların ortasından geçerek Öngören'e koşuyordum. Sarı otların içindeki cırcırböcekleri ben yanlarından geçerken susuyordu. Biraz yola çıkıyor, sonra gene kestirmeden tarlalar içinden gidiyordum. Mezarlık boyunca yokuştan aşağı doğru inerken, tuhaf bir içgüdüyle arkama baktım ve İstanbul yönünde uzakta kara yağmur bulutları gördüm.

Mahmut Usta yaralanmış, kan kaybediyorsa yardımın hemen yetişmesi lazımdı. Ama bu yardımı kimden isteyeceğimi bilemiyordum.

Kasabaya girince doğru Kırmızı Saçlı Kadın'ın Turgay ile kaldıkları binaya gittim. Giriş katının arka dairesinin kapısını Kırmızı Saçlı Kadın değil, başka bir kadın açtı. Sanırım bu eski Maocu tabelacının karısıydı.

"Onlar gitti" dedi daha ben doğru dürüst soru bile soramadan. Hayatımda ilk defa sevgilimle yattığım evin kapısı bir anda yüzüme kapandı.

Meydandan geçtim. Rumeli Kahvehanesi'nin içi boştu, postanede telefon eden pek çok asker vardı. Kaldırımlarda geceleri sokaklarda görmediğim civar köylerin pazara gelen köylülerini gördüm.

İbretlik Efsaneler Tiyatrosu'nun çadırı yerinde yoktu. İlk anda düne kadar orada bir çadır tiyatrosu olduğunu gösteren hiçbir şey göremedim, sonra bilet kesiklerini ve çadırı toprağa bağlayan kazıkları gördüm. Gitmişlerdi işte.

Tam ne yaptığımı bilmeden koşaradım Öngören'den çıktım. Koşmayı, durmayı, gittikçe bulutlarla kaplanan gökyüzüne bakıp ona bir mana vermeyi, sanki ben değil gövdem, sinirlerim yapıyordu. Alnımdan, boynumdan, her yerimden su gibi ter fışkırıyordu. Geceleri serin bir rüzgârla ağaçları dalgalanan mezarlığın yokuşunda şimdi cehennem gibi bir sıcak vardı. Mezar taşları arasında otlayan mutlu koyunlar gördüm.

Düzlüğe gelince koşacağıma yürümeye başladım. Şu önümdeki yarım saatte yapacaklarımın bütün hayatımı belirleyeceğini

çok iyi görüyordum da, ne yapmam gerektiğine karar veremiyordum. Mahmut Usta baygın mıydı, yaralı mıydı, ölmüş müydü bunu fazla düşünemiyordum. Belki de aşırı temmuz sıcağı yüzünden. Güneş tam tepemde, ensemi ve burnumun ucunu yakıyordu.

En son kestirmeyi yaparken, otlar arasında telaşla yolumun üzerinden uzaklaşmaya çalışan bir kaplumbağanın önce hışırtısını duydum sonra da kendisini gördüm. Mahmut Usta ile benim yürüye yürüye açtığımız küçük yoldan ayrılıp sağa sola gitse, otlar arasında gizlenecekti. Ama bunu akıl edemiyor, benim gideceğim yolu bir kader gibi seçmiş, telaşla kaçmaya çalışıyordu. Ben de aynı şeyi yapıyor, kaderimden kaçayım derken, yanlış bir yolda boşu boşuna yürüyor olabilir miydim?

Çocukluğumda, Beşiktaş'ta bazı çocuklar kaplumbağaları tersine çevirir, güneşte kurutarak öldürürlerdi. Beni görünce kabuğuna çekilen kaplumbağayı özenle iki yanından tutup kenara, otların arasına bıraktım.

Kuyuya hızla yaklaşırken gürültülü solumamı hafiflettim. Mahmut Usta'nın sesini, iniltisini duymayı çok istedim. Bunun son bir ayda yaşadığımız sıradan anlardan biri olduğunu hayal ediyordum. Sanki kova kayıp düşmemiş, Mahmut Usta'ya hiçbir şey olmamıştı. Ben şişeyi ağzıma dayayıp su içerken aşağıdan, kuyudan Mahmut Usta'nın öfkeli homurtusu gelecekti.

Ama kuyunun ağzında çıt yoktu. Yalnızca ağustosböcekleri ötüyordu. Sessizlik ruhumda bir pişmanlık duygusu uyandırıyordu. Çıkrığın üzerinde koşturan iki kertenkele gördüm. Kuyunun ağzına doğru bir adım daha attım. Ama korktum, daha fazla yaklaşıp aşağı bakamadım. Baksaydım sanki kör olacaktım.

Zaten tek başıma kuyuya inemezdim. Bir üçüncü kişinin beni aşağı indirmesi gerekiyordu. Öngören'e, Kırmızı Saçlı Kadın'a bu yüzden koşmuştum. Ama kimseye haber vermeden geri dönmüştüm. Bunu neden yaptığımı bilmiyordum. Belki de kimseyi bulamayacağımı, hemen ustamın yanına koşmamın onu sevindireceğini düşünmüştüm.

Belki de Mahmut Usta'nın öldüğüne ve suçumun geri dönüşsüz olduğuna karar vermiştim. "Allah'ım bana acı!" diye yalvardım. Ne yapmalıydım?

Çadıra dönünce gene ağlamaya başladım. Son bir ayda Mahmut Usta ile paylaştığımız her şey bana şimdi dayanılmayacak kadar hüzün veriyordu. Çaydanlık, yüz kere okuduğum eski gazete, ustamın üstten bantlı plastik lacivert terlikleri, ustamın kasabaya inerken giydiği pantolonun kemeri, ustamın çalar saati...

Elim kendiliğinden eşyalarımı toplamaya başlamıştı. Her şeyimi, hiç giymediğim lastik ayakkabılarımı eski bavuluma tıkıştırmam üç dakikadan fazla sürmedi.

Burada kalırsam beni en azından dikkatsizlikle ölüme sebebiyet vermekten tutuklarlardı. Davam yıllar sürer, ne dershane, ne üniversite, bütün hayatım kayar, ben çocuk hapishanesindeyken annem kahrından ölürdü.

Mahmut Usta'yı yaşatması için Allah'a yalvardım. Sesini, iniltisini işitebilmek için kuyunun ağzına yeniden yaklaştım. Ama kuyudan tek bir ses, bir çıt bile gelmedi.

12:30'da gelen İstanbul trenine yalnızca on beş dakika kala elimde babamın eski bavulu, çadırdan çıktım ve arkama bakmadan sıcakta koşaradım Öngören'e indim. Arkama baksaydım gözlerimden gene yaşlar akacağını biliyordum. Üstelik karanlık yağmur bulutları kasabaya sokulmuş, her şey korkutucu mor bir renge bürünmüştü.

İstasyon binasının içi pazara gelen köylü kalabalığıyla doluydu. Sepetler, çuvallar, paketler, köylüler ve askerler arasında geciken treni beklerken, vagona binince sol tarafta bir pencere kenarına oturmayı ve tren kavşağı dönene kadar Mahmut Usta ile kuyu kazdığımız yere son bir kere bakmayı planladım. Bir gün İstanbul'a dönerken bunu yapacağımı bir aydır düşünüyordum. Ama hayallerimdeki o günde kuyudan su çıktığı için yanımda Hayri Bey'in vereceği bahşişler ve hediyeler de olacaktı.

Tren gelene kadar istasyon binasına giren herkese dikkatle baktım ama çok kalabalıktı. Kırmızı Saçlı Kadın ve tiyatro takımı bu trenle İstanbul'a dönüyor olabilirdi. Geciken tren en sonunda istasyona girerken son bir kere meydana ve Öngören kasabasına baktım ve dönüp telaşla trene bindim. Vagonda otururken ustama itaat etmenin verdiği gurur kırıklığı yoktu içimde, ama sınırsız bir suçluluk duyuyordum.

II. KISIM

Tren penceresinden nemli gözlerle bakarken bizim yukarı düzlüğü ve kuyuyu ancak seçebiliyordum ama gördüğüm her şey, kasabaya giden yolun üzerindeki mezarlık, servi ağaçları daha o anda hiç unutamayacağımı anladığım bir resme dönüşmüştü: Mahmut Usta ile kuyu kazdığımız düzlük sanki karanlık göğün içinde kaybolmak üzereydi. Uzaklara bir yere bir yıldırım düştü. Sesi gelene kadar tren kıvrımı döndüğü için kuyu, bizim düzlük, her şey bir anda gözden kayboldu. Yüreğimden bir özgürlük duygusu geçti. Baş döndürücü bir rahatlık ve suçluluk duygusu trenin "taka-tak, taka-tak" sesiyle içime işliyordu.

Uzun bir süre kimseyle konuşmadım; içime döndüm. Dünya ile arama uzaklık koydum. Dünya güzeldi, içim de güzel olsun istedim. İçimde bir suçluluk, hatta kötülük yokmuş gibi yaparsam, yavaş yavaş kötülüğü unuturdum. Böylece hiçbir şey olmamış gibi yapmaya başladım. Hiçbir şey olmamış gibi yaparsanız ve gerçekten de hiçbir şey olmuyorsa, hiçbir şey olmaz sonunda.

İstanbul treni eski fabrikalar, depolar, tarlalar arasından geçti. Derelerin üzerinden, camilerin yanı başından, kahveler ve atölyeler arasından ilerledi. Bir sağanak başlayınca, boş bir okul bahçesinde futbol oynayan çocuklar kale direklerini işaretlemek için koydukları gömleklerini, torbalarını kapıp dağılıverdiler.

Vagonun penceresinden gördüğüm sert toprakta, bir anda su birikintileri, akıntılar, dereler oluşuyordu. Kuyunun dibindeki bir adam yukarıda tufan kopsa fark etmez aslında. Mahmut Usta hâlâ kuyunun içinde miydi? Bana sesleniyor, yukarı bağırıp çağırıyor muydu?

Sirkeci İstasyonu'nda trenden indim. İstanbul'da yağmur altında yürüdüm, Harem'e bilet alıp araba vapuruna bindim. Gemi bir türlü dolup kalkmıyordu; şoförler, aileler, ağlayan çocuklar, şekerli yoğurt kâseleri, kamyonların yankılanan motor gürültüsü... İnsanlarla birlikte bir mekânda olmanın verdiği hoş duyguyu tamamen unutmuştum. Sanki uygarlığa geri dönmüş bir vahşi gibi hissediyordum şimdi kendimi. Saçlarımın ara-

sından, enseme, sırtıma su damlaları akıyordu, ama hiç kıpırdamadan oturuyor, Boğaz'ın iki yanından İstanbul'un ağır ağır akışını damlalarla kaplı pencereden seyrediyordum. Uzaklarda Dolmabahçe Sarayı'nın arkasından Beşiktaş'ı, dershane binasının karşısındaki yüksek apartmanı seçmeye çalıştım.

Vapurdan inip otobüse binmeden önce bir büfeden bir paket kâğıt mendil aldım, silinip kurulandım. Saatlerdir hiçbir şey yememiştim ama çörekler ve dönerli sandviçlere aklım takılmıyordu bile. Katil olmak böyle bir duygu olmalı, dedim kendime.

Kimseyle konuşmak istemediğim konuları açıp kendi kendime sessizce sohbet ettiğim o ikinci sesi içimde yeniden, böyle işittim. Ama kimse vidalarımın gevşediğini de sanmamalı. Gebze otobüsüne saat üçte bindim. Anneciğimi göreceğim için aşırı heyecanlıydım: Sağ pencereden doğrudan üzerime vuran yaz güneşi beni ısıtınca uyuyakaldım. Rüyamda suçtan ve cezadan arınmış, güneşli, sıcak bir cennetteydim.

Annemin beni görünce "Katil gibi bakıyorsun bana, ne var sende?" diyeceğini sanıyormuşum. Annem hiçbir şey demeyince bu korkumu anladım ve ona sarılır sarılmaz rahatladım. Annem, annem gibi kokuyordu. Önce biraz ağladı, sonra neşeyle konuşmaya, aslında Gebze'deki hayatından memnun olduğunu anlatmaya başladı. Bana patates kızartması ve köfte yapacaktı. Merak etmekten ve özlemekten başka hiçbir sıkıntısı olmadığını söyledikten sonra gene ağlamaya başladı. Birbirimize daha da sarıldık.

"Bir ayda büyümüşsün, elin kolun kocaman olmuş, boyun da uzamış" dedi annem "Olgunlaşıp koca adam olmuşsun. Salatana daha domates doğrayayım mı?"

Gebze civarındaki tepelerde uzaklardan İstanbul'a bakarak uzun uzun yürüdüm. Bazan, bizim düzlük benzeri bir araziyi çok uzaklarda gördüğümü sanır, Mahmut Usta ile karşılaşacakmışım gibi heyecanlanırdım.

Anneme, o kadar söz vermeme rağmen kuyuya girdiğimi de söylemedim. Karşısında ve sağ olduğuma göre bu ayrıntının da önemi kalmamıştı artık.

Babamdan hiç söz etmiyorduk. Onun annemi hiç aramadığını anlıyordum. Ama beni niye aramıyordu? Sık sık Mahmut Usta'yı

kuyunun dibine inerken en son görüşüm gözümün önünde bir resim gibi canlanıyordu. Onun hâlâ sabırla kazmaya devam ettiğine inanıyordum. Kocaman bir portakalı bir ucundan öbürüne doğru delen kararlı bir meyve kurdu gibi.

Gebze çarşısından annemin parasıyla eve yeni bir televizyon ve bir çalar saat aldık. Mahmut Usta'dan alıp biriktirdiğim benim paramı ise bankaya yatırdım. Üç gün evde bol bol uyuyup dinlendim. Rüyalarımda Mahmut Usta'yı, beni kovalayan kötü adamları gördüm, ama Gebze'de kimse aramadı beni; kimse peşimde değildi. Dördüncü gün İstanbul'a gidip Beşiktaş'ta üniversiteye giriş dershanesine yazıldım ve derslere ciddiyetle gidip gelmeye başladım.

Tek başıma kalınca ustamı ve kuyuyu kafamdan çıkaramıyordum. Beşiktaş'ta eski mahalle ve okul arkadaşlarımı bulmak, onlarla sinemaya gitmek, arkadaşlık etmek mutlu etti beni. Bir iki kere çarşı içindeki meyhanelere de gittik, ama onlar gibi edebiyle ne sigara ne de rakı içebiliyordum. Rakıyı acemiler gibi bir dikişte içip hemen sarhoş olmama takılmalarına aldırmıyordum, ama hâlâ sakalımın, bıyığımın yeterince çıkmadığını, belki de yeterince erkek olmadığımı toy liseliler gibi iddia etmeleri öfkelendiriyordu beni.

"Tüyde kılda keramet olsaydı, tabakhaneye nur yağardı" dedim bir keresinde "Bıyık dişi kedide de var."

Hep birlikte güldüler buna! Bu tür süslü sözleri akşamları uyumadan önce kitapçı dükkânında gözlerim ağrıyana kadar okuduğum kitaplardan öğreniyordum.

Ama ustasını kuyunun dibinde ölüme terk eden vicdansız bir kişi yazar olabilir miydi? Kovanın düşmesi ne kadar kazaydı? Sık sık kuyunun orada kötü hiçbir şey olmadı diyordum kendi kendime. Ben aşırı çalışmaya, azara, uykusuzluğa dayanamadım. Her şeyi bırakıp, paramı alıp, normal bir kişinin yapacağı gibi eve döndüm. "Normal kişi" lafını da sevmiyordum artık.

İçip gülüşen iki üç yaş büyük mahalle arkadaşlarım arasında İstanbul Üniversitesi'ne gidenler, sakal bıyık bırakmış olanlar ve siyasi gösterilerde ara sokaklarda polisle çatışmış olanlar başlarından geçenleri gururla anlatıyorlardı. Onların babama saygı duyduklarını biliyordum. Ama aslında onlara da için için

öfkelendiğimi bir akşam Kırmızı Saçlı Kadın'dan söz edince anladım.

"Cem, sen hiç hayatta kız eli tuttun mu?" diye takılmıştı biri.

Bazıları kızlara nasıl âşık olduklarını, nasıl mektup yazıp cevap beklediklerini açık açık anlatıyorlardı. Böylece ben de iki ay önce enîştemin beni Edirne yakınlarında bir inşaat işine (kuyudan daha önemliydi inşaat) yolladığını, orada, Öngören kasabasında bir kadınla aşk yaşadığımı anlattım. "Öngören'i bilen var mı?" diye sordum masadakilere.

Benden böyle bir söz beklemedikleri için bir an şaşkınlığa uğradılar. Biri ağabeyinin askerliğini Öngören'de yaptığını, bir keresinde babası ve annesiyle İstanbul'dan onu ziyarete gittiklerini, kasabanın küçük, sıkıcı bir yer olduğunu söyledi.

"Yaşı benimkinin iki katı, tiyatrocu, harika bir kadına âşık oldum orada. Tanımıyordum bile. Sokakta gördüm. Beni evine götürdü."

İnanmayan ifadelerle bakıyorlardı yüzüme. Hayatımda ilk defa o kadınla birlikte olduğumu söyledim.

"Nasıldı?" dedi biri, "İyi miydi?"

"Adı neydi?"

"Niye evlenmediniz?" dedi sigara içen ötekisi.

Asker ağabeyini ziyarete giden "Hafta sonları izne çıkan askerler için göbek danslı çadır tiyatroları, pavyon kadınlarının şarkı söylediği gazinolar, daha neler neler oluyor orada" dedi.

İçimdeki acıdan ve suçluluk duygusundan ancak bu eski mahalle arkadaşlarımdan uzak durursam kurtulabileceğimi o akşam anladım. Ustamın ve kuyusunun, beni hayatımın sonuna kadar sıradan bir hayat yaşama mutluluğundan uzak tutacağını da yavaş yavaş seziyordum. "En iyisi hiçbir şey olmamış gibi yapmak" diyordum sürekli kendime.

- 23 -

Ama hiçbir şey olmamış gibi yapmak mümkün müydü? Mahmut Usta kafamın içindeki bir kuyuda, elinde kazma, sürekli toprağı delmeye devam ediyordu. Bunu yapıyorsa, demek ki sağdı ve polis cinayeti araştırmaya başlamamıştı.

Mahmut Usta'nın cesedini birisinin, mesela Ali'nin bulacağını, olaya savcının el koyacağını, önce Gebze'ye haber verecekleri-ni (bu Türkiye'de günler haftalar alırdı), annemin üzüntüden ağlaya ağlaya bayılacağını, sonra polisin İstanbul'a haber salacağını (bu da aylar alırdı) ve bir gün polisin beni dershanede ya da kitapçı dükkânında bulup tutuklayacağını düşünüyordum. En iyisi babamı bulup ona her şeyi anlatmaktı. Ama o beni aramıyor, bundan da, arasa da bir yardım edemeyeceği sonucunu çıkarıyordum. Üstelik ona anlatarak olayı daha da büyütecektim. Zaten polisin dershanenin kapısını çalıp beni tutuklamadığı her gün, hem suçsuzluğumun ve herkes gibi olduğumun sevinç verici bir kanıtı gibi geliyordu bana, hem de herkesinki gibi masum ve sıradan bir hayat yaşayabildiğim günlerin sonuncusuymuş gibi hissediyordum. Bazan Deniz Kitabevi'nde bana bir kitabın yerini soran sert bakışlı bir müşteriyi sivil polis sanır, hemen suçumu itiraf etmek istediğimi anlardım. Bazan da ustam kuyudan çıkıp kurtulmuş ve beni nefretle unutmuş olmalı diye düşünürdüm.

Kitapçıda iyi çalışıyor, herkese, her şeye yetişiyordum. Kimsenin aklına gelmeyen yeni vitrin düzenlemeleri, kitap seçimleri ve indirim fikirlerimi çok seven Deniz ağabey kışın da geceleri divanda uyuyabileceğimi, hatta o küçük odayı akşamları, kitap okuyabileceğim bir ev gibi kullanabileceğimi söyledi. Annem Gebze'den ve ondan uzak kalacağım için kederlenmişti, ama Kabataş'a ve Beşiktaş'taki dershaneye devam edersem üniversite giriş sınavında iyi bir sonuç alacağımdan emindi.

Yalnız annemi mahcup etmemek için değil, bu sınavın hayatımın en önemli dönemeci olduğunu bildiğim için de hem okulda hem de dershanede "inekler" gibi çalıştım, bütün formülleri ezberledim. Kendimi derslere verdiğim zamanların en yoğun

anlarında Kırmızı Saçlı Kadın'ın hayali bir güneş gibi sımsıcak, içimde açar, teninin rengini, karnını, göğüslerini, bakışını düşünürdüm: Hiçbir şey olmamış gibi davranmaya aslında en çok dersler yardım ediyordu.

Üniversite giriş sınavı belgelerinde başvurduğum bölümleri sıralarken Gebze'de, annem de benim yanı başımdaydı. O tabii, birinci sıraya tıbbı yazmamı istedi. Yazar olmak hayallerimden aç kalırım diye, babama olduğu gibi başıma siyasi belalar gelir diye çok korkuyordu.

Oysa, ustamı kuyunun dibinde bıraktıktan sonra içimdeki yazarlık isteği hızla körelip kuruyordu. Annem mühendis olmamı da çok isterdi. Böylece ben de jeoloji mühendisliğini işaretledim. Annem kuyucu çıraklığının ruhumu etkilediğini fark etmişti. "Olgunlaşmışsın" dediği şeyin aslında ruhumda kara bir leke olduğunu bir an fark ettiğini sandım.

1987 yazı sonunda İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Maçka'daki jeoloji mühendisliği bölümünü beşinci olarak kazandığım açıklandı. Yüz on yıllık üniversite yapısı aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde modern askerlerin silahhane ve kışlasıydı, ama 1908 yılında Abdülhamit'i tahttan indirecek Jön Türkler'in Hareket Ordusu Selanik'ten İstanbul'a gelince padişahın yanını tutan kuvvetler burada mevzilenmiş, bizim ders yaptığımız yerlerde savaşılmıştı. Böyle şeyleri kitaplardan okur, sınıf arkadaşlarıma anlatırdım. Eski yapının yüksek tavanlı sınıflarını, sonsuz merdivenlerini, her şeyi yankılayan koridorlarını esrarengiz buluyor, Beşiktaş'ın ve Deniz Kitabevi'nin yokuştan aşağı on dakika uzakta olmasını seviyordum.

Kitabevinde tezgâhtarlıktan yöneticiliğe terfi ettim. Yazar olmayacağımı bir türlü kabul etmeyen patron jeoloji okumamı benimsemiş, mühendislerden iyi romancı çıkacağını söylüyordu. Ben de üniversite yatakhanesinde neredeyse her akşam bir kitabı bitiriyordum.

Hiçbir şey olmamış gibi yapmanın bir gereği de Sophokles'in Oidipus hikâyesini unutmaktı. Merakımı bastırdım ve üniversitenin üçüncü sınıfına kadar kendimi tuttum. Ama sonra Deniz'de bir gün rüyalar üzerine o eski derleme yeniden geçti elime. Oidipus'un hikâyesinin özetini burada okumuştum. Bu

özetin yazarının Sigmund Freud olduğunu yeni fark ediyordum. Freud'un yazısı, Sophokles'ten çok, her erkeğin içinde taşıdığını iddia ettiği babayı öldürme isteği üzerineydi.

Birkaç ay sonra gene elden düşme kitaplar bölümünde Sophokles'in oyununun Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1941'de yayımlanmış bir çevirisiyle karşılaştım. Sararmış beyaz kapaktaki "Kral Oidipus" başlığı bir an korkuttu beni. Bu kitabın Türkçesi piyasada bulunmuyordu. Kitabı kendi hayatım hakkında bir sırrı keşfetmek istercesine yutar gibi ve hayretle okudum.

Okuduğum kitapta Freud'un özetlediği gibi oyun Oidipus'un doğumuyla değil, ondan yıllar sonra başlıyordu: Şehzade Oidipus farkında olmadan babasını öldürmüş, yerine kral tahtına oturmuş, bilmeden annesiyle evlenmiş ve ondan dört çocuk sahibi olmuştu. Kitapta oğulun kendinden en az on altı yaş büyük annesiyle yatması hiç anlatılmıyor, geçiştiriliyordu. Ben bu sahneyi gözümün önüne getirmeye çalıştım, ama başaramadım. Şimdi annesi aynı zamanda karısı olduğu gibi, Oidipus'un çocukları da kardeşleriydi. Ama oyunun başında ne Oidipus, ne diğer oyuncular ne de seyirciler bu rezilliklerin farkındaydılar. Şehirde belki de bu yüzden veba çıkmıştı ve beladan kurtulabilmeleri için eski kralı kim öldürdü, onu bulmaları gerekiyordu. Bunu da en çok, katil olduğunu bilmeyen Kral Oidipus'un kendisi iyi niyetle istiyordu. Ama Oidipus yavaş yavaş babasının katilinin kendisi olduğunu acıyla anlayacak ve suçluluk duygusuyla kendini kör edecekti.

Üç yıl önce bir akşam kuyunun yanında ben Mahmut Usta'ya hikâyeyi tam bu sırayla anlatmamıştım. Ama oyunu okurken nedense anlatmışım gibi hissettim kendimi. Sophokles okurken ustamın ölümüne yol açtığım için daha az suçluluk duyduğumu da anladım. Üç yıl sonra sınıfa bir gün polislerin gelip beni alıp götürmelerinden de korkmuyordum artık. Belki de zaten Mahmut Usta ölmemiş, tıpkı eski dini hikâyelerdeki gibi biri onu kuyunun dibinden çekip çıkarmıştı.

Dini hikâyeleri, *Kur'an-ı Kerim*'den çıkma meselleri Mahmut Usta bana ibret alayım diye anlatırdı: Bundan huzursuz olurdum. Ben de onu huzursuz etmek için ona Şehzade Oidipus'un hikâyesini anlatmış, sonunda anlattığım hikâyenin kahramanı

gibi davranmıştım. Bu yüzden kuyunun dibinde kalmıştı Mahmut Usta, bir hikâye, bir efsane yüzünden.

Oidipus da bir hikâyeyi ve bir kehaneti boşa çıkarmaya çalıştığı için babasını öldürmüştü. Şehzade Oidipus, eğer Kâhin'in başına bunlar gelecek diye anlattığı hikâyeyi ciddiye almayıp, gülüp geçseydi, belki de evinden, yurdundan kaçıp yollara düşmeyecek, kral babasıyla da o yollarda karşılaşıp bilmeden ve rastlantıyla onu öldürmeyecekti. Aynı şey Oidipus'un babası için de geçerliydi. Eğer babası Oidipus'u kötü kaderden korumak için hiçbir önlem almasaydı, başlarına felaketler gelmeyecekti. Herkes gibi sıradan ve "normal" bir hayat yaşamak istiyorsam, o zaman ben de Oidipus'un tam tersini yapmalı yani hiçbir şey olmamış gibi davranmalıydım. İyi bir insan olmak isteyen Oidipus, katil olmamak istediği için katil olmuş, katilin kim olduğunu merak ettiği için de kendisinin bir baba katili olduğunu öğrenmişti. Sophokles'in oyunu da, sonunda katilin kendisi olduğunu öğrenen meraklı bir kahramanın araştırmaları üzerine kurulmuştu.

Oysa ben değil katil olduğumdan, bir cinayet işlendiğinden bile emin değildim. Katil olmaya ya da oğlum tarafından öldürülmeye de niyetim yoktu. Mahmut Usta da pekâlâ kuyudan çıkıp hayata karışmış olabilirdi. Öyle olmasaydı polis kapımı çalmaz mıydı? Herkes gibi olmak için her şeyi unutup hiçbir şey olmamış gibi yapmalıydım.

- 24 -

Uzun bir süre, "zaten hiçbir şey olmadı" diye düşündüm. Islak toz ve arapsabunu kokan üniversite koridorlarında yürürken, siyasi çatışmaları, polisle itiş kakışları bahane edip metalurji dersini kıran sınıf arkadaşlarımla sinemaya giderken, yatakhanede televizyondaki diziye dalgın dalgın bakarken en sonunda herkes gibi biri olmayı başarabildiğimi düşünüp sevinirdim. Televizyonda futbol maçlarını, yeni çıkan videolarda sanat filmlerini ve Boğaz'dan geçen gemileri dalgın dalgın seyrettim. Vitrinlerdeki

yeni elektronik eşyalara baktım, Beyoğlu'na çıkıp kalabalıklara karıştım ve pazar akşamüstleri yine tatil bitti diye kederlendim.

Teknik Üniversite'nin Maçka'daki silahhaneden çevirme binasında mühendislik okuyan çok az kız öğrenci vardı. Olan tek tük kız öğrencilerin de bütün erkekler peşindeydi. Kendi yaşlarımda ve üniversiteye giden çok az kız tanıyordum. Bu yüzden bir hafta sonu Gebze'de annem, enîştemin Gördesli bir akrabasının kızının İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ni kazandığını, yurtta kalacağını, şehrin kalabalığından korktuğunu, ona yardım edersem enîştemin memnun olacağını söyleyince konuyla ilgilendim.

Ayşe açık kumraldı ama Kırmızı Saçlı Kadın'a biraz benziyordu. Özellikle dolgun üst dudağının kıvrımı ve ince çenesi. İlk günden ona âşık olacağımı, onun da bana kayıtsız kalmayacağını sezdim. Cumartesi öğleden sonraları birlikte sinemaya, Çehov veya Shakespeare oynayan Şehir Tiyatroları'na ve otobüsle Emirgan'a çay içmeye giderdik. Makul ve güzelce bir kızla bazı arkadaşlarımın dediği gibi "çıkmak", arkadaşlık etmek tatlı bir duyguydu ve hayat bana o kadar güzel geliyordu ki, Mahmut Usta'yı ve kuyuyu unuttuğuma inandım.

Aynı hayata devam edebilmek için jeoloji mühendisliğinin yüksek kısmına başvurdum ve sınıfın en iyilerinden olduğum için kabul edildim. Arkadaşlığımızın ikinci yılında Ayşe ile sinemalarda, parklarda, etrafta kimseciklerin olmadığı sokaklarda el ele tutuşmaya, hatta öpüşmeye başlamıştık, ama muhafazakâr bir aileden gelen Ayşe'nin evlenmeden önce, asla benimle yatmayacağını ta ilk haftalardan anlamıştım.

Düzenli olarak randevuevlerine giden, bütün kızların en sonunda yatağa atılabileceğine içtenlikle inanan Beşiktaşlı hergele bir arkadaşımın aklına uyup, onun bana anahtarını verdiği bir bekâr dairesinde bir öğleden sonra Ayşe ile buluşmamız tam bir faciayla sonuçlandı. Sanki bu her gün içtiğimiz bir şeymiş gibi bir kadeh rakı ikram ettiğim Ayşe, iki saat benim ısrarlarıma direndikten sonra ağlayarak daireyi terk etti ve uzun bir süre yurda ettiğim telefonlara bile çıkmadı.

Bu arada Kırmızı Saçlı Kadın'ı arayıp bulmayı hayal ettiğim, onunla sevişmemizi hatırlayıp otuzbir çektiğim bir dönem geçir-

dim. En sonunda Ayşe ile barıştık, kaldığımız yerden ilişkimize devam ettik ve nişanlanmaya karar verdik. Annemin terziyle birlikte diktiği yeni bir elbiseyi giydiği nişandan sonra Ayşe'nin bazı cumartesi öğleden sonraları Deniz Kitabevi'ne gelip beni alması, patronun ve genç tezgâhtarların "Gördesli kız"ı güzel bulmaları hoşuma giderdi. Ona okuduğum kitaplardan, jeoloji tarihinden ve aslında herkesinkinden çok farklı olmayan siyasi fikirlerim ve futbol heyecanımdan söz etmeyi severdim. Yazları staj yapmak için gittiğim Kozlu'da, Soma'da yeraltında çile çeken kömür işçilerinin çalışma koşullarını anlattığım, hayat ve dünya hakkında öfkeli ve iddialı düşüncelerimi yazdığım mektuplarımı Ayşe'nin sakladığını, hatta açıp açıp yeniden okuduğunu öğrenmek bana gurur verirdi. Ben de onun mektuplarını saklıyordum.

Mutlu günlerimin arasında bazan küçük bir şey ruhumdaki karanlığı ortaya çıkarıverirdi. İstanbul'un su sıkıntısı çektiği kurak bir yaz, Tarım Bakanı yağmur duasına çıkmaktan dem vururken, nişanlımın her bahçeye kuyular açılırsa İstanbul'un su sorununun hemen çözüleceğini söylemesi, beni uzun süren bir sessizliğe sürüklemişti (yıllar önce, bir ay bir kuyucuya çıraklık ettiğimi ondan saklamıştım). Öngören yakınlarında Başbakan'ın törenle açtığı buzdolabı fabrikasının Balkanlar ve Ortadoğu'daki en büyük benzeri kuruluş olduğunu gazetede okuyunca da, Mahmut Usta ve bana anlattığı dini hikâyeler gelmişti aklıma. Nişanlıma doğum günü hediyesi olarak almak istediğim *Karamazov Kardeşler*'in yeni bir çevirisinin başında önsöz olarak Freud'un Dostoyevski ve baba katilliği üzerine *Oidipus* ve *Hamlet*'e de değinen bir yazısı olduğunu görünce yazıyı hemen orada sarsılarak okumuş, kitabı bırakıp yerine saf ve masum bir kahramanı olan *Budala*'yı almıştım.

Bazı geceler Mahmut Usta'yı rüyalarımda görüyordum. Uzayda diğer yıldızlar arasında ağır ağır dönen kocaman ve mavimsi bir portakalın bir köşesinde hâlâ kuyu kazmaya devam ediyordu. Demek ki ölmemişti ve benim de suçluluk duygularına kapılmam yanlış bir şeydi. Ama gene de onun kuyu kazdığı gezegene bakarken acı çekiyordum.

Mahmut Usta yüzünden jeoloji mühendisi olduğumu bazan nişanlıma anlatmak ister ama kendimi tutardım. İtiraf etme ih-

tiyacını en çok Ayşe ile arkadaşlık edip kitaplardan söz ettiğim zaman hissediyordum. Mahmut Usta yerine bazan yerbilimin sırlarından ve tuhaflıklarından söz ederdim: En yüksek dağların zirvelerindeki yarıklarda, çatlak ve oyuklarda bulunan deniz kabuklarının balık kafalarının ve midyelerin sırrını 11. yüzyılda Çinli Shen Kuo adlı bir bilgenin çözdüğünü anlatırdım sevgilime. Sophokles'ten yüz elli yıl sonra Theophrastus *Taşlar Hakkında* diye bir kitap yazmış, mineraller üzerine dediklerine binlerce yıl inanılmıştı. Yaratıcı bir yazar olamamıştım, ama hiç olmazsa böyle herkesin inanacağı bir kitap yazabilmek isterdim! "Türkiye'nin Jeolojik Yapısı" diye bir kitap hayal ediyor, Toros dağlarının yüksekliğinden, bizim kuyu kazdığımız Trakya'daki killi ve ince kumlu toprakların sırrına, güneydeki tektonik oluşumlardan, petrol ve gaz bölgelerinin gerçekçi bir haritasına kadar her şeyi bu kitaba koyacağımı kuruyordum.

- 25 -

Babamın İstanbul'da bir yerde olduğunu biliyor, beni aramadığı için ona kızıyor, ben de onu aramıyordum. En sonunda askere gitmeden önce Ayşe ile evlenince babamı gördüm. Düğünden sonra bir akşam Taksim'de yeni bir otelin lokantasında babamla buluştuk. Onu görünce bir anda mutlu hissettim kendimi. "Annene benzer bir kız bulmuşsun" dedi babam yalnız kaldığımızda. Yemekte Ayşe ile babam kısa sürede iyi anlaştılar; hatta hemen benimle dalga geçmeye, rakamları kendiliğinden ezberleyen mühendis yanıma takılıp şakalar yapmaya başladılar.

Babam yaşlanmıştı ama iyi gözüküyordu. Parası olduğunu, gene bir başka hayata başladığı için utandığını hissettim. Ben de babayı öldürme hikâyeleriyle meşgul olduğum için suçluluk duyuyordum. Ama onun yokluğuyla geçen yıllarda, kendi kendime mücadele ederek büyümüş ve "kendim" olmuştum.

Babamın yanındayken, o bana hiç karışmadığı, bana sürekli güven aşıladığı halde kendim olmakta zorlanırdım. Mahmut

Usta'nın yanında yalnızca bir ay geçirmiş olmama rağmen, ona karşı çıktığım için kendim olduğuma inanıyordum. Bu düşünceler ne kadar doğruydu, bilmiyordum. Ama duygularımı iyi tanıyordum. Hâlâ hem babamın onayını almak istiyor, onun beklediği gibi onurlu bir hayat yaşadığıma inanmak istiyordum, hem de çok kızıyordum ona.

"Çok talihlisin, seni çok harika bir kıza emanet ediyorum" dedi babam ayrılırken Ayşe'ye bakarak. "İçim gayet rahat."

Taksim'den Pangaltı'ya doğru yüksek kestane ağaçlarının altında karımla eve dönerken babamı arkada bıraktığımız için memnundum. Feriköy'den Dolapdere'ye inen bir yokuşta çok az kira verdiğimiz tek odalı bir evimiz vardı. Yeni evliydim, çoğu gün Ayşe ile uzun uzun sevişiyor, gülüşüp konuşuyor, şakalaşıyorduk; mutluydum. Bazan Mahmut Usta'yı düşünüyor, ona ne olduğunu soruyordum kendime. Ama Oidipus gibi geçmişte kalmış bir suçu araştırmanın yanlış olduğunu, bunun bana suçluluk duygusundan başka bir şey vermeyeceğini de seziyordum.

Askerliğimi bitirdikten sonra Maden Tetkik Arama'nın İstanbul şubesinde az maaşlı bir memurluk buldum. Üniversite arkadaşlarım, yüksek diplomalı bir jeoloji mühendisi Türkiye'de ya dönerci dükkânı açar ya da inşaatçılık yaparsa para kazanır diyerek şakalaşırlardı. Yani bu işi bile bulmam bir talihti onlara göre.

Bazı Türk müteahhitlik şirketleri Arap ülkeleri, Ukrayna ve Romanya'da barajlar, köprüler inşa ediyor, arazi incelemeleri için jeologlar, mühendisler arıyorlardı. Önce Libya'da bir iş buldum, ama her sene en az altı ay orada yaşamamız gerekiyordu. Üstelik Ayşe ile hâlâ bir çocuğumuzun olmamasını dert etmeye, İstanbul'da tanıdık, güvenilir doktorlara gitmeye karar vermiştik. İstanbul'a geri döndük.

1997'de daha yakın diye Kazakistan'da ve Azerbaycan'da işler yapan bir şirkete girdim. Böylece on beş yıl uçaklarla İstanbul'dan yakın ülkelere gide gele biraz olsun para kazanabildim.

Pangaltı'da daha iyi bir eve taşındık. Haftasonları eğer İstanbul'daysam karım ile alışveriş merkezlerine gider, bir film seyreder, lokantalarda bir şeyler atıştırırdık. Akşamları televiz-

yona bakıp devlet büyüklerini, askerlerin demeçlerini dinleyerek yemek yer, çocuk sahibi olmak için sihirli bir yöntem bulan çatlak bir profesörü ya da Amerika'dan İstanbul'a yeni dönen parlak bir doktoru görmeye karar verirdik. Çocuksuzluk mutlu evliliğimizi zehirlemesin, hayat sevincimizi karartmasın diye aramızda çok konuşurduk.

Bazan Beşiktaş'a gidiyor, Deniz Kitabevi'ne de uğruyordum. Kitabevi sahibi Deniz Bey yazar olmayacağını anlamış, bana ortaklık teklif ediyordu. Herkesinki gibi, hatta biraz daha başarılı bir hayatım vardı. Hiçbir şey olmamış gibi yapmayı başarıyorum derdim bazan kendi kendime. Mahmut Usta'yı ve çocukluk suçumu en çok uçak yolculuklarında hatırlıyordum. Bazan Bingazi'ye, Astana'ya ya da Bakü'ye acaba Mahmut Usta'yı hatırlamak için mi gidiyorum diye içtenlikle düşünürdüm. Uçaktan aşağıya baktıkça bir çocuğum olmadığı için dertlenirdim.

Yeşilköy Atatürk Havaalanı'ndan kalktıktan az sonra uçaklar, şehrin üzerinden sürülerle geçen göçmen kuşlar gibi, burunlarını batıya doğru çevirince, aşağıda Öngören kasabasını görürdüm. Karadeniz'den de, Marmara'dan da, hatta sahillerdeki plajlardan, yeni tatil sitelerinden, yukarıdan bile kocaman gözüken petrol ve benzin depolarından da uzak değildi. Ama deniz kıyısındaki ağaçlardan, yeşilliklerden, sarı, turuncu, renk renk ekili verimli topraklardan uzaktaydı: Hâlâ açık boz renkli, kıraç topraklarla çevriliydi ve askeri garnizon da yanı başındaydı.

Uçak penceresinden gördüğüm bu manzara uçağın burnunu başka bir yana çevirip hafifçe yatmasıyla ya da araya giren bulutlarla bir anda kaybolurdu, ama ben sezgiyle aşağıda neler olduğunu hemen anlardım.

Biz yaşlanıyorduk, çocuğumuz olmuyordu ve Öngören ile İstanbul arasındaki tarım arazileri, fabrikalarla, depolarla ve imalathanelerle kaplanıyordu. Uçaktan kurşuni, boz ve simsiyah gözükürdü bu yerler. Bazı fabrikalar adlarını havaalanından kalkan uçaklardaki yolcular okusun diye büyük renkli harflerle binaların, depolarının çatılarına yazarlardı. Çevrelerinde daha çok küçük imalathaneler, adı duyulmamış, ara maddeler üreten şirketler, boyasız, derme çatma yapılar vardı. Uçak yükseldikçe bu yerlerin çevresini hızla saran gecekondular da gözükürdü.

İstanbul'un çevresindeki küçük kasaba ve köylerin, tıpkı şehrin kendisi gibi hızla büyüyerek yayıldığını görmek korku verirdi bana. Her yeni yolculukta şehrin uzayan kollarının en ücra yerlere sokulduğunu, gittikçe genişleyen yollarla yüz binlerce aracın sayısız sabırlı karınca gibi kararlılıkla ilerlediğini görür, teknolojik gelişmelerin hızının Mahmut Usta'nın işini çoktan bitirdiğini düşünürdüm.

Yüzyıllardır kazma kürek kullanılarak, ahşap çıkrık çevrilip kova sarkıtılarak, duvar örülerek süren kuyu kazma işi, İstanbul'da 1980'lerin ortalarından sonra hızla sona ermişti. Yazları Ayşe'yle annemi görmeye Gebze'ye gittiğimizde, enişte-min arazilerinin çevresinde yapılan ilk artezyen sondajlarına tanık oldum. Elle tornavida gibi çevrilen bu ilk sondaj aletlerinden sonra motorla çalışan güçlü makinalar çıkmıştı. Çamurlu, kalın tekerlekli kamyonların yüklüğüne kurulmuş petrol kulelerine benzeyen gürültücü sondaj makinaları, Mahmut Usta ve iki çırağının bir köşesinde haftalarca çalıştığı arazilerde bir günde elli metreye inip su buluyor ve toprağın derininde bulunan suyu yukarıya pompalayan boruları çok hızla ve ucuza döşüyorlardı.

Bu yeni buluşlar ve kolaylıklar 1990'lardan başlayarak İstanbul'un bahçelik bölgelerinde geçici bir su bolluğu yaratmış ama toprağın yüzeyine yakın yeraltı gölleri ve su kaynaklarının da hızla bulunup tüketilmesine yol açmıştı. 2000 yılının başında İstanbul'da, yeraltındaki su kaynakları bazı bölgelerde en azından yetmiş, seksen metre aşağılardaydı ve Mahmut Usta'nın iki çırak-bir usta usulüyle, her gün bir metre kazarak şehrin bahçelerinden suya ulaşılması artık imkânsızdı. İstanbul ve üzerine oturduğu toprak doğallığını ve saflığını kaybetmişti.

- 26 -

Öngören'deki günlerimden yirmi yıl sonra Teknik Üniversite'den bir sınıf arkadaşımın daveti üzerine bir petrol şirketiyle görüşmek için Tahran'a gittim. Uçak havaalanından kalktıktan birkaç

dakika sonra batıdan güneydoğuya kıvrılmak için yana yatarken, Öngören ile İstanbul'un genişleye genişleye birleştiklerini gördüm. Artık yekpare bir sokak, ev, dam, cami ve fabrika denizinin parçasıydılar. Öngören'de oturan gelecek kuşaklar İstanbul'da yaşadıklarını söyleyeceklerdi.

İnsanın şehrinin adının ne olduğu ya da kendi kendine, nerede oturduğunu söylemesi ne kadar önemlidir? Humeyni'nin devriminden yirmi beş yıl sonra İran içine kapalı bir ülkeydi. Burada bir Türk için pek çok büyük iş imkânı olduğunu söyleyen üniversite arkadaşım Murat'ın iyimserliğini anlıyordum ama paylaşamıyordum.

Arkadaşım Murat petrol üreticisi İran'dan müteahhitlik işleri alabileceğini, Türkiye'den sondaj aletleri satabileceğimizi, Batı ile İran arasındaki kavganın bir fırsat olduğunu söylüyordu. Belki haklıydı, ama ben Batı'nın ambargosunu pek çok Türk şirketi gibi deldiğimiz için peşimize CIA'in ve diğer casusların düşeceğini tahmin ediyordum. Tıpkı okul yıllarında olduğu gibi küçük üçkâğıtçılıklardan ve kurnazlıklardan hoşlanan Malatyalı ve muhafazakâr arkadaşım Murat bu tehlikeleri ciddiye almıyordu. Kadınların Tahran sokaklarına örtünerek çıkmak zorunda kalması onu benim gibi huzursuz etmiyordu.

Batı gazetelerinde İran'ı bombalamanın yararlarının tartışıldığı, İstanbul'un laik ve milliyetçi gazetelerinin "Türkiye İran gibi mi olacak?" diye sorular sorduğu bir dönemdi; onunla siyaset tartışmayı uzatmadım. Tahran ile iş yapamayacağımızı daha ilk günden sezmiştim.

Ama İranlıların Türklere ne kadar çok benzediklerini görmek beni büyülemişti. İstanbul'a dönmek için acele etmiyor, Tahran kaldırımlarında çarşılardan kitapçılara (Nietzsche'nin ne çok çevirisi vardı!) her şeyi ilginç bularak geziyordum. Sokaklardaki erkeklerin el kol hareketleri, yüz ifadeleri, vücut dilleri, kapı önlerinde durup birbirlerine yol verişleri, boş boş durmaları, kahvelerde oturup sigara içerek vakit öldürmeleri ne kadar da çok biz Türklerinkine benziyordu. Tahran'ın trafiği de İstanbul'unki gibi berbattı. Biz Türkler yönümüzü Batı'ya çevirince İran'ı unutmuştuk. İnkılap Caddesi'ndeki kitapçılara girdim ve çeşitliliğe şaşırdım.

Ev içlerine hapsedilmiş, öfkeli modern-laik sınıfın varlığını da kısa sürede keşfettim. Malatyalı Murat, beni herkesin alkollü içkiler içtiği, kadınlı erkekli davetlere götürdü. Bu evlerde kadınların başı açıktı. İçkiler evde yapılmıştı. Tahran'da laiklik belli ki nicedir Türkiye'de olduğunun aksine, ordunun desteğiyle de olsa var olan ve telaşla korunması gereken değil, hiç var olmayan bir şeydi ve bu onu daha temel bir ihtiyaç yapıyordu.

Ertesi gece gene çocuklarla dolu bir başka evde aileler, kadınlar, akrabalar ve işadamlarının gürültülü konuşmaları, kahkahaları arasındaydım. Benim Türk olduğumu öğrenince nezaketle tatlı sözler söyleyen pek çok kişiyle konuştum. İstanbul'u seviyor, oraya gezmeye, alışveriş etmeye gidiyorlardı: Bazıları Türkçe konuşmamı istiyor, konuşmamı işitince, bu çok eğlenceli bir şeymiş gibi gülümseyiveriyorlardı. Bir aile bizi Hazar Denizi kıyısındaki yazlık evlerine çağırdı. Benden çok içen Murat hemen kabul edip gitmek istedi.

Pencereden dışarı lacivert ve karanlık Tahran gecesinin ışıklarına bakarken, eski üniversite arkadaşımın İran-Türkiye ilişkilerini geliştirmeye gönüllü olmaktan öte bir kararlılığı, belki de gizli bir görevi olduğunu hissettim. Eski arkadaşım Türkiye'yi NATO'dan ve Batı'dan koparmak için casusluk mu ediyordu, yoksa İran'ı kapandığı yalnızlıktan kurtarmak için mi, çıkaramadım. Belki de tek amacı, fırsattan istifade, ambargolu ülkeden para kazanmaktı.

İçtiğim meyve tadındaki alkol hafifçe başımı döndürüyor, Ayşe'yi, İstanbul'u özlüyordum ki, hiç beklemediğim bir an Mahmut Usta ile Öngören'e gece yürüyüşlerimiz geldi aklıma. Tuhaf bir "baba" özlemi ve öfkesi ruhumu sarıyor, bir akıl karışıklığına kapılıyordum.

Bu duygulara duvarda, karşımda duran bir resim yüzünden kapılmıştım; bundan emindim. Resim tanıdıktı ama ilk nerede, ne zaman gördüğümü hatırlamadığım gibi konunun ne olduğunu da çıkaramıyordum: Öte yandan, sanki bu konuyu biliyor ama unutmak istiyordum. Resimde bir baba oğlunu kucağına almış, ağlıyordu. Yıllar önce Öngören'de sarı tiyatro çadırında bu duygusal ana benzer bir şey seyretmiştim. Resim, sanırım

eski bir kitaptan alınmış, karşımdaki duvar takviminin ortasına basılmıştı. Baba, oğlunu kucağına almış seviyor, onun için üzülüyor diyebilirdi insan. Ama üzerlerinde kan da vardı...

Takvime uzun uzun baktığını gören yaşlı, güngörmüş ev sahibi yanıma geldi. Ona bu resmin ne olduğunu sordum. *Şehnâme*'de Rüstem'in Sührab'ı öldürdükten sonra oğlu için ağladığı sahne olduğunu söyledi. Yüzünde "Nasıl bilmezsiniz?" diyen gururlu bir bakış vardı. İranlılar, Batılılaşma yüzünden geçmiş şairlerini ve efsanelerini unutan biz Türkler gibi değiller diye düşündüm. Özellikle şairlerini unutmazlar.

"Meraklıysanız, yarın Gülistan Sarayı'na götürsünler sizi" dedi ev sahibim daha da gururlanarak... "Bu resim de oradandır. Daha pek çok resimli elyazması, eski kitap vardır orada."

Ev sahibi değil ama Murat, Tahran'daki bu son öğleden sonramda, beni Gülistan Sarayı'na götürdü. Ağaçlar içinde büyük bir bahçe ve pek çok küçük saraycık gördüm. Babamın Hayat Eczanesi'nin yakınlarındaki Ihlamur Kasrı'nı andıran, Nigârhane'ye girdik. Eski İran resmine ayrılmış bu loş binada bizden başka kimsecikler yoktu. Asık suratlı bekçiler bize "Niye geldiniz ki?" der gibi şüpheyle bakıyordu.

Çok geçmeden ölmüş oğlunun başında ağlayan ya da yaralı oğlunu iyileştirmeye çalışan adamın resimleri gene çıktı karşımıza. Baba, İran'ın milli destanı *Şehnâme*'nin kahramanı Rüstem'di. Ben kitaplara meraklıydım ama her modern Türk gibi *Şehnâme*'yi, Rüstem ve Sührab'ı bilmiyordum, ama resmin verdiği duygu, baktığımın ruhumun derinliklerindeki baba olduğuydu.

Müze dükkânında kartpostal, kitap yoktu: Ne bu resmin ne de Rüstem ile Sührab'ın bir başka resminin herhangi bir kopyasını bulabildim. Bu beni huzursuz etti. Sanki hem korktuğum hem de bilincine varmak istemediğim bir hatıra birden ortaya çıkacak, çok mutsuz olacaktım. Tıpkı unutmak istediğimiz şeytani bir hayalin gözümüzün önüne istemeden gelivermesi gibi bir şeydi bu resim. Tıpkı kuyunun dibinde terk ettiğim Mahmut Usta gibi, bu eski hikâyeyi de unutmak istiyor ama bunu başaramıyordum.

"Ne var oğlum o resimde, söyle de anlayalım" dedi Murat.

Ona hiçbir açıklama yapmadım, ama arkadaşım akşam yemeğine misafir gittiğimiz evin duvarındaki takvimden resmi alıp bana İstanbul'a yollayacağına söz verdi.

Dönüş yolunda uçak İstanbul'a doğru iyice alçalmışken pencereden aşağıya bakarak Öngören'i görmek istedim, ama başaramadım. Bulutlar arasından kocaman bir İstanbul gözüküyordu yalnızca. Yirmi yıl sonra, Mahmut Usta'yı son gördüğüm yere, Öngören'e gitmek için karşı konulmaz bir istek duydum.

- 27 -

Öngören'e yeniden gitme arzusuna direndim. İstanbul'da hafta sonları karımla televizyonun karşısına oturup aylaklık ederek, Beyoğlu'na çıkıp sinemalara giderek derin dertlerimi unutmaya çalıştım. Acaba dert kelimesini kullanmam ne kadar yerinde? Çünkü çocuk sahibi olamamak dışında belki de bir derdim yoktu. Çocuk olmamasının nedeninin bende değil, Ayşe'de olduğunu söyleyen doktorlara günler, aylar verip sonra bir sonuç alamayınca, hiçbir şey olmamış gibi yapabilseydik hiçbir şey olmazdı diye düşünürdüm.

İstanbul kitapçılarında Firdevsî'nin bin yıl önce kaleme aldığı *Şehnâme*'sinin herhangi bir çevirisini bulmak kolay değildi. Bir zamanlar çoğu Osmanlı aydını İran'ın milli destanının bir kısmını, en azından kimi hikâyelerini bilirdi. Türkiye'nin iki yüz yıllık Batılılaşma çabasından sonra şimdi bu hikâyeler deniziyle kimse ilgilenmiyordu. Destanın Türkçeye 1940'larda yapılan vezinsiz-kafiyesiz bir çevirisi dört cilt halinde 1950'lerde Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayımlanmıştı. *Şehnâme*'yi beyaz kapakları sararmış dünya klasikleri dizisindeki o baskıdan yutar gibi hızla okudum.

Hikâyenin yarı efsane yarı tarih olması, başlarda korkutucu bir masal gibiyken, daha sonra devlet, aile ve ahlak üzerine bir çeşit öğretici ders şeklini alması hoşuma gitti. Çevirisi 1500 sayfa tutan bu büyük milli tarihe Firdevsî'nin bütün hayatını vermesi de etkiliyordu beni. İyi eğitimli, kitapsever şairimiz,

başkalarının tarihlerini, destanlarını, kahramanlık hikâyelerini okumuş, başka dillerde, Arapça, Avesta dilinde, Pehlevice kitaplarda hikâyeler aramış, kahramanlık hikâyeleriyle efsaneleri, dini menkıbelerle tarihleri ve hatıralarını iç içe geçirip kendi büyük destanını yazmıştı.

Geçmişteki bütün büyük şahlarla padişahların, kahramanlarla unutulmuş hikâyelerin bir çeşit ansiklopedisiydi *Şehnâme*. Bazan okuduğum hikâyelerin hem kahramanı hem de yazarı zannediyordum kendimi. Firdevsî'nin yaşarken oğlunun ölmesi destandaki baba ve kayıp oğul konusunda duyarlığını çok derin ve içten kılmıştı. Okuduğum hikâyeleri gece yarısı karanlıkta Mahmut Usta'ya anlattığımı hayal ediyor, Kırmızı Saçlı Kadın'ı hatırlıyordum. Yazar olabilseydim, ben de her şeyi gören, her ayrıntının hakkını veren, kimi zaman insanlığıyla beni heyecanlandırıp kederlendiren, kimi zaman da şaşkınlık ve hayrete boğan bu bitip tükenmez ansiklopedik kitap gibi bir şeyler yazmak isterdim. Benim yazacağım "Türkiye'nin Jeolojik Yapısı" işte böyle bir destansı-ansiklopedik kitap olacaktı. Ben de kitabımda, yeraltı denizlerini, büyük sıradağları ve yeraltındaki kat kat, damar damar tabakayı hikâyelerle anlatacaktım.

Şehnâme'yi okurken ilk kuruluş masallarından, devlerden, canavarlardan, cinlerden ve şeytanlardan sonra hikâyeler ölümlü şahlar ve cesur savaşçıların maceralarına ve bizim gibi insanların baba, aile, hayat –ve devlet– dertlerine gelince kendimi evde, tanıdık şeyler arasında hissetmiştim. Dahası hikâyeler ilerledikçe babamı hatırladım ve Mahmut Usta'yı herhalde öldürmüş olduğumu da hiç istemeden düşünmeye başladım. Bu, Sührab'ın hikâyesi kadar, ondan sonra okuduğum Efrasiyab'ın hikâyesinde daha da belirgin bir duygu halini aldı, beni huzursuz etti ve kitabı okumayı bırakmayı geçirdim aklımdan. Ama bu bitip tükenmez hikâyeler denizini okuya okuya hayatımın muammasını çözeceğime ve huzur kıyılarına ulaşacağıma ilişkin bir kanı vardı içimde.

Karım uyuduktan sonra evde bu hikâyeyi o kadar çok okudum ki, onu çocukluğumda dinlediğim bir masal gibi, korkulu bir rüya gibi, başımdan geçmiş unutulmaz bir olay gibi hep hatırlayacağımı anladım:

O eski zamanlarda Rüstem İran'da eşsiz bir kahraman, yorulmaz bir savaşçıymış. Herkes onu tanır, herkes severmiş. Bir gün Rüstem avlanırken önce yolunu ve sonra da gece uyurken atını kaybetmiş. Atı Rakş'ı bulacağım derken düşman toprakları Turan'a girmiş. Ama namı kendinden de önce gittiği için tanıyıp ona iyi davranmışlar. Turan şahı beklenmedik konuğunu özenle ağırlamış; ona bir şölen vermiş, içkiler içmişler.

Derken, yemekten sonra odasına çekilen Rüstem'in kapısı çalınmış. Turan şahının kızı Tehmine içeri girip yemekte gördüğü yakışıklı Rüstem'e aşkını anlatmış. Namlı kahraman, akıllı Rüstem'den bir çocuğu olmasını istediğini söylemiş. Şahın kızı yay kaşlı, güzel saçlı, servi boylu, küçük ağızlıymış. (Güzel saçları gözümün önünde kırmızı olarak canlanmıştı.) Rüstem odasına kadar gelen bu akıllı, duyarlı, tatlı dilli güzele hayır diyememiş; sevişmişler. Sabah Rüstem, doğacak çocuğa kendinden bir işaret, bir bileklik bırakıp ülkesine geri dönmüş.

Annesi Tehmine babasız doğan çocuğa Sührab adını vermiş. Yıllar sonra babasının ünlü Rüstem olduğunu öğrenince Sührab demiş ki: "İran'a gideceğim, zalim İran şahı Keykavus'u tahttan indirip yerine babamı geçireceğim. Sonra buraya, Turan'a döneceğim ve Keykavus gibi zalim Turan şahı Efrasiyab'ı tahttan indirip yerine kendim geçeceğim. O zaman babam Rüstem ve ben, İran'ı ve Turan'ı, Doğu'yu ve Batı'yı birleştirip bütün Cihan'ı adilane yöneteceğiz."

İyi niyetli, iyi kalpli Sührab böyle demiş. Ama düşmanlarının ne kadar sinsi ve kurnaz olduğunu ölçememiş. İran ile savaşacak diye Turan Padişahı Efrasiyab, niyetini bilmesine rağmen onu desteklemiş. Ama Sührab babası Rüstem'i tanımasın diye ordusuna casuslar katmış. Baba oğul birbirlerini tanımadan ordularını karşılıklı uzaktan izlemişler. Çeşit çeşit hile ve oyundan ve kaderin cilvelerinden sonra efsane savaşçı Rüstem ile oğlu Sührab savaş alanında karşı karşıya gelmişler. Ama tabii zırhlar içindeymişler ve baba oğul, tıpkı Oidipus ve babası gibi birbirlerini tanıyamamışlar. Zaten Rüstem, karşısındaki cengâver bütün gücünü toplamasın diye dövüşlerde kim olduğunu dikkatle saklarmış. Gözü babasını İran tahtına oturtmaktan başka bir şey görmeyen çocuk kalpli Sührab da kiminle savaşacağına

zaten dikkat bile etmezmiş. Böylece bu iki yüce gönüllü büyük savaşçı baba oğul, orduları arkadan onları seyrederken öne atılıp kılıçlarını çekmişler.

Firdevsî, baba oğulun alt alta üst üste savaşmalarını, kavganın günlerce sürüşünü ve sonunda babanın oğulu öldürüşünü mesnevisinde uzun uzun anlatmıştı. Hikâyenin şiddetinden ya da dokunaklı olmasından çok, okuduğum şeyi daha önceden yaşamış olduğum duygusu beni yoruyordu. Ama bu duyguyu arıyordum da. Eski cildin sayfalarını okurken kendimi hikâyeye kaptırıyor ve Öngören'deki çadır tiyatrosunu hatırlıyordum. Şimdi Sührab ile Rüstem'in duygusal hikâyesini okurken sanki hatıralarımı yeniden yaşıyordum.

- 28 -

Sührab ile Rüstem'in hikâyesini hem o kadar tanıdık hem de Oidipus'la yakın yapan şeyleri konuya uzaktan bakıp soğukkanlılıkla düşününce hemen sıralayabiliyordum. Oidipus'un hikâyesiyle Sührab'ın hikâyesi arasında şaşırtıcı benzerlikler vardı. Ama her şeyden önce bir de farklılık vardı: Oidipus babasını öldürüyor; Sührab ise babası tarafından öldürülüyordu. Birinde oğul baba katili, diğerinde baba oğul katiliydi.

Ama bu büyük fark, benzerliklerini de daha kuvvetle vurguluyordu. Tıpkı Oidipus'un hikâyesinde olduğu gibi Sührab'ın da babasını tanımadığı, onu hiç görmediği defalarca okura hatırlatılıyordu. Öldüreceğinin babası olduğunu bilmiyorsa diye düşünüyordu okur, Sührab suçsuzdur. Ama bu ölüm anı bir türlü gelmiyordu.

Tıpkı Oidipus'un katilin kim olduğunu araştırmasının bir türlü sonuçlanmaması gibi, baba oğulun kavgası uzadıkça uzuyordu: Birinci gün, Rüstem ile oğlu Sührab önce kısa mızraklarıyla birbirlerine girişiyor, mızraklar birbirlerinin zırhları üzerinde parçalanınca, karşılıklı Hint kılıçlarını çekip dövüşe devam ediyorlardı. Baba oğulun kılıçları birbirine çarptıkça etrafa saçılan kıvılcımları her iki ordunun askerleri görüyordu.

Derken ellerindeki kılıçlar da parçalanıyor, bunun üzerine gürzlerini çıkarıyorlardı. Vuruşların şiddetinden gürzler ve kalkanlar eğilip bükülüyor, atları yorulup yavaşlıyordu. Öngören'de Kırmızı Saçlı Kadın'ın çadır tiyatrosunda bu dövüşün yalnızca sonu özetlenmişti.

İlk gün Sührab babasının omzuna bir gürz indirip onu yaralamayı beceriyor, ikinci gün kavga daha hızla sonuçlanıyordu. Genç Sührab'ın babasını kemerinden yakalayıp bir anda onu yere çalarak üstüne oturduğu yerde irkildim. Sührab çıkardığı su rengi hançeriyle babasının kafasını tam kesmek üzereyken, Rüstem can havliyle konuşup genç savaşçıyı kandırdı.

"İlk seferde öldürme, ikinci kere yere ser beni" dedi baba Rüstem oğlu Sührab'a: "O zaman beni öldürmeyi hak edersin. Bizde gelenek budur. Uyarsan, gerçekten mert biri olarak görürler seni!"

Sührab da içinden gelen sese uyarak, karşısındaki ihtiyar savaşçıyı bağışlamıştı. O akşam dostları Sührab'a yanlış bir iş yaptığını, hiçbir düşmanı hafifsememesi gerektiğini söyledilerse de, genç ve güçlü savaşçı bu laflara fazla kulak asmamıştı.

Üçüncü gün, daha dövüşün hemen başında, birden Rüstem oğlunu yere serdi. Ben bir okur olarak daha ne oluyor diyemeden, Rüstem kılıcını büyük bir hızla Sührab'ın gövdesine daldırıp göğsünü yardı ve oğlunu öldürdü. Tıpkı yıllar önce Öngören'deki çadır tiyatrosunda hissettiğim gibi bir anda şaşkınlıkla sarsıldım.

Oidipus da tanımadığı babasını bir yol ayrımında ve böyle hiç beklenmedik bir hızla, bir anlık saçma bir öfkeyle öldürüyordu. O anda Oidipus'un da, Rüstem'in de sanki akılları başlarında değildi. Sanki Allah, babalar oğullarının ve oğullar babalarının canını rahatlıkla alabilsin ve böylece O'nun büyük nizamı sürsün diye bir an babaların ve oğulların akıllarını başlarından alıyordu.

Akılları başlarında olmadığı için babasını öldüren Oidipus ile oğlunu öldüren Rüstem'e masum diyebilir miydik? Kadim Yunan seyircileri Sophokles'in *Oidipus*'unu izlerken tıpkı yıllar önce Mahmut Usta'nın bana dediği gibi, Oidipus'un günahının babasını öldürmek değil, Allah'ın onun için biçtiği kaderden kaçmaya çalışmak olduğunu düşünüyorlardı. Aynı şekilde

Rüstem'in günahı da oğlunu öldürmek değil, bir gecelik sevişmeden bir oğul sahibi olmak ve bu oğula babalık edememekti.

Oidipus suçluluk duygularıyla kendini kör edip cezalandırmış olabilirdi. Kadim Yunan seyircileri, onun Allah tarafından verilen kadere karşı çıktığı için cezalandırıldığını düşünüyor ve rahatlıyorlardı. Aynı mantığın simetrisiyle düşününce, oğlunu öldüren Rüstem'in de cezalandırılması gerektiği geliyordu aklıma. Ama Doğu'dan gelen hikâyenin sonunda baba cezalandırılmıyor, biz okurlar üzülüyorduk yalnızca. Doğulu babayı kimse cezalandırmayacak mıydı?

Bazan gece yarısı karımın yanında uykudan uyanır, bunları düşünürdüm. Yarı açık kalmış perdelerin arasından, sokaktan gelen neon lambasının ışığı Ayşe'nin güzel alnına, anlamlı dudaklarına vurur, çocuğumuz olmamasına rağmen karımla ne kadar mutlu olduğumu hissederdim. Yataktan kalkar, ön pencereden bakarken bu konulara niye dönüyorum derdim kendime. Dışarıda, İstanbul'un üzerinde karlı, yağmurlu bir gece olur, yaşadığımız eski binanın su olukları hüzünle uğuldar, karanlık sokaktan titrek mavi lambası yanıp sönen, telaşlı bir polis arabası geçerdi. Bunlar Türkiye'de Avrupa Birliği taraftarlarıyla, milliyetçi ve İslamcıların çatıştığı yıllardı. Taraflar birbirlerine karşı Türk bayrağını bir savaş aracı olarak kullanıyor, İstanbul'un pek çok köşesinde, askeri garnizonlarda, şehrin yüksek noktalarında koskocaman Türk bayrakları dalgalanıyordu.

Bazı geceler de şehrin üzerinden geçen bir uçağın gürültüsü bana Mahmut Usta'yı hatırlatırdı. Bütün şehir uyuduğu için bulutlar arasında üzerimde dönen uçak bana özel bir işaret yolluyormuş gibi gelirdi. Sabah o uçakta olsaydım Mahmut Usta'nın kuyusunu gözlerim arar, ama herhalde onu bulamazdım. Çünkü İstanbul büyüye büyüye Öngören'i yutmuş, Mahmut Usta ile kuyusu şehrin ormanında bir yerde kaybolmuştu. Suçlu muyum, değil miyim anlamak, huzursuzluktan kurtulmak için Öngören'e gitmeliyim diye düşünürdüm yine. Ama onun yerine *Şehnâme*'yi ve *Kral Oidipus*'u yeniden okumak, başka hikâyelerle Rüstem ile Sührab'ın ve Oidipus'un hikâyesini karşılaştırmak bana yeter, kendimi tutardım.

- 29 -

Hayatın sıradan akışı içinde karşılaştığım babaları ve oğulları Oidipus ve Rüstem ile karşılaştırma alışkanlığımı o yıllarda kazandım. İşten eve dalgın dalgın yürürken, çırağını bağıra çağıra azarlayan büfecinin asla Rüstem olamayacağını, ama yeşil gözlü öfkeli çırağın içinden bir an uzun dönerci bıçağını kapıp ustasını öldürmek geçtiğini sezerdim. Ayşe'nin en yakın arkadaşıyla kocasının evine erkek çocuklarının doğum gününü kutlamaya giderken, hoşgörüsüz ve sert babanın aslında akılsız bir Rüstem olmaya aday olduğunu düşünürdüm.

Bir dönem skandal ve cinayet haberlerini öne çıkaran gazeteleri Oidipus ve Rüstem benzeri hikâyelere çok rastladığım için okudum. İstanbul'da iki çeşit hikâye okur tarafından çok seviliyor, ucuz gazetelerde çok yayımlanıyordu. Birincisi; oğlu askerde, hapiste, uzaktayken babanın, genç ve güzel geliniyle yatması, olayı fark eden oğulun babayı öldürmesiydi. Çok işlenen ve sayısız çeşitlemeleri olan ikinci cins cinayet ise, cinsel açlık içindeki oğulun, bir cinnet anında zorla anasıyla yatmasıydı. Bu oğulların bazıları kendilerini durdurmaya ya da cezalandırmaya çalışan babalarını öldürüyordu. Toplum tarafından en çok nefretle karşılanan oğullar bunlardı: Ama toplum onlardan babalarını öldürdükleri için değil, zorla analarıyla yattıkları için nefret ediyor, adlarını bile anmak istemiyordu. Baba katili bu oğulların bazıları bir pisliği temizleyerek nam yapmak isteyen hapishane ağaları, kabadayılar veya kiralık katil adayları tarafından öldürülüyordu. Bu cinayetlere devlet, hapishane yönetimi, gazeteciler, hatta toplum karşı çıkmıyordu.

Mahmut Usta ile kuyu kazmamızdan yirmi yıl sonra karım Ayşe ile Oidipus ve Sührab'a merakımı paylaşmaya başladım. Ona Mahmut Usta'dan hiç söz etmemiştim, ama Ayşe Sophokles'in oyunuyla, Firdevsî'nin anlattığı efsaneye olan merakımı olmayan oğlumuzla ilgili bir hayal, bir oyun olarak seviyor, heyecanıma katılıyordu. Bazan insanları Rüstem tipi ya da Oidipal tip diyerek aramızda sınıflardık. Bütün iyi niyeti ve şefkatine rağmen oğlunda korku uyandıran babaların Rüstem olduğunu söylerdik,

ama Rüstem oğlunu bırakıp gitmişti. Babasına öfkeli, isyankâr oğullar da belki Oidipus'tu ama o zaman terk edilmiş Sührab kim oluyordu? Bazan hayali oğlumuz Oidipus ya da Sührab kompleksli olmasın diye ne yapmamız gerektiğini konuşurduk. Dostlarımızın evine gittiğimizde çocukları görüp sonra onlar hakkında aramızda tartışmayı da seviyorduk. Baskıcı babayla isyancı çocuk, ezik çocuk ile rahat baba gibi basit düşüncelerdi bunlar. Bu benzetmeler çocuksuzluk acımızı daha derin bir şeye dönüştürüyor ve karı koca bizi birbirimize yakınlaştırıyordu.

Çalıştığım şirketin belediye ve iktidar partisi ile arası iyi olduğu için, imar planı, yani kat yükseklikleri değişecek ve yeni yollar geçecek yerlerden arsalar alıyor, toplu konut kredilerinden rahatça yararlanabiliyorduk. Bir ahlaksızlık yaptığımızı düşünmüyordum. Ama bazan iktidardaki parti yöneticileriyle iyi geçinen, onların zevksiz kültür ve vakıf faaliyetlerine ve hamasi nutuklu törenlerine katılıp işlerini yürüten bir oğlu olduğunu bilseydi, acaba babam benim için ne derdi diye düşünüyordum. Babam kayıplara karıştı diye yıllarca derinden kızmıştım ona. Ama şimdi bundan şikâyetçi olmadığımı, çünkü babamın yaptıklarımdan hoşlanmayacağını hissediyordum.

Kuvvetli, kararlı bir babamız olsun, bize neyi yapıp neyi yapamayacağımızı söylesin isteriz. Niye? Neyi yapıp neyi yapamayacağımıza, neyin ahlaklı ve doğru, neyin ise günah ve yanlış olduğuna karar vermek zor olduğu için mi? Yoksa suçlu ve günahkâr olmadığımızı işitmeye her zaman ihtiyaç duyduğumuz için mi? Bir baba ihtiyacı her zaman mı vardır, yoksa, kafamız karıştığı, dünyamız dağıldığı, ruhumuz daraldığı vakit mi isteriz babayı?

- 30 -

Kırkımdan sonra tıpkı babam gibi geceleri hafif bir uykusuzluk çekmeye başladım. Her gecenin ortasında uyanınca bari iş yapayım diye çalışma odama geçiyor, eve getirdiğim dosyaları, inşaat malzemesi kataloglarını ve sözleşme ayrıntılarını okuyordum.

Bu kadar iş de sonunda içimi karartıyor, uykumu daha da kaçırıyordu. *Şehnâme*'yi, *Oidipus*'u eski bir masalı okur gibi yeniden her okuyuşumda ruhumun paradan ve rakamlardan arındığını ve daha iyi uyuduğumu böyle keşfettim. Konuları aslında suçluluk duygusu olmasına rağmen, yıllar sonra bu hikâyeleri yeniden yeniden okumak beni suçluluk duygusundan arındırıyordu.

Aynı metni tıpkı bir dua gibi yeniden okumak bana iyi geliyordu, ama zamanla okuduğum şeyin yalnızca bir yanına ilgi duyabildiğimi keşfettim. Biri Yunanistan'da ve Batı'da, diğeri İran'da ve Doğu'da bu kadar önemsenmiş bu iki hikâyeyi tekrar tekrar okurken, aslında kahramanların dillendirdiği dertlerin, büyük ahlaki ve insani sorunların çok az bir kısmını gözümün önünde canlandırabiliyordum. Buna iyi bir örnek Oidipus'un annesi Iokaste ile yatmasıydı: Bunu gözümün önünde canlandıramıyor, yalnızca fikir olarak "büyük bir suç" diye düşünüp geçiştiriyor; yani konuyu hayalimde resimleyerek düşünemiyordum.

Bir başka örnek de Oidipus ile Sührab'ı birbirlerine o kadar benzeten, onları kardeş kılan, babasızlık ve yeni bir baba bulma heyecanıydı. Hem Sührab hem de Oidipus'un asıl babalarından uzak olmalarının üzerinde yeterince durmamıştım. Herhalde yeni bir baba aradığımı kendimden de saklamak istiyordum da ondan, dedim kendime. Babam beni, tıpkı Rüstem'in Sührab'a yaptığı gibi bırakıp önce hapse, sonra başka bir hayata gidince onun yerine kendime yeni babalar aramış, onların öğütlerini dinlemiştim. Mahmut Usta'yı hâlâ sık sık düşünüyordum: Aklımın bir köşesinde gittikçe küçülen bir adam dünyanın bir ucundan öbür ucuna kuyu kazıyor, bazan da başka kıyafetlerle rüyalarıma giriyor ve hikâyeler anlatıyordu.

Umutsuzca bir baba aramanın aklıma gelmeyen başka sonuçları da olduğunu bana Topkapı Sarayı Kütüphanesi müdiresi Fikriye Hanım karanlık bir sonbahar akşamı Saray'ın büyük bahçesindeki Abdülmecit Köşkü'nde sohbet ederken söyledi. Rüstem ile Sührab'ın hikâyesine meraklı olduğumu bilen Deniz Kitabevi'nden tanıdık edebiyat profesörü Haşim Hoca, Fikriye Hanım'a benden söz etmiş, o da, "Gelsin de ona resimli, eski güzel Şehnâmeleri göstereyim" demişti. (İstanbul'da hâlâ pek çok iyi insan vardır.)

Yöneticiler onları hiç sergilemez, halka hiç göstermez ama Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nin resimli, nakışlı İran elyazmaları koleksiyonu dünyanın en iyilerindendir ve 15. ve 16. yüzyıllar konusunda Tahran'daki Gülistan Sarayı'nın Nigârhânesi kadar zengindir. Koleksiyonun ilk çekirdeği, Yavuz Sultan Selim'in 1514'te Van Gölü'nün güneyindeki Çaldıran'da, Şah İsmail'i yenilgiye uğrattıktan sonra Tebriz'den yağmalayıp İstanbul'a getirdiği kitaplardır. Şah İsmail'in hazinesinde daha önceden yenilgiye uğrattığı Akkoyunluların ve Özbek Şeybani Han'ın hazinelerinden çıkma resimli, süslü, olağanüstü güzel Şehnâmeler vardı. Daha sonraki iki yüzyılda, Safevilerle Osmanlılar pek çok kere savaşmış ve Tebriz, Osmanlılar ile Safeviler arasında on kere el değiştirmişti. Savaşlardan sonra Safeviler Osmanlılara barış elçisi yolladıklarında, güzelliğinden gurur duydukları resimlenmiş, süslü elyazması Şehnâmeleri hediye etmeyi seviyor, kitaplar da Topkapı hazinesinde birikiyordu.

Fikriye Hanım dört beş yüz yıllık bu Şehnâmelerin en güzellerinin sayfalarını cömertçe bana açıyor, Rüstem'in Sührab'ı öldürdükten sonra oğlunun kanlı cesedinin başında saçını başını yolarak ağlayışını gösterir resimleri birlikte dikkatle seyrediyorduk. Önce tıpkı Öngören'deki çadır tiyatrosunda hissettiğim yoğun pişmanlık hissediliyordu. Babanın oğlunu öldürdüğü için duyduğu pişmanlıktı bu. Bilmeden çok kıymetli bir güzelliği zedelediğimiz an hissedeceğimiz türden bir suçluluk ve utanç! En iyi resimlerde, son birkaç dakikayı geri döndürmek için hissedilen çaresizlik de babanın bakışlarından okunuyordu.

O gün Fikriye Hanım pek çok resim gösterdi bana. "Geldiğiniz için teşekkür ederim" dedi hava kararırken. "Biz burada hep yalnızız. Bu eski hikâyelerle kimse ilgilenmez. Sizin Rüstem ile Sührab'la bu kadar meşgul olmanız hoşuma gitti. Ne buluyorsunuz bu masalda?"

"Babanın oğulu öldürüp, sonra pişman olması içime işliyor," dedim. "Yıllar önce bu sahnenin bir benzerini, İstanbul dışında bir çadır tiyatrosunda görmüştüm."

"Babanızla aranız bozuk mu?" dedi Fikriye Hanım. Cevap vermediğimi görünce "*Şehnâme*'yi biz Türkler bir kenara bıraktık. Artık savaşçı kahramanlı, Rüstemli eski hikâyeleri okuyup

zevk alacak bir dünyada da yaşamıyoruz. Firdevsî'nin kitabı unutuldu, ama *Şehnâme*'deki hikâyeler unutulmadı. Onlar yaşıyor. Tek tek, kıyafet değiştirerek hâlâ aramızda geziyorlar."

"Nasıl?"

"Daha önceki gece asistanımla Kanal 7'de eski bir İbrahim Tatlıses filmi seyrettik" dedi kütüphane müdiresi. "*Şehnâme*'deki Erdeşir ile cariye kız Gülnar'ın aşkı hikâyesinin bir uyarlamasıydı. Asistanım Tuğba ile biz eski Yeşilçam filmlerini hem İstanbul'un eski güzel halini görüp hatırlamak için seyrediyoruz, hem de *Şehnâme*'den, başka kitaplardan çıkma eski hikâyeleri teşhis etmek için. İstanbul ne kadar değişti, değil mi Cem Bey? Ama göz gene de eski sokakları, meydanları tanıyor. *Şehnâme*'den alınma hikâyeler de öyle. Geçende bir filmin hepsi günümüzde geçiyordu, ama biz gene Hüsrev ile Şirin'den alınanları bir bir belirledik. Bana kalırsa bu kitaplar unutulsa da hikâyeler anlatıla anlatıla bugüne geliyor. Yeşilçam melodramlarına baka baka da geçmiş hikâyeleri hatırlıyoruz. Belki sizin gibi *Şehnâme*'yi yeniden yeniden okuyup Türk ve İran sinemasına hikâyeler yazanlar da vardır. Pakistan'da, Hindistan'da, Orta Asya'da da çok severler bu hikâyeleri, bizim Yeşilçam'daki gibi hep film yaparlar."

Fikriye Hanım'a senaryo yazarı değil, jeoloji mühendisi olduğumu, bu eski hikâyelere İran'a gittiğim için merak saldığını anlattım. Bugünkü İran devletinin Rüstem'in oğlu Sührab için kederle ağladığı bir resmin peşine düştüğünü işitmiş miydi? O resmi New York'taki Metropolitan Müzesi'nden İran'a geri getirmek için İran'ın araya bazı becerikli tüccarları koyduğunu, hazineler önerdiğini söyledim.

"Cem Bey, siz İslam kitapları koleksiyoncularının bu dedikodularını Haşim Hoca'dan mı öğreniyorsunuz?" dedi Fikriye Hanım. "Sözünü ettiğiniz dünyaca ünlü kitap bizde Topkapı'da, buradaydı. Padişahlar Topkapı'yı olduğu gibi bırakıp terk edince oradan çalındı, Batı'ya gitti. Önce Rotschild'in eline geçmiş, sonra Amerika'ya satılmış. Mutsuz kahramanları gibi, bu kitap da bütün hayatını sürgünde, başka ülkelerde, başkalarının elinde geçirmiştir ve milliyetçiliğe, siyasete sürekli alet edilir."

"Ne gibi?"

"*Şehnâme*'de sık sık burun kıvrılan, Turan ya da Rum diye düşmanca sözü edilenlerin biz Türkler olduğunu hiç düşündünüz mü? Oysa bizim hazine Şehnâme dolu."

"*Şehnâme*'nin yazıldığı bin yılında Türkler Asya'dan çıkıp oralara henüz gelmemişlerdi" dedim gülümseyerek.

"Pek çok profesörden daha bilgili ve meraklısınız, ama amatörsünüz" diyerek nazikçe bana haddimi bildirdi Fikriye Hanım ve başka pek çok kitap ve resim göstererek hikâyeler anlattı.

Amatör sözü kalbimi kırmadı; ama araştırmalarımın duygusal yanını hatırlattı. Bütün bu resimlerde oğluyla kocasının kavgasını seyreden, oğlunun kanlar içindeki cesedini babasının kollarında görünce ağlayan kadınlar vardı. Karşılaştıkça bazan onların saçlarını hayalimde kırmızıya boyayıveriyordum tıpkı çocukluğumda boyama kitabına yaptığım gibi. Ustamla kuyu kazdığım günlerde yaşadıklarımın ağırlığı, aradan geçen yirmi beş yılda azalmış, kalan huzursuzluk da yazar olma hevesimin yerine geçmiş, bana iş hayatımda bulamadığım bir derinlik duygusu veriyordu.

Sırf bilgilendirmek için, beni makamına davet edip müze odasında saatlerini veren tecrübeli Fikriye Hanım'a defalarca teşekkür ettim. Sonbahar akşamı karanlığa kadar oturmuştuk. Etrafta turist yoktu, müze ziyaretçilere kapanmıştı. Topkapı Sarayı'nın sarı kestane ve çınar yapraklarıyla kaplı gölgeli avlularından, revakların altından geçerken hissettiğim şeyin belki de bu olduğunu sanıyordum: İçimden atamadığım suçluluk duygumu tahammül edilebilir bir düzeye indirecek, hatta bir mühendisin oyuncaklı edebi araştırması kıvamına getirecek bir tarih duygusu!

Günlük siyasetle hiç ilgilenmeyen Fikriye Hanım'ın *Şehnâme*'nin gelmiş geçmiş en muhteşem elyazmasının başına gelenleri milliyetçi siyasetle ilişkilendirerek anlatması, Oidipus ile Sührab'ın daha önceden düşünmediğim bir ortak yanını da bana hatırlattı: Siyasi sürgün olmak, anavatandan uzak düşmek... Babam bu konuyla duygusal olarak hep ilgilenirdi. Askeri darbeden sonra aynı siyasi örgütten bazı arkadaşları başlarına gelecekleri hemen anlayarak Almanya'ya kaçmışlardı. Babam gibi bazıları ise ya kaçamadıkları, kendilerini kaçmayı gerektirecek kadar

suçlu hissetmedikleri ya da yakalanmayacaklarını düşündükleri için en sonunda polisin eline düşmüş ve işkence görmüşlerdi.

Hem Oidipus, hem Sührab kayıp babalarını ararlarken aslında ait oldukları şehirden, topraklardan uzaklaşıyor ve misafir edildikleri yerlerde ülkelerinin düşmanları tarafından kullanılan birer hain durumuna düşüyorlardı. Her iki hikâyede de milli duyarlık aslında çok önde olmadığı, aileye, krala, babaya, hanedana bağlılık, millete bağlılıktan daha önemli olduğu için bu ikilem vurgulanmıyordu. Ama babalarını ararken hem Şehzade Oidipus hem de Sührab aslında ülkelerinin düşmanlarıyla işbirliği yapıyorlardı.

- 31 -

Benim kırkıma, Ayşe'nin otuz sekiz yaşına gelmesinden sonra, önce karım ve ondan etkilenerek ben çocuk sahibi olma hayallerimizin gerçekleşmeyeceğini anlamaya başladık. Yerli doktorların anlayışsızlıkları, Amerikan ve Alman hastanelerinin çok vakit ve çile gerektiren denemelerinden sonra pes ettik de denebilir buna.

Yorgunluğumuz ve kalp kırıklığımızın bizi birbirimize yaklaştırması en büyük kazancımızdı. Birbirimizle daha da iyi arkadaş olduk. Bir çocuğumuz olmayacağını en sonunda anlamak, bizi diğer ailelerden ayırmış, daha entelektüel kılmıştı. Ayşe, ev kadını çok çocuklu arkadaşlarının kendisine acımalarından ve kimi zaman da niyet edilmiş acımasızlıklarından yılmıştı. Görmüyordu artık onları. Bir süre bir iş aradı. Daha sonra bizim şirketin ilgilenmediği küçük inşaat işlerine bakacak bir şirket kurmaya karar verdiğimde ona işin başına geçmesini söyledim. Mühendisleri yönetmeyi, kalfalarla konuşmayı çabuk öğrenirdi. Zaten her şeyi arkadan ben yönetecektim. Şirkete de Sührab adını verdik. Bizim oğlumuz bu şirketti artık.

Balayına çıkan mutlu çiftler gibi uçaklarla seyahatlere devam ettik. Uçağın İstanbul'dan kalkışından sonra karımın kucağı üzerinden pencereye uzanır, Öngören'i seçmeye çalışırdım. (Ayşe aşağı bakmamı her zaman sevimli bulurdu.) Bizim yukarı düz-

lüğün binalar ve fabrikalarla kaplandığını bu yolculukların ilk yılında pencereden gördüm ve nedense bir huzur hissettim.

Yaz başı Gümüşsuyu'nda dört odalı, deniz gören, pahalı bir daireye taşındık. Yolculuklarımızda en iyi otellerde kalıyor, gezip tozuyor, müzelere gidip resimlere bakıyor ve arada bir Londra veya Viyana'daki özel bir kadın-doğum doktoruna elimizdeki dosyalarla çıkıyorduk. Bu ziyaretler bize önce hafif bir umut verir, sonra da her seferinde daha ağır gelen bir kalp kırıklığı ile sonuçlanırdı.

Bir kere Dublin'deki Cheaster Beatty'ye bir diplomat torpiliyle, bir yıl sonra bir kere de British Museum'da, Fikriye Hanım'ın tavsiyesiyle eski İran'dan çıkma elyazmaları kütüphanelerine girip *Şehnâme* nüshalarındaki resimlere bakma mutluluğunu tattık. Çok az sergilenen bu resimleri müze salonlarında ziyaretçi nadiren görür. Müsveddelere ve resimlere bakarken Kırmızı Saçlı Kadın ve ilkgençlik yıllarının zorlu hatıralarıyla içimde pişmanlık duygusu uyanırdı. Ama bilgili ve aşırı nazik genç asistanlar, limon rengi bir ışıkla aydınlatılmış ahşap ve toz kokulu odalar ve kimi zaman asistanların taktıkları beyaz eldivenler bize sayfalarda seyrettiğimiz şeylerin ne kadar eski, insani ve kırılgan olduğunu hatırlatırdı.

Aslında bu özel ziyaretlerde ne İslam resmini, ne *Şehnâme*'nin hikâyelerini ne de Doğu ve Batı gibi iddialı konuları derinden hissedebildik. Eski elyazmalarına yapılmış bu ince ayrıntılı minyatürler, bize geçmişte yaşanıp gitmiş hayatların geçiciliğini, zaten her şeyin çoktan unutulmuş olduğunu, birkaç ayrıntı hatırlayıp, hayatın ve tarihin anlamını kavramış olduğumuzu sanmanın ne boş bir gurur olduğunu hemen öğretirdi. Müze kütüphanelerinin gölgeli koridorlarından büyük bir Avrupa şehrinin sokaklarına çıktığımızda, gördüğümüz resimler sayesinde kendimizi daha derin birer insan gibi hissederdik.

Aslında ben bu yolculuklarda babamın kuşağından okumuş bütün Türkler gibi, ister vitrinlerde, ister sinemalarda, isterse müzelerde olsun Batı'da bütün hayatımızı derinden etkileyip anlamlandıracak bir fikir, bir eşya ya da bir resim bulma peşindeydim. İlya Repin'in "Korkunç İvan Oğlunu Öldürüyor" diye bilinen yağlıboya resmi böyle bir şeydi. Moskova'da Tretyakov

Müzesi'nde Ayşe ile birlikte hayretle baktığımız yağlıboya resimde Rüstem gibi bir baba oğlunu öldürmüş, kanlı cesedini kucağına almış, ağlıyordu. Resim sanki Rüstem'in Sührab'ı öldürmesini gösterir İran minyatürlerinin en iyilerinin hepsini görmüş, Rönesans sonrası perspektif ve gölge tekniklerini de bilen İranlı bir ressam tarafından yapılmıştı. Hükümdar babanın bir öfke anında öldürdüğü oğlunun kanlar içindeki cesedini kucaklayışı; şehzade oğulun babasının kucağına kendini teslim eder gibi yatışı, babanın yüzündeki dehşet ve pişmanlık duygusu aynıydı. Eisenstein'ın hakkında film (*Korkunç İvan*) yaptığı, Stalin'in sevdiği, Rus devletinin kurucusu, acımasız ve baskıcı Çar İvan idi oğlunu öldüren. Resimden fışkıran şiddet ve pişmanlık duygusu, resmin yalınlığı ve tek bir konuyla meşgul olması, tuhaf bir şekilde bana devletin acımasız gücünü hissettirdi.

O akşam, bu hem çok tanıdık, hem de yıldırıcı devlet korkusunu Moskova gecesinin yıldızsız karanlığına bakarken de hissettim. Korkunç İvan'da pişmanlık duygusuyla birlikte oğluna karşı aşırı bir sevgi, şefkat de hissediliyordu. Bu çelişkili ruh hali bana babamın dikkatimi çektiği, yetenekli ve eleştirel sanatçı ve şairler için devlet büyükleri tarafından sık sık tekrarlanan korkunç bir sözü hatırlattı:

"Şairi önce asacaksın, sonra darağacının altında ağlayacaksın."

Bir dönem Osmanlı padişahlarının tahta oturur oturmaz, bütün şehzadeleri öldürmeleri (arkasından da tek tek, kardeşleri için hüzünlenmeleri) de bu "devlet için zorunlu acımasızlık" mantığıyla meşrulaştırılırdı. Babamı özlüyor, ona bu konuları açmak ve onunla konuşmak istiyor, ama beni eleştirebileceğini düşünüp çekiniyordum.

Aslında Avrupa müzelerine çocuksuzluk acımızı seyahatlerle unutmak ve bir mazaret gibi kendi kendimize tekrarladığımız "Oidipus'un resmini görmeye" gidiyorduk. Ama Sophokles'in oyununu ele alan bir iki tarihi, akademik resimden başka bir şey bulamadık. Ingres'in "Oidipus ve Sphinks" adlı resmi Louvre'daydı ve seyirciyi etkileme gücü düşüktü. Bende bıraktığı tek iz, bir mağaranın ağzından arkada soluk bir tepe olarak gözüken Thebai şehrinin gerçekçi mi resmedildiğini kendime sormak oldu.

Paris'te, ressam Gustave Moreau Müzesi'nde, Ingres'den kırk

yıl sonra yapılmış başka bir "Oidipus ve Sphinks" resmi gördük. Bu resimde de Oidipus'un suçları ve günahları değil zaferi, yani Sphinks'in "kördüğümünü" çözüşü resmedilmişti. Bu resmin bir kopyasını da New York'ta, Metropolitan Müzesi'nde gördük. Az sonra müzenin aynı katında kırk adım yürüyüp, İslam Sanatı kısmında Rüstem'in oğlu Sührab'ı öldürdüğü sahneye bakmak kafamızı karıştırdı. Metropolitan'ın kimselerin uğramadığı yarı karanlık İslam Sanatı odası boştu ve bize unutulmuş bir konuyla ilgilendiğimizi hissettirdi. Moreau'nun resminden hikâyeyi bilmese de insan zevk alıyordu, ama *Şehnâme* sayfası ancak hikâyeyi bildiğimiz için bizi etkiliyordu ve orada çok daha sınırlı bir resim mutluluğu vardı.

Ama asıl soru, resim kültürü ve geleneği çok daha geniş ve zengin olan Avrupa'da, Oidipus deyince babayı öldürmek ya da anneyle yatmak gibi temel sahnelerin hiç resmedilmemesiydi. Avrupalı ressamlar bu sahneleri kelimelerle düşünebiliyor, hikâyeyi anlıyorlardı. Ama kelimelerle düşünebildikleri şeyleri, gözlerinin önüne getiremiyor, resmetmiyorlardı. Bu yüzden Oidipus'un, Sphinks'in kördüğümünü çözdüğü anı resmetmişlerdi yalnızca. Oysa resmin çok az yapılıp bakıldığı, çoğu zaman yasaklandığı İslam ülkelerinde, Rüstem'in oğlu Sührab'ı öldürmesi binlerce kere coşkuyla resmedilmişti.

Bu kuralı hem romancı hem de ressam olan İtalyan film yönetmeni Pier Paolo Pasolini *Kral Oidipus* filmiyle yıkmıştı. İstanbul'da İtalyan Konsolosluğu'nun desteğiyle yapılan bir Pasolini filmleri haftasında Kral Oidipus uyarlamasını sarsılarak izledim. Filmde Oidipus'u oynayan genç oyuncu, kendinden daha yaşlı ama çok güzel annesi Silvana Mangano'ya sarılıyor, onu öpüyor, onunla sevişiyordu. Casa D'Italia'nın İstanbullu filmsever ve entelektüellerle dolu ahşap salonu ana oğulun sevişmesi sırasında derin bir sessizliğe bürünmüştü.

Pasolini filmi Fas'ta çekmiş, yerel manzaraları, kırmızımsı toprağı, hayaletimsi eski kırmızı bir kaleyi kullanmıştı.

"Bir daha görmek isterim bu kırmızı filmi" dedim. "Acaba DVD ya da videosunu bulabilir miyiz?"

"O güzel ve hoş Silvana Mangano'nun saçları bile kırmızıydı" dedi karım.

- 32 -

Okurun Ayşe'yle beni sürekli entelektüel filmlere giden, metinlerden ve resimlerden burnunu çıkarmayan kitabi bir çift gibi hayal etmesi yanlış olur. Ayşe de sabahları benimle evden çıkıyor, şaşırtıcı bir hızla büyüyen inşaat şirketimiz Sührab'ı yönetiyordu. Ben akşamüstleri şirketteki işimden erken ayrılır, Sührab'ın Nişantaşı'ndaki gittikçe kalabalıklaşan yazıhanesine uğrardım. Karı koca, mühendislerle geç saatlere kadar çalışır, sonra da bir lokantada yemek yiyip eve dönerdik.

Pasolini'nin *Kral Oidipus*'unu seyrettikten bir yıl sonra 2011 sonunda maaşla çalıştığım şirketten ayrılıp bütün vaktimi Sührab'a verdim. Bu sefer kendi işim için, bütün gün İstanbul'da inşaat şantiyelerini denetler, Sührab'ın Samsunlu şoförünün kullandığı şirket arabası trafikte ağır ağır ilerlerken cep telefonumla iş görüşmeleri yapardım. Konuştuğum tedarikçilerin, şantiye şeflerinin, emlakçıların çoğu da benim gibi şehrin bir başka noktasında, bir başka trafik kargaşasında sıkışmış olurlardı. Ya da daha da kötüsü şehrin kimsenin bilmediği ama şimdiden kaldırımları kalabalıklarla kaynaşan yeni bir köşesinde trafikte kaybolurlardı. Bunu emlak ve maliyet tartışmalarımızın arasında telefonda konuştuğum kişinin şoförle tartışması ya da yoldan geçenleri durdurup burasının neresi olduğunu sormasından anlardım. Herkes bir yerde inşaat yapıyor, eline para geçiren satın alıyor, şehir esrarengiz bir hızla büyüyordu.

Bazan da kaldırım boyunca yürüyen yoksullara, gençlere, satıcılara, değnekçilere gözüm takılır, artık zengin ve orta yaşlı olduğumu, daha da önemlisi bu duruma alıştığımı düşünürdüm. Sonra kendime "Karımla iyi arkadaşlığımdan ve Sührab ile Oidipus hikâyesine amatör merakımdan başka hayatımda güzel olan ne var?" diye sorardım. Babamı düşünür, karıma telefon eder, şehrin kalabalığı içinde mutlu olduğuma inanmaya çalışırdım. Çocuksuzluk bana hüzünlü ve alçakgönüllü olmayı öğretmişti. Bazan bir çocuk sahibi olsaydım şimdi belki de yirmi yaşında olurdu diye düşünürdüm.

Kazandığımız paralarla Ayşe ile bir süre pahalı giysiler, bib-

lolar, Osmanlı antikaları, fermanlar, güzel halılar, İtalya'dan getirilmiş mobilyalar aldık ama gösteriş tüketimi ikimizi de mutlu etmiyor, yalnızca yüzeysel ve iğreti hissediyorduk kendimizi. Üstelik aldığımız şeyleri göstermek isteyeceğimiz dostlarımızdan aslında sırf bu yüzden nefret edecek bir yan bende hâlâ güçlüydü. Buna babamın solculuğunun etkisi diyebilirim. Servetimiz hızla artarken hâlâ sıradan bir Renault Megane ile idare ediyorduk.

Paramızın çoğuyla yatırım olsun diye ya da yeni inşaatlar için arsalar, pahalanacak bölgelerde eski binalar alıyorduk. Özellikle, şehrin dışındaki, boş arazileri satın alırken, çocuğu olmamasının acısını imparatorluğuna yeni ülkeler katarak unutmaya çalışan padişahlar gibi hissederdim kendimi. İstanbul gibi Sührab da şaşırtıcı bir hızla büyüyordu.

Arabamıza hangi yolun neresinde olduğunuzu gösteren güzergâh cihazlarından taktırmıştık. Karınla İstanbul'un hiç bilmediğimiz yeni mahallelerine, ta uzaktan Adalar'ı gören tepelere güzergâhı gösteren bu ekrana bakarak gider, şehrin hızlı büyümesinden etkilenir, bazıları gibi eski şehrin yıkılıp yok edildiğinden sürekli şikâyet edeceğimize, bu yeni yerleri bir mutluluk ve inşaat imkânı gibi görürdük. Ayşe her gün yazıhanede *Resmi Gazete*'deki mahkeme kararlarıyla açık artırma ilanlarını okuyor, *Hürriyet*'in emlak sayfasını ve diğer siteleri izliyordu.

Bir gün Ayşe çok uygun gördüğü bir açık artırma ilanını önüme koydu. Daha ben konuya yoğunlaşamadan arazinin yerini Google haritasında bana gösterip ekrandaki görüntüyü büyütünce Öngören kelimesini okudum ve kalbim hızlandı. Ama tecrübeli bir katil gibi soğukkanlılığımı korudum. Ekrandaki oku elimdeki fareyle sürükleyerek hayatımdaki en önemli kasabaya sessizce yaklaştım.

Öngören adı İstasyon Meydanı'nın üzerine yazılmıştı. Çevredeki bazı sokakları çıkarabildim ama pek az yeri tanıyabildim çünkü Google haritası yerlerin adlarını otuz yıl önce Öngörenlilerin kullandığı adıyla ("Lokantalar Sokağı") değil, resmi adıyla yazıyordu. Önce istasyonu, sonra mezarlığı buldum, bizim düzlüğün haritadaki yerini tahmin ettim ama sokak adlarını tek tek okuyamadım. Evet, her yer sokak olmuştu.

"Murat buradan yeni bir yolun geçeceğini ve site yapmaya müsait, manzaralı bir yer olduğunu söylüyor. Pazar sabahı annene gitmeden önce gidip bakalım mı?"

Murat, beni Tahran'a götüren eski üniversite arkadaşımdı. O da emlak furyasında diğer işlerini bırakıp inşaatçılığa başlamış, iktidar partisindeki muhafazakâr dostlarının sayesinde, bizden çok daha büyük işler yapıyor, bize de arazi fiyatlarının yükseleceği yerleri haber vererek dostça davranıyordu.

"Bu Öngören kasabasında, çocukluğumda dinlediğim masallar gibi uğursuz bir yan var sanki..." dedim Ayşe'ye. "Orada inşaatı boş ver şimdilik. Eminim oradaki en iyi manzara geceleri yıldızlarla ışıl ışıl göktür."

- 33 -

O yaz İstanbul susuzluk çekti. Bahar kurak geçmiş, barajlarda fazla su birikmemiş, eskimiş dağıtım boruları şehre her zamankinin yarısı kadar su vermeye başlamıştı. Bazı mahallelerde anneler babalar, çocukluğumdaki gibi gece yarıları kulakları suyun geleceği boş borularda, önce yıkanıp sonra boşalan küvete su depolayabilecekleri saatleri bekliyorlardı. Hangi mahallelere ne zaman, ne kadar su verileceği konusunda siyasi tartışmalar, kavgalar çıkıyordu.

Yaz sonunda İstanbul'da bazı mahallelerin sel sularının altında kaldığı, gök gürültülü, yıldırımlı, fırtınalı günler geldi. O günlerden sonra babam bizi bir akşam yemeğe çağırdı. Yeni karısı, Ayşe'ye internetten bir posta yollamıştı. "Babam bu kadarını bile yazabilecek durumda değil mi?" diye düşündüm.

Sarıyer'in sırtlarında, Karadeniz'e bakan tepelerde yeni yapılan sitelerin birinde yaşıyordu. Oraya arabayla gitmek iki saat sürdü. Çok uzaktan Karadeniz'i gören küçük ve yeni kiralık daire şimdiden savaştan çıkmış gibi eski gözüküyordu. İçerisi, babamın kimilerini ta çocukluğumdan hatırladığım kırk yıllık eşyalarıyla doluydu. Yağmurda dam akmıştı. İlk sohbetten,

yapay şakalaşmalar ve gönül almalardan sonra babamın yaşlı, yorgun hali, parasızlığı içime işledi.

Çocukluğumda her şeyine hayran olduğum, biraz daha göreyim, arkadaşlık edeyim, beni kucağına alıp şakalar yapsın diye çırpındığım kişi şimdi ışıltısını kaybetmiş, yavaşlamış, kamburlaşmış ve en kötüsü hayata karşı yenilgiyi kabullenmişti. Bir zamanların iyi giyimli çapkın adamı şimdi üstüne başına aldırmıyor, sağlığına dikkat etmiyor, bu durumunu çok fazla inanmadan da olsa, "Solcular görüntüyle değil, özle ilgilenir" gibi bir şakayla süslüyordu.

Ama tavşan dişli, tatlı gülüşlü, koca göğüslü karısıyla sürekli şakalaşıp cilveleşiyor, çok yoğun bir cinsel hayatları olduğunu ima eden şakalar yapıyordu. Kısa sürede Ayşe de onların şakalarına katıldı ve aşk, evlilik, gençlik üzerine yaşadıklarımızdan, filmlerden, hatıralardan bir sohbet açıldı. Ben babamın yanında bu konulara asla giremeyeceğim için kenarda, kütüphanenin yanında sessiz kalıyor, elimde rakı bardağı, çocukluğumdan hatırladığım babamın eski sol kitaplarının sırtlarını okuyor, bir yandan da sofradaki sohbeti dinliyordum. Babamın karısı, bu yaz bir ara çok su sıkıntısı çektiklerini anlatınca Mahmut Usta'yı hatırladım.

"Burada, Sarıyer tepelerinde babadan kalma yöntemlerle bir kuyu pekâlâ kazılabilir" diye heyecanla ekledim. "Kaydırmalı, ahşap kalıpla beton dökersin."

"Sen nereden biliyorsun bu konuları?" dedi babam.

"1986 yazında, senin bizi bırakmandan bir yıl sonra, dershane parası çıkarmak için bir ay eski bir usta ile kuyu kazmıştım" dedim: "Ayşe'ye bile anlatmamıştım bunu."

"Niye? İşçi hayatı yaşadığından mı utandın?" dedi babam.

Kuyucularla birlikte bir zamanlar emekçilik yaptığımı babamın bilmesinden memnun oldum. Aslında babam zengin olmamızdan da memnundu. Yanlışım, heyecana kapılıp kuyu kazdığım günlerden sonra Kral Oidipus ve Sührab ile Rüstem'in hikâyeleriyle, merak saldığım, okuduğum kitapları, Ayşe ile gittiğimiz Avrupa müzelerini babama anlatmaya çalışmak ve toplumsal tarih konularında bilgi sahibi olduğumu kanıtlamaya girişmek oldu.

"Bu konuları en iyi Wittfogel anlatmıştır" diye kestirip attı babam. "Şuradaydı kitabı. Kim okur artık onu, unutulup gitmiştir...

İstanbul'da ihtiyar bir solcunun kütüphanesinde Fransızcaya çevrilmiş bir kitabı olduğunu bilse ne derdi acaba?"

Benim kendi kendime, çok sık kurduğum ("Babam şunu bilse ne derdi acaba?") soru kalıbını babamın hakkında kullandığı bu yazarın kitabını merak ettim. Gözüm eski raflardaki tozlu kitaplardaydı.

Çok sonra bir kadeh daha rakı içtim. Kadınlar kendi aralarında konuşuyor, babam masanın kenarında sessizce oturuyordu.

"Baba..." diye soruverdim. "Şu senin zamanındaki siyasi gruplardan... Maocu Devrimci Yurtçular nasıl bir takımdı?"

"O gruptan çok adam tanırım" dedi babam. "Kızları da çoktur onların" diye sarhoşlukla ekledi sonra, yan sınıfta çok kız var diyen bir liseli gibi.

"Nasıl kızlar?" diye sordu babamın karısı, kocasının eski çapkınlıklarıyla övünür havayla.

Bir anda yıllardır kendimden de hünerle saklayarak düşündüğüm konu, aslında babamın siyasi yıllarında İbretlik Efsaneler Tiyatro Topluluğu'nda çalışanları tanımış, hatta Kırmızı Saçlı Kadın'ı gençliğinde devrimci tiyatro sahnesinde seyretmiş olması ihtimali ortaya çıktı. Hayatta ilk defa yattığım kadın hakkında ne düşünüyordu babam?

Ama babam ayılmış, yüzünde özel ve siyasi hayatını benden sakladığı zamanlar beliren dikkatli ve mesafeli bakış belirmişti. Bir ara yalnız kalınca çok ciddi bir ifadeyle bana annemi sordu. Anneme Gebze'de bir ev aldığımı, Ayşe ile iki haftada bir pazarları arabayla ona gittiğimizi, İstanbul'a taşınmak istemediğini anlattım. "Annenin mutlu olmasına çok sevindim!" diye konuyu kapattı babam.

Çok içtiğim için dönüş yolunda arabayı Ayşe kullandı. Bir ara oğlunun suçunu tatlılıkla yüzleyen bir anne gibi "Kuyucu çıraklığı yaptığını niye sakladın bakayım benden?" diye sordu. Belgrad Ormanları'nın içinden, bentlerin arasından gece yarısı geçerken ağustosböceklerinin sesleri ve kekik kokulu serin havanın içinde arabada, önde uyuyakalmışım.

Kucağımda Wittfogel'in *Doğu Despotluğu* adlı modası geçmiş kitabı vardı. Ama evde ona değil, bilgisayara baktım. Google haritasıyla Öngören'e yukarıdan sessizce yaklaştım. İstasyon

Meydanı'ndaki bir pastanenin, bir bankanın, İstanbul yolundaki bir benzincinin reklamlarını gördüm. O köşeleri tek tek hatırlamaya çalıştım ve oralarda Kırmızı Saçlı Kadın'ın arkasından yürüyüşümü gözümün önünde canlandırdım.

Kırmızı Saçlı Kadın Öngören'de bana yaşını doğru söylediyse şimdi altmış yaşında olmalıydı. Babamın yeni karısı da o yaşlardaydı ve aslında bugün Karadeniz'e bakan küçük apartman dairesinde babamı Kırmızı Saçlı Kadın'la yaşarken pekâlâ düşünebiliyordum.

Onun nerede, ne yaptığını araştırmayı kendime yasakladığım için aradan geçen otuz yılda Kırmızı Saçlı Kadın'ın izine rastlamamıştım. Bazan televizyondaki reklam filmlerinde Kırmızı Saçlı Kadın'ın kuşağından, hatta onların halk tiyatrosu takımından emekli olmuş bir kadın oyuncuyu deterjan, banka kartı ya da emeklilik kredisi kullanan çok mutlu bir anne, hatta son yıllarda da babaanne rolünde görünce, onun nerede olduğunu sorardım kendime. Fatih'li, Kanuni'li, Hürrem'li-haremli dizilerde padişahın yeni genç aşkına haremde dolap çevirmenin ve hep gözde kalmanın hilelerini öğreten uzun boylu, dolgun dudaklı kadın O mu, yoksa ben mi hayatımdaki ilk kadını tanıyamıyorum diye bazan rakılı kafayla gözlerimi kısar, ekrana dikkat kesilirdim. Bazan da yabancı bir televizyon dizisindeki kadın kahramanları Türkçe konuşturan seslerden birinin o olduğunu sanırdım ve otuz yıl önce bir akşam Öngören'deki sarı tiyatro çadırında oyunun sonunda ondan dinlediğim öfkeli monoloğunu ve İstasyon Meydanı'nda birlikte yürürken pürdikkat dinlediğim sesini hatırlamaya çalışırdım.

Bir gece yarısı aşırı çalışma ve hızla büyüyen işlerin gerginliği ile uykudan uyanınca, Sührab'ın emlak işlerine bakan tecrübeli bir mühendisten e-postayla gelmiş Öngören'deki satılık emlak ilanına şaşırarak baktım. Bizim Mahmut Usta ile kuyu kazdığımız arazinin yakınlarında satılık eski bir depo ve bir atölye vardı. İlan işe yaramaz otuz yıllık yapıların eskiden ne olduğundan çok, araziye şimdi yapılabilecek yeni bina imkânları üzerine kurulmuştu. Konuyu uyuyan Ayşe'ye sormadan, Sührab'daki adamımıza arsayla ilgilendiğimizi yazdım.

- 34 -

Ayşe ile Karl A. Wittfogel'in, *Doğu Despotluğu* adlı kitabını merakla okurken ilk başta babamın bu kitabı bize niye önerdiğini çıkaramadık. Kitapta babalar ve oğullar üzerine hiçbir şey yoktu. Babamın 1957'de yayımlanmış kalın kitabın hepsini okumadığı, Asya toplumları hakkında önemli bir sol kitap diye biraz karıştırıp unuttuğu belliydi. Ben Oidipus ile Sührab'dan söz ederken bu kitabı niye hatırlamıştı?

1957'de Soğuk Savaş'ın yoğun günlerinde yayımlanmış kitapta susuzluk ve seller üzerine çok şey vardı. Wittfogel, Asya'da, Çin gibi zor coğrafyası olan ülkelerde tarım yapmak için gerekli suyu kanallar, bentler, yollar ve kemerlerle getirmenin çok büyük bir bürokrasi ve örgütlenme gerektirdiğini *Doğu Despotluğu*'nda uzun uzun anlatıyordu. Bu örgütlenmenin ancak otoriter, sert krallar ve yöneticilerle başarılabileceğini gösteriyordu. Bu yöneticiler direnişten, sözlerine karşı çıkılmasından hoşlanmazdı. Bu yüzden yanlarında, yani bürokrasilerinde ve haremlerinde gelişmiş bireyler değil, kendilerine tamamen itaat eden köleler istediklerini, bütün sistemin böyle çalıştığını kitabın sonunda anlatıyordu Wittfogel.

"Karılarına, memurlarına öyle davranan o krallar, en sonunda kendi oğullarını da öldürürler" dedi Ayşe. "Burasında şaşılacak bir şey yok. Biliyoruz, tanıyoruz bu insanları. Ama onların saray ressamları niye bu ânı bu kadar coşkuyla resmediyor?"

"Çünkü kral ağlıyor da ondan" dedim. "Resmin görünen manası pişmanlık ve acı... Ama asıl anlamı, sultanın acımasız gücünü vurgulamak. Zaten bu resimlerin yapılması için parayı da onlar veriyor. Zavallı akılsız Sührablar değil."

"Sührab akılsız da, Oidipus akıllı mı?" dedi Ayşe.

Üzerinden bir süre geçtikten sonra Wittfogel'in kitabına ilgimiz azaldı: Ama babamın yardımıyla bu kitap sayesinde, baba öldürme ve oğul öldürme fikirlerinin ele alınışıyla medeniyetler arasında bir ilişki kurmuştuk.

O kış Öngören'deki araziyi almaya karar verdim. İstanbul'un nüfusu dalga dalga buralara doğru savruluyordu. Karadeniz

tarafındaki Üçüncü Boğaz Köprüsü'nün çevre yolu ve uzantılarının hayatı buralara taşıyacağını bize çok önceden Murat söylemişti. Eski masallar, uğursuzluk, hatıralar gibi bahaneler icat edeceğime Sührab'ın büyümesini düşünmeliydim.

Kendimizi yoğun bir şekilde işe verdiğimiz o günlerde Sührab'ın geleceğini düşünürken bütün bunları bırakacağım bir çocuğum olmadığı için kederlenirdim. Bir oğlum olsaydı, büyük ihtimal tıpkı benim gibi babasının yolundan gitmeyecek, bambaşka bir hayat yaşayacaktı. Ama gene de oğlum olacaktı o! Üstelik belki de yazar olabilirdi. Bunun yanında Oidipus ve Sührab hikâyelerinin aslında ne kadar önemsiz olduğunu da hissederdim.

Bir akşamüstü babamın karısı cep telefonuyla Ayşe'yi aradı, babamın bir sıkıntı geçirdiğini söyledi. Hemen arabaya bindik ama yazıhaneden çıktıktan tam üç saat on beş dakika sonra babamın evine varabildik. Pencerelerde hiçbir ışık görmeyince şaşırdım, hatta sinirlendim ve babamın karısı ağlayarak kapıyı açınca ilk anda kavga ettiklerini sandım. Ama eve girer girmez babamın öldüğünü anladım. Sonra birisi bir dokunuşta lambaları yaktı ve görmek istemediğim şeyi bir pişmanlık duygusuyla gördüm. Babam, son gelişimizde oturup tatlı hikâyeler anlattığı divanda uzanıyordu.

Ne zaman ölmüştü? Biz trafikteyken ölmüşse sanki bu benim suçumdu. Ama belki de ilk telefon geldiğinde ölmüştü. Babama bakamıyor, bu soruyu bir dedektif gibi tekrarlıyor ama ağlayan karısından bir cevap alamıyorduk.

O gece babamın evinde kalacağımızı anlayınca buzdolabında bulduğum Kulüp rakısını içmeye başladım. Bir doktor gelip, zaten bildiğimiz sonucu bir kâğıda yazınca ölüm nedeninin kalp yetmezliği olduğunu öğrendik. O kâğıdı okurken ve daha sonra üçümüz babamı yatak odasındaki temiz yatağa taşıyıp yatırırken ağlayacağımı sandım. Belki de ağladım, ama karısı öyle seslice ağlıyordu ki benim mırıldanmam işitilmedi bile.

Gece yarısından çok sonra karım divana, babamın karısı evdeki diğer yatağa yatıp sızınca, babamı yatırdığımız yatağa, onun yanına uzandım. Zavallı babamın saçları, yanakları, kolu, buruşuk gömleği hatta kokusu hâlâ çocukluğumdaki gibiydi.

Bir an babamın boynuna, tenine takıldı gözüm: Yedi yaşındayken bir kere annem, ben, babam Heybeli Plajı'na denize girmeye gitmiştik. Yüzme öğreneyim diye, annem beni karnımdan tutarak suya bırakıyor, ben de üç adım ötede ayakta duran babama doğru can havliyle debelenerek yüzüyordum. Tam babama yaklaşmışken o biraz daha yüzeyim ve çabuk öğreneyim diye bir adım geri atıyor, ben de ona yetişme heyecanıyla "Baba, gitme!" diye bağırıyordum. Çok bağırıp, telaşlandığımı görünce babam gülümsüyor, güçlü kollarıyla beni bir kedi gibi kapıp sudan çıkarıyor ve denizde bile çok özel bir kokusu olan boynuna ve göğsüne (ucuz sabun ve bisküvi kokusu), işte şimdi baktığım boynunun tam bu noktasına başımı yaslıyordu. Sonra her seferinde kaşlarını çatarak şöyle diyordu:

"Oğlum, o kadar korkacak bir şey yok. Bak ben buradayım, tamam mı?"

"Tamam" diyordum ben de soluk soluğa onun kucağında olmanın güveni ve mutluluğuyla.

- 35 -

Babamı Feriköy Mezarlığı'na gömdük. Mezarının başında üç çeşit kalabalık vardı: Önlerde, gözü yaşlı karısı, biz ve uzak yakın bütün akrabalar; arkalarda duran ve babamdan çok benim için gelen bir müteahhitler, mühendisler ve işadamları kalabalığı ve ikili üçlü topluluklar halinde dikilip sigara içerek, namazı bekleyen eski siyasi arkadaşları.

Çok anlatmak istememe rağmen konumuzla ilgisi olmadığı için cenaze ayrıntılarına daha fazla girmeyeceğim. Feriköy Mezarlığı'ndaki kalabalık dağılırken iri yarı ve sevimli bir adam bütün gücüyle bana sarıldı. "Sen beni bilmezsin ama ben seni yıllardır bilirim Cem Bey" dedi.

Kim olduğunu çıkaramadığımı gördüğü için, "Kusura bakma" deyip kartvizitini cebime koydu.

Ancak iki hafta sonra günlük işlerimize dönünce karta bakabildim. O günlerden beni tanıyan ve şimdi "matbaacılık ve

kartvizit, davetiye ve tanıtım işleri" yapan Sırrı Siyahoğlu kim olabilir diye on altı yaşımın yazında Öngören'de gördüğüm kişileri ve yüzleri hatırlamaya çalıştım. Diğer kuyucu çırağı Ali'nin yüzü sürekli gözümün önüne geliyordu. Kırmızı Saçlı Kadın ve Mahmut Usta'dan sonra en çok onu merak ediyordum.

Sırrı Bey'i hatırlayamayınca kendi bastığı kartvizitindeki adrese bir e-posta yolladım. Sırrı Bey'e hem eski Öngörenlileri sorar, hem de arazi bilgisi alırım diye düşünüyordum. Ayrıca yıllar sonra olay yerine müteahhit olarak dönmek, hiçbir şey olmamış gibi davranmanın en iyi yolu değil miydi?

On gün sonra Nişantaşı'ndaki Saray Muhallebicisi'ndeki buluşmamız ne kadar kısa sürdüyse, o kadar da sarsıcı oldu. Havadan sudan hiç konuşmadık; bu benim yanlışım da olabilir. Ama buluşmamızın her anında hem her şeyi sorup öğrenebileceğimi hissediyor hem de korkuyla her şeyi sorup öğrenmek istemeyebileceğimi seziyordum.

Sırrı Bey cenazede gördüğümden de iri yapılı ve şişmandı. Öngören'deki bir ayımdan hatırladığım yüzler arasında onu gene çıkaramadım. Ama bunun için fazla sıkılmama gerek kalmadı, beni uzaktan bilmesine rağmen cenaze günü ilk defa karşılaştığımızı hemen o söyledi bana.

Babamı tanıyordu; ona çok saygısı vardı, cenazeye gelip ona olan duygularını ifade ettiği için de çok mutluydu. Cenazede beni görünce hemen tanımıştı. Çünkü tıpatıp babama benziyordum: Maşallah onun gibi yakışıklı, aydınlık yüzlü, iyi niyetliydim. Babam çok yurtsever, çok fedakârdı. Ülkesi için kendisini harcamıştı. İyi niyetlerle yapmıştı bunu. Karşılığında işkenceler görmüş, asla çözülmemiş; hapislerde yatmış ama bazıları gibi fikirlerini değiştirmemişti. Ama ne yazık ki babama bir de iftira edilmiş, kendi arkadaşları onu üzmüşlerdi.

"Ne gibi bir iftira Sırrı Bey?"

"Cem Bey, kıymetli vaktinizi eski siyasi dedikodular, üzücü saçmalıklarla almayayım. Benim sizden bir ricam var. Sizin şirketiniz Sührab benim mütevazı arsamla ilgileniyor, ama emlakçı ve mühendisleriniz bana haksızlık ediyorlar. Adaletsizliğe tahammül edemeyen bir babanın çocuğusunuz, bilmeniz lazım diye düşündüm."

Herkese verilen metrekare fiyatı ona verilmemiş, çünkü arsasında hak iddia eden başka ortaklar çıkmış. Oysa yalnızca kendisininmiş orası.

"Sırrı Bey, arsanızın yeri, pafta numarası var mı sizde?"

"Tapunun bir fotokopisini getirdim. Ama ortaklara bakıp yanlış fikir edinmeyin."

Uzattığı tapuyu elime alıp arazinin yerini çıkarmaya çalışırken, dalgın bir havaya bürünüp, "Biliyor musunuz Sırrı Bey, çok eskiden ben de Öngören'de bulundum" dedim. "Bilirim biraz oraları."

"Biliyorum tabii Cem Bey. 1986 yazında bizimkilerin çadır tiyatrosuna da gelmişsiniz. O ay Turgay Bey'le karısı benim arkaya bakan dairede, Turgay Bey'in babasıyla annesi de İstasyon Meydanı'na bakan üst dairedeydiler."

Evinde Kırmızı Saçlı Kadın'la sevişiğim tabelacıydı bu! Karısı bana kapıyı açıp tiyatrocuların gittiğini söylemişti. Neden tahmin edememiştim?

"Siz Mahmut Usta'yla yukarı düzlükte kuyu kazıyordunuz" dedi. Tapuyu gösterdi. "Benim bu küçük arsa da sizin kuyunun hemen ilerisinde. Mahmut Usta sağ olsun suyu bulunca, kısa sürede fabrikatörler araziyi kapıştılar. Ben tabelacı dükkânından bir şey kazanamıyordum... Ama karımla sağdan soldan bir şeyler bulup bir iki yıl sonra orda bir arsa da biz aldık. Bu arsa benim ailemin her şeyidir şimdi."

Yıllardır aslında aklımın bir yanıyla, hayır her yanıyla bildiğim, ama inanamadığım şeyi, Mahmut Usta'ya bir şey olmadığını, hatta kazıya devam edip suyu bulduğunu öğrenmiştim. Öğrendiğim şeyi sindirmek için muhallebicinin acele bir şeyler yiyen öğrenciler, alışverişe çıkan kadınlar ve kravatlı erkeklerden oluşan kalabalığına dalgın dalgın baktım ama aklım geçmişteydi.

Mahmut Usta'yı kazayla öldürmüş olabileceğime otuz yıl niye inanmıştım?

Oidipus'u okuduğum, hikâyeye inandığım için elbette. Böyle düşünmek istedim. Eski hikâyelerin gücüne inanmayı da Mahmut Usta'dan öğrenmiştim. Şimdi de hâlâ Oidipus gibi geçmiş suçumu araştırıyordum.

"Mahmut Usta'yı nasıl tanıdınız Sırrı Bey?"

Ben döndükten sonra Mahmut Usta suyu bulunca, Hayri Bey ona çok hediyeler ve yeni işler vermiş. Kazı sırasında üstüne kova düşüp omzundan sakat kaldığı için ona çok saygı göstermişler. Hayri Bey, Mahmut Usta'ya iki yeni kuyu daha kazdırıp onları aşağıdan birbirlerine tünellerle bağlatıp depolar yaptırmış. Sonra diğer fabrikalar, yıkama ve boyama atölyeleri de su depolarını ve kazma, kalıp, beton işlerini Usta'ya yaptırmışlar. Kuyuculuk bittiği, zaten omzu da sakat olduğu için rahmetli böylece Öngören'e yerleşmiş.

"Ne zaman öldü Mahmut Usta?"

"Beş yıldan fazla oldu" dedi Sırrı Bey. Mahmut Usta'yı yokuşun yanındaki mezarlığa gömmüşlerdi. Öngören'deki çırakları, diğer ustalar, fabrika sahipleri hepsi gelmişlerdi cenaze namazına.

"Babam gibi severdim ben Mahmut Usta'mı" dedim kaşlarımı merakla kaldırarak.

Sırrı Bey'in bakışlarından Mahmut Usta'ya bir kötülük ettiğimi, aslında onun bana kırgın ve öfkeli öldüğünü bildiğini anladım. Ama şimdi benden yardım dilediği için Sırrı Bey'in bu olayı büyütmek istemediğini de seziyordum. Otuz yıl önce onu öldürdüm sanıp, telaşa kapılıp ustamı kuyunun dibinde terk ettiğimi biliyor muydu?

Mahmut Usta kuyudan nasıl çıkmıştı? Bu soruları ve Kırmızı Saçlı Kadın ile ilgili her şeyi sormak için büyük bir istek duyuyor ama kendimi tutuyordum.

"En okumuş çırağım diye söz ederdi senden Mahmut Usta" dedi Sırrı Bey, iyi bir şey söyleme gayretiyle.

Belki de Mahmut Usta, eskiden bu sözüne "Asıl okumuş olandan korkacaksın" gibi bir şeyler eklerdi ve haklı da olurdu. Omzundan sakat kalmasının suçlusu bendim.

Sırrı Bey, hayatımda ilk defa bir kadınla, onun evinde yattığımı bilmiyordu. Asıl sormak istediklerimi sormadan, lafı uzatarak da olsa ondan şu bilgileri de edindim: Sırrı Bey ve karısı İstasyon Meydanı'na bakan o binadan çıkmışlardı. Büyük pencereli çirkin apartman yıkılmış, yerine bir alışveriş merkezi yapılmıştı. Şimdi gençler orada toplanıyordu. Arsa meselesini yerinde görmek için Öngören'e gelirsem önce bana oraları gösterirdi, sonra kendi

evinde beni akşam yemeğine alıkoyacaktı. Hareketi bırakmıştı ama eski arkadaşlarıyla küs değildi. Arada bir o da *Devrimci Yurt* gazetesini alıyordu ama aşırıya gittikleri için artık eskisi kadar okumuyordu. "Amerikan emperyalizmiyle uğraşacaklarına, inşaatlardaki adaletsizlikleri ve hileleri yazsalar aslında daha iyi olur" dedi.

Bu son sözünde bir tehdit var mıydı?

"Sırrı Bey, ben bizimkilere söyleyeceğim, haksızlığa izin vermezler. Ama benim de sizden bir ricam var. Şu babama atılan iftira nedir bir anlatsanız..."

Böyle şeyler yalnız benim babamın başından geçmemişti. O zamanlar Türkiye geriydi. İyi niyetli militan Marksist-solcular, hele Anadolu'dan gelenleri çok "feodaldiler." Örgüt içinde kız-erkek ilişkilerinden, açık açık kırıştıranlardan, sevgili hikâyelerinden hoşlanmazlardı. Örgüt yöneticileri de kıskançlıklara, kavgalara yol açacağı için böyle şeylere izin vermezlerdi. Devrimci grupta babamın aşk hikâyesi hoşgörüsüzlükle karşılanmıştı.

"Kız çok güzeldi, ama Devrimci Yurt'un en tepesindeki birinin de kızda gözü vardı" dedi Sırrı Bey.

Hikâye bu yüzden büyümüş, sonunda babam o gruptan ayrılmış, başka bir gruba katılmıştı. Kızda gözü olan ağabey onunla evlenmiş, sonra da jandarma tarafından vurulunca, gruptan ayrılamayan kız, ağabeyin kardeşiyle evlenmişti. Aslında babamla o delidolu kızın aşkına yazık oldu demiyordu, çünkü babam daha sonra akıllılık etmiş, hareketin dışından biriyle evlenmiş ve ben doğmuştum. Artık babam da sağ olmadığına göre bu eski hikâyeler inşallah beni üzmemişti.

"Geçmiş gitmiş Sırrı Bey, üzülecek bir şey yok. Eski aşk hikâyeleri yalnızca."

"Cem Bey, aslında siz onları tanıyorsunuz."

"Kimleri?"

"Kızın sonradan evlendiği kardeş Turgay Bey'di. Benim dairede kalan işte o tiyatrocu kızdı babanızın aşkı."

"Nasıl?"

"O kırmızı saçlı Gülcihan hanım. O zamanlar saçı kumraldı. Oydu rahmetli babanızın genç sevgilisi."

"Öyle mi? Ne yapıyor şimdi onlar?"

"Kopup gittiler... İki yaz daha erlere tiyatro oynamaya çadırlarıyla geldiler, sonra aramadılar. Ben de hareketten koptum. Çocukları olunca başka işlere, başka şehirlere gidenler gibi... Oğlu muhasebecidir, benim işleri de görüyor. Öngören'deki eskilerin bazıları benim gibi hâlâ oralarda, bekleriz."

Ayrılana kadar bir daha Kırmızı Saçlı Kadın'ı sormadım. Kalbim kırılmasın diye Sırrı Bey, hikâyeyi biraz allayıp pullamış, olayları altı yedi yıl öncesine, babamla annemin tanışıp evlenmesinden önceye taşımıştı. Oysa ben sekiz dokuz yaşımdayken babam iki yıllığına kaybolmuştu. O yokluğunda annemin babama çok daha az saygılı ve daha öfkeli olduğunu hissetmiştim. O kayboluşunda da elbette siyasal bir yanı olduğunu biliyorduk, ama sanki olup bitenin mahrem bir yanı da vardı. Annemin öfkesinin devlete değil, babamın siyasi arkadaşlarına yönelik olmasından ve fısıldaşmalardan anlardım bunu.

Muhallebiciden Sırrı Bey ile birlikte çıktık. Öğrendiklerimden serseme dönmüştüm. Bu kadar sarsıldığımı eski tabelacı fark etmesin diye gayret etmek de yorucuydu. Babasız ve oğulsuz bir hayalet gibi sokaklarda uzun uzun yürüdüm.

- 36 -

Akşam Ayşe'ye arsa işleri için Öngören'in eski hikâyelerinden de söz eden birisiyle buluştuğumu söyledim. Pişmanlık ya da suçluluk duygusundan çok bir aldatılmışlık duygusu, çocuk yerine konmanın küçültücülüğünü hissediyordum. Babam rahmetli, ne derdi buna? Baba oğul yedi sekiz yıl arayla aynı kadınla yattığımızı bilseydi ne derdi? Bunu düşündüm ama çok değil. Karıma yakın olmak istedim. Ama öğrendiklerimin etkisini ondan sakladım. Kırmızı Saçlı Kadın'dan korkmuştum.

Merak ruhumu kemiriyor, ama öğrenebileceklerimden çekiniyordum. İyi bir insan olmak için bütün çabalarıma rağmen nereden kaynaklandığını çıkaramadığım bir pişmanlık içimi

karartıyordu. Hiçbir şey yapmadığımız halde suçlanmak ancak rüyalarda yaşayabileceğimiz bir korku çeşididir. Bu endişeyi çok sık hissediyordum.

Sührab bir inşaat şirketi olarak hızla büyüyor, biz de her şeye yetişemiyorduk. Emlak alım satımlarını, başına Ayşe'nin amcaoğlunu koyduğumuz bir bölüm yapıyordu artık. Tıpkı Murat gibi "Yahu Beykoz sırtlarında çok arsa aldık ama hâlâ gidip göremedik bile" gibi sözler söylemekten hoşlanıyorduk. "Şile'nin arkalarında nasıl yerler var biz bilmiyoruz, ama maşallah Sührab o yörede de çok arsa aldı" gibi lafları da dostlarımıza söylemek bizi mutlu ederdi, çünkü Sührab bizim oğlumuzdu. Pek çok oğuldan daha hızla büyüyor, benzerlerinden başarılı oluyor ve akıllıca kararlar alarak dikkatleri üzerine çekiyordu.

Bazan hayatımın anlamını, saflıkla kendime soruyor, kederleniyordum. Bir çocuğumuzun olmayışı, benden sonra her şeyin sahipsiz kalacak olması bunun nedeni olabilir miydi? Hüzünlendikçe Ayşe'nin dostluğuna sığınıyordum. Ona bağlılığımın güçlü, akıllı bir kadına yakın olma ihtiyacından kaynaklandığını Ayşe keşfetmişti. Onu hiç aldatmayacağımı, ondan gizli manevi bir hayatım, bir kaçamağım, bir sırrım olmayacağını da biliyordu. Bazı günler Sührab'ın yazıhane odalarında birbirimizi bir saatten fazla görememişsek cep telefonuyla birimiz ötekini arar, "Neredesin?" diye sorardı. Bu yakınlığın verdiği özgüven ve bir çeşit gizli kendini beğenmişlik 2013 başında Sührab'a çok zararı dokunan bir yanlış yapmamıza yol açtı.

Bizimki gibi İmar Kanunu'ndaki değişikliklerden yararlanarak hızla büyüyen, yüksek apartmanlarla kaplı siteler yapan diğer büyük şirketler ürettikleri daireleri satmak için gazete ve televizyonlarda büyük reklamlar yayımlıyorlardı. Biz de bu işleri yapan gösterişçi reklam şirketlerinden biriyle anlaştık ve onların aklına uyduk.

İnşaat şirketi reklamlarında büyük müteahhitler kendileri gözüküyor, yaptıkları binalar hakkında bir şeyler söylüyorlardı. Bu, eskiden yüksek binaların güvenilir şirketlerce inşa edildiğini hissettirmek için yapılırdı: İşte ak saçlı, kravatlı müteahhit karşınızdaydı; ilk depremde yıkılacak, çürük, ucuz bir yapı dikip sizi kandıracak adam değildi o!

Reklamcılara göre yaşlı müteahhitlerin yanında Ayşe ile ben genç, okumuş ve moderndik ve bizim birlikte görüneceğimiz bir reklam kampanyası Sührab'ı taşra kökenli şirketlerden hemen ayırır, çok da ileri götürürdü. Reklamlarda gözükmek istemediğimizi söylediysek de sonra basiretimiz bağlandı; modern ve Sührab kelimelerine direnemedik.

Daha çekimler sırasında bile, yanlış bir iş yaptığımızı hissediyorduk. Reklam çekimlerinde, yaşamadığımız yapmacıklı, süslü ve Avrupai bir zengin hayatını fazla abartılı bir şekilde taklit ettik. Gazete ve bilboarda uyarlanan reklamlar, televizyonlarda yayımlanır yayımlanmaz hem çok başarılı oldu, hem de tahmin ettiğimiz gibi bizi eşe dosta rezil etti. Sührab'ın İstanbul'un üç ayrı köşesindeki (Kavacık, Kartal ve Öngören) üç sitesinin, görece yüksek fiyatlı ve henüz bitirilmemiş apartman dairelerinin hızla sattığı günlerde, arkadaşlarımızdan reklamlardaki kıyafetlerimiz ve yapmacıklı tavırlarımız hakkında alaycı sözler işitmeye başladık. Daha iyi niyetli dostlarımız "Bu kadar ortaya çıkmanız doğru mu?" gibi sözlerle uyardılar bizi. Osmanlı'nın, Rusya'nın, İran'ın, Çin'in zenginleri, acımasız devletten korktukları için servetlerini sergilemezlerdi.

Böylece, bir süre evden hiç çıkmadan ve televizyonu açmadan bu reklam kâbusunun unutulmasını bekledik. Bir dönem Sührab bizim oğlumuz değil de, biz onun esiriymişiz gibi hissettik kendimizi.

O günlerde Sührab'a reklam kampanyası ve bizimle ilgili kimisi alaycı mektuplar geliyordu. Haftada sekiz onu geçmeyen zarfları ben açar, çoğunu da okuyup hemen atardım. Ama bir tanesini cebimde sakladım:

"Cem Bey,
Saygı duymak isterim sana, babamsın.
Sührab Öngören'de yanlış işler yapıyor.
Seni oğlun olarak uyarmak istiyorum.
Bu adrese bana yazarsan her şeyi anlatacağım.
Oğlundan korkma.
Enver"

Altında bir de e-posta adresi vardı. Sırrı Siyahoğlu gibi biraz dedikodu ve tehditle şirketten bir şeyler koparmaya çalışan Öngörenlilerden biri diye düşündüm. Bana babamsın demesi de hoşuma gitmişti. "Yanlış işler"in ne olduğunu merak edip Sührab'ın avukatı Necati Bey'e danıştım.

"Otuz yıl önce Öngören küçük, önemsiz bir askeri kasabayken orada bir kuyucuya çıraklık ettiğinizi herkes biliyor" diye açıkladı bana. "Bu dedikodu son reklam kampanyasından sonra bir efsaneye dönüşmüş vaziyette. Televizyonlarda karısıyla modern pozlarda gördükleri patron müteahhitin eskiden aralarında yaşadığını, kuyularda işçilik yaptığını bilmek Öngörenlilerin hoşuna gidiyor. Ama arsalarını satarlarken, aynı gururla makul olmayan fiyatlar çekiyor ve ilk pazarlıkta da sevgileri derin bir nefrete dönüşüyor. Bu nefreti körükleyen şey, reklamlardaki halinizi hakiki sanıp sizi aşırı züppe, hatta dinsiz sanmalarından çok, herkesin çok sevdiği Mahmut Usta ile yıllar önce aranızda kötü bir şey geçtiğine inanmaları. Mahmut Usta, Öngören'de suyu bulan adam olarak neredeyse bir aziz mertebesindedir! Oraya gidip bu yanlış fikirleri değiştirmelisiniz. Orada otuz yıl önce bütün bir yaz ustanızla nasıl suyu aradığınızı bugünkü Öngörenlilere şöyle bir anlatsanız, sizin de kendileri gibi biri olduğunuzu hemen anlarlar ve Sührab'a lüzumsuz zorluklar çıkarmazlar."

- 37 -

Ama Öngören'e gitmeye bir türlü karar veremiyordum. Oidipus ve Sührab'ın hikâyelerini yıllarca okuya tartışa yüreğimin korkuyla dolmasının etkisi vardı bunda.

Beş hafta sonra Necati Bey benimle yazıhanede yalnız kalmak istedi.

"Sizin oğlunuz olduğunu iddia eden biri var Cem Bey."

"Kim?"

"Enver. Size mektup yazan kişi."

"Gerçek biri mi o?"

"Evet. Yirmi altı yaşında. Annesiyle sizin 1986 yılında Öngören'de yattığınızı iddia ediyor."

İstanbul'un üzerinde alçak, kurşuni bulutlar vardı. Nişantaşı'nda, Valikonağı Caddesi'nin sonundaki yüksek işyeri ve alışveriş merkezi binasının en üst üç katındaki Sührab'ın merkez yazıhanesinde, benim odamdaydık.

"O zaman siz on altı yaşındaydınız" dedi Necati Bey benim sessiz kaldığımı görünce. "Olayın üzerinden neredeyse otuz yıl geçmiş. Böyle durumlarda eskiden hâkimler davacı anne veya çocuğu dinlemezlerdi bile. Herkesin bildiği gibi yakın zamana kadar babalık davası açmak, bizde kanuna göre süreyle kısıtlıydı. Çocuk doğduktan sonra bir yıl... O zaman olmadıysa, çocuğun on sekiz yaşına gelmesinden sonra da bir yıl... Bu çocuğun on sekiz yaşına basmasının üzerinden de sekiz yıl geçmiş."

"Ya çocuk haklıysa?.."

"Araştırdığımız kadarıyla çocuk ana karnına düştüğünde, tiyatrocu annesi bir başka tiyatro oyuncusuyla evliymiş. Türk hukuku, aile müessesesini korumak, babanın otoritesini ve simgesel kimliğini zedelememek için, kim ne derse desin evli kadının kocasını kendiliğinden çocuğun babası olarak nüfusa kaydeder. Zaten aksi imkânsızdır: 'Ben kocamla evliyken başka erkekle yattım, çocuğumun babası kocam değil odur' diyen kadın, eğer kocası ya da kocasının ailesi onu anında bıçaklayıp öldürmezse, eski kanunda zinadan hapse girerdi."

"Bu kanunlar değişti mi?"

"Kanundan önce tıp değişti, Cem Bey. Artık iyi niyetli, gayretkeş hâkimin, baba ile evladını mahkemeye çağırıp, yan yana dizip, benzeşiyorlar mı diye suratlarına bakmasına, 'Sen bunun anasını tanır mısın, fotoğraf ve tanık var mı?' diye sormasına gerek kalmadı. Artık babayla çocuğun kanını alıp, DNA testi yapıp kim kimin babası, kim kimin çocuğu kesin belirliyorlar. Eskiden böyle bir şey toplumun temeline dinamit koymak olarak görülür, kabul edilemezdi."

"Bir çocuğun babasının bir başkası olduğunu kabul etmesi niye toplumu sarssın?.."

"Cem Bey, babalık davalarına giren tecrübeli avukat arkada-

şımdan öğrendiklerim beni üzdü. Yoksul kızla eğlenirken gebe bırakan; kanunu bildiği için kızı bir yıl 'bugün, yarın' evleneceğiz diye oyalayan; gebe bıraktığı kızı, Osmanlı paşaları gibi yanında çalışan bir adamıyla evlendiren erkeklerin hikâyelerini anlattılar... Büyük ailenin kalabalığı içersinde, amcasının genç karısını gebe bırakan yeğenler, köyden gelip misafir kaldığı apartman dairesinde komşunun, kendi ağabeyinin karısını hatta öz kız kardeşini gebe bırakanlar... Aile korunsun, utanç ortaya çıkmasın, kan akmasın diye her şey örtbas edilmiş. Ama, insan böyle şeyleri unutmaz... Cem Bey, siz 1986 yılında, on altı yaşındayken, bu çocuğun annesi Gülcihan Hanım'la birlikte oldunuz mu?"

"Yalnızca bir kere böyle bir şey oldu" dedim. "Ama bir seferde çocuk olması bana hiç inandırıcı gelmiyor."

"Babalık davalarının tuttuğunu koparan, en dişli avukatını bulmuşlar. Bu genç ve çalışkan avukat, kendisi de yıllarca başka bir adamı baba sandığı için, bu konuda haklı olduğuna inanmadığı bir davayı asla almaz."

"Kimin haklı olduğunu kim bilebilir" dedim. "Gülcihan Hanım yaşıyor mu?"

"Yaşıyor."

"Ben on altı yaşımdayken saçları kırmızıydı."

"Hâlâ öyle, hâlâ güzel. Kocası Turgay Bey ondan ayrıldıktan sonra ölmüş. Kötü bir evlilik olmuş onlarınki ama hâlâ hayatla ve tiyatro hayalleri ile dolu. Kocasından intikam almaktan çok, zor şartlarda yaşayan oğluna bir gelir kaynağı olsun diye bu iddiayı ortaya attığı belli. DNA testinden ve bir yıl kuralının artık geçerli olmadığından da haberdar olmalı..."

"Çocuk ne yapmış hayatta?"

"Oğlunuz olduğunu iddia eden kişi, Enver, adını unuttuğum bir üniversitede muhasebe okumuş. Bekâr. Öngören'de küçük bir muhasebe bürosu var... Milliyetçi gençlik örgütlerine takılmış. Kürtlerden ve solculardan nefret ediyor. Babasına ve hayata kızgın."

"Baba derken Turgay Bey'i mi kastediyorsunuz?"

"Evet."

"Necati Bey, siz benim yerimde olsaydınız ne yapardınız?"

"Otuz yıl önce ne olduğunu siz benden çok daha iyi bildiğiniz için sizin yerinizde olamam Cem Bey. Ama söz konusu kadınla birlikte olduğunuzu hatırladığınıza göre, bir kan testi yaptırmak en iyisi... Davaya gireyim, lafı uzatmadan ilk celsede, biz de kan testi isteyelim. Bir de gizlilik kararı aldırayım ki basın Sührab'ın patronu diye rezil haberler yapıp bizi üzmesin."

"Ayşe Hanım da şimdilik duymasın, çok üzülür. Önce Enver Bey'le bir görüşseniz. Bunu mahkeme dışında tatlıya bağlasak."

"Avukatı, müvekkilinin sizinle görüşmek, karşılaşmak istemediğini söyledi!"

Bir an kalbimin buna kırıldığını şaşırarak fark ettim ve aslında "oğlumu" merak ettiğimi anladım.

Eli kolu, yüzü, hareketleri benimkine benziyor muydu acaba? Karşılaşsak, içimden ne duygular geçerdi kim bilir? Gerçekten faşizan milliyetçilerle mi düşüp kalkıyordu? Niye Öngören'e yerleşmişti? Kırmızı Saçlı Kadın ne diyordu bunlara?

- 38 -

İki ay sonra Çapa Tıp Fakültesi'nde kan verdim. Hastanenin mahkemeye yazdığı raporu hâkim açıklamadan önce öğrenen Necati Bey sonucu bana telefonla bildirdi. Bir hafta sonra hâkim, Enver'in bütün yasal sonuçlarıyla benim oğlum olduğunun nüfusa kaydedilmesine hükmetti. Bütün bu mahkeme, kan aldırma, hâkimin kararı, nüfusa geçirme aşamalarının birinde bir hastane ya da mahkeme odasında oğlumla karşılaşabileceğimizi gizli gizli hayal ettim. Birbirimizi görünce ilk tepkimiz ne olacaktı?

Avukat Necati Bey'e göre, oğlumun beni görmek istememesi aslında iyiye yorulmalıydı. Böyle durumlarda yaşları ne olursa olsun oğullar babalarına bir öfke duyuyordu. Nüfusa geçirilir geçirilmez, yıllarca zor şartlarda yaşadıkları için oğulun ve annenin babaya tazminat davası açma hakkı da doğuyordu. İkisinin de bunu şimdiye kadar yapmamış olmaları iyi haberdi. Belki de akıllarında bizi sıkıştırıp para sızdırmak yoktu. Bu lafın

beni fazla iyimser kıldığını görünce de avukat beni uyarmıştı: Bütün babalık davaları en sonunda ekonomik davalardı. Tarihte, benim babam şu önemli, zengin adam değil, bu fakir ve önemsiz adamdır diye dava açan oğul daha görülmemişti. Sührab'ın yatırımlarına da bakan Necati Bey, bu bahaneyle Öngören'de şirketi tanıtan toplantıyı yapmamızın iyi olacağını yeniden söyledi.

Önce konuyu Ayşe'ye açmalıydım. Bir gün "Seninle laf arasında değil, gözlerinin içine bakarak konuşmam gereken önemli bir konu var" dedim karıma.

"Nedir?" dedi haberden peşinen korkan Ayşe. Ama bu konuyu, kuyunun dibinde bıraktığım Mahmut Usta gibi yıllarca kendimden ve herkesten saklayamayacağımı da görüyordum.

"Bir oğlum varmış" dedim Ayşe'ye evde akşam yemeğinde iki kadeh rakı içtikten sonra birdenbire. Ve her şeyi, hiçbir şey saklamadan, olduğu gibi anlattım. Bir anda bu beni ne kadar rahatlattıysa, Ayşe'yi de o kadar huzursuz etti.

"Tabii çocuğa karşı bir sorumluluğun var" dedi Ayşe çok uzun bir sessizlikten sonra, "ama mutsuz oldum bu haberden. Onu görmek istiyor musun?"

Bu soruya cevap vermediğimi görünce karım diğer soruları sıraladı: Kırmızı Saçlı Kadın'ı görmeyi, oğlumla arkadaşlık etmeyi, kendisinin de onunla yakınlık kurmasını istiyor muydum? Yıllardır dünyadaki Kral Oidipus ve Rüstem ile Sührab yorumlamalarını bu yüzden mi araştırıyorduk?

İyice içip, zilzurna sarhoş olduğumuz o gece, kendimizden saklayamadığımız asıl konuyu da konuştuk: Başka bir çocuğumuz olmadığına ve Türk hukukunda vasiyet mektubunun da yeri olmadığına göre, benim ölümümden sonra Sührab'ın üçte ikisi kendiliğinden bu oğula kalacaktı. Ayşe benden önce ölürse (yaş farkımız az olduğu için bu önemli bir ihtimaldi), benim arkamdan Sührab'ın *hepsi* yüzünü bile görmediğimiz bu çocuğun olacaktı.

"Gece rüyamda oğlunun öldürüldüğünü gördüm" dedi Ayşe ertesi sabah.

Miras, hukuk, avukat ve vakıf konularını konuştuğumuz başka bir akşamın sabahında ise daha açık konuştu: "Utanarak söylüyorum, ama bazan onu öldürmek istiyorum. Bu piçin adı da Sührab olsaydı tam olurdu."

"O kötü kelimeyi kullanma" dedim karıma. "Çocuğun bir kabahati yok. Ayrıca babası da artık belli."

Çocuğun tarafını tuttuğumu hissetmek karımın kalbini kırar, bir sessizliğe bürünürdü. Bir süre oğlumu ondan gizli görüp görmediğim konusunda ağzımı aradı. Onu rahatlatmak için "Zaten çocuk beni görmek istemiyor" dedim. "Tuhaf biri sanırım."

"Sen, yüzünü merak ediyor, onu görmek istiyor musun?"

"Hayır" diye yalan söyledim karıma. Ve bu konuda ona yalan söylemem gerektiğine, çünkü oğluma bastıramadığım bir merak ve yakınlık hissettiğime karar verdim.

Üç ay sonra bir gün Murat Atina'dan telefonla aradı. Yıllar önce beni bir kere Tahran'a çağırdığını ve benim oraya gitmekten hiç pişman olmadığımı hatırlattıktan sonra, görüşmek için beni Grande Bretagne Oteli'nde beklediğini ekledi. İki gün sonra Atina'da buluştuğumuzda, Yunanistan devletinin iflas etmek üzere olduğunu heyecanla söyledi. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki iç savaşta İngilizlerin karargâh kurduğu otelin havalı lobisinde bana Atina'daki emlak fiyatlarının yarı yarıya düştüğünü, şurada oturanların yarısının ucuza bina almak isteyen çoğu Alman yabancı işadamları olduğunu söyleyip, satışa çıkarılan şehir merkezindeki binaların renkli fotoğraflarını göstermeye başladı.

İki gün Murat ve emlakçısı ile Atina'da satışa çıkarılan binaları gezdik. Bir öğleden sonra taksi tutup arkadaşımı bir saat uzaklıktaki Thebai şehrine götürdüm. Burada da terk edilmiş demiryolu hatları, sarmaşıklar ve örümceklerle kaplanmış eski vagonlar, boş fabrikalar, hangarlar gördük. Kral Oidipus'un yaşadığı şehir de, tıpkı Ingres ve Gustave Moreau'nun resimlerinde olduğu gibi, dimdik bir tepenin üzerindeydi. Orada bir kahve içerken Murat paraya ihtiyacı olduğunu, Öngören'de aldığı arsaları bana satmak istediğini söyledi.

İstanbul'da her şeyi benden hızlı ve ayrıntılı düşünen avukatlarımız bunun mümkün olduğunu, Murat Bey'in istediği fiyatların yüksek olmadığını söylediler. Ama Sührab için çok kârlı olacak bu işe girişmeden önce, benim oradaki eski günlerimi hatırlatan, şirketimizin iyi niyetini ve benim Mahmut Usta'ya ne kadar saygı duyduğumu kanıtlayan o toplantıyı şimdi artık yapmamız iyi olacaktı.

Necati Bey'den, Ayşe'ye hiç belli etmeden Öngören'deki toplantıyı düzenlersek, Gülcihan Hanım ile Enver Bey'in nasıl davranacaklarını araştırmasını, gerekirse bir özel dedektiften yardım almasını istedim.

İki hafta sonra Necati Bey bana toparladığı bütün bilgileri verdi: Kırmızı Saçlı Kadın ile oğlu birbirlerine çok yakın, çok arkadaştılar. Ama babalık davasından sonra daha az görüşüyorlardı. Kırmızı saçlı Gülcihan Hanım, Necati Bey'in görüşme teklifine önce "hayır" diye cevap vermiş, sonra "kimseye söylemezseniz" şartını koşmuş, daha sonra da görüşmekten vazgeçmişti. İstanbul'da, Bakırköy'de, rahmetli kocası Turgay Bey'den kalan bir dairede yaşıyor, televizyon dizilerine seslendirme yaparak geçiniyordu.

Avukat Necati Bey'e göre oğlum Enver hem reklam kampanyasına tepkili olduğu, hem de babasının ben olduğumun bilinmesini şimdilik istemediği için bu toplantıya katılmayacaktı. Oğlum Enver çok başarılı bir muhasebeci değildi belki, ama Öngören'de güvenini kazandığı esnafın muhasebe defterlerini tutuyor, vergilerini ödemesine yardım ediyordu. Oğlum, bazılarına göre anasına çok bağlı olduğu, başkalarına göreyse asabi ve huysuz olduğu için şimdiye kadar evlenmemişti. Annesinin tiyatro sevdasına inanan bir genç arkadaş topluluğu ile görüşüyor ve Necati Bey'in bana getirdiği, *Hilal*, *Pınar* gibi ılımlı muhafazakâr edebiyat dergilerinde şiirler yayımlıyordu. Evde, Ayşe'ye göstermeden bu şiirleri okurken, acaba babam sağ olsaydı, dinci dergilere şiirler yazan torunu hakkında ne düşünürdü, diye sordum kendime.

Aynı günlerde Sührab'ın tanıtım bölümünden Öngören'deki toplantıyı düzenlemelerini istedim. Ayşe'ye bu toplantıya katılmayacağımı söyledim: Hem Öngören'e gitmek bana korkutucu geldiği, hem de toplantının düzenlenmesini bile istemeyen Ayşe'yi kırmamak için.

Toplantı tarihinde kendime bir Ankara yolculuğu icat etmiştim. Cumartesi öğleye doğru şirkete gidince, ani bir kararla Ankara yolculuğunu iptal ettirdim. Öngören'e giden Sührab çalışanlarının heyecanı beni etkilemişti. Necati Bey'den benim de o öğleden sonra Öngören'e giden Sührab takımına katıldığımı Ayşe'den gizlemesini rica ettim. Sonra da aklımın bir yanıyla otuz yıldır hayal ettiğim şeyi, Öngören'e trenle gitmek istediğimi

arkadaşlara söyledim. Yazıhaneden çıkmadan önce madenci ve müteahhitlere devletin istek üzerine verdiği ruhsatı ve Kırıkkale tabancamı yanıma aldım. On beş gün önce Sührab'ın boş bir inşaat alanında çimento torbalarının üzerine koyduğum şişelere ateş ederek Kırıkkale tabancayı denemiştim. Bir olay çıkmasından korkuyordum tabii.

- 39 -

Öngören'e giden tren, surlarla Marmara Denizi, yüz yıllık çarpık çurpuk binalarla, yeni beton oteller ve parklar, lokantalar, gemiler, arabalar arasından sallana sallana ilerlerken karnımda gittikçe artan bir ağrı hissediyordum. Necati Bey o öğleden sonra bana bir kere daha Enver Bey'in toplantıya katılmayacağını, Öngören'de olmayacağını söylemişti ama ben, oğlumun, babasını görmek için bir şekilde oraya gelebileceğini heyecanla düşünmeden edemiyordum. Mahmut Usta ve suçumla yüzleşme korkum, otuz yıl sonra Öngören'de oğlum ile karşılaşma telaşına dönüşmüştü. Tren Öngören'de hız keserken, bizim düzlüğü beton binalar arasından göremedim ama bir an burada bir randevum varmış gibi hissettim kendimi.

İstasyon binasından çıkar çıkmaz eski Öngören'in yok olduğunu bir anda gördüm: Kırmızı Saçlı Kadın hangi katta diye pencerelerine baktığım apartman yıkılmış, yerine bütün meydanı hamburger yiyen, bira ve ayran içen genç bir kalabalıkla dolduran hareketli bir alışveriş merkezi yapılmıştı. Meydana bakan binaların girişleri bankalar, kebapçılar ve sandviç büfeleriyle dolmuştu. İstasyon Meydanı'ndan bir zamanlar Rumeli Kahvehanesi'nin olduğu yere, Mahmut Usta ile oturduğumuz masanın durduğu kaldırıma hatıralarımda çok sık yaptığım gibi ezberden yürüdüm ama geceleri çay içişimizi hatırlatan hiçbir şey göremedim. Eski insanlar, eski binalarıyla gitmişler de, yerlerine cumartesi öğleden sonra eğlenmek isteyen, gürültücü, neşeli, meraklı bir kalabalık ve onların yeni apartmanları gelmişti.

Lokantalar Sokağı'ndan geçerken hafta sonu olmasına rağmen etrafta ne bir er, ne de onları denetleyen bir jandarma görebildim. Nalbur ve demirci dükkânını ve Mahmut Usta'nın her akşam sigara aldığı bakkalı da olmaları gereken yerde göremedim ama bahçeler içindeki iki üç katlı evlerin hepsi yıkıldığı ve yerlerine birbirine benzeyen beş altı katlı apartmanlar yapıldığı için, hatıralarımı doğru sokaklarda mı arıyordum onu bile çıkaramıyordum.

Kısa sürede, Öngören'e bu geri dönüşü gözümde fazla büyüttüğüme karar verdim. Eski kasabanın yerine İstanbul'un yüksek binalarla tıkış tıkış, sıradan bir yeni beton mahallesi yükselmişti. Gene de eski insanlardan bazılarını tanıdım: Kuyucu çırağı Ali ile el sıkıştık, gülümser ve dostaneydi. Sırrı Siyahoğlu'nun evine gidip şişman karı kocayla bir çay içtim. Necati Bey ve Sührab yöneticileri de bizimleydiler. Mahmut Usta'nın yakını olduğu söylenen bir pastane sahibi ile çevredekilerin ikimizi de mahcup eden zorlamalarıyla el sıkıştık. Mahmut Usta'nın yattığı mezarlık boyunca yokuştan yukarı çıkarken arsa ve apartman işine girenler dışında aslında Öngören'de unutulduğuma, korkacak fazla bir şey olmadığına karar verdim.

Otuz yıl önce bomboş bir arazi olan yokuşun üzerindeki "bizim düzlük," altı yedi katlı apartmanlar, depo binaları, atölyeler, benzinciler, alt katları lokanta, kebapçı dükkânı ve süpermarketlerle dolu bir beton ormanına dönüşmüştü. Otuz yıl önce tarlalardan geçerek kestirme yaptığımız yolun kıvrımları yüksek apartmanlar yüzünden gözükmediği için, bizim kuyuyu kazdığımız yeri çıkarmakta zorlanıyordum.

Sührab'ın çalışkan satış takımı beni ara sokaklardan geçirip toplantı ve yemek için kiraladıkları düğün salonuna soktular. Geniş salonun pencerelerinden bizim düzlüğün neresinde olduğumuzu, askeriyenin ve uzaktaki mavi dağların nereye düştüğünü çıkarmaya çalıştım. Bizim kuyu askeriye yönünde, yarım kilometre uzakta bir yerde olmalıydı. Her şeyi bir yana bırakıp şimdi yalnızca oraya gitmek istiyordum.

Yeni havaalanı ve Boğaz Köprüsü'nün çevre yollarını Öngören'e bağlayacak dört şeritli asfalt yol eski Öngören'e istasyon yönünden değil, bizim kuyu tarafından yaklaştığı için,

bizim düzlükteki arsa ve daire fiyatları yükselmişti. Toplantıya katılanların çoğu Öngörenli değil, hızla gelişen bu yörede daire almayı düşünen araba sahibi yeni zenginlerdi. Sühral yöneticilerinin gösterdikleri çeşitli maketlere, üst katlardan gözüken manzaranın niteliğine, havuzların, çocuk parklarının büyüklüğüne ne kadar ilgi gösterdiler, içimdeki huzursuzluk yüzünden anlayamıyordum. Sührab'ın Beykoz, Kartal ve başka yörelerdeki yeni binalarında daire satın alan iki çifti de çok mutlu olduklarını söylesinler diye bizimkiler toplantıya getirmişti. Onların kalabalığa "Sührab Hayat Tarzı" denen bir şeyi anlatmaları da arka sıralarda oturan ve toplantıya ev, arsa merakından çok eğlencesi için gelenleri hareketlendirdi. Alaycı bir iki soru işittim. Arkalardaki kalabalık belki de örgütlüydü; beni mahcup edip, hatta aşağılayıp Sührab'ın satışlarını baltalama çabası da olabilirdi bu.

Haber vermemiştim ama eski Öngörenliler beni bekliyorlardı. Ben de kısaca konuştum. İstanbul'un bu güzel köşesine, ta otuz yıl önce ustamla kuyu kazmak için geldiğimi söyledim. Otuz yıl önce burada su bularak bütün bu arazilerin şenlenmesine, sanayinin ve kalabalıkların buralara yerleşmesine önayak olan Mahmut Usta'mı saygıyla anıyordum. Burada maketleri gösterilen yeni binalar, otuz yıl önceki uygarlık hamlesinin bir devamıydı.

Yüz yüz yirmi kişilik bir kalabalık vardı. Arkalarda yüksek sesle konuşarak gülüşen genç erkeklerin buraya eğlenmeye geldiklerini, kötü niyetli olsalar bile bunu saklamadıkları için tehlikeli olmadıklarını seziyor, asıl kötü niyetlilerin kalabalık içerisindeki sessizlerin arasından çıkacağını düşünerek salonun arka kısımlarını görmeye çalışıyordum.

Benden önceki konuşmalarda olduğu gibi bana da, ben "Sorusu olan var mı?" bile diyemeden sorular sordular. Ödeme şartları konusundaki bir soruyu kampanya yöneticisi cevapladı. Bir başka çiftin bugün para verirlerse ne kadar sonra dairenin teslim edileceği yolundaki sorusuna da aynı yönetici cevap veriyordu ki, ortalarda, yaşlıca bir kadının ısrarla kalkan elini görünce kalbim hızlandı.

Aklım nedense gözlerimin çoktan fark ettiğini biraz geç kavramıştı: Orada oturan hanımefendi, saçlarından da belliydi ki

Kırmızı Saçlı Kadın'dı. Göz göze geldik. Kalabalığın uğultusu içinde düşmanca değil, dostane gözükmeye çalışarak tatlılıkla gülümsüyor, ısrarla elini kaldırıyordu. Ona söz verdim.

"Sührab'ın başarılarını çok takdir ediyoruz Cem Bey" dedi. "Sizden bu binaların birinin içine bir de tiyatro salonu yapmanızı bekliyoruz."

Çevresinde oturan birkaç kişi bu sözünü alkışladı. Ama Kırmızı Saçlı Kadın ile bana özel bir ilgi gösteren veya sözünde ikinci bir anlam ya da ima arayan kimse göremedim.

Sorular sonrası kalabalık maketlere doğru ilerler, dağılırken birbirimize yaklaştık.

Otuz yıl sonra onu ilk defa görüyordum. Yıllar Kırmızı Saçlı Kadın'ı hırpalamamış; yüzündeki güzel, esrarlı ifadeyi, burnunu, ağzını, kendine özgü kalın ve yuvarlak dudaklarını daha belirgin kılmıştı. Yorgun ve öfkeli değil, rahat ve neşeliydi. En azından öyle gözükmek istiyordu.

"Böyle gelip şaşırttım sizi Cem Bey. Bazıları oğlumun arkadaşı olan gençlerden bir tiyatro topluluğu kuruyoruz burada... Onları size tanıştırmak istedim. Duyurmadılar ama bugün buraya geleceğinizden de emindim."

"Enver Bey yok mu?"

"Yok."

Tiyatro topluluğu dediği gençler kendi aralarında bir köşedeydiler. Necati Bey dikkatleri çekmeden benimle Kırmızı Saçlı Kadın'ı gözlerden uzak bir köşeye oturtup, çay ısmarlayıp yalnız bıraktı.

"Cem Bey, oğlumuz Enver'in babası siz misiniz, Turgay mı, bundan yıllarca emin olamadım ama aşırı bir merak da hissetmedim. İçimde hep bir şüphe vardı. Ama mahkemeye gitsem bir şey kanıtlayamaz, yalnızca herkesi üzer, sizi ve kendimi rezil ederdim. Böyle bir niyetimin olmadığını siz de biliyorsunuz."

Kırmızı Saçlı Kadın'ın her sözünü yutar gibi dinliyor, bir yandan da salondaki kalabalıktan bizimle ilgilenen meraklı kimse var mı diye bakıyordum. Şimdi karşımda olması, küçük ellerinin gene hızla hareket etmesi, otuz yıl önce İstasyon Meydanı'nda benimle yürürken giydiği uzun eteklikle aynı gök laciverdi bir

kıyafet giymesi; yüzünün, tırnaklarının bakımlı olması ve anlattığı her şey beni şaşırtıyordu.

"Babasının kim olduğu konusunda kafamdaki şüpheyi tabii ki ikisine de hiç hissettirmedim" diye devam etti. "Ondan önce ağabeyiyle evli olduğum için Turgay zaten bana ve oğluma kötü davranıyordu. Ayrılmamızdan ve Turgay'ın vefatından sonra biyolojik babasının aslında, sizin gibi çok başarılı, parlak bir insan olabileceğini anlatmam, Enver'i dava açmaya ikna etmem çok zor oldu. Sonunda davayı açtı ama bu yüzden çok kavga ettik. Oğlumuz Enver henüz hayatında başarılı olamadı, ama gururlu, hassas ve çok yaratıcı biridir. Şiirler yazıyor."

"Necati Bey söyledi, bazıları yayımlanmış, dergileri bulup okudum. Güzel şiirler. Ama fikirlerini ve o dergileri yadırgadım. Ne yazık ki genç şairin resmini de yayımlamamışlar."

"A tabii, size oğlumuzun bir fotoğrafını yollayayım" dedi Kırmızı Saçlı Kadın. "Fikirleri ise önemli değil. Bugün inattan dincilerin dergisine yollar, yarın askerler ve bayrak hakkında şiir yazar... Çok dikbaşlı ve kişilikli, ama her şeyi tepkisel. Ona yol gösterecek kuvvetli bir baba lazım." Kalabalıktan birkaç kişi bize yaklaşıyordu. "Enver'in babasını tanıyıp sevmesi şart" dedi Kırmızı Saçlı Kadın. "Bugün onu buraya çağırdım, ama gelmedi. Bugün gelen gençlerde tiyatro merakını ben uyandırdım. Pazarları İstanbul'da buluşur tiyatroya gideriz, bazıları Enver'in arkadaşlarıdır."

Kalabalık bize yaklaşınca, Kırmızı Saçlı Kadın apartman daireleri hakkında bilgi edinmeye çalışan dikkatli bir müşteri resmiyetine bürünüp kibar hareketlerle çayını yudumladı. Ben kalkıp kalabalık içerisinde biraz gezindikten sonra Necati Bey'e sokuldum. Kırmızı Saçlı Kadın ve tiyatrosever genç misafirlerini akşam için düzenlediğimiz yemeğe davet etmesini istedim.

"Her şey çok iyi gitti" dedi avukat Necati üzerinden bir yük atmış olmanın coşkusuyla. "Artık Öngören'de Sührab'ın fazla bir sorunu kalmaz."

"Hiç belli olmaz" dedim. "Çünkü burası artık Öngören değil, İstanbul."

- 40 -

Tanıtım toplantısından sonra düğün salonunda içkili bir akşam yemeği vermek reklamcıların fikriydi. Yemeği Lokantalar Sokağı'nda hâlâ açık olan Kurtuluş Lokantası düzenliyordu. Samsunlu yaşlı patron ile otuz yıl öncesini konuşurken Kırmızı Saçlı Kadın'la Kurtuluş'ta bir akşam aynı masada oturduğumuzu da hatırladım. Yemekte Kırmızı Saçlı Kadın ve tiyatrocu gençlerinden uzak durmaya ve bir an önce kalkıp gecikmeden İstanbul'a dönmeye karar verdim. Tek isteğim dönmeden önce Mahmut Usta ile kazdığımız kuyuyu görmekti. Necati Bey bu isteğimi "kolay" diyerek karşıladı, ama Öngören'in eskilerinden birini mesela çırak arkadaşım Ali'yi rehber olarak ayarlamak yerine Kırmızı Saçlı Kadın'a gitmesi beni huzursuz etti.

"Serhat tiyatrosever genç dostlarımın en akıllısı, en olgunudur" dedi yanıma gelen Kırmızı Saçlı Kadın. "Bir gün Öngören'de Sophokles'i oynamayı hayal ediyor."

"Kuyunun yerini nereden biliyorsunuz?" diye sordum Serhat Bey'e.

"Su çıktıktan sonra kuyu meşhur oldu" dedi tiyatrosever Serhat Bey. "Mahmut Usta çocukluğumuzda bize kuyuculuk hikâyeleri ile eski masalları anlatmayı severdi."

"O masalları şimdi hatırlıyor musunuz?"

"Çoğunu hatırlıyorum."

"Oturun şuraya yanıma Serhat Bey" dedim. "Belki bir ara yemekten kalkar, bir koşu bana kuyuyu gösterirsiniz."

"Tabii..."

Tıpkı otuz yıl önce bir akşam olduğu gibi önümde Kulüp rakısı, beyaz peynir, mezeler ve masanın diğer ucunda Kırmızı Saçlı Kadın vardı. Otuz yılda, babam gibi rakıyı sevmeyi öğrenmiştim. Yanımda oturan delikanlının boş bardağını dolduruyor, hızla içiyor, Kırmızı Saçlı Kadın ile genç tiyatrocular dan yana hiç bakmıyordum.

Bir ara rakısever ve nazik Serhat Bey'e, çocukluğunda Mahmut Usta'dan dinlediği hikâyelerden şimdi en çok hangisini hatırladığını sordum.

"En çok oğlunu bilmeden öldüren savaşçı Rüstem'in hikâyesi kalmış aklımda..." dedi duyarlı Serhat Bey.

Mahmut Usta bu hikâyeyi nereden duymuştu? Evet benden önce o da gitmişti sarı çadır tiyatrosuna ama o yamalı bohça oyundan pek bir şey anlaşılamazdı. Kırmızı Saçlı Kadın hikâyeyi ona anlatmış olmalıydı. Belki de doğuştan biliyordu.

"Rüstem'in hikâyesi neden kaldı aklınızda? Korktuğunuz için mi?"

"Mahmut Usta babam değildi" dedi makul Serhat Bey. "Niye korkayım ki?"

"Otuz yıl önce bir yaz ben Mahmut Usta'yı babam yerine koymuştum..." dedim. "Babam bizi bırakmıştı. Ben de kuyu kazarken onu kendime baba bellemiştim. Sizin babanızla aranız nasıl?"

"Uzak" dedi Serhat Bey önüne bakarak.

Acaba Kırmızı Saçlı Kadın ile tiyatrocu arkadaşlarının yanına mı dönmek istiyordu; çok mu karışmıştım bu sessiz delikanlıya? Masalarda oturan kalabalık içkiyle keyiflenip neşelenmişti. Salonda rakılı hemşehri toplantılarında ve maçtan sonra meyhaneye giden erkekler arasında oluşan o dinmek bilmeyen uğultu vardı.

"Mahmut Usta'yı nasıl tanıdın?"

"Çocukları etrafına toplar, hikâye anlatırdı. Kendiliğinden gitmiştim evine. Sakat omzunu ilk gördüğümde korkmuştum aslında..."

"Kuyudan sonra Mahmut Usta'nın evini de gösterir misin?"

"Tabii... Birkaç ev değiştirdiler, bazıları yıkıldı. Hangilerini göstereyim?"

"Mahmut Usta'nın hikâyelerinden korkardım..." dedim. "En sonunda hikâyeler doğru çıktığı için..."

"Doğru çıktığı için ne demek?" diye sordu.

"Yani hikâyedeki şey, sonra hayatta başıma geldiği için. Bir de Mahmut Usta'nın kuyusundan korkardım. En sonunda, bir gün aşırı korkuya kapılıp onu bırakıp kaçtım. Bu hikâyeyi biliyor muydun?"

"Biliyordum," dedi gözümün içine bakamadan.

"Nereden biliyordun?"

"Bana Gülcihan Hanım'ın oğlu Enver anlattı. O burada muhasebecilik yapar. Mahmut Usta aslında *onun* babası gibidir. Çok yakınlardı bir ara."

Delikanlının suratında kötü niyetli bir ifade, bir kurnazlık belirtisi yoktu. Hiçbir şeyden haberdar olmadığını hissettim ve bir süre sustum. Rakı ve sigara kokulu gecenin derinliğini kafamın içinde hissediyordum.

Çok sonra "Bu Enver Bey bu akşam buraya geldi mi?" diye sordum birdenbire.

"Nasıl?" dedi Serhat. Bu anlaşılmaz, hatta pervasız bir soruymuş gibi bir an hayretle baktı bana. Ne toplantıda ne de masadaki kalabalık içinde oğlum olmasını istediğim kimse yoktu aslında.

"Enver buraya gelmedi" dedi delikanlı. "Size geleceğini mi söyledi?"

Cevap vermedim ama delikanlı içimdeki huzursuzluğu hissetmişti.

"Buraya gelmez o!" dedi.

"Niye?"

Bu sefer de Serhat soruma cevap vermedi.

- 41 -

Oğlumun buraya niye gelmeyeceğini uzun süre düşündüm. Demek ki babasını beğenmiyordu. Bir öfke duydum ona. Aynı zamanda hem öfkemin haklı olmayabileceğini seziyor ve oğlumu görmek istiyor, hem de başıma bir kaza gelmeden bir an önce Öngören'den ayrılmak istiyordum. "Serhat Bey, hadi daha geç olmadan bana artık şu bizim kuyuyu bir gösterin" dedim.

"Tabii."

"Ama dikkat çekmeyelim. Önden siz çıkın. Yokuşun başında beni bekleyin. Beş dakika sonra ben gelip sizi orada bulayım."

Son lokmasını yutup hemen çıkıp gitti. Kırmızı Saçlı Kadın masanın öbür ucundan beni süzüyordu. Birkaç yudum daha

rakı içtim, bir parça beyaz peynir yedim ve dışarı çıkıp karanlık yokuşun başında Serhat'ı buldum.

Rehberim ve ben gölgeler, karanlıklar ve hatıralar arasından sessizce yürüdük. Çıktığımız yokuşun bizim eski düzlüğün neresine düştüğünü ve kuyunun yönünü çıkaramıyor, bunu aradan geçen zamanda her yerin beton yapılar, duvarlar, depolarla kaplanmasıyla açıklayacağıma, suçu kafamın rakıyla dumanlı olmasında arıyordum. Kafamın dumanlı olmasının nedeni ise, oğlumun beni görmek istememesiydi elbette.

Renksiz bir duvar boyunca ilerledik; ağaçları neon ışıklarıyla pembeleşmiş beton bir bahçenin ve deponun önünden geçtik. Kapalı bir berber dükkânının karanlık vitrininde kendimin ve genç rehberimin gölgelerini görüp, aynı boyda olduğumuzu fark ettim.

"Enver Bey'i ne zamandır tanıyorsunuz?" diye soruverdim tiyatrosever rehberim Serhat'a.

"Kendimi bildim bileli. Ben eski Öngörenliyim."

"Nasıl bir insan?"

"Niye soruyorsunuz?"

"Babası Turgay Bey'i tanırdım" dedim. "Otuz yıl önce buradaydılar."

"Enver'in derdi bence babası değil, babasızlığıdır" dedi akıllı Serhat. "Öfkeli, içine kapanık, değişik biridir Enver."

"Ben de babasızlık çektim ama öfkeli, içine kapanık, hatta başkalarından değişik bile değilim" dedim rakının verdiği bilgelikle.

"Siz tabii ki değişiksiniz, çünkü zenginsiniz" dedi hazırcevap Serhat. "Belki de Enver'in derdi sizin gibi zengin olmamak."

Bir süre sustum. Ukala Serhat bu sözüyle, Enver parasız ve bu yüzden dertli mi demek istemişti? Yoksa, Enver sizin gibi hayatta yalnızca para kazanmayı düşünen insanlardan hoşlanmaz ve bugünkü toplantıya da bu yüzden gelmedi mi demek istemişti?

İkinci ihtimale kafayı takıyor, kuyu kazdığımız yere yavaş yavaş yaklaştığımızı arazinin düzlüğünden çıkarıyordum. Otuz yıl önce gördüğüm dikenleri, yabani otları kaldırım kenarlarında, boş arsalarda yeniden gördüm. Bir an kırış kırış boyunlu kaplumbağa ile karşılaşmak ve ona bakıp zaman ve hayat hakkında

düşüncelere dalmak istedim. "Bak otuz yılda neler oldu!" derdi kaplumbağa. "Senin için bütün bir saçma ömür. Benim içinse farkına bile varmadığım bir zaman parçası."

Kırmızı Saçlı Kadın, oğlumuz Enver'e, babamın, yani dedesinin siyasi inançları yüzünden hapislerde yatan romantik bir idealist olduğunu anlatmış mıydı acaba? Oğlumun babasını, dedesinden daha kötü ve yüzeysel bir insan olarak hayal etmesi ihtimali canımı yakıyordu. Beni bu ruh durumuna sokan ukala Serhat Efendi'ye de öfkeleniyordum ki tam o sırada, yolun bu kıvrımını tekrar hatırladım. "İşte" deyiverdim: "Bizim kuyudan önceki son kıvrımdı bu."

"Sahi mi?" dedi dikkatli Serhat. "Ne tesadüf. Mahmut Usta'nın bir dönem oturduğu ev de hemen şurada."

"Nerede?"

Gölgeden yapılmış eliyle karanlıkta hiç gözükmeyen bir depo, fabrika ve ev kalabalığını işaret etti. Ben ise bir zamanlar altında öğle uykusu çektiğim ceviz ağacını fark ettim. Otuz yılda büyümüş ama bir fabrikanın duvarları içinde kalmıştı. Derken, tam da baktığım yönde, eski zamanlardan kalma bir evin soluk ışıkları yandı.

"Mahmut Ustalar burada çok oturdular" dedi Serhat. "Enver ile annesi Gülcihan Hanım bayramlarda gelirlerdi buraya. Ben Enver'i Mahmut Usta'nın bu bahçesinde tanıdım."

Delikanlının sözü gene Enver'e getirmesinden pirelendim ama aklım otuz yıl önce geldiğim bu boş ve çorak arazinin beton ve duvara dönüşmesine, burada bu kadar insanın (o anda çamur rengi bir köpek tehditkâr bir havayla gelip bizi kokladı) ve hayvanın yaşamasına inanamıyor, bir an önce bu gerçeği kabul edip onu sıradan bir şey olarak görebilmek için özel bir çaba harcıyordum. Otuz yıl önceden kalma bir hatırayı geri getirecek bir taş, bir pencere görebilir, aşina bir kokuyu içime çekebilir miydim?

"*Kur'an-ı Kerim*'deki babasını kuyuda bırakıp ölüme terk eden şehzadenin hikâyesini, Mahmut Usta bu evde anlatmıştır bize" dedi ısrarcı Serhat Bey.

"Ne *Kur'an* da, ne de *Şehnâme*'de böyle bir hikâye vardır" dedim.

"Ne biliyorsunuz?" dedi Serhat. "Siz dindar mısınız, *Kur'an* okur musunuz?"

Saldırgan havasından delikanlının oğlum Enver'in fazla etkisinde kaldığını anlayıp sustum. Kalbim de kırılmış, buraya gelmenin tehlikeli olduğuna hükmetmiştim. "Mahmut Usta'yı severdim. O yaz burada bana babalık etmiştir" dedim.

"İsterseniz size Enver'in evini de gösterebilirim" dedi rehberim.

"Yakın mı?"

Bir yan sokağa sapınca Serhat'ın peşinden gittim: Kapısında hiçbir ışık yanmayan bu apartmanların, sağa sola gelişigüzel park etmiş kamyonların ve minibüslerin, bir küçük ilkyardım kliniğinin ve eczanenin, bir garajın ve kapılarında asık suratlı bekçilerin sigara içtiği depoların önünden geçerken, bütün bu şeylerin bizim düzlüğe tıkış tıkış da olsa sığabilmesine hayret ediyordum.

"Burası Enver'in evi" dedi Serhat. "İkinci kat, sol taraftaki pencereler."

Kalbim birkaç tuhaf ve hafif vuruşla attı. İçimdeki oğul isteğini, onunla arkadaşlık etme arzusunu durduramayacağımı hissediyordum.

"Işıkları yanıyor Enver Bey'in" dedim sarhoş rahatlığıyla. "Gidip kapısını çalalım mı?"

"Işıklarının yanması evde olduğu anlamına gelmez" dedi her şeyi düşünebilen Serhat. "Enver hayatta yalnızlığı seçmiştir. Gece sokaklara çıktığı zaman da ışıklarını açık bırakır ki hem hırsızlar ve kötü niyetliler evde biri var sansın, hem de eve dönünce ne kadar yalnız olduğu aklına gelmesin."

"Belli ki arkadaşınızı iyi tanıyorsunuz. Enver karşısında sizi görünce şaşırmaz."

"Enver'in ne yapacağı hiç belli olmaz."

Bunu oğlumun gözü pek olduğu anlamına alıp gururlanmalı mıydım? Kapıya doğru yürüdüm. "Hem niye yalnız olsun ki?" dedim. Onu o kadar seven bir annesi, sizin gibi yakın arkadaşları varken..."

"Hayır, kimseye yakın değildir o..."

"Babasız büyüdüğü için mi?"

"Olabilir ama kapıyı çalmadan bir düşünün gene de..." dedi oğlumun ihtiyatlı arkadaşı. Ama ben ona aldırmıyor, kapı zillerinin üzerindeki, her biri ayrı el yazısı ve puntolarla yazılmış adları hızla okuyordum ki bir an dondum; sanki büyülendim.

6: ENVER YENİER
(SERBEST MUHASEBECİ)

Zilin düğmesine üç kere bastım.

"Gece yarısı davetsiz misafire Enver'in kapısı her zaman açıktır" dedi Serhat. "Evdeyse açar."

Ama kapı açılmadı. Oğlumun evde olduğunu, benim, buraya onu görmeye geldiğimi bildiğini ama inattan açmadığını düşünüyor, hem ona, hem de çift anlamlı laflar sokuşturan Serhat'a sinirleniyordum.

"Enver Bey'i niye bu kadar görmek istediniz?" diye sordu meraklı ve kışkırtıcı Serhat. Herhalde kulağına bazı dedikodular çalınmıştı.

"Şu kuyuyu bir göster de, gecikmeden eve döneyim" dedim. Başka bir gün, kimselere görünmeden oğlumu görmek için tekrar buraya gelebileceğimi geçiriyordum aklımdan.

"Babasız büyürsen âlemin bir merkezi ve sınırı olduğunu anlamaz, her şeyi yapabileceğini sanırsın..." dedi Serhat. "Ama bir süre sonra ne yapacağını bilmez, dünyada bir mana, bir merkez bulmaya çalışır, sana hayır diyecek birini aramaya başlarsın."

Ona cevap vermiyor, bizim kuyuya yaklaştığımızı, yıllar süren arayışımın sonuna geldiğimi hissediyordum.

- 42 -

"İşte sizin kuyu burada içeride" dedi Serhat ve yüzüme dikkatle baktı. Bir fabrikanın paslanmış demir kapısının önündeydik.

"Hayri Bey'in ölümünden ve oğlunun boyama ve yıkama atölyeleriyle birlikte tekstil atölyelerini de Bangladeş'e taşıma-

sından sonra burada üretim tamamen durdu. Beş yıldır burayı depo olarak kullanıyorlar ama tabii akıllarında sizin gibi müteahhitlerle anlaşıp yüksek apartmanlar yapmak var."

"Ben buraya yeni inşaatlar için değil, hatıralarım için geldim" dedim.

Serhat bekçi kulübesine doğru yürüyünce, boyasız duvarların üzerinde AZİM TEKSTİL T.A.Ş. yazan pleksiglas panoya ve dikkatimi çeken her şeye otuz yıl öncesini hatırlamaya çalışarak baktım. Burasının Hayri Bey'in arazisi olduğunu bana kanıtlayacak tek şey fabrika duvarlarının sonsuzluğa kadar uzaması ve on altı yaşında hissettiğim gibi, gökyüzünün bana yakın olduğu duygusuydu.

Bir köpeğin öfkeli havlayışlarını işittim. Serhat geri döndü.

"Bekçi tanıdıktır, ama kimse yok" dedi. "Köpeğin zincirini çözmemiş, gelir şimdi."

"Geç kalıyoruz."

"Şurada duvarda alçak bir nokta vardı, bir bakayım" dedi Serhat ve ağır ağır karanlıkta kayboldu.

Duvarların öte yanı büsbütün karanlık değildi ve arkadaki damlara ve direklere vuran neon ışığı, köpeğin ısrarlı havlamalarına rağmen beni rahatlatıyor, kuyuyu görüp hemen geri döneceğimi düşünüyordum. Ama Serhat'tan ses çıkmadı. Genç rehberim gecikiyor diye sabırsızlığa kapılıyordum ki cebimdeki telefon çaldı, Ayşe'ydi.

"Öngören'deymişsin" dedi "Şirkettekiler söyledi."

"Evet."

"Beni atlattın Cem, kalbimi kırdın. Yanlış şeyler yapıyorsun."

"Korkacak hiçbir şey yok. Her şey yolunda gitti."

"Korkacak çok şey var. Şimdi neredesin?"

"Genç rehberimle, Mahmut Usta'yla kazdığımız kuyuya geldik."

"O kim?"

"Rehberim eski Öngörenli bir genç. Ukala ama yardım ediyor."

"Kim buldu onu sana?.."

"Kırmızı Saçlı Kadın" dedim ve bir an rakının etkisinden ayılarak düşündüm.

"Yanında mı şimdi o?" dedi Ayşe telefonda fısıldar gibi.

"Kim, Kırmızı Saçlı Kadın mı?"

"Hayır, onun sana tanıştırdığı genç yanında mı?"

"Yanımda değil, duvarda geçit arıyor. Beni boş fabrikadan içeri sokacak."

"Cem, hemen geri dön!"

"Niye?"

"O çocuktan uzak dur. İzini kaybettir ona."

"Niye bu kadar korkuyorsun?" dedim ama kendim de telefondan gelen korkuya kapılıyordum.

"Biz yıllarca senle hangi hikâyeleri okuduk?" dedi Ayşe. "Sen Öngören'e oğlunu görmek için gittin tabii. Beni de bu yüzden yanına istemedin. Sana o rehberi kim tanıştırdı? Kırmızı Saçlı Kadın! Şimdi onun kim olduğunu anladın mı?"

"Kimin? Serhat'ın mı?"

"O büyük ihtimal oğlun Enver! Kaç oradan Cem."

"Sakin ol. Burada insanlar rahat. Mahmut Usta'dan çok söz edilmedi."

"Beni dikkatli dinle" dedi Ayşe. "Şimdi orada siyasi bir bahaneyle seni birisine bıçaklatsalar ya da sarhoş numarasıyla kimvurduya getirip birisi seni vuruverirse ne olacak?

"Ölmüş olacağım o zaman" diyerek güldüm.

"O zaman Sührab, bütün şirket Kırmızı Saçlı Kadın'la oğlunun olacak" dedi Ayşe. "Ve bu yüzden, bu insanlar hiç çekinmeden adam öldürüverir."

"Miras için bu akşam kim öldürecekmiş beni?" diye sordum. "Buraya geleceğimi kimse bilmiyordu; ben bile."

"O genç yanında mı?"

"Hayır, dedim ya!"

"Sana yalvarıyorum. Önce hemen onun seni bulamayacağı bir yere çekil."

Karımın dediğini yaptım. Karşı köşedeki bir dükkânın karanlık eşiğine geçtim.

"Şimdi dinle beni" dedi Ayşe: "Yıllarca Oidipus ve babasını, Rüstem ile Sührab'ı okurken düşündüklerimiz doğruysa... O delikanlı oğlunsa, o öldürecek seni! Batılı isyancı bir birey olduğu için..."

"O öyle bir şeye girişirse, o zaman ben de Rüstem gibi Asyalı otoriter bir baba olur ve bu saygısız evlattan önce davranıp ben onu öldürürüm" dedim gülümseyerek.

"Tabii ki öyle bir şeyi asla yapmayacaksın" dedi Ayşe sarhoş kocasını ciddiye alıp. "Yerinden de hiç kıpırdama. Ben arabaya atlayıp hemen geliyorum."

Karanlık ve kasvetli Öngören gecesinde kadim kitapların, efsanelerin, resimlerin ve eski medeniyetlerin ışığı o kadar uzaklardaydı ki, karımın telaşını anlayamadım. Ama uzun bir süre yerimden kıpırdamadım. Az sonra rehberim Serhat'tan hiçbir ses çıkmayınca korkmaya başladım. Serhat oğlum olabilir miydi gerçekten? Sessizlik uzuyor, beni burada unutan delikanlıya sinirleniyordum.

"Cem Bey, Cem Bey" diye seslendi en sonunda duvarın öte tarafından.

Bir an telaşlandım ve hiç sesimi çıkarmadım. Genç adam seslenmeye devam etti.

Az sonra delikanlı kaybolduğu yerde, duvarın ta öbür ucunda belirdi. Ağır ağır yaklaşmaya başladı. Evet, benim boyumdaydı ve yürüyüşünün havasında, elini kolunu sallayışında babamı hatırlatan bir şeyler vardı. Bu beni korkuttu.

Beni bıraktığı yere gelince iki kere daha "Cem Bey!" diye seslendi.

Yüzünü göremiyordum ve ona yakından bir daha bakmayı çok istiyordum. Yıllar sonra evladımdır diye bir delikanlıdan korkup saklanmamda rüyalardan çıkma bir yan vardı. En sonunda cebimdeki tabancaya güvendim ve çıkıp ona sokuldum.

"Neredesiniz?" dedi. "İçeri girmek istiyorsanız beni takip edin."

Dönüp duvar boyunca yürümeye başladı. Sokak iyice karanlıklaşmıştı. Delikanlının beni boğazlamak için tenha ve karanlık bir köşeye götürdüğü geldi aklıma. Keşke yüzüne yakından dikkatle bir kere baksaydım! Ayak seslerini izleyerek karanlığa doğru ilerledim.

Duvarın alçak yanına gelince Serhat bir anda kedi gibi sıçrayıp yok oldu. Sonra karanlıkta sıcak ve nemli elini tutup (oğlumun eli olabilir mi bu diye düşündüm bir an) duvarın öbür

tarafına geçtim. Evet, burası bizim düzlüktü. Boş fabrikanın bekçi köpeği zincirini zorlayarak çılgınlar gibi havlıyordu.

Zincir koparsa onu tabancamla vurmaya karar verdiğim için köpeğe aldırmadan fabrika binaları arasında yürüdüm. Hayri Bey ile yeni futbol ayakkabıları giyen oğlu, kuyudan su çıkınca burada hayal ettiklerinden de büyük boyama ve yıkama atölyeleri kurmuşlardı. Son on yılda tekstil sanayiinin Çin'e, Bangladeş'e ve Uzakdoğu'ya gitmesinden önce başka derme çatma binalar da yapılmıştı. Mermer basamakları olan idare binası gibi bu yerler de şimdi terk edilmiş, işe yaramaz eski malzemelerin, boş sandıkların, tozlu paslı şeylerin bırakıldığı birer depo olarak kullanılıyordu. Bazıları harabe halindeydi.

Bizim kuyu Hayri Bey'in her ziyaretinde bir gün yapacağını söylediği işçi yemekhanesinin içinde kalmıştı. Camları kırık bu yapı, depo olarak bile kullanılmıyordu. Duvarın öte tarafındaki bir binanın neon lambasının belli belirsiz ışığında rehberimi takip ettim ve örümcek ağları, paslı demirler, borular ve eşya hayaletleri arasından geçip bizim kuyunun beton ağzına geldik.

"Aslında bu kilit bozuktur" dedi rehberim. Ve eğilip kuyunun beton ağzına bir halkayla takılı kapağın kilidini kurcalamaya başladı.

"Çok iyi biliyorsun sen burayı," dedim.

"Enver beni çok getirdi buraya."

"Niye?"

"Bilmiyorum" dedi. Hâlâ kilidi kurcalıyordu. "Siz niye gelmek istediniz?"

"Mahmut Usta ile buradaki çalışmamızı hiç unutmadım" dedim.

"Emin olun o da hiç unutmamıştır."

Bu Mahmut Usta'yı sakat bırakmama bir dokundurma mıydı?

Genç rehberim kilidi daha iyi kurcalamak ve güç almak için ayağa kalkınca, yüzüne kuvvetli bir ışık vurdu ve acaba bu oğlum mu diye dikkatle baktım yüzüne. İçimde suya susamış, yeşermeye hazır bir sevgi de vardı.

Ama bir hayal kırıklığına uğradım. Evet, belki bu gencin

yüz hatları ve ifadesi tıpkı boyu posu gibi bana benziyordu ama karakterini, eskilerin şahsiyet dediği şeyini sevmemiştim. Ayşe yanılıyordu. Oğlum olamazdı bu.

Zeki rehberim de bir nedenden ondan hoşlanmadığımı hemen hissetti. Bir sessizlik oldu. Şimdi o da bana düşmanca bakıyordu.

"Bir de ben bakayım şu kilide" deyip dizlerimin üzerine çöktüm ve yarı karanlıkta kilidi zorlayarak açmaya çalıştım.

- 43 -

Kilidi açmak için diz çökmek, vicdanımda hızla yoğunlaşan suçluluk duygularımı bir an hafifletti. Niye gelmiştim buraya? Kilit birden açılıverdi.

Ayağa kalktım, halkasından çıkan kilidi delikanlıya uzattım. "Kapağı da aç bakalım" dedim, evinin içinde kalmış Bizans kuyusunu Alman turiste gösteren köylüyle konuşur gibi. Hayal kırıklığına uğramak kadar, rehberimin mağrur hali de etkilemişti beni.

Uğraştı ama paslı demirden kapağı açamadı. Biraz daha uğraşmasını seyrettikten sonra dayanamayıp ben de onunla birlikte tuttum. Birlikte birden çekince kuyunun kapağı Bizans'tan kalma bin yıllık bir zindanın kapısı gibi gıcırdayarak açıldı.

Uzaktaki neon lambasının soluk ışığında bir örümcek ağı gördüm ve telaşlı bir kertenkelenin parıltısını fark ettim. Yoğun bir küf kokusu genzimi yakarken hafızamın derinliklerinden "Arzın Merkezine Seyahat" kelimeleri yukarı çıktı.

Kuyunun dibi o kadar uzaktaydı ki, gözükmüyordu bile. Ama bir süre sonra gözlerim karanlığa alıştı. Dipte ışığı yansıtan ya bir su birikintisi ya da çamur yığını gördüm. O kadar uzaktaydı ki insan irkiliyordu.

Serhat ile kuyunun dibine sessizce huşu ile bakıyorduk. Kuyunun derinliği yalnızca korkutmuyor, insan bunu kazma kürekle açan kişiye hayranlık da duyuyordu. Otuz yıl önce,

beni aşağıdan azarlayan Mahmut Usta'nın hayali canlandı gözümün önünde.

"Başım döndü" dedi genç rehberim, "İnsan içine düşebilir. Kişiyi çekiyor bu derinlik."

"Bilmem neden Allah geldi aklıma" dedim bir an yakınlık duyduğum delikanlıya bir sır verir gibi fısıldayarak. "Mahmut Usta öyle beş vakit namaz kılan biri değildi. Ama otuz yıl önce kuyuyu kazdıkça ben yeraltına doğru değil, gökyüzüne, yıldızların yanına, Allah'ın ve meleklerin katına çıktığımızı sanırdım."

"Allah her yerdedir" dedi ukala Serhat. "Hem yukarıda hem aşağıda, hem kuzeyde, hem güneyde. Her yerde."

"Evet, öyle."

"Öyleyse niye inanmıyorsun O'na?"

"Kime?"

"Allah-u teala'ya" dedi. "Her şeyi yaratan Allah'a."

"Sen ne biliyorsun benim Allah'a inanmadığımı?"

"Her halinden belli..."

Biraz sustuk birbirimizi süzerek. Karşımdaki gencin öfkesinden gerçekten oğlum olabileceğini hissettim. Oğlumun kişilik sahibi hırçın biri olması sevindirirdi beni. Ama kuyunun başında öfkenin bana yönelmesinden korkuyordum.

"Avrupai Türk zenginleri laikliği 'Sen ne karışıyorsun benim Allah ile ilişkime' bahanesiyle savunurlar" diye devam etti Serhat "Ama aslında laikliği Allah ile hiç ilişkileri olmadan, akıllarına esen her kötülüğü modernliktir diye gönül rahatlığıyla yapabilmek için isterler."

"Nedir senin modernlerle derdin?"

"Aslında benim kimseyle ve hiçbir şey ile bir derdim yok!" dedi sakinleşerek. "Kendimi düşmanlarla, sağcı, solcu, dinci, modernci gibi zıtlıklarla tanımlamadan kendim olmak istediğim için insan içine çıkmadan şiir yazıyorum. Demin kapım çalındı, şiir yazıyordum, açmadım."

Tam anlamadım ne dediğini. Ama kitaplardan çıkma bir tartışmanın delikanlının öfkesini alacağını düşündüm. "Sence modernlik kötü bir şey mi?" diye sarhoş saflığıyla ona sordum.

"Modern kişi şehrin ormanında kaybolan kişidir. Bu da babasız kalmak demektir. Babasını araması da boşunadır aslında.

Kişi modern bir bireyse şehrin kalabalığında babasını bulamayacaktır. Bulursa da bu sefer birey olamayacaktır. Modernliğin Fransız mucidi Jean-Jacques Rousseau bunu çok iyi bildiği için dört tane evladını modern olsunlar diye bile bile terk etmiş, onlara babalık etmemiştir. Rousseau çocuklarını merak bile etmemiş, bir kere de aramamıştır. Sen de beni modern olayım diye mi terk ettin? Öyleyse haklısın."

"Nasıl?"

"Mektubuma niye cevap vermedin?" diye sordu bana yaklaşarak.

"Hangi mektubuna?"

"Neden bahsettiğimi gayet iyi biliyorsun."

"Kusura bakma, rakıdan hatırlayamadım. Madem sen hatırlıyorsun, söyle de dönelim yemeğe."

"Oğlun olarak imzalayıp sana yolladığım mektuba niye cevap vermedin? Altına e-posta adresi de yazmıştım."

"Siz neyi imzaladım dediniz?"

"Numaradan sizli bizli olmaya gerek yok," dedi Serhat. "Benim kim olduğumu çoktan anladın."

"Anlamadım Serhat Bey."

"Benim adım Serhat filan değil. Ben senin oğlun Enver'im."

Uzun bir süre sustuk. Fabrikanın girişindeki köpek de nedense sustuğu için derin bir sessizlik oldu. Bir an yıllar önce, babam bizi terk ettikten bir süre sonra bazan onun yüzünü nasıl unutuverdiğimi hatırladım. Bu duygu bir an elektriklerin kesilmesine ya da bir an kör olmaya benzerdi.

Ben onun yüzüne bakarken, Enver de benim yüzüme bakıyor ve ne düşündüğümü anlamaya çalışıyordu. Bir hayal kırıklığı yavaş yavaş içimde yükseliyordu. Türk filmlerindeki gibi, "Oğlum!" diye ona sarılamayacağımı çoktan anlamıştım.

"Demek ki asıl numaracı senmişsin" dedim sonunda. "Benim oğlum Enver niye Serhat pozuna girmek istesin ki?"

"Bakalım babasını sevecek mi... Bakalım kanı sana ısınacak mı? Babalık benim için önemli bir şey."

"Nedir senin için baba?"

"Annenin karnına düşürdükten sonra oğlunu hayatının sonuna kadar koruyup sahiplenen, güçlü, şefkatli kişidir baba.

Dünyanın başlangıcı ve merkezidir o. Bir baban olduğuna inanıyorsan, onu görmesen bile kendini iyi hisseder, onun orada olduğunu, gelip seni şefkatle koruyacağını bilirsin. Benim öyle bir babam olmadı."

"Benim de öyle bir babam olmadı ne yazık ki" dedim soğukkanlılıkla. "Ama olsaydı o da benden ona itaat etmemi bekler, gücü ve şefkatiyle benim bireyliğimi ezerdi!"

Babasının bu konuları önceden düşünmüş olduğunu anlayan Enver gözlerini açtı. Şimdi beni saygıyla, ilgiyle dinlediğini görüp sevindim.

"Acaba babama itaat etseydim mutlu biri olur muydum?" diye yüksek sesle düşünmeye devam ettim. "Belki, iyi bir oğul olurdum, ama iyi bir birey olamazdım."

Düşüncelerimi kabaca kesti. "Bu birey olma merakı ve telaşı yüzünden Avrupai zenginlerimiz değil birey, kendileri bile olamadılar" dedi. "Avrupai Türk zenginleri Allah'a inanmazlar, çünkü kendilerini bir şey sanırlar. Onların bireyliği çok önemlidir. Çoğu, herkes gibi olmadığını kanıtlamak için Allah'a inanmaz. Üstelik bunu söyleyemezler bile. Oysa inanç herkes gibi olmak işidir. Din alçakgönüllülerin cenneti ve tesellisidir."

"Kabul ediyorum."

"Yani Allah'a inanıyorum diyorsun. Bu Avrupai Türk zengini için çetin bir iştir."

"Evet."

"Gerçekten *Kur'an* okuyor, Allah'a inanıyorsan niye Mahmut Usta'yı bu dipsiz kuyuda bıraktın. Nasıl bırakabildin? İnanan vicdanlı olur."

"Bunu çok düşündüm. Çocuktum o zaman."

"Yoo. Daha o zamandan kadınlarla yatıp onları gebe bırakıyormuşsun."

Bu hazırcevaplık bir an beni şaşırttı. "Sen her şeyi biliyorsun" diye mırıldandım.

"Evet, Mahmut Usta bana her şeyi anlattı" dedi Enver düşmanca. "Ustayı mağrur olduğun, kendini ondan daha çok birey sandığın için kuyunun dibinde bıraktın. Senin okulun, üniversiten, hayatın o yoksul adamın hayatından daha önemliydi."

"Bu herkes için böyledir."

"Bazı insanlar için değil!"

"Haklısın" dedim kuyunun ağzından çekilerek.

Uzun bir sessizlik oldu. Köpek yeniden havlamaya başladı.

"Korkuyor musun?" diye sordu oğlum.

"Neden?"

"Kuyuya düşmekten."

"Bilmiyorum" dedim. "Yemektekiler merak etmişlerdir. Artık geri dönelim... Bu saygısız konuşma tarzı benim bir oğuldan beklediğim şey de değil..."

"Sizinle nasıl konuşmalıydım babacığım?" dedi alaycı bir havayla. "İtaatkâr bir oğul olursam, Avrupai bir birey olamam. Avrupai bir birey olursam da, bu sefer itaatkâr bir oğul olamam. Yardım edin bana."

"Benim oğlum hem gelişmiş bir birey olur, hem de babasına kendi isteğiyle itaat ederdi" dedim. "Kişiliğimizin gücü yalnızca özgürlüğümüzden değil, tarihten ve hatıralardan da gelir. Bu kuyu gerçek bir tarih, gerçek bir hatıradır benim için. Beni buraya kadar getirdiğiniz için sağ olun Enver Bey. Ama artık bu sohbet yetişir."

"Niye dönmek istiyorsun? Korkuyor musun?"

"Neden korkayım ki!"

"Kuyuya dikkatsizce düşmekten değil, şimdi ben seni tutup aşağıya atıveririm diye korkuyorsun" dedi gözlerimin içine bakarak.

Ben de onun gözlerinin içine baktım. "Niye yapasın ki babana böyle bir şey?" dedim az sonra.

"Mahmut Usta'nın intikamı için..." diye saymaya başladı. "Beni terk ettiğin için. Evli anamı kandırdığın için. Yıllar ve yıllar sonra oğlunun mektubuna bir cevap bile vermediğin için... Senin istediğin gibi bir birey olmak için. Ve tabii mirasın bana kalacağı için..."

Nedenler listesinin uzunluğu korkutmuştu beni. Oğlum olan kişiyi caydırmak istedim. "Seni mahkemelerde süründürür, hapishane hücrelerinde çürütürler" diye dikkatle ve şefkatle onu uyardım. "Hayatın hapishanede seni ziyaret edecek anneni beklemekle geçer. Ayrıca baba katilliği ya da devlete

isyan bizde değil, Avrupa'da şerefli bir iştir. Anandan başka kimse sevmez seni. Üstelik devlet, baba katilini mirastan da mahrum eder."

"İnsan böyle bir şeyi sonuçlarını düşünerek yapmaz" dedi oğlum. "Sonuçları düşünürsen özgür olamazsın. Özgürlük, tarihi ve ahlakı unutmaktır. Hiç Nietzsche okudun mu?"

Susmaya karar vermiştim.

"Ayrıca şimdi seni şurada kolundan çekip kuyuya atsam... ve babam kazayla düştü desem kimse aksini kanıtlayamaz."

"Haklısın."

"Sana kızdığım zamanlar aslında seni kör etmek geliyor içimden" diye ekledi oğlum dikkatle. Bir babada dayanılmayacak yan hep seni görmesi!"

"Babanın bakışı güzel bir şey olmalı."

"Gerçek bir babaysa! Gerçek bir baba adil olmalı. Sen gerçek bir baba bile değilsin. Önce gözlerini kör etmek geliyor benim içimden."

"Neden o?"

"Şairim, işim kelimelerle oynamak. Ama gerçek düşüncenin kelimelerden değil, resimlerden çıkacağını biliyorum. Kelimelerle düşünemediğim asıl düşünceyi gözümün önüne ancak bir resim olarak getirebiliyorum. Şimdi seni kör edersem, işte ancak o zaman senin istediğin gibi bir birey olacağım. Biliyor musun neden? Çünkü o zaman kendim olacağım ve kendi kelimelerimi yazıp kendi efsanemi söyleyeceğim."

Düşmanca havası ve ukalalığını bana karşı kullanması kırmıştı beni. Sarılıp onu kucaklamalı, onu gerçek bir baba gibi öpmeliydim. Ama hayal kırıklığı ve pişmanlığa kapılarak yanlış bir şey söyledim:

"Sen de gerçek bir oğul değilsin" dedim. "Fazla öfkeli ve fazla itaatkârsın."

"İtaatkârlığım neymiş, kanıtla!"

Asabi bir hareket yapınca korkup bir adım geriledim. O da üzerime doğru geldi.

O zaman bir hata daha yaptım ve ceketimin cebinden Kırıkkale tabancamı çıkardım, yarı şaka yarı ciddi emniyetini göstererek açtım.

"Oğlum, orada dur. Beni buna mecbur etme, bak sonra patlar!" dedim.

"Sen onu kullanamazsın bile" dedi ve üzerime atlayıp Kırıkkale tabancayı elimden almaya çalıştı.

Kuyunun yanına küf kokulu toprağa yarı karanlıkta devrildik ve baba oğul yerde boğuşmaya başladık. Önce o üste çıktı, sonra ben üste çıktım, sonra o üste çıktı ve tabancayı almak için elimi tutup kuyunun betonuna vurmaya başladı...

III. KISIM

KIRMIZI SAÇLI KADIN

30-35 yıl önce yani 1980'lerin ilk yarısında sahneye çıktığımız küçük taşra şehirlerinin birinde, bir akşam bizim tiyatro takımı ve yerel siyasi dernekten bir kalabalık, içip akşam yemeği yiyorduk ki, uzun masanın öteki ucunda benim gibi kırmızı saçlı bir kadın daha belirdi. Bir anda bütün kalabalık, masada iki kırmızı saçlı kadının oturması; bu rastlantı hakkında konuşmaya başladı. Kaçta kaç ihtimaldir, uğur mu getirir, neyin işareti olabilir diye sorular soruyorlardı ki:

"Benim saçımın kırmızısı doğal" dedi masanın öbür ucundaki kırmızı saçlı kadın. Hem özür diler gibiydi, hem de gururlanıyordu: "Bakın, doğal kırmızı saçlılarda olduğu gibi benim yüzümde, kollarımda çiller var. Tenim beyaz ve gözlerim de yeşil."

Herkes bu kadına cevabım ne olacak diye bana döndü.

"Sizin saçınızın kırmızısı doğuştan, benimki ise kendi kararım" dedim hemen anında.

Her zaman böyle hazırcevap değilimdir ama bu çok düşündüğüm bir konuydu. "Sizin için Allah vergisi, doğuştan kader olan şey, benim için bilinçle yapılmış bir seçimdir."

İçki sofrasındakiler beni mağrur bulmasınlar diye konuyu uzatmadım. Çünkü alaycı, akılsız gülüşmeler başlamıştı bile. Cevap vermeseydim, sessizliğim "Evet saçımın rengi boya" deyip ezildiğim anlamına gelecekti. Hem karakterim konusunda yanlış fikir edinecek, hem de benim sıradan özlemlerle yaşayan bir taklitçi olduğumu düşüneceklerdi.

Biz sonradan kırmızı saçlı olanlar için, saç rengi seçilmiş bir kişilik demektir. Bir kere saçlarımı kırmızıya boyattıktan sonra geri kalan hayatımda kırmızı saçlarıma bağlı kalmak için çırpındım.

Yirmili yaşlarımın ortalarında eski masal ve efsanelerden ibretler çıkaran bir tiyatrocu değil, modern bir ortaoyuncu, öfkeli ama mutlu bir solcuydum. Üç yıllık gizli ilişkimizin sonunda benden on yaş büyük, evli, yakışıklı ve devrimci sevgilim beni terk etmişti. Oysa birlikte heyecanla kitap okurken ne romantik, ne mutluyduk! Aslında ona hem kızıyor, hem de hak veriyor-

dum, çünkü gizli aşkımız ortaya çıkmış, örgütte bizi bilen herkes aşk hikâyemize burnunu sokmuştu. Bunun kıskançlıklara yol açacağını, sonumuzun herkes için kötü olacağını söylüyorlardı ki 1980'de bir askeri darbe daha oldu. Bazıları yeraltına saklandı; bazıları teknelerle Yunanistan'a, oradan da Almanya'ya kaçıp siyasal sürgün oldu; bazıları da hapse girip işkence gördü. Benden on yaş büyük sevgilim Akın da aynı yıl evine, karısına, çocuğuna ve eczanesine geri döndü. Bende gözü var, sevgilimi kötülüyor diye kızdığım Turhan ise acımı anlıyor, bana çok iyi davranıyordu. Böylece, bunun Devrimci Yurt için de iyi olacağını düşünerek evlendik.

Ama benim başka bir erkekle aşk yaşamış olmam kocamda bir takıntı oldu. Genç kadrolara bu yüzden sözünü geçiremediğini düşünüyor, ama beni "hafifliğimden" dolayı suçlayamıyordu. Evli sevgilim Akın gibi hızla âşık olup, hızla unutanlardan da değildi. Bu yüzden hiçbir şey olmamış gibi yaparken zorlanmaya başladı. Olmadık yerde kendisine çift anlamlı sözler söylendiğini, iğnelemeler yapıldığını hayal ediyordu. Kısa süre sonra da Devrimci Yurt'taki arkadaşlarını eylemsizlikle suçladı ve silahlı mücadele örgütlemek için Malatya'ya gitti. Orada uyandırmaya çalıştığı vatandaşlarımızın bu bozguncuyu nasıl ihbar ettiğini ve kocamın jandarmalar tarafından bir dere kenarında sıkıştırılıp nasıl vurulduğunu anlatmayacağım.

Kısa sürede hayatımdaki bu ikinci büyük kayıp beni siyasetten daha da soğuttu. Bazan vali emeklisi babamla annemin yanına, evime dönseydim diyordum ama bu kararı veremiyordum. Eve dönersem, hem yenilgiyi kabul etmek hem de tiyatrodan ayrılmak zorunda kalacaktım. Artık beni aralarına alacak tiyatro grubu bulmam da çok zordu. Sanılanın aksine artık tiyatroyu siyaset için değil, tiyatro için yapmak istiyordum.

Bizimkilerin arasında kalınca, tıpkı Osmanlı zamanında İran'la savaşa gidip hiç geri dönmeyen sipahilerin karıları gibi bir süre sonra küçük kardeş ile evlendim. Aslında Turgay ile evlenip, onu seyyar halk tiyatrosu kurmaya sevk etmek benim fikrimdi. Böylece evliliğimiz ilk başta beklenmedik bir şekilde mutlu geçti. İki kayıp erkekten sonra Turgay'ın gençliği, çocukluğu, kalıcılığının sanki bir çeşit güvencesiydi. Kışları İstanbul,

Ankara gibi büyük şehirlerde, sol derneklerin salonlarında, tiyatro sahnesi denilemeyecek toplantı odalarında temsiller verirken; yazları da dostlarımızın bizi çağırdığı kasabalarda, tatil kentlerinde, askeri garnizonlar ve yeni kurulmuş imalathane ve fabrikalar civarlarına gidip çadırımızı kurmaya başladık. Masada aynı anda biz iki kırmızı saçlı kadının karşılaşması bu yılların üçüncüsündeydi. Ondan bir yıl önce saçımı kırmızıya boyamıştım.

Aslında bu kararımı uzun boylu düşünüp vermemiştim. "Saçlarımın rengini tamamen değiştireceğim" demiştim o gün Bakırköy'deki orta yaşlı mahalle kuaförüne ama daha renk bile yoktu aklımda.

"Kumralsınız, sarı saç size yakışır."

"Kırmızıya boya saçlarımı" dedim ani bir dürtüyle. "Öyle iyi olacak."

İtfaiye arabası rengi ile turuncumsu arası bir kırmızıya boyadı. Çok dikkat çekiciydi; ama başta kocam Turgay olmak üzere, yakın çevremde bir itiraz sesi yükselmedi. Belki de oynayacağımız bir oyuna hazırlık olduğunu düşündüler. Kırmızı saçları, arka arkaya talihsiz aşk hikâyelerinin içinden çıkıp gelmiş olmamla açıkladıklarını da gözlemliyordum. O dönem bana "Ne yapsa yeridir" hoşgörüsü gösteriyorlardı.

Tepkilerden yaptığım şeyin ne anlama geldiğini yavaş yavaş anlıyordum: Hakikilik ve taklit Türklerin bayıldığı konudur. İçki masasındaki diğer kırmızı saçlı kadının mağrur itirazından sonra saçlarımı berberde sentetik boyayla değil, çarşıdan kendi elimle tarttırıp aldığım kına ile kendim boyamaya başladım. Doğal kırmızı saçlı kadınla karşılaşmamızın sonucu da bu oldu.

Tiyatro çadırıma gelen lise, üniversite çağındaki içten ve duyarlı gençlere, yalnızlık çeken erlere çok dikkat eder, kendimi onların duyarlığına ve hayallerine içtenlikle açardım. Onlar renklerin tonlarını, sahte ile hakikiyi, samimi duygularla palavrayı, yetişkin erkeklerden çok daha çabuk fark ederler. Saçlarımı kendi elimle yaptığım kına boyasıyla boyamasaydım belki de Cem beni fark etmeyecekti.

O beni fark ettiği için ben de onu fark ettim. Babasına çok benzediği için ona bakmaktan hoşlanıyordum. Sonra bana ka-

pıldığını, kaldığımız evin pencerelerine baktığını gördüm. Çok utangaçtı, bundan da etkilenmiş olabilirim. Utanmaz erkekler beni korkutur. Çok vardır bizde bunlardan. Utanmazlık bulaşıcı olduğu için de bazan bu ülkede boğulacak gibi olurum. Çoğu sizin de utanmaz olmanızı ister. Cem kibar ve utangaçtı. Kim olduğunu ise, tiyatroya gelip oyunu seyrettiği gün İstasyon Meydanı'nda yürürken o söyleyince anladım.

Şaşırdım, ama sanki aklımın bir yanıyla da biliyordum onun kim olduğunu. Hayatta rastlantı diye geçiştirdiğim şeylerin aslında bir anlamı olduğunu tiyatroda öğrendim. Hem oğlumun hem babasının yazar olmak istemesi basit bir rastlantı değildir. Otuz yıl sonra burada Öngören'de oğlumun babasıyla karşılaşmam rastlantı değildir. Oğlumun da, tıpkı babası gibi babasızlık acısı çekmesi rastlantı değildir. Tiyatro sahnelerinde yıllarca ağladıktan sonra, hayatta içtenlikle ağlayan bir kadına dönüşmem rastlantı değildir.

1980'deki askeri darbeden sonra bizim halk tiyatrosu da tutum değiştirdi. Başımız derde girmesin diye solculuğu biraz sulandırdık. Halk çadıra gelsin diye kısa monologlarım için *Mesnevi*'den, eski tasavvufi hikâyeler ve masallardan, *Hüsrev ile Şirin*'den, *Kerem ile Aslı*'dan da duygusal sahneler ve konuşmalar aldım. Ama en büyük başarıyı, Yeşilçam'a melodramlar yazan eski bir senarist arkadaşın "Her zaman sevilir ve tutar" diyerek önerdiği Rüstem ile Sührab'ın hikâyesinden uyarladığım gözü yaşlı kadının monoloğu ile elde ettik.

Televizyondaki reklamları taklit ve alay ettiğim sahnelerden sonra dans edip, göbek atmama, kısa eteğime ve uzun bacaklarıma hayran kalıp cesaretlenen, edepsizce laf atan, yerine göre ya hemen bana âşık olan ya da cinsel hayallere kapılan bütün o arsız erkekler (hatta "Aç aç!" diye bağıran en rezilleri bile), sahnede ben Sührab'ın annesi Tehmine'nin, kocasının oğlunu öldürdüğünü görünce attığı çığlığı her atışımda birden derin ve korkutucu bir sessizliğe bürünürdü.

Derken önce ince ince, sonra bütün gücümle ağlamaya başlardım. Ağlarken kalabalıklar üzerindeki gücümü hisseder, bütün hayatımı oyunculuğa adadığım için mutlu olurdum. Sahnede üzerimde yırtmaçlı kırmızı uzun elbisem, tarihi takılarım, be-

limde kalın asker palaskası, bileğimde eski zamanlardan kalma bileklik ben sahnede anaların acısıyla ağlarken, sandalyelerde oturan erkeklerin içlerinin titrediğini, gözlerinin nemlendiğini, suçluluk duygularına kapıldıklarını derinden hissederdim. Taşralı, genç, öfkeli kalabalığın çoğunun kendini güçlü, buyurgan Rüstem'in değil, farkında olmadan oğlu Sührab'ın yerine koyduğunu daha dövüşün başında oğulu tutmalarından anladığım için, aslında kendi ölümlerine gözyaşı döktüklerini de sezerdim. Ama kendilerine ağlayabilmeleri için, önce kırmızı saçlı annelerinin sahnede göstere göstere ağlaması gerekiyordu.

Bütün bu derin acıları yaşarken, pek çok hayranımın gözlerinin, dudaklarıma, boynuma, göğüslerime, bacaklarıma ve tabii kırmızı saçlarıma takıldığını, felsefi acıyla, cinsel arzunun, eski masallardaki gibi iç içe geçtiğini de görürdüm. Boynumu her büküşümle, endamla attığım her adımımla ve her bakışımla seyircilerin hem zekâlarına ve duygularına, hem de gencecik tenlerine seslenmeyi başardığımı gördüğüm harika anlardı ama çok sık da yaşamazdım onları. Bazan genç bir erkek yüksek sesle ağlar, bu da diğerlerine bulaşırdı. Derken biri alkışlamaya başlar, dediklerim anlaşılmaz, aralarında kavgaya tutuşurlardı. Birkaç kere de çadırdaki kalabalığın çıldırdığını gördüm; hüngür hüngür ağlayanla için için ağlayan, alkışlayanla küfür eden, ayağa kalkıp bağıranla sessizce oturup seyreden, birbirine girerdi. Çoğu zaman bu heyecan ve coşkuyu sever, arzular, ama kalabalığın şiddetinden korkardım da.

Bir süre sonra ağlayan kadını dengeleyecek başka bir sahne aradım. Hazreti İbrahim, Allah'a itaatini kanıtlamak için oğlunun boğazını keserken, hem uzaktan sessizce ağladım hem de elinde oyuncak bir koyunla gelen melek oldum. Ama bu hikâyede bir kadına yer yoktu; etkili olamadım. Sonra Oidipus'un annesi Iokaste'nin konuşmasını kendi monoloğum için yeniden yazdım... Bir oğulun babasını yanlışlıkla öldürmesinin hikâyesi çok bir heyecan uyandırmıyor ama bir fikir olarak ilgiyle karşılanıyordu. Bu kadarı yeterliydi belki. Keşke oğulun daha sonra kırmızı saçlı anasıyla yattığını hiç anlatmasaydım. Bunun uğursuzluk getirdiğini bugün söyleyebilirim. Turgay uyarmıştı beni. Ama ne ona ne de yaptığım provalarda "Abla

bu ne oluyor?" diye soran çaycı ile, "Sevmedim bunu ya!" diye laf sokan yönetici Yusuf'a kulak verdim.

Kırmızı saçlarımla Oidipus'un annesi Iokaste'yi oynayıp bilmeden oğlumla yattığımı söylediğim ve bütün içtenliğimle ağladığım Güdül kasabasında, 1986 yılında ilk gün tehditler aldık, ertesi gece yarısı tiyatro çadırı yanmaya başlayınca yetişip zor söndürdük. Bir ay sonra Samsun'da sahildeki teneke mahallelerinin yakınına kurduğumuz çadır, Oidipus'un anası monoloğumdan sonraki sabah çocuklar tarafından taş yağmuruna tutuldu. Erzurum'da öfkeli milliyetçi gençlerin "Yunan oyunu" suçlamalarından ve tehditlerinden yıldığımız için ben otelden dışarı çıkamadım, çadırı da cesur ve dürüst polisler korudu. Belki taşra açıksözlü sanata henüz hazır değil, diye düşünüyorduk ki, Ankara'da İlerici Vatanseverler Derneği'nin kahve ve rakı kokan küçük sahnesinde oyunumuz üç kere bile oynanamadan "halkın ar ve haya duygularına aykırı" diye durduruldu. Erkeklerin birbirlerine en çok söylediği küfürün "ananı" diye başladığı memleketimizde savcının kararını haksız bulmadım.

Bu konuları yirmili yaşlarımın ortalarında oğlumun dedesi Akın'a âşıkken, onunla tartışırdık. Erkeklerin, hiç bilmediğim küfürlerini ortaokulda, lisede, askerlikte öğrendiklerini sevgilim yarı hayretle yarı utançla hatırlayıp bana gülümseyerek tekrarlar, arkasından "İğrenç!" der, sonra "kadının ezilmişliği" genel konusunu açıp, işçi sınıfı cennetine varınca bütün bu pisliklerin sona ereceğini anlatırdı. Sabretmeli, devrim yapmaları için erkekleri desteklemeliydim. Ama Türk solcu erkekleri ile kadınları arasındaki eşitsizlik konusuna gireceğimi sanmayın sakın. Benim son monologlarım yalnızca öfkeli değil, aynı zamanda şiirsel ve zarif de olmalıdır. Umarım oğlumun kitabında böyle bir hava olur, beni sahnede gördüklerinde olduğu gibi kitapta da bu duyguları hissederler. Başımızdan geçenleri babasından, dedesinden başlayarak bir kitapta hikâye etmesi fikrini Enver'ime ben verdim.

Aslında ilkokul yıllarında, içindeki iyiliği ve insanlığı kaybetmesin, erkeklerin çirkinliklerini öğrenmesin diye Enver'imi okula göndermeden, evde kendim eğiteyim diye düşünürdüm.

Turgay bu hayallerimi ciddiye almazdı. Oğlumuz ilkokula Bakırköy'de başladığında Turgay ile tiyatroyu bırakmış, hızla yaygınlaşan çeviri dizilerde seslendirme yapıyorduk. Öngören'e o yıllarda gidişlerimizin nedeni Sırrı Siyahoğlu'dur. Solculuk, sosyalistlik heyecanı bitse bile eski arkadaşlar hâlâ görüşüyorduk. Yıllar sonra, Öngören'de bizi Mahmut Usta'yla da yeniden o buluşturdu.

Oğlumuz Enver kuyucu Mahmut Usta'nın hikâyelerini severdi. Arka bahçesinde çok güzel bir kuyu olan evine birlikte ziyarete giderdik. Mahmut Usta ilk kuyuda suyu bulduktan sonraki inşaat hamlesinde kuyular kazıp zenginleşmiş, ilk günlerde aldığı arsalar hızla pahalılaştığı için rahat yaşıyordu. Öngörenliler onu, kocası Almanya'ya gidip bir daha dönmeyen tek çocuklu güzel bir dulla evlendirdiler. Mahmut Usta bu çocuğu benimsedi; ona çok güzel babalık etti. Enver ile bu çocuk, –Salih idi adı– iyi arkadaş oldular. Salih'e tiyatroyu sevdirmek için çok uğraştımsa da başarılı olamadım. Ama benim genç tiyatro takımının çoğunu Enver'in arkadaşlarından, Öngörenli çocuklardan, gençlerden devşirdim. Enver sayesinde benim de ayağım Öngören'e alıştı. Tiyatro heyecanı bulaşıcıdır. Bu çocukların çoğu Mahmut Usta'nın evine gidip gelirdi. Mahmut Usta hanımeli kokan kendi bahçesinde de bir kuyu kazmış, bahçede oynayan çocuklar düşmesin diye demir kapağına asma kilit takmıştı. Ama ben gene de iki katlı evinin arka balkonuna çıkar, arka bahçeye doğru bakıp, "Kuyuya yaklaşmayın" diye çocuklara seslenirdim. Çünkü eski masal ve efsanelerdeki şeyler en sonunda gelir başınıza. Ne kadar çok okur, efsanelere ne kadar çok inanırsanız, o kadar çok gelir. Zaten dinlediğin hikâye başına geleceği için ona efsane dersin.

Mahmut Usta'nın kuyudan çıkartılmasına ben önayak oldum. Ondan önceki akşam liseli sevgilim bir kadeh Kulüp rakısı daha içtikten ve benimle acemice sevişip beni gebe bıraktıktan sonra (ikimizin de aklının ucundan geçmemişti böyle bir şey) *her şeyi* (onun deyişi) bana anlatmış, ustasının kendisini fazla zorladığını, artık evine, annesine dönmek istediğini, kuyudan su çıkacağına inanmadığını ve artık Öngören'de kuyu için değil, benim için kaldığını söylemişti.

Ertesi öğle, İstasyon Meydanı'nda elinde küçük bavulu telaşla trene koştuğunu görünce kafam karıştı. Çadırımıza gelip beni seyreden erkeklerin bazıları yalnız bana âşık olmakla (geçici bir süre) kalmaz, aşırı kıskançlığa da kapılırlar.

Büyük ihtimal Cem'i bir daha hiç göremeyeceğim için kederlenmiştim. Babasından bana çok az söz etmişti, belki de daha o günden bir şeyler sezdiği için! Ondan sonraki trenle de biz gidecektik, ama ben Cem'in birden Öngören'i neden suçlular gibi telaşla koşarak terk ettiğini anlayamamıştım. İstasyonda pazar için gelen eli sepetli köylüler, çoluk çocuk bir kalabalık vardı. Ondan bir gece önce çadıra gelip kibarca ve sessizce oyunu seyreden Mahmut Usta'yı Turgay, çırak Ali'nin yardımıyla bulup oyuna getirmişti. Ali'nin artık çıraklık etmediğini, kuyuyu açtıran patronun parayı kestiğini de biliyordu bizimkiler. Meraka kapıldık, Turgay'ı yukarı düzlüğe yolladık ve bizim tren kaçtı. Sonra eski masallardaki gibi hep birlikte gidip kuyuya baktık ve aşağı indirdiğimiz Ali yarı baygın Mahmut Usta'yı yukarı çıkardı.

Ustayı hastaneye götürdüler. Kırılmış köprücükkemiği daha doğru dürüst kaynamadan Mahmut Usta'nın tekrar kuyuyu kazmaya giriştiğini sonradan işittik. Çırak olarak kimi aldı, kim ona destek oldu, bu ayrıntıları öğrenemedik çünkü bizim tiyatro takımı da Öngören'i terk etmişti. Orada bir lise öğrencisiyle bir gece oyun sarhoşluğuyla yattığımı, aslında onun babasına âşık olduğumu ama o aşkın da küllendiğini unutmak istiyordum. Erkeklerin gururunu, zayıflığını ve kanlarındaki bireyciliği otuz beşime gelmeden öğrenmiştim artık. Babalarını da, oğullarını da öldürebileceklerini biliyordum. Babalar oğullarını da öldürse, oğullar babalarını da öldürse erkeklere kahraman olmak, bana da ağlamak kalıyordu yalnızca. Belki de bu bildiklerimi unutup başka yerlere gitmeliydim.

Enver'in babasının Cem olabileceğinden değil Turgay, ben bile çok az şüphelendim. İlk başta bu ihtimal gün hesabı yüzünden bir iki kere aklımdan geçtiyse de, üzerinde durmadım. Ama Enver büyüdükçe, kaşının gözünün ve özellikle burnunun Turgay'a hiç benzemediği belirginleştikçe, liseli sevgilimin oğlumun babası olduğunu düşünmeye başladım. Turgay bunu ne kadar aklından geçiriyordu?

Enver ile Turgay'ın arası hiç iyi olmadı. Turgay oğlumuza baktıkça benim aslında ağabeyinin sevgilisi olduğumu, bir de evli biriyle aşk yaşayarak aslında ağabeyi Turhan'ı da aldattığımı tıpkı ağabeyi gibi düşünüyordu. Bana açıkça söylemiyordu ama hissediyordum bunları. Kırmızı saçlarıma da –açıkça söylemese de– sinir oluyordu, saçlarım ona bunları hatırlattığı için!

Fransızca ve İngilizce çeviri oyun metinlerinden ve kitaplardan bulduğum, kırmızı saçlı kadının Batı'da öfkeli, kavgacı, huysuz kadın anlamına geldiğini gösteren birkaç sayfa okuttum Turgay'a, ama aldırmadı. Bir kadın dergisinde, bir Avrupa gazetesinden olduğu gibi alınmış "Erkeklere Göre Kadın Tipleri" diye bir yazı vardı. Kırmızı saçlı kadının güzel resmi altında, "esrarengiz ve öfkeli" yazıyordu. Dudakları, havası bana benziyordu. Dikkatle kesip duvara astım, ama kocam resimle ilgilenmedi. Bütün solcu ve enternasyonalci pozlarına rağmen fazlasıyla yerliydi kocam. Ona göre, bu ülkede kırmızı saçlı kadın şu veya bu nedenle çok fazla erkekle birlikte olmuş kadın demekti. Bir de saçlarını bilerek kırmızıya boyuyorsa, bu kimliği bilerek seçiyor demekti bu. Tiyatro sanatçısı olmam, suçumu ancak bir çeşit oyuna dönüştürerek hafifletiyordu.

Böylece seslendirme yaptığımız yıllarda Turgay ile birbirimizden yavaş yavaş uzaklaştık. Bakırköy'de, Turgay'ın babasından kalan bir dairede yaşadık ama Enver'in babasını fazla gördüğü yoktu. Turgay reklam seslendirmeleri ve başka ek işler alıyor, eve çok geç geliyor, bazan da hiç gelmiyordu. Evde oturup akşam yemeğine bazan gelen, bazan çok geç gelen, bazan da hiç gelmeyen bir babayı beklerken çocuk yetiştirmek ne demektir bilirim.

Böylece Enver ile çok yakın olduk. Onun değişik hallerini, hassas ruhunun ve duyarlığının gelişmesini çok yakından izledim. Korkularını, sessizliklerini, ürekliklerini gördüğüm açıklıkla öfkelerini, yalnızlıklarını, umutsuzluklarını da hissettim. Kadife tenli evladımın kollarına, bacaklarına, boynuna dokunmaktan hoşlandığım, omuzlarının, kulağının, pipisinin büyüyüp kocamanlaştığını zevkle izlediğim gibi, aklının, mantığının ve saçmalıklarının zenginleşmesinden de gurur duydum.

Bazan onun istediği gibi çok iyi arkadaş olur, bütün gün boyunca konuşur, şakalaşır, evde saklambaç oynar, bilmeceler

çözer, birlikte çarşıya çıkardık. Bazan da üzerimize bir hüzün ve yalnızlık çöker, ikimiz de dünyanın büyüklüğünden korkar, oradaki yerimizden sıkılır, kendi içimize çekilirdik. O zaman hayatta bir başka kişiyi anlamanın, ona yaklaşmanın, onun ruhuyla özdeşleşmenin ne kadar zor olduğunu da anlardım. Üstelik bu kişi oğlum Enver, hayatta en sevdiğim şeydi. Elinden tutup ona sokakları, evleri, resimleri, parkı, denizi, gemileri, bütün dünyayı gösterirdim. Bakırköy'de, daha sonra Öngören'de onun sokaklarda oynamasını, arkadaşlarıyla düşe kalka kendini korumayı öğrenmesini istediğim kadar, birbirlerine "ananın" diyen bu haydutlardan uzak durmasını ve çadır tiyatromuzda edepsizlik yapan erkekler gibi olmamasını da çok istedim.

Enver sokağa diğer yaşıtlarından çok daha az çıkıp oynadı. Ama derslerinde başarılı, sınıfında birinci olamaması beni kederlendirirdi. Bazan buna niye üzülüyorum derdim kendime. Oğlumun başarılı bir iş hayatı hatta çok parası yerine, derin bir insanlığı, doğruyu arayan bir yönü ve mutluluğu olsun isterdim. Oğlum hem mutlu bir insan hem de bir kahraman olmalıydı! Onun hakkında çok hayaller kurdum. Asla küçük şeylere kafayı takan bir insan olmasın, derdim. Çocukluğunda pembe ağzını açıp kırmızı gözlerle uzun uzun ağlarken, "Hayatta asla ağlamasın Enverciğim" derdim dua eder gibi.

Ona özel cevheri olan değişik biri olduğunu güzel gözlerinin içine dikkatle bakarak anlattım. Birlikte çocuk kitapları, eski masallar, şiirler okuduk. Televizyondaki çocuk tiyatrosunu, çizgi filmleri birlikte seyrederdik. Babasından ve dedesinden daha derin ve duyarlı olduğunu görüyordum. Birgün tiyatro yazarı olacağını ona ben söyledim. Yazar olmayı benimsedi, ama tiyatroyu hiç benimsemedi.

Enver'in ne babasında, ne de dedesinde gördüğüm öfkeli ve aksi yanı ilkokuldan sonra ortaya çıktı. Benden almış olabilir diye öfkelerine saygı duydum. Çünkü çocukken daha mutluydu. Bebekliğinde onu sıcak suda yıkarken, narin ve güzel gövdesini ılık sularla ovuşturur, dal gibi kollarını, arkası kavun misali güzel kafasını, fasulye tanesi büyüklüğündeki pipisini, çilek gibi göğüs uçlarını özenle sabunlarken çok mutluydu Enver'im. Bazan ondan sonra sıcak banyoda ben de yıkanırdım. On yaşına kadar

Bakırköy'deki evin zor ısınan banyosunun küvetinde birlikte yıkandık. Daha sonra kendi başına yıkanmasını, gözlerini açmadan başını, saçlarını, bacaklarını sabunlamayı ona ben öğrettim.

Oğlum hiç hoşlanmadı bundan. Yaşı büyüdükçe çapı uzayan, şiddeti artan öfke dalgalarının o zamandan kaldığını düşünürüm. Turgay'ın eve hiç uğramadığı lise yıllarındaki hüznü, ancak sıradan bir üniversiteye girebilmesi, ona duyduğum bütün aşkıma rağmen saklayamadığım hayal kırıklığım da kırdı onu. O yıllarda benimle tartışmaktan, dediğimin tam tersini söylemekten zevk almaya da başladı. Okuduğu resimli romana burun kıvırıp, seyrettiği kanalı değiştirince "Sen ne anlarsın" derdi öfkeyle. Saçını hapishane kaçkınları gibi kısacık kestiğinde, dinciler gibi sakal bıraktığında, meczuplar gibi üç gün tıraşsız gezindiği zaman onun için meraklandığımı görünce bundan hoşlanır, bir kavga çıkartırdı. Bazan karşılıklı birbirimize bağırırdık. O da kapıyı vurup giderdi.

Üniversite yıllarında, çocukluğunun arkadaşlarını aradığı için Öngören'e daha sık gidip gelmeye başladı. Orada Mahmut Usta'ya gider gelirken tanıştığı yarı işsiz, yarı idealist gençlerle düşüp kalkıyordu. Bir dönem bizim eve yakın Veliefendi'ye, at yarışlarına gidip kumar oynadı; ama benden hiç para istemeden utanıp bıraktı. Burdur'da askerdeyken, hafta sonları çarşı izninde beni arar, telefonda yalnızlıktan ağlardı. İstanbul'a geldiğinde, kısa saçlı, güneşten kavrulmuş, boynu kiraz çöpü gibi incelmiş halini görünce kederden ve sevgiden gözlerim yaşarırdı. Derken en beklenmedik anda aramızda bir kavga daha patlar, küsüşür, birkaç gün birbirimizle hiç konuşmazdık. O günlerde akşam eve geç gelirse, daha kötüsü hiç gelmezse gözüme uyku girmezdi. Bazan oğlumun aklı bir karış havada bir kıza, öfkeli ve kırgın bir kadına kapılacağını düşünür, korkulara kapılırdım. Ama bütün bu kavgalar, küskünlükler, sessizlikler ve çift anlamlı sözler arasında en beklenmedik anda evde birden birbirimize bütün gücümüzle sarılır, barışır öpüşürdük. O zaman oğlumun uzaklaşmasına hiç tahammülüm olmadığını, onu görmeden yaşayamayacağımı anlardım.

Zaten babasından (ya da baba sandığı kişiden) yeterince uzaklaşmıştık: Turgay ile resmen ayrılmamız ve hatta onun ölü-

mü Enver'i sarsmadı. Öfke buhranlarını, nedensiz kızgınlıklarını, her geçen gün daha sessiz ve suçlayıcı olmasını babasız büyümesi ve duyarlı biri olmasıyla açıklar, ama asıl nedenin parasızlık olduğunu da düşünürdüm. Bu yüzden gazete reklamlarında Cem'in fotoğraflarını ve inşaatlarını gördüğüm günlerde, aynı gazetelerdeki haberlerden Batı'daki tıbbi gelişmeler sayesinde insanın gerçek babasının kim olduğunu Türk mahkemelerinde bile saptayabileceğimizi okuyunca kafam karıştı.

Gençliğimde olsaydı böyle bir davayı asla açmazdım. Çocuğunu kabul etmeyen bir babaya, devlet ve polis zoruyla babalığını kabul ettirmek; ondan dava tehdidiyle para istemek; onun düzenlediği toplantıya davetsiz gidip kendini göstermek... Bunları yaptığım için oğlum utanç duydu benden. Ama kendim için değil, onun için yaptığımı da anlar, öfke buhranlarından sonra yumuşardı.

Asıl zorluk kendimi değil oğlumu ikna etmekti. Davayı açsın diye aylarca ona dil döktüm, yalvardım; kavgalar ettik, tartışıp bağrıştık. Annesinin evliyken bir başkasıyla yattığını, o kişiden çocuk sahibi olduğunu, bunu bilip sakladığını kabul etmesi kolay değildi, bunu kabul ediyorum. Kaç kere utanç ve öfkeyle "Emin misin?" dedi bana ve kaç kere "Oğlum, emin olmasam söyler miyim?" dedim ona. Bazan o, bazan ben utanıp önümüze bakar, susardık.

Çoğu zaman da bağrışarak kavga ederdik. "Senin iyiliğin için, oğlum!" derdim. Bu en etkili cümleydi. Bir kere de duvardaki kırmızı saçlı kadın resmini yırtıp attı. İnternetten bakmış, o kadın da benim gibiymiş. Sonra ben de baktım internete. Dergiden kestiğim resmin ressamı Dante Rossetti'ymiş. Hoş bakışlı, güzel dudaklı modeline âşık olup evlenmiş. Resmi seloteyple yapıştırıp yerine astım.

Oğlum babasına dava açma konusunu ancak rakı içerken konuşabiliyor, içtikçe hem her şeyi konuşabilecek bilgece bir rahatlığa erişiyor hem de sert ve tahammülsüz oluyor, annesine taşra şehirlerinde erlerin söylediği çirkin sözleri savurup, kapıyı vurup çıkıyordu. Tıpkı üniversiteyi bitirdikten sonra Öngören'deki ilk yıllarındaki kavgalarımızdan sonra olduğu gibi her seferinde bana küfürler eder, benim gibi bir orospuyu (baş-

ka pek çok çirkin kelime de söylerdi) hayatının sonuna kadar görmeyeceğini tekrarlar ama bir veya iki gün sonra akşam evde tek başına duramadığı için Öngören'den trene binip Bakırköy'e bana, akşam yemeğine gelirdi.

"İyi ki geldin" derdim ona. "İzmir köftesi yapmıştım."

İki gün önce hiç kavga etmemişiz gibi hemen havadan sudan, en tehlikesiz konulardan söz etmeye başlardık. Sonra tıpkı çocukluğu ve lise yıllarının akşamlarında, eve gelmeyen babayı beklerken yaptığımız gibi, ana oğul koltukta yan yana oturur, televizyon seyrederdik. Film bitince evine dönüp, yatağında yalnız uyumak istemez, ama bunu söylemeyi gururuna yediremediği için "Bundan sonra ne vardı?" diye sorar ya da hemen başka bir kanaldaki programı aynı ciddiyetle seyretmeye başlardı.

Gece televizyonun karşısındaki divanda kıvrılmış uyurken oğlumu sessizce seyreder, uygun bir kız bulup onu evlendirmediğim için pişmanlık duyardım. Ama onun beğeneceği kızı benim istemeyeceğimi ve benim beğeneceğim kızı da onun istemeyeceğini, hatta bu ikincisini inattan yapacağını bildiğim için pişmanlığım derin bir acıya dönüşmezdi. İyi bir evlilik yapacak parası, itibarı da yoktu evladımın.

Saçlarımı kırmızıya boyadığım günden bugüne kadar hayatımda aldığım kararların hiçbirinden pişman olmadım. Tek pişmanlığım oğlumdan gerçek babasını bilmesini, tanımasını, ona yakın olmasını istemek, bu konuda ısrar etmektir. Enver bu gayretlerimle hem ilgilenir hem de onları küçümserdi. Bazan beni hayalperestlikle, bazan da para için dolaplar çevirmekle suçlardı. Babasının ölümünden sonra gazetelerin aynı dille onu suçlamaları da tesadüf değildir. Ama oğlum babasını niyet ederek öldürmedi. Enver'im aslında baba katili de sayılamaz ama gazeteler bu çirkin sözleri hep bir ağızdan öyle çok tekrarladılar ki, bu leke evladımın üzerinde kaldı.

Oğlum, kuyunun başında öfkesine hâkim olamayıp tabancasını çeken babasına karşı yalnızca kendisini korumak istemişti. Orada olmasının tek nedeni, babasız bir evladın babasını görmek ve tanımak merakıdır. Bu isteği onda ben uyandırdım; şimdi pişmanım. Ama çocukluğunda ona Rüstem ile Sührab'ı, Oidipus ile annesini, Hazreti İbrahim ile oğlunu anlattığım için

hiç pişman değilim. Sarı tiyatro çadırına gelen gençler, öğrenciler, öfkeliler... Onlara da kimse bu hikâyeleri anlatmamıştı; ama onlar gene de bütün bu hikâyeleri biliyorlardı. Bazılarının unuttukları hatıraları aslında bilmeleri gibi.

O eski hikâyeleri bilmek, hayatın efsaneleri ve masalları taklit ettiğinin farkında olmak, savcının iddialarının aksine oğlumun suçlu olduğunun kanıtı değildir. Enver, babasının ölümüne neden olmadan kuyunun başından ayrılabilmeyi çok isterdi. Babasıyla boğuşur, elinden tabancasını almaya çalışırken bunu düşünmeye ne kadar vakti olmuştu? Oğlum babasını istemeden öldürmüştür. Onun bana dürüstçe anlattığı şeylerden benim bu sonuca varmam zor olmadı. Gazetelerin çoğu da bunu anladılar ama okurlarına dürüstçe anlatmadılar.

Sührab'ın büyüklüğü, Cem'in zenginliği, Enver'in asıl babasını tıp sayesinde yıllar sonra keşfedip bulması ve sonra da öldürmesi.... Gazeteciler bu hikâyelere okurların bayılacağını biliyordu. Benim son anda olay yerine gelmem ve gözyaşlarım da uzun uzun yazıldı. Melodramsever iyi niyetliler, oğlunun babasını öldürmesine tanık olan "eski tiyatro ve seslendirme sanatçısının" acılarını uzun uzun yazdılar. Sührab'dan reklam alan kötü niyetli gazeteciler, bunun kaza değil, biz ana ile oğulun yıllarca birlikte, çok dikkatle planladığımız bir cinayet olduğunu, benim gözyaşlarıma kimsenin inanmaması gerektiğini, bizi harekete geçiren şeyin evladı olmayan Cem'in servetini bir an önce ele geçirme hırsı olduğunu utanmazca iddia ettiler. Kırmızı saçlarımdan bu iddialarının ve benim düşük karakterimin kanıtı diye söz ettiler. Ama Öngören'e Kırıkkale tabancasıyla gelen, kuyunun başında öfkelenip onu çıkartan oğlum değil babasıydı...

Tabancanın Cem'in ruhsatlı silahı olmasını hâkim oğlumun iyi niyetinin ve bizim bir şey planlamadığımızın kanıtı olarak görecektir. Eminim bundan. Ama gazeteler bu ayrıntının üzerinde hiç durmadılar bile. Böylece biz ana oğul, İstanbul tarihine mirasına konmak için babayı öldüren kırmızı saçlı kötü anayla evladı olarak geçtik. Bu çok ağırıma gidiyor. Oğlumu görmeye Silivri Cezaevi'ne gidişlerimde haberlere inanmış edepsiz mahkûmlardan biri laf attığında, bir başkası kötü kötü baktığında, hatta iyi niyetle yardım eden bir gardiyanın yüzündeki

ifadeyi fark edince kalbim hiç tamir edilmeyecek kadar kırılıyor. Bu sözlere ve bakışlara dayanmak, yıllarca edepsiz, utanmazların, "Aç, aç!" diye bağırmalarına dayanmaktan çok daha zor olduğu için Enver'den babasını kazayla öldürmesinin hikâyesini yazmasını istedim. Hâkimin kitabı okuyunca onu meşru müdafaadan beraat ettireceğini söyledim. Ama hikâyeye en başından, babasının kuyu kazmaya gitmesinden başlamalıydı. Demek ki ben, her şeyi öğrenip ona anlatmalıydım. Bu da elinizdeki kitabı, Silivri'deki ağır ceza hâkimine yazılmış bir savunma şekline sokuyor. Yalnız bundan sonraki sayfalar değil, bütün bu kitap bir cinayet soruşturması gibi hukuki ayrıntı ve kanıtlara dikkat edilerek okunmalı. Sophokles'in Oidipus'u gibi.

Oğlumu babasına yaklaştırmak için onu Serhat adıyla tanıtmamı da, ana oğul bizlerin kötü niyetli ve yalancı olmamızın kanıtları gibi sundular. Babalık davası hakkında da asılsız dedikodular yazdılar. Bu romandaki tüm ayrıntılar kesin ve doğrudur. Hikâyenin kaldığı yerden devam ediyorum:

Oğlum ile babası yemek masasına dönmeyince arkalarından kuyuya koştum. Başkaları da geldiler.

Eski yemekhane binasına bizi bekçi götürdü. Biz içeri girerken rezil ve edepsiz bir köpek boğulur gibi havlıyordu. Oğlumu kapağı açılmış kuyunun az ötesinde tek başına otururken gördüm ve hemen anladım ne olduğunu. Evladım istemeden babasını öldürmüştü. Yanına koştum, bütün gücümle sarıldım ona. Onu anladığımı, onu tanıyıp bildiğimi, istediği gibi şefkatim ve sevgimle onu koruyacağımı hissetsin istedim. Önce acımı gözlerimden akan yaşlarda hissederek, daha sonra Sührab'ın annesi Tehmine gibi, ciğerlerimden gelen çığlıklarla ağlamaya başladım. Evet, tiyatrodaki gibi.

Ama acım tiyatro sahnesinde hissettiğimden çok daha karmaşıktı. Bir yandan haykırır gibi yüksek sesle ağlıyor, ağlamanın bana iyi geleceğini düşünüyordum. En arsız erlerin, en edepsiz sarhoşların, en rezil tacizcilerin bile ağlayan bir kadını görünce yatışmalarının nedenini kavramıştım: Âlemin mantığı anaların ağlaması üzerine kurulmuştu. Şimdi de bunun için ağlıyordum. Ağlamanın iyi geldiğini, çünkü ağlarken başka şeyler düşünebildiğimi de sezerek her şeye ağlıyordum.

Yemek masasından kalkıp gelen yarı sarhoş meraklılar, patron Cem'in nereye gittiğini sorar araştırırken, oğlum, Cem Bey'in (babam dememişti) kuyuya düştüğünü söyledi.

Sührab çalışanları polise haber saldılar. Polis arabasından önce Cem'in karısı Ayşe geldi; onu kuyunun başına getirdiler: Kocasının ta aşağıda, kuyunun dibinde olduğuna herkes gibi o da inanmak istemedi. Ona sarılmak, ölen baba için, babayı öldüren oğul için, hayatlarımız için kadın kadına, birlikte ağlamak isterdim. Ama ona yaklaştırmadılar bile.

Gazeteler kuyunun derinliğini, dibindeki çamurlu suyu, yıllar önce kazma kürekle bu kadar derin bir kuyu kazılmasının tuhaflığını, bir uğursuzluk fikriyle birlikte yazdılar. Bazılarının kaderden söz etmelerine inanmadım ama hoşuma gitti.

Oğlumun tutuklanmasından sonraki günlerde Ayşe Hanım'la konuşabilmeyi, onu teselli etmeyi ve bize olan nefretini azaltmayı çok istedim. Olup bitenin biz kadınların kabahati olmadığını, efsanelerin ve tarihin böyle yazdığını söyleyecektim ona. Ama Ayşe Hanım haklı olarak kadim kitapların ve efsanelerin değil, her gün gazetelerin ne yazdığıyla daha ilgiliydi. Oğlumun kocasını miras için öldürdüğünü, bu işin arkasında benim olduğumu yazan gazetelere Sührab çalışanlarının malzeme vermesi bizleri daha da mutsuz etti.

Polisler kuyunun başında tek bir kurşun kovanı buldular. Ama etrafta bir tabanca yoktu. Boğaz'ın en akıntılı ve en derin köşelerine dalabilen bir dalgıç kuyunun çamurlu sularına iplerle indirildi ve Cem'in iki günde tanınmaz olan zavallı cesedi yukarı alındı. Oğlumun babasının iç organlarının tek tek çıkarılıp parçalandığı acımasız bir otopsi yapıldı. Ciğerlerde kuyunun çamurlu suyu olmadığına göre Cem'in kuyuya düşmeden öldüğü çıktı ortaya.

Oğlumun babasının ölüm nedeni de aynı otopside anlaşıldı. Ertesi gün adli tıp raporunu birinci sayfalarına taşıyan gazeteler "Babasını gözünden vurdu!" diye yazdılar. Baba oğulun kuyu başındaki boğuşması ve oğlumun mahkemedeki ifadesinde kendini korumak amacıyla, tabancayı babasının elinden almak için güreşirken silahın kazayla patladığını yazmadılar.

Ama hâkim, dalgıcı çamurlu kuyuya bir daha daldırdı. Bu ikinci seferde dalgıç yukarıya Kırıkkale tabancayla geldi. Bu-

nun Cem'in ruhsatlı tabancası ve sol gözüne giren kurşunun onun namlusundan çıkmış olması mahkemede durumumuzu değiştirdi. Hâkimin oğlumun bir cinayet işlemediğine, bunun nefsi müdafaa olduğuna hükmedeceğine herkesin inancı arttı. Kuyunun başına silahı getiren öfkeli oğul değil, oğlundan korkan babaydı elbette.

Tabanca kuyunun dibinde bulunduktan sonra şirketin ve Ayşe Hanım'ın bana karşı tutumu değişti. Oğlumun babasını önceden planlayarak öldürmediğinin, meşru müdafaadan beraat edebileceğinin ortaya çıkması kadar, Enver'in Cem'in mirasçısı, yani Sührab'ın en büyük hissedarı olabileceğini anladıktan sonra bize karşı yumuşadılar.

Sührab yazıhanesindeki ilk buluşmamızda Ayşe Hanım'ı vakur ve soğukkanlı gördüm. Benim hakkımda gazetelerde yazılanlara, rezil dedikodulara ne kadar inanmıştı? Hiddetini, öfkesini bastırdığını, kendine hâkim olmaya çalıştığını bakışlarından görüyordum. Çok sevdiği kocasının acısını, en azından şimdilik, kalbine gömüp, benimle iyi geçinmeye karar verdiği ve bunun için bütün iradesini kullandığı her halinden belliydi.

Onu rahatlatmak istedim: Elbette davası hâlâ süren hapisteki Enver'im adına konuşamazdım ama ne benim ne de oğlumun amacı, rahmetli babasının büyük bir zekâ ve yaratıcılık ile kurduğu bu büyük inşaat şirketini, Sührab'ı dağıtmak ya da orada çalışan yüzlerce kişiyi işinden etmekti. Tam tersi, Sührab'ın daha da başarılı olmasını istiyorduk. 30 yıl önce Mahmut Usta ile oğlumun rahmetli babasının kuyuyu kazmaya başladıkları günü, bugün ben Sührab'ın kuruluş günü olarak görüyorum, dedim.

Bunu dikkatle söyledikten sonra, 1986 yılında birer akşam arayla Mahmut Usta'nın ve oğlumun babasının İbretlik Efsaneler'in sarı çadırına girip Rüstem ile Sührab'ın trajedisinden nasıl etkilendiklerini anlattım. O günkü çadırda döktüğüm gözyaşlarımla, otuz yıl sonra kuyunun başında oğlum ve babası için ağlamam arasında, efsanelerle hayat arasındaki zorunlu yakınlık vardı.

"Hayat efsaneyi tekrar eder!" dedim heyecanlanarak, "Siz de öyle düşünmüyor musunuz?"

"Öyle düşünüyorum" dedi Ayşe Hanım kibarca.

Ne onun ne de Sührab yöneticilerinin beni ve oğlumu üzecek hiçbir şey yapmak istemediklerini görüyordum.

"Unutmayın ki, inşaat şirketimizin ilk su kuyusu kazılırken ben Öngören'deydim. Şirketinizin adı Sührab da benim o günlerdeki son monoloğumdandır."

Ayşe Hanım sözlerime çok hayret etmiş gibi şaşkınlıkla gözlerini kırpıştırdı. Sührab adı benim monoloğumdan değil, Firdevsî'nin bin yıllık *Şehnâme*'sinden geliyordu. Kocasıyla yıllarca "bu konularda" (ne oğlunu öldüren baba diyebildi, ne de babasını öldüren oğul) kitaplar okumuşlar, araştırmalar yapmışlar, Avrupa ve dünya müzelerinde resimlere, kitaplara bakmışlardı. Sührab'ın merkez binasının pencerelerinden bakışlarını İstanbul'un yüksek binalar, çatılar ve bacalar denizinin üzerinde gezdirerek, mutlu geçmişinden pek çok sahne hatırlayıp kanıt olsun diye bana anlattı. St. Petersburg'daki bir müzeden, Tahran'daki bir evden, Atina'dan, çok geniş bir coğrafyaya yayılmış izlerden, işaretlerden, resimlerden esrarengiz bir havayla ama çok belirgin bir memnuniyetle ve hatırlama sevinciyle söz etti. Oğlumun babasıyla yaşamış, onunla mutlu olmuştu bu kadın. Hukuk sisteminin ve yasaların saçmalığı yüzünden kim bilir ne emeklerle kurdukları şirketin büyük ortağı şimdi oğlum olabilirdi, ama Sührab'ı, kocasıyla bu kadın büyütüp adam etmişti.

Böylece Ayşe Hanım beni kırmayacak, hapisteki oğlumu öfkelendirmeyecek ve kinini gizleyecek bir üslup bulunca, bu kitapta okuduğunuz hikâyeyi, ta kocasıyla üniversite yıllarındaki tanışmalarından ve Deniz Kitabevi'ne gitmelerinden başlayarak anlattı. Hatırlayıp anlattıkça, mutlu hatıralarıyla benden belki bir çeşit intikam aldığını hissediyor, onu dikkatle izliyordum. En sonunda hem çocuk hem de Sührab bir anlamda *benim* olduğu için, anlattıklarını ona hiç kızmadan alçakgönüllülükle dinledim.

Aynı günlerde Silivri Cezaevi'ne gidişlerimde Ayşe Hanım'dan dinlendiklerimin bir kısmını oğluma anlatmaya başladım. Uzak olmasına rağmen Bakırköy'den üç otobüs değiştirerek cezaevinin kapısına vardığım zaman, oğlumun Mahmut Usta ile babasının kuyu kazdığı yerden beş kilometre uzaklıkta, yalnız Türkiye'nin değil, gardiyan ve yöneticilerin sık sık gururla tek-

rarladığı gibi "Avrupa'nın en büyük cezaevinin" içinde hapis olmasının anlamını sorardım kendime. Sonra arama aletleri, kırmızı saçlarıma laf sokuşturan kadın gardiyanların becerikli elleri, bekleme odaları, açılan kapılar, kapanan kapılar, açılan kilitler, kapanan kilitler, odalar ve koridorlar arasında o kadar yer değiştirirdim ki, sanki nerede ve hangi zamanda olduğumu unuturdum. Ses geçirmez camların arkasında onu görmeyi beklerken hayaller kurar, başkalarını onunla karıştırır, bazan uyuklar, bazan sabırsızlanır, çoğunlukla öfkelenir ama kendimi tutar, bazan da camın arkasında belirenin oğlum değil, ölmüş babası, hayır, ölmüş dedesi olduğunu sanırdım.

Yanımda avukat varsa önce davanın ve dosyanın son ayrıntıları, gazetelerde çıkan saçmalıklar, oğlumun koğuşta karşılaştığı zorluklardan konuşurduk. Oğlum parası için babasını öldürdüğüne inananların aşağılamalarından, verilen yemeklerin kötülüğünden ve hiçbir sonucu çıkmayan af dedikodularından şikâyet ederdi. Eskiden darbeci askerlerin yattığı koğuşlara şimdi konan muhalif gazetecilerle Kürtler hakkındaki üzücü hikâyeleri anlatır, biraz daha sessizlik, biraz daha temiz hava ya da haksız bir cezaya karşı hiçbir işe yaramayan dilekçelerden bir tane daha yazdırırdı. Bütün bunlar o kadar çok vaktimizi alırdı ki, bir saatlik görüşme süresi biz ana oğul birbirimize özel ve tatlı hiçbir şeyi daha doğru dürüst söyleyemeden sona ererdi.

Görüşmelerde bizi dinleyen gardiyandan başka kimse olmazdı. Ayşe Hanım'dan dinlediğim hikâyeleri, ondan öğrenip okuduğum kitapları kendi fikirlerim, tahminlerim, hayallerim gibi oğluma anlatmaya çalışırdım. Suçunu hatırlattığı için eski efsaneleri sevmez ve benim konuyu nereye çektiğimi anlamazlıktan gelirdi. Zamanında bu hikâyeleri rahmetli Mahmut Usta'dan dinlediğimi söylesem de bana inanmaz ama gene de dinlerdi. Bazan önemli olanın anlattığım efsane değil, yalnızca karşılıklı konuşmak olduğunu hissederdim. Bazan biraz susar, biraz düşünür, hapishanede hızla şişmanlayan ve yavaş yavaş gerçek bir haydut gibi görünmeye başlayan oğluma bakıp gözyaşı dökmemek için kendimi zor tutardım.

En ağırı bir saatlik görüşme süresinin bitiminde birbirimizden ayrılmaktı. Ben odadan çıkabilirdim de, oğlum tıpkı çocuk-

luğunda olduğu gibi, bir türlü benden ayrılamaz, gardiyanın uyarısı üzerine kararlı ve erkeksi bir hareketle sandalyesinden kalksa bile kapıdan çıkamazdı. Kapıda durup bana çaresiz bir bakışla bakarken, çocukluğunda daha okula başlamadan önce, bakkala, beş dakikalığına bir koşu gidip gelmemden önceki yalvarmalarını hatırlardım. "Şimdi, bir dakikada geliyorum" dememe hiç inanmazdı. Kapıda bütün gücüyle elbisemin eteğine ve koluma yapışır, sanki beni bir daha göremeyecekmiş gibi "Anne, beni bırakma" diye yalvarır ve beni hiç bırakmazdı.

Ayda bir yapılan açık görüşlerde, tutuklu ve ziyaretçilerin birbirlerine dokunmalarına izin verildiği için çok mutlu olurduk. Bütün kısmın katıldığı bu görüşmeyi sabırla bekler, şu veya bu nedenle ceza olsun diye açık görüş ertelenince üzülür, bazan da Ankara'dan bakanın verdiği bir kararla, bayram ya da başka bir bahaneyle yeni bir açık görüş ilan edilince çok sevinirdik. Pek çok sol ve Kürt tutuklu ve mahkûm olduğu için hapishaneye yiyecek, kitap, cep telefonu sokmak yasaktı. Ama açık görüşlerde gardiyanlara üç beş kuruş verip evladımın Öngören'deki şiir defterini, kalemlerini, sevdiği bir iki şiir antolojisini içeri sokabildim. Yazmanın onun için acılarını iyileştiren, öfkelerini yatıştıran derin bir ilaç olduğunu görünce, ona başından geçenleri, hatta şimdi sonuna geldiğimiz bütün bu hikâyeyi tıpkı bir roman gibi yazmasını söyledim ve bu fikri açık görüşlerde sık sık işledim.

Adli tutuklular kısmındaki kaçakçılar, çeşit çeşit katiller, hırsızlar, dolandırıcılar, gaspçılar ve onların aile ve ziyaretçileriyle ağzına kadar dolu olan görüşme odasında ana oğul dikkat çekmeyecek bir köşeye oturur, birbirimize sarılır, kucaklaşırdık. Ona dokunur dokunmaz, çocukluğunda onu yıkadığım günlerde gördüğüm mutluluk ifadesi evladımın yüzüne gelir, inanmayacağımı bile bile aslında burada çok mutsuz olmadığını anlatır, tanıdığı mahkûmlar, rüşvet alan gardiyanlar ve dönen dolaplar hakkında neşeyle konuşurdu. Sonra pencereden gördüğü manzara ve havalandırma avlusunun üzerindeki gök hakkında yazdığı şiirleri cesaretle annesine okurdu.

Evladımın güzel şiirlerini bütün içtenliğimle övdükten sonra, konuyu yazması gereken kitaba getirirdim. O kitabı yalnızca

hâkime kendini savunmak için değil, ibretlik bir hikâye olduğu için de yazmalıydı. Bazan fikirler verir, Oidipus ve Sührab hikâyelerini (iki kitap da hapishane kütüphanesinde yoktu ama rüşvetle içeri soktum), rahmetli babasının Tahran'a gidişini ya da kendi tiyatroculuk yıllarımı, babasıyla tanıştığımız yazı, sarı tiyatro çadırında oynadığımız oyunları ve her oyunun bitişindeki uzun monoloğumun anlamını oğluma anlatırdım. "Oyunları içimden gelen o son monolog için oynardım aslında" derdim oğlumun gözlerinin içine bütün içtenliğimle bakarak.

Bazan susar, birbirimizin yüzüne, gözlerine sanki bu ilk tanışmamızmış gibi uzun uzun bakardık. Bazan yün kazağına takılmış bir çöpü alır, gömleğinin kopmakta olan düğmesine dokunur, karışık saçlarını elimle özenle düzeltirdim. Bazan çocukluğunu ne kadar hatırladığını, neden bu kadar öfkeli olduğunu, neden babasının gözüne kurşun sıktığını ve neden *şimdi* mutlu gözüktüğünü sormak ister, ama kendimi tutardım. Bu açık görüşlerde her zaman oğlumun kollarını, omzunu, sırtını, boynunu okşar, ellerini tutardım. O da altmış iki yaşındaki annesinin ellerini tutar, bir sevgili gibi onları saygıyla öperdi.

Silivri Cezaevi'ndeki en son Kurban Bayramı'ndaki açık görüşte gene yan yana oturduk, birbirimizin gözlerinin içine uzun uzun baktık ve birbirimize sarılıp sustuk. Yukarıda güneşli bir sonbahar göğü vardı. Oğlum en sonunda "her şeyi" anlatacağı o romana artık başlayacağını söyledi. Şimdi aklındaki düşünceler, yaz geceleri hapishane penceresinden gözüken yıldızlar gibi sayısızdı. Onları, kendi duyguları gibi tek tek kelimelere geçirmek zordu. Ama kitaplardan da yararlanıyordu. Hapishanenin siyasete kapalı kütüphanesinde Jules Verne'nin *Arzın Merkezine Seyahat*'i, Edgar Allan Poe'nun hikâyeleri, eski şiir kitapları ve *Rüyalarınız, Hayatınız* adlı derleme kitap da vardı. Babası gibi onları okuyacak, babasının gençliğinde ne düşündüğünü anlayarak, kendini onun yerine koyacaktı. Babası hakkında bana sorular sordu. Sorularına heyecanla cevap verdim, sevinçle ona sarıldım ve boynunun tıpkı çocukluğunda olduğu gibi ucuz sabun ve bisküvi karışımı bir kokuyla koktuğunu mutlulukla bir kere daha fark ettim. Ziyaret süresi sona erince oğlumun bu bayram günü annesinden kolay ayrılması için Allah'a yalvardım.

"Pazartesi gene geleceğim" dedim gülümseyerek. Çantamdan çıkardığım Dante Rossetti'nin yırtılmış, yapıştırılmış kırmızı saçlı kadın resmini verdim. "Romanını yazacağını bilmek ise oğlum, çok mutlu etti beni!" dedim. "Bitince kapağına bu resmi koyar, biraz da güzel ananın gençliğini anlatırsın. Bu kadın, bak, biraz benziyor bana. Tabii romanına nasıl başlayacağını sen daha iyi bilirsin ama kitabın, benim son sahnedeki monologlarım gibi hem içten hem de bir masal gibi olmalı. Hem yaşanmış bir hikâye gibi sahici, hem de bir efsane gibi tanıdık olmalı. O zaman yalnız hâkim değil herkes anlar seni. Unutma, aslında baban da yazar olmak istemişti."

Ocak-Aralık 2015

Kırmızı Saçlı Kadın Vesilesiyle
AİLE ROMANI VE KUŞAKLARARASI ROMAN ÜZERİNE ORHAN PAMUK İLE KONUŞMA[1]

***Kırmızı Saçlı Kadın* ile ilk romanlarınız *Cevdet Bey ve Oğulları* ve *Sessiz Ev* arasında bir koşutluk var.**

Bir kapalılık duygusu; sorunların, duyguların yeni kuşaklarda tekrarlandığı hissi bende vardır. Aile ve kuşak romanları! Ben ilk başta *Kırmızı Saçlı Kadın* ve *Sessiz Ev* arasında bir ilişki görüyorum. İdealist bir baba-büyükbaba... İkinci kuşakta suçluluk duyguları hakim... Üçüncü kuşakta da büyükbabanın idealleri-nin gerçekleşmediğini yolunu kaybetmiş, öfkeli bir gençten anlıyoruz. Her iki romanda bu gençler Batılılaşma ve Batı karşıtı duygular taşıyor. Onların öfkeli konuşmalarından, iç monologlarından o günlerin (*Sessiz Ev*'de 1970'lerin, *Kırmızı Saçlı Kadın*'da kırk yıl sonra 2010'ların) öfkeli, muhafazakâr, Batı karşıtı siyasi partilerinin, cemaatlerin, gazetelerin sesini duyuyoruz. Öte yandan bu gençler bir anlamda modern bireyler. Büyük şehrin gölgesinde, içinde yaşıyorlar; kayıplar belki bir anlamda. Bu da modernlik ile Batılılaşma farkını biraz düşünmeme, bu konuların üzerinde kafa yormama imkân tanıyor. Modern ve yalnız bireyin Batılılaşma'ya karşı olması... Ya da Batılılaşmış, modern ve iddialı kişinin, aynı zamanda aşırı muhafazakâr tutumlar benimsemesi... Bu konuların, bu karmaşık ve çelişkili durumların üzerinde durmayı seviyorum. Ama unutmayalım. Bu sosyolojik düşünceler ilk başta biraz dumanlı. Yazarken konuya, hikâyeye kaptırıyorum kendimi.

Üçüncü kuşağın sanatla-edebiyatla iç içe olması da bir rastlantı mı?

1 Bu konuşma *Kırmızı Saçlı Kadın* hakkında kendisine basında en çok sorulan sorulara verdiği cevaplara eklediklerıyle Orhan Pamuk tarafından düzenlenmiştir.

Cevdet Bey ve Oğulları'nın yalnız ve modern aynı zamanda öfkeli ve milliyetçi bireyi Muhittin'in şiir yazması ile *Kırmızı Saçlı Kadın*'daki üçüncü kuşak Enver'in şairliği arasında bir koşutluk var elbette. Muhafazakârlar "Geleneğin kaybı" dediğimiz şeyle tepkisel olarak meşguller... *Kar*'daki Lacivert ve Muhtar'ın da şair olduklarını hatırlayalım. Bu kahramanlar bir yandan yaygın muhafazakâr ve Batı karşıtı hissiyatı ve davranışları gösterirken; bir yandan da Baudelaire'i ya da en son modern şiiri de merak ve taklit ediyorlar. Üçüncü kuşaktan Ahmet Işıkçı'nın ressamlığı da önemli benim için. Türkiye zenginleştikçe, sanata ve edebiyata vakit ayıran, bu işlere hayatlarını veren gençler de çıkıyor. Çocukluğumun hayalini gerçekleştirip ressam olsaydım Ahmet Işıkçı gibi biri olurdum. Sanat ve edebiyat gelenekten kopuşu "görmek" için önemli. Ama bunu tartıştığımız şiir ya da roman geleneksel değil. Muhafazakâr duygularla boğuşan, onları sahiplenen kahramanlarım aruz ölçülü, ya da hece vezinli eski şiiri yazmak istemiyorlar, bunu düşünmüyorlar bile. Bütün bir geleneği tartıştığım *Benim Adım Kırmızı*'nın da modern hatta postmodern biçimi var. Her şeyin içiçe olduğuna romanlarımın konusu ve biçimi de tanıktır.

Kuşak romanı ya da sizin deyişimizle kuşaklararası romanının önemi ne?

Önem kadar bir gereklilik bu: Batılılaşma, modernleşme, kültürel değişim, ne dersek diyelim, ona aileleri de etkiliyor elbette. Ama gene de yukarıdan dayatılan Batılılaşma, ailelerin kendiliğinden değişiminden daha hızlı olduğu için, ailelerin içinde bu değişimi, bu farklaşmayı kolaylıkla gösterebiliyor, tartışabiliyorum ve bu hoşuma gidiyor.

Aile romanının geçmişi eski destanlara kadar uzanır. Eski destanlar da Kral'ın, Şah'ın, Han'ın ailesinin hikâyesini anlatır bir anlamda... *Oidipus*'a da bir aile hikâyesi diye bakabiliriz, "Rüstem ile Sührab"a da. Kralların hikâyelerini anlatan destanlar aile romanlarının başlangıcıdır belki. Ama Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* ile yeni bir biçim verdiği, unutulmaz bir örnek olarak öne çıkardığı kuşak romanı hem aile romanıdır, hem de siyasal, kültürel, ideolojik çatışmanın öne çıkarılarak

tartışıldığı yeni bir biçimdir. *Kırmızı Saçlı Kadın* böyle bir romandır. *Sessiz Ev* de öyle. Kuşaklararası tartışma romanının keşfi için Rus kültürü ve tarihi gerekmişti diyebilirim. Çünkü toplumsal, kültürel değişimin hızlı olduğu zamanlarda, birbirinden çok farklı kültürel tutum ve görüş sahibi kişileri bir aile içinde görebiliyoruz.

Turgenyev'in bu keşfinin kabuğu da değişik görüşlerden kişileri bir arada tutan bir aile evidir. Eski tarz bir konak da olabilir bu ev, *Cevdet Bey*'de olduğu gibi bir apartman da olabilir. Bir anlamda aile ve ev, millete benzer. Milletin hikâyesini ailenin hikâyesi olarak anlatma dürtüsü yaygın bir dürtüdür. Aile ve ev, hepimizi belirleyen şey olduğu için uygun bir çerçevedir her zaman. Thomas Mann'ın *Buddenbrooklar*'ından Galsworthy'nin *Forsyte Ailesi'nin Destanı*'na 20. yüzyıl başında pek çok romancı bu biçimi denedi. Bizde Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak*'ı ve Melih Cevdet'in *Aylaklar*'ı (benim sevdiklerim) bu çeşit aile ve kuşak romanı ile bütün bu kalabalığı ve kuşakları bir evin içinde buluşturur. Bugün "Modernist" dediğimiz, daha bireye ve biçimsel deneye dayalı yeni edebiyat 1920'lerden sonra aile ve kuşak romanını değiştirdi.

Aile **romanı** ile **kuşak romanının farkı** ne?
Ailenin bireyleri yatay olarak mı, düşey olarak mı koşutluk gösteriyor, birbirleriyle karşılaştırılıyor ya da çatışıyorlar. Bence kıstas budur. Faulkner'ın *Ses ve Öfke*'si de bir aile ve kuşak romanıdır. Ama edebi olarak öyle yenilikçi ve yaratıcıdır ki, konu olarak bu tarzı yeniden ele aldığını farketmeyiz. Ve orada ayrı görüşler vardır; ama bunun nedeni kuşak ya da tarih değil ... rastlantı; siyaset; hikâye gibi şeylerdir. Faulkner'den çok şey öğrenmiş Gabriel Garcia Marquez'in en büyük romanı *Yüzyıllık Yalnızlık* da bir aile romanıdır ama orada da konu kuşaklararası çatışma değildir. *Yüzyıllık Yalnızlık*'ta konu "Babalar ve Oğullar" değildir! Tam tersi: onların birbirlerine ne kadar benzediklerinin altı çizilir. O romanda babalar ve oğullar hayalci ve romantik, analar ise gerçekçi ve işbitiricidir. Ve daha çok erkeklerle kadınlar çatışır.

Bu noktada sizin [kuşaklararası dediğiniz] *Cevdet Bey ve Oğulları*, *Sessiz Ev*, *Kırmızı Saçlı Kadın*'daki anaları konuşalım.
İlk iki romanımda kadınların ailenin tarihinde ve çatışmalarında, para ve iş dünyasında hatta toplumda yer almaması üzerine daha sonraki yıllarda çok düşündüm. *Cevdet Bey ve Oğulları*'ndaki Nigan hanım çok edilgen eleştirisine hâlâ üzülürüm. Vereceğim cevap öncelikli olarak kişiseldir. Benim babaannem evden hiç çıkmazdı! Üstelik güçlü bir kadındır. Dedem başarılı bir iş adamıydı. Sivas demiryolu hattında müteahhitlik yaparak zengin olmuş, kazandığı parayla dostlarıyla, ortaklarıyla bir halat fabrikası kurmayı başarmıştı. *Cevdet Bey ve Oğulları*'ndaki aile hayatı, gündelik hayat benim çocukluk ve ilkgençliğimde tanık olduğum aile hayatına dayanır. Ayrıca dönemin paşalarının ve diplomatlarının hatıralarını okudum. 1970'lerin ortasında Vehbi Koç'un hatıraları da yayımlanmıştı. Onun gibi iş adamlarının hatıralarını da okudum. *Cevdet Bey ve Oğulları*'nın havası kuşaklararası çatışmadan çok, Batılılaşma ve Müslüman kökenli burjuvazinin yükselmesinin hikâyesidir. O dünyada ise henüz kadınlar –çok özel durumlar dışında– toplumda güç sahibi değillerdi.

Feminist eleştiri konusuna geldik.
Toplumda kadınların yerinin dün az olması, bugünkü romanda da (bu tarihi bir roman olsa da) az yerleri olmasına bahane olamaz yolundaki eleştirisi feminist eleştiridir. Tabii bu feminist eleştiri noktalarından yalnızca biridir. *Sessiz Ev*'deki Fatma Hanım sanki bu tür eleştiriden sonra yazılmıştır. En sonunda konu tarih değil insan ve hikâyedir. Fatma Hanım'da da anneannem Nikfal Hanım'dan birşeyler vardır. Anneannem babaanneme kıyasla çok daha yalnızdı. Dört katlı bir taş evde, Şişli Meydanı'nda tek başına yaşıyordu... Çocukluğumda annemle anneannemi ziyarete gittiğimizde elini öperdik ve korkardım Nikfal Hanım'dan. Çok yalnız idi. Yalnız bir insan korkutucu bir insandı o zamanlar benim için. Anneannem kütüphaneler, eşyalar ile dolu çok çok tozlu bir evde yaşamasına rağmen kendi odası temiz ve boştu. Çok az eşya vardı ve duvarlar da beyazdı. Vakti nasıl geçirdiğini düşününce eşyalarla konuştuğunu hayal

ederdim. O da zaten eşyaların canı varmış gibi söz ederdi onlardan. Eminim biz çocukları eğlendirmek için. Ama daha sonra bu, kafamda onun yalnızlığı ile birleşti... (Geçenlerde, anneannemin yatağını –ki o da onun annesinin ahşap beyaz yatağıymış– beş kuşak sonrasında, kızımın yatak odasında görünce –annem torunu Rüya'ya vermiş– bütün bu hatıralar, kokular, beyaz odada Nikfal / Fatma'nın eşyaları gözümün önünde canlandı.) Nikfal hanım babaannem Pakize Hanım'a kıyasla daha az eğitimli ve daha muhafazakâr idi. *Sessiz Ev*'de Batılılaşmayı hayatları ve tutumları ile tartışanlar önce aynı kuşak, karı-koca Selahattin Bey ile Fatma Hanım'dır. Büyük modernleşme hayalleri, ütopyaları olan erkeğin karısından istediği desteği göremeyip onu aşağılaması ise biz Türkiye'de yaşayanların çok gördüğü bir durum.

En sonunda modernleşmeci, Batılılaşmacı iki kuşaktan sonra, *Sessiz Ev*'de üçüncü kuşakta Batı karşıtı Hasan ile karşılaşıyoruz.

Kırmızı Saçlı Kadın'da, *Cevdet Bey*'i yazışımdan tam kırk yıl sonra kuvvetli bir kadın kahraman çıkarmak istedim ortaya. *Kırmızı Saçlı Kadın*, kişiliği Shakespeare'den Sylvia Plath'a İngiliz edebiyatında öfkeli, denetlenemez ve öngörülemez güçlü bir kişiliktir. Türkiye'de ise doğal olarak kırmızı saçlı çok azdır. Bu yüzden de kırmızı saç boya ile, sahne, makyaj vs. ile birleşmiştir kafamızda. Sinema oyuncuları, özgür kadınlar vs sanki yalnız onlar saçlarını kırmızıya boyatır ve sanki kırmızı saçlı kadın deyince iyi bir anneden çok cinsel özgürlüğü olan şeytani bir kadın canlanır gözümüzün önünde. Öyleyse Türkiye'de kadınlar saçlarını bu renge niye boyuyorlar? Hafif bir meydan okuma var bunda. Kararları ve gücü bütün hikâyeyi-dramı belirleyen, etkileyen bir kadının hikâyesini anlatma isteğim de vardı. Son on yıldır kuvvetli, güçlü kadın karakterler yaratma, hikâyelerimi bir de kuvvetli kadın kahraman gözünden görme isteğim de var. Bunu *Kafamda Bir Tuhaflık*'ta biraz yaptım. Tabii bütün bir romanı, mesela Henry James'in *Bir Kadının Portresi* gibi bir kadın kahraman üzerine kurmak gibi bir hayalim de var. Birinci tekil şahısla bir kadını bütün bir romanda anlatmak hayali bu. Tabii bunun için o kadının sesini duymak lazım. *Kırmızı Saçlı Kadın*'ı

yazarken kuyucular gibi Türkiye'deki kırmızı saçlı kadınlarla da fırsat buldukça röportajlar-konuşmalar yaptım.

Faydasını gördünüz mü?

Kırmızı saçlı arkadaşım sosyolog Nilüfer Göle'nin anlattığı bir hikâyeyi kitabın üçüncü bölümünün başında kullandım. 18 yaşından beri tanıdığım Nilüfer'in kırmızı saçı boyadır. Bana kına, boyalar vs.'yi de anlatmıştı. Doğal olarak kırmızı saçlı olan kadınla, bilerek bu kimliği seçen, saçını kırmızıya boyayan kadının karşılaşmasından ortaya çıkan anlamlar, sonuçlar ve sorular... Sophokles ve Firdevsi'nin hikâyelerindeki kadınlar da Nigan Hanım ve Fatma Hanım gibi edilgen, kurban rolünde ve arka planda kalan kişilikler. Acaba bu durumu tersine çevirmem mümkün mü, diye düşünüyordum. Eski hikâyeleri, efsaneleri, yeniden yazmaktan, görmekten söz ediyoruz. Kadının bakış açısından görmek de bir yol. Bu iki eski hikâyeyi yazarken daha az melodramatik olan bir roman yazabilmek isterdim. Bunu biraz da kendimi eleştirerek söylüyorum. *Masumiyet Müzesi* de yer yer melodram öğeleri olan bir roman ama Yeşilçam konuya çok yakın olduğu için orada bir mizah, mesafe, Batılıların ironi dediği şey vardı. Ama analar, babalar ve oğullara fazla kafayı takmış olmam yerinde diye düşünüyorum. *Cevdet Bey ve Oğulları*, *Sessiz Ev* ve *Kırmızı Saçlı Kadın*'ın bir sürekliliği ve bütünlüğü var.

***Kırmızı Saçlı Kadın*, *Cevdet Bey* ve *Sessiz Ev*'e göre hem çok basit, hem de efsaneler, uygarlıklar tarihine açılan iddialı bir yanı var.**

İddialı yanından başlayayım isterseniz... Bu romanda Doğu dediğimiz âlemin ve Batı dediğimiz âlemin iki temel efsanesini, Sophokles'in yazdığı biçimiyle Oidipus efsanesini ve Firdevsi'nin yazdığı biçimiyle, Rüstem ile Sührab'ın hikâyesini birbirleriyle karşılaştırıyorum. Bunu gerçekçi bir kısa romanın içinde, bir kuyu kazma, su bulma hikâyesiyle birlikte yapıyorum.

İlk efsanelerden söz edelim.

Kral Oidipus hikâyesi... Pek çok kereler ele alınmış, yeniden yazılmıştır... Eski Yunan'ı iyi bilen ve efsanelerin gelişimini güzel özetleyen Robert Graves'in *Yunan Efsaneleri* adlı kitabını

açarsanız bu hikâyeyi yalnız Sophokles'in değil, Homeros'un, Apollodorus'un, Hyginus'un ve başka pek çok şair, yazar ve tarihçinin (bir zamanlar bu üç işi aynı kalem, aynı kişi yapabilirdi) kendine göre yeniden yazdığını anlarsınız. Robert Graves kitabında çeşitli farklılaşmaları, değişik sonları, hikâyelerdeki değişiklikleri karşılaştırarak tartışır. Ama beni ilgilendiren Sophokles'in yazdığı *Kral Oidipus* idi.

Onun önemi ve farkı nedir?

Bundan neredeyse 2500 yıl önce Sophokles bu hikâyeyi bir oyununda işledi. 1880'lerde oyun Paris'te sahneye kondu, başarılı oldu. Viyana'da da 1886'da sahnelendi, büyük övgüler aldı. İşte Sigmund Freud oyunu bu sırada gördü ve kendi düşüncelerini ifade etmek için iyi bir hikâye olduğunu düşündü. Anaya aşk; babayı öldürmek gibi konular sayesinde. Zaten Freud Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'i hakkında da babayı öldürmek konulu bir yazı yazmıştı. Yazılardan romanda şöyle bir söz ediyorum. Freud'un yazısı Sophokles'in zaten bilinen metnini bir klasik konumuna yükseltti. Bugün benim de Profesör olduğum Columbia Üniversitesi'nde edebiyat, beşeri bilimler (Amerikalıların "humanities" dediği şey) eğitimi alan neredeyse bütün öğrenciler birinci sınıfta Batı medeniyetinin temel metinlerinden biri olarak Sophokles'in *Kral Oidipus*'unu okumak zorundadır. Oyun Milli Eğitim Bakanlığı klasiği olarak 1941 yılında Türkçe'de yayımlanmıştır. Ayrıca ben bu oyunu on altı yaşımda Robert Lisesi'ndeyken İngilizce dersinde okumuştum.

Peki onunla karşılaştırdığınız Rüstem ve Sührab'ın hikâyesi?

Bugün biz Türkler bu hikâyeyi bilmeyiz. Ama Firdevsi'nin *Şehname*'sindendir. *Şehname* bir zamanlar bütün İslam âleminin ortak klasiği idi. En çok resimlenmiş kitaplardan biridir. *Şehname* de bugün bir "Penguin" klasiği... Yani dünyadaki en büyük klasikler yayımcısının yayımladığı ve bizim pek tanımadığımız, unuttuğumuz çok uzun bir metin... Ben Rüstem ile Sührab'ı ilk hikâyeyi resimleyen minyatürlerden öğrendim. Yirmi beş yıl önce *Kara Kitap*'ı, *Benim Adım Kırmızı*'yı yazarken Arap-İran

efsanelerini, eski metinleri okuyordum. Efsaneler, yani Oidipus ile Rüstem ile Sührap arasındaki benzeşmeler beni şaşırttı. Birinde oğul babayı, öbüründe baba oğulu *bilmeden* öldürüyor... Metinler bu bilmemek üzerinden biz okurlardan-seyircilerden anlayış ve hoşgörü bekliyor. Bu anlayışın, hoşgörünün anlamı ne? Babasını öldüren oğulu ya da oğlunu öldüren babayı anlarken, hoşgörürken aslında ne yapıyoruz? Bu konuyu uzun zamandır düşünüyordum.

Peki romandaki kuyu, kuyucu ve çırağı nasıl çıktı ortaya?
Yirmibeş yıldır üzerinde düşündüğüm bir konuyu felsefi roman düzeyine çıkarmak istiyordum. 1980'lerin sonunda Heybeliada'daki aile evimiz satılmamıştı. Otuz yıl evvel, Heybeliada'da *Kara Kitap* üzerine çalışırken, komşu arsada, bir kuyucu ve çırağı çalışıyordu. Çadırda kalıyorlardı. Aynen *Kırmızı Saçlı Kadın*'da anlattığım gibi akşam beşte tencereyi taşın üzerine koyup, altına da odun ya da tüp yerleştirip tencere yemeği yapıyorlardı. Aralarındaki ilişkiyi merak ettim. Baba-oğul, otorite-birey, emir alma-emir verme ilişkisini... Usta'nın bazan sert bazan şefkatle konuşmasını, işi öğretmesini seyrettim. Yemeklerini yedide ateşten alıyor, hava kararırken yiyor, televizyonu açıyor –onların da taşınabilir televizyonları vardı–, sohbet ediyor, sonra bir de çarşıya gidiyorlardı. Bu beni etkiledi. Aralarındaki arkadaşlığa kulak verdim. Aynı şekilde ben de giderdim çarşıya karımla o zamanlar. Geri döndüğümüzde onlar uyumuş olurdu. Çünkü güneş doğunca çalışmaya yeniden başlamak zorundaydılar. Öğle sıcağında da biraz ara verirlerdi.

Sonra onlar da bize yakınlaştı. "Elektriği kullanabilir miyiz, su alabilir miyiz" derken arkadaşlık başladı; ne kadar olursa... "Bir röportaj yapabilir miyiz?" diye sordum. Bu romanın başlangıcı o röportajdır. Kuyuculara ilgim ile Oidipus/Rüstem ikilisine ilgim yirmi yılda yavaş yavaş kafamda birleşti.

Bu yeterli miydi size bir kuyucu hikâyesi yazdırmaya?
Bir yazar, bir konuyla neden ilgilenir? Yazarın duyargaları günlük hayatın her türlüsüne açıktır. Gazetedeki bir haber de beni ilgilendirebilir, seyahate gitmişken bir yerde gördüğüm eski bir

kale, kervansaray, yıkıntılar da... 1988 yılında yaptığım röportajı bir deftere yazdım. Otuz yıl kafamın bir köşesinde ben bununla ne yaparım diye taşıdım. Hep bakıyordum. Defterin üzerine 'Kuyu' diye yazmışım. Romancılıkta başta anlatmak istediğimiz konular vardır: Yaşadığım, yaşadığımız, entelektüel nedenlerle ilgilendiğimiz, ilgimizi çeken konular, odak noktaları, sinir uçları... Bir de o sinir uçlarını, atmosferi bağlayacağımız, hepsinin üzerinden geçeceğimiz hikâyeler... Biraz aynı şeylerdir bunlar. Ama hikâyeler sinir uçlarını birleştirir. Babalık, otoriterlik, efsanelerin gücü, ilkgençlikten çıkıp sorumlu olgun kişi olma, annenin sevgisini kazanma, var olmayan babayla mücadele gibi konuları bir kuyu hikâyesi üzerinden yazabileceğimi anladım.

Ne ifade ediyor kuyu sizin için?

Dünyaya açılmamızın sınırını bizim hayalgücümüz belirliyor ama unutmayın, çocukluğumda bahçelerde her zaman kuyu vardı. Kertenkeleler, örümcekler görülürdü karanlık ağzında. "Yaklaşma, düşersin!" denirdi. Tehlikeli ve esrarengiz bir kuyu fikri çocukluğumda vardı. *Kara Kitap*'ta da kuyu vardır. Hem gerçek kuyular, hem de benzetme ve eğretileme olarak kuyu. Şehrikalp Apartmanı'nın apartman aralığı tersine çevrilmiş bir kuyudur. Sarnıçlar, kuyular, bahçedeki derin ve karanlık su kaynakları özellikle yazları bunların İstanbul'da bir çocuğun hayal dünyasında yeri vardır.

Romancılık düşünceli, hesaplı davranırken bile saf kalmayı gerektirir. Bazan kelimeler size bir yerden gelir, siz sanki onları sadece kaydedersiniz. Bazan da her şeyi titizlikle hesaplarsınız. Kesersiniz, biçersiniz, küçük ayrıntıları severek büyütür, dram haline sokarsınız. Okurun üzerinde samimi bir etki yaratmak için hikâyenizi şekerlendirir, çiçeklendirir ve okurla birlikte en çok inandığınız şeyi keşfe çıkarsınız.

***Saf ve Düşünceli Romancı*'da anlattığınız şeyler bunlar...**

A'yı B diyerek anlatan adam olmayı severim; Shakespeare ve Dostoyevski çizgisidir bu. Her insanın kalbinde birbiriyle çelişen iki düşünce mutlaka olur. Türkiye hem Batılıdır hem de Doğulu. Memleketi bir çizgiyle ikiye bölüp, insanları Doğulu-Batılı,

laik-muhafazakâr diye ikiye ayıramayız. Gerçi siyasi partiler oy almak için böyle ayrımlar mümkünmüş gibi davranıyorlar. Bu yüzden liberal siyaseti, hoşgörülü bakışı, politikacılar değil romancılar gerçekleştiriyor aslında. Dostoyevski gibi romancılar bir insanın A demek isterken pekâlâ B diyebildiğinin, B derken bambaşka bir şeyi kastedebildiğinin farkındalar.

Kuyucu Mahmut Usta, "Buradan bir şey çıkmaz" diyenlere rağmen bir gün su bulacağını hissederek kazıyor toprağı, siz de böyle hissettiniz mi?
Artık olgun romancı olduğum için bazı şeyleri daha rahat söylüyorum. Bu kitabı yazarken aklımın bir köşesinde Ernest Hemingway'in *İhtiyar Adam ve Deniz*'i de vardı. Turgenyev'in *İlk Aşk* hikâyesi de...

***İhtiyar Adam ve Deniz* sevdiğiniz bir roman mı?**
Doğayla savaşı mükemmel anlatıyor. Kusuru, balıkçının denizin ortasında yapayalnız olması, kendi kendine konuşup durması. Ben tek başına kuyu kazan bir adamı yazmak istemezdim. "Kendini yazmış" diyeceklerdi. Öte yandan kuyucuyla özdeşleştiğim doğru; romancılığın iğneyle kuyu kazmak olduğunu hep söyledim. Ama bir yere kadar! Kırk yıldır sabırla yaptığım bir işim var... Ama kabul, romancılıkta bile bazan ne kadar ısrarla kazarsan kaz, suyu bulamayabiliyorsun.

Ne yapıyorsunuz o zaman? Elinizdeki romanı çöpe mi atıyorsunuz?
Hayır, başladığım hiçbir kitabı çöpe atmadım. Devam ediyorsunuz. "En sonunda suyu bulacağım" diyorsunuz, arkadaşlarınıza okutuyorsunuz, orasını burasını kesiyor, biçiyorsunuz. Yeni şeyler ekliyorsunuz. Depresyon geçiriyorsunuz. Arada dursanız bile kazmaya yeniden başlıyorsunuz. Siz düşünüyorsunuz, kuyu derinleşiyor.

Mahmut Usta insanların sevip kıymet verdiği ama sonra unuttuğu şeylere rastlıyor kuyularda. "Düşünceli" romancısınız ama bazan beklenmedik şeylerin peşine düşüyor musunuz?

Roman yazmanın en zevkli yanı budur işte. Düşünceliyim yani planlar, hesaplar yapıyor, olayları ayarlıyorum ama demek ki saf bir yanım da var. Bakıyorsun, hiç hesaplamadığın bir şey gelip romanı yazarken seni buluyor. Öğleden sonra 1'le 3 arası saflığıma hitap edecek hiçbir şey gelmez aklıma. Ama zihnimi kirletecek şeylerden uzak durmuş, internete bakmamışsam, hele akşam 8'de güzel bir kadeh şarap içmişsem pek çok şey gelir aklıma. Bazan uykudan kalkıp pijamalarımla masanın başına geçerim. Gece yarısından sonra öyle düşünceler gelir ki, yazarsan farkında bile olmadan kaleminin ucunu sürekli bilersin. Tesadüfen gelen düşüncelerin güzelliğini görebilirsen, onları bir çerçeve içine koyarak kitabının parçası yaparsın, hatta sen bile şaşırırsın bunu daha önce niçin akıl edemediğine...

***Kırmızı Saçlı Kadın*'ın araştırma evresi nasıldı peki?**

Bir röportaj yapmak, o romanı yazmak anlamına gelmez tabii. Benim benzeri bir sürü röportaj metnim, roman tasarım var. Roman haline gelebilmesi için üzerine otuz yıl düşünmem gerekti. Çıkış noktam otoriter bir yönetici, usta; usta-çırak, baba-oğul ilişkisi. Bir işi yapmak için başta otoriter, "baba gibi" bir adam lazım olması ama ona isyan da edersin... Amacım işte bu konuları tartışmaktı. Sonra Oidipus malûm; Oidipus; Yunan mitolojisinde Thebes'in kralıdır. Doğuştan lanetlidir. Bilmeden babasını öldürüp, annesiyle evlenmiştir. Sonra kendini üzüntüden kör eder. Sonra geleneksel İran, Müslüman ve Doğu hikâyeleri arasında dolaşırken Sührab'ı okudum. Rüstem yarı aristokrattır, ülkesini kurtarır. Büyük savaşçı ve kahramandır. Atı Rakş'la giderken yolunu kaybeder. Bir sarayda misafir olur. Kralın kızı onu beğenir. Bir akşam onunla sevişir ve bir çocukları olur. Rüstem ayrılırken bir işaret bırakır. Yüzük ya da bileklik. O, çocuğun babası olduğunu gösterecektir. Derken yıllar içinde oğul, babası Rüstem'i aramaya başlar. Sonunda zırhlı ve maskeli olarak karşılaşırlar ve dövüşürler. Bu sefer baba bilmeden oğlunu öldürür.

Kitapta toplumu bir psikanalist gibi masaya yatırmışsınız. Freud okusa, mezarından kalkıp teşekkür ederdi size...

Güçlü baba, babaya isyan, annenin sevgisini kazanma... Bu ko-

nuları severim. Benim babam da Cem'in babası gibi kaybolurdu. Onu arardım. Severdim. Freud'cu değilim ama epey Freud okudum. Rüyalar, dil sürçmeleriyle ilgili kitaplarından çok şey öğrendim.

Destanların gücüne, insanlığın tarihöncesi dönemlerde oluşan ortak bilinçaltına inanıyorsunuz.

Efsanelerin, edebiyatın, felsefenin, ahlak teorisinin toplumları şekillendiren yanı var. Romanım eski hikâyelerden yazılmıştır, burası kesin. Kuyu motifi var, kıskançlık var, esrarengiz kadın motifi var, kadının *Binbir Gece Masalları*'nda sık sık olduğu gibi erkeği kandırması var, baba-oğul ilişkisi var. Bir sürü hikâye anlatıyor *Kırmızı Saçlı Kadın*. Oidipus var, Rüstem var. Padişahın verdiği yemekte Azrail'i görmesi... Mesela ben onu Mevlâna'da okudum. Başkaları da yazmıştır. Ben kendi dilimle yeniden yazdım. Ne kadar benziyor o küçük hikâyecik aslında Oidipus'un hikâyesine. Bu benzerlikler hoşuma gidiyor. İşimin biraz da bu olduğunu düşünüyorum. Bu kitapta yaptığım, büyük efsaneleri, büyük eski hikâyeleri, medeniyetlerle, ahlakla, felsefeyle, metafizikle, davranış ve hayat tarzlarıyla ilişkilendirmek. Sonra da bunların arasına gerçek hikâyeyi sıkıştırmak. Romanın orijinal yanı bu. Freud'un öğrencisi Jung'un düşüncelerine de yakınım bu romanda. Jung'un "arketip" dediği bir şey var. İnsanın bazı kültürel yapılarla doğduğunu, ruhunun derinliklerinde, kafasının arkasında bunlarla hareket ettiğini söylüyor. Yaşadığımız hayatların arkasında bastırdığımız, bilmek istemediğimiz isteklerimiz kadar metinler de vardır. İnsanlığın bilinçaltının eski metinlerden oluştuğu fikrine inanıyorum biraz. Aslında kütüphanede yaşamaya, bütün kitapları okumaya gerek yoktur sanki. Bilgiler bize bir türlü geçer. Toplumdan, çevremizden alırız, hiç kitap okumasak da... Din de bunlarla iç içedir. Tektanrılı dinler Eski Yunan'dan, Mısır'dan çok şey alır. En ilginç de bu efsanelerin benzeştiği yerlerdir. Bu romanda böyle iki hikâyeyi bir araya getirerek, okuru düşünmeye kışkırtıyorum.

Oidipus birey olmak için babasını öldürmek zorunda. *Şehnâme*'nin Sührab'ı ise otoriteyi sarstığı için evladın gerekirse

ezilip öldürülmesi gerektiğini vurguluyor. Bu konuda Türkiye'de bizler sanki ortada kalmış gibiyiz...

Bu iki efsaneyi karşılaştırmak için Türkiye uygun. Ortadaki ülkeyiz. Her iki âlemi de biraz anlıyor, biraz da anlamıyoruz. Bu biraz da Türk olmanın ayrıcalığı. İki yüzyıldır Batılılaşmaya çalışıyoruz. Ama bir yandan da İranlıların hikâyelerini de tam anlamıyla unutmamışız. Biraz karıştırınca, araştırınca hatırlıyoruz. Yeşilçam filmleri zaten eski hikâyeleri, Jung'un "arketiplerini" hiç unutmuyor. Farkında olmadan sürekli işliyor. "Durun, siz baba oğulsunuz" diyor mesela Cüneyt Arkın ama bir bakıyorsun Cüneyt Arkın değil *Şehnâme*'ymiş ardındaki. Tam bunları karşılaştıracak yerdeyiz aslında. Bir yandan hafif de olsa bir özgürlükçülük, demokrasi oluyor, derken bu kapanıyor ve tamamen kapalı bir topluma doğru evriliyoruz. Bu eğilimler bizde var. Romancının işi, bana göre X Partisi veya Y Partisi iktidar olursa bizi kurtaracak diye hayaller kurup, propaganda yapmak değil de, nasıl oluyor da hepimiz aynı otoriterliği, sertliği, acımasızlığı yeniden üretiyoruz diye bakmaktır. Daha derinden bakmak. Hangi eğilimler otoriterliği besliyor içimizde, neden bir yandan özgürlük isteyip bir yandan iktidara gelince biz de otoriterleşiyoruz. Neden böyle oluyor? Niye otoriterlik sürebiliyor?

Cem'in anlattığı Oidipus hikâyesini Mahmut Usta kaderle açıklıyor. Kaderinden kaçamazsın diyor. Kuyucu ustası Mahmut'un kadim Yunan tragedyasını yorumlamasında Doğu-Batı farklılığına ilişkin bir şey var mı?

Bir defa Yunanlılar böyle yorumluyor Oidipus'u. Oidipus'un trajedisine biz modernler olarak bakınca babasını öldürmesi ya da annesiyle evlenmesi gibi şeyler görüyoruz. Hâlbuki Sophokles yazdığı ve oyun ilk sahnelendiği vakit kadim Yunan seyircisinin altını çizdiği şey, 'kaderinden kaçamazsın' idi. Ya da Mevlâna'dan alıp kendi dilimle yazıp romana koyduğum hikâyede de aynı durum var. Kaderinden kaçmaya çalışan adam aslında kaderine yakalanıyor. İkisinde de aynı hikâye. Bu, modernlik öncesi en bilinen tema... Kaderden kaçmak demek tanrıdan kaçmak demek, çünkü kaderimizi tanrı çiziyor. Modern romanın aslın-

da en çok ilgilendiği konudur bu. Ne kadar özgürüz? Roman dünyası o arada, irade-i cüzi ile irade-i külli arasındaki özgürlük dünyasıdır. Roman sahası biraz da büyük, genel fikirlerle kendi özgürlüğünü, kendi dünyasını kurmak isteyen karşı kahramanlar arasında gider gelir.

Peki, Doğu ve Batı'nın birey algısını nasıl ele almaya çalıştınız romanda?

En sonunda hepsi insan. Batı'da birey olur, Doğu'da birey olmaz demiyoruz. Doğu'da karakter olur, Batı'da karakter olmaz da demiyoruz ama gene de Batı toplumları, isyan eden bireye daha bir hak verip onu onaylıyor. Geleneksel toplumlar ise itaat edene ya da cezalandıran babaya hak veriyor. Eğilimler böyle... Yani kalıplar var ama insanoğlunun özgürlüğü onların yanında çok daha önemli. Bir anlamda, eğer gelenek babanın oğlunu gözyaşıyla öldürmesine destek veriyorsa, o gelenekten kopmak gerekli belki de. Bu gelenekten Atatürk kopmak istemiş. Gerçi o da bunu otoriter bir biçimde yapmış. Geleneği bilmek iyi bir şey ama aynı şekilde özgürlüğü bilmek de iyi bir şey. Bence Batılılaşma da böyle olmalıydı.

Bu noktada İran'ı konuşabiliriz. Az önce anlattığınız Türkiye'nin bu kavramları karşısına İran'ı koyuyorsunuz romanda. İran'ı hangi yönüyle vurgulamak istediniz?

Safeviler döneminin en yüksek noktasında; on altıncı yüzyılın ortası, hatta on yedinci yüzyılın başında Balkanlar, bugünkü Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu, Ortadoğu, Pakistan, Afganistan, Agra, Delhi, Hindistan'ın Müslümanları... bütün bu coğrafyanın entelektüel, devlet ve saray modeli İran'dı. Bugün nasıl Batı medeniyeti bütün dünyaya örnek teşkil ediyorsa, İran da bütün o âlemin entelektüel örneğiydi. Türkler, kılıcıydı o dünyanın. İran ise entelektüel, sanatsal modeli ve biz de bu modeli, bugün Batı'yı nasıl takip ediyorsak, bir zamanlar öyle takip ettik...

On altıncı yüzyılda Safeviler'le savaşırken Osmanlı sarayında Farsça yazmak, Latince yazmak gibi havalı bir şeydi. Ama sonra, son iki yüzyılda biz modelimizi değiştirdik. Bunu da açıkça ilan ettik: Batılılaşacağız dedik. Geleneksel İslam edebiyatının

bu hikâyelerini de unutacağız demedikse de unuttuk. Halbuki bunlar güzel hikâyeler. Hikâyelerle düşünmeyi severim. Kendi kimliğimizi ortaya çıkarmak, tartışmak için... Yeşilçam filmlerindeki konuşmaların arkasında neler var, biraz düşünelim...

Bütün bunlarla kitabımın felsefi, sosyolojik, antropolojik bir deneme yanı da var. Ve bu da kitabı hem orijinal kılıyor hem de biraz tehlikeli ve zor; hatta biraz başarısız... Bu anlamda romanın Fransızların "felsefi roman" ya da "düşünce romanı" dediği şeye benzeyen bir yanı da var ve seviyorum bu yanını.

İran'da resmediliyor da aynı zamanda bu baba-oğul sahneleri. Fakat gariptir Avrupa'da resmedilmiyor...

Evet, o benim sevdiğim bir başka konuyla ilgili. Düşüncenin bir kısmı kafamızdan imgeler geçirmek, bir kısmı da kelimeler geçirmektir. En yasak olan konuları da ne kelimelerle ne de imgelerle düşünebiliriz. İşte anneyle sevişme sahnesi... Batılıların da çok önemli bir tabu olduğu için resmedemediği bir şey.

Şimdi efsane bu kadar klasik olmasına rağmen özellikle Oidipus konusunda çok az resim var. Batı'da Oidipus'u resimleyemiyorlar. Ama Doğu'da, İran'da babanın oğlunu, Rüstem'in Sührab'ı öldürdüğü sahne bolca resimlenmiştir. Yalnız İran da değil, Rus ressam Repin de Deli Petro diye bildiğimiz Büyük Petro'nun oğlunu öldürmesini resmetmiştir. Baba oğlunu öldürür ama hemen arkasından hüngür hüngür ağlar. Baba, yaptığı işten pişman oluyor ama yapması da lazımdır o işi. Çünkü babanın gözyaşları devletin sertliğini meşrulaştıran, yüksek bir yere koyan bir şey. Çünkü hep aynı hikâye: Devlet sertlik yapıyor ama istemeden yapıyor, milletin bekası için yapıyor diye inandırıyoruz kendimizi. Bence resmedebilmek de onay vermektir. Bir konuyla ilgilenmenin aslında o konuyu, ya da tabuyu meşrulaştıran bir tarafı vardır. Kitabımın açıkça söylemediği önemli varsayımlarından biri de budur. Rüstem'le Sührab'ın hikâyesi bin kere resmedilmiş. Çünkü babanın oğlu öldürmesini meşrulaştırmak istiyor diye görüyorum bunu. Ressam bunun farkında, okuyanlar bunun farkında demiyorum. Benim kitabım bunun farkında diyorum.

Bu yönüyle Türkiye'nin bugünkü fotoğrafını çağrıştırmak istiyorsunuz?

Evet, ama bunu daha derinden yapmak istiyorum. Şu siyasi parti, bu başbakan diye yapmak istemem açıkçası. Romanlarımı, Türkiye'nin yapısal meseleleri üzerine kurmayı seviyorum. Onun için de bir romanı otuz yıl düşünüyorum. Bir kuyucu ile çırağının hikâyesini anlatmak sorun değil. Sorun onu antropolojik, felsefî, edebi konularla ilişkilendirebilmek. Otoriterlik ve bireylik bizim için bitmez konulardır. Türkiye'nin ruhuna ilişkin, daha derin yapısına ilişkin çatışma ve çelişkileri merak ediyorum, romanda araştırıyorum. Kültürü oluşturan unsurlar nasıl ortaya çıktı, Türkiye'nin karakterini ortaya çıkaracak unsurların tartışmasıyla ilgileniyorum. Ortadoğu ülkeleri arasında yine de en moderni olduğumuz için bu soruları sorabiliyoruz kendimize. Roman, politik olarak doğru olmayan ama düşünmemize yarayacak genellemeler yapabilir.

Peki kahramanınız neden gerçekte değil de kurmacada, sanatta yani efsanelerde arıyor kendi hikâyesini?

Yani, neden Kırmızı saçlı kadın yerine Kırmızı saçlı kadının anlattığı hikâyelerin peşinden gidiyor... Bilinçli bir şekilde *Kara Kitap* ve *Benim Adım Kırmızı*'da olduğu gibi geleneksel hikâyeleri modern dünyamıza çıkarıp, yeniden yazıp, kahramanları o geleneksel hikâyeyle ilişkilendirip sorular sormayı seviyorum.

Bunun arkasında 1970'lerde Turgut Uyar'ların, Attilâ İlhan'ların, Behçet Necatigil'lerin "dîvan" diye kitaplar yazmış olması da var diye düşünüyorum. Onlar bana hem modern olursun hem de gelenekten etkilenip, söyleyeceklerini eski efsaneler, şiirler üzerinden söyleyebilirsin demişlerdir sanki. Bunu seviyorum ve *Kara Kitap*'tan beri yapıyorum ara ara. Yapmaya da devam edeceğim.

Bizim bilinçaltımızı oluşturan böyle efsanelerimiz var mı?

Bu konudaki metnimiz hiç şüphesiz *Dede Korkut*'tur. *Dede Korkut*'un Freud'cu karşılaştırmalarla incelenmesini çok isterdim.

Artık unutulmuş bir alan olan kuyuculukla ilgili çok detaylı bilgiler de var romanda. Kuyucu Mahmut Usta, çok tanıdık. Kuyucuları nasıl araştırdınız?

Pek çok kuyucuyla konuştum. Bir mesleği o işi yapan dört kişiyle konuşmadan yazmam. 1960-70'lerin İstanul kuyucuları, Sivas'ın kuzeyi ve Ordu civarından İstanbul'a gelmişlerdir. 1970'lerde gecekondu patlaması vardı, altyapı yoktu, onlara ihtiyaç vardı. Oysa kuyuculuk, '88'de yan bahçemde kazı yapan kuyucuları izlerken zaten bitmek üzereydi. Artezyenler başlamıştı artık. '80 askeri darbesi de kuyuculuğun bitmesinde önemli etkide bulundu; dinamite kolay ulaşımı engellediğinden. Ama o kuyucular, bozacılık ya da yoğurtçuluk bittiğinde işsiz kalanlar gibi perişen olmadılar. Çünkü kuyucu ustası aynı zamanda kalıp yapmayı bilir, kazma kullanmayı bilir, inşaatta çalışabilir. Başka işlere geçtiler.

Bir yandan da saygı gören bir meslek...

Evet, bunu anlatmak isterim. Saygı görüyorlar çünkü su çok kıymetli bir şey. Suyun olduğu yerde medeniyet var. Bir yerden çok ucuza bir arsa ya da hiç kimsenin oturmadığı dağ başından bir tarla alıyorsun, su çıktığında herkes yanına komşu olmaya başlıyor. Arsanın değeri artıyor. Tarım yapıyorsun. Zenginleşiyorsun. Ama suyu da kuyucu ustası buluyor ve nereden su çıkacağına o karar veriyor. O kadar önemli bir adam olduğu için de kendisine şamanlar gibi doğaüstü güçler vehmediliyor. Kuyular o nedenle "mübarek" addediliyor ama benim konuştuğum kuyucular, bu palavralara artık gülüp geçiyorlardı.

Dikkati çeken bir nokta da şu: İstanbul'un taşrasına ilginiz devam ediyor. Bu kez bir kasaba hikâyesiyle başlıyorsunuz romana.

Fakat daha sonra kasaba yutuluyor İstanbul tarafından. Bir dönem Bayramoğlu Sahil Mahallesi'nde geçirdim yazlarımı. Gebze'ye çok giderdim. Kitapta da Gebze'ye gidiyoruz zaten. Küçük bir kasabaydı Gebze. Şimdi Gebze İstanbul oldu, İzmit'e kadar evler bitmiyor. Hiç boş arazi yok ve bu bana ilginç ve kafa karıştırıcı geliyor. Şehrin hiç durmadan büyümesi bende meta-

fizik huzursuzluk duygusu uyandırıyor. Şehrimin artık sınırları belli olsun, bu anlamda daha fazla büyümesin istiyorum. Ama bunlar benim küçük dünyamda küçük isteklerim. Tarih, benim fantezilerimden çok daha güçlü bir şey.

Bunları sorgularken bir yandan Türkiye'deki gençlerin kaderini yaşayan bir kahramanınız var; yazar olmak isterken, mühendis oluyor.

Cem'in babası solcu, fedakâr ama kendisinin öyle idealist bir tarafı yok. Bunları yazıp bu farklılıkları gösteriyorum. Ama kahramanım Cem'i "Bak baban solcuydu, sen ise sadece para kazanmayı düşünüyorsun," diye ayıplamıyor, onu yargılamıyorum. Çocuk zaten kendini ayıplıyor, suçluluk duyuyor. Konumuz kahramanların duyduğu suçluluk duygusu, yazarın duyduğu suçluluk değil. Yazar, kahramanların duyduğu suçluluğu –kendisi de yaşamış belki bunları– anlatıyor ve bu suçluluğu pek çok konuyla ilişkilendiriyor. Bence dinin kaynağı da suçluluk duygusu. İslamiyet'te çok fazla yoktur. Hazreti Muhammed sonunda muzaffer bir komutan ve peygamberdir. Hazreti İsa ise çarmıha gerilir, ölür, bir anlamda yenilir. Bunlar benim görece yorumlarım.

Otoriterlik bağlamında Mahmut Usta ve Cem arasındaki ilişki nasıl bir usta-çırak, baba-oğul ilişkisi?

Cem, babasından otoriter baskı görmediği için Mahmut Usta gibi kendisini yönlendiren bir adamdan hoşlanmıyor. Öte yandan birisinin "ne yapıyorsun, karnın doydu mu, şimdi yat uyu" diyerek onunla ilgilenmesi onu mutlu ediyor. Ama özellikle doğaya karşı savaş veriliyorsa; yani kuyu, köprü gibi işler varsa bir otorite gerekiyor. Bir babaya, bir ustaya ihtiyaç var bu konularda. Öte yandan bu usta, kahramanımızın on altı yaşına, yani tam çocukluktan olgunluğa, özgürlükten sorumluluğa geçiş dönemine denk geliyor. Hikâye de buralarda Oidipus, sorumluluk, suç, cinsellik ve kadın için rekabet gibi konulara giriyor... Bunlar benim sevdiğim konular.

Babayı hem arzuluyoruz hem de isyan ediyoruz. Bunlar yan yana. Hem öldürmek istiyoruz hem de öldürdükten sonra,

Batı'da, büyük suçluluk duyuyorlar. Ya da baba hem oğlunu çok sevdiğini söylüyor hem de pat diye kafasını kesip başında hüngür hüngür ağlıyor. Bunlar karşıtıyla birlikte var olan duygular. Babayı çok önemsiyoruz bizim ülkemizde, bu coğrafyada. Bana kalırsa otoriteye ihtiyaç duyan, çok fazla özgürlükçü olamayan, dayatarak işlerin yapıldığı geleneksel toplumlarda babaya ihtiyaç duyuluyor...

Ama asıl önemli olan babaların, kendilerinde her şeyi yapma hakkını görmesi. Çünkü devletten, cemaatten, toplumdan, aileden, dernekten, örgütten, kısacası her şeyden onlar sorumlu. Babaların otoritesi biz vatandaşların bireyliğinden daha önemli olduğu için baba asar, keser ve herkes de susar. Otorite ihtiyacı da çaresizlikten, anarşi, kaos korkusundan geliyor. Demirel'e yıllarca 'baba' demiş bir toplumdayız. Kemal Atatürk baba, Demirel baba, herkes baba. Bir kurtarıcıya inanmak istiyoruz.

Nobel konuşmanız "Babamın Bavulu" babanız hakkındaydı. Kendini hissettirmeyen, etrafta olmayan, bizi terk eden bir babayla büyüdüm ben. Kitapta da bir babasızlık acısı var. Babam genç yaşta ölmedi ama çoğu zaman etrafta yoktu. Bazan ağabeyimle bunları konuşuruz. Kültürlü ve gerçekten özgürlükçü olduğu için bize el sürmeyen, bağırmayan, "İstediğinizi yapın, siz çok akıllısınız" diyen bir babam oldu. Asla otoriter değildi. Mahmut Usta gibi değildi. Sınırsız özgürlük verdi bana. Büyük bir güven de verdi. Ama bir merkez eksikliği oldu zaman zaman. Şaşkınlık, özgürlükten korkma gibi duygularla beraber yaratıcılık da verdi bu özgürlük duygusu. "Her istediğimi yapabilirim." diye de düşünürdüm. Bazan babam "Sen kaçıncı sınıftaydın?" derdi, çok bozulurdum. Öte yandan bunun güzel yanını da görüyordum. "Özgürsün, kendi kendine, herşeyi sen yapacaksın" derdim kendime. Benim babam Cem'in babası gibi değildi, belki Cem gibiydi. Güzel bir hayat yaşamak istemişti benim babam, bense 'daha idealist', edebiyatla uğraşmış, siyasi dertlerle uğraşmış biriyim. Babam evde kitap okurdu ve o kitaplardan iyi bir şekilde bahsederdi. Ben de ondan etkilenip o kitapları yazmış olmak isterdim. Babama pek çok nedenle müteşekkirim. En çok da güzel bir kütüphanesi olduğu için... Babalar ne

öğretir? Türkiye'de en önemli adamlar kimlerdir? Askerler, din adamları, başbakanlar, paşalar, polisler önemlidir... Türkiye'de bunu öğretirler. Benim babama göre ise önemli adamlar yazarlar, ressamlar, filozoflar idi. Babam bana okuduğu kitapları yazan yazarları anlatırdı. Ben de paşa, din adamı, devlet adamı olmak istemezdim. O kitapları yazan adam olmak isterdim. Bana hiçbir zaman "Yazar olacaksın" demezdi. Ama onun hoşuna gidecek, gurur duyacağı biri olmak istedim, evet. O yüzden romana "aslında yazar olmak istiyordum!" diye başladım.

Ocak 2018

DİZİNLER

Cevdet Bey ve Oğulları

16-17 Haziran (1970) 609
1971 609
27 Mayıs 553, 620, 814

Abdullah Lokantası 561
Abdülaziz I 184
Abdülhamit II/hünkâr/efendimiz/padişah 18, 32, 42, 44, 47, 48, 56-58, 61, 63, 65-67, 72, 76, 77, 186, 232, 252, 257, 290, 381, 473
  cuma selamlığında suikast girişimi 18, 19, 44, 51, 52, 56-58, 61, 66, 67, 72, 76, 83, 110
Adalar 184, 293, 341
Adalet Partisi (AP) 598
Adana 389
Aforizmalar (Schopenhauer) 525
Agâh Bey (kadın doktoru) 534
Ağa Camii 277
Ağaoğlu, Ahmet 414
Ahmet Fehmi Paşa (Ticaret Nazırı) 38
Ahmet Işıkçı (Refik'in oğlu) 540, 541, 545-598, 600-614
Ahmet Muhtar Paşa 331
Ahmet Rıza 85
Akhisar 23, 27, 117
Aksaray (semt) 23, 27, 39, 43
alafranga 63, 70, 114, 265, 593, 596
  -lık 62
alaturka 51, 114, 253
  -lık 479
  hela 70, 105, 265, 503, 536
  müzik 576
  saat 15, 44
Alebru Teyze 125, 126
Alevi 518, 520
Ali Suavi vakası 56
Alman/lar 127, 157, 197, 268, 269, 271, 281-289, 309, 310, 313, 314, 316, 332, 333, 334, 336, 354, 357, 366, 367, 369, 370, 419, 429, 436, 456, 499, 500, 509, 514, 580, 595
  -ca 283, 309, 367, 514
Almanya 107, 152, 167, 207, 254, 258, 282, 283, 309, 506
Alp (Ömer'in evi) 490, 499, 527
  istasyonu 290
Altay dağı 490
Altınışık (dergi) 473, 514, 516, 520
Amasya 325
Amerika 70, 154, 283, 286, 287, 333, 345, 530
  -lı 529
Amerikan bezi 146
Anadolu 21, 27, 46, 185
Anavi Ailesi 208, 216
Ankara 139, 143, 157, 159, 164, 169, 175, 178, 190, 200, 214, 264, 267, 268, 312, 335, 345, 346, 349, 358, 365-367, 372, 387, 399, 402, 413, 424, 429, 451, 454, 455, 459, 465, 473, 489, 493, 527, 579
  Palas 430, 444
  Radyosu 379
Ankara (Yakup Kadri'nin romanı) 346, 348, 371, 414
anne (Cevdet Bey'in annesi) 23-26, 33, 37
Apollinaire 471

arabacı 16, 17, 21, 25, 33, 37, 39, 40, 42, 44, 52, 64, 68, 72, 73, 84, 89, 92, 343, 478, 483
Arap harfleri/eski harfler 473, 555, 594
Arap/lar 306, 321
Arnavut tezgâhtar 20, 25
Arnavut/lar 322, 467-469, 471
"Ars longa vite breve" ("Sanat uzun, hayat kısa" Hipokrat) 605
art nouveau 152, 224, 244, 458
Artvin 163
Asya gribi 457
Aşiyan 87
Atatürk, Mustafa Kemal (Gazi) 149, 163, 339, 366, 369, 370, 373, 375, 398-400, 406, 417, 418, 432, 433, 435
-çü/lük 609
heykeli (Sarayburnu) 338
resimleri 373, 408, 456
Atina 458
lı/lar 457
Atiye Hanım (Sait Bey'in eşi) 95-102, 135, 136, 229, 232, 254, 256, 479, 531-534, 536-538
Atkinson Kolonyaları 34
Avrupa 32, 44, 48, 52, 60, 86, 87, 95-98, 106, 107, 114, 116, 117, 124, 128, 132, 141, 149, 157, 159, 180, 222, 229, 231, 260, 268, 271, 282, 293, 296, 316, 339, 342, 343, 359, 376, 441, 442, 536, 558, 584, 593
-i 31
-lı/lar 85, 146, 303, 354, 465
âdetleri 62
Avusturya 258, 268, 282, 288, 591, 603, 605, 607
Ayazpaşa 118, 125, 193, 200
Ayşe (Cevdet Bey'le Nigân Hanım'ın en küçük çocukları) 105, 107, 108, 110, 113, 114, 144-151, 153, 154, 203, 208, 210, 212-214, 223, 244, 247-249, 253, 258, 262, 293-298, 311, 313, 316-319, 338, 341, 359, 362-365, 467, 480, 481, 506-508, 510-512, 530-535, 537, 539-541, 570, 579, 583, 595, 612, 613
azınlık/lar 340
Aziz (bahçıvanın oğlu, sonra manav) 72, 153, 182, 508, 583

Babıâli 18, 56, 103
bahçıvan 68-73, 153, 182, 214, 217, 257, 315, 317, 318, 359
Bahr-i Hazer 478
Bakırköy 129, 138, 157
Balkan Antantı 433
Balzac, Honoré de 65, 100, 136, 286
Bandırma gemisi 433
Barbaros (askeri öğrenci) 233, 234, 236, 422, 423, 467-470, 472
Barbaros türbesi 508
Batur, Muhsin (Hava Kuvvetleri Komutanı, Orgeneral) 546
Baudelaire, Charles 164, 232, 233, 280, 303, 422, 423, 470-472, 500
Bayram Baba 483
Bazaar de Levant Anonim Şirketi 216
Bebek 509
Bekir 55, 63
Bellarının 458
Bergasse 517
Berlin 117, 149, 207, 229, 230, 287, 594
Beşiktaş 160, 161, 188, 193, 232, 234, 241, 278, 371, 471, 508, 594
çarşısı 165, 191, 193, 233·
iskelesi 521
meyhaneleri 131, 134, 234, 278, 323, 421, 465
Beyazıt 43, 156, 304
Camii 38
Beyoğlu 18, 25, 58, 72-74, 90, 98, 122, 124, 129, 131, 143, 144, 146, 149, 151, 154, 189, 190,

234, 249, 254, 270, 276-279, 293, 299, 341, 363, 415, 508
meyhaneleri 134, 189, 324
Beyrut 304
bezelye ve pilavlı et 105, 248
Blum kabinesi 190
Blümchen 419
Boğaz 141, 184, 506, 556
Bolivya 572
Bolşevikler 412
Bonnard, Pierre 573
Bourget, Paul 65
Bozkurt 503
Bulgar/lar 430, 433, 436
Bulgaristan 424
Burgaz 339, 341
Burhanettin Okay (Maraş milletvekili) 436
burjuva/lar 546, 568, 589, 598
burjuvazi 547, 564, 609
Burla biraderler 190
Büyükada 22, 339

Cahit Sıtkı (Tarancı) 134, 233
Celâl Bey (Bayar) 241, 268, 367, 369, 380, 397, 398, 400, 401, 561
Celaliler 435
Cemalettin Efendi (Şeyhülislam) 67
Cemil/ler (Osman'ın oğlu, Cevdet Bey'le Nigân Hanım'ın torunu) 105, 181, 185, 213, 248, 257, 313, 343, 478-480, 483, 484, 506, 537, 551, 559, 575, 578, 579, 581-584, 587, 606, 610-612
Cemile Hanım (Muhtar Bey'in kız kardeşi) 125-129, 138-140, 142-144, 155-157, 196, 198, 200
Cenap Bey (Sorar) (avukat) 123, 184, 343, 486, 533, 561
Cennethisar 584
Cevdet (Cemil'le Mine'nin oğlu) 582
Cevdet Bey 15-57, 59-90, 92, 97, 104-118, 123, 124, 130, 137, 138, 148, 149, 166-173, 180-187, 202-210, 213, 215, 219, 226, 227, 230, 232, 248-253, 257, 269, 293, 298, 309, 310, 314-317, 338-343, 358, 359, 463, 488, 492, 504, 505, 507, 512, 513, 533, 535, 536, 552, 556, 559, 576-578, 611, 613
check-up 584
Cihangir 513, 521, 525, 526, 529, 537, 540, 598, 611
Coppee, François 88
cumhuriyet/*republique* 86, 95, 96, 110, 114, 170, 207, 234, 325, 329, 371, 372, 374-376, 382, 408, 416
-çi 229, 232, 256
cumhuriyet bayramı 372, 373, 403
cuntacılık 610
Cüneyt (Ömer'in enişte) 174

Çaltı suyu 454
Çamberlayn 361
Çamlıca 49, 58, 125
Çanakkale 207
Çekoslovakya 282
Çerkez/lik 322, 520
çevirmen 46, 366
Çıplak Maya (resim) 567
Çırçır 113
Çingene/ler 350, 356, 547
Çinli 376

Daladiye 361
dana bonfile 452, 581, 585
Danimarkalı 325, 328, 355
Danton 86
darbe/sol darbe 546, 547, 562, 563, 570-573, 576, 581, 589, 590, 609
Decugis (gümüş ve kristal eşya dükkânı) 27
Defoe, Daniel 484, 501, 539

Demirağ 328
Demirbağ 328
Demirci Mustafa 510
Demirel, Süleyman 547, 553, 563
demiryolu 23, 62, 119, 128, 176, 178, 239, 263, 270, 286, 325, 329, 347, 348, 350, 371, 375, 412, 414, 415, 441, 447, 454, 455, 475, 529
Demolins 79
Dersim 336, 389, 395, 412
harekâtı 325, 389
devalüasyon 609
Devlet ve Fert (Ahmet Ağaoğlu'nun kitabı) 247, 291, 414
devrim 568, 573, 601, 608
-ci 554, 562, 564, 568, 589, 603
Dildade Hanım 308, 311, 316, 317
Dimitrokopulo (bakkal) 27
Diotima 458
Divrik 527
Dobrice 436, 437
Doğu 283, 284, 286, 288, 314, 333, 398, 500, 595
Doktor Aras (Hariciye Vekili) 312
Doktor Hulusi 400
Dolmabahçe 149
Dostoyevski, Fyodor 131, 189, 471
Dr. Funk 369, 370
Dreyfus davası 88

Edebiyat Fakültesi (Zeynep Hanım Konağı) 155
Edirne 101
Ekrem 435, 438
Elazığ 326
Emine Hanım (hizmetçi) 107, 108, 110-113, 115, 122, 152, 213, 214, 220, 253, 308, 313, 314, 338, 359, 385, 479, 509, 512, 517, 531, 535, 549, 550, 553, 559, 575, 580, 610, 611, 613
Eminönü 73, 150, 359
empresyonistler 573
Enver (Ömer'le Kemah'ta çalışan iki genç mühendisten biri) 270, 271, 292, 349, 352-357
Erenköy 125, 140
Ermeni/ler 22, 26, 28-30, 32, 34, 38, 48, 72, 73, 304, 339, 340
Erzincan 138, 140, 264, 269, 290, 447, 454, 473, 474, 476, 494, 528, 598
Erzurum 57, 58, 116, 128, 138, 140, 282, 350, 477
Eskinazi 19-22, 24, 25, 34, 64, 90, 91
eşitlik 412
Ethem-Pertev Kuvvet Şurubu 34
Etnoğrafya Müzesi 399
Eyfel Kulesi 230

fabrika (ampul) 508, 551-553, 581, 582, 584
Faik Bey (Öztrak) (İçişleri Bakanı) 400, 434
fasulye (zeytinyağlı) 107, 108, 522, 596
faşist 419, 514
faşizm 572
fatih (Ömer'in hayat ideali) 95, 100, 102, 103, 129, 139, 141-143, 157, 192, 194, 231, 268, 269, 286, 288, 333, 334, 375, 384, 425, 427, 429, 441, 455, 475, 477, 487, 497, 502, 538
Fatma (Cemillerin temizlikçisi) 559
Fehim Paşa 66
Fenerbahçe (FB) 163, 164, 447, 449, 451
Fenerbahçe-Güneş (futbol maçı) 163, 447
Fenerbahçe-Vefa (futbol maçı) 451
Feride Hanım (Muhittin'in annesi) 187, 191, 467, 470
Feriköy 17
Ferit Paşa (Sadrazam) 66
Ferruh/lar 584
Filistin 27, 190, 300
Filyos hattı 326

Foti (kasap) 343
fotoğraf 69, 97, 101, 102, 149, 184, 206-208, 223, 229, 331, 536, 538, 556, 594
-çı/lık 96, 236, 241, 471
Franco'cular 190, 282
Fransa 32, 34, 86, 95, 190, 268, 282, 337, 530, 565, 580, 593, 594
Fransız/lar 20, 62, 100, 164, 230, 280, 303, 304, 306, 321, 354, 419, 509
-ca 19, 20, 34, 48, 62, 65, 86, 185, 293, 309, 310, 400, 458, 471, 472, 484, 545, 548, 588, 589
elçi 394
İhtilali/Devrimi/Revolûsyon 27, 32, 86, 286
komiseri 220
ordusu 207
ressam 580
romanı 63
şair/ler 88, 303
Frenkleşmek 465, 466, 472, 491, 500
Freud, Sigmund 517-519
Frijder 190
Fuat Bey 18, 21, 22, 41, 43-47, 49-53, 56, 76, 91, 109-116, 123, 207, 215, 216, 311, 315, 363, 478, 480, 483, 508, 510, 532, 533, 535, 536
Fûsun (Lâle ile Necdet'in kızı) 580

Galata Köprüsü 25
Galatasaray (semt) 27, 134
Galatasaray Lisesi 171, 310, 449, 560, 564, 565, 571, 599
Galip Paşa 46
George Sand 526, 527
Gıyasettin Kağan (ırkçı profesör) 419, 420, 422, 473, 503, 504, 513-518, 520
Gobineau 419
Goethe, Johann Wolfgang von 345, 348, 371, 605
Goriot Baba (Balzac) 100
Goya, Francisco 545, 556, 557, 568, 573, 588, 604
Gri (Nazlı'nın kedisi) 127-129, 141, 143, 156, 195, 197, 372, 379, 381, 388
Guernica 190
Güler Hanım (Sait Bey'in kız kardeşi) 95, 97, 99, 101, 215, 226, 228-232, 245, 246, 254-256, 259, 392, 480, 485, 486, 531, 532, 537, 539-541,
Gülmenler 556
Gümüşsuyu Hastanesi 129
Gürcülük 520

Hacı 269, 271, 275, 290, 344, 346, 348, 358, 456, 473-477, 527-529
Hacı İlyas Efendi 295
Hacı Resul 380
Halas (vapur) 165
Halep Çarşısı 44
Haliç 17, 25, 38
Halit Yaşar Yayınevi 300
Halk Partisi 387, 516
Halkevleri 156, 322, 516
"Halkla Beraber, Halk İçin" 374
halkçılık 387
hamal/sırık hamalı 21, 25, 103, 208, 214, 364, 483
Hamdi (Osman'ın Galatasaray'dan arkadaşı) 449
hanımeli 186, 205, 294
Harbiye (semt) 71, 150, 292-294, 311
Harbiye Kışlası 53, 295, 296
Harbiye Nezareti (Külliyesi) 38, 43
Harp Akademisi/Okulu 233, 469, 546
Hasan (Ahmet'in arkadaşı) 564-574, 577, 588, 590, 591, 596, 601-603, 605, 606, 609, 613

Haseki 16, 23, 27, 30, 36, 37, 39, 53, 55, 77, 78, 80, 185, 215
Hatay 163, 220, 268, 303, 304, 306, 312, 313, 321, 323, 419
davası 190, 294, 304, 312, 319, 321, 323, 328, 329, 419
Hatice Hanım (Muhtar Bey'in hizmetçisi) 386, 405, 406, 432, 440
hatmi 186
hayalet 172, 173, 180, 184, 185, 582
Haydarpaşa Hastanesi 27
Herr Rudolph (Kemah'taki Alman mühendis) 271, 281-288, 290, 292, 324, 326, 329-334, 345, 391, 392, 398, 416, 429, 451, 457, 458, 464, 477, 499, 522, 530, 531, 541, 595
Heybeliada 116, 117, 144, 203, 291, 293, 315, 338, 339, 342, 478, 480, 501
hıdrellez 27, 91
Hıristiyan/lar 27, 38, 83, 86, 90, 91, 154, 163, 214, 242, 415, 451, 500
hırs 39, 99, 102, 134, 141, 142, 158, 161, 180, 196, 200, 201, 224, 266, 268, 286, 288, 378, 396, 441, 455, 476, 490, 499, 502, 538, 563
Hipokrat 605
Hitler, Adolf 268, 281, 282, 361
"hostes: konuksever gökavrat" 558
Hölderlin 284, 285, 288, 334, 398, 416, 417, 451, 456, 457, 465, 500, 501, 595
Hristodiadis'in mağazası 146
Huguenin (Anadolu Demiryolları Müdürü) 46
Hulusi 400, 435
Hünyadi Yanoş Mühsilleri 35
hürriyet 47, 48, 61, 381
Hüseyin Aslantaş 546, 604
Hüseyin Rahmi (Gürpınar) 522
Hyperion (Hölderlin'in kitabı) 456
ıhlamur 91, 294, 296, 310, 315
ağacı 53, 68, 71, 104, 120, 187, 204, 227, 257, 319, 547
Ihlamur 126
ırkçılık 305, 418
ırki ruhiyat 418
ıslahat 48
ıspanak (zeytinyağlı) 388, 583
Issız Adada 28 Yıl 484
Işıkçı Ailesi 162, 230, 295
Işıkçı Apartmanı 547

İbrahim Paşa 154
İhsan Bey (parti müfettişi) 325-327, 329, 331, 398, 436, 437
İktisadi Devletçilik (A. H. Bayar'ın kitabı) 247
İlknur (Ahmet'in sevgilisi) 545, 555, 557, 562-564, 570, 572, 574-577, 585-608, 610
İngiliz/ler 79, 369, 419, 429, 436
-ce 141, 404
gazetesi 123
kralı 149
şirketi 309
tarihi 404
inkılap/lar 128, 129, 142, 143, 196, 285, 295, 296, 303, 328, 335, 346, 348, 374, 380, 388, 389, 395, 396, 402, 408, 410, 412-414, 416, 484
-çı/lar 159, 379, 380, 381, 385, 386, 396, 402, 403, 407, 484
İnkılap ve Teşkilat (S. Ayçelik'in kitabı) 247, 275, 291, 345, 387
inşaat mühendisliği 96, 159, 276, 367
Kulübü 425, 426
İpek Sineması 154
İsmail Hakkı Paşa 185, 207
İsmet Paşa (İnönü) 128, 241, 291, 339, 343, 366, 369-371, 388, 392, 400-406, 408, 412, 414, 417, 432, 434, 435, 438, 456

İspanya 127, 282
İspanyol/lar 423
gribi 457
İspirli 273
İran 142, 144
İstanbul 23, 25, 27, 28, 38, 40, 45, 90, 95, 97, 98, 102, 114, 130, 133, 134, 139, 141-143, 157, 169, 178, 193, 207, 263, 266, 267, 271, 275, 276, 283, 284, 289, 291, 293, 304, 309, 356, 357, 360, 369, 371, 373, 376, 377, 381, 388, 390, 392, 397, 399, 402, 405, 408, 413-415, 425, 429, 435, 446, 455, 474, 475, 477, 489, 497, 498, 509, 528, 529, 535, 538
istibdat 47, 88
İstiklal Marşı 397, 398
İsviçre 293, 295, 316, 318, 319, 338, 341, 362, 363
İş Bankası 379, 414, 547
İşçi Partisi/TİP 565, 569, 590
İtalya 88
İtalya-Habeşistan Harbi 126
İtalyan/lar 36, 88, 436
-ca 35
doktor 90
İtiraflar (Rousseau'nun kitabı) 240, 241, 243, 244, 260, 522
İttihat ve Terakki 207, 536
İzak (Cevdet Beylerin aile doktoru) 111, 183, 245, 246
İzmir/li 183
köfte (sahanda) 130
Marşı 198
İzmit 527

Jöntürk/ler 27, 28, 47, 49, 61, 79

kadın hakları 96
Kadriye Hanım 533, 534
kafatasçı/lık 418, 419, 515, 520
Kâğıthane 58
Kalender (vapur) 337
Kâmil Paşa 232, 234
Kamus-ı Fransevi 86
Kanun-u Esasi 47
Kanzuk Eczanesi 33
Kapalıçarşı 125, 139
Karadeniz 425, 478
-li 273
Karagöz 479, 480
Karaköy 103, 150, 165, 172, 180, 185, 361, 509
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 346, 371
Karasu 333, 454
Kasımpaşa Lisesi 300, 307
Kasımpaşa Tersanesi 25
Kaşıkadası 342
Katran Ilakkı Ekrem öksürük şurubu 35
Katya Mihaylovna (*Anna Karenina*'dan bir karakter) 592, 600
Kaya (Cemil'le Mine'nin oğlu) 582
Kaya, Şükrü 388, 393
Kayadelen 328
Kayserili 309, 310
Keçiören 374, 438
Kemah 138, 140, 141, 144, 198, 201, 243, 263, 269, 290, 366, 429, 449, 452-455, 459, 463, 472, 473, 480, 481, 494, 499, 522, 527, 528, 596, 598
Kerim (Naci) Bey (Kemah'taki toprak ağası, milletvekili, müteahhit) 273, 286, 287, 292, 324-332, 335, 336, 347, 349, 350, 353-355, 398, 399, 416, 437, 438, 475, 476
Keriman (Osman'ın metresi) 310, 311, 317, 506-509
Kınalıada 339, 340
Kızıl Elma 503
Kızıl ile Kara (Stendhal) 243
Kızılay 366, 370-372, 375, 426, 453
Klonaridis Eczanesi 33
komposto 550, 551
komprador 561, 583

komünistler 306, 322, 414
Kont (Sait Bey'in seter köpeği) 228, 231
Konya 57, 60
Köse İvanof (Bulgar başvekili) 424, 430, 433, 435, 444
Kral Faruk 268
Kreutzer Sonat (Tolstoy) 294
Krupp 207
Kuleli 171, 183
kurban bayramı 42, 104, 105, 148, 158, 166, 181, 247, 311, 415
Kurşuna Dizilenler (Goya'nın resim dizisi) 567, 604
Kurtuluş Savaşı 323, 472
kuru köfte 549, 551
Kurucu Meclis (Atatürkçü) 609
Kutsiye Hanım 508
kübizm 589
küçük burjuva/zi 546, 598, 609
Kürt/ler 322, 357
isyanı 329

Lâle (Osman'ın kızı, Cemil Bey'in büyük torunu) 105, 213, 248, 313, 483, 484, 506, 579, 582-584
Laleli 612
Latince 184, 204, 205, 358
Lebon Pastanesi 27, 145, 146, 151, 154
Lenin 571
Leon (tüccar) 343
Levantenler 45
Leylâ Hanım (Fuat'ın eşi) 112-115, 145-151, 154, 215, 308, 311, 312, 316, 317, 341, 363, 483, 532, 539
liberaller 414
Lokman Hekim 190
Londra 65, 67, 96, 121, 141, 186

Macide (Ömer'in teyzesi) 174, 196
Maçka 182, 184, 245, 508
Maçka-Tünel tramvayı 107, 110
Mahir Asaf/Mahir Altaylı (Türkçü öğretmen, dergici) 300-304, 306, 307, 320-324, 417-423, 470, 473, 504, 514-516, 518-520
Mahmut II 389
Mahmutpaşa 22
Makedonya 436
Maliye Nezareti 39
Malta 393
Manisa 118, 156, 159, 164, 179, 180, 325, 365, 366, 373, 380, 436
Manisa Halkevi 156
Manisa Postası (gazete) 156, 159
Marat 604
Margaret (Fehim Paşa'nın metresi) 66
Mari/Matmazel Çuhacıyan (Nusret'in tiyatrocu sevgilisi) 29-32, 35-38, 43, 44, 74-76, 81, 86-90
Marksist 412
Marksizm 589, 593
Marmara Denizi 25, 90, 257
Marseyez (Marşı) 86, 207, 208
Marx, Karl (Marks) 530, 540
mason/lar 45, 306, 322, 536
Matkoviç (eczacı) 33
Mavi Tuna 282, 283
MDD (Milli Demokratik Devrim) 566, 569, 590
Mebrure Teyze 110, 113, 211, 212
Mecidiyeköy Likör Fabrikası 230
meclis (TBMM) 175, 179, 323, 366, 373, 374, 380, 381, 390-393, 399-403, 424, 435, 535, 609
Medeni Kanun 561
Melek (Refik'le Perihan'ın kızı) 219, 224, 267, 315, 359, 360, 362, 363, 451, 461, 480, 513, 526, 539, 548, 557-563, 570, 571, 584
Mersin 304

Meşrutiyet 110, 114, 170, 186, 204, 473, 536
Metin 566, 571
Mısırçarşısı 204
Mihrimah Hanım 343
milliyetçi/lik 302, 305, 324, 418, 419, 422, 466, 514
Mine (Cemil'in eşi) 570, 575, 580-584, 612
MİT 572
Mizan (gazete) 27
Mizancı Murat 77
Moda 149
Modigliani 586
Moniteur D'Orient (gazete) 19, 20
montajcı/montaj aşaması 553, 554, 583
Montesquieu 142
Moşe (tütün tüccarı) 51, 52
Mösyö Balatzs (Ayşe'nin gittiği Macar müzik hocası) 145, 293, 294
Mufassal Türklük Haritası 417
Muhafız Alayı 546
muhallebi/ci 75, 81, 84, 89
Muhittin (Refik ve Ömer'in arkadaşı, şair, Türkçü) 101, 118, 120-124, 130-137, 139, 160-166, 188-201, 215, 216, 224, 232-241, 243, 244, 271, 276-281, 299-307, 320-323, 334, 371, 417, 418, 420-423, 426, 447, 464-472, 476, 477, 480-482, 486-505, 508, 513-521, 523, 524, 526, 527, 529, 578, 594, 598
Muhlis 400
Muhtar Laçin (milletvekili, Ömer'in nişanlısı, Nazlı'nın babası) 118, 125, 126, 128, 174-176-180, 195, 196, 198, 200, 325, 365-371, 373, 374, 377-382, 385-406, 416, 430-438, 442-446, 452, 453, 475, 494, 495, 529, 540
Murat Bey 27
Musolini 361
Musset 65
Mustafa Bey (Fuat Bey'in kayınpederi) 113
Muzaffer Bey (albay) 372
Mühendis(lik) Mektebi 98, 101, 123, 189, 201, 234, 266, 322, 424, 426, 446, 451
Mükrimin Bey (Tenis Kulübü müdürü) 448, 450
Mülazım Haydar Bey (Muhittin'in ölmüş babası) 190-192, 276, 472, 504, 518, 520
Mülkiye 403, 434, 436, 444
Münih 361
Konferansı 361, 369
Münip Bey (inşaat hocası) 270
Müslüman/lar 18, 21, 22, 39, 44, 48, 56, 86, 228, 276, 340
-lık 45

Naime Hanım 60-62
Namık Kemal 87, 243, 336, 403, 473, 594
Napolyon 292
nasyonal sosyalizm 419
Naşit 479
Nâzım Hikmet 163, 572, 591
Nazlı (Muhtar Bey'in kızı, Ömer'in nişanlısı) 125-128, 129, 138-144, 155-159, 173-180, 194-200, 267, 325, 328, 358, 366, 369, 372-386, 388-390, 392-395, 397, 398, 405, 424-432, 434, 437-443, 446, 453, 454, 457, 476, 487, 489, 529
Ne Yapmalı? (Lenin) 571
Nedim Paşa 45, 46, 61, 138, 535
Nermin (Osman'ın eşi) 107, 110, 153, 154, 203, 208, 212, 220, 225, 226, 229, 247, 248, 257, 258, 262, 310, 311, 313, 315-318, 338, 340, 341, 358, 359, 361, 362, 365, 448, 450, 451,

457, 460, 462, 479, 483, 504, 506-512, 526, 534, 538, 551, 552, 554, 556, 574, 575, 606, 611
Neslihan Hanım 210
Nevzat (kapıcı) 547
Nigân Hanım (Cevdet Bey'in eşi) 18, 53, 58, 59, 62-64, 66-68, 75, 84, 97, 103-113, 115-117, 121, 124, 144-150, 181-187, 202-208, 210-212, 214-216, 223, 226, 227, 248-253, 257, 258, 262-264, 269, 293, 311, 312, 314-318, 337-343, 358, 359, 396, 461-463, 467, 478, 483, 486, 504-509, 511-513, 533, 535-537, 539, 546, 548-555, 574, 577, 578, 587, 594, 606, 610, 611, 613
Nimet Hanım 576
Nişantaşı 18, 40, 53, 66-68, 71, 74, 77, 84, 88, 104, 144, 149, 150, 153, 171, 182, 183, 185, 187, 201, 207, 214, 216, 226, 227, 234, 245, 256, 257, 264, 266, 275, 285, 293, 296, 339, 340, 348, 356, 359, 371, 385, 392, 451, 484, 486, 493, 506, 511, 523, 524, 526, 530, 539, 541, 547, 548, 551, 553, 563, 564, 572, 587, 590, 609, 613
Meydanı 53, 106, 124, 205, 269, 547, 584, 606, 611
Nurettin (Refik'in Mühendis Mektebi arkadaşı/maç çıkışı) 446-448, 465
Nuri (aşçı) 104, 105, 108, 110, 115, 130, 206, 210, 211, 220, 224, 248, 251, 318, 338, 340, 342, 359, 364, 463, 535
Nusret (Cevdet Bey'in ağabeyi) 22-24, 26-32, 35-38, 43, 74-79, 81-84, 86, 89, 148, 209, 554, 562
Oblomov 245
Osman (Cevdet Bey ve Nigân Hanım'ın büyük oğlu) 104, 106, 110, 114, 120-122, 124, 155, 165, 167, 180, 183, 185, 202-204, 206-215, 217-219, 222, 225, 226, 228, 229, 242, 246-249, 251, 252, 254, 257, 262-264, 277, 297, 298, 308, 310-318, 322, 338, 340, 341, 343, 358, 362, 365, 448-451, 456-463, 478-480, 482, 483, 503-513, 523, 524, 526, 532-534, 537, 551-554, 556, 574-578, 581-583, 589, 606, 610-613
Osman Bey (Cevdet Bey'in babası) 23
Osmanbey 107, 150
"Osmanlı Mimarisinde Bütünlük Kaygısı" (İlknur'un doktora tezi konusu) 592
Osmanlı yapıları/mimarisi 601, 602

Ömer (Refik'le Muhittin'in arkadaşı; "fatih, Rastignac") 95-103, 107, 116-144, 148, 156-161, 164, 165, 173-179, 188, 189, 192, 194-201, 230-232, 239, 243, 244, 246, 263-275, 277, 278, 281-290, 292, 324-336, 344, 345, 347, 349-358, 366, 368, 371, 373-379, 381-388, 391, 392, 394, 397, 398, 405, 424-426, 428-430, 432, 438-447, 452-456, 474, 475, 477, 480-482, 486-503, 505, 520, 525-529, 537, 538, 540, 541, 595, 598
Ötüken (dergi) 307, 321, 323, 418, 422, 469, 470
Özer (ve karısı) 589, 603

Paris 23, 26-28, 38, 47, 57, 60, 62, 76, 79, 84, 85, 96, 148, 190, 229-231, 260, 548, 565, 599
parka 564, 585, 609
parlamentarizm 569
patates kızartması 581
patlıcan silkme 46, 154
Pembe Köşk 401, 402, 404
Pera 90
Perapalas 163
Perihan (Refik'in eşi, Cevdet Bey'le Nigân Hanım'ın küçük gelini) 105, 108-110, 115, 120, 123, 124, 136, 137, 144-155, 160-166, 185, 194, 195, 200-203, 212, 213, 217-228, 232, 236-239, 241, 243, 244, 246-248, 253-262, 257, 269, 275, 277, 285, 289, 291, 292, 311, 315, 316, 338, 342, 343, 345-348, 357-365, 370, 371, 385, 387, 392, 415, 448, 450, 451, 457-461, 463, 464, 480, 481, 484-488, 507, 512, 513, 521-530, 533, 534, 536, 537, 539-541, 552, 554, 562, 595
Petro (berber) 27
Peyami Safa 134
Picasso, Pablo 545
Piraye 394, 395
portakallı ekmek kadayıfı 108, 251, 252, 512, 584
postallar 564, 565, 570, 609
poz katarı 344, 346, 347
Pozcu Bekir (demiryollarının ray döşeyicisi) 348, 349
Prens Sabahattin 79, 85
proletarya 572
Puşkin, Aleksandr 130

ramazan 38, 48, 82, 342, 423, 479, 482, 512
Rastignac 100, 102, 136, 164, 195, 197, 230, 231, 264, 269, 284-286, 375, 502, 537, 538
Recep Zühtü 435
reçelli ekmek 17, 18, 83, 143
Refet Bey 174, 179, 373, 374, 379-382, 384, 386-391, 393, 395, 397, 399, 438
Refik (Cevdet Bey'le Nigân Hanım'ın küçük oğlu) 101, 104, 106-110, 112, 117-125, 129-139, 148, 150-154, 160-165, 183, 185, 189, 193-197, 200-203, 206-232, 234-241, 248-275, 277, 281-286, 288, 295, 308-312, 315, 317, 322, 324-327, 329, 331-338, 342, 344-347, 349-351, 356-358, 360, 364-371, 373-375, 378, 379, 382, 385-391, 393, 395-398, 405, 407-415, 423, 426, 429, 446-451, 456-463 465-467, 472, 475, 477-483, 485-503, 505, 507-513, 520, 521, 523, 533-541, 548, 553, 562, 598
Refik Saydam 401, 433, 435, 436, 438
Remzi (Fuat Bey'in oğlu) 112, 113, 148-150, 342, 363, 467, 480, 481, 508, 532-535, 540, 579, 580, 582, 583, 613
Reşat Efendi (Veliaht) 27
Rıza Nur 319, 324
Robert Koleji 87
Robinson (karakter) 599
Robinson (kitap) 484, 485
Rousseau, Jean Jacques 86, 240, 241, 243, 245, 246, 260, 275, 276, 284, 289, 292, 336, 413, 484, 501, 522, 539, 540, 594
Rönesans 465, 501
Ruh ve Madde (dergi) 582
Rum/lar 21, 22, 48, 339-341
Rus/lar 436
  aydınları 130
  edebiyatı 592
Rus-Japon Savaşı/Anlaşmazlığı 19, 220

Russell, Bertrand 545
Rüştü Paşa 56

Saadetli Familya (piyes) 36
Saatli Maarif Takvimi 586
Sabri Enişte 125
Sacit Bey 343, 400, 566
Sadık (muhasebeci) 20, 24, 25, 91, 115, 152, 208, 215, 242, 251, 533
Sadi Bey 210
Saffet Bey 184
Sahaflar 247
Sahilbent (vapur) 25
Sait Nedim Bey (Nedim Paşa'nın oğlu) 135, 138, 215, 225, 226, 243, 245, 254, 259, 260, 479, 483, 534, 535, 537, 538
saka 187, 343
Sakarya 168, 171
salçalı et yemeği 46
Salih (Ömer'le şantiyede çalışan iki genç mühendisten biri) 270, 271, 292, 349, 351-357
Samim 424-428, 439, 489, 493, 590
Samsun-Sivas Hattı 271, 282, 325
Saracoğlu, Şükrü 401, 437
Saray Sineması 190
Sarayburnu 338
Sarıkamış 171, 198
Sartre, Jean-Paul 599, 600
Savoie Oteli 28
Schopenhauer, Arthur 525, 540
seçme hakkı 86
Selâhattin 510
Selanik 18, 22, 45, 51, 56, 76, 114, 535
Sema 524, 530
Semih Bey (sabun tüccarı) 532, 535
Serencebey (Yokuşu) 188, 467
Serhat Güloğlu 418-420, 423
Serkldoryan Kulübü 43, 44
Sermet 435
Seyfi Paşa 64-67, 154, 186, 187, 215
Shaw, George Bernard 545
Sıhhiye 426
sigara 16, 20, 33-35, 37, 38, 44, 49, 53, 57, 68, 70, 71, 73, 80, 84, 89-91, 103, 109, 111, 118, 119, 131, 167, 172, 173, 176, 187, 190, 202, 203, 206, 207, 210, 211, 213-215, 226, 246, 258, 261, 262, 265-267, 269, 272, 274, 276, 316, 328, 330, 337, 338, 348, 367, 369, 372, 375, 382, 383, 416, 417, 425, 428, 438, 448, 467, 470, 472, 492, 508, 511, 516, 520, 521, 526, 533, 549, 550, 552, 555, 559, 560, 562, 568, 587, 588, 590, 601, 605, 612, 613
Sigfrid Hattı 509
Sirkeci 17, 21, 22, 23, 51, 70, 73, 87, 103, 152, 166, 180, 216, 509
rıhtımı 25
tren istasyonu 359, 362
Sivas 133, 264, 350, 527
Sivas-Erzurum hattı 116, 128, 138, 282
Sultanahmet Meydanı 87
Sultanhamam 21
Son Posta (gazete) 211
sosyalist 565, 566
sosyalizm 419, 566
soyadı kanunu 115, 190, 328
soyut 558
Stalin, Joseph 268
Stepan Stephanoviç (*Anna Kareninа*'dan bir karakter) 592, 600
Suadiye 149, 293
Suhulet (vapur) 25
Sultan Mecit (Abdülmecit) 217
Sunay, Cevdet 546, 547
supanglez 46
Suriye 163, 268
Surp Agop mezarlığı 448
Süleyman Ayçelik (inkılapçı yazar, Ş.S. Aydemir'e nazire) 291, 345, 366, 392, 395, 405, 407,

408, 411-414, 416, 464, 525, 595
Süleyman Numan Paşa 433
sünnet 71, 478-480, 482-485, 501
sütlaç 406, 407

şapka/lı 25, 27, 34, 48, 69, 101-103, 162, 181, 184, 189, 214, 215, 338, 340-344, 376, 381, 304, 397, 432
Şapka ve Kıyafet Kanunu 380, 403
Şarkiyat 517
Şehzadebaşı 59
Camii 16
Şemsettin Sami 86
Şişhane 113, 150
Şişli 18, 60, 112, 149, 151, 294
Şükran Teyze 63, 105, 110, 215, 250, 532
Şükrü Paşa (Nigân Hanım'ın babası) 17, 46, 49, 50, 52-55, 57, 58, 62, 65-67, 83, 91, 186
kızları (Nigân, Türkân, Şükran) 64, 210
konağı 16, 18, 44, 52, 53, 70

Tacettin Bey/ler 462
Taciser Hanım 316, 318
Tağmaç, Memduh (dönemin Genelkurmay Başkanı) 546
Taksim 33, 146, 155, 172, 200, 203, 241, 292, 304, 524
Bahçesi 448
Meydanı 123, 276, 446
Tamer (Lâle ile Necdet'in oğlu) 579, 580
Tarık/lar 582
Tarih-i Kadim (Tevfik Fikret) 471
taşlık 63, 68, 181, 184, 186, 245
tavukgöğsü 75, 81
tefeci/lik 39, 295
Tesisat-ı Elektrikiye 216
Teşkilat (dergi) 247, 369, 371, 405, 410
Teşvikiye 44, 52, 96, 108, 150, 154, 183, 185, 576, 585, 607
Camii 53, 68, 108, 117, 185, 214, 215, 508
Tercüme Odası 58
Tevfik Amca 129
Tevfik Fikret 87, 232, 243, 471, 594
Tıbbiye (mülki, askeri) 23, 27, 36, 38, 47, 57, 80, 433
Tiran 414
Tiryaki (sigara markası) 316
Tobler (çikolata) 34
Tokatlıyan Oteli 355
Topağacı 153
topçu kışlası 446
Topkapı Sarayı 338
Toraman (Hacı'nın köpeği) 344
Torrez 572, 609
Trabzon 293, 295-297
troleybüs 547
Truva atı 85
Tuncer (Ahmet'in Galatasaray'dan arkadaşı) 560
Turancı/lık 302, 305, 488, 495, 497, 498
Turgay (Harp Akademili öğrenciden biri) 233, 236, 467-470, 472, 473
Turgut Beyler 479, 482
tüccar/lar 18-22, 39, 44, 45, 47, 48, 51, 56, 61, 62, 65, 70, 72, 76, 80, 87, 91, 167, 183, 208, 216, 224, 228, 229, 231, 234, 235, 250, 277, 308-310, 322, 339, 340, 343, 355, 357, 392, 396, 416, 449, 504, 532, 573, 587, 595, 598, 604
-lık 18, 35, 39, 45, 119, 167, 259, 271, 295
Tünel 27, 33, 129, 144, 146, 196, 293
Türk/ler 101, 135, 229, 283, 285, 301-304, 306, 313, 322, 366, 417, 424, 437, 441, 457, 466, 469, 502, 514, 517

-çe 36, 100, 145, 190, 271, 282-284, 537, 558
askeri 300
aydını 472
bayrağı 306
ekonomisi 285
jandarması 304
kahvesi 304
milleti 303
milliyetçiliği 305, 419, 514
ordusu 469
tarihi 324
tenisi 448
tüccarlar 339, 343
urukçuluğu 418
yazarları 243
Türk Hava Kurumu 115, 251
Türk Silahlı Kuvvetleri 546
Türk Tarihi 320, 324
Türk Tarihine Başlangıç (Prof. Gıyasettin Kağan'ın kitabı) 421
Türkân Hanım 63, 105, 215, 250
Türkçü/ler 307, 320-324, 417, 420, 469, 498, 515, 517-519
-lük 305-307, 322, 324, 418, 421, 502, 516, 518, 520
hareket 418, 422, 423, 469
öğretmen 304, 305, 307, 322
profesör 419
şiir 301
Türkistan Folkloru (Prof. Gıyasettin Kağan'ın kitabı) 421
Türkiye 95-98, 101, 102, 123, 126, 128, 135, 146, 149, 168, 201, 233, 243, 268, 271, 282, 283, 291, 295, 306, 309, 323, 333, 335-337, 339, 340, 345, 346, 348, 379, 409, 412, 419, 458, 464, 472, 476, 497, 500, 525, 566, 567, 571, 573, 589, 593, 595, 596, 600, 605
Türkmen/ler 390
Tütün Rejisi Mamulleri 38
Tütüncü Angelidis 38

Ulus (gazete) 424, 527
Ulus (semt) 371, 373, 424, 426, 428, 432, 453
urukçu/luk 418, 504, 513, 514

ülkü/cü 301-303, 502
Üsküdar 84, 89, 125, 141, 160, 419, 420, 514, 519
ütopya 596

vagon ticareti 167, 207
Varlık (dergi) 233
Varyete Tiyatrosu 44
Vasıf 449
Vefa (semt) 17, 23, 30, 66, 115, 116, 185
Vefaspor 451
Venedik 175, 374, 379, 383, 405, 438
Verdoux (gözlükçü) 27
verem/li 26, 29, 35, 36, 47, 75, 80, 372
Vergi Siyaseti (kitap) 247
Vezneciler 155, 307, 418, 470
Viyana 229, 281, 282, 517
Voltaire 86, 243, 245, 246, 292, 594
Voyvoda Caddesi 208

Weismüller, Johnny 510

Yahudi/ler 22, 36, 45, 48, 70, 72, 91, 306, 321, 322, 339, 340
Yahya Kemal 232
Yaka (sigara) 111
Yalova 569
Yanık Konaklar (Sevim Burak'ın *Yanık Saraylar*'ına gönderme) 596
Yaşar (Fenerbahçeli futbolcu) 449
Yeniçerilik 483
Yenişehir 173, 370, 372, 373, 376, 452
Yıldız 165, 233, 234
Yılmaz (ahçı Nuri'nin oğlu) 364, 460, 462, 463, 485, 509, 512,

523, 531, 535, 548-551, 554, 575, 612
yoğurt 389, 549, 551
Yolaçan 328
yumurta 80, 549, 551, 575, 581
Yunan/lı/lar 457, 458, 465
Antik Yunan 463, 464
isyanı 457
klasikleri 501

Zamansız Yağmur (Muhittin'in şiir kitabı) 235
Zavallı Necdet 522
Zekeriya Bey 343
Zeliha Hanım (Cevdet Bey'in evindeki yardımcı akraba) 16, 17, 24, 30, 53, 83, 91, 92, 205
Zeynep Hanım (Ziya'nın teyzesi) 37, 40-43, 53, 77, 91, 168, 205
Ziya Gökalp 301, 324
Ziya Işıkçı (Cevdet Bey'in yeğeni, asker) 30, 37, 40-44, 53, 74-78, 81, 86, 115, 166-173, 180, 182, 183, 185, 204, 251, 252, 308, 312, 315, 317, 395, 396, 416, 546, 547, 552, 553, 562, 563, 574, 581, 589
Zuhal Hanım (hemşire) 550

• • •

Sessiz Ev

1642 Üsküdar Yangını 634
27 Mayıs Darbesi 814

Abdullah Cevdet 753
Abdülhamit II 643
Afrika 846
Ahmediye Camii ve Çeşmesi 633
Ahmet I 634
Akhisar 821
Alfa-Romeo 741, 742, 837
Alman/lar 741, 744, 871, 872, 875
-ya 702, 768
-yacı 744, 745
Lisesi 669
Amerika 661, 672, 702, 707, 741, 788, 790, 793, 796, 836, 881, 886
-lı 853
Amerikan 739
filmleri 670
Lisesi 839
Anadol (Beyaz, Faruk'un arabası) 657, 659, 666, 692, 697, 731, 739, 742, 745, 767, 798, 799, 801, 827, 831, 832, 833, 834, 837, 842, 849, 855
Anadolu 821
Ankara 635, 667, 741, 743, 746, 767, 799, 812, 833, 898
Annalen der Physik (dergi) 796
ansiklopedi (Selâhattin Bey'in yazdığı) 639, 645, 646, 648, 682, 684, 687, 713-718, 729, 730, 748, 749, 751-753, 774, 811, 813-815, 817, 820, 874, 875, 904, 905
Ansiklopedi Britannica 672
Antalya 898
Arap/lar 779
köle 733
aşure 749, 750
Atatürk, Mustafa Kemal 895
heykeli 697
Atlantik Denizi 813

Avram Efendi 712, 811
Avrupa 643, 645, 684, 712, 752, 793, 794
-li/lar 639, 704, 713, 748, 779, 795
Ayvaz 908
Aztekler 826

Babalar ve Oğullar (Turgenyev) 724, 869
Bağdat Caddesi 742
Balgat 898
Baltacı Mehmet Paşa 805
Bankalar Caddesi 714
başbuğ 804
Batı 646, 659, 710, 714, 874, 875, 878, 879
-li/lar 713, 751, 879, 886
Behlül 904
Berlin 643
Beşevler 803
Bihter 904
BMW 743, 744
Bodrum 796
Boğaz 868
Köprüsü 637
Bonnesance 753
Bourguignon 713
Brejnev, Leonid 720, 899

Carter, Jimmy 720, 899
cehennem 677, 685, 688, 758, 810, 811, 853, 875, 876, 882, 905
Cem (Metin'in okul arkadaşı) 790
Cemil 632-635
Cenevre 643
cennet 710, 810, 811, 875, 876, 882, 888
Cennet Teyze 727, 729, 826
Cennethisar 636, 646, 653, 654, 657, 659, 663, 709, 738, 745, 769, 785, 795, 807, 808, 827, 837, 838
Cennette Buluşalım (film) 637
Cevdet Bey (Işıkçı) 713
Ceylan 666, 670-673, 702-708, 740-742, 746, 788-800, 831-837, 840
-lar (evi, ailesi) 666, 669, 702, 707, 740, 754, 831
Chops (Dickens'in cüce kahramanı) 828, 829
Coca-Cola 671, 761-763, 784, 860
Cortez 826
Cüceler Evi (Evliya Çelebi'de geçen Üsküdar'daki ev) 633, 634, 728
Cüneyt (yazlıktan Metin'in arkadaşı) 704, 707, 788

Çakal (Hasan'ın lakabı) 653, 654, 656, 657, 694, 719, 761, 839, 842, 843, 849
Çanakkale 645
Çayırova 765
Çingene/ler 768, 770
Çinli/ler 846

Darıca 657, 697, 706, 827
Darwin, Charles 729, 748, 812, 813
de Kock, Paul 908
de Montepin, Xavier 908
De Passet 753
Delaheye 713
Deliliğe Övgü (Erasmus) 828
devrimci 861
Diderot, Denis 752
Doğan Bey 631, 645, 674, 675, 681, 688, 689, 691, 710, 711, 714-718, 750, 751, 773, 774, 811, 813-816, 863, 864, 895
Doğu (Şark) 646, 686, 710, 713, 714, 716, 729, 748, 753, 817, 871, 874, 875, 878, 879
-lu 682, 710, 871, 875, 878-880
Doktor Rıza 643
Dreyfus olayı 712

Einstein, Albert 741, 796
Elvis (*Best of Elvis*) 671, 672, 831, 840, 842, 853
emperyalist(ler) 757, 779

Empire State Building 672
Engels, Friedrich 813
Enver Sedat 794
Enver, Süheyl (Prof. Süheyl Ünver'e nazire) 633
Ertegün villası 796
Esentepe 760
Eskihisar 699, 765
Evliya Çelebi 634, 771, 798, 821-823, 828, 829, 868, 871

Fafa/Fahrünissa 670-672, 702, 704, 707, 800
Faruk Bey 636, 638, 657, 659, 660, 664-666, 674-679, 681, 683, 685, 692, 697, 727, 728, 731, 733, 739, 765, 772-777, 790, 797, 803, 810, 821, 834, 842, 843, 846, 853, 855, 862-867, 870, 877, 881, 884-887, 889-894, 900, 903
fasulye 629, 630, 749, 757, 863
Fatma Hanım/Babaanne/Büyükhanım 629, 630, 636-649, 658, 660-664, 667, 668, 674-688, 690-692, 696, 697, 699, 709-712, 714-718, 727, 729, 730, 738-740, 747-754, 761, 772-774, 776, 777, 783, 796-798, 801, 810, 811, 813, 816-820, 840, 856, 862-865, 867, 868, 870, 873-884, 886, 887, 889-892, 902-904, 906-909
Fenerbahçe (kulüp) 741
Ferhat Bey 726
Fevzi 898
Fikret (yazlıktan) 667, 670, 671, 673, 702-706, 740-746, 789, 792, 793, 796, 835-837
Filistin 645
Fransa 752, 906
Fransız 886
  -ca 643, 664, 713, 811, 862, 908
  mektebi 689
  romanı 754
fraternité 753
Funda (yazlıktan) 668, 669, 788
Fuzuli 870, 871

Galata Köprüsü 714
Galiçya 645
gazinolar 631, 635, 637, 779, 783, 794, 871
Gebze 645, 686, 697-699, 709, 716, 718, 733, 734, 737, 752, 765-767, 815, 817-819, 821, 842
  -li 698, 737, 765
  arşivi 698, 727
  Kadılığı 765
  köyleri 700
Gediz 822
Gerede 816
Göte (Goethe) 812
Göztepe 741
Gülnur (yazlıktan) 702-707, 740, 743, 746, 788, 789

"Hafif Batı Müziği" 659
Halil 693, 804, 830, 853
Halit Cemil Bey 904
Handan Sultan 634
harem 634
Hasan (Recep'in milliyetçi yeğeni) 650, 651, 657, 659, 662, 683, 692, 695, 696, 699, 719, 730, 756, 777, 779, 787, 801, 805-807, 829, 839, 842-844, 847, 859, 862-864, 887, 888, 890, 892, 894
Haydarpaşa 899
Hereke 746
Hıristiyan/lar 717, 720, 724, 754, 779
Hindistan 846
Hun, Ediz 637
Hülya (yazlıktan) 667, 703, 704, 743, 790, 791, 800
hürriyet 643, 829
Hürriyet (gazete) 789, 898
Hüseyin (yazlıktan) 703, 736

İbrahim Bey (tarihçi) 769
imambayıldı 629
İngiliz 721, 790
-ce 666, 667, 683, 721, 722, 759, 761, 786, 796, 842
İngiltere 667
İskenderiye 643
İsmail (Recep'in kardeşi) 631, 635, 636, 663, 683, 750, 763, 774, 776-778, 817, 827, 845, 887-893
İsmet 670
İstanbul 631, 635, 643-646, 649, 656, 661, 662, 665, 667, 669, 709, 710, 712-718, 722, 727, 733, 736, 746, 750, 752, 754, 756, 766, 768, 770, 775, 786, 793, 795, 803, 807, 817, 830, 859, 864, 869, 870, 885, 890, 892, 895, 898, 900, 902, 904, 905
-lu/lar 669, 745
İstanbul-Ankara yolu 741, 799
İstepan 729, 811
İttihatçılar 643, 645, 813
İzmir 644, 898
İzmit (İznikmit) 686, 698, 898

kadayıf 735
Kamer 898
Kapalıçarşı 712, 714, 716
Karamürsel 736
Karkov (şehir) 875
Kars 804, 898
Katerina 805
kayısı 630, 641, 642, 777, 878
Kemah 674, 735, 811
Kemal Bey 637, 638, 776, 859-861
Kemal Bey'in karısı (eczacı) 637, 638, 859-861, 893
Kemalizm 814
kıymalı patates 749
Kızılderililer 846
Kissinger, Henry 794
Koçyiğit, Hülya 637
komünist/ler 650, 651, 654-656, 667, 720, 726, 757, 762, 763, 782-787, 800, 803-805, 807, 812, 840, 841, 881, 896
komünizm 803, 840
köfte 653, 654, 735, 863

Levi's pantolon 670
limonata 642, 709-714, 881
Lindbergh, Charles 648, 813
Londra 739, 752

Mahmut (kasap) 729, 737
Maltepe 744
Manisa 823
Mari Antuvanet 812
Marlboro 683
Marmara 768, 869
Marmara kasabası 821
Marx, Karl 779, 812
Mary 704
mason/lar 720
materyalist/ler 806
Mehmet (yazlıktan) 667, 704, 800
Mehmet II 634
Mehmet V (Reşat) 813
Metin 659, 661-666, 668, 670, 671, 674, 678, 679, 690, 692, 695, 702, 703, 707, 723, 727, 731, 735, 739, 740, 754, 759, 772, 788-790, 792-797, 801, 803, 831, 832, 834, 835, 837, 839, 844, 845, 847-852, 855, 862-864, 867, 870, 877, 880, 883-886, 890-893, 895, 902-905
Mexico City 826
Milliyet (gazete) 809
milliyetçi/lik 650, 779, 840
Monte Cristo (roman) 908
Mustafa (milliyetçi gençlerin şefi) 651-656, 758, 759, 765, 779-787, 801-804, 806-809, 839-844, 856, 858
Mürüvvet Hanımefendi 904
Müslüman/lar 713, 717, 749, 779, 803, 829, 879, 888

Naili (Divan şairi) 797, 798
Nazmi (balıkçı) 731, 732
Nedim (Divan şairi) 828
Neşati (Divan şairi) 828
Nevzat 632, 634, 675, 727, 729, 891
New York/lular 672, 702, 752
Nif (şehir) 822
Nigân (abla) 750, 754, 755, 881, 904, 907-909
Nihal abla (Adnan Bey'in kızı) 904
Nilgün 657, 659-663, 666, 674-679, 685, 692-697, 709, 711, 712, 715, 716, 720, 723-725, 727, 731, 735, 738, 739, 749, 756, 758, 759, 761-764, 771-777, 790, 801-803, 805-810, 821, 826-828, 830, 843, 845-849, 852, 854, 856, 857, 859-872, 877, 881, 883-887, 889-893, 895, 898, 900, 903
Nişantaşı 810

Omega kol saati 671
Orhan (Pamuk, roman yazan genç) 869, 870
Ortadoğu 779

Papa 720, 899
Paris 643, 644, 752, 904
Paşabahçe (bardak) 803
patlıcan yemekleri 629, 735, 739, 772
Pendik 745, 805, 843, 888
Pınar Süt 728
pırasa 749
pilav 735
Polikowsky 647

Ramazan Usta (Saray başmarangozu) 634
Rasim (balıkçı) 732, 777
Recep 629-632, 634-636, 640, 644, 659-665, 674, 676, 681, 683, 690, 692, 697, 701, 711, 725, 727, 729-731, 739, 749, 750, 753, 757, 758, 768, 772-777, 807, 810, 815, 817, 821, 828, 829, 854-856, 859-864, 866-870, 873, 877, 881-884, 887-893, 902, 903, 905
revani 654
Rıza (Gebze arşiv memuru) 697, 698, 734, 738, 767
Robinson Crusoe (*Hikâye-i Robenson*) 817, 908
Robinson, Edward, G. 825, 826
Rockefeller, John Davison 741
Roussos, Demis 742
Rönesans 682, 714
Rum Mehmet Paşa Camii 633
Ruso (Rousseau, J. J.) 682, 710, 752, 812
Rusya 650, 779

Sahra 846
salata 629, 863
Sandalcı İbrahim 631
Saraçhane 716
Saray (Topkapı) 634
Selâhattin Bey (Darvınoğlu) 639, 642-648, 665, 676, 678, 681, 683-688, 709-718, 725, 729, 747-749, 751-754, 773-775, 810-812, 815-820, 873, 878, 879, 887, 895, 904-906
Selanik 643
Selçuk (yazlıktan) 668
Selma (Faruk'un eski eşi) 698, 735, 738, 869
Sema (yazlıktan) 790, 792
Semiha Esen (vefat ilanı) 904
Serdar (Hasan'ın milliyetçi arkadaşı) 650-657, 758-760, 780-786, 801, 803, 804, 839-844
Seyahatname (Evliya Çelebi) 823
Sıtkı Bey 636
Sinop hapishanesi/zindanları 643
Sirkeci 714, 811
siyonistler 720
Sosyal Sigortalar Kurumu 898

Spor ve Sergi Sarayı 841
Suadiye 702, 742
Süleyman (Metin'in okulundan) 765, 790
Sürmene 898

Şam 644
şeftali 629, 630, 640, 657, 748, 755, 863, 878, 886
Şemsi Paşa Camii ve Kütüphanesi 633
Şener, İbrahim 898, 899
şerbet 642, 881
Şevket (Pamuk) 869
Şükran 750, 754, 881, 904, 907-909, 956
Şükrü Paşa ve kızları (Şükran, Türkân, Nigân) 645, 750, 881, 904, 907-909

Tahsin/ler 693, 806, 854
Talat Paşa 643-645, 682, 710
Tarabya 868
Tercüman (gazete) 638
Tıbbiye 875
Time (dergi) 789
Trabzon 644, 898
Tunceli 804
Turan/lar (yazlıktan) 667, 703, 704, 707, 743, 788-791, 798, 800, 831, 832, 835, 837
Turgay/lar (yazlıktan) 666, 702, 705, 741, 743-745, 790, 791, 800
Turgutlu 822
Tuzla 650, 654-656, 686, 699, 703, 736, 765, 768, 786, 827
  burnu 827
Türk/ler 779, 788, 800, 827, 840
  -çe 652, 754
  -çeciler 651
  âşıkları 788
  filmi 740
  töresi 805
Türkân 750, 754, 881, 904, 907-909
Türkiye 707, 741, 779, 789, 793-795, 804, 805, 826, 827, 829, 871, 899
türlü 735

Ulucaklı 822

Ülkücü Yıldırım Harekâtı 804
ülkücü/ler 654, 803, 807, 840, 841
Üsküdar 633, 634, 638, 758, 785, 786, 829, 899, 900

Vedat/lar 666-672, 703, 743-745, 790, 792
Vefa (semt) 716
Volter (Voltaire) 752

Yahudi 712-718, 752, 779, 820
Yahya Kemal 633
Yalova 706
Yarımca 687
Yaşar 783, 784, 786, 801
Yelkenkaya 721
Yenimahalle 760
Yurttaş Kane 741

Zekeriya Bey 654, 655
Zeynep 670, 703, 743, 744, 789, 790, 800
Zile 814
Ziya Bey 713

• • •

Kırmızı Saçlı Kadın

1908 (II. Meşrutiyet'in ilanı) 1004
1970'ler 945, 946, 974
1980'ler 1012, 1081
1980 Askeri Darbesi 922, 952, 974, 1027, 1082, 1084
12:30 (Edirne-İstanbul yönündeki) yolcu treni 962, 992, 995
II. Dünya Savaşı 933, 962, 1053

Abdülhamit II 1004
Abdülmecit Köşkü 1024
Adalar 1033
Akın Çelik/babam (Cem Çelik'in babası) 921-926, 931, 939, 940, 942-944, 947, 959, 960, 966, 975, 979, 980, 995, 1000, 1001, 1003, 1004, 1009, 1010, 1015, 1017, 1023, 1024, 1027, 1029, 1030, 1032-1041, 1044, 1045, 1054, 1060, 1064, 1069, 1073
  yeni karısı 1034-1037, 1039, 1040
alınganlık 947
aldatılmışlık duygusu 1045
Ali (diğer kuyucu çırak) 929, 931-934, 936-939, 947, 948, 955, 956, 959, 962, 965, 968, 969, 987, 1003, 1041, 1056, 1060, 1088
Allah 929, 931, 941, 945, 950, 951, 971, 975, 979, 991, 994, 995, 1020, 1021, 1072, 1074, 1081, 1085, 1101
Alman/lar 933, 1053, 1071
  -ya 1027, 1082, 1087
Alman Hastanesi 1028
amatör 1027, 1032
Amerika 1011, 1026
  -lı/lar 977
Amerikan emperyalizmi 1044
Amerikan Hastanesi 1028
Anadolu 946, 974, 1044
  Orta Anadolu 980
Ankara 1083, 1086, 1100
  yolculuğu 1054
Arap ülkeleri 1010
Arapça 1017
artezyen sondajı 1012
Arzın Merkezine Seyahat (Jules Verne) 923, 1071, 1101
askeriye (Öngören) 929, 939, 948, 993, 1056
Astana 1011
Asuman Çelik/annem (Cem Çelik'in annesi) 921-924, 926, 927, 934, 939, 943, 944, 947, 953, 954, 963, 966, 980, 988, 995, 1000, 1001, 1003, 1004, 1007, 1008, 1012, 1036, 1040, 1045
Asya 980, 1026, 1027
  -lı/lar 931, 1069
  toplumları 1038
at arabası 934, 935, 946, 953, 965
  -nın yaşlı atı 965
Atatürk, Mustafa Kemal 945
  Havaalanı 1011
  heykeli 934, 980
Atina 1053, 1098
Avesta dili 1017
Avrupa 966, 980, 992, 1030, 1076, 1099
  -lı/lar 1031
  Birliği 1021
  gazeteleri 1013, 1089
  müzeleri 1030, 1035, 1098
  şehirleri 1029
  yönü (11:30 İstanbul-Edirne yolcu treni) 929, 956
Avrupai 1047, 1072, 1074, 1075
Aygaz ocağı 929, 938
Ayşe (Cem Çelik'in eşi) 1007-1010, 1012, 1014, 1016, 1021, 1022, 1028, 1030, 1032-1039, 1045-1047, 1051, 1052, 1054, 1067-1069, 1071, 1096-1099
Azerbaycan 1010

Azim Tekstil (Hayri Bey'in şirketi) 1067
Azrail 954, 955

baba ihtiyacı 1023
baba katilliği x oğul katilliği/babayı öldürmek x oğlu öldürmek 950, 978, 1005, 1008, 1019-1022, 1025, 1030, 1031, 1038, 1052, 1075, 1076, 1085, 1088, 1093-1099
baba-oğul (usta-çırak) ilişkisi 921, 925, 946, 947, 952, 975, 1017-1023, 1038, 1051, 1097
babanın adil olması 947, 1076
babanın kayboluşu/yokluğu/babasızlık 922, 1009, 1024, 1045, 1063, 1084
Bakırköy 1054, 1083, 1087, 1089-1091, 1093, 1098
bakkal (Öngören) 933, 952, 953, 1056
Bakü 1011
Balkanlar 933, 1008
Bangladeş 1066, 1070
Başbakan 1008
Batı 1013, 1014, 1018, 1024, 1026, 1029, 1089, 1092
  -lı 1068
  -lılaşma 1015, 1016
  gazeteleri 1013
Belgrad Ormanları 1036
Beşiktaş 921, 924, 926, 931, 939, 969, 994, 1000, 1001, 1003, 1004, 1007, 1011
  çarşısı 923, 979
  sinemaları 923
Beykoz 1046, 1057
Beyoğlu 1007, 1016
bileklik (Rüstem'in Sührab'a verdiği) 1018
Bingazi 1011
Bizans 1071
  kuyusu 945, 1071
Boğaz 946, 1000, 1006, 1096
Köprüsü 926
  Köprüsü (Üçüncü) 1039, 1056
British Museum 1029
Budala (Dostoyevski) 1008
Bulgaristan 933
Burdur 1091
Büyükçekmece Gölü 927
Büyükdere 945, 946

Cağaloğlu 923
Cem Çelik/"küçük bey" 932, 949, 951, 954, 964, 977, 979, 982, 1002, 1026, 1040-1042, 1044, 1047-1051, 1058, 1067-1069, 1083, 1084, 1088, 1092, 1094, 1096, 1097
  Ayşe'ye yazdığı mektuplar 1008
ceviz ağacı (kuyu kazılan düzlükte Cem'in altında dinlendiği) 938, 962, 968-970, 985, 988, 991, 1064
Cheaster Beatty (Dublin) 1029
CIA 1013
Coca Cola 937
Cumhuriyet (rejim) 945
Cyrano de Bergerac (Edmond Rostand) 975

"çıkmak" 1007
Çaldıran (Savaşı, 1514) 1025
Çapa Tıp Fakültesi 1051
çaresizlik 1025
çarşı izni 933, 1091
Çehov, Anton 1007
çıkrık/kuyunun çıkrığı 925, 927, 933, 934, 936, 937, 939, 943, 944, 955, 956, 959, 960, 963, 970, 986-992, 994, 1012
Çin 1038, 1047, 1070
  -li 1009
çocuk sahibi olamama (acısı) 1011, 1016, 1028, 1032

dershane 924, 926, 983, 995, 1000, 1001, 1003, 1035

devlet baba 979
devrimci halk tiyatrosu 974
Devrimci Yurt (gazete) 1044
Devrimci Yurt/çular 1082, 1036
Deniz Kitabevi 923, 924, 949, 967, 1003, 1004, 1008, 1011, 1024, 1098
Deniz ağabey (Beşiktaş'taki kitabevi sahibi) 923, 924, 967, 1003
Doğu 1018, 1021, 1024, 1029
-lu 1021
Doğu Despotluğu (Wittfogel'in kitabı, 1957) 1036, 1038
Dolapdere 1010
Dolmabahçe 966
Sarayı 1000
Dostoyevski, Fyodr 1008
Dublin 1029
düşüncelerin/duyguların kelimelerle gelişi x resimlerle gelişi/resmedilişi 922, 923, 1031, 1076

Edirne 992, 1002
"Efrasiyab'ın Hikâyesi" (*Şehnâme*'den) 1017, 1018
Eisenstein, Sergei 1030
Emirgân 1007
enişte (Cem'in) 924, 926, 927, 1002, 1007, 1012
enternasyonalci 1089
Enver/Enver Yenier/Serhat 1047, 1048, 1050, 1051, 1054, 1055, 1058-1075, 1086-1090, 1092-1095, 1097
Erdeşir (*Şehnâme*'den) 1026
"Erkeklere Göre Kadın Tipleri" (dergideki yazı) 1089
Ermeni 945
Erzurum 1086

Fas 1031
Fatih (Sultan Mehmet) 1037
Ferikôy 1010
Mezarlığı 1040
Fikriye Hanım (Topkapı Sarayı Müzesi müdiresi) 1024-1027, 1029
Firdevsi 1016, 1017, 1019, 1022, 1026, 1098
Fransız 1073
Fransızca 1036, 1089
Freud, Sigmund 1005, 1008

Gebze 924, 925, 934, 938, 941, 1000, 1001, 1003, 1004, 1007, 1012, 1036
Gebzeli 929
gecekondu 931, 945, 946, 1011
geçicilik 1029
Google haritası 1033, 1036
Gördes/Gördesli 1007, 1008
gösteriş tüketimi 1033
Grande Bretagne Oteli (Atina) 1053
Gulliver 940
Gustave Moreau Müzesi (Paris) 1030
Güdül (kasaba) 1086
Gülistan Sarayı (Tahran, İran) 1015, 1025
Nigârhânesi 1025
Gülnar (*Şehnâme*'den) 1026
Gümüşsuyu 1029
Günaydın (gazete) 968
Güneş (Açıkhava) Sineması 948, 952, 953, 964

hakiki ile sahte 1083
Hamlet (Shakespeare) 975, 1008
Hareket Ordusu 1004
Harem (iskele) 999
Haşim Hoca (edebiyat profesörü) 1024, 1026
hayal kırıklığı/kalp kırıklığı/gurur kırıklığı 960, 963, 973, 981, 995, 1028, 1029, 1070, 1071, 1073, 1076, 1091
Hayat Eczanesi 921-923, 947, 979, 1015, 1082
Hayri Bey (kuyu açtıran arazi sahibi işadamı) 926, 929, 934, 937,

938, 947, 948, 957, 962, 968, 969, 972, 995, 1043, 1066, 1067, 1070
karısı 938, 968, 969
oğlu 968, 969, 1066, 1070
Hazar Denizi 1014
Heybeli Plajı 1040
"hiçbir şey olmamış gibi yapmak" 994, 999, 1002-1004, 1006, 1011, 1016, 1041, 1082
Hilal (dergi) 1054
Hindistan 1026
Hint kılıcı 1019
Horasanî sıva 945
Humeyni 1013
Hürrem'li-haremli diziler 1037
Hürriyet (gazete) 1033
Hüsrev ile Şirin 1026, 1084
hüzün 995, 1021, 1030, 1032, 1046, 1090

Ihlamur Kasrı 921, 923, 948, 1015
Ingres 1030, 1053
Iokaste (Oidipus'un annesi) 1085, 1086

İbrahim, Hz. 975, 1085, 1093
İbretlik Efsaneler Tiyatrosu (Topluluğu)/Çadır tiyatrosu 948, 949, 953, 954, 960, 964, 966, 967, 971, 973-975, 977, 978, 983, 984, 993, 1002, 1014, 1019, 1020, 1025, 1036, 1037, 1042, 1061, 1083, 1084-1086, 1088, 1090, 1094, 1097, 1101
ihbarlı ödemeli (telefon) 954
İlerici Vatanseverler Derneği (Ankara) 1086
İmar Kanunu 1046
inat 948, 1059, 1066, 1093
"inekler" gibi çalışmak 1003
İngiliz/ler 1053
İngilizce 1089
İnkılap Caddesi (Tahran) 1013
İran 955, 1013-1016, 1018, 1024, 1026, 1047, 1082
-lı/lar 1013, 1015, 1030
elyazmaları koleksiyonu 1025, 1029
resmi/minyatürü 1015, 1030
sineması 1026
İran-Türkiye ilişkileri 1013, 1014
İslam/i 974, 1031
-cı/lar 1021
kitapları koleksiyoncuları 1026
resmi 1029
ülkeleri 1031
İstanbul 924, 926-929, 933, 934, 938, 939, 945, 946, 948, 955, 956, 961, 964, 969, 981, 984, 993, 995, 999-1004, 1009-1014, 1016, 1021, 1022, 1024-1026, 1028, 1031-1034, 1036, 1037, 1047, 1049, 1053, 1054, 1056, 1057, 1059, 1060, 1082, 1091, 1094, 1098
-lu/lar 961, 1031
nüfusu 927, 1038
su sorunu 1008, 1034
treni 962, 992, 995, 999
İstanbul Teknik Üniversitesi 1004, 1007
yatakhanesi 1004
İstanbul Üniversitesi 1001
Eczacılık Fakültesi 1007
istasyon binası (Öngören) 953, 980, 995, 1055
İstasyon Meydanı (Öngören) 934, 943, 948, 952, 953, 980, 1033, 1042, 1043, 1055, 1058, 1084, 1088
itaat (etmek) 932, 939, 946, 960, 975, 978, 995, 1038, 1074, 1075, 1076, 1085
İtalya 1033
İtalyan Konolosluğu/Casa D'Italia 1031
itiraf/itiraf etmek (ihtiyacı) 1003, 1008
İvan/Korkunç İvan (Rus devletinin kurucusu) 1029, 1030

jeoloji/yerbilim 921, 1004, 1007-1010, 1026
Jön Türkler 1004

Kabataş 1003
  Lisesi 923, 926
Kanal 7 1026
Kanuni (Sultan Süleyman) 1037
kaplumbağa/kırış boyunlu kaplumbağa 994, 1064
Karadeniz 935, 961, 1011, 1034, 1037, 1038
Karamazov Kardeşler (Dostoyevski) 1008
kardeş kıskançlığı 947
karınca(lar) 940, 989, 1012
  yuvası 969
Kartal (ilçe) 1047, 1057
Kavacık 1047
Kazakistan 1010
"kendim olmak" 1009, 1072
Kerem ile Aslı 1084
Keykavus 1018
Kırıkkale tabanca 1055, 1094, 1096
kırmızı saçlı kadın (doğal) 1081, 1083
Kırmızı Saçlı Kadın/Gülcihan (Hanım) 934, 935, 937-938, 943, 944, 948, , 949, 952-954, 957-960, 962-966, 969-971, 973-986, 988, 990, 992-995, 1002, 1004, 1007, 1017, 1020, 1029, 1036, 1037, 1041-1045, 1050-1052, 1054, 1055, 1058-1062, 1064, 1067, 1068, 1081, 1085, 1094
  annesi 934, 935, 944, 958, 964, 966, 974, 1082
  vali emeklisi babası 944, 963, 1082
  genç kocası Turgay Bey 964, 966, 971, 973, 976, 979, 981-984, 988, 990, 993, 1042, 1044, 1050, 1054, 1058, 1059, 1063, 1082, 1083, 1085, 1087-1089, 1091
  son monoloğu 977, 980, 1037, 1084-1086, 1098, 1101, 1102
kıskançlık (duygusu) 947, 977, 978, 984, 985, 1082, 1088
Korkunç İvan (Eisenstein'in filmi) 1030
"Korkunç İvan Oğlunu Öldürüyor" (İlya Repin'in resmi) 1029
Kozlu 1008
kör/körlük/kör etmek 947, 949, 951, 1005, 1021, 1073, 1076
kötülük 999, 1043, 1072, 1099
Kral Oidipus (kahraman; Kral Laios'un oğlu) 949-951, 954, 974, 978, 1004-1006, 1010, 1018-1024, 1027, 1028, 1030, 1031, 1035, 1038, 1039, 1042, 1052, 1053, 1068, 1085, 1086, 1093, 1095, 1101
  annesi (Iokaste) 949-951, 1005, 1024, 1085, 1086, 1093
  babası (Laios) 949-951, 1005, 1006, 1018-1020, 1024, 1028, 1068
Kral Oidipus (Passolini'nin filmi) 1031, 1032
Kral Oidipus (Sophokles) 980, 1008, 1020, 1021, 1024, 1042, 1095
  Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1941'de yayınlanmış çevirisi 1005
Kulûp rakısı 967, 982, 1039, 1060, 1087
Kur'an/Kur'an-ı Kerim 942, 945, 1005, 1064, 1065, 1074
Kurban Bayramı 975, 1101
Kurtuluş Lokantası (Öngören) 957-959, 971, 1060
  Samsunlu yaşlı patronu 1060
kuyu/kuyucu 925, 926, 929-935,

937, 939, 941, 942, 945-947, 952, 956, 957, 959-962, 964, 965, 967-973, 978, 981, 983, 985-992, 994, 995, 999-1009, 1012, 1015, 1021, 1022, 1024, 1027, 1035-1037, 1041-1043, 1048, 1052, 1056, 1057, 1060-1064, 1066, 1067, 1070-1072, 1074-1077, 1087, 1088, 1093-1098
Küçükçekmece 925

laik/laiklik 1013, 1014, 1072
Laios/Kral Laios (Oidipus'un babası) 949-951, 1005, 1006, 1018-1020, 1024, 1028, 1068
Libya 1010
Lokantalar Sokağı (Öngören) 933, 953, 957, 958, 966, 973, 1033, 1056, 1060
Londra 1029
Louvre Müzesi 1030

Macit (Hayat Eczanesi kalfası) 922
Maçka 1007
Maden Tetkik Arama 1010
Mahmut Usta 925-963, 965-973, 978, 979, 983-995, 999-1001, 1003, 1005-1012, 1014-1017, 1020-1022, 1024,1035, 1037, 1041-1043, 1048, 1052, 1053, 1055, 1056, 1060-1062, 1064, 1065, 1067, 1068, 1070, 1072, 1074, 1075, 1087, 1088, 1091, 1097-1099
  babası 946
  evlatlığı/Salih 1087
  karısı 1087
Mahmutpaşa Camii 961
Malatya 1082
Malatyalı 1013, 1014
Maltepe (sigara) 948
Mangano, Silvano 1031
marangoz (Öngören) 933, 952, 953, 971
Marksist 979, 1044
Marmara Denizi 1011, 1055
masal/hikâye/efsane anlatmak 942, 943, 954, 1060
Mesnevi 1084
Metropolitan Müzesi (New York) 1026, 1031
  İslam Sanatı kısmı/odası 1031
mezarlık (Öngören) 944, 948, 949, 954, 967, 983, 993, 999, 1033, 1043
milliyetçi/lik 1013, 1026, 1027, 1050, 1051, 1086
modern/modernite/modernlik 1004, 1014, 1015, 1047, 1072, 1073, 1081
Moreau, Gustave 1031, 1053
Moskova 1029, 1030
muhalif gazeteciler 1099
Murat (Cem'in arkadaşı) 1013-1015, 1034, 1039, 1046, 1053
mutluluk 943, 944, 958, 971, 982, 1002, 1029, 1031, 1040, 1090, 1100, 1101
mutsuzluk 970, 1015, 1026, 1052, 1096, 1100

NATO 1014
Necati Bey (Sührab'ın avukatı) 1048-1052, 1054-1056, 1058-1060
New York 1026, 1031
Nietzsche, Friedrich 1013, 1076
Nişantaşı 1032, 1041
"normal (bir) kişi"/"normal bir hayat"/"herkes gibi olmak" 1001, 1003, 1006, 1074

"Oidipus ve Sphinks" (Ingres'in resmi) 1030
"Oidipus ve Sphinks" (Moreau'nun resmi) 1031
Oidipal tip/Oidipus kompleksli 1022, 1023
Orta Asya/Orta Asyalı 931, 1026

Osmanlı/lar 923, 1004, 1025, 1047, 1082
antikaları 1033
aydını 1016
kuyuları 945
ordusu 929
padişahları 1030
paşaları 1050
otuzbir (çekmek) 1007

öfke (duymak)/kızmak/sinirlenmek 922, 937, 939, 945, 948, 960, 970, 977, 979, 985, 994, 1001, 1002, 1008, 1014, 1020, 1023, 1030, 1037, 1043, 1045, 1051, 1058, 1062-1064, 1072, 1076, 1081, 1085, 1086, 1089-1094, 1097-1101
Öngören 933-935, 941, 943, 948, 949, 953, 954, 959, 962, 966, 971-973, 978-980, 983-986, 990, 992-995, 1002, 1008, 1011-1014, 1016, 1019-1021, 1025, 1028, 1033, 1034, 1036-1038, 1041-1043, 1045, 1047-1057, 1059, 1060, 1062, 1063, 1067-1069, 1084, 1087-1094, 1098, 1100
-li/ler 1033, 1041, 1048, 1057, 1063, 1067, 1087
Özbek Şeybani Han 1025
özgürlük duygusu 999

Pakistan 1026
Pangaltı 1010
Paris 1030
Pasolini, Pier Paolo 1031, 1032
filmleri haftası 1031
Pehlevice 1017
Pınar (dergi) 1054
Pinokyo (karakter) 975
pişmanlık (acısı/duygusu) 976, 981, 984, 994, 1025, 1029, 1030, 1038, 1039, 1045, 1076, 1093
Poe, Edgar Allan 923, 1001
postane (Öngören) 953, 954, 963

Rakş (Rüstem'in atı) 1018
Renault Megane 1033
Repin, İlya 1029
Romanya 1010
Rossetti, Dante Gabriel 1092, 1102
Rotschild 1026
Rousseau, Jean-Jacques 1073
Rönesans (sonrası) 1030
Rum 1027
Rumeli 980
Rumeli Kahvehanesi (Öngören) 934, 952, 953, 958, 962, 966, 993, 1055
Rus/lar 933
Rusya 1030, 1047
Rüstem (Sührab'ın babası) 952, 1015, 1018-1026, 1030, 1052, 1068, 1069, 1085, 1093
Rüstem'in Sührab'ı öldürme resmi/sahnesi/hikâyesi 1015, 1019-1022, 1024, 1025, 1030, 1031, 1035, 1061, 1084, 1097
Rüyalarımız, Hayatımız (derleme kitap) 949, 1010

Safeviler 1025
Sana yağı 938
Saray Muhallebicisi 1041, 1042, 1045
Sarıyer 945, 961, 1034, 1035
Selanik 1004
Shakespeare 1007
Shen Kuo 1009
Sırrı Bey/Sırrı Siyahoğlu 1041-1045, 1048, 1056, 1087
karısı 1043, 1056
Silivri 1095
Cezaevi 1094, 1098, 1101
Sirkeci İstasyonu 999
Sivas/lı 946, 961
siyasal sürgün 1027, 1082

Siyasi Şube 922
Soğuk Savaş 1038
solcu/siyasi ahlakı 980
Soma 1008
Sophokles 978, 1004-1006, 1009, 1020, 1022, 1030, 1060, 1095
Sphinks 1030, 1031
muamması/kördüğümü 1031
St. Petersburg 1098
suçlanmak 1046
Stalin 1030
suçluluk (duygusu/hissi) 949, 951, 969, 963, 986, 995, 999, 1002, 1005, 1008, 1021, 1024, 1025, 1027, 1045, 1071, 1085
Suşehri (Sivas) 946
Sührab (Rüstem ile Tehmine'nin oğlu, *Şehnâme*) 952, 1015, 1017-1028, 1030-1032, 1035, 1038, 1039, 1048, 1052, 1068, 1084, 1085, 1093, 1095, 1097, 1098, 1101
kompleksli 1023
Sührab (şirket) 1028, 1032, 1033, 1037, 1039, 1041, 1046-1049, 1051-1059, 1068, 1094, 1096-1098
Samsunlu şoförü 1032
yazıhanesi 1032, 1046, 1049, 1097, 1098

Şah İsmail 1025
"Şairin İntikamı, Rüstem ile Sührab, Dağları Delen Ferhat, Televizyonda Gösterilmeyen Maceralar" 952
Şehir Tiyatroları 1007
Şehnâme (Firdevsî) 1015-1017, 1021, 1024-1027, 1029, 1031, 1064, 1098
Milli Eğitim Bakanlığı'ndan çıkan dört ciltlik çevirisi 1016
Şehnâmeler 1024, 1025
Şeytan 945, 1017
şeytani 1015
Şile 1046

Tahran 1012-1015, 1025, 1034, 1053, 1101
taklit (etmek) 951, 974, 1047, 1084, 1094
Taksim 1009, 1010
Tarabya 945
Tarım Bakanı 1008
taşınabilir küçük televizyon 921, 932, 937, 941-943, 949, 960
Taşlar Hakkında (Theophrastus) 1009
Tatlıses, İbrahim 1026
Tebriz 1025
sarayı 955
şahı 955
Tehmine (Turan Şahı'nın kızı/Sührab'ın annesi) 1018, 1084, 1095
temmuz (ay) 924, 955, 962, 980, 983, 994
teyze (Cem'in) 924
Thebai (şehir) 949-951, 1030, 1053
Theophrastus 1009
Topkapı Sarayı 1026, 1027
hazinesi 1025
Kütüphanesi 1024, 1025
Toros dağları 1009
Trakya 1009
Tretyakov Müzesi (Moskova) 1029
Tuğba (Fikriye Hanım'ın asistanı) 1026
Turan 1018, 1027
şahı 1018
Turgay (Kırmızı Saçlı Kadın'ın eşi) 964, 966, 971, 973, 976, 979, 981-984, 988, 990, 993, 1042, 1044, 1050, 1054, 1058, 1059, 1063, 1082, 1083, 1085, 1087-1089, 1091
Turhan (Turgay'ın kardeşi) 1082, 1089
Türk/ler 1013-1015, 1025, 1027, 1029, 1083, 1086

Avrupai zenginleri 1072, 1074
bayrağı 1021
hukuku 1049, 1052
mahkemeleri 1092
müteahhitlik şirketleri 1010, 1013
sineması/filmleri 1026, 1073
Türkçe 1005, 1014, 1016, 1037
Türkiye 978, 979, 1003, 1010, 1013, 1014, 1016, 1021, 1044, 1098
"Türkiye'nin Jeolojik Yapısı" (Cem'in yazmayı hayal ettiği kitap) 1009, 1017
tütüncü (Öngören) 933, 948, 952

Ukrayna 1010
utanç/utangaçlık 944, 1025, 1050, 1084, 1086, 1092
utanmazlık 1084
uyarlama/yeniden yazma 1026, 1031
Uzakdoğu 1070

Valikonağı Caddesi 1049
Van Gölü 1025
veba 951, 1005
Veliefendi (Hipodromu) 1091
Verne, Jules 923, 925, 1101
Viyana 1029

Wittfogel, Karl A. 1035, 1036, 1038

Yahya Efendi Camii 961
yalnızlık 984, 1014, 1065, 1083, 1089-1091
Yavuz Sultan Selim 1025
yazarlık/yazar olma isteği 921, 924, 960, 967, 969, 980, 983, 984, 1001, 1004, 1009, 1011, 1017, 1027, 1039, 1084, 1090, 1102
Yeşilçam filmleri/melodramları 950, 1026, 1084
Yeşilköy 956
Atatürk Havaalanı 956, 1011
Yıldız Pastanesi (Öngören) 934
Yunan/lar 949, 1021
oyunu 978, 1086
kadim 1020
Yunanistan 949, 1024, 1053, 1082
Yusuf (halk tiyatrosu yöneticisi) 1086
Yusuf (Peygamber)/ve kardeşleri 947
babası (Yakup) 947

zeytin ağacı (Mahmut Usta'nın altında dinlendiği) 932, 939, 970

ISBN 978-973-08-4230-6

